శ్రీ

శబ్దరత్నాకరము

అనునియకారాదియాంధ్రనిఘంటువు

చెన్నపట్టణపు బోధనాభ్యసనపాఠశాలయందు ఆంధ్రపండితులుగనుండిన

బ. సీతారామాచార్యులు

SABDA RATNAKARAM

A DICTIONARY OF
THE TELUGU LANGUAGE

COMPILED BY :
B. SITARAMACHARYULU

శ్రీ

శబ్దరత్నాకరము

అనునియకారాదియాంధ్రనిఘంటువు

చెన్నపట్టణపు బోధనాభ్యసనపాఠశాలయందు ఆంధ్రపండితులుగనుండిన

బ. సీతారామాచార్యులు

SABDA RATNAKARAM

A DICTIONARY OF
THE TELUGU LANGUAGE

COMPILED BY :
B. SITARAMACHARYULU

శ్రీ

శబ్దరత్నాకరము

అనునీయకారాదియాంధ్ర నిఘంటువు

చెన్నపట్టణపు బోధనాభ్యసనపాఠశాలయందు ఆంధ్రపండితులుగ నుండిన

బ. సీతారామాచార్యులు

SABDA RATNAKARAM

A DICTIONARY OF THE TELUGU LANGUAGE

COMPILED BY :
B. SITARAMACHARYULU

ASIAN EDUCATIONAL SERVICES
NEW DELHI * MADRAS * 1988

ASIAN EDUCATIONAL SERVICES
C-2/15, SAFDARJUNG DEVELOPMENT AREA
NEW DELHI-110016

Distributors
Neel Kamal Book Distributors
1st Floor, Opp. Clock Tower
P.Box 533
Sultan Bazar
Hyderabad-500195

Price: Rs. 85 (Special Popular Edition for Andhra Pradesh)
First AES Reprint: 1988
First Published: 1885, 1912
I.S.B.N. 81-206-0305-0

Published by J. Jetley
For ASIAN EDUCATIONAL SERVICES
C-2/15, SDA, New Delhi-110016
Printed at Afifa Offset Press, Lal Kuan, Delhi-110006

పీఠిక.

జనులు తమతమభాషలయందు సంపూర్ణజ్ఞానము సంపాదించుకొనుట యత్యావశ్యకము. ఆజ్ఞానము ఆయాభాషాగ్రంథములను దలస్పర్శముగఁ జదువక కానికలుగ నేరదు. అట్లుచదివి పదార్థపరిజ్ఞానముఁబడయుటకు ముఖ్యసాధనంబులు నిఘంటువులు. ఆనిఘంటువులో యీదేశభాషలయం దింగ్లీషునందువలె వచనరూపములుగాక సంస్కృతంబునందుంబలెఁ బద్యరూపములుగానున్నయవి. అట్లుండుటచే విద్యార్థుల కవి సుబోధంబులు కావు. ఆహేతువుఁబట్టి ముందు సంస్కృతమునందుఁ బద్యరూపములుగానుండిన నిఘంటువులన్నియు నిప్పుడు అకారాదిక్రమమున వచనరూపములుగా నేర్పఱుపఁబడియున్నవి. ఇంకను గొన్ని యేర్పఱుపఁబడుచున్నవి. ఆట్లే యాంధ్రద్రవిడాది భాషలయందును గొన్ని యేర్పఱుపఁబడియున్నవి. అందు ద్రవిడాది భాషల కేర్పఱుపఁబడినవేమో విద్యార్థుల యుపయోగమునకుఁ జాలునంతటివిగాను లక్ష్యావిరుద్ధములుగాను నున్నవి. ఈయాంధ్రమున కేర్పఱుపఁబడియుండు నొకటి రెండు నిఘంటువు లన్నమాయట్లుకావు.

కావున నీలోపంబుంబాఁపఁ గొంతకాలంబునకుముందు సంస్కృతాంధ్రములయందు విశేషపాండిత్యంబు గలిగి యాసేతుహిమాచలము చాలఁ బ్రసిద్ధి వహించియుండిన పరవస్తు చిన్నయసూరిగారు జీవితులైయుండినకాలంబున దీర్ఘసూత్రతతో నసేక గ్రంథపరిశోధనంబు గావించి మిగులవిరివిగాఁ బ్రయోగసహితంబుగ అకారాది తెనుఁగునిఘంటువొకటి వ్రాయం బ్రారంభించినడపుచుండిరి. ఆమహాప్రారంభముఁజూచి యది పరిపూర్తియగుటకు బహుకాలము చెల్లుననియుఁ బరిపూర్తియయినను అందుఁ దెనుఁగు పదములుమాత్రమే చేర్పఁబడియుండుటం జేసి యదివిద్యార్థుల కంతగాఁ బ్రయోజనకారికాఁ జాలదనియు ఇదికాక బళ్లియందుఁ జదివెడువిద్యార్థులంత పెద్దపుస్తకముఁ గొని యుంచుకొనుట కష్టముగానుండుననియు నూహించి సంస్కృతాంధ్రభాషలయందుఁ గొంత పరిశ్రమముగల నే నీయాంధ్రభాషఁ జదువ దొరంకొను విద్యార్థుల సహాయార్థము వారియుపయోగమునకుఁ జాలునంతటిదిగాను లక్ష్యావిరుద్ధముగాను నుండునట్లు తెనుఁగుపదములతోఁగూడఁ దదపేక్షితములైన సంస్కృతపదములను జేర్చి చిన్నదిగ అకారాదినిఘంటు వొకటి వ్రాసి శీఘ్రకాలమునను పూర్తిచేసెదఁగాక యని మిక్కిలి పూనికతో దీని వ్రాయ నుద్యమించితిని.

అట్లుద్యమించి మునుమున్ను తెనుఁగునిఘంటువులయందుండి పదములనుమాత్రమెత్తి వ్రాసికొని యర్థము లందలివి తఱచుగ లక్ష్యవిరుద్ధములుగానుండుటచే లక్ష్యశోధనంబుగావించియు తదనుసారంబుగ నర్థములను వ్రాయ నిశ్చయించివాస్తవార్థపరిజ్ఞానసిద్ధికిని విశేషపదప్రాప్తికిని మూలకారణంబగు నాంధ్రభారతాదిగ్రంథపరిశోధనంబునందత్యంతిసమత్సుకుండనై తదసాధారణ గ్రంథసముసార్జనంబునకుం గడంగి తదుపార్జనవిషయమై శరీరకష్టమును విత్తనష్టమును నించుకేనియుం బాటింపక నాకుఁ దీఱికయైన కాలములయందు వేతనములేర్పఱిచి యుంచుకొనియుండిన యిద్దఱు ముగ్గురు వ్రాయసకాండ్రతోడఁ బదిగంటలకుఁ గలేజికింజని సాయంకాలమయిదుగంటలపర్యంత మచ్చటనయుండి యనేక గ్రంథములను వ్రాయించికొని వచ్చితిని. కొన్ని దేశాంతరంబులనుండి తెప్పించితిని. కొన్ని పండితులసన్నిధిం గడించితిని. కొన్ని హానరెబిల్ లక్ష్మీనరసింహులుసెట్టిగారి యొద్ద వ్రాయించితిని. ఆగ్రంథసంపాదన కాలమునందుఁ బచ్చయప్పమొదలారిగారి పాఠశాలలలోఁ బండితాగ్రగణ్యులై ప్రఖ్యాతికెక్కియుండిన ఉ. వైయాకరణ శ్రీనివాసాచార్యులవారు తాము ప్రాణపదముగా సంగ్రహించియుంచికొనియుండిన యపూర్వగ్రంథ ప్రయోగసారసంగ్రహములైన కొన్ని సంచికలను లోకోపకారార్థము నాచేతికొసంగిరి. అవి నాగ్రంథకరణ

కార్యమునకు మిక్కిలి సహకారులయ్యెను. ఈతీరున గ్రంథములను సేకరించుటకే యయిదాఱు సంవత్సరంబులు కావచ్చెను. ఇన్ని పాట్లుపడియు నింతద్రవ్య వ్యయముచేసియు సాధారణగ్రంథములే విశేషము దొరకినవిగాని తదితరములు విశేషముగ దొరకినవి కావు. సాధారణగ్రంథములయందును బెక్కులు చిక్కవయ్యె. చిక్కిన గ్రంథము లివియని వెనుకఁజేర్పఁబడియుండు గ్రంథసంకేతాది వివేచనపట్టికయందు విశదములు కాఁగలవు. అక్కడనే గ్రంథభారశోధనచే నాకుఁదోఁచి యేర్పఱిచిన తద్గ్రంథకర్తలగు కవుల తారతమ్యమును నెఱుకపడఁగలదు. ఈ ప్రకారము గ్రంథములను సేకరముచేసి యందువేదకియెత్తినపదములను ముందటి తెనుఁగుపదములతోడఁ గూర్చి తెనుఁగు సంస్కృతానుసారి కనుక అమరము, అమరపదపారిజాతము, మేదిని, విశ్వప్రకాశికలోనగు సంస్కృతనిఘంటువులను బరిశీలించి యందుండి వలయునన్ని సంస్కృతపదముల నెత్తి చేర్చితిని. నా గ్రంథకరణకార్యములు రెంటిమీటికిఁ జాలసహాయభూతముగా నుండినకతన అమరపదపారిజాతము నాపాలిటికిఁ బారిజాతముగానే యుండెను.

సంస్కృతాంధ్రపదముల నకారాదిగా నిట్లేర్చికూర్చి మిగుల మనఃక్లేశపడి దేశ్య వైకృత సంస్కృతగ్రామ్యాది సూచకంబులుగ నక్కడక్కడ నాయాయి సంకేతాక్షరంబులిడి యంతసెంతయు విచారణచేసి యాతెనుఁగుపదములకు లక్ష్యావలోకనముచే లక్షింపఁబడిన యర్థములను వ్రాసి సంస్కృతపదంబులకు నాయానిఘంటువులయందు వ్రాయఁబడియుండు నర్థములను వ్రాసితిని. వాడుకపదములు నైఘంటికపదములును దక్కఁదక్కిన తెనుఁగుపదముల కర్థములు వ్రాయఁబడి ప్రయోగములు చూపఁబడియున్నవి. కొన్నిచోట్లఁ గ్రొత్తగా నిర్ధారణచేయఁబడిన యర్థము సరియని విశ్వాసము పుట్టుటకుఁగాఁ దెనిఁగింపఁబడిన గ్రంథములయందలి పదములకుఁ దత్తత్సంస్కృతమాతృగ్రంథములనుండి యాయాఘట్టముల ప్రయోగములును నెత్తి వ్రాయఁబడియున్నవి. సంస్కృత నిఘంటువులన్నియుఁ బ్రామాణికులగు పండితులచేతనే వ్రాయఁబడినవి కాన వానికిఁ బ్రయోగములు చూపఁబడవు. ఇందుఁ దెనుఁగుపదములు కొన్నిటికి యథాశక్తిని వ్యుత్పత్తియు వ్రాయఁబడియున్నది. తెనుఁగునం దపూర్వమయినయది యట్లు వ్రాయఁబడుట స్వపాండిత్యప్రకటనమునకుఁ గాదు. తెనుఁగుపండితులును దాము నితఃపరము దానిని వాడుకలోనికిఁ దేవలయునటకు సూచకంబని గ్రహింపవలయును. సంకేతాక్షరక్రమమును వానియర్థములును దీని వెనుకనుండు సంజ్ఞావివరణ పట్టికయందుఁ బ్రకాశితములు కాఁగలవు. సంకేతము లేర్పఱుచుచోఁ గొన్నియెడల నిది సంస్కృత మిది తెనుఁగని కనిపట్టుట దుష్కరముగా నుండెను. కొన్నికడల దేశ్యమిది వైకృతమిదియని తెలిసికొనుట దుస్సాధ్యముగా నుండెను. కొన్నిచోట్ల దేశ్యవైకృత మిశ్రపద మిదియని గుర్తెఱుంగుట దుర్లభముగా నుండెను. కొన్నిపట్ల నిది సంస్కృతాంధ్ర మిశ్రపదమనియు గ్రామ్యపదమనియు గ్రహించుట దురూహముగా నుండెను. అది యట్టిదయని బుద్ధిమంతులు తలంతురు. "విద్యా నేవవిజానాతి విద్వజ్జనపరిశ్రమమ్, నహిపద్మాద్వావిజానాతి గుర్వీమ్ప్రసవవేదనామ్." అని పెద్దలు వక్కాణింతురుకాదె.

ఈ నిఘంటువును వ్రాయఁ బ్రారంభించిన క్రొత్తలో, రా - రా - పో - రామానుజాలునాయఁడు కొంతకాలము లేఖరిగానుండి యీ గ్రంథమునకుఁ గావలసిన కుదురుపాటులన్నియుఁ గలుగఁ జేసెను. ఆపిమ్మట నొక రిద్దఱు కొన్ని కొన్నిదినము లుండి యా వ్రాతపని చూచిపోయిరి. అటుతరువాత సంస్కృతాంధ్ర పండితులైన ఉ - కొ - అనంతాచార్యులు వ్రాయసమునకుఁ గుదిరి యత్యంతశ్రద్ధతో నిర్భరప్రయాసము పుచ్చుకొని నిర్విఘ్నముగ నీ గ్రంథముఁ బరిసమాప్తిఁ బొందించిరి. శీఘ్రకాలముననే ఈనిఘంటువు వ్రాసి సంపూర్తిగావించెదఁ గాకయని యుద్యమించియు నిది పరిసమాప్తిఁబొందరమారమి యిరువదియైదు సంవత్సరములకు మీఁదనే కాలము పట్టెను.

ఎటువంటి బుద్ధిశాలురకును నిట్టి కార్యములయందుఁ బొరపాట్లు కలుగుననఁగా నావంటి స్వల్పబుద్ధికా యిట్టి మహాకార్యమునందుఁ బొరపాట్లు కలుగకమానును? కావున బుద్ధిమంతు లట్టిపొరపాట్లు దెలిపి దిద్దించి నన్నుఁ గృతార్థుం జేయుదురని ప్రార్థించెద.

ఈయకారాది నిఘంటువును నేను శ్రమపడి వ్రాసినను నాశ్రమము విఫలంబుగాక రెండువిధంబులను సఫలంబగునట్లు దానింగొని ముద్రితంబొనర్పించి ప్రసిద్ధికిని బ్రచారమునకును దెచ్చినట్టి ఘనులగు దేశభాషాగ్రంథకరణ సభాధ్యక్షులను గృతజ్ఞతతోఁ దలంచుచు నిప్పుడీ వృత్తాంతంబుం బరిపూర్తి యొనరించెద.*

ఇట్లు. బ. సీతారామాచార్యులు.

భాషా ప్రశంస.

1. భాషయనఁగా శబ్దరూపమై భాషించుటకు సాధనమైనది. ఆశబ్దము ధ్వనిరూపముగాను వర్ణరూపముగాను నుండును. అది యుచ్చరించునపుడు మొదట ధ్వనిరూపమై యాభ్యంతర ప్రయత్నములచే నుద్గమించి కంఠతాల్వాది స్థానములయందుఁదగిలి కకారాది వర్ణరూపముగాఁ బరిణమించుచున్నది. ఆవర్ణములు కొన్ని స్వతంత్రించియుండి కొన్ని యనేకములు చేరియు నాయాయి యర్థములను బోధించుచున్నవి. భాషణము పరస్పరాభిప్రాయసూచకంబయి లోకప్రవర్తనమునకు మూలకారణముగా నున్నయది.

2. ఆభాష సంస్కృతాదిభేదంబులచే బహుభేదంబులం బ్రవర్తిల్లెడు.

సంస్కృతము దేవతలు భాషించెడు భాషగావున దేవభాషనఁబడు. అపభ్రంశాది దోషంబులులేక సంస్కరింపఁబడిన దగుటంజేసి సంస్కృతంబని దానికభిధానంబుగలిగె. అది యనాదియగు వేదంబునకాధారమై భాషలన్నింటి కాది యగుటంబట్టి యాదిభాషయనంబడు. "ఆద్యామహార్షాసామూలాసర్వస్యేతిని గద్యతే" అని వికృతివివేకకారుఁడు. సంస్కృతభాష యిప్పుడు కావ్యనాటకాదులయం దుపయోగపడుచున్నది.

3. ఇట్టిభాషయే వివేకవర్ధనములగు విద్యలుగాను కళలుగాను తంత్రములుగాను మఱియు ననేకములుగాను నేర్పడియున్నది.

విద్యలు.—ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వవేదము, శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందము, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము, మీమాంసాశాస్త్రము, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము అని ఇవి పదునాలుగు.

కళలు. — ఇతిహాసము, ఆగమము, కావ్యాలంకారనాటకములు, గాయకత్వము, కవిత్వము, కామశాస్త్రము, దురోదరము, దేశభాషాలిపిజ్ఞానము, లిపికర్మము, వాచనము, అవధానము, స్వరశాస్త్రము, శకునము, సాముద్రికము, రత్నశాస్త్రము, రథాశ్వగజకౌశలము, మల్లశాస్త్రము, సూదకర్మము, దోహదము, గంధవాదము, ధాతువాదము, ఖనివాదము, రసవాదము, జలవాదము, అగ్నిస్తంభము, జలస్తంభము, ఖడ్గస్తంభము, వాచస్తంభము, నయస్తంభము, వశ్యము, ఆకర్షణము, మోహనము, విద్వేషణము, ఉచ్చాటనము, మారణము, కాలవంచనము, పరకాయప్రవేశము, పాదుకాసిద్ధి, వాక్సిద్ధి, ఘుటికాసిద్ధి, ఐంద్రజాలికము, అంజనము, దృష్టివంచనము, స్వరవంచనము, మణిసిద్ధి, మంత్రసిద్ధి, ఔషధసిద్ధి, చోరకర్మము, చిత్రకర్మము, లోహకర్మము, అశ్మకర్మము, మృత్కర్మము, దారుకర్మము, వేణుకర్మము, చర్మకర్మము, వస్త్రకర్మము, లావకుక్కుటమేషాదియుద్ధకారకకౌశలము, అదృశ్యకరణము, దూతీకరణము, మృగయావిధి, వాణిజ్యము, పాశుపాల్యము, కృషి, అసనకర్మము అని ఇవి యఱువదినాలుగు.

* ఈనిఘంటు విట్లు వ్రాయఁబడి చిన్నపట్టణములందలి దేశభాషాగ్రంథకరణసభవారి ఆంధ్రభాషాధ్యక్షులచే పరిశోధింపఁబడి ముద్రింపఁబడియెను. ఈగ్రంథప్రాశస్త్యమునుగల సైనభవారు నాశ్రమమునకు ఐదువేలరూపాయలు సన్మానముగా నిచ్చిరి.

తంత్రములు. — అవ్యాజపాలినీతంత్రము, రాజ్యలక్ష్మీప్రసాదకతంత్రము, సర్వసామ్రాజ్యతంత్రము, అంగారగమనతంత్రము, రాజ్యోపాంగతంత్రము, స్త్రీబాలరాజతంత్రము, చామరద్వంద్వతంత్రము, ప్రహర్షరాజతంత్రము, ధీరతంత్రము, గ్రామపాలనతంత్రము, మిత్రలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, దుర్గపాలనతంత్రము, ప్రాణలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ప్రభాలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, తోయలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, గంధలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, పుష్పలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, కామరూపతంత్రము, కలాజీవనికాతంత్రము, కుంజకంబళతంత్రము, కనకప్రయోగతంత్రము, బోధినీ తంత్రము, సత్యలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, పాదుకాతంత్రము, ప్రజ్ఞాలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, ఖేటకతంత్రము, చాపతంత్రము, లేపతంత్రము, శల్యతంత్రము, భీమలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, మణిస్థానప్రయోగతంత్రము, పాతాళగమనతంత్రము, మర్దినీతంత్రము, స్థూలింగలక్ష్మీతంత్రము, శంఖమర్దళతంత్రము, చక్రాయుధ ప్రయోగతంత్రము, ఖైరవాదిప్రయోగతంత్రము, నూపతంత్రము, లేఖతంత్రము, పృథివీతంత్రము, అశ్వతంత్రము, గజతంత్రము, గోరక్షతంత్రము, విశ్వర్యలక్ష్మీతంత్రము, శుల్కతంత్రము, మిశ్రలక్ష్మీప్రయోగతంత్రము, జీవనీతంత్రము, గిరితంత్రము, వనతంత్రము, స్థానాపత్యప్రయోగతంత్రము, శ్రీసర్వదండినీతంత్రము, విఘ్నవిచ్ఛేదతంత్రము, భరతతంత్రము, శృంగవాద్యప్రయోగతంత్రము, నరవాహనతంత్రము, స్తంభినీతంత్రము, దాహినీతంత్రము, మారిణీతంత్రము, ద్వేషిణీతంత్రము, ఆకర్షణతంత్రము, ఉచ్చాటనతంత్రము, తోషిణీతంత్రము, మృతసంజీవనీతంత్రము, హరమేఖలికాతంత్రము అని ఇవి యఱువదినాలుగు. ఇవి చతుష్షష్టికళలకును విద్యలకును మూలభూతములయినవి.

4. సంస్కృతము తక్కఁదక్కిన భాషలు స్వస్వజన్మదేశనామపూర్వకంబులుగ ఆంధ్రభాష, ద్రవిడభాష, కర్ణాటభాష, ఘూర్జరభాష, మహారాష్ట్రభాష, తురుష్కభాష అని యిట్లు పెక్కులు పేర్కొనఁబడుచున్నవి. అందుఁ గొన్ని ఆంధ్రము, ద్రావిడము, కన్నడము, తురకము, మహారాష్ట్రము అని యీరూపములుగాను చేర్కొనంబడియెడి. కనుకనే యాంధ్రములోనగు భాషలు దేశభాషలనంబడు. అవి సాధారణములు అసాధారణములు అని ద్వివిధములుగా నేర్పడుచున్నవి. సాధారణములు జనులు వ్యవహారమునం దుపయోగించునవి. అసాధారణములు కవులు గ్రంథములయందుఁ దఱచుగఁ బ్రయోగించునవి. సాధారణము లశుద్ధములుగానుండును. అసాధారణములు శుద్ధములుగానుండును. సాధారణభాషలు అనేక నీచజాతుల నోళ్లఁబడి యశుద్ధములైనవి. వానినే గ్రామ్యమందురు. ఒక్కొక్క కారణంబున లోకంబులోని వానికన్నింటికివలె రాజ్యవిభేదకారణంబున భాషలకును వృద్ధిక్షయంబులు సహజంబులని యూహింపవలయును.

5. భాషలు ప్రపంచసృష్టికి వెంబడిన నానావిధ జనసమాజ సంకేతితములై యేర్పడినవి. అవి తొలుదొల్తఁ గేవలము దోషయుక్తములై యల్పములై వ్యవహారమాత్రోపయుక్తములైయుండి యవులఁ గ్రమక్రమంబున వృద్ధిఁబొంది, ఋషిప్రభృతులచేఁ బరిష్కృతంబులై కావ్యరచనలకును నుపయుక్తములయినట్లు తెలియఁబడుచున్నది. మొదట నేదేనియొకటి సామాన్యరూపముగా నేర్పడి మీఁదమీఁద నది యుక్తివిశేషముచేఁ జక్కఁబడుచు వచ్చునుగాని మొట్టమొదటనే యేదియు నిర్దుష్టముగా నేర్పడదు. అది యనుభవవేద్యము.

6. ఆభాషలు లక్ష్యలక్షణరూపములుగానుండును. లక్ష్యములు కావ్యనాటకాదులు. లక్షణములు ఛందోవ్యాకరణాదులు. అన్ని భాషలయందును లక్ష్యములు ముందుగలిగి లక్షణములు వెనుకఁగలిగినవి. లక్ష్యమనఁగా లక్షణమునకు విషయమైనది. లక్ష్యానుభవముచేఁ గలుగు లక్షణజ్ఞానము లక్షణాభ్యాసముచేఁ గలుగు లక్షణజ్ఞానముకంటె దృఢముగానుండును. భాష బాల్యముఁదొట్టి జనులచే భాషింపఁబడునదిగాన భాషాముఖ్యమగు లక్ష్యము ముందు పుట్టినదనుటయు నట్లుకాని లక్షణము తదనుసారి యగుటచే వెనుకఁబుట్టిన దనుటయు నిర్వివాదము. ఇప్పటికిని గొన్నిభాషలు లక్షణములు లేకయే ప్రవర్తిల్లుచున్నవి. లక్షణాభ్యాసము లక్ష్యపరిజ్ఞానమునకు సాధనముగాని స్వతఃప్రయోజనము కాదు. అయిన నొక్కవిశేషము కేవల లక్ష్యము నభ్యసించి పదిసంవత్సరములకు గట్టెక్కఁగలవాఁడు

లక్షణాభ్యాసముతో లక్ష్యము నభ్యసించి యెనిమిది సంవత్సరములకుఁ గడతేఱఁగలఁడు. ఆ నేకులు లక్షణములయందు విశేషపరిచితిగలిగి లక్ష్యములయందం తటి పరిచయములేకయున్నారు. అది క్షేత్రవిహీనమయిన సురూపతవంటిది. అట్టి లక్ష్యములయందుఁ బరిజ్ఞానము చిరకాలానుభవముచేతఁ గలుగవలయుఁ గాని కేవల బుద్ధికౌశలముచే శీఘ్రకాలమునఁ గలుగునది కాదు. ఆ యనుభవము ప్రాచీనకావ్యాదుల పరిశీలనచేతను బ్రాజ్ఞులగోష్ఠిపరిచితిచేతనుం గలుగును. మనుష్యానందములలోపలఁ గావ్యామృతరస పానానందము ముఖ్యమని పెద్దలు చెప్పుచున్నారు గాన దాన నభిరుచి భాగ్యవంతులకుఁ గాక భాగ్యహీనులకుఁ గలుగఁబోదు.

7. దేవభాష యొకదేశభాష కాదు. "అమరోక్తులు సకలభూములందును వెలయుఁ." అన్నట్లు లది యీయాదేశమనక సమస్తదేశములయందును వ్యాపించియుండుటవలన నందలిపదంబులు కొన్ని దేశములయందు స్వస్వరూప వికృతరూపములతోడను గొన్నిటఁగేవల వికృతరూపములతోడను నయ్యయి దేశభాషాపదంబులతోఁ దఱచుగఁ గూడిమాడి వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి.

ఉదాహరణము.

"తగునిది తగదని యెదలో,
నగవకసాదులకుఁజేవనారికి నెగ్గుల్,
మొగిఁజేయు దుర్వినీతుల,
కగు ననిమిత్తాగమంబు లైనభయంబుల్."

"తవత్తలవేయాక్రమాన్ తానెపెట్ర శెల్వఙ్,
కులత్తలవే యాక్రుఙ్ క్రణమ్."

"ఛిన్నదిరన్నవబిగిదడ,
సన్నుతభూషణమదేశ్శ."

ఈక్రిందటి వాక్యములయందు 'దుర్వినీతులు' ఇత్యాదులు స్వస్వరూపయుక్తములు. 'ఎద' ఇత్యాదులు వికృతరూపయుక్తములు. ఇట్లితరభాషలయందు ఇతరంబు నెఱుంగవలయును. మఱియు నొక్క విశేషంబు దేశసన్నికృష్టత్వ హేతువుచే ఒక్క పదమే యుచ్చారణభేదంబించుక గలిగి యనేకభాషలయందు వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. చూడుఁడు. క్రిందివాక్యములయందుఁగల అగుఱ, అకుమ్, అక్కు అను నీమూడును సమానార్థకములు నొకపదము. ఇట్లనేకములు గలవు.

అన్న-అణ్ణణ్-అణ్ణి, ఒందు-ఒణ్ఱు-ఒందుం, కన్ను-కణ్-కణ్ణు, కాయ-కాయ్-కాయి, నాలిక-నాఱక్క-నాలిగే, పాలు-పాల్-పాలు, ముక్కు-మూక్కు-మూగు, వ్రేలు-విరల్-బెరళు, అది-అదు-అదు, నీవు-నీ-నీను, నేను-నాన్-నానుమొదలగునవి. ఇవి దిక్పదర్శనములుగాఁ జూపఁబడినవి.

సంస్కృతపదంబులు వికారముం బొంది కొన్ని మొదలఁ బ్రాకృతముం జొచ్చి యందుండియుఁ గొన్ని ప్రాకృతముం జొరకయ సరిగాను నాంధ్రంబునం బ్రవేశించెడి.

సంస్కృతభాషను నాయాయిదేశపుజనులు దమతమ దేశలిపులతో వ్రాసి చదివెదరు. అయినను దేవనాగరమను లిపి దీని కసాధారణమైనదని చెప్పుచున్నారు. ఈ భాషయందుఁ గావ్యాలంకార నాటకకర్త లసంఖ్యాకులు వ్యాకరణకర్తలు నసేకులుండినను వారిలోఁ బాణిని కాత్యాయన పతంజలులు ముగ్గురు ప్రశస్తులు. వారి లక్షణంబులకు లోపడని లౌకిక ప్రయోగములు మృగ్యములుగా నుండును.

8. ఇట్టి సంస్కృతభాషకు రెండవదిగాఁ బ్రాకృతమని యొకభాష కలదు.

ప్రాకృతము ప్రకృతియగు సంస్కృతము యొక్క వికృతియగుటంజేసి యీనామంబుంబడసె. ఇది తత్సమము, తద్భవము, దేశ్యమునని త్రివిధము. రామో. హరీ, గురూ ఇత్యాదులు తత్సమములు. పచ్చో, వణం ఇత్యాదులు తద్భవములు. ఉరగ్గీ. కందోట్ఠం ఇత్యాదులు దేశ్యములు. ఇయ్యది ప్రాకృతము, శౌరసేని, మాగధి, పైశాచి, చూళికాపైశాచి. అపభ్రంశము అని యాఱు భేదములుగలది. అందు మహారాష్ట్ర దేశమునందు వ్యవహరింపఁబడుచుండిన భాష ప్రాకృతము. శూరసేన దేశమునందుఁ బుట్టినది శౌరసేని. మగధదేశమునందుఁ గలిగినది మాగధి. పిశాచదేశంబులయందు వ్యాపించియుండినది పైశాచియుఁ జూళికాపైశాచియు. (పాండ్యము, కేకయము, నేపాళము, బాహ్లీకము, కుంతలము, చోళము మొదలగు కొన్ని దేశంబులు పిశాచదేశంబులని చెప్పుదురు.) గొల్లలు మొదలగువారి భాష యపభ్రంశము. పడ్విధంబగు నీభాషకు సంస్కృత నాటకాదులయం దాయాయి పాత్రముల

కనురూపముగాఁ బ్రయోగములు చూపట్టెడు. పాత్రములనఁగా వేషములు. నాటకాదులయందు స్త్రీపాత్రములకును హాస్యకారులు మొదలగువారికిని ప్రాకృతభాష యుపయోగింపఁబడును. అధమపాత్రములకు శౌరసేని యుపయోగింపఁబడును. అత్యధమపాత్రములకు మాగధి వినియోగింపఁబడును. రాక్షసపిశాచాది నీచపాత్రములకుఁ బైశాచియుఁ జూళికాపైశాచియు వినియోగింపఁబడును. చండాలయవనాది పాత్రములకప భ్రంశమగును. ఈపాత్రంబులకెల్ల నొక్కొక్క కారణమునుబట్టి భాషావ్యత్యాసంబును గలదు. ఇట్టి యీభాషకు వాల్మీకివరరుచి మొదలగువారు వ్యాకరణములు చేసియున్నారు. ప్రాకృతభాషయందుఁ గాళిదాసుఁడు సేతుబంధమని యొక కావ్యము నొనర్చియున్నాఁడు. శాలివాహనుఁ డీభాషయందే సప్తశతియని యొక గ్రంథమును, వరరుచి పైశాచియందు బృహత్కథయను నొక గొప్పగ్రంథమును జేసియున్నారనుట పీనులకుమాత్రము విషయముగానున్నది. జైనులవేదంబులు పురాణంబులు మొదలగునవి ప్రాకృతభాషయందేయున్నట్టును దెలియవచ్చుచున్నది.

ఈభాష యిప్పటికిఁ బ్రస్తావానర్హమైయుండినను సంస్కృతంబట్లు యిదియు నాంధ్రభాషకు మూలముగా నుండుటంబట్టి యింత చెప్పవలసివచ్చెను. "అద్యప్రకృతిః ప్రకృతిశ్చాద్యే" అని శబ్దశాసనుఁడు. కాఁబట్టి యాంధ్రభాషా పరిజ్ఞానము కోరువారికి సంస్కృత ప్రాకృతభాషాపరిజ్ఞానము నవశ్యము కావలయు. తుదకు సంస్కృతభాషాపరిజ్ఞానమేని పరిపాటిలేకున్నఁ గేవలాంధ్రభాషాపరిజ్ఞాన మంత శ్లాఘ్యముగనుండ నేరదు. ఆంధ్రభాషకి కాదు. అన్నిభాషలకును దత్సాహాయ్య మత్యావశ్యకము.

9. ఇప్పటికిఁ బ్రస్తావార్హమైనది యాంధ్రభాష.

ఆంధ్రము గొప్పదిగాని కొలఁదిది కాదు. "భాషేయమమితాతత్ర దేశ్యాచిత్రస్వభావయుక్, తచ్చిత్రతాతు ద్రష్టవ్యా పూజ్యపాద నుభాషితే" అని వికృతి వివేకకారుఁడు. ఇది ఆంధ్రదేశ వ్యవహారసిద్ధమగుటంజేసి ఆంధ్రమనియు, త్రిలింగక్షేత్రమధ్యవర్తియగుటంజేసి తెలుఁగు తెనుఁగు అనియు, తఱచుగ సంస్కృతప్రాకృతముల వికారమగుటంజేసి వికృతియనియుఁ జెప్పఁబడును. "ఏషాతయోస్సంకృతిః" అని శబ్దశాసనుఁడు. శ్రీశైల దాక్షారామ కాళేశ్వరములనెడు త్రిలింగక్షేత్రముల మధ్యదేశము ఆంధ్రము. "క. శ్రీశ్రీతిధర కాళేశ్వర, దాక్షారామంబులనఁగఁ దవరారెడు నీ, త్రిక్షేత్రంబులలింగము. లీక్షితిని త్రిలింగసంజ్ఞ నెన్నికకెక్కుఁ" అని అప్పకవి. "శ్రీశైల దాక్షారామ కాళేశ్వర మధ్యవర్తిత్వే నాంధ్రదేశస్య త్రిలింగదేశ ఇతి ప్రసిద్ధిః" అని అహోబలపతిపండితుఁడు. దాక్షారామమును ద్రాక్షారామమందురు. అది ప్రాగ్రోక్తి. "దక్షస్యారామభూమిత్వా ద్దాక్షారామ ఇతీర్యతే" అని స్కాందమున భీమేశ్వరఖండమునందు. (శ్రీశైలము కర్నూలుజిల్లా ఆత్మకూరు తాలూకా ఆత్మకూరు హెడ్క్వార్టరుకు నీశాన్యపుదిక్కున నిరువదినాలుగు మైళ్లదూరమునను నున్నది. దాక్షారామము గోదావరిజిల్లా రామచంద్రపురము తాలూకా రామచంద్రపురము హెడ్క్వార్టరుకు దక్షిణమున నాలుగుమైళ్లదూరమునను నున్నది. కాళేశ్వరము (అనఁగా కాళహస్తి.) చిత్తూరుజిల్లా కాళహస్తి జమీనులోఁ దిరుమలకు నీశాన్యపుదిక్కునఁ బదునేనుమైళ్ల దూరమునను నున్నది.) ఈభాషకును మొగట లక్షణము లేకయుండి పిదప హేమచంద్రుఁడు మొదలగు మునులచే లక్షణము కల్పింపఁబడినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. "శ్లో. హేమచన్ద్రాదిమునిభిః కథితస్యాస్య లక్షణమ్" అని త్రిలింగశబ్దానుశాసనమునందు.

ఈయాంధ్రభాష తత్సమము, తద్భవము, దేశ్యము, గ్రామ్యము అని నాలుగు భేదములు గలది. ప్రకృతికి విశేషవికారములు లేక ప్రత్యయాది వికారములుగలిగి ప్రయోగింపఁబడునది తత్సమము. ప్రకృతియందు వర్ణలోపాగమాది వికారములను బొంది వ్యవహరింపఁబడునది తద్భవము. దేశవ్యవహారసిద్ధమయినది దేశ్యము. దేశవ్యవహారసిద్ధమయి లక్షణవిరుద్ధమయినది గ్రామ్యము. అందు తత్సమము సంస్కృతసమము ప్రాకృతసమము అని ద్వివిధము. సంస్కృతసమము.—రాముఁడు, హరి, పోషించు, రంజించులోనగునది. ప్రాకృతసమము.—జేముఁడు, రాణిలోనగునది. పడ్విధంబగు ప్రాకృతము ప్రత్యేకము తత్సమ తద్భవ దేశ్య భేదములచేఁ ద్రివిధమగుటవలనఁ బ్రాకృతసమము పదునెనిమిది

భేదంబులు గలదియగును. ఎట్లనిన: — సంస్కృతసమ ప్రాకృతసమము, సంస్కృతభవ ప్రాకృతసమము, ప్రాకృత దేశ్యసమము; సంస్కృతసమ శౌరసేనసమము, సంస్కృతభవ శౌరసేనసమము, శౌరసేనదేశ్యసమము; సంస్కృతసమ మాగధసమము, సంస్కృతభవ మాగధసమము, మాగధదేశ్యసమము; సంస్కృతసమ పైశాచసమము, సంస్కృతభవ పైశాచసమము, పైశాచదేశ్యసమము; సంస్కృతసమ చూళికాపైశాచసమము, సంస్కృతభవ చూళికాపైశాచసమము, చూళికాపైశాచదేశ్యసమము; సంస్కృతసమాపభ్రంశసమము, సంస్కృతభవాపభ్రంశసమము. అపభ్రంశదేశ్యసమము అని. తద్భవమును సంస్కృతభవము, ప్రాకృతభవమని ద్వివిధము. సంస్కృతభవము.—చందురుఁడు, తామరలోనగునది. ప్రాకృతభవము.—వెన్నుఁడు, లచ్చిలోనగునది. ప్రాకృతభవము ప్రాకృతసమమువలె పదునెనిమిది భేదంబులు గలదియగు. ప్రాకృతసమంబులును సంస్కృతప్రాకృతభవనంబులునగు పదములను తద్విశేషంబులతోడ సప్రపంచముగ వైకృతదీపికయందుఁ దెలియనగు. దేశ్యము ఆంధ్రదేశ్యము, అన్యదేశ్యమని ద్వివిధము. ఆంధ్రదేశ్యము.—తిల్లి, తండ్రిలోనగునది. అన్యదేశ్యము.—తావి, మోవిలోనగునది. గ్రామ్యము నింద్యగ్రామ్యము, అనింద్యగ్రామ్యమని ద్వివిధము. నింద్యగ్రామ్యము లక్షణవిరుద్ధమయిన పామరజన వ్యవహారము.—వస్తాఁడు, తెస్తాఁడులోనగునది. అనిందగ్రామ్యము లక్షణవిరుద్ధమయిన పండితజన వ్యవహారము.—కఱకంఠుఁడు, జీవగఱ్ఱలోనగునది. లక్షణము లక్ష్యానుసారిగానుండ లక్షణవిరుద్ధమగు లక్ష్యము నింద్యమనుట యెట్లని శంకింపఁబడలేదు. లక్ష్యములు పండితజన వ్యవహారములు గాని పామరజన వ్యవహారములు కావు. ఎక్కడనే నొక్కచో నసాధారణలక్షణవిరుద్ధంబగుపండితజనవ్యవహారంబు ప్రయోగరూఢంబై యనింద్యంబగు.

10. ఈభాష ప్రయోగమే శరణముగాఁగ లఁది. ఆప్రయోగంబులకెల్లఁ గవిత్రయమువారి సమ్మతియుండవలయును. వారు నన్నయభట్టు, తిక్కనసోమయాజి, ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ అను వీరు మువ్వురు. వీరిప్పు డాంధ్రలక్ష్యములకెల్ల ముఖ్యముగానుండు భారతమును తెనిఁగించినవారు. వ్యాకరణములయందుఁ గనఁబడని లక్షణంబు లందుఁ బెక్కులు గానఁబడుటంజేసి యది ముఖ్యలక్ష్యమగుటయేగాక లక్షణముగాను బరిగ్రహింపఁబడుచున్నది. అందు,

నన్నయభట్టారకుఁడు అను ప్రాథమికకవి రాజరాజనరేంద్రుఁడు రాజ్యమేలుకాలంబున రాజమహేంద్రపురమునందు సర్వజనస్తుత్యముగ భారతమునఁ గొంతకొఱంతిగా మొదటి మూడు పర్వములను తెనిఁగించి నన్నయభట్టారకుండనియు, సంస్కృతమునం దార్యావృత్తశ్లోకములతో నాంధ్రశబ్దచింతామణియను నొక తెనుఁగు వ్యాకరణమును వ్రాసి శబ్దశాసనుండనియు బిరుదు వహించెను. ఆంధ్రశబ్దచింతామణికి ప్రక్రియాకౌముది యని నామాంతరము. దీనిని నన్నయభట్టు రచించెఁగావున నిది నన్నయభట్టీయము శబ్దశాసనీయము అను పేళ్లం బ్రవర్తిల్లుచున్నది. ఈ యాంధ్రశబ్దచింతామణికి బాలసరస్వతీయను పండితుఁడు టీకయొకటి వ్రాసెను. అది బాలసరస్వతీయమను పేరం బరఁగెడును. తరువాత వానుదేవుఁడను పండితుఁడు దానికి వృత్తియొకటి వ్రాసెను. దానిని వానుదేవవృత్తియందురు. తదనంతరము అప్పకవి దానిం దెనిఁగించెను. అది యప్పకవీయమను పేరనొప్పుచున్నది. ఇటీవల అహోబలపతి పండితుఁడును, నృసింహపండితుఁడును విరివిగా దానికి వ్యాఖ్యానములు వ్రాసిరి. అవి క్రమంబుగ అహోబలపతిపండితీయము, నృసింహపండితీయము అను నామంబులం బ్రసిద్ధిఁజెందియున్నవి. అహోబలపతిపండితునకు అభినవనన్నయభట్టు అనియు, తద్గ్రంథమునకుఁ గవిశిరోభూషణమనియు నామాంతరములు గలవు. మఱియు నన్నయభట్టు తెనుఁగుపద్యములతో నొకఛందస్సును వ్రాసినట్టు తెలియఁబడుచున్నది. ఇట్లు నన్నయభట్టారకుని కాలము మొదలీ తెనుఁ గభివృద్ధికి వచ్చుటంజేసి తిక్కనాదులును వారికి నెనుకటి కవులందఱు నాతనినే యాదికవిగా స్తుతించుచువచ్చెదరు. అయిన నింతమాత్రముచేతనే యతనికిముందుగాని యతని కాలమందుఁగాని యితరకవులును నితరగ్రంథములును లేవనఁగూడదు. నన్నయభట్టారకుఁడే "టాది విభక్తానిర్నత్యేకే "నామన్త్రణేదుజిత్యన్యే, దుంబతాతువల్లుతస్యాత్సిమ్బుద్ధావిత్యుతాంవిదుర్ద్గకేచిత్. కవి

భల్లకైర్గ క్రియాణాం నామ్నాఖ్యాల్లోప ఇష్యతే" అని యాంధ్రశబ్దచింతామణియందు సూత్రించెం గాదె. అంతియకాదు. కాశీఖండంబున "సీ పచియింతు వేముల నాడభీమునధంగి నుద్దండలీల నెక్కొక్కమాటు, భాషింతునన్నయభట్టుమార్గంబున నుభయవాక్పాఠి నొక్కొక్కమాటు, వాక్రుత్తుతిక్కయజ్ఞప్రకారమున సాభ్యుచితబంధముగ నెక్కొక్కమాటు, పరిఢవింతు ప్రబంధపరమేశ్వరునిశేష సూక్తివైచిత్రి నొక్కొక్కమాటు" అని కృతిపతియగు వీరభద్రభూపాలుఁడు శ్రీనాథునిఁజూచి చెప్పినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. అట్లు చెప్పఁబడిన క్రమము ఁబట్టి యాలోచింప భీమన నన్నయభట్టుకు ముందటివాఁడని తోఁచుచున్నది. అట్లుగాక "భీమన రాఘవపాండవీయమను కావ్యమును నొకఛందస్సును వ్రాయ నన్నయభట్టు స్వగ్రంథప్రాశస్త్యముకై యాకావ్యమును నాఛందస్సునందలి వ్యాకరణాంశమును మూలనడఁగఁద్రొక్కెను. అట్లడఁగఁద్రొక్క నన్నయభట్టువ్రాసిన యాంధ్రశబ్దచింతామణిని భీమన గోదావరిలోఁ గలిపివేసెననియు, అది యట్లు గోదావరిలోఁ గలసిపోఁగా శబ్దశాసనుఁ డావ్యాకృతిని వ్రాయుతఱి నాతనితోడం దానిం బఠించిన సారంగధరుఁడు తాను సిద్ధుఁడయినపిమ్మట నాపాఠమును బాలసరస్వతి కుపదేశింప నాబ్రాహ్మణోత్తముని చేనది భూమియందు వెలయుంగలదనియు నారాయణమూర్తి చెప్పినట్లు కలగంటిని" అని అప్పకవి వ్రాసినది కలయేగాక నిజమయినపక్షమున భీమన నన్నయభట్టుకు సమకాలికుండయి కొంతముందు ప్రసిద్ధికెక్కినవాఁడుగానైన నుండవచ్చును. అదియునుంగాక తిక్కనచే నిర్వచనోత్తరరామాయణంబునఁ గవిస్తుతియందు "ఆదికవీంద్రులను" అనియు,- ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడచే హరివంశమునందు నన్నయతిక్కనలను స్తుతించి, మరల "క. వెండియుఁ దొల్లిటియప్పటి, పండితుల మహాకవిత్వ పదవీగరిమా ఖండితుల నతులతేజో, మండితులఁదలంతు నిండు మనమున నెపుడుఁ" అనియుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

తిక్కనసోమయాజి ఆను కవిపుఁడుతొలుత నిర్వచనోత్తరరామాయణమును వ్రాసి పిమ్మట భారతమున విరాటపర్వము మొదలు కడకుఁ బదునేనుపర్వములను బొందుపడఁ దెనిఁగించి మిక్కిలి పేర్కొనఁబడెను. నిర్వచనోత్తరరామాయణము కొఱఁతగా వ్రాయఁబడినదగుటచేత నది భారతమును దెనిఁగించిన పిమ్మట వ్రాయఁబడినట్లు కొందఱు తలఁతురు. ఉత్తరరామాయణమునఁ గొఱఁతపడినకథ రామనిర్యాణకథగావున నాతఁ డాకథను వ్రాయ సమ్మతిలేనివాఁడయ్యెనని కొందఱు చెప్పెదరు. గ్రంథశైలిని బట్టియు, భారతము దేవతాంకితముగాను ఉత్తరరామాయణమునరాంకితముగాను నుండుటఁబట్టియుఁ దొలుత నిర్వచనోత్తరరామాయణమును రచియించి పిమ్మట సోమయాజియై భారతమును దెనిఁగించెననుటయే సరియని తోఁచుచున్నది.

ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ.-ఇతఁడు ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడను బిరుదు వహించిన దొడ్డకవి. ఈతఁడు భారతారణ్యపర్వశేషమును దెనిఁగించి, భారతశేషమగు హరివంశమును దెనిఁగించినపిమ్మట లక్ష్మీనృసింహావతారమను నొక కావ్యమును వ్రాసెను. దీనికి అహోబలమాహాత్మ్యమని నామాంతరము. ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడను బిరుదనామముతో నీతఁ డారణ్యపర్వశేషమును వ్రాసిన ట్లక్కడక్కడఁ జెప్పఁబడి యున్నది. అది యిప్పుడట్లు కనఁబడునదికాదు.

భారతమునందు నన్నయభట్టారకుని కవిత్వమున నాంధ్రపదంబులు గొన్ని సంస్కృత పదంబులు మెండు. తిక్కనసోమయాజి కవిత్వమున సంస్కృతపదంబులు గొన్ని యాంధ్రపదంబులు మెండు. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ కవిత్వమున సంస్కృతాంధ్రపదములు రెండును మణిసరంబు గ్రుచ్చినట్లు సమముగా నుండును. ఈ మూటికిని బాకభేదంబును గలదు. వీరి కవిత్వములు సర్వవిధంబులచేతను మిక్కిలి శ్లాఘనీయములనుట విశేషముకాదు.

అధర్వణాచార్యుఁడు అని కవిత్రయము వారికాలమునందొకగొప్పపండితుఁడుండెను. అతఁడు త్రిలింగశబ్దానుశాసనమను వ్యాకరణమును వికృతివివేకమను వ్యాకరణకారికలను వ్రాసినవాఁడు. ఆంధ్రశబ్దచింతామణియందు లేనియనేక లక్షణములు వికృతివివేకమందుఁ జెప్పఁబడియున్నవి. అతఁడు వ్రాసిన విరాటపర్వంబును నొక్కండు గానంబడియెడి. కొందఱు ఇతఁ డాంధ్రభారతమొకటివ్రాయుట మొదలుగా నెంతయు శోచ్యమైన వృత్తాంతమును గొంత చెప్పుచున్నారు. ఆవృత్తాంతము

చేత నన్నయభట్టారకునియందు గొప్పదోషమేర్పడు చున్నది. దాని వాస్తవార్థ మెట్టిదో తెలిసినదికాదు. ఇతనిని ద్వితీయాచార్యుఁడని పేర్కొందురు. ఇతఁడట్లు పేర్కొనఁబడుటచే నన్నపాచార్యుఁడు ప్రథమాచార్యుఁడనుట స్పష్టమగుచున్నది. హరి అను నొక పండితుఁడుండి కొన్ని కారికలను వ్రాసినట్లు అథర్వణాచార్యునిచేఁ జెప్పఁబడియున్నది. "అప్రయుక్తత్వదోషస్తు నవిరుద్ధోహరేర్మతే" అని. వీరికి వెనుక కవిరాక్షసుఁడను నొక యుద్దండకవియుండి కవిరాక్షసీయమని యొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసినట్లొక్కచోఁ జెప్పఁబడియున్నది. అదిదృగ్గోచరము కాదు.

నాచనసోమన అనియొక మహాకవి కలఁడు అతఁడు ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ హరివంశమును వ్రాసినపిదపఁ దానొక హరివంశమును వ్రాసెను దానంజేసి యీ కవి కవిత్రయమువారికి వెనుకటివాఁడనియు నా గ్రంథ ముత్తరహరివంశమని పేర్కొనంబడెననియు నెఱుఁగఁబడుచున్నది. ఆ గ్రంథ మిక్కడ సమగ్రముగాఁ దక్కకపోయినను జిక్కినంతమట్టు పరికించిచూడఁగా నది మిక్కిలి ప్రౌఢముగాను భారతమునకంటె నెల్లవిధముల విశేషించినదిగాను గానంబడుచున్నది. ఇతనిని సర్వజ్ఞుఁడందురు. అట్లనుటకు సందేహింపఁబనిలేదు. కనుఁగొనుండు. ఉత్తర హరివంశమునందలి పద్యము. — "సీ. వంకదారకుఁజేరి వాకిటిదద్దడంబులుసెల్చి కొమ్మలమోకువైచి, ప్రాఁకిలోపలఁజొచ్చి పలుగాఁడిఁదెఱచిన పంతకార్లకు మున్న బ్రద్దసరుల, తోనని చ్చెనలెక్కి దోనికొత్తళములోఁ బురణించి చొచ్చిన పోలుమగల, వాఁడి మెచ్చకయాడు నరిమీఁదఁబాళెలవారఁ దాఁకించిన నాసిబిరుదు, లచ్చెరువులొందమేడలు సొచ్చియార్చు, దొడ్డకార్లచేఁబడిపోయెఁ దూర్పుదిక్కు, తాలవాటులనేటుల అంతుమిగిలి, తఱిమిరచ్చటిబలముఁ గొందఱుగడంగి."

11. వెనుకటికవులు ప్రశస్తులయి రమారమి నాదికవులతోఁబోల్పఁదగి విశ్వాక్కులుగా నుండువారనేకు లున్నారు. వారు.—రంగనాథుఁడు, భాస్కరుఁడు, అమరేశ్వరుఁడు, బమ్మెరపోతన, శ్రీనాథుఁడు, ప్రౌఢకవిమల్లన, పిల్లలమర్రి పినవీరభద్రుఁడు, మారన, జక్కన, కేతన, అనంతామాత్యుఁడు, తాతంభట్లు, ముద్దరాజురామన, వెన్నెలగంటి సూరన, పింగళిసూరన, అలసానిపెద్దన, ముక్తుతిమ్మన, తెనాలి రామకృష్ణుఁడు, రామభద్రుఁడు, బట్టుమూర్తి, కాకమానిమూర్తి, అడిదముసూరన, పుష్పగిరితిమ్మన, తెలగవార్యుఁడులో నగువారు. క్రిందఁజెప్పఁబడిన కవులు మూడుతెగలుగ నేర్పడుచున్నారు. అందు మొదటితెగవారు నన్నయభట్టారకాదులు. వీ రాది కవులు. రెండవతెగవారు రంగనాథాదులు. వీరు మధ్యకవులు. (కేతనయు, తాతంభట్లును నన్నయభట్టుకు ముందటివారని కొందఱు చెప్పుచున్నారు.) మూడవతెగవారు పెద్దనాదులు. వీ రంత్యకవులు. వీరికి వెనుకటికాలమునందును పెక్కండ్రుకవులు గలరు. వా రాధునికులని చెప్పఁబడుదురు. వారలు లింగముగుంటతిమ్మన. కూచిమంచితిమ్మన. చెఱకుమూరి రామయ, అప్పకవి, అప్పయవేంకటపతి మొదలగువారు. కవితాశైలినిబట్టి వీరిలో మూడుతరగతులేర్పడుచున్నవి

రంగనాథుఁడు ద్విపదరామాయణమును సలక్షణముగ వ్రాసినవాఁడు. ఇతఁడు దానిని బుద్ధరాజా రచించినట్లు వ్రాసినను అది యితనిపేరనే ప్రసిద్ధికెక్కెను. ఇతఁడు లాక్షణికుఁడైన దొడ్డకవి గావున ప్రక్షిప్తములయిన వాక్యములదోషము లీతనివిగా నెన్నఁబడఁగూడదు.

భాస్కరుఁడు.—ఇతఁడిప్పుడు కనఁబడు రామాయణమునందు యుద్ధకాండమున ముందటి భాగమును వ్రాసినవాఁడు. ఇతనిని హులిక్కి భాస్కరుఁడందురు. బాలకాండమును కిష్కింధాకాండమును సుందరకాండమును నితనిపుత్రుఁడగు మల్లికార్జున భట్టు వ్రాసెను. అయోధ్యాకాండమును కుమారరుద్రదేవుఁడను కవివ్రాసెను. యుద్ధకాండశేషము నీ భాస్కరుని మిత్రుఁడగు నయ్యలార్యుఁడు వ్రాసెను. అరణ్యకాండ మిందెవరిచేతను వ్రాయఁబడినదికాదు. అది తిక్కనసోమయాజి తాతయను మంత్రి భాస్కరమహాకవిచే వ్రాయఁబడినది. మంత్రిభాస్కరుఁడు తిక్కనసోమయాజి తాతయవుటయు మహాకవియవుటయు నిర్వచనోత్తరరామాయణమునందలి "తే. సారకవితాభిరాము గుంటూరి విభుని, మంత్రిభాస్కరు మత్పితామహునిఁదలఁచి, రైనమన్ననమెయిలోక మాదరించు, వేఱవాకృతి

గుణములు వేయునేల'' అను నీపద్యముచేతను దెల్లమగును. మంత్రి భాస్కరుఁడు భారతము తెనిఁగింపఁబడుటకుముందే రామాయణమొకటి వ్రాసినట్లు రూఢమగుచున్నది. దానిచేతనే భాస్కరరామాయణమను పేరును గలిగియుండవచ్చును. అది యాది కావ్యమగుటచేత అట్లు మొట్టమొదట తెనిఁగింపఁబడియే యుండును. కనుకనే నన్నయభట్టారకుఁడు దానివదలి భారతమును దెనిఁగింపఁదొరఁకొనుటయు, రామాయణమును దెనిఁగింపఁబూనుకొన్న తిక్కన సోమయాజి యందలి పూర్వకాండములను వదలి యుత్తరకాండమును దెనిఁగించుటయునని యెఱుంగునది. అట్లు మంత్రి భాస్కరునిచే రచియింపఁబడిన రామాయణమునం దారణ్యకాండముతక్కఁ దక్కిన కాండములు కొంతకాలమునకుఁబిదప నుత్సన్నములైపోఁగా ఆయారణ్యకాండముతోడ నీహరిక్కి భాస్కరుఁడులోనగువారు తక్కిన కాండములను వ్రాసిచేర్చి పూర్తిచేసిరని తెలియవలయు. మఱియు నారణ్యకాండము మంత్రి భాస్కరునిచే వ్రాయఁబడినదనుటను, అది తక్కిన కాండములవలె నేకాశ్వాసముకలదిగాఁ జెప్పఁబడక రెండాశ్వాసములుకలదిగాఁ జెప్పఁబడియుండుటచేతను, ఆయాశ్వాసములయందలి యాద్యంతపద్యముల వైలక్షణ్యముచేతను, ఆశ్వాసాంత్య గద్యభేదములచేతను, శైలిభేదముచేతను నిశ్చయింపవచ్చును.

అమరేశ్వరుఁడు.—ఇతఁడొక దొడ్డకవిగా గ్రంథములయందుఁ జెప్పఁబడియున్నాఁడు గాని యితఁడు రచించిన గ్రంథమేదియుఁ గానఁబడదు.

బమ్మెరపోతన.—ఇతఁడు గొప్పకవి. భాగవతమును దెనిఁగించినవాఁడు. అది నాతికఠినంబై తఱుచుగ శబ్దాలంకారసహితంబై మిక్కిలి శ్రవ్యంబై కొంతయేని యాయాభేదములేక సంస్కృతమున కొక టీకవలె మిగులశ్లాఘనీయంబై యున్నయది. ఇతఁడు భాగవతమును దెనిఁగించినపిమ్మట వీరభద్రవిజయమను నొక కావ్యమును వ్రాసెను. చంద్రునియందుఁ గళంకమువలె నీతని కవిత్వమునందు లఘ్వులఘులేఖములకు మైత్రికలుఁగఁజెప్పుటయను నొక యొచ్చెంబు గానంబడియెడి. ఈయొచ్చెము మఱి కొందఱుకవుల కవిత్వములయందును జూపట్టెడి. లఘ్వులఘులేఖములకు మైత్రికలుఁగఁజెప్పుట తెలియకకాదు. అది యొకమతముగా వారుగ్రహించినారు. ద్రావిడమునందువలె నాంధ్రమునందును లఘ్వులఘుభేదంబుచే రేఫంబు ద్వివిధంబు. అవి పండితప్రయోగసంకేతితము లయినవి. వానికి యతిప్రాసములయందు మైత్రికలుఁగఁజెప్పుట యాదికవి సమ్మతముకాదు. ''నా న్యేషాంనైధర్మ్యంలఘ్వులఘూనాంరయోస్తు నిత్యంస్యాత్'' అని శబ్దానుశాసనుఁడు. ''అనయోస్సంగతింయస్తుకరోతికవితాకృతౌ, అస్యాఅత్యంతదోషత్వా ద్దుష్కవిస్సహి కథ్యతే'' అని వికృతివివేకకారుఁడు. మఱియు నిం దర్థాను స్వారంబొక్కండు విశేషంబుగఁ గలరు. అదియుఁబండితప్రయోగ సంకేతితమే. అది ఈభాషకు సహజమయిన లక్షణమనుట యాంధ్రదేశీయుల వ్యవహారములందుఁ దెల్లంబుగఁ దెలియఁబడు. ఈ రెంటిచేతనే యాంధ్రభాష మిగుల మహిమం బొందియున్నది. వానిభేదంబులను గుర్తెఱుంగుట పండితులకత్యావశ్యకము.

శ్రీనాథుఁడు.—ఇతఁ డొక ప్రశస్తకవి. ఇతఁడు బాల్యమునమరుత్తునిచరిత్రమును, పండితారాధ్యచరిత్రమును, ప్రథమయౌవనమున శాలివాహనసప్తశతిని, పూర్ణయౌవనమున నైషధమును, కౌమారదశయందు భీమేశ్వరపురాణమును, కౌమారదశకుఁ గడపట కాశీఖండమును రచియించెను. ఇతఁడు వ్రాసిన కావ్యములయందు నైషధము శృంగారప్రధానమై యుండుటగాక యీతని యితరకావ్యములకంటె నిది సంస్కృతపద భూయిష్ఠమై ప్రౌఢమై యున్నయది. మఱియు నితఁడు వీధినాటకమను నొకగ్రంథమును వ్రాసినట్లు చెప్పుచున్నారు.

పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుఁడు.—ఇతఁడు గొప్పకవి. ఇతని కవిత్వము మిక్కిలి శ్లాఘ్యముగానే యున్నది. అయిన నితఁడు బమ్మెరపోతన మతము నవలంబించినవాఁడు.

కేతన.—ఇతనికి అభినవదండియని బిరుదుపేరు. ఇతఁడు విజ్ఞానేశ్వరీయమను ధర్మశాస్త్రమును దెనిఁగించి, ఆంధ్రభాషాభూషణమను నొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసినాఁడు.

అనంతామాత్యుఁడు.—ఇతఁ డొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసినాఁడు. భోజరాజీయమను

కావ్యమును వ్రాసినాతఁడు నితఁడని తోఁచుచున్నది. అది మంచికావ్యము. అందు వింతవింత కథలుఁగలవు.

తాతంభట్లు.—ఇతఁడు కవిచింతామణియను నొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసినాఁడు.

ముద్దరాజురామన. — ఇతఁడు కవిలోక సంజీవినియను నొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసెను. రాఘవపాండవీయములో నగువాని వ్యాఖ్యానములచే నాంధ్రశబ్దచింతామణి బాలసరస్వతివలన బయటికిరాకముందు కేతనాదికవులు వ్రాసిన యాంధ్రభాషాభూషణాది లక్షణగ్రంథములే యుపయోగపడుచువచ్చినట్లు తెల్లమగుచున్నది.

పింగలిసూరన.—ఇతఁడు మిక్కిలి దొడ్డకవి. వెన్నెలగంటిసూరన యీయనకు ముందగలినాఁడు గనుక ఈయనకు పింగలిసూరనయని పేరువచ్చినది. ఇతఁడు క్రమముగా గరుడపురాణమును, రాఘవపాండవీయమును, కళాపూర్ణోదయమును ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమును, మఱికొన్ని కావ్యములను రచించినవాఁడు. ఇందు రెండవది రాఘవపాండవుల చరిత్రములను శ్లేషభంగిం దెలుపుచు సులభశైలిచే శోభిల్లుచున్నది. మూడవది అతి విచిత్రమగునొకానొక కల్పితకథచే గొనియాడఁదగి మృదుశైలియుంగలిగి ఎఱులుచున్నది. కడపటిది మృదుశైలియుఁ జక్కనిస్వభావోక్తులునుగలిగి వినువారి వీనులకుఁ దేనియ లొలుకుచున్నది. భాషాశ్లేషగాఁ గావ్యము చెప్పు విధమునకు నితఁడు మార్గదర్శిగా నున్నాఁడు. వెనుకటికవులలోపల నితఁడు సర్వతోముఖచాతుర్యుఁడని చెప్పవొప్పును.

అలసాని పెద్దన కృష్ణదేవరాయల కాలమందలి పండితులలో ముఖ్యుఁడుగానుండెను. ఇతఁడు స్వారోచిషమనుసంభవమను నొక కావ్యమును వ్రాసెను. దానిని మనుచరిత్రమనియుం జెప్పుదురు. అది మృదుశైలియు "అల్లసానివాని యల్లికబిగియును" అన్నట్లు కవిత్వ గాంభీర్యమును గలిగి శృంగారరసప్రధానమై యున్నయది అందు నాలవ యాశ్వాసము కేవలాంధ్రపదభూయిష్ఠమై యుండును. పూర్వకవితాధోరణి ననుసరించియుండుటంజేసి కొన్నియెడల నైషధమార్కండేయపురాణములయందలి వాక్యములకును నిందలివాక్యములకును సుంతయేనియు భేదమగపడక యుండును. ఇతఁడే విష్ణుచిత్తీయమని ప్రసిద్ధిఁబొందిన ఆముక్తమాల్యదయను కావ్యమును వ్రాసినవాఁడని చెప్పుదురు. శైలిభేదిల్లి వ్యాకరణదోషయుక్తమయి యుండుటంజేసి యందుఁ జెప్పఁబడినయట్లు యది కృష్ణదేవరాయని చేతనో మఱి యేకవిచేతనో వ్రాయఁబడినదగాని పెద్దనచే వ్రాయఁబడినది కాదని తోఁచుచున్నది. స్వారోచిషమనుసంభవమును లోనిపద్యములు కొన్నియందుండుటచేత నేయట్టిదానిఁ దెద్దనరచితముగాఁ జెప్పుట యుక్తముకాదు. పెద్దన తదాస్థాన ముఖ్యపండితుఁ డగుటంజేసి స్వారోచిషమనుసంభవమునందలి పద్యము లెంగుండుటకుఁ గారణమేమియుండినఁ గారణాంతరములను నలసానిన్ని కల్పించుకొనవచ్చును.

ముక్కుతిమ్మన. — ఇతనికి నందితిమ్మనయని నామాంతరము కలదు. ఇతఁడు పారిజాతాపహరణమనునొక కావ్యమును రచియించెను. అది "ముక్కుతిమ్మనార్యు ముద్దుఁబలుకు" అన్నది నిజముగా మృదుసందర్భము గలిగి మధురముగా నున్నయది.

తెనాలిరామకృష్ణుఁడు. — ఇతనిని మహాకవియని చెప్పవలెను. ఇతఁడు పాండురంగవిజయమను నొక కావ్యమును రచియించెను. దానిని పాండురంగ మహాత్మ్యమనియుఁ జెప్పుదురు. ఇతనికిఁ బదసందర్భము మిదినట్లు లేకవికిఁ గుదరనదికాదు. ఇందు నిరర్థకపదము మందునకైన నొక్కండు దొరకదు. "పాండురంగసుకవిపద్యంబుహరువును" అన్నది సార్థకముగావర్ణనావైలక్షణ్యము గలిగి శ్లాఘ్యతరమైన కవిత్వశైలిగలదై యున్నది. ఇతఁడు నిరోష్ఠ్యరామాయణాది చిత్రకావ్యములను గొన్ని చెప్పినట్లు వినఁబడుటయేకాని యని కనఁబడవు.

రామభద్రుఁడు.—ఇతఁడొక దిట్టకవి. ఈతనిని రామకృష్ణకవికి రెండవవానిఁగా నుగ్గడింపవచ్చును. ఇతని కవిత్వమునందు యమకములును బ్రాసములును మెండుకొని పండితులకు హృదయంగమములయి యున్నయవి.

బట్టుమూర్తి.—ఇతనికి రామరాజభూషణుఁడని నామాంతరము. రామభూషణుఁడనియే గ్రంథనిబద్ధనామము. ఇతఁడు వసుచరిత్రమును, హరిశ్చంద్రనళోపాఖ్యానమును వ్రాసినవాఁడు. వసు

చరిత్రముతోఁ దులదూఁగఁదగిన శ్లేషకావ్యము తెనుఁగున మఱియొండు లేదు. అయిన నిందు వాడికవుల ననుసరింపని పదప్రయోగములు కొన్నిగలవు. ఈతఁడే కావ్యాలంకారసంగ్రహమును రచించినట్లు నానుడి కలదుగాని ఏసుచరిత్ర హరిశ్చంద్ర నళోపాఖ్యానముల యాశ్వాసాంతగద్య ప్రవృత్తియును, కావ్యాలంకారసంగ్రహముయొక్క యాశ్వాసాంతగద్యప్రవృత్తియును భిన్నప్రకారములుగా నుండుటంజేసి యది సందిగ్ధంబుగా నున్నయది.

అడిదము సూరన.—ఇతఁడొక సుకుమారకవి. ఈతఁడు శుద్ధాంధ్రరామాయణమును, కవిజనరంజనమను నొకచిన్న కావ్యమును రచియించినవాఁడు. ఇంగు మొదటిది వెనుకటికవులచే మూలనడఁగఁద్రొక్కఁబడి రెండవదిమాత్రము కనఁబడుచున్నది. దానిని పిల్లవసుచరిత్రమని చెప్పుదురు. అది తన పడసిన నామము నన్వర్థముచేయుచున్నది. మఱియు నితఁడు కవిసంశయవిచ్ఛేదమని యొక చిన్న లక్షణగ్రంథమును వ్రాసినవాఁడు. అది తద్భవ పదములు కలిగిన విధమును గొంత యెఱిఁగించుచున్నది.

పుష్పగిరి తిమ్మన.—ఇతఁడు సమీరకుమారవిజయమను నొక కావ్యమును వ్రాసెను. మఱియు నితఁడు కంకంటిపాపరాజు వ్రాసినట్లు ఉత్తరరామాయణ మొకటియు, కంకంటి నారసింహరాజు వ్రాసినట్లు విష్ణుమాయావిలాస ద్విపదకావ్యమొకటియు రచించినవాఁడని చెప్పుచున్నారు. దశావతారచరిత్రంబును నితనిచే వ్రాయఁబడినదనియుఁ గొందఱు చెప్పెదరు. ఇతని కవిత్వమునందు లక్షణవిరుద్ధములగు ప్రయోగములు కొన్ని కానఁబడుచున్నవి.

తెలగనార్యుఁడు. — ఇతఁడు యయాతిచరిత్రమను నొక కావ్యమును అచ్చతెనుఁగుతో వ్రాసినవాఁడు. అది శ్రుతికటువుగాక మృదువుగాను పాండికగాను నున్నయది. ఇది యచ్చతెనుఁగు గ్రంథములలో మేలైనదని తోఁచెడి.

లింగముగుంటతిమ్మన సులక్షణ సారమను నొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసెను.

కూచిమంచితిమ్మన రసికజనమనోభిరామమును, రాజశేఖరవిలాసమును, రుక్మిణీపరిణయమును, అచ్చ తెనుఁగురామాయణమును, అచ్చ తెనుఁగు నీలాసుందరీపరిణయమును, లక్షణసారసంగ్రహమను నొక శబ్దలక్షణమును విరచించెను. ఈతని కవితాధోరణి యనర్గళప్రవాహమువంటిదని తెలియవచ్చెడిని.

చెఱకుసూరిరామయ కువలయానందమను వలంకారగ్రంథమును దెనిఁగించినవాఁడు.

అప్పకవి. — ఇతఁడు మిక్కిలి నోపికతో నానేక గ్రంథములను శోధించి యప్పకవీయమను గ్రంథమును వ్రాసినాఁడు. అంతటిశోధనము మఱియొక్కరి కుండెదని తోఁచెడి. ఇతఁడు కవికల్పకమనులక్షణగ్రంథములోనుగాఁ గొన్నికృతులు చేసినట్లు చెప్పఁబడియున్నవి అవి గానఁబడవు.

అప్పయవేంకటపతి.—ఇతఁడు ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసమను నొక పెద్దలక్షణగ్రంథమును వ్రాసినవాఁడు.

ప్రౌఢకవిమల్లన, మారన, జక్కన, వెన్నెలగంటి సూరన, కాకమానిమూర్తి, వీరు లాక్షణికులయిన గొప్పకవులు వీరు రచించిన గ్రంథములు తొల్లింటికవుల గ్రంథములవలె మిక్కిలి కొనియాడఁదగినవిగా నుండును. ఆగ్రంథముల నామములును, తదితరగ్రంథముల నామములును, వానిరచించినవారి నామములును నిందు గ్రంథసంకేతాదివివేచనపట్టికఁ జూడ విశదములు కాఁగలవు. ఇందుఁ బురాతనకృతులు పెక్కులు స్వకర్తలు తమ్ముంబాసి మేనుదాఁ అంగినం దాము పతివిహీనలునయి పరిపంథి పంథన పరిపీడనంబున మూలల నడంగిపోయె. "బోద్ధారో మత్సరగ్రస్తాః" అన్న భర్తృహరి సుభాషితం బేల పొల్లపోవు.

12. మఱియుఁ జాటు ప్రబంధకవులు లెక్కకు మీఱియున్నారు. వారు,—బడబానలభట్టు, మేధావిభట్టు, రెల్లూరి తిరుమలయ్య, ఎడపల్లి పర్వతన్న, పెద్దిరాజు రామరాజు, పింగళిరామరాజు, రంగరాజు లింగయ, రావిపాటి తిప్పరాజు, మైలము భీమన, పాట్టూరి గోపన, పులకలూరి గోపన, రాచపూడి వెంకయ్యలు నగువారు.

అందు, మేధావిభట్టు చాటుధార.

"క. సాళువ పెదతిమ్మమహీ, పాలవరుఁడువీఁడె వచ్చెఁ బద్యము వ్రాయన్, గేలనులేదాకొకటియుఁ, దాళమముత్తునియలగుచు ధరపైఁబడుమా."

13. ఇంకను లక్ష్యలక్షణ గ్రంథముల నామంబులనేకంబులుగనఁబడుచున్నవికాని యాగ్రంథములును, అందుఁ గొన్ని గ్రంథములు వ్రాసినవారి నామంబులును గనఁబడవు.

అందు, లక్ష్యగ్రంథములు.

అష్టమహిషీకల్యాణము, కూర్మపురాణము, చంద్రికాపరిణయము, చమత్కారరామాయణము, చారుధేష్ణచరిత్రము, చిత్రభారతము, త్రిశంఖ్యోపాఖ్యానము, దేవీవిజయము, మధుసేవనము, రాజశేఖరచరిత్రము, వసంతవిలాసము, విజయసేనము, శశిబిందుచరిత్రము, శృంగారషష్ఠము, సాంబోపాఖ్యానము, సుదక్షిణాపరిణయములోనగునవి.

లక్షణగ్రంథములు.

కవిభల్లటఘక్కి, అధోక్షజఘక్కి, కవికంఠపాశము, కవిమూషకమార్జాలము, కవిగజాంకుశము, కవిజనాశ్రయము, కవికంఠాభరణము, కావ్యచింతామణి, కావ్యాలంకారచూడామణి, అథర్వణచ్ఛందము, గోకర్ణచ్ఛందము, శ్రీధరచ్ఛందము, ఛందోదర్పణము, అలంకారసంగ్రహము, అలంకారరత్నావళి, లక్షణవిలాసము, లక్షణదీపిక, శారదాదీపిక, శారదామకుటము, శారదాతిలకము, శారదాదర్పణము, వాగీంద్రచూడామణి, వైకృతచంద్రిక, (ఈ గ్రంథము కొంతమట్టుకు దొరకినదిగాని అందు దాని వ్రాసినవానిపేరు గనఁబడదు.) సర్వలక్షణసారసంగ్రహము మొదలగునవి.

14. ఈకవులు భావవిస్ఫూర్తిగ రసంబులుచిప్పిలునట్లును, తత్తద్రసానుకూలంబుగఁ బదంబులు పొంకపడునట్లును, ఆకలంకమార్గంబుగ నలంకారంబులు విలసిల్లునట్లును ఏవిధమయిన లక్షణలోపంబులులేకుండఁ గవితలూనర్వ నసదృశులైయున్నారు. సంస్కృతభాషయం దపారజ్ఞానములేక వీరి కింతటివైదుష్యము కలుగఁబోదు. అయినను వీరు కవిత్వంబుఁ జెప్పఁ బ్రారంభించుచో "గతానుగతికోలోకః" అన్నట్లందఱు నొక్కమార్గంబవలంబించియున్నారు. అయ్యది హాస్యాస్పదంబుగనున్నయది. అదియనఁగా స్వప్నంబుంగాంచుటలోనగునది. వారిభక్తితాత్పర్యమెట్టిదో యది యటుండనిండు. మఱియొక్క విశేషంబు వినుండు. వీరు వర్ణనలు సేయుమొదలుపెట్టిరా మీరు నమ్ముదురోనమ్మరో తల్లినేని కేశాది నఖపర్యంత మొక్క యంగమైనఁజిక్కక సిపమెత్తినట్లు వర్ణింపక మానరు. అది యెట్టి పారవశ్యమో యెఱుంగరాదు. మతస్థాపకులయిన యాచార్యులో యిందులకును నాచార్యులే. ఇది యిప్పుడు వచ్చినదికాదు. పారంపర్యముగ సంస్కృతభాషా మహాపండితుల సన్నిధానమునుండి వచ్చిన సంప్రదాయముగానున్నయది.

వీరు మహానీయులుగావున నిర్మలచిత్తులై స్తోత్రపరాయత్తులై యభేదబుద్ధితో నిట్లువర్ణించుట "తెల్లనిదంతయుఁ బాలు నల్లనిదంతయు నీళ్లు" అని యెంచియున్న యాకాలమునందు శ్లాఘనీయంబైయుండెంగాని యిప్పటికాలమునం దది యట్లుండునని తోఁచినదికాదు.

15. ముత్తెగలకవులశైలికిని ఆధునికకవులశైలికిని జాల నంతరముగలదు. అదిగాక వారికవిత్వములయందు లేనియన్యదేశ్యములును, వైకృతములును వీరి కవిత్వములయందు మెండుగాఁ గానఁబడుచున్నవి.

ఆదికవికవిత్వము.

"సీ. లలితంబులగుమట్టియలచప్పుడింపార నంచకైవడినడనల్లవచ్చి, యొడమేనినెత్తావి నుడియంగఁబయ్యెద సగముదూలించిపై మగుడఁదిగిచి, సోలెడునెలదీఁగ లీలఁగ్రాలుచు వింతచెలువంబు దలకొనఁజేరి నిలిచి, తెలిగన్నుఁగవకు నెచ్చెలియైనలేఁతన వ్వొలయంగసరసంపుఁ బలుకువలికి, మెఱయురాగంపుఁతియ్యులు మేళోనఁగ, నెడఁదసొగయించు మాటలనెలమిమిగుల, నిన్నుననురక్తిఁగొలుచునన్నెలఁతలుండ, నీరసాకారపైరంధ్రిఁగోరఁదగునె."

మధ్యకవికవిత్వము.

"స్రగ్ధర. సేవించెన్ రంగధామున్ శ్రితనివహపయస్సింధుసంపూర్ణసోమున్, గావేరీమధ్యసీమున్ ఘనకలుమమహాకాలకూటోగ్రభీమున్, దేవారాశ్రీవిరామున్ దివిజవినుతసందీప్తితానంతనామున్, ధీవిజ్ఞానాభిరామున్ ద్రిభువనవిలసద్దేవతాసార్వభౌమున్."

అంత్యకవికవిత్వము.

"శా. తండ్రీ నాకునను గ్రహింపఁగ దెవైద్యంబం
చుఁ బ్రార్థించినన్, గండ్రల్గానటులాడిఁ గక్కృతు
లఁబో కాల్తంటివో హెూమదిన్. దీండ్రల్గల్గినవారి
కేకరణి నేనిన్ విద్యరాకుండు నే, గుండ్రాడాఁచినఁ
బెండ్లియేమిటికిఁ జిక్కుంగష్టముష్టింపదా."

ఆధునికకవికవిత్వము.

"మ. తలిరుంజొంపపుడాలు పూరజపునిద్దాఁజా
లం బల్తేటిగం, టలచాలు న్విరితేనెమేలు తరులంటం
గ్రాలులేఁదీవచే, ర్కలబారీలు జగాచొకాయలరు
జాగామావటీ లొప్పుఁగా, వలరాదంతులకైవడిన్ ఏన
ముత్రోవంద్రిమ్మరుండెమ్మెరల్."

ఇవి దిక్ప్రదర్శనముగఁ జూపఁబడినవి.

16. "మ. మహిమన్ వాగనుశాసనుండు సృజి
యింపంగుండలీంద్రుండుద, న్నహనీయస్థితిమూలమై
నిలువన్ శ్రీనాథుండు ప్రోఁబ్ మహో, మహులైసోముఁ
డుభాస్కరుండు వెలయింపన్ సొంపువాటించునీ,
బహుశాంధ్రోక్తిమనుప్రపంచమునఁదత్పాగల్భ్య
మూహించెదన్" అన్నపద్యార్థముచొప్పున నన్న
యభట్టారకునికాలముఁదొట్టి క్రమక్రమంబున వృ
ద్ధిఁబొంది సొంపుఁజెందియున్న యయ్యాంధ్రవాణి
కృష్ణదేవరాయలవారికాలంబున రేయుంబవలు సర
సగోష్ఠివినోదక్రీడలఁ బ్రొద్దువుచ్చి తదనంతరంబా
శ్రమంబు పరిహారంబుగాఁ గొంతకాలంబు సుఖని
ద్రంజెందియుండి యిప్పుడుమహాప్రభువులగు నింగ్లీ
షువారిదొరతనంబున శ్రద్ధాళువులయిన విద్యార్థుల
విద్యాపటనభవ్యరవంబుల మేల్కాంచి శుచిర్భూత
యయి యుత్సాహంబుతో మరల నలంకరణంబుచే
సికొను నవసరంబున నున్నయది.

నియమవిధానక్రమము.

1. నన్నయభట్టారకుఁ డాంధ్రవ్యాకరణంబునఁ బతించిన వర్ణసమామ్నాయమందలి వర్ణక్రమము ననుసరించుటంజేసి యీనిఘంటువునందు శకారయుక్త పదములు కడపట వ్రాయఁబడెను.

2. ఇందుఁ గ్రియాపదములకు ధాతురూపములుమాత్రమును, నామపదములకుఁ బ్రథమైకవచన రూపములుమాత్రమును వ్రాయఁబడును.

3. ఇందు సామాన్యములైన సమాసపదములు ప్రత్యేకముగా నెత్తి వ్రాయఁబడవు. అవి.—కట్టలుక, కట్టెండ, కెంగేలు, కెమ్మోవి, క్రొంజాయ, క్రొమ్ముడి, నెత్తావి, నెమ్మోము, పూఁదోఁట, పూరెమ్మ, ప్రాఁగెంపు, ప్రాయిల్లు, లేఁగొమ్మ, లేదూడ. మొ. (చూ. కడు, కె. క్రొ. నె, పూ, ప్రా. లే. మొ.)

4. సంస్కృతము, వైకృతము, దేశ్యము, గ్రామ్యము వీని కాయాయిసంజ్ఞ లిడఁబడును. అన్యదేశ్యము దేశ్యముతోఁ జేర్పఁబడినదిగాన దానికిఁ బ్రత్యేకముగా సంజ్ఞ యిడఁబడదు.

5. ద్వయమునకు అవయవములైన పదములయొక్క సంజ్ఞలను అయ్యయి శబ్దముకడఁ జూచినది. అనఁగా "ఇంచుఁబోఁడి" అనుచో ఇంచుశబ్దముయొక్క సంజ్ఞను ఇంచుకడను, పోఁడిశబ్దముయొక్క సంజ్ఞను పోఁడికడను జూడవలయునని యర్థము. ఇట్లు తక్కినచోట్లను దెలియవలయును. (చూ. ద్వ. సంజ్ఞావివరణపట్టికయందు.)

6. ఇందు సంస్కృతశబ్దమొకటి యర్థభేదముచే మూడు లింగములయందును వర్తించునపుడు ముందు స్త్రీలింగరూపార్థమును వెనుక నపుంసకలింగరూపార్థమును నా వెనుక పుంలింగరూపార్థమును వ్రాయఁబడును. పుంలింగమయ్యును స్త్రీలింగతుల్యరూపమయ్యె నేని యా పుంలింగరూపార్థము నపుంసకలింగరూపార్థమునకుమున్ వ్రాయఁబడును. (చూ. నందన, బ్రహ్మ. మొ.)

7. "మువర్ణాంతము" అనుచో నాపదమునకు మువర్ణమును జేర్పవలెనని యర్థము. చేర్చుచో నా

పదము డువర్ణకాంతముగా నుండెనేని యా డువర్ణకమును నామందతీయుత్వమును దొలఁగింపవలయును. (చూ. అంగజ, మధుసూదనుఁడు. మొ.) (చూ. ము. సంజ్ఞా . . . పట్టికయందు.)

8. "డువర్ణకాంతము" అనుచో నా పదమునకు డువర్ణకమును జేర్పవలయునని యర్థము. చేర్చుచో నా పదమును ఉదంతముగాఁ జేసికొనవలయును. అది యితర ప్రత్యయాంతముగా నుండెనేని యాప్రత్యయమును దొలఁగించి పిమ్మట ఉదంతముగాఁ జేసికొనవలయును. (చూ. నంద, అంగారము. మొ.) (చూ. డు. సంజ్ఞా . . . పట్టికయందు.)

9. ఒక్కొకచో నించుక రూపభేదముగల శబ్దము దాని మొదటిరూపముకడనే రూపాంతరమని వ్రాయఁబడును. (చూ. అకటవికటము. మొ.)

10. ఒక్కొకయెడ ముపర్ణాంతరూపము ముకర్ణములేని శబ్దరూపముకడనే రూపాంతరమని వ్రాయఁబడును. (చూ. అగ్గలిక. మొ.)

11. కొన్నిచోట్ల తెనుఁగుపదమునకు ఇయాంతరూపము ఏదంతరూపము రెండును వ్రాయఁబడును. కొన్నియెడల ఇయాంతరూపముకడ ఏదంతరూపమును, ఏదంతరూపముకడ ఇయాంత రూపమును వ్రాయఁబడును. (చూ. అందగత్తియ, మెట్టె. మొ.)

12. తెనుఁగున అయి అవులు మొదటఁగల పదములు వేఱువేఱుగా వ్రాయఁబడవు. వానిని ఐకారౌకారాది పదములకడఁ జూచునది. (చూ. అయితిని ఐతికడ. ఆవుఁగును ఔఁగుకడ. మొ.)

13. ఉకారలోపముగల అల్లులోనగు వాడుకలోని పదములు ప్రత్యేకముగా వ్రాయఁబడవు. ఆ మొదటిరూపముకడనే రూపాంతరమని వ్రాయఁబడును. (చూ. అలుగు. మొ.)

14. తన ప్రత్యయాంతశబ్దములు వేఱుగా నెత్తెఁబడవు. కాఁబట్టి మొదటిపదముఁగొని యాయర్థమును దెలిసికొనవలెను. అనఁగా అల్లదనములోనగు వానికి అల్లశబ్దములోనగువానిఁగొని అర్థము నెఱుంగవలెననుట.

15. దేశ్యక్రియలయందు ఇంచుక్కువచ్చెడు సామాన్య ప్రేరణరూపములు ప్రత్యేకముగా వ్రాయఁబడవు. (అడఁగించు, ఇప్పించు. మొ.)

16. తేటగాఁ దెలియఁదగుచోట్ల తఱచుగఁ దెనుఁగుపదములకు సంస్కృతపదములతోడను సంస్కృతపదములకుఁ దెనుఁగు పదములతోడను అర్థము వ్రాయఁబడును.

17. ఒకపదమున కర్థము స్పష్టముగాఁ దెలియనిచో అర్థముగా వ్రాయఁబడిన పదమునుజూచి ఆయర్థమును చక్కఁగాఁ దెలిసికొన వలయును. అక్కడ. చూ. అని వ్రాయఁబడి యుండును.

18. ఒకపదము దేశ్యముగాను వైకృతముగాను సంస్కృతముగాను నున్నయెడ ముందు దేశ్యార్థమును వెనుక వైకృతార్థమును నా వెనుక సంస్కృతార్థమును క్రమముగా వ్రాయఁబడును. (చూ. కలము, నారి. మొ.)

19. ఒకపదము క్రియాద్యర్థభేదములచే ననేక విధార్థక మగుటవలన అర్థములు వ్రాయఁబడుచో ముందు క్రియార్థమును, వెనుక అపదార్థమును అటు వెనుక విశేష్యార్థమును, ఆ వెనుక విశేషణార్థమును, దాని వెనుక సర్వసామాన్యార్థమును, కడపట అవ్యయార్థమును వ్రాయఁబడును. ముందు ముందిటి యర్థములు లేనివేని వెనుక వెనుకటియర్థములు మొదలుచేసి యావలియర్థములన్నియుఁ గ్రమముగా వ్రాయఁబడును. (చూ. ఎత్తు, ఒత్తు, అందు, కయి, అలఁతి, ఈరు, అంత. కోలె. మొ.) (చూ. అప. సంజ్ఞా . . . పట్టికయందు.) ఈనియమ మొకానొకచో దీనికి ముందటినియమముచే బాధింపఁబడును. (చూ. నీయ, నే. కరమ . మొ.) క్రియార్థము ముందు వ్రాయఁబడునను నియమాంశమునూ త్రము బాధింపఁబడదు. (చూ. మెలపు.)

20. ఒకక్రియ అకర్మకముగాను సకర్మకముగాను నున్నచో ముందు అకర్మకార్థమును వెనుక సకర్మకార్థమును వ్రాయఁబడును. (చూ. అగు. మొ.)

21. వైకృతపదముల కర్థము వ్రాయఁబడుచో నక్షత్రచిహ్నములేనియర్థము ముందును అదిగలయర్థము వెనుకను వ్రాయఁబడును. (చూ. అంకియ. మొ.) ఈనియమ మొకానొకచో పందొమ్మిది ఇరవదవ నియమములచేత బాధింపఁబడును. (చూ. బంటు. మొ.)

22. పదము లేక వచనాంతములైనప్పటి యర్థములు ముందు వ్రాయఁబడి బహువచనాంతములైనప్పటియర్థములు వెనుక వ్రాయఁబడును. ఈనియ

మము పదునెనిమిదవ నియమమును 'బాధించు చున్నది. (చూ. మల్లె. మొ.)

23. ఇందుఁ గొన్నిటికి గ్రంథవిస్తరభీతిచే ప్రయోగములు సంగ్రహముగా వ్రాయఁబడియుండుటవలన అర్థములు విశదములుకానియెడ ఆయా దాహరణములకు ముందు వెనుకలను ఆగ్రంథముల యందు విశదములుగాఁ జూచుకొనవలయును. కొన్నియెడల ముందు వెనుకలను జూడుమని వ్రాయఁబడియు నున్నది.

24. ప్రయోగములుదొరకియు తప్పులుగానుండుటవలన అవి కొన్నిపదముల కెత్తివ్రాయఁబడవు. కొన్ని కొంతమట్టుకు వ్రాయఁబడును.

25. ఇందు వ్యాకరణవిషయములయిన విధులు కొన్ని అక్కడక్కడ వ్రాయఁబడియుండును. మఱియు నొక్కొక్కపదముకడ నొక్కొక్కవిధి వ్రాయఁబడి ఆవిధికి విషయములయిన తక్కినపదములకడ విధివ్రాయఁబడిన పదమునుజూచునట్లు తెలుపఁబడియుండును. (చూ. అఱువుళ్లు, అలరుఁ బోఁడి, ఆరగింపు. మొ.)

26. చదివెడివారికిఁ జక్కఁగాఁ దెలియుటకై యిందు అర్థములోనగునది తఱచుగ సంధిలేక వ్రాయఁబడియుండును.

నియమబాహుళ్యముచే నీక్రమము కొన్నియెడలఁ దప్పినను దప్పియుండును.

27. తెనుఁగున వాడుకలోనికి వచ్చిన యన్యదేశీయ శబ్దములు కొన్ని యీ క్రొత్త కూర్పునందుఁ జేర్పఁబడినవి. ప్రాణ్యనిఘంటువులోనుండి యిట్టి శబ్దములు గొన్ని చేర్పఁబడినవి. ఇట్టి శబ్దములకు గ్రంథదృష్టాంతములు దొఱకుట దుస్సాధ్యముగాన నట్టివాని నిందుఁ జేర్చలేదు.

సంజ్ఞావివరణపట్టిక.

సంకేతములు.	వాని స్వరూపార్థములు.
అ.	అకారాంతము. (ఇట్లు ఆ, ఇ, ఈ, ఉ. ఊ, ఋ, ఐ, ఓ, ఔ, చ్, జ్, త్, ద్, ధ్, న్, వ్, భ్, ర్, వ్, శ్, మ్, స్, హ్ అను వర్ణములుకలచో ఆయా అంతములుగా చెప్పుకొనవలెను. ఉదా. అకారాంతము, ఇకారాంతము, ఈకారాంతము, చకారాంతము, జకారాంతము, తకారాంతము అని)
(అ.ఆ.ఈ.ఆ.)	(పుంలింగవిశేషణమైనప్పుడు) అకారాంతము. (స్త్రీలింగవిశేషణమైనప్పుడు) ఆకారాంతము, లేక-ఈకారాంతము. (నపుంసకలింగవిశేషణమైనప్పుడు) అకారాంతము.
అం, ప్రే.	అంతర్భావితప్రేరణము.
అ. క్రి.	అకర్మకక్రియ.
అప.	అపదము. (ప్రత్యయములోనగునది.)
అప్ర.	అప్రసిద్ధము.
అర.	అరపము.
అవ్య.	అవ్యయము.
ఆం.	ఆంగ్లేయభాష.
ఉప.	(తెనుఁగుపదములకు ముందున్నచో) ఉపపదము. (ఉద్ద, ఎగ. మొ.) (సంస్కృతపదములకు ముందున్నచో) ఉపసర్గము. (ప్ర. మొ.)
ఉదా.	ఉదాహరణము.
ఉభ.	ఉభయము. (కొన్నియర్థములయందు అచ్చతెనుఁగును కొన్నియర్థములయందు సంస్కృతమునైనపదము.)
ఏ.	ఏకవచనాంతము.
కన్న.	కన్నడము.
క్రి.	క్రియ.
క్రి, విణ.	క్రియావిశేషణము.
గ్రా.	గ్రామ్యము. (అనింద్యము.)
చూ.	చూడుము.
డు.	డువర్ణకాంతము.
త్రి.	మూడులింగములయందును వచ్చెడు విశేష్యపదము.

సంకేతములు.	వాని స్వరూపార్థములు.
దే.	దేశ్యము.
ద్ర.	ద్రుతాంతావ్యయము.
ద్వ.	ద్వయము. (వైకృతమును దేశ్యమును మిశ్రమైనపదము.)
ద్వి.	ద్విపచనాంతము.
న.	నపుంసకలింగము.
ని.	నిపాతము.
పుం.	పుంలింగము.
పుం. న.	పుంనపుంసకలింగము.
పుం, స్త్రీ.	పుంస్త్రీలింగము.
పై.	పైయట్లు.
ప్రా.	ప్రాకృతము.
ప్రే.	ప్రేరణము.
బ.	బహువచనాంతము.
మి.	మిశ్రము. (సంస్కృతాంధ్రములు కలిసినశబ్దము.)
ము.	మువర్ణకాంతము.
మొ.	మొదలైనవి.
యు.	యుగళము. (కొన్నియర్థములయందు దేశ్యమును కొన్నియర్థములయందు వైకృతమునైనపదము.)
వి.	విశేష్యము.
విణ.	విశేషణము.
వు.	వువర్ణకాంతము.
వై.	వైకృతము. (ప్రాకృతసమమును సంస్కృతప్రాకృతభవమునైనపదము.)
సం.	సంస్కృతసమము.
స.	సర్వనామము.
స. క్రి.	సకర్మకక్రియ.
స్త్రీ.	స్త్రీలింగము.
హిం.	హిందుస్తానీభాష
*	ఇది ప్రకృతిశబ్దార్థముకంటె భిన్నమగు నర్థమును దెలుపునది.
‡	ఇది వృత్తులతాదివాచకమగుటను తెలియఁజేయునది.
...	ఈగుఱుతు నడుమ కొన్ని యక్షరము లుండుటను దెలుపును.

గ్రంథసంకేతాదివివేచనపట్టిక.

	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు. (అవి. ౬.)
1.	అ, పా.	అమరపదపారిజాతము. (తెనుఁగర్థముగల సంస్కృత నిఘంటు టీక.)	కాం. 3.	మల్లినాథుఁడు.....	౦
2.	అచ్చ.	అచ్చతెనుఁగురామాయణము ౧. బాల. బాలకాండము. ౨. అ. అయోధ్యాకాండము. 3. అర. అరణ్యకాండము. ౪. కిష్కిం. కిష్కింధాకాండము. ౫. సుం. సుందరకాండము. ౬. యు. యుద్ధకాండము.	కాం. ౬.	తిమ్మయ.....	౪.
3.	అధ్యా.	అధ్యాత్మరామాయణము. ఉ. ఉత్తరకాండము. (బాలకాండాదులు ఆఱుతోడ ఉత్తరకాండమునుజేర ఏడు కాండములు.)	కాం. ౭.	నాగయామాత్యుఁడు.....	౫.
4.	అని.	అనిరుద్ధచరిత్రము.	ఆ. ౫.	అబ్బయ.....	౪.
5.	అప్ప.	అప్పకవీయము. (లక్షణగ్రంథము.)	ఆ. ౫.	అప్పకవి.....	౦
6.	అభి.	అభిధానరత్నమాల. (తెనుఁగర్థముగల సంస్కృత నిఘంటువు. దీనికి పద్మస నిఘంటువనియు పేరు.)	స్కం. ౬.	(ఇందు గ్రంథకర్త పేరు లేదు)	౦
7.	ఆం, సం.	ఆంధ్రనామసంగ్రహము. (నిఘంటువు.) ౧. దేవ. దేవవర్గు. ౨. మాన. మానవవర్గు. 3. స్థా. స్థావరవర్గు. ౪. తి. తిర్యగ్వర్గు. ౫. నా. నానార్థవర్గు.	వర్గులు. ౫.	పైఁడిపాటిలక్ష్మణకవి.....	౦

	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల కవితలు. (అవి. ౬.)
8.	ఆం, భా.	ఆంధ్రభాషాణ్ణవము. (నిఘంటువు.) ౧. ప్ర. ప్రథమకాండము. ౨. ద్వి. ద్వితీయకాండము. ౩. తృ. తృతీయకాండము. (ఇందలి వర్గములను అక్కడక్కడ తెలిసికొనునది.)	కాం. ౩	వేంకనార్యుఁడు.....	౦
9.	ఆం, శే.	ఆంధ్రనామశేషము. (నిఘంటువు)	౦	ఆడిదమునూరన్న.....	౦
10.	ఆము.	ఆముక్తమాల్యద. (విష్ణుచిత్తీయము.)	ఆ. ౬.	కృష్ణరాయలు.....	౪.
11.	ఉ, రా.	ఉత్తరరామాయణము.	ఆ. ౮.	పాపరాజు.....	౪.
12.	ఉ, హరి.	ఉత్తరహరివంశము.	ఆ. ౫. (దొరకినవి.)	సోమనాథుఁడు..... (నాచనసోమన.)	౧.
13.	ఉ.హరిశ్చ.	ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ. ౪.	తక్కెళ్లపాటిలింగన.....	౬.
14.	కవి.	కవిజనరంజనము.	ఆ. ౩.	ఆడిదమునూరన్న.....	౩.
15.	కవిక.	కవికర్ణరసాయనము. (మాంధాత చరిత్రము.)	ఆ. ౬.	నృసింహకవి	౩.
16.	కవిస.	కవిసర్వగారుడము. (లక్షణగ్రంథము.)	అధికారములు. ౨. (దొరకినవి)	బసవన	౦
17.	కళా.	కళాపూర్ణోదయము.	ఆ. ౮.	పింగళిమూరన్న.....	౨.
18.	కా.	కావ్యాలంకారసంగ్రహము. (నరసరాజీయము.)	ఆ. ౫.	మూర్తి.	౩.
19.	కాశీ.	కాశీఖండము.	ఆ. ౭.	శ్రీనాథుఁడు.....	౨.
20.	కాళ.	కాళహస్తిమాహాత్మ్యము.	ఆ. ౪.	ధూర్జటి.....	౩.
21.	కుచే.	కుచేలోపాఖ్యానము.	ఆ. ౩.	గట్టుప్రభు.....	౫.
22.	కృష్ణ.	కృష్ణరాజవిజయము.	ఆ. ౪.	కుమారధూర్జటి.....	౫.
23.	కృష్ణా.	కృష్ణాభ్యుదయము.	ఆ. ౫.	గోతేటిసూరన్న.....	౫.
24.	చంద్ర.	చంద్రభానుచరిత్రము.	ఆ. ౫.	మల్లన.....	౪.
25.	చంద్రా.	చంద్రాంగదచరిత్రము.	ఆ. ౬.	వేంకటపతి.	౪.
26.	చమ.	చమత్కారమంజరి.	ఆ. ౩.	వేంకటకవి.	౪.
27.	చెన్న.	చెన్నబసవపురాణము.	ఆ. ౫.	పాపయామాత్యుఁడు.....	౫.
28.	జైమి.	జైమిని భారతము. అశ్వమేధపర్వము.	ఆ. ౮.	పినవీరభద్రుఁడు.....	౩.
29.	దశా.	దశావతారచరిత్రము.	ఆ. ౧౦.	ధరణిదేవులనాగయ.....	౪.
30.	ద్వా.	ద్వాత్రింశత్సాలభంజికాకథలు.	ఆ. ౧౨.	కొండమీఁది గోపురాజు ..	౪.

	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసములు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు. (అని. ౬)
31.	నవ.	నవనాథోపాఖ్యానము. ద్విపద.	భా. ౫.	గౌరన.....	౫.
32.	నళ.	నళచరిత్రము. ద్విపద.	భా. ౫.	రాఘవార్యుఁడు.....	౬
33.	నిర్వ.	నిర్వచనోత్తరరామాయణము.	అ. ౧౦.	తిక్కనసోమయాజి.....	౧.
34.	నీలా.	నీలాసుందరీపరిణయము.	అ. 3.	కూచిమంచితిమ్మయ.....	౪.
35.	నై.	నైషధము. (శృంగారనైషధము.)	అ. ౨.	శ్రీనాథుఁడు.....	౨.
36.	పంచ.	పంచతంత్రము.	అ. ౫.	నారాయణకవి.....	౪.
37.	పంచ.	పంచతంత్రము.	అ. ౫.	వేంకటనాథుఁడు.....	౫.
38.	పండి.	పండితారాధ్యచరిత్రము. ద్విపద.	ప్రకరణములు. ౫.	పాలకురికిసోమన.....	౫.
39.	పద్మ.	పద్మపురాణము. ఉత్తరఖండము.	అ. ౧౧.	పింగనార్యుఁడు.....	౫.
40.	పర.	పరమదేవవిలాసము.	అ. ౫.	తిమ్మభూపరుఁడు.....	౪.
41.	పా.	పారిజాతాపహరణము.	అ. ౫.	ముక్కుతిమ్మన.....	3.
42.	పాంచా.	పాంచాలీపరిణయము.	అ. ౫.	కాకమానిమూర్తి.....	౪.
43.	పాండు.	పాండురంగమాహాత్మ్యము.	అ. ౫.	రామకృష్ణకవి.....	౨.
44.	పు.	పురూరవశ్చరిత్రము. (కవిరాజమనోరంజనము.)	అ. ౫.	అబ్బయ.....	౪.
45.	ప్రభా.	ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము.	అ. ౫.	పింగలిసూరన్న.....	౨.
46.	ప్రభు.	ప్రభులింగలీల.	అ. ౫.	బసవప్ప.....	౫.
47.	ప్రభు.	ప్రభులింగలీల. ద్విపద.	అ. ౨౫.	పిడుపర్తిసోమన.....	౫.
48.	బస.	బసవపురాణము. ద్విపద.	అ. ౭.	పాలకురికిసోమన.....	౫.
49.	బహు.	బహులాశ్వచరిత్రము.	అ. ౫.	వేంగళనాయకుఁడు.....	౫.
50.	బ్ర.	బ్రహ్మోత్తరఖండము.	అ. ౫.	వేంకటరామార్యుఁడు.....	౫.
51.	భ.	భర్తృహరి. (సుభాషితరత్నావళి.)	శతకములు. 3.	ఏనుఁగులక్ష్మణకవి.....	౪.
52.	భద్రా.	భద్రాపరిణయము. (ముకుందవిలాసము.)	అ. 3.	పెద్దన.....	౫.
53.	భల్లా.	భల్లాణచరిత్రము.	అ. ౫.	వాలేశ్వరుఁడు.....	౪.
54.	భాగ.	భాగవతము.	స్కం. ౧౨. ప్రథమాదులు.	బమ్మెరపోతన.....	౨.
55.	భాగ.	భాగవతము. ద్విపద.	స్కం. ౧౨. ప్రథమాదులు.	జోనేరునాథుఁడు.....	౫.
56.	భాను.	భానుమతీపరిణయము.	అ. ౪.	రెట్టూరి రంగరాజా.....	౪.
57.	భార.	భారతము. ౧. ఆది. ఆదిపర్వము. అ. ౨. ౨. సభా. సభాపర్వము. అ. ౨. 3. అర. అరణ్యపర్వము. అ. ౭. ౪. విరా. విరాటపర్వము. అ. ౫.	పర్వములు. ౧౮.	నన్నయభట్టాదులు.....	౧.

గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు. (అవి. ౬.)
	౫. ఉద్యో. ఉద్యోగపర్వము. ఆ. ౪.			
	౬. భీష్మ. భీష్మపర్వము. ఆ. 3.			
	౭. ద్రో. ద్రోణపర్వము. ఆ. ౫.			
	౮. కర్ణ. కర్ణపర్వము. ఆ. 3.			
	౯. శల్య. శల్యపర్వము. ఆ. ౨.			
	౧౦. సౌ. సౌప్తికపర్వము ఆ. ౨.			
	౧౧. స్త్రీ. స్త్రీపర్వము. ఆ. ౨.			
	౧౨. శాం. శాంతిపర్వము. ఆ. ౬.			
	౧3. అను. అనుశాసనికపర్వము. ఆ. ౫.			
	౧౪. ఆశ్వ. ఆశ్వమేధపర్వము. ఆ. ౪.			
	౧౫. ఆశ్ర. ఆశ్రమవాసపర్వము. ఆ. ౨.			
	౧౬. మౌ. మౌసలపర్వము. ఆ. ౧.			
	౧౭. మహా. మహాప్రస్థానికపర్వము. ఆ. ౧.			
	౧౮. స్వ. స్వర్గారోహణపర్వము. ఆ. ౧.			
భీ.	భీమేశ్వరపురాణము. (భీమఖండము.)	ఆ. ౬.	శ్రీనాథుఁడు.....	౨.
భో.	భోజరాజీయము.	ఆ. ౭.	అనంతుఁడు.....	3.
మార్క.	మార్కండేయపురాణము.	ఆ. ౮.	మారన.....	౨.
మై.	మైనాకచరిత్రము.	ఆ. 3.	మాదయ.....	౫.
య.	యయాతిచరిత్రము.	ఆ. ౫.	తెలగనార్యుఁడు.....	౪.
రత్న.	రత్నపరీక్ష. (లక్షణగ్రంథము.)	౦	భైరవుఁడు.....	౦
రస.	రసమంజరి.	గుచ్ఛములు. 3.	కోదండపతి.....	౫.
రసి.	రసికజనమనోభిరామము.	ఆ. ౭.	తిమ్మయ.....	౪.
రా.	రామాయణము. (అచ్చతెనుఁగు రామాయణము కడనున్నట్లు దీనికి కాండము లెఱుంగునది.)	కాం. ౬.	భాస్కరుఁడులోనగువారు.	3.
రా.	రామాయణము. ద్విపద. (అచ్చతెనుఁగు రామాయణము	కాం. ౬.	రంగనాథుఁడు.....	3.

	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసములు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు. (అవి. ౬.)
		కడనున్నట్లు దీనికిని కాండము లెఱుంగునది.)			
68.	రా. వి.	రాజవాహనవిజయము.	ఆ. ౫.	కాకమానిమూర్తి.....	౪.
69.	రాఘ.	రాఘవపాండవీయము.	ఆ. ౪.	పింగళిసూరన్న.....	౨.
70.	రాజ.	రాజశేఖరవిలాసము.	ఆ. 3.	తిమ్మయ.....	౪.
71.	రామా.	రామాభ్యుదయము.	ఆ. ౨.	అయ్యలురాజురామభద్రుడు	3.
72.	రుక్మాం.	రుక్మాంగదచరిత్రము.	ఆ. ౫.	మల్లన..... [డు.	౪.
73.	రుక్మి.	రుక్మిణీపరిణయము.	ఆ. ౫.	తిమ్మయ.....	౪.
74.	లక్ష.	లక్షణసారసంగ్రహము.	ఆ. ౫.	కూచిమంచి తిమ్మయ.....	౪.
75.	లక్ష్మీ.	లక్ష్మీనృసింహావతారము. (నృసింహపురాణము.)	ఆ. ౫.	ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ.....	౧.
76.	వసు.	వసుచరిత్రము.	ఆ. ౬.	రామరాజభూషణుఁడు... (బట్టుమూర్తి.)	3.
77.	వా.	వాసిష్ఠరామాయణము.	ఆ. ౫.	సింగనార్యుఁడు.....	౫.
78.	వి. పు.	విష్ణుపురాణము.	ఆ. ౨.	వెన్నెలకంటిసూరన్న.....	3.
79.	విక్ర.	విక్రమార్కచరిత్రము.	ఆ. ౨.	జక్కన.....	3.
80.	విజ.	విజయవిలాసము. (సుభద్రాపరిణయము.)	ఆ. 3.	చేమకూర వేంకటనాథుఁడు.	౪.
81.	విజ్ఞా.	విజ్ఞానేశ్వరీయము. ౧. ఆ. ఆచారకాండము. ౨. ప్రా. ప్రాయశ్చిత్తకాండము. 3. వ్య. వ్యవహారకాండము.	కాం. 3.	కేతన. (అభినవదండి.)...	3.
82.	విష్ణు.	విష్ణుమాయావిలాసము. ద్విపద. ౧. పూ. పూర్వభాగము. ఆ. 3. ౨. ఉ. ఉత్తరభాగము. ఆ. ౫.	భా. ౨.	కంకంటి. నారసింహరాజు...	౫.
83.	వీర.	వీరభద్రవిజయము.	ఆ. ౪.	బమ్మెరపోతన.....	౨.
84.	వేం.	వేంకటేశనిఘంటువు.	౦	(ఇందుగ్రంథకర్త పేరులేదు.)	౦
85.	వై.	వైజయంతీవిలాసము. (విప్రనారాయణచరిత్రము.)	౦	తిమ్మయ.....	౫.
86.	శశాం.	శశాంకవిజయము. (తారాశశాంకము.)	ఆ. ౫.	శేషమువేంకటపతి.....	౫.
87.	శివ.	శివయోగసారము. ఉత్తరార్ధము.	ఆ. ౪.	గణపతిదేవుఁడు.....	౪.
88.	శుక.	శుకసప్తతి.	ఆ. ౨. (దొరకినవి.)	కదిరీపతి.....	౫.
89.	శృం.	శృంగారరసాలవాలము.	ఆ. 3.	ఒడ్డికవి.....	౫.

	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు. (అవి. ౬.)
90.	శేష.	శేషధర్మము.	ఆ. ౬.	శ్రీనివాసకవి.....	౪.
91.	షో.	షోడశకుమారచరిత్రము.	ఆ. ౮.	ఎల్లన.....	౪.
92.	సకల.	సకలకథాసారసంగ్రహము.	ఆ. ౯.	రామభద్రుఁడు.....	౫.
93.	సత్య.	సత్యభామాసాంత్వనము.	ఆ. ౪.	కామేశ్వరుఁడు.....	౫.
94.	సమీ.	సమీరకుమారవిజయము.	ఆ. ౭.	పుష్పగిరితిమ్మన.....	౪.
95.	సా.	సారంగధరచరిత్రము.	ఆ. 3.	*చేమకూరవేంకటనాథుఁడు	౪.
96.	సా.	సారంగధరచరిత్రము. ద్విపద.	భా. ౭.	శంభుకవి.....	౬.
97.	సాం.	సాంబనిఘంటువు. (నానార్థవర్గు గాకవర్గులు. ౪.)	వర్గులు. ౪.	రంగకవి.....	౦
98.	సురా.	సురాభాండేశ్వరము.	ఆ. ౧.	గట్టుప్రభు.....	౫.
99.	స్వా.	స్వారోచిషమనుసంభవము. (మనుచరిత్రము.)	ఆ. ౬.	అల్లసాని పెద్దన.....	3.
100.	హంస.	హంసవింశతి.	ఆ. ౫.	అయ్యలురాజు, వారాయణామాత్యుఁడు....	౫.
101.	హ, న.	హరిశ్చంద్రనళోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	రామరాజభూషణుఁడు... (బట్టుమూర్తి.)	3.
102.	హరి.	హరివంశము. పూర్వభాగము. ఆ. ౯. ఉత్తరభాగము. ఆ. ౧౦.	భా. ౨.	ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ.....	౧.
103.	హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫.	శంకరకవి.....	౪.
104.	హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము. ద్విపద.	భా. ౨.	గౌరన.....	౫.

*చేమకూరవేంకటనాథుఁడు విజయవిలాసరచనానైపుణ్యమంటట్టి నాలవతరగతియందుఁజేర్పఁబడినను సారంగధరచరిత్రరచనమంటట్టి అయిదవతరగతియందుఁజేర్పఁబడవలసిన వాఁడుగానున్నాఁడు.

(ఆ. ఆశ్వాసము. కాం. కాండము. భా. భాగము. స్కం. స్కంధము.)

నిఘంటువులయందును. లక్షణగ్రంథములయందును శైలిని కనిపట్ట నమువుగాదు గాన వానికి తరగతులు ఏర్పఱుపఁబడలేదు.

శబ్దరత్నాకరము.

అ. ఒక యక్షరము. ఉభ. వై. అవ్య. 1. మఱియొకదాని లేమిని తెలిపెడిని; "కులప్రయుక్తము గుచున్న సనాతనధర్మమిత్తెఱుం, గ." భార. విరా. ౧, ఆ. ("గీ. ఎవ్వరికిఁగాఁగ ధరణియు నెల్ల సుఖముఁ, గోరెదము వారలందఱు వీరవచ్చి." ఇక్కడ వీరెవచ్చి అనియుండుట యుక్తమని తోఁచెడి. చూ, ఎ. భార. భీష్మ. ౧, ఆ.)—2. తనంతట అనునర్థమును దెలిపెడి*; "ఉ. ఇమ్ముగ సర్వధర్మములు నీవయెఱుంగుదు." కళా. ౪, ఆ. — 3. బొత్తిగా అనునర్థమును దెలిపెడి*. "ఎ, గీ. కులముపాడినడపఁడలఁపఁడపతి." (తలఁపఁడ=తలఁపనేతలఁపఁడు.) భార. ఉద్యో. 3, ఆ.— సం. వి. పుం. 1. విష్ణువు; 2. బ్రహ్మ; 3. శివుఁడు. (అ. ఇత్యాద్యేకాక్షరశబ్దములు తెనుఁగున వ్యస్తములుగాఁ బ్రయోగింపఁబడవు. అధర్మము, అనర్హుఁడు, ఇత్యాదులయందుండెడి అకారము అభావార్థకమైన నఞ్శబ్దమందు నకారములోపింపఁగా శేషించినది.) 4. కాలవిళంబములేమిని దెలిపెడి. "సీ. వడిజిఱ్ఱ దిరిగి మ్రొగ్గెడు మదావళములఁ దోన రూపఱిన యాధోరణులును." వై. ౫, ఆ.

అంక. దే. వి. 1. ప్రక్క, పార్శ్వము. "సీ. అంతంతఁ బసిబిడ్డ లడ్డంబు సుడిసిన జంకించి మిన్నంకఁ జొకలించు." భో. ౬, ఆ.—2. అణకయొక్క రూపాంతరము.

అంకకాఁడు. దే. విణ. (అంకము+కాఁడు.) చలము పట్టువాఁడు, చలపాది. "గీ. ఎలసియేప్రొద్దుఁగనువొంద నీకమరుఁడు, కలహమునకంకకాఁడ యికాలుద్రవ్వ." ఆము. ౫, ఆ. (అంకశబ్దమునకు వృత్తియందు చలమర్థమని యెఱుఁగవలెను. ఇది యొకానొక కవిచేత్ప్రయోగమందు గుఱుతుగల వాఁడనునర్థమునఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది. "చ. హిమకరుఁడంకకాఁడు మధువెప్పుడుజాతి విరోధి." కవిక. 3, ఆ.)

అంకణము. వై. వి. 1. నలుచదరపుచోటు*; 2. తొట్టికట్టు, కక్ష్య. (అది యెన్నియంకణములయిల్లు?)

అంకపాళి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కవుఁగిలి; 2. తిన్నె; 3. దాది.

అంకపాంకములు. దే. వి. బ. (అంకము+పాంకములు.) 1. కోపము; 2. విరోధము. విణ. ఉగ్రము. (చూ, అంకాపాంకములు.)

అంకము. ఉభ. దే. వి. ఆక్షేపము. "ఉ. పాంకపుఁగావ్యలక్షణముపోక డెఱుంగక దిట్టకూళలై, కొంకక వంకరర్థములు గూర్చిసభాస్థలిఁబ్రాఢులట్లుని, శ్శంకఁజరించుచుఁ సుకవి సంఘము పల్కులమెచ్చకూరకే, యంకమునేయవిచ్చునలయయ్యలమున్నుగఁ బ్రస్తుతించెదఁ." మై. ౧, ఆ.—సం.అ. పుం. 1. అంక; 2. ఒడి; 3. గుఱుతు; 4. చోటు; 5. తప్పు; 6. నాటకపరిచ్ఛేదము; 7. నాటకభేదము; 8. భూషణము; 9. యుద్ధము; 10. సమీపము.

అంకమ్మ. ద్వ. వి. (అంకు+అమ్మ.) ఒక గ్రామదేవత.

అంకవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గణితము.

అంకాపాంకములు. దే. వి. బ. (అంకము+పాంకములు.) 1. కోపము; "క. కింకరులచేతనంతఁ, లంకకు వేగంబెనందినఁ వినియంకా, పాంకాలందరికొనంగని, రంకుశసాహాససమర్థుఁడగుదశముఖుఁడుఁ." రామా. ౭, ఆ.—2. విరోధము. "సీ. బెడిదమాశృంగార బీభత్సములకునం కాపాంకములు." కవిస. ౧, ఆ.—విణ. ఉగ్ర

ము. (బిడ్డకు జ్వరము అంకాపాంకములుగా కాయుచున్నది.)

అంకారించు. హిం. క్రి. ఓడచాప యెత్తిపోవుట.

అంకించు. ఉభ. దే. అ క్రి. ఉల్లసిల్లు. "వ. పంకజభవాండమండపంబు సంకుచేసినపొంకంబున నంకించుచు." వసు. ౪, ఆ.—స. క్రి. 1. ఆడించు, జలిపించు; "ఎ, గీ. ఖడ్గమంకింపవైష్ణవికరముఁ బట్టి, వాంఛితంబెద్ది వేఁడుము వరమునని." జై. ౧, ఆ.—2. త్రిప్పు; "నెమ్మొగమడ్డమంకించి." నిర్వ. ౧, ఆ. "ఘనగదాదండమంకించి." జై. ౨, ఆ.—3. అపహరించు. "క. సంకెలలఁబడ్డవారలే, యంకింతురు నీదురాజ్యమర్థము నసువుల్." కృష్ణా. ౨, ఆ.—సం. స్తుతించు. "వ. అనిమఱియు సముచితసంభాషణంబుల నంకించుచున్న పరమవైష్ణవీరత్నంబును." భాగ. ౧, స్కం.

అంకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎంచఁబడినది; 2. గుఱుతిడఁబడినది. (పుంలింగమై అకారాంతమైనప్పుడు మహదర్థమందు అంకితుఁడు అనియు ఆకారాంతమైనప్పుడు అంకిత అనియు రూపములు. ఇట్లుతక్కినచోట్లను తెలియఁగనది.)

అంకియ. వై. వి. 1. ఒకటిమొదలగు సంఖ్యలను దెలుపు రేఖ; 2. వశము*. (చూ, అంకె.)

అంకియము. దే. వి. ఎద్దు మొదలగువానిపై యొక పార్శ్వపుభారము.

అంకిలి. దే. వి. 1. కలఁతి; "క. అనియూఅడిలఁగఁబలికిన, వినియంకిలిదేఱుచిత్తవృత్తులుగనుఁ, గనయేడ్పుడిగెన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. అడ్డగింత, అడ్డి; "ఎ, గీ. మహీధరమునేయు నంకిలిమానుటయును." కాశీ. 3, ఆ.—3. ఆపద. "క. ఇంకనిజలములుగలిగిన, యింకొక్కయగాధసరసి నిడినంజాలుక్, సంకోచింపక మమునీ, యంకిలిఁబాపుటకునీవయర్హుఁడవనినన్."పంచ. నా. ౧, ఆ.

అంకిలిపడు. ద్వ. అ. క్రి. అడ్డిపడు. "క. దైవికమై, యంకిలిపడియెడి పనులకు, సంకటపడుటదియు నొకవిచారమె చెపుఁడా." భో. ౬, ఆ.

అంకిలిపెట్టు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. "వా, డాయత శక్తి నన్ను నిట నంకిలిపెట్టినయప్పు." రా. సుం, కాం.

అంకిర్లు. దే. వి. ఒ. (అంగిలి+కీళ్లు.) దవుడక్రిందికీళ్లు.

అంకు. దే. వి. అంకమ్మ, గ్రామదేవత.

అంకుటము. సం. వి. అ. పుం. గడియమ్రానుదీసెడి వంకరయినుపకమ్మి, కుంచెకోల.

అంకుఁడు. దే. వి. దేవుఁడు. (చూ. వియ్యంకుఁడు.)

అంకురము. సం. వి. అ. పుం. 1. మొలక; 2 నీళ్లు; 3. నెత్తురు; 4. వెంద్రుక.

అంకురించు. సం. అ. క్రి. మొలచు, మొలకెత్తు.

అంకురితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మొలకెత్తినది.

అంకుశము. సం. వి. అ. పుం. న. ఏనుఁగుకుంభస్థలమునందుఁ బొడిచెడియాయుధము, అంకుసము.

అంకుసంబుమాద్రి. ద్వ. వి. మూలానక్షత్రము.

అంకుసము. వై. వి. అంకుశము.

అంకూరము. సం. వి. అ. పుం. అంకురము, మొలక.

అంకె. వై. 1. ఒకటిమొదలగుసంఖ్యలను దెలుపు నట్టిరేఖ, అంకము; 2. వశము*. "ఉ. అంకన నమ్మరాదు తనయంకెకురానిమహాబలాఢ్యుఁడే, భంగులమాయలన్ జెలుపఁ దలపెట్టు." గౌరన శతకము.

అంకెగొను. ద్వ. స. క్రి. (అంకె+కొను.) కిష్టుకొను. "గీ. మబ్బు, లదరిప్రాత్క్రియ్యవిమధ్యమంకెగొనఁగఁ, జిక్కువడకనడకించు నం దొక్కకరటి." రా, వి. ౩, ఆ.

అంకెన. దే. వి. ఒకానొక పలవృక్షము.

అంకెము. దే. వి. ఎద్దు మొదలగువానిపై యొకపార్శ్వపుభారము.

అంకెవన్నియ. ద్వ. వి (అంకెము+వన్నియ.) గుఱ్ఱము నెక్కుట కిరుప్రక్కలనమర్చిన యినుపమెట్టు. (అంకెశబ్దమున కిక్కడపార్శ్వముమాత్రమర్థము.) "సీ. గోమేధికంబులఁ గొమరొందు కళ్లెంబు వజ్రాల మేలంకవన్నియలును." ఉ, రా. ౭, ఆ. (రూ, అంకవన్నె.)

అంకోలము. సం. వి. అ. పుం. ఊడుగు?. (రూ, అంకోడము.)

అంక్యము. సం. వి. అ. పుం. కరక్కాయవంటి మృదంగము. విణ. ఎంచఁదగినది.

అంగ. దే. వి. కాలుచాఁచిపెట్టిన యడుగు.

అంగజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కూఁతురు. అ. న. ము. నెత్తురు. పుం. 1. మదము; 2. వెంద్రుక. విణ. దేహమునఁబుట్టినది. (మువ్వర్గాంతమైనప్పుడు అంగజము అని రూపము. ఇట్లంతటనెఱుంగునది.)

అంగజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడుకు; 2. మన్మథుఁడు.

అంగజోల. దే. వి. రాణివాసపుకావలివాఁడు, సావిదల్లుఁడు. "వ. పాదపాదమని సావిదల్లులు హస్తపల్లవంబులు పట్టితివిచిన నప్పంకజాక్షీకంకణ ఝణఝణత్కారంబుగాఁ గెంగేలుగుదిలిచితివిచికొని వికట కుటిల భ్రుకుటి నటన భీషణ ఫాల ఫలకయై కలకలం గటికినగవునగి కన్నులనిప్పులురుల హుంకారంబునేసిన...అంగజాలలు కాలుకాలం బెరఁచుకొని చాఁపకట్టువడంగూలిన." కాశీ. ౬, ఆ.

అంగడి. దే. వి. 1. పలుసరకులుంచుకొనియమ్మెడుచోటు, ఆపణము; 2. అగసాలెలోనగువారు పని చేయుచోటు; "మ. జేతసాన్నారి తెఱంగునందనరెనన్నావేశమిన్నంగడిన్." చంద్రా. ౪ ఆ.—3. కొలువుకూటము, సభ; "క. పవనజుగదయునునీగాం, డివమును నెటఁబోయెనంగడికిఁబాంచాలిం, దివిచికొనినచ్చునెడ." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ —4. గ్రామస్థులుచేరి వ్యవహారముచేయుచోటు, రచ్చ; "గీ. గ్రామకార్యంబుదీర్చునంగడికివచ్చి." పాండు. 3, ఆ. — 5. న్యాయాధిపతి న్యాయము విచారించుచోటు, దివాణము. "ఉ. అంగడి మూడుమాడలును నడ్డుగదండుగ వానిపైఁబడున్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.

అంగణము. సం. వి. అ. న. అజిరము, ముంగిలి.

అంగద. ఉభ. దే. వి. 1. ఆఁకలి; "చ. అఱుగు నెయుక్కుగుండుకడునంగదస్రుంగిన." రా. ఆర, కాం. ౨, ఆ.—2. ఆపద; "ద్వి. అంగదు యావరాజ్యమునందునునిచి, యంగదలేని సౌఖ్యముఁబొందుమీవు." రా. కిష్కిం, కాం.—3. ఉత్సాహము; "ఉ. అంగదఁదత్స్వయంవరమహామహావైభవకేలిహూతికిన్, గ్రంగనగంటపైఁగొడుపు వ్రాలుటయెన్నఁడునాఁటనుండియున్, సంగరముం గరంబు గమనంబున భావనసేయరైరి యా, మంగళకార్యనిష్ఠులయి మధ్యమలోకమునన్ మహీపతుల్." నై. 3, ఆ.—4. ఉపద్రవము; "గీ. ఆకుదోఁటలు నుగ్గాడి యనఁటితోఁట, తెల్లమల్లడిగొనఁద్రొక్కి యుల్లికంద, పసుపుఁదోఁటలు జంగిలికసవుబీళ్లు, చెఱుగుఁదోఁటలు పండినచేలుదీర్చె. క. ఓరాయఁడయీయంగద, కోరువలేకిటకువచ్చె నూళ్లన్నియు." నీలా. ౨, ఆ.— 5. కోపము; "చ. అ, య్యనిమిషనాథుఁ బట్టుకొని యంగదపుత్రుఁడుమ్రింగె." సం. "అపాకృష్యాక్షిపద్వక్త్రీ శక్రంకోపసమన్వితః." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—6. దుఃఖము. "చ. పాలకవణంపు తేనినిఁకఁ బూనఁగఁజాల నటంచు నేలతో, య్యలికతీవేల్పుహజ్జఁబడి యంగదతోఁదనచందమంతయున్, బొలుపుగ విన్న వించుకొనఁ బోయె నొకోయన మబ్బుత్రోవకుం, బలుపుగఁగమ్మెదుమ్మెగసి పాఱెవడిన్ సురగాడ్పు పెంపునన్." అచ్చ కిష్కిం, కాం.—సం. అ. స్త్రీ. దక్షిణదిక్కునందలి యాఁడేనుఁగు. అ. న. ము. బాహుపురి.

అంగదట్టము. దే. వి. (అంగము+దట్టము.) పావడ. "సీ. తత సితంబాభోగ ధనళాంశుకములోని యంగదట్టపుకావి రంగువలన, శశికాంతమణి పీఠిజాజువాఱఁగ." స్వా. ౨. ఆ. (దీనికి అందమైనపావడయని అర్థము చెప్పవలసియుండినను వాడుకపావడయందే రూఢముగానున్నది.)

అంగదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకకోఁతి.

అంగన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుది; 2. ఉత్తరదిక్కునందలి యాఁడేనుఁగు. అ. న. ము. 1. పోకడ; 2. ముంగిలి.

అంగబిల్ల. దే. వి. (అంగము+బిల్ల.) ఆఁడుపడుచుల పొలనుగట్టెడి వెండిబంగారములబిల్ల.

అంగమచ్చెము. దే. వి. (అంగము+మచ్చము.) అడియాలము, అభిజ్ఞానము.

అంగమర్దుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాళ్లుపిసికెడువాఁడు, సంవాహకుఁడు.

అంగము. ఉభ. దే. వి. 1. అందము; (చూ, అంగు.) 2. విధము. "అంగము జాళువాపసిఁడి యంగము." విజ. ౧, అ. (దీనికి వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. అంగదట్టము ఇత్యాదులు.)—సం. అ. న. 1. అవయవము; 2. ఉపాయము; 3. దేహము; 4. ఏ. అప్రధానము. పుం. ఒకానొక దేశము. విణ. 1. అవయవమునుగలది; 2. సమీపించినది. (చతురంగములు=రథము, గజము, తురగము, పదాతి.—అంగపంచకము=ఉపాయము, సహాయము, దేశకాలవిభజనము, ఆపదకుఁబ్రతిక్రియ, కార్యసిద్ధి. — పంచాంగములు=తిథి, వారము, నక్షత్రము, యోగము, కరణము.—షడంగములు=శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు,

నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము. — సప్తాంగములు=స్వామి, అమాత్యుఁడు, సుహృత్తు, కోశము, రాష్ట్రము, దుర్గము, బలము. (ఇవి ప్రకృతులనియుఁ జెప్పఁబడును.) — అష్టాంగములు = యమము, నియమము, ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, ధ్యానము, ధారణ, మననము, సమాధి.)

అంగమొల. దే. వి. (అంగము+మొల.) వస్త్రహీనమైన మొల. (ఇక్కడ అంగశబ్దమునకు వ్యతిరేకలక్షణయని యెఱుఁగవలెను.)

అంగమొలవేల్పు. దే. వి. ముక్కంటి, శివుఁడు.

అంగరకా. హిం. వి. పైన ధరించు చొక్కాయి.

అంగరాగము. సం. వి. అ. పుం. చందనాదులపూఁత.

అంగరుహము. సం. వి. అ. న. రోమము, వెంట్రుక.

అంగరేకు. వై. వి. చొక్కాయ. "హాటకహర్మ్యంబులంగరేకులవారు." హా. 3, ఆ.

అంగరొల్లెలు. దే. వి. బ. భక్ష్యవిశేషము. హంస. ౧, ఆ.

అంగలారుచు. దే. అ. క్రి. 1. దుఃఖించు; 2. భీతి చేనఱచు. (రూ, అంగలార్చు. "చ. ఆ, కెళవున నాడువాలభుజగిం గని గోండ్రనియంగలార్చుచున్." ఆము. 3, ఆ.)

అంగలార్పు. దే. వి. దుఃఖము. (రూ, అంగలార్పు.)

అంగవస్త్రము. సం. వి. అ. న. ఉత్తరీయము.

అంగవించు. దే. అ. క్రి. ఉత్సహించు. "ఎ, గీ. వింగి నేలయుఁదాటింపనంగవించు, పగిది." వై. 2, ఆ.—స. క్రి. అతిక్రమించు. "సీ. ఈక్షణజితపద్మునితనినేత్రమున విమతపద్మములంగ వింపఁజాలు." వై. ౫, ఆ. (అంగలించు అని కొన్ని ప్రతులయందున్నది. ఆపాఠము యతికి విరుద్ధము. లకారవకారములకు మైత్రి ప్రశస్తముకాదు. చింతనీయము.)

అంగవాళము. సం. వి. అ. పుం. అవయవములకదలిక.

అంగారకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంగలము; 2. గుంటగలగర ?.

అంగారకవారము. సం. వి. అ. పుం. మంగళవారము.

అంగారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక గ్రహము.

అంగారధానిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. హసంతి, కుంపటి.

అంగారము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. నిప్పు; 2. బొగ్గు. పుం. దు. అంగారకుఁడు. (దుర్వర్ణకాంతమైనప్పుడు అంగారుఁడు అని రూపము. ఇట్లంతట నెఱుంగునది.)

అంగారవల్లరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నిప్పువన్నెగుత్తుల కానుగు ?.

అంగారవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బారంగి ?.

అంగారశకటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. హసంతి, కుంపటి.

అంగారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెఱుగుడ; 2. మోదుగుమొగ్గ.

అంగారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కుంపటి; 2. సూర్యఁడప్పుడెడఁబాసినదిక్కు.

అంగి. ఉర్ధ. వై. వి. మీఁగాళ్లదాఁక జాఱుగల చొక్కాయ*.—సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) 1. అవయవములుగలది; 2. ముఖ్యము. (ఈకారాంతమైనప్పుడు అంగినీ అనిరూపము. ఇట్లు తక్కినచోట్లను గ్రహించునది.)

అంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చోలము, అవిక; 2. చొక్కాయ.

అంగిటిమల్లు. దే. వి. కుత్తుకలోపలఁగలిగెడు రోగవిశేషము, గళాంకురము.

అంగిలి. దే. వి. లోకుత్తుక, అంతర్గళము.

అంగిలిగుంట. ద్వ. వి. గళగర్తము, వావిక. "క. మింటికి నిమ్ముగ నంగిలి, గుంట దవరనోరుదెఱచి కొని యున్నుఖుఁడై." (ఈ పద్యము మొదటి సగమునకు చూ. కుంటుపడు మూడనయర్థము కడ.) రామా. ౨. ఆ.

అంగీ. వై. వి. మీఁగాళ్లదాఁకజాఱుగలచొక్కాయ*.

అంగీకరించు. సం. స. క్రి. సమ్మతించు, ఇయ్యకొను.

అంగీకారము. సం. వి. అ. పుం. సమ్మతి, ఇయ్యకోలు.

అంగీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది, ఇయ్యకొనఁబడినది.

అంగు. దే. వి. 1. అందము; "క. బంగారుఁదీవె యుంబలె, నంగునఁదగుపాలతిమేన." య. ౪, ఆ.—2. విధము. "అయోకిమానితోడనే, యంగునమాటలాడితి." రసి. ౫, ఆ.

అంగుటము. వై. వి. బొటనవ్రేలు, అంగుష్ఠము. "వ. తదయంగుటంబు వ్రేలఁగీఱిన." సం. "అంగుళ్యగ్రేణరాజేంద్ర స్వాంగుష్ఠస్థితోభవత్." భార. శల్య. ౨, ఆ.

అంగుడుదుడిపి. దే. విణ. అక్కడిమాటలు ఇక్కడ ఇక్కడిమాటలు అక్కడ చెప్పెడువాఁడు, తంటలమారి.

అంగుళము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆఱుయవబీజముల ప్రమాణము, వ్రేలు; 2. బొటనవ్రేలు.

అంగుళి. సం. వి. ఇ, ఈ. స్త్రీ. 1. వ్రేలు; 2. తొండముచివర.

అంగుళిత్రము. సం. వి. అ. న. హస్తకవచము, ఆత్తెము.

అంగుళిత్రాణము. సం. వి. అ. న.——పై.——

అంగుళిముద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముద్దుటుంగరము.

అంగుళీమానము. సం. వి. అ. న. జేన మూర మొదలగు కొలత.

అంగుళీయకము. సం. వి. అ. న. ఉత్తేక, ఉంగరము.

అంగుష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. బొటనవ్రేలు; 2. అంగుళము.

అంగూరు. దే. వి. ద్రాక్షావిశేషము?.

అంఘ్రి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కాలు; 2. వేరు.

అంఘ్రిపర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోలపాన్న?.

అంచలము. సం. వి. అ. పుం. పల్లనము, కొంగు.

అంచించు. దే. అ. క్రి. ఫలపరిమితి నూహించు. "క. చంచత్కాశీనగరీ, పంచక్రోశావనీ నిభాగస్థలిపైఁ, బంచత్వమొందు జనునకు, నంచించి యనుగ్రహించునంటి యమ్మనువుఁ" భల్లా. ౨, ఆ.

అంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూజింపఁబడినది.

అంచియ. దే. వి. పత్రికలులోనగువాని మోచుకొనిపోయెడుజనులును బండ్లులోనగునవియును మార్గమున నక్కడక్కడ నిలిచెడు ఘట్టము.

అంచె. దే. వి. 1. అంచియ. "వ. అంచె లంచెలం బంచతాపతిత చమర సృమర కిరి హరిణ రురు మహిష పృషదంశ గోధికా శశ పిశితఖండంబు లొండొండయు వ్వెత్తుగా నాకుఁ బొత్తరలంగట్టియు." స్వా. ౪, ఆ.—2. బ. వరుస. "ఉ. అంచెలుగట్టికాళ్లతోడుపై చనినీవుగదమ్మప్రోదిరా, యంచలు." స్వా. ౫, ఆ.

అంచే. వై. వి. తూఁడుదిండి, తెలిపిట్ట, హంస.

అంచేన. దే. వి. ఫలపరిమితినూహించుట.

అంచేనదారుఁడు. ద్వ. వి. ఫలపరిమితినూహించువాఁడు.

అంచేపదము. వై. వి. వ్రాతయందుతప్పుగలచోనుంచెడు హంసపాదాకారమైనగుఱుతు, హంసపాదము. "క. తెలియుటకందంచపదము తిరముగనిలిపెఁ." అము. ౫, ఆ.

అంచేయాన. వై. వి. హంసవంటి నడగల ఆఁడుది "మత్తె. అంచయానవరించువేళ." రుక్మాం. ౪, ఆ.

అంచేరవుతు. వై. వి. తమ్మిచూలి, నలువ, బ్రహ్మ.

అంచేల. దే. వి. ప్రక్క, పార్శ్వము. "ద్వి. జాలువాగిండియంచలదాల్చికుకుఁడు." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

అంచేలము. దే. వి. అచ్చలము, ఆగ్రహము. "ద్వి. పంచెఁదామెత్తుక పక్షులుదివికి, నంచలంబున నేగియందుండిపలికె." నళ. 3, భా. (ఇది బిందుయుక్తముగా నీ గ్రంథమునందుమాత్రమే కనఁబడుచున్నది.)

అంచే. యు. దే. క్రి. 1. పుచ్చు. (చూ. అనుచు.) 2. ఆజ్ఞాపించు. (అనుచుయొక్క రూపాంతరము.) "పార్థనసుం దగనంచిపుచ్చవే." భార. అశ్వ. ౮, ఆ. "ఇత్తెఅంగుచె, ప్పిననిను ధర్మనందనుఁడు ప్రీతిగనందులకంచిపుచ్చు." భార. అశ్వ. 3, ఆ.—వి. విధము. "క. అంచు మరుత్తునికథవిని, పించినమునితోడజనన భీరువులకునే, యంచుననిహాపరములునీ, ద్ధించుననుచు నడుగనయ్యుద్ధిష్ఠిరుతోడన్." జై. 3, ఆ.—వై. 1. ఓర*; 2. తుడ*; "ఈయంచుము, ట్టనిసింగారములేమి." పాంచా. ౪, ఆ.— 3. బండికంటియాకు*; "వ. సంద్రెండంచులు నాఱుకమ్ములు మూడుతొలులుంగలిగి." సం. "యస్యైకంచక్రంద్వాదశారంషణ్మే మిత్రినాభి." భాగ. ౫, స్కం. — 4. చూచుకము* "అంచులఁజేత నప్పళించి." క్షేత్రయ.

అంచేలవాఁడు, దే. వి. చిత్తరువువ్రాయువాఁడు, చిత్రకారుఁడు.

అంజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. హనుమంతునితల్లి; 2. ఉత్తరపుదిక్కునందలి యాఁడేనుఁగు. ఆ. న. ము. 1. కాటుక; 2. రసాంజనము; 3. సౌవీరము. పుం. 1. పడమటిదిక్కునందలి యేనుఁగు; 2. బల్లి.

అంజనకేశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నలియను గంధద్రవ్యము.

అంజనావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఈశాన్యపుదిక్కునందలి యాఁడేనుఁగు.

అంజలి. సం. వి. అ. పుం. 1. చేమోడుపు; 2. దోసిలి; 3. అభినయహస్తవిశేషము. (బొటనవ్రేలు వంచి చూపుడువ్రేలి మొదటఁగూర్చి తక్కిన వ్రేళ్లుచాఁచిన రెండుచేతులను గూర్చిపట్టినది.)

అంజలికారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లేప్యమయస్త్రీ.

అంజి. దే. వి. బాలికాక్రీడావిశేషము. "క. సరిలే నియంజిసాగటా, లరుదగుజాదంబుసెత్తెమచ్చ నగంజుఁ, దిరమగునోమనగుంటలు, సరసత మెయి నాడుచున్న సతులం గనియెన్." భో. ౫, ఆ.

అంజిక. దే. వి. వెఱపు, భయము. "ద్వి. అంజసే యుండభిక్షుకాకృతినిటకు, నంజికమీచందమర యవచ్చితిని." రా. కిష్కిం, కాం.

అంజే. దే. వి. 1. అడుగు, పాదము. "సీ. అటరెం డుయూడంజలరుగువప్పుడకాళ్లఁ బంకజాతీఁ దొట్రుపాటుగడిరె." స్వా. ౩, ఆ.

అంజేమెడపట్టు. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

అంజేలిగుంజేలి. దే. విణ. గాసినొందినది. "ద్వి. తొం డంబుచేఁబట్టి త్రోచిరాఁదిగిచి, యంజలిగుంజలి యార్చిమైవెంచి, ఘంజించుచును." (అంజలిగుం జలియార్చి-అంజలిగుంజలిగా నాడించియనియ ర్థము.) భాగ. ౪, స్కం.

అంజాయించు. దే. అ. క్రి. సందేహించు.

అంజు. దే. అ. క్రి. భయపడు. "రగడ. అంజదిదియె లదేటికనసేనుఁజెచె మఱచెదమే మనఁబున." పా. ౪, ఆ.

అంట. దే. వి. 1. అనుట; 2. అడ; "సీ. కలయంగ నంటలుగట్టి మూఁపున వ్రేలు నిడుదపెన్నెఱులు కెంజడలుగాఁగ." అస్వ. సుం, కాం.—3. కు ట్టుడాకు; 4. బ. గుంపు. "ఉ. అంటలుగట్టిచె ట్టులకు నాంద్రును బిడ్డలు కూరగోరుచోఁ, గం టకముల్ పదాబ్జములఁ గాఁదనుదర్చిన నొప్పిఁ గూయిరన్, గంటికినిద్రగాన కొదుఁగంబడి వేఁగిన మింగునొక్కమా, కంటయుకాదు నీవు పడునట్టియవస్థ వచింపరాక్యమే." ఆము. ౨, ఆ.

అంటగు. దే. అ. క్రి. బహిష్కృతమగు.

అంటనిచ్చు. దే. అ. క్రి. చేరు. "క. నేలకునల్లఁడుపొ డవునన, గ్రాలుచుమును మెఱయుగురుని రథవి క్రముల, కాలంబునసమరజయ, శ్రీలోపము దెలియనంటనిలఁబడియెనృపా." భార. ద్రో. ౫, ఆ. "వ. అరిదంబు లరదంబులతో నంటనిల నడుచుచు." ఉ, హ. ౪, ఆ.

అంటి. దే. వి. అరటి కడవి. "సీ. అలరులు ఘణి పెమ లభ్రంబు గుడి రాఁపినాకు పైకత మంటు లలనుదొనలు." శుక్రాం. ౧, ఆ.

అంటించు. దే. స. క్రి. 1. (తేలు) కుట్టు; 2. అం టుధాతువునకు ప్రేరణము, అంటఁజేయు

అంటిస. దే. వి. 1. తృణవిశేషము; 2. తొడుము

అంటు. దే. స. క్రి. 1. తాఁకు; 2. (నూనె) రాచు. "సంపెంగనూనె యంటికి." కళా. ౭, ఆ.—వి. 1. స్పర్శము; "ద్వి. ఈనీచమతి నన్నునిటఁదె చ్చుచోట, వీనియంటునకేను వేఁగుచుండుదు ను." రా. సుం, కాం.— 2. అంటరానివస్తు వుయొక్క స్పర్శము; 3. కూడిక; "శిలతోడ నంటువాసెహాయంబు." జై. ౪, ఆ.—4. స్నే హము; "మ. ఆయ్యేటిశో, భనముక్తావళులన్న నన్నదినవా ఖ్యంబన్నగోరంతయం, టునునొక్కిం తముభానురాగమునుబూనుఁ." వసు. ౨. ఆ.— 5. ఆశౌచము; 6. ముట్టు; 7. బ. చెట్టుగుటకుఁజెట్టు నుండివంచి పాఁతుటట్టి కొమ్మ; 8. చెట్టునుండి కొమ్మలోనగువాని ఎంచి పాఁతి పైరుచేసినచే ట్టు. "సీ. నవకల్పలతికలీనగముపెఁ దీఁగలయం ట్లొత్తిపాఁతినయంటులొక్కొ." మార్క. ౧ ఆ.

అంటుకత్తియ. ద్వ. వి. ప్రియురాలు. (రూ. అం టుకత్తె.)

అంటుకాఁడు. దే. వి. ప్రియుఁడు. "అటుపలెనం టుకాఁడుచనినంత." శశాం. ౪, ఆ.

అంటుకొనిపోవు. దే. స. క్రి. అపహరించికొనిపోవు.

అంటుపోఁడు. దే. వి. అంటుపోఁగులజత.

అంటునూనె. ద్వ. వి. తలంటుకొను నూనెనూనె. (మొదటిరూపము అంటునూనియ. "సీ. ఆపాద మస్తంబు నంటునూనియఁగాంచి నయముగాను ద్వర్తనంబొనర్చు." పాండు. ౨, ఆ.)

అంటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అశుచియగు.

అంటుపూస. దే. వి. ముత్తెపుజిప్పయుంచంటన ము త్తెము.

అంటుపేసు. దే. వి. ఒకదినుసు పేసు.

అంటుపోఁగులు. దే. వి. బ. చెవినంటియుండెడి పు రుషుల కర్ణభూషణము.

అంటుమెడ. దే. వి. అణఁగినమెడ.

అంటుతాయి. దే.వి. సూదంటుతాయి, అయస్కాం తము. "ద్వి. ఇనుమంటుతాతికి నెగసిన భంగి, ననుమంబునాయది హరిదగుర్చికదలు." భాగ. ౭, స్కం.

అంట్రింత. దే. వి. తృణవిశేషము, అంటిస.

అంట్లు. దే. వి. బ. I. వండికడుగని పాత్రములు; 2. అంటులు; 3. అంటుపేలు. (చూ. తూము పెత్తు.)

అండ. దే. వి. I. సమీపము; "అ, య్యండనిల్చి యదల్పెనప్పు శివాళి యూళల." స్వా. ౪, ఆ. —2. ఆశ్రయము; "క. గుండియజల్లనమరిలో, నిండుకొనినభీతినావినిస్థలచిత్తుం, డుండకనలు గడలకున, య్యండవిడిచి పఱవఁదలఁ దునాసమ యమునన్." రామ. ౨, ఆ. —3. వెనుక. "సీ. దుర్మొనప్పు, చుండుము మేము నీయండనపఱ వెంటి యక్కుటుంబోనిక యుక్కడంచి." ఆచ్చ. కిష్కిం, కాం.

అండకోశము. సం. వి. అ. పు. ముష్కము.

అండగొట్టు. దే. అ. క్రి. (అండ+కొట్టు.) తోడుపడు, అండ్యమగుచేయు. "వ. అమ్మహాత్ముఁడాచాయం జనకజుచి యండగొట్టుదు నిలువఁబడుటయు." బర. ౨, అ.

అండగోను. దే. అ. క్రి. (అండ+కోను.) ఆలస్యము చేయు. "గీ. ఇస్సిరోయరాచాయని హీనవత్య, నానుని స్నేమిపెప్పు నాకుచితవృత్తి, నిచ్చిరా జ్యముక్రమ్మఁజుబిద్దుకొనఁగ, దుంచి నివండగొ నినుగునిశ్చిచియిచలు." సూర్య. ౧, ఆ.—సం. క్రి. ఆశ్రయించు. "ఈ, తనినెంకథంగినండగొని యిద్దుఁజావునకు." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

అండజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కస్తూరి. అ. పుం. ము. 1. పక్షి; 2. పాము; 3. చేప; 4. తొండ.

అండనము. సం. వి. అ. న. పెత్తములోననుబానిచేఁ జేయఁబడిన కేడెము, అడ్డెము.

అండము. సం. వి. అ. న. 1. గుడ్డు; 2. ముష్కము.

అండా. దే. వి. లోహకటాహము, కొప్పెర.

అండి. దే. వి. లోహపాత్రవిశేషము.

అండియ. దే. వి. వసంతములాడెడుక్రోవి, శృంగము. (చూ. అండె.)

అండియము. దే. వి. ఎద్దుమొదలగువానిమీఁది యొక పార్శ్వపుభారము, అంకియము.

అండి. దే. వి. లోహపాత్రవిశేషము.

అండె. దే. వి. వసంతములాడెడుక్రోవి, శృంగము. "గీ. కువలయంబునబుల్లాట కొమ్మునాఁగ, నండె యనఁగ వసంతంబు లాడునట్టి, కొమ్మునకుఁబేట్లు." దేశ్యనామార్థకోశము.

అండెము. దే. వి. ఎద్దుమొదలగువానిమీఁది యొక పార్శ్వపుభారము, అంకెము.

అంత. వ్ర. స. 1. సర్వము; (అంతవృత్తాంతంబును విని.)—2. ఆకొలఁది*; "ఎ, గీ. నీదోగవిభవ, మింతయంతనిపాగడ నేనెంతదాన." కళా. ౨, ఆ.—3. ఆయుద్దేశ్యపుకొలఁది*. "క. తెలుసే, యనుభావ్య మెంతయంతయు, ననుభవమునఁగా క." కళా. ౩, ఆ. (అంత ఇంతశబ్దములు ప్రథమేతరవిభక్తితోనున్నపుడు తఱుచుగా ఆ ఈ అనుశబ్దములయొక్క యర్థము నిచ్చుచున్నవి.) "అంతఁగడచినరుఁబుంబు లనుభవింపఁ, గలవె లోకంబునందుకి కమలనాభ." (అంతశబ్దమిక్కడ జాత్యేకవచనము.) "అంతతోడనెల్లయాపదలుమఁడీలు." "క. అంతిపురముచుట్టుకం, బెంతయుఁగీడుంతకంటె నెగ్గుతరదియో, పాంతచరకు, వామన, కాంతాదులతోడిపొందు కలిమిభ టునకున్." "వాసుదేవుండు లేకకడవచ్చు, అంతకుమున్న యింతయుఁ గావింపనలయు." ఇత్యాదులు. సూ॥ "అట్లచేసినవనంతకు నీయంద యుండనిష్టు." "క. కడు నెండయొక్కనంతకు, నుడుగక యచ్చమపనఁచి యుగ్రాటవిలో, విడిసె." ఇత్యాదులయందు అంతకున్ అనఁగా అంతకాలము అని యర్థము. "సీ. రాణివాసపుఁ జామరగ్రాహిణులుకూడ నరుగుసంచి తమంత నరుగుచుంటి." ఇక్కడ తమంతన్ అనఁగా తమంతటను అని స్వేచ్ఛను తెలుపుచున్నది.)—వి. (వృత్తాంతము) అచ్చటు*. "వ. నలుండు... ప్రమదావనమునకు నుండునంత." భార. అర. ౨, ఆ. "అప్పులుకూడ దెవిం బడినయంతన దిగ్గున లేచి." కళా. ౨, ఆ. (అంతకంతకున్ అప్పటప్పటికి.) ఇది ఎప్పుడును ఎల్లన్ అను శబ్దము లనంటిది.—అవ. కొలఁదిని చలిపెడి*. (ఇసుమంత, కాసంత ఇత్యాదులు.)—ద్ర. అనంతరము.

అంతంత. వ్ర. ద్ర. (అంత+అంత.) కొంతమాత్రమున*. "నెచ్చెలిపిందునఁ, తంతనిలువఁబనిచి." భార. విరా. ౧, ఆ. "ఒక్కప్రోవుగట్టి, వేర యంతంతిమండిరి గారవమున." భార. ఉద్యో. ౩, ఆ.

అంతఃకరణము. సం. వి. అ. న. లోపలి యింద్రియము. (అంతఃకరణచతుష్టయము—మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము.)

అంతఃపురము. సం. వి. అ. న. రాణివాసపు స్త్రీలుండెడుచోటు, అంతిపురము.

అంతఃపురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంతఃపురము, అంతిపురి.

అంతకము. వై. వి. అంతు, మొత్తము*.

అంతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు, జముఁడు.

అంతట. వై. ద్ర. అంత, అనంతరము.

అంతము. సం. వి. అ. న. స్వభావము. పుం, న. 1. తుద; 2. నిశ్చయము. పుం. చావు. విణ. 1. రమ్యము; 2. సమీపము.

అంతరంగము. సం. వి. అ. న. హృదయము, ఉల్లము.

అంతరదామర. మి. గ్రా. వి. (అంతరము+తామర.) నాఁదువగ, జలవల్లి.

అంతరపల్లటీ. మి. గ్రా. వి. (అంతరము+పల్లటీ.) ఒకదినుసు పావురాయి.

అంతరము. సం. వి. అ. న. 1. భేదము; 2. తెఱపి; 3. నడిమిచోటు; 4. మఱుఁగు; 5. మేర; 6. వెలుపల; 7. సందు; 8. సమయము. పుం. 1. కట్టుఁగోక; 2. పరమాత్మ. విణ. 1. తనది; 2. అన్యము; 3. వెలుపలిది; 4. సమానము.

అంతరాయము. సం. వి. అ. పుం. విఘ్నము, పని చెఱుపు.

అంతరాళము. సం. వి. అ. న. 1. ఎల్లదిక్కులకు నడిమిచోటు; 2. నడిమిచోటు.

అంతరించు. సం. అ. క్రి. 1. చచ్చు; "ఎ, గీ. స్నానమర్దనవేళలమేనిచర్మ, మదరువాఁడైదు నెలలకు నంతరించు." జై. ౨, అ. — 2. చెడు. "కన్యకాప్రతమంతరించినసెట్లుమ, జ్జనకునింటికిఁబోవనేర్తు." భార. ఆది. 3, అ. — స. క్రి. కడచు. "బహుదేశములంతరించుచుఁ." జై. ౫, అ.

అంతరిక్షము. సం. వి. అ. న. ఆకాశము, మిన్ను. (రూ. అంతరీక్షము.)

అంతరీపము. సం. వి. అ. న. నీటినడిమిదిబ్బ, ద్వీపము.

అంతరీయము. సం. వి. అ. న. పరిధానము, కట్టుఁగోక.

అంతరువు. వై. వి. 1. తారతమ్యము; "పెద్దపిన్నయం, తరువులెఱింగి." విజ. ౧, అ.—2. మఱుఁగుచోటు. "క. అరుగునెడినంతిపురమున, నరవిరిపాన్పుపయినొఁగి యావలధరణీ, శ్వరుఁడును నీవలనొకయం, తరువునఁ జిత్రాంగిచెలులుఁదానుండంగన్." సా. 3, అ.

అంతర్గతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నడుమఁ బొందఁబడినది; 2. మఱవఁబడినది.

అంతర్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిరోధానము, మఱుఁగు.

అంతర్ధానము. సం. వి. అ. న. మఱుఁగుపాటు.

అంతర్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. పిధానము, మఱుఁగు.

అంతర్భూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోపల నడఁగినది, అడకము.

అంతర్మనుఁడు. సం. విణ. సు. దుఃఖమునొందిన మనస్సుగలవాఁడు, విమనుఁడు.

అంతర్ముఖుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) బయటికి సంసారివలెఁ గనఁబడుచుండియు లోపల బ్రహ్మజ్ఞానపరిపూర్ణుఁడైనవాఁడు. (ఈకారాంతమైన ప్పుడు రూపము అంతర్ముఖీ. ఇట్లింతట తెలియునది.)

అంతర్యాగము. సం. వి. అ. పుం. మానసికపూజ.

అంతర్యామి. సం. వి. ను. పుం. 1. జీవాత్మ; 2. పరమాత్మ. విణ. లోపలనుండువాఁడు.

అంతర్లాపి. సం. వి. ను. పుం. ఉత్తరములోపల నణఁగి యుండునట్లు అడుగునట్టి విషమసమస్య. "క. శ్రీకాంతుని దినమెన్నఁడు, రాకొమరునికాద్ది ప్రియమురథతిథియెన్నం, డేకొలఁదినన్నమఱుఁగును, ఏకాదశినాడు సప్తమేడేగడియల్." ఇత్యాది.

అంతర్వంశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంతఃపురమున కధికారి.

అంతర్వత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గర్భిణి, చూలాలు.

అంతర్వాణి. సం. విణ. ఇ. శాస్త్రము నెఱింగినవాఁడు.

అంతర్హితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మఱుఁగుపడినది.

అంతలపొంతలవాఁడు. ద్వ. వి. దూరపుచుట్టము. "సీ. చనును బరంపరా సంబంధియంతల పొంతలవాఁ డందిపొందినట్టి, వాఁడనంగను." ఆం, భా. ద్వి. మ.

అంతవట్టు. ద్వ. స. (అంత+పట్టు.) 1. అంతయు; "గీ. పుట్టియంతవెన్నప్రోవుగఁబెట్టితిఁ, గడఁగి కడఁగి యొక్క గనపచేర, నంతవట్టుమ్రింగె." హరి. పూ. ౫, అ. (అంతవట్టువారు=అందఱు. "ధాత్రీపతులందోడు, తెచ్చితి పలువురఁ జచ్చిరంత, వట్టువారును." భార. శల్య. ౨, అ.)— 2. అంతమాత్రము. "సీ. ధృతరాష్ట్ర పాండుభూపతులకుమారులు తమలోననీసునసమరము

నకుఁ, దొడఁగినసీవడ్డ పడవైతిరగఁజాలు మాను సుల్ గలిగియు మానసీయ, వాక్యుండవయ్యువ శక్యసమస్తకార్యుండనఁబేర్కొనియును సుపేక్ష, సేసితికురురాజుఁజెలుపనతిరిగితి, నిఖిలరాజులఁదదనీకములను, నామమడఁచి తెల్లభూములఁబొడయ్యె, నంతవట్టుఫలము ననుభవింపు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.

అంతశయ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 చావు; 2. భూశయ్య; 3. శ్మశానము.

అంతస్తు. వై. వి. 1. మఱుఁగుచోటు; "ఎ, గీ. ఎఱుఁగవలసినయంతస్తులెల్లఁజూచె. వ. ఇవ్విధంబున సందుగొందు లొక్కొక్క నెపంబునం బరామర్శించిచూచుచు" పర. ౫, ఆ.—2. తొట్టికట్టు*; "ద్వి. అంతఃపురమువాసియల్లననివలి, యంతస్తునకువచ్చునంతటిలోన" విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.—3. నిలువు*; (రెండంతస్తులయిల్లు.) 4. పరువు*.

అంతస్థ. మ. వి. రహస్యముగానిచ్చు లంచము.

అంతావసాయి. సం. వి. న్. పుం. 1. మంగలవాఁడు; 2. మాలవాఁడు.

అంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నాట్యపరిభాషయందు అక్క; 2. శాతలమనెడిమోషధి; 3. ప్రాయ్యి. విణ. సమీపము.

అంతికలు. దే. వి. బ. చాఁపవలెనల్లిన కసవుతడికలు.

అంతిపురము. వై. వి. రాణివాసము, అంతఃపురము.

అంతిపురి. వై. వి. అంతిపురము, అంతఃపురి.

అంతిమము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. కడపటిది; 2. సమీపించినది.

అంతియ. వై. స. అంతమాత్రము. "వ. పదునొకండువేల యోజనంబుల తనర్పును నంతియపాఁతునుంగల మందరనగంబు." భార. ఆది. ౨, ఆ.

అంతు. వై. వి. అంతకము, మొత్తము*.

అంతె. వై. స. అంతియ*, (రూ.) అంతే.

అంతేవాసి. సం. వి. న్. పుం. 1. శిష్యుఁడు; 2. మాలవాఁడు. విణ. సమీపముననున్నవాఁడు.

అంత్యజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చండాలుఁడు, మాల.

అంత్యము. సం. వి. ఆ. పుం. తుంగ*. విణ. 1. అధమము; 2. కడపటిది.

అంత్రము. సం. వి. అ. న. ఆంత్రము, ప్రేగు.

అందంద. వై. అవ్య. మఱిమఱి. "వ. ముకుందునకు నందందమ్రొక్కుచు." ఉత్తర. ౧, ఆ. "గీ. అందంద, పాదలుశోకవహ్నిఁబొగిలిపొగిలి." జై. ౭, ఆ.

అందంబుగూడుకొను. దే. అ. క్రి. (అందంబు+కూడుకొను.) కలసికొను. "వ. మీఁదఁగార్యంబుగలమాకు వినంగాదనం బనిలేదని యందంబుగూడుకొని ఛందోనువర్తనపరుండై." ఆము. ౬, ఆ.

అందకత్తియ. వై. విణ. (అందము+కత్తియ.) సౌందర్యవతి, (రూ.) అందకత్తె.

అందగాఁడు. ద్వ. విణ. (అందము+కాఁడు.) సౌందర్యవంతుఁడు.

అందగించు. వై. అ. క్రి. అందపడు, రమ్యమగు.

అందదుకు. దే. విణ. (అదుకు+అదుకు.) 1. మిక్కిలి యదుకుకలది. "మ. రాక్షసాం. గనచేనందదు కైనయయ్యెడలు వ్రక్కల్వాపెదంగ్రమ్మఱన్." హరి. ఉ. ౧, ఆ.—2. సంపూర్ణముకానిది. "క. అందదుకుపాటపాడుచు." చంద్ర.

అందనుక. ద్వ. ద్ర. (అంత+దనుక.) అందాఁక.

అందపడు. వై. అ. క్రి. (అందము+పడు.) రమ్యమగు. (ప్రే. అందపఱచు.)

అందము. వై. వి. చక్కఁదనము, సౌందర్యము.

అందఱు. వై. స. (అంత+వారు.) 1. అంతశబ్దమునకు మహత్త్వహత్త్యర్థక బహువచనరూపము, ఎల్లవారు. (సమస్తపురుషులు. సమస్తస్త్రీలు. సమస్తస్త్రీపురుషులు.) 2. అంతసంఖ్యగలవారు.

అందలము. వై. వి. 1. పార్శ్వములమఱుఁగులేనిపల్లకి, ఆందోళము. "సీ. పొందుగానందలంబులు పల్లకీలుదక్షతనాయితముసేయు శైబికులును." కళా. ౧, ఆ.—2. బ. బాలక్రీడావిశేషము*. "సీ. కోలక్రోఁతులు బిల్లగోళ్లు దూరనఁగోల లందలంబులు మఱి కుందికాళ్లు." వి, పు. ౭, ఆ.

అందాఁక. ద్వ. ద్ర. (అంత+దాఁక.) అంతపర్యంతము.

అందిక. దే. విణ. సమీపము. "చ. నిల్చిరో, య్యనమిథిలాపురంబునకు నందికయా ముని పల్లెనా నిశిన్." అధ్యా. బాల, కాం.

అందిపొందినవాఁడు. దే. వి. దూరపుచుట్టము. "సీ. చనుసుబరంపరాసంబంధి యంతలపొంతలవాఁడందిపొందినట్టి, వాఁడనంగను." ఆం,భా. ద్వి.మ.

అందియ. వై. వి. స్త్రీలు కాళ్లనుధరించెడు భూషావిశేషము, అందుకము.

అందు. దే. స. క్రి. 1. కైకొను, గ్రహించు; "క. ప్రీతి వినోదించుచున, బ్బూతలపతిమధురనీరపూర్ణచషకమ, న్నాతికినిచ్చినసందక, యాత

నిదెసఁజూడకుండెనందఱుఁజూడఁ." మార్క. ౫, ఆ.—2. పొందు. "గీ. నీవును, నేనుఁజనివి దర్భశిష్యలీల, నుండుదమ్ము గాకులోఁగ్రనవంబుల, కరుగ నేల యిడును లందనేల." భార. అర. ౨, ఆ.—ద్ర. ఆశ్చోట. "అందులేఁడు." "అందుఁబోదము." మొ.—అప. ఒక ప్రత్యయము.

అందుకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగె; 2. ఏనుఁగుసంకెల; 3. సంకెల.

అందుకొను. దే. స. క్రి. కైకొను, గ్రహించు.

అందుకోలు. దే. వి. అందుకొనుట. విణ. అతిసమీపము.

అందుగు. దే. వి. అందువు, కల్లకి.

అందుపాటు. దే. విణ. సమీపము. "ద్వి. రథము, నందుపాటుగఁబోలుమనుచుఁదోలించి." హరి శ్ర. ౧, భా.

అందుబడి. దే. విణ. 1. ప్రాప్తము; (ఆ సొమ్ము నీకు అందుబడియైనదా?) 2. సమీపము.

అందులకు. దే. ద్ర. 1. ఆచ్చోటికి; "అందులకుం బోదము." భార. ఆది. ౭, ఆ.—2. దానికి. "నీ వందులకేలపోయెదు ముందఱనిపృత్తంబయ్యె." భార. అర. ౨, ఆ.

అందువు. ఉభ. దే. వి. అందుగు. సం. ఊ. స్త్రీ. 1. అందియ; 2. ఏనుఁగు కాలుకట్టెడుగొలుసు, బారీ.

అందె. వై. వి. అందియ.

అందొఱు. వై. స. అందఱుయొక్క రూపాంతరము. "క. భీమునకునం, దొఱుగీడ్వడఁదొడఁగిరుద్ధతులు రాజసుతుల్." భార. ఆది. ౫, ఆ.

అంధకరిపువు. సం. వి. ఊ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

అంధకారము. సం. వి. అ. పుం. ధ్వాంతము, చీఁకటి.

అంధకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గ్రుడ్డివాఁడు.

అంధకూపము. సం. వి. అ. పుం. పాడుసుయ్యి.

అంధతమసము. సం. వి. అ. న. గాఢాంధకారము, చిమ్మచీఁకటి, (రూ.) అంధాతమసము.

అంధము. సం. వి. అ. న. చీఁకటి. విణ. గ్రుడ్డిది.

అంధస్సు. సం. వి. స్. న. అన్నము, వంటకము.

అంధిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చీఁకటి; 2. ఒక జూదము.

అంధుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంధకుఁడు.

అంధువు. సం. వి. ఊ. పుం. కూపము, సుయ్యి.

అంగ్రము. సం. వి. అ. పుం. తెలుఁగుదేశము.

అంపకము. దే. వి. అంపుట, ప్రేషణము.

అంపకాఁడు. ద్వ. విణ. (అమ్ము+కాఁడు.) 1. విల్లు చేతఁబట్టినవాఁడు, ధానుష్కుఁడు; (అస్త్రశబ్దము వంటిది.) 2. గురితప్పక అమ్ము వేయువాఁడు, కృతహస్తుఁడు. "గీ. నాదనువచ్చుదాఁక నపరాధి పైరోప, నాఁగిహాదనుగన్నవడఁపవలయు, లక్ష్యసిద్ధిదాఁకలాపునశరమాఁగి. కాఁడవిడుచునంపకాఁడునోలె." ఆము. ౪, ఆ.

అంపకోల. ద్వ. వి. (అమ్ము+కోల.) అమ్ము. బాణము.

అంపఱు. ద్వ. వి. (అమ్ము+పఱు.) బాణసమూహము. "క. తఱుమగఁబఱుపెఁగడీఁదియం, పఱు." హరి. ఉ. ౧, ఆ. (చూ. పఱు.)

అంపాచారము. వై. వి. జలప్రవాహము. "క. సంపాదితశంపావలిఁ, బింపారినమేఘచయముక్పుఖివియునభమం, గంపింపఁగ బెట్టుఱుముచు, నంపాచారంపువాన లప్పుడుకురిసెన్." వి. పు. ౭, ఆ.

అంపియ. దే. వి. చింపిగుడ్డ, పటచ్చరము. (చూ. అంపె.)

అంపు. దే. స. క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు; 2. పుచ్చు. (చూ. అంచు.) వి. ఉత్సవవిశేషము. "ఎ. గీ. తద్విశేషంబులొప్పుఁదేవ, తంతుసాకనసంపుజాతరకొలువన." ఆం, భా. ప్ర. సా.

అంపుదోడు. దే. విణ. (అంపు+తోడు.) ప్రయాణమైపోవువారికి తోడుగా అంపఁబడువాఁడు.

అంపె. దే. వి. అంపియ. "అంపెలుగట్టి కేలనెక యష్టెధరించి." ద్వా. ౧౦, ఆ.

అంబ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అమ్మ; 2. కాశిరాజు కూఁతురు; 3. చేఁతిసారె; 4. పులిచింతఁ. (అంబాత్రయము=జ్ఞానాంబ, భ్రమరాంబ, మూకాంబ.)

అంబకము. సం. వి. అ. న. 1. కన్ను; 2. బాణము.

అంబకళము. దే. వి. 1. ఒకదినుసుజాప; "అంబకళంబులతోడ రసావళులతోడ." కాశీ. ౭, ఆ. 2. అంబలి.

అంబటిజోరిగాఁడు. దే. వి. పక్షివిశేషము. "కాకి యంబటిజోరిగాఁడు మూఁగ." హంస. ౩, ఆ.

అంబరము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. వస్త్రము; 3. వ్యసనము; 4. సుగంధద్రవ్యము.

అంబరీషము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము; 2. చేఁపుదుచట్టి. పుం. 1. అంబాళముఁ; 2. గుఱ్ఱపుపిల్ల; 3. నరకవిశేషము; 4. సత్పాత్రాపము.

అంబరీషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక రాజు; 2. శివుఁడు; 3. సూర్యుఁడు.

అంబరు. వై. వి. సుగంధద్రవ్యము. "గీ. చారుకస్తూరి గంధ మగరు కేసరి కదంబ, మంబరు పునుంగు జవ్వాది హరిణమదము, బుక్క యత్తరు గోనగం బూరబోలు, చుట్టకలపంబుపన్నీటఁ జాఁదిపూసి." హంస. ౫. ఆ.

అంబలి. దే. వి. 1. పిండియునూకలుచేర్చి అనుకు గావండినది; 2. అంబకళము. "వ. తెలినులి వెచ్చయోగిరముఁ దీయని చేరులుఁ దిమ్మనంబులుఁ, బలుచనియంబళుల్ చెఱుకుఁబాలెడనీళ్లు రసావళుల్ ఫలం, బులును సుగంధశీతజలముఁ ఐడపిం దెలునీరుచల్లయుఁ, వెలయఁగఁబెట్టుభోజనము వేసవిఁజందనచర్చమున్నుగఁ." ఆము. ౧, ఆ.

అంబష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్ల; 2. చిఱుబొద్దిళ; 3. పులిచింత. అ. పుం. ము. ఒకానొక దేశము. 4. బరుసడ్డసరము.

అంబష్ఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంగలవాఁడు.

అంబారము. దే. వి. ధాన్యరాశి, అంబారు.

అంబాళి. దే. వి. ఏనుఁగుమీఁదిపీఠము, చవుడోలు.

అంబారు. దే. వి. అంబారము.

అంబారుపిడుజో. దే. వి. పశువులమేనవంటికొని రక్త ముపీల్చెడి జంతువిశేషము.

అంబాళము. వై. వి. ఆమ్రాలకము.

అంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. ధృతరాష్ట్రునితల్లి; 3. తల్లి; 4. మేనత్త.

అంబు. వై. వి. 1. అమ్ము, బాణము. (మా. బుజె.) 2. మేదరవాని అమ్ముపంటి యొక యినుపకొఱమట్టు.

అంబుజము. సం. వి. అ. న. తామర. పుం. 1. ఎఱ్ఱగన్నేరు; 2. వానకోయిల.

అంబుదము. సం. వి. అ. పుం. మేఘము, మబ్బు.

అంబుభృత్తు. సం. వి. ౫. పుం.——వై.——

అంబువాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎత్తుడునీరుపోయుటకైతొలిచికాలువమొదట నుంచెడు తాటి మ్రానులోనగునది, దోనె.

అంబువు. సం. వి. ఉ. న. ఉదకము, నీరు.

అంబువేతసము. సం. వి. ఆ. పుం. నీరుప్రబ్బ.

అంబూకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తుంపరకలది. (మాట.)

అంబే. వై. వి. ఆవులదూడలకూఁత. "అఱ్ఱులెత్తి యంబేయని యఱచుచు." వి, పు. ౭, ఆ. "ఉ. ఆయతరీతిఁదద్ధ్వని రసాయనమైచెవిసోఁకవప్పుడం, బేయనుచుఁ బ్రతిస్వనము పెల్లుగఁజూపుచుఁ బాఱిధేనువుఁ, డాయఁగఁబోయి వేడుకమెడఁ కదలించుచువాలమార్చుచుఁ, బాయకగుప్పుచుంగుడిచె బాలవృషంబునిజాంశదుగ్ధముల్." భో. ౬, ఆ.

అంబేద. దే. విణ. (అంబే+వేద.) దిట్టతనములేనివాఁడు, అధృష్టుఁడు. "ఉ. వేదులుపల్కినన్న దవ వ్రేయఁగఁజూచెన విఁదు వంతియం, బేదలులేరు." పద్మ. 3, ఆ.

అంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆవుకూఁత, అంబే. "ఉ. గోవులెల్లనం, భాయనిచీరిహుమ్మనుచుఁ బైపడి మూర్కొనిసుంచితిల్లె." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

అంభస్సు. సం. వి. న. న. జలము, నీరు.

అంభోజము. సం. వి. అ. న. కమలము, తామర.

అంభోధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అంభోరుహము. సం. వి. అ. న. పద్మము, తామర.

అంశకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాలికాఁపు, దాయ.

అంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలు; 2. వంతు.

అంశుకము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరీయము; 2. సన్నవస్త్రము; 3. వస్త్రము.

అంశుమంతుఁడు. సం. వి. ౫. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. ఒకానొక రాజు. విణ. ధనవంతుఁడు.

అంశుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముయ్యాకుపాన్న.

అంశుమత్ఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కదళి, అరటి.

అంశుమాలి. సం. వి. ౫. పుం. సూర్యుఁడు, వెలుఁగుఁడు.

అంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కాంతి; 2. కిరణము.

అంసకూటము. సం. వి. అ. పుం. ఎద్దుమూఁపురము, కకుదము.

అంసము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. భుజశిరస్సు, మూఁపు; 2. అంశము.

అంసలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బలిసినవాఁడు, మాంసలుఁడు.

అంహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఈవి; 2. తెవులు; 3. విడుపు.

అంహస్సు. సం. వి. ౫. న. పాపము, దోషము.

అఁట. దే. అవ్య. 1. వృత్తాంతముచెప్పుటను తెలుపును. "క. తామఁట తలఁపఁగఁ దలలఁట." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.—2. మహత్త్వమును తెలుపును. "క. వినరావణుఁడఁట విభుఁ, డానెలకువఁజొచ్చిపాదివిఖితఁట కయ్యమునం, జేసెత్తురుగాకుండఁగ, వానింజంపితఁట తగదె వర్ణనసేయన్." నిర్వ. ౨, ఆ.

అక. వై. వి. 1. అక్క; 2. పూజ్యస్త్రీ*.

అకట. దే. అవ్య. అయ్యో. (రూ.) అకటా.

అకటవికటము. దే. విణ. తాఱుమాఱు. (రూ. అకటావికటము. "క. అకటా మరుఁ డిపు డుల్లం, బకటావికటముగఁజేసి యడలూన్చెను." రసి. 3, ఆ.)

అకము. సం. వి. అ. న. 1. దుఃఖము; 2. పాపము.

అకరణి. సం. వి. ఇ. పుం. శాపము, తిట్టు.

అకరు. దే. వి. తామరదుద్దులోనగువానిచట్టునుండునది, కింజల్కము. "సీ. బ్రహ్మసంవేద్యాదిబహుతీర్థములు మేకు లకరులుచారుది వ్యస్థలములు." భీ. 3, అ. (రూ. అకరువు. "సీ. ఆకాశమండలంబనువల్లగలవకు నకరువాద్యుండులోలార్కమూర్తి." కాశీ. ౧, ఆ.)

అకర్తకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కర్తలేనిది. (క్రియ.)

అకస్మాత్తుగా. సం. క్రి. విణ. అవ్య ఉన్నట్టుండి. (వాడుకలోనిది.)

అకారణము. సం. క్రి. విణ. అ. న. కారణములేక. విణ. కారణములేనిది.

అకారతుగా. క్రి. విణ. కారణములేక.

అకాలము. సం. వి. అ. పుం. సరికానికాలము.

అకించనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దరిద్రుఁడు.

అకుతోభయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దేనివలనను వెఱుపులేనివాఁడు.

అకూపారము. సం. వి. అ. పుం. 1. సముద్రము; 2. ఆదికూర్మము.

అకృష్టకర్ముఁడు. సం. విణ. న్. మంచినడవడికగలవాఁడు.

అక్క. ఉభ. వై. వి. 1. పెద్దదియగుతోడఁబుట్టినది; 2. పూజ్యస్త్రీ*; "క. ఎక్కడికిఁ బొతిపోయెదు, జిక్కుపడకయేనువీనిశీఘ్రగతికినో, యక్క." కళా. 3, ఆ. — 3. వంటలక్క*. "ఎ. గీ. దర్భపోటులఁదినిలేని తఱులమైత్రి, నంటిపిత్రుశేషముభుజించియదియు నెడల, నక్కవాడలనరకూళ్లుమెక్కిమీఁద, పీనిశేఖరమొకతులార్త్విజ్యము గొని." ఆము. ౬, ఆ.—అవ్య. దౌర*. "అక్కయిదియేమిచోద్యమో." శుక. ౧, ఆ.—సం. అ. స్త్రీ. తల్లి. (సంస్కృతమున నీ యర్థము కొన్ని పుస్తకములయందు వ్రాయఁబడియున్నది.)

అక్కజపడు. వై. అ. క్రి. (అక్కజము+పడు.) ఆశ్చర్యపడు.

అక్కజము. వై. విణ. 1. అధికము*; "గీ. అక్కురుముఖ్యులయస్త్రశస్త్ర, కౌశలంబులుసూడనక్కజములైన, వచ్చెరువునొందిసేనలు పిచ్చలించె." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—2. అశక్యము*; "సీ. ఇవి ఘనబృందంబులివిగజయూథంబు లని విచారింపంగ నక్కజంబు, లై." భార. ఆర. 3, ఆ.—3. ఆశ్చర్యము*.

అక్కజోఁడు. వై. విణ. అధికుఁడు*. "సీ. చంపెనాగాయతసత్త్వజరాసంధు నెక్కటియోర్చిన యక్కజుండు." భార. ఆర. ౧, ఆ.

అక్కజోరాలు. వై. విణ. (అక్కజ+ఆలు.) అధికురాలు*.

అక్కట. దే. అవ్య. అయ్యో. (రూ.) అక్కటా.

అక్కటికి. దే. వి. కనికరము. "సీ. ఆదిపరాహంబవగుచు రసాతలగతవైన నన్ను నక్కటికతోడ, నుద్ధరించితివి." భాగ. ౮, స్కం. (రూ. అక్కటికము.)

అక్కడ. దే. వి. ఏ. (అ+కడ.) 1. ఆచోటు; 2. ఆవల. "వ. ఇక్కడలిగడచి చక్కనుత్తరాభిముఖుండవైచనంజన హిమవంతంబు, అక్కొండకక్కడ బహుకూటశోభితంబగు హేమకూటంబు, అన్నగంబునకవల ఋషభాచలంబు." రా. యు, కాం. (అక్కడ, ఇక్కడ, ఎక్కడశబ్దములకడపట వృత్తియందు ఇకారమువచ్చుటచేత అవి వేఱు వేఱుశబ్దములుగా వ్రాయఁబడియెను. అక్కడివార్త. మొ.)

అక్కరము. వై. వి. అకారాదివర్ణము.

అక్కఱ. దే. వి 1. అపేక్ష; "ఆ, క్కఱదీఱంబొరినక్కునం గరము వేడ్కంజేర్పనీక." భార. అర. ౭, ఆ. — 2. ఆవశ్యకకార్యము; "వ. నీకునైన యక్కఱదీర్చుటవారికర్తవ్యంబు." భార. ఆర. ౬, ఆ.—3. శ్రద్ధ.

అక్కఅకాఁడు. దే. విణ. అక్కఅగలవాఁడు. "అక్కఅకాఁడవై యందంద ప్రేరేఁచి." క్షేత్రయ.

అక్కఅగఁడఁడు. దే. విణ. శ్రద్ధకలవాఁడు. "ద్వి. అక్కఅగఁడఁడై యప్పటప్పటికి, వెక్కసంబుగ నూర్లువేలునప్పిచ్చి." హరిశ్చ. ౨, భా.

అక్కఅపడు. ద్వ. అ. క్రి. అక్కఅగోను. "నన్నున, క్కఅపడి నీవు వేఁడుటిదికర్జమె." భార. అర. ౭, అ.

అక్కఅపాటు. ద్వ. వి. అక్కఅపడుట.

అక్కలకర. దే. వి. జ్వరదోషాదులను పోఁగొట్టు నట్టి మూలికావిశేషము.

అక్కలి. దే. వి. అల, తరంగము. "వ. కడలిమొగ యక్కలిందగులువడిన జోగునుఁబోలె." కాశీ. ౨, అ.

అక్కళించు. దే. స. క్రి. సగ్గించు. "అక్కళించిన పొట్ట మక్కళించి." స్వా. ౧, అ.

అక్కసము. దే. వి. సంతాపము. "ఈ. అక్కమలాక్షీఁజూచి యలకాధిపనందనుఁ డోపడంతి నీ, వెక్కడనుండివచ్చి తిది యేటికినుస్సురుమంటి నీకునీ, యక్కసమేలవచ్చెను." కళా. 3, అ.

అక్కసి. దే. విణ. అక్కసుగలవాఁడు, ఆగ్రహవంతుఁడు.

అక్కసు. దే. వి. ఆగ్రహము, కోపము.

అక్కసుకాఁడు. దే. విణ. అక్కసి, ఆగ్రహవంతుఁడు.

అక్కి. దే. వి. రోగవిశేషము.

అక్కిబిక్కిదండ. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "పిల్లమెఱుపులక్కిబిక్కిదండ." హంస. 3, అ.

అక్కిలి. దే. వి. అంకిలి, కలఁత. "మాపుగనన్నియు పచ్చెనేనినే, నక్కిలిదేఁతత్కుశల మారయుచుండుదు." మార్క. ౮, అ.

అక్కిలిపడు. ద్వ. అ. క్రి. కలఁతపడు. "ద్వి. అక్కిలిపడి అప్ప లల్ల మోడ్చుచును." భాగ. ౭, స్కం.

అక్కు. దే. వి. ఓమ్ము, వక్షము.

అక్కుళ్లు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము, ఆట్రగడలు.

అక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేరినది; 2. పోయినది; 3. స్పష్టమయినది.

అక్రమము. సం. వి. అ. పుం. క్రమముతప్పు.

అక్షతము. సం. వి. అ. న. పేడి. విణ. నొప్పింపఁబడనిది.

అక్షతలు. సం. వి. అ. పుం. బ. నేసఁబ్రాలు. (దీనిని కొందఱు నపుంసకముగాను ఏకవచనాంతముగాను చెప్పుచున్నారు.)

అక్షదర్శకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దివాణమునందలి న్యాయవిచారణకర్త.

అక్షదేవి. సం. వి. స్. పుం. కితవుఁడు, జూదరి.

అక్షద్యూతికము. సం. వి. అ. న. జూదమునందలి జగడము.

అక్షధూర్తిలము. సం. వి. అ. పుం. వృషభము, ఎద్దు.

అక్షధూర్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కితవుఁడు, జూదరి.

అక్షమాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అరుంధతి; 2. రుద్రాక్షమాల; 3. జపమాల.

అక్షము. సం. వి. అ. న. 1. ఇంద్రియము; 2. సౌవర్చలమనెడియుప్పు; 3. తుత్తము. పుం. 1. తాండ్రకి; 2. పాచిక; 3. బండి; 4. బండికన్ను; 5. రుద్రాక్షము; 6 ఇంద్రాక్షము; 7. పదునాలు మాషములయెత్తు; 8. వ్యవహారము; 9. తెలియఁబడినయర్థము. డు. రావణునికొడుకు.

అక్షయ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

అక్షరచణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. లిపికారుఁడు, వ్రాతకాఁడు.

అక్షరచుంచువు. సం. వి. ఈ. పుం. అక్షరచణుఁడు.

అక్షరము. సం. వి. అ. న. 1. అకారాద్యక్షరము, అక్కరము; 2. బ్రహ్మము; 3. ముక్తి.

అక్షరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు. విణ. చెడనివాఁడు.

అక్షవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కైతవము, జూదము.

అక్షవాటము. సం. వి. అ. పుం. జెట్లుసాదనచేయుచోటు.

అక్షాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఓర్వలేనితనము, ఈరసము.

అక్షి. సం. వి. ఇ. న. నేత్రము, కన్ను.

అక్షింతలు. వై. గ్రా. వి. బ. అక్షతలు, నేసఁబ్రాలు. "మ. పరదేశంబు విభుండుచన్నపిదసంబ్రాణేశురాకన్ నిరం, తరముంగోరుచు మేనుమానిచెవులన్ లక్కాకులుంజేతులన్, సొరిదింగాజులు నల్లపూసలుమెడన్ జూపట్టుచుండంగసుం, దరి యక్షింతల బొట్టునుం బసుపు మోదంబందఁ దాల్పందగున్." రుక్మాం. ర, అ.

అక్షీగతుండు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పగగొనందగినవాఁడు.

అక్షిబము. సం. వి. అ. పుం. మునగ.

అక్షీబము. సం. వి. ఆ. న. తనకుఁదాన కలిగెడు సముద్రపు ఉప్పు. పుం. మునగ. విణ. క్రొవ్వనిది.

అక్షోటము. సం. వి. అ. పుం. కొండగొనుగు.

అక్షోభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగునుకట్టుకంబము; 2. కలఁతలేమి.

అక్షౌహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (ఇరువదియొక్క వేలు సైనమన్నూటడెబ్బదిరథములు, అన్నియేనుఁగులు, అయిదువేలు నాల్గూటపదిగుఱ్ఱములు, లక్షయుఁబొమ్మిదివేలమున్నూటయేఁబండ్రు కాల్వురునుగల) సేనావిశేషము.

అఖండము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సమస్తము; 2. ఖండముకానిది.

అఖండుకము. సం. వి. అ. పుం. పొట్టిటెంకాయ చెట్టు, చెన్నంగి.

అఖాతము. సం. వి. అ. పుం. మనుష్యులచేత త్రవ్వఁబడని కోనేఱు మొదలగు నీటిటెంకి.

అఖిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అశేషము, అంతయు.

అగండ్రపాకు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

అగచరము. సం. వి. అ. పుం. వానరము, కోఁతి.

అగచోట్లపోతు. దే. విణ. ఆపదలుపాఁరుటయే స్వభావముగాఁగలవాఁడు.

అగచోట్లమారి. దే. విణ. అగచోట్లపోతు.

అగచోట్లు. దే. వి. బ. (అగ్గము+చోటులు.) ఇడుమ, ఆపద.

అగజాత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్రాచూలి.

అగడిత. వై. వి. కోటచుట్టు త్రవ్వఁబడిన జలాధారము, పరిఖ.

అగడు. దే. వి. దూఱు, నింద. విణ. నింద్యము. "ఎ, గీ. మగువకావునని పుడునన్నగడుచేసె." పంచ. నా. ౪, ఆ.

అగడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. దూఱుపడు; 2. తొట్రుపడు. "క. బెగడువలదనుచు బెట్టిద, మగు సెవ్వగ నగడుపడుచు నాఁడుపడుచుఁజే, పగవారికివలదన నా, పగవారికి నేలయొసఁగెఁ బద్ధి బొడనుచుఁ." వసు. ౬, ఆ.

అగడ్త. వై. వి. (చూ.) అగడిత.

అగత్యము. వై. క్రి. విణ. ఆవశ్యము. (వాడుకలో నిది.)

అగదంకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైద్యుఁడు, వైద్యుఁ.

అగదము. సం. వి. ఆ. పుం. ఔషధము, మందు.

అగప. దే. వి. కొయ్యకు టెంకాయచిప్పనుగ్రుచ్చి గరటెవలెచేసినది, అబక.

అగపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అగ్గము+పడు.) 1. కనఁబడు, గోచరమగు; "సీ. బంధులకగపడ్డఁబడి యునన్వయమును కలఁకమైఁ జెమటలు గ్రమ్మ దేఱ." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. అధీనమగు. "క. ముంగిటికిగూబకునగపడి, యంగంబులువడఁ బొచున్న యవి." భార. శాం. 3, ఆ.

అగపాటు. ద్వ. వి. అగపడుట.

అగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు.

అగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు. 3. పాము.

అగరువు. సం. వి. ఉ. న. చందనవిశేషము, అగరు.

అగలు. యు. దే. అ. క్రి. 1. భేదిల్లు; 2. పెల్లగిల్లు. (చూ. అగలుచు.) వై. వి. అగరువు.

అగలుచు. దే. ప్రే. 1. భేదించు; 2. పెల్లగించు. (రూ. అగల్చు. (1.) "గర్వమెలర్పఁ బేరుమాఁ, ల్చిన." జై. ౬, ఆ.—(2.) "అం, గదగొనిమోదు, తులగల్చికొనుచు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.)

అగలుసత్తు. వై. వి. గంధద్రవ్యవిశేషము.

అగలుసొంటి. వై. వి. పాకము.

అగవాళ్లు. దే. వి. బ. (అగ్గము+వాఱులు.) తేలికయైన ఓరట్టచెప్పులు.

అగవు. దే. వి. కార్యము, పని. "తే. అల్లుఁడని యాదుబిడ్డని యగవుతగవు, లంపకము శుభ శోభనమని." దశా. ౯, ఆ.

అగసాలె. ద్వ. వి. (అగ్గము+సాలె.) అగసాలెవాఁడు. స్వర్ణకారుఁడు. "గీ. బొమ్మయనుసేరి యాగసాలె పూఁటచెలిని, గోరియలరించుటకుఁ జదల్చు దుటఁగాంచి. నీటముంచిన మేటివన్నియపసిండి. పూదెయనఁగ్రుంకుఁగడలిలోఁ బ్రొద్దువ్రాలె." నీలా. 3, ఆ. (వీఁడు గ్రామములయందు కొంపలకు స్వాధీనుఁడు.)

అగస్తి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అగిసె; 2. అగస్త్యుఁడు.

అగస్త్యము. సం. వి. అ. పుం. అగిసె.

అగస్త్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకముని.

అగాడీ. సీం. క్రి. విణ. ముందర. వి. గుఱ్ఱము ముందు కాళ్లకు కట్టు త్రాడు.

అగాదు. దే. వి. తుపాకిపిరంగిలోనగువానియందు నిప్పుఁదగిలించుట. "చ. తఱియనులోహకార కుఁడుదగ్రతఁబఱ్చిమశైలశృంగముం, గుఱిగొని వేలుపుంబెరువు గొప్పపిరంగిని జాయమందు తోఁ, గొఱలెడువిన్నుమానికపు గుండు ఘటించి యగాదుచేసినన్, దఱచుగఁగ్రమ్మఱ్రొంబొగలనంగజగంబునఁబర్వెఁజీఁకటుల్." రసి. ర, ఆ.

అగాధము. సం. వి. అ. పుం. బొక్క. విణ. మిక్కిలి లోఁతుగలది.

అగారము. సం. వి. అ. న. గృహము, ఇల్లు.

అగావు. దే. వి. కుదవ, ఆధి.

అగిని. వై. వి. అగ్ని. "ద్వి. దిగసిలభానువార్ధులు నశ్వినులు, నగినియింద్రుఁడు పేంద్రుఁ డమ్మిత్ర విభులు." భాగ. ౨, స్కం.

అగిసియ. వై. వి. అగిసె, అగస్తి.

అగిసె. వై. వి. అగిసియ.

అగు. దే. అ. క్రి. అవు. స. క్రి. కలుగు. "క. అఱువుదుఁగావిముసుంగిడి, విఱిగినదండంబుఁదునిసి వ్రేలెడుగోచిన్, బఱియలయిసకరకమునయి, చుఱుచుఱఁజూడెను తెఱంగు చూపులతోడన్." ఉ, హరి. ర, ఆ.—ద్ర. అంగీకారమును తెలుపును, అవును. "అగునదియట్టిద." భార. విరా. ౧, ఆ.

అగుఁగదే. దే. అవ్య. (అగును+కదే.) ఆశ్చర్యమును తెలుపును, (చూ.) ఔఁగదే.

అగుఁగాక. దే. అవ్య. (అగును+కాక.) అంగీకారమును తెలుపును.

అగుఁబొమ్ము. దే. అవ్య. (అగును+పొమ్ము.) సరే. "క. అనిచెప్పిన వినియగుఁబో, మ్మనికైకొని." భార. విరా. ౧, ఆ.

అగుదెంచు. దే. అ. క్రి. (అగు+తెంచు.) అగు. "అంతసరోరుహాప్తుఁడుద, యంబగుదెంచె." నిర్వ. ౬, ఆ.

అగుర. దే. అవ్య. (అగును+ర.) అవుర. (ఆమ్రేడిత మందు అగురగుర. "క. అగురగుర ముఖరముఖుఁడై, జగము వినం దనబలంబు చాటెఁ సముద్రుం, డొగి బిరుదు దక్కుఁడయ్యెన్, సగరకుమారులుగదా ప్రశంసార్హులుల్." రామా. ౭, ఆ.) (రూ. అగురా.)

అగురు. దే. వి. అవుగుగడ్డి, వీరణము.

అగురువు. సం. వి. ఉ. న. ఇరుగుడు. పుం, న. అగలు. విణ. చిన్నది.

అగులు. దే. అ. క్రి. ఊడు. "వ శరంబులనొగిలించి యు సీసకంబులనగిలించియు" భాగ. ౬, స్కం.

అగౌకసము. సం. వి. స్. పుం 1. పక్షి; 2. సింహము; 3. శరభము.

అగ్గపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అగ్గము+పడు.) అగపడు.

అగ్గపాటు. ద్వ. వి. అగ్గపడుట.

అగ్గము. దే. విణ. 1. అధీనము; 2. కనఁబడినది. దృష్టము. "సీ. ఇదిదుశ్చరిత్రనా నెన్వతచరియించు నట్టిబ్రాహ్మణిమీకునగ్గమైన." భో. 3, ఆ.

అగ్గలము. దే. విణ. వెగ్గలము, అధికము. "క. విలువిద్య నొరులునీక, గ్గలముగ లేకుండనిన్నుఁగఱపుడు." భార. ఆది. ౫, ఆ.

అగ్గలించు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; 2. పూను, ఉత్సహించు. "ఉ. అ. క్షీణబలంబునం గవియు సేనకు మూర్కొ నవగ్గలించితే." భార. విరా. ౫, ఆ.

అగ్గలిక. దే. వి. 1. ఆధిక్యము; "అచ్చెరువైనవిక్రమమునగ్గలికన్." భార. విరా. ౪. ఆ.—2. పూనిక, ఉత్సాహము; "గీ. అనిననట్లకాక యనిసర్వసేనాధి, పత్యభారపట్టబంధమునకు, నియ్యకొనియెభీష్ముఁడయ్యగ్గలికఁగొని, యాడెవిభుఁడు ప్రముదితాత్ముఁడగుచు." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—3. శౌర్యము. (చూ. ఇలువడి.) (రూ. అగ్గలికము. "పేర్చినయగ్గలికంబున." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.)

అగ్గి. వై. వి. నిప్పు, అగ్ని. "క. అగ్గలికజముఁడు దరికొను, నగ్గితెఱంగమర." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

అగ్గించు. వై. స. క్రి. పొగడు, స్తుతించు*.

అగ్గికంటి. ద్వ. వి. ముక్కంటి, శివుఁడు.

అగ్గిచోలి. ద్వ. వి. కుమారస్వామి, కందుఁడు.

అగ్గున. వై. వి. వెలతక్కువ, చేవుక*.

అగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. నిప్పు; 2. చిత్రమూలము. (త్రేతాగ్నులు=ఆహవనీయము, దక్షిణాగ్ని, గార్హపత్యము. ఇవి క్రమముగా వేదికిఁ బూర్వదక్షిణ పశ్చిమదిక్కులయందుండును. పంచాగ్నులు = పైనుఁడు, సభ్యము, ఆవసథ్యము. సభ్యావసథ్యములు ఈశాన్యదిక్కునందుండును. సామాన్యాగ్ని భేదములు=అనలము, కుకూలము,

ఛగలము, వత్సలము. అనలము మొదలగువాని కర్థములను ఆయాపదములకడఁజూచి తెలిసికొనవలెను. అగ్నిచటాత్కారము సంకారము.)

అగ్నికణము. సం. వి. అ. పుం. విస్ఫులింగము, మిడుఁగురులు.

అగ్నిచిత్తు. సం. వి. త్. పుం. అగ్నిచయనముచేసినవాఁడు.

అగ్నిజ్వాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆరె?; 2. నిప్పునుంట.

అగ్నిభువు. సం. వి. ఊ. పుం. కుమారస్వామి, అగ్నిమాలి.

అగ్నిమంథము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీపర్ణము, నెల్లి?.

అగ్నిముఖము. సం. వి. అ. పుం. న. జీడి?.

అగ్నిముఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రాహ్మణుఁడు; 2. వేలుపు.

అగ్నిశిఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తరిగొఱ్ఱె?; 2. వెన్నవెదురుకూర; 3. నిప్పుమంట. అ. న. ము. 1. కుంకుమపువ్వు; 2. కుసుమపువ్వు.

అగ్నిష్టోమము. సం. వి. అ. పుం. వసంతకాలమందు ఐదుదినములలో చేసియుగించెడి యాగవిశేషము.

అగ్నిహోత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. ఆహితాగ్నులు ప్రాతస్సాయంకాలములయందుఁ జేసెడిహోమము; 3. హవిస్సు.

అగ్రజన్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం. 1. బ్రాహ్మణుఁడు; 2. అన్న; 3. బ్రహ్మ.

అగ్రజుఁడు సం. వి. అ. పుం. అగ్రజన్ముఁడు, అన్న.

అగ్రణి. సం. విణ. ఈ. ముఖ్యము, గామిడి.

అగ్రతస్సరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందు నడచువాఁడు; 2. మొదటివాఁడు.

అగ్రబీజము. సం. వి. అ. పుం. ముంతమామిడి?.

అగ్రము. సం. వి. అ. న. 1. చివర; 2. ఎదురు; 3. సమీపము; 4. సమూహము; 5. నాలుగు కళ్లకొలఁదిగలభిక్ష. విణ. 1. మొదటిది; 2. ముఖ్యము; 3. మిక్కుటము.

అగ్రసరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందు నడచువాఁడు; 2. మొదటివాఁడు.

అగ్రహారము. సం. వి. అ. పుం. బ్రాహ్మణులయిండ్ల వరుస, నల్లిండ్లు.

అగ్రిముఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మొదటివాఁడు.

అగ్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముఖ్యము, గామిడి.

అగ్రీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అగ్రియము.

అగ్రేదిధిషువు. సం. వి. ఊ. పుం. మాఱుమనువుదాని మొదటిదిగఁడు.

అగ్రేసరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందు నడచువాఁడు; 2. మొదటివాఁడు.

అగ్ర్యము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) అగ్రియము.

అఘమర్షణము. సం. వి. అ. న. సర్వపాపములను పోఁగొట్టెడుమంత్రము.

అఘము. సం. వి. అ. న. 1. పాపము; 2. వ్యసనము; 3. దుఃఖము.

అఘోరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతకంటె ఘోరములేనిది.

అఘ్ని. సం. వి. అ. స్త్రీ. సౌరభేయి, ఆవు.

అచల. సం. వి. అ. స్త్రీ. నేల. అ. పుం. ము. 1. కొండ; 2. మేకు. విణ. కదలనిది.

అచిరద్యుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విద్యుత్తు, మెఱపు.

అచేతనము. సం. వి. అ. పుం. అప్రాణి.

అచ్చారము. అర. వి. సంచకరువు.

అచ్చి. దే. వి. దేశవిశేషము. (అచ్చిపట్టము.)

అచ్చిక. దే. వి. కొఱంత. "ఉ. అక్కటనీకొకందులకు నచ్చిక లేక మెలంగవిష్ణుదా, నెక్కడిభర్త గాఁగ సృజియించెనజుండు." హంస. ౧. ఆ. (రూ. అచ్చికము. "చ. అదె ఘృతతండులప్రకరమల్లకెదీదలు భూషణాదిసం, పదలవెరాజురాకకులు పాయొనఁగూర్చిన యట్లుమీ అెడుఁ, ముదితలకేమియచ్చికము." కళా. ౬, ఆ.)

అచ్చికబుచ్చిక. దే. వి. కలుపుకోలుతనము, అభేదము. "ఉ. అక్కఱజూడవేటి కల యచ్చికబుచ్చిక సేయునంచలఁ." విజ. ౩, ఆ.

అచ్చివచ్చే. దే. అ. క్రి. అయివచ్చు. (నాకాయిల్లు అచ్చివచ్చినది.)

అచ్చు. సం. వి. ప్రాణాక్షరములు. (అకారాదులు.)

అచ్చెరుపడు. వై. అ. క్రి. (అచ్చెరువు+పడు.) ఆశ్చర్యపడు.

అచ్చెరుపాటు. వై. వి. అచ్చెరుపడుట.

అచ్చెరువు. వై. వి. వెఱఁగు, ఆశ్చర్యము.

అచ్చెరువుపడు. వై. అ. క్రి. ఆశ్చర్యపడు.

అచ్చెరువుపాటు. వై. వి. అచ్చెరువుపడుట.

అచ్యుతుఁడు. సం. వి.అ.పుం. విష్ణువు. విణ. స్థిరుఁడు.

అచేటు. దే. వి. ఏ. అచేటుయొక్క రూపాంతరము.

అచోటు. దే. వి. ఏ. (అ+చోటు.) ఆ స్థానము.

అచ్చ. (చూ. అచ్చేము.)

అచ్చగుండ్లపేరు. దే. వి. 1. ముత్యాలహారము; 2. స్ఫటికమాల.

అచ్చటు. దే. వి. ఏ. అచ్చోటుయొక్క రూపాంతరము.

అచ్చనగండ్లు. దే. వి. బ. 1. బాలికాక్రీడావిశేషము; "మ. దినముల్ కొన్ని చనంగనంతఁగడు నర్థింబొమ్మపెండ్లిండ్లుగు, జైనగుళ్లచ్చనగండ్లుపింపి పులుకుచ్చెళ్ గీరనంగింజలో, మనగుంటల్ కనుమూసిగంతెనలు కంబాలాట లోనైనఖే, లనముల్ మీఱఁగ బోట్లతోనలరె బాలారత్న మెల్లప్పుడున్." కళా. ౬, ఆ.—2. అచ్చనగండ్లాడెడు చిన్న చిన్న గుండుఱాళ్లు, గిరీయకములు. "ఎ, గీ. కొండలచ్చనగండ్లయినిండు చెఱువు, లెల్లనద్దంపు బిల్లలై యేర్లుముత్తి, యంపు సరులై యరణ్యంపు గుంపులెల్ల, వారులైతోఁచుఁ బొడవున నారులార." వసు. ౪, ఆ.

అచ్చనగాయలు. దే. వి బ. (అచ్చన+కాయలు.) బాలికాక్రీడావిశేషము, అచ్చనగండ్లు. "సీ. కరకంకణధ్వనుల్ గలుగల్లుమని యింపు గావింప నచ్చనగాయలాడు." రుక్మి. ౧, ఆ.

అచ్చనగుండ్లు. దే. వి. బ. 1. అచ్చనలాడుగుండ్లు, గిరీయకములు; "సీ. ముదురువెన్నెలగాయ ముత్యాలదిన్నెపైఁబైఁడి యచ్చనగుండ్లు పాఱవైచి." య. 3, ఆ.—2. అచ్చనగుండ్లాట.

అచ్చనలు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము. "క. దీర్ఘతరంబై, హెచ్చినశోకముమదిలో, నచ్చనలాడంగ." జై. ౧ ఆ.

అచ్చేము. వై. విణ 1. స్వచ్ఛము; "సీ. ఒండువిధంబులఁ, బడయంగరానియెక్కుడుపదంబు, లచ్చమైనతపంబునవచ్చుఁబడయ." భార. అశ్వ. ౨, ఆ.—2. కేవలము*; "సీ. అచ్చతెల్పునఁగడునభిరామమగునొక్క యశ్వంబుఁగాంచితి మవ్వధూటి, కేవలధవళంబునావిని యొడ్డారమునకు నేనదె నల్లఁదనముఁగంటె, వెనుకదెసనన్న వాదయ్యె." భార. అను. ౧, ఆ.—3. తెల్లనిది*; "ఈయచ్చగురిజపేరెందుఁగలిగె." య. ౧, ఆ.—4. దట్టము*. "సీ. అచ్చవెన్నెలచాయ నవఘళింపఁగఁజాలునిద్దంపువెలిపట్టు నెఱికగట్టి." సై. ౬, ఆ. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము వైకల్పికముగనగు.)

అచ్చెర. వై. వి. అప్సరస్త్రీ.

అచ్చెలము. దే. వి. 1. ఆగ్రహము; "వ. డెందంబునం గ్రందుకొనునచ్చలంబును మచ్చరంబునుంబెచ్చువెరుగ." జై. ౫, ఆ.—2. పూనిక, ఉత్సాహము. "క. అందఱునన్నిముఖంబుల, నందంద గిరిద్రుమాదులచ్చలమునసీ, నందుకొనునలునియరుదుం, జందముగనినుతియు వృక్షచరులు గడంకన్." రా. యు, కాం.

అచ్చెలించు. దే. అ. క్రి. ఆగ్రహించు.

అచ్చోళు. దే. విణ. (అచ్చేము+ఆళు.) జంజాటము లేనివాఁడు. "ద్వి. చారుశీలా ముఖ్యజలజలోచనలఁ, జేరికొబంధులఁజెలులనీక్షణమె, పగఱకుఁ జొరరాక బహుదుర్గమార్గ, మగుకోహళ మహర్షి యాశ్రమస్థలిని, జేరిచి మనము నిశ్చింతనేతెంచి, యారూఢ బలయుక్తినచ్చాళుగాఁగ, నవనికిసన్న ద్ధులమై యుందమవల." పతివ్రతామాహాత్మ్యము. (అళు అన్యదేశ్యము.)

అచ్చే. యు. దే. అ. క్రి. అప్పుపడు. "ద్వి. అచ్చినాయెదురబ్రహ్మకుఁబోవరాదు." హరిశ్చ. ౨, ఆ.—స. క్రి. 1. ఇచ్చే; "గీ. కలనఁబడినవారిఁ గయికొనిపోట్లపుం, డ్లోమిమగుడఁబుచ్చు టొప్పఁబంత, మడుగమగుడబవరమచ్చుటయొప్పుఁగా, కించుకేనిదానయేలుటొప్ప." ఉ, హ. ౫, ఆ.—2. దండుగిచ్చు. "క. ప్రీతిఁగులశ్రేష్ఠునిపై, నాతతముగలేని బ్రహ్మహత్యాదిమహా, పాతకము పెట్టితిట్టిన, నాతండేనూటనాలుఁగచ్చుఁబణంబుల్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.—వై. వి. 1. ముద్ర*; 2. విధము*; "ఉ. మీ, మెచ్చునకెంతవాఁడనను మీపదభక్తులలోనఁగూర్చియీ, యచ్చునవానతిచ్చు భవదాదరణంబిదికోటినేయదే." భో. ౭, ఆ.—3. సాలెవానిసాధనవిశేషము*. విణ 1. శుద్ధము. "క. మ్రుచ్చునుబట్టినమాత్రన, చెచ్చెరదఁడింపకతనిచేఁదెలిగొనివాఁ, డచ్చైనవిడుపునిక్కపు, మ్రుచ్చైనందగినదండమునుగొనవలయున్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. "వ. వీరలకందఱకుం దేటతెల్లంబుగా భాగవతులయచ్చందనంబే ర్పరించి పిమ్మట నెట్లుగావలయునట్లుచేసెద." పర. 3, ఆ.

అచ్చేఁగూటము. ద్వ. వి. (అచ్చు+కూటము.) ముద్రాక్షరశాల.

అచ్చుకట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. ఏర్పఱచు; "గీ. అబ్బు లవగిరులన దీపులనఁగ సేఱు, లనఁగ నడవులనఁగ నూరులనఁగ వరుస, నచ్చుకట్టి." లక్ష్మీ. ౫, ఆ. —2. మడిమడిగాఁగనిమతీయు. "తే. అది మతీయు మెత్తగారున్ని యచ్చుకట్టి." వై. ౧, ఆ.

అచ్చుకుప్ప. దే. విణ. ధనవంతుఁడు. "సీ. ఆఢ్యుఁడు విలసిల్లునాస్తికాఁడు, నాఁగఁగలవాఁడనంగను నచ్చుకుప్ప, యనఁగవిడిముడికలవాఁడటన్న." ఆం, భా. తృ. ౫.

అచ్చుకొను. దే. స. క్రి. తానియ్యవలవని ధనాదికమును ఒప్పుకొనియిచ్చు.

అచ్చుటెద్దు. ద్వ. వి. (అచ్చు+ఎద్దు.) అచ్చుపోని స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగవిడిచిన వృషభము. ఆంబోతు.

అచ్చుదల. దే. వి. 1. అప్పు; 2. అచ్చివచ్చుట.

అచ్చుపడు. వై. అ. క్రి. ఏర్పడు. "క. నెచ్చెలులు దన్నుఁగొలువఁగఁ, బచ్చవిలుతుకలిమియొల్లఁబ ద్మాననయై, యచ్చుపడినట్లుమెఱయుచు, నచ్చటికేతెంచె భూవరాత్మజనెమ్మిన్." భార. అర. ౭, ఆ.

అచ్చుపాటు. వై. వి. అచ్చుపడుట, ఏర్పాటు.

అచ్చోటు. దే. వి. ఏ. (ఆ+చోటు.) 1. ఆ స్థానము; 2. ఆఁడుగుఱి. "క. చేడియలమ్ముదురచ్చోటు." హరి. ఉ. ౯, ఆ. (రూ. అచ్చోటు.)

అచ్చోత్తు. ద్వ. స. క్రి. (అచ్చు+ఒత్తు.) అచ్చువేయు, ముద్రించు.

అచ్ఛభల్లము. సం. వి. అ. పుం. ఎలుఁగుగొడ్డు.

అచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుఁగుగొడ్డు; 2. పటికపుఱాయి. విణ. స్వచ్ఛము.

అజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ప్రకృతి; 2. ఆఁడుమేఁక. అ. పుం. ము. మేఁకపోతు.

అజగంధిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వాయింట?.

అజగరము. సం. వి. అ. పుం. పెనుఁబాము.

అజగర్దము. సం. వి. అ. పుం. నీరుపాము.

అజగవము. సం. వి. అ. న. శివునివిల్లు.

అజన్యము. సం. వి. అ. న. తోఁకచుక్కలోనగు ఉత్పాతము. విణ. జన్యముకానిది.

అజప. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సగము మగపోలిక సగము ఆఁడుపోలికయుఁగల ఆకృతి; 2. మంత్రవిశేషము.

అజపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైదికములుకానిగ్రంథములను చదువువాఁడు.

అజభక్షము. సం. వి. అ. పుం. బొబ్బలి?.

అజమోద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకదినుసు ఓమము.

అజశృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జేట్టుపు?.

అజస్రము. సం. క్రి. విణ. అ. న. అనవరతము, ఎల్లప్పుడు.

అజహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండి?.

అజాగ్రత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జాగ్రత్తలేమి.

అజాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జిలకఱ్ఱ.

అజాజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేఁకలమేపువాఁడు.

అజాతశత్రువు. సం. వి. ఊ. పుం. ధర్మరాజు. విణ. శత్రువులులేనివాఁడు.

అజితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. శివుఁడు. విణ. గెలువఁబడనివాఁడు.

అజినపత్త్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జతుక, జివుకపిట్ట.

అజినము. సం. వి. అ. న. చర్మము, తోలు.

అజిరము. సం. వి. అ. న. 1. ముంగిలి; 2. కప్పు; 3. గాలి; 4. శరీరము; 5. శబ్దాదివిషయము.

అజిహ్మగము. సం. వి. అ. పుం. బాణము, అమ్ము.

అజిహ్మము. సం. వి. అ. పుం. కప్పు. విణ. సరియైనది.

అజిహ్వము. సం. వి. అ. పుం. కప్పు. విణ. నాలుకలేనిది.

అజీగవము. సం. వి. అ. న. అజగవము. (రూ.) అజీగావము.

అజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. శివుఁడు; 4. మన్మథుఁడు; 5. ఒకానొకరాజు.

అజ్ఞుట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేలయుసిరిక?.

అజ్ఞత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అజ్ఞత్వము, తెలివిలేనితనము.

అజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. తెలివిలేమి.

అజ్ఞుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. జడుఁడు; 2. మూర్ఖుఁడు.

అజ్ఞాయిషీ. హిం. వి. శోధన, పరీక్ష.

అజోరము. దే. వి. 1. మొగసాల; 2. ఆస్థానమండపము. "లయగ్రాహి. నృప, పుంగవుం డజారమున కుం గదలివచ్చెన్." రా, వి. ౨, ఆ.

అజ్జ. యు. దే. వి. 1. అడుగు, పాదము; 2. సమయము. "గీ. అజ్జపాటించి మదివెఱ పుజ్జగించి." భార. శల్య. ౧, ఆ.—వై. అవ్య. బళి. "ద్వి. అజ్జగాఁదిలకంబుహవఁటించినుదుట." (అజ్జగా — అజ్జయను శబ్దముపుట్టఁగా బళీయనఁగానుట) భద్రరాజపుత్రచరిత్రము. (రూ. అజ్జో.)

అజ్జేము. వై. వి. కొన్నిపనసలుగల వేదభాగము, అనువాకము. "ఉ. ఈ, యజ్జేములోననాపన సయన్నవసిష్ఠులు మీరు శ్రోతమంబు." పాం చా. ౪, ఆ.

అజ్జేరె. ద్వ. అవ్య. (అజ్జే+రె.) బళిరె. "ఉ. అజ్జరె యంచుఁబంచుకొనిరందఱు వ్రేల్చుచుద్రవ్యద క్షిణల్." పాంచా. ౪, ఆ. (రూ. అజ్జరే.)

అజ్జేవాలు. ద్వ. వి. కోడి. చరణాయుధము. "ఉ. ఇంకనీ, యాటలుడించి పేజరగుమంచును వెన్నెల తేనికేర్పడం, జూటెనవంగఁగూఁతలిడఁజూగెదు టారపుటజ్జవాల్గముల్." అచ్చే. అ, కాం.

అజ్జోరె. ద్వ. అవ్య. (అజ్జో+రె.) అజ్జేరె. (రూ. అ జ్జోరే. "శా. ఆ గిలోసంబుల, జ్జారేజవ్వనమద్ది రావగలు మజ్జారేతనూవిభ్రమంబు." శకాం. ౨, ఆ.)

అట. దే. వి. ఏ. అక్కడ. "క. అంతనట నక్కుమా రుం, డెంతయుఁగరుణమ్ముదోప నేడ్చుచునుం డన్." నిర్వ. ౨, ఆ. (అట ఇట శబ్దములకు వృత్తియందు అంత ఇంత అనునర్థము కలుగుచు న్నది. అటమున్ను అంతకుముందు. ఇటమున్ను ఇంతకుముందు.) — ద్ర. అవుల. "హిమాచల మును నావల హేమకూటంబును నట నిషధంబు నెప్పు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

అటకలి. దే. వి. నూనెజిడ్డునుపోఁగొట్టెడివస్తువు, ఉత్సాదనము.

అటకాయించు. హిం. క్రి. నిరోధించు, అడ్డగించు.

అటకావు. హిం. వి. అటంకము.

అటతాళము. సం. వి. అ. పుం. తాళభేదము. (౧౪ అక్షరకాలము.)

అటని. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. వంటికొప్పు.

అటమట. దే. వి. 1. వంచన; (చూ. అటమటించు.) 2. దుఃఖము. "చ. కటకట రాజ చంద్రయిటు కర్జమెనిర్జర కన్యకామణిం, దటుకునఘోరమా రనికిత్రప్రదరంబులపాలుచేసియి, చ్చటికిటుచే రినీవును విశంకటతాపభరాలసుండవై, యట మటఁజెందెదేల." రసి. ౫, ఆ.—విణ. 1. అప త్యము; 2. వ్యర్థము. (రూ. అటమటము. అసత్యమునకు—"క. ఇటుచూచినఁజెలిపైఁద, ప్పటు చూచినసుతునినేరమవుఁగాదనఁగా, నెటువలె ఎచ్చునోమోఁదట, నటమటమోలేక నిజము యదియెఱుంగముగా." సా. ౨, ఆ. — వ్యర్థమున కు — "క. ఇటువలె వెదకియుఁదమత్రి, ప్పటగు రువిరహితులమంత్ర పవనంబెటుల, ట్లటమట మైపోఁజూచిన." రామా. ౬, ఆ.)

అటమటకాఁడు. దే. విణ. అటమటీఁడు, వంచకుఁడు.

అటమటించు. దే. అ. క్రి. చలించు. "వ. మెఱుఁగుతుమ్మెదవన్నె పెన్నెఱుల నటమటించు నెన్నడుములవిన్న వెన్నుదన్ని." స్వా. ౫, ఆ.—స. క్రి. 1. వంచించు; "గీ. యతిననుచువేషభాషల నటమటించి, పొంచితఱివేచికన్నియఁ గొంచు నరిగె." విజ. 3, ఆ.—2. అపహరించు. "క. తమ్ముఁడవనిని న్నేగతి, నమ్మంగావచ్చునిట్లునా కొసఁగకర.త్నమ్మటమటించుకొంటివి, పొమ్మిక నీతోడిపొత్తుపొరపొచ్చెమగుర్." వి, పు.౬,ఆ.

అటమటీఁడు. దే. విణ. (అటమట+ఈఁడు.) మోసకాఁడు. (చూ. వాట్లీఁడు.)

అటరూషము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డసరము.

అటవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అరణ్యము, అడవి.

అటాట్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భిక్షలోనగువాని కొఱకు తిరుగుట, పర్యటనము.

అటి. దే. విణ. అట్టి. "రగడ. ఏకాంతమనితోలఁగె దిందునీవటివేరు, చేరొనవెమున్నాడి చెలువ యీవటివేరు." స్వా. 3, ఆ. (ప్రయోగమిదియొక్కటియకానంబడియెడిఁగావున నింకను విచారింపఁదగినది.)

అటిక. దే. వి. ఒకదినుసుమంటిపాత్రము, అట్టిక.

అటికమామిడి. దే. వి. మండలచ్ఛదము.

అటు. దే. అవ్య. ఆప్రకారము. "క. ఊరకయటు మిమఁబోఁటుల, చేరువఁజరియింపఁగనిన సిద్ధింపవెయే, కోరికలైన." కళా. ౧, ఆ. (చూ. అట్లు.)

అటుక. దే. వి. ఇంటిలోపల గోడలమీఁద నడ్డముగా పలకలు కొయ్యలలోనగువానిచే మంచెవలె నమర్చినది. (చూ. అట్టుక.)

అటులు. దే. అవ్య. ఆప్రకారము. "ఎట్లు సెప్పె నటులు భక్తిమైనడువు." భార. విరా. ౧, ఆ. (చూ. అట్లు.)

అటువంటి. దే. విణ. అట్టి. "అటువంటినీపురా, తనమగుదివ్యమూర్తి విదితంబుగఁ జూపితివి." వి. పు. ౭, ఆ.

అటువలె. దే. వి. అట్లు. "అటువలెనంటుకాఁడు." శకాం. ౪, ఆ.

అటె. దే. అవ్య. 1. ఆశ్చర్యమును తెలిపెడి; "క. నహుషుఁడుపనుచువాఁడటె, విహితౌనుస్థానపరులువీరటెపోలో, కహితంబటె యిది మనకుఁ, మహనీయము కాకయెట్లు మానఁగవచ్చున్." భార. ఉద్యో. ౧, అ.—2. దుఃఖమును తెలిపెడి. "సీ. ధర్మసుతుఁడు, భీమసేనుండును బీభత్సుఁడును దనకడుపునఁబుట్టినకొడులట్టె. యెగ్గతంబునఁ దానుగారగ్గిఁగాలె, నటెయ నాథరయై." భార. శ్ర. ౨, అ.

అట్ట. దే. వి. 1. తలతెగినశరీరము, కబంధము; 2. చెప్పులకొఱకుఁ జక్కఁబఱపఁబడిన చర్మఖండము.

అట్టచెమ్మ. ద్వ. వి. వాలుగుగవ్వలతో నాడెడు దాయమువంటి యొకానొక ఆట.

అట్టడి. వై. వి. యుద్ధార్థము వాకిటిమండపముమీఁదఁగాని కొత్తళముమీఁదఁగాని యేర్పఱచిన గది, అట్టము. "కొత్తళంబులకెల్ల, నట్టళ్లు పెట్టించి." ఉ, హరి. ౨, అ.

అట్టము. సం. వి. అ. న. 1. వంటకము; 2. వంటచెఱకు. పుం. 1. అట్టడి; మేడవెనుకటియిల్లు. (అని కొందఱు.) 2. అతిశయము.

అట్టహాసము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దనవ్వు.

అట్టాలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోటబురుజు; 2. నగరు.

అట్టి. దే. విణ. అటువంటి.

అట్టిఁడు. దే. విణ. (అట్టి+వాఁడు.) అటువంటివాఁడు. "ఉ. ఈపసుధాధినాథులజయించినయట్టిఁడ." భార. ఆది. ౪, అ.

అట్టిక. దే. వి. అటిక.

అట్టియ. దే. వి. గుంపు. సమూహము. "క. అట్టియొడఁ జెలిమికత్తియ, లట్టియలుగఁగూడి చేడియంగని యనిరి." నీలా. ౨, అ.

అట్టు. దే. వి. అపూపవిశేషము. అవ్య. ఆప్రకారము, (చూ. అట్లు.)

అట్టుక. దే. వి. అటుక. "క. తలవరి గడగడ వడఁకినఁ, గలఁగకుమని వీఁపుఁజఱచి ఘనురాలతనిఁ, నిలిపి యొకమూల నట్టుక, నెలమిని వాకిలిసడల్చి హితమలరారఁన్." హంస. 3, అ.

అట్టుప్పు. దే. వి. (అట్టు+ఉప్పు.) లవణవిశేషము, పాక్యము.

అట్టులు. దే. అవ్య. ఆప్రకారము, (చూ. అట్లు.)

అట్టువ. దే. వి. అటుక.

అట్టువోలె. దే. ద్ర. (అట్టు+పోలె.) అట్లు. "సీ. ఏనుంగునంజలోనెల్లసత్వంబుల యంజలునడఁగిన యట్టువోలె." భార. శాం. ౨, అ.

అట్టె. దే. అవ్య. 1. ఆశ్చర్యమును తెలిపెడి; "గీ. నలునకాని నలినదళనేత్ర పరియింప, దట్టెచూతమనుచు నమరవరులు." భార. ఆర. ౨, అ.—2. దుఃఖమును తెలిపెడి, (చూ. అటె.)

అట్టెడ. దే. వి. 1. పూడికయెత్తుటకు ఈఁతబ్రద్దలులోనగువానితో అల్లినతట్ట; 2. నెరసులు పోఁగొట్టుటకై కూర్చిన జల్లెడవంటి తడిక; 3. కాయధాన్యములయందలి మట్టిగడ్డలు మొదలగువాని వెలువరించుటకుఁ గట్టిన గోఁగుకట్టెలులోనగువాని మోపు; 4. వంతెన.

అట్ఠము. వై. గ్రా. వి. వేదభాగము, అష్టకము.

అట్లు. దే. అవ్య. ఆప్రకారము. "క. అమరవరులందుఁబురుషో, త్తముఁడెట్లువిశేషమట్లు ధరణిం గలతీ, ర్థములందునుబుష్కరతీ, ర్థముఁగరమువిశేషమభిమతార్థప్రదమై." భార. ఆర. ౨, అ. (దీనికి వృత్తియందు ప్రకారమువాత్రమర్థము. చెప్పినట్లు చేయుము. మొ.)

అడ. దే. వి. 1. ముద్ద; "సీ. అడలవెన్నెలఁజక్కెరిడి చొక్కువెన్నెలఁబూనిక నాళీలుగానుగూర్చి." య. ౨, అ.—2. ఆకృతి. "ధూర్జటికంటి కడిందిమంటలో, నడ పొడగానరాక తెగటాఱియు." స్వా. 3, అ.

అడఁకువ. దే. వి. అణఁకువ, నమ్రత.

అడఁగారు. దే. అ. క్రి. అడఁగు, ఉపశమిల్లు.

అడఁగు. దే. అ. క్రి. 1. తగ్గు; 2. ఉపశమిల్లు; 3. నమ్రమగు; 4. నళించు; 5. లోపడు.

అడంగు. హిం. వి. మొదటిచోటు. విణ. తగులుబడియైన.

అడఁచు. దే. ప్రే. అడఁగఁజేయు. (అనుప్రయుక్తమైన అడఁగుధాతువునకును రూపమిట్లేయుంగునది.)

అడకము. దే. విణ. లోపలనఱఁగినది, అంతర్భూతము. "ద్వి. నానామరేంద్రబృందము మాయలెల్ల, హరిమాయలోపల నడకముల్." విష్ణు. పూ. ౧, అ.

అడకించు. దే. స. క్రి. 1. అపహసించు; "చ. పలికిన నట్లయున్నదియె పత్రికలో నడకించెదోననుక్, జెలియిటుచూపుమాయనుచుఁ జేరఁగఁ

బోవుచుఁజేయిసాఁచెనా, యలివిభవేణి తత్సఖి యు నట్టిటుపాఱుచుదేవునానయోఁ, గలదియె యింతయుంజరువఁ గాఁబనుచూచెదు గానినావు డుక్.'' ప్రభా. 3, ఆ.—2. వంచించు. ''గీ. అక టనీవునన్ను నడకించిపోఁజూచె, దేనుమోసపో నుగానిగోవ, యడవిలోననున్న యంతనెపులి యింత, యెఱుకలేనిదయ్యెనే తలంప.'' భో. ౬, ఆ.

అడకొత్తు. దే. వి. (అడకాయ+ఒత్తు.) పోఁకొత్తు, శంకుల. ''ఓర్వదుబంధుజాల మడకొత్తునసొత్తును మామగారు.'' శకాం. 3, ఆ.

అడఁగుబొద్దు. దే. వి. బేఱుదారిలోసల నణఁగియుం డునట్లు గోడయంచులయందు గీఱి యేర్పఱచెడు బొద్దు.

అడగొను. దే. అ. క్రి. (అడ+కొను.) అడకట్టు, ముద్దకట్టు.

అడగోలుకొను. దే. స. క్రి. (అడ+కోలుకొను.) అపహరించు. ''ఉ. అవేశంకరార్ధదే, హుంబడగో లుకొన్నసతియద్భుతరూపవిలాసగేయముల్.'' హరి. ఉ. ౬, ఆ. ''ఇల్లడసొమ్ము, నడగోలుకొని త్రోచునతనిగతికి.'' భో. ౬, ఆ.

అడజెడి. దే. వి. అలజడి, దుఃఖము. (చూ. అడ జెడిపెట్టు.)

అడజెడిపెట్టు. దే. స. క్రి. దుఃఖపఱచు. ''చ. న, న్నడజడిపెట్టుమాట యిటు లాడఁగఁగూడునె యీయకార్యముల్, విడువులతాంగి.'' మార్క. ౧, ఆ.

అడదడి. దే. వి. ప్రభుత్వము. (అప్ర.)

అడప. దే. వి. అడపముంచుకొనియుండు ఆఁడుది. ''చ. కలికివరాటరాజడప కప్పురపీడెము వెట్టి వంచనన్, నలునడపంబువానికి ఘణాధరపల్లి దశాంతరంబునన్, బలితపుఁదేలుమైనమునఁబన్ని.'' సై. ౭, ఆ.

అడపకత్తె. ద్వ. వి. (అడపము+కత్తె.) అడపమునుం చుకొనియుండునది. (రూ.) అడపకత్తియ.

అడపకాఁడు. దే. వి. అడపమునుంచుకొనియుండు వాఁడు.

అడపట్టె. ద్వ. వి. పొలములో విత్తనమువిత్తి మిట్టపల్లము సమమగుటకై యెడ్లనుకట్టి త్రొలెడు మ్రాను, దిండు.

అడపము. దే. వి. 1. ఎక్కలాకులతిత్తి. 2. మంగలతిత్తి.

అడపాడ. దే. వి. జోడ. ''అతఁడు...వారియీసుచే నడపాడలేకపోయె.'' కళా. ౭, ఆ.

అడబాల. వై. విణ. వంటవాఁడు, వంటలక్క. ''ద్వి. అడబాలకొనిపోయియమ్మినుఁబించి, కడుపులో నొకబాలఁగనివెఱఁగంది.'' భాగ. ౧౦. స్క.ం.

అడయి. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; ''క. ఆపాద మస్తకముత, ద్రూపముపీక్షించుచుం గుతూహ లమడరన్.'' భార. విరా. ౧, ఆ.—2. పూను; ''ఎ, గీ. ఇట్టిగోరత్న మొక్కనాఁడేకతంబ, పోఁ కుమే యుచునుఁడబెబ్బులియొకండు, దానిఁగని పొంచియొడలెల్లదాఁచివాల, మవనిఁదాటించుచు నుప్రేయనడచుటయును.'' భో. ౪, ఆ.—3. కలు గు; ''క. కడులజ్జయుదైన్యంబును, నడరి.'' భార. ఆర. ౬, ఆ.—4. త్వరపడు; ''క. మీరాఁకలిపె ల్లునన్, హారంబుగశవముఁగొనుటకడరితిరి.'' భార. ఆను. 3, ఆ.—5. వర్ధిల్లు; ''క. ఈరీతినాబశేశ మ, హీరమణునివంశమడరె.'' రామా. ౧, ఆ.—6. విజృంభించు; ''వ. కాలరుద్రులంబోలెనడ రుచు.'' వీర. ౪, ఆ.—7. వ్యాపించు. ''క. ఎఱ కులు మనచేరువఁబె, ల్లఱుచుటబెట్టెదురుగాలి యడరుట.'' భార. కర్ణ. ౨, ఆ.—వి. ఆధిక్యము. ''క. గొనములసంద్రమయిత్తెఱఁ, గునఁజాలుపుఁ దేర్లఁ బేఁడుకొదయొదవనిపెం, పుననడరొందు చు.'' అచ్ఛ. ౫, కాం.

అడరించు. దే. ప్రే. బాణమును ప్రయోగించు. ''సీ. అతఁడడరించునానాస్త్రశస్త్రముల హుంకార రవమునఁ గాఁచెదేవి.'' మార్క. ౬, ఆ.

అడరుచు. దే. ప్రే. అడరించు. (రూ. అడర్చు. ''వెం డియునాగ్రహంబున సువేగునిమధ్యముద్రవ్వ నొక్కబల్ కాండనుడర్చె.'' వై. ౭, ఆ.)

అడరుదెంచు. దే. అ. క్రి. (అడరు+తెంచు.) అడరు, అతిశయించు. ''గీ. రెండుదరులుముంచి యొం డొండవెల్లువ, యగ్గలింప నురువులడరుదేర, నతి రయమునఁ బఱచునయ్యేటివఱ్ఱొడ్డి, పోయెద వ్వుఁగాఁగభూవిభుండు.'' మార్క. ౫, ఆ. (అడ రుధాతువునకువలె దీనికిని సందర్భానుసారము గా అర్థములన్ని చెప్పుకొనవలెను.)

అడలు. దే. అ. క్రి. 1. ఏడ్చు; ''క. అనుచుందొరఁ గెడునత్రుల, మునిఁగినమోముతనవక్షమునఁజే రిచియ, ప్పనితయవస్థయతాల్చుచు, ననిలసు తుండడలెదేహములమటఁబొందన్.'' సం. ''ము

ఖమానీయవైపత్న్యోరురోదపరవీరహా." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. విలపించు; "సీ. అనివిలాపిం పనూరార్చియేటికిఁ గ్రేపుఁ బాసిగొడ్డొఁ ఱలెడి పగిదినడలె, దు." జై. ౬, ఆ.—3. శోకించు. "క. కొడుకులదెసనెవ్వగఁజే, డ్పడివంద్రుర్యియు న్నయా నృపాలునడుగులం, బడిభీష్మపాటుసెప్పుచు, నడలికడున్నాదమెసఁగ నాక్రందించెన్." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—4. భయపడు. "సీ. పల్లెదంబిడులోనె పాఱుపత్తెముసేయు నతిపకాయిందఱ కడలుకుడుపు." పాంచా. 3, ఆ.—వి. 1. శోకము. "వ. భర్తనందనుండు వెడవెడఁదెలిసియు మగుడనిగుడునడలున." సం. "తతస్తత్ర మహాన్ శోకః ప్రాదురాసీన్మహాత్మనః." భార. సౌ. ౨, ఆ.—2. భయము. (అందఱికి వానియడలు పెద్దదిగానున్నది.)

అడలుకొను. దే. అ. క్రి. అడలు. శోకించు. "గీ. అత్తెఱంగెల్లనాలించియపుడుచాల్పు. టరదముల దొరతద్దయు నడలుకొనుచు." అచ్చ. ఆ. కాం.

అడవి. వై. వి. కాన, అరణ్యము. [అడవిశబ్దము ముందుగల సంజ్ఞావాచకశబ్దములు—అడవికంద (సర్పనాళము?), అడవికాఁకర (వనకారవేల్లము?), అడవికిక్కిస (దేవనాళము?), అడవికోడి (వనకుక్కుటము), అడవిగెనసు (పిండాంశుకము?), అడవిచెఱకు (కాంతారము?), అడవిచేమ (శకటము?), అడవితోగరి (తువరిక?), అడవితొలసి (క్షవకము?), అడవిదున్న (వనమహిషము), అడవిదోమ (దంశి), అడవినువ్వులు (జర్తిలము), అడవిసుంది (వనసూకరము), అడవిపెసలు (వనముద్గము), అడవిప్రత్తి (భారద్వాజి?), అడవిబచ్చలి (వనోపోదక?), అడవిబీఱ (కోశఫల?), అడవిమల్లె (ఆస్ఫోట?), అడవిమామిడి (ప్రియాలము?), అడవిమామెన (శారిబాథేదము?), అడవిమునగ (వనశిగ్రువు?), అడవిమేఁక (ఇడిక్కము), అడవిమొల్ల (యూథిక?), అడవియులవలు (వనకుశుత్థము), అడవిసదాప (శాలేయము?), అడవిమీఁగ (దంశము). మొ.]

అడవికుక్క. వై. వి. తోఁడేలు, అరణ్యశునకము.

అడవితిరుగుడు. ద్వ. వి. కోఁతి, వానరము.

అడవినట్టు. ద్వ. వి. అడవితిరుగుడు. (ఇట్లు అడవి నెలవు, అడవిమునికి. మొ.)

అడసాల. వై. వి. వంటయిల్లు, మహానసము.

అడావుడి. హిం. వి. ఆల్లరి, దడబిడలు.

అడి. వై. ఉప. 1. అధికము; "క. అడిసిగ్గులుతమకంబులు, నుడివోవఁగ." మార్క. ౮, ఆ.—2. వ్యర్థము*. "క. అడిబీరపుఁదులువగెలుచునటెపాండవులన్." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

అడిగండ్లు. దే. వి. బ. (అడుగు+కండ్లు.) మలుపఁగా అడుగున నిలిచిన తాళ్లు. "ఆ. అడిగండ్లు మలిగండ్లు, తిరిపమిడెడుకటికిదేబెలెల్ల." వేమన.

అడిగము. దే. వి. భారవిశేషము. "చ. తణగము లాసుకంట్లసులు తండిగముల్ సలకల్ దడేల్కుతూ. గణములు చెక్కుగుంపు లడిగంబులు." హంస. ౫, ఆ.

అడిగట్టు. దే. వి. (అడుగు+కట్టు.) పావ, పారుక. "ద్వి. హారగణంబులకెల్ల నడిగట్టుననిన." ప్రభు. ౪, ఆ. (అడుగు, కట్టు ఈరెండుపదములుచేరునపుడు గకారముమీఁది ఉకారమునకు ఇకారము వచ్చినది. ఇట్లు అడిగొట్టు అడియాలముమొదలగువానికి వెలుఁగునది. పదములు ఒకటితోనొకటి చేరునపుడు వర్ణలోపవర్ణాగమవర్ణాదేశములు పెక్కులు పెక్కువిధములుగా వచ్చుచున్నవి. ఉదా. ఆకె, నూనె, తామరపాకు, ఇనుమడి. మొ.)

అడిగొట్టు. దే. విణ. (అడుగు+కొట్టు.) కుత్సితుఁడు. "ఎ, గీ. కఱటి యడిగొట్టు పలువ యేతెఱి గరాసు, లందు కూళ చెనఁటి కుచ్చితుండు మొండి, కట్టె నాఁగను గుజనాఖ్యగాఁజెలంగు." ఆర, భా. తృ. ని.

అడిచిపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. తిరస్కరించు, స్వీకరపడు; "క. జడనిధిచందంబునని, మ్మదుపొప్పఁగ నిప్పుడేమి మాఁడెనుచిమ్మై, నడిచిపడరాత్తనెవ్వగ, లుడుగుఁడుమఱిచూచికొంద మొయ్యనతఱితోన్." భార. శాం. 3, ఆ.—2. మండిపడు. "గీ. అడిచిపడునాజ్యహోమ మంత్రాహుతులకు." సై. ౪, ఆ. "గీ. పాలుసెయ్యినేలపాలైనఁజిడిముడి, పడుచుఁబడుచుమీఁద నడిచిపడుచు." వి, పు. ౭, ఆ.

అడిచిపాటు. ద్వ. వి. త్వర. "సమరముపేక్షించి శాంతిమైనుండెడి నడిచిపాటేటికి." భార. భీష్మ. 3, ఆ.

అడితి. దే. వి. ఒకపర్తకుఁడు మఱియొకఁడంపెడు సరకులనమ్మి మరల వానికి సరకులుగొనిపంపుటకై వానివద్ద నూటికింతయని పుచ్చుకొనెడుతలుగు.

అడిత్రాగుడు. దే. వి. (అడిగి+త్రాగుడు.) కఱవు. దుర్భిక్షము. "క. అడిత్రాగుడనకయిప్పటి, కడిఁదికి నేమాంసమైన గ్రక్కునఁగొనిరం, డెడసేయకనుచుననిపినఁ, గడువడినలఁపురునుబోయిగమానములోనకొ." పంచ. వా. ౧, ఆ.

అడిదపుమెకము. ద్వ. వి. (అడిదము+మెకము.) మీఁగండ్లమెకము, ఖడ్గమృగము.

అడిదము. దే. వి. కత్తి, కరవాలు, ఖడ్గము.

అడియుఁడు. దే. విణ. (అడుగు+అఁడు.) పాదసేవకుఁడు. "సీ. దండంబుదర్పితో ద్దండరక్షోహర్త కడియుండజాతరూపాంబరునకు." రుక్మాం. ౧, ఆ.

అడియరి. దే. వి. (అడుగు+అరి.) కింకరుఁడు. "ఇంక, నడియరితనముననప్పాండవులనాశ్రయింపఁగఁ జాల." సం. "కథమస్యభరిష్యామి ప్రేష్యభూతోదురంతకృత్." భార. సౌ. ౧, ఆ.—విణ. లోభి. "క. యాగార్థమడిగినర్థము, యాగమునకుఁబెట్టవలయు నడియరియైతా, భోగార్థముగాఁ దాఁచిన, యాగమబాహ్యుండు కాకియైజన్మించుక." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.

అడియాలము. దే. వి. (అడ+ఆలము.) గుఱుతు, చిహ్నము. (అలశబ్దమునకిక్కడ స్థానమర్థము.)

అడియాస. వై. వి. (అడి+ఆస.) కలుగునెడియాశ, ప్రత్యాశ*. "సామ్యములఁగోరిక పొమ్మడి యాసయేటికిక." భార. అర. ౪, ఆ. (చూ. దొడ్డ.)

అడియొత్తు. దే. వి. (అడుగు+ఒత్తు.) అడిగట్టు. "ద్విజన్నిదంబులుచిక్కుజడలనుబెట్టి, యడియొత్తునుంచి." భాగ. ౫, స్కం.

అడిసాటా. దే. వి. (అడితి+సాటా.) తలుగుచేరము.

అడుకు. దే. స. క్రి. దొంతిగనిడు. వి. 1. దొంతి; 2. బ. వడ్లునానఁబోసివేఁచికొట్టినవి, చిపిటము. "క. అడుకులుదిన్నట్లగునే, కడుపునఁగుట్టెత్తినపుడుం." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

అడుగంటు. దే. అ. క్రి. (అడుగు+అంటు.) వట్టు. విణ. బ. అడుగుననిలిచినవి. "ర, త్నాకరరత్నరాసులడుగంట్లు." కవిక. ౧, ఆ.

అడుగు. దే. స. క్రి. 1. ప్రశ్నముచేయు; 2. యాచించు. వి. 1. క్రిందు; 2. పాదము; 3. పాదప్రమాణము. విణ. అధమము. "గీ. కొమ్మ, యడుగులకునుజిగురులడుగులయ్యె." అని. ౧, ఆ.

అడుగుకొను. దే. స. క్రి. 1. ప్రార్థించు; 2. యాచించు.

అడుగుకోలు. దే. వి. 1. ప్రార్థన; 2. యాచన.

అడుగుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అధమమగు. "క. లలిఁగొప్పెక్కించితిమధు, పులకుకులనునడుగుపడఁ చిపుప్పాస్త్రామా, లలకునుమంచఁబులుబొఁ, పలకునుచీఁటలనుమాటబలినిజమయ్యెన్." చంద్ర.

అడుచు. దే. స. క్రి. కొట్టు. తాడించు. "క. మదమునపెలుచన యొకగా, డిదకొదమంగోలఁగొనియడిచె." భార. ఆను. ౧, ఆ.

అడుజో. దే. వి. ఒకజాతిడేగ, ఆణుజు.

అడుపు. దే. వి. (అడుగు+పట్టినది.) పశువులకాళ్లయందుఁగలిగెడు వ్యాధివిశేషము. "సీ. పశుపాదరోగంబు పరఁగు నడుపయన." ఆం, భా. ద్వి. మ.

అడుపు. దే. వి. ఆటు, కొట్టు, తాడనము.

అడువ. దే. విణ. (అడుగు+పట్టినది.) ప్రాంత. పురాతనము. (అడువసరకులు.)

అడువు. దే. స. క్రి. అడుగు. "ఎ, గీ అనుచుమన్యవేగంబుననడువి." (నలకథయందు అడుగఁగానానియు, హరిశ్చంద్రకథయందు కొట్టఁగానానియు అర్థములు.) హన. ౫, ఆ.—వి. పాదము.

అడువుఁబుట్టువు. దే. వి. (అడువు+పుట్టువు.) కాంపువాఁడు.

అడుసు. దే. వి. బురద, పంకము.

అడ్డు. దే. స. క్రి. 1. ప్రశ్నముచేయు; 2. యాచించు. వి. 1. క్రిందు; 2. పాదము; 3. పాదప్రమాణము. విణ. అధమము.

అడ్డ. యు. దే. వి. గుంటకలోనగువానిదిండు. వై. కుంచములోనగము*.

అడ్డంకి. దే. వి. అడ్డి, నిరోధము.

అడ్డకట్ట. దే. వి. (అడ్డము+కట్ట.) ఏఱు మొదలగువాని నీళ్లు వెలికిఁబోక కట్టెడు కట్ట, ఆనకట్ట.

అడ్డకట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డము+కట్టు.) అడ్డగించు, నిరోధించు. "గీ. ఆపరకాలుఁడడ్డ, కట్టుకొనియున్నవిపినమార్గమున." పర. ౪, ఆ.

అడ్డకత్తి. దే. వి. (అడ్డము+కత్తి.) ఆయుధవిశేషము, పట్టిసము.

అడ్డకమ్మి. ద్వ. వి. (అడ్డము+కమ్మి.) గడపయందు త్రొక్కుడుకమ్మికి సరిమీఁదుగా నడ్డముగ నేర్పఱుపఁబడిన దారుశేషము, నాస.

అడ్డకఱ్ఱ. దే. వి (అడ్డము+కఱ్ఱ.) అడ్డి, విఘ్నము. (నీవు నామాటకు అడ్డకఱ్ఱ వేయకుము.)

అడ్డకొడమ. దే. వి. (అడ్డము+కొడమ.) మత్స్యము లఁబట్టు నొకానొకసాధనము. "గీ. కొడమ తిఱ్ఱడ్డకొడమ త్రొబ్బుడుపటంబు." హంస. ౪, ఆ.

అడ్డగాలు. దే. వి. (అడ్డము+కాలు.) అడ్డకఱ్ఱ. "క. తలగలిగినఁగుల్లాయలు, గలవేపగసైనవీవు గలిగి నఁడాపన్, క్కలరవములెన్నియైనం, గలిగెడుఁ బోకుమనియడ్డగాల్ వేయంగన్." సా. ౨౨, ఆ.

అడ్డగించు. దే. స. క్రి. అడ్డకట్టు, నిరోధించు.

అడ్డచాఁపు. దే. వి. (అడ్డము+చాఁపు.) అడ్డవాసపు రూలము.

అడ్డనము. వై. వి. 1. లెత్తములోనగువాని చేతఁ జేయఁ బడినకేడెము; (చూ. ఒడ్డనము.) 2. కేడెము. "వ. అంతఁగ్రోధనుండు గరవాలంబునడ్డనంబు నుగోని." రా. యు, కాం.

అడ్డపట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డము+పట్టు.) అడ్డముగా పట్టు. "ద్వి. అడ్డపట్టెడు బాలుఁ డటవెయో యమ్మ." సా.

అడ్డపట్టె. ద్వ. వి. (అడ్డము+పట్టె.) మడి చదునువ అచెడి పలక. (రూ.) అడ్డపట్టియ.

అడ్డపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అడ్డము+పడు.) అడ్డము వచ్చు.

అడ్డపాటు. ద్వ. వి. అడ్డపడుట, నిరోధము.

అడ్డపాపు. దే. వి. 1 (అడ్డము+పాపు.) అడ్డముగా పట్టఁదగిన శిశువు; 2. దూరదృష్టిలేనివాని కన్నులలోనిపాప.

అడ్డపెట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డము+పెట్టు.) 1. అడ్డకట్టు, నిరోధించు; "గీ. అడ్డపెట్టెదఁగాక తీవ్రాంశురథము." కాశీ. ౧, ఆ.—2. ఈడుపెట్టు. వి. అడ్డగింత, నిరోధము. "అడ్డపెట్టబిసారికాంగనలకు." చంద్ర.

అడ్డబాస. దే. వి. నాసాభూషణవిశేషము. (దీనిని బులాకి అందురు.)

అడ్డమాను. దే. వి. (అడ్డము+తూను.) అడ్డపట్టె.

అడ్డము. దే. వి. 1. నిరోధము. 2. చోటు. 3. తాకట్టు. 4. పూఁట. విణ. నిరోధకము. (వృత్తి యందు అంత్యవర్ణలోపము. అడ్డకట్ట, అడ్డగాలు, అడ్డవేడెము. మొ.)

అడ్డరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకదినుసు పోళీ.

అడ్డవాట్లు. దే. వి. బ. (అడ్డము+వాట్లు.) అడ్డకఱ్ఱ. (నీవేల దానికి అడ్డవాట్లు వేసెదవు?)

అడ్డవాతియమ్ము. ద్వ. వి. (అడ్డము+వాయి+అమ్ము.) ఒకదినుసుబాణము.

అడ్డవేడెము. ద్వ. వి. (అడ్డము+వేడెము.) పాము నడకవంటి గుఱ్ఱపునడ. "రవగాలునుజోడనయ డ్డవేడెముల్, దొక్కుడువాళిజిల్లు నడలుంగని పించుచు." సా. ౧, ఆ.

అడ్డసరము. వై. వి. అటరూషము*.

అడ్డసాళులు. ద్వ. వి. బ. (అడ్డము+సారెలు.) పాచికలు. "గీ. అతఁడుగాండివమునఁనడ్డసాళులు వైవఁ, దురులనంపవాన గురియుఁగాని." సం. "నాక్షక్షిపతి గాండీవమ్" భార. విరా. ౪, ఆ. (రూ. అడ్డసాళ్లు.)

అడ్డాదిడ్డి. దే. విణ. (అడ్డము+దిడ్డి.) అక్రమము. (వాఁడు అడ్డాదిడ్డిమాటలాడుచున్నాఁడు.)

అడ్డి. దే. వి. అడ్డంకి, అభ్యంతరము, నిరోధము.

అడ్డిగలు. దే. వి. బ. ఆఁడువారు మెడనుంచుకొనెడు ఒకదినుసు సొమ్ము, త్రైవేయకము.

అడ్డిపడు. ద్వ. అ. క్రి. అభ్యంతరమగు.

అడ్డీ. దే. వి. అనుకైనవస్తువుయొక్కపూఁత. (అప్ర.)

అడ్డు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. "జగమడ్డఁదగుదొడ్డసత్తియై." నీలా. ౧, ఆ.—వి. అడ్డగింత. "పారనేత్రములకడ్డుచొరకమున్న." కాశీ. 3, ఆ.

అడ్డుగ. వై. వి. రూకలోపగము, అర్ధసణము*.

అడ్డుగఱ్ఱ. దే వి (అడ్డు+కఱ్ఱ.) 1. అడ్డకఱ్ఱ; 2. గడియమ్రాను. విణ. విఘాతము. "క. నీయడ్డుగఱ్ఱమాటల, కీయడఁబనియేమి." రుక్మాం. ౫, ఆ.

అడ్డుగొను. దే. అ. క్రి. (అడ్డు+కొను.) అడ్డపడు. "గీ. అడ్డుగొనినసోఁకుదొరకుఁ బ్రహస్తుఁడనియె." ఆచ్చే. యు, కాం.

అడ్వాన్సు. ఆం. వి. ముందుగానిచ్చు రూకలు.

అణఁకువ. దే. వి. అడఁకువ, నమ్రత.

అణఁగారు. దే. అ. క్రి. అడఁగారు, ఉపశమిల్లు.

అణఁగు. దే. అ. క్రి. 1. తగ్గు; 2. ఉపశమిల్లు; 3. నమ్రమగు; 4. నశించు; 5. లోపడు.

అణఁచు. దే. ప్రే. అడఁచు, అణఁగించు.

అణక. దే. వి. మెడమీఁదనున్న కాఁడిమొదలగువానిని మెడక్రిందికి తెచ్చుకొనుట. "సీ. వెగడొందిరవితేరి సెగలఁగట్టినయట్టి వాహనంబులణకలు వైచికొనియె." విక్ర. ర, ఆ.

అణకించు. దే. స. క్రి. అడకించు. "ద్వి. అణకించు నొకటిరెండడుగులవానిఁ, బ్రణుతవిఖ్యాతి సంపదపెంపుగలిగి." భాగ. ౧, స్కం.

అణకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధముఁడు, కుత్సితుఁడు.

అణవీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అణువులుపండునది. (పొలము.)

అణవ్యము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) అణవీనము.

అణా. హిం. వి. రూపాయలో పదియాఱవవంతు.

అణి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. ఇఱుసుతుదిచీల; 2. అంచు; 3. ఎల్ల.

అణిమ. సం. వి. క్. పుం. 1. ఒకయైశ్వర్యము; (చూ. ఐశ్వర్యము.) 2. అణుత్వము.

అణీయసు. సం. విణ. (క్. ఈ. క్.) అల్పిష్ఠము, మిక్కిలియణువు. (ఈకారాంతమైనపుడు అణీయసీ అని రూపము. ఇట్లంతట నెఱుంగునది.)

అణుకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అల్పుఁడు; 2. నేర్పరి.

అణుజో. దే. వి. అడుజో. "గీ. సాళినసుగిద్దుకడు జువేసడముకుఱుజు. బాఁజులెలకట్టె జాలియ బైరియణుజు. నోరణంబునునాదిగాఁ జేయవడిన, వేఁటడేగలగిఱికొనవిడిచికడిమి." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

అణువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. చిఱువెడ్లు; 2. లేశము. విణ. అల్పము.

అతఁడు. దే. స. ఆశబ్దమునకు మహదర్థకపూర్వైకవచనము, అతఁగాఁడు.

అతకరించు. వై. స. క్రి. క్రిందుపఱచు, అధఃకరించు; "గీ. అధికులగుతాపసులనెల్లనతకరించి, తానయఖిలలోకాధిపత్యంబునొందె." హరి. పూ. ర, ఆ.—2. అతిక్రమించు*. "సీ. ఆచార్యులకు మిమ్మునతకరించుట దోసమైనను నొకమాటయాడవలసె." లక్ష్మీ. ర. ఆ.

అతగుఁడు. దే. విణ. దుర్బలుఁడు. "క. అతగులచే ద్రుపదుఁడుబల, హృతుఁడైపట్టువడనంత యల్పుఁడె." కవిక. ౬, ఆ. "ద్వి. అతివీరుతోఁ గలహము పెట్టుకొన్న, యతగునిరీతి." ప్రభు. ౫. ఆ.

అతనుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. మన్మథుఁడు. విణ. గొప్పవాఁడు.

అతర్కణము. వై. వి. మట్టుమీఱినకార్యము*. (వాడుకలోనిది.)

అతలషు. హిం. వి. వస్త్రవిశేషము.

అతసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నూనెయగిసె.

అతిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. అతిపాతము, మీఱుట.

అతిక్రమించు. సం. స. క్రి. మీఱు.

అతిక్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతీతము, మీఱినది.

అతిక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అతిక్రమము.

అతిగండము. సం. వి. అ. పుం. ఒకయోగము. (చూ. యోగము.) విణ. దొడ్డచెంపగలది.

అతిచర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెట్టదామర.

అతిచ్ఛత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సదాప. అ. పుం. ము. గుడ్డికామంచి.

అతిథి. సం. వి. ఇ, పుం, స్త్రీ. విందు. పుం. కుళుని కొడుకు.

అతిదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకచోటఁజెప్పఁబడినదానిని సామ్యముఁబట్టి మఱియొకచోట నుపయోగపఱచుట; 2. బదులు.

అతిధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒకఛందస్సు. విణ. అత్యంతధృతిగలవాఁడు.

అతినువు. సం. విణ. ఉ. ఓడఁగడచినది.

అతిపథము. సం. వి. క్. పుం. సత్పథము, మంచిత్రోవ.

అతిపాతము. సం. వి. అ. పుం. అతిక్రమము.

అతిబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ముత్తవపులగముదినుసు; 2. (విశ్వామిత్రుఁడుపదేశించిన) ఒకవిద్య. విణ. మిక్కిలి బలముగలది.

అతిభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అతిశయము.

అతిమాత్రము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పెల్లు. విణ. అధికము.

అతిముక్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. తినాసము; 2. పువ్వులగురివింద. విణ. కూడికలేనిది.

అతిరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెక్కుమేలుకాండ్రతో పోరెడియోధుఁడు.

అతిరసము. సం. వి. అ. పుం. భక్ష్యవిశేషము. "సీ. అలివేణి నీచేతియతిరస రుచి రసజ్ఞానందమయ్యె నేమనఁగవచ్చు." అని. ౧. ఆ.

అతిరిక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమధికము. హెచ్చినది.

అతిరేకము. సం. వి. అ. పుం. అధిక్యము హెచ్చు.

అతిలి. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంతి, వనిత.

అతివస. వై. వి. ఒకమాఁదుదినము, అతివిష.

అతివాదము. సం. వి. అ. పుం. పరుషముగా మాటాడుట.

అతివాసము. వై. వి. శ్రాద్ధదినమునకుముందుదినము.

అతివిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివస.

అతివృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దేశమునకు హానికరమైన మిక్కిలివాన.

అతివేలము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పెల్లు. విణ. అధికము.

అతిశయము. సం. వి. అ. పుం. ఆధిక్యము, అగ్గళిక.

అతిశయిల్లు. సం. అ. క్రి. అగ్గలించు.

అతిశాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అతిశయించినది.

అతిసర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. ఈఁపి; 2. కొల.

అతిసారకి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అతిసారరోగముగలవాఁడు.

అతిసారము. సం. వి. అ. పుం. రోగవిశేషము.

అతిహసితము. సం. వి. అ. న. శరీరకంపముతోఁ గూడినవ్వు. (చూ. హాసము.) (ఇది అధమము.)

అతీంద్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రత్యక్షముకానిది.

అతీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతిక్రాంతము, కడచినది.

అతుకు. దే. అ. క్రి. అంటుకొను. అం, ప్రే. అతికించు. వి. 1. అతుకుట; 2. అతికినతావు. (రూ. అదుకు.)

అతులము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సరిలేనిది.

అతులితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

అత్త. ఉభ. దే. వి. 1. మగనియొక్కతల్లి; 2. భార్యయొక్కతల్లి.—సం. ఆ. స్త్రీ. 1. అక్క; 2. తల్లి. (సంస్కృతమునసీయర్థములు కొన్ని పుస్తకములయందు వ్రాయఁబడియున్నవి.)

అత్తడి. దే. వి. గోడిగబుతువు. (గోడిగ=ఆఁడుగుఱ్ఱము.)

అత్తపత్తి. దే. వి. ఓషధివిశేషము, సోఁకుడుముడుఁగు.

అత్తమిల్లు. వై. అ. క్రి. 1. అస్తమించు. "సీ. ప్రాలేయ కిరణబింబంబు వెల్వెలఁబాఱి యస్తాచలంబుపైనత్తమిల్ల." కాశీ. ౧, ఆ.—2. ఒఱగు*; "కాయలుత్తుంగ కుచపాళినత్తమిల్ల." స్వా. ౨, ఆ.—3. వ్యాపించు*; "వ. అంగళ్లమునిగిల్ల నత్తమిల్లిన ముత్తియంపురంగవల్లుల మీఁద." జై. ౨, ఆ.—4. శయనించు*. "సీ. పెనుఁబాఁపనునుఁబానుపునఁదమ్మియింటి తొయ్యలియజ్జొత్తుంగ నత్తమిలిన, పెన్నునకు." అచ్చ. బాల, కాం.

అత్తము. దే. వి. అరఁటిపండ్లగెల.

అత్తరము. దే. వి. త్వర. "వ. అప్పుడమి ఓఁడుచెందు వెడందవాతితూపుల నతనికాళ్లు గత్తరించియయ్యుత్తరమునొత్తరముకుఱుచపఱచిన." రామా. ౧, ఆ. (రూ. ఆత్రము.)

అత్తరు. దే. వి. సుగంధతైలము, ప్రబోధనము. (రూ. అత్తరువు. "ఎ. గీ. తమ్మపడిగము మంచి గందంపుఁగోర, తబుకుచిన్నారి యడపమత్తరువుకుప్పె, మొదలుంగాఁగల వస్తుసంపదలుపొదలు, నమలమణిమయపటకుటీరాంతరమున." రసి. ౫, అ.)

అత్తలము. దే. వి. 1. ఈఁటె, కుంతము. "క. పెనుఁగడఁతదొడ్డయత్తల, మునవైచిన." సం. "ప్రాసేన సహదేవస్య శిరసి ప్రాహరద్బృశమ్." భార. శల్య. ౧, ఆ. (రూ. అత్తశము.) 2. బల్లెము. "ఈఁటెల డొంకెవలన్ గటార్ల బల్కత్తుల నత్తలంబులను." కళా. ౧, ఆ.

అత్తి. దే. వి. మేడి, ఉదుంబరము.

అత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (నాట్యపరిభాషయందు) అక్క. (తఱుచుగా నిఘంటువులయందు అంతికయనియున్నది.)

అత్తు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "క. ఉత్తరమునఁ బొడమునుబ్రత్యుత్తరముత్తరములేకయుత్తరమగునే, యత్తినసువృష్టివలనన్. విత్తులకుంబొడమినట్టివిత్తులపోలెన్." పంచ. నా. ౧, ఆ.—2. కూడు. "క. ఉత్తమమగుద్రవ్యంబును, విత్తంబునన గ్రజానకు వింశాంశంబున్, బొత్తునవిచ్చి సహోదరు, లత్తిసమాంశంబుగొనుట యర్హం బెందున్." విజ్ఞా. వ్య. కాం.

అత్తెము. వై. వి. హస్తకవచము. "గీ. దేగ, తెగలఁదగ నేర్పరించియత్తెములనంచి, కదలెనృపువెంబడినయూడిగములగములు." ఉ, రా. 2, ఆ.

అత్తెసరు. దే. వి. (అత్తు+ఎసరు.) గంజివార్కకుండ నన్నముతోనిమిడిపోవునట్లు పెట్టెడియెసరు.

అత్యంతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పెల్లు. విణ. అధికము.

అత్యంతీనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కిచ్చల విడిఁ గడు నడచువాఁడు.

అత్యయము. సం. పు. అ. పుం. 1. అతిక్రమము; 2. చేటు; 3. దండము; 4. దుఃఖము; 5. దోషము.

అత్యరాళము. సం. పు. అ. పుం. అరాళమనెడియేనుఁగునకంటె మిక్కిలి ప్రమాణముగలయేనుఁగు. (ఇది నింద్యము.) విణ మిక్కిలివక్రము.

అత్యర్థము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పెల్లు. విణ. అధికము.

అత్యాకారము. సం. పు. అ. పుం. తిరస్కారము. తెగడిక.

అత్యాహితము. సం. పు. అ. న. 1. మిక్కిలి వేఁడుపు; 2. బ్రదుకుఁగోరనిపని. విణ. కూడఁబడినది.

అదంత్రము. వై. విణ. స్వాతంత్ర్యము తప్పినది. "ఉ. మా. తామహుయాగతంత్రమునదంత్రము చేసి." కాశీ. ౭. ఆ. (దీనిని అతంత్రమని సంస్కృతముగానే చెప్పవచ్చునని తోఁచుచున్నది. అయినను ప్రతులయందట్లులేదు.)

అదక. దే. వి. ప్రాంతిచెప్పు.

అదటు. దే. వి. 1. గర్వము. "ఉ. అనిగర్వి చిపలికిన కాశరాత్రిఁజూచి కనలి రాత్రిం చరేశ్వరుండు. సీ. అట్టహాసము చేసియాంధ్ర ప్రతాపోక్తు లాఁటదానికి నిలియదటువలదు." కాశీ. ౬. ఆ.—2. మదము. "ఎ. గీ. అనిలచాలనచణమైన యదటుగలిగి." స్వా. ౫. ఆ.

అదనము. వై. విణ. అగ్గలము. అధికము.

అదను. దే. వి. సమయము, (రూ.) హదను.

అదపు. హిం. వి. గడ్డిపు. హెచ్చరిక. భయము.

అదయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దయలేనివాఁడు.

అదరు. దే. అ. క్రి. చలించు. వి. 1. చలనము; "ద్వి. అదరును బెదరు నెయ్యఁబుతియ్యంబు." భాగ. ౧౦. స్కం.—2. బ. మిడుఁగురులు. "గీ. అనుపిఁడకొక మహాచలశృంగంబు. విఱిచివైచె నమరవిభునిమీఁద. గోత్రవైరిఘోరకులిశాభిహతిప్రయుక్త, నడిచెదానిఁజదలనదరులెగయ." భార. ఆర. ౫. ఆ. (వృత్తియందు ఏకవచనాంతమగు. అదరుటగ్గి. మొ.)

అదర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. కల; 2. చూడమి.

అదలు. దే. అ. క్రి. బెదరు. (చూ. అదలుచు.)

అదలుచు. దే. ప్రే. అదలించు. (రూ. అదల్చు. "గీ. అతండురాజ, ధర్మమూఁదిచలింపకదల్చెనధిప." భార. కర్ణ. ౨. ఆ.) కోపమున గద్దించు. తర్జించు. (చూ. గద్దించు.)

అదలుపు. దే. వి. అదలించుట. (రూ.) అదల్పు. తర్జనము.

అదవద. దే. వి. కలత. "గీ. కీలిఁగబళించి యాతమ్మిచూలిమించి. ఖూలిఁగడలించియుగ్రగ్రవాళినొంచి, యొందునున్నను దెత్తునీయిందువదన, నదన ననుఁజూడు మదవదల్ వదలియధిప." రామా. ౫, ఆ.—విణ. వ్యత్యస్తము. "ఉ. అదవదలైనపయ్యెదలున దిముతప్పిన హారపల్లులుఁ." పిక్క. ౫. ఆ.

అదవదపడు. ద్వ. అ. క్రి. కలతపడు. "క. పదపదరాఘవనిలువనిలు, మదవదపడవలదు దిశరథాధిప." రామా. ౪. ఆ.

అదాటు. వై. అవ్య. ఊన్నట్టుండి. (ఇది వాడుకలోనిది.)

అది. దే. స. ఆశబ్దమునకు అమహాచర్థక ప్రథమైకవచనము. (ఆయాఁడుది. ఆపశ్వాది. ఆజడువస్తువు.) (చూ. ఆ.)

అదిగో. దే. ద్ర. చూపుటను తెలుపునది. "గీ. పూనికర్ణత్తిజుఁడువృషసేనుఁడాత్త. హాయము దాఁటించినట్టివాఁగల్లయదిగో." కళా. ౧. ఆ. (రూ. అదిగో. "సీ. రామానుజుఁడదిగో మహాయతిరాజునాయకుఁడనఁగనున్నాఁడు వలసి." పరి. ౫, ౫.)

అదితినందనుఁడు. సం. పు. అ. పు. అమరుఁడు. వేలుపు.

అదిర. దే. అవ్య. (అది+ర.) ఔరా. (రూ. అదిరా. "క. మదిరాక్షికి నేగురుమగ. లదిరా." పాంచా. ౫. ఆ.)

అదిరిపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఉలికిపడు.

అదిరిపాటు. ద్వ. అవ్య. ఊన్నట్టుండి, అకస్మాత్తుగా. "గీ. అదిరిపాటెవ్వఁడీక్షించెనాకసమున. పాటకపుఁగృష్ణపింగళుఁడైనపురుషు, నాతనికి వత్సరద్వయంబవధనూవె. ప్రాణధారణమునకిల్వలా

సురారి." సం. "అకస్మాద్వీక్ష్యతేయస్తుపురుషం కృష్ణపింగళమ్, తస్మిన్నేవక్షణేరూపం సజీవేద్వత్సరద్వయమ్." కాశీ. ౫, ఆ.

అదుకు. దే. అ. క్రి. అతుకు. "మహోపలంబుతో, నదికినరీతినున్నసవనాశ్వము." జై. ర. ఆ.— అం. ద్రే. అతికించు. వి. 1. అతుకుట; 2. అతికినతావు.

అదుము. దే. స. క్రి. అణచు.

అదుముడు. దే. వి. అదుముట.

అదురు. దే. అ. క్రి. చలించు. "క. అదురుదురేపగదాయకుఁ, జెదురుదురేధైర్యమెడలిజీవితవాంఛన్, ముదురుదురేమూలలనరి, కెదురుదురేకాకహూరులెచ్చోనయినన్." చంద్ర.—వి. చలవము. (చూ. అదరు.)

అదురుఁగ్రోవి. దే. వి. (అదురు+క్రోవి.) అదురువేటు.

అదురుఁద్రిక్క. దే. వి. (అదురు+త్రిక్క.) పశురోగవిశేషము. "గీ. నరిడిపుష్పకప్పనాపురుకడుపూఁద, యదురుఁద్రిక్కయనఁగనడరిమఱియుఁ, దెవుళు లెన్నియేని తకలియెంతయు మహో, గ్రంబులయ్యెఁ బశుగణంబునందు." హరి. పూ. ౬, ఆ.

అదురుగడ. దే. వి. అదిరిపాటు. "వ. అదురుగడన్ సురారిభటు లాజయశంఖరవంబుదీసులన్, గదిసిన గుండియల్పగులఁ గంపముతోఁదలలెత్తి." ఉ, రా. ౨, ఆ.

అదురుగుండియ. దే. విణ. భయపడుస్వభావముగలవాఁడు. భీరువు.

అదురుమ. దే. అ. క్రి. అదురుయొక్క రూపాంతరము. (రూ. అదుర్చు. "మ. ధరణీచక్రము దిద్దిరన్ దిరిగె మార్తాండుండు కుంతీభవ, త్కిరణుండయ్యెదిశావితానము వడంకెన్ మిన్నదిర్చెన్ మహీ, ధరసంతానము గ్రక్కునంగదలె నుద్భాంతంబులైయంబుధుల్, పొరలెన్ గట్టలమీఁద బిట్టుపిడుగుల్ మ్రోసెన్ మహోదగ్రతన్." భార. ద్రో. ౫, ఆ.)

అదురువేటు. దే. వి. మ్రానియందు ఇనుపగొట్టములునాటించి వానియందు ఁదుగట్టించి అదురునట్లు వేసెడువేటు

అదువ. దే. విణ. అస్థిరము. "ఐ. సదనంబులువిడిచి యదువపై యదువులు పదువులువదలి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. "అదువగాఁపురము." ఆము. ౬, ఆ.

అదృక్కు. సం. విణ. శ. గుడ్డివాఁడు.

అదృశ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దృశ్యము కానిది. (దృశ్యము=చూడఁదగినది.)

అదృష్టము. సం. వి. అ. న. 1. అగ్నిజలాదుల వలనఁబుట్టెడికీడు; 2. భాగ్యము. విణ. చూడఁబడనిది.

అదృష్టి. సం. వి. అ. న. రోషముచేఁగ్రూరమైన చూపు.

అద్ద. వై. వి. 1. సగము; 2. అరసోల*; "సీ. అద్దయంచనలగఁదదర్ధమొప్పు." ఆం. భా. ద్వి. వై.— 3. సూర్పకవేసినకుప్పయొక్క క్రిందిసగముభాగము*. (దీనికి సగమను అర్థమునందు వ్యస్తముగాఁ బ్రయోగము కనఁబడలేదు.)

అద్దకము. దే. వి. వస్త్రమునకువేయురంగు.

అద్దగోడ. వై. వి. మఱుఁగుగోడ.

అద్దమరేయి. వై. వి. (అద్ద+రేయి.) అపరాతిరి, అర్ధరాత్రము.

అద్దము. వై. వి. ముఖముచూచుకొనెడు గాజుబిల్ల, దర్పణము.

అద్ది. దే. స. (చూ.) అది. (రూ. అయ్యది, ఆయది.)

అద్దికము. దే. వి. కావలి, రక్షణము. "ఎ. గీ. వాటివాటిలోనింత తాటోటుచేసి, యటమటించకయుండఁబైయద్దికముగ, సేవఁదిరుగాడువిశ్వాసులెపుడుమాకు. జాగిలంబులుసుమ్ముమాసామికాన." సా. ౧. ఆ. (ఈయుదాహరణమునందు వాటివాటిలో అనునది గ్రామ్యము.)

అద్దియ. దే. వి. పాడుగ. భాటకము.

అద్దిర. దే. అవ్య. (అద్ది+ర.) అదిర. "శాయియ, ద్దిరన్భరితంబుమమ్మయన." ఉ. రా. ౬, ఆ. (దీనికి అన్నయ్యలు అను ప్రయుక్తంబులగు. "అద్దిరన్న." "అద్దిరయ్య.") (రూ. అద్దిరా. "అద్దిరావగలు." శకాం. 3. ఆ.)

అద్దిరపాటు. ద్వ. వి. అద్దిరపడుట. "అద్దిరపాటునవానిఁజూచి." సా. 3. అ.

అద్దు. దే. స. క్రి. 1. తోఁచు; 2. రంగువేయు.

అద్దువ. దే. విణ. (రూ.) అదువ. (చూ.)

అద్దె. దే. వి. అద్దియయొక్కరూపాంతరము.

అద్భుతము. సం. వి. అ. న. ఆశ్చర్యము. విణ. ఆశ్చర్యకరము.

అద్దరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భక్షకుఁడు, తిం డిపోతు.

అద్యత్వము. సం. వి. అ. న. ఇప్పుడు.

అద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు; 3. సూర్యుఁడు.

అద్రికాకము. సం. వి. అ. పుం. కాకిదినుసు, కొం డకాకి.

అద్రుమే. దే. అ. క్రి. అదురు, కంపించు. (అదురుచు యొక్క మూఱురూపము.)

అద్వయవాది. సం. వి. న్. పుం. జైనులదేవత.

అద్వైతము. సం. వి. అ. న. 1. అభేదము; 2. జీవే శ్వరులకైక్యముచెప్పెడిమతము.

అధఃకరణము. సం. వి. అ. న. 1. క్రిందుపఱ చుట; 2. తక్కువపఱచుట.

అధఃకరించే. సం. స. క్రి. 1. క్రిందుపఱచు, అత కరించు; 2. తక్కువపఱచు.

అధఃకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రిందుపఱచు టు; 2. తక్కువపఱచుట.

అధఃకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రిందు పఱపఁబడినది; 2. తక్కువపఱపఁబడినది.

అధమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనద్యము, తక్కువైనది.

అధమర్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అప్పులకాఁపు.

అధరము. సం. వి. అ. పుం. పెదవి. విణ. 1. క్రిం దిది; 2. తక్కువైనది.

అధరతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రిందుపఱ పఁబడినది; 2. తక్కువపఱపఁబడినది.

అధర్మము. సం. వి. అ. పుం. ధర్మముకానిది.

అధర్వణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అధర్వవేదము దెలిసినబ్రాహ్మణుఁడు; 2. పురోహితుఁడు. (అధర్వణియని ఇకారాంతముగాఁ గొందఱు.)

అధర్వము. సం. వి. న్. న. ఒకవేదము.

అధర్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. బ్రాహ్మణుఁడు.

అధికము. సం. వి. అ. పుం. ఒకయర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.) విణ. అదనము.

అధికరణము. సం. వి. అ. న. ఆధారము.

అధికరించే. సం. స. క్రి. చదువు.

అధికాంగము. సం. వి. అ. న. సారసనము, నడి కట్టు.

అధికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రక్రియ; 2. చెల్లుబడి.

అధికారి. సం. వి. న్. పుం. అధికారముకలవాఁడు, అధ్యక్షుఁడు.

అధికృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అధికారి.

అధిక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అధికారము.

అధిక్షిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఊంచఁబడి నది; 2. దూఱఁబడినది; 3. బెదరింపఁబడినది.

అధిక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూఱుట; 2. బెదరించుట.

అధిక్షేపించే. సం. స. క్రి. 1. దూఱు; 2. బెద రించు.

అధిగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చదువఁబడి నది; 2. పొందఁబడినది.

అధిగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. చదువుట; 2. పొందుట; 3. లాభము.

అధిగమించే. సం. స. క్రి. 1. చదువు; 2. తెలియు; 3. పొందు.

అధిజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎక్కుపెట్టినది.

అధిత్యక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండమీఁదినేల.

అధిపతి. సం. విణ. ఇ. ప్రభువు, ఏలిక.

అధిపుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

అధిభువు. సం. విణ. (ఊ. ఊ. ఉ.)——పై.——

అధిరోహణము. సం. వి. అ. న. ఆరోహణము, ఎక్కుట.

అధిరోహించే. సం. స. క్రి. ఆరోహించు, ఎక్కు.

అధిరోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నిశ్రేణి, నిచ్చెన.

అధివసించే. సం. అ. క్రి. నివసించు, ఉండు.

అధివాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉనికి; 2. వాసి నకట్టుట.

అధివాసరము. సం. వి. అ. పుం, న. అతివాసము.

అధివిన్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మొదటి పెండ్లాము. సవతితనముచేతదుఃఖించునది. (అనికొందఱు.)

అధివేదనము. సం. వి. అ. న. భార్యయుండ మరలఁ బెండ్లియాడుట.

అధిశ్రయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంతిక, ప్రాయ్యి.

అధిష్ఠాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) అధిష్ఠించు వాఁడు. (ఈకారాంతమైనప్పుడు అధిష్ఠాత్రీ అని రూపము. ఇట్లంతటనెఱుంగునది.)

అధిష్ఠానము. సం. వి. అ. న. 1. ఆక్రమించుట; 2. బండికన్ను; 3. ప్రభావము; 4. ఒకానొక పట్టణము.

అధిష్ఠించే. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించియుండు.

అధీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధ్యయనింపఁ బడినది.

అధీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అధ్యయనము. న్. పుం. అధ్యయనము చేసినవాఁడు.

అధీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆయత్తము. అగ్గము.

అధీశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సమస్తసామంతుల చేత సేవింపఁబడురాజు.

అధైర్యము. సం. వి. అ. న. ధైర్యములేమి.

అధోక్షజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అచ్యుతుఁడు. విష్ణువు.

అధోగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తక్కువస్థితి.

అధోగతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తక్కువ స్థితిని పొందినవాఁడు.

అధోభువనము. సం. వి. అ. న. క్రిందిలోకము, పాతాళము.

అధోముఖము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దిగుముఖ ముగలది.

అధ్యక్షించు. సం. స. క్రి. పరిపాలించు, ఏలు.

అధ్యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అధికారి. విణ. ప్రత్యక్షమైనవాఁడు.

అధ్యగ్నికృతము. సం. వి. అ. న. వివాహవేళ అగ్ని హోత్రుని సన్నిధియందు చదివింపఁబడు స్త్రీ ధనము.

అధ్యయనము. సం. వి. అ. న. గురుముఖమున అను పూర్వగ వేదముఁజదువుట.

అధ్యయనించు. సం. స. క్రి. అధ్యయనము చేయు.

అధ్యవసాయము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్సాహము, పూనిక.

అధ్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. కల్లజగడము, అభ్యాఖ్యానము.

అధ్యాత్మము. సం. అవ్య. జ్ఞానము.

అధ్యాపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదముఁజదివించువాఁడు.

అధ్యాపనము. సం. వి. అ. న. వేదముఁజదివించుట.

అధ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. గ్రంథభాగ విశేషము.

అధ్యాసనము. సం. వి. అ. న. ఆక్రమించుట, అధిష్ఠానము.

అధ్యాహవనికము. సం. వి. అ. న. పుట్టినింటనుండి చొచ్చినింటికిపోవునపుడియ్యఁబడునట్టి స్త్రీధనము.

అధ్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. లేనిపదములు కొన్నిటిని తెచ్చుకొనుట.

అధ్యూఢ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మొదటిపెండ్లాము. సవతితనము చేతదుఃఖించునది. (అనికొందఱు.)

అధ్యూఢుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు.

అధ్యేతి. సం. వి. ఋ. పుం. చదువువాఁడు.

అధ్యేషణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పూజ్యులను సత్కార పూర్వకముగ నొకకార్యమున నియోగించుట. అడిగికొనుట. (అనికొందఱు.)

అధ్వగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ, మిన్నేఱు.

అధ్వగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దారినడచువాఁడు, తెరువరి; 2. సూర్యుఁడు.

అధ్వనీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అధ్వగుఁడు, తెరువరి.

అధ్వన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

అధ్వము. సం. వి. న్. పుం 1. త్రోవ; 2. చదుకము; 3. కాలము; 4. నిదురలోనగుసమయములందు శత్రువులపైఁబడుట.

అధ్వరము. సం. వి. అ. పుం. యాగము, జన్నము.

అధ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక వసువు. (చూ. వసువు.)

అధ్వర్యుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. యజ్ఞమునందు యజుర్వేదతంత్రమునడపువాఁడు.

అధ్వానము. సం. వి. అ. పుం. అమార్గము.

అన. దే. వి. 1. అనకట్ట; 2. అన్న; 3. చాఁగునట్టి మిక్కిలి లేఁతకొమ్మ. "క. అనలుంగొనలుంబాఱుచు, మనమున నాకోర్కితీఁగె మగువకు మిగులన్." కళా. ౬, ఆ.

అనంగము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. హృదయము.

అనంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు. విణ. అంగములేనివాఁడు.

అనంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భూమి; 2. పార్వతి; 3. ఉసిరిక; 4. కరక; 5. గతిక; 6. తరిగొఱ్ఱె; 7. తిప్పతీఁగ; 8. తీఁటకసిందె; 9. నీరుపిప్పలి; 10. మామెన. అ. న. ము. ఆకాశము. విణ. మేరలేనిది.

అనంతరము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పిమ్మట. విణ. వెనుకటిది.

అనంతవిజయము. సం. వి. అ. పుం. ధర్మరాజుయొక్క శంఖము. విణ. ఎన్నికమీఱినజయములుగలది.

అనంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శేషుఁడు; 2. విష్ణువు.

అనఁగు. దే. అ. క్రి. కలయు. "ఉ. మనో, మోదము సేయువిద్యలకుమువ్వురుఁజాలననంగియున్నచోన్." ఉ, హరి. ర, ఆ.

అనఁటి. దే. వి. అరఁటి, కదలి.

అనక్షరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉచ్చరింపఁగూడనిది. (తిట్టు.) సైగగాఁజెప్పునది. (మాట) (అనికొందలు.)

అనఘము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిర్దోషము; 2. నిర్మలము; 3. మనోజ్ఞము.

అనడ్వాహము. సం. వి. హ పుం. వృషభము, ఎద్దు.

అనద. వై. విణ. 1. అనాథ; 2. అల్పుఁడు*. "గీ. పలువురొకనికోడిపాఱుటబల్లిదు, లనదచేతఁ జెడుటయునుఘటిల్లు." సం. "శూరంకాపురుషోహంతి." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

అనన్యజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

అనన్యవృత్తి. సం. విణ. ఇ. ఒకటమనసు చెల్లినవాఁడు, ఏకాగ్రుఁడు.

అనన్యాదృశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మఱియొకటితో సమానముకానిది.

అనన్వయము. సం. వి. అ. పుం. ఒక యర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.) విణ. అన్వయము లేనిది.

అనపత్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) బిడ్డలులేనివాఁడు.

అనపరాధి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అపరాధికానివాఁడు.

అనపాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపాయము లేనిది.

అనపాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అపాయము లేనిది.

అనయము. ఉభ. దే. ద్ర. 1. అత్యంతము. "క. అనినవినియనుచితంబున, కనయముశంకించియు ను." భార. విరా. ౨, ఆ. "క. మనమునఁగలిగి నవివేకమహిమమునయం, బునుమెచ్చి." పర. ర, ఆ.—2. అవశ్యము. "చ. కనకపుఁగుప్పలుఁ మణినికాయములుఁ ఘనధాన్యరాసులుఁ, విమతగజాశ్వసంఘములు విశ్రుతరోమహిషాదికంబులుఁ, దనకధికంబుగాఁగలిగిదాతయుభోక్తయునైనవాఁడువా, కనయముభర్తగావలయునం చొకభామినికోరివేడుకన్." భో. ౧, ఆ.—3. మఱిమఱి; "సీ. అదియేమి యెఱిఁగింపుమని యాలతాంగితెన్ననయంబు నడుగ నిట్లనియెనతఁడు." కళా. 3, ఆ.—4 సతతము. "సీ. ననయమ్ము వానిఁగన్ననయమ్ముగలయింతి ననయమ్ముఁదాల్చువానన్నఁజెనకి." కా. ర, ఆ. (కవిత్రయము వారిప్రయోగములయందీపదమున కత్యంతమను నర్థముతప్ప వేఱొండుగానఁబడదు. కడపటి యర్థము ఆధునికగ్రంథములయందే తఱుచుగాఁ గనఁబడుచున్నది.)—సం. వి. అ. పుం. 1. అశుభము; 2. ఆపద; 3. దురదృష్టము; 4. ద్యూతాదివ్యసనము; 5. నీతికానిది.

అనరు. దే. వి. 1. సంకటము. "గీ. శరనిధులమాఖ్యములుదీఱ అమరునకిట్టి, యనరునజయింతమని." ఆము. ౫, ఆ.—2. బ. జీవస్థానము, మర్మము. "క. తొడిగిన, యనలాస్త్రంబేసెననరులంటఁగ నతఁడున్." ఉ, హరి. ర, ఆ.

అనర్గళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డంకిలేనిది.

అనర్ఘము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెలలేనిది.

అనర్ఘ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (అర్ఘ్యముకానిది. అర్ఘ్యము=వెల పెట్టఁదగినది; పూజకొఱకైనది.)

అనర్థకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరస్పరాన్వయములేనిది. (దశదాడిమములు షడపూపములులోనగు పదసముదాయము.)

అనర్థము. సం. వి. అ. పుం. కీడు. విణ. అర్థము లేనిది.

అనర్హము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్హముకానిది.

అనలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. జఠరాగ్ని.

అనలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్నిదేవుఁడు; 2. ఒక వసువు. (చూ. వసువు.)

అనవటిల్లు. దే. అ. క్రి. అన్నముపక్వమై చల్లారు.

అనవరతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ఎల్లప్పుడు. విణ. ఎడతెగనిది.

అనవరార్థ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముఖ్యము. గామిడి.

అనవస్కరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగుట లోనగువానిచేత గరగరికైనది, శోధితము.

అనస్సు. సం. వి. స్, న. శకటము, బండి.

అనాకారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రూపము లేనిది.

అనాచారము. సం. వి. అ. పుం. ఆచారములేమి. విణ. ఆచారములేనిది.

అనాదరము. సం. వి. అ. పుం. ఆదరములేమి.

అనాది. సం. విణ. ఇ. ఆదిలేనిది. (ఆది=మొదలు.)

అనాదీయము. సం. విణ. మరి పురాతనపుది.

అనాథ. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నాథుఁడులేనిది.

అనామతు. హిం. వి. 1. నమ్మకముమీఁద అల్పకాల మొకవస్తువు నిచ్చుట. 2. ఒక వస్తువును వాడు కొనక యూరకయుంచుట.

అనామధేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పేరు లేనిది.

అనామిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఉంగరపువ్రేలు.

అనాయకము. సం. విణ. అరాజకము.

అనాయాసము. సం. వి. అ. పుం. ఆయాసము లేమి. విణ. ఆయాసములేనిది.

అనారతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. (చూ.) అన వరతము.

అనార్యతిక్తము. సం. వి. అ. పుం. నేలవేము?.

అనావృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దేశమునకు హానికలు గునట్లు బొత్తిగా వానలేకపోవుట, వఱపు.

అనాస. దే. వి. మొగలిపనస?.

అనాహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చలుపచే యనిది, (క్రొత్తపస్త్రము) కారికము.

అని. దే. వి. 1. యుద్ధము. 2. అల్లికమొదలు. స. ఏ. అన్నియొక్కరూపాంతరము. (చూ.) "పురాణంబులనియును నొకవిద్య." భార. శాం. 3, ఆ.—అవ్య. 1. ఈప్రకారము అను నర్థమును తెలుపును; "అంధుండవగుమని శాపం బిచ్చిన."—2. ప్రకారమును తెలుపును; "బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రులని నాలుగువర్ణములవారు కలరు."—3. తలఁచుటను తెలుపును; "ఇమ్మహాత్మునకిఁగాంచితి, కృతార్థుండనైతినని మనంబున సంతసిల్లి."—4. కారణమును తెలుపును; "అతిచిత్రావంబునంగా కేమియప్పరమపతివ్రత మదీయదృష్టిగోచరకాకున్నదయ్యెనని పూర్వాభిముఖుండై."—5. ప్రసిద్ధిని తెలుపును. "ఉజ్జయిని అని యొక పట్టణముకలదు." (ఇంకను బ్రయోగములు విచారింపవలెను.)

అనికి. దే. వి. అల్లిక.

అనిక్షువు. సం. వి. అ. పుం. నల్లచెఱకు?.

అనిత్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిత్యముకానిది. (నిత్యము=శాశ్వతము.)

అనిదంపూర్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపూర్వము, అబ్బురము.

అనిమిషము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యము, చేఁప.

అనిమిషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేవత, వేలుపు.

అనిరుద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథునికొడుకు. విణ. అడ్డగింపఁబడనివాఁడు.

అనిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి; 2. ఒక వసువు. (చూ. వసువు.)

అనివార్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నివార్యము కానిది. (నివార్యము=నివారింపఁదగినది.)

అనిశము. సం. క్రి. విణ. అ. న. (చూ.) అనవరతము.

అనిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇష్టముకానిది.

అనీకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. యుద్ధము; 2. సేన.

అనీకస్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱుతు; 2. వీరమర్దళము.

అనీకస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధమునందు నిలిచినవాఁడు; 2. ఏనుఁగులశిక్షించుటయందు నేర్పరియైనవాఁడు. 3. రాజ రక్షకుఁడు.

అనీకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సేన; 2. (రెండువేల నూటయెనుబదియేడురథములు, అన్నియేనుఁగులు, ఆఱువేల నేనూట యఱువదియొకటి గుఱ్ఱములు, పదివేలుందొమ్మనూట ముప్పదియేవురు కాల్వురునుగల) సేనావిశేషము.

అను. దే. స. క్రి. 1. చెప్పు; "ఇట్లనియె." 2. అని చెప్పు; "వ. ఇంద్రాదులకుఁ బ్రియంబుసేయుమనిన." 3. అనియడుగు. "ఏనుమీకిష్టంబుగా దూతనై యేమి సేయుదుననిన." భార. అర. ౨. అ.

అనుంగు. దే. విణ. 1. ముఖ్యుఁడు. "క. తనకుఁగా శిమహీపతి, యనుఁగుంబెలియగుటఁజేసి." హరి. ఉ. ౬, ఆ.—2. మొదటిది; "క. చనుదెంచి సర్వజనములుఁ, దనుఁగౌతూహాలతరంగతరళతరవిలో, చనులైకనుఁగొనఁగ నగరి, యనుంగు మొగసాలగవనికవతీర్ణుండై." హరి. ఉ. 3, ఆ.—3. ఇంపు, మనోజ్ఞము. "సీ. వనవిహంగమములయనుఁగుటెలుంగు లాహ్వానంబుచేయుకైవల్యభుగము." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.

అనుంగుంగత్తియ. ద్వ. విణ. (అనుంగు+కత్తియ.) చెలికత్తె. "క. అత్తఱేఁబుత్తడిగీసు న. బిత్తరఁగానక కరంబు పేర్చినను నుంగుం, గత్తియలందఱు నొకటో, మొత్తములైత్తత్తఱీలుచు ముర్గి సడలంగన్." రసి. ర. ఆ. (ఈయర్థముకవిత్రయముఁవారిసమ్మతము కాదనితోఁచెడి)

అనుకంప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కరుణ. కనికరము.

అనుకరణము. సం. వి. అ. న. అనుకృతి. అనుకరించుట.

అనుకరించు. సం. స. క్రి. అనుకరణముచేయు.

అనుకర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. నొగచివరభూమిని ఆనక క్రిందసెత్తుగా సంతసపఱచియుండు మ్రానితుండు, కోడిపీఁట; 2. ఆకర్షణము.

అనుకల్పము. సం. వి. అ. పుం. ముఖ్యకల్పమునకంటె నధమమైన వేదవిధాన [illegible].

అనుకామీనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విచ్చలవిడినడచువాఁడు.

అనుకారము. సం. వి. అ. పుం. అనుహారము, పోలిక.

అనుకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) పోలునది. (ఈ కారాంతస్త్రీలింగమైనప్పుడు అనుకారిణీ అని రూపము. ఇట్లంతటనెఱుంగునది.)

అనుకు. దే. విణ. ముద్దగాక పలుచనైనది. "అనుకుం బాసెము." భీ. ౨, ఆ.

అనుకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్ఛగలవాఁడు, కాముకుఁడు.

అనుకూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆనుకూల్యముగలది.

అనుకూలించు. సం. అ. క్రి. అనుకూలమగు. ఒదవు.

అనుకూలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక నాయకుఁడు. (చూ. నాయకుఁడు.) విణ. ఆనుకూల్యముగలవాఁడు.

అనుకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుకారము. పోలిక.

అనుక్రమణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విషయసూచిక.

అనుక్రమము. సం. వి. అ. పుం. ఒకటివెంబడి ఒకటి, సారిది.

అనుక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. దయ. కనికరము.

అనుక్షణము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ప్రతిక్షణము.

అనుగంత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) వెంబడించువాఁడు.

అనుగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. వెంబడించఁబడినది.

అనుగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వెంబడించుట.

అనుగమనము. సం. వి. అ. న. అనుగతి.

అనుగమము. సం. వి. అ. పుం. ఒక లక్షణము పెక్కింటికి సరిదాఁకుట.

అనుగమించు. సం. స. క్రి. వెంబడించు.

అనుగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెంబడించునది.

అనుగలము. వై. విణ. 1. అనుకూలము. "ఎ. గీ. అఖిలజగదీశ్వరునకింతయనుగలముగ, నేమి తపమొనరించెనోయిప్పరోధి." లక్ష్మీ. ౩, ఆ. 2. సమానము. "క. పైనిగుడుమంచుఁదువ్వర, [illegible]చేఁదడిసి కమలవనలక్ష్మీహరి. ధ్యాననిమీ[illegible]ను, యోనల రాధావధూటికనుగలము [illegible]." పాండు. ౪, ఆ.

[illegible]. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తగినది, అర్హము.

[illegible]గ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ఏలుకొనుట.

[illegible]గ్రహించు. సం. స. క్రి. ఏలుకొను.

అనుచరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సహాయుఁడు, తోడు.

అనుచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉచితము కానిది. (ఉచితము=తగినది.)

అనుచు. దే. క్రి. 1. అరుగఁజేయు. పుచ్చు; "గీ. అధిపుఁడనిచిపుచ్చనతఁడుపోయి." నిర్వ. ౯, ఆ.—2. ఆజ్ఞాపించు. "చ. నేఁ. బనిచెదవజ్ర ముఁ జమునిపాలికి నన్నరపాలు వేగ మే. యనుచుటకు." భార. అశ్వ. ౦. ఆ.—(అనుచు అనుదానికి ఆజ్ఞాపించు అనియు, పనుచు అనుదానికి పుచ్చు అనియు ఔపచారికముగా అర్థములు వాడఁబడుచున్నవి. ఇది పెరుఁగుధాతువువంటిది.)

అనుజీవి. సం. వి. న్. పుం. సేవకుఁడు. కొలువుఁడు కాఁడు.

అనుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కనిష్ఠుఁడు, తమ్ముఁడు.

అనుజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆజ్ఞ. ముదల.

అనుజ్ఞాతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపింపఁబడినవాఁడు.

అనుజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. అనుజ్ఞ. భార. సభా. ౨. ఆ.

అనుతర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆశ; 2. శోకము; 3. కల్లుమీఁదియాశ; 4. కల్లుత్రాగెడుగిన్నె; 5. కల్లుత్రాగుట; 6. కల్లువడ్డించుట.

అనుతాపము. సం. వి. ఆ. పుం. పశ్చాత్తాపము, పగపు.

అనుత్తమము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ముఖ్యము, గామిడి.

అనుత్తరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉత్తరదేశముకానిది; 2. మాఱుమాటలేనిది; 3. మీఁదుకానిది; 4. శ్రేష్ఠముకానిది; 5. శ్రేష్ఠము.

అనుదాత్తము. సం. వి. అ. పుం. వేదమునందలి స్వరవిశేషము. (చూ. స్వరము.)

అనుదినము. సం. వి. అ. న. నానాడు.

అనునయము. సం. వి. అ. పుం. ప్రక్రియము, ఊఱట.

అనునయించే. సం. స. క్రి. ఊఱడించు.

అనునీతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊఱడింపఁబడినవాఁడు.

అనుపదము. సం. విణ. అ. న. వెంబడించునది. అవ్య. ఎడప డడప.

అనుపదీన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలికిఁగొలఁదియైన చెప్పులు.

అనుపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపపత్తిలేమి. (ఉపపత్తి=కలిమి.)

అనుపమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నైరృతిమూలయందలి యాఁడేనుఁగు. విణ. 1. చక్కనిది; 2. మేలైనది.

అనుపయుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపయుక్తముకానిది. (ఉపయుక్తము = ఉపయోగమైనది.)

అనుపరి. దే. వి. సుంకముతీయువాఁడు, సుంకరి.

అనుపల్లవము. సం. వి. అ. పుం. పల్లవివెంబడి చరణము.

అనుపసూది. ద్వ. వి. (అనుము+సూది.) గుండుసూది.

అనుపానము. సం. వి. అ. న. 1. మందుతోఁగూడఁ జేర్చిపుచ్చుకొనెడు వస్తువు; 2. అన్నముతోఁ గూడ భుజింపఁదగిన కూర మొదలగుసాధనము.

అనుపు. దే. స. క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు; "మఖప్రారంభము జేయకనిపింపుదము." భై. ౨, ౨, ఆ.— 2. పుచ్చు. (చూ. అంచు.)—వి. 1. ప్రయాణమై పోవువారికితోడుపంపుట; "సీ. తస్కరబాధనొందకయుండ నెడరైనయటపీఠస్థలంబున ననుపుఁబెట్టు." సం. "అనువ్రజతి కాంతారే ప్రాంతరేపథికాన్నథి." కాశీ. ౪, ఆ.—2. సుంకము. "ఎ, గీ. తెఱవలటునీరువోయుపందిరియ చేరి, యవలఁగొఱగాక పిచ్చుకుంటయియునంగుఁ, దనుపుగొనఁజొచ్చెఁగల్లగుట్టమరవారి, కధ్వగులు లానీయిడు విడియములపేర." ఆము. ౨, ఆ.

అనుప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. శబ్దసామ్యము గలిగియుండునట్లుచెప్పిన యొకశబ్దాలంకారము.

అనుప్లవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుచరుఁడు, తోడు.

అనుబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. జరగుచున్నదాని ననువర్తించుట; 2. కట్టు; 3. తప్పుబయలుపఱచుట; 4. (వ్యాకరణమున) ప్రకృతిప్రత్యయాదులచేఁజెడెడియక్షరము; 5. ప్రకృత్యాది.

అనుబంధించే. సం. స. క్రి. అనువర్తించు.

అనుబంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తల్లిదండ్రులు లోనగు పెద్దల ననుసరించినడుచు కొడుకులోనగువాఁడు.

అనుబోధము. సం. వి. అ. పుం. ప్రబోధనము, అత్తరు.

అనుభవము. సం. వి. అ. పుం. అనుభవించుట, కుడుపు.

అనుభవి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అనుభవముకలవాఁడు.

అనుభవించే. సం. స. క్రి. అనుభవముచేయు, కుడుచు.

అనుభావము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిశ్చయము; 2. ప్రభావము; 3. భావమును దెలిపెడిముఖవికాసాది.

అనుభావ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁదగినది.

అనుభుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁబడినది.

అనుభుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుభవము, కుడుపు.

అనుభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁబడినది.

అనుభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుభుక్తి, కుడుపు.

అనుభోగము. సం. వి. అ. పుం. అనుభూతి, కుడుపు.

అనుమఁడు. వై. వి. హనుమంతుఁడు. "క. వినుమ నుమఁడ వినుమనుమఁడ, వనఁదనరిననీకు నెందు నడ్డముగలదే." అచ్చే. యు, కాం.

అనుమంతిగాఁడు. వై. వి. హనుమంతుని సామర్థ్యమువంటి సామర్థ్యము కలుగుటచేత కుక్కకియ్యఁబడినపేరు. (చూ. గబ్బి.)

అనుమతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమ్మతింపఁబడినది.

అనుమతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సమ్మతి; 2. ఒక కళ తక్కువైన చంద్రుఁడుగల పున్నమ.

అనుమతించే. సం. స. క్రి. సమ్మతించు, ఒడఁబడు.

అనుమరణము. సం. వి. అ. న. ఒకరిచావుననుసరించి చచ్చెడుచావు.

అనుమానము. సం. వి. అ. న. 1. ఊహించుట; 2. ఒక యర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 3. సందేహము. "మ. అనుమానాకులతం బదంబుమ్మదుశశ్యుంగూర్పఁగాలేక." కవిక. ౪, ఆ. (దీని నీయర్థమునఁ గొందఱు దేశ్యమని చెప్పియున్నారు.)

అనుమానించే. సం. అ. క్రి. 1. ఊహించు; 2. సందేహించు. (చూ. అనుమానము.)

అనుము. దే. వి. 1. ఒప్పు; "క. అమ్మానేనిన్నేలిన, యమ్మద్దియుగాను బుడమిననుముదలిర్పన్, డ్రిమ్మరుయయాతియుడిగపుఁ, గొమ్మన్." య. ౫. ఆ.—2. సస్యవిశేషము; 3. బ. ధాన్యవిశేషము.

అనుమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊహింపఁదగినది.

అనుమోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతోషము; 2. సమ్మతి.

అనుమోదించే. సం. అ. క్రి. 1. సంతోషించు; 2. సమ్మతించు.

అనుయాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) వెంబడించువాఁడు.

అనుయుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడుగఁబడినది, పృష్టము.

అనుయోగము. సం. వి. అ. పుం. అడుగుట, ప్రశ్నము.

అనురక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనురాగముగలది.

అనురక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనురాగము, కూరిమి.

అనురాగము. సం. వి. అ. పుం. అనురక్తి, కూరిమి.

అనురాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము. (దీనినే అనూరాధ అందురు.)

అనురూపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుగుణము.

అనురోధము. సం. వి. అ. పుం. అనుసరించినడచుట, అనువర్తనము.

అనులాపము. సం. వి. అ. పుం. మాటిమాటికిఁ జెప్పెడుమాట.

అనులేపనము. సం. వి. అ. న. పూఁత.

అనులోమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరోహణక్రమముగలది.

అనువదించే. సం. స. క్రి. ఒకరుచెప్పినదానిని మరలఁజెప్పు.

అనువయించే. సం. స. క్రి. (గుడ్డలులోనగువాని) నేయు.

అనువరి. దే. విణ. (అనువు+అరి.) ఉపాయశాలి. "చ. అ, య్యనువరిరూపుఁగైవడియు నన్వయముం జరితంబుఁజెప్పుమా." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

అనువర్తనము. సం. వి. అ. న. అనురోధము.

అనువర్తించు. సం. స. క్రి. అనుసరించినడచు.

అనువాకము. సం. వి. అ. పుం. అజ్జెము.

అనువాదము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరుచెప్పినదాని మరలఁజెప్పుట.

అనువిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంబంధించినది, కూడినది.

అనువు. దే. వి. 1. ఉపాయము; "క. తనువునవిఱిగినయమ్ముల, ననువునఁబుచ్చంగవచ్చునతినిష్ఠురతన్, మనమునఁనాటిన మాటలు, వినుమెన్నియుపాయములను వెడలుసెయధిపా." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. విధము; "క. మనపనిదనపనిదనపని, మనపనిగానడతుమతఁడుమనము నొకఁడుమో, చినమోపిద్దఱుమోచిన, యనువున నీతోడుపడుట యతనికిఁగీడే." ఉ. హరి. ౫, ఆ.—3. అవకాశము. "వ. కలభాషిణి కంఠంబునకుఁ దనకంఠంబునడ్డంబుచేర్చి వ్రేటునకనువీకదాని నిరుగేలంబొదుగఁబట్టుకొని." కళా. 3, ఆ.—విణ. యుక్తము. "క. విమ చదివించినయతఁడున్, దనతండ్రియునొక్కరూపు తలఁపఁగనదిగా, వుననీవువాకుఁజెల్లెల, పనుపగు నాయిట్టిమాటలాడఁగనీకున్." య. 3, ఆ.

అనువుచేయు. ద్వ. స. క్రి. సిద్ధపఱచు. "క. కురుపతిపడవాళ్లందను, దొరలకడకు సత్వరముగ దురమునకుభటో, త్కరము ననువుచేయుటకై,

బరవసముదలిర్పఁబనిచేఁ బార్థివముఖ్యా." సం. "అబ్రవీత్తావకాన్సర్వాన్ సన్నహ్యస్వాం మహాధథా." భార. శల్య. ౧, ఆ.

అనువుపడు. ద్వ. అ. క్రి. సరిపడు, యుక్తమగు.

అనువ్రతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకరివ్రతమునను సరించిచేయు వ్రతముగలవాఁడు.

అనుశయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుబంధము; 2. ద్వేషము; 3. పశ్చాత్తాపము.

అనుశాయి. సం. వి. స్. పుం. పుణ్యపాపరూపకర్మములకు ఫలభూతములైన స్వర్గనరకాదులనను భవించినపిమ్మట శేషించిన పుణ్యపాపములవాసనగలవాఁడు.

అనుశాసనము. సం. వి. అ. న. ఆజ్ఞ, ఆనతి.

అనుశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రస్తానపిషయము ననుసరించిన యితరజనసంభాషణములవినికి.

అనుషంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేరిక; 2. తగులు.

అనుష్టుప్పు. సం. వి. భ్. స్త్రీ. 1. ఒక ఛందస్సు; (చూ. ఛందస్సు.) 2. సరస్వతి.

అనుష్ఠానము. సం. వి. అ. న. ఆచారము, నడవడి.

అనుష్ఠించు. సం. స. క్రి. ఆచరించు, నడపు.

అనుష్ఠేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుష్ఠింపఁదగినది, నడపఁదగినది.

అనుష్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేఁడిమి లేనివాఁడు; 2. సోమరి.

అనుసంధానము. సం. వి. అ. న. 1. కూర్పు; 2. భక్తిగ్రంథములపఠనము.

అనుసంధించు. సం. స. క్రి. 1. కూర్చు; 2. భక్తిగ్రంథములఁబఠించు.

అనుసరణము. సం. వి. అ. న. అనుసరించుట, తొడరిక.

అనుసరించు. సం. స. క్రి. అనువర్తనముచేయు, తొడరు.

అనుసారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రెండవసారణి.

అనుసారము. సం. వి. అ. పుం. అనుసరణము, తొడరిక.

అనుసారి. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.) అనుసరించువాఁడు.

అనుసు. దే. వి. గదాదండములలోనగువానికి వేసెడి యినుములోనగువానికడియము. "ఎ, గీ. తరుకుఁబుత్తడియనుసుబెత్తంపుఁగట్టెఁ, బట్టిసేనాధిపతి బరాబరులుసేయ." చంద్రా. ౧, ఆ.

అనుస్మరణము. సం. వి. అ. న. తలఁపు.

అనుస్యూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎడతెగనిది.

అనుస్వారము. సం. వి. అ. పుం. బిందువు, సున్న.

అనుహారము. సం. వి. అ. పుం. అనుకారము, పోలిక.

అనూకము. సం. వి. అ. న. 1. కులము; 2. శీలము. పుం. పూర్వజన్మము.

అనూచానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంగములతోడ వేదాధ్యయనముచేసిన బ్రాహ్మణుఁడు. విణ. వినయముగలవాఁడు.

అనూనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంతయు; 2. వెలితిలేనిది. (రూ. అనూనకము.)

అనూపము. సం. వి. అ. పుం. ఎనుఁబోతు. విణ. జవుకుగలది. (నేల.)

అనూరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుని యన్న, అరుణుఁడు.

అనృజుఁడు. సం. విణ. ఉ. శఠుఁడు, మోసకాఁడు.

అనృతము. సం. వి. అ. న. కృషి. విణ. అసత్యము.

అనేకపము. సం. వి. అ. పుం. గజము, ఏనుఁగు.

అనేకము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) పెక్కు.

అనేడమూకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చెవిటిమూఁగ; 2. మోసకాఁడు.

అనేహస్సు. సం. వి. స్. పుం. సమయము, తఱి.

అనోకహము. సం. వి. అ. పుం. తరువు, చెట్టు.

అన్న. దే. వి. అగ్రజుఁడు. (ఇది వాత్సల్యసంబోధనమునందు సంబోధ్యశబ్దమునకు మాఱుగాఁ బ్రయోగింపఁబడును. "క. అన్న యిదిధర్మవనిమి, యన్నను నన్నును నతిప్రియంబుననెదలో, మన్నించియేమిపనిచినఁ, గన్ననసాపనుపునేయఁగడఁగుముబుద్ధిన్." భార. ఆది. ౬, ఆ. -- ప్రార్థనమందు వ్యతిరేకక్రియమీద ఆగమముగావచ్చును. "ఉ. వెన్నుఁడుప్రీతిఁజెప్పినసవిస్తరవాక్పచయంబుతోనఁబోవన్న." భార. ఉద్యో. ౩, ఆ.)

అన్నగళ. దే. వి. నపుంసకుఁడు. (అప్ర.)

అన్నన్న. దే. అవ్య. (అన్న+అన్న.) ఆశ్చర్యమును దెలుపునది. "క. అన్నన్న మొగము వెన్నుని, య

న్నన్నజయించుఁగన్నులన్నన్నలినా, సన్నములు నడుము మిక్కిలి. సన్నముమాటలుసుధాప్రసన్నములెన్నన్." విజ. ౧, ఆ.

అన్నప్రాశనము. సం. వి. అ. న. బిడ్డలకు మొట్టమొదట అన్నము తినిపించెడి యొక శుభకర్మము. (చూ. కర్మము.)

అన్నము. సం. వి. అ. న. వంటకము. విణ. తినఁబడ్డది.

అన్నా. దే. అవ్య. ఆశ్చర్యార్థకము. (చూ. నాడిక.)

అన్ని. ద్వ. స. ఏ. (అంత శబ్దమునకు అమహాదర్థక బహువచనాదేశము.) 1. సమస్తము; 2. అంత సంఖ్యగలవి.

అన్ను. దే. ప్రే. అనుదుయొక్క రూపాంతరము. "పైఁబడిన తమ్ములనంతకు ప్రోలికన్ని." భార. ద్రో. ౧, ఆ. (చూ. అనుచు.)

అన్ను. దే. వి. 1. ఒల్లెఱుఁగమి. పారవశ్యము; "ఉ. కన్నులనిద్రదేఱఁగ నకంపితుఁడైయతఁడెంతచేసినన్, దన్ను నెఱుంగకొక్కమొగిఁదత్కపిసైన్యచయంబుఁబోరఁజే, రన్ననమ్రింగఁజొచ్చె." భార. అర. ౭, ఆ.—2. ఆఁడుది.

అన్నుకొను. దే. అ. క్రి. పరవశమగు. "క. సన్నపుఁ దలయేరునమై, యన్నుకొనుచునాముదిన్నయట్లైరాఁగా." స్వా. ౫. ఆ. (ప్రే. అన్నుకొలుపు.)

అన్నువ. దే. విణ. అలఁతి, అల్పము. "క. వెడఁద యురంబునునన్నువ. కడుపును దృఢకఠినతనువుఁగలయాతనికిన్." భార. ఆది. ౭, ఆ.

అన్నువు. దే. వి. అన్ను. పారవశ్యము. "సీ. నలువ చెందొవల తేఁకులకునన్నువు పెట్టఁగోరికావించి నగుళికయనఁగ." భార. ద్రోణ. ౫. ఆ.

అన్నెకాఁడు. ద్వ. విణ. (అన్నెము + కాఁడు.) అన్యాయకారి. "అన్నెకాఁడైవాఁడు నావల పెల్లనారుదూఱు చేసెనే." క్షేత్రయ.

అన్నెకారి. వై. విణ. అన్యాయకారిణి. "అన్నెకారిచాడివిన్నాఁడు." క్షేత్రయ.

అన్నెము. వై. వి. అన్యాయము. "ఉ. మున్నొక నాడునంగనలముద్దులసుద్దులెఱుంగనట్టిచో, నన్నెమిఁకేల." శకాం. ౨, ఆ.—స. ఇతరము. "నన్నుఁగూడిన నాఁటనుండి యన్నెమెఱుఁగఁడు." క్షేత్రయ.

అన్యతరము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) 1. రెంటిలో నేదేనియొకటి; 2. మఱియొకటి.

అన్యథాకరించు. సం. స. క్రి. వేఱుసేయు. "గీ. గురులలోనఁబరమ గురువుతల్లియయట్టి, తల్లివచనమునువిధాతకృతియు, నన్యథాకరింపనలవియొయనిన." భార. ఆది. ౭, ఆ.

అన్యము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) వేఱైనది; 1. సరిలేనిది.

అన్యాదృశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మఱియొకటితో సరియైనది.

అన్యాయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) న్యాయము లేనిది.

అన్యోన్యము. సం. వి. అ. న. 1. పరస్పరము; 2. ఒక యర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

అన్వక్కు. సం. విణ. (చ్. ఈ. చ్.) వెంబడించువాఁడు.

అన్వతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్వక్కు.

అన్వయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కులము; 2. పొందిక.

అన్వయించు. సం. స. క్రి. పొందికపఱచు.

అన్వర్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొసఁగిన యర్థముగలది.

అన్వవాయము. సం. వి. అ. పుం. వంశము, కులము.

అన్వాహార్యము. సం. వి. అ. న. నెలనెలకు చేయఁదగిన పిండపితృయజ్ఞాదికము.

అన్వితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూడుకొన్నది.

అన్విష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్వేషితము, వెదకఁబడినది.

అన్వీక్షకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తర్కవిద్య.

అన్వీక్షణము. సం. వి. ఆ. న. మార్గణము. వెదకుట.

అన్వీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్వితము.

అన్వేషణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆమంత్రణార్థము వెదకుట; 2. వెదకుట.

అన్వేషించు. సం. స. క్రి. వెదకు.

అన్వేషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అన్విష్టము.

అప. ఉభ. వై. వి. 1. అమ్మ; "గీ. అనిశశివవాసమైన పుణ్యపురమణివ, ఘాపహస్తస్థితివనుచునాయపకలంక, మానసోత్కర్షయుక్తులమానసతులు, నేసియందఱుఁదత్పురస్థితినిబరఁగ." రాఘు. ౨, ఆ.—2. తండ్రి; (చూ. అప్ప.) 3. అక్క*. సం.

ఉపసర్గము. విరుద్ధార్థమునిచ్చునది. (ఉదా. అపకీర్తి, అపజయము. మొ.)

అపకర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకర్షణము; 2. తక్కువపాటు.

అపకారము. సం. వి. అ. పుం. అపకృతి, కీడు.

అపకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అపకారముచేయువాఁడు.

అపకీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చెడుపేరు, దుర్యశము.

అపకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపకారము, కీడు.

అపకృతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపకారముచేయఁబడినవాఁడు.

అపకృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధమము.

అపకృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపకర్షము, ఆకర్షణము.

అపక్రమము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమువలనఁబాఱుట, ఈడఁబోక.

అపక్రమించు. సం. అ. క్రి. యుద్ధమువలనఁబాఱు. ఈడఁబోవు.

అపఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపకీర్తి.

అపగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పోయినది.

అపగమము. సం వి. అ. పుం. గమనము, పోక.

అపఘనము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవయవము; 2. శరీరము.

అపచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. తగ్గుదల; 2. పూజ.

అపచయించు. సం. స. క్రి. పువ్వులుగోయు, చిదుము.

అపచాయితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూజింపఁబడినవాఁడు, అపచితుఁడు.

అపచారము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దలయెడఁజేసిన తప్పు.

అపచితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పూజ; 2. ప్రాయశ్చిత్తము; 3. వ్యయము; 4. హాని.

అపచితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూజింపఁబడినవాఁడు, అర్చితుఁడు.

అపజయము. సం. వి. అ. పుం. పరాజయము, ఓటమి.

అపటువు. సం. వి. ఉ. పుం. బాలుఁడు. విణ. తెవులుగొంటు.

అపతోక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఈఁచుకపోయినయావు.

అపత్నీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భార్యపోయినవాఁడు.

అపత్యము. సం. వి. అ. న. బిడ్డ. (కొడుకుగాని కూఁతురుగాని.)

అపత్రప. సం. వి. అ. స్త్రీ. పరులవలనఁగలిగినసిగ్గు.

అపత్రపిష్ణువు. సం. విణ. ఉ. లజ్జయే స్వభావముగాఁగలవాఁడు, సిగ్గరి.

అపథము. సం. వి. అ. న. న్. పుం. తప్పుత్రోవ.

అపథ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పథ్యముకానిది.

అపదాంతరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదిసినది.

అపదానము. సం. వి. అ. న. 1. కడచినపని; 2. ఖండనము.

అపదిశము. సం. వి. అ. న. రెండుదిక్కులకు మధ్యభాగము. అయిమూల.

అపదూఱు. మి. గ్రా. వి. ఊరకమోపినదూఱు, అభిశాపము.

అపదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటము; 2. నిమిత్తము; 3. ప్రసిద్ధి; 4. స్థానము.

అపధ్వస్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినవాఁడు. నిర్భర్త్సనముచేత బహిష్కారముచేయఁబడినవాఁడు. (అనికొందఱు.)

అపనమ్మిక. మి. గ్రా. వి. అవిశ్వాసము. "క. సామ్మొకచోనుండఁగనప, నమ్మికయొకచోటనుండు నరులకునెపుడున్." హరిశ్చ. ౫, అ.

అపనయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కీడు; 2. తొలఁగించుట.

అపనయించు. సం. స. క్రి. తొలఁగించు.

అపనింద. సం. వి. అ. స్త్రీ. అపదూఱు.

అపనీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగింపఁబడినది.

అపనుదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగించునది. "జయజయకిల్బిషాపనుద." ఉ, హరి. ౬, అ.

అపనెపము. మి. గ్రా. వి. అపదూఱు. "ద్వి. అటఁబోయినంతలోనపనెపమాను." సా. ౨, భా.

అపనేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగింపఁదగినది.

అపనోదము. సం. వి. అ. పుం. తొలఁగించుట.

అపనోది. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) తొలఁగించునది.

అపపాడి. మి. గ్రా. వి. ఆన్యాయము. "గీ. అవనిపతులుఁపలువురపపాడినొక్కనిఁ, దన్నుఁబొదివికొనినఁ దరలకెదిరి, పోటులాడినాదు

పుత్రుండుపడుటదాఁ, గీర్తిశరము గానికీడు గాదు." మార్క. ౮, ఆ.

అపప్రథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెడ్డపేరు.

అపభ్రంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపశబ్దము; 2. పడుట; 3. భాషావిశేషము.

అపమర్దము. సం. వి. అ. పుం. బాధ, నొగులు.

అపమృత్యువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. తటాలున కలిగినచావు.

అపయశము. సం. వి. స్. న. అపఖ్యాతి.

అపయానము. సం. వి. అ. న. అపక్రమము.

అపర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మావి. అ. న. ము. ఏనుఁగు వెనుకటిపిక్కలోనగుకాలు. స. 1. ఇతరము; 2. క్రిందిది; 3. మీఁదిది.

అపరంజి. దే. వి. పదివన్నెబంగారు. ఉదిరి.

అపరక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చచ్చినవానిగుఱించి వెనుకచేయుకర్మము.

అపరభాగము. సం. వి. అ. పుం. వెనుకటిభాగము.

అపరస్పరము. సం. వి. ఆ. న. ఏ. ఎడతెగని క్రియ. విణ. ఎడతెగని క్రియగలది.

అపరాజిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. తక్కిలి?; 3. విష్ణుక్రాంతము?; 4. సోమిదము?.

అపరాజితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు. విణ. గెలువఁబడనివాఁడు.

అపరాతిరి. మి. గ్రా. వి. అద్దమరేయి, అర్ధరాత్రము.

అపరాధము. సం. వి. అ. పుం. ఆగము, తప్పు.

అపరాధి. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.) తప్పుగలవాఁడు.

అపరార్ధప్రపత్కుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) గుఱితప్పినబాణముగలవాఁడు.

అపరార్ధము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) తప్పినది.

అపరాలు. దే. వి. బ. పయరధాన్యము.

అపరాహ్ణము. సం. వి. ఆ. పుం. దినము మూడు భాగములైనప్పుడు కడపటిభాగము. అయిదు భాగములైనప్పుడు నాలవభాగము. (చూ. కాలము.)

అపరిమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిమితము కానిది. (పరిమితము=మితము.)

అపర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్రాచూలి.

అపలపించే. సం. స. క్రి. నిహ్నవించు, మఱుఁగు పుచ్చు.

అపలభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుద్ధివిశేషము, మేధ.

అపలాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. మఱుఁగుమాట; 2. ప్రేమము.

అపవనము. సం. వి. అ. న. ఉపవనము, తోఁట.

అపవరకము. సం. వి. అ. న. గర్భాగారము. లోగది.

అపవర్గము. సం. వి. అ పుం. 1. మోక్షము; 2. ముగియిక; 3. ఈవి; 4. ఈడేఱుట.

అపవర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. విడుపు; 2. మోక్షము; 3. ఈవి.

అపవర్తనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి తక్కువ పనులనుండిమరలుట.

అపవాదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దూఱు; 2. ఆజ్ఞ; 3. నమ్మకము.

అపవారణము. సం. వి. అ. న. తిరోధానము, మఱుఁగు.

అపవిమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివస?.

అపశదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లక్కువ పడినవాఁడు, నీచుఁడు, (రూ.) అపసదుఁడు.

అపశబ్దము. సం. వి. ఆ. పుం. తొచ్చెపుమాట. అపభ్రంశము.

అపష్టువు. సం. వి. అ. పుం. కాలము. విణ. ప్రతికూలము.

అపసధ్యము. సం. వి. అ. పుం. ఔపాసనాగ్ని.

అపసరము. సం. వి. ఆ. పుం. తొలఁగుట.

అపసరిల్లు. సం. అ. క్రి. తొలఁగు.

అపసర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. విడుపు; 2. ఈవి; 3. వధము.

అపసర్పుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. అక్కడక్కడ తిరిగి సమాచారము తెలిసికొనివచ్చి రాజునకు చెప్పువాఁడు, వేగరి.

అపసవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దక్షిణము; 2. ప్రతికూలము.

అపసారము. సం వి. అ. పుం. అపసరము.

అపస్కరము. సం. వి. అ. పుం. నొగ కాఁడి బండికన్ను మొదలయినరథాంగావయవము.

అపస్నాతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చావు నిమిత్తము స్నానముచేసినవాఁడు.

అపస్నానము. సం. వి. అ. న. చావునిమిత్తపు స్నానము.

అపస్మారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మోహదుఃఖాదులచేఁగలిగెడి యావేశము; 2. రోగవిశేషము.

అపస్మారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అపస్మారముకలవాఁడు.

అపస్మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపస్మారము.

అపస్వరము. సం. వి. అ. పుం. స్వరస్థానముతప్పఁ జెప్పినస్వరము.

అపహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెఱచునది.

అపహరణము. సం. వి. అ. న. మోసపుచ్చి తీసికొని పోవుట.

అపహరించు. సం. స. క్రి. మోసపుచ్చి తీసికొని పోవు.

అపహర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) మోసపుచ్చి తీసికొనిపోవువాఁడు.

అపహసించు. సం. అ. క్రి. దేహమదురఁగా కన్నీళ్లుకాఱఁగానవ్వు.—స. క్రి. గేలిచేయు.

అపహసితము. సం. వి. అ. న. అపహాసము. (ఇది అధమము.)

అపహారము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అపహరించుట; 2. తగ్గుదల.

అపహాసము. సం. వి. అ. పుం. దేహమదురఁగా కన్నీళ్లుకాఱఁగానవ్వెడునవ్వు. (రూ.) అపహాస్యము. (ఇది అధమము.)

అపహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపహరింపఁబడినది.

అపహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపహరణము.

అపహ్నవము. సం. వి. అ. పుం. 1. మఱుఁగుమాట; 2. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 3. స్నేహము.

అపాంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడకన్ను; 2. తిలకము. విణ. అంగహీనము.

అపాంపతి. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అపాదానము. సం. వి. అ. న. ఎందుండిపాయునో అది.

అపానము. సం. వి. అ. న. ఊపిరి లోనికిఁదీయుట, నిశ్వాసము.

అపానము. సం. వి. అ. న. మూఁడి. పుం. మూఁడిగాలి.

అపామార్గము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరేణి.

అపాయము. సం. వి. అ. పుం. హాని, చెఱుపు.

అపారపారము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అపారము. సం. వి. అ. న. ఈవలిదరి. విణ. దరి లేనిది.

అపార్థము. సం. వి. అ. పుం. తప్పర్థము.

అపావృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కప్పఁబడినది; 2. విచ్చలవిడియైనది.

అపాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ఒఱగుదిండు. విణ. ప్రాపుపోయినది.

అపాసనము. సం. వి. అ. న. వధము, కొల.

అపాస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నివర్తింపఁబడినది.

అపిధానము. సం. వి. అ. న. తిరోధానము, మఱుఁగు.

అపినద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కట్టఁబడినది. (వస్త్రము.); 2. తొడుగఁబడినది. (కవచము.)

అపుడు. ద్వ. వి. ఏ. అప్పుడుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. అప్పుడు.)

అపునర్భవము. సం. వి. అ. పుం. మోక్షము.

అపురూపము. వై. విణ. అపూర్వము. "ఉ. వీణియముట్టుటల్ మిగుల వింతలు పెంపుడుఁజిల్కబోదతో, రాణదలిర్పఁబల్కుట కరంబపురూప మపూర్వమెంతయున్, బ్రాణసఖీరహస్యములబ్రాఁతియుఁ గ్రీడలుఁ కానివావియా, యేణవిలోలలోచనకు హెచ్చినమన్నథ చేష్టనయ్యెడన్." కళా. ౬, ఆ.

అపూపము. సం. వి. అ. పుం. పిండివంట.

అపూర్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపురూపము.

అపూర్వవాది. సం. వి. న్. పుం. మీమాంసకుఁడు.

అపేక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. కాంక్ష, కోరిక.

అపేక్షించు. సం. స. క్రి. కాంక్షించు, కోరు.

అపేక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

అపేక్ష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁదగినది.

అపేతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగినది.

అపోగండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శిశువు. విణ. 1. చొట్టపోయిన శరీరముకలవాఁడు; 2. వళులుగలవాఁడు.

అపోసానము. వై. వి. అపోశనము. "క. కానీయీదివసంబును, నీనిన్నటియట్లకాకయేమనఁగన పో, సానంబులువడ్డించిరి, మానవతీజనులులీల మహిదిపిఱులకున్." భీ. ౨, అ.

అపోహము. సం. వి. అ. పుం. లేనిది ఊహించుట.

అప్డు. ద్వ. వి. ఏ. అప్పుడుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. అప్పుడు.)

అప్ప. వై. వి. 1. తల్లి; 2. తండ్రి; "రగడ. అప్ప యానతిఁబూనికాసల కరిగితపనుల వెఱపుఁదీతి చి. చుప్పనాకను ముక్కుఁజెవులునుసారిదిఁగోసి కొఱంతఁజేరిచి." అచ్చ. యు. కాం.—3. అక్క*. "క. అప్పయుఁబరిజనములుఁదనుఁ, దప్పకకనుఁ గొనుచునుండ." భార. విరా. ౨, ఆ.— అవ్య. ఆశ్చర్యమును దెలుపునది*. (ఆమ్రేడితమందు అప్పప్ప. "ఉ. అ. ప్పప్పభవత్ప్రభావవిభవాధ్యాత యేమనిసన్నుతింపఁగన్." సా. ౧, ఆ. రూ. అప్పా. "ఉ. ఆప్పాయప్పురిఁజెప్ప నొప్పుదురు రూపా జీవికారత్నముల్." రా. వి. ౧. ఆ.)

అప్పగించు. వై. స. క్రి. 1. ఒప్పగించు; 2. పదిల ముగా రక్షింపుమనియొప్పగించు*. "గీ. నీవుచ తురమతివినీకునిక్కన్నియ, నప్పగింప నేలయైన నాదు, హృదయమలరుదీనియెడఁగడునార్ద్రమై, యుండుగానఁజెప్పకుండరాదు." భార. విరా. ౧, ఆ.

అప్పగింత. వై. వి. ఒప్పగింత. అర్పణము.

అప్పచి. దే. వి. 1. అపూపము; 2. బ. బాలక్రీడా విశేషము. "ఉ. అప్పచులాడుచున్నగవులాడుచు." చంద్రా. ౨, ఆ. (రూ. అప్పచ్చి.)

అప్పటము. దే. విణ. కలపడములేనిది, అచ్చము.

అప్పటి. దే. అవ్య. మరల. "చ. అట్లకా, కనియలభీమనాథునకునప్పటియుంబ్రణమిల్లి వేడుకన్." రుక్మాం. ౧, ఆ.

అప్పడము. వై. వి. భక్ష్యవిశేషము, అర్పటము.

అప్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. వరుణుఁడు, నీటిఱేఁడు.

అప్పన. వై. వి. అనుమతి, ఆజ్ఞ*. "క. ధనములజాలెలుఁరతనవుఁ, బనిఁదగునొకవరుసస్సాముఁబని చినగణనా, ధునకీవచ్చుఁగదాయివి, యనిజో మటికొమిరెవాని యప్పనగొనుచున్." శుక. ౧, ఆ.

అప్పనము. వై. వి. 1. అర్పణము; 2. రాజసూయాదిమహోత్సవములయందు రాజానకర్పించెడి యుపహారము, కానుక*; "ద్వి. దొరలుసామంతులుదుర్గాధిపతులు, నరియప్పనము లీయరని నిశ్చయించి." రా. అ, కాం.—3. అరి, కరము*.

అప్పనసేయు. వై. స. క్రి. (అప్పనము+చేయు.) ఒప్పగించు. "పుత్రులకును, దనరాజ్యమెల్ల నప్పనసేసి." భాగ. ౫. స్క.ం.

అప్పము. వై. వి. భక్ష్యవిశేషము, గుడాపూపము*.

అప్పళము. వై. వి. 1. అప్పడము; "చ. వలపులుగ్రమ్మగాఁబొగిచివండినకారపుఁగాయగూరల, ప్పళములు." ఉ. రా. ౫, ఆ.—2. ఆస్ఫాలనము; 3. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. అల్లి.)

అప్పళించు. వై. అ. క్రి. యత్నించు*. "ఎ. గీ. అనుచుఁజూచుఁజేరునమ్ముగ్ధపలుకులు, వినఁగఁగోరుఁగేలుతనదుకేలఁ, గీలుకొలుపఁదలఁచుఁగీచకాధముఁడుని. జానురక్తిఁదెలుపనప్పళించు." భార. విరా. ౨, ఆ.—స. క్రి. 1. ఆస్ఫాలనముచేయు, చఱచు; 2. ఆక్రమించు*; "వ. కడర్లప్పళించి సెరసివిరిసినంబొలుచుకలుకట్టలుంబోనిదిక్తటంబులును." భార. విరా. ౨, ఆ.—3. కప్పు*; "లే నగవుఁబొల్తుకఱెప్పలనప్పళించుచున్." స్వా. ౫, ఆ.—4. గ్రహించు*; "చ. పసినికురంగి కాపలలపాళి నిజాధరపల్లవంబుపైఁ, బసిగొని చేరఁబట్టిమునిపండులనొయ్యననప్పళింపఁగా." సై. ౬, ఆ.—5. తుడుచు*; "గీ. చేరఁడేసి, కన్నులనుగ్రమ్ముకన్నీరుకరతలమున, నప్పళించుచు." ఉ. రా. ౬. ఆ.—6. మెత్తు*; "గీ. అప్పళింపు మందారికయదుగులందుఁ, జల్లఁగాఁబుండరీకకింజల్కధూళి." సై. ౨, ఆ.—7. స్పృశించు*. "సీ. తోరంపుటూరులఁదొడరియుద్ధతి నితంబములపై నాదటఁబ్రాఁకినాథు, లప్పళించి." హరి. పూ. ౧, ఆ.

అప్పళింత. వై. వి. చఱపు, ఆస్ఫాలనము. "ఉ. కించుఁదనంబులేక వలకేలనొకించుక యప్పళింత కా, వించినఁబంట్లువీడు." రామా. ౭, ఆ.

అప్పసము. దే. అవ్య. 1. నిచ్చెలు, సతతము. "చ. పసిరికపామువంటిదని పల్కుదురీయలి వేణి వేణిన, ప్పసము." శుక. ౧, ఆ.—2. వి. చిన్న నీఁటికాలువ.

అప్పిత్తము. సం. వి. అ. న. వహ్ని, నిప్పు.

అప్పీలు. ఆం. వి. పై న్యాయసభవారి విచారణకై విన్నపము.

అప్పు. ఉభ. దే. వి. ఋణము. సం. వ్. స్త్రీ. బ. నీళ్లు.

అప్పుడు. ద్వ. వి. ఏ. (అ+ప్రొద్దు.) ఆకాలము, (వృత్తియందు కేవలకాలవాచకమగును. ఎల్లప్పుడు. మొ.)

అప్పులకాఁపు. దే. వి. అప్పుపుచ్చుకొన్నవాఁడు, అధమర్ణుఁడు.

అప్పులపోటు. దే. వి. అప్పులకాఁపు.

అప్పులవాఁడు. దే. వి. అప్పిచ్చినవాఁడు, ఉత్తమర్ణుఁడు.

అప్పువడు. ద్వ. అ. క్రి. (అప్పు+పడు.) ఋణపడు.

అప్రగుణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకులము. చెదిరినది.

అప్రతిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రతిష్ఠకామి, అగౌరవము.

అప్రదక్షిణము. సం. వి. అ. న. ఎడమప్రక్కగా చుట్టివచ్చుట.

అప్రమాణము. సం. వి. అ. న. తప్పుప్రమాణము.

అప్రమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మితియిడఁగనిది.

అప్రయోజకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రయోజకుఁడు కానివాఁడు.

అప్రయోజనము. సం. వి. అ. న. ప్రయోజనము లేమి.

అప్రశస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రశస్తము కానిది.

అప్రసిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రసిద్ధము కానిది.

అప్రహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఖిలము, దున్నని ది. (నేల.)

అప్రామాణికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రామాణికుఁడు కానివాఁడు.

అప్రాశ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పజ్ఞియందు భుజింపఁదగనివాఁడు.

అప్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రియము కానిది.

అప్సరస. సం. వి. స్. స్త్రీ. అప్సరస్సు, అచ్చెర.

అబందర. వై. విణ. చక్కనచెడినది. (ఆ యిల్లు మిక్కిలి అబందరగానున్నది.)

అబక. దే. వి. అగప.

అబద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనర్థకము.

అబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడుది, అతివ, ఇంతి.

అబాధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డపాటు లేనిది, నిరర్గళము.

అబిసీలు. దే. వి. బ. సికారు, వాహ్యాళి. "సీ. ఇది గాడ్పుబాబాలనెక్కి క్రొవ్విరితావియబిసీల్ దువాళించునట్టిబయలు." చంద్ర.

అబ్జజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, తమ్మిచూలి.

అబ్జబాంధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు, తామరచెలి.

అబ్జము. సం. వి. అ. న. 1. తామర; 2. ఉప్పు. పుం. న. శంఖము. పుం. ఎఱ్ఱగన్నేరు?.

అబ్జయోని. సం. వి. ఇ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

అబ్జారి. సం. వి. ఇ. పుం. చంద్రుఁడు. చందమామ.

అబ్జుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చంద్రుఁడు; 2. ధన్వంతరి.

అబ్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏఁడు; 2. అద్దము; 3. ఒకానొకకొండ; 4. తుంగ?; 5. నుబ్బు.

అబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సముద్రము; 2. సరస్సు.

అబ్ధికఫము. సం. వి. అ. పుం. ఫేనము, నురుఁగు.

అబ్ధిమేఖల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

అబ్బ. వై. వి. తండ్రి, జనకుఁడు. అవ్య. బాధను దెలుపునది*. (ఆమ్రేడితముఁదు అబ్బబ్బ. "ఉ. అ. బ్బబ్బనితాంతకంతు విశిఖాగ్నిశిఖాపరితాపమాఱునే." రసి. 3, ఆ.)

అబ్బకాఁడు. ద్వ. విణ. మూఢుఁడు. "క. అనిచిందరేఁగినట్లు, చెచ్చెఁటిధరాసురుఁడుచెంతఁజేపడినని ధిక్, మునిగాలఁదన్నిచనుగతి, ఘనజఘనన్ బాసియబ్బకాడుగఁబోయెన్." పంచ. వేం. ర, ఆ.

అబ్బరము. వై. విణ. అపారము. "చ. మెఱుంగుటమ్ముల, బ్బరముగఁబూన్చియయ్యుతియబంటులనిద్దపుమేనులెల్లవా, విరినలియంగ నేసి." అచ్చ. యు, కాం.

అబ్బాటు. దే. వి. జనసమ్మర్దమువలనఁగలిగెడుకాఁక. "వ. ఇంపారుకలపంబులబ్బాటునంబేటులెత్తి యొండొరులయొత్తడింబొడిపొడియై." స్వా. ౫, ఆ.

అబ్బాలాడు. దే. అ. క్రి. (అబ్బాలు+ఆడు.) తడఁబడు, సంభ్రమించు.

అబ్బు. వై. అ. క్రి. దొరకు, ప్రాప్తించు.

అబ్బురపడు. వై. అ. క్రి. (అబ్బురము+పడు.) విఱఁగుపడు, ఆశ్చర్యపడు.

అబ్బురపాటు. వై. వి. అబ్బురపడుట.

అబ్బురము. వై. వి. విణ. ఆశ్చర్యము*. విణ. అపూర్వము. "గీ. పానునులయింటఁబుట్టినబహిర బహిర, రాతివర్గజయంబజస్రమునుగలిగి. వర్తిలుటయబ్బురముగాన." కళా. ౫, ఆ.

అబ్బెంద. దే. వి. వృక్షవిశేషము. "రగడ. అబ్బెందలమాకబ్బెందలఁజెలి." యా. ౪, ఆ.

అబ్బెసము. వై. వి. అలవాటు. అభ్యాసము. "ఎ, గీ. మానమునుశౌచమునుయంత్రమంత్రములును. గావుకారణములుయోగకలనమునకు, నిశ్చయంబును నభియోగనిశ్చలతయుఁ. గడఁకయునునబ్బెసముఁగానికలశజన్మ." కాశీ. ౫, ఆ.

అబ్రపడు. వై. అ. క్రి. (అబ్రము+పడు.) ఆశ్చర్యపడు.

అబ్రము. వై. వి. విణ. అబ్బురముయొక్క రూపాంతరము.

అబ్రహ్మణ్యము. సం. వి. అ. న. చంపఁదగననుమాట.

అబ్రాశి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము. నీరుకుప్ప.

అభంగురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భంగురముకానిది. (భంగురము=నశించునది.)

అభయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కరకశి. అ. న. ము. పట్టివేరు. విణ. భయములేనిది.

అభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం ఈశ్వరుఁడు. విణ. పుట్టుకలేనివాఁడు.

అభాగ్యము. సం. వి. అ. న. భాగ్యములేమి. విణ. భాగ్యములేనిది.

అభావము. సం. వి. అ. పుం. 1. లేమి; 2. చావు.

అభాషణము. సం. వి. అ. న. మాటలేమి, మౌనము.

అభికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్ఛగలవాఁడు. కాముకుఁడు.

అభిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. శత్రువులనుగూర్చి దండెత్తిపోవుట.

అభిఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పేరు; 2. కీర్తి; 3. దిగి.

అభిగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందఁబడినది.

అభిగమనము. సం. వి. అ. న. 1. పొందు. పొందిక.

అభిగమము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

అభిగమ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁదగినది.

అభిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎదురుకొనిపోయి యాక్రమించుట; 2. పగకెదిరించుట; 3. గౌరవము; 4. తెరువాటు.

అభిఘరించు. సం. స. క్రి. (నెయ్యి) మిడుచు.

అభిఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొట్టు; 2. దెబ్బ.

అభిఘాతి. సం. వి. న్. పుం. శత్రువు. పగతుఁడు.

అభిఘారము. సం. వి. అ. పుం. తిరుగఁబోఁత.

అభిచరించు. సం. అ. క్రి. సంచరించు. తిరుగు.

అభిచరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సహాయుఁడు, తోడు.

అభిచారము. సం. వి. అ. పుం. హింసార్థమైన హోమకర్మము. పంపు.

అభిజనము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుట్టుచోటు; 2. కులము; 3. కులాగతమయిన పెక్కుములోనగు బిరుదు; 4. పొగడ్త.

అభిజాతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మంచికులమునఁబుట్టినవాఁడు; 2. చదువరి; 3. తగవరి.

అభిజిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. 1. పగటఁ బదునాలుగుగడియలమీఁద రెండుగడియల కాలము; 2. ఒకనక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

అభిజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. 1. గుఱుతు; 2. తెలివి.

అభిజ్ఞుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలివరి.

అభిదర్శించు. సం. స. క్రి. చూచు.

అభిధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక శబ్దవృత్తి. (సంకేతితములగుపదపదార్థములసంబంధము.) (చూ. వృత్తి.)

అభిధానము. సం. వి. అ. న. నామధేయము, పేరు.

అభిధేయము. సం. వి. అ. న. 1. పేరు; 2. అర్థము.

అభిధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పరద్రవ్యమునందు పేక్ష.

అభినందనము. సం. వి. అ. న. సంతోషించుట.

అభినందించు. సం. అ. క్రి. సంతోషించు. స. క్రి. పొగడు.

అభినయము. సం. వి. అ. పుం. సూచింపఁదగినయర్థమునుసూచించుట. (ఇది చతుర్విధము.—ఆహార్యము. (భూషణాదులచేఁగలిగినది.) వాచికము. (వాక్కుచేతఁగలిగినది.) ఆంగికము. (అంగముచేతఁగలిగినది.) సాత్వికము. (సత్వముచేతఁగలిగినది అని.)

అభినయించు. సం. స. క్రి. అంగన్యాసాదులచే అర్థమునుసూచించు.

అభినవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నవీనము. క్రొత్త.

అభిని. వై. గ్రా. వి. నల్లమందు. అహిఫేనము.

అభినిర్యుక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడస్తమించువేళ నిద్రించువాఁడు.

అభినిర్యాణము. సం. వి. అ. పుం. బయలుదేఱుట. ప్రయాణము.

అభినివేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. చొరవ; 2. పట్టు.
అభినీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. న్యాయముతోఁగూడినది; 2. సంస్కరింపఁబడినది; 3. కోపముగలది.
అభినుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్తుతింపఁబడినది, పొగడఁబడినది.
అభినుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. స్తుతి, పొగడ్త.
అభినుతించే. సం. స. క్రి. స్తుతించు, పొగడు.
అభిపన్నుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంగీకరింపఁబడినవాఁడు; 2. ఆపదపొందినవాఁడు; 3. తప్పుచేసినవాఁడు; 4. దాక్షిణ్యముగలవాఁడు; 5. శత్రువుచేనాక్రమింపఁబడినవాఁడు; 6. శరణుచొచ్చినవాఁడు.
అభిప్రాయము. సం. వి. అ. పుం. ఆశయము, తలఁపు.
అభిప్రేతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిప్రాయముకొనఁబడినది, తలఁపఁబడినది.
అభిభవము. సం. వి. అ. పుం. తిరస్కారము, తెగడిక.
అభిభవించే. సం. స. క్రి. తిరస్కరించు, తెగడు.
అభిభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినది, తెగడఁబడినది.
అభిమంత్రణము. సం. వి. అ. న. 1. పిలుపు; 2. మంత్రముచేసంస్కరించుట.
అభిమంత్రించే. సం. స. క్రి. 1. పిలుచు; 2. మంత్రముచేసంస్కరించు.
అభిమంత్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిమంత్రింపఁబడినది.
అభిమతము. సం. వి. అ. న. సమ్మతి. విణ. సమ్మతము.
అభిమరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చంపుట; 2. యుద్ధము; 3. కట్టుట.
అభిమర్ధము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము; 2. రాయిడి.
అభిమర్శనము. సం. వి. అ. న. నిమురుట.
అభిమర్శించే. సం. స. క్రి. నిమురు.
అభిమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధనాదులచేఁ గలిగెడుగర్వము; 2. అజ్ఞానము; 3. ప్రేమము; 4. వధము.
అభిమాని. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అభిమానముగలవాఁడు.
అభిమానించే. సం. స. క్రి. గొప్పపఱచు, గౌరవించు.
అభిముఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎదురుమొగమైనది.
అభియాతి. సం. వి. ఇ. పుం. వైరి, పగతుఁడు.
అభియానము. సం. వి. అ. న. ఎదురుకొనిపోవుట.
అభియుక్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆశగలవాఁడు; 2. పగకెదిరించినవాఁడు.
అభియోక్త. సం. వి. ఋ. పుం. పగకెదిరించువాఁడు.
అభియోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎదురుకొనిపోయి యాక్రమించుట; 2. పగకెదిరించుట; 3. పూనిక.
అభియోగి. సం. వి. న్. పుం. అభియోక్త.
అభియోగించే. సం. స. క్రి. పగకెదిరించు.
అభిరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపేక్ష, ఇచ్ఛ.
అభిరామము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మనోజ్ఞము, ఒప్పిదమైనది.
అభిరుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అత్యాసక్తి; 2. జిగి.
అభిరూపుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒప్పిదముగలవాఁడు; 2. తెలివిగలవాఁడు.
అభిలషించే. సం. స. క్రి. వాంఛించు, కోరు.
అభిలాపము. సం. వి. అ. పుం. శబ్దము.
అభిలావము. సం. వి. అ. పుం. లవనము, కోత.
అభిలాష. సం. వి. అ. పుం. వాంఛ, కోరిక.
అభిలాషి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అభిలాషకలవాఁడు.
అభిలాషుకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గర్ధనుఁడు, కోరికగలవాఁడు.
అభివందనము. సం. వి. అ. న. నమస్కారము, మ్రొక్కు.
అభివాదకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వందారువు, మ్రొక్కువాఁడు.
అభివాదనము. సం. వి. అ. న. గోత్రనామములు చెప్పి పాదములుసోఁకమ్రొక్కుట. ఏటికోళ్లు.
అభివృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పెంపు.
అభివ్యక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రతిబింబము.
అభిశంసనము. సం. వి. అ. న. నింద, దూఱు.
అభిశస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దూఱుట; 2. వేఁడుట.
అభిశస్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరస్త్రీగమనాదిదోషములచే దూఱఁబడినవాఁడు, అపకీర్తిగలవాఁడు.
అభిశాపము. సం. వి. అ. పుం. ఆపదూఱు.

అభిషంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవమానము; 2. ఒట్టు; 3. తిట్టు.

అభిషవము. సం. వి. అ. పుం. 1. కల్లుతేట; 2. యజ్ఞము; 3. సోమపానము; 4. స్నానము.

అభిషిక్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభిషేకింపఁబడినవాఁడు.

అభిషుతము. సం. వి. అ. పుం. పులియఁబెట్టిన కడు గునీరు. (కుల్మాషాభిషుతమని యేకపదముగాఁ గొందఱు.)

అభిషేకము. సం. వి. అ. పుం. స్నానము, మునుక.

అభిషేకించు. సం. స. క్రి. మునిఁగించు.

అభిషేణనము. సం. వి. అ. న. సేనతో శత్రువు నెదుర్కొనిపోవుట.

అభిష్టుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శస్తము, పొగడఁబడినది.

అభిష్యందము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంటితెవులు; 2. మిక్కిలికాఱుట; 3. మిక్కిలివృద్ధి.

అభిష్వంగము. సం. వి. అ. పుం. అభిరుచి, అత్యాసక్తి.

అభిసంధము. సం. వి. అ. పుం. కంటితెవులు.

అభిసంధానము. సం. వి. అ. న. వ్యళీకము, మోసపుచ్చుట.

అభిసంపాతము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము, పోరు.

అభిసరించు. సం. స. క్రి. ప్రియులొకరొకరి నుద్దేశించు. "గీ. రేయినిజనాథులనభిసరించి పోయి." కవిక. ర, ఆ.

అభిసారి. సం. విణ. (సం. ఈ సం.) ఒకటి నుద్దేశించిపోవువాఁడు.

అభిసారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రియునిఁగూర్చి సంకేతస్థలమునకుఁబోయెడి నాయిక. (చూ. నాయిక.)

అభిహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పగకెదిరించుట; 2. దొంగిలించుట; 3. ఆయిత్తపడుట.

అభిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉక్తము, చెప్పఁబడినది.

అభీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కవి. విణ. 1. నిర్భయుఁడు; 2. ఇచ్ఛగలవాఁడు; 3. క్రూరుఁడు.

అభీప్సితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభీష్టము, కోరఁబడినది.

అభీరుపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచర?.

అభీరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచర?. విణ. భీరువుకానిది.

అభీషంగము. సం. వి. అ. పుం. ఆక్రోశము, తిట్టు.

అభీషువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కిరణము; 2. పగ్గము.

అభీష్టము. సం. వి. అ. న. కోరిక. విణ. కోరఁబడినది.

అభూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జరగనిది.

అభేదము. సం. వి. అ. పుం. భేదములేమి.

అభేద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదింపఁదగనిది.

అభ్యంగము. సం. వి. అ. పుం. తెలంటు.

అభ్యంజనము. సం. వి. అ. న. అభ్యంగము.

అభ్యంతరము. సం. వి. అ. న. 1. ఎల్లదిక్కులకు నడిమిచోటు; 2. నడిమిచోటు; 3. ఆటంకము.

అభ్యక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చేరినది; 2. పోయినది; 3. స్పష్టమయినది.

అభ్యగ్రము. సం. వి. అ. న. దాపు. విణ. దాపైనది.

అభ్యనుజ్ఞ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అనుజ్ఞ, సుదల.

అభ్యమితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆతురుఁడు, తెవులుగొంటు.

అభ్యమిత్రీణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శత్రువు నెదుర్కొనిపోవువాఁడు.

అభ్యమిత్రీయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)—పై—

అభ్యమిత్ర్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)—పై—

అభ్యర్చన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అర్చన, పూజ.

అభ్యర్చించు. సం. స. క్రి. పూజించు.

అభ్యర్చితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూజింపఁబడినవాఁడు.

అభ్యర్థించు. సం. స. క్రి. 1. కోరు; 2. వేఁడు.

అభ్యర్థితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరఁబడినవాఁడు; 2. వేఁడఁబడినవాఁడు.

అభ్యర్ణము. సం. వి. అ. న. దాపు. విణ. దాపైనది.

అభ్యర్హితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తగినవాఁడు.

అభ్యవకర్షణము. సం. వి. అ. న. నాటినముల్లులో నగువానినూడఁదీయుట, నిర్హారము. పైరునకు విఘాతమైన గాదము మొదలయినవానిఁ బెఱుకుట. (అనికొందఱు.)

అభ్యవస్కందనము. సం. వి. అ. న. దోఁపుడు. ముట్టడి. (అనికొందఱు.)

అభ్యవహారము. సం. వి. అ. పుం. ఆహారము, తిండి.

అభ్యవహారించు. సం. స. క్రి. ఆహారించు, తిను.

అభ్యవహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భక్షితము, తినఁబడినది.

అభ్యసనము. సం. వి. అ. న. అభ్యాసము, అలవాటు.

అభ్యసనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభ్యసింపఁదగినది.

అభ్యసించు. సం. స. క్రి. అలవాటుచేయు.

అభ్యస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభ్యసింపఁబడినది.

అభ్యాంతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆమయావి, తెవులుగొంటు.

అభ్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. మిథ్యాభియోగము, కల్లజగడము

అభ్యాగతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భోజనమప్పుడు వచ్చినయతిథి.

అభ్యాగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎదురుకొని లేచుట; 2. కొట్టు; 3. దాపు; 4. పగ; 5. పోరు.

అభ్యాగారికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుటుంబమునందు మిక్కిలి యాసగలవాఁడు.

అభ్యాదానము. సం. వి. అ. న. ప్రారంభము. కొరఁకోలు.

అభ్యామర్దము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము, పోరు.

అభ్యాశము. సం. వి. అ న. దాపు. విణ. దాపైనది.

అభ్యాసము. సం. వి. అ. న. దాపు. పుం. అలవాటు. విణ. దాపైనది.

అభ్యాసాదనము. సం. వి. అ. న. దోఁపుడు. ముట్టడి. (అనికొందలు.)

అభ్యుత్థానము. సం. వి. అ. న. ఎదురుకొని లేచుట.

అభ్యుదయము. సం. వి. అ. పుం. శుభోదయము, మేలుకాన్పు.

అభ్యుదితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు ఉదయించెడువేళ నిద్రించువాఁడు.

అభ్యుద్ధరించు. సం. స. క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. మీఁదికెత్తు.

అభ్యుపగమము. సం. వి. అ. పుం. అంగీకారము, ఇయ్యకోలు.

అభ్యుపగమించు. సం. స. క్రి. అంగీకరించు, ఇయ్యకొను.

అభ్యుపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుగ్రహము, సాకతము.

అభ్యూషము. సం. వి. అ. పుం. పొళి, గుగ్గిళ్లు.

అభ్రకము. సం. వి. అ. న. గిరిజము, బేగడ.

అభ్రగము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి, పులుఁగు.

అభ్రపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. ప్రబ్బళి.

అభ్రమాతంగము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లయేనుఁగు, ఐరావతము.

అభ్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. మబ్బు; 3. బంగారు; 4. బేగడ.

అభ్రమువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. తూర్పుదిక్కునందుండెడి ఆఁడేనుఁగు.

అభ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొయ్యగుద్దలి.

అభ్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మబ్బునఁబుట్టినది.

అభ్రేషము. సం. వి. అ. పుం. న్యాయము, పాడి.

అమ. ఉభ. వై. వి. 1. అమ్మ; 2. పూజ్యస్త్రీ*. (అమ్మ యొక్కరూపాంతరము.) సం. ఆ. స్త్రీ. అమావాస్య.

అమంగళము. సం. వి. అ. న. అశుభము. విణ. అశుభమైనది.

అమండము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.

అమడలు. వై. వి. బ. 1. కవబిడ్డలు*; 2. తృణధాన్యవిశేషము*.

అమత్రము. సం. వి. అ. న. కంచుపాత్రము; 2. పాత్రము.

అమరు. దే. అ. క్రి. ఉపయుక్తమగు. "వ. సమరసమయంబునకమయందగు." ఉ, హరి. ర, ఆ.

అమర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అమరావతి; 2. కంబము; 3. గతిక; 4. తిప్పతీఁగ?; 5. మాపి. అ. పుం. ము. 1. పాదరసము; 2. పొగడ?.

అమరకము. దే. వి. అమరమునకు రూపాంతరము.

అమరము. దే. వి. 1. పాళెపట్టుదొరలకియ్యఁబడుకొలఁదినీమ. "గీ. భటులు వేయిటికెన్న నిర్వదియు నాల్గు, వేలుగాలక్షయర్వదివేల ప్రజకుఁ, జెల్లు నల్వదిలక్షలుజీతమనఘ, యవరమేలెడుదొరలకీ క్రమమెసుమ్మి." కృష్ణ. ౨. ఆ. 2. ఒకనిఘంటువు.

అమరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇంద్రునిపట్టణము.

అమరిక. దే. వి. 1. అందము; 2. విధము.

అమరు. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పు. "క. పురిరాకొమరులకీర్త్యం, బరవాహినిభుజగపురికిబలువిడిఁజనియం, దిరవుకొనఁనెడముచాలమి, మరలినతఱి బుగ్గలననమరుసౌధంబుల్." పాండు. ౧. ఆ.— 2. కుదురు; 3. పొందికపడు; 4. సిద్ధమగు; "వ. సమరంబునకునమరుండను నవసరంబున." ఉ, హరి. ౬, ఆ.—5. సిద్ధించు. "క. నిక్కముగనిపుడెల్లకోర్కులు, నమరెంగద మిమ్ముఁ జూచినంతనెమాకున్." అచ్చ. బాల, కాం.

అమరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేల్పు. విణ. చావని వాఁడు.

అమరుమే. దే. ప్రే. అమరఁజేయు.

అమర్త్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిర్జరుఁడు, వేల్పు.

అమర్యాద. సం. వి. అ. స్త్రీ. మర్యాదలేమి. విణ. మర్యాదలేనిది.

అమర్షణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) అమర్షము గలవాఁడు.

అమర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోపము, కినుక; 2. ఓర్వలేనితనము.

అమల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి; 2. బొడ్డుకాఁడ; 3. నేలయుసిరిక 1. అ. న. ము. అభ్రకము. విణ. నిర్మలము.

అమలు. హిం. వి. అధికారము, ప్రభుత్వము.

అమలుదారు. హిం. వి తహశీలుదారు.

అమవస. వై. వి. అమాస. అమావాస్య.

అమాంతగాఁడు. దే. వి. (అమాంతము+కాఁడు.) చిల్లరబేరగాఁడు.

అమాంతము. దే. వి. 1. చిల్లరబేరము; 2. అకస్మాత్తు.

అమాంసుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బలములేని వాఁడు, దుర్బలుఁడు.

అమాత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంత్రి, ప్రెగ్గడ.

అమానస్యము. సం. వి. ఆ. న. దుఃఖము, సెగులు.

అమాని. దే. విణ. దొరతనమువాని స్వతంత్రవిచారణకలది.

అమానుపస్తా. హిం. వి. తాంబూలముదంచురోలు రోఁకలి.

అమానుషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మనుష్యకృతముకానిది.

అమారు. దే. వి. ఓడలంగరుమోకు.

అమావసి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. అమావాస్య, (రూ.) అమావాసి.

అమావాస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.—వై.—(రూ.) అమావస్య.

అమాస. వై. వి. అమవసయొక్కరూపాంతము.

అమిటి. దే. వి. కూలిలేమి, వెట్టి.

అమీన్. హిం. వి. చిన్నప్రదేశముమీఁద న్యాయాధిపతి.

అమూల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెలలేనిది.

అమృణాళము. సం. వి. అ. న. 1. నీటిపట్టివేరు; 2. వట్టివేరు.

అమృత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక 1; 2. కరక 1; 3. తిప్పతీఁగ; 4. పిప్పలితీఁగ. అ. న. ము. 1. సుధ; 2. నీళ్లు; 3. నెయ్యి; 4. అయాచిత వృత్తి; 5. ముక్తి; 6. యజ్ఞశేషము. విణ. అందమైనది. (పంచామృతములు=ఉదకము, పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, తేనె.)

అమృతకలశము. సం. వి. అ. న. 1. అమృతపు కుండ; 2. భక్ష్యవిశేషము. "వ. అతిరసమ్ములు సుకియలమృతకలశమ్ములు." హంస. ౧, ఆ.

అమృతాంధసుఁడు. సం. వి. ప్. పుం. దేవుఁడు, వేల్పు.

అమృతాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుఁడు.

అమృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ధన్వంతరి; 2. వేలుపు.

అమేధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పవిత్రము కానిది.

అమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మితియిడతగనిది.

అమేషా, హామేషా. హిం. క్రి. విణ. ఎల్లప్పుడు.

అమోఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కరక 1; 2. వాయువిడంగము 1. విణ. వ్యర్థముకానిది.

అమ్మ. వై. వి. 1. తల్లి; 2. పూజ్యస్త్రీ*. అవ్య. ఔర. "స్ఫురితంబులమ్మయనఁ దేనియలొల్కెడి జిల్గుపాటతో." ఉ, రా. ౬, ఆ. (ఆమ్రేడిత మందు అమ్మమ్మ.)

అమ్మకచెల్ల. ద్వ. అవ్య. (అమ్మ+అక+చెల్లెలు.) ఔర. "ఉ. అమ్మకచెల్లనాహృదయ మమ్మక చెల్లదువీనికియ్యెడన్." విజ. ౧, ఆ.

అమ్మకము. దే. వి. విక్రయము.

అమ్మక్క. వై. అవ్య. (అమ్మ+అక్క.) ఔర. "ద్వి. అమ్మక్కయని సతులక్కజంబంద." రా. బా, కాం.

అమ్మచెల్ల. ద్వ. అవ్య. (అమ్మ+చెల్లెలు.) ఔర. "అమ్మచెల్లయిట్టులనకుము." భార. శాం. ౩, ఆ.

అమ్మనలు. దే. వి. బ. 1. బాలికాక్రీడావిశేషము; 2. అమ్మనలాడుసాధనములు. (రూ. అమ్మనములు.)

అమ్మయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జలమయము.

అమ్మరో. ద్వ. అవ్య. (అమ్మ+రో:) ఔర. "ఉ. అమ్మరో ధర్మరాజాఁగొనియాడఁగఁజెల్లదె యొల్ల దేశముల్." పాంచా. ౫, ఆ. (రూ. అమ్మరో.) (అమ్మను పిలుచుటయందును ఈ రూపములు వచ్చును.)

అమ్మవారు. ద్వ. వి. బ. 1. స్త్రీదేవత; 2. పూజ్యురాలగు బ్రాహ్మణస్త్రీ.

అమ్మాయి. వై. వి. పడుచు, బాలిక.

అమ్మి. వై. వి. అమ్మాయి.

అమ్మిక. వై. వి. పార్వతి. "గీ. గట్లఁ బేనిపట్టికఅకంఠునిల్లాలు, కొదమసింగమెక్కుకొన్నజంత. సత్తిసామితల్లిచండియమ్మికదుగ్గ. యనఁగనీనెలంతయలరునభవ." ఆం, భా. ప్ర, స్వ.

అమ్ము. యు. దే. స. క్రి. విక్రయించు. —వై. వి. బాణము. (దీనికి వీఁపునందలి నఖక్షతియు అర్థమని కొందఱనియెదరు. అప్పుడు బహువచనాంతము.)

అమ్ముడు. దే. వి. వెలకు ఒక వస్తువునిచ్చుట, విక్రయము.

అమ్ముడుపోవు. దే. అ. క్రి. (అమ్ముడు+పోవు.) వెలపోవు.

అమ్మవేటునేల. ద్వ. వి. బాణము పోయిపడునంతదూరముగలభూమి. "వ. గ్రామంబునకు నిర్ఋతిభాగంబున నమ్మవేటు నేలకంటెదూరంబుగాఁజని." వి, పు. ర, అ.

అమ్లము. సం. వి. అ. పుం. పులుసు.

అమ్లానము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దతేకులుగల చేమంతి; పెద్దగోరంట (అనికొందఱు.) విణ. 1. వాడనిది; 2. మాయనిది.

అమ్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చింత; 2. పులిచింత; 3. పులుసు; 4. త్రేఁపు.

అయ. వై. వి. తండ్రి*. విణ. పూజ్యుఁడు. (అయ్య యొక్కరూపాంతరము.)

అయగారు. ద్వ. వి. అయ్యగారుయొక్కరూపాంతరము. (ఆచార్యునకు—చూ. నుడుగు అఁడు.)

అయత్నము. సం. వి. అ. పుం. యత్నములేమి.

అయథార్థవర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చారుఁడు, వేగులవాఁడు.

అయనము. సం. వి. అ. న. 1. సూర్యునిదక్షిణోత్తరదిశలపోక; 2. త్రోవ.

అయము. సం. వి. అ. పుం. మేలుగలుగఁజేసెడి కర్మము. మేలుగలుగఁజేసెడి దైవము (అనికొందఱు.)

అయస్కాంతము. సం. వి. అ. పుం. సూదంటురాయి.

అయస్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగుపిక్కముందటిచోటు.

అయస్కారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇనుముపని చేయువాఁడు, కమ్మరి.

అయస్సు. సం. వి. స్. న. లోహము. ఇనుము.

అయారె. ద్వ. అవ్య. (అయా+రె.) ఔర, (రూ. అయారే.)

అయిమాయిషీ, అజమాయిషీ. హిం. వి. అంచనా.

అయినజు. హిం. వి. బదులు, మూలధనము, రాఁబడి.

అయుక్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) యుక్తము కానిది. (యుక్తము=తగినది.)

అయుతము. సం. వి. అ. న. పదివేలు. విణ. కూడుకొననిది.

అయో. ద్వ. అవ్య. (అయ+ఓ.) అయ్యో. (ఆమ్రేడితమందు అయయో.)

అయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడఁబాటు; 2. కూడికలేమి; 3. మాననిప్రయత్నము.

అయోగ్యత. సం. వి. అ. స్త్రీ. అయోగ్యత్వము.

అయోగ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) యోగ్యుఁడుకానివాఁడు.

అయోగ్రము. సం. వి. అ. న. ముసలము, శోఁకలి.

అయోనిజుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గర్భమునందుఁబుట్టనివాఁడు.

అయోముఖము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఇనుముది; 2. కఠినము.

అయ్య. వై. వి. తండ్రి*. (ఇది వాత్సల్యసంబోధనమునందు సంబోధ్యశబ్దంబునకుమాఱుగాఁ బ్రయోగింపఁబడును. "వ. ఆరాజర్షిముఖ్యుండయ్యాయిట్లేలతడసితనియడిగిన." భార. అర. 2, ఆ.—మఱియు క్రియలమీఁదను విశేషణములమీఁదను వచ్చునపుడు వ్యతిరేకమును దెలుపును. "గీ. ఆఁ కొనఁగముసిఁడిదినఁగ్రొవ్వులావు, కలుగునయ్య." భార. ఉద్యో. అ. 3, "గీ. ఎఱిగియెఱిఁగినన్ను నేకార్థసమవేతుఁ. బాడియయ్యయిట్టిపనికిఁబనుప." భార. అర. ౨, ఆ.)—విణ. పూజ్యుఁడు. "అద్దిరా అయ్యకుమ త్మథాఖ్యుదయము." కళా. 3, ఆ.

అయ్యగారు. ద్వ. వి. 1. ఆచార్యుఁడు; 2. పూజ్యుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు. (చూ. అయగారు.)

అయ్యది. దే. స. (ఆ+అది.) అది.

అయ్యారె. ద్వ. అవ్య. (అయ్య+రె.) ఔర. (రూ. అయ్యారే.)

అయ్యలు. వై. అవ్య సంతాపమును దెలుపును*. "అయ్యలుతాళలేననియాముకొన్న ప్రేమతోడ. నియ్యానయిఁకఁదమి నిలుపలేననఁగాను." క్షేత్రయ.

అయ్యవారు. ద్వ. వి. బ. పూజ్యుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు.

అయ్యారె. ద్వ. అవ్య. (అయ్యా+రె.) ఔర. (రూ. అయ్యారే. "క. అయ్యారేనెలువెక్కఁడ. నయ్యారే గెలువఁజాలు నంగజునారిన్." విజ. ౧, ఆ.)

అయ్యో. దే. ద్ర. (అయి+యు.) మీఁదవిరుద్ధధర్మముకలుగుటను తెలుపును. "గీ. ఉత్తమజ్ఞానవృద్ధు నానుండు నేను. బాలుఁడయ్యును బూజ్యుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు." భార. సభా. ౨. ఆ.

అయ్యొ. ద్వ. అవ్య. (అయ్య+ఒ.) అయో. "ఎ. గీ. కటికి నేలఁగండ్లులొత్తనిద్రపోయెడునయ్యొ." భార. ఆది. ౬, ఆ.—(రూ. అయ్యో. ఆమ్రేడితమందు అయ్యయ్యొ. అయ్యయ్యో.)

అర. వై. వి. సగము, అర్ధము.

అరఁగు. దే. వి. తిన్నె,వేడిక. "ఉ. నీడనున్నపుడ్, రంగుటరఁగుపచ్చలయరఁగయిపో."ఆము.౫.ఆ.

అరఁటి. దే. వి. అనఁటి. కదళి౫.

అరక. దే. వి. ఎద్దులఁగట్టిదున్నుటకు సిద్ధపఱచిన నాఁగలి. ఏరు.

అరకాఁడు. దే. వి. (అరక+కాఁడు.) పైరుపెట్టువాఁడు, కర్షకుఁడు.

అరఖు. హిం. వి. ద్రవరూపమైన ఔషధము

అరగడము. దే. విణ. వయసుచెల్లినది. వృద్ధు.

అరగడి దే. వి. కుఱుచగోడ.

అరగన్ను. ద్వ. వి. (అర+కన్ను.) సగముమూయఁబడినకన్ను.

అరగలి. ద్వ. వి. (అర+కలిమి.) సందేహము. "చ. నరునకుఁబూనిపల్కితి వినం జవిమాలినయట్టి పల్కులే, నరగలిలేక బెట్టడరినప్పుడునూడుము నన్ను నాతనిన్." భార. కర్ణ. ౨. ఆ.

అరగలిగొను. ద్వ. అ. క్రి. (అరగలి+కొను.) సందేహించు. "ద్వి. హరుఁడుభక్తులమనంబరయంగఁదలఁచి. యరుదైనవస్తువులరుదెంచివేఁడ, నరగలిగొనకిత్తురల్లభక్తులును." బస. ౫. ఆ.

అరగూఁడు. ద్వ. వి. గోడయందేర్పఱచినగూఁడు.

అరడ. దే. వి. ఏఱుదాఁటఁదగినసాధనవిశేషము. "గీ. ఈఁదుకొయ్యలు తెప్పలునీఁదుకాయ. లరడలరిగోళ్లుపడవలుదరులుపుట్లు, చేపడవలోడ లాదిగాఁజెలఁగునట్టి, యంబుతరణంబులకుసెల్ల నధిపుఁడతఁడు." హంస. ౫. ఆ.

అరణము. వై. వి. వివాహకాలమునందు అల్లునకును ఆఁడుబిడ్డకును ఇయ్యఁబడుధనము, హరణము.

అరణి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. త్రచ్చినిప్పుఁబుట్టించెడుకొయ్య.

అరణ్యము. సం. వి. అ. న. కాననము, వనము, అడవి.

అరణ్యశునకము. సం. వి. అ. పుం. వృకము, తోఁడేలు.

అరణ్యాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దయడవి, పేరడవి.

అరత. వై. ద్ర. సమీపమునందు. "గీ. అనుజు గెలువు, గాంచిమోదించెనరతనటించుచక్రి." (రామాయణార్థమున నరతనవియు, భారతార్థమున ఆరతనవియుఛేదము.) రాఘ. ౫, ఆ. (కొందఱు ఉపకంఠము అను సంస్కృతశబ్దముయొక్క అర్థమునుబట్టి తెనుఁగునను సమీపమునందు అనునర్థమున అఱుతనని ప్రయోగించినారు. చూ. అఱుత.)

అరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. విరామము; 2. ఒక మన్నథావస్థ.

అరత్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. చిటికెనచాచిన మూర; 2. మోఁచెయి.

అరదండ. దే. వి. రెండుచేతులకుఁదగిలించెడు సంకెల.

అరదము. వై. వి. తేరు, రథము.

అరప. దే. వి. మీఁదఁగూర్చుండుటకై యేర్పఱచిన చిన్నచప్పరము, మంచము.

అరపది. వై. స. పదిటసగము, అయిదు.

అరమర. ద్వ. వి. (అర+మరలుట.) 1. సందేహము; 2. భేదము. (రూ. అరమరము "ఉ. తామదిన మ్మకున్నది విదర్భనరేంద్రతనూజ నిన్నుసు, త్రాముఁడవంచునీయరమరంబునఁబోమననీదు నీకు." వై. ౧, ఆ.)

అరమరిక. ద్వ. వి. (అరమరయొక్క రూపాంతరము.) 1. సందేహము; 2. భేదము. "అరమరికలేనిచుట్టలు." క్షేత్రయ.

అరమాటుమొన. ద్వ. వి. మల్లబంధవిశేషము.

అరము. సం. వి. అ. న. బండికంటెయాకు. క్రి. విణ. న. త్వరితము. విణ. పడిగలది.

అరముడి. దే. క్రి. విణ. మాటిమాటికి.

అరయిక. దే. వి. అరయుట, విచారణ.

అరయు. దే. స. క్రి. 1. విచారించు; 2. వెదకు.

అరరము. సం. వి. అ. న. 1. తలుపు; 2. అకు.

అరరి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. కవాటము, తలుపు.

అరవరలు. దే. విణ. బ. శుష్కము. "క. విరహాగ్ని వలనదేహము, లరవరలైహస్తభూషణావళులెల్లన్, హారిగోరిజాతీపడఁగా, నరుదుగ నెకచోటఁగూడియందఱుఁదమలోన్." వి, పు. ౭. ఆ.

అరవాయి. వై. వి. 1. అధైర్యము; 2. సంకోచము.

అరవాయిగొను. ద్వ. అ. క్రి. (అరవాయి+కొను.) 1. అధైర్యపడు; 2. సంకోచించు. "వ. చుట్టంబనియరవాయిగొనుటకర్జంబుగాదు." భార. కర్ణ. 3, ఆ.

అరవిందము. సం. వి. అ. న. పద్మము, తామర.

అరవిరి. ద్వ. వి. సగమువిరిసినమొగ్గ, ముకుళము.

అరసావు. ద్వ. వి. (అర+చావు.) మూర్ఛ. "చ. అతండు నీమఱుం, దికినరసావొనర్చె." భార. ద్రో. ౫, ఆ.

అరళము. సం. వి. అ. న. తలుపు. "అరళంబులు విరళంబులైన." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

అరళువు. సం. వి. ఉ. పుం. దుండిగము.

అరాజకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రాజులేనిది.

అరాతి. సం. వి. ఇ. పుం. శత్రువు, పగతుఁడు.

అరాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. మదపుటేనుఁగు; (ఇదినింద్యము.) 2. సజ్జరసము; 3. అభినయహస్తవిశేషము. (బొటనవ్రేలినివంచి చూపుడువ్రేలి మొదటఁగూర్చి చూపుడువ్రేలిని వంచి తక్కిన వ్రేళ్లను జక్కఁగాఁ జాఁచిపట్టినది.) విణ. వంకరైనది.

అరి. ఉభ. దే. వి. 1. కప్పము; 2. శరసంధానస్థానమైనయల్లెసడుము. "క. సరినాధానముసేయుట, యరిఁబోయుటతివియుఁబేయుటద్భుతకరమై. తరుణీశరములుభానుని, కరములగతిరిపులనేకకాలముకప్పెన్." విక్ర. ౬, ఆ. "సీ. బలితంపుఁగ్రొవ్వాఁడిములుకుల సింగాణిఁగూరిచియరిపెనికొనకులాగి." అచ్చ. యు, కాం. (దీనికి వృత్తియందు నిర్బంధములోనగు అర్థములు కలుగుచున్నవి. చూ. అరికట్టు. మొ.)—సం. ఇ. పుం. 1. చక్రము; 2. శత్రువు. (అరిషడ్వర్గము.—కామము, క్రోధము, లోభము, మోహము, మదము, మాత్సర్యము.)

అరిందముఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శత్రువు నడఁచువాఁడు.

అరికట్టు. దే. స. క్రి. 1. అడ్డగించు; "సీ. తెరువులనరుగంగ నరికట్టిచంపె నాబాలవృద్ధంబుగా బహుజనముల." నిర్వ. 3, అ.—2. పరిపేష్టించు. "సీ. ఆకుశద్వీపంబునరికట్టుకొనియుండు నెనిమిదిలక్షలఘనఘృతాబ్ధి." భాగ. ౫, స్కం. ౨౨, అ.—వి. బ. దుప్పటిమెలిపెట్టి రెండుబుజముల యందును జందెపువాటుగావైచికట్టినకట్లు.

అరిగ. దే. వి. 1. కేడెము; "సీ. బెడిదంపుటరిగలు బిఱబిఱఁద్రిప్పుచు వడిఁబిల్లమెఱుములవైచువారు." కళా. ౧, అ.—2. ఒకబిరుదు. "సీ. కడువేగమునఁబెండ్లికొడుకు నెమ్మొగమున కరిగ యడ్డమువట్టెఁగురువిభుండు." కళా. ౭. ఆ.

అరిగాపు. దే. వి. (అరి+కాపు.) కట్టుకావలి. (అరిగాపుఁదోఁట=కట్టుకావలిగలతోఁట. మఱియు అరిగాఁపు అనఁగా కప్పముకట్టువాఁడు.)

అరిగాళ్లు. దే. వి. బ. (అరి+కాళ్లు.) ద్వారపుగుఱ్ఱపుపీఁటలకు వెనుకటిభాగమున ఊఁతగానుంచెడుకమ్ములు.

అరిగొను. దే. అ. క్రి. (అరి+కొను.) అడ్డపడు. "ద్వి. అలకుదెబ్బులియరిగొన్నయట్లు." వీరచరిత్రము.

అరిగోలు. దే. వి. (అరి+కోలు.) ఏఱుదాఁటఁదగిన సాధనవిశేషము. (చూ. అరడ.)

అరిణ. దే. వి. ఎత్తుడునీరుపోయుటకై తొలిచి కాలువమొదటనుంచెడు తాటిమ్రానులోనగునది, దోనె.

అరితి. దే. వి. కూరిమి, ప్రేమము. "ఎ, గీ. అరితి, బాలిప్రేముడి మచ్చికమక్కువయనఁ, బ్రేమదోఁచును." అం, భా. ప్ర. నా.

అరిత్రము. సం. వి. అ. న. ఓడగడపెడుత్రెడ్డు, కడపుఁజేయి, చుక్కాను.

అరిదళము. వై. వి. హరిదళము, హరితాళము.

అరిది. దే. విణ. 1. అశక్యము. "క. అరిగరమునసేఁదాల్చిన, నరిగరమునగేంద్రధీరుఁడైనంజెడఁడే, యరిదిరమైనన్నడుగుట, యరిదిరమైకాభిలాషులగునృపతులకున్." ఉ. హరి. ౪, అ.—2. దుర్లభము. "సీ. హిమాద్రికన్యపరమునఁబుట్టినయరిది

కూఁతురు." హరి. ఉ. 2, ఆ.—3. దుస్సహము. "చ. అరిదినికృంతనాఖ్యనిరయంబిది." మార్క. ౨, ఆ.

అరిపడు. ద్వ. అ. క్రి. అడ్డపడు. "చ. తద్భజనాంతరాయత, త్పరమతిమాకునిప్పుడరిపడ్డదురాత్ములనేఁడుగంటిరే." భాగ. 3, స్కం.

అరిమి. దే. వి. బిడ్డలకుగొంతువందుఁగలిగెడు వ్యాధివిశేషము. "ద్వి. ఏలవల్కవు చెప్పవేయన్న నీకు, నరిమియోకోవయోయంగిటిముల్లా." భల్లా. 3, భా.

అరిమేదము. సం. వి. అ. పుం. వెలితుమ్మ. (అనికొందఱు.)

అరివాణము. వై. వి. [illegible]. "క. సతనాల్కలజేజేయపు, డతనికిఁ బ్రకట్టిపసిఁడియరివాణముతో, డుతఁ దెచ్చిపాలయోరెం, బతివలుమువ్వురకుఁబెట్టుమనియిడిచనుడుక." అచ్చ. బాల, కాం. (హరివాణశబ్దముసంస్కృతమనియు దాని కర్థము గుండిగయనియుఁ దెలియుచది.)

అరిష్టతాతి. సం. విణ. ఇ. క్షేమంకరుఁడు, మేలుచేయువాఁడు.

అరిష్టము. సం. వి. అ. న. 1. కీడు; 2. పురిటిల్లు; 3. మజ్జిగ; 4. చోవుగుఱుతు; 5. కల్లు; 6. మేలు. పుం. 1. కాకి; 2. రాపులుఁగు; 3. వెల్లుల్లి; 4. కుంకుడు; 5. వేము.

అరుంతుదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మర్మమును దాఁకునది.

అరుంధతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వసిష్ఠునిభార్య. అరంజోతి.

అరుఁగు. దే. వి. తిన్నె. "అరుంగుమెఱుంగుమెట్టికల్ మసలికనెక్కుఁడు." పాంచా. ౪, ఆ (అరుఁగనియే తఱుచుగా వాడుక. అరఁగనియొకానొకచోఁ గానఁబడుచున్నది.)

అరుగు. దే. అ. క్రి. పోవు. గమించు.

అరుగుదెంచు. దే. అ. క్రి. (అరుగు+తెంచు.) 1. వచ్చు; "కాంచిరరుగుదెంచుమహాత్ముల." భార. ఆది. 2. ఆ.—2. పోవు "ఎ. గీ. హంసకేతనుపాలికినరుగుదేర." జై. ౪, ఆ. (ఇక్కడ తెంచుధాతువుస్వార్థమందు అనుప్రయుక్తమైనదని యెఱుంగవలయును. ఇట్లే ఏగు చను క్రియలకును. ఇట్టిప్రయోగము ఇతరగ్రంథములయందుఁగానఁబడదు. స్వార్థమందు తెంచు అనుప్రయుక్తమగుటకు పోవుటకు పోవుదెంచు అని ప్రయోగించిన ఆచార్యప్రయోగమే ప్రమాణము. చూ. పోవుదెంచు.)

అరుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రుచిలేమి.

అరుజొ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. శాలను. "సీ. అరుజునిల్లెపుఁజేఁపయాకుజెల్ల." హంస ౪, ఆ. (దీనిభేదములు.—కల్లరుజు. పుల్లరుజు.)

అరుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అతివస; 2. తెల్లతెగడ; 3. మంజిడి; 4. మామెన. అ. పుం. ము. 1. ఇంచుకయెఱుపు; 2. కపిలవర్ణము; 3. కుష్ఠభేదము; 4 సంధ్యారాగము. విణ. 1. ఇంచుకయెఱుపుగలది; 2. కపిలవర్ణముకలది.

అరుణిమ. సం. వి. న్. పుం. శోణిమము, ఎఱుపు.

అరుణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అనూరుఁడు; 2. సూర్యుఁడు.

అరుదు. దే. వి. విణ. ఆశ్చర్యము. విణ. అపూర్వము.

అరుదుపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఆశ్చర్యపడు.

అరుదెంచు. దే. అ. క్రి. (అరుగు+తెంచు.) 1. వచ్చు; 2. పోవు. "వ. చంపకాపురంబునకరుదెంచువారు." జై. ౪, ఆ. (చూ. అరుగుదెంచు.)

అరులు. దే. వి. వాత్సల్యము. "సీ ఆర్తిలియంచనసరులు నానర్లనవాత్సల్యసంజ్ఞయైపరఁగుచుండు." ఆం, భా. ప్ర. నా.

అరులుమరులు. దే. వి. ముదిమియందుఁగలిగెడు మదితబ్బిబ్బు. (రూ.) అర్లుమర్లు.

అరుళువు. సం. వి. ఉ. పుం. దుండిగము.

అరువు. దే. వి. ధాన్యాదులబుణము.

అరువుఁద్రిక్క. దే. వి. (అరువు+త్రిక్క.) పశురోగవిశేషము.

అరువుఁబూఁట. దే. వి. (అరువు+పూఁట.) రొక్కపుపూఁట. (అచ్చేనకు అరువాదేశము.)

అరుష్కరము. సం. వి. అ. పుం. జీడి. విణ. వ్రణమునకలుగఁజేయునది.

అరుసము. వై. వి. హర్షము. "చ. అరుసముఁజెంది వచ్చిరఁటయందఱుమందటిలీలగుంపులై." ఉ, రా. ౨, ఆ.

అరుసు. వై. వి. రాజు. "క. చేపట్టిన ధ్రువులగుదురు, కోపించిన రంభఁగూడుకొందురుజగతిన్.

స్థాపింపఁబోడువఁజాలని, యాపందలుసాల్వకో నమరుసునకెవయే." అప్ప. 3, ఆ.

అరుస్సు. సం. వి. స్. న. వ్రణము, పుండు.

అరుహుఁడు. వై. విణ. అర్హుఁడు.

అరె. దే. అవ్య. ప్రశంసనుదెలుపును. (రూ. అరే. ఆమ్రేడితమందు అరరే, అరరే. "చ. వెం. బడి బళిరే పురే యరరే బాపురెయంచువచింపవేట రుల్."చంద్రా. ౨,ఆ. "అరరేదాంతి."చంద్రా. 3, ఆ.)

అర్కపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోలపాల?.

అర్కబంధువు. సం. వి. ఈ. పుం. శాక్యసింహుఁ డనుబుద్ధుఁడు.

అర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. జిల్లేడు?; 2. పటికము; 3. రాగి.

అర్కారా. హిం. వి. దూత, పనివాఁడు. (రూ. హర్కారా.)

అర్కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. అన్న; 3. ఇంద్రుఁడు.

అర్గళము. సం. వి. అ. న. ఆ. స్త్రీ. 1. గడియమ్రాను; 2. పెద్దయల. (ఇదిసూడులింగములయందని మేదిని.)

అర్గు. దే. అ. క్రి. అరుగుయొక్క రూపాంతరము. "మత్త. ఎన్నడుక్రమఱియిట్టటర్గియెఱుంగవు." కళా. 3, ఆ.

అర్ఘము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వెల; (రూ. అర్ఘువు.) 2. పూజించుట.

అర్ఘ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పూజకుఁదగినది; 2. పూజకొఱకైనది. (అష్టార్ఘ్యములు.—పెరుగు, తేనె, నెయ్యి, అక్షతలు, గఱిక, నువ్వులు దర్భ, పుష్పము.)

అర్చ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పూజ; 2. ప్రతిమ.

అర్చకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పూజచేయువాఁడు. నంబివాఁడు.

అర్చన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూజ. (మ్రుగ్గు, సుగంధము, అక్షతలు, పుష్పము, ధూపము, దీపము, ఉపహారము, తాంబూలము అని యెనిమిదివిధములుగలది.)

అర్చి. సం. వి. స్. స్త్రీ, న. 1. మంట; 2. వెలుఁగు.

అర్చించు. సం. స. క్రి. పూజించు. (సమర్చించు అనియు.)

అర్చితుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) అపచితుఁడు.

అర్జకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగన్నేరు?.

అర్జి. హిం. వి. వ్రాతపూర్వకమైన మనవి.

అర్జుక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. నాట్యపరిభాషయందు వేశ్య.

అర్జునము. సం. వి. అ. న. 1. కసవు; 2. బంగారు; 3. కంటితెవులు. పుం. 1. ఏఱుమద్దిచెట్టు; 2. తెలుపు; 3. నెమలి. విణ. తెల్లనిది.

అర్జుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆవు; 2. బాణాసురునికూఁతురు; 3. చాహుదయనువది; 4. (ఒకానొకచో) కుంటెనకత్తె.

అర్జునుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కృతవీర్యుని కొడుకు; 2. పాండురాజుకొడుకు; 3. ఒకతల్లి కొక్కకొడుకు.

అర్ణము. సం. వి. స్. న. ఉదకము, నీరు.

అర్ణవము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అర్ణోరాశి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, నీరుకుప్ప.

అర్తనము. సం. వి. అ. న. రోయుట, రోఁత.

అర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దుఃఖము; 2. వింటికొప్పు.

అర్థజ్ఞుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలివరి.

అర్థన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యాచన, వేఁడికోలు.

అర్థనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వేఁడఁదగినది.

అర్థపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు, పైఁడి ఱేఁడు.

అర్థప్రయోగము. సం. వి. అ. పుం. కుసీదము, వడ్డి చేతి బ్రదుకు.

అర్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. శబ్దార్థము; 2. ఇంద్రియార్థము; 3. కారణము; 4. ధనము; 5. వివృత్తి; 6. న్యాయము; 7. ప్రయోజనము; 8. వస్తువు.

అర్థవంతుఁడు. సం. విణ. (త్. ఈ. త్.) అర్థముకలవాఁడు. (ఈకారాంతమైనప్పుడు అర్థవతీ అని రూపము. ఇట్లంతటఁ నెఱుఁగునది.)

అర్థవాదము. సం. వి. అ. పుం. స్తుతి.

అర్థశాస్త్రము. సం. వి. అ. న. నీతిశాస్త్రము.

అర్థాపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒక అలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

అర్థి. సం. వి. న్. పుం. 1. వేఁడువాఁడు; 2. వాది; 3. కొలువుదుకాఁడు; 4. (తెనుఁగున) కోరిక.

అర్థించు. సం. స. క్రి. 1. కోరు, 2. వేఁడు.

అర్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరఁబడినది; 2. వేఁడఁబడినది.

అర్థ్యము. సం. వి. అ. న. పిలాజిత్తు. విణ. 1. తెలివిగలది; 2. న్యాయముతోఁగూడినది; 3. వేఁడఁదగినది; 4. అర్థమువలన తోలఁగనది.

అర్దన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్థన, వేఁడికోలు.

అర్దితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడుగఁబడినది; 2. నెప్పింపఁబడినది.

అర్ధచంద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లతెగడ. అ. పుం. ము. 1. తురప్రమనెడి అమ్ము; 2. మెడపట్టి త్రోయట కమర్చిన అర్ధచంద్రాకారపుచేయి; 3. గోటిసెలవంక; 4. అభినయహస్తవిశేషము. (చూపుడువ్రేలు మొదలయిన నాలుగు వ్రేళ్లనొకప్రక్క సరిగాఁజేర్చి బొటనవ్రేలిసెడముగాఁ జాఁచిపట్టినది.)

అర్ధతూరము. సం. వి. అ. పుం యుద్ధారంభి వాద్యధ్వని.

అర్ధము. సం. వి. అ. న. అర. పుం. తునుక.

అర్ధరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక్కఁబలుకానితో సరిగా నిలిచి పోరలేని యోధుఁడు.

అర్ధహారము. సం. వి. అ. పుం. ఆఱువది నాలుగు పేటలుగలహారము. ఏఁబది నాలుగు పేటలుగల హారము. (అనికొందఱుందురు.)

అర్ధేందువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అరచందురుఁడు; 2. కలయికవగ; 3. మెడపట్టిత్రోయుటకమర్చిన చేయి; 4. గోటిసెలవంక.

అర్ధోరుకము. సం. వి. అ. న. చండాతకము, చల్లడము.

అర్పటము. సం. వి. అ. పుం. అప్పడము.

అర్పణము. సం. వి. అ. న. అర్పించుట, అప్పనము.

అర్పించు. సం. స. క్రి. అప్పగించు.

అర్పితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్పింపఁబడినది.

అర్బుదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దశకోటి; (కోటి అనికొందఱు.) 2. నేత్రరోగవిశేషము; 3. ఒకానొకకొండ.

అర్భకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బాలుఁడు. విణ. 1. కృశుఁడు; 2. మూర్ఖుఁడు.

అర్మము. సం. వి. క్. న. నేత్రపక్ష్మమధ్యకేశము, కొరి. నేత్రరోగము (అనికొందఱు.)

అర్మిలి. దే. వి. 1. అపేక్ష; "చ. చూచుటఁగాని క్రీడిక, ర్మిలి మఱిలేదు భోజనముమీఁది యపేక్ష యొకించుకేనియున్." విజ. ౨. అ.— 2. ప్రేమము.

అర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోమటిది.

అర్యముఁడు. సం. వి. క్. పుం. 1. మార్యుఁడు; 2. పితృదేవతలలోనొకఁడు.

అర్యాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అర్య, కోమటిది.

అర్యి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోమటివాని పెండ్లాము.

అర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కోమటివాఁడు; 2. ఒడయఁడు.

అర్లు. దే. వి. అరులుయొక్కరూపాంతరము. (చూ.) అరులు.

అర్వము. సం. వి. త్. క్. పుం. 1. గుఱ్ఱము; 2. తుంటవగుఱ్ఱము. విణ. అధమము, కీడ్వడినది.

అర్వాచీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రిందనుండునది.

అర్శము. సం. వి. స్. న. మూలరోగము.

అర్శసుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మూలరోగము గలవాఁడు.

అర్శోఘ్నము. సం. వి. అ. న. మీఁగడపెరుఁగు. (మీఁగడదీసినపెరుఁగు దధిబుసము.) పుం. కంద.

అర్శోఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలతాడి.

అర్హణ. సం. వి ఆ. స్త్రీ. అర్చ, పూజ.

అర్హత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యోగ్యత.

అర్హము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనురూపము, తగినది.

అర్హితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్చితుఁడు.

అఱ. యు. దే. వి. 1. గది; 2. పెట్టెలోనగువాని లోపలి అఱ; 3. హస్తాది తలము. "మీఁదేయి యఱచేయి." సం. "పాణిపృష్ఠం పాణితలమ్." కాశీ. ౫, ఆ.—వై. 1. సగము; "అఱచందురునిక్రొత్త మెఱుఁగులు." హరి. ఉ. ౭. ఆ.— 2. కొఱంత*; "క. ఘోరంబగునీ, జఱభీవధి యించినీతో, నఱలేనిమనోజకేళినలరెదనెల మిన్." రా. అర. ం. ఆ.—3. భేదము*; "సీ. పికభాషలకువిపంచికమ్రోఁతలకుభావ మఱలేక తోడ్పడిమెఱసెనేని." హరి. ఉ. ౭, ఆ.— 4. వంచన*; "చ. అనినసతండు నెమ్మనమునఁ దొగిమోదము ఖేదముంబెనం, గొనఁగఁబురోహితుంబిలిచికోమలిజన్నఫలంబుమీకుఁదోఁ, చినతెఱఁగంతయుంబెలియఁ జెప్పుముపీఠికి నీరుసమ్మతిఁ, చిన సెటులైనలెస్స యఱచేసినదోషము వచ్చునావుడున్." భో. ర. అ.—5. కీడు*; "ఎ, గీ. దుర్ణయమున శకుని కర్ణదుశ్శాసనుల్, గఱ

పఁబొండవులకు నఱయుచేయఁ, గడఁగెఁబొం డవులును గడుధార్మికులు గానఁ, బొరయరైరివారి దురితవిధుల.” భార. ఆది. 3, ఆ.—6. చింపి*. “ద్వి. ఆఱలదోవతిమొలనంటఁగాబిగిచి, కుఱుచగాశిఖముడికొనియాడుకఱచి.” రా.అ.కాం.

అఱక. దే. వి. మూఁపు, స్కంధము. “క. మోపుట అకనేపారెడునీ, లావదిపులుఁగెక్కఁడియది.” హరి. ఉ. ర, ఆ.

అఱకడ. దే. వి. (అఱక+కడ.) స్కంధప్రదేశము. “గీ. కడునిద్రగానమిఁదొడరుచువడిగొని నడు వంగ నేరకతడువుచున్న, నెఱిఁగిచెచ్చెరఁదల్లివఱు కడనిడి.” భార. ఆది. ౬, ఆ. (రూ. అఱకడము. “గీ. హయంబు నేన, గొఱియబలెఁ బెట్టు కొనివత్తునఱకడమున.” జై. ౧, ఆ.) (కడశబ్దము స్త్రీసమమైనను పోరాటముమాఱాటము లోనగువానికిపలె వృత్తియందు ము వర్ణకము వచ్చినదని తోఁచెడిని.)

అఱకము. దే. వి. అఱుకువ, అజ్ఞత్తి.

అఱగొండెతనము. ద్వ. వి. గుండెధైర్యము. “ద్వి. అద్దిరభక్తునియఱగొండెతనము.” భల్లా. ౫, భా. (ఈ పదము ఇంకను విచారింపఁదగినది.)

అఱగొడ్డియము. దే. వి. అకార్యము, దుండగము. (చూ. అఱగొడ్డెము.)

అఱగొడ్డెము. దే. వి. అఱగొడ్డియముయొక్క రూపాంతరము. “క. ఎఱిఁగియెఱిఁగినీముందట, నఱగొడ్డెము చేసిపోయిరి.” ఉ, హరి. ర, ఆ.

అఱగొఱ. ద్వ. వి. న్యూనత. “చ. భీమనాయకుం, డఱగొఱలేనివేల్పు నిఖిలాభ్యుదయంబులునీకు నయ్యెరున్.” భీ. ౨, ఆ.—విణ. న్యూనము.

అఱచు. దే. అ. క్రి. 1. కూయు. “క. పసిగొనుచు మేయవచ్చిన, పసిఁగొనుచుంగోలుపులులుబలి నెన్నృపనీ, యసియాడు నేనియచ్చేట, ననియాడుందఱచు వెఱచునఱచుంబఱచున్.” రామా. ౨, ఆ.—2. విలపించు. “క. నెఱిదప్పంబడిపెల్లుగ, నొఱలెడినరవాజికరులయులివభిమన్యుం, డఱిముఱిఁబడుటకు పగమదిఁ, బఱిగొన నిలపెలుచనఱచుభంగిఁబెలంగెన్.” భార.ద్రో. ౨,ఆ.

అఱజాతి. మి. విణ. దుష్టుఁడు. “క. వఱువాతలేచి నీదగు, కొఱగాములుచక్కఁద్రోచి కొనఁబోయెదినం, బఱుగువడిచనియెనీపను, లఱజాతివి నిన్ను నేమియననేర్తునుతా.” హరి. పూ. ౫, ఆ.

అఱడా. దే. వి. 1. జడకుచ్చుమీఁదిపూస. “అపరంజిబంగారుటఱడాలు.” భాను. ర, ఆ.—2. కర్నాటకపుపల్లకీ బొంగుకొనకువేసెడు సింహలలాటపుతగడు.

అఱడు. దే. వి. అఱడాయొక్కరూపాంతరము.

అఱపు. దే. వి. కూంత. (చూ. అఱచు.)

అఱమర. ద్వ. వి. (అఱ+మరలుట.) 1. సందేహము; “క. మఱియు నొకమాటయెవ్వరు, నెఱుఁగని యదిదశరథునకు నేకాంతమునం, దఱమరలేక దృఢంబుగ, నెఱుకపడంజెప్పవింటి నేనొకరుండన్.” నిర్వ. ౯, ఆ.—2. భేదము. “క. వెఱపకు నెమ్మదినుండుము, పెఱనారలబుద్ధినాత్మఁబెట్టు నెయనఘుం, డొఱపిఁడిచాడ్పుననామది. నఱమరలేదొండునమ్ముమనియెనరేంద్రా.” విక్ర.3.ఆ.

అఱమరిక. ద్వ. వి. (అఱమరయొక్కరూపాంతరము.) 1. సందేహము; 2. భేదము.

అఱవ. దే. వి. సాధువుకానియావు, ఒజ్జియ. “సీ. అఱవలనైననునలవున వెరవునముట్టియంటఁగఁబట్టి కట్టివిడువఁ, బిదుక.” భార. విరా. ౧, ఆ. (ఇది యిట్లు వ్రాతప్రతులపాఠము ననుసరించి వ్రాయఁబడినది. అచ్చుపుస్తకములయందు నఱవయనిపాఠము గనఁబడుచున్నది.) విణ. దుష్టము, దుష్టుఁడు. “ఆ. పంగులఱవలైకాలుచే, విఱిచి పాధుజనులఁబఱచినారు.” (ఇది వ్రాతప్రతులయందలిపాఠము.) భార. అను. ౫, ఆ.

అఱవడు. దే. వి. సస్యవిశేషము. “క. అఱవడుగంటెతవిందయు, వఱువదిదినములకుఁబండునని బ్రదుకాసన్, దఱచుగ నేతాలెత్తఁగఁ, బఱిపతియైయవియుమల్లెవడిచెడిపోయెన్.” కాశ. 3, ఆ.

అఱవత. ద్వ. వి. ద్రావిడస్త్రీ. “ఎ, గీ. కంచి యఱవత లసమాస్త్రుఖడ్గలతలు.” కాశీ. 3, ఆ.

అఱవము. వై. వి. (అఱ+వాయి.) ద్రావిడభాష.

అఱవఱలు. దే. వి. బ. సూక్ష్మఖండములు. “క. అఱవఱలైనరథంబులు, నెఱిదప్పంబడినయశ్వనికరంబులుఁబెం, దఱుచుగఁగూలినకరులున్, గిఱికొనియెన్ సమరమేదినీతలమెల్లన్.” భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

అఱవఱసేయు. ద్వ. స. క్రి. (అఱవఱలు+చేయు.) 1. ఖండించు; 2. ధ్వంసించు. “అరిగిదఱొధ్వరంబఱవఱసేయంగ.” హరి. ఉ. ౬, ఆ.

అఱవలు. వై. వి. బ. అఱవవారు, ద్రావిడులు.

అఱిముఱి. దే. వి. 1. సంభ్రమము. "చ. యుధిష్ఠిరుం డఱిముఱిఁజం పెసారథిఁదదశ్వములంబటు బాణపాణియై."సం."తతో యుధిష్ఠిరో రాజాత్వరమాణో మహారథః." భార. విరా. 3, ఆ.—2. కలఁత. "క. విఱిగిభవత్సుతనివహం, బఱిముఱిఁగనుక నిఁజసంగననిలసుతుండే, డ్డెఱనెగచివగచెవారం, దఱుదనచేఁజచ్చుటపుడు తప్పుటకుఁగడుఁ." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

అఱిముఱిపడు. ద్వ. అ. క్రి. కలఁతపడు. (చూ. అఱిముఱి.)

అఱిమెనకుండలు. ద్వ. వి. బ. బచ్చెనపనిచేసిన పెండ్లికుండలు.

అఱిసియ. దే. వి. అఱిసె. అతిరసము.

అఱిసె. దే. వి. అఱిసియయొక్క రూపాంతరము.

అఱు. దే. అ. క్రి. 1. క్షయించు; 2. నశించు. వి. 1. అఱ్ఱు, కంఠము; "సీ. ఇందుబింబముఁజూచి చెందుప్పుఁగలుసావి యఱులెత్తినాకంగ నాసపడిన." కాశీ. 3, ఆ.—2. సమీపము.

అఱుఁదెవులు. దే. వి. (అఱు+తెవులు.) క్షయరోగము. "అఱుఁదెవుల్గొన్నాతఁడు." భార. అను. 3, ఆ.

అఱుకువ. దే. వి. అఱుకము. "అఱుకువయెఱుకతో." (ఇక్కడ అఱుకువ అనఁగా అపక్వమనియర్థము.) ఉ, హరి. ర, ఆ.

అఱుక్రమ్ము. దే. అ. క్రి. కవియు. "ద్వి. పఱచు నెత్తురుటేర్లు బహుమాంసములకు, నఱుక్రమ్ము భూతమ్ములెరణంబొప్పె." రా. సుం, కాం.

అఱుగు. దే. అ. క్రి. 1. జీర్ణించు; 2. క్షయించు.

అఱుగుఁదెవులు. దే. వి. (అఱుగు+తెవులు.) అఱుఁదెవులు.

అఱుగుర్లు. దే. విణ. బ. శిథిలము. "సీ. కుడికరంబున నఱుగుడువేణుదండంబు." జై. 2, ఆ. (వృత్తియందు ఏకవచనాంతమైనది. చూ. అఱువుర్లు.)

అఱుగువడు. ద్వ. అ. క్రి. (అఱుగు+పడు.) 1. క్షయించు; 2. నశించు; 3. హీనమగు. "క. అఱుగువడిచనియెనీపనులు." హరి. పూ. ౫, ఆ. (చూ. అఱజాతి.)

అఱుత. దే. ద్ర. సమీపమునందు. "గీ. మహితతుచిఱవనావాసమంగళగుణ, మరసియఱుతఁదెల్పి నఁగుందియావెలంది."(హరిశ్చంద్రునికథయందు కంఠమందనియు, నలునికథయందు సమీపమందనియు అర్థము.) హన. ౫. ఆ. (చూ. ఆరత.)

అఱుపు. దే. స. క్రి. దక్కించు.

అఱుము. దే. స. క్రి. 1. ఆక్రమించు; 2. ప్రతీక్షించు. "క. ఎఱుఁగుదు నేనుసుయోధను, కొఱగామియు నతనితోడఁగూడినసృపులం, దఱుఁబగమనమునసిడికొని, యఱుముటయునుసంధిపొసఁగదనియుమహాత్మా." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—వి. అలము, ఆక్రమణము. "క. ఆతండఱు మెడలకమఱియు నేనె నధికరయమునన్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

అఱువంద్రు. ద్వ. స. అఱువదిమంది. (అఱువదికి మహాన్హత్యర్థకరూపము.)

అఱువది. ద్వ. స. (అఱు+పది.) అఱుపదులు.

అఱువు. దే. అ. క్రి. అఱుగుయొక్కరూపాంతరము.

అఱువుఁదెవులు. దే. వి. (అఱువు+తెవులు.) అఱుగుఁదెవులు. "ఉ. ఏను హితంబుచెప్ప నటు లేచిదురా చరణంబులిమ్మెయిన్, మానవురోగిచందయిన మం దఱువుందెవులంటఁదాఁకినం, గాని యెఱుంగఁడప్పుప్రతికారముగల్గు నెయట్లువోలె నీ, దైననికృష్టవృత్తిఫల మంది తలంచెదుగాకపిమ్మటన్." నిర్వ. ర, ఆ.

అఱువుర్లు. దే. విణ. బ. శిథిలము. "క. ఆమెయిన వివిధవర్ణ, స్తోమంబఱువుర్లుసేసి." భార. విరా. ౫, ఆ. (అఱువుర్లు ఇత్యాదిబహువచనాంతములు వృత్తియందు ఏకవచనాంతములగును. "అఱువుడుఁగావి." ఉ. హరి. ర, ఆ. "అఱువుడుఁగుప్పసంపుఁబొరలై."లక్ష్మీ.ం. ఆ.ఇత్యాది.)

అఱ్ఱు. దే. వి. 1. గడి; 2. పెట్టెలోనగువాని లోపలి అఱ; 3. ప్రయాసమునఁ బిండఁదగినయావు, కరట.

అఱ్ఱుము. దే. వి. ముండ్లమోపులోనగునది.

అఱ్ఱాఁక. దే. వి. (ఆఁక+ఆఁక.) 1. మిక్కిలినిర్బంధము; "క. ఆఁకలిగాదోభక్తిం, దేఁకువగలవాఁడఁగానొ తినవేలకృపన్, సాఁకఁగదేవన్నిపుడ, ఱ్ఱాఁకలఁబెట్టకపలాశనాసక్తుఁడవై." కాశీ. 3, ఆ.—2. మఱుఁగు. "శా. ఊఁకోఁడెప్పుఁగనెంతయేనిదడవౌనోవిప్రకార్యాలనీ, వాఁకొన్నాఁడవు భోజనోత్తరమునం దాస్థానమైయుండిన,

ఱ్ఱాఁకంబెట్టకచెప్పెదన్ సకలవృత్తాంతంబునుందే టగా. వీఁకన్ వేళయతిక్రమించెఁ గుడువన్ విచ్చేయుమా గ్రక్కునన్." కాశీ. ౭. ఆ.

అఱ్ఱాఁకలి. దే. వి. (ఆఁకలి+ఆఁకలి.) మిక్కిలి తుత్తు. "క. సాలయకయన్నంబిడుమీ, జలజభవాన్వయులకనుట చాలదెయఱ్ఱాఁ. కలిసేయకుమ నియేలా. పలికితిరనియడుగ సతికిఁబతియిట్లని యెఁ." "శా. ఆహారాధికమైనమండునిలలో నయ్యగ్ని దేవుండు స్వ, ల్పాహారంబునమండువి ప్రుఁడు." భో. ౬, ఆ.

అఱ్ఱాడు. దే. అ. క్రి. (అఱ్ఱ+ఆడు.) చేరువ చుట్టి చుట్టితిరుగు. "సీ. చిగురుజొంపములంగుందగిలి యఱ్ఱాడుచుఁగెరలంకోయిలలసుస్వరములకునుం." మార్క. ౫, ఆ.—"వ. అనుచుఁ దలంగిపోక యిట్టునట్టుంజుట్టుమెట్టెడు చిట్టివడుగుల నానట్టువ నగవునుంగోపంబుఁ గదురనదలించుచుందనమే శగాంధ్ర నాలోకించి యిబ్బాలకులు మనవాల కపుసొమ్ములందు నేమేనియు నపహరించుటకు నఱ్ఱాడుచున్నవారు. మీరలీ ప్రుచ్చులనెచ్చరికం గనుపెట్టుకొనియుండుఁడనుటయు." ప్ర భా. ౧, ఆ.

అఱ్ఱియము. దే. వి. అఱకము. "సీ. అఱకమఱ్ఱియమున నజీర్తియగు." ఆం. భా. ద్వి. మ.

అఱ్ఱు. దే. వి. 1. అఱు, కంఠము; 2. సమీపము.

అఱ్ఱెము. దే. వి. అఱ్ఱియముయొక్క రూపాంతరము.

అల. యు. దే. వి. తరంగము. విణ. ప్రసిద్ధిని తెలుపును. "అలపర్జన్యుఁడు." వై. అవ్యా సంబోధనమును దెలుపును. "ఉ. అక్కలకన్యకాత్వమి టులాఱడివోవ నకారణంబనీ. కెక్కడిచూలు వచ్చె." నిర్వ. ౨, ఆ (రూ. అలా. "క. సెలవుల లాలలుతొరఁగంగ నన్నలా యనియెఅలుఁ." ఉ. హరి. ౪, ఆ.)

అలంకరించు. సం. స. క్రి. కైసేయు. సింగారించు.

అలంకరిష్ణువు. సం. విణ. ఉ. 1. కైసేయువాఁడు; 2. కైసేయుస్వభావముకలవాఁడు.

అలంకర్త. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) కైసేయువాఁడు.

అలంకర్మీణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) పనియందు నేర్పరియైనవాఁడు, కర్తుక్షముఁడు.

అలంకారము. సం. పి. అ. పుం. 1. కైసేత; 2. భూషణము; 3. ఉపమాది, (ఉపమాదులు.—ఉపమ, అనన్వయము, ఉపమేయోపమ, స్మృతి, రూపకము, పరిణామము, సందేహము, భ్రాంతి, అపహ్నవము, ఉల్లేఖము, ఉత్ప్రేక్ష, అతిశయోక్తి సహోక్తి, వినోక్తి, సమాసోక్తి, వక్రోక్తి, భావోక్తి, వ్యాజోక్తి, మీలనము, సామాన్యము, తద్గుణము, అతద్గుణము, విరోధము, విశేషము, అధికము, విభావన, విశేషోక్తి, అసంగతి, విచిత్రము, అన్యోన్యము, నిదర్శనము, వ్యతిరేకము, శ్లేషము, పరికరము, ఆక్షేపము, వ్యాజస్తుతి, అప్రస్తుతప్రశంస, పర్యాయోక్తము, ప్రతీపము, అనుమానము, కావ్యలింగము, అర్థాంతరన్యాసము, యథాసంఖ్యము, అర్థాపత్తి, పరిసంఖ్య, ఉత్తరము, వికల్పము, సముచ్చయము, సమాధి, భావికము, ప్రత్యనీకము, వ్యాఘాతము, పర్యాయము, సూక్ష్మము, ఉదాత్తము, పరివృత్తి, కారణమాల, ఏకావళి, మాలాదీపకము, సారము.)

అలంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అలంకారము, కైసేత.

అలంకృతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అలంకరింపఁబడినవాఁడు.

అలంక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అలంకృతి, కైసేత.

అలంగము. దే. వి. కోట ప్రాకారపుగోడకు ఆధారముగా మట్టిచేతఁగాని తాళ్లచేతఁగాని యేర్పఱపఁబడినకొఱుఁడు, ఏప్రము. "సీ. అలంగంబన నలవరినాఏప్రమగును." ఆం. భా. ద్వి. పు.

అలంఘ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లంఘ్యము కానిది. (లంఘ్యము=దాఁటఁదగినది.)

అలంజథము. సం. వి. అ. పుం. మణికము. కాఁగు. ముంత (అనికొందఱు.)

అలంజాఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరర్థకజన్మము గలవాఁడు.

అలఁగు. దే. అ. క్రి. 1. వెనుదీయు; "చ. పలికినసే నునీతలంపుపద్ధతిగాకిపుడేమిమీఱివ. ర్తిలితిఁదొడింబడన్ నిను వధింపఁగవచ్చెదనోయటంచునా, కలఁగుచురాకమానుమనియానలువెట్టఁగ." కళా. ౬, ఆ.—2. శోకించు; "ఉ. బాలురచావు కర్ణములఁ బడ్డఁగలంగియలంగియోరువం, జాలక బాష్పతోయకణజాలము చెక్కులగాలనేడ్చి." భా. గ. ౧, ౫.—3. శ్రమపడు; "మ. మలఁ

గుఁ మెల్లనిగాలికిం బటునట్టున్న త్తద్వి రేఫాలికిఁ, దలఁగుఁ గోయిలమ్రోఁతకైయలఁగు.'' భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—4. సంకోచించు. ''ద్వి. జలకేళిసలుపునిర్జరసతుల్ శుకుని, కలఁగకూరక యుండి యటుతిరువాత.'' భాగ. ౧, స్కం.

అలఁచు. దే. ప్రే. అలఁగఁజేయు. శ్రమపఱచు. ''లలిఁగడుడాసియేమిటికలంచెదవిమ్మైయినన్ను నీవు.'' మార్క. ౫, ఆ.

అలఁత. దే. వి. 1. బాధ; ''క. పడినదిమీఁపున వెడలినఁ, బడియెఁబుడమినర్దునుండు పదపడిత్రెళ్లెం, గొదుకునుమున్నతఁడేసిన, బెడిదపుటేటులయలంతఁబృథ్వీనాథా.'' భార. అశ్వ. ౪. ఆ.—2. శోకము; ''సీ. అమ్మునియాశిష్యరమ్మని చేరంగఁబిలిచినీ వేటికి నలఁతఁబొందె, దనినతఁడుశిష్యులందఱపైఁగల. కరుణమీకుఁబెద్దగాలమేని, మునివరేణ్యానావలన లేదుదానికి, నమ్మలింపకెట్టులుండవచ్చు.'' భార. అశ్వ. 3, ఆ.—3. శ్రమము. ''వేఁకటియలంత'' అని. 3, ఆ.

అలఁతి. దే. వి. తేలిక, ఆపాతము. ''సీ. మున్నవమానపాటు, దుఃఖపాటుగలిగితోడరంగవచ్చిన, వారుగాన నలఁతిఁబోరు.'' భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—విణ. 1. అల్పము; 2. సూక్ష్మము. ''ఎ. గీ. అలఁతియెలుఁగుననిట్లనువాలతాంగి.'' భార. అను. ౧, ఆ.

అలఁదు. దే. స. క్రి. పూయు.

అలఁదురు. దే. అ. క్రి. ఉమ్మలించు, దుఃఖించు. ''క. కొలఁదికిమీఱినసెవ్వగ, నలఁదురి.'' నిర్వ. ౫, ఆ.—''చ. దీ నినినొకమ్రానఁగట్టిచనినిశ్చయముందగఁజేసెదైవమే, మనఁగలదట్లకాకయని యాత్మనలందురిమందచేష్టఁడై.'' భార. విరా. ౧, ఆ.

అలక. ఉభ. దే. విణ. సూక్ష్మము, సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుబేరునిపట్టణము. ఆ. పుం. ము. నెఱికురులు.

అలకన. దే. వి. సూక్ష్మత. విణ. సూక్ష్మము. ''అలకనితెల్వి.'' హరి. ఉ. 2, ఆ. ''అలకనిజేబు.'' స్వా. ౬, ఆ. (విశేషణమైనప్పుడు సమాసమునందు కడపటి అకారమునకు ఇకారమువచ్చెడి.)

అలకి. వై. వి. కుండ*. ''నాలుగే నలకులదొంతి డించి.'' హరి. పూ. ౫, ఆ.

అలకువ. దే. వి. 1. ఆయాసము; ''తెలుపనలకువదీనన్.'' భల్లా. ౪, ఆ.— 2. వైముఖ్యము. ''అలకువలేనినిష్ఠలను.'' మై. ౧, ఆ.

అలక్తము. సం. వి. ఆ. పుం. యావము, లత్తుక.

అలక్ష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లక్ష్యముకానిది.

అలక్ష్యముచేయు. మి. స. క్రి. అనాదరించు.

అలగర్దము. సం. వి. ఆ. పుం. నీరుపాము, (రూ. అలగర్ధము, ఆరగర్దము.)

అలఘువు. సం. విణ. (ఉ. ఈ. ఊ.) లఘువుకానిది. (లఘువు=చులకన.)

అలజము. సం. వి ఆ. పుం. కుక్కుభము, గంపపులుఁగు.

అలజడి. దే. వి. 1. ఆపద; ''క. అలజడివచ్చుటకు మూలమదియెయ్యదియో.'' సం. ''నాపదామస్తిమర్యాదా.'' భార. ఆర 2, ఆ.—2. క్లేశము. ''చ. అలజడిలేదుచిత్తమునకంగములందుఁబ్రయత్నమేమియుఁ, వలవదు.'' లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

అలజడిదరి. దే. వి. పక్షివిశేషము. (అప్ర.)

అలపద్మము. సం. వి. ఆ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (అయిదువ్రేళ్లమగోనలుకూడకుండునట్లు విల్లువలె వంచి చిటికెనవ్రేలివెంబడి వ్రేళ్లన్ని యెడముగలుఁగఁద్రిప్పఁబడినది.)

అలపు. దే. వి. అలయిక, శ్రమము.

అలబలము. దే. వి. కలకలము. ''క. అలబలములసంఖ్యములై, యలబలములునేయుచుండ.'' విజ. 3, ఆ.

అలభ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లభ్యముకానిది. (లభ్యము=పొందఁదగినది.)

అలమట. దే. వి. చింత. ''గీ. ధర్మసుతుమాటచొప్పె ద్విధంబొయెఱుఁగ, కునికిఁజేసిచింతిల్లితినోపుదీవు, తెలియఁజెప్పినాయలమటములుగఁజేయ.'' భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

అలమటపడు. ద్వ. అ. క్రి. చింతపడు.

అలమటించు. దే. అ. క్రి. చింతించు. ''ద్వి. హాయ్యమునకు, నందు నెవ్వరిగానకలమటచును.'' విష్ణు. ఉ. ౫, ఆ.

అలమరు. దే. అ. క్రి. చింతించు. ''ద్వి. ఈవిధినలమరియేగుచుండఁగను.'' హరిశ్చ. ౧, ఆ.

అలమారుచు. దే. స. క్రి. బండియెడ్లనుమార్చికట్టు.

అలము. ఉభ. దే. అ. క్రి. కవియు. ''చ. సులభమొదుర్లభంబొయనిచూడనెఱుంగవు కన్నదానివై, నలముదుకామమా.'' భార. శాం. ౪, ఆ.—స. క్రి. 1. ఆక్రమించు; ''గీ. రక్కసులునుగుంతఖడ్గ, కార్ముకప్రముఖాయుధకలిత భుజాలు,

కవచ ధారులునయి కోటఁగలయనలమ." రా. యు. కాం.—2. కొఁగిలించు; "ఎ, గీ. అతివయ త్యంతవివశయైయలమఁగ్రోని, తేటతేనియతెలి నీటఁదెలివిదెచ్చు." హన. 3, ఆ.—3. పరిగ్ర హించు. "గీ. అతఁడుమనుమనినందందప్రీతియ డర, నలమియాలింగనముచేసి." మార్క. ౧, ఆ.—వి. 1. ఆఱుము, ఆక్రమణము; "చ. అలము నఁదున్నివైవుఁడు." భార. ఆర. ౫, ఆ.—2. శాక విశేషము. "క. అలములుదుంపలునమలుచు." ఆచ్చ. సుం, కాం.—సం. అ. న. 1. తేలుకొం డి; 2. తేలుకొండీముల్లు.

అలముకొను. దే. అ. క్రి. 1. కవియు; "అలము కొనిన మూర్ఛలుపర్యాయమునఁదేటి." జై. 2, ఆ.—2. పైకొను; "నిచ్చనిచ్చలులాలించినే నలముకొనుటేగాని, గ్రుచ్చి వాఁడుకొఁగిలించు కొనుటెన్నఁడులేదుగా." క్షేత్రయ.—3. వ్యా పించు. "గీ. రూపాదుల, నలముకొనవుచక్షురా దికములు." భార. శాం. ౪, ఆ.

అలయిక. దే. వి. అలపు, అలసట, శ్రమము.

అలయు. దే. అ. క్రి. 1. శ్రమపడు; 2. విసుగు; "క. అలయునెడ డయ్యునెడనాఁ, కలియుఁ దృషయునైన యెడలఁగడుకొనిధరణీ, తలనాథ పురుషునకుని, మ్ములభార్యయపాచుఁజిత్తము నదుఃఖంబుల్." భార. ఆర. ౨, ఆ.—3. ఆలస్యము చేయు. "క. కసుఁగొనినాతలఁచినపని, యనువు పఱచిమఱచియైనయలయక వేగం, బునపత్తు." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

అలరారు. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పు; 2. ప్రకాశించు.

అలరు. దే. అ. క్రి. 1. వికసించు; 2. సంతోషిం చు. వి. 1. పుష్పము; 2. సంతోషము. "మిగు లనలరొంది" ఆచ్చ. సుం, కాం.

అలరుఁబోఁడి. దే. వి. (అలరు+పోఁడి.) 1. పుష్ప మువలె మనోజ్ఞురాలైన యింతి; 2. ఇంతి. (ఇట్టి తావులయందుపోఁడిశబ్దము పరమగునపుడు ఎల్ల చో నుగాగమంబగునని యెఱుంగునది.)

అలరుచే. దే. ప్రే. అలరఁజేయు. "క. ఇలావంతుం డని, యాచతురుఁడు నామకరణమలరిచి యం తన్." (అలరిచి అనఁగా ఇక్కడచేపియనియ ర్థము.) విజ. ౧, ఆ.

అలరువిలుకాఁడు. దే. వి. పుష్పధన్వుఁడు, మన్మథుఁడు.

అలరువిలుతుఁడు. దే. వి. అలరువిలుకాఁడు. "ఎ. గీ. అలరువిలుతుపూపుటమ్ముఁబోలె." భార. విరా. ౧, ఆ. (రూ. అలరువిల్తుఁడు.)

అలర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెల్లజిల్లేడు; 2. ముండ్లయుచ్చింత; 3. మందుచేవెఱ్ఱెత్తిన కుక్క.

అలవ. దే. వి. గుంజలునాటికమ్ములలోనగువాని నడ్డముగాఁజొప్పించిన వెలుగు. "సీ. గందపుఁగూ చముల్ పొందించికురుపేర్లనలవగాఁగట్టినయట్టి మహిమ." రా. వి. 3, ఆ. "సీ. నీటిలోఁదతి సినపాతీనములగతి వెలుగులుసాచ్చియావలికిఁబో వు, గోడలలవలువెసదాఁటుఁగ్రీడవోలె." హరి. పూ. ౬, ఆ.

అలవడు. ద్వ. అ. క్రి. (అలవు+పడు.) 1. అభ్యా సపడు, వాడుకపడు; (చూ. మర్యాద.) 2. తగు; "క. తలఁపఁగఁబువ్వలకతనం, దల కెక్కెన్ నారాయణవిధంబునహరివా, రలమగుట నిట్టి పేర్మికి, నలవడితిమి ధన్యతములమైతిమి ధరణిన్." హరి. ఉ. ౧, ఆ.—3. సిద్ధించు; "వ. అందుమీరెవ్వరెవ్వ రెక్కడెక్కడనెయ్యై రూ పంబులం జరియింపం గోరినవయ్యైరూపంబులల వడియెదు." భార. ఆర. ౭, ఆ.—4. స్వాధీన పడు. "క. పురికొనుచుంబెరలుచునో, హరిసా హరి నొక్కచోటనలవడునొకచో, విరియునొక చోటఁదిరుగుచ్, దిరుగక యొకచోట రెండు దెఱఁగులు నొప్పన్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

అలవరి. దే. వి. అలంగము, పప్రము. "సీ. అలం గంబన నలవరివాపప్రమగును." అం, భా. ద్వి. పు. (ప్రయోగములయందు ఆకుపరియని కనఁ బడుచున్నది.)

అలవరించు. ద్వ. ప్రే. 1. అభ్యసించు; "గీ. శా స్త్రములనెల్లఁదగినభంగి నలవరించి." భార. ఆ ను. ౪, ఆ.—2. అలంకరించు; "స్త్రీవలెనెయల వరించి." క్షేత్రయ. 3. వహించు; "సీ. జప హోమదాన సంస్కారపూర్వకముగా నద్వార ప్రతదీక్షయలవరించి." జై. 3, ఆ.—4. సవరిం చు; "సీ. ఒక్కింతసడలినయుత్తంసదామకంబభి నవంబుగమాళినలవరించి." హరి. పూ. ౫, ఆ.—5. సిద్ధపఱచు; "గీ. అలవరించిచతుర్విధాహార ములను, దుష్టిచేసి." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—6. స్వాధీనపఱచు. "వ. ఆదిపీఠలు దిగ్విజయంబు

చేసియలవరించికొన్నపదంబగుటయు." భార. ఉద్యో. ౧. ఆ. (అలవడుధాతువు.)

అలవఱుచు. ద్వ. క్రి. అలవడఁజేయు. అభ్యాసపఱుచు. (రూపాంతరము అలవరించు.) (ఒకానొకచో అలవర్చు అని రూపము కనఁబడుచున్నది.)

అలవాటు. ద్వ. వి. 1. అభ్యాసము; 2. సిద్ధి. "ఎ. గీ. ఆత్మ నిష్ఠయలవాటుగాంక్షించి." శాం. ౬, ఆ.—విణ. సిద్ధము. "తేరలవాటుగఁదేరనెక్కి." ఉ, హరి. 3. ఆ. (రూ. అలవడుట.)

అలవి. దే. వి. కొలఁది. "క. వృత్రుఘనబాహుబలంబలవికిమీఱెను." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—విణ. శక్యము. "క. బలహీనుఁడైనవానికి, నలవియె మోపెట్టి తివియనక్కార్కుకముఁ." భార. ఆది. ౭, ఆ.

అలవు. దే. వి. 1. పరిశ్రమము; "గీ. మాటిఁడల్లనల్ల నమదగి జంబు. నిచ్చతోఁగూడ నోజకుఁదెచ్చునట్లు, యోగవిద్యాపరుండును నొయ్యనొయ్య. నలవుతోఁగూడఁబవనంబునాఁగవలయు." మార్క. 3, ఆ.—2. బలము; "క. బలభద్రునిభరియింపఁగ, నలవుచెడి ప్రలంబదైత్యుఁ డయ్యెడ ధరణీ, తలమునకువచ్చె" వి. పు. ౭, ఆ.—3. శ్రమము. "క. తురగమునునీరుజలజా. కరమునుఁ ద్రావించితావికచపుష్పఫలో. త్కరభరవినమ్ర చూతాం, తరమరకతనేదినలవునంబవళింపఁ." (అలవునఁ ఇక్కడ అలపునఁ అనియే యుండవచ్చును. అయినను ప్రతులయందంతటపాఠము అలవునఁ అనియున్నది. ఈరూపమును సాధువే.) జై. ౧, ఆ.

అలవోక. ద్వ. వి. (అల్ల+పోక.) 1. స్వేచ్ఛ. 'యదృచ్ఛ; "సీ. అంతటనొకఁడుమదాశయుండను జగతీనాయకుండురూపానుభూతి, యనుభార్యయునుదానుదనమంత్రిధీరభావాఖ్యుఁడుదోడరానట యదృచ్ఛ, నెక్కింతిపాలయుటయును." (ఇది మతియొకచో చెప్పఁబడినప్పుడు.) "వ. మదాశయుండనువాఁడు రూపానుభూతి యను భార్యయుందానుధీరభావుండనుమంత్రితోడ నలవోకనటుపొలసినమాత్ర." కళా. ౫, ఆ.—2. లీల. "సీ. నీకతంబునఁగాదె కాకోల విషవహ్నినలవోకయునుబోలె నార్వఁగలిగె." కాశీ. ౬, ఆ.

అలస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అల్లుడుతీఁగ. ఆ. పుం. ము. 1. వృక్షవిశేషము; 2. పాదరోగవిశేషము. విణ. సోమరి.

అలసందియలు. వై. వి. బ. కాయధాన్యవిశేషము. "ఆనుగమ్మింగువలసందియలు." మార్క. 3, ఆ.

అలసందెలు. వై. వి. బ. అలసందియలయొక్క రూపాంతరము.

అలసట. దే. వి. అలవు, ఆయాసము.

అలసత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అలసభావము, ఆలస్యము.

అలసాంద్రము. సం. వి. ఆ. పుం. అలసందెలు.

అలాతము. సం. వి. ఆ. న. ఉల్మకము. కొఱవి.

అలాబువు. సం. వి. ఉ. ఊ. స్త్రీ. సొరకాయ.

అలాయిదా. హిం. విణ. ప్రత్యేకము.

అలికము. సం. వి. అ. న. లలాటము, నొసలు.

అలికిడి. దే. వి. చప్పుడు, ధ్వని.

అలిపిరి. వై. విణ. అల్పశరీరముగలవాఁడు*.

అలివేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తుమ్మెదవంటి వెండ్రుకలుఁకలయింతి; 2. ఇంతి.

అలుంగు. దే. వి. 1. ఖడ్గము; 2. చెలువునిండినపుడు నీళ్లుపోవుట కేర్పఱచినదారి, పరీవాహము; 3. బాణాదుల యగ్రపుటుక్కుతునుక, ఫలము. (రూ. అల్గు.)

అలుక. దే. వి. 1. కోపము; 2. ద్రోహచింత. "అటునేయదిద్విజాన్యుఁడల్కకొ." ఆము. ౪, ఆ.

అలుకు. దే. అ. క్రి. భయపడు. స. క్రి. ఇల్లులో నగువానినలుకు. వి. భయము.

అలుకుఁజుట్టు. దే. వి. (అలుకు+చుట్టు.) అలికెడు ప్రాంతగుడ్డలోనగునది.

అలుకుడు. దే. వి. అలికిడి, రొద, ధ్వని.

అలుకువ. దే. వి. అలుక, కోపము. "అలుకువతగ్గె." చంద్ర.

అలుగు. దే. అ. క్రి. 1. కోపముచేయు; 2. ద్రోహముతలఁచు. "క. తనయునికంటెను నను న, మ్మనుజేంద్రుఁడుకరము నెమ్మిమన్నించుమనం, బుననట్టియగ్రజన్ముని, యనుపమరాజ్యమున కలుగ నగునేనాకున్." మార్క. ౧, ఆ. (రూ. అల్గు.)

అలుగులు. దే. వి. (చూ. అలుగులము.)

అలుగులపడు. ద్వ. అ. క్రి. (అలుగులము+పడు.) 1. నలఁగుడుపడు; "వ. ఒండొరుల యలుఁగులలుగులపడవ్రేసియు." ఉ, హరి. 3, ఆ.—2. బాధపడు. "క. తలకంటగించుచుండఁగ, బలి

మినినౌషధరసంబు పానముసేయక్, దలకొను రోగార్తునిక్రియ, నలమటతో బెరయుఁ తెగువ నలఁగులపడుచుక్." నిర్వ. ౧౦, ఆ.

అలుగులము. దే. వి. 1. నలఁగుడు; 2. బాధ.

అలుచే. వై. విణ. మందుఁడు. "క. అలుచైననుబగ తునిదెసఁ, దలఁపుగలుగవలయుననినదర్పోజ్జ్వ లదో, ర్బలులగుకౌంతేయులమన, మెలమికలిమి నచ్చియిట్టులేమఱ నగునే." సం. "నాపజ్ఞేయో ఽపుస్తాత ప్రాకృతోపి బుధూషతా, కింపునః పాండవాస్తాత సర్వాస్త్రకుశలారణే." భార. విరా. 3, ఆ.

అలుపము. వై. విణ. అల్పము. "సీ. ఈవెంద్రుకలు పట్టియీడ్చినయూచేయి తొలంతగాఁ బోరిలో దుస్సేనను, తనువింతలింతలుతునియలైచెదరి రూపఱియున్నఁగనియుడుకాలుఁగాక, యలుపాలఁబొనుపడునట్టిచిచ్చేయిది." (అలుపాలక్ = అల్పకార్యములచేత.) భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

అలువు. దే. అ. క్రి. అలుగు. "వినుమునరేంద్రని ప్రుఁడలివెక్." భార. శాం. ౧, ఆ.—వి. అలుఁగు, పరీవాహము.

అలేఖము. సం. వి. అ. న. వ్రాయనిపుస్తకము.

అల్క. దే. వి. అలుకయొక్క రూపాంతరము.

అల్కా. హిం. విణ. తేలికైన, నీచమైన.

అల్గోజా. హిం. వి. పిల్లనఁగ్రోవి.

అల్పము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సూక్ష్మము, అలఁతి.

అల్పిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడునల్పము, అణీయము.

అల్పీయము. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.) అల్పిష్ఠము.

అల్వారా. హిం. వి. సొరుగులుగల యెత్తైయిన కఱ్ఱపెట్టె. (రూ. అల్వారు.)

అల్ల. యు. దే. విణ. ప్రసిద్ధినితెలుపును. "అల్ల నాడు." వై. మందము. "అల్లనగుచు."

అల్లకము. దే. వి. అల్లుట, అల్లిక.

అల్లకల్లోలము. దే. విణ. తాఱుమాఱు, వ్యత్యస్తము.

అల్లటపెట్టు. దే. స. క్రి. (అల్లాటము+పెట్టు.) శ్రమపఱచు. "ద్వి. అల్లనమూడేఁడులయ్యెనన్నెంత, యల్లటపెట్టెదోయయ్యనేనెఱుఁగ." భల్లా. ౧, భా.

అల్లన. వై. వి. 1. తిన్నన; "అల్లనినగవు." (చూ. అలకన.) 2. మెల్లన*. "చ. అనిలజాడోయి రావణుఁడయల్లననేటికిబెట్టుచెప్పెదక్." రామా. ౬, ఆ.

అల్లము. వై. వి. ఆర్ద్రకము.

అల్లరి. దే. విణ. దోషముయొక్క ప్రకటనము. విణ. దోషమువలన ప్రకటనమైనది.

అల్లలనాడు. ద్వ. అ. క్రి. (అల్లన+అల్లన+ఆడు.) చలించు. "లేనడుమల్లలనాడ." స్వా. ౨, ఆ.

అల్లలాడు. ద్వ. అ. క్రి. (అల్ల+అల్ల+ఆడు.)చలించు, (రూ. అల్లల్లాడు.)

అల్లాటము. ద్వ. వి. అల్లాడుట. త్రిప్పట.

అల్లాడు. ద్వ. అ. క్రి. (అల్ల+ఆడు.) 1. చలించు; "అవనీచక్రము పాదఘాతముననల్లాడంగ." భార. ఆది. ౬, ఆ.—2. తిరుగు.

అల్లారుచే. ద్వ. ప్రే. అల్లాడఁజేయు.

అల్లారుపు. ద్వ. వి. అల్లార్చుట, విక్షేపణము. "వాలంబునల్లార్పుల్ గాడ్పులరేఁచ." రామా. ౬, ఆ.

అల్లారుబెల్లము. ద్వ. విణ. (అల్ల+ఆరు+బెల్లము.) మిక్కిలిప్రియము. "గీ. ఎల్లబంధువులకు నల్లారు బెల్లమై." కళా. ౬, ఆ.

అల్లారుముద్దు. ద్వ. విణ. (అల్ల+ఆరు+ముద్దు.) మిక్కిలి మనోజ్ఞము. "మ. అనుఁగుంగ్రీడలనెల్ల వారలకు నిట్లల్లారుముద్దైనకూఁతునకుక్." వసు. 3, ఆ.

అల్లి. దే. వి. 1. కలువపువంటి యొకానొక జలపుష్పము; 2. పచ్చిగానుండునపుడే మంట వేయుటకుపయుక్తమైన యొకానొకచెట్టు; 3. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. చిడుగుడువ్వల పోటి చెండుకట్టినబోదియల్లియూప్పనఁబట్టె యప్పళాలు." కాళ. 3, ఆ.

అల్లిక. దే. వి. అల్లుట. అనికి.

అల్లికబిల్లిక. దే. వి. అల్లిబిల్లియొక్క రూపాంతరము.

అల్లితెమ్మెర. దే. వి. చల్లగాలి.

అల్లిబిల్లి. దే. వి. 1. పెనఁకువ; 2. ఒద్దిక. "గీ. అరిగితనకూర్మిచెలువతో నల్లిబిల్లి, యగుచునెప్పటి యట్లనెయ్యమునునుండె." పర. 3, ఆ.

అల్లిబిల్లికొను. దే. అ. క్రి. పెనఁగొను. "మావుల్ క్రోవులు నల్లిబిల్లికొనుకాంతారంబునందు." స్వా. ౨, ఆ.

అల్లియ. దే. వి. వింటినారి, మౌర్వి.

అల్లియము. దే. వి. (చూ. అల్లెము.)

అల్లు. దే. అ. క్రి. (తీఁగ) ప్రాఁకు. స. క్రి. అల్లిక వేయు.

అల్లుఁడు. దే. వి. (అల్లు+వాఁడు.) కూఁతుమగఁడు, జామాత.

అల్లుఁడుకొమార్లు. ద్వ. వి. బ. (అల్లుఁడు+కొమారుఁడు.) కొంచెము ఇంచుమించుగా దొరతో సమమైన వేషమును భోజనమునుగలిగి దొరకు అంగరక్షకుఁడుగా నుండువాఁడు.

అల్లుడు. దే. వి. అల్లిక.

అల్లుబచ్చెలి. దే. వి. తీఁగబచ్చలి?.

అల్లువాఁడు. దే. వి. అల్లుఁడు. "క. అఁదనయు రామభద్రుని, మునిపరమేశ్వరునకిచ్చె మోహముతోన, జ్ఞననాథుఁడుజాబిల్లిక్, వెనవిధిపలి గట్టునట్లు వానికిఁబోలెన్." రామా. ర, ఆ.

అల్లె. దే. వి. అల్లియయొక్క రూపాంతరము.

అల్లెదమ్ము. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "ఎ. గీ. అల్లెదమ్ముప్పుఁజేఁపయుఁగొల్లదొందు." హంస. ర, ఆ.

అల్లెము. దే. వి. పెండ్లియైనతోడనె యల్లునిఁబిలిచి యత్తవారింటఁబెట్టెడివిందు. (ఇది అల్లియము యొక్క రూపాంతరము.)

అల్లోనేరెడు. దే. వి. 1. రాజజంబువు?; 2. జంబువు?; "సీ. హాలాహలంబనునల్లోనేరెడుఁ బండుమిసిమింతుఁడునుగాకమ్రింగినాఁడు." భీ. ౧, ఆ.—3. బ. సంగీతవిశేషము. (రూ. అల్లోనేరెడు. సంగీతవిశేషమునకు. "శా. నీకేవచ్చు సువాలయుక్ ధవళమింతీయల్లోనేరెళ్లుగా, రీక ల్యాణములంచు." షాంచా. ర, ఆ.)

అల్లోనేరెడు. దే. వి. 1. రాజజంబువు?; "క. ఎల్లెడయుంతీఁకటిచే, నల్లనయయితోడిమపట్టు నాఁదూర్పునఁబా, టిల్లెడుచిఱుగెంపుననభ, మల్లోనేరెడుఁబంటియాకృతిఁజూపెన్." కవిక. ర, ఆ.—2. జంబువు?; 3. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "క. ఎల్లసుఖంబులఁజేకొనఁ, జెల్లుట యౌవనమునందచిక్కినమతిపా, టిల్లునె వెన్నెల దినముల, నల్లోనేరెళ్లుగాక యావలఁగలవే." రా. సుం, కాం.

అల్వరించు. ద్వ. ప్రే. అలవరించుయొక్కరూపాంతరము. "సీ. వ్రేతులుగఱువంగ వెర వల్వరించి రో నోరఁజేతులుగ్రుక్కి నొల్లునాఁడ." నిర్వ. ౧, ఆ.

అవ. ఉభ. వై. వి. అవ్వయొక్కరూపాంతరము. సం. (ఉపసర్గము.) చెడ్డ అనుసర్థమును తెలుపునది. (ఉదా. అవగుణము, అవమానము. మొ.)

అవంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పట్టణవిశేషము; 2. అక్క.

అవంతీసోమము. సం. వి. అ. న. ధాన్యామ్లము, కలి.

అవకటము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) విరుద్ధము.

అవకరము. సం. వి. అ. పుం. పొరకతోఁ జిమ్మిచేర్చిన కసవుకుప్ప.

అవకర్షణము. సం. వి. అ. న. వెడలించుట.

అవకాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడము; 2. తెఱపి.

అవకీర్ణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చల్లఁబడినది.

అవకీర్ణి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) నశించిన బ్రహ్మచర్యాదివ్రతముగలవాఁడు.

అవకుంఠనము. సం. వి. అ. న. చుట్టుట.

అవకుంఠితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చుట్టఁబడినది.

అవకృష్టము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిష్కాసితము, వెడలింపఁబడినది.

అవకేశి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) గొడ్డుపోయినది. (చెట్టు.)

అవక్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాడిగ; 2. వెల.

అవక్షిప్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తప్పుపెట్టి త్రోయఁబడినది.

అవక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. తప్పుపెట్టి త్రోయుట.

అవగండము. సం. వి. అ. పుం. బొటిమ.

అవగడము. వై. వి. అగడము, అకార్యము*.

అవగణన. సం. వి. అ. స్త్రీ. తిరస్కారము, తెగడిక.

అవగణితుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినవాఁడు, పరిభూతుఁడు.

అవగతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. తెలియఁబడినది; 2. పొందఁబడినది.

అవగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బోధము, తెలివి.

అవగాధము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాతస్స్నానము.

అవగాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకళింత; 2. మునుక.

అవగాహించు. సం. అ. క్రి. మునుఁగు. స. క్రి. ఆకళించు.

అవగీతము. సం. వి. అ. న. దూఱు. విణ. 1. దూఱఁబడినది; 2. చెప్పఁబడినది.

అవగీర్ణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రణుతము. పొగడఁబడినది.

అవగుంఠనము. సం. వి. అ. న. ముసుఁగు.

అవగుంఠితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ముసుఁగిడఁబడినది.

అవగుణము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గుణము.

అవగ్రహణము. సం. వి. అ. న. 1. అడ్డపాటు; 2. అనాదరము.

అవగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. వఱపు; 2. అడ్డపాటు; 3. ఏనుఁగునొసలు.

అవఘళము. దే. వి. 1. వ్యాపనము; "ఎ. గీ. బౌర కరవాఁడిచూపులయవఘళంబు." పాండు. ౧, అ.—2. సామర్థ్యము. "క. ఆరీతినేర్పుగలిగిన, భూరమణునిఁజేరుమనుచుఁబులుఁగులదొరతన్, జీరఁగ హేమావతివిని, యారాచెలియవఘళంబటంచుగణించెన్." హంస. 3, అ.—విణ. పొచ్చే. "ద్వి. వనజాక్షినినునాఁడువనవహ్నిఁగూల, ననుమతించినవానునవఘళంబెద్ది." హరిశ్చ. ౨, అ.

అవఘళించు. దే. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు; "సీ. కలయంగనలఁదినకస్తూరినెత్తావి యష్టదిక్కులయందునవఘళింప." కాశీ. ౧, అ.—2. సరియగు. "సీ. అవిముక్తదేశస్థుఁడయ్యె నేఁబతితుఁడునశ్వమేధాధ్వరాహర్తదొరయు, వారణాశీసంభవంబైనమశకంబు పైరావణముతోడనవఘళించు." కాశీ. ౨, అ.—స. క్రి. మీఱు. "సీ. తాపించ విటపికాంతార సంవృతయైనయంజనాచలరేఖ నవఘళించి." స్వా. 3, అ.

అవఘళుఁడు. దే. విణ. వ్యాపకుఁడు. "సీ. వేఁడి పురందరు వేయిమాఱులుదాఁకనాజిలోఁదఱిమిన యవఘళుఁడు." మై. 3, అ.

అవచూడము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెక్కుపుగుడ్డయొక్క క్రిందికొనకుచ్చు; 2. సిగ.

అవచూర్ణనము. సం. వి. అ. న. పొడిచేయుట, అవధ్వంసము.

అవచూర్ణితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పొడిచేయఁబడినది.

అవచ్ఛిన్నము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఛేదింపఁబడినది; 2. వేఱుపఱుపఁబడినది.

అవచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. భాగము; 2. వేఱుపాటు.

అవచోటము. వై. క్రి. విణ. ఆకస్మాత్తు. "క. ఖరుఁడగుకంసునిపంపున, వరగిత్తృణావర్తుఁడవనికవచాటముగా, సురకరువలియైబిసబిస, నరుదరుదనమునరివిసరిహరిఁగొనిపోయెన్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (ఇది యింకను విచారింపఁదగినది.)

అవజ్ఞ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అవగణన, తెగడిక.

అవజ్ఞాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పరిభూతము. తిరస్కరింపఁబడినది.

అవటము. సం. వి. అ. పుం. 1. బొక్క; 2. పల్లము; 3. నూయి; 4. పక్షిపిల్ల. విణ. మోసమునబ్రదుకునది.

అవటీట. సం. వి. అ. స్త్రీ. చెప్పటముక్కు. అ. న. ము. ముక్కుచప్పట. విణ. చప్పటముక్కుగలది.

అవటువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. పెడతల. పెడతలయందలి ముచ్చలిగుంట. (అనికొందఱు.) పుం. 1. నూయి; 2. పల్లము.

అవడు. దే. వి. అగడుయొక్క రూపాంతరము. "నీ పనిం బాయక అొమ్మునందవడుఁబాముల మోవను." (ఇది వ్రాతప్రతులయందలిపాఠము.) భార. ఆది. ౨, అ. (చూ. పని. అయిదవ యర్థము.)

అవతంసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పూఁగమ్మ; 2. సిగబంతి.

అవతంసితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అవతంసముగాఁజేయఁబడినది.

అవతమసము. సం. వి. అ. న. తగ్గినచీఁకటి. మసమసకన.

అవతరణము. సం. వి. అ. న. 1. దిగుట; 2. దాఁటుట.

అవతరించు. సం. అ. క్రి. 1. దిగు; 2. పుట్టు.

అవతరిల్లు. సం. అ. క్రి. పుట్టు.

అవతల. ద్వ. వి. (అవల+తల.) 1. అవలిప్రదేశము; 2. పిమ్మట.

అవతారము. సం. వి. అ. పుం. 1. దిగుట; 2. రేవు; 3. కోనేఱులోనగునది.

అవతారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ్రంథముఖమున వ్రాయఁబడు తదుత్పత్తిక్రమము.

అవతీర్ణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. దిగినది; 2. దాఁటఁబడినది.

అవదంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊరుఁగాయ; 2. కల్లుత్రాగునపుడు నంజుకొనెడువస్తువు.

అవదగాకి. దే. విణ. పలుగాకి. "ఎ. గి. కూర్చిచెట్టం బట్టుకొని తెచ్చెలోపలి, కవదగాకినారియత్తలా రి." పంచ. నా. ం. ఆ.

అవదాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెల్లన; 2. పచ్చన. విణ. 1. తెల్లనిది; 2. పచ్చనిది; 3. స్వచ్ఛము; 4. శ్రేష్ఠము; 5. ఖండింపఁబడినది.

అవదానము. సం. వి. అ. న. 1. కడచినపని; 2. నఱకుట.

అవదాయము. మి. గ్రా. వి. తక్కువదాయము.

అవదారణము. సం. వి. అ. న. చీల్చుట. పుం. గుద్దలి.

అవదాహము. సం. వి. అ. న. నీటిపట్టిపేరు.

అవదీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చీల్పఁబడినది.

అవద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధమము.

అవధంచే. సం. అ. క్రి. ఎచ్చరికపడు. (వినవవధరింపుము. మొ.)—స. క్రి. ధరించు.

అవధానము. సం. వి. అ. న. ఎచ్చరిక.

అవధాని. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అవధానముకలవాఁడు.

అవధాయకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవధానముచేయువాఁడు.

అవధారణము. సం. వి. అ. న. నిశ్చయము.

అవధారు. వై. గ్రా. ని. వినుము. (దీనిని వర్గతృతీయమధ్యముగాఁజెప్పవచ్చునుగాని ప్రయోగములయందంతట నిశ్లేయున్నది.)

అవధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మేర; 2. ఎడము; 3. వేళ; 4. బొక్క.

అవధీరణము. సం. వి. అ. న. తిరస్కరించుట.

అవధీరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినది.

అవధూతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దిగంబరసన్న్యాసి. విణ. కదలింపఁబడినవాఁడు.

అవధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) వధ్యముకానిది. (వధ్యము=చంపఁదగినది.)

అవధ్వంసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొడిచేయుట; 2. విడుపు; 3. దూఱు.

అవధ్వస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడిచేయఁబడినది; 2. విడుపఁబడినది; 3. దూఱఁబడినది.

అవనతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనతము, వంగినది.

అవనము. సం. వి. అ. న 1. కాపాడుట; 2. తనివి పఱచుట.

అవనాట. సం. (చూ.) అవటీట.

అవనాయము. ఉభ. వై. విణ. న్యాయములేనిది. సం. వి. అ. పుం. పడఁద్రోయుట.

అవని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

అవపథ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపథ్యము.

అవపాతము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగులోనగువాని పట్టునపుడు అవి పడుటకై త్రవ్వి మీఁదతేలికైన కఱ్ఱలనుకంపలను పలుచనగాకప్పి ఆపైనికొద్దిగా మట్టిపఱచి నేలమట్టుగాఁ చేసినపల్లము, ఓదము.

అవబోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేలుకొనియుండుట, ఉపవడము; 2. బోధించుట.

అవభృథము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞముకడపట న్యూనాతిరిక్తదోషపరిహారార్థము చేయుకర్మము.

అవభృట. సం. (చూ.) అవటీట.

అవమతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవజ్ఞాతము, అవమానింపఁబడినది.

అవమతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అవమానము, బన్నము.

అవమము. సం. వి. అ. పుం. మూడుతిథులుగూడిన వారము. విణ. అధమము.

అవమర్దము. సం. వి. అ. పుం. సరులచేకలుగురాయిడి.

అవమర్యాద. సం వి. అ. స్త్రీ. అమర్యాద.

అవమానన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అవజ్ఞ, తెగడిక.

అవమానపడు. మి. అ. క్రి. భంగపడు.

అవమానపెట్టు. మి. స. క్రి. భంగపఱచు.

అవమానము. సం. వి. అ. న. అవమతి, భంగము.

అవమానించే. సం. స. క్రి. అవమానపెట్టు.

అవమానితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవమతము.

అవయవము. సం. వి. అ. పుం. కరచరణాది.

అవయవి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అవయవములుగలది.

అవరజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అనుజుఁడు, తమ్ముఁడు.

అవరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విశ్రాంతి, ఉడుకుప.

అవరము. సం. వి. అ. న. ఏనుఁగువెనుకటిపిక్కలోనగుకాలు. స. వెనుకటిది.

అవరవర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శూద్రుఁడు.

అవరీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధిక్కరింపఁబడినది.

అవరుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపరుద్ధము, అడ్డగింపఁబడినది.

అవరోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంతఃపురము; 2. అంతఃపుర కాంత; 3. అడ్డగింత; 4. మఱుఁగు.
అవరోధించు. సం. స. క్రి. నిరోధించు. అడ్డగించు.
అవరోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. మట్టిలోనగు వానియూడ; 2. పెట్టుమొదలనుండికొనకెగఁ బ్రాఁకెడితీఁగ; 3. దిగుట; 4. ఇంద్రునిపట్టణము.
అవర్ణము. సం. వి. అ. పుం. అపవాదము, గూఱు.
అవల. దే. వి. అవ్వలయొక్క రూపాంతరము.
అవలంబము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్రయము, ఊఁత.
అవలంబించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించు, ఊఁదు.
అవలంబితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయింపఁబడినది.
అవలక్షణము. సం. వి. అ. న. దుర్లక్షణము.
అవలగ్నము. సం. వి. అ. పుం, న. నడుము. విణ. తగులుపడినది.
అవలిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పూయఁబడినది; 2. గర్వమునొందినది.
అవలీఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నాకఁబడినది.
అవలీల. సం. వి. అ. స్త్రీ. చులుకన.
అవలుంఠనము. సం. వి. అ. న. పొరలిక.
అవలుంఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొర్లాడినది.
అవలేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పూఁత; 2. గర్వము; 3. భూషణము.
అవలేహనము. సం. వి. అ. న. నాకుట.
అవలోకనము. సం. వి. అ. న. చూచుట, చూపు.
అవలోకించు. సం. స. క్రి. వీక్షించు, చూచు.
అవలోకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూడఁబడినది.
అవలోడనము. సం. వి. అ. న. పరామర్శము.
అవల్లుజము. సం. వి. అ. పుం. కారుగచ్చ.
అవశకునము. సం. వి. అ. న. దుశ్శకునము.
అవశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వశముకానిది.
అవశిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిగిలినది.
అవశేషము. సం. వి. అ. పుం. మిగులు, మిగత.
అవశేషించు. సం. అ. క్రి. మిగులు.
అవశ్యము. సం. క్రి. విణ. అ. న. నిశ్చయముగ, నెట్టన.
అవశ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచు; 2. గర్వము.
అవష్టంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవలంబము; 2. గర్వము; 3. ప్రయత్నము; 4. బంగారు; 5. మ్రానుపాటు.
అవష్టబ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆక్రమింపఁబడినది; 2. ఆశ్రయింపఁబడినది; 3. కట్టఁబడినది; 4. సమీపించినది.
అవసడి. మి. గ్రా. వి. అపవాదము.
అవసథము. సం. వి. అ. న. గృహము, ఇల్లు.
అవసన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కడముట్టినది; 2. నశించినది.
అవసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేళ; 2. కుదియుట; 3. మంత్రవిశేషము.
అవసాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాశము; 2. కడ.
అవసానము. సం. వి. అ. న. 1. కడ; 2. ముగియిక.
అవసాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిశ్చయము; 2. ముగియిక; 3. శేషము.
అవసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎఱ్ఱచేసుఱుపఁబడినది; 2. తెలియఁబడినది; 3. ముగిసినది.
అవస్కందము. సం. వి. అ. పుం. నిద్రించుటలో నగుసమయములందు శత్రువులపైఁబడుట.
అవస్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడపయడుగంటు; 2. రథావయవము; 3. గుహ్యావయవము; 4. విష్ఠ.
అవస్త్యము. సం. వి. అ. న. అవసథము, ఇల్లు.
అవస్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కాలకృతమైన స్థితివిశేషము. (త్రయవస్థలు.—జాగ్రత్తు, స్వప్నము, సుషుప్తి.—చతురవస్థలు.—బాల్యము, యౌవనము, కౌమారము, వార్ధకము.—దశావస్థలు.—దర్శనము, మనస్సంగము, సంకల్పము, జాగరము, కార్శ్యము, ఆరతి, అలజ్జ, ఉన్మాదము, మూర్ఛ, మరణోద్యమము. కొందఱు జ్వరము, సంతాపము ఈ రెంటినిజేర్చి ద్వాదశావస్థలందురు. మఱికొందఱు దశావస్థలను వేఱొకవిధముగా పఠింతురు.)
అవస్థానము. సం. వి. అ. న. ఉనికి.
అవహననము. సం. వి. అ. న. దంచుట.
అవహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. జూదము యుద్ధములోనగువానియందలియూఁటు; 2. గ్రాహము; 3. నిమంత్రణముచెప్పుటకు కొనిపోఁదగిన వస్తువు.

అవహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తస్కరుఁడు, దొంగ.

అవహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవధానము నొందినది.

అవహిత్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. గౌరవకౌటిల్యాదులచేఁజేయుహర్షాద్యాకారములమఱుఁగుపాటు. అ. పుం. ము. అభినయహస్తవిశేషము.

అవహేలనము. సం. వి. ఆ. న. అవమానన, తెగడిక.

అవాంతరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోపలిది.

అవాక్పుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సదాప?.

అవాగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవనతము, వంగినది.

అవాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దక్షిణదిక్కు.

అవాచీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దక్షిణదిక్కునందుఁ బుట్టినది; 2. వ్యత్యస్తమయినది.

అవాచ్యము. సం. వి. అ. న. దూఱుమాట. విణ. చెప్పఁదగనిది.

అవాజా. హిం. వి. శబ్దము, వదంతి.

అవానము. సం. వి. ఆ. పుం. నిశ్వాసము.

అవాపము. సం. వి. అ. పుం. ఆలవాలము, పాదు.

అవాప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్తము, పొందఁబడినది.

అవాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రాప్తి, పొందు.

అవాయి. దే. వి. ఆకాశబాణము.

అవారణము. సం. వి. అ. న. అడ్డులేమి.

అవారము. సం. వి. అ. న. ఈవలిదరి.

అవారి. వై. విణ. అపరిమితము, (రూ. అవ్వారి.)

అవారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁబడినది.

అవాసనుఁడు. సం. వి. స్. పుం. జినదేవత. విణ. దిపమెలవాఁడు.

అవి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ముట్టుది. పుం. 1. ఎలుక; 2. కంబళి; 3. కొండ; 4. గొఱ్ఱె; 5. సూర్యుఁడు.

అవికలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వికలముకానిది. (వికలము=తొఱుమాఱయినది.)

అవిగ్నము. సం. వి. ఆ. పుం. కలివె?.

అవిచ్ఛిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విచ్ఛిన్నముకానిది. (విచ్ఛిన్నము=విచ్ఛేదముపొందినది.)

అవిటి. దే. విణ. అంగహీనుఁడు, పోగండుఁడు.

అవిత. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కావఁబడినది. (ఋ. ఈ. ఋ.) కాచువాఁడు.

అవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అహమ్మతి, అజ్ఞానము.

అవిధి. సం. వి. ఇ. పుం. దుఃఖము, సంకటము.

అవినీతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సముద్ధతుఁడు, అడఁకువలేనివాఁడు.

అవిభక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విభక్తముకానిది. (విభక్తము=భాగింపఁబడినది.)

అవిముక్తము. సం. వి. ఆ. పుం. కాశి. విణ. విడువఁబడనిది.

అవియు. దే. అ. క్రి. 1. చెడు; (కన్నువిసెనిత్యాదులు.) 2. పగులు. (గుండియలవిసెనిత్యాదులు.)

అవిరతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ఎల్లప్పుడు. విణ. ఎడతెగనిది.

అవిరళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరళముకానిది. (విరళము=విడవిడనుండునది.)

అవిరి. దే. వి. 1. నీలి?; 2. నేత్రరోగవిశేషము.

అవిలంబితము. సం. క్రి. విణ. అ. న. త్వరితము. విణ. వడిగలది.

అవివేకము. సం. వి. ఆ. పుం. తెలివిలేమి.

అవివేకి. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.) తెలివిలేనివాఁడు.

అవిసియ. వై. వి. అగస్త్యము?.

అవిసె. వై. వి. అవిసియయొక్కరూపాంతరము.

అవిసోఢము. సం. వి. అ. న. గొఱ్ఱెపాలు.

అవీచి. సం. వి. ఇ. పుం. నరకవిశేషము. విణ. అలలులేనిది.

అవీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మగఁడును బిడ్డలునులేనిది. విణ. బలిమిలేనిది.

అవు. దే. అ. క్రి. అగు. ద్ర. అంగీకారమునుదెలుపునది.

అవుతుఖానా. హిం. వి. స్నానముచేయుతొట్టి.

అవేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హెచ్చరిక. కాచుట. (అనికొందఱు.)

అవ్యండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండి?.

అవ్యక్తము. సం. వి. అ. న. 1. పరమాత్మ; 2. మహదాదితత్త్వము. విణ తెల్లముకానిది.

అవ్యక్తరాగము. సం. వి. అ. పుం. ఇంచుకయెఱుపు, అరుణము.

అవ్యక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు.

అవ్యాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కరక?; 2. మెట్టతామర?. అ. పుం. ము. పాము. విణ. దుఃఖము లేనిది.

అవ్యయము. సం. వి. అ. పుం, న. చాదిశబ్దవిశేషము. పుం. శుభము. విణ. వెచ్చములేనిది.

అవ్యయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు.

అవ్యవహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యవహితముకానిది. (వ్యవహితము=వ్యవధానమైనది.) కదిసినది.

అవ్యాజము. సం. వి. అ. పుం. కపటములేమి. విణ. కపటములేనిది.

అవ్వ. వై. వి. 1. తల్లి; 2. తల్లితల్లి*; 3. పూజ్యురాలు*.

అవ్వల. దే. వి. (ఆ+వలను.) 1. ఆప్రక్క; 2. పిమ్మట.

అవ్వల్. హిం. విణ. మొదటి, శ్రేష్ఠమైన.

అవ్వారి. వై. విణ. ఆవారియొక్కరూపాంతరము.

అశక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శక్తముకానిది. (శక్తము=ఓపినది.)

అశక్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శక్యముకానిది. (శక్యము=తరము.)

అశనము. సం. వి. అ. న. 1. అన్నము; 2. భోజనము.

అశనాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుభుక్ష, ఆఁకలి.

అశనాయితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆఁకలిగొన్నవాఁడు, బుభుక్షితుఁడు.

అశని. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. పిడుగు; 2. మెఱపు; 3. వజ్రాయుధము.

అశబ్దవాది. సం. వి. న్. పుం. సాంఖ్యుఁడు.

అశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భక్షితము, తినఁబడినది.

అశిష్ట. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బిడ్డలులేనిది, గొడ్రాలు.

అశీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఎనుబది.

అశుచి. సం. విణ. ఇ. పరిశుద్ధముకానిది.

అశుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అశుచి.

అశుభము. సం. వి. అ. న. కీడు.

అశేషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అఖిలము, అంతయు.

అశోక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటురోహిణి?. అ. న. ము. పాదరసము. పుం. కంకేళి?. (దీనికిదోహదక్రియపాదతాడనము.) విణ. శోకములేనిది.

అశోకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దశరథుని మంత్రులలోనొకఁడు. విణ. శోకములేనివాఁడు.

అశ్మంతము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రొయ్యి; 2. చావు; 3. కీడు. విణ. మేరలేనిది.

అశ్మకుట్టకుఁడు. సం. వి. అ. పుం తాతిపనివాఁడు.

అశ్మగర్భము. సం. వి. అ. పుం. మరకతము, పచ్చ.

అశ్మజము. సం. వి. అ. న. గిరిజము, శిలాజత్తు.

అశ్మపుష్పము. సం. వి. అ. న. తాపువ్వు?.

అశ్మము. సం. వి. న్. పుం. ఉపలము, రాయి.

అశ్మరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నీరుకట్టురోగము.

అశ్మసారము. సం. వి. అ. పుం. లోహము, ఇనుము.

అశ్రద్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శ్రద్ధలేమి, అసడ్డ.

అశ్రపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిర్ఋతి, మూలకేఁడు.

అశ్రము. సం. వి. అ. న. అశ్రువు, కన్నీరు.

అశ్రాంతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ఎల్లప్పుడు. విణ. ఎడతెగనిది.

అశ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కోటి, అంచు.

అశ్రువు. సం. వి. ఉ. న. అశ్రము, కన్నీరు.

అశ్లీలము. సం. వి. అ. న 1. అర్థదోషవిశేషము; 2. శబ్దదోషవిశేషము. విణ. అసభ్యము. (మాట.)

అశ్వకర్ణకము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుగుద్ది?.

అశ్వఖుర సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లదింటెన?.

అశ్వగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెస్నేరు?.

అశ్వతరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంచరగాడిద; 2. ఒకానొకపాము.

అశ్వత్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పున్నమ. అ. పుం. ము. రావి?.

అశ్వము. సం. వి. అ. పుం. తురగము, గుఱ్ఱము. (అశ్వవిశేషములు.—ఇంద్రాయుధము, మల్లికాక్షము, శోణము, శ్రీవృక్షకి, హరితము, హాలహాలము, హేమము ఇత్యాదు లనేకములు. దీని ఉత్పత్తి సప్తవిధము. దీని ఔమ్ముసుడి శ్రీవృక్షకము. మెడసుడి రోచమానము. నిలువుసుడి పురుషకము. దీని యగ్రభాగము వంకము. ఖురము పుటము. గతి విక్రాంతి. కవచము ప్రఖరము. మునికోల ప్రతోదము. పగ్గము రశ్మి. పొర్లిక లుంఠనము.)

అశ్వయుక్కు. సం. వి. జ్. స్త్రీ. అశ్వినీనక్షత్రము.

అశ్వవాలము. సం. వి. అ. పుం. అల్లు?.

అశ్వారోహ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెస్నేరు?.

అశ్వారోహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రౌతు.
అశ్విని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము.
అశ్వీయము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱపుసమూహము. విణ. గుఱ్ఱమునకు హితమైనది.
అశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వజాతిపురుషుఁడు.
అశ్వులు. సం. వి. న్. పుం. ద్వి. అశ్వినీసుతులు, అశ్వినీదేవతలు.
అషడక్షీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇద్దఱకంటె నన్యులెఱుఁగనిది. (మంత్రము. మొ.)
అష్టక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శ్రాద్ధవిశేషము. అ. న. ము. 1. అష్టము; 2. ఎనిమిది.
అష్టపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాగమల్లె?.
అష్టమము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) ఎనిమిదవది.
అష్టమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎనిమిదవతిథి.
అష్టమూర్తి. సం. వి. ఇ. పు. శివుఁడు, ముక్కంటి. (అష్టమూర్తులు=పంచభూతములు, సూర్యచంద్రులు, పురుషుఁడు.)
అష్టాదశము. సం. స. న్. పదునెనిమిదవది.
అష్టాపదము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. నెత్తపలక; 2. బంగారు. పుం. 1. మీఁగండ్లమెకము; 2. వెండిశొండ; 3. పాలెపురుగు.
అష్టీవత్తు. సం. వి. త్. పుం. జానువు, మోఁకాలు.
అసంగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కూడనిది; 2. పొసఁగనిది.
అసంగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. కూడికలేమి.
అసందర్భము. సం. వి. అ. పుం. సందర్భములేమి.
అసంభవము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలుఁగనిది.
అసంహతము. సం. వి. అ. పుం. బలములు వేఱు వేఱుగాఁదీర్చిన వ్యూహవిశేషము.
అసడ్డ. వై. వి. అశ్రద్ధ.
అసతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులట. అంకుటాలు.
అసత్యము. సం. వి. అ. న. బొంకుమాట. విణ. బొంకు.
అసదు. వై. విణ. 1. అల్పము*; "అసదుఁగొను." పా. ౨, ఆ.—2. నికృష్టము*. "సీ. గాంగేయ కుంభజకర్ణులమిగిలెడుఁగాదేని సముఁడగుఁగాని యసదు, గాఁదలంపఁగరాదు." భార. శల్య. ౧, ఆ.
అసదృశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమముకానిది.
అసనపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమిదము?.
అసనము. సం. వి. అ. న. చిమ్ముట. పుం. వేఁగిస?.
అసభ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సభకుయోగ్యముకానిది.
అసమంజసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బాగుకానిది.
అసమగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూర్ణముకానిది.
అసమనేత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.
అసమర్థము. సం. వి. అ. పుం. కావ్యదోషములలో నొకటి. విణ. సమర్థముకానిది.
అసమశరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, చేపితూపులజోడు.
అసమాధానము. సం. వి. అ. న. అసమ్మతి.
అసమీక్ష్యకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) చక్కఁగా యోచింపక ఏపనినేని చేయువాఁడు.
అసము. యు. దే. వి. 1. చనవు; 2. దర్పము. "చ. అసమునమీఁదెఱుంగకమహాగ్రహవృత్తిఁగడంగి చెచ్చెరన్, బసులకుఁ గూయిగాఁ జనియెఁబాఁపఁడు." భార. విరా. ౫, ఆ.—వై. యశము. "ఉ. చెన్నగుమావికంబులును జెల్వగుగుజ్జము లేనుఁగుల్ పదా, ర్వన్నియపైఁడికోర్కిగడపంగ మబాఱులకిచ్చియెన్నియే,జన్నము లెన్నఁజేయు చనసంబునమీఱెడు వారుసాటియే, కన్నియ యల్కలేకయొడికంబుగనుండెడు ప్రోడకయ్యెడన్." య. 3, ఆ.
అసరవేయు. దే. స. క్రి. ఆలస్యముచేయు.
అసరు. దే. వి. ఆకుపసరు. "సీ. ఒక్కనాఁడత్తపస్వి వ్రేల్నాటిదర్భ, గంటిఁగూరయసరుగాఁటినర్తించె." సం. "తృతేకిలకరేరాజన్ స్తస్యశాకరసోస్రవత్." భార. శల్య. ౨, ఆ.
అసలారు. దే. అ. క్రి. అతిశయిల్లు. "ప్రియ మసలారఁగ." భార. ఆను. ౨, ఆ.
అసలు. దే. వి. 1. ఆడుసు; 2. మూలధనము.
అసలుఁబుట్టువు. దే. వి. (అసలు+పుట్టువు.) తామర, పంకజము.
అసలుకొను. దే. అ. క్రి. పంకిలమగు.
అసహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శత్రువు. విణ. ఓర్వనివాఁడు.

అసహాయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తోడు లేనివాఁడు.

అసహిష్ణుఁడు. సం. విణ. ఉ. ఓర్వనివాఁడు.

అసహ్యపడు. మి. అ. క్రి. రోఁతపడు.

అసహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సహింపఁగూడనిది.

అసహ్యించు. సం. అ. క్రి. అసహ్యపడు.

అసాదు. దే. అవ్య. బళీ. "క. బుధుల్, సాదన శాత్రవులెల్లన, సాదనజేగజెట్టదొడరి సాదనసే యుఁ." రామా 3, అ.

అసాధారణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాధారణముకానిది.

అసాధువు. సం. విణ. ఉ. సాధువుకానిది.

అసాధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాధ్యముకానిది.

అసి. ఉభ. దే. ఉప. అల్పార్థకము. (అసికోఁత, అసిగాయము. మొ. మఱియునిదియొకానొకచో ఇత్యర్థకముగాఁ గానఁబడియెడి.) చూ. అపాసనము. సం. వి. ఇ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

అసిఁబోవు. దే. అ. క్రి. (అసి+పోవు.) తప్పిపోవు. "సీ. అసిఁబోవుటెట్లునాయసిఁబోవుమెకములఁ జించునాచేయమ్ముచిలుకుటమ్ము." రామా. ౨, ఆ.

అసిక్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. శరీరాయాసముచే జీవనముచేయుచు అంతఃపురమునందు మెలఁగెడిప్రాయపు ఆఁడుది; 2. ఒకానొకయేఱు.

అసితము. సం. వి. అ. పుం. నలుపు. విణ. నల్లనిది.

అసితాంగము. సం. వి. అ. పుం. కత్తి. విణ. నల్లని దేహముగలది.

అసితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శనిగ్రహము. విణ. నల్లనివాఁడు.

అసిధావకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సానపెట్టువాఁడు.

అసిధేనుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అసిపుత్రి, చురకత్తి.

అసిపత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తిరెయిఱ; 2. చెఱకు; 3. నరకవిశేషము.

అసిపుత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అసిధేనుక.

అసిమి. దే. వి. ఎద్దుమీఁదవేసెడు గోసెవలె కుట్టిన సంచి.

అసిమిగొల్లెన. దే. వి. ఇరుప్రక్కలవంపుగాశాలవలె నేర్పఱచినచిన్నగుడారము. "గీ. మునుపుగాసే గియసిమిగొల్లెనలుపన్ని." కళా. ౧, ఆ.

అసియాడు. దే. అ. క్రి. (అసి+ఆడు.) చలించు.

అసిలేరు. వై. వి. ఆశ్లేషనక్షత్రము.

అసిహాఱు. దే. వి. (అసి+పాఱు.) ఈఱువాఱు, విహారము. "సీ. ఎప్పుడు నలువతేరెక్కియష్టాదశ ద్వీపాలినసివాఱుదిరిగెలీల." కాశీ. ౪, ఆ.

అసుక్షణము. సం. వి. అ. న. అపహేలనము, (రూ. అసుర్క్షణము.)

అసుధారణము. సం. వి. అ. న. జీవము, బ్రదుకు.

అసుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాత్రి; 2. వేశ్య. అ. పుం. 1. అసురుఁడు; 2. అసురకృత్యముచే కుక్కకియ్యఁబడినపేరు. (చూ. గబ్బి.) ము. 1. ఏనుఁగు; 2. మూలకాకి.

అసురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లావలు; 2. అసురుని భార్య.

అసురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దైత్యుఁడు; 2. సూర్యుఁడు.

అసురుసురు. దే. వి. శ్రమమునందగుధ్వన్యనుకరణము. "క. ముసురుకొనుజరభరంబున, నసురుసురైయున్నమమ్మునడకించితివి." స్వా. ౪, ఆ.

అసువులు. సం. వి. ఉ. పుం. బ. ప్రాణములు, ఉసులు.

అసూక్షణము. సం. వి. అ. న. అసుక్షణము, (రూ. అసూర్క్షణము.)

అసూయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుణములయందు దోషమునారోపించుట, ఇడుగడ.

అసూర్యంపశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దొరసాని. విణ. ఎండకన్నెఱుఁగనిది.

అసృక్కు. సం. వి. జ. న. రక్తము, నెత్తురు.

అసృగ్ధర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్వక్కు, తోలు.

అసృగ్వర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.——పై.——

అస్తమయము. సం. వి. అ. పుం. అస్తమించుట.

అస్తమించు. సం. అ. క్రి. 1. అడఁగు; 2. కనఁబడకపోవు.

అస్తమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అస్తమించినది.

అస్తము. సం. వి. అ. పుం. (సూర్యుఁడు) అస్తమించుకొండ. విణ. 1. త్రోయఁబడినది; 2. ముగిసినది. గ్రా. వి. గెలలో నొకభాగము.

అస్తరు. హిం. వి. ఒక గుడ్డశాశ్రయముగా లోప్రక్కఁ జేర్చికుట్టెడు మఱియొకగుడ్డ*.

అస్తుంకారము. సం. వి. అ. పుం. అంగీకారము, ఇయ్యకోలు.

అస్తోకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్తోకముకానిది. (స్తోకము=అల్పము.)

అస్త్రజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యోధుఁడు, జోదు.

అస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. బాణము; 2.కత్తి; 3. విల్లు.

అస్త్రి. సం. విణ. న్. ధానుష్కుఁడు, విలుకాఁడు.

అస్థి. సం. వి. అ. న. కీకసము, ఎముక.

అస్థిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్థిరముకానిది.

అస్రప. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. జెలగ; 2. పిశాచి.

అస్రపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు.

అస్రము. సం. వి. అ. న. 1. కన్నీరు; 2. నెత్తురు. పుం. 1. మూల; 2. వెంద్రుక.

అస్రువు. సం. వి. ఉ. న. అశ్రువు, కన్నీరు.

అస్వప్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిద్దరుఁడు, వేల్పు.

అస్వరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెవికింపుగాని కంఠస్వరముకలవాఁడు.

అహంకరించు. సం. అ. క్రి. గర్వించు.

అహంకారము. సం. వి. అ. పుం. గర్వము, ఆమిక.

అహంకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అహంకారము గలవాఁడు, అహంయావు.

అహంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అహంకారము.

అహంత. సం. వి. అ. స్త్రీ. అహంభావము.

అహంపూర్విక. సం. వి. అ. స్త్రీ. యుద్ధాదులయందు నేనుముందు నేనుముందని యొకరొకరిని మీఱుట.

అహంభావము. సం. వి. అ. పుం. నేననుట, గర్వము.

అహంయువు. సం. విణ. ఉ. అహంకారి.

అహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చలువచేయని క్రొత్తది (వస్త్రము), కారికము.

అహమహమిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యుద్ధాదులయందు ఒకరొకరికిఁగల అహంకారము.

అహమించు. సం. అ. క్రి. గర్వించు. "లెక్కకుఁ మిగిలినసేననొక్కఁడహమించివధించుటయెట్లు." జై. ౨, ఆ.

అహము. సం. వి. న్. న. దినము, పగలు.

అహమ్మతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అవిద్య. అజ్ఞానము.

అహరహము. సం. అవ్య. ప్రతిదినము.

అహర్దానము. సం. వి. అ. న. మృతులకొఱకుఁజేయఁబడు పిండజలాదిదానము.

అహర్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యుఁడు, పగలింటిదొర.

అహహ. ఉభ. అవ్య. ఔర, (రూ. అహహా.)

అహా. వై. అవ్య. అహహ. "భూతివిభవపంచాస్యులహా." పాంచా. ౧, ఆ.

అహారె. ద్వ. అవ్య. (అహా+రె.) అహా, (రూ. అహారే.)

అహార్యము. సం. వి. అ. పుం. కొండ. విణ. దోఁచఁదగనిది.

అహి. సం. వి. అ. పుం. 1. పాము; 2. వృత్రాసురుఁడు.

అహిచ్ఛత్రము. సం. వి. అ. న. భూస్ఫోటము, పుట్టగొడుగు.

అహితుండికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాములవాఁడు.

అహితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శత్రువు, పగతుఁడు.

అహిద్విషము. సం. వి. ష్. పుం. 1. నెమలి; 2. ముంగిస.

అహిద్విషుఁడు. సం. వి. ష్. పుం. 1. గరుత్మంతుఁడు; 2. ఇంద్రుఁడు.

అహిఫేనము. సం. వి. అ. న. 1. అఫీని; 2. విషము.

అహిభయము. సం. వి. అ. న. రాజునకు పుత్రదాయాదప్రభృతి స్వపక్షజనకృతమైన భయము. (స్వపక్షము వారేడ్వురు.—మూలబలము, మిత్రబలము, సమాశ్రితుఁడు, సంబంధజుఁడు, కార్యసముద్భవుఁడు, భృత్యుఁడు, ఉపచారగృహీతుఁడు.)

అహిభుక్కు. సం. వి. జ్. పుం. 1. గరుత్మంతుఁడు; 2. నెమలి.

అహిర్బుధ్న్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

అహీరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచర.

అహూ. సం. అవ్య. అహా.

అహూపురుషిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గర్వముచేఁ గలిగెడి ఆత్మగౌరవము. (ఇట్లు ప్రస్వాదిగాను పాఠము కలదు.)

అహోరాత్రము. సం. వి. అ. పుం. ముప్పది ముహూర్తములకాలము, రేపగలు.

అళఁది. వై. వి. విణ. హరిద్రావర్ణము.

అళము. దే. వి. ఉప్పుపంట పెట్టెడియేఁబదిపాదుల కొలఁది నేల.ఉప్పుమ్మెడుచోటు.(అనికొందఱు.)

అళి. సం. వి. ఇ. న్. పుం. 1. తుమ్మెద; 2. తేలు; 3. మద్యము.

అళిందము. సం. వి. అ. పుం. తలవాకిటి ప్రక్కనుండెడు చిన్నగది. (కొన్నిచోట్ల నడవగదియని యర్థమగుచున్నది.)

అళిగర్దము. సం. వి. అ. పుం. అలగర్దము, నీరుపాము.

అళిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుతుమ్మెద; 2. ఆఁడుతేలు.

అళీకము. సం. వి. అ. న. 1. అప్రియము; 2. నొసలు; 3. బొంకు.

అళుకరి. దే. విణ. భయశీలుఁడు. "సీ. భయశీలుఁడౌ వెఱపరియళుకరి." ఆం. భా. తృ. వి.

అళుకు. దే. వి. వెఱపు, భయము.

ఆ.

ఆ. ఒకయక్షరము. ఉభ. దే. స. 1. ముందుచెప్పఁబడినదానిఁ దెలుపును; "ఆ వరము."—2. ఎదుటలేనిదానిఁ దెలుపును; (వానికృపలేక యేదియుఁగలుగదు.)—3. ఉద్దేశింపఁబడినదానిఁ దెలుపును. "క. ఏకథలయందుఁబుణ్యా, శ్లోకుఁడు హరిచెప్పఁబడునునూరిజనులచే, నాకథలు పుణ్యాకథలని, యాకర్ణింపుదురు పెద్ద లతిహర్షమునన్." భాగ. ౨. స్కం.—అన్య. 1. అంగీకారమును దెలుపును; "మ. అరయన్ శూరుఁడు బభ్రువాహనుఁడు కాఁడా పెట్టుముక్తామణుల్." జై. 2, ఆ.—2. ఆశ్చర్యమును దెలుపును; "చ. మదగజవైరివంటినడుమాకమలంబులవంటికన్నులా, యదనుశశాంకువంటి మొగమామకురంబులవంటిచెక్కులా, మదనునివంటిచక్కఁదనమామధురాధరజాని రూపునా, హృదయపటంబు నందులిఖియించినకైవడిగానవయ్యెడిన్." అని. ౨, ఆ.—3. ప్రశ్నమును దెలుపును; "అస్త్రశస్త్రవిద్యానిపుణుండు క్రీడిసుఖయా." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—4. ప్రార్థనమును దెలుపును; "అనఘావినవలతుఁజెప్పుమా." ఉ, హరి. ౨, ఆ.—5. వ్యతిరేకమును దెలుపును. "ఇస్సీరో యావసుదేవసూనుసరియాయితఁడు." ఉ, హరి. 3, ఆ.—సం. ఉప. ఇది ఒక పదమునకు ముందుచ్చునపుడు నెఱకు అనునర్థము నిచ్చుచున్నది. (ఆచంద్రతారకము = చంద్రతారకలున్ననెఱకు. ఆబాలగోపాలము=బాలగోపాలురవఱకు. ఇట్లు ఆకంఠము, ఆచండాలము. మొ.)

అంగారము. సం. వి. అ. న. అంగారముల సమూహము. (అంగారము=బొగ్గు.)

అంగికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగముచేతఁ గలిగినది. (కనుబొమలెగరవేయుటలోనుగాఁ గలది.)

అంగిరసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి, వేల్పుటాజ్ఞ.

అంగీరస. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకసంవత్సరము; (చూ. సంవత్సరము.) 2. పుష్యమీనక్షత్రము. డు. బృహస్పతి.

అంతరిక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంతరిక్షమునఁ బలనఁగలిగినది. (అంతరిక్షము=ఆకాశము.)

అంతర్యము. సం. వి. అ. న. అభిప్రాయము,తలఁపు.

అంత్రము. సం. వి. అ. న. అంత్రము, ప్రేగు.

అందోళనము. సం. వి. అ. న. ఊఁగుట, ఊరియాట.

అందోళము. సం. వి. అ. పుం. అందలము.

అందోళించు. సం. అ. క్రి. ఊఁగు, ఊరియాడు.

అందోళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అందోళము.

అందోళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊఁచఁబడినది.

అంధసీకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఎంటవాఁడు, బొనసీఁడు.

అంధ్యము. సం. వి. అ. న. అంధత్వము, గ్రుడ్డితనము.

అంధ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆంధ్రదేశమువాఁడు, తెనుఁగువాఁడు.

అంత్ర. వై. వి. వెలివేయుట.

ఆఁక. దే. వి. 1. అడ్డగింత; "సీ. కికురించిగిచ్చి పుచ్చికొనుచోటులవారలాఁకకులోనుగాకప్పుద్రోచి." స్వా. 3, ఆ.—2. చెఱ; "హృదయంబున రోషముపట్టితేని వధ్యతకువిధింపనేల యితఁడాఁకకుఁబాత్రము." ఉ. హరి. ౫, ఆ.—3. నిషేధము. (చూ. ఆఁగు.)

ఆఁకట్టు. దే. స. క్రి. (ఆఁక+కట్టు.) అడ్డగించు, నిరోధించు. "దం. మూడంజలన్ ముజ్జేగంబుల్ కరంబబ్బురంబొప్పనాఁకట్టి." నీలా. ౨,ఆ.

ఆఁకత్రాళ్లు. దే. వి. బ. కవ్వమునుదగిలించుటకై తరిగంబుమునందుఁగట్టెడుత్రాళ్లు. "సీ. ఆహవప్రహ్లాదులగుమారుతింబులు తగులఁగట్టినయాఁకత్రాళ్లుగాఁగ." భీ. ర, ఆ.

ఆఁకపడు. ద్వ. అ. క్రి. అడ్డిపడు. "క. ఇలఁబా తాళమునవభ. స్ఫులినంబుధివాఁకపడక చరి యింపఁగళ, క్షులుగలవానరవీరులు, గలరెన్న న నేకు లేనుగలనీపనికిన్." రా. కిష్కిం. కాం.

ఆఁకపెట్టు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. "క. మంత్రు లుతో, రెద్దియునుబల్కకుండిరి, పెద్దతడవు విం జేమాఁకపెట్టినభంగిన్." రా. యు. కాం.

ఆఁకరము. వై. వి. ఆగ్రహము. "క. వీఁకఁబఱతెం చినల్లడఁ, బాఁకినఁగడునల్లిఘోరతరశరహతిన. మ్మాఁకలువిరియఁగనర్జునుఁ, డాఁకరమున నేసె నుగ్రుఁడయిరణభూమిన్." భార. ఆది. ౯, అ. (మఱిచూ. రా. యు, కాం.)

ఆఁకలి. దే. వి. అంగద, క్షుత్తు.

ఆఁకొను. దే. అ. క్రి. (ఆఁకలి+కొను.) ఆఁకలిఁ జెందు.

ఆఁగాఁకర. ద్వ. వి. (ఆకు+కాఁకర.) అడవికాఁకర, కర్కోటకి. (దీనికి విశేషముగా ఆకులుకలవు.)

ఆఁగు. దే. అ. క్రి. ఆణఁగు. స. క్రి. 1. అడ్డగించు; "క. మ్రోఁగుచుఁదూపులుదూపుల, నాఁగుచు." రామా. ౧, అ.—2. నిషేధించు; "గీ. ఆఁగఁ బడినవానిలోఁగఁగఁజేయుట, యధమగతికి మా ర్గమనిరి బుధులు" భార. ఆది. 3, అ.—3. మో చు; "భారమాఁగఁజాలక." భాగ. ౧౦ స్కం. పూ.—4. కాపాడు.

ఆఁచికొను. దే. స. క్రి. అపహరించుకొను. "సీ. పురిలోనఁజొచ్చివిస్ఫురితగేహంబులయర్థసంచ యమునువాఁచికొనుఁడు." హరి. ఉ. ౬, అ.

ఆఁచే. దే. ప్రే. ఆణఁగించు. "సీ. ఆదిత్యుపసనాఁచి హాలహాలంబునులోఁచి హుతవహుగర్వముఱ్ఱూఁ తలూఁచి." కళా. ౧, అ.

ఆఁటది. దే. వి. ఆఁడది. "క. ఏటికినీరాచఱికం, బాఁటది మొఱవెట్టఁబశువులాతురపడనో, యాఁ టదనిలేచిదొంగల, గీఁటవు వెడలంగళపముక్రియ నుండెదిదే." భాగ. ౯, స్కం.

ఆఁటు. దే. అ. క్రి. 1. చాలు; "నీరాఁటనిరాట పుంజెఱువులారయనబ్బురము." య. ౧, అ.—2. తాళు. "స్రగ్ధర. నాచేతికాఁటం గ్రూరే స్వాసంబులేదొక్కొఁడు." రాఘ. ౨, అ.—వి. ఆఁడుతనము.

ఆఁడంగి. దే. వి. ఆఁడుదాని స్వభావముగలపురు షుఁడు. బ. ఆఁడువాఁడు.

ఆఁడది. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంతి.

ఆఁడి. దే. అప. కల అను నర్థమునందు వచ్చెడి యొక స్త్రీప్రత్యయము. (కులుకులాఁడి, వగలాఁడి. మొ.)

ఆఁడు. దే. అప. కల అను నర్థమునందువచ్చెడి యొక పుంప్రత్యయము (ముద్దులాఁడు. మొ.)—వి ఆఁడుతనము.

ఆఁడుకట్టు. దే. వి. ఆఁడుదానికోఁకకట్టు. "కార్ల యొప్పిదమాఁడుకట్టనుజ్జ్వలముచేయంగ." భార. విరా. ౧, అ. (ఇక్కడ ఆఁడుకట్టుఁగా ఆఁడు దానికోఁకకట్టువంటికట్టని అర్థము.)

ఆఁడుకూఁతురు. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంతి.

ఆఁడుతోడు. దే. వి. తోడఁబుట్టినది, సహోదరి. "బోయవె యాఁడుతోడుననుబుట్టవె." స్వా. ౪, అ.

ఆఁడుది. దే. వి. ఆఁడది, ఇంతి.

ఆఁడుపడుచు. దే. వి. కూఁతురు. "సీ. కొడుకు మన్నథుఁ డాఁడుపడుచుభాగీరథి యిల్లాలుభూ కాంత యిల్లుకొండ." రా, వి. ౨. అ.

ఆఁడుపాప. దే. వి. పడుచు, కన్యక.

ఆఁడుపుట్టువు. దే. వి. ఆఁడుది. "గీ. చనువెయిమ్మా టలాడిసజ్జనులకాఁడు, పుట్టువులతోడనీపును బుట్టినాఁడ. వు." భార. విరా. ౨, అ.

ఆఁడుబిడ్డ. దే. వి. 1. కూఁతురు; "సీ. క్రొత్తగాఁ జేయించుకొనిన ముక్కారకుఁగానడలుదుర్వార యైయాఁడుబిడ్డ." పాండు. 3, అ.—2. మగని తోడఁబుట్టినది. (ఈయర్థము వాడుకలోనిది.)

ఆఁదోఁక. దే. వి. (ఆవు+తోఁక.) ఆవుతోఁకవలె మొదట లావును ఆవల క్రమక్రమముగా సన్న ముసైనయాకృతి. (ఇక్కడ ఆవు అన్నది ఇతర మునకును ఉపలక్షణము.)

ఆఁదోఁకపాటు. ద్వ. వి. ఆవుతోఁకవలెనగుట, ఆఁదోఁకపడుట. "గీ. కదళితివియించెనగ్రాం మ్రీకంపుఁదొడల, పెనుపుసెట్లన్నఁబొరలశోధ నవడంచు, కొన్నయాఁదోఁకపాటుమగొప్పవి ప్ప, మెఱయుంగోర్ మ్రుచ్చులను గెంపుగుఱులు గావె." ఆము. ౫, అ.

ఆఁపు. దే. ప్రే. ఆఁగఁజేయు. ఆఁచు. వి. అడ్డగింత. "గీ. పట్టుకొనియాఁపుసేయించెబాణుఁడతని." అని. 3, అ. (ఆఁపుప్రేరణరూపమనుటకు తగిన ప్రయోగము కానఁబడలేదు.)

ఆఁబసి. దే. వి. (ఆవు+పసి.) గోవు. "సీ. బలుదారులగుచు బెబ్బులులబిడ్డలనిచ్చ విసువక పెంచు నాఁబసులకదుపు." య. ౨, ఆ.

ఆఁబోతు. దే. వి. (ఆవు+పోతు.) 1. అచ్చుఎద్దు; 2. ఎద్దు. "అంకవేసె నొకచో నాఁబోతుకాల్ ద్రవ్వుచున్." పంచ. వా. ౧, ఆ.

ఆఁబోతురవుతు. ద్వ. వి. ముక్కంటి, శివుఁడు.

ఆఁబోతుసారము. ద్వ. వి. సప్తస్వరములలో నొకటి, ఋషభము.

ఆకంపించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలికంపించు, వణఁకు.

ఆకంపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగాఁ గదలింపఁబడినది.

ఆకట. దే. అవ్య. (రూ.) అక్కట. "క. ఆఁకొంటి రిన్ని దినములు, పోఁకంతయుఁ భిక్ష వీటఁబుట్టక యునికిన్, ఆకటదూఁకటనలఁగితి, రేఁకటవాయంగ భిక్షలిడియెదరండీ." భీ. ౨. ఆ.

ఆకతాయ. వై. విణ. తుంట*. "సీ. ఆకతాయలు మూఁకలై దేశమంతయుఁజెఱచి పుణ్యస్త్రీలఁ జెఱలుగొనిరి." వి. పు. ౨, ఆ.

ఆకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. రత్నములలోనగు నని పుట్టునట్టిచోటు, గని; 2. సమూహము.

ఆకర్ణనము. సం. వి. అ. న. శ్రవణము, వినికి.

ఆకర్ణించు. సం. స. క్రి. ఆకర్ణనముచేయు, విను.

ఆకర్ణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకర్ణింపఁబడినది.

ఆకర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకర్షించుట; 2. ఇంద్రియము; 3. జూదము; 4. జూదమాడెడుపలక; 5. పాచిక; 6. వింటినభ్యసించెడు వస్తువు.

ఆకర్షించు. సం. స. క్రి. ఆకర్షణముచేయు, తిగుచు.

ఆకర్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకర్షింపఁబడినది, తిగువఁబడినది.

ఆకలనము. సం. వి. అ. న. 1. అవగాహనము; 2. ఎన్నిక; 3. కోరిక; 4. బంధనము; 5. సమూహము.

ఆకల్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. నస్త్రాద్యలంకరణము; 2. కల్పనము, పన్నుగడ.

ఆకసము. వై. వి. మిన్ను, విన్ను, ఆకాశము.

ఆకస్మికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆకస్మాత్తుగాఁ గలిగినది.

ఆకళించు. వై. స. క్రి. అవగాహనముచేసికొను. "ప్రధానపురుషాంతరవర్తన నాకళించుచున్." రాఘ. ౧, అ.

ఆకళింత. వై. వి. అవగాహనము.

ఆకాంక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కోరిక; 2. అన్వయముకొఱకు ఒక పదము మఱియొక పదమును కోరుట. క్రియాపదమునుబట్టి కర్తృకర్మాదులకును నాని విశేషణములకును చేసెడు ప్రశ్నము. (అని వాడుకయందు.)

ఆకాంక్షించు. సం. స. క్రి. వాంఛించు, కోరు.

ఆకాండికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అకాలమునందుఁగలిగినది.

ఆకారణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అవ్వోనము, పిలుపు.

ఆకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూపము; 2. బొమముడిపాటులోనగు వికారము.

ఆకారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడినది.

ఆకాశము. సం. వి. అ. న. నభము, ఆకసము.

ఆకీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకటితో నొకటి కలసినది, సంకీర్ణము.

ఆకు. దే. వి. 1. చెట్టునందలియాకు, పత్రము; 2. తములపాకు; 3. తాటాకు; "ఇందునీవిపుడు వ్రాలిడుమనియాకుగంటముఁజేతికిచ్చె." పర. ౫. అ.—4. విస్తరాకు; 5. చెవికమ్మ; "చ. వలపలడాపలకెవుసు వాలుఁగనుంగొనచూపులార్చుచున్, దిలకముతీర్చుచున్ గురులు దీటుచు వీనులమానికంపుటా, పులఁబొరిఁద్రిప్పుచున్." లక్ష్మీ. ౨, అ.—6. ఇచ్చిపుచ్చుకోలు పత్రము; "క. అప్పిచ్చినతనియాకును, నప్పుమగుడఁబెట్టి నతనియాకునుగలచో, నప్పిచ్చినాకు బొంకగు, నప్పుమగుడఁబెట్టి నతనియాకునిజమగున్." విజ్ఞా. వ్య. కొం.—7. చీటి; "సీ. చావులేకుండ నాజముచేతనాకుఁదెచ్చినవారుగలరె యీసృష్టియందు." భో. ౪, అ.—8. జాబు; "నన్నవలఁ జదువనీకతానొడిసి యాయాకుబలిమించుచ్చుకొని." ప్రభా. ౪, అ.—9. బండికంటియాకు; 10. మిద్దెటిండ్లులోనగువానితలుపుల కమర్చెడి ఆకు; 11. నాఱు.

ఆకుంచనము. సం. వి. అ. న. ముడుఁచుట.

ఆకుంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముడువఁబడినది.

ఆకుచిఱుత. ద్వ. వి. ఒకదినుసు చిఱుతపులి.

ఆకుచిలుక. ద్వ. వి. తెల్లబొట్లుగల పెద్ద ఱెక్కల పురుగుదినును.
ఆకుజెముడు. ద్వ. వి. పత్రస్నుహి.
ఆకుజెల్ల. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "అరుజాని ల్లెపుఁ జేఁపయాకుజెల్ల." హంస. ౪, ఆ.
ఆకుటిల్లు. దే. వి. (ఆకు+ఇల్లు.) ఆకులతో ఏర్పఁ అచినగుడిసె, పర్ణశాల.
ఆకుతేలు. దే. వి. ఒకదినుసుతేలు.
ఆకుపచ్చ. దే. వి. విణ. హరితవర్ణము.
ఆకుపత్రి. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.
ఆకుపాఁచి. దే. వి. ఒకదినుసుపాఁచి, కుంభిక.
ఆకుపీఁకెలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. హంస. 3, ఆ.
ఆకుపురుగు. ద్వ. వి. ఆకులయందుండెడి ఒకదినుసు పచ్చపురుగు.
ఆకుపోయు. దే. స. క్రి. నాఱుపోయు.
ఆకుప్పు. దే. వి. (ఆకు+ఉప్పు.) ఒకదినుసు ఉప్పు.
ఆకుమిడుత. దే. వి. పచ్చఱెక్కలమిడుత.
ఆకుతాయి. దే. వి. ఇనుములోనగువానిని తెగరా చెడి కొఱముట్టు, పత్రపరశువు.
ఆకులపడు. మి. అ. క్రి. (ఆకులము+పడు.) ఆకులతనొందు, చెదరు.
ఆకులపాటు. మి. వి. ఆకులపడుట.
ఆకులము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యస్తము, చెదరినది.
ఆకుల్యము. సం. వి. అ. న. నేలతంగేడు.
ఆకుసన్నములు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.
ఆకూతము. సం. వి. అ. న. అభిప్రాయము, తలంపు.
ఆకూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.——సై.——
ఆకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. రూపము; 2. దేహము; 3. ఒకఛందస్సు; (చూ. ఛందస్సు.) 4. భావము నెఱింగించెడిసంజ్ఞ; 5. సామాన్యము.
ఆకృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆకర్షణము, తెగ.
ఆకె. ద్వ. స. ఏ. (ఆ+ఆక.) ఆమె. "క. నాకం టెయకటయుత్తమ, యాకెయగుటచెప్పవలయు నా." ప్రభా. ౫. అ. (ఆకె, ఈకె, ఏకె, ఎవతె, ఒకతె ఇత్యాదులయందు ఎకారము ఆదేశముగా వచ్చెనని యెఱుంగునది.)
ఆకేకర. సం. వి. అ. స్త్రీ. దృష్టివిశేషము.
ఆకొత్తు. దే. వి. అడకొత్తుయొక్క రూపాంతరము.
ఆక్టు. ఆం. వి. చట్టము.

ఆక్రందము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏడ్పు; 2. పిలుపు; 3. భయంకరయుద్ధము.
ఆక్రందించు. సం. అ. క్రి. ఏడ్చు.
ఆక్రందితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడినది.
ఆక్రందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చెలికాఁడు; 2. తోడఁబుట్టినవాఁడు.
ఆక్రమణము. సం. వి. అ. న. ఆక్రమించుట.
ఆక్రమించు. సం. స. క్రి. అఱుము.
ఆక్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆక్రమింపఁబడినది, అఱుమఁబడినది.
ఆక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆక్రమణము.
ఆక్రీడము. సం. వి. అ. పుం. ఉద్యానవనము.
ఆక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. తిట్టు, (చూ. ఆక్రోశనము.)
ఆక్రోశించు. సం. స. క్రి. తిట్టు.
ఆక్షారణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అప్పుకునాలికిఁదిట్టుట.
ఆక్షారితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరస్త్రీగమనాదిదోషములచే దూఱఁబడినవాఁడు.
ఆక్షిప్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆక్షేపింపఁబడినవాఁడు.
ఆక్షీబము. సం. వి. అ. పుం. మునగ.
ఆక్షేపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నత్తిగలవాఁడు; 2. బోయవాఁడు. విణ. ఆక్షేపించువాఁడు.
ఆక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడ్డంకి; 2. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 3. దూఱు; 4. ఆకర్షణము.
ఆక్షేపించు. సం. స. క్రి. 1. అడ్డగించు; 2. దూఱు; 3. ఆకర్షించు.
ఆక్షోటము. సం. వి. అ. పుం. కొండగొనుఁగు.
ఆఖండలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు, వేల్పుటేఁడు.
ఆఖరు. హిం. విణ. చివర, అంత్యము.
ఆఖుఖిరుక్కు. సం. వి. జ. పుం. మార్జాలము, పిల్లి.
ఆఖువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఎలుక; 2. పందికొక్కు.
ఆఖేటకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మృగయుఁడు, వేఁటకాఁడు.
ఆఖేటము. సం. వి. అ. పుం. మృగయ, వేఁట.
ఆఖ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆహ్వాయము, పేరు.
ఆఖ్యాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) చెప్పెడువాఁడు.

ఆఖ్యాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పఁబడినది. (వ్యాకరణమునందు ధాతువులమీఁద విధింపఁబడినతిఙ్గు.)

ఆఖ్యానము. సం. వి. అ. న. చెప్పుట.

ఆఖ్యాయకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏదేనొక విషయమును వివరించిచెప్పెడువాఁడు. (ఆకారాంతమైనప్పుడు ఆఖ్యాయికా అని రూపము. ఇట్లంతట ఎఱుఁగునది.)

ఆఖ్యాయిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వాస్తవార్థముగల హర్షచరితాదిగ్రంథము.

ఆఖ్యేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పఁదగినది.

ఆగంతుకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కాలనియమములేకవచ్చునది.

ఆగంతువు. సం. విణ. ఈ. అతిథి, విందు.

ఆగడకాఁడు. ద్వ. విణ. (ఆగడము+కాఁడు.) అకార్యముచేయువాఁడు.

ఆగడపలు. దే. వి. బ. దొంతిగా నేర్పడినమేఘపఙ్క్తి. "వ. ఆగడపలంగడియయైచి వీచీరేఖలఁ బోఁద్రోచి కుసుమనారాచుకేళీకూళింగల జాళువాసోపనంబులం బ్రతిఘటించుత్రివళీవిభాగంబులును." పాండు. 3, ఆ.

ఆగడము. వె. వి. అవగడముయొక్కరూపాంతరము.

ఆగడెఁడు. ద్వ. విణ. (ఆగడము+ఈఁడు.) అకార్యముచేయువాఁడు. "సీ. ఆగడీలెగఁద్రోయ నగ్రజులను హాస్యభావంబు నెఱపి దుర్భాషలాడు." భల్లా. 3, ఆ.

ఆగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వచ్చినది; 2. పొందఁబడినది.

ఆగమనము. సం. వి. అ. న. వచ్చుట, రాక.

ఆగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాక; 2. దేవపూజావిధానమును తత్సంబంధివిషయములను తెలుపునట్టిశాస్త్రము; 3. (వ్యాకరణమున) అధికముగావచ్చెడు వర్ణము.

ఆగము. సం. వి. న్. న. 1. తప్పు; 2. పాపము.

ఆగాడి. దే. వి. తేలికైనధాన్యము.

ఆగాత్యము. వై. వి. కొంచెమును గొప్పగాచేసి కావించెడు అఱపు ఏడ్పులోనగునది*. (ఇది వాడుకలోనిది.)

ఆగామి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) రాఁగలది.

ఆగుబ్బతిలు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "మదిలోని కోర్కులా గుబ్బతిలంగ." స్వా. ౨, ఆ.

ఆగుబ్బు. దే. వి. అతిశయము, ఆధిక్యము. "ఉ. గొబ్బురితిమ్మభూపిభుని ఘోరతరాసిని ద్రెల్లివైరులా గుబ్బునసేగి." రామా. ౧, ఆ — విణ. అధికము.

ఆగుబ్బుకొను. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "సీ. ఒకవంకజాలసముద్ధూతసుమజాతఘుమఘుమామోదమాగుబ్బుకొనఁగ." శేష. ౨, ఆ.

ఆగువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంగీకారము, ఇయ్యకోలు.

ఆగ్నేయము. సం. వి. అ. న. దశాహశ్రాద్ధము. (చూ. శ్రాద్ధము.) విణ. అగ్నిదేవతాకము.

ఆగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోపము; 2. అనుగ్రహము; 3. ఆక్రమము; 4. ఆసక్తి; 5. గ్రహణము.

ఆగ్రహాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మృగశిరోనక్షత్రము.

ఆగ్రహాయణికము. సం. వి. అ. పుం. మార్గశీర్షమాసము.

ఆగ్రహించు. సం. స. క్రి. 1. కోపించు; 2. చలపట్టు.

ఆఘాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొలఁది; 2. మేర.

ఆఘాతము. సం. వి. అ. పుం. వధస్థానము, చంపుడుగట్టు.

ఆఘాతించు. సం. స. క్రి. వధించు, చంపు.

ఆఘూర్ణనము. సం. వి. అ. న. తిరుగుడు.

ఆఘూర్ణితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరుగుడుపడినది.

ఆఘోషించు. సం. అ. క్రి. 1. అఱచు; 2. మ్రోయు.

ఆఘ్రాణము. సం. వి. అ. పుం. మూచూచుట, మూర్కొనుట.

ఆఘ్రాణించు. సం. స. క్రి. మూచూచు, మూర్కొను.

ఆఘ్రాతము. సం. వి. అ. న. భూషణధ్వని. విణ. మూర్కొనఁబడినది.

ఆచమనము. సం. వి. అ. న. ఉపస్పర్శము, వార్పు.

ఆచమించు. సం. స. క్రి. చూపుడువ్రేలుపొడవుగా నిలిపినపుడిపిట జలముగ్రహించి మూడుమార్లు పుచ్చుకొను, వార్చు.

ఆచరణము. సం. వి. అ. న. ఆచారము, నడత.

ఆచరణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నడపఁదగినది.

ఆచరించు. సం. స. క్రి. నడపు.

ఆచరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నడపఁబడినది.

ఆచాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆచమింపఁ బడినది.

ఆచాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆచమనము.

ఆచామము. సం. వి. అ. పుం. మాసరము, గంజి.

ఆచారము. సం. వి. అ. పుం. ఆచరణము, నడత.

ఆచార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేదవ్యాఖ్యానము చేసెడు ఆఁడుది.

ఆచార్యకము. సం. వి. అ. న. ఉపాధ్యాయత్వము, ఒజ్జఁదనము.

ఆచార్యాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆచార్యునిపెండ్లాము.

ఆచార్యుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వేదవ్యాఖ్యానము చేయువాఁడు.

ఆచితము. సం. వి. ఆ. న. పదిబారువులకొలఁది. పుం. బండిబరువు. విణ. 1. కప్పఁబడినది; 2. గ్రహింపఁబడినది; 3. పఱపఁబడినది.

ఆచ్ఛాదనము. సం. వి. ఆ. న. 1. కప్పుట; 2. దోషమునుగప్పుట; 3. వస్త్రము.

ఆచ్ఛురితకము. సం. వి. అ. న. 1. నఖక్షతవిశేషము; 2. పరిహాసపుమాటతోఁగూడిననవ్వు.

ఆచ్ఛోదనము. సం. వి. ఆ. న. ఆఖేటము, వేఁట.

ఆచోకి. దే. వి. (ఆ+చోడికి.) పోబడి, జోడ.

ఆజకము. సం. వి. ఆ. న. ఆజసమూహము (అజము=మేఁకపోతు.)

ఆజగవము. సం. వి. ఆ. న. ఆజగవముయొక్కరూపాంతరము.

ఆజవంజవము. సం. వి. ఆ. పుం. సంసారము.

ఆజానేయము. సం. వి. ఆ. పుం. మేలుజాతిగుఱ్ఱము.

ఆజి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యుద్ధము; 2. సమభూమి; 3. క్షణకాలము.

ఆజీవము. సం. వి. ఆ. పుం. జీవిక, బ్రదుకుత్రోవ.

ఆజువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. అమిజి, వెట్టి.

ఆజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇది యిట్లు చేయవలసిన దనెడి ఉత్తరువు.

ఆజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆజ్ఞ.

ఆజ్ఞాతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపింపఁ బడినవాఁడు.

ఆజ్ఞాపనము. సం. వి. అ. న. ఆజ్ఞాపించుట, అనతి.

ఆజ్ఞాపించు. సం. స. క్రి. ఆజ్ఞాపనముచేయు, అనతిచ్చు.

ఆజ్ఞాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపింపఁ బడినది.

ఆజ్యము. సం. వి. అ. న. ఘృతము, నెయ్యి.

ఆట. దే. వి. 1. క్రీడ; 2. నర్తనము; 3. నింద. "సీ. ఆటలుపసిబిడ్డయాటలై పెంపఱి యొరులయాటలఁబడనోగితముగ." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.—4. నువ్వులు లోనగువాని గానుగలోవేసి త్రిప్పుట. "చ. వరేతుపత్త్రిన్నడుమంత్రిపుసంపదచేతఁగ్రిందుమీఁ, దెఱుగక సాటివత్తునని హెచ్చినవాటకుఁబెట్టఁగుందదే." భాను. ౨, ఆ.

ఆటంకము. దే. వి. అడ్డంకి, నిరోధము.

ఆటకత్తియ. ద్వ. వి. ఆటఆడునది, నర్తకి, (రూ. ఆటకత్తె.)

ఆటకాఁడు. దే. వి. నర్తకుఁడు. "గీ. అలరితోలంకరి పేరిటియాటకాఁడు, మీటువాటిల్లవలరాజుమెచ్చువడసి, పథికజనమానధనము లపారలీలఁ, గొల్లలాడెనుభువనంబులుల్లసిల్ల." రామా. ౬, ఆ. (ఇతరములైన ఆటలాడువానికిని ఈపేరుచెల్లును. "గీ. ఓరియాటకాఁడ యీరీతియఱపులా, పొగడుటనఁగమెచ్చు పుట్టదిందు." (ఇక్కడ ఆటకానికి దొమ్మరివాఁడర్థము.) ప్రభా. ౧, ఆ. ఇత్యాదులు.)

ఆటగొఱ్ఱు. దే. వి. మూడుకఱ్ఱులుగల గొఱ్ఱు.

ఆటడిగ్గియ. ద్వ. వి. క్రీడార్థము ఏర్పఱపఁబడిన నడబావి.

ఆటతిప్ప. దే. వి క్రీడార్థమేర్పఱచిన కొండ, కృతకాద్రి.

ఆటతోఁట. దే. వి. 1. ఉద్యానవనము. "సీ. నీవును వాలియు నేడునునాడును నయముతోఁబాటించునాటతోఁట, మధువనంబు." భార. అర. ౭, ఆ.—2. ప్రమదావనము. "ఉ. పూనికనాటతోఁటవలపుల్గలకప్రపుఁగమ్మఘాళిపూఁ, దేనియయేటికాలువలు తీర్పఁగనోపిక లేనిదోహ్యద, శ్రీనిధియాధరాధిపతిచేడియ." రామా. 3, ఆ.

ఆటపట్టు. దే. వి. 1. క్రీడాస్థానము; 2. నాట్యస్థానము; 3. వాసస్థానము.

ఆటపాక. దే. వి. నాట్యస్థానము, నర్తనశాల.

ఆటవిడుపు. దే. వి. ఆడుకొనుటకై విద్యార్థులను విడలిపెట్టుట.

ఆటవెలఁది. దే. వి. 1. నర్తకి; 2. పద్యభేదము; 3. వేశ్య.

ఆటాడు. దే. అ. క్రి. (ఆట+ఆడు.) క్రీడించు.

ఆటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒకదినుసుబాతు, ఆడేలు.

ఆటు. దే. వి. అడుపు, వాతి.

ఆటోపము. సం. వి. అ. పుం. సంభ్రమము, వేగిరపాటు.

ఆటోపించు. సం. అ. క్రి. సంభ్రమించు, వేగిరపడు.

ఆట్రగడలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము, అక్కుఱ్ఱు.

ఆడ. దే. వి. ఏ. అక్కడయొక్కరూపాంతరము. "రగడ. ఆఅమినను జిగురునకునగునెకంటకమాడఁ, జాఱుకుమనె వేఱొక్కచోటఁగంటకమాడ." స్వా. 3, ఆ.

ఆడంబరము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధవాద్యధ్వని; 2. వేగిరపాటు; 3. ఏనుఁగుయొక్కగీఁక.

ఆడాలు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఆడి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆటి, ఆడేలు. "క. ఆడిబక సాంపరాయము, వేడుకఁజెప్పినను వినినవిఘ్నములడఁగుకొ." మార్క. ౨, ఆ.

ఆడిక. దే. వి. దూఱు, నింద.

ఆడికపడు. ద్వ. అ. క్రి. దూఱుపడు. "ప్రజలచే నాడికపడుదును." జై. ౧, ఆ.

ఆడికోలు. దే. వి. దూఱు, నింద. "క. కులమెంచరాడికోళ్లకుఁ, దలఁకరుసడివావివరుసదలఁచరు నీతిన్, దలకొనరుసత్యమాడరు, కలకంఠులువాఱినమ్మఁగానెటువచ్చున్." హంస. ౫, ఆ.

ఆడపోసికొను. దే. స. క్రి. దూఱు, నిందించు.

ఆడు. దే. అ. క్రి. 1. క్రీడించు; 2. నర్తించు; 3. చలించు; (ఆ మాటవిన్న దిమొదలు నాకు చేయికాలాడలేదు.) — 4. మునుఁగు; "సకలతీర్థంబులను నాడి." కాశీ. ౭, ఆ.—5. నాటు; "క. తోడన హాయనూతులనో, నాడఁగ నేయుటయునతఁడునలిగి." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.—6. విహరించు; "సీ. వావ్యాళిభూమిలేవంతనైషధులట్లు హాయరత్నములనెక్కియాడనేర్చు." భీ. ౧, అ.—7. సంచరించు. "గీ. అడరికురుసేనపైగ్రద్దలాడఁజొచ్చె." భార. భీష్మ. 3, ఆ.—స. క్రి. 1. నిందించు; "సీ. సత్కీర్తిచేసుధాకరదేవసరసులనాడియు సరసులనాడకుండు." కా. ౧, అ.—2. పచించు; 3. నడపు; "జూదము నీతో నాడఁగడఁగెదను." భార. ఆర. ౨, అ.—4; నువ్వులులోనగువాని గానుగలోవేసిత్రిప్పు.

ఆడుకొను. దే. స. క్రి. దూఱు, నిందించు.

ఆడువరి. దే. వి. అలంగము, వప్రము.

ఆడె. దే. వి. కడితమునందు ఏకదేశము.

ఆడెలు. వై. వి. పక్షివిశేషము, శరారి.

ఆడేలు. వై. వి. ఆడెలుయొక్కరూపాంతరము.

ఆఢకము. సం వి. అ. పుం, న. తూము.

ఆఢకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కందిపి; 2. అడవికందితీఁగ; 3. ఒకదినుసుమన్ను; 4. తూము.

ఆఢకికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) తూమెఁడు విత్తులు విత్తఁదగినది. (సేల.)

ఆఢ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంపన్నుఁడు.

ఆణి. ఉభ. దే. వి. 1. ముత్యపుగుండ్రఁదనము; 2. మర్మము. — సం. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. ఇరుసుతుదిచీల; 2. అంచు; 3. ఎల్ల.

ఆణికాఁడు. దే. విణ. మర్మజ్ఞుఁడు.

ఆణిపూస. దే. వి. ముత్యము. "సీ. వేణుజాతములైనయాణిపూసలనెంతు రూడుగపండ్లకునీడుగాఁగ." కాశ. ౧, అ.

ఆణిపోటు. దే. వి. జీవస్థానమునందు పొడిచిన పోటు.

ఆణియ. దే. వి. దద్రురోగము, (చూ. ఆణె.)

ఆణియము. దే. వి. దేశము, (చూ. ఆణెము.)

ఆణె. దే. వి. ఆణియయొక్కరూపాంతరము. "సీ. ఆనెయంచనఁగసునాణెయంచనఁగనుదద్దురంచనఁగనుదద్దనంగ, దద్రువువెలయు." ఆం. భా. ద్వి. మ.

ఆణెము. దే. వి. ఆణియముయొక్కరూపాంతరము. "సీ. ఆణెమంచనఁగదేశాహ్వయంబు." ఆం. భా. ద్వి. భూ.

ఆతంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆరాటము; 2. చేమిరి; 3. మద్దెలమ్రోఁత; 4. వెఱపు; 5. వ్యాధి.

ఆతంచనము. సం. వి. అ. న. 1. చేమిరి; నిక్షేపము. (అనికొందఱు.) 2. తనుపుట; 3. వడి.

ఆతఁడు. దే. స. ఏ. (ఆ+ఁడు.) (రూ. ఆతఁడు.) (ఇక్కడ తకారము ఆగమము. ఇట్లు ఈతఁడు ఏతఁడు పనికిని.)

ఆతఁగాఁడు. దే. స. ఏ. (ఆతఁడు+కాఁడు.) ఆతఁడు. (ఇక్కడ స్వార్థమునకాఁడు.)

ఆతతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరివిదైనది.

ఆతతాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) చంపనుద్యుక్తుఁడైనవాఁడు. (వీరాఱుగురు—ఇంట నిప్పిడువాఁడు, విషముపెట్టువాఁడు, కత్తిగొని నఱకువాఁడు, ధనము దోఁచుకొనువాఁడు, నేలనపహరించువాఁడు, ఒకనిభార్యను జెఱపట్టువాఁడు.)

ఆతపత్రము. సం. వి. అ. న. 1. గొడుగు; 2. గుడ్డికామంచి.

ఆతపము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకాశము, ఎండ.

ఆతపవారణము. సం. వి. అ. న. ఆతపత్రము, గొడుగు

ఆతరము. సం. వి. అ. పుం. ఓడకిచ్చెడుకూలి, కేవు.

ఆతర్పణము. సం. వి. అ. న. 1. తనివి; 2. మంగళార్థమైన పూఁత.

ఆతల. దే. వి. అవలిప్రదేశము.

ఆతాపి. సం. వి. న్. పుం. 1. చీపురపిట్ట; 2. చెమరుఁగాకి.

ఆతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పక్షివిశేషము, ఆడేలు.

ఆతిథేయము. సం. వి. అ. న. అతిథిసత్కారము. విణ. అతిథికియోగ్యమైనది.

ఆతిథ్యము. సం. వి. అ. న. అతిథిసత్కారము. విణ. అతిథికొఱకైనది.

ఆతిథ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అతిథి, విందు.

ఆతురపడు. మి. అ. క్రి. (ఆతురము+పడు.) బాధపడు.

ఆతురుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యాధిగ్రస్తుఁడు, తెవులుగొంటు.

ఆతోద్యము. సం. వి. అ. న. తతము ఆనద్ధము సుషిరము ఘనము అనెడు వాద్యచతుష్టయము, వాదిత్రము.

ఆత్తగంధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినది. (పాఠాంతరము ఆత్తగర్వము.)

ఆత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. అపహరింపఁబడినది.

ఆత్త. సం. వి. న్. పుం. 1. జీవుఁడు; 2. బుద్ధి; 3. బ్రహ్మము; 4. మనస్సు; 5. శరీరము; 6. స్వభావము; 7. ధైర్యము; 8. ప్రయత్నము.

ఆత్తంభరి. సం. విణ. ఇ. తన పొట్టపోసికొనువాఁడు, కుక్షింభరి.

ఆత్తగుప్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండి.

ఆత్తఘోషము. సం. వి. అ. పుం. కరటము, కాకి.

ఆత్తజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పుత్రిక, కూఁతురు.

ఆత్తజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పుత్రుఁడు, కొడుకు.

ఆత్తదర్శము. సం. వి. అ. పుం. దర్పణము, అద్దము.

ఆత్తనేపదము. సం. వి. అ. న. క్రియాపదముయొక్క భేదము.

ఆత్తభువు. సం. వి. ఊ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. మన్మథుఁడు.

ఆత్తాశి. సం. వి. న్. పుం. మత్స్యము, చేఁప.

ఆత్తీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తనది.

ఆత్రగాఁడు. దే. విణ. (ఆత్రము+కాఁడు.) త్వరపడువాఁడు.

ఆత్రము. దే. వి. అత్తరముయొక్కరూపాంతరము.

ఆత్రేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ముట్టుది; 2. ఒకానొక నది.

ఆత్రేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు. విణ. అత్రివంశమునఁ బుట్టినవాఁడు.

ఆద. దే. వి. విచారము. "క. లేదింకంబగయవిధను, రాదులదెసవాహనములయందును సంత్య, క్తాదరులైపగతురు నేన్ డాదమఱచినిద్రవోదురదితతీ పాడువఁ." భార. సౌ. ౧, అ. "క. వినియితఁడెయ్యదియునెఱుం, గనిముగ్ధుఁడువోలెఁబల్కఁగాఁదొడఁగెమనం, బుననింతయాదగల్గిన, ననుమునుబాసగొనఁగారణంబేమియొకో." భో. ర, ఆ.

ఆదట. దే. వి. ప్రేమము. "క. ఆదటమునువానిన భి, న్నోదరులును సోదరులును నొక్కటియైనఁ." సం. "విభక్తోయఃపునఃపిత్రోర్భ్రాత్రోరేకత్రసంస్థితః, పితృవ్యేణాధవాప్రీత్యాసతు సంసృష్ట ఉచ్యతే." విజ్ఞా. వ్య, కాం.

ఆదటవోవు. దే. అ. క్రి. (ఆదట+పోవు.) తనియు. "ఆ య్యనఘుఁడుదానిఁజిత్తమునవాడటవోవక చూచె." భార. ఆది. ర, ఆ.

ఆదరణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆదరింపఁదగినది.

ఆదరబాదర. దే. క్రి. విణ. అతిత్వరితముగా.

ఆదరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాటింపు; 2. మన్నన.

ఆదరించు. సం. స. క్రి. 1. పాటించు; 2. మన్నించు.

ఆదరువు. వై. వి. 1. ఆధారము; 2. ఆశ్రయము*.

ఆదర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. చూపుట; 2. అద్దము.

ఆదర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. అద్దము; 2. టీక; 3. ప్రతియైన పుస్తకము.

ఆదర్శితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూపఁబడినది.

ఆదా. హిం. వి. లాభము, ఆదాయము.

ఆదానము. సం. వి. అ. న. 1. పుచ్చుకొనుట; 2. గుఱ్ఱముయొక్క అలంకారము; 3. రోగకారణము. (చూ. స్కంధము.)

ఆదాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. లాభము; 2. ధనము; "గీ. ఇవ్విధంబున నాదాయ మెల్లఁ జెల్ల, నిచ్చలును వెలయాండ్రకునిచ్చియిచ్చి." శేష. ర, ఆ.—(ఇది సంస్కృతముగాఁబంచాంగములయందు నాఁడఁబడుచున్నది. మఱియు నానార్థరత్నమాలయందీయర్థము చెప్పఁబడియున్నదని శబ్దార్థకల్పతరువునందు వ్రాయఁబడియున్నది.)

ఆది. ఉభ. దే. వి. గుతి. సం. వి. ఇ. పుం. మొదలు. "ఆదిన్ శ్రీపతికొప్పుపై." భాగ. ౧, స్కం. విణ. మొదటిది. "లోకాది త్రిలోకపూజ్యుఁడు." భార. సభా. ౨, ఆ.

ఆదికొను. దే. అ. క్రి. కన్నువేయు. "వ. వృషభంబునకాదికొను బెబ్బులియుంబోలె" భార. విరా. ౫, ఆ.

ఆదితాళము. సం. వి. అ. పుం. తాళభేదము. (ఎనిమిది అక్షరములకాలము.)

ఆదితేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆదిత్యుఁడు, వేల్పు.

ఆదిత్యవారము. సం. వి. అ. పుం. ఆదివారము. (ఇట్లు భానువారము. మొ.)

ఆదిత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేలుపు; 2. సూర్యుఁడు. (ద్వాదశాదిత్యులు. — ఇంద్రుఁడు, ధాత, పర్జన్యుఁడు, త్వష్ట, పూషుఁడు, అర్యముఁడు, భగుఁడు, వివస్వంతుఁడు, విష్ణువు, అంశుమంతుఁడు, వరుణుఁడు, మిత్రుఁడు.)

ఆదిత్సు. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ్రహింపనిచ్ఛ.

ఆదిమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మొదటిది.

ఆదివారము. సం. వి. అ. పుం. తొలివారము, ఆదిత్యవారము.

ఆదివెలమలు. మి. వి. బ. వెలమలలో ఒకతెగవారు.

ఆదిష్టము. సం. వి అ. న. ఎంగిలి. విణ. 1. ఆనతియ్యఁబడినది; 2. ఉపదేశింపఁబడినది; 3. ఏర్పఱుపఁబడినది.

ఆదీనవము. సం. వి. అ. పుం. క్లేశము, అలసట.

ఆదుకొను. దే. అ. క్రి. అనికయగు. "ఆదుకొన్న కావరమున." రామా. ర, ఆ.— స. క్రి. ఆదరించు. "క. దాదులంపెనుపఁగనిటుజగ, దాదుల కాదియగుమగువ యనిశముసిరులం, బాదుకొని నృపతితిలకం, బాదుకరాఁబెరుగుచుండెనంతఁ గడంకన్." రుక్మి. ౧, ఆ.

ఆదుర్దా. అన్యదే. వి. భయము, తొందర.

ఆదృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆదరింపఁబడినది; 2. మన్నింపఁబడినది.

ఆదృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆదరము, పాటింపు.

ఆదేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ్రహింపఁదగినది.

ఆదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆజ్ఞ; 2. ఉపదేశము; 3. (వ్యాకరణమున) ఒకటినిబోఁగొట్టి వచ్చు మఱియొకవర్ణములోనగునది.

ఆదేశించు. సం. స క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు; 2. ఉపదేశించు.

ఆదేష్టు. సం. వి. ఋ. పుం. 1. ఆజ్ఞాపించువాఁడు; 2. అధ్వరతంత్రమునుపదేశించువాఁడు.

ఆద్యూషకము. సం. వి. అ. పుం. అయిదు గురిగింజలయెత్తు.

ఆద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రథమము, మొదటిది.

ఆద్యూనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకరిచేతి కూటికి కనిపెట్టుకొనియుండువాఁడు, ఔదరికుఁడు.

ఆధర్వణము. సం. వి. అ. న. అధర్వములసమూహము. (అధర్వుఁడను ఋషిచేఁ జెప్పఁబడిన వేదము అభేదోపచారమువలన అధర్వమనఁబడును.)

ఆధానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉంచుట; 2. కప్పుట; 3. ధరించుట.

ఆధారకుండము. సం. వి. అ. న. కుండలులోనగునవి యుంచెడు కుదురు.

ఆధారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆదరువు; 2. చెఱువు; 3. పాదు.

ఆధారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జెట్టి.

ఆధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మనోవ్యథ; 2. కుదువ; 3. ప్రత్యాశ; 4. వ్యసనము; 5. ఉనికిపట్టు.

ఆధిక్యము. సం. వి. అ. న. అధికత్వము, గొప్పతనము.

ఆధిదైవికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దైవము వలనఁ గలిగినది.

ఆధిపత్యము. సం. వి. అ. న. అధిపతిత్వము, దొరతనము.

అధిభౌతికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) భూతము వలనఁ గలిగినది. (భూతము=పృథివ్యాది.)

అధివేదనికము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) అధివేదన నిమిత్తమైనది. (స్త్రీధనము.)

అధీన్యము. సం. వి. అ. న. అధీనత్వము, అగ్గపాటు.

అధునికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఇప్పటిది; 2. క్రొత్తది.

అధూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంపితము, కదలింపఁబడినది.

అధేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉంచఁదగినది.

అధోరణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హస్తిపకుఁడు, మావటివాఁడు.

అధ్యాత్మికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఆత్మవలనఁ గలిగినది.

అధ్యాసము. సం. వి. అ. న. స్మృతి, తలఁపు.

అన. వై. వి. 1. ఆనతి, ఆజ్ఞ; 2. అన్యదే. క్రీస్తు శక సూచన.

అనంద. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము)

అనందధువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఆనందము, సంతసము.

అనందనము. సం. వి. అ. న. చుట్టములు మొదలగువారి నాలింగనాదులచేత సంతోషపఱచుట.

అనందము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము, సంతసము.

అనందించు. సం. అ. క్రి. సంతోషించు, సంతసించు.

అనందితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సంతోషము నొందినది; 2. సంతోషపెట్టఁబడినది.

అనకట్ట. ఆర. వి. ఏఁటియడ్డకట్ట.

అనకదుందుభి. సం. వి. ఇ. పుం. కృష్ణునితండ్రి, వసుదేవుఁడు.

అనకము. సం. వి అ. పుం. 1. తప్పెట; 2. భేరి; 3. మద్దెల; 4. ఊఁతిమెడిమబ్బు.

అనతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవనతము.

అనతి. ఉభ. వై. వి. ఆజ్ఞ. సం. ఇ. స్త్రీ. మ్రొక్కు.

అనతిచ్చు. ద్వ. స. క్రి. (అనతి+ఇచ్చు.) సెలవిచ్చు. "వంశ మెల్లఁబూ తమ్మగునీదుచర్యనని ధాతపడం తియెయానతిచ్చె." కళా. ౪, ఆ. (రూ. ఆనతియిచ్చు. "మోక్షము తెరువానతియీవే." భార. శాం. ౪, ఆ.)

అనద్ధము. సం. వి. అ న. మద్దెలలోనగు చర్మవాద్యము. విణ. కట్టఁబడినది.

అననము. సం. వి. అ. న. 1. మొగము; 2. నోరు.

అనమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వంపఁబడినది.

అనము. సం. వి. అ. పుం. ఉచ్ఛ్వాసము.

అనయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొందించుట; 2. తెచ్చుట.

అనయించు. సం. స. క్రి. తెచ్చు.

అనర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాటకశాల; 2. నీరు; 3. పోరు; 4. దేశవిశేషము. (ఇది పశ్చిమసముద్రతీరమున ద్వారకకు సమీపమునన్నది.)

అనవాలు. దే. వి. 1. అడియాలము; 2. (అన+పాలు.) ఇవురఁగాఁచినపాలు, కూర్చిక. "సీ. పాలఁబోల్ పయసునీ పాలు సేయుటకి దెయాన వాలన్నట్టులానవాలు." శకుం. 3, ఆ.

అనాయము. సం. వి. అ. పుం. జాలము, చేఁపవల.

అనాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. గార్హపత్యమునుండి యెత్తి దక్షిణాగ్నియందుంచఁబడిన అగ్ని.

అనాలు. దే. వి. ఆనవాలుయొక్కరూపాంతరము. "మ. కలమాన్నంబుఘృతంబుఁబాయసము శాకవ్రాతముల్ పిండివం, టలుఁబాల్ తేనియ జున్ను వెన్నయిడి యానాలుక్కొరల్ చక్కెరల్, ఫలముల్ పానకముల్ రసాయనము లంబల్లూరుఁ బిండ్లూరుఁగా, యలుబజ్జల్ దధిపిండఖండములు నందావిర్భవించెన్ వెసన్." రాజశేఖరచరిత్రము.

అనాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిడుపు; 2. మలమూత్రబంధము.

అనిక. దే. వి. 1. ఉపాశ్రయము; 2. దార్ఢ్యము.

అనియ. దే. వి. అణియ, (చూ. అనె.)

అనీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందింపఁబడినది; 2. తేఁబడినది.

అను. దే. అ. క్రి. 1. అనికయగు; "ఇంపుసొంపానఁగనానియాని." భార. అర. ౬, ఆ.—3. ఒఁగు.—స. క్రి. 1. అడుము; "మోఁకాళ్లుపట్ట స్థలంబుననాని." కళా. 3, ఆ.—2. అణఁచు; "ఆనఁగరానికోపమున." కా. ౨, ఆ.—3. ఛగించు; "మోహప్రకటనమానితన్ననిచిన." (హరిశ్చంద్రకథయందు మోహప్రకటనము అని అనియు నలకథయందు మోహప్రకటనమానితన్ననిచిన అనియు భేదము.) హన. ౨, ఆ.—4. తిను;

"ఉ. వేసెలుగ్రోలిక్రోలి కడుఁదియ్యని కమ్మని పండు లింపుసాం, పానఁగ నానియాని." భార. అర. ౬, ఆ.—5. త్రాగు. "భాషణామృతం బానఁగఁజేసినాచెవుల." భార. ఆను. ౧, ఆ.

ఆనుకట్టు. దే. వి. ఊఁతకోల.

ఆనుకూల్యము. సం. వి. అ. న. అనుకూలభావము, ఒద్దిక.

ఆనుగము. దే. వి. సార, ఆలాబువు.

ఆనుగు. దే. వి. ఆనుగముయొక్కరూపాంతరము.

ఆనుగుణ్యము. సం. వి. అ. న. అనుగుణభావము, ఇమ్ము.

ఆనుడుంబిల్ల. దే. వి. ఒఱగుదిండు, గభోళి.

ఆనుపూర్వి. సం. వి. ఇ. న. ఈ. స్త్రీ. అనుక్రమము, సారిది.

ఆనుపూర్వ్యము. సం. వి. అ. న.——వై.——

ఆనువు. దే. వి. ఆనిక. "వ. జానువు నానువునదిమి యుంగదిమియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

ఆనృశంస్యము. సం. వి. అ. న. అక్రూరభావము.

ఆనె. దే. వి. ఆనియయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఆనె.)

ఆనేత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) 1. పొందించువాఁడు; 2. తెచ్చువాఁడు.

ఆనేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందింపఁదగినది; 2. తేఁదగినది.

ఆన్వీక్షకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వైశేషికాదితర్కవిద్య; 2. రాజవిద్యలునాలుగింటిలో నొకటి. (చూ. విద్య.)

ఆపక్వము. సం. వి. అ. న. అభ్యూషము, గుగ్గిళ్లు.

ఆపగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నది, ఏఱు.

ఆపణము. సం. వి. అ. పుం. నిషద్య, అంగడి.

ఆపణికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వణిజుఁడు, బేహారి.

ఆపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఇడుమ; 2. పొందించుట.

ఆపద. సం. వి. ద్. స్త్రీ. విపత్తు, ఇడుమ.

ఆపన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇడుమగలది; 2. పొందఁబడినది.

ఆపన్నసత్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గర్భిణి, చూలాలు.

ఆపమిత్యకము. సం. వి. అ. న. ఒకవస్తువునిచ్చి మాఱుగాపుచ్చుకొన్న మఱియొకవస్తువు.

ఆపము. ఆర. వి. అప్పము.

ఆపసోపాలుపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఊస్సురస్సురను. (వీఁడు అలసి ఆపసోపాలుపడుచున్నాఁడు. మొ.)

ఆపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పడుట; 2. తేలిక; 3. అప్పుడు.

ఆపాదకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగించునది.

ఆపాదనము. సం. వి. అ. న. ఉత్పాదనము, కలిగించుట.

ఆపాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగింపఁబడినది.

ఆపాదిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు. (ప్రే. ఆపాదించు.)

ఆపానము. సం. వి. అ. న. అనేకులుకూడి కల్లు త్రాగెడిచోటు.

ఆపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొందఁబడినది.

ఆపీడము. సం. వి. అ. పుం. 1. నలఁపుట; 2. నిగనిడినపూలదండ; 3. గోడబయటికివచ్చినగృహదారువిశేషము.

ఆపీడితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నలఁపఁబడినది.

ఆపీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రాగఁబడినది.

ఆపీనము. సం. వి. అ. న. పొదుఁగు. విణ. మిక్కిలి బలిసినది.

ఆపుచేయుట. దే. క్రి. నిలుపుదలచేయుట.

ఆపూపికము. సం. వి. అ. న. అపూపముల సమూహము.

ఆపూపికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిండివంటవాఁడు.

ఆపూర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలినింపు.

ఆపృచ్ఛనము. సం. వి. అ. న. చుట్టములులోనగువారిని ఆలింగనాదులచేత సంతోషపఱచుట. యాత్రాదులయందు బంధువులలోనగువారియనుజ్ఞపడయుట. (అనికొందఱు.)

ఆపె. ద్వ. స. ఏ. (ఆ+అప.) ఆమె. (చూ. ఆకె.)

ఆపాసనము. వై. వి. ఆపాశనము. "చ. అసియఱ చేతవాతఁడటు లాపాసనంబును బట్టుకొన్నన, య్యిసుకటెచేటలంజెరిగియింపగుబియ్యము చేసి వేడ్కతో, నెసరులు వోసివండి వెరవేర్పఁడన య్యశనంబుభూదివో, కసులకుఁబెట్టెఁగఱాదని సిగ్రక్కునవాఁకలితీఱునట్లుగన్." భో. ౬, అ.

ఆపోక. దే. వి. ఆపోవుట, తనివి, తృప్తి.

ఆపోవు. దే. అ. క్రి. (ఆదట+పోవు.) తనియు, తృప్తిపడు.

ఆపోశనము. సం. వి. అ. న. భోజనమప్పుడు పుడిసిట జలముపోసికొని మంత్రపూర్వకముగా పుచ్చుకొనుట.
ఆపోశనించే. సం. స. క్రి. ఆపోశనముచేయు.
ఆప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. ఆప్తమైనది; 3. సత్యమైనది.
ఆప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలిమి; 2. పొందు.
ఆప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జలమయము.
ఆప్యాయము. సం. వి. అ. పుం. తృప్తి, తనివి. (రూ. ఆప్యాయనము. అ. న.)
ఆప్యాయితుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) తనివిగలవాఁడు.
ఆప్యాయితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తనిసినవాఁడు.
ఆప్రపదీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీఁగాళ్లదాఁకజాఱుగలది. (అంగి, ఆఁడుదానిపావడ. మొ.)
ఆప్లవము. సం. వి. అ. పుం. స్నానము, మునుక.
ఆప్లావము. సం. వి. అ. పుం.——సై.——
ఆప్లుతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేదముఁ జదివినపిమ్మట ఆశ్రమాంతరమునుపొందనిస్నానశీలుఁడు; 2. మునిఁగినవాఁడు.
ఆఫీసు. ఆం. వి. కచ్చేరి.
ఆబ. దే. వి. కంటిపాప. (వానియాబలణఁగెను.)
ఆబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. గట్టికట్టు; 2. పలుపు; 3. ప్రేమము; 4. ఆభరణము.
ఆబాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుఃఖము, నొగులు.
ఆబిడ. దే. స. (ఆ+బిడ్డ.) ఆమె.
ఆబూతి. వై. వి. పెనుతిండి. (వీనికాబూతి యెవరు వేయుదురు.)
ఆబూతికాఁడు. వై. విణ. తిండిపోతు, భక్షకుఁడు.
ఆబ్దికము. సం. వి. అ. న. మృతిఁబొందినవారికి సంవత్సరాంతమున చేసెడికర్మము, ఏఁడుడి.
ఆభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిక్కిలిదీప్తి, ప్రభ.
ఆభరణము. సం. వి. అ. న. భూషణము, తొడవు.
ఆభాషణము. సం. వి. అ. న. ఆలాపము, నిండుమాట.
ఆభాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రకాశము; 2. ప్రతిఫలనము.
ఆభిజాత్యము. సం. వి. అ. న. అభిజాతభావము.
ఆభిముఖ్యము. సం. వి. అ. న. అభిముఖభావము.
ఆభీరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

ఆభీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గొల్లది; 2. గొల్లవాని పెండ్లాము.
ఆభీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గొల్లవాఁడు; 2. చెంబడివాఁడు.
ఆభీలము. సం. వి. అ. న. బాధ. విణ. భయంకరము.
ఆభుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పెనుతిండి, ఆబూతి.
ఆభోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరిపూర్ణత; 2. ప్రయత్నము; 3. పరుణునిగొడుగు.
ఆమండము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.
ఆమంత్రణము. సం. వి. అ. న. 1. పిలుపు; 2. చుట్టములులోనగువారినిఆలింగనాదులచేసంతోషపఱచుట. యాత్రాదులయందు బంధువులులోనగువారి యనుజ్ఞపడయుట, వీడుకోలు (అనికొందఱు.)
ఆమంత్రించే. సం. స. క్రి. ఆమతించు, పిలుచు.
ఆమంత్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడినది
ఆమడ. దే. వి. నాలుగుకోసులదూరము, యోజనము.
ఆమతించే. వై. స. క్రి. 1. పిలుచు. "రాజులఁబిల్వఁబంపుముధరానురసంఘమునామతింపుము." భార. ఆర. ౬, ఆ.—2. పూజించు*. (చూ. జింకపొక్కిలి.)
ఆమతింపు. వై. వి. ఆమతించుట. (చూ. అరగింపు.)
ఆమతిల్లు. వై. అ. క్రి. పుట్టు*. "ఇంపామతిలంగనిల్ప." య. ౧, ఆ.
ఆమనస్యము. సం. వి. అ. న. ప్రసవవేదన, బిడ్డకుట్టు.
ఆమని. దే. వి. 1. వసంతఋతువు; 2. ఫలసమృద్ధి; 3. సమృద్ధి.
ఆమము. సం. వి. అ. పుం. 1. రోగము; 2. రోగవిశేషము. విణ. అపక్వము.
ఆమయము. సం. వి. అ. పుం. రోగము, తెవులు.
ఆమయావి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఆతురుఁడు, తెవులుగొంటు.
ఆమలకము. సం. వి. అ. న. ఉసిరికకాయ. పుం, న. ఉసిరిక*.
ఆమలకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉసిరిక*.
ఆమవడ. వై. వి. మజ్జిగపులుసులోనగువానియందు నానవేసినవడ.

ఆమిక. వై. వి. ఆము, మదము*.

ఆమిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలవిఱుగుడు, కూకు.

ఆమిషము. సం. వి. ఆ. పుం, న. 1. మాంసము; 2. లంచము; 3. లాభము; 4. భోగము; 5. భోగింపఁదగినవస్తువు.

ఆమిషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జటామాంసి?.

ఆము. వై. వి. ఆమిక. మదము*.

ఆముకవియు. దే. అ. క్రి. (అలము+కవియు.) మిక్కిలి క్రమ్ముకొను. (చూ. పెంటిశబ్దమునర్థము రెండవ యుదాహరణము.)

ఆముకొను. దే. అ. క్రి. (అలము+కొను.) పైకొను. "ఆముకొన్న ప్రేమచే నసురుసురనుచు." క్షేత్రయ.

ఆముక్తము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) కట్టఁబడినది. (వస్త్రము.) తొడుగఁబడినది. (కవచము.) (అనికొందఱు.)

ఆముత్రికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పరలోకసంబంధమైనది.

ఆముదపుఁజెట్టు. ద్వ. వి. ఏరండము?.

ఆముదము. వై. వి. ఏరండతైలము*. బ. ఏరండబీజములు. (ఈయర్థమందు తఱుచుగా ఆముదాలు అనియె వాడఁబడుచున్నది.)

ఆముష్మికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పరలోకసంబంధమైనది.

ఆముష్యాయణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) ప్రసిద్ధకులుఁడైన తండ్రినలనఁబుట్టినవాఁడు.

ఆమూలము. సం. క్రి. విణ. అవ్య. కడ వెళ్లి, మూలముట్టుగ.

ఆమె. ద్వ. స. ఏ. (ఆ+అమ.) ఆపూజ్యురాలు. (చూ. ఆకె.)

ఆమెత. వై. వి. విందు*. "ఎ, గీ. మేటితుమ్మెదగములకామెతలుపెట్టు." రసి. ర, ఆ.

ఆమోదము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దూరముగా వ్యాపించెడు పరిమళము; 2. వాసన; 3. సంతోషము.

ఆమోదించు. సం. అ. క్రి. సంతోషించు, సంతసించు.

ఆమ్నాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదము; 2. ఉపదేశము; 3. సంప్రదాయము.

ఆమ్రము. సం. వి. ఆ. పుం. చూతము, మామిడి?.

ఆమ్రాతకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆంబాళము?.

ఆమ్రేడించు. సం. అ. క్రి. ద్విరుక్తమగు. "వ. సంయమీశ్వరతిలకంబులవికస్వరస్వరంబులనామ్రేడించు వేదమంత్రపఠనంబులపలన." పా. ౫, ఆ.

ఆమ్రేడితము. సం. వి. అ. న. 1. రెండుమూడు మాఱులు చెప్పఁబడినమాట; 2. (వ్యాకరణమందు) ద్విరుక్తముయొక్క పరరూపము.

ఆమ్లము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరసము, పులుసు.

ఆమ్లలోణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పులిచింత?.

ఆమ్లవేతసము. సం. వి. అ. పుం. పుల్లప్రబ్బ?.

ఆమ్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చింత?.

ఆయక. ద్వ. స. (ఆ+అక.) ఆకె. "క. ఆనారదుఁ డట్లియగుదురనియాయకతోఁ." కళా. ౧, ఆ.

ఆయకట్టు. మి. గ్రా. వి. (ఆయము+కట్టు.) ధనము వచ్చుబడియొక్క నిర్ణయము.

ఆయకము. దే. వి. కుదువ. తాకట్టు, ఆధి.

ఆయకాఁడు. మి. గ్రా. వి. (ఆయము+కాఁడు.) కరణములోనైన ఊరియుద్యోగస్థుఁడు.

ఆయతనము. సం. వి. అ. న. 1. ఇల్లు; 2. గుడి.

ఆయతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దీర్ఘము, నిడుపైనది.

ఆయతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నిడుపు; 2. ప్రభావము; 3. రాఁగలకాలము; 4. వచ్చుబడి.

ఆయతికాఁడు. మి. విణ. ధనార్జనముచేయువాఁడు. "క. ఆయతికాఁడు ఏలయునర నాయకునను." భార. శాం. ౨౨, ఆ.

ఆయత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధీనము, అగ్గము.

ఆయత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. లోఁకువ; 2. ఎల్ల; 3. చెలిమి; 4. దినము.

ఆయది. దే. స. (ఆ+అది.) అది.

ఆయన. దే. స. (ఆ+అన.) ఆతఁడు.

ఆయప. ద్వ. స. (ఆ+అప.) ఆపె.

ఆయపఱచు. దే. ప్రే. సాగుబడిచేయు.

ఆయమ. ద్వ. స. (ఆ+అమ.) ఆమె.

ఆయము. ఉభ. వై. వి. జీవస్థానము, మర్మము.—సం. అ. పుం. వచ్చుబడి, పన్ను.

ఆయలె. దే. అవ్య. (ఆ+ఆ+లెమ్ము.) అనాదరమును తెలిపెడిని. "చ. అలరెఁబ్రియాళువోర్తుప్రియమాటవసంతముఁబాడనప్పుడ, వ్వెలఁదిసపత్నిభక్తికినివేల్పులుమెత్తురుగానరాగమన్, ఫలమునఁదన్నుఁబాడఁగవసంతుఁడుతాదయనేనెఁ

గాకయా, యలెనిజశక్తినాయనుచునాపసకుం గొదవెట్టెనీసునక్." ఆము. ౫, ఆ.

ఆయల్లకము. సం. వి. అ. న. విరహము, ఎడఁబాటు.

ఆయవారము. వై. వి. ధాన్యయాచన, యాయావరము.

ఆయసము. సం. వి. అ. న. ఇనుము. విణ. ఇనుపది.

ఆయస్తము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) 1. కొట్టఁబడ్డది; 2. కోపమునొందినది; 3. త్రోయఁబడ్డది; 4. దుఃఖమునొందినది; 5. వాఁడిచేయఁబడినది.

ఆయా. హిం. వి. సేవకురాలు.

ఆయామము. సం. వి. అ. పుం. దైర్ఘ్యము, నిడుపు.

ఆయాసపడు. మి. అ. క్రి. (ఆయాసము+పడు.) శ్రమపడు.

ఆయాసపాటు. మి. వి. ఆయాసపడుట.

ఆయాసపెట్టు. మి. స. క్రి. (ఆయాసము+పెట్టు.) శ్రమపఱచు.

ఆయాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. శ్రమము; 2. ఉత్సాహము.

ఆయిటి. దే. వి. బూరుగు. "గీ. ఊఁతనీరుచెలఁదినేతమూటాయిటి, దూదియొండపనుపు తొఱ్ఱియక్క, రంబుమేనుదీనిరహిఁబుణ్యమమ్ముట, కప్పురంబువెట్టియుప్పుగొనుట." ఆము. ౬, ఆ.

ఆయితపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఆయితము+పడు.) సిద్ధమగు.

ఆయితపాటు. ద్వ. వి. ఆయితపడుట, సిద్ధమగుట.

ఆయితపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఆయితము+పెట్టు.) సిద్ధముచేయు. "సర్వము నాయితపెట్టి." విజ. ౨, ఆ.

ఆయితము. దే. విణ. సిద్ధము. "గీ. వికచహృదయుఁడై తలచీర యాయితముచేసి." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఆయిత్తపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఆయిత్తము+పడు.) ఆయితపడు.

ఆయిత్తపాటు. ద్వ. వి. ఆయిత్తపడుట. "ఎ. గీ. సేవకులకు, విష్ణుసారూప్యసౌభాగ్యవిలసనంబు, లెప్పుడపుడెసృజింపనాయిత్తపాటు, వెలయనున్నది." పర. ౨, ఆ.

ఆయిత్తము. దే. విణ. ఆయితము, సిద్ధము.

ఆయుధము. సం. వి. ధ్. స్త్రీ. అ. న. శస్త్రము, పోటుముట్టు.

ఆయుధికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆయుధము చేత బ్రదుకువాఁడు, శస్త్రాజీవుఁడు.

ఆయుధీయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)—పై.—

ఆయుర్వేదము. సం. వి. అ. పుం. వైద్యశాస్త్రము.

ఆయువు. సం. వి. స్. న. జీవితకాలము, ఉగము, (రూ. ఆయుస్సు.)

ఆయుష్కరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆయుస్సును వృద్ధిచేయునది.

ఆయుష్కర్మము. సం. వి. స్. న. క్షౌరము.

ఆయుష్మంతము. సం. వి. త్. పుం. ఒక గ్రహయోగము. విణ. చిరకాలము బ్రదుకునది.

ఆయుష్యము. సం. వి. అ. న. ఆయువు. విణ. ఆయువుగలది.

ఆయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. గంధమాల్యముల కానుక; 2. తెలివి; 3. వ్యాపారము.

ఆయోధనము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము; 2. వధము.

ఆర. ఉభ. దే. అవ. సంబోధనమునందువచ్చెడి ఆగమము.—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాదిగవానినూది, ఆరె.

ఆరంగపువక్క. దే. వి. మేలగు ఒకవిధమయిన వక్క.

ఆరంజోతి. వై. వి. అరుంధతి. "క. చీరచెఱంగులు ముడియిడి, కూరిమిచిటికెనలువట్టికొనఁగూరిచితా, రారంజోతినిగడునిం, పారఁగ మ్రొక్కిం చిరప్పుడాలిక్మగనిక్." నీలా. 3, ఆ.

ఆరంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రయత్నము; 2. గర్వము; 3. త్వర; 4. వధము.

ఆరంభించు. సం. అ. క్రి. యత్నించు, కడఁగు.

ఆరకాటి. దే. వి. ఓడనడపువాఁడు, నావికుఁడు.

ఆరకూటము. సం. వి. అ. పుం, న. ఇత్తడి.

ఆరక్షము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగుకుంభములక్రింది చోటు. కుంభములసంధి. (అనికొందఱు.)

ఆరక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తలారివాఁడు.

ఆరగించు. వై. స. క్రి. 1. భుజించు; 2. త్రాగు. "సీ. ఎవ్వరుజలదాతలిలమీఁదనాఘనుల్ క్షీరపూరములారగింతురచట." శేష. 3, ఆ.

ఆరగింపు. వై. వి. ఆహారము. "గీ. ఇతఁడు పెక్కుండ్లఁబట్టియో యిందుపదన, వైష్ణవసహస్రమునకునన్నపానమునార, గింపుసేయించికానిభుజింపనొల్ల, డాత్మసతియునుదాను నేమనినుతింతు." ౨

పర. ర. అ. (ఇంప్పంతము ప్రాచీనకవిసమ్మతము కాదు.)

ఆరగ్వధము. సం. వి. అ. పుం. ఏలపి, (రూ. అర్గ్వధము.)

ఆరఘట్టము. సం. వి. అ. పుం. మాతిమండి నీళ్లు వెలుపలికిఁదెచ్చుటకేర్పఱచిన యంత్రవిశేషము, ఏతము.

ఆరజము. సం. వి. అ. పుం. వాద్యవిశేషము. "చ. కొలఁదికిమీఱఁగానమరుగోముఖుడిండిమ మద్దు శంఖకా, హళమురళీమృదంగపణవానకదుందు భిఢక్కకాంస్యము, ర్దళమురజారజాదివివిధధ్వ నులేపునభూనభోంతరం బులఁజెలఁగన్." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. (ఈ పదప్రయోగమపూర్వము. ఇంకను విచారింపఁదగినది.)

ఆరజేము. దే. వి. 1. ఇంపు; "ఎ, గీ. పుణ్యచిహ్నం బులపఘనంబునఘటింప, సిగ్గుపడుగానికరనఖశి ఖరలసిత, జాతినూత్నక్షతాంకముల్ సమ్మతించు, నారజముమీఱియాదుర్విహారహారి." పాండు. 3, అ. — 2. కలధ్వని. "ఎ, గీ. పావురములా రజంబులువలుకుచోట." స్వా. 3, ఆ. — విణ. 1. కలము; "రగడ. ఇంతిపావురపురోదయేలవినె దారజము." స్వా. 3, ఆ.—2. మనోజ్ఞము. "సీ. ఐకసడల్చియారజపుఁబైఁట ఘటించి యదిమే లొయిది మేలొయనుచునడుగు." శశాం. ౨, ఆ.

ఆరటపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఆరటము+పడు.) వందు, పరితపించు.

ఆరటపాటు. ద్వ. వి. ఆరటపడుట.

ఆరటపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఆరటము+పెట్టు.) పరితపింపఁజేయు.

ఆరటము. దే. వి. వంత, పరితాపము. "క. పటునఖ రశైత్యమునవా, రటముడిపి సురారి నేలురసికున్నృ సింహుఁన్." పాండు. ౫, ఆ.

ఆరటించు. దే. అ. క్రి. ఆరటపడు, పరితపించు. "ఆపద్రాగినవానికరణి నారటించుచు." సా. 3, ఆ.

ఆరట్టము. సం. వి. అ. పుం. హిందూదేశముయొక్క పశ్చిమోత్తరమునసుండు దేశవిశేషము.

ఆరడము. దే. వి. పూనిక, ఉత్సాహము. "క. వెలి వాఱునుగాలురులును, వలలుఁదెరలుదీమములు నుపడిందీరినకు, క్కలునారెగోలలునునుం, డల క్రోవులువేటకారడంబులు పెనుపన్." ఉ, హరి. ర, అ.

ఆరతి. ఉభ. వై. వి. వారతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విరతి, ఉడుకుప.

ఆరనాళకము. సం. వి. అ. న. పులియఁబెట్టిన కడు గునీళ్లు, కలి.

ఆరబము. వై. వి. పైరు*. "ఆకీడునఁబాసల్ కల్గక మానెనారబములెండంజొచ్చె." వి, పు. ౨, ఆ.

ఆరబ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరంభింపఁబడి నది.

ఆరభటము. సం. వి. అ. పుం. మ్రోఁత.

ఆరభటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒక కావ్యవృత్తి; 2. ప్రౌఢిమ; 3. మ్రోఁత.

ఆరభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒకరాగము.

ఆరయు. దే. స. క్రి. ఆరయుయొక్కరూపాంత రము.

ఆరవము. సం. వి. అ. పుం. నినదము, మ్రోఁత.

ఆరాటము. దే. వి. ఆరటము, పరితాపము. "ఆరా టముం బోరాటంబుఘనంబులైన." కాశ. ర, ఆ.

ఆరాటించు. దే. అ. క్రి. పరితపించు. "బొప్పపూ రములొక్కుమ్మడికన్నులం దొరంగనారాటించు చున్." వి. పు. ౧. అ.

ఆరాత్రికము. సం. వి. అ. న. నీరాజనము, ఆరతి.

ఆరాధకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధించు వాఁడు.

ఆరాధనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆరాధించుట; 2. ప్రాప్తి; 3. వంట.

ఆరాధనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధిం పఁదగినది.

ఆరాధించు. సం. స. క్రి. సంతోషపఱచు.

ఆరాధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధింపఁ బడినది.

ఆరాధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధింపఁ దగినది.

ఆరామము. సం. వి. అ. పుం. ఉపవనము, తోఁట. (గృహారామము నిష్కుటము.)

ఆరాముఖము. సం. వి. అ. న. బాణవిశేషము, ఆరె గోల.

ఆరాళికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వంటవాఁడు, బాసనీఁడు.

ఆరావము. సం. వి. అ. పుం. ధ్వని, మ్రోఁత.

ఆరిందా. హిం. వి. మాటలుమోయువాఁడు, అడితి దారుఁడు.

ఆరివేరపుఁదపసి. వై. వి. (ఆరివేరము+తపసి.) నారదుఁడు. "ఎ. గీ. దేహకాంతు లకాలచంద్రికల నీన, జడలుమోతుద్రుప్పలనశంకనేయ, గగనము ననుండివచ్చెనాకస్మికముగ, నారివేరపుఁదపసిదైత్యారికడకు." పా. ౧, ఆ.

ఆరివేరము. వై. వి. 1. కలహము; 2. ద్వేషము; (చూ. ఆర్వేరము.) 3. కలఁత*. "ఎ. గీ. తల్లి యస్థులకోకమాట, పాపకర్తుండుచెంచర్థభారమనుచు, వంచనాపాటమంబునఁగొంచుఁబోయి, యారివేరంబుచేసినకారణమున." కాశీ. ౫, ఆ.

ఆరు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "ఉ కర్ణుఁడా, భూరమణుఁ బడిఁ గదసిభూరిశరంబులు మేన నింపనో, వ్వారుటయుందొలంగెనతఁడు." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—2. నిండు. "విప్రులకునాహారం బపూపాజ్య పూర్వకమైతద్దయుఁ దృప్తిగాఁగమనసారంబెట్టి." (మనసారఁ— మనఃపూర్తిగా ననుట.) భో. 3, ఆ. (అడఁగారు, ఒప్పారు, ఇత్యాదులయందిదివ్యాపారమాత్రబోధకమగును.)—వి. రోమావళి.

ఆరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగారకుఁడు; 2. శని.

ఆరుగ. దే. వి. సస్యవిశేషము. "ఆరుగన్నసుజిత్తమలరెడు." (ఆరుకన్నఁ అని. ఆరుగ అన్నఁ అనియు భేదము.) రసి. ౧, ఆ.—బ. ధాన్యవిశేషము. ఆర్లు. (ఆరుక అనికొందఱు.)

ఆరుచే. దే. క్రి. 1. ఆడించు; (ఆడుధాతువు అనుప్రయుక్తమైనపుడును రూపమిట్లేయుండునది.) 2. విసరు. (చూ. రూ. ఆర్చు.)

ఆరుదూఱు. దే. వి. అల్లరి. "ఆరుదూఱు చేసినన్నలయించినమంచిదే." క్షేత్రయ.

ఆరుదొండ. ద్వ. వి. తుజాలకము*.

ఆరుద్రపురుగు. వై. వి. వానకురిసి నేల తడిగా నుండునపుడు కలుగునట్టి పట్టువంటి దేహముగల ఒకానొకపురుగు. (ఆర్ద్రము అనుపదము ఆరుద్ర అని అయినట్లు తోఁచుచున్నది.)

ఆరుబోరు. దే. వి. ఎడతెగనికలహము.

ఆరురుతువు. సం. విణ. ఉ. 1. ఎక్కనిచ్చుగలవాఁడు; 2. మోక్షమందిచ్చుగలవాఁడు.

ఆరూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎక్కినది.

ఆరె. యు. దే. వి. ధాతకి*. వై. 1. చెప్పులు కుట్టెడుసూది; 2. బాణవిశేషము. "వ. పేరెల మిందలపడినవీరుల నారెలఁ జీఱి నాఱులువోసి నట్లుచేసియు." ఉ. హరి. ౬, ఆ.—3. విణ. మహారాష్ట్రదేశపు.

ఆరెకుఁడు. వై. వి. తలారి, ఆరక్షుఁడు.

ఆరెబొట్టె. ద్వ. వి. కోడికాలివ్రేళ్లకు వెనుకతట్టున నూదివలె మిక్కిలి వాఁడియైయుండెడు ఒంటి గోరు*. "సీ. ఆరెబొట్టెయనఁదదంఘ్రిజన్య కంటకాతినిశితాంగమ్మొప్పు." ఆం. భా. ద్వి. సీం.

ఆరెము. యు. దే. వి. భాషావిశేషము. "ఎ. గీ. అరబిపారసిగుజరాతియారెమచ్చ, తెనుఁగు కన్నోజమొదలుగాఁ దెలిసిప్రాయ, దారిగన్నట్టి వాఁడు." యా. ౧, ఆ.—వై. ఆరామము. "ఆరెముఁజొచ్చికందువకునర్గెడునంతకుమున్న." హా. ౪, ఆ.

ఆరెవడ్లు. ద్వ. వి. బ. సూదులవంటి తోఁకలుగల ఒకదినుసువడ్లు.

ఆరేవతము. సం. వి. అ. పుం. ఆలు*.

ఆరోగిణము. వై. వి. భోజనము. "క. ఈరీతిశిరసు నుజ్జన, మారోగిణమైన." సా. ౨, ఆ.

ఆరోగ్యము. సం. వి. అ. న. ఆరోగభావము.

ఆరోపము. సం. వి. అ. పుం. ఆరోపించుట. (రూ. ఆరోపణము.)

ఆరోపించు. సం. స. క్రి. లేనిదిమోపు.

ఆరోపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆరోపింపఁబడినది; 2. ఎక్కింపఁబడినది.

ఆరోహకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎక్కుడువాఁడు.

ఆరోహణము. సం. వి. అ. న. 1. ఎక్కుట; 2. నిచ్చెన; 3. మొలక.

ఆరోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎక్కుట; 2. చెట్టు మొదటనుండి కొనకెగఁబ్రాఁకెడితీఁగ; 3. నిడుపు; 4. ఉత్తమస్త్రీపిఱుఁదు; 5. పొడవు.

ఆరోహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మావటివాఁడు; 2. గుఱ్ఱపురౌతు.

ఆర్చు. దే. అ. క్రి. (అఱచుయొక్కరూపాంతరము.) 1. కూయు; "ఆర్చెజనంబఖిలంబునుబ్బునఁ." భార. అశ్వ. 3, ఆ.—2. యోధులు బొబ్బరించు; "గీ. ఆర్చినెత్తురుట్టనమ్మస్తకముఁబట్టి, కొనియతం

డుదాత్తఘోరభంగి, బ్రమరిపాఱికురున్నపాలకు నరిదంబు, నందువైచి యిట్టులనియెనధిప." భార. ద్రో ౫, ఆ.—3. (ఆడుధాతువునకు) ప్రే. ఆడించు; "క. నేర్పరిపెక్కువిధంబుల, నార్పం గబొమ్మలుగడంగియాడెడుచందం, బేర్పడఁగా న్నుపుకాలస. మర్పితకార్యకరులైనమానవుల దెసన్." భార. శాం. ౧, ఆ. "విటులార్చనుశీరపుఁదాళవృంతముల్." ఆము. ౨, ఆ. "నీసుతులుమంత్రులుసౌబలుజూదమార్చి." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. "సీ. కెంగేలుగేలితోఁగీలించి నెయ్యంపు మాటలఁదగుమఱుమాటలార్తు." భార. విరా. ౨, ఆ. (ఇక్కడ ఒక్కొక్క అర్థమునకు ఒక్కొక యుదాహరణముగా వ్రాయఁబడినది.) 4. (ఆఱుమయొక్కరూపాంతరము.) ఆఱఁజేయు.

ఆర్జకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సంపాదించువాఁడు, గడించువాఁడు.

ఆర్జనము. సం. వి. అ. న. సంపాదనము, గడన.

ఆర్జవము. సం. వి. అ. న. ఋజుభావము, చక్కన.

ఆర్జించు. సం. స. క్రి. సంపాదించు, గడించు.

ఆర్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంపాదింపఁబడినది, గడింపఁబడినది.

ఆర్డరు. ఆం. వి. క్రమము, ఆజ్ఞ.

ఆర్డర్లీ. ఆం. వి. తైనాతిబంట్రౌతు.

ఆర్తగళము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగోరంటి.

ఆర్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుఃఖము నొందినది.

ఆర్తవము. సం. వి. అ. న. 1. స్త్రీఋతువు; 2. పుష్పము. విణ. ఋతుసంబంధమైనది.

ఆర్తి. ఉభ. వై. వి. హారతి. సం. ఇ. స్త్రీ. 1. దుఃఖము; 2. వింటికొప్పు.

ఆర్త్విజ్యము. సం. వి. అ. న. ఋత్విజునిభావము.

ఆర్థి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సదృశాదిశబ్దప్రయోగము గల పూర్ణోపమాభేదము.

ఆర్దుము. ద్వ. వి. (ఆఱు+తూము.) ఆఱుతూములు.

ఆర్ద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకనక్షత్రము. విణ. తడిసినది.

ఆర్ద్రకము. సం. వి. అ. న. శృంగవేరము, అల్లము.

ఆర్పు. దే. ప్రే. ఆఱుపుయొక్కరూపాంతరము.

ఆర్భటము. సం. వి. అ. పుం. ప్రౌఢత.

ఆర్భటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——పై.——

ఆర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పదునాఱేండ్లప్రాయముగల యాఁడుది; 2. పార్వతి.

ఆర్యకము. సం. వి. అ. న. పితృకార్యము.

ఆర్యపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాషయందు) పెనిమిటి.

ఆర్యావర్తము. సం. వి. అ. పుం. వింధ్యమునకును హిమవంతమునకును మధ్యదేశము.

ఆర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. (నాట్యపరిభాషయందు) పెనిమిటి; 2. సౌవిదల్లుఁడు. విణ. 1. పూజ్యుఁడు; 2. మంచివాఁడు.

ఆర్వేరము. వై. వి. ఆరివేరముయొక్కరూపాంతరము. (కలహమునకు.—"గీ. విభునితమకంబుతో నిట్లువెలఁదిసిగ్గు, పొరుటెల్లనువట్టి యార్వేరమయ్యె." అని. ౧, ఆ.—ద్వేషమునకు.—"ఎ, గీ. వట్టియార్వేరమునబలవంతతోడి, సాటికిఁదెనంగుటెల్ల నిష్ఫలముగాదె." అని. ౧, ఆ.—కలఁతకు.—చూ. ఆరివేరము.)

ఆర్షభ్యము. సం. వి. అ. పుం. ఆఁబోతుగావిడువఁదగిన కోడెదూడ.

ఆర్షము. సం. వి. అ. పుం. ధర్మార్థము వరునివలన గోమిథునము పుచ్చుకొని కన్యకనిచ్చి యథాశాస్త్రముగాఁజేయు వివాహము. (చూ. వివాహము.) విణ. ఋషిది.

ఆఱడి. దే. వి. నింద. "సీ. రత్తాక్త మాక్షికారాతి మూర్ధాబ్జార్థశాలి నాఱడి రిత్త చంపుకొంటి." జై. ౭, ఆ.—విణ. వ్యర్థము.

ఆఱడిపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. దూఱుపడు; 2. వ్యర్థమగు. "ద్వి. నూఱు వేలేండ్లుసన్నుతగతిలేక, యాఱడిపడిభస్మమైయున్నవారు." రా. బాల; కాం.

ఆఱడిపోవు. దే. అ. క్రి. 1. దూఱుపడు; "ఉ. అక్కలకన్యకాత్వమిటులాఱడిపోవనకారణంబనీ, కెక్కడిమాలువచ్చె." నిర్వ. ౨, ఆ.—2. వ్యర్థమగు. "ఆఱడిపోకయుఁ ఫలములందుటయుఁగని." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

ఆఱు. దే. అ. క్రి. 1. ఉపశమిల్లు; 2. తడితీయు; 3. నశించు. స. విదుసెకటి.

ఆఱుగురు. దే. స. ఆఱుమంది. (ఆఱునకు మహాన్హత్యర్థకరూపము.)

ఆఱుచు. దే. క్రి. 1. ఉపశమింపఁజేయు; 2. తడీ తీయఁజేయు; 3. నశింపఁజేయు.

ఆఱుపు. దే. క్రి. ఆఱుచు. వి. (అఱుపుయొక్క రూపాంతరము.) 1. కూత; 2. యోధుల బొబ్బరింత. "క. పొడిచిరి కడుఁజెంచులాఱుపు లఁజదలదరక్." య. ౨, ఆ. (చూ. ఉఱుము.)

ఆఱుమోముల వేలుపు. ద్వ. వి. కుమారస్వామి, షణ్ముఖుఁడు.

ఆఱువాళ్లు. దే. వి. బ. (ఆఱు+వాడులు.) కొంచెము ఎందుట.

ఆఱువురు. దే. స. ఆఱుగురుయొక్క రూపాంతరము.

ఆఱుసు. ద్వ. వి. (ఆఱు+కుంచము.) ఆఱుకుంచములు. "సీ. షట్పష్ఠి పేరాఱుసయన వెలయు." ఆం, భా. ద్వి. వై.

ఆలంకి. దే. వి. 1. కురిచీనంటిపల్లకి; 2. ఆలంకిగుడి. (చూ. పిల్లదీవి.)

ఆలంకిగుడి. ద్వ. వి. బాలక్రీడాపరిశేషము. "సీ. సాలముల్ దిపుఁజుట్టి సాధింతుననులీల నాలంకి గుడిడింభ కాళిఁదిగుచు." రా, వి. ౨, ఆ.

ఆలంకులు. దే. వి. బ. ఆలంకిగుడి. "సీ. పుట్టచెండ్లుప్పనఁబట్టెలాలంకులు గుడిగుడిగుంచాలు గుంటచాళ్లు." వి, పు. ౭, ఆ.

ఆలంబము. సం. వి. అ. పుం. అవలంబము, ఊఁత.

ఆలంబించు. సం. స. క్రి. ఆలంబించు, ఊఁదు.

ఆలంభము. సం. వి. అ. పుం. వధము, కొల.

ఆలకాపరి. దే. వి. 1. కృష్ణుఁడు; 2. గోపాలుఁడు.

ఆలకించు. వై. స. క్రి. 1. ఆదరించు*; "గీ. అంచలారయాలకించినుఁడు." చంద్ర.—2. వినుఁ*.

ఆలక్షించు. సం. స. క్రి. కనుఁగొను, చూచు.

ఆలగోఁడుబాలగోఁడు. దే. వి. పెడబొబ్బలు.

ఆలతి. వై. వి. రాగాలాపము. "చ. ఆలరులుకోసి కోసినవయస్యలఁబల్లఱుఁగౌఁగిలించికో, యిలలయొలుంగులోలిఁగొనియింపుగఁ జిల్కలతోడ నెమ్మిమై, నలవడిమాటలాడియతులాలాలతిసేయఁగఁబాడిడాఁగురిం, తలుపారితోడనాడుదురుతద్వనవీథులయందుగోపికల్." హరి. పూ. ౧, ఆ.

ఆలపించు. వై. స. క్రి. రాగమునాలాపించు. "ఉ. ఉద్యన్నిఖరప్రఘాతములఁదంత్రులుమీటుచు నాలపించునా, తిన్ననియెల్లనాచెవులఁదేనియ లొల్కుచవుల్ దలంచెదన్." పాండు. ౩, ఆ.

ఆలపోతు. దే. వి. ఆఁబోతు, వృషభము.

ఆలప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రాగాలాపము, ఆలతి.

ఆలము. ఉభ. దే. వి. ఉపేక్ష. "ఆలమునేసినాతగులమాఱడిపుచ్చఁగనేలచేల." భార. విరా. ౨, ఆ.—వై. యుద్ధము. "క. కాలంబగుటయున్నృపులకు, నాలముసమకూఱె." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—సం. అ. న. 1. తేలుకొండి; 2. హరిదళము.

ఆలయము. సం. వి. అ. పుం. గృహము, ఇల్లు.

ఆలరి. దే. విణ. దుర్శీలుఁడు. "ఉ. చాలుఁబులేసరోజభవసత్పథవృత్తిఁదొఱంగికూఁతుని, ట్లాలరివైరమింపహృదయంబునఁగోరుటధర్మరీతియే." భాగ. ౩, స్కం.

ఆలరేఁడు. దే. వి. బసవఁడు, వృషభము.

ఆలవట్టము. వై. వి. వస్త్రముతో గుండ్రముగాఁజేసిన విసనకఱ్ఱ.

ఆలవాలము. సం. వి. అ. న. ఆవాలము, పాదు.

ఆలసించు. వై. అ. క్రి. ఆలస్యముచేయు, తడయు.

ఆలస్యము. సం. వి. అ. న. 1. సోమరితనము; 2. జాగు. విణ. సోమరి. సం. వి. అ. పుం. నీరుపంది.

ఆలాజ్యము. సం. వి. అ. న. ఇంధనము, వంటచెఱకు.

ఆలానము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఏనుగునుంకట్టు కంబము; 2. త్రాడు.

ఆలాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిండుమాట; 2. రాగాలాపము.

ఆలాపించు. సం. స. క్రి. రాగముఁ దిన్నఁగానీడ్చు.

ఆలాబువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. ఆలాబువు, సారఫి.

ఆలాయము. వై. విణ. పాత్రము*.

ఆలావర్తము. సం. వి. అ. న. ఆలవట్టము.

ఆలి. ఉభ. దే. విణ. (నాలియొక్క రూపాంతరము.) హీనము. "మ. మగఁడానీవుజగంబుచొప్పుమిగులన్ మానంబువాటింతువా, లిగసెగ్గంబగుమాటవాటిలెనె." నిర్వ. ౫, ఆ. "ఉ. ఇయ్యాలితనంబువాపెదఁ బ్రియంబొనరించెదనీకుఁదండ్రికిన్." భార. శల్య. ౨, ఆ.—సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పత్నీ; 2. చెలికత్తె.

ఆలింగనము. సం. వి. అ. న. ఉపగూహనము, కవుఁగిలింత.

ఆలింగితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కవుఁగిలింపఁబడినది.

ఆలింగ్యము. సం. వి. అ. పుం. గోపుచ్ఛమువంటి ఆకారముగల మృదంగము. విణ. కవుఁగిలింపఁ దగినది.

ఆలించు. వై. స. క్రి. ఆలకించుయొక్కరూపాంతరము. (ఆదరించుటకు.—"గీ. ఇంకనైననన్ను నేల యాలింపవు, నాకుశరణమగుమునాథ." భాగ. ఆర. ౨, ఆ. "ఎ, గీ. లిఖితుఁడిట్లనుశంఖుఁడాలించివినఁగ." జై. ౪, ఆ.)

ఆలిగొను. దే. స. క్రి. (ఆలి+కొను.) 1. ఆపహసించు; "గీ. అట్టివికృతాననునుగాంచియిట్టులనియె, నోనిశాటియీయొప్పుతోనున్ననిన్నుఁ, గన్న నాత్తనిదూలరేకాముచేత, బేలనీకింతవలవనిబాళి యేల. ఏ. ఆని. క. ఈలీలనుమిత్రాసుతుఁడాలిగొనఁగ." రా. అర, కాం.—2. తక్కువపఱచు. "అమరుల్ తను భోజ్యములెల్లమ్రింగిమోపుగొను చుమిమ్ముతనాలిగొనిపోయిరి." నిర్వ. ౫, ఆ.

ఆలిచిప్ప. దే. వి. కప్పచిప్ప, శంబూక.

ఆలీఢము. సం. వి. అ. న. విలుకాఁడు కుడికాలు ముందటికిచాఁచి నిలుచుట. (చూ. స్థానము.) విణ. నాకఁబడినది.

ఆలు. దే. వి. భార్య. (దీనికి వృత్తియందు ఆఁడుది యనిమాత్రమర్థము. జవరాలు, ధీరురాలు. మొ.)

ఆలుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గిండిచెంబు.

ఆలుకము. సం. వి. అ. పుం, న. గెనుసు1. చేమ1. (అనికొందఱు.)

ఆలుగడ్డ. హిం. వి. ఉరలగడ్డ, బంగాళాదుంప.

ఆలుడి. దే. వి. మంచినడత, శీలము.

ఆలువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. గిండి. న. 1. గెనుసుగడ్డ; 2. పడవ.

ఆలెగాఁడు. దే. వి. క్రిందికొలువుగాఁడు.

ఆలెప్రాయ్యి. దే. వి. ఒకసారిగా నాలుగైదు పాత్రములు వేఱువేఱుగాఁబెట్టి వండునట్లేర్పఱచిన పాయ్యి.

ఆలేఖనము. సం. వి. అ. న. 1. వ్రాయుట; 2. చిత్తరువువ్రాయుట.

ఆలేఖ్యము. సం. వి. అ. న. 1. చిత్తరువు; 2. వ్రాత.

ఆలోకము. సం. వి. అ. పుం. 1. చూపు, (రూ. ఆలోకనము;) 2. ఎండ; 3. బట్టువాఁడుచేయు స్తోత్రము.

ఆలోకించు. సం. స. క్రి. వీక్షించు, చూచు.

ఆలోకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూడఁబడినది.

ఆలోచన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. న. యోచన.

ఆలోచించు. సం. స. క్రి. యోచించు, ఏకతమాడు.

ఆలోడనము. సం. వి. అ. న. కలఁత.

ఆలోడించు. సం. స. క్రి. కలఁచు.

ఆలోడితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలఁచఁబడినది.

ఆవ. దే. వి. సర్షపము1. బ. సర్షపబీజములు. (ఈ యర్థమందు తఱచుగా ఆవాలు అని వాడెదరు.)

ఆవజము. వై. వి. వాద్యవిశేషము. "చ. అ, య్యనుమతిగాంచి దండియు యుపాంగము మృద్దెల తాళ మావజం, బునుగొని." రామా. ౨, ఆ.

ఆవటము. దే. వి. పొందిక. విణ. పొందికైనది. "ఎ, గీ. వలయుసంపదలందనావాటమువటము." భాగ. ౪, స్కం.

ఆవటముచేయు. దే. స. క్రి. పొందికపఱచు. "సీ. మోచేతివంపుగామడిచిపట్టినకేల పరదాభయం బులావటముచేసి." పాండు. ౨, ఆ.

ఆవటిల్లు. దే. అ. క్రి. పొందుపడు. "గీ. ఆతఁడుఁ గొఱప్రాణములనుండిహరువుదెరుపు, లావటిలఁ దెల్ప." రామా. ౮, ఆ.—(ప్రే. ఆవటించు.)

ఆవడ. దే. వి. చేఁదుగలబీఱ1.

ఆవడి. దే. వి. హావడి, ఉపద్రవము. "క. మానుగ జగములయావడి, మామపఁగాఁగోరి." అచ్చ. సుం, కాం.

ఆవపనము. సం. వి. అ. న. (కాఁగుగంపమొదలైన) పాత్రము.

ఆవపాఱు. దే. అ. క్రి. 1. జ్ఞప్తికివచ్చు; 2. తోఁచు.

ఆవము. వై. వి. (కుమ్మరి కుండలులోనగునవి కాల్చుట కేర్పఱచిన) కావు, ఆవాపము.

ఆవరణము. సం. వి. అ. న. ఆచ్ఛాదనము, మాఁత. (సప్తావరణములు. — పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశాహంకారమహత్తత్త్వములు. ప్రకృతితోడఁ గూడ అష్టావరణములగు.)

ఆవరించు. సం. స. క్రి. చుట్టుకొను.

ఆవర్జనము. సం. వి. అ. న. ఆకర్షణము.

ఆవర్జా. హిం. వి. దినచర్య, ప్రతిదినపులెక్క.

ఆవర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. మరలుట; 2. పాఠమ యొక్కవల్లె.

ఆవర్తనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మరలఁ దగినది; 2. వల్లింపఁదగినది.

ఆవర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱపుసుడి; 2. నీటి సుడి; 3. మరలుట; . పాఠముయొక్కవల్లె.

ఆవర్తింపు. సం. స. క్రి. పాఠమును వల్లించు.

ఆవర్తితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మరలినది; 2. వల్లింపఁబడినది.

ఆవల. దే. వి. (అ+వలను.) 1. ఆప్రక్క; 2. పిమ్మట.

ఆవలి. ఉభ. దే. వి. ఉపద్రవము. "నీ. మురహరా శ్రీవాంత్రమూలఫేనావలి నావలిదలఁగఁడీ కాకు పఱచె." ఉ, హరి. ర, ఆ.—సం. ఇ. స్త్రీ. పక్షి.

ఆవశ్యకము. సం. వి. అ. న. అక్క-అ. విణ. అక్క-పైనది.

ఆవసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నుఱిచినది. (ధాన్యము.)

ఆవహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగించునది.

ఆవహిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు. (ప్రే. ఆవహించు.)

ఆవళి. దే. వి. ఆవడియొక్కరూపాంతరము. "అత్యలఘుతరంగసంపదలకావళులావళులు." చమ. ౧, అ.

ఆవాపకము. సం. వి. అ. పుం. అఁడుదానిచేతి మట్టిగాజు, సూడిగము.

ఆవాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాదు; 2. విత్తుట; 3. ఆవము; 4. పరరాష్ట్రచింతన. (స్వరాష్ట్రచింతన తంత్రమనఁబడును.)

ఆవాయకము. సం. వి. అ. పుం. ఆవాపకము.

ఆవాలము. సం. వి. అ. న. ఆలవాలము, పాదు.

ఆవాసము. సం. వి. అ. పుం. సదనము, ఇల్లు.

ఆవాహనము. సం. వి. అ. న. ఆహ్వానము, పిలుపు.

ఆవాహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలుపఁబడినది.

ఆవి. దే. వి. 1. శ్వాసము; "గీ. ఆసుయోగాను ముక్కునానావిగలుగఁ, బుడమినీకీఁడు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. తాపము. మ. "విహరించుఁ మలయానిలంబచటఁదావించిల్కనెమ్మేనియా. విహరించుఁబికనాదముల్ చెవికిఁగావించుం జవుల్ పోదమా." విజ. ౨, ఆ.

ఆవించు. దే. స. క్రి. వాసెనమీఁదఁబెట్టి ఆవిరితోఁ బక్వముచేయు. "వ. కీచకతండులంబులంబిండి గొట్టికొట్రఁబోసియుప్పిగొప్పలుగాఁజేసి యావించిన కుడుములబానలు." కాశ. 3, ఆ.

ఆవిగ్నము. సం. వి. అ. పుం. కలివిరి. విణ. ఆవేగమునొందినది.

ఆవిధము. సం. వి. అ. పుం. తొలిచెడుసాధనము.

ఆవిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చక్కఁగా తొలువఁబడినది; 2. సంకరయినది.

ఆవిరి. దే. వి. ఉష్ణము.

ఆవిరిల్లు. దే. అ. క్రి. చెమర్చు.

ఆవిర్భవించు. సం. అ. క్రి. ప్రభవించు, పుట్టు.

ఆవిర్భావము. సం. వి. అ. పుం. ప్రభవము, పుట్టుక.

ఆవిర్భూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రభూతము, పుట్టినది.

ఆవిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలఁకఁబాఱినది, కలుషము.

ఆవిలి. దే. వి. మాంత్రికుఁడు ఉపయోగించెడు కాపపాత్రవిశేషము.

ఆవిష్కరణము. సం. వి. అ. న. ప్రకటనము, వెల్లడి.

ఆవిష్కరించు. సం. స. క్రి. ప్రకటించు, వెలయించు.

ఆవిష్కృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకటింపఁబడినది, వెలయింపఁబడినది.

ఆవిష్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆవిష్కరణము.

ఆవిష్క్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ.——పై.——

ఆవిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆవేశము కొన్నది; 2. చొచ్చినది.

ఆవు. దే. వి. గోవు. (నృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము వికల్పముగనగు. ఆఁగదుపు, ఆఁబడ్డ, ఆఁబెయ్య, ఆదూడ. మొ.)

ఆవుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాషయందు) తండ్రి.

ఆవుత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాషయందు) బావ.

ఆవురు. దే. వి. రోదనార్తధ్వనులయందుగల ధ్వన్యనుకరణము. "ఉ. దేవుఁడొవానియోయనిమదింద లపోతలునాకనానినిన్, వేవురువేయినందములనిందయొనర్చుదరిద్రుమూఁగయన్, పావులనోరునీయెడమపాదములంబునఁదన్నినట్లుగా, నీవొకయింతయాపురని యేడ్వఁగదన్న కుమారరత్నమా." పర. ౨, ఆ.

ఆవులించు. దే. అ. క్రి. ఆవులింతవిడుచు, జృంభించు.

ఆవులింత. దే. వి. ఆవులించుట, జృంభము.

ఆవృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పలయితము, చుట్టుకొనఁబడినది.

ఆవృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరుగుడు పడినది.

ఆవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తడఁ; 2. తిరుగుడు; 3. వల్లె.

ఆవృత్తు. సం. వి. క్. స్త్రీ, న. అనుక్రమము, సారిది.

ఆవేగము. సం. వి. అ. పుం. (ఇష్టానిష్టప్రాప్తిచేఁ గలుగు) తొట్రుపాటు.

ఆవేగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బొద్దికూరకి.

ఆవేదకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలిపెడు వాఁడు.

ఆవేదనము. సం. వి. అ. న. తెలుపుట.

ఆవేదించు. సం. స. క్రి. తెలుపు.

ఆవేదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలుపఁబడినది.

ఆవేశనము. సం. వి. అ. న. 1. పట్టుడ; 2. ప్రవేశము; 3. ఒళ్లెఱుఁగమి.

ఆవేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒళ్లెఱుఁగమి. సుమాళము; 2. వేగిరపాటు.

ఆవేశించు. సం. అ. క్రి. ప్రవేశించు, చొచ్చు.

ఆవేశికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతిథి, విందు.

ఆవేష్టకము. సం. వి. అ. పుం. ముండ్లకంచె.

ఆశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆస; 2. దిక్కు. అ. పుం. ము. 1. అగ్ని; 2. వ్యాప్తి.

ఆశంసనము. సం. వి. అ. న. కోరుట.

ఆశంసిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) కోరువాఁడు

ఆశంసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

ఆశంసువు. సం. విణ. ఊ. ఆశంసిత.

ఆశపడు. మి. అ. క్రి. ఆపేక్షపడు.

ఆశయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిప్రాయము; 2. ఆధారము; 3. మనస్సు.

ఆశయిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) తినిపించు వాఁడు.

ఆశరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. రాక్షసుఁడు.

ఆశాబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊఱట; 2. సాలెపట్టు.

ఆశాసనము. సం. వి. అ. న. ఆశీర్వాదము.

ఆశాసించు. సం. స. క్రి. ఆశీర్వదించు.

ఆశాస్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆశీర్వదింపఁదగినది; 2. ప్రార్థింపఁదగినది.

ఆశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాముయొక్క కోఱ.

ఆశించు. సం. స. క్రి. ఆపేక్షించు, ఆసించు.

ఆశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తినఁబడినది; 2. ఆంతకుముందు ఆవులను మేపినది. (పాలము.)

ఆశీర్వదించు. సం. స. క్రి. దీవించు.

ఆశీర్వాదము. సం. వి. అ. పుం. దీవన.

ఆశీవిషము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

ఆశిస్సు. సం. వి. క్. స్త్రీ. 1. హితముకోరుట; 2. పాముయొక్క కోఱ.

ఆశుగము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాణము; 2. గాలి.

ఆశువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఎఱ్ఱజిలమపండ్లు. క్రి. విణ. న. వేగ. విణ. వేగముగలది.

ఆశుశుక్షణి. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని, పిప్పి, నిప్పు.

ఆశౌచము. సం. వి. అ. న. అపుచిత్వము, అంటు.

ఆశ్చర్యము. సం. వి. అ. న. అచ్చెరువు. విణ. అచ్చెరువైనది.

ఆశ్రమము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పర్ణశాల; 2. బ్రహ్మచర్యాది; (ఇవి నాలుగు. — బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వానప్రస్థము, సన్యాసము.) 3. మఠము; 4. అడవి.

ఆశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అండ; 2. బలవంతునాశ్రయించుట; (చూ. గుణము.) 3. ఇల్లు.

ఆశ్రయాశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. విణ. ప్రాపుచెఱువాఁడు.

ఆశ్రయించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రయముచేయు, అండగొను.

ఆశ్రవము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము; 2. క్లేశము.

ఆశ్రవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మాటదాఁటనివాఁడు. వినయముగలవాఁడు. (అనికోపఱు.)

ఆశ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కత్తివాదర.

ఆశ్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయింపఁబడినది.

ఆశ్రుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది, సమాహితము.

ఆశ్లిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆలింగితము, కవుఁగిలింపఁబడినది.

ఆశ్లేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆలింగనము; 2. నక్షత్రవిశేషము.

ఆశ్లేషించు. సం. స. క్రి. కవుఁగిలించు.

ఆశ్వత్థము. సం. వి. అ. న. రావిపండు.

ఆశ్వము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱములగుంపు, ఆశ్వీయము.

ఆశ్వయుజము. సం. వి. అ. పుం. ఒకమాసము.

ఆశ్వాసించు. సం. స. క్రి. ఆశ్వాసించు, ఊఱడించు.

ఆశ్వసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊఱడింపఁబడినది.

ఆశ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊఱట; 2. ఆఖ్యాయికపరిచ్ఛేదము; 3. పరిచ్ఛేదము.

ఆశ్వాసించు. సం. స. క్రి. ఆశ్వసించు.

ఆశ్వాసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్వసితము.

ఆశ్వికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱపురౌతు.

ఆశ్వినము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్వయుజమాసము.

ఆశ్వినేయులు. సం. వి. అ. పుం. ద్వి. అశ్వులు.

ఆశ్వినము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుఱ్ఱము ఒక దినము నడవఁదగినది. (త్రోవ.)

ఆశ్వీయము. సం. వి. అ. న. ఆశ్వము.

ఆషాఢము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకమాసము; 2. బ్రహ్మచారిపట్టుకొనెడుమోదుగుకోల; 3. మలయపర్వతము.

ఆషూర్ఖానా. హిం. వి. సత్రము

ఆస. వై. వి. ఇచ్ఛ, అపేక్ష.

ఆసంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆశ్రయము; 2. ఆసక్తి.

ఆసకప్పెరగాఁడు. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము.

ఆసక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపేక్ష, ఆస.

ఆసక్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆసగొన్నవాఁడు.

ఆసచేయు. వై. స. క్రి. ఆశించు. "ఇంద్రపదంబు కోరఁడుదిగీశులరాజ్యములాసచేయఁడు." వి, పు. ౨, ఆ.

ఆసత్తి. ఉభ. వై. వి. ఆశ. సం. ఇ. స్త్రీ. 1. లాభము; 2. సంగమము.

ఆసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూర్చుండుట. అ. న. ము. 1. పీఁట; 2. స్వస్తికాది; (స్వస్తికాసనము, గోముఖాసనము, బద్ధాసనము, పద్మాసనము, వీరాసనము, సింహాసనము, భద్రాసనము, ముక్తాసనము. (దీనికి సిద్ధాసనమని, వజ్రాసనమని, గుప్తాసనమనియు వామాంతరములు 7లవు.) మయూరాసనము. మొ.) 3. బలాద్యపేక్షచేదంటెత్తిపోక నిలుచుట; (చూ. గుణము.) (ఇది పంచవిధము.—సంధాయాసనము, ప్రసంగాసనము విగ్రహ్యాసనము, సంధూయాసనము, ఉపేక్ష్యాసనము. వీనికర్థము యానశబ్దముకడ వ్రాసినట్లెఱుంగునది.) 4. ఏనుఁగుమూఁపు. పుం. వేఁగిస 1.

ఆసన్నము. సం. వి. అ. న. దాపు. విణ. దాపైనది.

ఆసపడు. వై. అ. క్రి. అపేక్షపడు.

ఆసపాటు. వై. వి. అపేక్షపడుట.

ఆసరా. వై. వి. ప్రాపు, ఆశ్రయము.

ఆసవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్వముకాని చెఱకురసమునఁజేసినకల్లు; చెఱకురసమునఁజేసినకల్లు. (అనికొందఱు.) 2. కల్లుతేటు; 3. పూఁదేనె.

ఆసాదనము. సం. వి. అ. న. ప్రాప్తి, పొందు.

ఆసాది. దే. వి. మాదిగ. "నీ. ఆసాదిగోసంగిమాదిగ గూబరియిన మాతంగుఁడగు." ఆం, భా. ద్వ. శూ.

ఆసాదించు. సం. స. క్రి. ప్రాపించు, పొందు.

ఆసాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్తము, పొందఁబడినది.

ఆసాద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్యము, పొందఁదగినది.

ఆసాను. హిం. వి. ఆధారము.

ఆసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. జడివాన; వడిగలవాన. (అనికొందఱు.) 2. మిత్రబలము; 3. అంతటఁ సేన వ్యాపించుట.

ఆసించు. వై. స. క్రి. అపేక్షించు.

ఆసికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గాయుధుఁడు.

ఆసితము. సం. వి. అ. న. ఊనికిపట్టు. విణ. కూర్చుండినది.

ఆసిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడ్డగింపఁబడినది; 2. కట్టాయితమయినది.

ఆసీనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూర్చున్నవాఁడు.

ఆసుఁగ్రోవి. దే. వి. (ఆసు+క్రోవి.) (సాలెవాఁడు ఆసుపోయునపుడు) నూలుచొప్పించెడుక్రోవి.

ఆసుమ్రాను. దే. వి. సాలెవాని ఒకకొఱముట్టు. (నూలుపోఁగువాతీఁచుటకై పరుసకు మూఁడునంతునఁగాని అయిదునంతునఁగాని నాలుగైదువరుసలుగా మొలలుగూర్చిన కొయ్యచట్టము.)

ఆసురము. సం. వి. అ. పుం. ధనమిచ్చికన్యకనుదీసి చేసికొనెడియొకవివాహము. (చూ. వివాహము.)

ఆసురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కృష్ణిక, నల్లావలు.

ఆసురీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నల్లావలుపండునది. (పొలము.)

ఆసురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిర్ఋతి, మూలఁడు.

ఆసువోయు. దే. స. క్రి. (ఆసు+పోయు.) (ఆసు మ్రానిమొలలకునూలు) పోఁగువాఱించు.

ఆసేకము. సం. వి. అ. పుం. చల్లుట.

ఆసేచనకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎంతచూచినను తనివితీఱనిది.

ఆసేచనము. సం. వి. అ. న. చల్లుట. విణ. కోరఁబడినది.

ఆసేధము. సం. వి. అ. పుం. నిరోధము, అడ్డగింత.

ఆసేధించు. సం. స. క్రి. నిరోధించు. అడ్డగించు.

ఆసేధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁదగినది.

ఆస్కందనము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము; 2. ఇంకుట; 3. తిరస్కారము.

ఆస్కందితము. సం. వి. అ. న. అతివేగమును అతిమందమునుగాక నడితరముగాఁబాఱెడి యొక యశ్వధార. (చూ. ధార.) రసగాలు.

ఆస్తరణము. సం. వి. అ. న. 1. ఆసనము; 2. ఎఱ్ఱకంబళి; 3. ఏనుఁగుమీఁదపఱచెడి యెఱ్ఱకంబళి; 4. పఱపు.

ఆస్తరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పఱపు; 2. ఆసనము; 3. ఎఱ్ఱకంబళి.

ఆస్తి. దే. వి. కూడఁబెట్టినధనము.

ఆస్తికాఁడు. దే. విణ ధనవంతుఁడు. (చూ. అచ్చుకుప్ప.)

ఆస్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భగవంతుఁడున్నాఁడని నమ్మువాఁడు. విణ. శ్రద్ధగలవాఁడు.

ఆస్తిక్యము. సం. వి. అ. న. ఆస్తికునిభావము.

ఆస్తీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పఱవఁబడినది.

ఆస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆస్థానము; 2. ప్రయత్నము.

ఆస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. సభ; 2. రాజసభ.

ఆస్థాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——పై.——

ఆస్పత్రి. ఆం. వి. వైద్యశాల. (రూ. ఆస్పిటాలు.)

ఆస్పదము. సం. వి. అ. న. 1. చోటు; 2. పని.

ఆస్ఫాలనము. సం. వి. అ. న. చఱుపు. (రూ. ఆస్ఫాలము. పుం.)

ఆస్ఫాలించు. సం. స. క్రి. ఆస్ఫోటించు, చఱచు.

ఆస్ఫాలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చఱుపఁబడినది.

ఆస్ఫోట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవిమల్లె?; 2. దంటెన?. అ. పుం. ము. జిల్లేడు?.

ఆస్ఫోటనము. సం. వి. అ. న. 1. చఱుపు; 2. పోటు; 3. చీలిక.

ఆస్ఫోటని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రత్నములకు బెజ్జము వేసెడుసూది, పిడిసాన.

ఆస్ఫోటించు. సం. స. క్రి. 1. చఱచు; "క. మాటికిమనపైపఱుఱులు, చాటుచువేకోటులద్రిసవలుగొలువనా, స్ఫోటించిచినేలఁగాలం, దాటించుచునున్నవాఁడుపంథుఁడుకంటే." రా. యు, కాం.—2. పొడుచు; 3. చీల్చు.

ఆస్ఫోటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చఱచఁబడినది, 2. పొడుచఁబడినది; 3. చీల్చఁబడినది.

ఆస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉనికి. కూర్చుండుట. (అనికొఁదఱు.) అ. న. ము. 1. ముఖము; 2. నోరు.

ఆస్రము. సం. వి. అ. న. 1. కన్నీరు; 2. నెత్తురు. పుం. వెంద్రుక.

ఆస్రవము. సం. వి. అ. పుం. క్లేశము, అలసట.

ఆస్వాదనము. సం. వి. అ. న. 1. అనుభవించుట; 2. చవిచూచుట.

ఆస్వాదించు. సం. స. క్రి. 1. అనుభవించు; 2. చవిచూచు. "ఆబావితేటినీరాస్వాదించిన." కాశీ. ౬, ఆ.

ఆస్వాదనము. సం. వి. అ. న. ఆస్వాదనము.

ఆస్వాదించు. సం. స. క్రి. ఆస్వాదించు

ఆస్వాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అనుభవింపఁబడినది; 2. చవిచూడఁబడినది.

ఆహకము. ఉభ. దే. వి. కుదువ. "వ్వ. ఆహకంబులుపెట్టియవిదక్కుమితులు. సాహసంబునఁబల్కి సాక్షులఁబెట్టి." హరిశ్చ. ౨. భా. (ఆయకము అనునది హరిహరమధ్యకముగా నిట్లీగ్రంథమునందు కనఁబడుచున్నది.) — సం. అ. పుం. ముక్కునఁగలుగు రోగము.

ఆహతము. సం. వి. అ. పుం. తప్పెట. విణ. 1. కలుగనేనిది; (గొడ్రాలికొడుకుచూచుమన్నాఁడు. లోనగుమాట.) 2. కొట్టఁబడినది; 3. త్రొక్కఁబడినది. (ఇస్త్రము.) 4. ప్రాఁతది; (ఇస్త్రము.) 5. పెట్టింపఁబడినది.

ఆహతలక్షణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుణములచేఁ బ్రసిద్ధిఁజెందినవాఁడు. కృతలక్షణుఁడు.

ఆహరించు. సం. స. క్రి. 1. అపహరించు; "నేఁదల్లపమందభూషణవితానమునర్థమునాహరించి"

పో. ర, ఆ.—2. ఆకర్షించు; "విజ్ఞానమునఁజేసి విషయాదివలన నెమ్మనమాహరించి." (ఇక్కడ ఆహరించి=మరలించియనుట.) ఆము. 3, ఆ.—3. ఆరగించు. "ఎ, గీ. బ్రహ్మచర్యమునకుఁబర మాయువునాస, ములకుఁజిత్తశుద్ధిఫలజలంబు, లాహరించియునికికాధిరాజ్యముపత్ర, భక్షతకు దివంబుఫలములధిప." భార. ఆను. ౧, ఆ.

ఆహర్తృ. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) ఆహరించువాఁడు.

ఆహవనము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞము, వ్రేలిమి.

ఆహవనీయము. సం. వి. అ పుం. ఒక శ్రౌతాగ్ని. (చూ. అగ్ని) విణ. యజ్ఞమునబలియియ్యయోగ్యమైనది.

ఆహవము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము; 2. పిలుపు; 3. యజ్ఞము.

ఆహా. వై. అవ్య. ఔరా. "ఆహాపుట్టెడులాంతిమాపఱకు." భార. శల్య. ౨, ఆ.

ఆహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. భోజనము; 2. వంటకము; 3. అపహరణము.

ఆహరించు. సం. స. క్రి. ఆరగించు. "సీ. గ్రహణవేళలయందు రాహువాహరించిత్రృప్తిమైగఱ్ఱు నఁద్రేచెనేని." నై. ౨, ఆ.

ఆహార్యము. సం. వి. అ. పుం. హారాదిభూషణములచేఁగలిగెడి అభినయవిశేషము. (చూ. అభినయము.) విణ. తెచ్చుకొనఁదగినది.

ఆహవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పశువులు వీరద్రావుటకై నూతియొద్ద ఏర్పఱచిన తొట్టి; 2. యుద్ధము.

ఆహికము. సం. వి. అ. పుం. 1. విడిచివిడిచి వంతు ప్రకారమువచ్చెడు జ్వరము; 2. సుషిరవాద్యవిశేషము.

ఆహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉంచఁబడినది; 2. చేయఁబడినది.

ఆహితాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్నిహోత్రము నుంచుకొనియుండువాఁడు.

ఆహుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వేల్వఁబడినది.

ఆహుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అగ్నియందు వేల్చుట.

ఆహేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పాముది. (ఎముక, విషము. మొ.)

ఆహేరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచర?.

ఆహోపురుషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అహోపురుషిక.

ఆహ్నికము. సం. వి. అ. న. 1. పగలుచేయఁదగిన కర్మము; 2. ఆహారము; 3. ప్రకరణసమూహము. విణ. పగలుచేయఁదగినది.

ఆహ్లాదము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము, ఎలమి.

ఆహ్వా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పేరు; 2. పిలుపు.

ఆహ్వాయము. సం. వి. అ. పుం. అభిధానము, పేరు.

ఆహ్వానము. సం. వి. అ. న. హూతి, పిలుపు.

ఆళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పఙ్క్తి; 2. చెలికత్తె; 3. అడ్డకట్ట. న్. పుం. తేలు. విణ. ఇ. నిర్మలమయిన మనసుగలది.

ఆళిందము. సం. వి. అ. పుం. ఆళిందము.

ఆళుగ. దే. వి. (చూ.) (రూ.) ఆళువ.

ఆళువ. దే. వి. ముత్తెపుఁజిప్పలవంటి ముఁడ్లచేతఁ గప్పఁబడిన యెల్లయంగములుంగల యొకవిధమైన పంది. శల్యకము. "ద్వి. కుందేలునుడుమునుగూర్తంబు సేదుఁ, బందియాళువయునుభక్ష్యములు గాని, పంచనఖంబనిష్టవగంబుఁదినరు." సం. "శల్యకశ్శ్వావిధోగోధాశశకూర్మశ్చపంచమః." రా. కిష్కిం, కాం. (కొందఱు దీనిని నఖవృగమందురు.)

ఆళువరి. దే. వి. అలంగము, (రూ. ఆడువరి.)

ఆళువారు. దే. వి. హరిభక్తుఁడు. "గీ. అనినమాఱు వలుకనళికియయ్యాళువా, రియ్యకొనియెఁ బోవ." ఆము. ౨, ఆ.

ఆళ్లకోసు. దే. వి. ఒకదినుసుకాకి.

ఆళ్లు. దే. వి. బ. (ఆరుగ+లు.) ధాన్యవిశేషము, కోద్రవము.

ఆళ్వారు. దే. వి. ఆళువారుయొక్కరూపాంతరము. "శా. అంచత్రేమవశంబదుండగుచు నాయాళ్వారిఁజేరంగర, మ్మంచుంబిల్చిమురారి." పర. ర, ఆ.

ఇ.

ఇ. ఒకయక్షరము.

ఇఁ. స్పేక్షరు. అం. వి. పైవిచారణచేయువాఁడు

ఇంకు. దే. అ. క్రి. పట్టు, శోషిల్లు.

ఇంకుడు. దే. వి. ఇంకుట. విణ. 1. ఇంకినది; 2. ఎండినది. "సీ. ఇంకుడుచన్నులువంకచేతులుఁగడువలమైనగానుగవంటినడుము." హరిశ్చ. ర, ఆ.

ఇంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిప్రాయము; 2. ఆశ్చర్యము; 3. తెలివి. విణ. తిరుగునది.

ఇంగలము. వై. వి. నిష్ఠు. "క. వంగడపువెదురుఁ గోపపు, టింగలమున నేర్చికనినయీసిరి." పాండు. ౫, ఆ.

ఇంగాలము. స్త్రీ. వి. అ. పుం. బొగ్గు.

ఇంగితము. సం. వి. అ. న. 1. అభిప్రాయము; 2. బొమముడిలోనగువికారము.

ఇంగిలము. వై. వి. ఇంగలము. "గీ. కెరలుచా మేనితూపుటింగిలమునందు." అచ్చ. సుం, కాం.

ఇంగిలాయి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఇంగిలికము. వై. వి. రాగద్రవ్యవిశేషము, హింగుళము. "గీ. ప్రాగ్గిరిశాకాంతనిందుగర్భంబునందు, సూర్యుఁ డుదయింపఁబ్రొద్దులుచొచ్చియుండ, మొదలఁదీండ్రించుచేతఁబ్రొమ్ములకయెండ, నింగి యింగిలికాననభ్యంగమార్చె." కాశీ. ౧, ఆ.

ఇంగిలీకము. వై. వి. ఇంగిలికముయొక్కరూపాంతరము. "సీ. తరుణాంగుళీచ్ఛాయ దంతపుసరకట్టు లింగిలీకపువింతరంగులీన." స్వా. ౧, ఆ.

ఇంగుది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గారి.

ఇంగువ. వై. వి. కూరలు మొదలగువానికుపయోగపడువస్తువు, హింగువు.

ఇంచిమంచి. దే. వి. ఏ. రుచిగలభక్ష్యము. "గీ. తనకు ననుకూలయగునొక్కదాసితోడ, మాలిమియొనర్చికొనియించిమంచిపెట్టి." శుక. 3, ఆ.

ఇంచు. యు. దే. అ. క్రి. 1. ఇంపగు; "క. నీ కర్ణములకునించుసెట్లుకార్యవచనముల్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. మనోజ్ఞమగు. "ఎ, గీ. మెఱసితామేటివెన్నెలమిన్నయించె."(హరిశ్చంద్రకథయందు—ఎలమికానయించెననియు, నలకథయందు—మేటివెన్నెలమిన్న ఇంచెననియు భేదము.) హన. 3, ఆ.—స. క్రి. కోరు. "క. పల్వలలక్ష్మ్యోజ్జ్వల్యముగను, బులినమ్ములనించెలీల భూపరుఁడచటన్." (హరిశ్చంద్రకథయందు—నించెననియు, నలకథయందు — ఇంచెననియు భేదము.) హన. ౨, ఆ.—వై. వి. చెఱకు.

ఇంచేఁబోఁడి. ద్వ. వి. (ఇంచు+పోఁడి.) 1. చెఱకువలె మనోజ్ఞురాలగు ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది; (రూ. అలరుఁబోఁడి.)

ఇంచేక. దే. అవ్య. కించిత్తు. (ఆమ్రేడితమునందు ఇంచించుక.)

ఇంచేపాలకడలి. ద్వ. వి. ఇక్షుసముద్రము.

ఇంచేమించు. ద్వ. వి. న్యూనాధిక్యము. "గీ. నలిన లీలసంచువలినలిగావించు, నించుమించులాడు నించుమించు, లేమనగవుచూపులు." విజ. ౧, ఆ.

ఇంచేవిలుతుఁడు. ద్వ. వి. మన్మథుఁడు, ఇక్షుధన్వుఁడు, (రూ. ఇంచువిల్తుఁడు.) (ఇంచువిలుకాఁడనియు.)

ఇంజేటి. దే. వి. ఒకదినుసుకంద. (ఈఁజేటియొక్కరూపాంతరము.)

ఇంటరము. దే. వి. ఇఱుకు, సంకటము. "ఇంటరమింటరములువలుకుటుచితేమే." భార. ఉద్యో. ౫, ఆ.

ఇంటికాఁపు. దే. వి. (ఇల్లు+కాఁపు.) గృహస్థుఁడు.

ఇంటిసట్టు. దే. వి. (ఇల్లు+పట్టు.) గృహస్థధర్మము. "సీ. పసుపునిస్గలుదేఱుపాఁప జిన్నిదమొప్పఁ బ్రమథాధిపతియింటిపట్టెఱింగె." స్వా. ౧, ఆ.

ఇంటిపాప. దే. వి. (ఇల్లు+పాప.) వెలకుఁగొన్నదాసి.

ఇంటియాతఁడు. దే. వి. (ఇల్లు+ఆతఁడు.) పెనిమిటి, భర్త, (రూ. ఇంటూతఁడు.)

ఇంటిల్లిపాది. దే. అవ్య. (ఇల్లు+ఇల్లు+పాది.) కుటుంబమువారందఱు.

ఇంట్రపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఇంట్రము+పడు.) సంకటపడు. "గీ. కడఁగికల్పాదిఁగ్రమ్మఱఁగలు గఁజేయఁ, దనకపనిగానవట్లునొచ్చినజగముల, నోలిఁగంజోదరుండుని జోదరమున, నింట్రపడకుండఁగానిల్పె నెడములిచ్చి." హరి. ఉ. ౯, ఆ.

ఇంట్రము. దే. వి. ఇంటరముయొక్కరూపాంతరము. "గీ. ఎదురుగా నేగుదెంచుచో నింట్రమయ్యెఁ, బెండ్లియిరువంక చుట్టంపుఁబెద్దలకును." సై. ౬, ఆ.

ఇండె. దే. వి. 1. చీలిక, ఆస్ఫోటనము; 2. ఎముకకీలు.

ఇండెవాయు. దే. అ. క్రి. చీలు, ఆస్ఫోటితమగు.

ఇంత. ద్వ. స. (ఈ+అంత.) 1. ఈకొలఁది; "ఎ, గీ. నీయోగవిభవమింతయంతని పొగడనేనెంతవాన." కళా. ౨, ఆ.—2. ఇదియంతయు. "క. ఏసూరకయుండుదుఁదోడె, వ్వారికిఁబోనింతనిక్కువంబెబ్బంగిన్." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. (శబ్దముకంటెఁ బరమైన ఆ శబ్దముయొక్క అకారమునకువలె ఈలోనగు శబ్దములకంటెఁ బరమైన అంతలోనగు శబ్దములయొక్క అకార

మునకు లోపమని యెఱుంగునది. ఈకారము మొదలగువాని దీర్ఘమునకు హ్రస్వమగును.)("వ. సర్వలోకాభిగమ్యుండగునమ్మహానుభావునకుమన మభిగమ్యులమైతిమి. మనకింతకంటెను బెంపెయ్యది." ఇత్యాది స్థలములయందు ఇంతశబ్దము ఈయనుశబ్దముయొక్క అర్థము నిచ్చుచున్నది. "చ. కుంతియింతకుఁ, బదుగయిపాలలోఁ బడినబల్లివిధంబుననుండకుండు నే." ఇక్కడ ఇంతకుఁ అనఁగా ఇంతకాలమునకు అని యర్థము. చూ. అంత.)

ఇంతపట్టు. ద్వ. స. (ఇంత+పట్టు.) 1. ఇదియంతయు; "మ. జనకుండుఁ గురుభీష్ములుఁ దగినకర్జంబాప్తులైనీకుఁబ్రీ. తినెఱింగించు తెఱంగుగాదు తమబుద్ధింబోయిసంధానమి, ట్లొనరం జేయక యున్నఁగృష్ణునకునిన్నొప్పించువారిం తవ, ట్టునిజంబు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.— 2. ఇంతమాత్రము. "చ. అతులితవిష్ణుశక్తిసము పాహితమూర్తివికమ్ములెమ్మసం, తతభుజశక్తినిట్టి యవధానమొనర్పఁగ నీవకానియీ, క్షితినొకరుండులేఁడధికకీర్తియుఁ బుణ్యముఁజేరునిన్ననూ. ర్జితగుణయింతపట్టుతగఁజేయుము కావుములోక మంతయుఁ." భార. ఆర. ర, ఆ.

ఇంతి. వై. వి. ఆఁడుది, మగువ, వనిత.

ఇంతియ. ద్వ. స. (ఈ+అంతియ.) ఇంతమాత్రము. "మ. పెక్కండ్రకిం, తియకాలంబయియుండ నీమనమశాంతింబొందఁగా నేర్చునే." భార. ఉద్యో. ర, ఆ. (చూ. ఇంత.)

ఇంతె. ద్వ. స. ఇంతియయొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఇంతే.)

ఇందనుక. ద్వ. ద్ర. (ఇంత+దనుక.) ఇందాక.

ఇందము. దే. స. క్రి. ని. ఇదిగో తీసికొనుము. "జడలోరత్నమిందమనుచునిచ్చి." రామా. ౬, ఆ. (దీనికి బహువచనము ఇందండి. మొ.)

ఇందఱు. ద్వ. స. (ఇంత+వారు.) ఇంతశబ్దమునకు మహాన్హత్యర్థకబహువచనరూపము, వీరందఱు. (ఈపురుషులందఱు. ఈస్త్రీలందఱు. ఈస్త్రీపురుషులందఱు.) 2. ఇంతసంఖ్యగలవారు.

ఇందాఁక. ద్వ. ద్ర. (ఇంత+దాఁక.) ఇంతపర్యంతము.

ఇంది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇందిర, రమ, లక్ష్మి.

ఇందిందిరము. సం. వి. అ. పుం. భ్రమరము, తుమ్మెద.

ఇందిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రమ, లక్ష్మి.

ఇందీవరము. సం. వి. అ. న. 1. నల్లగలువ; 2. తామర.

ఇందీవరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లకీఁచురా.

ఇందు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు; "ఇందనియాము చేఁబోదలు నేనుఁగులు." య. ర, ఆ.—2. ఇముడు. ద్ర. ఇచ్చోట.

ఇందుఁడు. సం. వి. ఈ. పుం. చంద్రుఁడు, చందమామ.

ఇందుగు. దే. వి. చిల్ల, కతకము. "ఎ, గీ. అందుగులు నేదఁగులుఁమఱ్ఱులిందుగులును." అచ్చ. సుం. కాం. (దీనిగింజచేత నీళ్లు తేఱును.)

ఇందుప్పు. ద్వ. వి. (ఇందు+ఉప్పు.) సైంధవలవణము.

ఇందులకు. దే. ద్ర. 1. ఇచ్చోటికి; "ఇందులకిమ్మెయిఁ మనుజులెన్నఁడువత్తురె." భార. ఆది. ౬, ఆ.—2. దీనికి. "వ. ఇందులకుఁబొందువడుప్రత్యుత్తరంబుల వీనింగెలంకిన బుద్ధి క్షోభంబుగా నింతకంటె నే మేమియబద్ధంబులునినంబడు నె." అము. ౬, ఆ.

ఇందువారము. సం. వి. అ పుం. సోమవారము.

ఇందువు. ఉభ. దే. వి. 1. చిల్లచెట్టు; "ఉ. ఇందువుగింజచేనుదకమెంతయు శీఘ్రముగంబ్రసన్నతఁ, జెందువిధంబునఁ." శివ. ఉ. ౨, ఆ.— 2. చిల్లగింజ. "సీ. రాగహీనతమహాగ్రంథిం ద్రెంపఁగనీళ్లకలఁకనిందువుతాచి తెఱంచుభంగి." వాసి. 3, ఆ.—సం. ఉ. పుం. పలమెత్తువెండి.

ఇంద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మరుదము. అ. పుం. ము. ఒక గ్రహయోగము.

ఇంద్రకీలము. సం. వి. అ. పుం. మందరపర్వతము.

ఇంద్రకోశము. సం. వి. అ. పుం. మంచె.

ఇంద్రగోపము. సం. వి. అ. పుం. ఆరుద్రపురుగు.

ఇంద్రజాలము. సం. వి. ఆ. పుం. కనుకట్టువిద్య.

ఇంద్రజాలికుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఇంద్రజాలము చేయువాఁడు.

ఇంద్రతూలము. సం. వి. అ. న. దూదిప్రోవు.

ఇంద్రద్రువు. సం. వి. ఈ. పుం. ఏఱుమద్దా.

ఇంద్రనీలము. సం. వి. అ. పుం. నీలమణి, నల్లతాయి

ఇంద్రయవము. సం. వి. అ. న. కొడిసెకాయ.

ఇంద్రలుప్తకము. సం. వి. అ. న. బట్టతల.

ఇంద్రలుప్తకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) బట్టతలవాఁడు.

ఇంద్రవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇల్లిందా.

ఇంద్రవారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దపాఁపర.

ఇంద్రసురసము. సం. వి. అ. పుం. వావిలి.

ఇంద్రాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంద్రునిభార్య; 2. ఒక మాతృక; (చూ. మాతృక.) 3. వావిలి.

ఇంద్రాయుధము. సం. వి. అ. న. మేఘములందు నానావర్ణమై ప్రతిఫలించుచు ధనురాకారముగాఁ గానఁబడెడి సూర్యకిరణము, రతనపువిల్లు.

ఇంద్రారి. సం. వి. ఇ. పుం. అసురుఁడు, వేల్పుదాయ.

ఇంద్రావరజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు.

ఇంద్రియము. సం. వి. అ. న. 1. త్వగాది; (ఇవి పది.—త్వక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము, జిహ్వ, ఘ్రాణము; (ఇవి జ్ఞానేంద్రియములు.) వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థము. (ఇవి కర్మేంద్రియములు.) మనస్సుతోడంగూడ ఏకాదశేంద్రియములనంబడు.) 2. రేతస్సు.

ఇంద్రియార్థము. సం. వి. అ. పుం. శబ్దాదివిషయము. (ఇవి యైదు.—శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము, గంధము.)

ఇంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేల్పుఱేఁడు; 2. ఒక ఆదిత్యుఁడు; (చూ. ఆదిత్యుఁడు.) 3. అంతరాత్మ.

ఇంధనము. సం. వి. అ. న. 1. చిదుగు; 2. వంటచెఱకు.

ఇంపితము. దే. విణ. (ఇంపు+ఇతము.) ఇంపైనది. (ఇది పోరితమువంటిది.)

ఇంపు. దే. వి. 1. ఆనందము; "ఆయింపే పరబ్రహ్మము." స్వా. ౨, అ. 2. ఇచ్ఛ. "ఉ. ఓ నితంబినిసుగంధి పటాభరణాదికంబునీ, నెమ్మదికించెనోయనుడు నేడయినం బరికించితౌరనా, నెమ్మదియింపుగింపునని నీరజలోచనపల్కి వెండియున్." పర. 3, అ.—విణ. ఇష్టము. "క. అనిందితచరితము లెసుమ్మునీమదికింపుల్." కళా. 2. అ.

ఇంబు. దే. వి. ఇంపుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. ఇంబడరంగనియ్యకొనియెన్ రజనీచరుఁ డేమి భాగ్యమో, యంబుజనాభ." ప్రభా. ౧, అ.

ఇఁక. దే. ద్ర. 1. ఇతఃపరము; 2. మఱియు. "ఇమ్మునీశ్వరుసామర్థ్యమునింకఁజెప్పెద." రా. ఆర. ౧, అ.

ఇఁగ. దే. ద్ర. ఇఁకయొక్కరూపాంతరము.

ఇక్క. దే. వి. 1. స్థానము; "క. ఎయ్యదినుఖములకు నిక్కయేర్పడఁజెపుమా." భార. ఆర. 2, అ.—2. ఇల్లు.

ఇక్కట్టు. దే. వి. (ఇక్కు+కట్టు.) ఇక్కుపాటు. సంకటము. (ఇక్కు ఇఱుకుయొక్కమాఱురూపమని తెలియవలెను.)

ఇక్కడ. దే. వి. ఏ. (ఈ+కడ.) ఈచోటు. (చూ. అక్కడ.)

ఇక్కము. దే. వి. ఇఱుకటముయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. ఎక్కడివాఁడవన్నకడునిక్కపుఁగాఱడవింజరించెదు." ఉ, హరి. ౨, అ.

ఇక్కుపాటు. దే. వి. (ఇఱుకు+పాటు.) ఇక్కట్టు. "ద్వి. అక్కటాపుణ్యాత్ముఁడైననీకిట్టి, యిక్కుపాటునుగల్గెనేతండ్రియనుచు." రా. సుం, కాం.

ఇక్కున. దే. వి. 1. ఉనికి; "ఎచ్చటఁగంటిరో విజయునిక్కువనిక్కువమౌనె." విజ. ౨, అ. "క. చక్కెరవిలుకాఁడొకఁడే, నొక్కఁడఁద ద్వైరులను వియోగవ్యథచే, నక్కడనెపాలియాఁబాలియక, యిక్కువనిటవచ్చెనేనియిక్కడఁబాలియన్." (ఇక్కువన్—ఇక్కడ జీవముతోననియర్థము.) రామా. ౬, అ.—2. జాడ; "ద్వి. ఇటుచెల్లుమాటలయిక్కువలెఱిఁగి." రా. యు, కాం.—3. కళాస్థానము; "ఇక్కువలంటి." నీలా. 3, అ.—4. స్థానము. "క. దిక్కులనెల్లఁబొగడ్తకు, నెక్కినయక్కజపుఁగడిమి నేపారెడుమీ, రిక్కడనుండియమీమీ, యిక్కువలకుఁజనుఁడుదాన వేశ్వరులారా." రా. యు, కాం.

ఇక్షుగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొలిమిడి; 2. తెల్లనేలగుమ్మడి; 3. పల్లేరు; 4. అల్లు.

ఇక్షుధన్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. మన్మథుఁడు, ఇంచువిల్తుఁడు.

ఇక్షునాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లచెఱకు.

ఇక్షురము. సం. వి. అ. పుం. ములుగొలిమిడి.

ఇక్షువనము. సం. వి. అ. న. చెఱకుతోఁట.

ఇక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఇంచు, చెఱకు. (దీని భేదములు.—పుండ్రము, కాంతారము, శతపర్వము, బంగాళము, నేపాళము. మొ.)

ఇక్షుశాకటము. సం. వి. అ. న. చెఱకుపండెడు పొలము.

ఇక్షూదము. సం. వి. అ. పుం. చెఱకుసముద్రము.

ఇక్ష్వాకువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. చేఁదుసొర¶. పుం. సూర్యవంశపురాజులలోనొకఁడు.

ఇగము. వై. వి. ఇవము, శైత్యము*.

ఇగిరించు. దే. అ. క్రి. 1. చిగిరించు; 2. ఎట్టివగు. "అరుమఁడలిగి మొగమిగిరింపన్." య. 3, ఆ.

ఇగిరిక. దే. వి. హవిస్సు.

ఇగిలించు. దే. స. క్రి. పండ్లను వెలిపఱచు.

ఇగిలింత. దే. వి. ఇగిలించుట.

ఇగురుఁబోఁడి. దే.వి.స్త్రీ. 1.చిగురువలెమనోజ్ఞురాలగు ఆఁడుది; 2.ఆఁడుది. (చూ. అలరుఁబోఁడి.)

ఇగురు. దే. అ. క్రి. ఇంకు. వి. 1. చిగురు; 2. పండ్లచుట్టునుండుకండ.

ఇగురుకొను. దే. అ. క్రి. చిగిరించు, పల్లవించు.

ఇగురుచు. దే. అ. క్రి. చిగిరించు, (రూ. ఇగుర్చు.)

ఇగురొత్తు. దే.అ.క్రి.1.చిగిరించు;2.అనురక్తమగు."వెడనవ్వునఁబ్రియుచిత్తంబిగురొత్త."భార.అర.2,ఆ.

ఇగులుచు. దే. స. క్రి. ఇగిలించు, (రూ. ఇగుల్చు.)

ఇగో. దే. ద్ర. ఇదిగో యొక్క రూపాంతరము. "వీఁడిగో గుఱ్ఱపుదొంగవచ్చె." జై. 3, ఆ.

ఇగ్గు. దే. అ. క్రి. వెనుకకొఱగు. (ఈగుయొక్క రూపాంతరము.) (ఇగ్గమ్రొగ్గనీడ్చెను.) "ఉ. ఇగ్గెడు వెన్కకుంబయికినీడ్చినఁబైటఁ దొలంగఁ జేయఁగే, లొగ్గెడు." (ఇక్కడ ఒఱగుటమాత్రము అర్థము.) విజ. ౨, ఆ.

ఇగ్గులాట. దే. వి. ఇగ్గులాడుట.

ఇగ్గులాడు. దే. స. క్రి. వెనుకకీడ్చు. "చిరగతినిగ్గులాడకువెసిగ్గ." రస. 3, గుచ్ఛము.

ఇగ్రుచు. దే. అ. క్రి. ఇగురుచుయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. ఇగ్రుచుకోర్కులఁదనఁడెందమి వతళింప." కవిక. 3, ఆ.

ఇచ్చిపుచ్చుకోలు. దే. వి. ఇచ్చిపుచ్చుకొనుట.

ఇచేటు. దే. వి. ఏ.ఇచ్చోటుయొక్క రూపాంతరము.

ఇచోటు. దే. వి. ఏ.——పై.——

ఇచ్చె. వై. వి. 1. ఇచ్ఛ; 2. చిత్తము*; "అనితన మాటకియ్యకొనునన్నరుపల్కులకిచ్చమెచ్చి." భార. మహా. ౧, అ. — 3. యదృచ్ఛ*. "క. ఎచ్చోటనున్నవాఁడతఁ, డిచ్చోటికిసేలరాఁడొ యిప్పుడనుడుఁదా, నచ్చటనంతర్హితుఁడై, యిచ్చఁ జనియెఁదోఁచు వేటియెల్లిటిలోనన్." భార. విరా. ౫, అ.—విణ. అభీష్టము*. "క. సన్నిధిఁ బన్నగహారుఁడు, పెన్నిధిగనిపొంగుచున్న పేదలక్రియన, య్యన్నాదమ్ములఁగనిమీ, కెన్నఁగ నేవరములిచ్చయిచ్చెదవానిన్."ఉ,హరి.౪,ఆ.

ఇచ్చేకము. వై. వి. ప్రియవచనము*. విణ. ప్రియము*. "ఎట్లిచ్చకమయ్యెనీకునివి." కాళ.౨, ఆ.

ఇచ్చేకుఁడు. వై. విణ. ఇచ్చకములాడువాఁడు*. "గీ. అప్పుడిచ్చకులగుచు బ్రాహ్మణులుకొంద ఱు." ఆము. ౪, ఆ.

ఇచ్చేగించు. వై. స. క్రి. 1. ఇచ్ఛయించు; 2. అంగీకరించు*. "ఉ. నాతలపిచ్చగింపుమనినన్ బ్రభుఁ డించుకయియ్యకోలునన్." హరి. ఉ. 2, ఆ.

ఇచ్చేగింత. వై. వి. ఇయ్యకోలు, అంగీకారము.

ఇచ్చేగొండి. వై. విణ. ఇచ్చకములాడువాఁడు. "సీ. ఇచ్చగొండులకిచ్చియుచ్చమల్లులకిచ్చి వారకయుబ్బించువారికిచ్చి." విక్ర. 2, అ.

ఇచ్చేటు. దే.వి.ఏ.ఇచ్చోటుయొక్క రూపాంతరము.

ఇచ్చు. దే. స. క్రి. ఇడు, ఒసఁగు, దానముచేయు.

ఇచ్చోటు. దే. వి ఏ. (ఈ+చోటు.) ఈస్థానము. (రూ. ఇచ్చోటు.)

ఇచ్ఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాంక్ష, వాంఛ, ఇచ్చె.

ఇచ్ఛావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సంభోగము తక్కతెక్కినవిషయములందు ఇచ్ఛగలస్త్రీ, కాముక.

ఇజోఫా. హిం. వి. వృద్ధి, ఎక్కువ.

ఇజోరా. హిం. వి. గుత్త.

ఇజోరు. హిం. వి. కాళ్లకు తొడిగికొను లాగు.

ఇజోకు. దే. వి. 1. శ్రమము; 2. సంకటము.

ఇజ్జలము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱగన్నేరు¶.

ఇజ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పూజ; 2. ఈవి; 3. యజ్ఞము; 4. సంగమము; 5. కుంటెనకత్తె.

ఇజ్యాఁడు. సం.వి.అ. పుం. బృహస్పతి. విణ. గురువు.

ఇట. దే. వి. ఏ. ఇక్కడ. "వాఁడిటవచ్చువాఁడొ యేనందులకేగుదాననొ." భార. అర. ౨, ఆ. (చూ. అట.)—ద్ర. ఈవల.

ఇటఁబట్టి. దే.అవ్య.ఇదిమొదలుకొని."క.దివమకాని యింక భువనంబులందిటఁ, బట్టిరాత్రిలేని యట్టు గాఁగఁ, జేసెనొక్కొ విధి." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఇటిక. వై. వి. బంకమట్టితోఁజేసి కాలవేసినఱాయి.

ఇటికపగడము. వై. వి. మట్టిపగడము, తిక్కణిక.

ఇటు. దే. అవ్య. ఇట్లు. "ఉ. దోహయొనర్పరోయ తిళదోక్తులవర్ణనలందునిట్టియ, వ్యాహతిసెల్లు నంచుమెయిటాడితిరి." కళా. ౧, ఆ.

ఇటులు. దే. అవ్య.——పై.——

ఇటువంటి. దే. విణ. ఇట్టి. "కాగాదిటువంటిపల్క్క నక." కళా. 3, ఆ.

ఇటువలె. దే. ద్ర. ఇట్లు. "ఇటువలె వెదకియు." రామా. ౬, ఆ. (చూ. అటమట.)

ఇట్చరము. సం. వి. అ. పుం. మండము, ఆఁబోతు.

ఇట్టలము. దే. విణ. అగ్గలము, అధికము. "ఇట్టలపురయంబునంబొదివిడాసె." భార. విరా. 3, ఆ. "క. ఇట్టలముగఁదగిలినట్టి యెట్టులువోలెన్." ప్వా. ౪, ఆ.

ఇట్టి. దే. విణ. ఇటువంటి.

ఇట్టిఁడు. దే. విణ. (ఇట్టి+వాఁడు.) ఇటువంటివాఁడు. "గీ. ఎఱుఁగమేమేపురము నతండిట్టిఁడగుట." భార. శాం. ౧, ఆ. (బ-ఇట్టిరు.)

ఇట్టిక. వై. వి. ఇటికజాయి.

ఇట్లు. దే. అవ్య. ఇట్లు.

ఇట్టులు. దే. అవ్య.——వై.——

ఇట్టువోలె. దే. ద్ర.—వై.—"చ. ననుఁగనియెండు సత్వముమనంబునబెగ్గిలిడాయునప్పుడి, మ్మునివరుఁడిట్టువోలెఁగృపమొక్కలమై శరభంబుగాఁ గఁజేయునో." భార. శాం. 3, ఆ.

ఇట్లు. దే. అవ్య. 1. ఈప్రకారము; 2. ఇఁకమీఁదఁ జెప్పఁబోవు ప్రకారము. "ధర్మజునకు రోమశుండిట్లనియె."

ఇడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకనాడి; (చూ. నాడి.) 2. సేల; 3. యజ్ఞమునందలి భక్షణపాత్రము; 4. బుగ్గగ్రహముపెండ్లాము; 5. మాట; 6. ఆవు.

ఇడి. దే. వి. ఒకతూరియావిరిని ఒకతూరియెసటను పండినపిండిని తామరనూలిపోఁగంత సన్నముగా యంత్రమునఁబిండెడు భక్ష్యవిశేషము, సేవియ. "వ. బుడుకులునడుకులు నిడియుఁ జలిమిడియును." కాశీ. ౭, ఆ.

ఇడికుడక. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. "వ. ఏలకికాయలువెన్నమెఱుంగులునిడికుడకలుసడికుడకలు." హంస. ౧, ఆ.

ఇడిక్కము. సం. వి. అ. పుం. ఏడకము, పొట్టేలు.

ఇడియు. దే. అ. క్రి. చీలు, భేదిల్లు. "సీ. మారుతాహతిరాలునారికేళఫలాళి నిడిపిజల్లించుపుండ్రేక్షురసము." పాండు. ౧, ఆ. "సీ. ఇదిచిల్కపోటులనిడియుదాడిమ ఫలంబులజాఱురసము చాల పొరలువాఁక." చంద్ర.

ఇడు. దే. స. క్రి. 1. ఇచ్చు; 2. ఉనుచు.

ఇడుగడ. దే. వి. 1. అసూయ; "చ. తడయకమ్రొక్కియున్నవినతాసుతునప్పుడుమాచియాత్మలో, నిడుగడసేయుచున్ గడుసహింపక." భార. ఆది. ౨, ఆ.—2. హీనత్వము. "చ. వెడలఁగనీకగొందినిడి వేయివిధంబుల భంగపెట్టుచున్, జడకలుకట్టనిచ్చినిజసంపదకుంజొరనీక నిచ్చలుం, గడియొఁడుకూడుపెట్టుచును గాసి యొనర్చుచు నేలతేంకిమై, నిడుగడసేయఁగావలయు నీలువుమాలినఅంకుటాండ్రకున్." విజ్ఞా. ఆచా, కాం. (ఇది విచారింపఁదగినది.)

ఇడుపు. దే. వి. 1. చీలిక; "ఇడిసిన యిడుపుల యెడల." ఆము. ౬, ఆ. — 2. గోడయిరుపార్శ్వముల మీఁదిచోటు. "గీ. దారుసనవీధి శీతాంశుధరునిరంతు, శౌరిగోపాలకామినీచౌర్యకేళి, కామరసభావములుమించి కానఁబడఁగఁ, దీర్చియిడుపులయందుఁజిత్రించినారు." వై. ౭, ఆ.

ఇడుమ. దే. వి. 1. ఆపద; "గీ. మగువఁగోల్పోయి కడునిడుమలఁగలంగు." అచ్చ. సుం, కాం.— 2. అలసట, క్లేశము. "గీ. విప్రసరులుభోగములకువేడ్కసేయ, రిడుమలిహామునఁబడికాంతు రెలమిఁబరము,నందు సుఖము."మార్క.౪,ఆ.

ఇడుమపాటు. దే. వి. ఇడుమపడుట.

ఇడ్డెన. దే. వి. వాసెనకుడుము.

ఇతఁడు. దే. స. ఏ. ఈపూజ్యుఁడు. (ఈతఁడు యొక్కరూపాంతరము.)

ఇతఃపరము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ఇఁకమీఁద.

ఇతకరి. వై. విణ. హితమైనది. "వ. ఇతకరిమాటల మొత్తంబులవారలచిత్తంబులును గలంచె." భార. అను. ౧, ఆ.

ఇతము. ఉభ. వై. విణ. హితము. "ఎ. గీ. పలుపలుకులేలయింకనాచెలులుగిలులు, నేగుదెంచి విఘ్నమొనర్తు రితమెఱుఁగక." (ఇతము—ఇతమైనకార్యమని యర్థము.) కళా. 3. ఆ.— సం. (అ. ఆ. అ.) 1. తలఁపఁబడినది; 2. పొందఁబడినది.

ఇతరుఁడు. సం. స. (అ. ఆ. అ.) అన్యుఁడు. విణ. అధముఁడు.

ఇతరేతరము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) పరస్పరము, ఒకఁడొకఁడు.

ఇతవరి. వై. విణ. (ఇతవు+అరి.) హితముచెప్పువాఁడు.

ఇతవు. వై. విణ. హితము. "క. పిత్రుపూజనమని యెవ్వరి, కితవుగఁజేయుదురుదీని నెఱిఁగింపు శివా." భార. అను. ౫, ఆ.

ఇతవుఁడు. వై. విణ. హితుఁడు. "చ. ఇట్టివారితవులుతండ్రికిఁ సుతుల కేమనఁ నేర్తుము పెద్ద రాజులఁ." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

ఇతికర్తవ్యత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇట్లు చేయఁదగినదనుట.

ఇతిహాసము. సం. వి. అ. పుం. తొల్లిటికథ.

ఇత్తడి. వై. వి. ఒకలోహము, (చూ. లోహము.) (రూ. ఇత్తళి.)

ఇత్తిగ. ద్వ. వి. (ఇరు + తిగ.) పాచికలమీఁదిమూడుబొట్లజత, దుందుభి.

ఇత్రాలము. సం. వి. అ. న. కరబుజము ?.

ఇత్వరము. సం. వి. అ. పుం. ఇట్చరము, ఆఁబోతు.

ఇత్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అసతి, అంకుటాలు.

ఇత్వరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దరిద్రుఁడు; 2. నీచుఁడు; 3. క్రూరకర్తుఁడు; 4. బాటసారి.

ఇది. దే. స. ఈ శబ్దమునకు అమహదర్థక ప్రథమైక వచనము, ఈయది. (ఈ యాఁడుది. ఈ పశ్వాది. ఈ జడవస్తువు.) (చూ. ఈ.)

ఇదిగో. దే. ద్ర. (ఇది+కొమ్ము.) చూపుటను తెలిపెడిని. (రూ. ఇదిగో. "క. పూఁబోఁడియొరసికొనిచనఁ, గాఁబయ్యెదయొడిసిపట్టెఁ గనుఁగొంటెచెలీ, లేఁబొన్నసుబళిరాయిది, గోఁబురుపాహ్వాయము నిలుపుకొను సమయంబుఁ." కళా. ౧, ఆ.)

ఇద్దఱు. దే. స. రెండుశబ్దమునకు మహాన్తహత్యర్థక బహువచనాదేశము, ఇరువురు.

ఇద్ది. దే. స. ఇదియొక్కరూపాంతరము.

ఇద్దుగ. ద్వ. వి. (ఇరు+దుగ.) పాచికమీఁది రెండు బొట్లజత. "క. అక్షీవంచిత్తిగదుగ, సత్తాదిచౌకవంచచౌవంచీరై, దిత్తిగయద్దుగబద్రలు, చిత్తంబు నఁదలఁచినట్లు చేతికిఁదెచ్చుఁ." ఉ. హరి. 3, ఆ.

ఇద్దుము. దే. వి. (ఇరు+తూము.) రెండుతూములు.

ఇద్ధము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకాశము. విణ. 1. పరిశుద్ధము; 2. ప్రకాశితము.

ఇద్మము. సం. వి. అ. న. 1. చిదుగు; 2. వంటచెఱకు.

ఇనాం, ఈనాం. హిం. వి. బహుమతి, మాన్యము.

ఇని. ద్వ. స. ఏ. ఇన్నియొక్కరూపాంతరము.

ఇను. దే. స. వృత్తియందు హల్లుపరమగుచో రెంటి కాదేశముగాపచ్చునది. (ఇనుమడి, ఇనుమాఱు. మొ.)

ఇనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. రాజు; 3. మగఁడు.

ఇనుకు. దే. వి. బొంతుచేతఁగప్పఁబడినయల్పధాన్యము. "ఎ, గీ. తుషయుక్తములగునల్పధాన్యములు చింకయినుకనఁదగుమహేశ." ఆం, భా. ద్వి. వై.

ఇనుమడి. దే. వి. (ఇను+నుడుఁగు.) రెట్టి, ద్విగుణము.

ఇనుమడించు. దే. స. క్రి. రెట్టించు, ద్విగుణించు.

ఇనుమద్ది. దే. వి. (ఇనుము+మద్ది.) నల్లమద్ది, అశ్వకర్ణకము ?.

ఇనుమనుమఁడు. దే. వి. మనుమనికొడుకు, ప్రపౌత్రుఁడు.

ఇనుమిక్కిలి. దే. విణ. అత్యధికము.

ఇనుము. దే. వి. ఒకలోహము, (చూ. లోహము.) కాలాయసము.

ఇన్ని. ద్వ. స. ఏ. (ఇంతశబ్దమునకు అమహదర్థక బహువచనాదేశము.) 1. ఈసమస్తము; 2. ఇంత సంఖ్యకలవి.

ఇన్నూఱు. దే. స. (ఇరు+నూఱు.) రెండునూఱులు.

ఇన్నడి. దే. వి. ఇనుమడియొక్కరూపాంతరము.

ఇన్నడించు. దే. స. క్రి. ఇనుమడించుయొక్కరూపాంతరము.

ఇన్నాల్వెంటు. ఆం. వి. దివాలాతీయుట.

ఇపుడు. ద్వ. వి. ఏ. ఇప్పుడుయొక్కరూపాంతరము.

ఇప్డు. ద్వ. వి. ఏ. ఇపుడుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఇప్పుడు.)

ఇప్ప. దే. వి. మధూకము ?.

ఇప్పపూరాజేనములు. దే. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము.

ఇప్పుడు. దే. వి. ఏ. (ఈ+ప్రొద్దు.) ఈకాలము.

ఇబ్బంది. ద్వ. వి. (ఇను+బంది.) మిక్కిలి నిర్బంధము.

ఇబ్బంది. దే. వి. (ఇరు+పంది.) అడవిపందికిని ఊరఁబందికిని పుట్టినపంది. (సంధిని పకారమునకు బకారము. ఇది డెబ్బదిలోనగువానివంటిది.)

ఇబ్బందిగాఁడు. దే. వి. (ఇబ్బంది+కాఁడు.) దెబ్బులికిని చిఱుతపులికిని పుట్టినపులి.

ఇబ్బడి. ద్వ. వి. ఇనుమడియొక్కరూపాంతరము.

ఇబ్బడించు. దే. స. క్రి. ఇమ్మడించుయొక్కరూపాంతరము.

ఇబ్బెడ. దే. వి. వృక్షవిశేషము. (హంస. ౪, ఆ.)

ఇభనిమీలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చాతుర్యము, నేర్పు.

ఇభము. సం. వి. అ. పుం. ద్విపము, ఏనుఁగు.

ఇభ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అందుగు; 2. ఆఁడేనుఁగు. విణ. ఒడయురాలు.

ఇమిడిక. దే. వి. 1. అడకము; 2. పొందిక.

ఇముడు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు; 2. పొందుపడు.

ఇముడుకొను. దే. అం, ప్రే. ఇముడ్చుకొను. "గీ. గర్భమందుకమలగర్భాండశతములు, నిముడుకొనినటించునిశ్వరేశ." భాగ. ౧, స్కం. "క. ఆభయార్తస్త్రీగాక్షిన్, దాపెనుక నిముడుకొనుచున్, గావుముకావుమనివాని కరములుపట్టెన్." కళా. 3, ఆ.

ఇముడుచు. దే. ప్రే. ఇముడఁజేయు. (యా. ఇముడ్చు.)

ఇమ్ముడి. దే. వి. ఇనుమడియొక్కరూపాంతరము.

ఇమ్ముడించు. దే. స. క్రి. ఇనుమడించుయొక్కరూపాంతరము.

ఇమ్ము. దే. వి. 1. స్థానము; "ఎ, గీ. అతులధైర్యంబునకు నీమహాత్ముఁడిమ్ము." ఉ, రా. ౫, ఆ.—2. విరివి; "చ. వినుమిటులున్నయీజనుల విప్పుగనుంగొనవచ్చినంబురం, బునకిచటిమ్ముచాలదను బుద్ధిజనించెగణించిచూడుమా." హరి. ఉ. ౨, ఆ.—3. అనుకూల్యము; "క. తనకిమ్మగునంతకుదు, ర్జనుఁడిష్టుఁడపోలెనుండి సర్పమువోలెన్, దనకిమ్మగుదునుగఱచును, ఘనదారుణకర్మగరళ ఘనదంష్ట్రలచేన్." భార. ఆది. ౬, ఆ.-4. ఇంపు; "క. విదితంబైయుద్యోగము, మొదలుగఁబదునొక్కపర్వములసెంతయునొ, ప్పిదమైయేనవపర్వం, బిదినా నుద్యోగపర్వమిమ్మగుసఫలన్." భార. ఆది. ౧, ఆ.—5. ఉపాయము; "క. నెమ్మిగలవారిసొల్లరు, తమ్మొల్లనివారివెనుకఁ దగులుదురధిక, త్వమ్మెఱిఁగియెఱిఁగితొడరుదు, రిమ్మెఱుఁగనియట్టివారలిభపురనాథా." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—6. సుఖము. "ఇమ్ములనున్నవాఁడెహరి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (ఈ యర్థమందు ఇది తఱచుగా ద్వితీయా బహువచనాంతముగానే ప్రయోగములయందుఁ గానఁబడుచున్నది.)—విణ. 1. అనుకూలము; "గీ. ఎత్తికొనిచనంగనిమ్మగునట్లుగా, మెదలుచున్నప్రయ్యలదిమిరెంటిఁ, గూడఁబెట్టె." భార. సభా. ౧, ఆ.—2. అమూలము; "వ. విచారపూర్వారబ్ధకార్యంబునకుదైవంబుననుకూలంబగుంగావునను నిమ్ముగావిచారింపనలయు." భార. ఆర. ౧, ఆ.—3. మనోజ్ఞము; "వ. మాపకారుండు వధ్యస్థానంబునకుంజని మనుష్యమాంసంబుఁదెచ్చియిమ్ముగావండిపెట్టిన." భార. ఆది. ౭, ఆ.—4. యుక్తము; "వ. ఇమ్మగునవసరంబునఁదద్గృహద్వారంబునందు ఘోరానలంబుదరికొల్పి." భార. ఆది. ౬, ఆ.—5. స్పష్టము. "గీ. వృక్షశాఖాగ్రమునను న్నపక్షిశిరము, తెల్లముగఁజూచితేమహీపల్లభుండ, యిననిమ్ముగఁ జూచితిననివెండి, యునుగురుఁడు ధర్మజునకిట్టులనియెఁబ్రీతి." భార. ఆది. ౫, ఆ.

ఇమ్ముకొను. దే. అ. క్రి. వసించు. "సీ. అవ్వీర్యకలితుఁడాశత్రులయమ్మనాకులవృత్తి నిమ్ముకొనఁగఁజేసె." రాఘ. ౨, ఆ.

ఇమ్ముదప్పు. దే. వి. (ఇమ్ము+తప్పు.) ఇక్కట్టు, సంకటము.

ఇయత్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొలఁది.

ఇయ్య. వై. వి. ఈయదియొక్కరూపాంతరము. (దీనికి ప్రత్యేకప్రయోగము కనఁబడదు. చూ. ఇయ్యకొను, ఇయ్యసేయు. మొ.)

ఇయ్యకొను. ద్వ. స. క్రి. ఈయకొనుయొక్కరూపాంతరము.

ఇయ్యకోలు. ద్వ. వి. అంగీకారము. "విచారవిమూఢునకైన నీవుపల్కినపలుకియ్యకోలగునె." భో. ర, ఆ. (ఈయకోలుయొక్కరూపాంతరము.)

ఇయ్యది. దే. స. ఈయదియొక్కరూపాంతరము.

ఇయ్యసేయు. వై. అ. క్రి. (ఇయ్య+చేయు.) సమ్మతించు. (రాజ. 3, ఆ.)

ఇర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కట్లు; 2. నీళ్లు; 3. నేల; 4. మాట; 5. మేర.

ఇరమ్మదము. సం. వి. అ. పుం. మేఘమునందలియగ్ని.

ఇరవారు. దే. అ. క్రి. (ఇరవు+ఆరు.) స్థిరపడు.

ఇరవు. దే. వి. స్థానము. విణ. స్థిరము. "క. ఇరవుగ సిద్ధించుననఘుయిహపరసుఖముల్." భార. ఆర. ర, ఆ. (ఇది అకారమధ్యముగాఁజెప్పుటకు సరియైన ప్రయోగముకనఁబడలేదు. అయినను తఱచువాడుకనుబట్టి యిట్లు వ్రాయఁబడియెను. చూ. ఇరువు.)

ఇరవుకొను. దే. అ. క్రి. 1. నెలకొను; 2. స్థిరపడు.

ఇరవుపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఇరవుకొను.

ఇరసాలు, ఇరుసాలు. హిం. వి. ప్రభుత్వమువారి సొమ్ము పంపుట.

ఇరసాలునామా. హిం. వి. పంపఁబడిన రూకలపట్టి.

ఇరాఱు. దే. స. ఈరాఱుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. ఆనగదంబుత్రోవను దినాధిపుఁడేగుచు దారికడ్డమై. పూనికనున్న కోటఁగనిపోవఁగలేక యిరాఱుమేనులన్. బానటుదిడ్లుదూఱి చనెఁద ధ్వజుగాదనియంటిరేనియా, భానునిద్వాదశాత్ముఁడని పల్కఁగఁగారణమేమినిచ్చులన్." రుక్మి. ౧, ఆ. (దీనికి ఇతరగ్రంథములందుఁ బ్రయోగము గానఁబడలేదు.)

ఇరింగణము. సం. వి. అ. పుం. వడిగాలి.

ఇరిణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చవుటిది (నేల); 2. పాడైనది. (రూ. ఈరిణము.)

ఇరికిలి. దే. వి. పోగరతోఁజేయఁబడిన రంధ్రము.

ఇరు. దే. స. వృత్తియందు హల్లుపరమగునో రెంటి కాదేశముగాఁ వచ్చునది. (ఉదా. ఇరుగడ. మొ.)

ఇరుఁదలపాము. దే. వి. (ఇరు+తలపాము.) రెండు ప్రక్కల తలలుగల సర్పవిశేషము, డుండుభము.

ఇరుఁదలపులుఁగు. దే. వి. (ఇరు+తలపులుఁగు.) రెండుతలలుఁగల పక్షివిశేషము, గండభేరుండము.

ఇరుఁబుట్టువు. దే. వి. (ఇరు+పుట్టువు.) 1. పక్షి; 2. బ్రాహ్మణుఁడు. "సీ. అరిది తేజునఁబడగలెత్తి యునిరుఁబుట్టువు దొరలఁగన్గొనినిమూలఁదూఱు కొనుచు." అచ్చ. బాల, కాం.

ఇరుగు. దే. వి. 1. ప్రక్కయిల్లు; 2. ప్రక్క. (చూ. ఇరువు.) (వృత్తియందు అంత్యనర్ణలోపము. "క. ఇరుచెవియెఱుఁగకయుండన్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.)

ఇరుగుడు. దే. వి. శింశపకి.

ఇరుగురు. దే. స. రెంటికి మహాన్మహత్యర్థక బహువచనాదేశము, ఇద్దఱు.

ఇరులు. దే. వి. చీఁకటి, అంధకారము. (ఇరులునన్ అని ప్రయోగములు.)

ఇరులుకొను. దే. అ. క్రి. చీఁకటిపడు.

ఇరులుగొంగ. దే. వి. వెలుఁగుకేఁడు. సూర్యుఁడు.

ఇరువండ్రు. ద్వ. స. (ఇరు+పండ్రు.) ఇరువదికి మహాన్మహత్యర్థకరూపము, ఇరువదిమంది.

ఇరువది. ద్వ. స. (ఇరు + పది.) రెండుపదులు, వింశతి.

ఇరువయి. ద్వ. స. ఇరువదియొక్కరూపాంతరము. "ఇరువైనాలుగుమూల్లమేర." కాశీ. ౧, ఆ.

ఇరువాయికట్టు. ద్వ. వి. మలమూత్రబంధరోగము.

ఇరువు. దే. వి. 1. పక్కయిల్లు; 2. పక్క; "క. అనినియతిచేయుటయును, మ్మునిపలుకులు కన్యకాసమూహంబెల్లన్, వినియట్లిరువులఁజేరక, చననందొక్కర్తువిధిపశంబునవినిమిన్." నిర్వ. ౨, ఆ.—3. స్థానము. "రగడ. మావులుదగు మరుమావులకిరువులు, దావులకును గడుఁదావుల విరువులు." య. ౪, ఆ. "సీ. నెఱనీటుకిరువు పన్నీటిచెఱువు." శకాం. ౪, ఆ. (ఇట్లు. ఇరువుకొను, ఇరువుపడు. మొ.)

ఇరువుడు. దే. వి. ఇరుగుడుయొక్కరూపాంతరము.

ఇరువురు. దే. స. ఇరుగురుయొక్కరూపాంతరము.

ఇరుస. దే. వి. (ఇరు+కుంచము.) రెండు కుంచములు, అరతూము. "ఎ, గీ. ప్రస్థయుగళాఖ్య యిరుసనాఁబలుఁకఁబడును." ఆం. భా. ద్వి. వై.

ఇరుసు. దే. వి. 1. బండియాత్ము; 2. ఏతెపు మ్రానినడిమియడ్డుకొయ్య.

ఇర్వది. ద్వ. స. ఇరువదియొక్కరూపాంతరము.

ఇఱి. దే. విణ. ఇఱిసినది. (ఇఱిగాఁగి, ఇఱిగాను.) (ఇట్లును చెప్పవచ్చును. అప్పుడిది నలిలోనగు పానివంటిది. అయినను దీనికి వ్యస్తముగాఁ బ్రయోగము గానఁబడదు.)

ఇఱికి. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

ఇఱియు. దే. అ. క్రి. నలఁగు. (చూ. నలియు.)

ఇఱుకటము. దే. వి. ఇఱుకుచోటు. "క. తఱుచగుపెనుసందడిలో, నిఱుకటమునఁబడ్డనృపతి." నై. ౪, ఆ. (ఇఱుకాటముయొక్కరూపాంతరము.)

ఇఱుకాటము. దే. వి. (ఇఱుకు+ఆట.) ఇఱుకటము. (చూ. ఆఱుకడము.)

ఇఱుకు. దే. అ. క్రి. 1. కొంచెపుతావునవడఁగు; "గీ. ప్రాఁకియమ్మేటియురుగుడుమ్రానుఁజివురు, జొంపములలోననితికియజ్జోటిసారె, సారెకు నురామరామయన్ పేరునుడువ, నొనరనాలించి సీతయంచునుజెలంగి." అచ్చ. సుం. కాం.— 2. రెంటిసందునఁజిక్కియదుముడువడు. "క. బిగువెడలిచీలయూడిన, నగచరుబీజంబులిఱుక నాసోప్పిగడుఁన్, జగడొందిమొఱలువెట్టుచుఁ, దెగియెన్మర్కటము దానిత్రిమ్మటవింటే." పంచ. నా. ౧, ఆ.—అం, ప్రే. 1. కొంచెపుతావున నడఁచు; "క. నిఖిలలోకభీకరుఁడగున, ద్దనుజేంద్రునసాయాసం, బునఁజంకిటనితికియింద్ర పుత్రుఁడచలుఁడై." నిర్వ. ౭, ఆ.—2. రెంటి సందునఁజిక్కఁబట్టియదుము. "ఎ, గీ ఉఱికి కొక్కరకంఠంబునితికిచంపె." పంచ. నా. ౧,

ఇవులుచే. దే. స. క్రి. ఇగులుచుయొక్కరూపాంతరము, (రూ. ఇవుల్చు.)

ఇవ్వల. దే. వి. ఈవలయొక్కరూపాంతరము.

ఇషణము. సం. వి. అ. న. ఇచ్ఛ. (ఇషణత్రయము.— విత్తేషణము, పుత్రేషణము, దారేషణము.)

ఇషము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్వయుజమాసము.

ఇషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముండ్లదుబ్బు.

ఇషీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చిత్తరువువ్రాసెడికుంచె; 2. ఏనుఁగు కనుగుడ్డు; ఏనుఁగు భ్రూభంగము (అనికొందఱు.) 3. ముండ్లదుబ్బు.

ఇషుధి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. తూణీరము, అమ్ములపొది.

ఇషువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. బాణము, అమ్ము.

ఇష్టక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇటికతాయి.

ఇష్టకాపథము. సం. వి. అ. న. నీటివట్టివేరు.

ఇష్టగంధము. సం. వి. అ. న. నూఁగుదోసకి. విణ. మంచివాసనగలది.

ఇష్టము. సం. వి. అ. న. 1. యజ్ఞకర్మము; 2. సంస్కారము. పుం. యజ్ఞము. విణ. 1. కోరఁబడినది; 2. ప్రియమైనది; 3. పూజింపఁబడినది.

ఇష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యజ్ఞము; 2. కత్తి; 3. కోరిక; 4. సంగ్రహశ్లోకము.

ఇష్వాసము. సం. వి. అ. పుం, న. ధనుస్సు, విల్లు.

ఇష్వాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విలుకాఁడు.

ఇసడిలు. దే. అ. క్రి. విసుగు. "క. ఇసడిలకమతి యుఁజనియ, వ్వసుధేశుఁడుదండకమునవర్తింపఁగఁదా, పసహింపాపరులగురా, క్షుసులిరువురు నేనుఁగూడికపటాకృతులన్." రా. అర. ౨, అ. (వ్రాతప్రతులయందీపాఠము కానఁబడుచున్నది.)

ఇసిరో. దే. అవ్య. (ఇసీ+రో.) ఇసీ. "ఇసిరో యిది పోరిపాడియే." భార. మా. ౧, ఆ.

ఇసిఱింతలు. దే. వి. బ. చలనము. "క. భూపాలమె ఱుఁగుఁబోఁడుల, చూపులకుందాయునీదుసాబగట్లగుటన్, మాపిన్నదెయిసిఱింతల, చూపులనరగంట వెఱచుచున్నిరుజాచున్." సై. ౨, ఆ.

ఇసిఱింతలువాఱు. దే. అ. క్రి. (ఇసిఱింతలు+పాఱు.) చలించు, అదరు. "క. అంతటనిద్దఱమనసులు, కంతునిపసఁగలసె వింతకసమసలాలయన్, మంతనములఁబెదవులునిసి, ఱింతలువాఱంగనగవు ఱెప్పలుఁగోరన్." విక్ర. ౨, ఆ.

ఇసీ. దే. అవ్య. నిందించుటను తెలిపెడి. "ఇసీ యిటునాపనినీవచేసితి." భార. శాం. 3, ఆ.

ఇసుక. దే. ని. ఏ. ఒకటిలోనొకటియంటని పొడినూకలవంటి మట్టిదినుసు, సికత.

ఇసుకదాసరి. దే. వి. ఒకదినుసుకూర, సైకతశాకము.

ఇసుకదిన్నియ. దే. వి. (ఇసుక+తిన్నియ.) ఇసుకదిబ్బ, సైకతము, (రూ. ఇసుకదిన్నె.)

ఇసుకదొందు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఇసుకపులకండము. దే. వి. కండచక్కెర, మత్స్యండిక.

ఇసుకబేలు. దే. వి. ఒకానొకతీఁగ.

ఇసుకమ్రాను. దే. వి. ఉలిమిరి, వరుణము.

ఇసుము. దే. వి. ఏ. ఇసుక, వాలుక.

ఇసుళ్లు. దే. వి. బ. ఱెక్కచెదలు, పక్షపిల్లికి.

ఇస్త్రూ. ఆం. వి. మరమేకు.

ఇస్తిరి. హిం. వి. చిన్నయినుపపెట్టెలో నిప్పులువేసి బట్టలమీఁద రాచి నుమపుచేయుట.

ఇస్తిహారు. హిం. వి. ప్రకటన.

ఇస్తిహారునామా. హిం. వి. ప్రకటనపత్రిక.

ఇస్తువు. దే. వి. సొత్తు, స్వామ్యము.

ఇస్పేటు. ఆం. వి. చీట్లాటయందలి యొక కాకితముపేరు. [స్పేడు.]

ఇస్సిరో. దే. అవ్య. ఇసిరోయొక్కరూపాంతరము. "శా. అంభోగర్భముచాచ్చిపాండుసుతబాహాగర్వదుర్వారసం, రంభంబోర్వకడాఁగియుండె నఁటరారాజిస్సిరో." భార. శల్య. ౨, ఆ.

ఇస్సీ. దే. అవ్య. ఇసీయొక్కరూపాంతరము. "క. అందఱురథికులుపఱువఁగ, నిందేటికిమున్నవచ్చిరిస్సీయని." భార. విరా. ౫, ఆ.

ఇహము. సం. అవ్య. ఇహలోకము. "గీ. కుడిచి కట్టినన్నుగాకిడుమపడుచు, నింటనున్ననుబురుపార్థమేమికలదు, కడఁగియిహమైనఁబరమైనఁగాకదాన, యూరకుండుట నరునకుఁబౌరుషంబె." భో. ౨, ఆ.

ఇహిహీ. దే. వి. నవ్వుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "ఇహిహీయనినవ్వెమదంబుపెంపునన్." రుక్మి. 3, ఆ. — అవ్య. ఇసీ. "క. తగవామగవారికి నిటు, మగువలయందెగువఁజూపమాదృళవీరుల్, జగతింగఱవాదొరవా, మగఁటిమిగలరాచచంద మాయిదియిహిహీ." రామా. ౫, ఆ.

ఇళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బుధునిభార్య; 2. ఆవు; 3. మాట.

ఈ.

ఈ. ఒకయక్షరము. దే. స. ఎదుటనుండుదానిఁ దెలుపును. "ఈ తపము."

ఈండ్ర. దే. వి. తాటిచెట్టులోనగువానిగీఁచి జీవించెడుజాతి. (ఈండ్రవాఁడు, ఈండ్రది.)

ఈండ్రము. దే. వి. పీడనము. "గీ. ఎన్నఁడునినుఁబెట్టు మనుచు నీండ్రముసేయన్." భాగ. ౨. స్కం.

ఈండ్రవాఁడు. దే. వి. ఈండ్రజాతివాఁడు. (ఈండ్రజాతిది ఈండ్రది.)

ఈండ్రించు. దే. స. క్రి. పీడించు. "శా. ఈరీతిం గుమతోక్తులంజనని తమ్మీండ్రింపనారాటముం, బోరాటంబుఘనంబులైన." కాళ. ౪, ఆ.

ఈఁక. దే. వి. పక్షియెఱక.

ఈఁకు. దే. అ. క్రి. (రూ.) ఇంకు.

ఈఁగ. దే. వి. మక్షిక.

ఈఁగపులి. దే. వి. సాలెపురుగు.

ఈఁగు. దే. అ. క్రి. చొచ్చు, ప్రవేశించు. "క. ఈఁగంగాదికతీర్థము, లీఁగంగానీవుదమ సమిద్ధాంబువులన్, దోఁగెడువారలగనగన, గ్రాఁగెడు నంగారసింధుకల్లోలములన్." పాండు. ౧, ఆ.— స. క్రి. తొలఁగించు, నివర్తించు. "గీ. ఎల్లభంగులమాభంగమీఁగుమభిప." భాగ. ౬. స్కం. (ఈ యర్థమందు ఇది నీఁగుయొక్కరూపాంతరము.)

ఈఁజేటి. దే. వి. ఇంజేటి. "తే. గునుకులూదర్లుబరపటల్ గోర్లగొందు, లల్లిబియ్యము వెదురుబియ్యంబుగొట్టి, చెట్లునీఁజేట్లుఁదుంగముస్తియలు నీఁత,గుంజుమొదలుగఁదినదొరఁకొనియెజనము." కాళ. 3, ఆ.

ఈఁటియ. దే. వి. ఆయుధవిశేషము, కుంతము.

ఈఁటె. దే. వి. ఈఁటియయొక్కరూపాంతరము.

ఈఁటెకాఁడు. దే. వి. ఈఁటె ఆయుధముగాఁగల వాఁడు, కొంతికుండు.

ఈఁడు. దే. అప. కల అను అర్థమునందువచ్చెడి ఒక పుంప్రత్యయము (ఆగడీఁడు, కమ్మతీఁడు. మొ.)

ఈఁత. దే. వి. 1. ఈఁదుట. 2. (పశ్వాదులు) ఈనుట.

ఈఁతకాఁడు. దే. వి. ఈఁదెడువాఁడు.

ఈఁతకొట్టు. దే. అ. క్రి. ఈఁదు.

ఈఁద. దే. వి. ఈఁదర, చలిగాలి.

ఈఁదర. దే. వి.——పై.——

ఈఁదాడు. పై. వి. (ఈఁదు+తాడు.) గిఱకతాటిచెట్టు.

ఈఁదు. దే. అ. క్రి. ఈఁతకొట్టు. స. క్రి. దాఁటు. వి. 1. ఈఁతచెట్టు; (ఇది ద్వివిధము.—చిట్టీఁదు, పేరీఁదు.) 2. వాయువు. "క. ఈఁదునకుంగాదిలి కోమరుఁడ." అచ్చ. సుం, కాం.

ఈఁదులాడు. దే. అ. క్రి. (ఈఁదులు+ఆడు.) 1. ఈఁతకొట్టు; 2. వ్రేలాడు. "ఎ, గీ. ఈఁదై పోటులఁబడి ప్రేవులీఁదులాడ." స్వా. ౪, ఆ.

ఈఁకువ. దే. వి. తడి, ఆర్ద్రత.

ఈఁకె. ద్వ. స. ఏ. (ఈ+అకె.) ఈమె. (చూ. ఆకె.)

ఈఁకొను. ద్వ. స. క్రి. ఈయకొనుయొక్కరూపాంతరము.

ఈఁకోలు. ద్వ. వి. ఈయకోలుయొక్కరూపాంతరము.

ఈక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. కన్ను; 2. చూపు.

ఈక్షణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. దైవజ్ఞ, వేల్పుసాని.

ఈగడ. దే. వి. జాడ, పోబడి. "చ. ఏమిమాయయో, యిదియనివీరకైననొక యీగడ వట్లనొయంచునేగితిన్." కళా. 3, ఆ. "క. కడుమేటియైనదొరచేఁ, బడినదిమీసాన్ముపెచ్చుపడనోపినసీ, గడకొంతేదివ్వవచ్చున్, బెడిదపురోదచేఘటింపనేరదొకటియున్." పర. ౫, ఆ.

ఈగి. దే. వి. ఈవి, త్యాగము.

ఈగికాఁడు. దే. విణ. ఈవికాఁడు, త్యాగశీలుఁడు.

ఈగిమ్రాను. దే. వి. ఈవిమ్రాను, కల్పవృక్షము.

ఈగు. దే. అ. క్రి. ఇగ్గు. "ద్వి. ఈగిదిక్కరులు ఘీంకృతులొనరించెఁ, గ్రాఁగినయసురులగతినబ్ధులింకె." రా. యు, కాం.

ఈచే. దే. వి. (కాలుసేతుల) వంకర. "ద్వి. కాలకాశికుఁడనఁగాఁబేరువడసి, కాలీచఁజనుచు." హరిశ్చ. ౨, భా.

ఈచేపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కాలుసేతులు) వంకరగు. "గీ. అధిపకాలీచపడఁగనుగ్రాటవులకు వరిగి." పంచ. నా. ౧, ఆ.

ఈచేఁబోవు. దే. అ. క్రి. (ఈచ+పోవు.) ఈచపడు "ఈచఁబోయినచేతులు." ఉ, హరి. ౨, ఆ. "ద్వి. కాలీచఁబోయినకట్టెడిమాల." హరిశ్చ. ౨, భా.

ఈచే. దే. అ. క్రి. (పాఁడిపశులపాలు) వట్టు.

ఈచేకపోవు. దే. అ. క్రి. (అవు) చావుదూడవేయు.

ఈటు. దే. విణ. 1. వ్యర్థము; 2. శూన్యము.

ఈటువోవు. దే. అ. క్రి. (ఈటు+పోవు.) 1. వ్యర్థమగు; 2. శూన్యమగు.

ఈడ. ఈళ. దే. వి. (ఈ+కడ.) 1. ఈచోటు; 2. ఒకదినమును ఎఱ్ఱకిత్తలి1, పారేవతము. "రగడ. ఈడకుఁజెలిరాకీడకుఁగోయఁగ." య. ౪, ఆ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్తోత్రము.

ఈడఁబోవు. దే. అ. క్రి. (ఈడన్+పోవు.) వెనుదీయు, అపక్రమించు. "ఈడంబోవకవీఁకమైఁ బొడువఁగా." భార. ఆది. ౧, ఆ. (చూ. ఈడు.)

ఈడాడు. దే. స. క్రి. (ఈడు+ఆడు.) మార్కొను. "ద్వి. ఓడకోడకుదేవియుగ్రరాక్షసుని. నీడాడి నీచెఱ సేవిడిపింతు." రా. ఆర. కాం.

ఈడిక. దే. వి. 1. గడ్డిలోనగువానిఁదెచ్చెడి బండి పరమువంటి సాధనవిశేషము; "సీ. అలరుఁదృణాద్యానయన సాధనవిశేషసంజ్ఞయీడికయన సరపడియన." ఆం. భా. ద్వ. క్ష.—2. కంపతోడుగు. "తోడుగఱ్ఱయీడికనుడుముకంప, యనఁదనర్చునుగంటకాదిభారము." ఆం. భా. ద్వ. వ.

ఈడిగ. దే. వి. ఈంద్ర.

ఈడిగవాఁడు. దే. వి. ఈడిగజాతివాఁడు. (ఈడిగ జాతిది ఈడిగది.)

ఈడిగిలఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఈడిగిలన్+పడు.) భయాదులచేతానని మొండివేసికొనికూర్చుండు. "వ. అన్నిలింపారాతియుమగుడపచ్చి తన్నుంగని భయంబుఁబొంది యద్దేవిహారామహారామయనుచు నెక్కపృత్కుంబిరుగేలంబట్టికొని యీడిగిలంబడియున్న బెట్టదల్చితరువువిడిపించియెత్తుకొనివియత్తలంబునకెగసి పఱవందొడంగిన." రా. ఆర. ౨, ఆ.

ఈడిగిల్లు. దే. అ. క్రి. ఈడిగిలఁబడు. "చ. అనిజనయిత్రిపల్కెడు దురాగతభాషలు యావనాశ్వపా. ననులకుఁజెప్పికొంతవడివారికిహాస్యము పుట్టఁజేసియా, పెనపరివక్కరాలు మొఱపెట్టుచునీడిగిలంగనందలం. బున విడిఁ గట్టివైచుకొని పొందని చెప్పుసుదేవుఁడంతటన్." జై. ౨. ఆ.

ఈడితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁబడినది.

ఈడు. దే. అ. క్రి. 1. చాఁగు; 2. జాఱు. "గీ. శ్రద్ధగలిగిలోకసంగ్రహసంగంబు, నీడవిడిచియెవ్వఁడీయుపాయ, ములభజించువాఁడు మోక్షలక్ష్మీపతి. యగునొకింతసందియంబువలదు." భార. అశ్వ ౧, ఆ.—స. క్రి. పీదుము. "వ. గోవులకుంగ్రేపులవిడువకయు, విడిచివిడిచియీడకయు, ఈడీయీడియీడినపాలుకాఁచకయు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—వి. ప్రాయము. విణ. సమానము.

ఈడుచు. దే. ప్రే. తిగుచు. ఆకర్షించు.

ఈడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. సమానమగు.

ఈడుపు. దే. వి. 1. ఆకర్షణము; 2. విలంబనము; 3. బ. బుగడలగొలుసు.

ఈడుముంత. దే. వి. పాలపిదుకుపాత్రము.

ఈడె. దే. వి. ఎఱ్ఱకిత్తలియను నర్థమునందు ఈడ యొక్కరూపాంతరము. "ఎ. గీ. ఈడెఱుంగని విభుఁజూపుఁడీడెలార." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఈడేఱు. దే. అ. క్రి. (ఈడు+ఏఱు.) 1. వర్ధిల్లు; "మ. నా తనయుండెంతయుఁబూఁటపూఁటకు సముద్యత్కాంతినీడేఱఁగా." మై. ౨, ఆ.—2. నెఱవేఱు, సిద్ధించు.

ఈడ్గిలఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. ఈడిగిలఁబడుయొక్క రూపాంతరము.

ఈడ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁదగినది.

ఈతఁడు. దే. స. ఏ. (ఈ+ఁడు.) ఇతఁడు.

ఈతగాఁడు. దే. స. (ఈతఁడు+కాఁడు.) ఈతఁడు. (స్వార్థమునకాఁడు.)

ఈతల. దే. వి. ఈఖిలిప్రదేశము.

ఈతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అతివృష్ట్యాదిః (ఇవి యాఱు.—వాన, పఱపు, ఎలుక, చిలుక, మిడుత, చేరునరాజు.) 2. ఉపద్రవము; 3. ఊరు విడిచిపోవుట.

ఈదృశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఇటువంటిది.

ఈన. దే. వి. పీఁపురుపుల్ల. (ఇది ఈనపుడక, ఈనపుల్ల అనియు చెప్పబడును.)

ఈనిక. దే. వి. పశువుపీనుట. ఈఁత.

ఈనియ. దే. వి. ఈనె.

ఈను. దే. స. క్రి. 1. (పశ్వాదులు) ప్రసవించు; 2. కలిగించు. "ఉ. అనకశంఖదుందుభిమహారవముల్ దశదిక్కులంబ్రతి, ధ్వానములీనఁగా." జై. ౨, ఆ.

ఈనె. దే. వి. ఆకులవరము, పర్వరీణము. (ఈనియ యొక్కరూపాంతరము.)

ఈనెగాజేలు. ద్వ. వి. బ బాలకాక్రీడావిశేషము.

ఈపి. దే. వి. (తెలయందుండెడు) ఈరు, లిక్ష.

ఈపె. ద్వ. స. ఏ. (ఈ+అప.) ఈమె. (చూ. ఆకె.)

ఈప్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ, కోరిక.

ఈప్సితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

ఈబరి. దే. విణ. నిష్ప్రయోజకుఁడు.

ఈబరిగొట్టు. దే. విణ.——పై.——

ఈబిడ. దే. స. ఈమె.

ఈమిరి. దే. వి. తడి, ఆర్ద్రత్వము.

ఈము. వై. వి. ఇవముయొక్కరూపాంతరము.

ఈమె. ద్వ. స. ఏ. (ఈ+అను.) ఈపూజ్యస్త్రీ. (చూ. ఆకె.)

ఈయ. వై. వి. అపేక్ష. (దీనికి ప్రత్యేక ప్రయోగము కనఁబడదు. చూ. ఈయకొను. ము.)

ఈయకొను. ద్వ. స. క్రి. ఇయ్యకొను.అంగీకరించు.

ఈయకోలు. ద్వ. వి. ఈయకొనుట, అంగీకారము.

ఈయది. దే. స. (ఈ+అది.) (చూ.) ఇది.

ఈయన. దే. స. ఏ. (ఈ+అన.) ఈతఁడు.

ఈరము. దే. వి. పొదరిల్లు, నికుంజము. "క్ష్వ. బీరములు మెచ్చుచు భేదింపరాని. యీరములు చొచ్చుచు." రా. అర, కాం.

ఈరస. వై. వి. 1. ఈర్ష్య; "మ. వెసఖండించునదల్చుఁద్రుంచుఁ జఱచుఁ వ్రేయుఁ వెసంజీఱు నీ,రసతోనొంచు." రా. యు, కాం.—2. కోపము*; 3. ద్వేషము*. (రూ. ఈరసము. కోపమునకు.—"క. ధీరుఁడులక్ష్మణుఁడుగృహ, ద్వారంబుననుండఁగనియెఁ దారాసుతుఁడా, తారాసుతునిఁ లక్ష్మణుఁ. డీరసమెసఁగంగఁ జూచి యిట్లనిపలికెన్. క. రాముని యనుజన్ముఁడ నే. సౌమిత్రినిరామునాజ్ఞఁ జనుదెంచితిసో. త్రామిజవేచెప్పుమురు. గ్రామజుతోననిన నతఁడుఁ దరణిజుతోడన్. ఉ. అచ్చగరామభూవిభుని యానతిలక్ష్మణుఁడుగ్రతేజుఁడై. పిచ్చినవాఁడు వాకిటికవారితరోసముతోడ." రా. కిష్కిం. కాం—ద్వేషమునకు.—"క. పెక్కండ్రతోడనీ రస, మొక్కతతేఁకొనకతఱిఁగియున్న పగతుతో, నుక్కాడిబంధుభావము, తక్కటిపగఱ యెడవలయుఁదా నెఱపంగన్." భార.శాం.3.ఆ.

ఈరసించే. వై. అ. క్రి. 1. ఈర్ష్యపడు; 2. కోపించు*; 3. ద్వేషించు*.

ఈరాలు. దే. స. (ఈరు+ఆలు.) పండ్రెండు.

ఈరిక. దే. వి. మొలక, అంకురము.

ఈరిణము. సం. విణ. ఇరిణముయొక్కరూపాంతరము.

ఈరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రోయఁబడినది.

ఈరు. దే. వి. పేను, గుడ్డు, లీక్ష. విణ. అల్పము, హీనము. (ఈరెండ, ఈరెలుఁగు. మొ.) (దీనికివ్యస్తముగా ప్రయోగములేదు.) స. నీశబ్దమునకు బహువచనరూపము. వృత్తియందు అచ్చుపరమగుచో రెంటికాదేశము. (ఈరాలు. ఈరేడు. మొ.)

ఈరుచే. దే. స. క్రి. (ఈర్పెనతో ఈళ్లను) ఈడ్చు, (రూ.) ఈర్చు.

ఈరుపెన. దే. వి. ఈళ్లనీర్చెడుదువ్వెన.

ఈరువాలు. దే. వి. (ఈరు+పాలు.) అసివాలు.

ఈరువు. దే. వి. ఎఱచి, మాంసము.

ఈరె. దే. వి. పంటెనుజుట్టితీసినసూలు.

ఈరెండ. దే.వి. (ఈరు+ఎండ.) కొంచెపాటియెండ.

ఈరెలుఁగు. దే. వి. (ఈరు+ఎలుఁగు.) హీనస్వరము.

ఈరేడు. దే. స. (ఈరు+ఏడు.) పదునాలుగు.

ఈరేను. దే. స. (ఈరు+ఏను.) పది.

ఈర్పెన. దే. వి. ఈరుపెనయొక్కరూపాంతరము.

ఈర్మము. సం. వి. అ. న. వ్రణము, పుండు.

ఈర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధ్యానమౌనాదివ్రతములయందు చాంచల్యములేక స్థిరుఁడైయుండుట. నడచుట నిలుచుట కూర్చుండుట పండుకొనుట మొదలైనవానియందు యతులు సమాధానముగలవారైయుండుట. (అనికొందఱు.)

ఈర్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఓర్వలేనితనము, ఈరసము.

ఈర్ష్యాళువు. సం. విణ. ఉ. ఈర్ష్యపడు స్వభావముగలవాఁడు, ఓడుకుఁబోతు.

ఈఱతొఱలు. దే. విణ. బ. 1. వక్రము; "గీ. వంకయైనతలంపెల్లవసుమతీశ, యరయమృత్యుపదంబగువార్జవాన్వి. తంబు బ్రహ్మపదంబింతి తథ్యమేల, యీఱతొఱతలఁపులబీఱువాఱు." భార. అశ్వ. ౧. ఆ.—2. పరుషము. "ఎ, గీ. మరలె దుర్మర్షణుఁడుతోనతెరలెసేన, యపుడు సన్నెట కోలలనంకుశములఁ, జేఱుకోలల వ్రేటుల నీఱతాఱ, యదలుపులవాహనంబులుచెదరిపఱచె." భార. ద్రో. 3. ఆ. (చూ. అఱువుళ్లు.)

ఈఱమి. దే. వి. తీగలులోనగువానితఱచు, జొంపము. "వ. పూఁబోదరిండ్లయీఱమిమఱుంగున." కళా. ౧. ఆ.—విణ. తఱచైనది. (చూ. ఇఱ్ఱింకులు.)

ఈఱము. దే. విణ. తఱచు, సాంద్రము. "ఎ, గీ. ఈఱమగువెన్నెలలలోనఁదూఱితూఱి." విక్ర. ౬, ఆ. "గీ. పొదలువేడ్కలనీఱంపుఁ బొదలు చొచ్చి." హో. ౧, ఆ.

ఈల. దే. వి. 1. ఒకదినుసుకూరాకు; 2. చిమ్మట కూఁత; 3. గోపకులులోనగువారి సంకేతధ్వని; "వ. ఈలవెట్టుచుగోగణంబులఁజెదరందోలి." వి, పు. 2, ఆ.—4. సీగ్గు. "విడువుమీలయటంచు నెడివెహేమ." స్వా. 3, ఆ.

ఈలకఅచే. దే. స. క్రి. ఇలకఅచు. "క. పాడువునకు నెగసియెప్పటి, పడమటిదెసనిగిడిపెలుచఁబ అచినఁగూడుం, గడురయమునఁజనియంచన్, గడవఁగలేకీలకఅచికాకముపాఱున్." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

ఈలకూఁతలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "ఎ, గీ. ఏలపాటలుసరిచేసులీలకూఁతలు." వి, పు. 2, ఆ.

ఈలగ్రద్ద. ద్వ. వి. ఒకదినుసుదేగ. విణ. లోళ్ళి. "గీ. ఏమునలువురందు నెవ్వాఁడుగాఁజాలు, నిచ్చిపుచ్చుకొన్నయీలగ్రద్ద, మాకనిఁపుగావుమాను మీసుద్దులు. కలహములమొగంబకలియుగంబ." సై. ౭, ఆ.

ఈలపురుగు. దే. వి. ఇలకోడి, చిమ్మట, ఝిల్లి.

ఈలుగు. దే. అ. క్రి. చచ్చు. మరణించు. "క. పవనసుతుచేతనాభూ, ధవుఁడీలిగసేని." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. (నీలుగుయొక్కరూపాంతరము.)

ఈలువు. దే. వి. పాతివ్రత్యము. "ద్వి. కాలదేశాంతరక్రమమునఁజెడని, యీలువొక్కఁడమఱువింతియకాక, యెవనినకోటలనిండ్లును జెరలు, వనితలకెందునావరణముల్ కావు." కా. యు. కాం. "ఇలఁబతివ్రతలలో నీలువుగలయట్టితల్లివి." కళా. ౪, ఆ.

ఈల్గు. దే. అ. క్రి. ఈలుగుయొక్కరూపాంతరము.

ఈవ. దే. వి. ఈగయొక్కరూపాంతరము.

ఈవరి. దే. విణ. (ఈవి+అరి.) ఈవికాఁడు. "క. సిరిరాచవేల్పకడునీ, వరితనమునసీటితాల్ప." యా. ౫, ఆ.

ఈవల. దే. వి. (ఈ+వలను.) 1. ఈప్రక్క; 2. ఇటుపిమ్మట.

ఈవి. దే. వి. ఈగియొక్కరూపాంతరము.

ఈవికాఁడు. దే. విణ. ఈగికాఁడు, త్యాగశీలుఁడు.

ఈవు. దే. స. నీవునకురూపాంతరము.

ఈవులమొదవు. దే. వి. (దేవల కమునందలి) కామధేనువు.

ఈవులమ్రాను. దే. వి. (దేవలోకమునందలి) కల్పవృక్షము.

ఈవులరతనము. ద్వ. వి. (దేవలోకమునందలి) చింతామణి.

ఈశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఈశయొక్కరూపాంతరము.

ఈశానము. సం. వి. అ న. ప్రకాశము, వెలుతురు.

ఈశానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

ఈశిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ప్రభువు, ఒడయఁడు.

ఈశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రాజు; 2. శివుఁడు.

ఈశ్వర. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

ఈశ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్రాచూలి.

ఈశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శివుఁడు; 2. మన్నథుఁడు. విణ. 1. ఒడయఁడు; 2. ధనవంతుఁడు.

ఈష. సం. వి. అ. స్త్రీ. నాఁగటియేఁడికోల.

ఈషికా. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఏనుఁగుకనుగుడ్డు.

ఈసడము. దే. వి. దూఱు, నింద.

ఈసడించు. దే. అ. క్రి. 1. కోఁతపడు; "గీ. అంతనొకనాడు నిర్తలన్వాంతమాని, వాళిభుజియింపఁబాత్రలోవ్రేలుదునిసి, పడినమదినీసడింపక కడకుఁదిగిచి, వైచిభుజియించెనప్పతివ్రతలతల్లి." పాంచా. ౩, ఆ.—2. కోపించు. "ఉ. అసుదతిం గనుంగొనితదంగనయప్పుడుపెచ్చినట్టిపే, రీసు ననీసడించుచు." కళా. ౩, ఆ.—స. క్రి. నిందించు. "సీ. చండాలఁడనిసారెసారెకనన్నునీ, వీసడించుటపాటియేతిలంప." హరిశ్చ. ౪, ఆ.

ఈసపిట్ట. ద్వ. వి. ఒకదినుసుచేప.

ఈసు. వై. వి. 1. ఈర్ష్య; 2. కోపము*. "వ. అంతఁబుట్టువదనుండు నిటిదజ్వాలాకరాళంబగు శూలంబుదాఁకుపుమీఁదఁ బ్రయోగించిన నతండును నమనదానిఁదునియలునేసిన నీసునంబెఱిగి సురవైరి మఱియునుందరతరంబు శతసహస్రసంఖ్యలంగలశూలంబులు ఖండివాలంబులుఁ దోమరంబులుశరంబులుంబరఁగించి." సం. "తత్కుక్షుద్ధస్సస్రజాశుదశగ్రీవశ్శితాశరాన్." భార. ఆర. ౭, ఆ.—3. వైరము*. "నాకుపద్రవముఁబెక్కువిధంబులఁజేసెనీసునన్." భార. సభా. ౧, ఆ.

ఈసుకాఁడు. వై. విణ. ఉడుకుఁబోతు. ఈర్ష్యాళువు.

ఈహ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కోరిక; 2. కడఁక.

ఈహామృగము. సం. వి. అ. పుం. 1. తోఁడేలు; 2. నాటకవిశేషము.

ఈహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

ఈహీ. దే. అవ్య. ఇసీ. "తక్కినబలాధీశాఖ్యకీటం బులిం, దెవ్వండెవ్వండొ మేలెచేటెఱుంగరీహీ." కవిక. ౨, ఆ.

ఈళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కత్తిపీట; 2. చురకత్తి.

ఈళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁబడినది.

ఉ.

ఉ. ఒకయక్షరము.

ఉంకించు. దే. అ. క్రి. కడఁగు, యత్నించు. "గీ. రక్తసంసిక్తమైన ధరాతలమున, నార్తిఁబొరలుచు నూర్పులందందసంద, డింపజీవంబు వెడలనుంకిం పఁజేష్ట, లొయ్యనొయ్యనయడఁగంగనున్నయ ధిపు." భా॰ర. సౌ. ౧. ఆ.

ఉంకు. దే. అ. క్రి. ఎగురు. "గీ. నీరముంచిన సొర కాయయెగసినట్లు, పేరుకొనినైచు తెల్లటిచీరవో లె, నుంకుచెండువిధంబునసుత్తరించు, తమలపాకు నిక్కెడుక్రియదాఁటెనిఱ్ఱి." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—వి. సమ్మతి. "క. ఎక్కువకులంబునతనికి, నిక్కపు టాలైనదానినీచకులుండుం, కెక్కకబలిమింగవి సినఁ, దక్కొనిచంపుటయరాజధర్మంబెందుఁ." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. (చూ. ఉంకుటుంగరము.)

ఉంకుటుంగరము. దే. వి. (ఉంకు+ఉంగరము.) వధూవరులు వివాహముచేసికొనుటకు పరస్పర ము సమ్మతించి మార్చుకొనెడియుంగరము.

ఉంకువ. దే. వి. అల్లుఁడు కన్యాకార్థముమామకిచ్చెడి ద్రవ్యము, కుల్కము. "భవదీయశౌర్యమేయుం కువచేసికృష్ణపురుషోత్తమచేకొనిపామ్ము." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఉంగ. దే. వి. బిడ్డలకుఁబోసెడియుగ్గు. "క. అంగ ములుమిగులనలియఁగ, నుంగేయుంగేయటంచు నొకనిమిషమునో, రంగాయవేయకేడ్చుచు, నం గీకృతబాల్యచేష్టనతఁడట్లుండఁ." పర. ౧, ఆ.

ఉంగరపు వ్రేలు. దే. వి. (ఉంగరము+వ్రేలు.) చేతి చిటికెనవ్రేలికిముందువ్రేలు, అనామిక.

ఉంగరము. దే. వి. చేతివ్రేలియాభరణము, అంగుళీ యకము.

ఉంగిడి. దే. వి. నామును ఆముదపాకులును మేయు టచేఁ గలుగు పశురోగవిశేషము.

ఉంగుటము. వై. వి. బొటనవ్రేలు, అంగుష్ఠము. "గీ. మ్రొక్కినిలిచియతనిముందటమేదిని, నుం గుటమునసొరయుచున్నఁజూచి." నిర్వ. 3, ఆ.

ఉంగ్రము. దే. వి. ఉంగరముయొక్కరూపాంతరము.

ఉంచు. దే. వ్రే. ఉండఁజేయు, ఉనుచు.

ఉంచుకొను. దే. వ్రే. పెట్టుకొను.

ఉంఛము. సం. వి. ఆ. న. ధాన్యమేఱుకొనిబ్రదు కుట, లేకిబ్రదుకు.

ఉంట. దే. వి. 1. ఉండ; "సీ. కలశవారిధిబయల్ సెలసికొమ్మునఁగొట్టినంటివచ్చినననాఁచుటుంటపు డమి." చంద్రా. ౧, ఆ.—2. ఉండుట. విణ. గుండ్రము.

ఉంటగాలము. దే. వి. సీసపుగుండుకట్టిన యొక దినుసుగాలము.

ఉండ. దే. వి. మన్నులోనగునానిచేతఁ జేయఁబడిన గులిక. "సీ. కనజక్కవలువాయఁగరసాళములఁ జందురుండూఁదుపటికంపుటుండయనఁగ." పా. ౨, ఆ.—విణ. గుండ్రము.

ఉండక్రోవి. దే. వి. చేతికఱ్ఱ, లాతము.

ఉండసురియ. ద్వ. వి. ఆయుధవిశేషము. "వ. కొండగొఱియల నుండసురియలఁ జెండు చెం డాడుచుండ." రా, వి. 3, ఆ.

ఉండి. దే. అప. ఒకప్రత్యయము. అవ్య. మొదలు కొని అనునర్థమును తెలుపునది. "క. ఏనొకటి విన్నవించెద,దానవకులమథన పెద్దదడవుననుండిం, బూనివినిపింపఁగలపని, యానోకాదో విచార మదితెలియఁదగుఁ." (ఉండిఁ—యుపర్ణలో పము.) ఉ, హరి. ౫, ఆ.

ఉండు. దే. అ. క్రి. 1. వసించు; 2. వర్తించు; 3. శేషించు. "గీ. ఇందుబింబాస్యనారాకకెదురుచూచు, నయనములువేయువిరియించినాక భర్త, యుదిలకొనుచున్నవార్తానున్నముగురు, కాలయాపనసేయఁగాఁగాదునీకు." సై. ౪, ఆ.

ఉండ్ర. దే. వి. వెలిచండ్ర, కదరము?.

ఉండ్రము. దే. విణ. గుండ్రము, వర్తులము.

ఉండ్రములు. దే. వి. బ. ఉండ్రాలు, మోదకములు.

ఉండ్రస. దే. వి. ఉండ్ర?.

ఉందురము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుక; 2. పంది కొక్కు.

ఉందురుపు. సం. వి. ఉ. పుం.——వై.——

ఉంపడము. దే. వి. గుత్తగావేశ్యమంచుకొనుట.

ఉంబ. వై. వి. గోవులయంభారవము.

ఉంబళి. దే. విణ. పమ్ము లేనిది. (ఉంబళిగ్రామము. మొ.)

ఉంభనము. సం. వి. అ. న. నించుట.

ఉంభితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నింపఁబడినది.

ఉక్క. దే. వి. ఉష్ణ, ఊష్మము.

ఉక్కఁబట్టు. దే. స. క్రి. సదలు. "క. నీకిష్టం బివికానీ, నాకాపాపాత్ముఁజెప్పినంబదిలక్షల్, లేకున్నవిడుతుఁబ్రాణము, నీకైకూడుక్కఁబట్టి నీలగ్రీవా." కాశ. 3. ఆ.

ఉక్కడఁగు. దే. అ. క్రి. 1. ఉక్కుచెడు; "ఉక్కడఁగెఁ మగధేశుసైన్యములు." భార. సభా. ౧. ఆ.—2. చచ్చు. (ప్రే. ఉక్కడఁచు.)

ఉక్కడము. వై. విణ. గొప్ప. "ఉ. ఉక్కడమైన మంచిహానువొప్పెడునాహాయరత్న మెక్కినన్." సా. ౧. ఆ.

ఉక్కడీఁడు. వై. విణ. (ఉక్కడము+ఈఁడు.) బంటు, శూరుఁడు.

ఉక్కణము. దే. వి. కావలి, రక్షణము. "చ. కడిం దిమగల్ దగునుక్కణంబుగా, భయమను పేరులేక నిరపాయముగావిడియించుచుఁ మనః, ప్రియ మగుభంగి సేన నడపించె." నిర్వ. ౫, ఆ.

ఉక్కరి. దే. విణ. (ఉక్కు+అరి.) శౌర్యవంతుఁడు. "సీ. ఉక్కరివై పొంచినిక్కుచు నెకకోలఁగూలనేయఁగ నల్లవాలిగాఁడు." అచ్చ. యు, కాం.

ఉక్కఱు. దే. అ. క్రి. ఉక్కడఁగు. "చ. చిఱునగవొప్పగాండివము చెచ్చెరసజ్యము చేసి సేనలు, క్రఱఁగ భసంబుమైనడరఁగన్వడిఁద్రొణియు నీవఁ బోకయ, త్తతీఁదఱుమంగ." భార. విరా. ౫, ఆ.

ఉక్కలుఁడు. వై. విణ. ధురంధరుఁడు. "మ. విలసచ్చక్రచతుష్కమైఘనతరద్వీపిత్వగావేష్టనో, జ్జ్వలమైకిష్కుచతుళ్ళతత్రితయవిస్తారాఢ్యమై రెండువే. లెలుఁగుల్ పూనినకాంచనోన్నతరథం బేపెక్కఁగానెక్కియు, క్కలుఁడైయేగెను యుండుసైన్యమునకేక స్వామియాతండనన్." హరి. పూ. ౪, ఆ.

ఉక్కశము. యు. దే. వి. శత్రువులెత్తివచ్చుటను దెలిసికొనుటకై యుంచు కావలి, కోపురము. "వ. అప్పుడప్పర్వతప్రదేశంబుననుక్కశంబున్న యక్షకిన్నరులు." ఉ, రా. 3. ఆ.—వై. పురాభిముఖమైనరాజమార్గము. ఉపనిష్కురము. "ఉపనిష్కురంబగునుక్కశమన." అం, భా. ద్వి. భూ.

ఉక్కిరిబిక్కిరి. దే. విణ. ఊపిరితిరుగనిది.

ఉక్కిపము. దే. వి. కపటము. "సీ. గాండీవమా దిగాఁగలయాయుధంబుల నుక్కిపంబున నప్పు డొడిచికొనఁగ, మఱచినవాఁడయ్యు." భార. ఆర. ౧. ఆ.

ఉక్కిపుఁడు. దే. విణ. కపటముగలవాఁడు. "సీ. కడుఁగ్రొవ్విత్రొల్లి యెప్పుడునాకు నేఁటేఁటఁజే యుపూజలు నేడు సేయనొల్ల, కుక్కిపుఁడైనదా మోదరుకఱపులు ఓని యొక్కచిడిపిగట్టునకుఁజే సిరి." హరి. పూ. ౭, ఆ

ఉక్కిస. దే. వి. పొడిదగ్గు. "గీ. ఉక్కిసయును దగ్గుఁబిక్కటిల్లె." భాగ. ౬, స్కం.

ఉక్కీఁడు. దే. విణ. (ఉక్కు+ఈఁడు.) మూర్ఖుఁడు "ఉక్కీలయి నేర్పులేక తమకించి పయింబడినొచ్చువారు." నిర్వ. 3, ఆ.

ఉక్కు. దే. అ. క్రి. 1. చచ్చు; "ద్వి. ఘోరాహవంబునఁగుంభకర్ణాది, వీరులుపెక్కండ్రు విషమవిక్రములు. ఉక్కిరందఱువిభుండొక్కఁడ చిక్కి, నెక్కటిరఘురామునితఁడేమి గెలుచు." రా. యు, కాం.—2. నలఁగు. "ద్వి. కరముల రామలక్ష్మణులనిద్దఱను, గరముక్కఁబట్టిరాక్షసుఁడుక్కుమీఱి." రా. అర, కాం.—వి. 1. అయస్సారము; 2. శౌర్యము; "చ. అనివినిపించినఁ బలముర్రాంతకులుక్కునఁబేర్చియవ్వనం, బునఁగల దైత్యకోటిఁబొరపుచ్చకలోకముబాధ మానదం, చునరిగి." వి, పు. ౭, ఆ.—3. స్థైర్యము. "క. ఎఱకలుగలకులశైలము, తెఱఁగుమె అయరయముసెఱయనివికిసెగసిబి. ట్టుఱుముజల ధరము క్రియను, క్కఱితద్వసమెల్ల నద్రువ నార్చుచుఁ గడిమిఁ." భార. ఆర. ౬, ఆ. (ఈ పదమునకర్థము పరాక్రమము బలము అని చెప్పుచున్నారుగాని ("క. చక్కనగుమనిన రక్కసుఁ, డక్కజముగఁబెఱిగివచ్చి యయ్యని లజునీ, యుక్కునుబీరముఁజూచెదఁ, జిక్కఁగ నిల్పుమనికడు విజృంభించివడిఁ." భార. ఆది. ౬,ఆ. "గీ. ఇవ్విధంబునఁబోరెడునింద్రతనయు, నుక్కులావునునంతంతకెక్కుఁడయ్యె." భార. విరా. ౫, ఆ.) ఇత్యాది ప్రయోగములనుజూడ అది సరిగా తోఁచలేదు.)

ఉక్కుతీఁగ. దే. వి. (వీణలోనగువానికిపేనెడు) ఉక్కుతంతి.

ఉక్కుతునియ. దే. వి. ఉక్కుతునుక. విణ. శూరుఁడు. "గీ. ద్రౌపదేయులు నాసుభద్రాసుతుండు, నుక్కుతునియలుగారె." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

ఉక్కుమడఁగు. దే. అ. క్రి. 1. ఉక్కుచెడు; "చ. ఉఅకవిరోధిపైన్యముల నుక్కుమడంగఁగు నుల్లసద్గతిం. బఱప." భార. విరా. ౫, ఆ.— 2. చచ్చు. (ప్రే. ఉక్కుమడఁచు. "ఎ. గీ. అనినివాతకవచులనుదానవులనాతఁ. డొక్కరుండకాదెయుక్కుమడఁచె." భార. విరా. ౪,ఆ.)

ఉక్కెఱ. వై. వి. చక్కెరఁజేర్చిపారఁటినపిండి.

ఉక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకఛందస్సు. (చూ. ఛందస్సు.) విణ. చెప్పఁబడినది.

ఉక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మాట; 2. సరస్వతి.

ఉక్థము. సం. వి. అ. న. సామవేదము.

ఉక్షము. సం. వి. న్. పుం. ఋషభము, ఎద్దు.

ఉఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వంటకుండ, లోవి.

ఉఖ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉఖయందుంచుండఁబడినది, పైతరము.

ఉగము. దే. వి. ఆయువు. "క. ఏనుంగనికరమరయక,పూనితిఁగాకిట్టియెడలఁబొసఁగు నెయేయం, గానమెకాలనియమగతి, తోనావేటమునియుగముఁద్రుంగించెఁదుదకన్." రాఘు. ౧, ఆ.

ఉగాది. దే. వి. చాంద్రాయణసంవత్సరాది.

ఉగ్గడించు. వై. అ. క్రి. మ్రోఁగు, శబ్దించు*. "బంగరుటందియలుగ్గడింపఁగన్." పాండు. ౨, ఆ.—స. క్రి. వచించు*; "గీ. అదియునుంగాక జనియించుటాదిగాఁగఁ. బసులలోనన పెరిగినపాలనుఁడు. వావిమాలినపశుమార్గవర్తనంబు. నూనుటరిదియెయిదియేలయుగ్గడింప." హరి.ఉ.3,ఆ. "హరినామాంకములుగ్గడించుచు." లక్ష్మీ.౫,ఆ.

ఉగ్గడువు. వై. విణ. మిక్కిలి, అధికము. "చ. ఏటుగఁటియు, గ్గడునగునెత్తుటన్నుడిసిక్రక్కెడు నెత్తుటఁగుంకుమచ్చవిం. బడసి." ఉ.హరి.౪,ఆ.

ఉగ్గము. వై. వి. చేతఁబట్టుకొనిపోవుటకు అనుకూలముగా కలశాదుల ముఖమునఁ గట్టుత్రాడు.

ఉగ్గళించు. వై. అ. క్రి. నట్టువుఁడుకొలిపించు.

ఉగ్గించు. దే. స. క్రి. (పడుగు పేకలపోఁగులను) చేర్చు.

ఉగ్గు. దే. వి. 1. బిడ్డలకుఁ గలిపిపోసెడి చనుఁబాలాముదము; "చ. అతనికిభూతనామమిడియాదరణంబునఁబ్రోచెనిందిరా, పతికృపనేగుదెంచియలపద్మనివాసయుఁబాంచజన్యమన్, చతురపుఁబాలడన్ విమలసత్యము పేరిటిపాలతోడన, చ్యుతపదభక్తి పేరిచముఁరుగ్గుగఁబెట్టుచుఁ బెంచెనర్థిలిన్." పర. ౧, ఆ.—2. ముడుత. "సీ. మేనియుగ్గులుమాన్చి మెదలకచిత్రరూపమఁభంగిఁ బర్వతభాతినుండె." వా. ౪, ఆ.

ఉగ్గుడు. దే. వి. మేర, మర్యాద. "ఎ. గీ. గడువనఁగ మేరయనఁగ నుగ్గుడటనంగ, నడరుమర్యాద." అం, భా. ద్వి. క్ష.

ఉగ్గుపడు. ద్వ. అ. క్రి. ముడుతపడు. "వ. జిగిదిగి బిగినదలి స్రగ్గియుగ్గుపడి తరంగితాయమానంబైన సర్వాంగీణచర్మంబును." కవిక. ౫, ఆ.

ఉగ్గులువాఱు. దే. అ. క్రి. (నూలిపోఁగు.) మెలివడు.

ఉగ్గలి. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంతి, మగువ, వనిత.

ఉగ్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వసి. విణ. భయంకరురాలు.

ఉగ్రంపశ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రూరుఁడు; 2. భయంకరుఁడు.

ఉగ్రగంధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒకదినుసు ఓమము; 2. వసి.

ఉగ్రాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, వేఁడికంటివేలుపు.

ఉగ్రాణము. దే. వి. సామగ్రులుంచెడుగది, కోష్ఠము.

ఉగ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శివుఁడు; 2. శూద్రదానియందు క్షత్రియునికిఁబుట్టి కోశరక్షణాదులచే బ్రదుకువాఁడు. విణ. భయంకరుఁడు.

ఉచిత. దే. వి. ఉన్నె, కుండ*, (చూ.) ఉచ్చిత.

ఉచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తగినది; 2. ఉంచఁబడినది; 3. ఎఱుఁగఁబడినది; 4. కొలఁదియిడఁబడినది.

ఉచ్చండము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆగ్రహముగలది; 2. పడిగలది.

ఉచ్చంద్రము. సం. వి. అ. పుం. అపరరాత్రము.

ఉచ్చట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎట్రుపముస్తె*.

ఉచ్చము. సం.విణ.(అ.ఆ.అ.)ఉన్నతము, పొడవు.

ఉచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. పోఁకముడి.

ఉచ్చరణము. సం. వి. అ. న. ఉచ్చారణము.

ఉచ్చరించు. సం. స. క్రి. నాక్రుచ్చు, చెప్పు.

ఉచ్చరితము.సం.విణ.(అ.ఆ.అ.)ఉచ్చరింపఁబడినది.

ఉచ్చాటనము. సం. వి. అ. న. 1. ఒకవిద్య; (చూ. విద్య.) 2. వేళ్లతోఁబెఱుకుట.

ఉచ్చారణము. సం. వి. అ. న. ఉచ్చరించుట.

ఉచ్చారము. సం. వి. అ. పుం. పురీషము, విష్ఠ.

ఉచ్చావచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బహు ప్రకారములుగలది.

ఉచ్చి. దే. వి. సోడు, బ్రహ్మరంధ్రము.

ఉచ్చితత. దే. వి. ఉచితత. "సీ. చెవులకీ తెల్లయుచ్చితకాయలెంతేసి." య. ౧, ఆ.

ఉచ్చిచ్చిరె. దే. వి. కుక్కనుపిలుచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

ఉచ్చైశ్శ్రవము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రునిగుఱ్ఱము, నిక్కువీనులజక్కి.

ఉచేకరించే. దే. అ. క్రి. (అనాదరముచే) ఉచుక్కుమను.

ఉచేక్కు. దే. వి. ఉచుకరించుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

ఉచ్చే. వై. వి. కాలుగుడి, మూత్రము*.

ఉచ్చేబుడ్డ. ద్వ. వి. నీరుతిత్తి, క్లోమము.

ఉచ్చేమల్లి. దే. వి. దిసమొల ఆడుంది, నగ్నిక. "వ. అయ్యవసరంబునం గోటవియనంగ నొక్కయుచ్చమల్లివచ్చి యడ్డపడిన నానగ్నికంజూచి."ఉ, హరి. ౬, ఆ.

ఉచ్చే. దే. అ. క్రి. నాటివెడలు. "ఎ, గీ. ఉరము వడిఁదాఁకిపిఁపునంచిపోయె." భార. భీష్మ. 3, ఆ.—వి. ఊరి, వాగుర.

ఉచ్ఛిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భుజింపఁగా మిగిలినది, ఎంగిలి.

ఉచ్ఛృంఖలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డపాటు లేనిది.

ఉచ్ఛ్వాసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దట్టము.

ఉచ్ఛ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్సేధము, పొడవు.

ఉచ్ఛ్రాయము. సం. వి. అ. పుం.——వై.——

ఉచ్ఛ్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెరిగినది; 2. పొడవైనది; 3. పుట్టినది.

ఉచ్ఛ్వసితము. సం. వి. అ. న. ఊపిరి వెలికిఁబుచ్చుట. విణ. ఊపిరి వెలికిఁబుచ్చినది.

ఉచ్ఛ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊపిరి వెలికిఁబుచ్చుట; 2. ఊఱట; 3. కలఁజు; 4. ఆఖ్యాయికపరిచ్ఛేదము.

ఉజాడు. హిం. విణ. పాడయిన.

ఉజ్జయిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకపట్టణము.

ఉజ్జాసనము. సం. వి. అ. న. వధము, కొల.

ఉజ్జి. దే. విణ. ఉద్దియొక్కరూపాంతరము.

ఉజ్జీవనము. సం. వి. అ. న. జీవనము, బ్రదుకు.

ఉజ్జీవించే. సం. అ. క్రి. జీవించు, బ్రదుకు.

ఉజ్జృంభితము. సం. వి. అ. న. చేష్ట. విణ. విరిసినది.

ఉజ్జ్వలము. సం. వి. అ. పుం. సింగారము. విణ. 1. వెలుఁగునది; 2. తెల్లనిది; 3. విరియునది.

ఉజ్జే. దే. వి. ఊహ.

ఉజ్జెగిల్లు. వై. అ. క్రి. కొలఁగు. "ముఁద్వాపరముజ్జగిల్లుతఱి." పాండు. 3, ఆ. (ప్రే. ఉజ్జగించు.)

ఉజ్జెగొను. దే. స. క్రి. (ఉజ్జె+కొను.) ఊహించు. "సీ. అపకీర్తికొడఁబడు నాగాములెఱుఁగఁడు లజ్జాభిమానంబులుజ్జగొనఁడు." రుక్మాం. ౫, ఆ.

ఉజ్జెనము. వై. వి. విడుపు. "గీ. అనినవానాసకారంబునుజ్జవమొనర్చి, యక్కుమారుఁడుసేమిరాయనుచునుండె." విక్ర. 3, ఆ.

ఉజ్జెనసేయు. వై. స. క్రి. (ఉజ్జెనము+చేయు.) విడుచు. "సంధ్యాభివందనశ్రద్ధయుజ్జనసేయు." కాశీ. ౪, ఆ.

ఉజ్జెని. వై. వి. ఉజ్జయిని. "మ. తానేగెను, జ్జనికిఁ సమ్మతిఁబాదుకంబువలనఁ సంతోషితస్వాంతుఁడై." విక్ర. ౨, ఆ.

ఉజ్జెయించే. దే. స. క్రి. ఊహించు.

ఉజ్జేవకల్లు. ద్వ. వి. అగ్నిపర్వతమునుండి వెడలఁగ్రక్కఁబడినఱాయి.

ఉజ్ఝనము. సం. వి. అ. న. విడుపు, ఉజ్జనము.

ఉజ్ఝితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విడువఁబడినది.

ఉటంకము. దే. వి. టూకి, సంగ్రహము.

ఉటంకి. దే. విణ. 1. చొరవగలవాఁడు; 2. ధైర్యముగలవాఁడు.

ఉటంకించే. దే. స. క్రి. సంగ్రహించు.

ఉటంకు. దే. విణ. ఉటంకియొక్కరూపాంతరము.

ఉటజము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఆకుటిల్లు; 2. ఇల్లు.

ఉట్టంకణము. సం. వి. అ. న. స్థాపనము.

ఉట్టంకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్థాపింపఁబడినది.

ఉట్టి. దే. వి. పిడతలులోనగునవియుంచుటకై దారములతోనల్లివ్రేలఁగట్టెడియంత్రవిశేషము, శిక్యము.

ఉట్టిచీల. దే. వి. ఇరుప్రక్కల తలయేర్పడినచీల.

ఉట్టిపడు. దే. అ. క్రి. 1. ఉన్నట్టుండి కలుగు; 2. అతిశయించు. "ఆయతబంధురలంఘనోద్ధతిఁ గూర్చినవేగముట్టిపడ." శేష. ౨, ఆ.

ఉట్టు. దే. అ. క్రి. కాఱు, స్రవించు. "గీ. అర్చి నెత్తురుట్టినమ్మస్తకముపట్టి, కొనియతండుదాత్త ఘోరభంగి, బ్రమరిపాఱికురునృపాలకువరదంబు, నందువైచియిట్టులనియెవధిప." భార. ద్రో. ౫, ఆ.—వి. ఉప్పుపండఁదగిన నేల.

ఉట్రవడియము. ద్వ. వి. ఒకదినమువడియము.

ఉట్లబొద్ది. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఉఠాణి. దే. విణ. గొప్ప, ఉన్నతము.

ఉడాయించు. హిం. క్రి. పాఱిపోవుట, హరించుట.

ఉడికిల్లు. దే. అ. క్రి. ఉడుకు, తపించు.

ఉడిగము. దే. వి. ఊడిగముయొక్కరూపాంతరము. "మనోస్రగ్ధర. అయ్యర్థులకుంబుత్తెంచెభూనాథుసతియుడిగపుంగోయజాతాక్షిచేతన్." సై. ౯, ఆ.

ఉడిపోవు. దే. అ. క్రి. (ఉడిగి+పోవు.) తొలఁగు. "క. అడిసిగ్గులుతమకంబులు, నుడిపోవఁగఁగే లికడఁకలాడవఁగ." మార్క. ౯, ఆ.

ఉడుఁబోతు. దే. విణ. (ఉడుగు+పోతు.) ఉడుగువాఁడు, విరతిశీలుఁడు.

ఉడుఁబోతుపిందె. దే. వి. కాపు ఉడిగినపిమ్మట చెట్లయందు కలిగెడుపిందె.

ఉడుక. వై. వి. వాద్యవిశేషము, హుడుక్కము.

ఉడుకాటము. దే. వి. ఉడుకాడుట.

ఉడుకాడు. దే. అ. క్రి. ఉడికిల్లు.

ఉడుకు. దే. అ. క్రి. తపించు. వి. తాపము.

ఉడుకుఁబోతు. దే. విణ. (ఉడుకు+పోతు.) ఈర్ష్యాళువు.

ఉడుకువ. దే. వి. ఊఱట, విరతి. "సీ. వావిరిపాదలెడివగపుసందడిఁబడియురియుచునునికికినుడుకువయును." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఉడుక్క. వై. వి. ఉడుకయొక్కరూపాంతరము.

ఉడుగర. దే. వి. 1. కానుక; "గీ. కడఁకరాసింగమునకుడుగరలొసంగె." అచ్చ. యు, కాం.— 2. బహుమానము. "వ. ఇట్లు గావించియక్కరువలిపట్టిక్రమ్మఱియక్కొమ్మచేతికుఱుతుగొనివచ్చి ముద్దియు సుద్దియుద్దవిడినెఱింగించినఁబొంగిరాముండతనిఁగౌఁగిటంజేర్చి గారవించియుడుగరలిచ్చియనిచిన." య. 3, ఆ.

ఉడుగు. దే. అ. క్రి. కృశించు. స. క్రి. మాను. "ఉత్పలగంధినన్ను డిగియొడ్లనుబంపుము." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఉడుత. దే. వి. వీఁపున మూడునిడుపుగీఱలుగల జంతువిశేషము, చిక్రోడము.

ఉడుపకుక్క. ద్వ. వి. (ఉడుము+కుక్క.) ఉడుములోనగువానివేఁటాడెడుక్షుద్రశునకము, మొఱసడము. "క. జాగిలములుమొఱసడములు, సాగెఁగలసి చాపముక్తశరగతివందా, జాగిలములెదిరెఁబందులు, కైగోధాదకముగాలికడరె వితరములన్." (ఇదిమఱియొకచోచెప్పఁబడినప్పుడు.) "గీ. మున్నుజాగిలములఁగూడిచన్నయట్టి, యుడుపకుక్కలు కుందేళ్లనుందురువుల, నుడుములగ్రహింపఁబుట్టలకడలఁబొదల, గిరులసరియలఁబసివట్టితిరుగుచోట." స్వా. ర. ఆ.

ఉడుపము. సం. వి. అ. న. ప్లవము, తెప్పమ్రాను.

ఉడుపు. దే. ప్రే. ఉడుగఁజేయు, ఉడిగించు.

ఉడుపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు, చుక్కలప్రేఁడు.

ఉడుపుష్పము. సం. వి. అ. న. 1. అశోకము; 2. తామర; 3. దాసనము.

ఉడుము. దే. వి. బల్లివంటిరూపముగల ఒకపెద్దజంతువు, గోధ.

ఉడువు. ఉభ. దే. స. క్రి. ఉడుగు. "ఉ. వింతయెకాముశక్తి నుడివింపఁగ శక్యమె యెట్టివారికిన్." భార. ఆది. ౭. ఆ.—సం. వి. ఉ. స్త్రీ, న. నక్షత్రము.

ఉడుసర. దే. వి. కాంచి, వాయసి.

ఉడ్కువ. దే. వి. ఉడుకువయొక్కరూపాంతరము. "చ. వలవదురోయఁబొండవులవారొకయుద్ధువలేనిత్రిమ్మటన్, బలమఱివన్యసత్త్వములపాల్పడిచచ్చినచోటఁబూరియున్, మొలవదె." భార. విరా. 3, ఆ.

ఉడ్డ. దే. వి. 1. నాలుగు; 2. రాశి.

ఉడ్డకేలువేలుపు. ద్వ. వి. విష్ణువు, చతుర్భుజుఁడు.

ఉడ్డమోమువేలుపు. ద్వ. వి. బ్రహ్మ, చతుర్ముఖుఁడు.

ఉడ్డా. దే. వి. ఉడ్డయొక్కరూపాంతరము.

ఉడ్డాడు. దే. అ. క్రి. కలఁగు. "ద్విప. వేగనందుని పల్లెవెఱచియుడ్డాడ, నలయకవ్వంపుఁడనిపల్కియనుప." భాగ. ౧౦, స్కం. (ప్రే. ఉడ్డాడించు.)

ఉడ్డీనము. సం. వి. అ. న. పైకెగరుట, నెగవు.

ఉడ్డుగుడుమే. దే. అ. క్రి. ఊపిరిత్రిప్పలేక బాధపడు, తికమకలాడు. "వ. ఉదవాసక్లేశంబున నుడ్డుగుడిచివెలుపలికిఁబుట మెగయుచు." పాండు. 3, ఆ.

ఉడ్డపల్లంచి. దే. వి. బాలికాక్రీడాసిశేషము.

ఉణుజు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (అప్ర.)

ఉతక. దే. వి. ఉత్తరాసితిరిగెడుకొయ్య.

ఉతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊతము, నేసినది.

ఉతుకు. దే. స. క్రి. ఉడుకు, గుంజు.

ఉత్కంఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇష్టవస్తుప్రాప్తియందలి వేగిరపాటు, తహతహ.

ఉత్కంపించు. సం. అ. క్రి. ఆకంపించు, వణకు.

ఉత్కటము. సం. వి. అ. న. లవంగపుపట్టి. విణ. 1. అధికమైనది; 2. మదించినది.

ఉత్కము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉత్కంఠకలది.

ఉత్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. రాశి.

ఉత్కర్షము. సం. వి. అ. పుం. శ్రేష్ఠ్యము, మేలు.

ఉత్కలము. సం. వి. అ. పుం. దేశవిశేషము.

ఉత్కలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉత్కంఠ; 2. పెద్ద అల; 3. హేల.

ఉత్కలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధురీణుఁడు, నిర్వాహకుఁడు.

ఉత్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధాన్యము తూర్పెత్తుట; 2. ప్రోగుచేయుట.

ఉత్కృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శ్రేష్ఠము, మేలుచేయి.

ఉత్కోచము. సం. వి. అ. పుం. లంచము.

ఉత్క్రమణము. సం. వి. అ. న. మీఁదికిఁబోవుట.

ఉత్క్రోశము. సం. వి. అ. పుం. లకుముకిపిట్ట; గోరువంక. (అనికొందఱు.) పెన్నడపులుఁగు. (అని కొందఱు.)

ఉత్క్షిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎగఁజిమ్మఁబడినది.

ఉత్క్షేపము. సం. వి. అ. పుం. ఎగఁజిమ్ముట.

ఉత్ఖాతము. సం. వి. అ. న. 1. గజక్రీడ; 2. విషమస్థలము. విణ. పెల్లగింపఁబడినది.

ఉత్త. దే. విణ. రిక్తము, శూన్యము.

ఉత్తండములు. దే. వి. బ. ఆఁడువారికంఠభూషావిశేషము.

ఉత్తంభనము. సం. వి. అ. న. 1. నిలుపుట; 2. పొడిగించుట.

ఉత్తంభించు. సం. స. క్రి. 1. నిలుపు; 2. పొడిగించు.

ఉత్తంభితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిలుపఁబడినది; 2. పొడిగింపఁబడినది.

ఉత్తంసము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పూఁగమ్మ; 2. సిగబంతి.

ఉత్తప్తము. సం. వి. అ. న. ఎండినమాంసము. విణ. 1. కదలినది; 2. కాఁచఁబడినది.

ఉత్తమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉత్తమురాలు; 2. చిఱుపాల. విణ. 1. ముఖ్యము; 2. (వ్యాకరణమునందు) కడపటిది.

ఉత్తమర్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆప్పిచ్చినవాఁడు

ఉత్తమాంగము. సం. వి. అ. న. శిరము, తల.

ఉత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆర్ద్రము, తడిసినది.

ఉత్తర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నక్షత్రవిశేషము; 2. ఉత్తరపుదిక్కు; 3. విరాటునికూఁతురు. అ. న. ము. 1. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. మాఱుమాట. విణ. 1. ఉత్తరపుదిక్కుది; 2. మీఁదిది.

ఉత్తరంగము. సం. వి. అ. న. కడపకుసరిమీఁదికమ్మి. విణ. లేచునట్టి అలలుఁగలది.

ఉత్తరక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. (మృతులకుఁజేసెడి) అపరకర్మము.

ఉత్తరడొక్కరము. వై. వి. మల్లబంధవిశేషము.

ఉత్తరణము. సం. వి. అ. న. దాఁటుట.

ఉత్తరదోకరము. సం. వి. అ. న. ఉత్తరడొక్కరము. "శ్లో. గ్రీవాయాశ్చభుజాయాశ్చపాదేనాక్రమణేసతి, అన్యజాన్వవబంధేనకుర్యాదుత్తరదోకరమ్." అని శివతత్వరత్నాకరము.

ఉత్తరపక్షము. సం. వి. అ. పుం. సిద్ధాంతము.

ఉత్తరఫల్గుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము.

ఉత్తరభద్రపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము.

ఉత్తరవాసము. సం. వి. స. న. ఉత్తరీయము. "సీ. చంద్రాతపముతోడ సరియైన వెలిపట్టుపుట్టముత్తరవాసముగధరించి." వై. ౧, ఆ.

ఉత్తరసాక్షి. సం. వి. స. పుం. సాక్షులగుటకుసాక్షి.

ఉత్తరాషాఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము.

ఉత్తరాసంగము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరీయము.

ఉత్తరాసి. దే. వి. తలుపుక్రిందతిరిగెడుకుబుసము.

ఉత్తరించు. ఉభ. దే. స. క్రి. ఖండించు. "ఉత్తరించు తములపాకునిక్కెడుక్రియ." ఉ, హరి. ర ఆ. "ద్వి. తలలుత్తరింతు." రా. ఆర, కాం.—సం దాఁటు.

ఉత్తరీయము. సం. వి. అ. న. బయిరవాసము.

ఉత్తరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సామంతునిచేరువనున్న రాజు; 2. విరాటునికొడుకు. విణ. ఉత్తముఁడు.

ఉత్తరువు. వై. వి. సెలవు, ఆజ్ఞ*.

ఉత్తరేను. దే. వి. అపామార్గము. (దీనినే ఉత్తరేణి యని వాడుదురు.)

ఉత్తరోత్తరము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పైపై.

ఉత్తలపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉత్తలము+పడు.) 1. త్వరపడు; "వీచీభుజావళి యాలింగనకేళి కుత్తలపడన్." హరి. పూ. ౭, ఆ.—2. పరితాపపడు; "అనవినుచుం గలంగుహృదయంబునఁదాపమునివ్వటిల్ల." (ఆదీ.) "అనుచునుత్తలపడునయ్యవసరంబున." భార. విరా. ౫, ఆ.—3. వ్యత్యస్తమగు; "చ. కలఁగెఁబయోనిధుల్ గిరులుకంపముసెంఁదెఁజలించెభూమిది, క్కులుసడఁకెన్ వియత్తలముగుబ్బటిలెన్ గ్రహతారకంబులు, త్తలపడఁజొచ్చె." భో. ర. ఆ.—4. కలఁతపడు.

ఉత్తలసాటు. దే. వి. (ఉత్తలపడుట.) 1. త్వరపడుట; 2. పరితాపపడుట; 3. వ్యత్యస్తమగుట; 4. కలఁతపడుట.

ఉత్తలపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఉత్తలము+పెట్టు.) 1. త్వరపఱచు; 2. పరితాపపడఁజేయు; 3. వ్యత్యస్తముకావించు; 4. కలఁతపఱచు.

ఉత్తలము. దే. వి. 1. త్వర; 2. పరితాపము; "క. చిత్తంబునఁబైకొనియెడు, నుత్తలమునడంచిముఖపయోరుహమునఁద, ల్లొత్తెడు వెడనవ్వునఁబ్రియు, చిత్తం బిగురొత్తఁజనియెఁ జెలువయడవికిన్." "సం. "సహభర్త్రాహసంతీవ హృదయేన విదూయతా." భార. ఆర. ౭, ఆ.—3. వ్యత్యాసము; 4. కలఁత. "ఉ. అత్తఱిఁగెంపుమీఱినఘనావళియాకసమెల్లఁగప్పి త్రొ, న్నెత్తురునెమ్ములన్ గురిసెనీరధియొంతయు ఘూర్ణమానమై, యుత్తలమందెఁబర్వతములొక్కమొగిన్ గదలెన్ మహోల్కములు, మొత్తము గట్టిరాలెబలముల్ వెఱఁగందఁగఁజేటు తెల్పుచున్." నిర్వ. ౨, ఆ.

ఉత్తానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. లోఁతులేనిది; 2. వెలికిలినది.

ఉత్తానశయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వెలికిలి పరుండుబిడ్డ. డింభుఁడు.

ఉత్తారకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దాఁటించువాఁడు.

ఉత్తార్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దాఁటఁదగినది.

ఉత్తాలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది; 2. తొట్రుపాటుగలది; 3. మేలైనది; 4. విరివియైనది.

ఉత్తి. దే. వి. ఈడు, ప్రతినిధి. "చ. శమనతనూజమాద్రిజులుసాక్షులుగాఁజనియాపవాశ్వదు, ర్గనుపడిఁజొచ్చియధ్వరతురంగముఁబావనికిచ్చి తండ్రిపా, పములనడంచిసద్గతికిఁ బంపినక్రీడి ఋణంబు సేనత, త్సమరతలంబునన్ వినుతశౌర్యమునుత్తిగఁబెట్టితీర్చెదన్." జై. ౧, అ. (ఇది యింకను విచార్యము.)

ఉత్తీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దాఁటఁబడినది.

ఉత్తుంగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొడవైనది.

ఉత్తుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గురుజోలి.

ఉత్తుఁడు. వై. విణ. తగినవాఁడు. "గీ. ఎన్నియేఁడులు మనుజుని యెమ్ముగంగ, వారిలోనుండునన్నివేల్ వత్సరములు, నాకలోకమహాసుఖశ్రీకినాతఁ, డుత్తుఁడైయుండు నిర్మలచిత్తవృత్తి." భార. ఆను. ౨, ఆ.

ఉత్తేజనము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రేరేఁచుట; 2. వాఁడిచేయుట; 3. నడపుట; 4. పుచ్చుట.

ఉత్తేజితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రేరేఁపఁబడినది; 2. వాఁడిచేయఁబడినది; 3. నడపఁబడినది; 4. పుచ్చఁబడినది.

ఉత్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిలిచినది; 2. పుట్టినది.

ఉత్థానము. సం. వి. అ. న. 1. కూర్చుండిలేచుట; 2. పురుషప్రమాణము; 3. ప్రయత్నము; 4. ముంగిలి; 5. యుద్ధము; 6. మలముజాఱెడి రోగవిశేషము; 7. సంతోషము; 8. సమాప్తి; 9. సైన్యము.

ఉత్థాపకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లేపునది.

ఉత్థాపనము. సం. వి. అ. న. లేపుట.

ఉత్థాపితము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) లేపఁబడినది.

ఉత్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. లేచినది; 2. పుట్టినది; 3. పెరిగినది; 4. యత్నించినది.

ఉత్పతనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎగయుట; 2. పుట్టుక.

ఉత్పతిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఎగిరెడుస్వభావముకలవాఁడు.

ఉత్పతితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎగసినది; 2. పుట్టినది.

ఉత్పతిష్ణువు. సం. విణ. ఉ. ఎగిరెడు స్వభావముగలవాఁడు.

ఉత్పత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జననము, పుట్టుక.

ఉత్పథము. సం. వి. అ. పుం, న. కానిత్రోవ.

ఉత్పన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉత్థితము, పుట్టినది.

ఉత్పలపత్రము. సం. వి. అ. న. కలువఱేకు. బ. పిఱుఁదులమీఁదినఖక్షతములు. "చ. ఒనరఁగఁ జూడఁ బింపెసఁగనుత్పలపత్రములొప్పుచున్నవీ, ఘనతరసైకతంబుపయిఁగంటిరెకిన్నరకంఠులారయం, చనుపమలీలనీఁదునొకయంబుజపాణికటీనఖాంకముల్, గనుఁగొనినర్హగర్భములుగానొకయంగనపల్కెనవ్వుచున్." భాను. ౨, ఆ.

ఉత్పలము. సం. వి. అ. న. 1. కలువ; 2. చెంగల్వకోష్టు?.

ఉత్పలశారిబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మామెన?.

ఉత్పశ్యఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీఁదుమాచువాఁడు.

ఉత్పాటనము. సం. వి. అ. న. పెఱుకుట.

ఉత్పాటించే. సం. స. క్రి. పెఱుకు.

ఉత్పాటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పెఱుకఁబడినది.

ఉత్పాతము. సం. వి. అ. పుం. అవశకునము. (అనఁగా ఆబాలవిద్వజ్జనప్రసిద్ధమైన వస్తురూపమునకంటెభిన్నమైనవస్తురూపము. ఇది త్రివిధము.—దివ్యము, ఆంతరిక్షము, భౌమము అని. దివ్యము—అపూర్వగ్రహనక్షత్రములుపుట్టుట. ఆంతరిక్షము—పరివేషము ఇంద్రధనుస్సునుకలఁగుట, కొఱవియుపిడుగునుపడుట. భౌమము—అపూర్వములైనచరాచరవస్తువులుకలుగుట. ఇవి దుఃఖరోగప్రదములు.)

ఉత్పాదకము. సం. వి. అ. పుం. శరభము. విణ. కలిగించునది.

ఉత్పాదనము. సం. వి. అ. న. ఆపాదనము. కలిగించుట.

ఉత్పాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆపాదితము, కలిగింపఁబడినది.

ఉత్పాదిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు. (ప్రే. ఉత్పాదించు.)

ఉత్ప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. మర్మము దూఁటిపాఱ వాడెడు పరిహాసము.

ఉత్ప్రేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. హెచ్చరికలేమి.

ఉత్ప్రేక్షించే. సం. స. క్రి. ఉత్ప్రేక్ష కలుగఁజెప్పు.

ఉత్ఫుల్లము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వికసించినది; 2. బలిసినది.

ఉత్సంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒడి; 2. తొడ; 3. అభినయహస్తవిశేషము. (ప్రేక్షులుచాఁచిపట్టిన రెండుచేతులనుమనికట్లయందుఁగూర్చిబొమ్మనఁబట్టినది.)

ఉత్సన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెల్లగింపఁబడినది; 2. పైకెత్తఁబడినది.

ఉత్సము. సం. వి. అ. పుం. ప్రస్రవణము. ఊట.

ఉత్సర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్యాగము; 2. దానము; 3. న్యాయము; 4. విడుపు; 5. సామాన్యము.

ఉత్సర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. త్యాగము; 2. విడుపు.

ఉత్సర్జించే. సం. స. క్రి. విసర్జించు, విడుచు.

ఉత్సర్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విడువఁబడినది.

ఉత్సవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పండుగ; 2. కోరికలు కొనసాగుట; 3. గర్వము; 4. కోపము.

ఉత్సహించే. సం. అ. క్రి. యత్నించు, కడఁగు.

ఉత్సాదనము. సం. వి. అ. న. 1. నలుఁగు; 2. పెల్లగించుట; 3. పైకెత్తుట.

ఉత్సాదించే. సం. స. క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. పైకెత్తు.

ఉత్సాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నలుఁగుపెట్టఁబడినది; 2. పెల్లగింపఁబడినది; 3. పైకెత్తఁబడినది.

ఉత్సారణము. సం. వి. అ. న. కదలించుట.

ఉత్సారించే. సం. స. క్రి. కదలించు.

ఉత్సారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదలింపఁబడినది.

ఉత్సాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రయత్నము; 2. సూత్రము.

ఉత్సాహవర్ధనము. సం. వి. అ. పుం. వీరరసము.

ఉత్సాహించే. సం. అ. క్రి. ఉద్యమించు, కడఁగు. "శా. మరుద్దైత్రింబొల్చుహంతాశులీలఁగుశుఁడు త్సాహించెసోదర్యుతోన్." జై. ౬, ఆ.

ఉత్సిక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అతిశయించినది; 2. గర్వించినది; 3. పొంగినది; 4. ప్రోక్షింపఁబడినది.

ఉత్సుకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇష్టమైనకార్యమునందు ఉద్యోగించినవాఁడు.

ఉత్సృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇయ్యఁబడినది; 2. విడువఁబడినది.

ఉత్సేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిశయము; 2. గర్వము; 3. పొంగు; 4. ప్రోక్షణము.

ఉత్సేకించే. సం. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; 2. గర్వించు; 3. పొంగు. స. క్రి. ప్రోక్షించు.

ఉత్సేధము. సం.వి.అ.న. శరీరము. పుం, న. పొడవు.
ఉదంచనము. సం. వి. అ. న. 1. మూకుడు; 2. విజృంభించుట; 3. పైకివైచుట.
ఉదంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విజృంభించినది; 2. పైకివైచఁబడినది.
ఉదంతము. సం. వి. అ. పుం. వృత్తాంతము; సుద్ది.
ఉదంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచిమనుష్యుఁడు; 2. వర్తకుఁడు.
ఉదకము. సం. వి. అ. న. జలము. నీరు.
ఉదక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేదఁబడినది.
ఉదక్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. రజస్వల, ముట్టుది.
ఉదగ్రము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పొడవైనది; 2. భయంకరమైనది.
ఉదజము. సం. వి. అ. పుం. పసులఁద్రోలుట. విణ. నీటఁబుట్టినది.
ఉదధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.
ఉదన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీళ్లుత్రాగనిచ్చు. నీరునట్టు.
ఉదన్వంతము. సం. వి. త్. పుం. సముద్రము, కడలి.
ఉదపానము. సం. వి. అ. పుం. న. కూపము, నుయ్యి.
ఉదయనీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సమాప్తేష్టి.
ఉదయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుట్టుక; 2. ఉన్నతి; 3. తూర్పుకొండ; 4. పొడవు.
ఉదరంభరి. సం. విణ. ఇ. తనపొట్టపోసికొనువాఁడు.
ఉదరము. సం. వి. అ. న. 1. కడుపు; 2. యుద్ధము.
ఉదరిపడు. ద్వ. అ. క్రి. అదరిపడు. "గీ. ఉదరిపడి మేలుకనికన్నులువిదవిచ్చి. చూచికానదయట్టి యాసౌబగువచట." హరి. ఉ. 2, ఆ.
ఉదరిపాటు. ద్వ. వి. 1. అదరిపాటు; "ద్వ. ఉదరిపాటునఁదదంకోపరినుండి." విష్ణు. పూ. ౧, ఆ.—2. ఉలికిపాటు. "ఎ. గీ. అతనియాకారమునుజూచియదరిబెదరి, చెదరిపదములుతడఁబడనుదరిపాటు, గదుర." ఉ, దా. 3. ఆ.
ఉదరు. దే. అ. క్రి. అదరు, చలించు. "సీ. ఉదరిక్రేళ్లుఱికెడునుగ్రకేసరులతో బిలగతాహులుకింక వెలికినెగయ." హరి. పూ. 2, ఆ.
ఉదర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాఁగలకాలము; 2. రాఁగలఫలము; 3. ఉమ్మెత్తముల్లు.
ఉదర్చి. సం. వి. స్. పుం. అగ్ని. విణ. పైకెగయుమంటలుగలది.
ఉదవసితము. సం. వి. అ. పుం, న. గృహము, ఇల్లు.
ఉదశ్విత్తు. సం. వి. త్. న. సగమునీళ్లుచేర్చినమజ్జిగ.
ఉదస్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగింపఁబడినవాఁడు.
ఉదాకరము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము. కడలి.
ఉదాత్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదమునందలిస్వరవిశేషము; (చూ. స్వరము.) 2. ఒక అర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)
ఉదాత్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గొప్పవాఁడు; 2. దయగలవాఁడు; 3. ఇచ్చువాఁడు; 4. ఒప్పిదముగలవాఁడు.
ఉదానము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంఠమునందలిగాలి; 2. పాము; 3. బొడ్డు.
ఉదారము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యవిశేషము, ఊఁదరలు. "శ్లో. ప్రియంగవోహ్యుదారాశ్చ కోరదూపాస్సతీనకాః." విష్ణుపురాణము. ప్రథమాంశము. ౬. అధ్యాయము.
ఉదారుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇచ్చువాఁడు; 2. గొప్పవాఁడు; 3. తిన్నఁదనముగలవాఁడు.
ఉదాసము. సం. వి. అ. పుం. తగులమి.
ఉదాసించు. సం. స. క్రి. తిరస్కరించు.
ఉదాసీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దండెత్తిపోవువానికి మిత్రుఁడగువానిదేశమునకు నావలిదేశపురాజు. విణ. తగులనివాఁడు. ఉదాసీనపుమాటలు, దుర్భాషలు.
ఉదాస్థితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వాకిటికావలివాఁడు; 2. స్వకర్మమునువదలినముని; 3. వేగులవాఁడు.
ఉదాహరణము. సం.వి.అ.న. చెప్పెడియర్థమునకు సరితాఁకునట్లు ఎత్తిచూపెడు అర్థాంతరము, తెలివిడి.
ఉదాహరించు. సం. స. క్రి. ఉదాహరణపఱచు.
ఉదాహారము. సం. వి. అ. పుం. ఉదాహరణము.
ఉదాహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉదాహరింపఁబడినది.
ఉదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చెప్పఁబడినది; 2. పుట్టినది.
ఉదియ. వై. వి. (ఉద్దియయొక్కరూపాంతరము.) యత్నము. "మ. పడిఁజుట్టుంజనియార్చుఁబేర్చుఁగదియన్ పచ్చన్ వెసన్ ప్రచ్చుఁజే, ద్వడనొంచుంగబళించుఁజించుఁదొలఁగున్ డాయన్ దెగన్ వ్రేయుపీ, ద్వడనొత్తున్ దివికెత్తుఁగిట్టియుదియన్ బట్టున్ బడంద్రోచుబ, ల్విడిఁదోఁచున్

రుధిరంబుఁబీల్చుఁబెలుచఁబ్రవీక్షించుఁగ్రోధంబు నఁ." రా. ఆర. ౨, ఆ.

ఉదియగొను. ద్వ. అ. క్రి. (ఉదియ+కొను.) యత్నించు. "నీ ఒండొరునొప్పింపనుడుగక పెనఁగంగనొదవునదల్పులను దియగొనుచు." రా. ఆర. ౨, ఆ.

ఉదిరి. దే. వి. అపరంజి. "ఉదిరియంబరమువాఁడు." చంద్రా. ౧, ఆ.—విణ. తప్తము. "నీ. ఇదికోల మెఱుఁగుగాదుదిరిబంగారంపుఁబసిమిగ్రమ్మెడు పచ్చపట్టుగాని." హాండు. ౪, ఆ.

ఉదిరిగొను. దే. అ. క్రి. (ఉదిరి+కొను.) వందు, తపించు. "వ. ఇట్లుహృదయంబునంగదిరినమదనానలంబు చేనుదిరిగొనియాసుదతిచిత్రలేఖకిట్లనియె." (ఇక్కడ ఉదిలగొనియనియుండనచ్చును. అయినను ప్రతులయందు పాఠము ఇట్లున్నది.) ఉ, హరి. ౫, ఆ.

ఉదిల. దే. వి. పరితాపము.

ఉదిలకొను. దే. అ. క్రి. ఉత్తలపడు, పరితపించు. "ఎ. గీ. మరుఁడుచోడ్డోడఁదేఁకునమాలికదిసి, తూపుగములక్రొవ్వాఁడిమిచూపనంత, కంతకునగ్గలంబగువంతఁదూలి, పోయెఁబావకుఁడేమి చెప్పుదునశేంద్ర. వ. ఇట్లుమదనాగ్నిసుదిలకొని యగ్నిదేవుండక్కాంతతోనేకాంతంబుననిట్లనియె." భార. ఆను. ౧, ఆ.

ఉదీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరపుదిక్కు.

ఉదీచ్యము. సం. వి. అ. న. కురుదేశము. పుం. శరావతీ నదియొల్లగాఁగలపశ్చిమోత్తరముల మధ్యదేశము. విణ. ఉత్తరపుదిక్కుది.

ఉదీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉదారము, గొప్పది.

ఉదుంబరపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దంతి.

ఉదుంబరము. సం. వి. అ. న. రాగి. పుం. 1. మేడి; 2. గడప; 3. కుష్ఠభేదము.

ఉదుంబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నపుంసకుఁడు, పేడి.

ఉదుకు. దే. స. క్రి. ఉతుకు, గుంజు.

ఉదుటు. దే. వి. ఉద్ధతి. "మూర్ఛతోలంగినఁగన్ను విచ్చిపేరుదుటునలేచెలక్ష్మణసహోదరుఁడు." ఉ, రా. ౭, ఆ.—విణ. ఉద్ధతము.

ఉదురు. దే. వి. ఉదుటు. "చ. చెదరకయక్షులద్దను జశేఖరుబిట్టెదిరించిభీకర, ప్రదరపరంపరల్ గురిసిపైపయినైకవిధాయుధచ్ఛటల్, గుదిగొనసిం చిబీరమునఁగోయనియార్చినచోమహోదరుం, డుదురుననొక్కఘోరగదయూనికృతాంతునిలీలనుగ్రుఁడై." ఉ, రా. 3, ఆ. (ఉదురుమిడుకు ఇత్యాదిపదప్రయోగమువలన నిది ప్రయోగవిరళముగానుండినను వ్రాయఁబడియెను.)

ఉదురుమిడుకు. దే. విణ. 1. ఉద్ధతుఁడు; 2. దుర్వినీతుఁడు.

ఉదూఖలము. సం. వి. అ. న. 1. ఓలు; 2. గుగ్గిలపుచెట్టు.

ఉదూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెండ్లియయినది; 2. బలిసినది; 3. వహింపఁబడినది.

ఉద్గతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదించుకొని వెలికుఱికినది.

ఉద్గతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఎగపు; 2. పుట్టుక. "జగదుద్గతికినిబీజము." అము. 3, ఆ.

ఉద్గమనీయము. సం. వి. అ. న. ఉదికినదోవతిజోడు. (కొందఱీదిత్రిలింగమనియుదీనికర్థము ఉదికినదోవతి అనియు సహేతుకముగఁ జెప్పుచున్నారు.) విణ. ఎగయఁదగినది.

ఉద్గమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎగపు; 2. పుట్టుక.

ఉద్గమించు. సం. అ. క్రి. ఎగయు.

ఉద్గరణము. సం. వి. అ. న. 1. క్రక్కుడు; 2. త్రేఁపు.

ఉద్గాఢము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ప్రెం. విణ. అధికము.

ఉద్గాత. సం. వి. ఋ. పుం. యజ్ఞమునందు సామవేదతంత్రమునడపువాఁడు.

ఉద్గారము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రక్కుడు; 2. త్రేఁపు. (చూ. అభిఘారము.)

ఉద్గారించు. సం. అ. క్రి. త్రేఁచు.

ఉద్గీథము. సం. వి. అ. పుం. సామవేదము. (సామవేదముయొక్కభాగమని ఒకఁడు.)

ఉద్గీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రక్కఁబడినది.

ఉద్గూర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పైకెత్తఁబడినది.

ఉద్గ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. ఉగ్గము. ఎగఁబట్టుట. (అనికొందఱు.)

ఉద్గ్రీవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పైకెత్తఁబడిన మెడగలవాఁడు; 2. గర్వముగలవాఁడు.

ఉద్ఘనము. సం. వి. అ. పుం. చెక్కెడుమ్రానికి ఊతగా క్రిందనుంచుకొనెడి బల్లలోనగునది, దాయి.

ఉద్ఘము. సం. విణ. అ. పుం. ఇది వృత్తియందు ఉత్తరపదమై శ్రేష్ఠతను తెలుపును. (ఉదా. గవోద్ఘము. మొ.)

ఉద్ఘాటనము. సం. వి. అ. న. 1. ఏతము; 2. ఉగ్గడించుట; 3. భేదించుట.

ఉద్ఘాటించు. సం. స. క్రి. భేదించు, వ్రచ్చు.

ఉద్ఘాటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉగ్గడింపఁబడినది; 2. భేదింపఁబడినది.

ఉద్ఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇనుపగుదియ; 2. కాలితొట్రుపాటు; 3. దెబ్బ; 4. ప్రారంభము.

ఉద్ఘుష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్ఘోషింపఁబడినది.

ఉద్ఘోషము. సం. వి. అ. పుం. మొఱ.

ఉద్ఘోషించు. సం. అ. క్రి. మొఱపెట్టు.

ఉద్ద. దే. ఉప. మిక్కిలి. (ఉద్దవడి, ఉద్దవిడి ఇత్యాదులు. ఉద్దవడికి.—"ఉ. ఓమనుజేంద్రనీవెనుక నుద్దవడింబఱ తెంచుదాననీ, వామహనీయవేగమునకంకిలిసేయకతూఁగనోపినన్, గామితసిద్ధి నొందు." భో. 2, ఆ.—ఉద్దవిడికి.—"క. విడువిడుతురగముఁబట్టక, విడువకమార్కొన్ననుద్దవిడిఁబ్రాణంబుల్, విడిపించికానిపాఱఁగ, విడువఁడకర్ణసుతుఁడనఁబ్రవీరుఁడునగుచున్."జై.౪,అ.

ఉద్దండము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది; 2. ఎక్కువైనది.

ఉద్దండించు. సం.అ. క్రి. 1. ఎక్కుడగు; 2. పొడవగు.

ఉద్దండశము. సం. వి. అ. పుం. మత్కుణము, నల్లి.

ఉద్దరి. ద్వ. వి. (ఉద్ద+దరి.) వాటమైమిక్కిలిపొడవైనగట్టు.

ఉద్దరువు. వై. వి. నేలలోనగునవి యుంచి తీసికొనెడి పడ్డిలేనియప్పు.

ఉద్దానము. సం. వి. అ. న. 1. కట్టు; 2. మరుపుట.

ఉద్దాముఁడు. సం. వి. అ. పుం. వరుణుఁడు. విణ. 1. కట్టులేనివాఁడు; 2. స్వతంత్రుఁడు.

ఉద్దాలము. సం. వి. అ. పుం. విరిగి.

ఉద్దాలు. దే. వి. బ. చెప్పులు. "ఎ, గీ. పాదములఁగి ఱ్ఱుకిఱ్ఱనిపలుకుచుండు, కుచ్చుటుద్దాలుఁజేపట్టుఁ గోలయమర." హంస. 3, ఆ.

ఉద్ది. దే. వి. 1. జేత; 2. గూడలులోనగువానితోఁ జల్లునీళ్లుపాఱెడుకాలువ మొదట పచ్చిక పెళ్లలు మొదలగువాని చేనేర్పఱపఁబడినమిఱ్ఱు; 3. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము. విణ. ఏ. సమానము.

ఉద్దించు. దే. స. క్రి. 1. జతపఱచు; "వ. మనమిద్దఱమునుద్దించుకొని కటార్లనెక్కటికయ్యంబు గావించుచుశౌర్యంబుకొలఁదినెఱపుదము." కళా.౮, అ.—2. పోలు. "సీ. ఉదయాద్రితటము నునుద్దించునురమునఁగౌస్తుభంబనుదివాకరుఁడు దోఁప." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

ఉద్దికాఁడు. దే. వి. 1. జతయైనవాఁడు; "భాస్వంతునియుద్దికాఁడు." భల్లా.౫,ఆ.—2. చెలికాఁడు. "ఎద్దుతత్తడిజోదునుద్దికాఁడు." అచ్చ.ఆర,కాం.

ఉద్దితము. సం.విణ.(అ.ఆ.అ.) బద్ధము, కట్టఁబడినది.

ఉద్దివము. సం. వి. అ. న. పట్టపగలు.

ఉద్దియ. వై. వి. యత్నము.

ఉద్దియసేయు. వై. అ. క్రి. (ఉద్దియ+చేయు.) యత్నించు. "ఉ. నిద్దురమేలుకొమ్మురజనీచరవంశపతంసకుంకుమం, బద్దినభంగిమింటనదెయామిని చెల్లెలుకాల్యసంధ్యరా, నుద్దియసేయుచున్నయదియుష్ణమయూఖనుత్ప్రసూతికిన్, బ్రొద్దులు చూచ్చియున్నయవి పూర్వదిశాసరసీరుహాక్షికిన్." సై. ౧, అ.

ఉద్దిష్టము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉద్దేశింపఁబడినది.

ఉద్దీఁడు. దే. వి. ఉద్దికాఁడు, "సీ. పిల్లదీపాడుచుఁ బెనఁగునుద్దీలచే గ్రుద్దులఁబడికందికుందికుంది." శేష. 3, ఆ.

ఉద్దీపకము. సం. వి. అ. పుం. కొండచీమ. విణ. వెలిఁగించునది.

ఉద్దీపనము. సం. వి. అ. న. 1. వెలుఁగుట; 2. విభావభేదము. (ఆలంబనగుణాదికము.)

ఉద్దీపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెలిఁగింపఁబడినది.

ఉద్దేశము. సం. వి. అ. పుం. గుఱి.

ఉద్దేశించు. సం. స. క్రి. గుఱించు.

ఉద్దేశ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) గుఱింపఁదగినది.

ఉద్యోతించు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు, వెలుఁగు.

ఉద్రావము. సం. వి. అ. పుం. ఈడఁబోక.

ఉద్రుతము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) ఈడఁబోయినది.

ఉద్ధతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గర్వించినది.

ఉద్ధతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉద్వృత్తి, గర్వము.

ఉద్ధరణము. సం. వి. అ. న. 1. పెకలించుట; 2. మీఁదికెత్తుట; 3. వాంతియెత్తినయన్నము.

ఉద్ధరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నీళ్లెత్తిచేతఁబోసికొనెడు లోహసాధనవిశేషము.

ఉద్ధరించు. సం.స.క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. మీఁదికెత్తు.

ఉద్ధర్త. సం.విణ. (ఋ.ఈ.ఋ.) ఉద్ధరించువాఁడు.
ఉద్ధర్షము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్సవము, పండుగ.
ఉద్ధవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పండుగ; 2. యజ్ఞ సిద్ధి; 3. దు. ఒక యాదవుఁడు.
ఉద్ధానము. సం. వి. అ. న. పొయ్యి.
ఉద్ధారకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్ధరించువాఁడు.
ఉద్ధారణము. సం. వి. అ. న. ఉద్ధరించుట.
ఉద్ధారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉద్దరువు; "తదనృద్ధికముద్ధారః" అని వైజయంతి. అప్పు. (అనికొందఱు.) 2. పైకెత్తుట; 3. లేవనెత్తుట.
ఉద్ధురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. బరువైనది; 2. దట్టమైనది; 3. నిలుకడైనది.
ఉద్ధూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీఁదికికదలింపఁబడినది.
ఉద్ధృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పయికెత్తఁబడినది; 2. చేదఁబడినది; 3. అనుభవించి విడువఁబడినది.
ఉద్ధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గర్వము; 2. పైకెత్తుట.
ఉద్ధృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పొలిమేరవిధమును సామంతులవలన విని దాని యనుభవాదులెఱిఁగి యాపొలిమేర నేర్పాటుచేసినవాఁడు. విణ. పైకెత్తఁబడినవాఁడు.
ఉద్బుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తలఁపునకు వచ్చినది; 2. మేలుకొన్నది; 3. వికసించినది.
ఉద్బోధకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తలఁపునకుఁదెచ్చువాఁడు; 2. మేలుకొలుపువాఁడు.
ఉద్బోధనము. సం. వి. అ. న. తలఁపునకుఁదెచ్చుట.
ఉద్బోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. తలఁపు; 2. మేలుకోలు; 3. వికాసము.
ఉద్భటము. సం.వి.అ.పుం. తాఁచేలు. విణ. అధికము.
ఉద్భటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు. విణ. అధికుఁడు.
ఉద్భవము. సం. వి. అ. పుం. జననము, పుట్టుక.
ఉద్భవించే. సం. అ. క్రి. జనించు, పుట్టు.
ఉద్భాసితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ప్రకాశితము, వెలిఁగింపఁబడినది.
ఉద్భిజ్జము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భూమిని భేదించుకొని పుట్టునది. (తరుగుల్మాది.)
ఉద్భిదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.—— (ఇది దకారాంతముగాను కలదు.)
ఉద్భిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరిసినది.
ఉద్భూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పుట్టినది; 2. పొడవైనది.
ఉద్భేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎగఁద్రచ్చుట; 2. పుట్టుక.
ఉద్భ్రమము. సం. వి. అ. పుం. ఉబ్బించుట, ఊర్ధ్వభాగమునుకదలించుట. (అనికొందఱు.) అవ్యవస్థితచిత్తత. (అనికొందఱు.) చమత్కారము. (అనికొందఱు.)
ఉద్భ్రాంతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) తిరుగుడుపడినది.
ఉద్యతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. యత్నించినది; 2. పైకెత్తఁబడినది.
ఉద్యతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. యత్నము, కడఁక.
ఉద్యమము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——
ఉద్యమించే. సం. అ. క్రి. యత్నించు, కడఁగు.
ఉద్యానము. సం. వి.అ.న. 1. రాజుయొక్క సాధారణపుతోఁట; 2. ప్రయోజనము; 3. వెడలుట.
ఉద్యాపనము. సం. వి. అ. న. వెడలించుట.
ఉద్యుక్తము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉద్యోగించినది.
ఉద్యోగము. సం. వి. అ. పుం. యత్నము, కడఁక.
ఉద్యోగి. సం. విణ. (న్.ఈ.న్.) ఉద్యోగముకలవాఁడు.
ఉద్యోగించే. సం. అ. క్రి. ఉద్యమించు, కడఁగు.
ఉద్యోతించు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.
ఉద్యోతితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ప్రకాశితము.
ఉద్రంగము. సం. వి. అ. పుం. అంతరమునఁనిలుచు వస్తువు.
ఉద్రము. సం. వి. అ. పుం. నీరుపిల్లి.
ఉద్రిక్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉద్రేకించినది.
ఉద్రేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. విజృంభణము; 2. అతిశయము.
ఉద్రేకించే. సం. అ. క్రి. 1. విజృంభించు; 2. అతిశయించు.
ఉద్వర్తనము. సం.వి.అ.న. 1. ఎగయుట; 2. నలుఁగు; 3. రాయిడి. విణ. అతిక్రమించిననడతగలది.
ఉద్వహ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కూఁతురు.
ఉద్వహనము. సం. వి. అ. న. ఎగఁబట్టుట.
ఉద్వహించే. సం. స. క్రి. 1. ఎగఁబట్టు; 2. మోయు

ఉద్వహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కొడుకు. విణ. పైకెత్తువాఁడు.

ఉద్వాంతము. సం. వి. అ. పుం. మదములేనియేనుఁగు. విణ. 1. క్రక్కఁబడినది; 2. భేదించుకొని వెలికుఱికినది.

ఉద్వాసనము. సం. వి. అ. న. 1. తొలఁగించుట; 2. వధించుట.

ఉద్వాహనము. సం. వి. అ. న. 1. పెండ్లాడుట; 2. ఉత్కంఠ.

ఉద్వాహము. సం. వి. అ. పుం. వివాహము, పెండ్లి.

ఉద్వాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రజ్జువు, త్రాడు.

ఉద్విగ్నము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. వ్యవస్థతప్పినది; 2. వెఱపునొందినది.

ఉద్వీక్షణము. సం. వి. అ. న. మీఁదుచూచుట.

ఉద్వృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గర్వించినది.

ఉద్వృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉద్ధతి, గర్వము.

ఉద్వేగము. సం. వి. అ. న. పోఁక. పుం. 1. ఉబ్బించుట; ఊర్ధ్వభాగమునుకదలించుట. (అనికొందఱు.) అవ్యవస్థితచిత్తత. (అనికొందఱు.) చమత్కారము. (అనికొందఱు.) 2. వెఱపు.

ఉద్వేగిల్లు. సం. అ. క్రి. భీతిల్లు, వెఱచు.

ఉద్వేజనము. సం. వి. అ. న. 1. వెఱపు; 2. కలఁత.

ఉద్వేజితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వెఱపింపఁబడినది; 2. కలఁతపెట్టఁబడినది.

ఉద్వేలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అగ్గలము.

ఉద్వేష్టనము. సం. వి. అ. న. చుట్టుకొనుట.

ఉద్వేష్టితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చుట్టుకోఁబడినది.

ఉద్ధానము. సం. వి. అ. న. అధిశ్రయణి, పొయ్యి.

ఉనికి. దే. వి. 1. ఉండుట; "క. వేఱొకతెఱఁగున నొరులకు, మాఱాడకయునికి లెస్స." భార. విరా. ౧, అ.—2. స్థితి; "నిర్వికారవృత్తినున్నయునికికి." భార. ఆది. 3, అ.—3. స్థానము.

ఉనుకువ. దే. వి. ఉనికి, వాసము.

ఉనుచే. దే. ప్రే. ఉండఁజేయు, ఉంచు.

ఉన్నతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొడవైనది.

ఉన్నతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఔన్నత్యము, పొడవు.

ఉన్నమనము. సం. వి. అ. న. పైకెత్తుట.

ఉన్నమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పైకెత్తఁబడినది.

ఉన్నయము. సం. వి. అ. పుం. పైకెత్తుట.

ఉన్నరూపు. ద్వ. వి. యథార్థము.

ఉన్నవాఁడు. దే. విణ. 1. అన్యుఁడు; "మ. అతివాసిద్ధమునాటిబాలకునకీయాకారమీవర్ణమీ, గతి యీహాసవిలోకనస్వరము లీగాంభీర్యమీకాంతివీఁ, డతఁడేకాఁడగునన్న వారలకునాయాత్మేశసారూప్యసం, గతిసిద్ధింపదువీనియందుమిగులంగౌతూహలంబయ్యెడిన్." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.—2. ఉన్నట్టివాఁడు.

ఉన్నాయము. సం. వి. అ. పుం. ఉన్నయము.

ఉన్నాహము. సం. వి. అ. న. పుల్లనీళ్లు.

ఉన్ని. దే. వి. గొఱ్ఱెబొచ్చు.

ఉన్నిద్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మేలుకొన్నది; 2. వికసించినది.

ఉన్నె. దే. వి. ఉండునె, (రూ.) ఉన్నే.

ఉన్మంథనము. సం. వి. అ. న. 1. కదలించుట; 2. చంపుట.

ఉన్మంథము. సం.వి.అ.పుం.1. చంపుట; 2. చిలుకుట.

ఉన్మంథితము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) కదలింపఁబడినది.

ఉన్మత్తము. సం. వి. అ. పుం. ఉమ్మెత్త. విణ. వెఱ్ఱెత్తినది.

ఉన్మదితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉన్మాదము పట్టినవాఁడు.

ఉన్మదిష్ణువు. సం. విణ. ఉ.——పై.——

ఉన్మనుఁడు. సం. విణ. స. ఉత్కంఠకలవాఁడు.

ఉన్మాథము. సం. వి. అ. పుం. 1. బోను; గాలము. (అనికొందఱు.) 2. వధము.

ఉన్మాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వధించువాఁడు.

ఉన్మాదకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఉన్మదితుఁడు.

ఉన్మాదనము. సం. వి. అ. పుం. మన్మథునియొక్క యొకబాణము. (చూ. మన్మథుఁడు.)

ఉన్మాదము. సం. వి. అ. పుం. ఉన్మాదము. (ప్రియవియోగవిభవభ్రంశాదులచే చేతనా చేతనములయందు సమానముగాఁ బ్రవర్తించుట.)

ఉన్మానము. సం. వి. అ. న. తులామానము, తూనిక.

ఉన్మార్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెడ్డనడత; 2. తప్పుత్రోవ.

ఉన్మిత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొలువఁబడినది.

ఉన్మిషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరిసినది.

ఉన్మీలనము. సం. వి. అ. న. వికసించుట, విరియుట.

ఉన్మీలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరిసినది.

ఉన్ముఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీఁదుచూచునది.

ఉన్ముద్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరిసినది.

ఉన్మూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేరు తెగినది; 2. అడుగుతోఁ జెడినది.

ఉన్మూలించు. సం. స. క్రి. పెల్లగించు.

ఉన్మూలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేరుత్రెంపఁబడినది; 2. అడుగుతోఁ జెఱుపఁబడినది.

ఉన్మేషము. సం. వి. అ. పుం. వికాసము, గెలివి.

ఉపకంఠము. సం. వి. అ. న. దాపు. విణ. దాపైనది.

ఉపకరణము. సం. వి. అ. న. సాధనము, కొఱముట్టు.

ఉపకరించు. సం. అ. క్రి. ఉపయుక్తమగు, ఒదవు.

ఉపకర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉపకరించువాఁడు, మేలుచేయువాఁడు.

ఉపకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేలు; 2. చెదరిన పువ్వులోనగునది.

ఉపకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఉపకర్త.

ఉపకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉపకారముచేసెడుస్త్రీ; 2. ఉప్పరిగ; 3. ఉక్కెఱ.

ఉపకార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉప్పరిగ. విణ. ఉపకరింపఁదగినది.

ఉపకుంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చిట్టేలకి?; 2. నల్లజిలకఱ్ఱ.

ఉపకుల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి?.

ఉపకృతము. సం. వి. అ. న. ప్రయోజనము. విణ. ఉపకరింపఁబడినది.

ఉపకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపకారము, మేలు.

ఉపక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపాయము నెఱింగి ప్రారంభించుట; 2. చికిత్స; 3. మంత్రులలోనగువారిఁ బరీక్షించుట; 4. విక్రమము.

ఉపక్రమించు. సం. అ. క్రి. స. క్రి. ప్రారంభించు. (పౌరాణికుఁడుకథ చెప్పనుపక్రమించెను.) "ఆధ్వరకర్మముపక్రమించె." రామా. ర, ఆ.

ఉపక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. నింద, దూఱు.

ఉపగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది.

ఉపగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రాప్తి, పొందు.

ఉపగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము; 2. సమీపించుట.

ఉపగూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కౌగిలింపఁబడినది; 2. దాఁచఁబడినది.

ఉపగూహనము. సం. వి. అ. న. 1. కౌగిలింత; 2. దాఁచుట.

ఉపగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుకూలించుట; 2. ఉపయోగము; 3. చెఱఁబడ్డది; 4. చేఱు; 5. నూర్యాదిగ్రహణము.

ఉపగ్రాహ్యము. సం. వి. అ. న. ఉపహారము, కానుక.

ఉపఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. సమీపాశ్రయము, ప్రాఁకు.

ఉపచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొడవు; 2. వృద్ధి.

ఉపచరము. సం. వి. అ. పుం. గోమహిష్యాదిగర్భగ్రహణము, వెద. గోమహిష్యాదిప్రథమగర్భము. (అనికొందఱు.)

ఉపచరించు. సం. స. క్రి. 1. సమ్మానించు; 2. సేవించు.

ఉపచరితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సేవింపఁబడినవాఁడు, ఉపాసితుఁడు.

ఉపచాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. యాగాగ్నియందు ఉపయోగింపఁదగినపేరు.

ఉపచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమ్మానము; 2. ఊడిగము; 3. లంచము; 4. వాడుక. (పంచోపచారములు.—స్నానము, పూజ, నైవేద్యము, ప్రదక్షిణము, నమస్కారము. షోడశోపచారములు. — ఆవాహనము, ఆసనము, పాద్యము, అర్ఘ్యము, ఆచమనీయము, అభిషేకము, వస్త్రము, యజ్ఞోపవీతము, గంధము, పుష్పము, ధూపము, దీపము. నైవేద్యము, తాంబూలము, ప్రదక్షిణము, నమస్కారము.)

ఉపచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కాలినది; 2. కూడఁబెట్టినది; 3. వర్ధిల్లినది.

ఉపచిత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎలుకజీడి?.

ఉపజాపకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదము పుట్టించువాఁడు.

ఉపజాపము. సం. వి. అ. పుం. భేదోపాయము.

ఉపజిహ్విక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండనాలుక.

ఉపజీవి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఒకరిననుసరించి జీవించువాఁడు.

ఉపజీవించు. సం. స. క్రి. ఒకరిననుసరించి జీవించు.

ఉపజీవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీవనోపాయము.

ఉపజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉపదేశములేక తనంతట మొట్టమొదట పుట్టెడుజ్ఞానము. (వాల్మీకియొక్క శ్లోకనిర్మాణజ్ఞానమునంటిది.)

ఉపతప్త. సం. వి. ఋ. పుం. రోగము, తెవులు.

ఉపతాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతాపము; 2. రోగము; 3. తొందర.

ఉపతొయి. దే. వి. మల్లవిజ్ఞానము. "ఉపతొయిలోఁ దనకొదవెడుతోరహత్తముచూపి." భార. విరా. ౨, ఆ. (ప్రయోగములు విశేషముగాదొరకమి చేతను దొరకిన రెండు ప్రయోగములును సందిగ్ధములుగానుండుటచేతను ఈయర్థనిర్ణయము మనస్సునకంత ప్రశస్తముగాఁ దోఁచలేదు.)

ఉపత్యక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండచేరువనేల.

ఉపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉపగ్రాహ్యము, కానుక.

ఉపదంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊరుఁగాయ; 2. కొఱుకురోగము.

ఉపదర్శకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తప్పునడవకచూచుకొనువాఁడు.

ఉపదానము. సం.వి.అ.న. 1. అరణము; 2. కానుక.

ఉపదిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపదేశింపఁబడినది.

ఉపదేశము. సం. వి. అ. పుం. హితవచనము.

ఉపదేశించు. సం.స.క్రి. ఉపదేశముచేయు, పన్ను.

ఉపదేష్ట. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉపదేశించువాఁడు, ఉపదేశకుఁడు.

ఉపదేహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెదపురుగు.

ఉపద్రవము. సం. వి. అ. పుం. విప్లవము, హావడి.

ఉపద్రష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. కార్యములవిచారించుకొనువాఁడు.

ఉపధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ధర్మార్థకామములచేత మంత్రిలోనగువారిచిత్తమును పరీక్షించుట; 2. (వ్యాకరణమున) కడపటియక్షరమునకు ముందటి యక్షరము.

ఉపధర్మము. సం. వి. అ. పుం. పాషండధర్మము.

ఉపధానము. సం. వి. అ. న. 1. తలగడ; 2. విషము; 3. స్నేహము.

ఉపధావించు. సం. అ. క్రి. ప్రభావించు, పాఱు.

ఉపధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కపటము; 2. బండికల్లు.

ఉపధూపితము. సం. వి. అ. పుం. సమీపించినయస్తమయము. విణ. 1. చావుసమీపించినది; 2. పొగ వేయఁబడినది.

ఉపనతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదిసినది.

ఉపనయనము. సం. వి. అ. న. వడుగు, (రూ.) ఉపనయము, ఉపనాయము.

ఉపనాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. తంతిచుట్టెడు బిరడ; 2. పుంటిమీఁదపూసెడుమందు.

ఉపనిధి. సం. వి. ఇ. పుం. చెప్పకచూపకయుంచిన యిల్లడ, వాడిక.

ఉపనిషత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1. వేదాంతము; 2. ధర్మము; 3. ఏకాంతము.

ఉపనిష్కురము. సం.వి.అ.న ఉక్కుశము, (రూ.) ఉపనిష్కరము.

ఉపనీతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నడుగైనవాఁడు; 2. సమీపమునకు తేఁబడినవాఁడు.

ఉపన్యసించు. సం. స. క్రి. 1. ఉనుచు; "వ. పురుషోత్తమునందుఁజిత్తంబుపన్యసించి." భాగ. ౨, స్కం.—2. ఉపన్యాసముచేయు.

ఉపన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. ఏదేనియొకవిషయమునెత్తి విస్తరించిచెప్పుట.

ఉపపతి. సం. వి. ఇ. పుం. జారుఁడు, అంకుముగఁడు.

ఉపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలిమి; 2. అంతము; 3. అర్హత; 4. కారణము; 5. దృష్టాంతము; 6. పుట్టుక; 7. వృత్తాంతము.

ఉపపన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉపపత్తి కలది; 2. పుట్టినది.

ఉపపాదకము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) కలిగించునది.

ఉపపాదనము. సం. వి. అ. న. కలిగించుట.

ఉపపాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగింపఁబడినది.

ఉపప్లవము. సం. వి.అ. పుం. 1. ఉత్పాతము; 2. ఉపద్రవము; 3. రాహువు.

ఉపబర్హము. సం. వి.అ.పుం. ఉపధానము, తలగడ.

ఉపబృంహణము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగాపెరుగుట, సంవృద్ధి.

ఉపబృంహితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) చక్కఁగాపెరిగినది, సంవర్ధితము.

ఉపభుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁబడినది.

ఉపభృత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. స్రుగ్భేదము.

ఉపభోగము. సం. వి. అ. పుం. అనుభవము.

ఉపభోగ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁదగినది.

ఉపమ. ఉభ. వై. వి. ఉపాయము. "గీ. నృపనధూటినివధియింపనుపమయొకటి, యాత్మలోపలయోచించియద్భుతముగ." "గీ. తత్క్షణంబయొక్కతస్కరుఁగల్పించి, యార్యవినుతశీలయైనయట్టి, జనపరేణ్యుదేవిసమయింపఁదగునుపా,

యింబుగ అపియరుగుమనినవాఁడు." హరిశ్చ. ౫, అ.—సం. అ. స్త్రీ. 1. ఒకఅర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. పోలిక; 3. పోల్పఁదగినచంద్రాది. విణ. ఉత్తరపదమైనచో సమానము.

ఉపమరి. వై. విణ. వెరవరి, ఉపాయశాలి.

ఉపమాత. సం. వి. బు. స్త్రీ. దాది. విణ. ఉపమానము చెప్పెడువాఁడు.

ఉపమానము. సం. వి. అ. న. 1. పోలిక; 2. పోల్పఁదగినచంద్రాది.

ఉపమించే. సం. స. క్రి. పోల్చు.

ఉపమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపమింపఁబడినది, పోల్పఁబడినది.

ఉపమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపమానము, పోలిక.

ఉపమేయము. సం. వి. అ. న. పోలికయందలివిషయము. విణ. పోల్పఁదగినది.

ఉపయమము. సం.వి.అ.పుం. ఉద్వాహము, పెండ్లి.

ఉపయాచితకము. సం. వి. అ. న. అభీష్టసిద్ధికై దేవతలకీఁబడుద్రవ్యము, మ్రొక్కుబడి.

ఉపయామము. సం. వి. అ. పుం. ఉపయమము.

ఉపయుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒదవుబడినదైనది.

ఉపయోగము. సం. వి. అ. పుం. ఒదవుబడి.

ఉపయోగించే. సం. అ. క్రి. ఒదవు.

ఉపరంధ్రము. సం. వి. అ. న. తోలకు.

ఉపరక్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. రాహువుచే పట్టఁబడినవాఁడు;(చంద్రుఁడులేక సూర్యుఁడు.) 2. వ్యసనార్తుఁడు.

ఉపరక్షణము. సం. వి. అ. న. పెత్తెములవారు సందడిలేక తోలఁగించుట. శిబిరరక్షణముకొఱకు చుట్టుఁబెట్టినవెలుగులోనగునది.(అనికొందఱు.)

ఉపరతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉడిగినది.

ఉపరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఉడుకున; 2. పురుషాయితము.

ఉపరథ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పసులులోనగువానిరాకపోకలచేతనేర్పడిన ఊరిముందటిదారి. పుంత.

ఉపరాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాహువు సూర్యచంద్రులనుబట్టుట; 2. ఆన్వాయము; 3. గ్రహకల్లోలము; 4. వ్యసనము.

ఉపరామము. సం. వి. అ. పుం. ఉడుకువ.

ఉపరుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) అడ్డగింపఁబడినది.

ఉపరోధము. సం.వి.అ.పుం. అవరోధము, అడ్డగింత.

ఉపరోధించే. సం.స.క్రి. అవరోధించు, అడ్డగించు.

ఉపల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కల్వపుగుండు; 2. పాత్రము; 3. మొరపఱాయి. అ. పుం. ము. 1. ఱాయి; 2. రత్నము.

ఉపలంభము. సం. వి. అ. పుం. అనుభవము.

ఉపలక్షణము. సం. వి. అ. న. ఒకటినుద్దేశించి చెప్పినది సామాన్యధర్మముచే తదితరస్థలములయందును ప్రవర్తించుట.

ఉపలబ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. తెలియఁబడినది.

ఉపలబ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తెలివి; 2. పొందు.

ఉపలాలనము. సం. వి. అ. న. బుజ్జగము.

ఉపలాలించే. సం. స. క్రి. బుజ్జగించు.

ఉపలాలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బుజ్జగింపఁబడినది.

ఉపలింగము. సం. వి. అ. న. ఉపద్రవము.

ఉపలిప్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అలుకఁబడినది.

ఉపలేపనము. సం. వి. అ. న. గోముఖము, అలుకుట.

ఉపవడము. దే. వి. మేలుకొనుట, అవబోధము. (ఉప్పవడముయొక్కరూపాంతరము.)

ఉపవనము. సం. వి. అ. న. ఆరామము, తోఁట.

ఉపవర్తనము. సం. వి. అ. న. దేశము, విలాతి.

ఉపవసథము. సం. వి. అ. పుం. గ్రామము, ఊరు.

ఉపవసించే. సం. అ.క్రి. భుజింపకుండు, పస్తుండు.

ఉపవస్తము. సం. వి. అ. పుం, న. ఉపవాసము.

ఉపవాసము. సం. వి. అ. పుం న. పస్తు.

ఉపవాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. రాజెక్కెడి యేనుఁగు. ఔపవాహ్యము.

ఉపవిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివిష?.

ఉపవిష్టుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూర్చుండినవాఁడు.

ఉపవీతము. సం. వి. అ. న. ఎడమభుజముమీఁదుగా కుడిపార్శ్వమున వ్రేలెడు జందెము.

ఉపవేశము. సం. వి.అ. పుం. ఆసన, కూర్చుండుట.

ఉపశమము. సం.వి.అ.పుం. 1. అడఁగుట; 2. ఓర్పు.

ఉపశమించే. సం. అ. క్రి. 1. అడఁగు; 2. ఓర్పు. (రూ. ఉపశమిల్లు.)

ఉపశయము. సం. వి. అ. పుం. నలయొడ్డియాచెంత తానుదాఁగియుండుటకై త్రవ్వినపల్లము, మాటు.

ఉపశల్యము. సం. వి. అ. న. గ్రామముచేరువనేల.
ఉపశాంతి. సం.వి.ఇ.స్త్రీ. 1. అడఁగుట; 2. ఓర్పు.
ఉపశాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావలివారు వరుసక్రమమున పండుకొనుట; 2. వరుస.
ఉపశోభితము. సం.విణ.(అ.ఆ.అ.) ప్రకాశించినది.
ఉపశ్రుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమ్మతింపఁబడినది, ఒడఁబడినది.
ఉపశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తమభాషణమప్పుడు డబ్బాటునఁగలిగెడిశుభాశుభసూచకమగు అన్యసంభాషణశ్రవణము; 2. ఒడఁబాటు.
ఉపసంపన్నము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. యజ్ఞార్థము చంపఁబడినది; (పశ్వాది.) 2. నీళ్లుపోసి వండినది.
ఉపసంవ్యానము. సం.వి.అ.న. పరిధానము, దోవతి.
ఉపసంహరించు. సం.స.క్రి. 1. మరలించు; 2. సంహరించు.
ఉపసంహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మరలించుట; 2. సంహారము.
ఉపసరము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) ఉపచరము.
ఉపసర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. (క్రియాయోగమున.) ప్రాది; 2. ఉత్పాతము; 3. ఒకానొక రోగము.
ఉపసర్జనము. సం. వి. అ. న. అప్రధానము.
ఉపసర్పణము. సం.వి.అ.న. ఆశ్రయము, ప్రాపు.
ఉపసర్పించు. సం.స.క్రి.ఆశ్రయించు,ప్రాపుగొను.
ఉపసర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తొలిచూలావు.
ఉపసూర్యకము. సం. వి. అ.న. సూర్యపరివేషము.
ఉపస్కరము. సం. వి. అ. పుం. సంభారము.
ఉపస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. చేరిక; 2. సేవ.
ఉపస్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేరినది.
ఉపస్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేరిక; 2. తోఁచుట.
ఉపస్పర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆచమనము; 2. స్పర్శము; 3. స్నానము.
ఉపహతము. సం.విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉపద్రవము నొందినది; 2. నాశమునొందినది.
ఉపహతి.సం.వి.ఇ.స్త్రీ. 1. ఉపద్రవము; 2.నాశము.
ఉపహారము.సం.వి.అ.పుం. ఉపాయనము, కానుక.
ఉపహితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉంచఁబడినది.
ఉపహ్వరము. సం. వి. అ. న. 1. ఏకాంతము; 2. సమీపము.
ఉపాంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. సుతిపోసిడి తిత్తి; 2. మీమాంసాది. (అవి. ర.—మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము.)
ఉపాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమీపము; 2. మూల. విణ. సమీపించినది.
ఉపాంశు. సం. అవ్య. ఏకాంతము. "గంజాహాలలు పాంశునభుజించునధములు." ఆము. ర, ఆ.—వి. ఉ. పుం. వు. జపభేదము.
ఉపాకరణము. సం. వి. అ. న. సంస్కారపూర్వకముగా వేదమును గ్రహించుట.
ఉపాకర్మము. సం. వి. న. న.——వై.——
ఉపాకృతము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞమునందు అభిమంత్రించి చంపఁబడినపశువు. విణ. కుదియింపఁబడినది.
ఉపాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. ఇతిహాసము.
ఉపాగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. వచ్చినది.
ఉపాత్తము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. అపహరింపఁబడినది.
ఉపాత్యయము. సం. వి. అ. పుం. అతిక్రమణము, తుటారము.
ఉపాదానము. సం. వి. అ. న. 1. కారణము; 2. విషయములవలనపాఱెడు ఇంద్రియములను మరలించుట.
ఉపాదేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ్రహింపఁదగినది.
ఉపాధానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉంచుట; 2. ధరించుట; 3. కప్పుట.
ఉపాధి. సం వి. ఇ. పుం. 1. ధర్మచింత; 2. కపటము; 3. కుటుంబమునందు మిక్కిలి యాసగలవాఁడు; 4. విశేషణము.
ఉపాధ్యాయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఉపాధ్యాయత్వముచేసెడు ఆఁడుది.
ఉపాధ్యాయాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపాధ్యాయుని పెండ్లాము.
ఉపాధ్యాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉపాధ్యాయత్వముచేసెడి ఆఁడుది; 2. ఉపాధ్యాయుని పెండ్లాము.
ఉపాధ్యాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదమును చదివించువాఁడు; 2. చదువుచెప్పువాఁడు.
ఉపానహము. సం. వి. హ. స్త్రీ. చెప్పులు.

ఉపాయనము. సం. వి. అ. న. ఉపహారము, కానుక.

ఉపాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెరవు; 2. పొందు. (చతురుపాయములు.—సామము, భేదము, దానము, దండము. మాయ, ఉపేక్ష, ఇంద్రజాలము. ఈమూటినిగూడఁజేర్చి సప్తోపాయములని కొందఱు నీతికోవిదులు చెప్పుదురు. మఱియు నాయకుఁడునాయికయొక్కకోపమును పోఁగొట్టునపుడు ఉపయోగించెడు ఉపాయములు అ ఱు.—సామము, భేదము, దానము, నతి, ఉపేక్ష, రసాంతరము.)

ఉపార్జనము. సం. వి. అ. న. సంపాదనము, గడన.

ఉపార్జించు. సం. స. క్రి. సంపాదించు, గడించు.

ఉపార్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గడింపఁబడినది.

ఉపాలంభము. సం. వి. అ. పుం. మర్మముదూఱిపాఅనాడుట.

ఉపాలంభించు. సం. స. క్రి. మర్మముదూఱిపాఅనాడు.

ఉపాలబ్ధము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మర్మముదూఱిపాఅనాడఁబడినది.

ఉపావృత్తము. సం. విణ. (అ.ఆ. అ.) పలుమాఱు నేలఁబొర్లాడినది. (గుఱ్ఱము.)

ఉపాశ్రయము.సం.వి.అ.పుం. 1.ప్రాపు; 2. ఆనిక.

ఉపాశ్రితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఆశ్రయింపఁబడినది.

ఉపాసంగము. సం. వి. అ. పుం. ఆస్థులపొది.

ఉపాసకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సేవకుఁడు.

ఉపాసన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. న. సేవ. అ. న. ము. 1. శరాభ్యాసము; 2. పీఁట.

ఉపాసము. వై. వి. ఉపవాసము. "క. దినమొక్కొక్కటియొక్కఁగ, వనజాతుండుపవసించివత్సర మెల్లం, జనఁగానొక్కొకయదియె, క్కనుపాసంబుండియశనకర్మమునడపుఁ." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

ఉపాసించు. సం. స. క్రి. సేవించు, కొలుచు.

ఉపాసిత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) ఉపాసించువాఁడు.

ఉపాసితుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉపాసింపఁబడినవాఁడు. సేవితుఁడు.

ఉపాసీనుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) సమీపమందుఁ గూర్చున్నవాఁడు.

ఉపాస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపాసనము, సేవ.

ఉపాస్యుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉపాసింపఁదగినవాఁడు, సేవ్యుఁడు.

ఉపాహితము. సం. వి. అ. పుం. తోఁకచిచ్చు. విణ. ఆరోపితము.

ఉపాహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గ్రహింపఁబడినది; 2. పట్టుపడినది.

ఉపేంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హరి, వెన్నుఁడు.

ఉపేక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. అశ్రద్ధ, ఒప్పరికము.

ఉపేక్షకుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉపేక్షించువాఁడు, ఒప్పరికించువాఁడు.

ఉపేక్షించు. సం.స.క్రి. అశ్రద్ధచేయు, ఒప్పరికించు.

ఉపేక్షితుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉపేక్షింపఁబడినవాఁడు, ఒప్పరికింపఁబడినవాఁడు.

ఉపేత. సం. విణ. (బు.ఈ.బు.) 1. ఉపాయము లుపన్నువాఁడు; 2. సమీపించువాఁడు.

ఉపేతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూడుకొన్నది.

ఉపోదక. సం. వి. అ. స్త్రీ. దుంపబచ్చలి. (రూ. ఉపోదకి. ఈ. స్త్రీ.)

ఉపోద్ఘాతము. సం. వి. అ. పుం. ఉదాహరణము.

ఉపోషణము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసము, పస్తు.

ఉపోషితుఁడు.సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) పస్తున్నవాఁడు.

ఉపోష్యము.సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) పస్తుండఁదగినది.

ఉప్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) విత్తఁబడినది (నేల.)

ఉప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విత్తుట, వెద.

ఉప్పత. దే. వి. ఓర్వలేనితనముచేత ఆడిపోసికొనుట.

ఉప్పతించు. దే. స. క్రి. ఓర్వలేనితనముచేత ఆడిపోసికొను. "ఉప్పతించివాఁడు సురసురనెనే మో." క్షేత్రయ.

ఉప్పతిల్లు. వై. అ. క్రి. పుట్టు, ఉత్పత్తియగు.

ఉప్పన. దే. వి. ఒకరసము. (చూ. రసము.)

ఉప్పనఁబట్టెలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "సి. పడఁతినీచూపులుప్పనఁబట్టెలాడించిచెలుల వక్త్రములఁబూజింతుఁగాక." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

ఉప్పర. దే. వి. త్రవ్వియు గోడలుపెట్టియు బ్రదికెడుజాతి. (ఉప్పరవాఁడు, ఉప్పరది.)

ఉప్పరము. వై. వి. 1. ఆకాశము; 2. మీఁదు*. "దోమతెరలుప్పరమెత్తిరి." ఆము. ౫, ఆ. "నక్షత్రచరిమింటికుప్పరముగా వెసవాఁటి." జై. ౫, ఆ. (వృత్తియందంత్యవర్ణలోపము. "ఉ. రథం.బుప్పరవీదిఁదోలుకొని యుగ్రగతింబఅతెంచితాఁకినన్." భార. విరా. 3, ఆ.)

ఉప్పరి. దే. వి. ఉప్పరవాఁడు, ఖనకుఁడు.

ఉప్పరించు. దే. స. క్రి. మల్లయుద్ధక్రియావిశేషము. "వ. ముడమలమెడమలంచియునలంచియుఁ, బిక్కలమొక్కలంబునఁజప్పరించియునుప్పరించియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

ఉప్పరిగ. వై. వి. మిద్దెమీఁదికట్టడము, మేడ.

ఉప్పలవాయి. దే. వి. బొట్టనజుట్టనవ్రేళ్లనడుము. "గీ. అంగుళాగ్రములఁ చిటికెనలందు మొదలు, లనఘు దేవర్షితీర్థములనఁగఁబరఁగు, పరుసవలకేలి యుప్పలవాయిపైత్థ, కంపుతీర్థంబుతర్పణకార్యమునకు." భార. అను. ౪, ఆ.

ఉప్పలి. దే. వి. కీడు, ఆపద.

ఉప్పవడము. దే. వి. (చూ.) ఉపవడము. "సీ. భూనాయకుండునుభోజనోత్తరమునఁబవళించియంతనుప్పవడమగుచు." పర. 3. ఆ.

ఉప్పళము. దే. వి. (ఉప్పు+ఆళము.) ఉప్పుపంటపెట్టెడు నేల. ఉప్పురాసులుండెడుచోటు. (అని కొందఱు.)

ఉప్పళించు. దే. వి. ఉప్పరించు. "ఎ. గీ. కాలిదెసఁ జొరనచ్చుటగానిపించు, నుడుగునీసానఁబట్టియు నుప్పళించి, పోవనిచ్చుమగుడ నేచిపోరఁజేరు, నెడలసరిసేయనగుతడవికహత్తు." భార. విరా. ౨, ఆ. (ఉప్పరించు ఉప్పళించు ఈరెండును సమానార్థకములుగా కనఁబడుచున్నవి.)

ఉప్పి. దే. వి. కుండలి?. (ఇది ద్వివిధము—తెల్లయుప్పి, నల్లయుప్పి.)

ఉప్పిఁడి. దే. విణ. (ఉప్పు+ఇఁడి.) ఉప్పులేనిది, అలవణము.

ఉప్పిరింత. దే. వి. జ్యోతిష్మతి?.

ఉప్పు. దే. స. క్రి. ఆవికిపోకయుండికించు. (చూ. ఆవించు.) వి. లవణము.

ఉప్పుఁగండ. ద్వ. వి. (ఉప్పు+కండ.) ఉప్పుచమిరి యెండఁబెట్టిన మాంసఖండము.

ఉప్పుఁగడలి. దే. వి. (ఉప్పు+కడలి.) లవణసముద్రము.

ఉప్పుఁగాయ. దే.వి.(ఉప్పు+కాయ.) ఊరుఁగాయ, ఉపదంశము. "మ. కప్పురపుందోయముమీఁగడల్ పెరుగులుప్పుంగాయలుఁ మున్నుగాఁ, బరిపూర్ణంబుగ నారగించిరి." అని. ౧, ఆ.

ఉప్పుఁగుందము. దే. వి. (ఉప్పు+కుందము.) బాలక్రీడావిశేషము.

ఉప్పుఁజేఁప. దే. వి. (ఉప్పు+చేఁప.) ఉప్పుచమిరి యెండఁబెట్టిన మత్స్యము.

ఉప్పుఁబఱ్ఱ. దే. వి. (ఉప్పు+పఱ్ఱ.) తనంతట ఉప్పు పండెడు నేల.

ఉప్పుడు. దే. వి. ఉప్పుట. (ఉప్పుడుబియ్యము.)

ఉప్పువాము. దే. వి. ఉప్పుపంటపెట్టెడుచోటు.

ఉప్పెన. వై. వి. 1. సముద్రోల్బణము*; 2. విజృంభణము*. "ఉ. తప్పకసర్వబాంధవవితానముఁబుత్రులునిష్టభృత్యులఁ, జెప్పఁగనున్నవారలని చిత్తములోనలరుంజనుండువా, రుప్పెనమోహరజ్జలసముద్ధతిఁగట్టుచుధర్మమ్రోలఁద, న్నొప్పనసేయనున్నగడునుగ్రపుదాయలుగారె యార యఁ." శివ. ఉ. ౨, ఆ.

ఉప్పొంగు. దే. అ. క్రి. (ఉబ్బి+పొంగు.) 1. మిక్కిలి యుబుకు; 2. మిక్కిలి సంతోషించు; 3. విజృంభించు.

ఉబలాటము. దే.వి.జోలి.మిక్కిలిఅభిలాషము. (అని కొందఱు.)

ఉబుకు. దే. అ. క్రి. పొంగు. వి. పొంగుట.

ఉబుసు. దే. వి. 1. పనిలేనికాలము; "క. కావునవిపంచిఁగైకొని, నీవించుకగానపటిమనెఱపఁగవలయుఁ, నావుడునట్టులకాకని, యావిద్యంబ్రొద్దువుచ్చెనతనికిమిగులఁ. వ. ఇవ్విధంబునంగలభాషిణిగాన విద్యాకౌశలంబుననతనియుబుసుఁబుచ్చె." కళా. 3, ఆ.—2. వృత్తాంతము. "ఉ. ఇంచినప్రొద్దు పోకడకునెవ్వరితోనుబుసేమిచెప్పుదుఁ." విక్ర. ౬, ఆ.

ఉబ్బ. వై. వి. ఉక్క, ఊష్మము.

ఉబ్బకము. వై. వి. 1. ఆధిక్యము; 2. ఉత్సాహము. "చ. వలఁబడిచిక్కుటొండె వలపుచ్చుకపోవుట యొండెఁగాక ప, క్షులువలఁగొంచుభారమునకుం దమకింపక యుబ్బకంబునఁ, వలగొనిపాఱు టెట్లు." పంచ. నా. ౨, ఆ.

ఉబ్బతిల్లు. వై. అ. క్రి. ఉబ్బు, పొంగు.

ఉబ్బనీరు. వై. వి. ఉష్మనీరు.

ఉబ్బరపోవు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉబ్బరము+పోవు.) చేష్టలుడిగి యేమితోఁచక అట్టెనిలుచు, నిశ్చేష్టపడు. "చ. ఇరువురునీలనీరజనిభేక్షణలించినవేడ్కతోఁబర, స్వరమెదిరించికాంచనవుబంతులఁ దచ్చనపాటులాడఁగా, ధరణిపుఁడడ్డమైచనుదుం

దద్భుజదండముదాఁకిమిట్టిబి, ట్టురవడిఁజెందుక్ర మ్మతీనసుబ్బరపోయిరిభామినీజనుల్." నై. 3, ఆ.

ఉబ్బరము. వై. వి. 1. కడుపుబ్బుట; 2. అతిశయము. "ప్రత్తిసంపత్తియుబొబ్బరయుబ్బరంబును." భీ. 3, ఆ.

ఉబ్బరించు. వై. అ. క్రి. 1. కడుపుబ్బు; 2. అతిశయించు. "ద్వి. ఉబ్బునూర్పులతోడనొకకొంతసేపు, ఉబ్బరింపకపట్టియూరకుండుచును." రా. యు, కాం. (ఇక్కడ ఉబ్బరింపక అనఁగా మీఅక అని యర్థము.)

ఉబ్బలి. దే. వి. బురద. "సీ. ఆలికిఁగేకులహాలాహాలికిగద్దఱతిపికావలికిమందపుఁగరువలికిఁగసరు, చిలికిసారెకుఁజేర కులికియూర్చుపిసాళికలికి రాచిలుకతెక్కలికిదొగల, చెలికిఁగప్రపుబూదివలికి మారునిపూవులికి మొత్తములయంకిలికినంచ, కలికిమిన్నలబల్రవలికిశారికలరవలికి నామని పెద్దపులికిమృదుల, పలికిఁబన్నీటివాఁకయుబ్బలికి గంధ, ఫలికివికసితసుమవనస్థలికిఁగూర్తి, వెలికిఁగ్రమ్మఁగఁజిలుకలకొలికియెంత, యలికియులికి నొమముఁదూలఁబలికినేడు." రసి. ౬, ఆ. (చూ. ఉమ్మలి.)

ఉబ్బసము. వై. వి. ఊర్ధ్వశ్వాసరోగము.

ఉబ్బు. వై. అ. క్రి. 1. ఉబ్బరించు; 2. పొంగు, 3. లేచు; "ద్వి. ఇదియేమిమునినాథయీతటాకమున, నుదకంబులో ఘోషముబ్బుచున్నదియు." రా. ఆర, కాం.—4. సంతోషించు; 5. స్థూలించు. వి. సంతోషము.

ఉభయము. సం. స. ద్వి. 1. రెండవయవములుగలది; 2. గుడియుత్సవపుఁగట్టడ. (గుడిపారుపత్తెకాఁడును లోకులును జేరిచేయునుత్సవముగనుక దీనికి ఉభయమని పేరుకలిగెను.)

ఉమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. నూనెయగిసెకి; 3. కాంతి; 4. పసుపు; 5. యశము.

ఉమాదము. వై. వి. ఉమ్మాదముయొక్కరూపాంతరము.

ఉమాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

ఉమి. వై. వి. ఉమ్మియొక్కరూపాంతరము.

ఉమియు. వై. స. క్రి. (ఎంగిలిలోనగువాని) ఉమ్మివేయు, తూపాడుచు.

ఉముక. దే. వి. పొట్టు, తుషము.

ఉమేజువారు. హిం. వి. ఉద్యోగమునకై కనిపెట్టియుండువాఁడు.

ఉమ్మ. వై. వి. ఉబ్బ, ఊష్మము.

ఉమ్మగిల్లు. వై. అ. క్రి. ఆవిరిచే నుడుకు.

ఉమ్మడి. దే. వి. 1. పొత్తు; "ఉ. ఉమ్మడిసొమ్ముగానఁ దనయోపిసయంతయునన్నివంకలన్, నెమ్మదిఁ బాఱఁజల్లుచును నీల్గెడుఁదాన ప్రదాతనంచుని, క్కమ్ముగవేఱుపడ్డతుదిఁగానఁగరాదె." భో. ౬, ఆ.—2. నిత్యపుఁగట్టడ. "సీ. శ్రీరంగవిభుఁబ్రతిష్ఠించి యర్వదివేల మాడలద్దేవునుమ్మడికినొసఁగె." జై. ౧, ఆ.—ద్ర. ఏకకాలమున. "గీ. లేమ వీక్షణమాలాశిలీముఖములు, శంబరారాతి శితసుమసాయకములు, గాటముగఁబర్వియుమ్మడిఁగాఁదుటయును, వసుమతీజానిపరవశస్వాంతుఁడయ్యె." రసి. 3, ఆ. (ఇక్కడనిదిపూర్వకవిప్రయోగములయందొక్కశబ్దపూర్వకముగానే కానఁబడుచున్నది. "పెక్కుబలంబులప్పుడొక్కుమ్మడిఁద్రోచియుద్ధతమహోదధిఁబోలఁగ." భార. ద్రో. ౨, ఆ. ఇత్యాదులు.)

ఉమ్మదము. వై. వి. ఉమ్మ, ఊష్మము.

ఉమ్మనీరు. వై. వి. ప్రసవజలము*.

ఉమ్మలము. దే. వి. 1. దుఃఖము; 2. శోకము. (చూ. ఉమ్మలించు.)

ఉమ్మలి. దే. వి. ఉబ్బలి. "వ. కమ్మకస్తురియుమ్మలిం బడికదలమెదలలేనినీలాలకజాలంబులు." కళా. ౬, ఆ.

ఉమ్మలించు. దే. అ. క్రి. 1. దుఃఖించు; "గీ. ఒక్కరేయినీపాలనాయునికిగాఁగఁ, బలికికొన్నారమదిచెల్లెనలఘుచరిత, పోయివచ్చెదననిదివంబునకుఁబోవ, నుత్సహించెనమ్మునిమదినుమ్మలింప." సం. "దుఃఖితోభరతశ్శ్రేష్ఠస్యారూపబలాత్కృతః." భార. శల్య. ౨, ఆ.—2. శోకించు. "చ. నీకు నైవగపుపుటదుబంధులురాజుదేవులున్, దిరియుదురింకవారిదగుదీనతశోర్వక యుమ్మలించెదన్." సం. "దుర్యోధననశోచామిత్వామహంపురుషర్షభ, హతపుత్రోతుశోచామిగాంధారీంపితరంచతే, భిత్తుకావిచరిష్యేతేశోచంతోపృథివీమిమామ్." భార. సౌ. ౧, ఆ.

ఉమ్మలిక. దే. వి. 1. దుఃఖము; "క. ఇమ్మహియెల్లనునీమది, యుమ్మలికకుఁజాలనొచ్చె." సం. "దుఃఖప్యైతస్య మహతో ధార్తరాష్ట్రకృతస్యవై."

భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—2. శోకము. (రూ. ఉమ్మలికము. "ఉ. సమ్మదమారఁగామనుపఁజాలెడు మిత్రుఁడడంగిపోవనీ, తమ్ములకుంజనించెవగదైన్య ముమానఁగనెప్పుడేగునం, చుమ్మలికంబుతోసరసు లొక్కటఁగన్నుల నీరునించెనాఁ, గ్రమ్మఁదొడంగెఁదేనియలుకైరవపజ్జ్వలలోననెల్లెడన్." షో. ౧, ఆ.)

ఉమ్మలికించు. దే. అ. క్రి. 1. దుఃఖించు; 2. శోకించు. "చ. మేనిలో నునిచినవాఁడఁబ్రాణముల నుమ్మలికింపకుఁడించుకేనియున్." భార. భీష్మ. 3, ఆ.

ఉమ్మాదము. వై. వి. చిత్తవిభ్రమము, (చూ.) ఉన్మాదము.

ఉమ్మాయముత్తియము. ద్వ. వి. క్షుద్రమౌక్తికము.

ఉమ్మి. వై. వి. ఉమిసెడు ఎంగిలి, ఊర్వి.

ఉమ్మెత. వై. వి. ఉమ్మెత్తయొక్కరూపాంతరము.

ఉమ్మెత్త. వై. వి. ఉన్మత్తము?.

ఉమ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉమలుపండునది. (పాలము.)

ఉయాల. ద్వ. వి. ఉయ్యాల. "సీ. నిలువుటద్దములు గంటలయుయాలలుంహంసతూలికపాన్పులు దోమతెరలు." షో. 3, ఆ. (ఊయేలయొక్కరూపాంతరము.)

ఉయేల. ద్వ. వి.——పై.——

ఉయ్యల. ద్వ. వి.—పై.—"క. ఉయ్యలనూఁపుచుఁ దెనుపఁదొడఁగెనావరశిశువున్." కళా. ౬. ఆ.

ఉయ్యాల. ద్వ. వి. బిడ్డలను పండఁబెట్టి ఊఁచెడు డోల. "సీ. ఔదలఁజదలేటిలేఁదరఁగలుబాలుఁ డగుచందమామనుయ్యాలలూఁప." హరి. ఉ. ౬, ఆ. (ఊయేలయొక్కరూపాంతరము.)

ఉయ్యాలతొట్టి. ద్వ. వి. తొట్ల. "సీ. ఉయ్యాలతొట్టిలోనునిచి చేతులుపట్టి యూఁచియాడెడుపాటనుబ్బనేర్చె." వి, పు. ౭, ఆ.

ఉయ్యాలపులుఁగు. ద్వ. వి. సారసపక్షి, (రూ.) ఉయ్యాలచేఱుఁబులుఁగు.

ఉయ్యాలమంచేము. ద్వ. వి. డోలామంచము. "ఎ. గీ. మించుదంతపుటుయ్యాలమంచమునను." (ఉయ్యేలమంచమనిపాఠాంతరము.) కళా. ౨, ఆ.

ఉయ్యెల. ద్వ. వి ఉయ్యాల. "చ. గతాగతకారియై నయు, యెయ్యలయునుబోలెనూఱడకయెంతయుఁ బ్రొద్దువినిశ్చితాత్ముఁడై." భార. ఆర. ౨, ఆ (ఊయేలయొక్కరూపాంతరము.)

ఉయ్యేల. దే. వి.——పై.——

ఉరక. దే. అవ్య. ఊరక. "గీ. పెక్కునోళ్లనురక పెక్కుదెఱంగుల, నఱచెదిట్టిపట్టికఱకులేల, మగతనంబునెఱపిజగడంబొనర్పుము, సోఁకుఱేఁడయెందుస్రుక్కిచనక." (ఇత్యాదిస్థలములయందు దీనికీయర్థముచెప్పుటయే పొసఁగియున్నది గానియిట్టిప్రతి గమిగ్రంథకర్తకృతులయందు మాత్రముకాన కుచున్నది.) అచ్చ. యు, కాం.

ఉరగము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

ఉరడించు. దే. అ. క్రి. ఉరవడించుయొక్కరూపాంతరము. "క. జ్వరవరయేనుండఁగనీ, కొరుఁదొడరఁగఁదగునెరమ్మయురడింపుమునీ, పరువెల్లఁజూపునాచేఁ, బొరిఁబోయెడుతెఱఁగునొయ్యఁబొందెదుపిదపన్." హరి. ఉ. ౧, ఆ. (రూ. ఉరణించు.)

ఉరణము. సం. వి. అ. పుం. మేషము, పొట్టేలు.

ఉరణాత్ము. సం. వి. అ. పుం. తగిరిస?.

ఉరణాఖ్యము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

ఉరభ్రము. సం. వి. అ. పుం. ఉరణము, పొట్టేలు.

ఉరమరిక. దే. వి. రమారమి.

ఉరము. సం. వి. న్. న. ఱొమ్ము. విణ. శ్రేష్ఠము.

ఉరరీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది, ఇయ్యకొనఁబడినది.

ఉరరీకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అంగీకారము, ఇయ్యకోలు.

ఉరలఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉరలన్+పడు.) దొర్లు. (స్వార్థమునపడు.) (చూ. ఉర్లఁబడు.)

ఉరలఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (ఉరలన్+పాఱు.) చలించు. "మ. నీబలం, బురలంబాఱఁగభీష్మపైఁగ విసెరాద్రోద్రేకముంజూచిఖే, చరలోకంబును సంచలింపహరిచంచద్బాహుఘోరాకృతిన్." భార. భీష్మ. 3, ఆ. (చూ. పాఱు.)

ఉరలు. దే. అ. క్రి. 1. దొర్లు; "ఉరలంద్రోయుచు నుబోవు." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. కాఱు; "సీ. తోయజదళములతుదిమంచుతోరఁగెడుగతిఁగన్నుఁగవనత్రుక్కణములురల." భార. విరా. ౨, ఆ.—3. రాలు; "హస్తికులమస్తకంబులమరలించియుఁ బొరలించియు." ఉ. హరి. ౬, ఆ.—4. వీడు. "క. నటనోద్భటుఁడైనమహా, నటునిజటాజాటము రలినందొరఁగుమరు, త్కటకనదియిదియనుచుఁజ

ని, యటకనియెందుంగభద్రనఖము ఖముద్రక్." పాండు. ౧, ఆ.

ఊరలుకొను. దే. అ. క్రి. వీడు. (స్వార్థమునకొను.) "ఉన్నతతేజంబులురలుకొనఁగ." భాగ. ౨, స్కం.

ఊరవడి. ద్వ. వి. (ఊరవు+వడి.) అతివేగము. "గీ. రాఘవునిరందుపైవాఁడురవడినంప, వానఁగురిసి వ." అచ్చ. యు, కాం.(ఈగ్రంథమునందేయొకానొకచోనిదియలఘు రేఫయుక్తముగాఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది. వ్యుత్పత్తివిచారముచేసినయెడనదిదుష్టముగాదు. "ఎ, గీ. ఊఱవడిగవ్రాలిరామునిమఱువునేరి." అచ్చ. యు, కాం.)

ఊరవడించు. ద్వ. అ. క్రి. 1. ఊరవడిగొను; 2. వేగిరపడు. "ద్వి. ఊరవడింపకుఁడు హూహూ మానుమానుఁ, దరసికార్యముచూతమని నిభీషణుఁడు." రా. యు, కాం. (రూ. ఊరవణించు. "గీ. సారవంతమైకర్ణునిసైన్యమురవ, ణించుఁగాకేమిదీనికినృపరేణ్య." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.)

ఊరవు. వై. వి. ఔచిత్యము*. "వ. ఊరవుననూఁకియు నెరవునఁదాఁకియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.— విణ. 1. అధికము;(చూ.ఉఱవు.) 2. ఉచితము*. "క. దురమునకుఁ మధురయుఁబు,ష్కరముఁబ్రయాగంబుఁదగినకలఁకులుమీకే, దురవగునదిగోనుమ సిహరి, యిరవగుగోవర్ధనంబు సేనయొసఁగెదక్." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

ఊరశ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. కవచము, బొందలము.

ఊరసిలుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) విశాలమైనబొమ్ముగలవాఁడు. శత్రువులకుఁబొమ్మిచ్చి తనబలమును రక్షించుకొనువాఁడు. (ఆనికొందఱు.)

ఊరసుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

ఊరస్త్రాణము. సం.వి.అ.న. ఊరశ్ఛదము, బొందలము.

ఊరస్యుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. భర్తపత్నియందుఁ దనకుఁబుట్టినకొడుకు.

ఊరస్వంతుఁడు. సం.విణ. (త్.ఈ.త్.) ఊరసిలుఁడు.

ఊరస్సూత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బొమ్మునప్రేలెడు ముత్యాలహారము.

ఊరళించు. దే. అ. క్రి. వెలుఁగు, ప్రకాశించు.

ఊరి. దే. వి. ఉచ్చు, వాగుర. "గీ. యోగబలములేనియొకభంగియోగిబల్, త్రోపులేనిమీనునేపులేని, మృగము వలయునురియుఁదెగిపోవనుఁబుకంగ, లేనియట్లభవములోనవడఁగు." భార. శాం. ౫, ఆ. (దీనిభేదముకాలురి.)

ఊరిగోల. దే. వి. (ఊరి+కోల.) ఉడుములోనగు పానిఁబట్టుటకై చివరనురిఁబెట్టికట్టినకోల.

ఊరిడె. దే. వి. కుమ్మరపురుగు. "గీ. ఊరిడెపురుగెల్ల వేళలబురదలోనఁ, బొరలుచుండియుఁబంకంబుఁ బొందనట్లు, జ్ఞానియగువాఁడు సంసారసంగుఁడగుచు, నెందు నేనియుఁబంకంబుఁబొందఁడధిప." దుక్తి. ౪, ఆ.

ఊరియాట. దే. వి. 1. ఊరియాడుట, ఊఁగులాట; 2. సందేహము. "ఇట్లుమీరుసెప్పంగనురియాట మేలె" సం. "నతేభిశంకేవచనంయద్బ్రవీషితపోధన." భార. శాం. ౧, ఆ.

ఊరియాడు. దే. అ. క్రి. (ఊరిసి+ఆడు.) 1. ఊఁగులాడు; 2. చలించు. "క. సతితనపతివచనంబుల, మతిఁజొనుపుంజెంపుమానుమానవెఱచున, య్యతిథిపనుపునేయకత్రో, చుతలంపలపఱచుఁజేయఁజూచుందలరుక్." "గీ. ఇట్టులురియాడుచిత్తింబు నెట్టకేని, నాథుచెప్పినధర్మంబునకుఁజొరంగ, నూలుకొల్పి." భార. అను. ౧, ఆ.

ఊరియు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; "ఎ, గీ. కానులురియంగఁబిఱుఁదులుకదలిమేఖ, లావళులఁగదలింప నేత్రాంశులలరఁ, బెరువుఁద్రచ్చుచు." హరి. పూ. ౨,ఆ.—2. నెరయు; "ఊరినినపల్లవెంద్రుకలునూడినదంతములుక్." హంస. ౨, ఆ.— 3. పక్వమగు; "వ. వెండియుఁదనసవరించినకాష్ఠంబులుగ్రమంబునవనిడియనలంబుఁబ్రబలంబు సేయంగాష్ఠంబులు సమసెఁగాని యారేఁగుబంధ్లురియవయ్యె." సం. "నచస్తత్రాన్యపచ్యంత." భార. శల్య. ౨,ఆ.—4. పరితపించు. "గీ. ఉదరవహ్ని చేతనురియుచుండియు నేను, జూడఁగడఁగియిట్టిహాడుఁగుడువ, నెల్లననిన." భో. 3, ఆ.

ఊరివోయు. దే.స.క్రి.(ఊరి+పోయు.) ఊరిదీయు.

ఊరీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉరరీకృతము.

ఊరు. వై. అ. క్రి. 1. శ్రేష్ఠమగు; 2. తగు*. "నమ్మమియయూరుక్." (ఉరవుఅనుకృదంతపదప్రయోగమునుబట్టి ఈధాతువుప్రత్యేకముగావ్రాయఁబడెను.)

ఊరుజె. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఊరుబూకము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుఁజెట్టు.

ఊరుమ. దే. వి. చర్మవాద్యవిశేషము.

ఉరుముంజి. దే. వి. దేశవిశేషము. "ఆగోచరంబా యూరుముంజిమత్తియపుటన్ను వసోరణగండ్లయం దము." సా. ౨, ఆ. (చూ. హురుముంజి.)

ఉరుముడు. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

ఉరుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఉరువు+పడు.) సెఱవేరు. "క. నీపట్టురువడనొక్కతెఁ, జూపియొకతెగర్వమడఁచుచుఁ బలయుగతిఁ, బ్రాపింపవచ్చుభోగము, నీపుణ్యంబినుమడించి నేడుఫలించెన్." కళా. 3, ఆ.

ఉరువిడి. ద్వ. వి. (ఉరువు+విడి.) వస్తుసమూహము. "చ. హరునిగుఱించివత్సర సహస్రముఘోరతపంబుచేసిత, త్కరుణదుకూలకంథయుమ దండముబాలు రత్నపాత్రముఁ. వరమునఁగాంచె మద్గురుఁడవారణమైంద్ర నాభిధానుఁడీ, యురువిడిచేతనయ్యెడిప్రయోజన మెల్లను జిత్తగింపుఁడా." విక్ర. ౨, ఆ.

ఉరువు. ఉభ. దే. స. క్రి. పరిహరించు. "సీ. నారూపుఁజూచినశౌరియు నహితల్పముఁబిపల్లవశయ్యఁబొరలుననిన." లక్ష్మీ. ౨, ఆ. "చ. లతాంగులారయే, నురువుదునీక్షణంబయసుఱోర్వఁజుఁడీయనునింతిబోటులన్." హరి. ఉ. 3.ఆ.—నై. వి. రూపము. "ద్వి. అరిగినఁబిమ్మటనయ్యభికస్య. యురువేదితేజంబునుబ్బునుదక్కి." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.—సం. విణ. ఉ. విరివియైనది.

ఉరోజము. సం. వి. ఆ. పుం. కుచము.

ఉర్లఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. ఉరలఁబడు. (స్వార్థమునపడు.) "తరులుర్లంబడిపెల్లగిల్లిపడు." చంద్రా. ౧, ఆ.

ఉర్లు. దే. అ. క్రి. ఉరలుయొక్కరూపాంతరము. "బ్రహ్మాండక్రోడకటాహముర్లిపడె." జై. ౪, ఆ.

ఉర్వర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎల్లపైరులచేనిండిన నేల; 2. నేల.

ఉర్వారువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. దోసకాయ.

ఉర్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

ఉఱవు. వై. వి. ఔచిత్యము*. "ద్వి. నెఱిచకోరములకు నెలనెలపంట, యుఱవేదివిరహులనుడికించుమంట." రా. యు, కాం.—విణ. 1. అధికము; "క. ఉఱవగునారుగపంటలు, గొఱియల పాఁడియునుదఱుచగుఁ బురుషులకుఁ, దెఱవలుచుట్టములయ్యెద, రెఱచియశుభజీయింతురర్థి నెల్లజనంబుల్." భార. ఆర. ౪, ఆ.—2. ఉచితము*. "ఇత్తెఱఁగుచూడమీకునుఱవకాదె." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

ఉఱిది. దే. వి. 1. దార్ఢ్యము; "క. వలమురిజిగినను మెడకలు, వలమురిపముఁజూపుచూపు వనజాతమునా, వలమురియించుమొగముశై, వలముఱిది హసించువేణి వనితకుఁదనరున్." చంద్ర.—2. స్థైర్యము. విణ. 1. దృఢము; 2. స్థిరము.

ఉఱియ. దే. విణ. దిట్టతనముగలవాఁడు, ధృష్టుఁడు. "గీ. ఉఱలఁదగునయ్యనీవంటియుఱియదొరకు." అచ్చ. ఆర, కాం.

ఉఱియు. దే. అ. క్రి. ఇల్లులోనగువానిపైకప్పుచెడి యాద్వారమున నీళ్లుపడు.

ఉఱు. యు. వై. అ. క్రి. 1 శ్రేష్ఠమగు; 2. తగు*. "నీయుఱుకడకేగితోడుపడు మొడ్లకు నెవ్వరికేని." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—దే. స. క్రి. లక్ష్యపెట్టు. "ఉఱఁడుసురేంద్రునైన." భార. ఆది. ౬, ఆ. (దీనికి వ్యతిరేకమునందే ప్రయోగము కానఁబడుచున్నది.)

ఉఱుఁద్రాళ్లు. దే. వి. బ. (ఉఱ్ఱు+త్రాళ్లు.) ఉఱ్ఱుఁద్రాళ్లు. పాలుపీదుకునప్పుడు ఆవుకాళ్లుగట్టు త్రాళ్లు. "గీ. క్షీరకలశంబునుఱుఁద్రాళ్లుఁదేతఁబట్టి, యమరుగోపాలకృష్ణునల్లంతఁగాంచె." వి, పు. 2. ఆ. (ఉఱ్ఱుఁద్రాళ్లుయొక్కరూపాంతరము.)

ఉఱుకు. దే. అ. క్రి. 1. దాఁటు; "క. విఱిగినచోనిలువక వెఱ, నుఱికెఁ దనరథముమీఁదికి." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—2. దుముకు. "మ. చిచ్చుఱుకంజేరెనుదాత్తభంగిమహనీయోత్సాహసందీప్తుఁడై." భార. సౌ. ౧, ఆ. (ఇది అచ్చతెనుఁగు రామాయణమునందొకచోట లఘురేఫయుక్తముగాఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది. అది పొరపాటు.)

ఉఱుకుడుఁగప్ప. దే. వి. (ఉఱుకుడు+కప్ప.) ఒకదినుసుకప్ప.

ఉఱుకుడుబొడ్డు. దే. వి. రోగముచేఁ బెరిగినబొడ్డు, తుండి.

ఉఱుగొట్టు. దే. అ. క్రి. (ఉఱ్ఱు+కొట్టు.) కోఁతి ఉఱ్ఱుమను.

ఉఱుత. దే. వి. ఉడుత, చిక్రోడము.

ఉఱుపు. దే. వి. ఉఱియుట.

ఉఱుము. దే. అ. క్రి. గర్జించు. వి. 1. గర్జనము; "క. మెఱుముధనుర్దండముగుణ, ముఱుముగవిఖిలతతి

గుతీయ." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—2. వీరహుం కారము. "గీ. ఉఱుములు నార్పులును బొబ్బలు రపడి నెగడన్." కాశీ. ౨, ఆ.—3. ఉడుము. "వ. తోఱుద్రాక్షనంగుక్కలచేఁ బటిపటియైన యుఱుములును." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

ఉఱువు. దే. వి. ఉఱుగొట్టుట. "సీ. ఒండొరుఁ గడచుచు నుఱువులు నూపుచుఁ బాతరలాడుచుఁ బరువుగొనుచు." ఆచ్చ. యు, కాం.

ఉఱ్ఱటలూఁగు. దే. అ. క్రి. (ఊఁగు+ఊఁగు.) 1. మిక్కిలియూఁగు; (ప్రే. ఉఱ్ఱటలూచు. "సీ. బలిమిఁ గానవపరంపరలనుఱ్ఱటలూఁచితీవ పందిళ్లలోఁ దిరిగితిరిగి." పంచ. వేం. ౪, ఆ.)—2. చలించు.

ఉఱ్ఱుట్లూఁగు. దే. అ. క్రి. ఉఱ్ఱటలూఁగుయొక్క రూపాంతరము. (చలించుటకు. "క. ఎక్కటిఁ బోరిరి, యుక్కునబ్రహ్మాండభాండ ముఱ్ఱుట్లూఁగన్." శకాం. ౫, ఆ.)

ఉఱ్ఱు. దే. వి. కోఁతియొక్క వికృతధ్వని.

ఉఱ్ఱుఁద్రాళ్లు. దే. వి. బ. ఉఱుఁద్రాళ్లు.

ఉఱ్ఱుకట్టు. దే. స. క్రి. పాలుపిండునపుడు ఆవుకాళ్లకుకట్టు.

ఉఱ్ఱూఁతలూఁగు. దే. అ. క్రి. (ఊఁగు+ఊఁగు.) 1. మిక్కిలియూఁగు; "సీ. ఉఱ్ఱూఁతలూఁగెడుఱు దయాస్తగిరులచే నాకాశలక్ష్మి కోలాటమాడ." ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. చలించు. "సీ. యుగవిరామమున నుఱ్ఱూఁతలూఁపఁగఁజాలుగాలి కొండదమింపఁజాలదెట్లు." సం. "కియంతోఽప్యాకులాశ్శైలా ఆహేరాదాగ్ని నాపియే." కాశీ. ౨, ఆ.

ఉలంగము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దనల్లచీమ, కంద్ర.

ఉలక. దే. విణ. చులుక, లఘువు.

ఉలకన. దే. వి. చులుకన, లాఘవము.

ఉలగరము. దే. వి. ఉలవరమునకు మొదటిరూపము.

ఉలపము. సం. వి. అ. పుం, న. ఒకటితోనొకటిపెనఁగొన్న ద్రాక్షలోనగునది. పుం. దర్భవిశేషము.

ఉలవ. దే. వి. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము.

ఉలవరము. దే. వి. ఉలవరించుట.

ఉలవరించు. దే. అ. క్రి. తడిచేత నేలయుబుకు.

ఉసల. దే. వి. తృణవిశేషము.

ఉలి. దే. వి. వడ్లంగిసాధనవిశేషము, పృషదనము. విణ. అల్పము. "క. గురుఁడనుజలనిధిఁగడచితి, నెరులుదలంపంగనాకు నులికాలువలు." భార. ద్రో. ౪, ఆ. (ఇది నులియొక్క రూపాంతరము.)

ఉలింద. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

ఉలికిపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఆకస్మికముగాఁగలిగినభయాదులచేఁగంపించు.

ఉలికిపాటు. ద్వ. వి. ఉలికిపడుట. "సీ. ఎడనెడ మిట్టించిపడుమీల బెళుకులకులికిపాటొందవంగ నోసరిలుచు." కళా. ౬, ఆ.

ఉలిపి. దే. విణ. తులువ, దుర్మార్గుఁడు.

ఉలిపిగొట్టు. దే. విణ.——పై.——

ఉలిమిడి. దే. వి. వరుణము?.

ఉలిమిరి. దే. వి. ఉలిమిడియొక్క రూపాంతరము.

ఉలిమ్రాను. దే. వి. ఖదిరము?.

ఉలియు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; "వెలఁదికొఁదీఁగయెంతయునులియ." రా. యు, కాం. (ఈయర్థమునందు ఇది ఉరియుయొక్క రూపాంతరము.)—2. మ్రోయు. "బోరుననులిసెభేరులు." భార. ఆది. ౬, ఆ.

ఉలివాఁడు. దే. అ. క్రి. (ఉలివు+ఆడు.) చలించు. "సీ. కొమరొందునవవిలాసములకన్నెబంబలులివాడుచోపుడుఁగోలలగుచుఁదనర." కళా. ౨, ఆ.

ఉలివు. దే. వి. 1. మ్రోత; 2. చలనము. (చూ. ఉలివాడు.)

ఉలుకు. దే. అ. క్రి. భయపడు. వి. భయము.

ఉలుక్కు. దే. వి. అశ్వగతివిశేషము. "సీ. చనునులుక్కనఁగనీచగతిపేరు." ఆం, భా. ద్వి. తృ.

ఉలుచే. వై. వి. మిక్కిలిచాపల్యముగలమత్స్యము.

ఉలుచు. దే. స. క్రి. ఊడఁదీయు. "సత్కవులత్రుప్పుడులుచ్చపసంతవేళ." (ఇక్కడశ్లేష.) జై. ౧, ఆ.

ఉలుప. వై. వి. 1. కానుక. "సీ. వలరాచముత్తెమావులపండ్లుగననిమావుల పండ్లశేకము లులుపవెట్టి." చంద్ర. (రూ. ఉలుపా. చూ. అచ్చికకడ.) 2. పలుచగానూతిన పుల్లఊరుఁబిండి.

ఉలుపఁడు. దే. విణ. (ఉలుపు+అఁడు.) శోఫరోగముగలవాఁడు. "ఎ, గీ. వాపియననులుపియననుల్పఁడనశోఫి, శోభిలు." ఆం, భా. ద్వి. మ.

ఉలుపి. దే. విణ. (ఉలుపు+ఇ.) ఉలుపఁడు.

ఉలుపు. దే. స. క్రి. ఉలుచు. "ఎ, గీ. మెకముల మీఁదగొలుసు, లులిపిజాగిలములనుసికొలిపిరపుడు." సా. ౧, ఆ.—వి. శోఫరోగము.

ఉలుము. దే. వి. కుష్ఠము. (పులుముయొక్క రూపాంతరము.)

ఉలూకము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్లగూబ.

ఉలూకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రుఁడు; 2. భరత వంశమునందలి యొకానొకయోధుఁడు.

ఉలూఖలకము. సం. వి. అ. న. గుగ్గిలపుఁజెట్టు.

ఉలూఖలము. సం. వి. అ. న. ఉదూఖలము, ఱోలు.

ఉలూపి. సం. వి. న్. పుం. ఉలుచమీను. ఈ. స్త్రీ. ఒకనాగకన్యక.

ఉల్క. సం. వి. అ. స్త్రీ. మంటలేనికట్టెనిప్పు. భస్మము. (అనికొందఱు.)

ఉల్టా. హిం. వి. లోతట్టు, అడుగుతట్టు.

ఉల్బణము. సం. వి. అ. న. 1. పొంగు; 2. అతిశయము. విణ. 1. అతిశయించినది; 2. స్పష్టమైనది.

ఉల్బము. సం. వి. అ. న. గర్భపిండము. మావి. (అనికొందఱు.)

ఉల్ముకము. సం. వి. అ. న. అలాతము, కొఱవి.

ఉల్లంకి. దే. వి. పక్షివిశేషము.

ఉల్లంగి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఉల్లంఘనము. సం. వి. అ. న. అతిక్రమణము.

ఉల్లంఘించు. సం. స. క్రి. అతిక్రమించు, తుటారించు.

ఉల్లంఘితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) అతిక్రమింపఁబడినది.

ఉల్లంఘ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతిక్రమింపఁదగినది.

ఉల్లకుట్టు. దే. వి. (ఉల్లము+కుట్టు.) (చూ.) ఉత్త్రాసము.

ఉల్లడ. వై. వి. పందిరిలోనగువానిలోపల మీఁదఁగట్టెడుమేలుకట్టు, ఉల్లాభము.

ఉల్లము. దే. వి. ఎద, హృదయము.

ఉల్లఱము. దే. విణ. (ఉల్లము+అఱు.) మనస్సునకు సహింపఁగూడనిది. "నాలవవాఁడునిశరుఁడుల్ల అపుబిరుదు." ఉ, హరి. ర, ఆ.

ఉల్లల. దే. వి. ఉడుకుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "క. ధనముగలవాఁడుమృత్యువ, దనమునను న్నట్లుభయముదనచిత్తమునం, దనుకఁగనుల్లలనుడుకుసు, వినుశిఖిచోరాదిముఖ్యవిషయాపదకున్." భార. శాం. ర, ఆ.

ఉల్లలము. సం. వి. అ. పుం. చలనము, కదలిక.

ఉల్లలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదలినది.

ఉల్లసమాడు. దే. స. క్రి. (ఉల్లసము+ఆడు.) 1. మర్మముదూఱిపొఁబరిహసించు; "క. పసులని యార్చుచుమమునుఁ, బ్లసమాడినధర్మహీనులనున్ పధర్మం, బెసఁగఁగనేమిచ్చుటనిదె, పసులనియా ర్చెదముమగువబంధుద్రోహీ." సం. "గౌర్గారితిపురామందద్రౌపదీమేకవాసనమ్, యత్సభాయాంహసన్నస్తాంస్తదాపదసిదుర్మతే, తస్యాపహాసస్యఫలమద్యత్వంసమవాప్నుహి, యేస్తాఁపురాహ్యనృత్యంతమూఢాగౌరితిగౌరితి, తాఁపయంప్రతినృత్యామఃపునర్గౌరితిగౌరితి." భార. శల్య. ౨,ఆ.—2. ఉపాలంభించు. "మ. అడుగఁనిన్నువరంబువేగమయహల్యాజారవిచ్చేయునా, కుడురాజార్ధవిభూషణుండు పరమానున్నాఁడు యుష్మాదృశుల్, బడుగుల్ వాంఛితమీసమర్థులె వృథాలాపప్రబంధంబులఁ, జడివెట్టంబనిలేదు మిన్నకతపశ్చర్యావిరోధంబుగాఁ. వ. అనియు ల్లసంబాడినంగటకటంబడి." కాశీ. ౪, ఆ.

ఉల్లసము. ఉభ. దే. వి. 1. (చూ.) ఉత్త్రాసము; "ఉ. గాడిదరూపుదాల్చియుముకందినుచుండఁగఁజూచియుల్లసం, బాడెదు శక్రశాంతి సమయంబగుటన్ వినుమింకఁగొన్నినీ, వాడినవాదుచిత్తమున నల్కయొకింతయుఁబుట్టదిట్లునీ, వాడితెమున్ను నిన్నెఱుఁగనావలదాననునీ వెఱుంగఁగన్." భార. శాం. ర, ఆ. "క. ఏమైననయ్యెనిఁకనే, లా మీతినపనికినిట్టియంతిపురములో, నోముద్దరాలయేగతి. నీమహిమగడించుకొంటివిదివెఱఁగుగడున్. సీ. అనియుల్లసముదోఁపవాదుమాటలకు." ప్రభా. ౫,ఆ.—2. (చూ.) ఉపాలంభము. (చూ. ఉల్లసమాడు.) సం. అ. పుం. 1. సంతోషము; 2. ప్రకాశము.

ఉల్లసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశితము.

ఉల్లసిల్లు. సం. అ. క్రి. 1. సంతోషించు; 2. ప్రకాశించు; 3. వికసించు.

ఉల్లాకు. దే. వి. (ఉలి+ఆకు.) చీటి, ఖండపత్రిక.

ఉల్లాకుఁజేఁప. దే. వి. (ఉల్లాకు+చేఁప.) మత్స్యవిశేషము.

ఉల్లాఘుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) రోగముదీతినవాఁడు, నిరామయుఁడు.

ఉల్లాపము. సం. వి. అ. పుం. శోకభీత్యాదులచేతఁ గలిగినధ్వనివికారముతోఁ జెప్పఁబడినమాట.

ఉల్లాభము. సం. వి. అ. పుం. విలోనము, మేలుకట్టు.

ఉల్లాము. దే. వి. పక్షివిశేషము.

ఉల్లారు. దే. వి. గుజ్జుపుపల్లముమీఁదిపఱుపు. "వ. అవిరళదళకిసలయవిలసితలతావితానంబులుమరకతకురువిందనిచయఖచితంబులగుసగతులపగిదిఁ జూపట్టసమకట్టుజల్లులమొల్లమిమల్లసిల్లుచునిరుగడల వ్రేలునిడుసోగపువ్వు గెలలుపాలుపొందనగ్రభాగపల్లవంబు లింద్రగోపంపుటుల్లారులయోజరాజిల్లఁదేజీలపోలికభాసిల్లువాసంతికాకుడుంగంబులును." కళా. ౬, ఆ.

ఉల్లాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతోషము; 2. ప్రకాశము.

ఉల్లి. దే. వి. 1. వెల్లుల్లి; 2. నీరుల్లి. "గీ. మునగకాయ యుల్లి ముల్లంగి గుమ్మడి, కాయ నేతిబీఱకాయ పుచ్చ, కాయ నక్కదోసకాయ ఐత్రువసార, కాయ గాదు శ్రాద్ధకర్మమునకు." వి. పు. ర, ఆ.

ఉల్లికుచ్చేడము. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఉల్లిపాషాణము. మి. వి. సౌవీరము.

ఉల్లుంఠనము. సం. వి. అ. న. ఉపాలంభము.

ఉల్లూనము. సం.వి.అ.పుం.ఒకదినసుదర్శ,ఉలపము.

ఉల్లేఖము. సం.వి.అ.పుం. 1. ఒకయర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. ఉచ్చారణము.

ఉల్లోచము. సం.వి.అ. పుం.ఉల్లాభము. మేలుకట్టు.

ఉల్లోలము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దయల, కడలు.

ఉవిద. వై. వి. ఆఁడుది, ఇంతి, మగువ.

ఉవ్వ. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

ఉవ్వపిట్ట. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము, గోలత్తిక.

ఉవ్వలపోటి. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. చిడుగుడువ్వలపోటిచెండుగట్టినబోదియల్లియుప్పనఁబట్టెలప్పళాలు." కాళ. 3. ఆ.

ఉవ్వాయి. దే. వి. నికాసము. "క. ఇవ్విధమునరుక్షిణిమదఁబువ్వుంబరిమళముఁబోలెఁ బొలుపుగనెత్తం, బువ్వాయిగలిగెశోరికి,మవ్వామువుడుఁగందొడంగెమట్టంబయ్యెన్." ఉ. హరి. 3, ఆ. (ఇదియింకను విచార్యము.)

ఉవ్విళులూరు. దే. అ. క్రి. (ఉవ్విళులు+ఊరు.) త్వరపడు. "మనములుఖ్విళులూరఁగయజ్ఞవర్తనంబులుగనుఁగొంటకై." భార. అశ్వ. ర, ఆ. "సీ. మీమొగంబులు నాల్గునీమాడ్కినువ్విళులూరినసేకాస్యనొకతె నేను, జాలుదునే." (ఈ క్రిందట. "తనమొగంబులునాలుగునొక్కమాటెయత్యంతముదత్తఱిల్లఁగ." కళా. ౫, ఆ.) (రూ. ఉవ్విళ్లూరు. "క. నవ్వెడువారలనెఱుంగవు, శ్రీవ్వుననిటుపలికెదేలగోవిందునినీ, వెవ్వనిఁగాఁదలఁచితివఁట, డువ్విళ్లూరెడు భవన్మదోద్ధతియడఁపన్." హరి. ఉ. ౬. ఆ.) (ప్రే. ఉవ్విళులూర్చు. "చ. పడఁతులులేచుసంభ్రమముభర్తలకువ్విళులూర్చె." కవిక. ౫, ఆ.)

ఉవ్విళ్లుగొను. దే. అ. క్రి. (ఉవ్విళ్లు+కొను.) త్వరపడు. "కలహాశనమానిచూడ్కులువ్విళ్లుగొనంగఁజొచ్చె." కవిక. ౨. ఆ. (ప్రే.ఉవ్విళ్లుగొలుపు. "ఎ, గీ. ఉవ్విళ్లుగొలుపునీదు, సంగతియెకింతగనియెట్లుజాఅవిదుతు." ప్రభా. 3, ఆ.)

ఉవ్వు. దే. వి. పూనిక. "అంతలోనువ్వునఁడేవగైకొనిన హోదరిపాడిదొఅంగి." వి. పు. ౭,ఆ."ఉ. ఉవ్వునను ప్రతిల్లెన సురోద్వహమూర్ధచయంబు గ్రక్కునన్." రా. యు. కాం. (ఇదియింకను విచార్యము.)

ఉవ్వెత్తు. వై. అవ్య.అడుగుతో,నిశ్శేషముగా. "గీ. కనలవారుఁగోడుకుగమియుఁబాంచాలన, ర్గంబు నృష్ణివరులుఁగడఁగిరెని.నొక్కమాత్రలోనను వ్వెత్తుగొనరెదు,నోన్నదనాదిశతమునుద్దవిడిని." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

ఉశతి. సం. విణ. (త్. ఈ. త్.) అశుభమైనది (వాక్కు.) (రూ. ఉపతి.)

ఉశనుఁడు. సం.వి.స్.పుం. భార్గవుఁడు, శుక్రుఁడు.

ఉశీరము. సం. వి. అ. పుం, న. నలదము, ఎట్టివేరు.

ఉష. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. 1. బాణునికూఁతురు; 2. చేఁదుగలసారి; 3. రేయి. అ. పుం. ము. గుగ్గిలపుచెట్టు.

ఉషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి. అ. న. ము. 1. మిరియము; 2. సొంటి.

ఉషర్బుధుఁడు. సం.వి.అ.పుం. వైశ్వానరుఁడు, అగ్ని.

ఉషస్సు. సం. వి. స్. న. తెల్లవాఱుటకుముందు నాలుగుగడియలకాలము. ఐదుగడియలకాలము. (అనికొందఱు.)

ఉషాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. అనిరుద్ధుఁడు.

ఉషితము. సం.వి.అ.న. చలిది. విణ. కాల్పఁబడినది.

ఉష్ట్రము. సం. వి. అ. పుం. క్రమేలకము, ఒంటె.

ఉష్ట్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆఁడు ఒంటె; 2. ఒకదినసుకుండ.

ఉష్ణకము. సం. వి. అ. పుం. వేసంగికాలము.

ఉష్ణకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చొరవకలవాఁడు; 2. వ్యాధిగ్రస్తుఁడు.

ఉష్ణము. సం.వి.అ.పుం. 1. ఎండ; 2. వేసంగికాలము. విణ. 1. వేఁడియైనది; 2. నేర్పుగలది.

ష్ణరశ్మి. సం.వి.ఇ.పుం. సూర్యుఁడు, వేఁడివెలుఁగు.

ఉష్ణవారణము. సం.వి.అ.న. ఆతపత్రము, గొడుగు.

ఉష్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యవాగువు, కాఁపుడుగంజి.

ఉష్ణీషము. సం. వి. అ. న. 1. తలపాగ; 2. కిరీటము; 3. తల.

ఉష్ణోపగమము. సం. వి. ఆ. పుం. వేసంగికాలము.

ఊసి. దే. వి. 1. (కుక్క) కవియుట; 2. పొడి. "ద్వి. ఒఱగినగొడుగునునుసిరాలుకోల."హరిశ్చ. ౨, ఆ. (ఈయర్థమున నిది మసియొక్కరూపాంతరము.)

ఊసికొను. దే. అ. క్రి. (కుక్క) కవియు. (ప్రే. ఉసికొలుపు.)

ఉసిరిక. దే.వి.అమలకి. (దీనిభేదము నేలయుసిరిక.)

ఉసుక. దే. వి. ఇసుక. "ద్వి. ఉసుకనంటకముగా నుడికింపవచ్చు." హరిశ్చ. ౨, భా.

ఉసుము. దే.అ.క్రి.1. ఉడుకు; 2. తుడుచు. "క. చి సరుహరజమునఁబైకం, దుసిమినదగదగ వెలుంగు నుడురాజుక్రియన్, గిసలయపాణిముఖాంబుజ, మసమాయుధసౌధ కుంభమైబృంభించుకొన్." పాండు. 3, ఆ.

ఉసురసురు. దే. వి. ఉస్సురస్సురయొక్కరూపాంతరము. "ఉసురసురంచు వేసఅలీలనూర్పులగాడ్పులునించు." రుక్మి. ౨, ఆ.

ఉసురు. దే. వి. ఉస్సురుయొక్కరూపాంతరము. "సీ. సంపెంగపొదరింటి చక్కిగోరటఁగాంచి యుసురంచుమగుడనోరూరనవియు."పా.3,ఆ.

ఉసుఱు. వై. వి. ప్రాణము.

ఉసులు. దే. వి. సౌఖ్యము. విణ. సుఖము.

ఉసుళ్లు. దే. వి. బ. ఇసుళ్లు.

ఉసూరు. దే. వి. ఉస్సురుయొక్కరూపాంతరము. "చ. సుదతియువిన్నవైకడు నుసూరని మోమది వాంచియుండఁగా." రస. ౨, గుచ్ఛము.

ఉస్త్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆవు; 2. ఎలుకజీడి. అ. పుం. ము. 1. ఎద్దు; 2. కిరణము.

ఉస్సు. దే. వి. ఉస్సురు. "నావుడున స్సని." నవ.

ఉస్సురస్సురు. దే. వి. (ఉస్సురు+అస్సురు.) తాపమునందనుధ్వన్యనుకరణము. "గీ. అంతనంతకంతకెంతయుసంతాప, మతిశయిల్లను స్సురస్సురనుచు." పర. 3, ఆ.

ఉస్సురు. దే. వి.—పై.—"సంతాపముం జెందునుస్సురుగాడ్పుల్." అని. ౧, ఆ.

ఉహుహూ. దే. వి. (ఉహూ+ఉహూ.) శీతబాధయందనుధ్వన్యనుకరణము. "క. అహములుపన్నములయ్యెను, దహనసహితమయ్యెదీర్ఘదళలయ్యెనిశల్, బహుశీతోపేతంబై, యుహుహూయనివడఁకెలోకముర్వీనాథా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఉహ్హూ. దే. వి. 1. అగ్ని నూఁదుటయందనుధ్వన్యనుకరణము. "సీ. ఉహ్హూని హెూమాగ్ని నూఁదనొల్లఁడుగాని విరహజ్వరార్తితో వెచ్చనూర్చు."పాండు. 3,ఆ.—2. ఊర్పుపుచ్చుటయందనుధ్వన్యనుకరణము. "సీ. అడుగులఁబుప్పొడులంటిచుట్టుసెడిచో నుహ్హూనికడు వెచ్చనూర్చియూర్చి." కవిక. 3, ఆ.

ఊ

ఊ. ఒకయక్షరము.

ఊఁ. వై. అవ్య. ప్రశ్నమును తెలిపెడిని. (కథలుమొదలైనవి వినునప్పుడు ఊఁ ఊఁ అని విందురు.)

ఊఁక. దే. వి. 1. ఊఁగులాట; "చ. మొకరిపిసాళితు మ్మెదలమూఁకకుగందపుగాలిరాకకున్, మకరసతాకుడాకకును మామిడి మోకకుఁజంద్రుకాఁకకున్, బికములపీఁకకున్ సిరులఁబేర్చినయామనియాఁచునూఁకకున్, జకితమృగాక్షియోర్వనిఁ కఁజాలఁగృపామతినాదరింపుమా." రుక్మాం. 3. ఆ.—2. ఉముక.

ఊఁకరి. వై. వి. ఊఁకొట్టుట. "సీ. ఊఁకరలిచ్చు వాయువయ్యాలఁజేరినవడు మెత్తివైచుముందలయు నెత్తు." ద్వా. 3, ఆ.

ఊఁకించు. దే. అ. క్రి. పూను. (నిర్బంధపుచోటదీనికి ప్రయోగము చిక్కలేదు.) (ఉంకించు దీనిరూపాంతరము.)

ఊఁకు. దే. అ. క్రి.—పై.—"చ. ఊరనడినుప్పురంబె గయనూఁకుమదీయపదోగ్రఘట్టన, స్ఫురణము సైఁపలేకపడిభూమిదిగంబడు." రా. సుం. కాం. —వి. పూనిక. "ఉ. తాఁకిభుజావిజృంభణముదర్పము నేర్పును నేర్పడంగనొ, క్కూఁకునవేయు చేతులమహెూగ్రశరావళిపింజపింజతోఁ, దాఁకఁగనేసినన్." భాగ. ౧౦, స్కం ఉ.

ఊఁకువ. దే. వి. పూనిక. "వ. రథంబుఁగూడనరిగెదంగాకయనుచునొక్కూఁకునంగదల." రామా. ౫, ఆ.

ఊఁకువగు. దే. అ. క్రి. (ఊఁకువ+అగు.) పూను. "ఒక్కనిమేషమాత్రమం బుడుగహిరణ్యనాభత గనూఁకువగమ్ము." రా. సుం, కాం.

ఊఁకొట్టు. ద్వ. స. క్రి. ఊఁ ఊఁ అని వృత్తాంతము వినుఁ.

ఊఁకొను. ద్వ. స. క్రి. ఊఁకొట్టు. "క. ఆఁకొన్న మృత్యువోయనఁ, బ్రాఁకినలయకాలరుద్రఫాలానలమో, యూఁకొనఁదడవయ్యెడునది, సోఁకి నచోల్లెల్లగాలఁజొరనిచ్చెదమే." ఉ,హరి.3, ఆ.

ఊఁగాడు. దే.అ.క్రి. (ఊఁగి+ఆడు.) ఊఁగులాడు. "ఏన్నెలాఁడిబన్న సరులు నాయురముపైనూఁగాడఁగా." క్షేత్రయ. (దోఁగియాడు దోఁగాడు, పాఱియాడు పాఱాడు, వ్రేలియాడు వ్రేలాడు అని మహాకవిప్రయోగములుగానఁబడుచున్నవి. ఇట్టిక్రియలందు స్వార్థమున ఆడు.)

ఊఁగు. దే. అ. క్రి. ఊఁగాడు, అందోళించు.

ఊఁగులాట. దే. వి. ఊఁగులాడుట, అందోళనము.

ఊఁగులాడు. దే. అ. క్రి. (ఊఁగులు+ఆడు.) ఊఁగాడు.

ఊఁచే. దే. వి. 1. జొన్నలోనగువానికంకికాఁడ; 2.అరఁటిబొందె;3.ముండ్లదుబ్బు. "గీ.విసరియొకయూఁచగొనివేయ వెంట వెంట, నదియయొక్కమహాస్త్రమైకదియ." రామా. ౫, ఆ.

ఊఁచేపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. ఊఁచపట్టు; 2. కృశించు. "చ.సరసిజగంధిపెందొడలసాటికిరానెదిరించిపోరునీ, కరభములెల్లఁజేపడఁగఁగన్గొనియుండియుఁదజ్జయార్థమై, పారలఁబెనంగియూఁచపడిపోవుటలింతియకాకధాత్రిపై, నరఁటులుఁబిల్లపిల్లతరమైననుసామ్యముఁబొందనేర్చునే." భాగ.౨,౨,ఆ. (ఇదిరెండర్థములకునుఉదాహరణము.)

ఊఁచేపోవు. దే. అ. క్రి. కృశించు. "ఊఁచపోయిన పిఱుఁదుదుటుఁబొట్ట." భల్లా. ౪, ఆ. (పిఱుఁదుదు ఉదుటు అనిఛేదము.)

ఊఁచేబియ్యము. దే. వి. చక్కఁగాసుదుతనిజొన్నలోనగువానిధాన్యము.

ఊఁచేముట్టు. దే. క్రి. విణ. నిశ్శేషము. "గీ. కొడుకతమ్ములందోడ్పడఁగడఁగిశత్రు, వరులగెలిచెదనంటివొక్కరుఁడుదక్క, కుండనీతమ్ముగుఱ్ఱలనూఁచముట్టుగొనియె నేవిధియేగతిఁజనుదుఁజెపుమ." భార. శల్య. ౧, ఆ. "గీ. ఉద్దవిడినపసులనూఁచముట్టుగఁదెత్తు." భార. విరా. 3. ఆ.

ఊఁచే. దే. క్రి. ఊఁగఁజేయు.

ఊఁటు. దే. స. క్రి. దూఁటు, పొడుచు. "సీ. చేరిసమ్మెటలనుజేఱుకోలలఁ బ్రేసియంకుశంబులనూఁటియతిరయమున." భార. భీష్మ. 3, ఆ. "సీ. పులిపులిగాఁగబెబ్బులిపిండునొకవాడుచెదరఁగానూఁటెనాచేతియూఁటె." రామా. ౨, ఆ. (ఇట్లజాదిగాఁ బ్రయోగములందుఁ గానఁబడుచున్నదిగాని యిట్టిదయని నిర్ధారణచేయుటకుఁ దగిన ప్రయోగము దొరకినదికాదు.)

ఊఁత. దే. వి. 1. అవలంబము; "ఉ. లేఁతలలోనసెల్లఁగడులేఁతకృతాంతునిసమ్ముఖంబుదా, రోఁతలకెల్లఁబుట్టినిలురోషముకందువమృత్యుమూర్తిపె, న్నూఁతసమస్తదోషములనుండెడు నిక్కకడంగి యెప్పుడుం, జేఁతికిఁజేఁదుదుష్టమిదిచిత్తజుమాయ తలంచిచూడఁగన్." శివ. ఉ. ౨, ఆ.—2. పైక్రిందులు బయలుగావిడిచి యడుగునుండి మీఁదికి వాటముగా గంపవలె చువ్వలతోనల్లిన మత్స్యగ్రహణ సాధనవిశేషము. "ఊఁతనీరు చెలఁదినేఁత." ఆము. ౬, ఆ.

ఊఁతకొను. దే. స. క్రి. ఊఁదు, అవలంబించు. "ఉ. కాననివానినూఁతకొని కాననివాఁడువిశిష్టవస్తువుల్, కాననిభంగి." భాగ. ౭, స్కం.

ఊఁతకోల. ద్వ. వి. ఊనుకొనెడుకఱ్ఱ.

ఊఁతము. దే. వి. పట్టు, అవలంబము. "సీ. తనచేతినిడుదయూఁతపుఁ గోలయందిచ్చి మెల్లమెల్లనె కొంతమెలఁగఁజేయు." సా. 3, ఆ.

ఊఁద. దే. వి. 1. వాఁపు; 2. ఈర్ష్య.

ఊఁదబొడ్డు. దే. వి. ఉఱుకుబొడ్డు. (చూ. తెఱ్ఱ.)

ఊఁదర. దే. వి. (కాయలుపండుటకును ఎలుకలులోనగునవి చచ్చుటకును వేసెడు) పొగ.

ఊఁదరపెట్టు. దే. స. క్రి. (పొగవేసి జంతువులను) తపింపఁజేయు.

ఊఁదు. దే. అ. క్రి. వాఁచు. స. క్రి. 1. శంఖములోనగువానినూఁదు; 2.నిప్పుమొదలగువానినూఁదు; 3. పట్టు; "క. ఉరగపతితలలవలనురు, తరజవమునసురులూఁదితత్పుచ్ఛమున, ర్జ్జరవరులూఁదిమహామ, ప్పరమునవడిఁద్రచ్చితత్రచ్చిజవమతియున్నన్." భార. ఆది. ౨, ఆ.—4. ఊంచు; "వీనులఁగప్పురమూఁది." కళా.౬,ఆ.—5.అదుము; "గీ. దనుజుచందమెల్లఁదనదుచిత్తంబున, నెఱిఁగి శంకరుండుచిఱునగవునఁ, గాంతిమోముచెన్ను

వింతగాఁవింపంగ, నుంగుటమునన్లనూఁగుటయు ను." నిర్వ. ౪, ఆ.—1. నొక్కు; "అని యూఁది చెప్పి." భార. ఆను. ౧, ఆ.—7. (చేఁపలను) ఊఁతతోఁబట్టు.—వి. 1. చేఁపలనుపట్టెడియూఁత; "క. వెరవునునూఁదులనెత్తెలఁ, గరములమత్స్యములఁబట్టి." భార. శాం. 3, ఆ.—2. వాఁపు.

ఊఁదుఁగ్రోవి. దే. వి. (ఊఁదు+క్రోవి.) అగసాలె వాఁడు కుంపటియూఁదెడుగొట్టము. "మ. ప్రతి సూర్యుండను కమ్మటఁబు మఘవద్బాణాసముక్ కాఱుగో, హితముక్ పేరటియూఁదుఁగ్రోవిచ పలోపేతాంతరాంభోదసం, లతియక్ మచ్చుల సంచికావిరనునిద్దాటీకముక్ గన్నడక్, జతసాన్నారితెఱంగునక్ దన రవప్పా వేళమిన్నంగడిక్." చంద్రా. ౪, ఆ.

ఊఁదువత్తి. ద్వ. వి. సాంబ్రాణివత్తి. నిర్ధూపము.

ఊఁదువెండి. దే. వి. శుద్ధమైనవెండి.

ఊఁపు. దే. ప్రే. ఊఁగఁజేయు. "శా. భూమీచక్రముపూనియెట్లుతలలూఁపుక్ బన్నగస్వామి." సై. ౫, ఆ.—వి. ఊఁచుట.

ఊఁపురము. దే. వి. మూఁపురము. (ఇట్లు అజాదిగా కొన్ని పుస్తకములందు వ్రాయఁబడియున్నది. దీనికిఁ బ్రయోగము చిక్కినదికాదు.)

ఊఁకనబొడ్డు. దే. వి. ఒకానొక మందాకుచెట్టు.

ఊఁచే. దే. అ. క్రి. (వ్యాధిచేతలవెంట్రుకలు) రాలు.

ఊఁటు. దే. వి. 1. ఊరెడునీరు; 2. ఊరుగాయరసము; 3. మూలగ; "ఎముకయూటచవిగనియానుచు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—4. చేవ.

ఊఁటకల్లు. దే. వి. ధాన్యవిశేషము. (అప్ప.)

ఊఁటబుడ్డిచెక్క. దే. వి. కట్టడమునకుఁదగిన యొక దినుసుమ్రాను.

ఊఁటాడు. దే. అ. క్రి. (ఊఁట+ఆడు.) 1. చలించు; "మ. కలఁగెందోయధిసప్తకంబుగిరిరుర్గంబెల్లనూటాడెసం, చలితంబొందెవసుంధరావలయమాశాచక్రమల్లాడెఁగొం, దలమందెంద్రిదశేంద్రుపట్టణముపాతాళంబుఘూర్ణిల్లెనా, కులమయ్యెక్ గ్రహతారకాకులముసంక్షోభించెనవ్వేధయక్." (ఈపద్యము విరాటపర్వము నాలవయాశ్వాసమందునున్నది.) నిర్వ. ౫, ఆ.—2. సంభ్రమించు. "వ. వేఁటపైఁగలతివుటనూటాడుచు." పాండు. 3, ఆ.

ఊఁటి. దే. వి. అడవియందలి యొకానొక వృక్షము.

ఊఁటించు. దే. స. క్రి. వంచించు.

ఊఁటు. దే. వి. వానచినుకులచేతకలిగినచెమ్మ.

ఊఁడ. దే. వి. మట్టిలోనగువానికొమ్మునుండి క్రిందికి దిగెడువేరు, అంకోహము.

ఊఁడనిఁబాడు. దే. అ. క్రి. 1. తొలఁగు; "క. అక్కాంతామణినెచ్చెలు, లొక్కొకపని పేరుచెప్పియూఁడనిఁబాడన్." కవి.3,ఆ.—2. పాఱు. "క. ఒకనాడురాత్రిపడుపడు, కకుఁజెప్పకయిల్లు విడలి గాఢతరతమో నికరమతనతగుతోడుగ, నొకరుఁడుఁబేరడవిత్రోవ నూఁడనిఁబాఁడెన్." పాండు. 3, అ.

ఊఁడి. దే. వి. ఒకదినుసుకూరాకు.

ఊఁడిగము. దే. వి. ఊఁడిగము, పరిచర్య, సేవ.

ఊఁడిగీఁడు. దే. వి. (ఊఁడిగము+ఈఁడు.) పరిచారకుఁడు. "గీ. పొరలుప్రేగడలుమన్నీలఁబిరుదులొజ్జ, లూఁడిగీఁలునుబోగపుఁజేడియలును, బట్లుజెట్లునునెఱజన్నిల్లుబలసి, కొలువఁ గొలువుండిపెద్దలఁగూర్చిపలికె." అచ్చ. అ. కాం.

ఊఁడిత. దే. వి. (సాలెవాఁడు పడుగుచేయునపుడు అది వ్రాలకుండఁ గ్రిందనూఁతగానిలువునవిలిపెడు) కొయ్య. "సీ. పరపరియచ్చులుచతికుండయూఁడితచీమదబ్బలుదండెనాఁడెక్రోవి." హంస. ౨, అ.

ఊఁడియము. దే. వి. ఊఁడిగము.

ఊఁడు. దే. అ. క్రి. 1. రాలు; "ఉ. వీఁడఁలు బ్రహ్మచారియటవీనులఁబెట్టఁగ రాలిమాటలే, లాడుమనున్నవాఁ డతిమదాంధుఁడువీఁడు నమశ్శివాయయొం, డాడఁగవల్దువీనిఁ గపటాత్మకునిచ్చట నుండనీకపం. ద్లూడఁగ వ్రేసిద్రొబ్బుఁడని యుగ్రతఁబల్కినఁగాంతలందఱుక్." వీర. ౨, ఆ.—2. పదలు; "క. పెరిగినత్రివిక్రమేశ్వరు, చరణతులాకోటియతఁడుసంహృతదేహా, స్ఫురణుఁడగు నప్పుడూడిన, కరణింబురికోటయొప్పుఁగనకమయంబై." పాండు. ౧, ఆ.—3. జాఱు; "గీ. తెల్లమచ్చతోనొకపోతుపిల్లయూడిపడ." భో. ౪, అ.—4. కొఱు; "చక్కెరలపానకమూడెడుకావిమోవి." రసి. ౪, ఆ.—5. తెగు; "అప్పిసాళిపైనుఱికి చలంబుమీఱఁదలయూడఁగ మొత్తెను." అచ్చ. సుం, కాం.—6. పాఱు. "ఎ, గీ. చాలసుడివడిదనుజాఁడాభీలరౌద్ర, భంగిఁ బదివిండ్లునెత్తియప్పక్షివిభుని, నూడుకొనఁ నేసితిరిగివేఁటొక్క

దిక్కు, తెరువుగానూడఁజూచినసురుఁగనీక." రా. అర. ౨, ఆ.

ఊడుకొను. దే. అ. క్రి. గ్రుచ్చుకొను. "ఊడుకొనఁగవైవుఁడుర్వీధ్రముల." అక్షి. ౪, ఆ. (చూ. ఊడుకడపట.)

ఊడుగు. దే. వి. అంకోలము ?.

ఊడుచు. దే. స. క్రి. 1. చిమ్ము, సమ్మార్జించు; 2. నాఱునాటు. (ప్రే. ఊడఁజేయు.) (రూ. ఊడ్చు.)

ఊడుపు. దే. వి. 1. ఊడ్చుట; 2. నాఱునాటుట.

ఊడెము. దే. వి. ఊడియమురియొక్కరూపాంతరము.

ఊఢ. సం. వి.ఆ. స్త్రీ. పెండ్లాము. విణ. పెండ్లాడినది.

ఊతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుట్టఁబడినది. (ఐస్త్రాది.)

ఊతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కుట్టు; 2. రక్షణము.

ఊదర. వై. వి. తృణవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము.

ఊదా. హిం. వి. వర్ణవిశేషము.

ఊధము. సం. వి. స్. న. (ఆవు మొదలగువాని) పాలపొదుఁగు.

ఊధస్యము. సం. వి. అ. న. క్షీరము, పాలు.

ఊనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తక్కువైనది.

ఊనిక. దే. వి. 1. ఆనిక; 2. ఉటవు.

ఊను. దే. స. క్రి. 1.అవలంబించు; "తే. అదియునుంగాక జనియించుటాదిగాఁగఁ, బసులలోనన పెరిఁగినపాలసుండు. జావిమాలినపశుమూర్గవర్తనంబు, నూనుటరిదియెయిదియేలయుగ్గడింప." హరి. ఉ. ౩, ఆ.—2. పొందు; "క. హీనప్రజ్ఞుఁడకార్యము, లైనవిచేసి తుదివగచునతులప్రజ్ఞా, సానుమదారూఢుఁడువగ, నూనఁడుదురితమనువటతి కోడకయు నికిన్." భార. ఆం. ౩, ఆ.—3. వహించు; "సి. నవరత్న కలితభూవలయ మొప్పించు వైఖరి మణీఛత్రంబుధరతుఁడూన." హన. ౧, ఆ.—4. (తోలును) మెత్తపఱచు.

ఊప. దే. వి. అడవిలోనిచెట్లగుంపు. (అప్ర.)

ఊపిరి. దే. వి. ఊర్పు, శ్వాసము.

ఊపిరికుట్టు. దే. వి. ఊపిరిపుచ్చనీకనొప్పించెడివ్యాధివిశేషము, యాకము.

ఊబ. దే. వి. పేడి, నపుంసకుఁడు.

ఊబి. దే. వి. బురద, పంకము.

ఊయల. ద్వ. వి. ఊయేలయొక్కరూపాంతరము.

ఊయాల. ద్వ. వి.——పై.——

ఊయెల. ద్వ. వి.——పై.——

ఊయేల. ద్వ. వి. (ఊఁచు+ఏల.) ఉయ్యాల.

ఊరఁగంద. ద్వ. వి. (ఊరన్+కంద.) ఊరియందు పైరుచేసెడుకంద ?.

ఊరఁబంది. దే. వి. (ఊరన్+పంది.) ఊరియందుతిరుగుపంది, గ్రామసూకరము.

ఊరఁబిచ్చిక. దే. వి. (ఊరన్+పిచ్చిక.) ఇండ్లపట్టునఁదిరిగెడు ఒకదినుసుపిట్ట, చటకము.

ఊరఁబోవు. దే. అ. క్రి. (ఊరన్+పోవు.) తగ్గు. "సీ. తలపోఁతతలకువెగ్గలమయ్యుభావంబునూఱటఁబొరిఁబొరినూరఁబోవ." హరి.ఉ.౭,ఆ. (దీనికి యొకచోటనే ప్రయోగము కానఁబడుచున్నది.)

ఊరక. దే. అవ్య. ఏదేనియొకటిలేకయనునర్థమును దెలిపెడి. "రిత్తబవరంబుననాఅడిచావుసావనిట్లూరకయుంటమేలె." భార. ఉద్యో. ౩, ఆ. (ఇక్కడ ఊరకయనఁగాఁబ్రయత్నములేకయనియర్థము.) "ద్వి. రాముఁడునన్నునూరకయేలచంపు." రా. కిష్కిం, కాం. (ఇక్కడ ఊరకయనఁగాఁగారణములేకయనియర్థము. ఇట్లుతక్కిన చోట్లను సందర్భానుసారముగా అర్థమునూహింపవలయును.)

ఊరగోఁగు. దే.వి. (ఊరన్+గోఁగు.) తీక్ష్ణవృక్షము ?.

ఊరజోగి. ద్వ. వి. (ఊరన్+జోగి.) బిచ్చపుజోగి. "ద్వ. ఊరగకంకణుతోడనూరజోగులను, సరిచేసియెన్నినచందాన." హరిశ్చ. ౧, భా.

ఊరబీఱ.దే.వి.(ఊరన్+బీఱ.)ఆనడ,ఘోషకము ?.

ఊరవ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్యుఁడు, కోమటి.

ఊరాఱుచు. ద్వ. స. క్రి. (ఊరుపు+ఆఱుచు.) ఊఱడించు. (రూ. ఊరార్చు. "క. ఊరార్చియింకనుచితా, చారంబులనడపుటయయిచటఁగృత్యము." భార. వా. ౧, ఆ.)

ఊరీకరించు. సం. స. క్రి. అంగీకరించు. "ద్వి. నిర్వాణతత్వంబు, నూరీకరించి వేఱొకప్రదేశమున, పారనిష్ఠఁదపంబుసల్పుచుండెదను." విష్ణు. పూ. ౩, ఆ.

ఊరీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది, ఒప్పుకొనఁబడినది.

ఊరు. దే. అ. క్రి. 1. లోపలనుండి జలాదికముపెలికిఁదోఁచు; (నీళ్లూరును.)—2. పాను; (నిమ్మకాయ ఊరెను.)—3. తడిగలదియగు; (నోరూరుచున్నది.)—4. పుట్టు. "అసలూరఁగా." క్షేత్రయ. —(ప్రే. ఊరించు.)—వి. 1. ఏఁడికోలలేనిగాఁ

గలి; 2. గ్రామము; 3. దేశము; "రాజొకఁడూరలేఁడు." సా. ౨, ఆ.—4. దేశాంతరము. "ఊరికిఁబంచివచ్చితివొయొజ్జను." శకాం. ౨, ఆ.

ఊరుఁగాయ. దే. వి. (ఊరు+కాయ.) ఉపదంశము.

ఊరుఁబిండి. ద్వ. వి. (ఊరు+పిండి.) వ్యంజనవిశేషము.

ఊరుకొను. దే. స. క్రి. (మూరుకొనుయొక్క రూపాంతరము.) అఘ్రాణించు. "క. ఊరీతిఁబొదలమెదలుచు, నారీతిలకంబుమేనినచ్చికయిచ్చన్, గోరకనవసహకారక, కోరకమూరుకొనివడివిగుడగమకించెన్." వసు. 3, ఆ.

ఊరుచే. యు. దే. స. క్రి. జాతనంటినగందములోనగుదానినిచేతరాఁదీయు. వై. ఊపిరివిడుచు. (రూ. ఊర్చు.)

ఊరుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్యుఁడు, కోమటి.

ఊరుపర్వము. సం. వి. న్. న. జానువు, మోఁకాలు.

ఊరుపు. యు. దే. వి. వ్యంజనవిశేషము. వై. శ్వాసము. (రూ. ఊర్పు.)

ఊరువు. సం. వి. ఉ. పుం. సక్థి, తొడ.

ఊరేగు. దే. అ. క్రి. (ఊరు+ఏగు.) మెరవడివోవు.

ఊర్జము. సం. వి. అ.పుం. 1. కార్తికమాసము; 2. పూనిక; 3. బలము; 4. ఊపిరి వెలికిఁబుచ్చుట.

ఊర్జస్వలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి యుత్సాహముగలవాఁడు; 2. మిక్కిలి బలముగలవాఁడు.

ఊర్జస్వి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.)——పై.——

ఊర్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దృఢము, గట్టి.

ఊర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొఱ్ఱెలోనగువానిబొచ్చు, త్రుప్పుడు; 2. నూలు; 3. కనుబొమ్మలనడిమినుడి. (ఇది మహాపురుషలక్షణము.)

ఊర్ణనాభము. సం. వి. అ. పుం. 1. సాలెపురుగు; 2. అభినయహస్తవిశేషము. (అయిదువ్రేళ్లనుగొంచెమువంచి కొనలుకూడకపట్టినది.)

ఊర్ణనాభి. సం. వి. ఇ. పుం. సాలెపురుగు.

ఊర్ణాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పొట్టేలు; 2. గొఱ్ఱెత్రుప్పుటికంబళి; 3. సాలెపురుగు.

ఊర్ధ్వకము. సం. వి. అ. పుం. యవమధ్యమువంటి మధ్యముగలమృదంగము.

ఊర్ధ్వజ్ఞుఁడు. సం. విణ. ఉ. 1. కొంగకార్లవాఁడు; 2. లేచినవాఁడు.

ఊర్ధ్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది; 2. మీఁదికెత్తఁబడినది; 3. మీఁదిది.

ఊర్ధ్వరేతసుఁడు. సం. వి. న్. పుం. 1. ఋషి; 2. శివుఁడు.

ఊర్ధ్వలోచనము. సం. వి. అ. పుం. శరభము, మీఁగండ్లమెకము.

ఊర్పోక. ద్వ. వి. (ఊర్పు+పోక.) ఉబుసుపోక. "సీ. ఘనునొద్దనుండియుఁదనకాసపడియెనేఁ బొలఁతుకకనియునూర్పోకకూర్తి." కవిక. ౪, ఆ.

ఊర్పోవు. ద్వ. అ. క్రి. (ఊర్పు+పోవు.) ఊపిరివెడలు. "శా. సర్వారాతిపయిన్ నిజాంగములపైఁ జంచద్భుజాళీలతన్, దర్పంబేర్పడనొక్కపెట్టనటులాదైతేయవీరుల్ దిశా, సర్వద్రిష్టజటాసటాలపటుశస్త్రవ్రాతముల్ సాంద్రమై, యూర్పోకుండఁగనించిరిన్ మురహరుండుద్దామ కోపాగ్నియై." నిర్వ. 3, ఆ. (ప్రే. ఊర్పుచ్చు. "శా. కంపంబొందె సురేంద్రుఁడగ్ని పిఱచెన్ గాలుండుశంకించెఁజిం, తింపంబూనెనిశాచరప్రభుఁడువార్ధిస్వామియూర్పుచ్చెఁదాఁ, బెంపెల్లన్ దిగిసోలిగాలివడఁకన్ భీతింగు లేరుండువ, ర్తింపంబొచ్చెఁగపర్దియున్ బెదరెఁదద్దివ్యత్తపోపృత్తికన్." శేష. ౫, ఆ.)

ఊర్మి. సం. వి ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. అల; 2. పెద్దఅల; 3. ఉష్మి; 4. తహతహ; 5. నొప్పి; 6. పరంపర; 7. వస్త్రపుముడుత; 8. ప్రకాశము; 9. ప్రవాహము; 10. వంకర. (షడూర్మలు.—క్షుత్ తృష్ణా శోక మోహ జరా మరణములు.)

ఊర్మిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అల; 2. ఉంగరము; 3. వస్త్రపుముడుత.

ఊర్మిమాలి. సం. వి. న్. పుం. సముద్రము, కడలి.

ఊర్మిళి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జనకమహారాజుకూఁతురు; 2. మగనినెడఁబాసిన స్త్రీ.

ఊఱట. దే. వి. 1. ఊఱడించుట, ఆశ్వాసము; "ఉ. అంతలుసేసిపోనడిచి యక్కటసంజయుచేతఁజెప్పివు, త్తెంతురెయిట్టియూఱటమదిం బ్రియమందెయుధిష్ఠిరుండు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2 తెఱపి. విరామము. "సీ. కోలుమసంగెడికోర్కులవెనువెంటఁబాఱుచునునికికి నూఱటయును." భార. విరా. ౨, ఆ.—విణ. సహాయము. "ఎ, గీ. మందడీల కెల్లనూఱటయగుచుమర్తల్ల నేర్తు." భార. విరా. ౧, ఆ.

ఊఅడిల్లు. దే. అ. క్రి. ఊపశమిల్లు. (ప్రే. ఊఅడించు.)

ఊఅడు. దే. అ. క్రి.—పై.—"క. కాఅడవిఁబఱచు మృగముల, నూఅడకవధించి." భార. ఆది. ౪, ఆ.

ఊఱు. దే. స. క్రి. సరిపోలు. "ఉ. వేఱొకవంకఁ గొండగుహవేశ్మముగాఁగనులూకభర్తత, న్నూతి నయంతలేసిబలియుర్గలవాఁ డుపమర్దవాముఁ డా, యీఅమునందు రేలుతమయిచ్చలమేసిదివం బులాగుహన్, దూఱివసించుచుండి." పంచ. వా. 3, ఆ.

ఊఱలమాలగుడుచు. దే. అ. క్రి. (ఊఱలమాల+కుడుచు.) తహతహపడు. "ద్వి. చిడిముడిఁబొందుచుసిగ మిట్టిమిట్టి, పడఁగఁబల్కులు తొట్రుపడనూల మాల, గుడుచుచు." నవ. 3, భా.

ఊవాడు. దే. అ. క్రి. (ఊవి+ఆడు.) ఊఁగాడు. "క. అలరుంబోఁడులలోపల, నలరుంబోఁడుము లునీకుసగ్గలమగుచున్, దలఁపూవాడకయుండు ము, తలపూవుధరించివికచతామరసాక్షీ." పా. ౧, ఆ.

ఊవు. దే. అ. క్రి. ఊఁగుయొక్కరూపాంతరము.

ఊషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి. అ. న. ము. మిరియము.

ఊషము. సం. వి. అ. పుం. 1. చవుడు; 2. వేకువ.

ఊషరము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) చవుటిది (నేల.)

ఊష్మకము. సం. వి. అ. పుం. నిదాఘము, వేసంగి.

ఊష్మము. సం. వి. న్. పుం. 1. ఉష్మ; 2. వేసంగి; 3. (వ్యాకరణమున) శషసహలు.

ఊష్మలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉష్మగలది.

ఊష్మాగమము. సం. వి. అ. పుం. గ్రీష్మము. వేసంగి.

ఊసరము. యు. దే. విణ. కృశించినది. పై. చవుటిది. (నేల.)

ఊసరవెల్లి. దే. వి. మూడువన్నెలుగలతొండ. బింబకము. "ఎ. గీ. వేగ నే తెంచియూసర వెల్లితొండ, పాదములనుండితలదాఁకఁబ్రాఁకె నేని, నతఁడు షణ్మాసములఁజూచు యమునిమొగము." సం. "ద్రుతమారుహ్యాసరట స్త్రీపణ్యోయస్యమస్తకమ్, ప్రయాతి యాతి తస్యాయు షణ్మాసే పరిసంక్షయమ్." కాశీ. ౫, ఆ.

ఊసరిల్లు. దే. అ. క్రి. చిక్కు, కృశించు.

ఊసివాసము. పై. వి. ఈర్ష్య*.

ఊసు. దే. వి. ఉబుసుయొక్కరూపాంతరము. "క. జనసతికినింక నేనే, మని చెప్పిన నేమియగునవనిది గడచనెనై, ననునూనుపోక వెండియు, ననియెద నొకమాటరఘునరానుజనితోఁ." నిర్వ. ౯. ఆ.

ఊహము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపూర్వార్థమును త్పేక్షించుట; 2. లేనిమాటలుకొన్నిటిని దెచ్చుకొనుట.

ఊళ. దే. వి. నక్కకూఁత.

ఋ.

ఋ. ఒకయక్షరము.

ఋక్కు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. 1. ఒకవేదము; 2. వేదభాగవిశేషము.

ఋక్థము. సం. వి. అ. న. ధనము. నిడిముడి.

ఋక్షగంధ. సం వి. అ. స్త్రీ. బొద్దికూర.

ఋక్షగంధిక. సం వి. అ. స్త్రీ. నల్లనేలగుమ్మడి. పాలగుమ్మడి. (అనికొండఱు.)

ఋక్షము. సం. వి. అ. న. నక్షత్రము. పుం. 1. ఎలుఁగుగొడ్డు; 2. ఒకానొకకొండ; 3. గుండెగము. విణ. గ్రుచ్చఁబడినది.

ఋజీషము. సం. వి. అ. న. పిండివంటచేసెడు పాత్రము. బూరెలయూకుడు. (అనికొండఱు.)

ఋజువు. సం విణ. ఉ. ప్రగుణము, చక్కనైనది.

ఋణము. సం. వి. అ. న. పర్యుదంచనము. అప్పు. (ఋణత్రయము.—దేవఋణము, ఋషిఋణము, పితృఋణము.)

ఋణార్ణము. సం వి.అ.న. అప్పుతీర్చుటకైతీసిన అప్పు.

ఋణి. సం. విణ. (క్. ఈ. న్.) అధమర్ణుఁడు. అప్పుఁగాఁడు.

ఋణికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

ఋతము. సం. వి. అ. న. 1. శిలోంఛవృత్తి; 2. నీర్లు. విణ. 1. సత్యమైనది; (మాట.) 2. పూజింపఁబడినది; 3. ప్రకాశమొందినది.

ఋతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. త్రోవ; 2. పోటి; 3. రోఁత; 4. శుభము.

ఋతీయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. జుగుప్స. రోఁత.

ఋతుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుష్పవతి. మట్టుది.

ఋతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. వసంతములోనగు నది; (అవి ఆఱు.—వసంతము, గ్రీష్మము, వర్షము, శరత్తు, హేమంతము, శిశిరము.) 2. ఆర్తవము; 3. వెలుఁగు.

ఋత్విజుఁడు. సం వి. జ్. పుం. యజ్ఞకర్తచేత ధనముఁబుచ్చుకొని యజ్ఞముచేయించువాఁడు. ఒజ్జ.

(వీరు పదియాఱుగురు.—బ్రహ్మ, ఉద్గాత, హోత, అధ్వర్యుఁడు, బ్రాహ్మణాచ్ఛంసి, ప్రస్తోత, మైత్రావరుణుఁడు, ప్రతిప్రస్థాత, పోత, ప్రతిహర్త, అచ్ఛావాకుఁడు, నేష్ట, అగ్నీధ్రుఁడు, సుబ్రహ్మణ్యుఁడు, గ్రావస్తుతుఁడు, ఉన్నేత.)

ఋద్ధము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. నుతిచినది (భాగ్యము); 2. పెరిగినది

ఋద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సమృద్ధి; 2. గంధద్రవ్యవిశేషము.

ఋభుక్షుఁడు. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు

ఋభువు. సం. వి. ఉ. పుం. నిర్జరుఁడు, వేల్పు.

ఋశ్యకేతువు. సం.వి.ఉ.పుం. సుస్వరుఁడు. మరుఁడు.

ఋశ్యప్రోక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దూలగొండి*; 2. పిల్లపీఁచర*.

ఋశ్యము. సం. వి. అ. పుం. మనుఁబోతు. (రూ.) ఋష్యము.

ఋషభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎద్దు; 2. ఓషధివిశేషము; 3. తిరుమల; 4. కర్ణరంధ్రము; 5. ఒకస్వరము; దు. 6. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠుఁడు.

ఋషభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దూలగొండి*; 2. మాచకమ్మ; 3. ముండ.

ఋషి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. వసిష్ఠాది; 2. వేదము; 3. వెలుఁగు. (సప్తర్షులు.—మరీచి, అత్రి, అంగిరుఁడు, పులస్త్యుఁడు, పులహుఁడు, క్రతువు. వసిష్ఠుఁడు (మఱియొక క్రమము.) కశ్యపుఁడు, అత్రి, భరద్వాజుఁడు, విశ్వామిత్రుఁడు, గౌతముఁడు, జమదగ్ని, వసిష్ఠుఁడు.)

ఋష్యప్రోక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దూలగొండి*; 2. పిల్లపీఁచర*; 3. ఒకదినుసు చిట్టాముదపుచెట్టు.

ఎ.

ఎ. ఒకయక్షరము. యు. దే. అన్య. 1. ప్రశ్నమును దెలిపెడి; "మాతామహుండైనమనశూరుఁడు న్నాఁడె." భాగ. ౧, స్కం.—2. వ్యతిరేకమును దెలిపెడి; "ఉ. నీమగఁడంతయెక్కువెమనీషులుభూసురులింతతక్కువే." భార. ఆర. ౨.ఆ.—3. మెచ్చుకొనుటను దెలిపెడి; "సతీజనమిట్టిదయేజగంబులన్." భార. విరా. ౧. ఆ.—4. ఆడుదగుటను దెలిపెడి. "రావేసుందరియే మెబోటివినవే." భాగ. ౧౦ స్కం.పూ. "సీ. కుసిగుంపులిడకేగుకొన్న యంగడిలోనమాఱు చేరములేలెమంజువాణి." చంద్ర.—వై. 1. మఱియొకదానిలేమినిదెలిపెడి; "నన్నెదనుజుఁడేసిలేముగుద." కళా.3,ఆ.—2. మఱియొకదానికలిమినిదెలిపెడి*; "క. దుర్యోధనసీ, దోర్బలమెచాండవేయుల, దౌర్బల్యమువాయు." ఇక్కడ నీదోర్బలమె—నీదోర్బలమొకటిమాత్రమా అనియర్థము. ఇట్లితరస్థలములయందు నెఱుంగునది. భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—3. చూపుటను దెలిపెడి*; "హరుఁడదిచిక్కె..." భార. ఆర. ౫, ఆ. "అల్లదెయర్జునధ్వజవిహారముగానఁగవయ్యెడుఁ." భార.కర్ణ.౨, ఆ. "చ. ఇదెయొకపిన్నవాఁడడరియెక్కుడుమూఁకలఁగ్రందఁదోలెడుఁ." భార. ద్రో. ౨, ఆ. "ఇదెవియచ్ఛాహినియిదెమణికర్ణిక." కాశీ. ౫, ఆ. "అదెయివెపెఁబాగల్ నెగసె." రా.సుం,కాం. "వాఁడెభృంగీశుఁడు." కాశీ. ౫. ఆ. "వీఁడెకృష్ణుఁడు." హరి. ఉ. ౨. ఆ. "క. వీరెవనువులు." భార. ఉద్యో.౪.ఆ.—4. తనంతట ఆనునర్థమును దెలిపెడి*; (నేనడుగలేదు వాఁడాచ్చియిచ్చిపోయెను.)—5. ఎక్కువతక్కువలను దెలిపెడి*. "ఉ. వంశమెల్లఁబూ, తమ్ముగునీదుచర్యననిధాతపడంతియెయానతిచ్చెస్వప్నమ్మునవచ్చి." కళా.౪,ఆ. (వాఁడెచేయకపోయెనే నేనుచేయుదునా.)

ఎంగిలి. దే. వి. ఉచ్ఛిష్టము.

ఎంగెస. దే. వి. ఒకదినమును అడవిచెట్టు.

ఎంచు. దే. స. క్రి. 1. గణించు; 2. తలఁచు; 3. ఆక్షేపించు; "ఉ. వింతలుభూమినేనుయినవింటివె పొరులునన్ను గూర్చినిం, దింతురొయెంతురో." ఉ. రా. ౬, ఆ.—4. ప్రశంసించు. "మ. ఫలభుక్కులహతశేషులెల్లఁజనిచెప్పన్ జచ్చెనే లంకకున్. గలసేనాధిపుఁడింద్రవహ్నిముఖదిక్పాలప్రధానారికోం, తులచేనంచుఁబ్రహస్తుసెంచి." రామా. ౨, ఆ.

ఎండ. దే. వి. సూర్యప్రకాశము, ఆతపము.

ఎండఁగట్టు. దే.స.క్రి. (ఎండన్+కట్టు.) ఆఱఁగట్టు. (ముంగిటనుడ్డను ఎండఁగట్టుము.)

ఎండఁగొట్టు. దే.స.క్రి. (ఎండన్+కొట్టు.) ఎండఁజేయు. (నీళ్లుచల్లక ఆపైరును ఎండఁగొట్టినాఁడు.)

ఎండఁబెట్టు. దే.స.క్రి. (ఎండన్+పెట్టు.) ఎండవేయు. (పరుగులెండఁబెట్టుము.)

ఎండదొర. దే. వి. సూర్యుఁడు. "సీ. విపులఖరకరభీతినవ్విపినసీమ. యుండగొనియెండదొరఁబోరి

కరయుఁబిలుచు, వీఁకఘూక మహార్భటుల్ వెల యుఁజీమ, కైనఁదూఱుంగరానియక్కానసధిప." శేష. ౨, ఆ. (ఇట్లు ఎండ తోఁడులోనగునవి.)

ఎండమావులు. దే. వి. ౧. మిట్టమధ్యాహ్న వేళ బయళ్ల యందు నీటివలెఁదోఁచెడిసూర్యకిరణములు, మృగతృష్ణ.

ఎందు. దే. అ. క్రి. 1. తడియాఱు; (గుడ్డయెండె ను. చెట్టు ఎండెను.)—2. నీరింకు; (చెఱువు ఎండిపోయెను.)—3. తపించు; (వాఁడు ఎండలో ఎండుచున్నాఁడు.)—4. శుష్కించు. (అది అన్నములేక ఎండుచున్నది.)

ఎండుగులు. దే. వి. బ. ఎండఁబోసినధాన్యము. "చ. కలమపు టెండుగుల్ ద్రవిడకన్యలు ముంగిటఁగాచుకుండి." ఆము. ౧, ఆ.

ఎండుతెవులు. దే. వి. దేహముశుష్కించెడువ్యాధి విశేషము.

ఎండుపుఁదట్ట. దే. వి. (ఎండు+తట్ట.) ఏదేనియెండపెట్టుటకు వెదురుబ్రద్దలులోనగువానిచేతనల్లిన తట్ట, దాఁగర, ప్రసేవకము.

ఎండువులు. దే. వి. బ. ఎండుగులుయొక్కరూపాంతరము.

ఎండ్రకాయ. వై. వి. కర్కటకము. (చూ. ఎండ్రిక.)

ఎండ్రి. వై. వి.——పై.——(చూ. ఎండ్రిక.)

ఎండ్రిక. వై. వి.—పై.—"ఎ, గీ. ఎండ్రియనసెండ్రికయనంగసెండ్రకాయ, యనఁగఁగర్కటశాఖి ధయలరుచుండు." ఆం, భా. ప్ర. వారి.

ఎంత. ద్వ. స. (ఏ+అంత.) 1. ఏకొలఁది; "ఎంత కాలము."—2.ఏయుద్దేశ్యపుకొలఁది. "గీ.ఇతనిఁ జూచిమీకు నెంతమోహముగల, దంతకంటెమా కునధికమైన, మోహరసముమూరిమోచియున్న ది." వి, పు. 2, ఆ. (చూ. ఇంత.) (యును, ఏని, ఓ అనునవి వెనుకఁజేరునపుడు దీనికి అత్యంతము అనునర్థము కలుగుచున్నది. యుసర్వమునకు వికల్పముగలోపమగు. "సీ. ఎంతయుసంయమవంతుండు సహదేవుఁడధ్యాత్మవిద్యనారాధ్యుఁడెంత ననఘుండుధౌమ్యుండు." భార. సభా. ౨, అ. మొ. "నీకెంతేనితఁడాప్తుఁడో."కళా. 3, ఆ. "ఎంతోసంతోసంబున.")

ఎందనుక. ద్వ. ద్ర. (ఎంత+దనుక.) ఎందాఁక.

ఎందఱు. ద్వ. స. (ఎంత+వారు.) (ఎంతశబ్దమునకు మహాత్మ్యహత్యర్థకబహువచనరూపము.) ఎంతసంఖ్యగలవారు. (దీనికి ఏనిశబ్దము వెనుకఁజేరునపుడు ఆ నేకులనెడియర్థముకలుగుచున్నది. "క.కడకంటఁగరుణవొడమఁగఁ, బడఁతులుతన్నెందఱేనిఁబరివేష్టింపన్." వీర. ౨, ఆ. ఇకారములోపింపఁగా ఎందఱేన్ "హెగ్గడికత్తెలెందఱేఁగోరి భజింప." కళా. ౨, ఆ.

ఎందాఁక. ద్వ. ద్ర. (ఎంత+దాఁక.) ఎంతపర్యంతము.

ఎందు. దే. ద్ర. ఎచ్చోట.

ఎందులకు. దే. ద్ర. 1. ఎచ్చోటికి. "క. ఎందుండి యేమిపనికై, యెందులకేగెదవు." భార. శాం. 3, అ.—2. దేనికి. "వ. ఇదియేమి యెందులకుంబోయెదవు." భార. ఆర. ౨, ఆ.

ఎంబన్న. దే. విణ. (ఎంబె+అన్న.) చేతకానివాఁడు.

ఎఁడు. దే. అప. పరిమాణార్థకము. "క. నీనుడువుల కేనడుగెం, డైననుదాఁటనని సత్యమాడెను." రుక్మాం. ౫, ఆ.

ఎకదొట్టు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "నిట్టూర్పెకదొట్టన్." ఆము. ౫, ఆ.

ఎకరము. ఆం. వి. 4840 గజములనేల.

ఎకరా. దే. వి. ఏనుఁగునుగట్టుమొగసాల. "మహాస్రగ్ధర. ఎకరాలన్ మండువాసాహిణములఁగల భద్రేభసందోహవాహ, ప్రకరంబుంగొంచు." స్వా. ౧, ఆ.

ఎకరారు. హిం. వి. ఒప్పుకొనుట.

ఎకసకియము. దే. వి. ఎక్కసెక్కియముయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఎకసక్కెము.)

ఎకసకెము. దే. వి.—పై.— (చూ. ఎకసక్కెము.) (వికటమునకు. —"సీ. జడలల్లిచొల్లియంబిడియెకసకెముగా బాలేందుశేకలంబుపదిలపఱుచు." కాశీ. ౨, ఆ.)

ఎకసక్కియము. దే.వి.—పై.—(చూ. ఎకసక్కెము.)

ఎకసక్కెము. దే. వి.—పై.—1. వికటపుమాట; "గీ. జమునివాలికతోనెకసక్కెమాడఁ, దమకపడు క్రొత్తపైఁడిమోళముకటారి." వై. ౬, ఆ.—2. అవమానము; "చ. మునిపతివచ్చిపూనోసఁగిమోదముతోడభవత్ప్రియాంగనన్, వినుతియొనర్పఁగావిననివినుల మాచవిగానిమాటలన్, వినవలసెన్ గదా యిపుడునీవిటవచ్చుటపారిజాతవా, సనఁబ్రకటించినాకు నెకసక్కెముచేయనకాదెచెప్పుమా. క. మానంబెతొడవుసతులకు, మాన

మెప్రాణాధికంబు మానమఖిలస, న్మానములకు మూలంబగు, మానరహితమయినబ్రదుకుమానినినికేలా." పా. ౧,ఆ.—3. వంచన. "ద్వి. అకటచేతికిఁజిక్కినటులమాటాడి, యొకసక్కెమెయొనర్చియిచటనిల్వకయె, యిపుడొగిఁజనియెనయ్యిందీవరాక్షీ." విష్ణు.ఉ. ర, ఆ.—విణ. వికటము. "ఉ. చక్కనివారిలోమిసులఁజక్కనివాఁడవు గానసీకెనా, చక్కనివారిఁజంద్రునివ సంతునిఁగూరుచు కొంటయందమాఁ, జక్కరవింటిరాజయొకసక్కెమదేమనికూర్చుకొంటివ, మ్మక్కయరూపకంబయిన యాయెలతెమ్మెరవాలిబూతముఁ." విజ. 3. ఆ. (దీనికిని దీనిరూపాంతరములకును పరిహాసమర్థమని కొందఱుచెప్పుచున్నారుగాని కవులప్రయోగసరణినిబట్టి అది నిర్ధారణచేయఁగూడలేదు.)

ఎకసెకియము. దే. వి.—పై.—(చూ. ఎకసెక్కము.)

ఎకసెకెము. దే. వి.—పై.—(చూ. ఎకసెక్కము.)

ఎకసెక్కియము. దే.వి.—పై.—(చూ.ఎకసెక్కము.)

ఎకసెక్కము. దే. వి.—పై.— (వికటపుమాటకు.—"చ. బొమలెగవైచికన్గొనుచుఁబొందుగఁగన్గొని పేరు గ్రుచ్చికోం, చెముగహసించియొక్కయొకసెక్కెమటాడియయారెనీకుగం, దముకడునందపూననిముదఁబునఁజెక్కిలిగిఁటియిట్లునె, య్యమెసఁగఁబల్కరించెనలినాక్షులనందఱనన్నిభంగులఁ." చమ. ౧, ఆ.)

ఎకాయకీ. హిం. క్రి. విణ. అకస్మాత్తు, అతివేగముగా.

ఎకిమీఁడు. దే. వి. అధిపతి. ఒడయఁడు, రాజు.

ఎకిరింత. దే. వి. ఎక్కిరింతయొక్కరూపాంతరము. "సీ. రేవెలుంగుసుదాల్చుదేవేరియగుదుర్గకెకిరింతయైమించుమెకముదక్క." రామా. ౨, ఆ.

ఎక్కటి. పై. స. ఏ. ఒక్కటి. "సీ. కనలుబింకపుఁగింకఁగలుగువేఁడిమియెల్ల సెక్కటియైయొడలెత్తెనఁగ." లక్ష్మీ.౨,ఆ.—విణ.అసహాయుఁడు; "ఉ. భీముఁడా, సెక్కటిదాఁకెదిక్కరిసహింపకసింహముఁదాఁకునట్టులు." భార. ఆర. ర, ఆ.—అసహాయము. (ఎక్కటికయ్యము. మొ.)

ఎక్కటీఁడు. పై. వి. అసహాయుఁడైనబంటు. "సీ. ఇగురుకైజేతపుటెక్కటీలకుగుజ్జుపఱుపుమామిడికట్టుబడిగఁజేసి." చంద్ర. (స్వార్థమున ఈఁడు.)

ఎక్కడ. దే.వి.ఏ.(ఏ+కడ.)ఏచోటు.(చూ.అక్కడ.

ఎక్కము. యు. దే. వి. గనిమ. పై. స. ఏ. ఒకటి. బ. గుణకహారపథకము, ఎక్కాలు.

ఎక్కలి. దే. వి. ప్రవాహముచేకొట్టుకొనివచ్చి కమ్ముకొనినయిసుక.

ఎక్కసకియము. దే. వి. ఎక్కసెక్కియముయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఎకసక్కము.)

ఎక్కసకెము. దే. వి.—పై.—(చూ. ఎకసక్కము.)

ఎక్కసక్కియము. దే. వి.—పై.— (చూ. ఎకసక్కము.)

ఎక్కసక్కెము. దే.వి.—పై.—(చూ.ఎకసక్కము.) (వికటపుమాటకు.—"సీ. నిక్కివీనులతోడనెక్కసక్కెములాడుకరణినున్నవి వీనిమనభుజములు." స్వా. ౨, ఆ.)

ఎక్కసెకియము.దే.వి.—పై.—(చూ. ఎకసక్కము, ఎకసెక్కము.)

ఎక్కసెకెము. దే. వి.—పై.—(చూ. ఎకసక్కము, ఎకసెక్కము.)

ఎక్కసెక్కియము. దే. వి. (చూ. ఎకసక్కము, ఎకసెక్కము.)

ఎక్కసెక్కెము. దే. వి. ఎక్కసెక్కియముయొక్కరూపాంతరము. (చూ.ఎకసక్కము, ఎకసెక్కము.)

ఎక్కాడు. దే. స. క్రి. (ఎక్కు+ఆడు.) పురికొలుపు. "ఎ, గీ. పులిపేదవడినఁబసులవాండ్రెయెక్కాడి రసుకతవచ్చెనాకు." ఉ, హరి. ర, ఆ.

ఎక్కిడు. దే. స. క్రి. నారిగలదానిగాఁజేయు, మోపెట్టు. "అన్యచాపమె క్కిడుటయు." భార. శల్య. ౧, ఆ.

ఎక్కిరింత. దే. వి. వాహనము. "సీ. వేదాదివిద్యలువిహరణస్థలములుచక్క నిరాయంచయొక్కిరింత." పై. ౧, ఆ.

ఎక్కిలి. పై. వి. దప్పి మొదలగువానిచేఁగలిగెడివ్యాధివిశేషము, హిక్క.

ఎక్కు. దే.అ. క్రి. 1.అతిశయించు; "కెంపెక్కినకంటిక్రేవచెలువెక్కుడుసేయఁగ." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—2. ఇష్టమగు; "అన్వరకర్మములెల్లనీదు నెమ్మనమునకెక్కఁజేయుదుము." భార. అశ్వ. 3, ఆ.—3. సిద్ధించు. (చూ. ఉపాసము.) స. క్రి. ఆరోహించు. వి. 1. వింటినారి; "అత్తనలందురిమందచేష్టుఁడై. ఎక్కుడించిన." సం. "అపజ్యమకరోత్పార్థో గాండీవంగుణభయంకరమ్." భార. విరా. ౧, ఆ.—2. బ. ప్రేరేపణ.

ఎక్కుడించు. దే. స. క్రి. హెచ్చించు. "గీ. వర్ణము లునాశ్రమంబులువసుమతీశ. కలియుగంబునం గత్తరఁగలసిపోవుఁ, గానధర్మంబురూపుమి కాన రాదా, కింతకలిగినదిఫలంబెక్కుడించు." హరి. ఉ. ౯, ఆ.

ఎక్కుడు. దే. వి. 1. ఆరోహణము; "ద్వి. మెలఁతకు నెక్కుడల్లన నేర్పుచు." రా. ఆర, కాం.—2. వాహనము; "ఎక్కుడివారొకోగరుడుఁడెక్కుడు గాఁగలవారు." ఉ,హరి. ౬, ఆ.—3. వింటినారి. (చూ. ఎక్కుడుపెట్టు.) విణ. 1. అధికము; "రూపెక్కుడు." "ఎక్కుడువేగము."—2. ఉత్కృష్టము. "పిరపోయెక్కుడువారులోకులకు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

ఎక్కుడుందీఁగ. దే. వి. మానేరు. జ్యోతిష్మతి.

ఎక్కుడుపెట్టు. దే. స. క్రి. ఎక్కుపెట్టు, మోపెట్టు. "ఆతఁడొండొకబాణాసనమెక్కుడుపెట్టి." విక్ర. ౬, ఆ.

ఎక్కుడుమెకము. ద్వ. వి. ఏనుఁగు, మహామృగము.

ఎక్కుపెట్టు. దే. స. క్రి. ఎక్కిడు, మోపెట్టు. "ఒక్కవిల్లెక్కుపెట్టుఁగ." భార. భీష్మ. 3. ఆ. "బ. గాండీవంబుబుచ్చికొనియెక్కుపెట్టి." భార. విరా. ౪, ఆ. (రూ. ఎక్కుపెట్టు.)

ఎక్కులుపెట్టు. దే. స. క్రి. పురికొలుపు, ప్రేరేపించు.

ఎక్కువ. దే. వి. అధిక్యము. "క. అనుపమతత్పురనారీ, జనులకునచ్చరలకంగ సౌందర్యమునం, గనఁబడదెక్కువతక్కువ, కనుఱప్పలయందకానిగణుతింపఁగన్."కవి.౧,ఆ.—విణ.అధికము. "ఉ. నీమగఁడంతయెక్కువ మనీషులుభూసురులింతతక్కువే." భార. ఆర. ౫, ఆ.

ఎగ. దే. అప. ఎగుఁశబ్దమునకు వృత్తియందు ఆదేశము గావచ్చినరూపము. (చూ. దిగ.) (వృత్తియందిది అర్థవిశేషములనిచ్చుచున్నది.—ఎగఁగొట్టు. స. క్రి. ఎగురఁజేయు. "సీ. వీచితన్నెగఁగొట్టువెక్కసంబగుసుడిగాలిరక్కసుమీఁదలాలియూఁగి." చమ. ౧, ఆ.—ఎగఁగ్రోలు. స. క్రి. పీల్చు. "క. బలుమీనొక్కటినోరన్, సలిలంబెగఁగ్రోలుచుండఁజనిరాచెలువల్, నలువురుఁదద్వదనములో, పలికాసలిలంబువెంటఁబాఱితిలకా." కళా. ౬, ఆ.—ఎగఁజల్లు. స. క్రి. పైకిఁజల్లు. "చ. నలఁతలుబంతిగట్టుకొని నీరెగఁజల్లఁదదీయమంజులాంగ, జలికలితోదకంబెగయు జాడనుతింపఁగ నయ్యె." వసు. 3, ఆ.—ఎగఁజేఁపు. అ. క్రి. పాదుఁగునందలిపాలుపైకి తెచ్చు. (ఆవు ఎగఁజేఁపినది.)—ఎగఁదన్ను. అ. క్రి. ఎగువకుఁదన్ను. (పాఁడియావు ఎగఁదన్నినది.) — ఎగఁబట్టు. స. క్రి. ఎత్తిపట్టు. "చ. కరముల నెత్తరాక యధికంబుగ వేఁగయి యున్నదేవుఁడ్ర, మ్మఱఁబెనుగాఁగిటం బెనఁచి మాటికిమాటికిఁ బట్టియెత్తినన్, బరువయితోఁచె నంతనెగఁబట్ట సమర్థుఁడుగాక యద్భుత, స్ఫురితగతిన్ విభీషణుఁడు బుద్ధిగలఁగిదురంతచింతతోన్." శేష. ౫, ఆ.—ఎగఁబాఱు. దే. అ. క్రి. ఎగువకుఁబాఱు. ఎగఁబోఁత. వి. 1. ఎగువకువ్యాపించుట; (వానికి చెమటఎగఁబోఁతదిగఁబోఁతలుగానున్నది.) 2. దుర్యోధనచేయుట.—ఎగఁబోఁసు. అ. క్రి. 1. దుర్యోధనచేయు; "చ. దయనృపుపర్వపుత్రి యెడఁదద్దయునుంచియయాతిభార్గవ, ప్రియసుతనాదరింపక చరింపయదుండిదయాచితిల్లికెం. తయునెగఁబోసిరోసమెదఁదార్కొనఁజేసిన." ఉ. రా. ౬,ఆ.స.క్రి.సూచించు. "సీ. మధునదంగెగఁబోసి మాకందమాలికా క్రీడానుషంగిభృంగీరవంబు." స్వా. ౬, ఆ. — ఎగఁబ్రాఁకు. అ. క్రి. మీఁదికిఁబ్రాఁకు. "ద్వి. అచలంబుపైకిగుండనకచెట్టనక, కిచకిచధ్వనులతోఁగిచకొట్టుకొనుచు, నెగఁబ్రాఁకియెక్కుచో." రా. కిష్కిం. కాం.—ఎగదువ్వు. స. క్రి. మీఁదికిదువ్వు. "సీ. డిగజాఱుముంగురు లెగదువ్వుకైతవంబున నెమ్మొగముపై మోముఁజేర్చి." కవి. 3, ఆ.—ఎగనూఁదు. స. క్రి. 1. పైకినూఁదు; 2. తిరస్కరించు. "సీ. వాఁకిళవంశికావైభవంబెగనూఁదెఁదాళికాధరకరతాళగరిమ." వసు. ౫. ఆ.—ఎగనెత్తు. స. క్రి. మీఁదికెత్తు. "మగుడఁద న్వేడుచునెగనెత్తిపట్టఁగా." కళా. 2, ఆ.—ఎగరోఁజు. వి. నట్టార్పు. (వాడు ఎగరోఁజుదిగరోఁజులుగాపరుగెత్తుచున్నాఁడు.) (ఇట్లు ఎగరొప్పు.)—ఎగవిడుచు. స. క్రి. ఊరకవిడుచు. "తెకతేరగనీకెగవిడిచిపోయెదనె." కళా. 3,ఆ.—ఎగవేయు. స. క్రి. 1. అపహరించు; 2. చేసినదిలేదనిసాధించు. "ద్వి. ఎంతైనఁజేసితానెగవేయఁగలుగు." సా. 2, భా.—ఎగవైచు. స. క్రి. ఎగురవైచు. "శైలములెత్తికందుకముచందముగానెగవైచి." రామా. ౫, ఆ. ఇత్యాదులు.)

ఎగచు. దే. ప్రే. 1. ఎగయఁజేయు. "ఆ. వీరసేనసు తుఁడు వీరుండుహంసల, నడబెడంగుఁజూచినగు చువాని, నెగచియెగచి యందు నెగయకుండఁగ నొక్క,హంసఁబట్టుకొనియెనతిరయమున." భార. ఆర. ౨, ఆ. (ఈప్రయోగమునుబట్టియు తగిన యాధారములేకుండుటఁబట్టియు ఎగచు అనునది వేఱొక పదమని గ్రహింపక యిట్లు ఎగయుధాతుఁప్రేరణరూపమని గ్రహించుటయే యుక్తము. (చూ. ఎగయు.) (ఇది పొగచువంటిది.) — 2.తఱుము."క.ఆమ్మెయినినోడితానుం,దమ్ముఁడు హతశేషమయిన దానవబలముఁ, గ్రమ్మఱితనవచ్చినమా, ర్గమ్మునఁబాఱెను విహంగ గమనుండెగవఁ." నిర్వ. 3, ఆ.(కొన్నిచోటలధాతువునకు ప్రేరణమునందర్థభేదమునుకలుగు ష్టది.(చూ. కావించు.)

ఎగతాళి. దే. వి. గేలి, పరిహాసము.

ఎగదిగ. దే. ద్ర. ఎగువదిగువలుగా. "ఎ, గీ. ఏగితన కూఁతుసింగార మెల్లఁబెక్కు, మాఱులెగదిగఁగ్రే గంటఁబాఱఁజూచి." కళా. ౭, ఆ.

ఎగపు. దే. వి. 1. గర్వము; 2. మండిపడుట. "ద్వి. బాగుమీఱినవానాగబందపుమొగపు, తీఁగదానికిఁ గల్గఁదీఱదేయెగపు." భాగ. ౧౦, స్కం.

ఎగయు. దే. అ. క్రి. 1. ఎగురు; 2. పైకిలేచు. "క. మసమసకనయ్యెదిక్కులు, పసిక్రేపుఁదలంచితి రుగఁబడెగూళ్లశకుం, తసమాజముకలకలములె, గసెవెడవెడకన్ను మొగిచెఁగమలవనంబుల్." జై. ౨, ఆ.

ఎగవు. దే. వి. ఎగురుట, ఉడ్డీనము.

ఎగసన. దే. ద్ర. ఎగువగా. "సీ. తుదివ్రేలనెగసనఁ ద్రోచిన పుదియబొట్టురుఫాలపట్టిక నుల్లసిల్ల." రా. ఆర. ౨, ఆ.

ఎగసిపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. ఎగిరిపడు; 2. గర్వించు; 3. మండిపడు.

ఎగసిపాటు. ద్వ. వి. 1. ఎగసిపడుట; 2. గర్వించుట; "క. భసలమనీకింతయెగసిపాటేమిటికిఁ." రసి. ౪, ఆ. (ఇది మీఁది రెండర్థములకుమదాహరణము.)—3. మండిపడుట.

ఎగసిల్లు. దే. అ. క్రి. ఎగయు. (అప్ర.)

ఎగాదిగ. దే. ద్ర. ఎగదిగయొక్కరూపాంతరము. "కాంచినుమాలివెండియునెగాదిగఁజూచి." ఉ, రా. ౨, ఆ.

ఎగు. దే. విణ. వృత్తియందు ఎగువశబ్దమునకును ఎగురుశబ్దమునకును అంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఎగుబుజములు, ఎగుబోద. మొ.)

ఎగుచే. దే. స. క్రి. తఱుము. "క. ఆమ్మెయినినోడితానుం, దమ్ముఁడుహతశేషమైనదానవబలముఁ, గ్రమ్మఱితనవచ్చినమా ర్గమ్మునఁబాఱెనువిహంగ గమనుండెగువఁ." నిర్వ. 3, ఆ.

ఎగుడు. దే విణ. ఉన్నతము.

ఎగుడుదిగుడు. దే.విణ.1. సమముకానిది, విషమము; (ఎగుడుదిగుడునేల.)—2. అసంగతము. (ఎగుడుదిగుడుమాటలు.)

ఎగుదల. ద్వ.వి.(ఎగువ+తల.)1.పైభాగము; 2.వృద్ధి.

ఎగుబుజము. ద్వ. వి. ఉన్నతభుజము. "ఎ, గీ. పాలుపుమీఱుచు నెగుబుజంబులునుదారు, జమలి మూఁపురములతోడ నమరుమల్ల. రంపుటాఁబోతులనుబోలెఁబెంపుమీఱ, జెట్లుచనుదెంచిరా నృపుసేవకొఱకు." పర. ౩, ఆ.

ఎగుబోద. ద్వ. వి. ఱెక్కలుమొలచి యెగిరెడు వయసువచ్చిన పక్షిపిల్ల.

ఎగుమతి. దే. వి. ఓడకు సరకులెక్కించుట.

ఎగుమతిచేయు. దే. స. క్రి. ఓడకు సరకులెక్కించు.

ఎగురు. దే. అ. క్రి. ఎగురుట.

ఎగురులాడు. దే. అ. క్రి. దుముకులాడు.

ఎగువ. దే. వి. 1. మీఁదు; 2. ఆధిక్యము. "క. తగవా మగవారికినిటు, మగువలయం దెగువఁజూప." రామా. ౫, ఆ.—విణ. ఉన్నతము. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము.)

ఎగ్గతము. వై. వి. ఏకాంతస్థలము. "ఎ, గీ. ఎగ్గతంబు నఁదానుగారగ్గిఁగాలెనటె." భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ. "ఎ, గీ. అయ్యువ్వయతఁడెగ్గతంపుఁతోట, నరయ దిక్కువ్వరునులేనియట్టితెగుట, నొందఁగలవాఁ డుగాఁబల్కు." భార. మా. ౧, ఆ.

ఎగ్గాడు. దే. స. క్రి. (ఎగ్గు+ఆడు.) దూషించు. "శా. తోడంబుట్టినవాని భంగమునకుఁ దుఃఖించి మాకృష్ణునె, గ్గాడంజూడకు మమ్మ." భాగ.౧౦, స్కం. ఉ.

ఎగ్గించు. దే. స. క్రి. అనాదరించు. "శా. ఏలాపట్టు దయెగ్గుమాపలనీకెగ్గింపఁగానేటికిఁ." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఎగ్గు. దే. వి. 1. కీడు. "ఉ. అగ్గిసారందలంచునటు లర్జునునెక్కటికిఁ బోరనీ, కగ్గిది." భార. కర్ణ.

౨, ఆ.—2. అపకారము; "బ్రహ్మణసీమలకెగ్గు నేయ." భో.3,ఆ.—3. కీడుమాట; "ఎగ్గునారుశతిపేరెసఁగుచుండు." ఆం. భా. వ్ర. వాగ్వ.—4.అపరాధము;"శా.ఏలాయిఁతప్పుధాభిమానము క్రియాహీనుండవైనావిధం, బాలోకింపకయెగ్గు చేసితివి." భో.3,ఆ.—5. దోషము; "నను నెగ్గులుపట్టకుండినన్ బొందొనరున్." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—6. అనాదరము. "శా. ఏలాసట్పదయెగ్గుమావలననీకెగ్గింపఁగా నేటికిన్." భాగ. ౧౦, స్కం.పూ.—7.బ.దూషణము. "చ.ఇతనికినన్ను నిట్లుఅకయెగ్గులు పల్కఁగఁబోలుఁగాక." భార. సభా. ౨, ఆ.

ఎగ్గుఱుతు. దే. వి. (ఎగువ+గుఱుతు.) విషయసంగ్రహము. (ఎగ్గుఱుతులెక్క.) (రూ.ఎగ్గుర్తు.)

ఎగ్గులాడు. దే. స. క్రి. (ఎగ్గులు+ఆడు.) నిందించు.

ఎచ్చిరిలు. దే. అ. క్రి. వర్ధిల్లు. "గీ. ఏయుపాయంబుచేనైనసెచ్చిరిలఁగ, నీకరాక్షసకులమురమేశ్వరుండు, తునుమునను శంకయొక్కటి మనమునందు, నున్నయదిదీనికెద్దియోయుక్తియింక." కళా. ౬, ఆ. (రూ. ఎచ్చిర్లు. "గీ. నృపులకపుల సమరనిష్ఠురత్వంబుల, నొచ్చిచరమదశకువచ్చి దనుజ, లెపుడుప్రొద్దుగ్రుంకునెపుడుమాకెచ్చిర్లఁ, గలుగుననుచుఁబోరుసలుపుచుండ." రామా. ౧, ఆ.)

ఎచ్చిఱు. దే. అ. క్రి. 1. ఎచ్చిరిలు. "చ. మఱుసటినాటివేకువ నమాత్యుఁడుమేల్కనివంశమంతయున్, జెఱచిరికూఁతురుంగొడుకుఁజేకొనిముందటఁజంద్రహాసుఁడె, చ్చిఱిసఁబ్రమాదమానను చుఁజిత్తమునందలపోసివీనినే, తెఱుఁగునసైనఁజంపెదయతిప్రవరోక్తులుబొంకుచేసెదన్." జై.౧, ఆ.—2. బాగుపడు. "చ. నెఱయఁగ వంపరాని ధరణీజమువంపఁగడంగెనేనియే, డ్డెఱబలుఖడ్గధారజగతీధరశృంగముద్రెసెనేనిమీఁ, దెఱుఁగక బుద్ధిహీనునకు నెంతయుబుద్ధులు చెప్పెనేనియె, చ్చిఱఁడొకవానరంబునకుఁ జెప్పినసూచిముఖంబుచాడ్పునన్." పంచ. నా. ౧, ఆ.

ఎచేటు. దే. వి. ఏ.ఎచ్చోటుయొక్కరూపాంతరము. (చూ.) ఎచ్చోటు.

ఎచరించు. దే. స. క్రి. ఎచ్చరించుయొక్కరూపాంతరము. "ద్వి. పచరించిమాయిలుపన్నిభూపాలు, నెచరించిపోయింపనెట్లాడెమనసు." నవ.3,భా. (దీనికి ఈ ప్రయోగమొక్కటే కనంబడుటచేత ఇది యింకను విచారింపఁదగినది.)

ఎచోటు. దే. వి. ఏ. ఎచ్చోటుయొక్కరూపాంతరము, (చూ.) ఎచ్చోటు.

ఎచ్చేటు. దే. వి. ఏ.——పై.——

ఎచ్చరము. దే. వి.ఎచ్చరిక. "వ. మఱియునయ్యచ్చరలెచ్చరంబులఁగచ్చువదలి." కవిక. ౬. ఆ.

ఎచ్చరించు. దే. స. క్రి. ఎచ్చరికచేయు.

ఎచ్చరింత. దే. వి. ఎచ్చరిక. "ఉ. వింతకవుంగిలింతల నవీనగళధ్వనియెచ్చరింతలన్." పాంచా. 3, ఆ.

ఎచ్చరిక. దే. వి. 1. అనధానము; "చ. మరలఁగఁబట్టఁగట్టఁగసమస్తమరుద్గవినన్నుఁగూర్చియె. చ్చరికధరింపఁబోలునన."పాండు.౨,ఆ.—2. సూచన.

ఎచ్చరికించు. దే. స. క్రి. ఎచ్చరించుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. కన్నిచ్చలువచ్చుచేడియల నెచ్చరికించుచుధూర్తకోటితో, మచ్చరికించుచున్." విక్ర. ౧, ఆ.

ఎచ్చే. దే. అ. క్రి. అధికమగు. వి. అధిక్యము. విణ. అధికము.

ఎచ్చోటు. దే. వి. ఏ. (ఏ+చోటు.) ఏస్థానము, (రూ.) ఎచ్చోటు.

ఎట. దే. వి. ఏ. ఎక్కడ. "ఇచ్చనుపయెటఁబోయెడు." భార. అర. ౨, ఆ.

ఎటవారె. దే. వి. కుందురుకి?.

ఎటు. దే. అవ్య. ఎట్లు. "ఎటాడుకొన్నను నెఱ్ఱలుఁగదమ్మనీకు." కళా. ౧, ఆ.

ఎటులు. దే. అవ్య.—పై.—"ఏనెటులట్లనీవరసియిచ్చమెయింబనిగొమ్ము." భార. విరా. ౧, ఆ.

ఎటువంటి. దే. విణ. ఎట్టి. "మీరెటువంటిపెద్దవారు." కళా. 3. ఆ.

ఎటువలె. దే. ద్ర. ఎట్లు. "ఎటువలెభీతినీకొదవె." సకల. ౯, ఆ.

ఎట్టకునేని. దే. అవ్య. ఎట్టకేని. "కొంతసేపువేల్పెక్కినభంగినుండిధృతినెట్టకునేనియుఁబూని." రా. అ. కాం.

ఎట్టకేని. దే. అవ్య. అతిప్రయాసమున. "గీ. ఇట్టులురియాడుచిత్తంబునెట్టకేని. నాథుచెప్పినధర్మంబునకుఁజొరంగ,నూలుకొల్పి." భార.అను.౧.ఆ.

ఎట్టకేలకు. దే. ద్ర.—పై.—"ఎట్టకేలకునను దేర్చునప్పుడుబలంబులతోఁగురురాజుసూడ." భార. విరా. ౫, ఆ. "క. పెన్నిధిఁగనిపోవఁగలే, కున్న

కృపణుమాడ్కిఁజిత్తమూటాడఁగనా, కన్నెప రాధీనతేనతి, భిన్నయగుచునింటికెట్టకేలకుఁజని యెఁ." జై. ౧, ఆ.

ఎట్టట. దే. అవ్య. (ఎట్టు+అటు+అ.) ఎట్టయిన. "కముదమొదనఁగసుతుఁడెట్టట, బ్రదికినఁజాలుననని చనియె." పర. ౨, ఆ. (చూ. తాలిమి.)

ఎట్టపోగు. ద్వ. వి. దండు. "చ.హరునకు వెట్టఁజుట్టిన యమాలయవాటికఁజేరియచ్చటఁ,మరుఁడుతదీయశాసనమునఁ విరహిప్రకరంబునొంపదు.ప్పర గతి నెట్టపోగెసఁగఁగైకొనినిచ్చినరీతివచ్చెఁగ్రొ, వ్విరవదువ్వచాల్గొని దివిఁ మలయానిలవాత పోతముల్." చంద్ర.

ఎట్టయెదురు. సీ. ఎ. ఏ. (ఎదురు+ఎదురు.) చక్కని యెదురు.

ఎట్టి. దే. విణ. ఎటువంటి.

ఎట్టిఁగు. దే.విణ. (ఎట్టి+వాఁడు.) ఎటువంటివాఁడు. "ఎట్టిఁడునానిజేశుఁడు." రా. సుం, కాం. (బ. ఎట్టిరు.)

ఎట్టు. దే. అవ్య. ఎట్లు.

ఎట్టులు. దే. అవ్య.——పై.——

ఎట్టువోలె. దే. ద్ర.——పై.——

ఎట్టూ. దే. అవ్య. ప్రశ్నమునుదెలుపును. "ఎట్టూయిట్టుగునయ్యపల్కదయలేక." ఆము. ౬, ఆ. (ఆమ్రేడితమందు ఎట్టెటూ,ఎట్టెట్టూ."అనుటయునెట్టెటూ తెలుపుమయ్యమహత్తేక." కళా. ౭, ఆ. "శా. ఎట్టెట్టూవినమైతిమింకనొకమాటే ర్పాటుగాఁజెప్పుమా." కాశీ. ౭, ఆ.)

ఎట్లు. దే. అవ్య. ఏప్రకారము. "క. అమరవరులం దుఁబురుషో, త్తముఁడెట్లువిశేషమట్లుధరణింగల తీ, ర్థములందుమబుష్కరతీ, ర్థముకరమువిశేషమ భిమతార్థప్రదమై." భార. ఆర. ౨, ఆ.

ఎడ. యా. దే. వి. 1. స్థానము; "పార్థులరుగు నెడకు మనమునరిగి." భార. ఆది. ౬,ఆ.—2. అవకాశము; "ఉ. నిచ్చలునిచ్చలోఁబొదలునీపితృభక్తికి జ్ఞానశక్తికిఁ, మెచ్చితినచ్చితిఁ గరమునియ్యెడ నియ్యెడయేలవేడుకొ, మ్మిచ్చెదఁజెచ్చరఁ వల యునీప్సితముల్ శతమేనిదీనవే, పొచ్చెమునొ చ్చెముంజొరదుభూసురకేసఁనమ్ముసావుడుఁ." పాండు. ౨,ఆ.—3.దూరము; "క. కడు నెడగా వునవదియి,క్కఁడవినఁబడదేమొ."కళా.౪,ఆ.—4.గడువు;"ఇప్పుడెడయిచ్చుటయుక్తమునాకు." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—5. భేదము; "క. ఎడయె ఱిఁగియుఁదమలోపల, నెడయెఱుఁగకధర్మపథస మేతస్థితికిఁ, నడిమింటివారలైరా, నడిమింటిర వికిఁ హసించునవ్యప్రభలఁ." రామా. ౩, ఆ.—6.విఘ్నము; "క.నాకెంతయుఁబ్రియశిష్యుం, డీ కపివరుఁడితనిపనికి నెడకాకుండఁ, బోకయుచి తమనుకరణివి, భాకరుఁడపుడపరశిఖరిపైకరుగు టయుఁ." రా. సుం, కాం.—7. వ్యవహారము; "క.ఎనిమిదియేఁడులుశిశువగు, నెనిమిదియేఁడుల టబాలుఁడెడయెఱుఁగఁడుగా, వునబాలుఁడెన్ని భంగుల, జనకునిఋణమరువఁజనదుచనునటమీఁ దఁ." "సం."గర్భస్థైస్సదృశోజ్ఞేయ ఆష్టమాద్వత్స రాచ్ఛిశుః, బాలఆషోడశాద్వర్షాత్పౌగండశ్చేతి శబ్దతే, పరతోవ్యవహారజ్ఞఃస్వతంత్రఃపితురావృతః."విజ్ఞా.వ్య,కాం.—8.సంధి; "ద్వి.ఎడమాటలాడియీయినపంకుఁదేరఁ, గడుహనుమంతుం డుగలిగెనేనికు." రా. కిష్కిం, కాం.—9. దేవతా నైవేద్యవస్తువు. (ఇది విచార్యము.)—విణ. ఎలప్రాయముగలది. (ఎడదూడ, ఎడపడ్డ.)—ద్ర.నడుమ. "ఎ,గీ.అంతినాభీష్ముఁడెడఁదునుమాడెనధిప." భార.భీష్మ.3, ఆ. (ఆమ్రేడితమందు ఎడనెడ.)—వై.వి.హృదయము. "ఎడఁబాలివోని వేడుకలయేడ్తెఅసాంపున." నిర్వ. ౧, ఆ.

ఎడఁద. వై. వి. ఎద, హృదయము. "భీష్ముఁడర్థరథుఁ జేసియెడందఁగలంచె." (కొన్ని ప్రతులయందు పాఠమిట్లున్నది. ఇదియు పొందికగాఁదోచెడి.) భార. శాం. ౧, ఆ.

ఎడఁబాటు. దే. వి. ఎడఁబాయుట. వియోగము. "సీ. సాదరంబుగ రఘుస్వామి వెంటనెలక్ష్మణుం డెడఁబాటు లేకుండు సేవ్య, సేవకభావంబుచె న్నొంద." అధ్యా. బాల, కాం.

ఎడఁబాపు. దే. ప్రే. ఎడఁబాయఁజేయు.

ఎడఁబాయు. దే. స. క్రి. (ఎడ+పాయు.) వీడు, వదలు.

ఎడకట్టు. దే. అ. క్రి. ఆఱినపుండు మరలచీముపట్టు. స. క్రి. చేర్చు. "సీ. ఇంద్రనీలములతోనెడకట్టి గ్రుచ్చిన రమణీయతారహారసుధరించి." కాశీ. ౭, ఆ.

ఎడకత్తియ. ద్వ. వి. దూతిక, (రూ. ఎడకత్తె.)

ఎడకాఁడు. దే. వి. తార్చువాఁడు, దూత.

ఎడకాఁపు. ద్వ. వి. మాఘమాసముమొదలు జ్యేష్ఠ మాసములోపల పండించెడుపంట.

ఎడగడ్డ. ద్వ. వి. ఒడ్డు, గట్టు, దరి, తీరము.

ఎడగిల్లు. దే. అ. క్రి. తొలఁగు, అపసరిల్లు.

ఎడతాఁకు. దే. అ. క్రి. చేరు, సంధించు. "ప.అంతట వారలు ద్రవ్యంబునకుంబ్రతిదినంబు నెడతాఁకంగ డంగినం దనమనంబున." పర. ౫, ఆ. "సీ. తన భూమివదలక ధనవంతులగువారియిండ్లకు నెడతాఁకుచెల్లప్రొద్దుఁ, జేరిమిథ్యానమస్కారముల్ సేయుచుఁ బ్రియములునయములు పెక్కుచూపి." హరిశ్చ. ౪, ఆ.

ఎడతీయు. దే. అ. క్రి. ఎడతెగు.

ఎడతెగు. దే.అ.క్రి. 1. ఎడపడు; 2.విడివడు. "క.ఒ క్కకరినాథుఁ డెడతెగిచిక్కెఁ." భాగ.౮,స్కం.

ఎడతెఱపి. దే. వి. వ్యవధానము. (తిరుణాళ్లకు జనులు ఎడతెఱపిలేక పోవుచున్నారు.) (చూ. ఎడతెర్పి.)

ఎడతెర్పి. దే. వి. ఎడతెఱపియొక్కరూపాంతరము. "చ. ఇద్దెసవచ్చెనేనియ, త్తెఱఁగయిపోయెయంచు నెడతెర్పిగఁగొందఱు పాయవాఱఁగఁ." భార. విరా. ౫, ఆ.

ఎడత్రెచ్చె. దే. అ. క్రి. ఎడతెగు. "క. పెనఁకువ యెడత్రెవ్వకపదు, నెనిమిదిదివసములు నెల్లె." భార. శల్య. ౧, ఆ.

ఎడదవ్వు. దే. వి. అతిదూరము. "ఎ, గీ. విశ్వభర్త యానతిచ్చినయట్టులయధివసించెఁ, గాశికాపురి కెడదవ్వుగలుగునడవి." కాశీ. ౭, ఆ.

ఎడనీరు. ద్వ. వి. 1. లేతటెంకాయలోనితియ్యనీరు; "సీ. ఎడనీటిబొండ్లాలపడువున మెదడెల్లజాఱ్ఱివైచినడొల్లుపుఱ్ఱెగములు." ఆము. ౬, ఆ.— 2.ఎడనీటికాయ. "సీ. ఎడనీరటంచననగుఁదచ్చ లాటువు." ఆం, భా. ద్వి. వ.

ఎడపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. ఎడతెగు; "క. ఎడపడక యహోరాత్రము, వడిగొనిచదివింప." భార. ఆర. ౩, ఆ.—2. పూఁటపడు. "క. కుడిచినతఁడ రువకుండిన, నెడపడినయతండయచ్చు టెఱిఁగి నృపతియా, కుడిచినతనిఁగనినప్పుడు, ఎడపడి నాతనికిరెట్టియిప్పింపఁదగుఁ." సం. "ప్రతి భూర్దాపితోయత్తుప్రకాశంధనిసాంధనమ్, ద్విగుణంప్రతిదాతవ్యమృణికైస్తస్యతద్భవేత్." విజ్ఞా. వ్య, కాం.

ఎడపదడప. దే. అవ్య. అప్పుడప్పుడు. "గీ. ఎడప దడప తనూభవుఁడెచటనుండుఁ. గానరాఁడనిగృహభర్తకాంతనడుగ." కాశీ. ౪, ఆ.

ఎడపు. దే. ప్రే. ఎడయఁజేయు. "క. జనవినుతయు గ్నిహోత్రం, బునుసంతానమును వేదములు నెడపంగాఁ, జనదు." భార. ఆది. ౪, ఆ.

ఎడపెట్టు. దే. స. క్రి. 1. తొలఁగించు; "గీ. ఎఱుఁ గుమతఁడునిన్ను నెడపెట్టిపలికినవాఁడు." భార. ద్రో. ౧. ఆ—2.మాఱువడ్డించుకొనుటకైయన్న మునుదగ్గఱయెత్తియుంచు.

ఎడపోవు. దే. అ. క్రి. దౌత్యముచేయు. (అప్ర.)

ఎడమ. దే. విణ. సవ్యము. (ఎడమకాలు, ఎడమచేయి. మొ.—వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. ఎడకన్ను, ఎడపంక. మొ.)

ఎడమడుగు. దే. వి. 1. వ్యత్యాసము; (చూ. ఎడమడువు.) 2. వైషమ్యము. "క. ఉడుగుడుగుమోహనాస్త్రము, విడువకుమను నెలుఁగుతోడ వేగంబునన, యొడకేగుదెంచినారదుఁ, డెడమడుగించుకయులేకయిట్లనునాతోఁ." భార.ఉద్యో. ౪,ఆ.—విణ.వ్యత్యస్తము. "ఎ, గీ. పడుగుచందంబుతనకెడమడుగుగాక, కొమరుగానేగెనెలకట్టి గుజ్జువేల్పు." హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.

ఎడమడువు. దే. వి. 1. వ్యత్యాసము; "క. నడిపింపఁగఁబొడిపింపఁగ, నెడమడువైకలఁగినప్పు డేర్పఅపఁగ నేఁ. గడు నేర్తుఁచేర్చునాదగు, కడిమియనీ సైన్యమునకుగవుసెనకాదే." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—2.వైషమ్యము. "క. అడలడఁచినెమ్మనమున, వెడతెలివొడఁగూర్చిమాటవేర్పడకుండఁ, జిడిముడిపడకనయంబున, నెడమడు వొక్కింతలేక యిట్లనుసతితోఁ." నిర్వ. ౧, ఆ.—విణ. వ్యత్యస్తము. (చూ. ఎడమడుగు.)

ఎడమడువుపరువడి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

ఎడము. దే. వి. 1. చోటు; "అతిథులకునెడమిచ్చి." భార. అశ్వ. ౨, ఆ.—2. అవకాశము. "ఆకు నాహారనిద్రలకెడములేదు." భార. ఆర. ౫, ఆ.

ఎడయిక. దే. వి. ఎడఁబాటు, వియోగము.

ఎడయు. దే. అ. క్రి. తొలఁగు. "క. ఏవురుపతులం దుధర్ముఁవెడయకయుండుఁ." భార.ఆది.౭,ఆ.— స. క్రి. ఎడఁబాయు. (ఇటీవలికవులుకొందఱు దీనినిసకర్మకముగాప్రయోగించుచున్నారు. పూ

ర్వగ్రంథములయందుఁ బ్రయోగము కనఁబడలేదు. విచార్యము.)

ఎడరు. దే. అ. క్రి. భగ్నమగు. "చ. తడయకఘోరదగ్ధనసుదర్శనపావకుచేదహింపఁగాఁ, బడిపర మేశ్వరోగ్రశరపావకదగ్ధపురత్రయాభమై. యెడరిధరిత్రిమీఁదఁబడియెన్ జెడెసౌంభకమంతసాల్వుఁడున్, బడియెమదీయచక్రపటుపాతరయంబునరెండుప్రయ్యలై." భార.ఆర.౧,ఆ.—వి. 1. ఆపద; "గీ. వలదుశంకింపనిందుని వలనఁ బుట్టు, నెడరువొందకయుండంగఁ గొడుకునోపి, నంతగావుము కావంగనైనచావు, నపుడునన్నుఁదలంపుమేనదిమరల్తు." భార.శాం.౧,ఆ.—2. భంగము; "చ. ఇదితగదంచునడ్డపడునింతకు నేరకసభ్యులందఱున్, మదిమదినున్నయట్టియెడమానినికిందనుఁదానకాచికో, లాదవినదానఁ జేసిసభనెచ్చెముదక్కినఁబాండునందనుల్, బ్రదికిరిగాకయయ్యెడరు రాచకొమారులకోర్చునట్టిదే." భార.ఉద్యో.౧,ఆ.—3.సందు; "గీ. అప్పాఱుఁడసతి, నెత్తుకొనిపోవనిందుఁనెడరువేచె."పాండు.3,ఆ.—4.ఎడారి. "వ.ఎడరునంజలిసంధిరిడియెదమునియు." (కొన్ని ప్రతులయందు ఎడవున అని పాఠమున్నది.) ఆము. ౪, ఆ.

ఎడలు. దే. అ. క్రి. 1. వికలమగు; "చ.ఆనవినిమేటి ధర్మమునట్టిదియెయ్యది యెద్దియెప్పుడుం, గనియఁగఁబండియుండు నెసకంబుగ నెయ్యదిసగ్రహించినన్, దనరుఁబ్రమోదసిద్ధినియతంబుగ నెవ్వరితోడిసంధియెం, దునువికలంబుగాదు పరితోషమెలర్పనుపన్యసింపవే. ౨. అనిదివ్యుండు పలికిన నాదివ్యాబోధనుండిట్లనియె. గీ. వినుమహింసమేటియనఁజనుధర్మంబు, యోగకర్మమెపుడునొనరఁబండి. యుండుమనసుక్రొవ్వుఖండింపఁగామోద, మెసఁగుసుజనసంధి యెడలదెందు." భార.ఆర.౭,ఆ.—2.విచ్ఛిన్నమగు. "కురువంశమెడలవచ్చిన." భార. స్త్రీ.౨, ఆ.—స.క్రి. విభజించు. "క. వందురివగలన్ దేహము, పొందెడలఁగఁజూచునన్నుఁ బొడఁగనిదివిదా, నెందులకేగుచు నోగిరి. నందనదిగివచ్చికరుణనాకిట్లనియెన్. మ. అతిసౌందర్యనిశాంతమీతనువలభ్యంబిట్లుశోకాతురా, న్వితవైదీనిదొఅంగఁగాఁదగునె." స్వా. ౬, ఆ.

ఎడవాఁడు. దే. స. కడవాఁడు, అన్యుఁడు.

ఎడవు. దే.విణ.దవ్వు.దూరము. "ఎ.గీ. తెరువు. నెడవనుచుజాలిఁగొని సంశయించువేళ." ఆము.౬,ఆ.

ఎడసాల. ద్వ. వి. ప్రత్యేకమయినగది.

ఎడాటము. దే. వి. విషయము. "సీ. నెపమేమియునులేక నీయెడాటమ్మునఁ బాడిఁదప్పఁడుగదా భైరవుండు." భీ.౨,ఆ. (దీనికి ఆట అని కొందఱు అర్థము చెప్పుచున్నారు.)

ఎడారి.దే.వి. చెట్లుచేమలులేనివిశాలపునిర్జలభూమి.

ఎడారె. ద్వ. వి. (ఎడ+ఆరె.) చెప్పులుకుట్టెడు చిన్నసూది.

ఎడ్డ. వై. వి. ఎడఁదయొక్కరూపాంతరము. "క. చెడిపోకుఁడుసంసారము, కడతేర్పుఁడుశౌరిచరణకమలములెడ్డం. దిడికొనుఁడూరకకాలము,కడపకుఁడువివేకవిధిఁగడఁగుఁడునడవన్."లక్ష్మీ.౪,ఆ.

ఎడ్డమి. దే. వి. ఆపద. "ఉ. ఎడ్డమియైనయప్పటికి నెవ్వరుఁజేరరు లోకులేమియున్, సడ్డలుసేయనొల్ల రవసానపువేళల దండధారుచే, జడ్డలెకానిమేలుకొనసాగ దయో తలపోసిచూచినన్."వి, పు. ౫, ఆ.

ఎడ్డము. దే. వి. అడ్డంకి, నిరోధము. "ఉ. ఏడుదినంబులన్నమున కెడ్డముపుట్టినయంతమాత్రలో, నేడుచుచున్నవాఁడవుమునీశ్వర." భీ. ౨, ఆ.

ఎడ్డియ. వై. విణ. మూఢుఁడు.

ఎడ్డె. వై. విణ. ఎడ్డియయొక్కరూపాంతరము.

ఎడ్డెఁడు. వై. విణ. ఎడ్డయొక్కరూపాంతరము. "పిసాసియువంటిగరాసుఁగూడునీ, యెడ్డెఁడు." శు (క. ౧, ఆ.)

ఎడ్డెన. దే. వి. భోజనపాత్రమునుంచుకొనెడి ఉన్నతపీఠము. "సీ. వెండియెడ్డెనలపైవెలచితెచ్చినపైఁడిపళ్లెంబులాయితపఱచువారు." సై. ౬, ఆ. "గీ. పసిఁడియెడ్డెనలనుమించుపద్మరాగ, భాజనంబులనడ్డించుబహుపదార్థ, వితతులమరెసుమేరుసంగతసహస్ర, కరునిఁబొదివిన చిత్రమేఘములకరణి." జై. ౧, ఆ.

ఎడ్లు. దే. వి. బ. (ఎద్దు+లు.) వృషభములు.

ఎతఁడు. దే. స. ఏ. ఏపూజ్యుఁడు. (ఏతఁడుయొక్కరూపాంతరము.)

ఎతుబరికాఁడు. దే. వి. ఎత్తుబరికాఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఎత్తనగోల. దే. వి. 1. గోనెలెత్తి యెడ్లమీఁదవేయుటకు సాధనమైనకట్టు; "సీ. తనరుగోణ్యుద్ధారి

దండాఖ్యయెత్తనగోలనాబట్టిన గోలయనఁగ." ఆం, భా. ద్వి. వై.—2. ఊఁతగానానించినకోల.

ఎత్తనగోలు. దే. వి. 1. మొదలు; 2. ప్రారంభము.

ఎత్తరము. దే. విణ. ఉన్నతము. "సీ. ఇలఁజుట్టువడు తుండములమించిపూర్వాంగమెత్తరంబైపిఱుందత్త మిల్ల." స్వా. ౫, ఆ.

ఎత్తరవు. దే. విణ. ఎత్తరము, ఉన్నతము.

ఎత్తళి. దే. వి. కొఱముట్టు, సాధనము.

ఎత్తికొను. దే. అ. క్రి. కడఁగు, యత్నించు. "గీ. ఎట్టి కష్టుఁడైననిట్టిపాపము సేయ, నెత్తికొను నెధరణి నీవుదక్క..."భార.ఆర.౬,ఆ.—స.క్రి.1. అపహరించు; "భూసురకాంతనెత్తికొని పోవుటదోస ముయామినీశ." వి, పు. ౬, ఆ.—2. వహించు; 3. ఉద్ధరించు. "క. ఇపుడానన్నెత్తికొనన్, గృపపుట్టుటనీకుజాలకీవృత్తాంతం, బెపుడుకొనివచ్చితిచ్చటి, కపుడేనను నెత్తికొంటి వనిలకుమారా." (ఇది రెండర్థములకును ఉదాహరణము.) రామా. ౭, ఆ.

ఎత్తికోలు. దే. వి. 1. కడఁక, ప్రయత్నము; "క. తరతరమప్రజలఁదునిమెడు, నరునప్పటియెత్తికోలు నకురువిద్యా, ధరఖేచరులనుభీతిన్, బొరసి రి." భార.విరా.౫,ఆ.—2. సంకల్పము. "క.పదివేలఁజంపఁగానో, పుదు నేనను నెత్తికోలు పుట్టినయది." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. "వ. ఎప్పుడేని మీరలడ్డమాడుదు రప్పుడశపింతునిట్టిదనాయెత్తికోలు." భార. అను. ౨, ఆ.

ఎత్తిపాడుచు. దే. స. క్రి. దోషము లెత్తిచెప్పి మర్మము దూఱనాడు.

ఎత్తిలి. దే. అవ్య. గట్టిగా. "ఉ. ఎత్తిలికావుకావురని యేడ్చితదీయపయోధరాగ్రముల్, కుత్తుకదాఁకఁబీల్చికొని క్రోలె." హరి. పూ. ౫, ఆ.

ఎత్తివేయు. దే. స. క్రి. 1. తీసివేయు; (వానిపేరెత్తివేయుము.)—2. అలక్ష్యముచేయు. (నన్నెత్తివేసిమాటాడెను.)

ఎత్తు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు, పుట్టు; "క.కొరవులుసేయుననమతి, కారణముగఁగోపమెత్తు." భార. శాం. ౧, ఆ.—2. బయలుదేఱు. "వ. ఎత్తెడు చోట్లనువిడిదలలయందునులోనుగానిస్నాణాదులైనయుద్భటచిహ్నంబులుప్రకటింపక." భార. విరా. 3,ఆ.—స. క్రి. 1. అపహరించు; (ఆ సొమ్ము వాఁడేయెత్తినాఁడు.)—2. దండెత్తు; "గీ. అనికెవ్వరిఁగొనియతండు, కొరవులమీఁదనెత్తెరాఁగడఁగువాఁడు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—3. పైకెత్తు; "చెలిప్రాణమెత్తుటసదె." హరి. ఉ. ౭, ఆ.—4. గ్రహించు;(నీవాపుస్తకమునెత్తితివా.)—5.తీయు;(ఈబండినినేను ఏలములోనెత్తితిని.)—6. (చల్లుడునీరు) పాఱించు; "సీ. నీరెత్తువేళలనీరెత్తుఁబాదుపాదునకుఁగాలువలుపొందుగనమర్చి." కళా. ౪, ఆ.—7. ప్రస్తావించు; (అక్కడయీమాటయెత్తకుము.) — 8. వహించు; (వాఁడుమంచిపేరెత్తెను.) — 9. సంగ్రహించు. (ఇది మఱియొక గ్రంథమునుండి యెత్తివ్రాసినది.) (సొరెత్తు, పరుగెత్తు, భిక్షమెత్తు. ఇత్యాదులను వేఱువేఱుక్రియలుగాఁజెప్పుట యుక్తము.)— వి. 1. చదరంగపు ఎత్తు; 2. ఉన్నతి; "ఉ. తమ్ములకెల్లఁబెద్దయగు తామరసోదరనాభికాసనో, జమ్మదివిశ్వముఁ విధివశమ్మునఁగానిసృజింపఁజాలదీ, తమ్ములయెత్తుచిత్రచరితమ్ము." వసు. ౫, ఆ.—3. ఉపాయము; "గీ. ఇంతవట్టునునాపాలనిచటఁగూడె, నేమిసేయుదుఁబనికిఁబైయెత్తుదోఁచ, దనుచుఁజింతాపరంపరాత్యంతదంతు, గాంతరంగంబుతోనుండెనవ్విగుండు." రామా. ౭, ఆ.—4. రెండువీసెలకొలఁది,5.తూనిక; "సీ. తొలునాడుశోధ్యునిఁదులఁదూఁచియాతని యెత్తైనయొద్దికలెల్లఁదూఁచి." విజ్ఞా. వ్య, కాం.—6.ప్రయత్నము; "చ. విలసితమోహదాహపరివేదనపొమ్మని యెత్తుపెట్టఁగా." హంస. ౧, ఆ.—7.పుష్పసరము;8.బ.బలపుకత్తెవలచినవానికిచ్చుధనము. "సీ. పద్మాస్యపురినసుభవమునకీవయెత్తులుపెట్టుదనఁగరావలసెనిటకు. (ఇది పైయర్థమునకును ఉదాహరణము.) ఆము. ౨, ఆ.—విణ. ఉన్నతము. "సీ. ఔదలకుపధానమగుసొంపుదీపింపఁగుడికరంబెత్తుగానిడిచెలంగి." శేష.౪,ఆ.

ఎత్తుగడ. దే. వి. (ఎత్తు+కడ.)1.ఉపాయము;2.యత్నము.

ఎత్తుగడ్డలు. ద్వ. వి. బ. ఎత్తుడుప్రాయ్యిగడ్డలు.

ఎత్తుగున్న.ద్వ.వి.తేఁతయేనుఁగుపిల్ల. "ఎ, గీ. అచటి మదపుటేనుఁగులకమరకరటి, యెత్తుగున్న." చంద్రా. ౧, ఆ.

ఎత్తుదెంచు. దే. అ. క్రి. (ఎత్తు+తెంచు.) దండెత్తివచ్చు. "ఆ. కాలయవనుఁడనఁగఁగాల కల్పుఁడు

శత్రుఁ, డేచినుధురమీఁదనెత్తుదేర." హరి. ఉ. ౨, ఆ.

ఎత్తుపెట్టు. దే. స. క్రి. పురికొలుపు. "చ. విలసి తమోహదాహపరివేదనపొప్పనియెత్తుపెట్టఁగా." హంస. ౧, ఆ.

ఎత్తుబరికాఁడు. దే. వి. దొంగ, చోరుఁడు.

ఎత్తుభారము. మి. విణ. పాడు.

ఎత్తువచ్చు. దే. అ. క్రి. సరిపోలు. "వ. అతివిద్యా నైపుణ్యముగలభూపకుమారులతోఁ బసులకాఁపరులెత్తువత్తురేయని క్రొవ్వున నవ్వుచుంబలికిన." భాగ. ౧౦, స్క. ఉ.

ఎత్తువడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఎత్తు+పడు.) 1. చెడు; (వానిపేరు ఎత్తువడిపోయినది.)—2. లేవలేకపడు. "సీ. ఎత్తువడ్డమహాకుభృత్తులనతులితధృతిఁజీరికిఁ గొననిధీరభటులు." వసు. ౨, ఆ.

ఎత్తువేయు. దే. స. క్రి. తూఁచు.

ఎత్తువోవు. దే. అ. క్రి. (ఎత్తు+పోవు.) 1. చెడు; "గీ. శిలచిగురుఁబోఁడియొయుల్లసిలసెనర్చి, యెత్తువోయినగౌతమునిల్లునిలిపె." రామా. ౪, ఆ.—2. తగ్గు. "క. అవియునునొకటికొకటికి, త్తువోకపెనఁగిననుగనిమధుత్రిపురహరుల్, సవరణతో మగుడంగాఁ, దివిచిరిఖేచరగణంబు దివిరినుతింపన్." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

ఎత్తెల. దే. వి. చేఁపలఁబట్టెడి అడ్డువల. "క. వెరవుననూఁదులనెత్తెలఁ, గరములమత్స్యములఁబట్టి కడుసంతసముం, బొరయుచుఁద్రాల్లెంగ్రువ్వఁగఁ,గరమూహించిమదిఁబ్రాప్తకాలజ్ఞుఁడనున్." భార. శాం. 3, ఆ.

ఎద. యు. దే. వి. పశుబుతువు. "వ. ఎదపదనునంబోదలుపెట్టలకుంజుట్టంబులై." స్వా. ౪, ఆ.—వై. 1. హృదయము; 2. భయము*. "సీ. ఎదడిందిమదమొందిగదనొందిరొదఁజెందిపొదసందిపెదపందిమెరుపునొక్కఁడు." చంద్రా. ౨, ఆ.

ఎదవడు. వై. అ. క్రి. (ఎద+పడు.) భయపడు. "క. అవ్వేళదివ్యబాణము, లెవ్వియుఁబనిసేయకున్నెదవడిమదిలోఁ, గవ్వడికవ్వడిదూలఁగ, నవ్వుచుఁజిత్రాంగదాతనయుఁడిట్లనియెన్."భై. ౭, ఆ.

ఎదావు. దే. వి. (ఎద+ఆవు.) ఆఁబోతుచేర సమయమైనయావు.

ఎది. దే. స. ఏశబ్దమునకు అమహాదర్థక ప్రథమైకవచనము. (ఏయాఁడుది. ఏపశ్వాది. ఏజడవస్తువు.) (ఏదియొక్కరూపాంతరము.)

ఎదిరి. దే. వి. విరోధి.

ఎదిరించు. దే. స. క్రి. ఎదురు.

ఎదుగు. వై. అ. క్రి. పెరుగు. వర్ధిల్లు.

ఎదురాడు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు+ఆడు.) మాటాడు.

ఎదురు. దే. స. క్రి. ఎదిరించు.—వి. ఏ. 1. పురోభాగము; "క. ఒకమకరకిరీటికట్టెది, రికినతిముఖిఁబోయిరేనిరెండపమాటే, యయ్యకొనుటకోర్వఁగ లేరయి, రొకకొల్లుఁగురురాజు సేనయోధులలోనన్." భార. విరా. ౫, ఆ.—2. ఎదుటివాఁడు. "ఎదురోర్వనలయు." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—3. వలపుకత్తెవలచినవానికిచ్చుధనము. "గీ. ఇంటిలోనున్నవస్తువులెదురువెట్టి." హంస. ౨, ఆ.—విణ. అన్యుఁడు. "పదపడిదుస్తరమగునీ, పదుమూడవయేఁడుగడవఁబడుటయరిదిత, మ్మెదురెఱుంగమికైయాపద, లొదవినసైరించిరిట్టియునికియుఁగలదే." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

ఎదురుకట్టుల. దే. ద్ర. ఎదుట. "క. అల్లంతనెదురుకట్టుల, నుల్లమలరఁగాంచి." భో. ౫, ఆ. (రూ. ఎదురుకట్ల. "గీ. గొల్లపడుచులుచనిగుంపుగూడిచూడ, తోలుదామెనత్రాడునులీలతోడ, నీడ్చికొనివచ్చితమయింటియెదురుకట్లఁ, దనరుధనళాగ్రునంబులఁదగులఁబెట్టి." వి, పు. ౭, ఆ.)

ఎదురుకుత్తుక. దే. వి. అంకిళ్లుపట్టుకొనెడువ్యాధి విశేషము.

ఎదురుకొను. దే. అ. క్రి. ఎదురగు,అభిముఖమగు.—స. క్రి. ఎదిరించు. (వాఁడునన్నెదురుకొనినిలువఁజేరఁడు.) (రూ. ఎదుర్కొను.)

ఎదురుకోలు. దే. వి. 1. వివాహమునందుఁబడుచింటివారు వరునికెదురుగాఁబోవుట; 2. పూజ్యులువచ్చునపుడుఎదురుగాఁబోవుట. (రూ. ఎదుర్కోలు. "సీ. తనచక్రమునకు నాతనిదివ్యతేజంబు గురుభావమునసెదురోలుసేయ." కళా. ౨, ఆ.)

ఎదురుగడ. దే. వి. (ఎదురు+కడ.) మాఱుత్రాసిన యొడంబడికలోనగునది. (ఎదురుగడయొడంబడిక, ఎదురుగడలెక్క. మొ.)

ఎదురుచే. దే. అ. క్రి. ప్రతికూలమగు. (చూ. ఎద్రుచు)—స. క్రి. ఎదిరించు. "ఉ. తమ్ములుదీఁ

గినంబతియుదగ్రతభీము నెదిర్చియార్చుచుకా." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (రూ. ఎదుర్చు.)

ఎదురుచేక్క. ద్వ. విణ. కానిది. (చుక్క అనఁగా శుక్రుఁడు. శుక్రుఁడెదురగుట యనిష్టప్రదము కనుక లక్షణచే నీయర్థము కలుగుచున్నది.)

ఎదురుచూచు. దే. స. క్రి. వేచు. ప్రతీక్షించు.

ఎదురుపడు. ద్వ.అ.క్రి. 1. ఎదురుగావచ్చు; (దారిలోనాకువాఁడెదురుపడెను.)—2. ఎదురుతిరుగు. (రూ. ఎదుర్పడు. "చ. యవనజరాసుతాదులకు నాజి నెదుర్పడలేక." భాగ. 3, స్కం.)

ఎదురుపాటు. ద్వ. వి. ఎదురుపడుట. (రూ. ఎదుర్పాటు.)

ఎదురుమ్రోయు. ద్వ. అ. క్రి. మాఱు చెలఁగు.

ఎదురుఱొమ్ము. ద్వ. వి. ఱొమ్మునడిమిభాగము.

ఎదురేగు. దే.అ.క్రి. (ఎదురు+ఏగు.) ఎదురుగాఁ బోవు.

ఎదురొత్తు. దే. అ.క్రి. (ఎదురు+ఒత్తు.) మాఱొత్తు. —వి. బ. మాఱొత్తులు.

ఎద్దడి. దే. వి. దారిద్ర్యము. విణ. 1. దరిద్రము; 2. శూన్యము. "క. పసులకుమేపెద్దడియై." హరి. పూ. 2, ఆ.

ఎద్దడినేల. దే. వి. నిర్జలభూమి. మరుభూమి.

ఎద్దము. దే. వి. పట్టెతిరినయంచు. (ఎద్దపుచీర.)

ఎద్ది. దే.స. ఏదియొక్కరూపాంతరము. (చూ.) ఎది.

ఎద్దు. దే. వి. వృషభము. (బ. ఎద్లు.)

ఎద్దునాలుక. దే. వి. గోజిహ్వా.

ఎద్దుపట్టు. దే.స.క్రి. ఎద్దునుముక్కహీనముచేయు. "వ. వానింబట్టికట్టింపుము. ఒండెనెద్దుపట్టింపుము." హరి. పూ. ౬. ఆ.

ఎద్దుముట్టె. దే. వి. ఒకదినుసుగడ్డ.

ఎద్దురాసి. ద్వ. వి. వృషభరాశి.

ఎద్రుచు. దే. అ. క్రి. (ఎదురుచుయొక్కరూపాంతరము.) ప్రతికూలమగు. "చ. ఎద్రిచినకాలపాకమునసిగతినీమదిఁగ్రోనవల్లికకా. బద్రిచినవారు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

ఎన. దే. విణ. ఏ. సమానము. "నీకెనయెమానవనాథులు." భార. సభా. ౧. ఆ. "క. దీనికి, నెనకావుసుఁడీతలంపనేధర్మములుకా." భార. అను. ౨, ఆ.

ఎనమండ్రు. దే.స. ఎనిమిదిమంది. (ఎనిమిదికి మహన్మహత్యర్థకరూపము.)

ఎనమందుము. ద్వ. వి. (ఎనిమిది+తూము.) ఎనిమిది తూములు.

ఎనమనూఱు. దే. స. (ఎనిమిది+నూఱు.) ఎనిమిది నూఱులు. (రూ.) ఎనమన్నూఱు.

ఎనయిక. దే. వి. 1. పొందిక. "క. వినుఁడీతగుసంబంధపు. టెనయికగని మోచితెచ్చియిచ్చెనవరెచు.ల్కనివరులు." అము.౬,ఆ.—2.సామ్యము.

ఎనయు. దే. అ. క్రి. సరిపోలు. "ఉత్పుల్లలోచనుఁడావిష్ణునిమూర్తితో నెనయునీసన్మూర్తి." హరి.ఉ. ౫, ఆ.—స. క్రి. 1. పొందు; "చ. గనగనసెల్లప్రొద్దుఁగొనికాలెడు వేఁడిమిఁచేర్చుభర్తమే, నెనయునుడగ్గఱకాసయిఁపక." హరి. పూ. ౧, ఆ. —2.పోలు. "చ. ఎనయుదెనీవుపౌరుషవిహీనుఁడవాక్తివిజేంద్రనందనుకా." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

ఎని. ద్వ.స.ఏ. ఎన్నియొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఎన్ని.) (హల్లుపరమగుచో నిత్వలోపమువికల్పముగనగు. "వానికాతలల్ గలవు.")

ఎనిక. దే. వి. 1. గణనము. "క. తనకంటెనధికుఁబరసతి, నెనికమిగులఁదిట్టెనేని నేఁబదిపణముల్, తనకంటెహీనుఁదిట్టినఁ, దనరఁగఁ బండ్రెండునరయుదండువుగలుగుకా." విజ్ఞా.ప్రా, కాం.(ఈ యర్థమునందిదియెన్నికయొక్కరూపాంతరము.) —2. వాలుగుపోఁగులనూలుదారము.

ఎనిమిది. దే. స. ఏడునొకటి, (రూ.) ఎన్మిది.

ఎనిమిదికాళ్లచేక్క. ద్వ. వి. పూర్వభద్రపదానక్షత్రము.

ఎనిమిదికాళ్లరెక్కసెల. ద్వ. వి. భాద్రపదమాసము.

ఎనియు. దే. అ. క్రి. కలిసికొను.

ఎనుచు. దే. ప్రే. ఎనియఁజేయు, ఎనుపు.

ఎనుపతేలు. ద్వ. వి. (ఎనుము+తేలు.) వల్లతేలు.

ఎనుపమోఁకాలు. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఎనుపసరము. ద్వ. వి. (ఎనుము+పసరము.) బఱ్ఱె.

ఎనుపు. దే. ప్రే. ఎనియఁజేయు, ఎనుచు.

ఎనుపుడు. దే. వి. ఎనుచుట.

ఎనుపెంటి. ద్వ. వి. (ఎనుము+పెంటి.) బఱ్ఱె.

ఎనుపోతు. ద్వ. వి. (ఎనుము+పోతు.) దున్న. మహిషము.

ఎనుబండ్రు. ద్వ. స. ఎనుబదిమంది. (ఎనుబదికి మహన్మహత్యర్థకరూపము.)

ఎనుబది. ద్వ. స. (ఎనిమిది+పది.) ఎనిమిదిపదులు, అశీతి.

ఎనుము. వై. వి. బఱ్ఱె, మహిషి. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. ఎను పెంటి, ఎనుపోతు. మొ.)

ఎన్నఁడు. దే. వి. ఏ. (ఏ+నాఁడు.) 1. ఏకాలము; 2. ఎప్పుడు; "ఎ, గీ. భూతములు గ్రాలు నెన్నఁడేఁ బుట్టినిండ్ల, నపుడువారాణసీక్షేత్రమైదుకోసు, లంతమేరయుపద్రవంబందకుండు." కాశీ. ౨, ఆ. (ఎన్నఁడేనియనుచో ఏనిశబ్దమువాక్యాలంకారార్థము.)—3. ఎల్లప్పుడు. (ఇది యీ యర్థమందు ద్రుతాంతమునగు.)

ఎన్నాళ్లు. దే. వి. బ. (ఎన్ని+నాళ్లు.) ఎన్ని దినములు.

ఎన్ని. ద్వ. స. ఏ. (ఎంతశబ్దమునకు అమహదర్థక బహువచనాదేశము.) 1. ఎంతసంఖ్యకలవి; 2. అన్ని. "ఉ. ఏకపుఁబ్రోకయైనశ్రుతులెన్నియు నేర్పునన్ నేర్పరించి." (ఇదియువర్ణాంతమై నప్పుడే ఈయర్థముకలదిగాఁగానఁబడియెడిని.) భో. ౧, ఆ.—(చూ. ఎవ్వఁడు.) (దీనికి ఏనిశబ్దము వెనుకఁజేరునపుడు అనేకము అనెడియర్థముకలుగుచున్నది. "ఏనుగయ్యపుశకునంబులెన్నియేని గంటిని." భార. ఉద్యో. ౩, ఆ.) (చూ. ఇన్ని.)

ఎన్నిక. దే. వి. ఎనిక, గణనము.

ఎన్నికచేయు. ద్వ. స. క్రి. ఎంచు, గణించు.

ఎన్నికపెట్టు. దే. స. క్రి.——పై.——

ఎన్ను. దే. స. క్రి. 1. ఆక్షేపించు; "సీ. చంద్రచంద్రాతపచందనశారదాశారదాంభోదకేసరులన్ని." రసి. ౧, ఆ.—2. గణించు. వి. సస్యాది మంజరి. (పరియెన్ను. మొ.)

ఎన్నువ. దే. వి. ఆఁడువారేడ్చునప్పుడు అనుభవము నెంచియెంచి పాటగాఁబాడెడు చచ్చినవారిచారిత్రము.

ఎన్నెమ. దే. వి. పురిటిపురుగు. (అప్ర.)

ఎన్బది. ద్వ. స. ఎనుబదియొక్కరూపాంతరము.

ఎపుడు. ద్వ. వి. ఏ. ఎప్పుడుయొక్కరూపాంతరము.

ఎప్డు. ద్వ. వి. ఏ. ఎపుడుయొక్కరూపాంతరము.

ఎప్పటి. దే. అవ్య. అప్పటి, మరల. "క. ఇవ్విభమునఁ బురమంతయు, నివ్వలనవ్వలను రేఁగియెప్పటికాలక్, అవ్వింగఁబెగడిరయమున, నవ్వనచరమేగెదట్టమగుకానలకున్." భో. ౫, ఆ.

ఎప్పుడు. ద్వ. వి. ఏ. (ఏ+ప్రొద్దు.) 1. ఏకాలము; 2. ఎల్లప్పుడు. "రేయిపగలునిద్రయునెప్పుడెఱుఁగక." భార. ఆర. ౨, ఆ. (ఇది యీయర్థమునందు ఎన్నఁడు శబ్దముపలె ద్రుతాంతముగానుగానంబడియెడి. "ఏమఱకుండు నెనిజకృత్యములనెప్పుడును." భార. సభా. ౧, ఆ.)

ఎబ్బె. దే. వి. రోఁతపడుటయందుపయోగింపఁబడు మాట.

ఎబ్బెర. దే. వి. పక్షివిశేషము. (అప్ర.)

ఎబ్బెరాసి. ద్వ. విణ. రోఁతకలవాఁడు (లేక) రోఁతకలది. (ఎబ్బెతికపువస్తురాశిలోఁజేరినది అని వ్యుత్పత్త్యర్థము.)

ఎబ్బెతికము. దే. వి. రోఁత. "సీ. తొడమీఁదనిడుకొనిదోపాచరాగ్రణియెత్తుకచనిలంక నేఁడుగాల, ముంచినయిల్లాలినించుకకొంచకమరలఁదాఁగొనివచ్చిమరులు హెచ్చి, యెబ్బెతికముతేకయేలుచునున్నాఁడు." ఉ, రా. ౬, ఆ.

ఎమిడిక. దే. వి. కడుపులోఁగలుగు పామునంటి తెల్లనిపురుగు, ఎమిడికపాము.

ఎముక. దే. వి. ఎమ్ముకయొక్కరూపాంతరము.

ఎముకలపట్టు. దే. విణ. వ్యాధిచే బక్కటిల్లినవాఁడు (లేక) బక్కటిల్లినది.

ఎమ్ము. దే. వి. ఎముక, అస్థి.

ఎమ్ముక. దే. వి.——పై.——

ఎమ్మూట. దే. వి. (ఎమ్ము+ఊట.) మూలగ. "నెఱవైనయెమ్మూటనెయ్యిగాఁగ." కవిక. ౨, ఆ.

ఎమ్మె. దే. వి. 1. మనోహరత్వము; "జాబిల్లియెమ్మె విడంబించునెమ్మెగంబు." చంద్రా. ౩, ఆ.—2. విలాసము. "ఒకనాఁడు వేలుపుటొడయఁడెమ్మెననుఁగోరి." అచ్చ. బాల, కాం.

ఎమ్మెకాఁడు. దే. విణ. విలాసవంతుఁడు.

ఎమ్మెలాఁడి. దే. వి. (ఎమ్మెలు+ఆఁడి.) విలాసముగల ఆఁడుది, విలాసిని.

ఎయిదు. దే. స. క్రి. 1. వెంబడించు, అనుగమించు; "గీ. ఇట్లుపఱుచుటయాను నెంతయుఁరయమున, నమ్మృగంబు వెనుకనరిగియరిగి, యెయిదలేక." భార. ఆర. ౪, ఆ.—2. పొందు. "నీదుపూన్కిపారంబెయిదన్." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఎయ్దు. దే. స. క్రి. ఎయిదుయొక్కరూపాంతరము. (వెంబడించుటకు. — "సచివులఁజూచియిప్పుడవెసఁమనమెయ్దుకత్కినన్."భార.విరా.౩,ఆ.)

ఎయ్యది. దే. స. (ఏ+అది.) ఎది. "చ. ఏమిటికింగడంగియె, యయ్యదిదొరఁకొంటిమేలనుచునబ్జజుఁడిద్దఱఁజంచలాత్పులన్, సదృశులలెస్సగూర్చెజతనంబుననంచు." కళా. ౮, ఆ.

ఎర. దే. వి. 1. ఆహారము; "చ. ఫలముదళంబునుం నొడిముంబాయుటరాలినవానిఁగొంచువాఁ, కలి కెరఁజేసి." భార. అను. ౫. ఆ.—2. బలి; "క. ఆ ప్పాంచాలో, త్తరునొకవారసమునకును, నెరనే సె." భార. శల్య. ౧. ఆ.—3. న్యసనము. "ఎరనొకడుండుభంబనునహింగని." భార. ఆది. ౧. ఆ.

ఎరఁగు. దే. అ. క్రి. 1. దిగు; "గీ. ఆనని కెరఁగిపోయి యతనిన్ వ్రేసె." సం. "తతో విరాటః ప్రస్కంద్య రథాదథ సుశర్మణః." భార. విరా. 3 ఆ.—2. నమస్కరించు. "గీ. ఎట్టిరాజులునుమహీసురోత్తము లెదు, రరుగుదెంచునప్పుడధికభక్తి, నెరఁగి ప్రియమువలికి తెరువిత్తురు." భార. ఆది. ౭, ఆ.

ఎరఁగుడు. దే. వి. నమస్కారము. "సీ. మ్రొక్కుదండము కేలుమోడ్పెరఁగుడు, నాఁగఁజెన్నొందునునతి." ఆం, భా. ద్వ. బ్ర.

ఎరగలి. దే. వి మ్రాను ఒకటితోనొకటి ఒరసికొనఁగాపుట్టి అడవినిదహించెడి అగ్ని, కార్చిచ్చు, దావము.

ఎరగొను. దే. అ. క్రి. (ఎర+కొను.) పరవశమగు. "వ. మృణాళంబులాహారంబులుగ మెసంగి యెరగొని సుఖించురాజహంసంబులుంగల పులినస్థలంబుల వలనను." మై. ౨,ఆ.—స. క్రి. మ్రింగు. "క. ఉరగము నెరగొనుగరుడుని, వెరవునసపుడతఁడుగగన వీథికిదాఁటెన్." ఉ, హరి. ౫. ఆ.

ఎరపలి. దే. వి. ఎరగలియొక్కరూపాంతరము.

ఎరవు. దే. వి. 1. ఒకటిరెండుదినములువాడుకొను లకైయడిగితెచ్చుకొనెడిసొమ్ము, యాచితకము; "క. లోభమ్మునను నొండ్లసొమ్ములు, రమ్మన్ననువచ్చు నేయెరువుసతమగు నే." భార. అర. ౪, ఆ.—2. భేదము. "క. గురుభీష్మాదులమనములు, దురమునకుంజొరకయుండదుర్యోధనుఁడా, తురుఁడైయొడఁబఱపఁగని, ప్పరుసున నెరవైనతీచ్చవడు బలమెల్లన్." సం. "భీష్మద్రోణకృపాదీనాం భేదంసంజనయిష్యతి." భార. ఉద్యో. ౧. ఆ.—విణ. అన్యము. "చ. ఎరవుగఁ జూడెసాగెహార తేక్షణపిన్నటనాటనుండియున్, బరిచితిఁబూనిముంజుగతిమాధురియున్ మృదువాగ్విభూతి యున్, నరుసనెతెల్పి తల్లికడవారును దండ్రిభజించువారునై, గరిమముఁగన్న సద్ద్విజశిఖామణులన్ వసులుబ్ధచిత్తయై." ఇను. 3. ఆ.

ఎరియు. దే. అ. క్రి. 1. కాలు, మండు; "క. గురుకర్ణులయస్త్రాగ్నుల, నెరిసినయది." భార. శల్య. ౨, ఆ.—2. పరితపించు. "క. సుకుమారుఁడతఁడుగోపా, లకవృత్తిహీంచియడవులంగ్రుమ్మరుచు. న్కికినాకకాదుపగనా, రికినైననునకటమ నమెరియదేనగలన్." సం. "దూయామిభరతశ్రేష్ఠదృష్ట్వా తే భ్రాతరంప్రియమ్." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఎరువంటి. దే. వి. పంజెచెట్టు.

ఎరువాటు. దే. వి (ఎరువు+వాటు.) ఎరువువైచుట. "సీ. సిరముకప్రపుదుమ్ముమరువంపుఁబొదులకెరువాటునైచినయింపుసొంపు." రా. వి. 3, ఆ.

ఎరువు. దే. వి. పైరుకైపెక్కువాళ్లుచేర్చిపెట్టినపేండ, పాంశువు. (ఎండచే పరితపించువదియని వ్యుత్పత్త్యర్థము.)

ఎరుసు. వై. వి. ఈర్ష్య. "గీ. వాఁలోనినగ్రసనజాక్షిచల్లాంబ. మఱియుఁజిన్నపొలఁతిమల్లికాంబ, సవతులెరుసులేకసతతంబుమెలఁగుచు, సవతులేకయుండ్రు సమ్మదమున." రాజ. ౧, ఆ.

ఎర్కు. దే. వి. ఎఱుకుయొక్కరూపాంతరము. "కా. రెర్కుచందంబునన్." హరి. పూ. ౯, ఆ.

ఎఱ. వై. వి. వానిపాము*. "ఎరువుటెఱలకు." ఆము. ౨, ఆ.—విణ. ఎఱ్ఱనైనది. "నెత్తుటఁదోఁగినేల యెఱనింగితెఱఁగుననుండె." భార. ద్రో. ౨,ఆ. (ఎఱ్ఱయొక్కరూపాంతరము.)

ఎఱఁగు. దే. అ. క్రి. 1. దిగు; "క. ఎఱఁగినయప్పెను వ్రేగున, నిఱుగుటయును." భార. అను. ౧, ఆ.—2. నమస్కరించు. "సీ. తండ్రకిరేపుమ్రొక్కియాచార్యవిప్రులకువిరుసు, మఱిమ్రొక్కునదవీరకెఱఁగుటతక్కదే వార్చనంబునకుమున్న న్యుకిడకుఁ, జనఁగాదు." భార. అను. ౪, ఆ.

ఎఱక. దే. వి. 1. ఱెక్క, పక్షము; "క. ఎఱకలుఁగల కులశైలము, తెఱఁగుమెఱయ." భార. అర. ౬. ఆ.—2. భుజము. "ద్వి. చంద్రహాసంబెత్తిజానకి వ్రేయు, నింద్రారిగమకింపనెఱకలుపట్టి." రా. సుం, కాం.

ఎఱగందు. ద్వ. వి. (ఎఱ+కందు.) లేతబిడ్డ, శిశువు.

ఎఱగన్ను. ద్వ. వి. (ఎఱ+కన్ను.) శివునియొక్క అగ్నినేత్రము. ద్వా. ౭, అ.

ఎఱగొను. ద్వ. అ. క్రి. (ఎఱ+కొను.) కోపగించు. "ద్వి. ఎఱఁగియువిషమిట్టులేలక్రోలెదవు, ఎఱ

గొన్న పెనుఁబాము నేలత్రొక్కెదవు." రా. ఆర, కాం. "ఏపఱియుండుటే యెఱగొంటగాఁగ." యు, కాం. (చూ. ఎఱ్ఱవాఱు.)

ఎఱచి. దే. వి. పొల, మాంసము. "క. ఊఱపగునా రుగపంటలు, దొఱియలపాఁడియునుదఱచగుఁ బురుషులకుఁ, దెఱపలుచుట్టములయ్యెద, రెఱచియభుజియింతురర్థి నెల్లజనంబుల్." భార. ఆర. ర, ఆ.

ఎఱచిదిండి. దే. వి. (ఎఱచి+తిండి.) అసురుఁడు. "సీ. బలిమి మైపోవుఁడుపట్టుఁడుకొట్టుఁడంచేడ్డె ఱఁదొడరియయ్యెఱచిదిండ్లు." అచ్చ. యు, కాం.

ఎఱచిపిడుక. దే. వి. చోరపుష్పి?.

ఎఱబఱికము. దే. వి. రోఁత. "చ. ఆఱమరయేలనే నిలుచునాశ్రమదేశమునీదెకాదనీ, కెఱబఱికం బులేకయిఁకనిచ్చటనున్నతపస్వికాంతలం, దఱుచుచితోపచారములొనర్పఁగలారువివేకశాలినుల్, మఱతురె తెల్విదైనగతిమాన్పఁగ నెవ్వరికైనశక్యమే." ఉ, రా. ౬, ఆ.

ఎఱసంజె. వై. వి. 1. సాయంసంధ్య; 2. ప్రాతస్సంధ్య. "సీ. ఎఱసంజకెంజాయకెదురుమొగ్గరములైకనుపట్టువల్కలాగ్రములుదూల." రామా. ౫, ఆ. "సీ. చిగురాకుటెఱసంజజిగికిఁబొందుఱకోరకములుభాసురతారకములుగాఁగ." కవి. ౨, ఆ.

ఎఱుఁగు. దే. స. క్రి. తెలియు.

ఎఱుక. దే. వి. 1. తెలివి; "క. చదివినయెఱుకలకు సరియెచదువనియెఱుకల్." లక్ష్మీ. ర, ఆ.—2. పరిచయము; "ఎఱుకపెఱికెఁడుధనము." కు. ౧, ఆ.—3. సోదె; "గీ. భూతిడాఁచిపసుపుఁబూసి త్రిశూలహ, స్తంబుడాఁచిచేతసజ్జయమర, వెలఁదిమేనఁగల్గుపీరుండు వెలఁదియై, యెఱుకయెఱుకయనుచు నేగుదెంచె." వీర. ౨, ఆ.—4. గుఱుతు; "సీ. ఇటు నేలలేజేలకెఱుకైనచెంగావి సుదసంజదగుకొండఁజూచినాఁడ." కా. ౫, ఆ.—5. జోస్యము. "గీ. రాజునకుఁగీడుపుట్టెడురాజ్యమడఁగు, నను చునెఱుకచెప్పెడుజ్యోతిషాధములను, గుడుపుకొఱకువిప్రాకృతిఁగొన్నశూద్రుఁ, బణసహస్రదండముగొనఁబాడిగలదు." నిజ్జా. ప్రా, కాం.

ఎఱుకత. దే. వి. (ఎఱుక+త.) సోదెచెప్పునది, దైవజ్ఞ. "క. కడకంటఁగరుణవోడమఁగఁ, బడఁతులతన్నెంద ఱనిపరివేష్టింపన్, మృదుసతియాయెఱుకతతో, నడిగినకృత్యంబుఁజెప్పనగుమతి గలదే." వీర. ౨, ఆ.

ఎఱుకచేయు. ద్వ. స. క్రి. తెలియఁజేయు, తెలుపు. "లోనికెఱుకచేసి." భార. శాం ౬, ఆ.

ఎఱుకపడు. ద్వ. అ. క్రి. విదితమగు. "క. కడుసలుకయుఁగూర్తియునే, ర్పడనెఱిఁగిందునదివానిఫలకాలమునన్, బిడుగునుగాద్పునుజనులకుఁ, బడుటయువీచుటయు నెఱుకపడియెడుభంగిన్." భార. ఆది. ౬, ఆ.

ఎఱుకసాని. ద్వ. సి. ఎఱుకత. "చ. అనవుడు నెంద ఱేనికమలాక్షులువేగమపాఱిపోఁగికిన్, జనిగిరిజాతయోయెఱుకసాని నినుం బిలువంగఁబంచె." వీర. ౨, ఆ.

ఎఱుకు. దే. వి. 1. కిరాతుఁడు; "క. ఎఱుకనియెఱుఁగకమిమ్ముఁ, మఱుకువమార్కొన్నతప్పుమఱవుఁడు." (ఇది కిరాతార్జునసంవాదఘట్టము.) భార. ఆర. ౧, ఆ.—2. వ్యాధుఁడు. "చ. ఎఱుకుకులంబునందుజనియించియధర్మపు లెల్లనిమ్ముగా, నెఱిఁగెదు." (ఇది ధర్మవ్యాధకౌశికసంవాదఘట్టము.) భార. ఆర. ౫, ఆ. "గీ. సాళువంబులు, జేగలు జాగిలములు, పలలుజిగురులునురులుబోనులువహించి, బోయదొరలునునెఱుకులుబోడికలును, నడచిరిరువంకవేటసన్నాహమమర." భల్లా. 3, ఆ. (ఎఱుకు అనఁగా వ్యతిరేకలక్షణచే ఎఱుఁగనివాఁడు మూఢుఁడు అని వ్యుత్పత్త్యర్థము.)

ఎఱుకువ. దే. వి. ఎఱుక. తెలివి, జ్ఞానము.

ఎఱుపు. వై. వి. ఎఱ్ఱన, రక్తవర్ణము.

ఎఱ్ఱ. వై. వి. 1. వానపాము, గండూపదము*; 2. ఎఱుపు. "ద్వి. కొనకనులను నెఱ్ఱఘోరమైపర్వ." రా. సుం, కాం. "ఎఱ్ఱకన్నులకుఁ దెచ్చి." (ఇక్కడ ఎఱ్ఱకర్మము.) రా. యు. కాం.—వీణ. ఎఱ్ఱనైనది. "కడునెఱ్ఱలయ్యెడుశలు." భార. ఆర. 3, ఆ. - [ఎఱ్ఱ అనువిశేషణముముందుగలసంజ్ఞావాచక శబ్దములు.—ఎఱ్ఱగండము (కుచందనము.), ఎఱ్ఱగడ్డ (నీరుల్లి?.), ఎఱ్ఱగన్నేరు (చండకము?.), ఎఱ్ఱగలిజేరు (వర్షకేతువు?.), ఎఱ్ఱగిసె (లాలసి?.), ఎఱ్ఱగురిజ (కృష్ణల?.), ఎఱ్ఱగోరంట (కురవకము?.), ఎఱ్ఱచీమ (తైలపిపీలిక.), ఎఱ్ఱచేమంతి (రక్తసేవంతిక?.), ఎఱ్ఱతుమ్మెద (గండోలి.). ఎఱ్ఱతెగడ(కాకనాసిక?.), ఎఱ్ఱపులుము (కుష్ఠభేదము.), ఎఱ్ఱప్రత్తి (రక్తకార్పాసము.) ఎఱ్ఱమన్ను (శోణ

మృత్తిక.), ఎఱ్ఱమల్లె (ముచుండ?.), ఎఱ్ఱమీసు (రోహితము.), ఎఱ్ఱమునుగ (మధుశిగ్రువు?.), ఎఱ్ఱలొద్దుగు (పట్టిక?.), ఎఱ్ఱాముదపుఁజెట్టు (హస్తిపర్ణి?.), ఇత్యాదులు.]

ఎఱ్ఱగొల్ల. దే. వి. ఒకానొకజాతి. బ. ఆజాతివారు.

ఎఱ్ఱన. వై. వి. ఎఱుపు, అరుణిమ. విణ. ఎఱ్ఱనిది. "క. పుష్పా, నీకమ్ములఁయ నెఱ్ఱన." రా. యు. కాం. (చూ. అలకన.)

ఎఱ్ఱని వేలుపు. ద్వ. వి. జ్వలనుఁడు, అగ్ని.

ఎఱ్ఱపోతమ్మ. ద్వ. వి. (ఎఱ్ఱపోతు+అమ్మ.) ఒకానొక గ్రామదేవత.

ఎఱ్ఱవాఱు. ద్వ. అ. క్రి. (ఎఱ్ఱ+పాఱు.)1. ఎఱ్ఱనగు. "గీ. మొగముఁగన్నులనెఱ్ఱ, వాఱెమిగులశోక పైకములకు." (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.) ఆము. ౫, ఆ.—2. కోపగిల్లు. "గీ. కుటిలమగునీకటాక్షంబుకువలయాక్షి, యించుకించుకనా మీఁదనెఱ్ఱవాఱి, నిగిడిమరలినభావంబు నిజముదెలిసె, శ్రమణకూపనిపాతైకశంకఁజూపె." సై. ౧, ఆ.

ఎల. దే. విణ. 1. యౌవనముగలది; "క. ఎలప్రాయమిచ్చితినినీ, కలఘుమతీయిచ్చెదనుమదాత్మజమల్లం, బలరఁగఁబెండిలికమ్మని, పలికిమఱియునాతపస్విపతియిట్లనియెన్." (దీనివెంబడిని.) "క. సజ్జననుతనీ, ననుమానముదక్కుముయౌ, వనము నుగైకొనుముకన్యపరియింపుతగన్." భార. అశ్వ. 3, ఆ.—2. స్వల్పము. "ఎలనగవు." (చిఱునగవు.)—3. సాక్షి. "గీ. ఎమ్మెకాఁడయగ్గియెలగాఁగఁబెండిలి, యైనచెలినిడించియకటయొంటి. వేగఁదగునె." అచ్చ. అ, కాం.—క్రి. విణ. స్వల్పముగా.—"ఎలనగుచున్." "ఎలచూచున్."

ఎలగోలు. దే. వి. 1. కలకలము; 2. ముందునడచుట; "చ. కులగిరిరాజనందనుఁడుగూరిమినాభువనాభినందితన్, దలఁపఁదలంపులోపలనె దర్పకకేతనవల్లనంబులం, చలయెలగోలునంబుజవిశాలశిలీముఖతాండవంబులు, త్వలదళమండలాగ్రములపైకొనుసెట్టివొత్త్వభావముల్." (ఇది రెండర్థములకునుదాహరణము.) వసు. ౨, ఆ.—3. మొదటి ప్రసరణము; "గీ. దవులజల్లనితూఁఅనంతకమునుపటి, జల్లునీరూనిపచ్చునజ్జల్లుమొదలి, గాలియెలగోలుచేఁగొమ్మకదలిజల్లు, తెలపడకమున్నె వంగుళ్లఁదడిపెఁదరులు." ఆము. ౪, ఆ. (ఇక్కడ మొదలుశబ్దమునకుపూర్వమర్థము)—4. మొదట పటపటమనివచ్చుపాన. "సీ. పుష్కలావర్తకాంభోధరవ్రాతంబులెలగోలునర్షించునెన్నఁడేని." కాశీ. ౨, ఆ.—విణ. 1. ముందునడచునది; "అమ్మరుసెలగోలుపాఁజులు." పా. 3, ఆ.—2. మొదటిది. "వ. ఒండొరువులమఱుపెట్టిచూచుసెలగోలుచూపులనితరేతరధైర్యంబులు గంటినిడ." పా. ౨, ఆ.

ఎలదోఁట. దే. వి. ఆరామము. "వ. అంతనమ్మహాముని నీంద్రునియాజ్ఞానుసారంబునఁ దద్విమానంబుక లభాషిణీవిహారించుచున్న యెలదోఁటలోనికిడిగియె." (క్రిందట) "ఉ. వసంతోరునిలాసభాసురపుగోపవనంబునకేగియచ్చటన్." కళా. ౧, ఆ.

ఎలనాఁగ. దే. వి. 1. యౌవనముగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

ఎలనీరు. ద్వ. వి. లేతటెంకాయలోనితియ్యనినీరు. "ద్వి. ఎలనీటితోఁబ్రవహించెనందొకటి." రా. ఆ, కాం.

ఎలమి. దే. వి. 1. వికాసము; "సీ. ముదమునవెలమి సాంపాదవిసెమ్మైముపైఁదోఁపంగవచ్చినఁద్రోచి త్రోచి." భార. విరా. 3, ఆ. "పేరెలమిఁబొల్పుంజెందెనంభోజముల్" భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. సంతోషము.

ఎలమికాఁడు. దే. విణ. వికాసవంతుఁడు.

ఎలయు. దే. అ. క్రి. 1. చేరు; "సీ. ఏనుఁగుమదమునకెలయు తేఁటుల మొత్తములనీలిగోడుగులు చెలువుమిగుల." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—2. ప్రవేశించు; "సీ. వినుతొల్లిదర్భవర్తనములసహ్యంబులైన దానవులుమహోగ్రహామున, నరులయందెలసిన." భార. శాం ౫, ఆ.—3. కలుగు; "అద్భుతంబెలయఁగఁబుష్పవృష్టిగురియించిరి." భార. అర. ౭, ఆ.—4. ఆసక్తిపడు. "ఇంద్రియార్థములకు నెలసినపురుషుఁడు." అర. ౫, ఆ.—స. క్రి. పొందు. "క. కడుమే, లెలసిపరమసుఖముపొందుమిచ్చావృత్తిన్." భార. శాం. ౪, ఆ.

ఎలరారు. దే. అ. క్రి. (ఎలయ+ఆరు.) అతిశయించు.

ఎలరు. దే. వి. 1. అతిశయము; 2. వికసనము.

ఎలరుచే. దే. అ. క్రి. (రూ. ఎలర్చు. 1. అతిశయించు; "గీ. బలన కప్పటికంటెనుబలమెలర్చి." హరి. ఉ. ౨, ఆ.—2. వికసించు; "నేగుజామిప్పలె

లర్చుగాడ్పులకు." ఆము. ౫, ఆ.—3. సంతోషించు. "క. గురుఁడునుగృహుఁడునులోనగు, గురులనుమోదింపబాహ్లీకుండు మొదలుగాఁ, గురుజాతియెలర్పఁగన, న్నరపతిభీష్మాభిషేచనంబొనరించెన్." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.)

ఎలరుపు. దే. వి. సంతోషము. (రూ. ఎలర్పు. "వచ్చినసంభ్రమంబుగరువంపు టెలర్పునసుల్లసిల్ల." భార. శాం. ౬, ఆ.)

ఎలుఁగించు. దే. అ. క్రి. కూయు. "సీ. ఇనుఁడున్నదెసనుండి యెలుఁగింపఁదొడఁగెఁ బక్షులు మృగంబులునతిఘోరరుతుల." భార. అర. ౬, ఆ. (లక్షణప్రకారము ఎలిఁగించు అనియుండవలసియున్నను ప్రతులయందఁ తప్పుపాఠ మిట్లేయున్నది. కావున అలక్షణనిక్కడ ప్రవర్తింపదని యెఱుఁగవలెను.)

ఎలుఁగు. దే. వి. 1. కంఠస్వరము; 2. ఎలుఁగుగొడ్డు. (రూ. ఎల్గు.)

ఎలుఁగుగొడ్డు. దే. వి. ఎలుఁగు, భల్లూకము.

ఎలుఁగుబంటి. దే. వి.——పై.——

ఎలుక. దే. వి. మూషకము. (దీని భేదములు—కల్లెలుక, చిట్టెలుక, చుంచెలుక.)

ఎలుకచెవి. ద్వ. వి. మూషకపర్ణి.

ఎలుకజీడి. ద్వ. వి.——పై.——

ఎలుకమొక్క. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఎలువు. దే. వి. ఎలుఁగుయొక్కరూపాంతరము.

ఎల్ల. దే. వి. పాలిమేర. ద్ర. సమస్తము. (ఇదియీయర్థమునందు ద్రుతాంతమైన అవ్యయముగానుండియు ఎప్పుడునుశబ్దమువలె ఎల్లయందున్ అని నిత్యాంతముగాను, ఎల్లబోఁటిబాలుఁడు ఇత్యాదివిధమున సమస్త పదముగాను బ్రయోగింపఁబడుచున్నది. మఱియు ఎల్లవినఁగన్, ఎల్లశిష్యులను ఇత్యాదిప్రయోగంబులను గానంబడియెడి.)

ఎల్లమ్మ. ద్వ. వి. (ఎల్ల+అమ్మ.) ఎల్లయందుండెడు నొకగ్రామదేవత.

ఎల్లరు. దే. స. బ. (ఎల్ల+వారు.) అందఱు. (దీనికేక వచనము ఎల్లవాఁడు.)

ఎల్లవాఁడు. దే. స. ఎవ్వఁడును. "సీ. వెరవిట్టితెఱఁగనివెంగలితనమని యెల్లవాఁడునుదనయెఱిఁగినట్టి తెఱఁగుననిజకార్యదృష్టిఁగనుంగొనును." భార. సౌ. ౧, ఆ.

ఎల్లాఁపి. దే. వి. (ఎల్ల+ఆఁపి.) 1. అడవియందుఁ జోటుచేసికొని యెల్లయందుండి కొట్టిదోఁచెడు దొంగ; 2. దొంగ.

ఎల్లాఁపికత్తియ. ద్వ. వి. దొంగతనముగల స్త్రీ. (రూ. ఎల్లాఁపికత్తె.)

ఎల్లి. దే. వి. 1. గొడుగు; 2. ఏ. తేపు.

ఎల్లిదము. దే. వి. చులుకఁదనము. (రూ. ఏలిదము.)—విణ. చులుకనిది. "ఇంతయెల్లిదమెయాతనికిన్ మనయాజ్ఞ." భార. అశ్వ. ౧, ఆ. (ఇది ఏలిదము యొక్కరూపాంతరము.)

ఎల్లిదుఁడు. దే. విణ. చులుకనివాఁడు. "చ. ఎల్లిదులగునారికేటికిసలీలవిహారము వేడ్క సేయఁగన్." నిర్వ. ౧, ఆ.

ఎల్లుండి. దే. వి. రేపటికి అవలిదినము.

ఎవఁడు. దే. స. ఏవాఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఎవత. దే. స. ఏ. ఎవరితయొక్కరూపాంతరము.

ఎవతి. దే. స. ఏ. ఎవరితియొక్కరూపాంతరము.

ఎవతుక. దే. స. ఏ. (ఎవత+క.) ఏస్త్రీ. (ఇక్కడ స్వార్థమునకప్రత్యయము. కప్రత్యయముపరమగునపుడు ఉకారమువచ్చును. ఇట్లు ఇతరస్థలముల యందును తెలియునది.)

ఎవతె. దే. స. ఏ. ఎవరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఎవయు. దే. అ. క్రి. ఎగయుయొక్కరూపాంతరము.

ఎవరత. దే. స. ఏ. (ఎవరి+త.) ఏస్త్రీ. (రూ. ఎవర్తె.)

ఎవరితి. దే. స. ఏ. (ఎవరి+తి.)—పై.—(రూ. ఎవర్తి.)

ఎవరితె. దే. స. ఏ. (ఎవరి+తె.)—పై.—(రూ. ఎవర్తె.)

ఎవర్తుక. దే. స. ఏ. (ఎవర్త+క.) — పై. — (రూ. ఎవతుక.)

ఎవుచు. దే. స. క్రి. ఎగుచుయొక్కరూపాంతరము. "మ. వైరినునుజేంద్రశ్రేణికిన్ గొంగవా, నవనిం జేర్కొని యున్నయట్టివిజయస్థానాధీశ్వరున్ గాసిగా, నెవిచెన్ జోళనమన్నసిద్ధియనిప్రాయేటన్ బ్రగాఢోద్ధతిన్." నిర్వ. ౧, ఆ.

ఎవ్వఁడు. దే. స. ఏవాఁడుయొక్కరూపాంతరము. (ఎల్లవాఁడనుటకు.— "క. ఇమ్మహిధనవంతుఁడ తఁడయెవ్వరికంటెన్." భార. అర. ౨, ఆ.)

ఎవ్వత. దే. స. ఏ. ఎవ్వరితయొక్కరూపాంతరము.

ఎవ్వతి. దే. స. ఏ. ఎవ్వరితియొక్కరూపాంతరము.

ఎవ్వతుక. దే. స. ఏ. (ఎవ్వత+క.) ఏస్త్రీ. (చూ. ఎవతుక.)

ఎవ్వతె. దే. స. ఏ. ఎవ్వరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఎవ్వరిత. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి+త.) ఏ స్త్రీ. (రూ. ఎవ్వర్తు.)
ఎవ్వరితి. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి+తి)—పై—(రూ. ఎవ్వర్తి.)
ఎవ్వరితె. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి+తె.)—పై.—(రూ. ఎవ్వర్తె.)
ఎవ్వర్తుక. దే. స. ఏ. (ఎవ్వర్తు+క.)—పై.—(రూ. ఎవతుక.)
ఎవ్వల. దే. వి. ఏనలయొక్కరూపాంతరము. "క. ఇవ్విధమునఁ నేవ్వణ్ణము. నెవ్వలఁ బొడలేకపోవ." హరి. ఉ. ౯, అ.
ఎవ్వాఁడు. దే. స. (ఏ+వాఁడు.) 1. ఏపురుషుఁడు; 2. ఎల్లవాఁడు. (చూ. ఎవ్వాఁడు.)
ఎస. దే. వి. ఆధిక్యము. "చ. వనరుహపత్రనేత్ర యిటువాగెనెల్పునకోర్కులఁ మనో. జూకెప యిచ్చిడిల్లపడఁజూచినఁజూచిన వారు మెత్తుదే." కవికా. ౨, అ.—క్రి. విణ. అత్యంతము. "మ. అసమానస్థిరదానవైభవకళాహంకార సింహాసనా, గ్రసభాసీనుఁడు వీఁడొకండు కలుగంగానర్థియా చ్చారస. వ్యసనాభావబహూభవత్సలభరవ్యా జంబునన్ నమ్రమై, యెసఁగ్రంథదనశాఖి డెంద మునయం దెక్కించుమందాక్షముఁ." వై. ౫, అ.
ఎసఁగు. దే. అ. క్రి. తనరు, అతిశయించు. "మన సుక్రొవ్వుఖండింపఁగా మోదమెసఁగు." భార. ఆర. ౭, ఆ. (చూ. ఎడలు.) 2. విజృంభించు. "క. అప్పలుదులకలకలునుదీ, సుప్పరమెగయంగ నెసఁగెనుల్లాసమునై. నెప్పొనఁగబంగోలల. నెప్పించినభద్రగజమునూలల్నాన్నగతిన్." ఉ. హరి. ౫, అ.
ఎసకము. దే. వి. 1. అతిశయము; "క. ఆపల్లెలోన నెప్పుడు. గోపతిరుణులెల్లఁదనదుకోర్కెసలుపు లీ, లాపాత్రములుగఁజేయుట. కేపారఁగనుత్స హించియెసకపు వేడ్కన్." హరి. పూ. ౭, ఆ.— 2. విజృంభణము; "గీ. అంతఁదెలిసిరాముఁడతిశు పితోత్తుఁడై. యేఱుపాఱుతెంచునెసకమెసఁగ, నప్రమేయశరములడరింపనతిసత్వి. రమునసేను బ్రతిహతములుచేసి." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.— 3. విధము. "వెండికొండపైఁగంధరఖండమున్న యెసకంబున." కాశీ. ౬, ఆ.
ఎసకొను. దే. అ. క్రి. పురికొను. (ప్రే. ఎసకొలుపు. "తనవారణేంద్రమక్కురుకులవీరుమీఁదనె సకొల్పిన." భార. ఆర. ౬, ఆ.) దీనికి ప్రేరణమునందే ప్రయోగములు కనఁబడుచున్నవి.
ఎసటిపోఁతలు. దే. వి. బ. (ఎసరు+పోఁతలు.) ఎసటవేయఁదగినబియ్యము. "సీ. ఇనుమూఱుదం చినయెసటిపోఁతలటంచుదౌనట్లయుడికెడుగాని యంచు." కళా. ౬, అ.
ఎసరు. దే. అ. క్రి. మీఱు. "క. ఇసుమంతకానిలేఁ డీ. పనిబాలుఁడుకుడువఁగూటిప్రాయమువాఁడి, ట్లెసరిబహుభిక్షుగానులు, మెసవెడువిసువఁడు ప్రతుష్టిమేకొనఁడుగదే." పాండు. ౪, ఆ. (చూ. రూ. ఏసరు.)—వి. వంటకై కాఁగఁబెట్టినవేడినీరు.
ఎసరేఁగు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "గీ. ఎడపకెస రేఁగినతియించెదిచటనతని." హరిశ్చ. ౧, అ.
ఎసలారు. దే. అ. క్రి. (ఎసలు+ఆరు.) అతిశయించు. "సీ. అని క్రమంబునవారలందఱివిడుఁలు పెం పెసలారఁ వేర్వేఱఁబొగడి." భార. విరా. ౧. అ.
ఎసలిక. దే. వి. తీఱిక. అవకాశము.
ఎసలు. దే. వి. దొమ్మి యుద్ధము. (ఇట్లు ఒకఁడు వ్రాసి యున్నాఁడు.)
ఎసవు. దే. అ. క్రి. ఎసఁగుయొక్కరూపాంతరము. "వ. ఆర్పులనవల్పులఁబొగడుటలందెగడుటలనె సవునులివుతూర్యరవంబులంగెలువ." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. (కొన్నియచ్చుపుస్తకములయందును వ్రాఁతపుస్తకములయందును ఈపాఠమున్నది.)
ఎసవెట్టు. దే. స. క్రి. (ఎస+పెట్టు.) పురికొలుపు. ప్రేరించు. "లయగ్రాహికయ్యాలకెసవెట్టుచు నుహాళిఁజలకట్టుచు సుమాళములఁ గిట్టుచును బాలికలువేడ్కన్." కళా. ౬, అ.
ఎళనీరు. ద్వ. వి. ఎడనీరుయొక్కరూపాంతరము.
ఎళ్లము. మి. గ్రా. వి. (ఏడు+పలము.) ఏడుపలములు. "ఎ. గీ. ఉల్లసిలుసప్తపలినామ మెళ్లమనఁగ." ఆం. భా. ద్వ. వై.
ఎళ్లు. దే. వి. బ. ఎడ్లుయొక్కమాఱురూపము. "సీ. బండ్లుమెట్టింపుపై బరువులెక్కింపు మీఁదెళ్ళను బూన్పుకావళ్ళనునుపు." హరి. పూ. ౬, అ.

ఏ.

ఏ. ఒకయక్షరము. యు. దే. స. 1. ప్రశ్నమును దెలిపెడి; "ఏతలఁపు."—2. ఉద్దేశ్యమును దెలిపెడి; "ఏకథలయందు." (చూ. ఆ.)—అవ్య. 1. ప్రశ్నమును దెలిపెడి; "నుంగళ మేమనమాతులునకు." భాగ. ౧, స్కం.—2. మెచ్చుకొనుటను దెలిపెడి; "వ. నాయాడినమాటలకునయ్యధిక్షి

రుండుపలికినవచనంబులింతయొప్పు నేయని యగ్గించిన." భార. ఉద్యో. ౨, అ.—౩. స్వాతిరేకమును దెలిపెడి; "ఎ, గీ. శాశ్వతుఁడయ్యె నేన్నృపాల యమ్మహీశ్వరుండు." భార. ద్రో. ౨, అ.—4. ఎక్కువను దెలుపుటకు. (చూ. మదిమది.) 5. దుఃఖమును దెలిపెడి; "ఎ, గీ. కందమూలంబులాహారములుగఁ, బొదలఁబుట్టలఁబడియుండి పులుఁగుమెకము, లఱపమేల్కనుచుండఁ రేయక్కటకట." భార. ఉద్యో. 3. అ.—6. విచారమును దెలిపెడి; "ఈదురోద్యోధనుఁడింత గర్వియగు నే." భార. ఉద్యో. 3. అ.—7. ప్రార్థించుటను దెలిపెడి; "క. ఉంగేయుంగేయటంచునొకనిమిషమునో, రంగాయు వేయకేడ్చుచు." పర. ౧, అ.—8. అఁడుదగుటను దెలిపెడి. (అవునే, ఏమే. మొ.)—వై. 1. మఱియొకదానిలేమిని దెలిపెడి; "నిన్నే యేఁబొంగితిఁదుదఁ." కళా. ౪, అ.—2. మాపుటను దెలిపెడి*; "ఈక్షితిపాలుఁడే దశరథేంద్రకుమారుఁడు." రామా. ౪, అ.—3. తనంతట అనునర్థమును దెలిపెడి*. "మ. దానినినీ వేసృజియించితో యదియతానీతోడఁ గ్రీడింపఁగాఁ, దన మేనొక్కటిచాలఁ దంచుఁ గడఁకఁ ద్వైరూప్యముందాల్చెనో." కళా. 3, అ.

ఏఁకట. దే. వి. 1. మిక్కిలియాపేక్ష; 2, అపేక్ష. "ఏఁకటఁదీర్చి." స్వా. 3, అ. "క. ఏఁకటవాయఁగభిక్షులిడియెదరండీ." భీ. ౨, అ.

ఏఁకరు. దే. వి. కిరాతభేదము. "ఎ, గీ. కోయచెంచు, పక్కికియేనాదియేఁకరిపట్రయెఱుకు, నేఁకరియవంగఁజెల్లితద్భేదములుగఁ, బొల్చును." ఆం. భా. ద్వి. శూ.

ఏఁకరు. దే. అ. క్రి. వాఁచిపోవు. "క. ఆఁకటఁజిక్కిజలంబుల, కేఁకరిపెనుదప్పిఁబెదవులెండఁగ నేఁడి, ట్రీకలములోననూరక, యాఁకటితో నేల నవయుననినమనమురియుఁ." రుక్మాం. ౪, అ.

ఏఁకారు. దే. అ. క్రి. ఏఁకరుయొక్కరూపాంతరము. "సీ. పాలసుకేఁకారిప్రేగులుమాఁడియున్నప్రేతవ్రాతములబీదతనమువాసె." ఉ, రా. వా, ఆ.

ఏఁచు. దే. స. క్రి. కాఱించు, బాధించు. "ఉ. ఈ కంతికృపావిహీనమతి నాతఁడు నేఁచునెయన్న ఎమ్ములఁ." భార. ఉద్యో. 3, అ.

ఏఁజెల్ల. దే. అవ్య. (ఏను+చెల్లె.) సంతాపమును దెలిపెడిని. "ద్వి. ఏఁజెల్లయోయమ్మయీచిక్కనన్న. రాజతేజముగలరత్నాలపెట్టె." హరిశ్చ. ౨, భా.

ఏఁడాది. దే. వి. (ఏఁడు+ఆది.) ఏఁడు, సంవత్సరము. "ఏఁడాదిచటఁ నిలువుము." ఉ. రా. ౭, అ. (ఏఁడాది అనుచో ఆదిశబ్దమునిరర్థకము. ఇట్టిశబ్దములు మహాకవిప్రయోగములయందు ఇంకను కొన్నికలవు. పంచాది, పాఱాది. మొ.)

ఏఁడి. దే. వి. ఎక్కడనున్నాఁడు. (వాఁడేఁడి.) (చూ. ఏఁడీ. "ఏఁడీనాబలుమానికంబులకొటారు." అచ్చ. అ, కాం. బ. ఏరి, ఏరీ. (వారేరి.) "వారేరీసి రిమూటకట్టుకొనిపోనంబాలిరే." భాగ. వా, స్కం.)

ఏఁడికోల దే. వి. నాఁగటికొయ్య. ఈష.

ఏఁడు. దే. వి. సంవత్సరము. స. 1. ఏపురుషుఁడు; 2. ఎల్లవాఁడు.

ఏఁడుడి. దే. వి. (ఏఁడు+ఉడి.) ఆబ్దికము.

ఏఁదరి. దే. వి. కుటుంబముతోఁజేరనిస్వతంత్రపుసాత్తు. (వాఁడుకొంతియేఁదరికట్టుకొన్నాఁడు.)—విణ. కుటుంబముతోఁజేరకస్వతంత్రమైనది. (వాకాయూరిలో ఏఁదరకమతముకలదు.)

ఏఁదుము. దే. వి. (ఏను+తూము.) అయిదుతూములు.

ఏఁపు. దే. వి. కాఱియ. బాధ. "కుసుమాయుధునేఁపులకింతయోర్వఁగా లేక." మార్క. ౪, అ.

ఏఁబంద్రు. ద్వ. స. ఏఁబదిమంది. (ఏఁబదికిమహాప్రహత్యర్థకరూపము.)

ఏఁబది. ద్వ. స. (ఏను+పది.) అయిదుపదులు.

ఏఁబలము. మి. వి. (ఏను+పలము.) అయిదుపలములు. "సీ. సంచపలీసంజ్ఞపరఁగు నేఁబలమున." ఆం. భా. ద్వి. వై. (ఇప్పటివాడుకలోపదిపలములు.)

ఏకకుండలుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1. బలరాముఁడు; 2. కుబేరుఁడు.

ఏకకుఁడు. సం. విణ. (అ, ఆ. అ.) అసహాయుఁడు, ఎక్కటి.

ఏకగురువు. సం. వి. ఉ. పుం. సహపాఠి. సతీర్థ్యుఁడు.

ఏకచరము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపంది. ఒంటిగాఁడు. విణ. ఏకాంతమైనది.

ఏకతమాడు. ద్వ. అ. క్రి. ఆలోచించు. "కూరిమిమంత్రితోడనలకూబరుఁడేకతమాడి." స్వా. ౫, ఆ.

ఏకతము. వై. వి. 1. ఆలోచనకుఁదగినచోటు; 2. ఆలోచన*.

ఏకతానుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకటమనసు చెల్లినవాఁడు, ఏకాగ్రుఁడు.

ఏకతాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. లయతోడికూడిక; 2. తాళభేదము. (నాలుగతురములకాలము.)

ఏకదంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వినాయకుఁడు, ఒంటికొమ్ముపేలుపు.

ఏకదృష్టి సం.వి.ఇ.పుం. కాకి. విణ. ఒకచూపుకలది.

ఏకదేశము. సం. వి. అ. పుం. అంశము, భాగము.

ఏకధురము. సం. వి. అ. పుం. నాఁగటిసైనను బండిసైనను మఱి దేనిసైనను ఒక్కటిని లాగెడియెద్దు లోనగునది.

ఏకధురావహము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

ఏకధురీణము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

ఏకన. దే. వి. అంచు. (బద్దకంచము ఏకననుంచుము.)

ఏకపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పతివ్రత. క్రొత్తడి.

ఏకపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మార్గము, త్రోవ.

ఏకపింగళుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు.

ఏకము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) 1. అన్యము; 2. అసహాయము; 3. ముఖ్యము; 4. ఏ. ఒక్కటి.

ఏకలము. సం.వి.అ.పుం.అడవిపంది. (ఇదిదేశ్యపదముగా వాడఁబడుచున్నదిగాని పూర్వకవిప్రయోగములందట్లుగానఁబడలేదు.) "ఉ. చేకొనియాకువీటివిభుశ్రీపెదవేంకటుఁడెందియాత్మలో, నేకలసద్గుణంబుమహి యెన్నఁడనేకలసద్గుణాప్తిచేఁ, గైకొని శేషభోగములకల్మిఁదలంపఁడశేషభోగలీ, లాకలనంబుచేతఁగరులన్ గిరులన్ మఱిచెప్పనేటికిన్." రాఘ. ౧, అ.—విణ. అసహాయము.

ఏకలీఁడు. వై. వి. అడవిపంది, వరాహము. "మ. అంచన్మత్తసారంగరాట్, సహకారంబులనేకలీలసమయించన్ సాగె." (నలకథయందు అనేకలీలన్ అని, హరిశ్చంద్రకథయందు ఏకలీలన్ అనియు భేదము.) హన. ౨, అ.

ఏకసర్దుఁడు. సం.విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏకతానుఁడు.

ఏకహాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకయేఁడు ఈడుగల ఆవుపెయ్య. (ఏకాబ్ద అనియు.)

ఏకాంగి. సం.వి. న్. పుం. విరక్తుఁడైనవిష్ణుభక్తుఁడు. "శ్రేవలనేకాంగులంరా."ఆము. ౨, అ.—విణ. ఒంటివాఁడు.

ఏకాండము. వై. విణ. అఖండము. "గీ. మలిచియే కాండముగ నెక్కమానికమున, వేడ్కనెద్దానిని స్థించెవిశ్వకర్త, యట్టిదేవేంద్రదత్తమహార్ఘనూత్న, పీఠికాపేటిమామధూపిఘనకోసంగె." సై. ౬, అ. "ఏకాండపుఁబెరచీరలు." కవిక. 3, అ.

ఏకాంతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. అత్యంతము. విణ. 1. మిక్కిలి; 2. ఇద్దఱికంటె నెక్కువజనములే నిది. (చోటు.)

ఏకాకి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఏకకుఁడు.

ఏకాక్షము.సం.వి.అ.పుం.కాకి.విణ.ఒకకన్నుగలది.

ఏకాగ్రుఁడు. సం.విణ.(అ.ఆ.అ.) 1.ఒకటిమనసు చెల్లినవాఁడు; 2. కలఁకఁబొందనివాఁడు.

ఏకాదశము. సం. స. న్. పదునొకండు. విణ. (అ. ఈ. అ.) పదునొకండవది.

ఏకాదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పదునొకండవతిథి; 2. పదునొకండుతంత్రులుగలపరివాదిని యను వీణ.

ఏకాయనగతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏకతానుఁడు.

ఏకాయనుఁడు. సం.విణ.(అ.ఆ.అ.)——పై.——

ఏకావళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకయర్థాలంకారము; (చూ.అలంకారము.) 2. ఒంటిపేటహారము.

ఏకాష్ఠిల. సం. వి. అ. స్త్రీ. చిఱుబొద్ది. ఆ. పుం. ము. బకపుష్పము.

ఏకాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకదినము; 2. మృతిఁబొందినవారికిపదునొకండవనాడుచేయుశ్రాద్ధము.

ఏకీభవించు. సం. అ. క్రి. ఒక్కటియగు.

ఏకీభావము. సం. వి. అ. పుం. ఒక్కటియగుట. ఐక్యము.

ఏకు. దే. స. క్రి. 1.దూదినిచక్కఁజేయు; 2. దూఱు. (కానీనిన్నుఏకికాకులకువేసెద.)—వి. ఏకినదూదిచుట్ట. "గీ. ఏకువాఁడిచేసియిపుడేలపల్కెదు." చంద్ర.

ఏకుడు. దే. వి. దూదియేకుట. "సీ. తూలమృదూకృతితోఁచు సేకుడనంగ." ఆం, భా. ద్వి. శూ.

ఏకె. ద్వ. స. ఏ. (ఏ+అక.) ఏమె. (చూ. ఆకె.)

ఏకోద్దిష్టము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఒకఁడుఉద్దేశింపఁబడినవాఁడుగాఁగలది. (శ్రాద్ధము.)

ఏకోను. దే.వి.సమష్టి.(ఏకోనుకుమొత్తమెంత? మొ.)

ఏగాని. దే. వి. దుర్గాని.

ఏగు. దే. అ. క్రి. చను, పోవు, గమించు.

ఏగుదెంచు. దే. అ. క్రి. (ఏగు+తెంచు.) 1. వచ్చు; "పరాశరనందనుఁడేగుదెంచె." భార. ఆది. ౬, అ.—2. పోవు. "చ. ఈయహితులనెల్లడించిసవాశ్వముతోఁబురికేగుదెంచియు, మ్లహిపతిఁగాం

చి యీతని క్రమంబపు డేమని విన్నవించెదన్." జై. ౨, ఆ. (చూ. అరుగుదెంచు.)

ఏగుపెండ్లి. దే. వి. పెండ్లికడపట వధూవరులను ఊరేగించునట్టివేడుక. "చ. జలనిధిసార్వభౌమత నుజాదనుజారులయేగు పెండ్లినాడు." వసు.3,ఆ.

ఏగురు. దే. స. (ఏను+గురు.) విదుగురు. (ఏనునకు మహాన్వహత్యర్థకరూపము.)

ఏగుస. ద్వ. వి. (ఏను+కుంచము.) అయిదుకుంచములు. "సీ. ప్రస్థపంచకసంజ్ఞపరఁగు నేగుసయున." ఆం, భా. ద్వి. వై.

ఏచే. దే. విణ. 1. గ్రామ్యము; "గీ. ఏచమాటలు జడగొన్నపీఁచఁగురులు." య. ౧, ఆ. "వ. సరకట్లకిన్నెరలమెఱుపు మంగయించు నేచపాటలతా నమానంబులును." క. ౫. 3, ఆ.—2. వక్రము. (ఏచకంకటిచుక్క.)

ఏచేకంకటిచుక్క. ద్వ. వి. ఉత్తరాషాఢానక్షత్రము.

ఏచే. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "క. అది, యేచిన కృపనాకునానతిమ్మనుహాత్తా." విక్ర. ౨, ఆ.—2. పెరుగు; ఏచితనర్చితలిర్చినక్రోవుల." భార. ఆది. 3, ఆ.—3. విజృంభించు. "మహేంద్రుతోనేచిపోరుబలుండువోలె." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.

ఏట. దే. వి. పక్షము. (రూ. ఏటము. "క. మాటలు నేరకపలికిన. నోటమిగాఁగొనకకార్యమున్న నిజముఁదాఁ, బాటించినృపతిధర్మం, బేటముగాఁ బాడి నిర్ణయింపఁగవలయున్." విజ్ఞా. వ్య, కాం.)

ఏటవాలు. దే. వి. 1. వంపు; "ఏటవాలైనయదియీ యరఁటిబాలెంత." (ఏటవాలైనయది ఒఱగినది యనియర్థము.) స్వా. 3, ఆ.—2. పక్షపాతము.

ఏటికపాము. దే. వి. (చూ.) ఎమిడిక.

ఏటికోళ్లు. దే. వి. బ. 1. ప్రవరచెప్పిచేయునమస్కారము; 2. నమస్కారము. "ఏ. కైలాసనిలయామీకుఁగోపులు. పశ్యల్లలాటామీకు నేటికోళ్లు. గౌరీమనోహరా మీకునమస్కారము." "గీ. నలువ సేవించియిందిరానాథుఁగాంచి, యితరపరివార దేవతావితతికెల్ల, నేటికోళ్లిచ్చియెక్కిరమ్మేటిమునులు, మృడునిహాటక శైలంబుమీఁదినిలువు." భీ. 3, ఆ.

ఏటిరింత. దే. వి. ఏట్రింత.

ఏటిఱేఁడు. దే. వి. (ఏఱు+ఱేఁడు.) సముద్రుఁడు, సరిత్పతి. "ఉ. ఏటిఱేఁడమ్మెయిత్రోవయీమిమదినల్లుచుఁదావిలుకేలఁబూనుఁడున్." య. 3, ఆ.

ఏటు. దే. వి. 1. బాణప్రయోగము; 2. బాణహతి.

ఏటులాడు. దే. అ. క్రి. (ఏటులు+ఆడు.) ఆయుధపాణులై పోట్లాడు. "వ. అబ్బినకైదువులచే నేటులాడిరి." శకాం. ౫, ఆ.

ఏట్రింత. దే. వి. భారద్వాజపక్షి. (ఏటిరింతయొక్క రూపాంతరము.)

ఏడ. దే. వి. ఏ. ఎక్కడయొక్కరూపాంతరము. "ఏ నేడనింద్రాదులేడ." భార. అర. ౨, ఆ.

ఏడక. సం.వి.ఆ.స్త్రీ. గొఱ్ఱె. అ.పుం.ము.పొట్టేలు.

ఏడగజము. సం. వి. ఆ. పుం. తగిరిస.

ఏడమూకుఁడు. సం.విణ. (అ.ఆ.ఆ.) 1. చెవిటిమూఁగ; 2. మోసకాఁడు.

ఏడాకుపొన్న. ద్వ. వి. (ఏడు+ఆకుపొన్న.) ఒకదినుసుపొన్న, సప్తచ్ఛదము.

ఏడాకులరఁటి. దే. వి. (ఏడు+ఆకుల+అరఁటి.) ఒకదినుసు అరఁటి, సప్తపర్ణము.

ఏడాగోడము. దే. విణ. విరుద్ధము. (ఏడాగోడవు మాట. మొ.)

ఏడాటలాడించు. దే. స. క్రి. (ఏడు+ఆటలు+ఆడించు.) మిక్కిలిశ్రమపఱచు. (వాఁడు నన్ను ఏడాటలాడించినాఁడు.) (ఏడాటలాడించుట=సప్తవ్యసనములను గలుగఁజేయుట. అనఁగా సప్తవ్యసనములుగలిగినప్పుడు ఎంత శ్రమము కలుగునో అంత శ్రమమును గలిగించుట అని యర్థము ఉండవచ్చును.)

ఏడికి. వై. వి. పొట్టేలు, ఏడకము.

ఏడు. దే. స. ఆఱునొకటి.

ఏడుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెవిటివాఁడు.

ఏడుగడ. దే. విణ. (ఏడు+కడ.) (గురువు, తల్లి, తండ్రి, పురుషుఁడు, విద్య, దైవము, దాత అని సప్తప్రకారములుగల) రక్షకము. "క. గురుఁడును దల్లియుఁ దండ్రియుఁ, బురుషుఁడు విద్యయును దైవమును దాతయునాఁ, బొరినేడు గడయుఁ దానై, హరిననురక్షించుఁగాత ననవరతంబున్." వాసి. ౧, ఆ.

ఏడుగురు. దే. స. ఏడుమంది. (ఏడునకుమహాన్వహత్యర్థకరూపము.)

ఏడుచు. దే. అ. క్రి. రోదనముచేయు, (రూ. ఏడ్చు.)

ఏడుపు దే. వి. రోదనము, (రూ. ఏడ్పు.)

ఏడూకము. సం. వి. అ. న. (చూ.) మెత్తినగోడ. (రూ. ఏడుకము.)

ఏడ్డడ. దే. విణ. ఏడుగడయొక్కరూపాంతరము.

ఏడ్డెఱ. దే. వి. 1. అతిశయము; "దీవియలయేడ్డెఱ సోయగమందె." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. పరాక్రమము; "ఏడ్డెఱందనపూన్కిమై." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. "క. అతఁడెక్కుడుమదమొలయఁ జేతియేడ్డెఱసూపెన్." - భార. ద్రో. 3, ఆ.—3.విజృంభణము. "చ.ఏడ్డెఱగలయప్పుశత్రువఁగీరితుఁజేయుటయొప్పఁగాకయే, పతినఁబరాభవించిన జనావళినవ్వదె." భార. శల్య. ౨, ఆ.

ఏడ్దుము. ద్వ. వి. (ఏడు+తూము.) ఏడుతూములు.

ఏణము. సం.వి. అ. పుం. పెద్దకన్నులఁగల నల్లయిఱ్ఱి.

ఏణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దకన్నులుగల నల్లలేడి.

ఏతఁడు. దే. స. ఏ. (ఏ+ఁడు.) ఎతఁడు. (చూ. ఆతఁడు.)

ఏతము. ఉభ. వై. వి. నీళ్లెత్తెడు యంత్రవిశేషము. ఆరఘట్టము*.—సం.వి.అ.పుం.చిత్రవర్ణము.విణ. 1. చిత్రవర్ణముగలది; 2. నచ్చినది.

ఏతరి. దే. విణ. దుర్నయపరుఁడు. "క. మీతరమునా రలేతఱి, నేతరితనమునఁదపస్వినృహకన్యకలన్, పీతభయవృత్తివేఁడిరొ. కోతముఁదర్కింపకార క్రొవ్వులటంచున్." స్వా. ౬, ఆ.

ఏతాము. వై. వి. ఏతముయొక్కరూపాంతరము.

ఏతు. దే. వి. ఉద్ధతి. "గీ. తనకనిష్టంబులగుకలిద్వాపరముల, కేతునూపియుఁబోలెధాత్రీశ్వరుండు, నిత్యసత్రేతబుత్విక్పవిత్రమైన, త్రేతనేవించె విజితమిత్రేతరుండు." నై. ౮, అ. (ఈయర్థమింకను విచారణీయము.)

ఏతుల. దే. వి. చాఁపలల్లెడుమనుష్యజాతివిశేషము. "ఏతులకొమలు." ఆము. ౪, ఆ.

ఏతెంచు. దే. అ. క్రి. (ఏగుదెంచుయొక్కరూపాంతరము.) 1. వచ్చు; 2. పోవు. "మ. అరదంబెక్కి ప్రమోదమేర్పడఁగనయ్యక్రూరుఁడేతెంచుచున్."(వెనుకమఱియొకచో.) "అరిగియరిగి." వి, పు. ౭, ఆ.

ఏద. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఏదడి. దే. వి. ఒకదినుసు ఎలుఁగుగొడ్డు. (ఆ ప్ర.)

ఏది. దే. స. ఎది. అవ్య. ఎట్లు. "ఏదియేదీయిదిచాలఁగ్రొత్త బళి" కళా. ౧, ఆ.

ఏదీ. దే. ని. ఎక్కడనున్నది. "నీకుఁబౌరుషమేదీ." భార. ఉద్యో. ౪,అ.—అవ్య.ఎట్లు. (చూ.ఏది.)

ఏదు. యు. దే. అ. క్రి. నశించు. "పెంపేదంగ్రూరతకోర్వరాదు." భార. ఉద్యో. 3, అ. "గీ. అజశివాదికమగు నీసమస్తజగము, నెందుఁబ్రభవించు వర్తించు నేదు." ఆము. ౬, ఆ. ("పారంబేదనిలజ్జదోఁప." "పారంబేదనివంతయుంగలిగినే." ఇత్యాదిస్థలములయందు పారంబేదిన అనియుండు ననితోఁచెడి.)—వి. ముండ్లపంది, శల్యము.—వై. స.క్రి.పెంచు*. "రఘుకుమారు నేదిరిదాదుల్." రామా. 3, ఆ.

ఏదుడు. దే. వి. విడుపు. (ఇట్లు ఒకానొక నిఘంటుకారుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు. అది విచారింపఁ దగినది.)

ఏదువేఁట. దే. వి. వేఁటలోభేదము. "గీ. హెచ్చురికమించి తెరవేఁటయేదువేఁట, గంటవేఁటయు మొదలుగాఁగలుగువేఁట, లెన్నిగలవన్నియుఘటించి యన్నరేంద్రుఁ, డుగ్రమృగ భంజనక్రియోద్యుక్తుఁడయ్యె." రామా. ౨, అ.

ఏధ. సం. వి.అ. స్త్రీ. ధనాదిసమృద్ధి. నింపు. అ. పుం. ము. 1. చిదుగు; 2. వంటచెఱకు. (ఇది వెనుకటి రెండర్థములయందు సకారాంతక్లీబంబునగు.)

ఏధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వృద్ధిపొందినది.

ఏనస్సు. సం. వి. స్. న. 1. అపరాధము; 2. పాపము.

ఏవాదము. దే. వి. సముద్రతీరము.

ఏనాది. దే. వి. అడవియందు వాసముచేసెడి యొక హీనజాతివాఁడు.

ఏనాళ్లు. దే. వి. బ. (ఏను+నాళ్లు.) 1. అయిదుదినములు; 2. వివాహానంతరము వియ్యంకులొకరి కొకరు పంపెడు సారె.

ఏని. దే. అవ్య. 1. పక్షాంతరమును దెలిపెడిని; "అట్లయేని." (ఆపక్షముననియర్థము.) "ఇట్లయేని" (ఈపక్షముననియర్థము.) "వినన్ వలతే వినుము."(వినన్ వలతేన్ వినవలదుపక్షముననియర్థము.)—2. వికల్పమును దెలిపెడిని; "హరినేనజ్ఞానేని."—3. బొత్తిగా అనునర్థమును దెలిపెడిని. "ఓటయొకింతయేనియు సుయోధనుచిత్తమునందు లేదు." "ఏనునిక్కమల్లినన చటంగలం డెరణకేళికిమార్చొనసొక్కఁడేనియున్." భార.ఉద్యో. 3, అ. (ఏనియనని ప్రయోగింపఁబడుటచేదీని నిద్రుత్రిప్రకృతికముగా గ్రహింపఁగూడదు. ఏనిన్ ఏన్ అనురూపములు యువర్ణమును నివర్ణమునులోపింపఁగానైనపనియెఱుంగునది.ఎందేని,

ఎన్నఁడేని ఇత్యాదులయందలి యేనిశబ్దము వాక్యాలంకారనిబద్ధమని యెఱుంగునది.)

ఏనిక. వై. వి. ఏనుఁగు. "చ. ఏనికగములోయనఁగఁ దరుణీమణులుల్లములుల్ల సిల్లఁగన్." రుక్మి. 3, ఆ.

ఏనికతిండి. ద్వ. వి. సింహము. "ఎ, గీ. ఐఱులు నేనికతిండివార్వమునుదొలుత, గాఁగఁదాఁ నెక్కి." కళా. 3, ఆ.

ఏనికదోమ. ద్వ. వి. తొండపుదోమ, ఘోణిక.

ఏను. దే. స. 1. అయిదు; (ఇందలి ఉకారము వికల్పముగ లోపించును. ఉదా. ఏన్వర్వంబులు.)— 2. నేనుయొక్కరూపాంతరము.

ఏనుఁగు. వై. వి. ఏనిక. విణ. పెద్దది*. (ఏనుఁగుకలబంద, ఏనుఁగుకాలు, ఏనుఁగుతుమ్మి, ఏనుఁగుపల్లేరు, ఏనుఁగుజలగ, ఏనుఁగుబీఱ. మొ.)

ఏనుఁగుకలబంద. ద్వ. వి. నారకుపయోగించెడి పెద్దకలబంద.

ఏనుఁగుకొమ్ములు. ద్వ. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము. "సీ. ఇప్పపూరాజనాలేనుఁగుకొమ్ములుమల్లెశ్రీగంధులుమదనగంధులు." హంస. ర, ఆ.

ఏనుఁగడుగులు. దే. వి. బ. (ఏనుఁగు+అడుగులు.) చిత్రవర్ణవస్త్రవిశేషము.

ఏనుఁగుగొంగ. ద్వ. వి. ఏనికతిండి, సింహము. (ఏనుఁగుఁబగఱ అనియు.)

ఏనుఁగుఁబల్లేరు. ద్వ. వి. పెద్దపల్లేరు.

ఏనుఁగుమోముసామి. వై. వి. విఘ్నేశ్వరుఁడు, గజాననుఁడు.

ఏనుఁగురాకాసిగొంగ. ద్వ. వి. శివుఁడు, గజాసురవైరి.

ఏనుఁగుసారము. వై. వి. సప్తస్వరములలోనొకటి, నిషాదము.

ఏనూఱు. దే. స. (ఏను+నూఱు.) అయిదునూఱులు.

ఏపరించే. దే. స. క్రి. దుఃఖపఱచు. "ద్వి. ఏపరింపుదురే నన్నిట్లుమాయయ్య." హరిశ్చ. ౨, భా.

ఏపారు. దే. అ. క్రి. (ఏపు+ఆరు.) 1. అతిశయించు; 2. విజృంభించు. "క. తలవ్రయ్యలైననిష్ఠుర, కులిశగతింబగిలికూలుకులపర్వతముం, దలపించుచుఁగురువృద్ధుం, డిలఁగూలెం బ్రతిబలంబులే పారంగాన్." భార. ద్రో. ౫, ఆ.

ఏపు. దే. వి. 1. ఆధిక్యము; "ఉ. ఉమావల్లభుఁడాదినాయకుఁడువాసనవంద్యుఁడు వెండికొండపై, నెల్లగణంబులుంగొలువ నేపునఁబర్వతరాజపుత్రితో, నల్లలితాత్ముఁడైసకలసంపదలంగొలువుండె." వీర. ౧, ఆ.—2. విజృంభణము. (చూ. ఏపారు.) (ఈపదమును ఆధునికులు కొందఱు ప్రకారార్థమందుప్రయోగించియున్నారు.)

ఏపె. దే. వి. సాలము. ద్వ. స. ఏ. (ఏ+ఆప.) ఏమె. (చూ. ఆకె.)

ఏబిడ. దే. స. ఏ. (ఏ+బిడ్డ.) ఏపె.

ఏమఱిల్లు. దే. అ. క్రి. ఏమఱు, ప్రమాదపడు. "సీ. పదబంధశిథిలతపాటిల్లఁగానీక యేచందములయందు నేమఱిలక." కళా. ౧, ఆ. (ప్రే. ఏమఱించు. "చ. లవణాసురుమాతులుఁ డేమఱించితీ, వ్రతఁగొనిపోయెనాలవకరస్థశరాసనమభ్ర పీఠికిన్." బై. ౬, ఆ.)

ఏమఱు. దే. అ. క్రి. ఏమఱిల్లు. స. క్రి. "మంత్రగోపనము నేమఱుటయు." కళా. ౭, ఆ.

ఏమఱుచే. దే. ప్రే. ఏమఱఁజేయు.

ఏమఱుపాటు. ద్వ. వి. 1. అకస్మాత్తుగా. "గీ. అంతినొకనాఁడుపూఁదోఁటకాత్తగురుని, వెంటఁజనియందునట్లకావించినాతి, నీటిలోనీడఁజూడంగ నెలఁతఁజూచె, విష్ణుచిత్తుఁడేమఱిపాటు వెనుకఁగదిసి." పర. ౪, ఆ.—2. వంచనగా. "ఇట్లేగురుఁబోఁడుల నేమఱిపాటుచంపినం, బేరును బెంపునుంగలదె." భో. ౫, ఆ.

ఏమి. దే. స. ఏ. ఏది. "ఏమికులంబునవాఁడొకొ." విరా. ౧, ఆ.—అవ్యా. ప్రశ్నమును దెలిపెడిని. (వాల్లుపరమగునపుడును కడపటనుమివర్ణకమునకు వికల్పముగాలోపము. "శా. ఏలాయిందును నందుఁబాఱెదవునీకేబ్రాంతియే వెన్నులున్, బాలున్ బాలక." హరి. పూ, భా. ౫, ఆ. "క. శవముక్రియనుండెదిదే." భాగ. ౯, స్కం.) (రూ. ఏమీ.)

ఏమె. ద్వ. స. ఏ. (ఏ+అమ.) ఏపూజ్యురాలు. (చూ. ఆకె.)

ఏయది. దే. స. (ఏ+అది.) ఎది.

ఏయు. దే. స. క్రి. (బాణము) ప్రయోగించు. "గీ. వలుదనారసంబువిక్షంబుదూఱఁగ, నేయుటయును." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

ఏరండము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుఁజెట్టు.

ఏరవకడ. దే. వి. డావరడంగి, దేవతాళము.

ఏరాది. దే. వి. (ఎరవు+అది.) ఒకదానిసంతతియైన గుఱ్ఱము. "ఎ, గీ. అచటనున్నయుత్తమాశ్వములకు నేరాదిలేఖర్షభునితురంగము." చంద్రా. ౧, ఆ.

ఏరాలు. దే. వి. (ఎరవు+ఆలు.) తోడికోడలు. "సీ. ఏరాలిపట్టిబిట్టెత్తిచెక్కిలినొవ్వఁగఅచివాఁడేడ్చినఁ గౌఁగిలించు." పాండు. 3, ఆ.

ఏరాళము. వై. వి. 1. అధికము; 2. అసంఖ్యము*. "క.ఓరాజవదనయచటన, నీరాజనమబ్జనాభునికి నీనున్నా, రెరాళముహరిపల్లభలు." (ఏరాళము= ఏరాళముగాననియర్థము.) పాండు. ౨, ఆ. (చూ. హేరాళము.)

ఏరు. దే. వి. 1. ఎద్దులను గట్టి దున్నుటకు సిద్ధపఱచిన వాఁగలి; "సేఁడేరు మోపిన నీకుఁజోళనఁ జేంద్రు నానసుమీ." పర. ౫, ఆ.—2. తలనొప్పి. "హేరారనురొదఁదలయేరువొడమ." చంద్ర.

ఏరుగు. దే. అ. క్రి. విస్మించు. వి. విస్మ.

ఏరుసేల. దే. వి. భూపరిమాణవిశేషము. "గీ. ఏరుసేలకొలఁదినెడసెడవిడియుచు." భార. అశ్వ. 3, ఆ.

ఏరుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. తేటపడు; 2. నిర్ణయింపఁబడు; 3. బయలుపడు; 4. రూపువడు; 5. వేఱుపడు; "ఎ, గీ. ఏర్పడినాల్గుపాఁజాలైయొప్పు డెప్పుడురుదురంబనుచున్న వానరులఁజూచి." రామా. ౮, ఆ.—6. సిద్ధపడు. (చూ. ఏర్పడు.)

ఏరుపాటు. ద్వ. వి. ఏర్పాటునకు మొదటిరూపము.

ఏరుపాక. దే. వి. దుక్కియొక్క ప్రారంభము.

ఏర్చు. దే. అ. క్రి. తలనొచ్చు. "గీ. తపముగావించువారిఁ, గనినఁదలయేర్చుఁగాఁదెయాఖండలునకు." పాండు. ౫, ఆ.—స. క్రి. 1. ఏర్పఱుచు; "సీ. ఆఁకలిగొనునప్పుడబ్జనాళములలోనూటికొక్కటియేర్చినోటికొసఁగు." శుక. ౧, ఆ.—2. చక్కఁబఱచు; "క.కయ్యమునకాయితమై, మొనలేర్చివేగనిచటికిఁ, జనుదెమ్ము." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—3. దహించు. "గీ. ఇందయుండితి మేనిఁదానేర్చునగ్ని." భార. ఆది. ౮, ఆ.

ఏర్పడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. తేటపడు; "అతనినేర్పడ నాకుఁజెప్పవలయు." భార. ద్రో. ౫, ఆ.—2. బయలుపడు; "వ. తనవంచనంజేర్పడకుండఁగృతప్రణాముండైతదాగమనప్రయోజనం బడిగిన." భార. ఆర. ౨, ఆ.—3. రూపగు; (దానికి అంగములేర్పడ్డవి.)—4. నిర్ణయింపఁబడు. (క్షత్రియుఁడు రాజుగా నేర్పడును.) 5. వేఱుపడు. "ఎ, గీ. ఇమ్మూడు నొకచోట మేళవించి, యుండునో కాక యేర్పడి యుండునొక్కొ." పాండు. ౧, ఆ. (ఏరుపడుయొక్క రూపాంతరము.) (ప్రే. ఏర్పరించు, ఏర్పఱచు. "మత్త. ఈ వికర్ణుఁడు బాలుఁడయ్యునఁ నేర్పరించి యథావిధిగా, దేవమంత్రియుఁబోలెధర్మవుఁదెల్పె." భార. సభా. ౨, ఆ.)

ఏర్పాటు. ద్వ. వి. 1. నిర్ణయము. ("వందిబృందముల కేర్పాటొప్పఁగా." పాంచా. ౧, ఆ.—2. నియమము; 3. వివరణము. "శా. ఎట్టెట్టూ వినమైతి మింకనొకమా ఏర్పాటుగాఁజెప్పుమా." కాశీ. 2, ఆ.) (ఏరుపాటుయొక్క రూపాంతరము.)

ఏర్పు. దే. వి. మంట.

ఏఱు. దే. స. క్రి. క్రిందనుండువస్తువులనొకటొకటిగా ఎత్తు. "ఎ, గీ. తృణధాన్యములప్పు, మేతికొని నత్తురాఁకలితీఱుకుండు." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.—వి. నది.

ఏఱుజోజి. ద్వ. వి. ధాతకి?.

ఏఱుపిడక. దే. వి. నేలఁబడి యెండి యేఱుఁబడెడి పేడకడి, కరీషము. (దీనిని ఏఱునుగ్గులనియుఁ జెప్పుదురు.)

ఏఱుపుచ్చే. దే. వి. కలింగపత్రము?.

ఏఱుమద్ది. దే. వి. నదీసర్జము?.

ఏఱుమల్లియ. ద్వ. వి. వాసంతికి?, (రూ. ఏఱుమల్లె.)

ఏఱువ. దే. వి. విలాతి, దేశము.

ఏఱువంగ. ద్వ. వి. గండీరము?.

ఏఱువావిలి. దే. వి. సప్తల?.

ఏల. ఉభ. దే. అవ్య. ఎందుకు, (రూ.) ఏలా. వై. వి. 1. ఒకయేఱు; (దీనినే ఏలేఱందురు. ఇది పీఠాపురముసమీపమునఁ బాఱునట్టిది.) 2. బ. శృంగారపుఁబాట*. "ఏలలుపాడుచు." అచ్చ. యు, కాం.—సం. అ. స్త్రీ. పేరేలకి?.

ఏలకి. వై. వి. ఏల?. (దీనిభేదము చిట్టేలకి.)

ఏలకికాయ. ద్వ. వి. 1. భక్ష్యవిశేషము; "వ. ఇడ్డెనలు తేనెలొలుబుడుకులు నేలకికాయలు." హంస. ౧, ఆ.—2. ఏలాఫలము.

ఏలపాటలు. ద్వ. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "ఎ, గీ. ఏలపాటలుసుకేసులీలకూతలు." వి, పు. 2, ఆ.

ఏలము, వేలము. హిం. వి. అమ్ముటలో నొకవిధము.

ఏలము. వై. వి. కల్లుగీచువాఁడు ఆతోఁపునందు వేసికొనెడు గుడిసె.

ఏలముపట్టు. ద్వ. వి. ఆలంబలనము. (చూ. వానగండ.)

ఏలాపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారేలకి?.

ఏలాము. వై. వి. ఏలముయొక్కరూపాంతరము.

ఏలావాలుకము. సం.వి.అ.న. నూఁగుదోసకి.(రూ.) ఏలవాలుకము.

ఏలి. దే. విణ. కృత్రిమము. "ఏలిమాట." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. "ఏలిసింగము." చంద్రా. ౨, ఆ.

ఏలిక. దే. వి. 1. రాజు; 2. ఒడయఁడు.

ఏలికసాని. ద్వ. వి. దొరసాని, రాజ్ఞి.

ఏలిదము. దే. వి. చులుకఁదనము. "క. బాలుఁడనితలఁచిరిపుతో, నేలిదమునఁగలసియునికియిదికార్యమె." భార. అది. ౬, ఆ.—విణ. చులుకనిది. (చూ. ఎల్లిదము.)

ఏలినవాఁడు. దే. వి. ఏలిక, రాజు.

ఏలు. దే. స. క్రి. 1. పరిగ్రహించు; "క. అని హర్షోత్కర్షంబున, మనమలరఁగఁబలికిమత్స్యమను జాధీశుం, డనిలసుతు నేలెనాతఁడు, తనమనమున నూఱడిల్లెఁదదవసరమునన్." భార. విరా.౧,ఆ. "చ. ఇతనికులంబుఁజేరువినియేలఁదలంచిన నేలుమేలునీ, కతిబలుఁడైనబంటుహృదయంబునరోపమువట్టితేనివ, ధ్యతకువిధింపనేలయితఁడాఁకకుఁబాత్రము." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—2. పాలించు.

ఏలుకొను. దే. స. క్రి. ఏలు, పరిగ్రహించు.

ఏలుంగోటి. మి.వి.ఏలుంబడికిలోపడినజనము,ప్రకృతిజనము.

ఏలుంబడి. దే. వి. ఏలుట, పాలనము.

ఏవ. దే. వి. రోఁత. "మున్నుగొంటి నేవన్ననదండయొక్కమగవాఁడిడ." ఆము. ౧, ఆ. — విణ. రోఁతయైనది. (రూ. ఏవము. "నిర్గేవంబేమియులేక." ఉ, హరి. 3, ఆ. "ఏవంబిచ్చరిత్రంబు." నిర్వ. ౬, ఆ.)

ఏవకాఁడు. దే. విణ. 1. రోఁతిగలవాఁడు; 2. ఓర్వలేనితనముకలవాఁడు. "గీ. ఎడరుగాచిచెఱచు నేవకాఁడగువాని, కంటెమేలుచూవె కాలయుమిఁడు." రా. యు, కాం.

ఏవగించు. దే. అ. క్రి. రోఁతపడు. "గీ. అన్యవర్ణుఁడుదీనుఁడీయనకుఁగూఁతు. నెట్టులీనచ్చునని మది నేవగించి, యీఁడ." భార. ఆను. ౧. ఆ.—స. క్రి. 1. నిందించు;"గీ. ఔరమెచ్చితిసోబాఁపనయ్యనిన్నుఁ, దురుగకీమాటనీమదిఁదిరముసేయు, హీనకులుఁడనియితఁడునన్నేవగించి. పలికెనాయాత్మకదియంపముల్కియయ్యె." హరిశ్చ.౪,అ. 2. విడుచు. "అరిగాఁబంచమమేనగించివనలాలవ్యేశహిందోళవై, ఖరినూపఱ." ఏసు. ౧. ఆ.

ఏవపడు. ద్వ. అ. క్రి. రోఁతపడు. "గీ. కిల్బిషంబుగోశకృన్మూత్రములకేవపడుట."భార.ఆను.3.ఆ.

ఏవల. దే. వి. (ఏ+వలము.) ఏప్రక్కన. (చూ. ఎవ్వల.)

ఏవాఁడు. దే. స. 1. ఏపురుషుఁడు; 2. ఎల్లవాఁడు. (చూ. ఎవ్వఁడు.)

ఏవురు. దే. స. ఏగురుయొక్కరూపాంతరము.

ఏషణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నారాచాకృతియైనయగపాలెవానిత్రాసు; 2. పుంటికంటఁజొప్పించెడుశలాక.

ఏష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాఁగలది.

ఏస. దే. వి. విజృంభణము. (చూ. ఏసరేఁగు.) విణ. 1. గ్రామ్యము; "ఏసమాట."—2. వంకర. "ఏ. ఱేసి యేసగాఁ దీసి తెడవిండ్లనేసి క్రొవ్వునంగూసి డాసి." ఏసు. ౨, అ.

ఏసరు. దే. అ. క్రి. మీఱు. "ఆలపోతేసరేఁగె." రుక్మాం. ౪. ఆ.

ఏసరేఁగు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "గీ. ఇప్పుడమితాగ్రహంబునసేసరేఁగి, యిప్పుడమివేల్పుఁగొలమువారిందిరేశ, వెలియుగిలియంచునున్నారు." పర. ౨, ఆ.

ఏసి. దే. అవ్య. 1. వంతున. (రెండేసి,మూడేసి.మొ.) 2. కొలఁదినిదెలుపును. "ఇంతలేసిదొంగలు."

ఐ.

ఐ. ఒకయక్షరము.

ఐంగుదము. సం. వి. అ. న. గారపండు.

ఐందవము. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) ఇందుసంబంధమైనది. (ఇందుఁడు=చంద్రుఁడు.)

ఐంద్రజాలికుఁడు. సం. వి.అ. పుం. ఇంద్రజాలవిద్యనేర్చినవాఁడు.

ఐంద్రము. సం. వి.అ.పుం. 1.ఒకగ్రహయోగము; 2. మాలకాకి.

ఐంద్రియకము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) చక్షురాదీంద్రియగోచరమైనది, ప్రత్యక్షము.

ఐకకంఠ్యము. సం.వి.అ.న. ఏకకంఠత్వము, ఒద్దిక.

ఐకమత్యము. సం. వి. అ. న. ఏకమతత్వము, ఒద్దిక.

ఐకాగారికుఁడు. సం.వి.అ. పుం.చోరుఁడు.దొంగ.

ఐకాగ్రుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఏకతానుఁడు.

ఐక్యము. సం. వి. అ. న. ఏకీభావము, ఒఱిమ.

ఐణము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఏణముయొక్క చర్మము మొదలైనది. (ఏణము=ఇఱ్ఱి.)

ఐణేయము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఏణియొక్క చర్మము మొదలైనది. (ఏణి=లేడి.)

ఐతి. దే. విణ. ఎల్ల, శక్యము. (అయితియొక్క రూపాంతరము.)

ఐతిహాసికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇతిహాసము తెలిసిన వాఁడు. విణ. ఇతిహాससంబంధముగలవాఁడు.

ఐతిహ్యము. సం. అవ్య. పారంపర్యముచేనగు ఉపదేశము. (ఇది ఆకారాంతనపుంసకమని కొందఱు.)

ఐదు. దే. సం. నాలుగునొకటి. (అయిదుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐదుగురు. దే. సం. (ఐదుఁడు మహాన్మహాత్యర్థకరూపము.) ఐదుమంది. (అయిదుగురుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐదుపదిచేయు. దే. అ. క్రి. 1. నమస్కరించు; 2. ఓడిపోవు. "సుస్థిరభుజశక్తినైదుపదిచేయుదత్తినెతక్క." (ఓడిపోవువారును చేతులుకూర్చిమ్రొక్కుదురు కనుక దీనికి ఓడిపోవుటయనునర్థము కలిగెను.) అము. ౨, అ. (అయిదుపదిచేయుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐదుమోములవేల్పు. ద్వ. వి. శివుఁడు, పంచముఖుఁడు.

ఐదువ. ద్వ. వి. (ఐదు+వన్నె లుగలది.) మాంగల్యముగలస్త్రీ (వన్నెయనఁగా ఇక్కడ సుమంగలియొక్క అలంకారము. ఐదేనవఁగా.—మంగళసూత్రము. పసుపు, కుంకుమము, గాజులు, చెవ్వాకు.) (అయిదువయొక్క రూపాంతరము.)

ఐదువశాలు. ద్వ. వి. (ఐదువ + అలు.) ఐదువ. (ఇక్కడ ఐదువశబ్దము విశేషణము. చూ. అలు.) (అయిదువశాలుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐద్దాయులు. దే. వి. బ. (ఐదు+దాయులు.) వడ్లవాఁడు కమ్మరవాఁడు కంచరవాఁడు అగసాలెవాఁడు కాసెవాఁడు వీరిపనులు.

ఐన. దే. క్ర. ముందుచెప్పఁబడినదానికి విరుద్ధమయిన యర్థమును దెలుపును. "గీ. నీవుచతురమతివినీకు నిక్కన్నియ, నప్పగింప వేలయైనవారు, హృదయమలరుదీనియెడఁగడువార్ద్రమై, యుండుఁగానఁజెప్పకుండరాదు." భార. విరా. ౧, అ. (ఇది ప్రత్యేకముగానిచ్చినప్పుడీయర్థము. మఱియొక పదముతోఁ చేరివచ్చినపుడు అనేకార్థములనిచ్చుచున్నది. "అలుకనైనఁ జెలిమినైన." ఇత్యాది స్థలములయందు వికల్పమును దెలుపుచున్నది. "అక్కటయిల్లు వేఁడికొనవైనను బోయెదవో." ఇత్యాదిస్థలములయందు మిక్కిలితక్కువను దెలుపుచున్నది. "ఇంకనైననన్ను నేలయాలింపవు." ఇత్యాదిస్థలములయందు సమయమగుటను దెలుపుచున్నది. ఇట్లు ఇంకను ఊహ్యంబులు.) (అయినయొక్క రూపాంతరము.)

ఐనిల్లు. దే. వి. నట్టిల్లు, అంతర్గృహము. (అయినిల్లుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐపు. దే. వి. తప్పు, దోషము. (అయిపుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐపోవు. దే. అ. క్రి. 1. వెచ్చమైతీఱు; (సంబారములన్ని అయిపోయినవి.)—2. ముగియు. (వాఁడు ఉద్యోగముచేసిఅయిపోయినది.) (అయిపోవుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐమూల. దే. విణ. మూలవాటు. (అయిల్లు ఐమూలగానున్నది.) (అయిమూలయొక్క రూపాంతరము.)

ఐర. దే. వి. నేత్రరోగవిశేషము. "అక్షిరోగవిశేషమైరయనఁగ." అం, భా. ద్వి. మ. (అయిరయొక్క రూపాంతరము.)

ఐరకొను. దే. అ. క్రి. చిక్కఁబడు. "క. భీషణవనమునవాయు. శ్లేషవిశేషమునఁగ్రుల్లి చివుకకయచ్చో, నీషద్రుజలేకమహో, ఘోషవృషఁబునకునైరకొనికాలివచ్చెకొ." పంచ. వేం. ౧, అ. (అయిరకొనుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐరావణము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రునియేనుఁగు, ఐరావతము.

ఐరావతము. సం. వి. అ. న. ఐంపులేనినిడుపాటియింద్రధనుస్సు. పుం. 1. ఇంద్రునియేనుఁగు; 2. ఒకానొకపాము; 3. మబ్బుమీఁదవచ్చెడిమబ్బు; (దీనిని రాజమేఘమందురు.) 4. నాఁదబ్బ; 5. నిమ్మ.

ఐరాతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మెఱపు; 2. కోలమెఱపు.

ఐరేని. దే. వి. ఏ. బచ్చెనపని చేసిన పెండ్లికుండలు. "సీ. ఐరేనిగొనివిచ్చిరైదువల్ పాటలుపాడుచు శుభవేళ వేడుకలర." విజ. 3. ఆ. (అయిరేనియొక్క రూపాంతరము.)

ఐలబిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు, పైఁడి తేఁడు.

ఐలారము. దే. వి. మూలికావిశేషము. (అయిలార ముయొక్కరూపాంతరము.)

ఐశేయము. సం. వి. అ. న. నూఁగుదోసి.

ఐవచ్చే. దే. అ. క్రి. అచ్చివచ్చు. (అయివచ్చుయొ క్కరూపాంతరము.)

ఐశ్వర్యము. సం. వి. అ. న. 1. అణిమాది; (అవి. రా. అణిమ. మహిమ. గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి. ప్రా కామ్యము, ఈశత్వము, వశిత్వము.) 2. సంపద.

ఐహికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఇహలోకసంబంధ మయినది.

ఒ.

ఒ. ఒక యక్షరము. దే. అన్వా. సందేహమును దెలుపు ను. "పద్మహితుఁడొహిమకరుఁడొళచీ. గృహ మేధియొ." భార. విరా. ౧, ఆ.

ఒంకియ. వై. వి. ఒంకె.

ఒంకె. వై. వి. పాగ మొదలైనవి తగిలించెడు చిలుక కొయ్య. (ఒంకియయొక్కరూపాంతరము.)

ఒంజిలి. దే. వి. దుఃఖము. విణ. దుఃఖముకలవాఁడు (లేక) దుఃఖముకలది. (చూ. ఒందిలి.)

ఒంటరము. దే. వి. విరోధము. "క. ఒంటమి లేనివి యొంటర, మింటరములుపలుకుటుచితమే." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

ఒంటరి. ద్వ. వి. (ఒంటి+అరి.) అసహాయుఁడైనబం టు. "మ. పూవుఁదీఁ, గెగుదెం దానలరాచయొం టరికడుంగేరించుచుంజిమ్మిరిన్." యు. ౫, ఆ.— విణ. ఏకాకి.

ఒంటరికాఁడు. ద్వ. వి. 1. పంది, ఏకచరము; "సీ. క్రమ్మియొంటరికానిదొమ్మినొంచు యశంబుబయ టిపల్లెలుగూల్చుబల్లికల్లి." చంద్రా. ౧, ఆ.— 2. అసహాయుఁడయినబంటు. "ఒంటరికాండ్ర నేకసూ, కరములగుప్పు దెప్పుమనఁగాఁబడఁగ్రు మ్మిరి." ఉ, రా. ౭, ఆ.—విణ. ఏకాకి. (స్వార్థ మున కాఁడు.)

ఒంటరిపాటు. ద్వ. వి. ఒంటి, ఏకాకిత్వము.

ఒంటరీఁడు. ద్వ. వి. (ఒంటరి+ఈఁడు.) అసహాయుఁ డైనబంటు. "సీ. ఒంటరియొక్కటీఁడొంటరీఁ డొంట్రింపునానేకభటునికి నామములగు." ఆం, భా. ద్వి. ఆ. (స్వార్థమున ఈఁడు.)

ఒంటి. వై. వి. ఏకాకిత్వము. "క. ఒంటిమెయినుం డఁగాము, క్కంటికినాకచ్చపంబుగౌరంబట్టం, గంటయరిది." భార. ఆను. ౧, ఆ.

ఒంటింపు. దే. వి. 1. అనుకూల్యము; 2. వీఁడు వీఁడీయీపనినిజేయనలయునని యేర్పఱచునే ర్పాటు. (చూ. ఆరగింపు.)

ఒంటికంటిగాము. ద్వ. వి. చుక్క, శుక్రుఁడు.

ఒంటికాఁడు. ద్వ. వి. పంది, ఏకచరము. విణ. 1. ప్రియురాలినెడఁబాసినవాఁడు.వియోగి; "సీ. అనురక్తిరేచు నూతనపారసాటోపమొంటికాం డ్రకుఁబేరుపులొసఁగునెచట." (హరిశ్చంద్రక థయందు పందులకనియు. నలకథయందు వియో గులకనియు అర్థము.) హన. ౨, ఆ.—2. ఏకాకి.

ఒంటికొమ్ము వేలుపు. ద్వ. వి. వినాయకుఁడు, ఏకదం తుఁడు.

ఒంటిపాటు. వై. వి ఏకాంతము. "ఒంటిపాటుచే కూఱినది."

ఒంటిపోఁగు. ద్వ. వి. బలరాముఁడు. ఏకకుండలుఁ డు. (చూ. వితావిత.)

ఒంటియ. వై. వి. ఒంటె. లొటిపిట.

ఒంటియడుగుగత్తెర. ద్వ. వి. మల్లబంధవిశేషము.

ఒంటు. దే. అ. క్రి. ఇముడు, అనుకూలించు. స. క్రి. చేరు. "రగడ కమలములంటుచుఁగలువలనొం టుచు." శకాం. ౨, ఆ.—వి. 1. గ్రామసమూ హము; 2. బ. పురుషులకర్ణభూషణము.

ఒంటుకొను. దే. స. క్రి. చేరు. "ఎ. గీ. ఒంటిపాటు సనవ్వాలుఁగంటినంటి, యొంటుకొనఁజూచియో హొయయుక్తమనుచు."

ఒంటె. వై. వి. ఉష్ట్రము. (ఒంటియయొక్కరూపాం తరము.)

ఒంటెపులి. ద్వ. వి. మృగవిశేషము. (అప్ర.)

ఒంట్రింపు. ద్వ. వి. అసహాయుఁడైనబంటు, (చూ. ఒంటరీఁడు.)

ఒంట్లు. యు. దే. వి. బ. (ఒంటు+లు.) పురుషుల కర్ణభూషణము. వై. అంకెలు.

ఒండు. వై. స. 1. అన్యము; 2. ఏ. ఏకము.

ఒండె. దే. ద్ర. 1. అటుకానిపక్షమున. "చ. అప్పు రుషసింహులుభూరితపోధనుల్ మనం, బునఁగలు షించిరేనియుఁ దపోమహిమన్ మిము నిర్దహిం తురొం, డెవతుఁ తాస్త్రశక్తిని నడించునుమాడు దురాజినిందఱన్." భార. ఆర. ౫, ఆ. (మీఁద

ఏనిశబ్దముకదిసియుప్రయోగింపఁబడును. "గీ. అష్టమీవాసరంబునయందునొండె. నొండెనేని చతుర్దశినిండుభక్తిఁ, బూజగావించి యెవ్వఁడు భూమినున్న, దుర్గసేవింపదురితంబుతొలఁగునం ద్రు." భీ. ఉ. ఆ.) 2. కాని. "సీ. సమకట్టి సైన్యంబుసైన్యంబుతోనొండెఁదొడరిమీమువ్వురతోడనొండె, నిద్దఱితోనొండె నెక్కటియొక్కనితోనొండెఁబాడిచెడదోర్బలమున." భార. సభా. ౧, ఆ.

ఒండేని. దే. అవ్య. (ఒండెఁ+ఏని.) ఒండె. "మ. అనుపుంగంబుననొండె నొండెను విహారాపేక్ష నెండేని ఘ. ర్మనిరాసంబుననొండెఁదీవ్రభయ సంత్రాసార్థమొండేనియ, న్యనియోగంబుననె న్నఁడేమునుఁగు గంగాంభఃప్రవాహంబునన్, జ నుఁడాతండునుబుండరీకనయునాశాసించుపాపా ఘముల్." కాశీ. ౫, ఆ.

ఒండొండ. దే.అవ్య.(ఒండు+ఒండు+అ.) క్రమక్ర మముగా. "ఇప్పుడొండొండపొంగి కలయుఁబా ఱుఁ బయోధులుగ్రముగ." భార. ఆర. ౪. ఆ.

ఒందిక. దే. వి. ఒద్దిక. "సీ. కలశపాథోరాశికన్యకారత్నంబు నొందికతోఁగూడి యున్నవాని." వి. పు. ౫, ఆ. (ఒద్దికయొక్కరూపాంతరము.)

ఒందిలి. దే. వి. దుఃఖము. విణ. దుఃఖముకలవాఁడు (లేక) దుఃఖముకలది. "వాఁడుధనహీనుఁడగుచు సంతాపమొంద విడుతురు బంధులవ్విధమునన్ నొందిలియైనచేయునదిలేక." భాగ. ౧౦. స్కం. ఉ.

ఒందు. దే. అ. క్రి. కలుగు. "పౌరచిత్తములకత్యానందమొందఁగ." భార. ఆది. ౧, ఆ.—స. క్రి. పొందు.

ఒక. వై. స. (వృత్తియందుప్రత్యయములోపించిన రూపము.) 1.ఒక్క; 2.ఒకానొక. (ఒకించుక. ఒకింత ఇత్యాదులయందు ఇది యల్పార్థకమని యెఱుంగునది.)

ఒకఁడు.వై.స. 1. అన్యుఁడు; 2.ఏ.ఏకకుఁడు. (లేక) అన్యము; ఏకము.

ఒకట.వై.ద్ర. 1. ఏకకాలమున; (చూ.ఒక్కొట.) 2. కూడ. (చూ. ఒక్కట.)

ఒకటి. వై. స. ఏ. 1. ఏకము; 2. అన్యము.

ఒకత. వై. స. ఏ. ఒకరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒకతి. వై. స. ఏ. ఒకరితియొక్కరూపాంతరము.

ఒకతుక. వై. స. ఏ. (ఒకత+క.) (చూ.) ఒకరిత. (చూ. ఎనతుక.)

ఒకతె. వై. స. ఏ. ఒకరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఒకరిత. వై. స. ఏ. (ఒకరి+త.) 1. ఏకస్త్రీ; 2. అన్యస్త్రీ. (రూ.) ఒకర్త.

ఒకరితి. వై. స.ఏ. (ఒకరి+తి)——పై.——(రూ.) ఒకర్తి.

ఒకరితె.వై.స.ఏ.(ఒకరి+ తె.)——పై.——(రూ.) ఒకర్తె.

ఒకరుఁడు. వై. స. (చూ.) ఒకఁడు.

ఒకరువుఁడు. వై. స.——పై.——

ఒకర్తు. వై. స. ఏ. (ఒకర్త+ఉ.) (చూ.) ఒకరిత.

ఒకర్తుక.వై.స.ఏ.(ఒకర్త+క.)——పై.——(చూ. ఎనతుక.)

ఒకానొక. వై. విణ. (వృత్తియందు ప్రత్యయము లోపించినరూపము.) ఉద్దేశింపఁబడని. (ఒకానొకపురుషుఁడు, ఒకానొకస్త్రీ, ఒకానొకమృగము.మొ.) (దీనిని ప్రత్యయముతోఁ చేర్చిచెప్పునపుడు మహదర్థమున ఒకానొకుఁడనియు, మహత్త్వర్థమున ఒకానొకతయనియు,అమహదర్థమున ఒకానొకటియనియు రూపములు.)

ఒకొ. దే. అవ్య. సందేహమునుదెలుపును, (రూ.) ఒకో. "క. ఈమేలుప్రజకొనర్చిన, యామహిమకు నెలవుగొంతియగ్రతనయుఁడో, భీముఁడొకొత్తుకుఱ్ఱలా, కోమతియెవ్వరొకొతలఁపుకొలఁదికిమీఱెన్." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

ఒకొఁడు.వై.స. (చూ.)ఒకఁడు.(చూ.ఒక్కొఁడు.)

ఒకొట. వై. ద్ర. (చూ.) ఒకట.

ఒకొటి. వై. స. ఏ. (చూ.) ఒకటి.

ఒకొత. వై. స. ఏ. ఒకొరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒకొతి. వై. స. ఏ. ఒకొరితియొక్కరూపాంతరము.

ఒకొతుక. వై. స. ఏ. (ఒకొత+క.) (చూ.) ఒకరిత. (చూ. ఎనతుక.)

ఒకొతె. వై. స.ఏ. ఒకొరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఒకొరిత. వై. స. ఏ. (ఒకొరి+త.) (చూ.) ఒకరిత. (రూ.) ఒకొర్త.

ఒకొరితి. వై. స. ఏ. (ఒకొరి+తి.)——పై.——(రూ.) ఒకొర్తి.

ఒకొరితె. వై. స. ఏ. (ఒకొరి+ తె.)——పై.——(రూ.) ఒకొర్తె.

ఒకొరుఁడు. వై. స. (చూ.) ఒకఁడు.

ఒకొరువుఁడు. వై. స. ——వై.——

ఒకొర్తు. వై. స. ఏ. (ఒకొర్త+ఉ.) (చూ. ఒకరితి.)

ఒకొర్తుక. వై. స. ఏ. (ఒకొర్తు+క.)——వై.—— (చూ. ఎవతుక.)

ఒక్క. వై. స. ఒకయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఒక.)

ఒక్కఁడు. వై. స. ఒకఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కట. వై. ద్ర. ఒకటయొక్కరూపాంతరము. (కూడ అనుటకు.—"అతనితోడనొక్కటఁబుట్టె నునొకకన్యకృష్ణనా." భార. ఆది.౭,ఆ. "నలుం డుదమయంతి నాశ్వాసించుచునొక్కటఁజని." భార. అర. ౨, ఆ.)

ఒక్కటి. వై. స. ఏ. ఒకటియొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కత. వై. స.ఏ.ఒక్కరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కతి. వై. స.ఏ.ఒక్కరితియొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కతుక. వై.స.ఏ.ఒకతుకయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కతె.వై.స.ఏ ఒక్కరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కప్రొద్దు. వై. వి. ప్రతొదులచేనియమముతోఁ జేయునట్టి యొక్కపూఁటభోజనము.

ఒక్కరిత. వై. స. ఏ. ఒకరితయొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఒక్కర్త.)

ఒక్కరితి. వై. స. ఏ. ఒకరితియొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఒక్కర్తి.)

ఒక్కరితె. వై.స.ఏ. ఒకరితెయొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఒక్కర్తె.)

ఒక్కరుఁడు. వై. స.ఒకరుఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కరువుఁడు. వై.స. ఒకరువుఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కర్తు. వై. స. ఏ. ఒకర్తుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కర్తుక. వై. స. ఏ. ఒకర్తుకయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కెఱ. వై. వి. ఉగ్రభావము*. చ. "నఱలఁగరామఁ డంతననవద్యుఁడునచ్చిమహాప్రలాపియై, యఱచుచునున్న తల్లినిగృతాంతపరీక్కతుఁడైన తండ్రి సెం, క్కెఱఁగనితీవ్రశోకపరిఖేదహతుండయి." భార. అర.౩,ఆ.—వివ. ఉగ్రము. "క. వెఱచఱ వవీరిలోనొ, క్కెఱగానొకమొసలిచూడ్కికి నగోచరమై, పఱతెంచికుంభసంభవు, చిఱుదొడ నడిఁబట్టుకొనియెశిష్యులు బెదరన్." భార.ఆది. ౫, ఆ.

ఒక్కొ. దే. అవ్య. ఒకొ, (రూ. ఒక్కొ.)

ఒక్కొఁడు. వై. స. ఒకొఁడుయొక్కరూపాంతరము. "స్రగ్ధర. క్రూరేష్వాసంబులేదొక్కొఁడు." రాఘ. ౨, ఆ.

ఒక్కొట. వై. ద్ర. ఒకొటయొక్కరూపాంతరము. (చూ.) ఒకట. (ఏకకాలమునననుటకు.—"క. ఇటఁబొండవకారవులా, క్కొటనందఱుగుడునను జ్ఞఁగొని." భార. ఆది. ౫, ఆ.)

ఒక్కొటి. వై. స.ఏ. ఒకొటియొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొత. వై. స. ఏ. ఒక్కొరితయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొతి. వై. స. ఏ. ఒక్కొరితియొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొతుక. వై. స. ఏ. ఒకొతుకయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొతె. వై.స.ఏ.ఒక్కొరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొరిత. వై.స.ఏ.ఒకొరితయొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఒక్కొర్త.)

ఒక్కొరితి. వై.స.ఏ.ఒకొరితియొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఒక్కొర్తి.)

ఒక్కొరితె. వై.స.ఏ. ఒకొరితెయొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఒక్కొర్తె.)

ఒక్కొరుఁడు. వై. స. ఒకొరుఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొరువుఁడు. వై. స. ఒకొరువుఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొర్తు. వై. స. ఏ. ఒకొర్తుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కొర్తుక. వై. స. ఏ. ఒకొర్తుకయొక్కరూపాంతరము.

ఒగరు. వై. వి. చక్కఁగాఁబండని దానిమ్మలోనగువానిరుచి, తువరము. (చూ. రసము.) "సీ. బిగికం దకుండ చేఁదిగుదాకు గొనివచ్చియొగరెల్లఁబుచ్చితీ పొసఁగకున్న." విక్ర. ౫, ఆ.

ఒగరుచు. వై. అ. క్రి. ఒగరగు. "సీ. నులివాడునాఁ చువల్పులగొంతొగర్చి లేఁబొలనల్చు గాలివేఁబో కనెఱిఁగి." ఆము. ౨, ఆ.

ఒగి. దే. ద్ర. క్రి. విణ. క్రమముగా. "ఉభయపక్ష ములవారి, నుద్ధరింతురండయొగిఁబిండమిడినవా రు." (ఇక్కడ ఒగిఁ అనఁగా విధిక్రమముగా ననియర్థము.) భార.ఆర.౨,ఆ. (ఇట్లక్కడక్కడ సందర్భానుసారముగా అర్థము నెఱుఁగునది.)

ఒగిదిగ. దే.వి. జేడబిల్ల. "సీ. కన్నెగేదఁగి తేకునున్న గిలగఁ జీఱియొగిదిగఁగాఁబెట్టెనొక్క చెలికి." చమ. ౧, ఆ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము మృగ్యము.)

ఒగుదు. దే. వి. జొన్నలోనగువానియెండినయూకు. ఒగుదుకఱచే. దే. అ. క్రి. కృశించు.

ఒగ్గము. దే. వి. (చూ.) అవపాతము. "క. ఒగ్గములు త్రవ్వి పడుమని, యొగ్గెడు పెనుఁబెరల వలల నుగ్రమృగములన్, దగ్గఱినఁజంపు వేడుక, వెగ్గల మైచిత్తమందు వేఁటాడింపన్." భాగ. ౧, స్కం. ఒగ్గు. దే. అ. క్రి. మొనయు. "ఉ. ఏయుక్కునులేక యిట్టిపనికొగ్గునెయంచొక కొందఱాడఁగన్." పాంచా. ౨.అ.—సు. క్రి. 1. (నల) పఱచు, ఒడ్డు; (చూ. ఒగ్గము.) 2. చాఁచు. "ఎ, గీ. అసెలంత మెడకునడ్డంబుగా మెడ, యొగ్గెనృద్ధసతియనూన కృపను." కళా. 3. అ.

ఒగ్గుబల్ల. దే. వి. తఁమెనపట్టెదు కొయ్యకాధార మైనబల్ల.

ఒచ్చెము. దే. వి. 1. కొఱంత, న్యూనత; "గీ. అధ్వరారంభమింతొప్పునయ్యదక్ష, శివునిఁదోడ్తెనియొక్కయొచ్చెంబకాని." కాశీ. ౭.అ.—2. అవమానము. "చ. మానినికిందనుఁదానకాచికో, లూదవినదానఁజేసి సభనొచ్చెయుదక్కినఁ బాందునందనుల్, బ్రదికిరిగాక." భార. ఉద్యో. ౧, అ.

ఒచ్చెల. దే. అవ్య. ఓ చెల్లయొక్కరూపాంతరము. "ఒచ్చెలనిన్నుఁజూచి పగనొందెదుఁజిత్తము." భో. ౫, అ. (రూ. ఒచ్చెల్ల. "క. అచ్చుగఁబ్రయాగలోపల, విచ్చలవిడిఁదనరు మేనువిడిచినమనుజుం, డొచ్చెల్లయేనిచెప్పుదుఁ, జెచ్చెరఁగను నిష్టకామ్యసిద్ధిధరిత్రిన్." భో. ౧, అ.)

ఒజ్జ. వై. ని. 1. ఉపాధ్యాయుఁడు; "క. ఎరుసనుదాత్తప్రముఖ, స్వరములకనుబొమ్మసంజ్ఞజాఱకయుండన్, బొరిఁబొరిఁగఱపుచుపటుపుల, నురుగృతిఁ జదివించుచున్న యొజ్జయుఁగడఁకన్." పర. ౨, అ.—3. పురోహితుఁడు*; "సీ. రాజానొజ్జలమంత్రరక్షాబలంబునరాఁ బొందుగాదయ్యెరాక్షసునకు." సై. ర.అ.—3. యాజకుఁడు*. "గీ. భక్ష్యభోజ్యలేహ్యపానీయములమీఁద, సదములోని విప్రజనులమీఁద, వెగడుపడఁగఁబాఱి వెఱపింతమొజ్జలు, తత్ప్రయోగవిగుణులుడప్పిపఱవ." భార. ఆది.౨,అ.

ఒజ్జతనము. వై. వి. ఒజ్జేదనము, ఉపాధ్యాయత్వము.

ఒజ్జబంతి. వై. వి. ఉపాధ్యాయుఁడు చూపినపద్ధతి, మేలుబంతి. "సీ. తనకులాచారధర్మసు వైష్ణవాచారపర్యాయములకొజ్జబంతియుఁగ." పాండు. ౧,అ.

ఒజ్జేసాని. వై. వి. ఉపాధ్యాయునిభార్య. "ద్వి. కపటమేర్పడఁగనాఁగాకనిపోయి, చపలాత్ముఁడా యొజ్జసానికిట్లనియె." హరిశ్చ. ౨, భా.

ఒట్టు. దే. అ. క్రి. కలుగు. "ఉ. అట్టినృపాలకీటములనాజినెదుర్వఁగలేనివానియ, ట్లొట్టినభీతియైనిటుపయోధిశరణ్యుఁడవైతివి." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.—స. క్రి. 1. ఉంచు; "ఉ. ఇట్టిదిక్రూరకృత్యమని యించుకకొంకక లక్కయింటఁజి, చ్చొట్టితి." భార. శల్య. ౨. అ.—2. రగుల్చు. "ఒట్టినమంటవోలెఁగడుమగ్రతఁబేర్చిన." నిర్వ. ౪, అ. "క. పట్టుదురాకొఱవులనుపడిఁ, బెట్టుదురనిపుత్రికలను బెనుమంటలయం, దొట్టుదురొడళ్లు నలియన్, మట్టుదు రప్పాపచిత్తు మత్తుంబెలుచన్." (ఇక్కడ ఒట్టుటయనఁగా కాల్చుటయని యర్థము.) భాగ. 3, స్కం.—వి. శపథము.

ఒడఁగూడు. దే. అ. క్రి. 1. సిద్ధించు; 2. చేరు. "క. అనువసగావునసేఁడ, క్కమలజుఁగోలువఁగమహర్షిగణములుఁబిత్రసం, ఘములునుబోరురుబ్రహ్మం, డమునంగలవారలందొడంగూడంగాన్." భార. ఆది. ౫. అ. (ప్రే. ఒడఁగూర్చు.)

ఒడఁబడిక. ద్వ. వి. 1. సమ్మతి; "ఎ, గీ. ఒడఁబడికగానఁబడనీక యొడలునుఁలియు, నెపముమైఁగొంగిటికెమర్చునీరజాక్షి, యుపమయునుభూమిపల్లభువల్లమునకుఁ. గ్రొత్తచవిగొల్పెమతివేఱ కొన్నినాళ్లు." కవిక. 3, అ.—2. సమ్మతించి వ్రాసియిచ్చిన వ్రాత.

ఒడఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. సమ్మతించు; 2. అనుకూలించు; "చ. కడుఁజనువాఁడునైపురుషకారియుదక్షుఁడునైనమంత్రిపెం, పడరఁగరాజపుత్రుల మహాధనవంతులఁ జేసివారితో, నొడఁబడిపక్షమేర్పడఁగనుండఁడుగా." భార. సభా. ౧, అ.—3. సంతోషించు. "సమున్నతపీఠమ్మునసుంచియథావిధిపూజలొడంబడఁజేసి." భార. ఆది.౮, అ. (ప్రే. ఒడఁబఱచు.)

ఒడఁబాటు. ద్వ. వి. సమ్మతి. విణ. సమ్మతము. "క. అప్పరయముఁడిప్పలుకుల, కొప్పితిమీప్రతిమలోనసెకచిటికెనవ్రేల్, తప్పకయుండఁగనిప్పుడ, యొప్పించెదనొప్పఁజెప్పుమొడఁబాటనియెన్." (ఇక్కడ ఒడఁబాటనఁగా ఒడఁబడ్డద్రవ్యమని తెలియవలెను.) పర. ౫, అ.

ఒడగోలుకొను. దే. స. క్రి. అడగోలుకొనుయొక్క రూపాంతరము. "న. మనుష్యుండుపుట్టినకోలెని డుమలంబడిగడించినయొడమి పుడమిఁ దలిగి గడియతడవులోన నొడగోలుకొనశక్తుండగునట్ల గృహాగతుండగునతిథి తిరస్కృతుండై యతని పూర్వాద్జిత సుకృతంబులన్నియు నపహరింపం జాలు." భో. 3, ఆ. (ఇక్కడ అడగోలుకొన ననియే యుండవచ్చును. అయినను ప్రతులయం దిట్లు ఒకారాదిగాఁ గానఁబడుచున్నది.)

ఒడపి. దే. వి. గండి, రంధ్రము. "క. జాఱుజాఱుకని నెత్తురు వెలి, కుఱుకుచు రొదసేయ నటీతియొడపి నెయూర్పుల్, పఱనమిడి గ్రుడ్ల వడఁకుచుఁ, గొఱ ప్రాణముతోడఁ దన్నుకొను నమ్మెపుకా." అను. ౨, ఆ.

ఒడమి. దే. వి. ధనము. "వ. మాతరుండు కఠోరనానానంబులాడినఁ బింగబుండంగలార్చిన దండుఁడు దండించినం జక్కంబడమిఁ దనయొడమిఁ దానడిమి కడిమి నిజంబుగా రవి గారవించి." ఉ. హరి. ౬, ఆ. (దీనిని ఎదంతముగా వాడెదరుగాని ప్రతులయందిది యికారాంతముగానే కానఁబడియెడి. ప్రయోగశైలినిజూడ నిట్లుండుటే యుక్తమని తోఁచుచున్నది. చూ. ఒడగోలుకొను.)

ఒడయఁడు. దే. వి. మగఁడు. "అడిగియాతండొడయుండగుమానృపాత్మజకని." భో. 3, ఆ.—విణ. స్వామి.

ఒడయుఁడు. దే. వి. మగఁడు. "గీ. యువతిమండలములకొడయుండవుగమ్ము." జై. ౫, ఆ.—విణ. స్వామి.

ఒడయురాలు. దే. విణ. (ఒడయుఁడు+ఆలు.) స్వామిని.

ఒడలిచోపాడయఁడు. దే. వి. ఇంద్రుఁడు. అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

ఒడలు. దే. వి. మే, మేను, దేహము.

ఒడి. దే. వి. 1. తొడపైభాగము, ఉత్సంగము; 2. ఒడుపు; "ఒడిదప్పినపామునుబోలెనుండఁగ." ఉ. హరి. 3, ఆ.—3. పశుయోని.

ఒడిఁబ్రాలు. దే. వి. బ. గర్భాధానాదికాలములయందు స్త్రీలకు ఒడియందుఁబోసెడు బియ్యము.

ఒడికట్టు. దే. అ. క్రి. కడఁగు, యత్నించు. "లోకనిందకొడిగట్టితివి." రామా. ౫, ఆ.—వి. ఒడ్డాణము.

ఒడికము. దే. వి. ఉపాయము. "చ. ఒడికముతోఁ బ్రయత్నమున నెక్కమహాశిలఁ గొండమీఁదికిన్, గడపఁగ భారమచ్చటిది గ్రక్కున భూమికి డిగ్గఁద్రోవఁగాఁ, గడు సుకరంబ." పంచ. నా. ౧, ఆ.—విణ. 1. మనోజ్ఞము; "కుడిచినపిష్టుటం గుసుమకోమలి విస్తృతసంస్తరంబుగా, నొడికపుశయ్యచేసి." భార. అర. ౫, ఆ.—2. యుక్తము. "తంత్రులో క్కవారుసదీటిమెట్టులొడికంబుగనొత్తి." ఉ. రా. ౬, ఆ.

ఒడికారము. దే. వి. ఉద్రేకము. "రగడ. కారనకే యొడికారపుఁగింకను." య. ర, ఆ. (ఇదియింకను విచార్యము.)

ఒడిత్రాడు. దే. వి. వేఁటాడుటకు తగిన సాధన విశేషము. కాళ. 3. ఆ. (చూ. తీపుఁద్రాడు.)

ఒడిదామర. ద్వ. వి. (ఒడి+తామర.) వృక్షవిశేషము.

ఒడిదారము. దే. వి. స్త్రీలమొలనూలు. "ద్వి. మొనసిసొన్నాటంకములయొడిదార, మునకుఁగాఁదగ దెయమ్ముద్దియఁజీర." భాగ. ౧౦, స్కం.

ఒడిపిలి. దే. వి. ఆహారవిశేషము. (అప్ర.)

ఒడియు. దే. అ. క్రి. కొంచెముపైకెగురు. "ఎ. గీ. ఒడిసి తలపట్టితిగిచి మహోగ్రవృత్తిఁ, గొంకు కొసరించుకయులేకకూలఁదాఁచె." భార. విరా. ౨, ఆ. "ఎ. గీ. పడకతఁడువానిముందలయొడిసితిగిచి, పుడమిఁబడఁద్రోచిబలిమినుక్కడఁగఁబట్టి." జై. 3. ఆ.—స. క్రి. తిగియు, ఆకర్షించు. "సీ. అపవర్గఫలసిద్ధిహాదనైనఁదేపట్టుకైవడిబహుఫలోత్కరములూడిసి." పాండు. ౨, ఆ.

ఒడిసియ. దే. వి. ఒడిసెగడ్డ.

ఒడిసె. దే. వి. ఒడిసియుయొక్కరూపాంతరము.

ఒడిసెల. ద్వ. వి. తూలుబిసరివేయుటకై యేర్పఱుపఁబడిన యొకవిధపుత్రాడు, క్షేపణి. "ఒనరుదంచనముల నొడిసెలలను జాలుఁగనెందునుసవరించుట." హరి. ఉ. ౨, ఆ.

ఒడిసెలకాఁడు. ద్వ. వి. ఒడిసెలవేయువాఁడు. "ఒడిసెలకాండ్రను నొడ్డుఁడెందు." హరి. ఉ. ౧, ఆ.

ఒడుచు. దే. ప్రే. ఓడించు. "పారిజాతంబుఁగొనునెడఁదొడరివృత్రభేదినొడిచితి." హరి. ఉ. ౧, ఆ.

ఒడుదొడుకు. దే. వి. 1. సమముకాని, వైషమ్యము; "క. తరుణీమణిజఘనమునకు, దొరగాక తృణంబుఁబూనితుదిలేకవసుం, ధరయొడుదొడుకులఁబడుమహి, ధరములుచట్టువడితావుతరలకయుం

డుకొ." రసి. ౨. ఆ.—2. సంకటము. "న. అడ వికడకొత్తికొనినడచియొడుదొడుకగుడు."స్వా. ర, ఆ.—వీణ. సమముకానిది, విషమము.

ఒడుపు. దే.వి.1.లక్ష్యముపెట్టిదాఁటినదాఁటు; "ద్వి. ఒడుపుదప్పినయట్టియురగఁబుంబోలె." హరిశ్చ. ౧, ఆ.—2. పూనిక; "న. పెద్దయుంబ్రొద్దునకు నతండు దైవాధీన్యంబునం జైతన్యంబునొందిక్రమ్ముఱ నాతోఁ బరిచర్యసేయుందలంచిన నప్పుడయ్యొడుపుదప్పింపనుండు పెరవుదొరకనిఁదాన ట్లొడంబడి యెడపల్కినవిధంబునుఁజెప్పి."భో. ర, ఆ.—3. లాభము.

ఒడ్డగ. దే. వి. రెండిఱ్ఱకొమ్ములు జతచేసియేర్పఱచిన ఆయుధవిశేషము.

ఒడ్డగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ఒఱగు; "క. నావుడువిభీషణుండో, హావీరాలాపములనె యోడించి తిరే, పైవచ్చినబలవంతుల, నావనధియునొడ్డగిల్లినట్లనెయుండెన్. క.మీ రేలవంచవలయును." రామా. ౭, ఆ.—2. అతిశయించు; "క.అపుడప్పలభుక్కుంకన్యవన్యఫలభుక్కులకన్, గలనయ్యెనందుఁబైకొని. గెలుపునఁగపిపిరులొడ్డగిలదొరకొనినన్." రామా. ౨, ఆ.—3. చిప్పిల్లు. ఉప్పొంగు. "క. బిడ్డఁడుమ్రొక్కినఁదల్లులు,జడ్డనఁ కములనునిచిచన్నులతుదిఁబా, లొడ్డగిలఁబ్రేమభరమున,జడ్డువడందడిపిరక్షీజలములననఘా." భాగ. ౧, స్కం.

ఒడ్డగెడవు. దే. వి. ఒకప్రక్కక్రిందికొఱగిమఱియొకప్రక్కపైకిలేచుట, వాటుపడుట. "గీ. కెడసెహాయములొడ్డగెడవయ్యెరథములు." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. "క. యునుహాఁగోరీపరిణయ. మునకఖిలామరులుసంయములుగూడినవ్రే, గునను త్తరభూస్థలిగ్రుం, గెనుదక్షిణభూమియొడ్డగెడవైయుండన్." హర. ౧. ఆ.

ఒడ్డనము. యు. దే. వి. 1. పందెము; "గీ. వాహనంబులుసారెలువాఁడిశరము, బాణతూణము లసువులునొడ్డనములు. గాంగఁబోరెడునీద్యూతికర్మమందు, నెసఁగజయమునునపజయమెవ్వఁడెఱుఁగు." భాగ. ౬, స్కం.—2. వ్యూహము. "క. అపురూపములగుమఱొ, డ్డనములు ప్రస్ఫురితములు దృఢంబులుఁగాదీ, ద్విసఁగాక తెఱంగగునే, యని మొనలేర్పఱచె." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—వై. 1. బెత్తములోనగువానిచేతఁజేయఁబడినకేడెము; "చ. పలకలునొడ్డనంబులను బారణసేయఁగఁగత్తికొంతమల్, బలుసబళంబులుఁ వెనుకఁబన్నఁగ." ఉ. హరి. ౬. ఆ.—2. కేడెము*. "చ. అనువునదద్భుతంబులగు నాక్రమణంబుల వానినెల్లనొ, డ్డనమునవాఁగియాఁగినుదృఢంబగు ఖడ్గముచేతఁ గొన్నితు,త్తునియలుసేయుచుఁగినిసి దుర్దమతీవ్రచపేటమైకడం. గినహాటలీలఁ గూల్పఁ దొడఁగెఁ గరిసన్నిభదైత్యపజ్జుఁఁ." హరి. ఉ. ౭, ఆ.

ఒడ్డాణము. వై. వి. 1. యోగపట్టె*; "సీ. ఐణేయమైనయొడ్డాణంబులవణిచేనక్కలించినపొట్ట మక్కలించి." స్వా. ౧, ఆ.—2. స్త్రీలునడుమున బిగికైధరించుకొనెడు బంగారులోనగువానిపట్టెడ*. "సీ. మొలనూలునొడ్డాణమునునేనళంబుఁ బుంజాలదండయు బన్నసరము మొగపుఁ, దీఁగయు." కళా. ౭, ఆ.

ఒడ్డాది. వై. వి. ఓఢ్రదేశము.

ఒడ్డారము. దే. వి. 1. ద్వేషము; "వ. మనకునక్కచెలియలిబిడ్డలకు నొడ్డారంబులేమిటికి నేకకార్యపరత్వంబున నడ్డంబులేక బ్రదుకుదము. తొల్లియన్యోన్యవిరోధంబులనలంగితిమి." భాగ. ౨, స్కం.—2. మాటొడ్డుట, ప్రతిఘటించుట. "వ. చుఱుకుమినుకు మేని కొదుకుకడకుండనిభయరసంబులోలుకంబులుకులు పలికినంగనలేవినకరాక యొడ్డారంబులొడ్డినేని." రామా. ౬, ఆ.

ఒడ్డారించు. దే. అ. క్రి. 1. ద్వేషించు; "ద్వి. ఎదిరి యొడ్డారింపనెవ్వఁడవళము." హరిశ్చ. ౧. ఆ.—2. మాటొడ్డు. "క. బిడ్డారించివిషంబున, కడ్డము చనుదెంచికావనధిపులుంలేమిన్." భాగ. ౨, స్కం.

ఒడ్డిము. దే. వి. ఒడ్డు, పందెము. "వ. ఆశకునియాడి యుధిష్ఠిరుఁడొడ్డిన యొడ్డిమియెల్లగెలుచుచు వచ్చె." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

ఒడ్డియ. వై. వి. ఒడ్డెవాఁడు.

ఒడ్డీఁడు. వై.వి. 1. ఓఢ్రదేశపురాజు; 2. ఉడ్డీసగతి గలపావురాయి*. "సీ. ఘనమైనకఁడఁ బ్రొవ్వునఁ బాఱుతెంచినయొడ్డీని పెనులావులూడఁదన్ని." (ఇక్కడ శ్లేష.) వై. ౧, ఆ.

ఒడ్డు. యు. దే. వి. 1. పందెమిడు; "వివిధవస్తువాహనవిహంబులొడ్డి."భార.ఆర.౨,ఆ.—2. (వల)పఱచు,ఒర్చు; "గీ. దాయలొడ్డినమాయజూదంపుటురులఁబడి." భార. విరా. ౨, ఆ.—3. చాఁచు; "గీ. అనినవనాతఁడుభయమందియా

త్తలోన, నొరులయిూగికిఁకటచేయొడ్డకుండు, నట్టివానికివలనినే యనుచుఁగరము, సాఁచెనవ్వి ప్రుడెసడనిశ్చయముతోడ." భార. శాం. ౪, ఆ.—4. మోయించు; "గీ. ఇత్తెఱంగు, పాడి గాఁగఁబూనిపలుకఁగఁజెవిమొడ్డి, యాదరించు వారినంగుఁగాక." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—5. అడ్డగించు; "దుర్మదక్రీడఁ జరించుమరాజు హారకే శవులూడ్డినఁగాన." భాగ. ౧, స్క.౦.—6. దాఁటు. "వేగవస్త్రొడ్డియల్లనవెడలి." భార. శాం. 3, ఆ.—వి. 1. తీరము; 2. పంచెము; "వ. తనకొడుకు పరోచనుండునంగిర సుండనువిప్రుకొడుకుసుధన్వుండునుదమతమప్రాణంబులొడ్డుగానొడ్డి." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—3. వ్యూహము; "వేరుక్కునఁగ్రోఁదచుండనుగుసెడ్డుగలఁగఁజేసి." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—4. పూనిక; "మ. ఒక్కయొడ్డునబాష్పాంబుధరంబులుప్పతిలె బోటుంబాటుగాసెంతరుఁ." స్వా. 3, ఆ.—5. అడ్డపాటు. "క. బిడ్డనిఁగరమలఱోస్తున, నడ్డంబుగఁబట్టిపదములల్లన నిడుచుఁ, జడ్డనఁగావలివారల, యొడ్డుగడచి పురటి సాలయొయ్యన వెడలెఁ." భాగ.౧౦.స్క.౦.పూ.—విణ. 1. స్థూలము;(వాఁడొడ్డుపాడుగుగాఁబెరిగినాఁడు.)—2. పెద్ద; "ఒడ్డోలగము."—3. అధికము; "ఒడ్డుగానిట్టూర్పులొలయఁబొగుల." స్వా. 3, ఆ.—4. విశాలము. "వ. పయోధికన్న బిడ్డలుంబోనియొడ్డుచెఱువుల చేతను." భీ. ౧, ఆ.—పై. స. అన్యుఁడు. "ఏమొసఁగినట్టిసృష్టులుచెల్లునే, ఒత్తొరవొడ్డులవలనఁబుట్టియుగదా." భార. ఉద్యో. ౧. ఆ.—ఏ. ఏకముఁడు.

ఒడ్డె. పై. వి. ఒడ్డియయొక్కరూపాంతరము.

ఒడ్డొఱకము. దే. విణ. (ఒడ్డు+ఒఱకము.) ఎగుడుదిగుడైనది. (భూమి.)

ఒత్తగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రక్కకొఱగు; "గీ. ఒత్తగిలియీఁడ" కబిక.౪,ఆ.—2. ఒఱగు; "చ. చెలి భుజపీఠినొత్తగిలచిల్కసుగువ్వుచువాలుఁగన్నుఁగ్రే, వలకుదధారచేసొకవారవిలాసినిసూచెరాసుతుఁ." స్వా. ౫, ఆ.—3. అంటుకొను. "సీ. ఘ్రాణంబునీచమైకన్నులువెల్లనై యుదరంబువీఁపుతోనొత్తగిల్ల." కాశి. ౬, ఆ.

ఒత్తడము. దే. వి. ఒత్తుట. విణ. తఱుచు.

ఒత్తడి. దే. వి. 1. రాపు, సమ్మర్దము; "ఒండొరులయొత్తడిఁబొడిపొడియై." స్వా. ౫, ఆ.—2. తఱుచుఁదనము; "సీ. ఒడికంపుసరిగయొత్తడిసరంబు నమించుమిసిమికల్లెపుఁగెంపుమేలివాగె." చంద్రా. ౨, ఆ.—3. బాధ. (అనికొందఱు.)

ఒత్తరము. దే. వి. ముమ్మరము, ఉద్రేకము. (చూ. అత్తరము.

ఒత్తరించు. పై. స. క్రి. 1. మించు*; "సీ. వితతవీరాగ్రహావేశాతిదర్పిత చిత్తులైయొండొరనొత్తరించు, నుగ్రమహోద్ధతి." భార. శల్య. ౨, ఆ.—2. ఆక్రమించు*. "గీ. యువమనోజాంగలక్షేత్రమొత్తరించి, గరుసువడగున్నమదనలాంగలి కుతూహలము, కామినీమణిముక్కు." పాండు. 3, ఆ.

ఒత్తియాడు. దే. స. క్రి. (ఒత్తి+ఆడు.) ఒత్తు. (చూ. లంగగొను, ఊఁగాడు.)

ఒత్తిలి. దే. అవ్య. 1. గట్టిగా; "ఉ. చిత్తజరాజ్యసంపదయ శేషముగైకొని సౌఖ్యమందఁగా, నుత్తులు దారవాఁ బురవనోపవనంబులుచొచ్చియిచ్చుఁబూ, గుత్తులవ్రాలి తేనియలు కుత్తుకబంటిగఁ గ్రోలిలీలమై, నొత్తిలిమ్రోయుచింపుదళుకొత్తుచునుండుమదాళిరంపతుల్." విక్ర. ౧, ఆ.—2. గట్టుగా. "క. ఏనిదియంతయు నెఱుంగుదుఁ, గానవృథాశోకవహ్నిఁ గాలమికిని నీ, మానసముఁ గృపకలిమికిఁ, గానొత్తిలిదేవగుహ్యగతియుఁ దెలిపితిఁ." భార. స్త్రీ. ౧, ఆ.

ఒత్తిల్లు. దే. అ. క్రి. ప్రక్కకొఱగు, ఒత్తగిల్లు. (రూ. ఒత్తిలు. "ఒత్తిలిరత్తపైకొనుచు.")

ఒత్తు. దే. అ. క్రి. 1. పొడుచుకొను; "ఎ, గీ. కటికి నేలఁగండ్లులొత్తనిద్రపోయెడువయ్యె." భార. ఆది. ౬, ఆ.—2. ఒఱగు; "చ. గరువనకొత్తఁజెంగలువకచ్చుఘటించినమాళిఁజుట్టెఁజెం, దిరకతె అంగునంబసిఁడిపీఁగలునించినజిల్గుపాగ." స్వా. ౫, ఆ.—3. ఘనమగు. "ఉ. ఉల్లముప్రక్కలైకలఁగనెత్తినమూర్ఛవహించిధారణిం, ద్రెళ్లిన." జై. ౭, ఆ. (చిగురొత్తు ఇత్యాదులయందలి ఒత్తు ఇందుక్కుఁబంటిదని తెలియుచుంది.)—స. క్రి. 1. అదుము; "రథ ముద్దండాగ్రతుండంబునం బట్టుం గ్రిందికినొత్తునెత్తు." కా. ఆర. ౨, ఆ.—2. (కాళ్లు) పిసుకు; "గీ. కుడువుని ద్రయావర్జించి యడుగులొత్తు, చుండిరి." భార. అను. ౨, ఆ.—3. (శంఖమును) ఊఁదు; "చ. పిడుగులపిండుచిట్టు

లియుపెల్లునఁబొర్థుఁడు శంఖమొత్తినన్." భార. విరా. ౪, ఆ.—4. బలాత్కరించు; "ఇమ్మెయిన న్నునొత్తియడిగిన." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—5. (పంట) నొక్కు; "మోవిదంతశిఖనొత్తె." కళా. ౧, ఆ.—6. తుడుచు; "క. అశ్రులుమఱి, యుసుగ్రమ్మంగరతలమున నొత్తుచుఁజూచున్." భార. మౌ. ౧, ఆ.—7. త్రోయు; "చ. ఒదవెడి జవ్వనంబు వెలికొత్తఁగఁబయ్యెదసిగ్గుఁగూడిబి, ట్టదుమఁగ." ఆము. ౫, ఆ.—8. చేర్చు; "క. అత్తతి గంధర్వవిభుం, డత్తామరసాక్షివదనమక్కునఁగృపతో, నొత్తి." స్వా. ౩, ఆ.—9. తీర్చు; "వ. తమ్మెఱుఁగవిదుష్టాత్ములనడుమంగూర్చుండుటయు నవ్వెంబరవిత్తులఅచువీఁడీయఅంపులకువంకలొత్తిమాఱు సెప్పుటయునొప్పకయుండు." భార. ఉద్యో. ౩, ఆ.—10. ఆక్రమించు; "క. అవదతనంబును బెడిదపుఁ, దనమునులేకుండఁబరఁగిదరియొత్తెడు నే, ఱునుబోలెనొత్తవలయును, మనుజేంద్రుఁడుమార్తురంగ్రమంబుననధిపా." భార. శాం.౩,ఆ.—11.(అంట్లు) త్రోక్కు. "సీ. అంట్లొత్తువేళల నంట్లొత్తు నెలమిగా నిచ్చంచులేఁగొమ్మల వంచివంచి." కళా. ౪. ఆ.—వి. 1. అదుముడు; "సీ. చేదోయియొత్తునఁజేసి నెత్తురులైనయవయవంబులునోరసవరచేయు." సై.౨.ఆ.—2. తఱుచుఁదనము; "వ. మట్టలెత్తుకొనియొత్తుగలపాదరుటడవులుచొరంబాఱుపిడికడితి కదుపునురపడికి." స్వా. ౪, ఆ.—3. మెత్త; "సీ. పసిఁడికుందయవలోపలఁ బట్టుపొత్తులయొత్తునవొఱఁగికూర్చుండనేర్చె." వి,పు.౭,ఆ.-4.ఆక్రమణము; "వ. పరులయొత్తులేనిరాజ్యంబుపూజ్యమహిమంబరఁగు." భార. ఉద్యో.౨,ఆ.—5.బ. బిడ్డలచేతియొకదినుసుబంగారుసొమ్ము.—విణ. తఱుచు. "ఉ. ఒత్తుగమాంసముఁ మడుఁగుటోగిరముఁ ఘృతశర్కరాదులఁ, గుత్తుకబంటిమేసి." హరిశ్చ.౧,ఆ.

ఒత్తుకమ్మి. ద్వ. వి. బొద్దులకు ప్రక్కలకమ్మివలె నేర్పఱచెడు తెదవయవవిశేషము.

ఒత్తుకాఁడు. దే. వి. సుతిపోయువాఁడు. "వ. ఆతండునుగుణధ్వనితంత్రీనాదంబుగా నావిండ్లవారొత్తుకాఱుగా గాండీవంబు వీణగావినోదంబు సలిపె." భార. విరా. ౫, ఆ.

ఒత్తుకొను. దే. అ. క్రి. పొడుచుకొను. స. క్రి. ఆక్రమించుకొను. "క. వారుదెసలొత్తుకొనియు ధ, రారాజ్యంబిచ్చిపోయిరాపోరో." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

ఒత్తుడు. దే. వి. 1. అదుముడు, పీడనము; "ఉ. ఎవ్వఁడెం, బెట్టినవాఁడవోహృదయ పీఠికదానికొనొత్తుడొంజుమీ." కవిక. ౪, ఆ.—2. కాకితములోనగునది వ్రాయునపుడు మెత్తనకైదానిక్రిందనుంచుకొనఁబడు కాకితములోనగునది.

ఒత్తువడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒత్తు+పడు.) అదుముడుపడు. "ఎ, గీ. ఒత్తువడికాంచనాదిధాతూచ్చయముల, రసముజొబ్బిల." హరి. పూ. ౭, ఆ.

ఒత్తొరవు. దే. వి. (ఒత్తు+ఒరవు.) మిక్కిలియదుముడు, సంపీడనము. "సీ. ప్రజఁదల్లిదండ్రులపగిదిఁ బాలింపుచేపరులొత్తొరవులేక బ్రదుకునట్లు." విక్ర. ౪, ఆ.

ఒదరు. దే. అ. క్రి. 1. విజృంభించు; "సీ. వలఁతులైనిగిడెడువలుదతొండములచే నొదరిచేసాఁచు మృత్యువులుఁబోలె." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—2. సంధ్రమించు. "ద్వి. ఆనవుడురోషతామ్రుఁడైచూచి, కనలుచుఁగటములుత్కటములైయదర, నొడలెల్లఁగంపింపనొదరుచుఁబలికె." రా. బాల, కాం.—స. క్రి. నిందించు. "దుర్యోధనుండువిదురుండూలనొదరి." సం. "ధిగస్తుత్తోరమితి బ్రువాణః." భార. సభా. ౨, ఆ.

ఒదరుచు. దే. స. క్రి. ఊడఁదీయు, (రూ. ఒదర్చు.) (చూ. అంట.)

ఒదలు. దే. అ. క్రి. వర్ధిల్లు. "గీ. అనినవాచంద్రచూలివాక్యములభంగి, భూరినియమముతోనభిచారహోమ, మొదలఁగావింపనగ్నియథోచితముగఁ, జెలఁగి దక్షిణవలమానశిఖల వెలిఁగ." భాగ.౧౦, స్కం. ఉ.(పొదలుయొక్కరూపాంతరము.)

ఒదవు. వై. అ. క్రి. 1. కలుగు; "క. పార్థునపమూ, ర్ధకళేబర మెదురఁగనిరోదవుశోకమునన్." జై. ౭, ఆ.—2. ఉపయోగించు*; "సీ. సఫలమీతురగంబుజన్మంబుధర్మజుండొనరించు క్రతువునకొదవెఁగాన." జై. ౩,ఆ.—3. యుక్తమగు*. "క. ఇది యంతయుఁదగఁగనికొని, మదినిస్సారంపునిద్యమరగకబంధ, చ్ఛిదఁజేయునాత్మవిద్యకు, నొదవఁదొడఁగినవాఁడనుడుగనుద్యమ మెట్లున్." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

ఒదవుబడి. ద్వ.వి. ఉపయోగము. విణ.ఉపయుక్తము.

ఒదిఁగిలు. దే. అ. క్రి. ప్రక్కకొఱగు,ఒత్తగిల్లు.''చ. ఒదికిలిపాన్పుపైఁబతికి నెయ్యనఁగేలుతలాఁపు చేసి.'' ఉ, హరి. ౫, ఆ.

ఒదిగిల్లు. దే. వి. బ. ఒదిగిలుటలు.

ఒదివిరిప్రాలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. ''సీ. క్రొత్తగోనియల బియ్యమువడ్లు నెమిలివడ్లు, నొదికిరిప్రాలును నొనరంగఁబోసి చాఁపలు మంచములుమీఁదబలియఁగట్టు.'' హరి. పూ. ౬, ఆ.

ఒదుఁగఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (ఒదుఁగక్+పాఱు.) ఒదుఁగు. ''బ్రాహ్మణుండొదుఁగఁబాఱకనిల్చి.'' భార. ఆను. 3, ఆ.

ఒదుఁగు. దే. అ. క్రి. తొలఁగు. ''గౌరిజలక్రీడ్కునం బ్రిదిలికుఁడలభర్తయొదుఁగ.'' లక్ష్మీ. 3, ఆ.

ఒదుఁగువడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒదుఁగు+పడు.) తొలఁగు. ''క. ఒదుఁగువడయోజనత్రయ, ముదలం బగుపిమతసైన్యములసిరీతిన్, మదమడఁచి.'' జై. ౫, ఆ.

ఒదుఁగువాటు. ద్వ. వి. ఒదుఁగువడుట, తొలఁగుట.

ఒదుగు. దే. అ. క్రి. సమృద్ధమగు. (చూ. ఒదువు.) వి. సమృద్ధి. విణ. సమృద్ధము. ''క. ముల్లుదలకొనని నవకపుఁ, బల్లవములతోడముక్తిభామచెవుల కుం, బల్లేరుపూవులగుపువు, లుల్లసిలునలర్కశాకమొదుగుగఁగొనుచున్.'' అము. ౪, ఆ.

ఒదుగుబడి. దే. వి. సమృద్ధి.

ఒదువు. దే. అ. క్రి. 1. క్రమ్ము; ''గీ. అతనిముంద అఁబార్శ్వంబులందుఁబిఱుందఁ, నొక్కయుమ్మడిఁ బెక్కుండ్రురుక్కుమిగిలి, యరువడించినదేవిపై నుగ్రదివిజు, లూదువఁబేరల్కఁబెదవులొండొండు యదర.'' మార్క. ౬, ఆ. (పొదువుయొక్క రూపాంతరము.)—2. సమృద్ధమగు. ''ధనమొదువఁగఁబుచ్చుకొని.'' మార్క. ౨, ఆ. —వి. సమృద్ధి. విణ. సమృద్ధము. (ఒదుగుయొక్కరూపాంతరము.)

ఒద్ద. దే. వి. దాపు, సమీపము. ''క. పచ్చెనుభృగుసుం, దనుఁడునిజనందనకుఁ బ్రియ, మొనరింపఁగఁ దలఁచిదానియొద్దకుఁ బ్రీతిన్.'' భార. ఆది.3,ఆ.

ఒద్ది. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఒద్దిక. దే. వి. 1. అనుకూల్యము; 2. ఒకవస్తువునకు సరియైత్తుగానుంచితూఁచెడు తాయిలోనగునది, ప్రతిమానము. ''సీ. తొలునాడుశోభ్యునిఁదులఁ దూఁచియాతని యెత్తెగుసెద్దికలెల్లదాఁచి.'' విజ్ఞా. వ్య, కాం.

ఒద్దియ. దే. వి. సమృద్ధి. (అప్ర.)

ఒద్దె. దే. వి.——పై.——

ఒనగూడు. దే. అ. క్రి. సిద్ధించు. (ఒడఁగూడుయొక్కరూపాంతరము) (ప్రే. ఒనగూర్చు.)

ఒనరించు. దే. ప్రే. ఒనర్చు. చేయు.

ఒనరిక. దే. వి. పొందిక, పొంకము.

ఒనరు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; ''సీ. భూతగణంబుల చేతనీహరిసత్తమునకు నెగ్గొనరనీననిశివుండు.'' నిర్వ. ౭, అ.—2. పొసఁగు, సరిపడు. ''ఇదియు నదియునొనరుటెట్లొకొ.'' కళా. ౪, అ.—3. ఒప్పు. ''సమాప్తినొనరెఁ ధరణీధరయామఖంబు.'' (సమాప్తిన్ సమాప్తిచేతననియర్థము.) భార. సభా. ౨,అ.—వి. 1. పొందిక; 2. ఇంపు. ''సీ. రామభద్రుండుగరంబుదూరంబు గానరగియంతటనుం దామరలందృష్టి, నొనరుగైకొని.'' రాఘ. 3, అ.

ఒనరుచు. దే. ప్రే. ఒనరించు, చేయు.

ఒనరుపడు. ద్వ. అ. క్రి. పొందుపడు.

ఒనవెట్టుకొను. దే.అ.క్రి.(ఒనరు+పెట్టుకొను.)తొంచువేయు. ''సీ. ఓగిరంబుహరింపనొనవెట్టుకొనియైనవేగునంతకుఁజేసెజాగరంబు.'' కాశీ. ౪, అ.

ఒప్పందము. దే. వి. అమ్మెడువాఁడును కొనెడువాఁడును ఈవెలకు ఈసరకు నింతమాత్రము ఇచ్చెదననికాని తీసికొనియెదననికాని చేసికొనెడు ఏర్పాటు.

ఒప్పగించు. వై. స. క్రి అప్పగించుయొక్కరూపాంతరము.

ఒప్పగింత. వై. వి. అప్పగింతయొక్కరూపాంతరము.

ఒప్పనము. వై. వి. అర్పణము. ''సీ. ఒఱుఁగత్తకైటికినీ కొప్పనమిదెయంచుసత్కిఁ గత్తిచెయ్యెత్తిమ్రొక్కి.'' కళా. 3, అ. (అప్పనముయొక్కరూపాంతరము.)

ఒప్పనసేయు. వై.స. క్రి. అప్పనసేయుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఉప్పెన.)

ఒప్పమి. దే. వి. 1. కీడు; ''క. మున్నుగలగోపవర్గము,నిన్నుంగనికొలిచిభక్తినీపనిచేయన్, మన్ననమానిసివైనీ, పున్నంగడుమేలకాకయొప్పమిగలదే.'' భార. విరా. ౧, అ.—2. తప్పు. ''నాయొప్పమియేమిసంఘటిలెనొక్కొయటంచు.'' కళా. ౪, అ.

ఒప్పరము. దే. వి. జలదారి. "సీ. తూపరాణపుటమ్ము తూ మొప్పరము జలదారియంచనఁ గనుదనరునుజల, నిర్గమము." ఆం, భా. ప్ర. వారి.

ఒప్పరికము. వై. వి. ఉపేక్ష.

ఒప్పరికించు. వై. స. క్రి. ఉపేక్షించు. "శౌర్యోన్నతుఁడైననందనునినొప్పరికించితి." నిర్వ.౬, ఆ. "నన్ను నిటులొప్పరికించుట నీకుఁబాడియే." "క. నీవొకయుపకృతి నాకుం, గావింపవు నిన్ను పేక్షగైకొనివిడువన్." రా. బాల. కాం. "ఉ. తనుఁ ధరించినబుధోత్తము నొప్పరికించునమ్మహా, పాపికి నెన్నిజన్మములఁ బాయము నొక్కో క్రిమికీటజన్మముల్." విక్ర. ౫, ఆ.

ఒప్పారు. దే. అ. క్రి. (ఒప్పు+ఆరు.) ఒప్పు. "శా. ఆరూఢస్థితి నెల్లదేశములనొప్పారన్ బ్రకాశంబుగన్." భార. ఆర. ౪, ఆ.

ఒప్పించు. వై. స. క్రి. ఒప్పగించు.

ఒప్పిదము. దే. న. (ఒప్పు+ఇదము.) 1. అందము; "కాళ్లయొప్పిదమాఁడుకట్టనుజ్వలము సేయంగ." భార. విరా. ౧, ఆ.—2. అలంకారము; "చ. ఒప్పిదము లొనర్పఁబంచిరగభీరవిభూతి యెలర్ప పీటికిన్." హరి. ఉ. 3, ఆ.—3. విధము. "క. మంత్రంబున బెట్టిదముగఁబడవైచినయొ, ప్పిదము నన స్త్రమునఁగూల్చె భీష్మునిసూతున్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—మిణ. మనోజ్ఞము.

ఒప్పు. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పిదమగు; 2. తగు; 3. సమ్మతించు. వి. 1. అందము; "ఆకామినియొప్పునఁజూడ్కి తగులు మీఱిన." భార. ఆర. ౬, ఆ.—2. తప్పు కాని; "క. ఒప్పగునో తప్పగునో, యిప్పటికిందోఁచుకార్యమిది." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—3. సమ్మతి. "గీ. గంధమాల్యాదివాసనల్ గ్రమ్ముదేరఁ, దోడుకొనివచ్చిరప్పుడాతోయజాక్షి, సరసుఁడున్నట్టికేళికాసదనమునకు, బలిమి చేనొప్పుచేతనుబద్ధముఖులు." అని. ౧, ఆ.

ఒప్పుకొను. దే. స. క్రి. సమ్మతించు, అంగీకరించు.

ఒప్పుకోలు. దే. వి. ఒప్పుకొనుట.

ఒప్పులాఁడి. దే. వి. (ఒప్పులు+ఆఁడి.) 1. చక్కఁదనముగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

ఒబ్బట్లు. దే. వి. బ.(ఒమ్ము+అట్లు.) భక్ష్యవిశేషము, పోళీ.

ఒబ్బిడి. దే. వి. 1. పంటనుతీపిడి; 2. నాశము. (ఇంటనున్న వడ్లగింజలన్నియు నొబ్బిడియైనవి.)

ఒమ్మచ్చు. ద్వ. వి. (ఒమ్ము+అచ్చు.) మణులను పొదుగుటకు బంగారుతో చేసెడు పీఠస్థానము.

ఒమ్మిక. దే. వి. ఇమిడిక, పొందిక. "ద్వి. సమ్మదంబు నఁబర్ణశాలగావించి, యొమ్మికగురులనందునిచిన వాఁడ." రా. అ, కాం.

ఒమ్ము. దే. అ. క్రి. ఒవ్వు, సరిపడు. (ఈనీళ్లు నాకు ఒమ్ములేదు.)—వి. బలువు, స్థౌల్యము. విణ. పెద్ద, స్థూలము.

ఒయారము. దే. వి. 1. విలాసము; "చ. పుట్టుగ్రుంకుగ, ట్లనుదనరెండుచేతులనొయారము మీఱఁగ నేలకొమ్మదా, ల్చిన." య. ౫, ఆ.—2. సౌందర్యము. "ఎ, గీ. రతివిధంబునఁగడునొయారమునఁ బొదలి." చంద్ర. (ఒయ్యారముయొక్క రూపాంతరము.)

ఒయారి. దే. వి. 1. విలాసముగలస్త్రీ; 2. సౌందర్యముగలస్త్రీ. విణ. సౌందర్యముగలది. "ఉ. ప్రేలుసెయారిక్రొమ్ముడులువెన్న కెలంకులచోము హుర్తుహు, ర్లీలనటింప." రామా. ౧, ఆ. (ఒయ్యారియొక్క రూపాంతరము.)

ఒయ్య. దే. క్రి. విణ. 1. తిన్నఁగా; "సీ. అంతఁబులోముఁ డవ్వింతరక్కసుఁడగ్ని హోత్రగృహంబునకొయ్యవచ్చి." భార. ఆది. ౧, ఆ.—2. మెల్లఁగా. "మ. నిజఁ, బడుగంజూచెదనంతయుం దెలియనొయ్యంజెప్పురానావుడున్." రామా. ౬, ఆ. (ఆమ్రేడితమందు ఒయ్యొయ్య.)

ఒయ్యన. దే. వి. 1. తిన్నన; "ఒకనాడునారదుఁ డొయ్యనఁగంసునియింటికిఁజను దెంచి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. మెల్లన. (చూ. ఒయ్య.)

ఒయ్యారము. దే. వి. 1. విలాసము; 2. అందము. "సీ. హారముల్ మెఱయు నెయ్యారంబులుంగ్రుచ్చి యందందవింతగానలపరింతు." భార. విరా. ౧, ఆ.

ఒయ్యారి. దే. వి. (చూ.) ఒయారి.

ఒర. దే. వి. 1. ఒరపెట్టుట; "మ. చరమాశానికపాపలాంచలములన్ సంధ్యాప్రకాశోదయం, బొరగావించి పిరించి చేకొనిన సూర్యుండన్నదార్వన్నెబం, గరపుంబూదియకై." నై. ౮, ఆ.—2. సామ్యము. "క. అప్పుడుమధ్యందినమున, నెప్పారినభానుతోడనొరవచ్చిగురుం, డప్పాండవబలములపైఁ, దెప్పదెరలఁగురుసెశరతతిందీవ్రముగాన్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

ఒరగట్టు. దే. వి. (ఒర+కట్టు.) చుట్టగాఁజుట్టికట్టిన వస్త్రపుకట్టు. "సీ. ఒరగట్టుపంచెలు బెరనుపచ్చ

డములుకార్కొన్నలోవంకకతీయొడళ్లు." నీలా. ౩, ఆ.

ఒరగడుగు. దే. వి. (ఒర+కడుగు.) రెండవసారి బియ్యముకడిగిన నీరు.

ఒరగల్లు. దే. వి. (ఒర+కల్లు.) బంగారులోనగువాని నొరపెట్టెడుటాయి, నికషము.

ఒరగాలు. దే. వి. (ఒరగు+కాలు.) 1. ఒరగినకాలు; "కప్పకు నొరగాలైనను."—2. మఱియొకకాలి మీఁదనొరగఁబెట్టినకాలు. "చ. కమలవనంబులోననొరగాలనెనిల్చుచునిద్రవోవఁగా, విమలమరాళముంగని నవీనసితాంబుజమంచువేడ్కతో, రమణియొకర్తుముట్టినఁగరంబదిపద్మమటంచునంటఁగాఁ, ...బులుముల్ కికాకికనగ్ భయమందుచుఁ్రాలె...కుక్." భాను. ౨, ఆ. (చూ. టిక్క.)

ఒరగు. దే. అ. క్రి. 1. వంగు; 2. వ్రాలు. "చ. ధరణిజనాత్తలోఁదలఁచితద్దయుశోకముఁబొందిబాష్పముల్, తొరఁగఁగ వెచ్చనూర్చుచునుదుఃఖపరంపరనిద్రలేకతా, నొరగుచులేచుచున్." రా. కిష్కిం, కాం.—వి. 1. ఒరగుదిండు; (చూ. ఒఅగు.) 2. వంపు. విణ. వంపైనది.

ఒరగొను. దే. స. క్రి. (ఒర+కొను.) ఒరపెట్టు.

ఒరచేలుదుక్కి. దే.వి.చాలుతేలికగాఁబాఱినదుక్కి.

ఒరచేబద్ద. ద్వ. వి. పలకలోనగునవి మనుపుపఱచెడువడ్లవాని కొఱముట్టు. (ఆ.ప్ర.)

ఒరపదను. దే. వి. కొంచెపుతడి.

ఒరపిడి. దే. వి. రాయిడి. "క. అన్నలుఁదమ్ములుఁగలుగుట, యున్నతుఁజేయునృపునెంతయొరపిల్లయినన్, మన్ననయునీగియునుసం,పన్నంబులుగాఁగవారిఁబాటించుటగున్." భార. శాం. ౨, ఆ.

ఒరపెట్టు. దే.స.క్రి. బంగారులోనగువానినిఒరయు.

ఒరయిక. దే. వి. రాపిడి, ఘర్షణము.

ఒరయు. దే. స. క్రి. 1. ఒరపెట్టు, రాచు; 2. పరీక్షించు; "నీ.అనుడుమహాత్మమిమ్మంతనేనొరయంగనర్హమేమీపల్కులందుఁగలదె, యనుమానమనుటయు." కళా. ౨, ఆ.—3. విచారించు; "క. నరపతిభృత్యులఁదొడవుల, నొరసితగిన నెలవులందు నునుపకయున్నన్, జరణంబురఁజూడామణి, శిరమునసందియయుఁబెట్టుచెలువగుగాదే." పంచ. నా. ౧, ఆ.—4. వెదకు. "నీ. గవులలో మానిపుంగవులలోఁబరికించిప్రాదనదజనపదపదవులొరసి." రామా. ౫, ఆ.

ఒరవడి. దే. వి. విద్యార్థులు అక్షరములు కుదురుటకై మేలుబంతిఁజూచి వ్రాసెడువ్రాత.

ఒరసికొనిపోవు. దే. అ. క్రి. దోఁగిపోవు. (క్రిందఁబడి మోఁకాలు ఒరసికొనిపోయినది.)

ఒరిగ. దే. వి. మ్రొక్కు, నమస్కృతి. "ఒరిగ బ్రహ్మాండభాండోదరునకు." రుక్మాం. ౧, ఆ.

ఒరిజ. దే. వి. ఏనుఁగుమెడగొలుసు, కలాపకము. "సీ. గళలిప్తకస్తూరికాలేఖలొరిజలు నునుఁజెక్కులజవాదిమొనపుమదము." చంద్రా. ౧, ఆ.

ఒరిమ. వై. వి. 1. ఒద్దిక; "చ. కనితనురాజులెన్నికొనఁగాఁబెనుఁబౌఁజులతోసిరంగరా, యనికడకేగిమాటలనెయాయనఁదేటిచి తెచ్చిమల్కుకున్, మనుకువనంటు చేసి యొరిమంగడుమెచ్చులు గొన్నమేటినే, మనిపాగడంగవచ్చు."య.౧,ఆ.—2. ఐకమత్యము. (చూ. అంతరువు.)

ఒరిమిక. దే. వి. ఒరిమ.

ఒరుఁడు. వై. స. ఒకరుఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒరుదల. దే. వి. (ఒరు+తల.) కొండెకానితనము, పైశున్యము. "ఉ. ఒరుండొరుదలన్ వినిపించినమాటడెందముఁ, జెంద ముదంబుదక్కిచెడఁజేయఁడొరున్." ఆము. ౨, ఆ.

ఒరుదలకాఁడు. దే. విణ. కొండెకాఁడు,పిశునుఁడు. "క. మొదలనెయొరుదలకానిన్, జెదరంగానాడకాత్మఁజింతించపదిం, బదిగమృషయేనిమఱివిడు, ముదస్తుగాఁగాకయుండనొక్కమతమునన్." ఆము. ౪, ఆ.

ఒరుము. దే. అ. క్రి. కలయు. "క. శరనిధిమునుగ్రోలినని, ర్భరజలములుంగురిసిమేఘుభావంబఱియా, కరములుకరములెకాజిగి, నొరిమెనన్ రవియుమెఱసె నుడిగెన్ మొయిలున్." ఆము. ౪, ఆ.

ఒరువుఁడు. వై.స. ఒకరువుఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒఱ. దే. వి. 1. గవుపెన, నిచోళము; 2. ఖడ్గాదికోశము, ప్రత్యాకారము; "క. ఒఱలందునాయుధంబులు, వితిగిపడందొడఁగె." జై. ౬, ఆ.—3. బావియొఱ.

ఒఱకటము. ద్వ. వి. (ఒఱగడ్డముయొక్కరూపాంతరము.) **సంకటము.** "ద్వి. మెఱయునీతఁడువో వమీఁదటఁజాల, నొఱకటంబున నెత్తురొగిఁబ్రజలెల్ల." భాగ. ౧, స్కం.—విణ. విషమము.

ఒఱకము. దే. వి. 1. పల్లము; "క. సెఱసైదట్టంబై కఱ, దెఱచినఁగనుమూసికొనిన తెఱఁగై తిమిరం, బొఱ కంబిదమెఱకిదియని, యెఱుఁగఁ రాకుండఁజేసె నెల్లధరిత్రిన్." సుధా.—2. సంకటము. "గీ. అతిథిబంతికి రాకున్న వారగిఁపఁ, డొంటినొకనాడుఁ బతియెట్టియొఱకమైన." కా. 2, ఆ.

ఒఱకాటము. ద్వ. విణ. ఒఱకటముయొక్క రూపాంతరము.

ఒఱగఁబడు. ద్వ. అ. (క్రి. ఒఱగఁ+పడు.) (స్వార్థమునపడు.) ఒఱగు. (రూ. ఒరగఁబడు.)

ఒఱగడ్డము. ద్వ. వి. (ఒఱవ+గడ్డ.) సంకటము. విణ. విసుమము.

ఒఱగు. దే. అ. క్రి. 1. వంగు; 2. వ్రాలు. "క. అఱకటనిడ్ప్రాజ్ఞుఁడై, పఱచిజలధిలోనఁజదలఁ, బాఱుసెడంజె. యుప్పటిదప్పిలువఁజాలక, యొఱగినగాలవుని డీఁచెనొకగిరిమీఁదన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—వి. 1. ఒఱగుదనము; "ఒఱగుమీఁదటఁజేరి."కళా.౮,ఆ.—2. వంపు. విణ. వంపైనది.

ఒఱగుబిల్ల. దే. వి. ఒఱగుదిండు, ప్రగీవము. (రూ. ఒరగుబిల్ల.)

ఒఱగుపోవు. దే. అ. క్రి. (ఒఱగు+పోవు.) ఒఱగఁబడు. "సీ. కొంగమెడఁగునిడుగూనివీఁపునొ, అగుపోయినరొండియుబొక్కిఱొమ్ము."హరిశ్చ. ౪, ఆ. (రూ. ఒరగుపోవు.)

ఒఱగొడ్డెము. ద్వ. వి. (ఒఱగొడ్డయముయొక్క రూపాంతరము.) మనసు నెప్పించెడువంకరమాట. "క. బిడ్డలకుబుద్ధినెప్పని, గుడ్డికిఁబిండఁబుపండికొని, పొండిదెపైఁ, బడ్డాఁడనిభీముండొఱ. గొడ్డెము లాడంగఁగూడుకుడీచెడుపన్నపా."భాగ.౧,స్కం.

ఒఱటు. దే. విణ. దుశ్శీలుఁడు. "గీ. ఈ సుఱుసిరియు, నునొల్లకిట్లొఱటుచాకి,యాఁడి దేవుని దెసవినయం, బుదక్కి, యిహపరంబులు లేకయిట్లేగెభగ్న, కంఠుఁడై నేలపైఁగూలికాలుఁగూడ." హరి. పూ. ౯, ఆ.

ఒఱపరి. దే. విణ. (ఒఱపు+అరి.) సౌందర్యవంతుఁడు. "ఒఱపరిఁగన్నఁగూడఁజను." జై. 3, ఆ.

ఒఱపిఁడి. దే. విణ. (ఒఱపు+ఇఁడి.) అయోగ్యుఁడు. "క. వెఱవకు నెమ్మదినుండుము, పెఱవారలబుద్ధి నాత్మఁ బెట్టుసెయునఘుం, డొఱపిఁడిచాడ్పునవా మంది, నఱమరలేదొండునమ్ముమనియెనరేంద్రా." విక్ర. 3, ఆ.

ఒఱపు. దే. వి. 1. సౌందర్యము; 2. ఉపాయము; "గీ. శక్రుతేరైననడపంగఁజాలువాఁడ, నెఱపుచెప్పు గురధికు నేమఱఁగనీను." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—3. తాపము; "గీ. బాలతను కాంతితోసాటిఁబోలఁగోరి, పృథివినసఱప్రవేశంబుఁ బెక్కుమార్లు, చేసియొఱపులఁబడెఁగానివిసమైనఁ, బోలఁగాఁ జాలదయ్యెజాంబూనదంబు." రసి. ౨, ఆ.—4. ప్రతాపము; "ఎ. గీ. మధురుగోడలమెఱపు వాల్ మగలయొఱపు."రసి.౧.ఆ.—5. యోగ్యత; (చూ. ఇందు యోగ్యమునుదాహరణము.) —6. స్థైర్యము. "సీ. ఒఱపుచేఁదొలుకారు మెఱపు చేసనదుల్పఁగలకంఠకటికిచూపులబెడంగు." పద. 3, ఆ.—విణ. 1. దృఢము; "చ. ఒఱపుగఁడత్త్రశేఖరమునొండివయుగ్రపుభూతము." భా. ౪, ఆ. — యోగ్యము. "చ. ఎఱుఁగరుగాకలోకమున నెవ్వరికైనను మేలుసేయఁగా, నొఱపగునాశ్రమంబున సమున్నతమైనగృహస్థధర్మముఁ, బఱగడవైచి విడ్చిగొనిపాఱెడిపాల్లకుయుక్తికల్గునే, పఱిగంయేఱినంగొలుచుప్రాంతటికింగలదేతలంపఁగన్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

ఒఱపులాఁడి. దే. వి. (ఒఱపులు+ఆఁడి.) సౌందర్యవతియైన స్త్రీ.

ఒఱపెంకు. దే. వి. బాకుయొఱ.

ఒఱలు. దే. అ. క్రి. 1. తోలు, పిలపిఁచు; "ఎ. గీ. అతిప్రబలపవన, భూధరయమునఁ గూలు మహీరుహంబు, తెఱఁగుదరోప సుదుఃఖిఁడొఱలి కెడసె."భార.ద్రో.౨,ఆ.—2. మ్రోఁగు. "చ. తఱిగొనియంతఃపోన మధుదైత్యహరుండు మహేంద్రసింజినిం, గొఱసెలతూపునం దునిమి కూర్మతరంబగుభల్లమొక్కటన్, నఱికినఁగూలెఁదద్ఘనఘనాఘనకల్పితమైన టెక్కియం, బొఱలుచు నోగుగాలి మొదలూడఁగఁగూలెడుమ్రాను కైపడిన్." పా. ౫, ఆ.

ఒఱవ. దే. విణ. 1. వక్రము; "క. అఱపొఱడుకుఱుచ చేతులు. నొఱవశరీరంబు." భార. అర. ౨, ఆ.—2. వ్యత్యస్తము. "క. తెప్పించితొడుగునివని, యొప్పించిన నట్టునట్టునొఱవలుగాఁమై, గప్పికొనియాబృహన్నల, యప్పుడునగిపించెనచటి యబలాజనముల్." భార. విరా.౪, ఆ. 3. పిక్కతము.

మల్లెపాదల, తుదలఁజప్పటలైకడుదొడ్డలగుచుఁ, బొడమెమొగ్గలగములగ్గిబొబ్బలల్లు." ఆము. ౨, ఆ.—3. ఆదరింపఁబడనిదగు. (చూ. ఒల్లఁబోక.)

ఒల్లగిల్లు. దే. అ. క్రి. ఆదరింపఁబడనిదగు. "మ. పతిచూపుఁ సతిచూడ్కియుఁ సమగతిఁ బ్రస్ఫీతరాగంబులై, ధృతివాయం బుయిలోటయొల్లగిలనుద్వేగంబుఁ ప్రేరిపరి, చ్యుతివాటిల్లఁ బరస్వరాంగములపైనొండొండప్రాఁకంగఁద, చ్చతురావస్థకృతార్థదంపతులయోజఁ బొల్చెనిర్వ్యాజతఁ." హరి. ఉ. 3, ఆ.

ఒల్లన. వై. వి. తిన్నఁదనము, అల్లన. "క. వల్లనకాంతలుతనకథ; లెల్లనుబాడంగనీరజేక్షణుఁడంతఁ, వల్లవబలసంయుతుఁడై, యొల్లనగోష్ఠంబుచేరెనుర్వీనాథా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఒల్లమి. దే. వి. వలవమి. (వలచుధాతువుయొక్క వ్యతిరేక భావార్థకరూపము.)

ఒల్లియ. దే. వి. 1. వస్త్రము; "వెల్లతలయొల్లియమాలిదృఢంబుగానమర్చఁ." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—2. ఉత్తరీయము. "సీ. శంపాలతికతోడిజలదంబుకైవడి మెఱుఁగుటొల్లియతోడి మేనివాని." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ.

ఒల్లె. దే. వి. ఒల్లియయొక్కరూపాంతరము. "ఒక్కపరిశుద్ధపుసైకపుటొల్లెఁగట్టి." ప్రభా. ర, ఆ.

ఒల్లెంక. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఒల్లెవాటు. దే. వి. ఆంగవస్త్రము కుచ్చెపెట్టి మెడచుట్టి రాభుజములమీఁద వైచుకొనుట.

ఒవ్వు. దే. అ. క్రి. గిట్టు, సరిపడు. "క. ఒవ్వనివారలయెదురను, నివ్విధమున భంగపడితి నేను." భార. ఆర. ౬, ఆ.

ఒసఁగు. దే. స. క్రి. ఇచ్చు. వి. 1. ఈయ, త్యాగము; "మేయొసఁగుఁడప్పింపఁ." ఆము. ౬, ఆ.—2. బహుమానము. "ఎ,గీ. చూచిసామాజికులుతమసొమ్ములెల్ల, నొసఁగులుగవైవ." ప్రభా. ర, ఆ.

ఒసపరి. దే. విణ. 1. సుందరుఁడు; "ఒసపరిగన్న." —2. ఉత్కృష్టము. "ఒసపరిబాగులాఁడి."

ఒసవు. దే. స. క్రి. ఒసఁగుయొక్కరూపాంతరము. (ఇచ్చుటకు.—"పిన్న బిడ్డలఁ బన్నుఁడు మెచ్చి యొన్నుఁడ సువర్ణమలుల్." వి, పు. ౨, ఆ.)

ఒహో. దే. అవ్య. సంబోధనమునందు వచ్చును. "ఒహోకుమారయనుచుఁ వ్యాసుండుచీరంగ." భాగ. ౧, స్కం.

ఒళపరి. దే. విణ. (ఒళపు+అరి.) మర్మజ్ఞుఁడు. (చూ. ఒళపు.)

ఒళపు. దే. వి. 1. మర్మము; "వ. ఇయ్యొళపుసకియలకుఁజెప్పకుమని రాచిల్కకుఁ బ్రియంబుసెప్పుచు." సుజ. ౨, ఆ.—2. లోఁకువ; 3. వీణాదండము, ప్రవాళము. "ఎ, గీ. చారుమార్దివీణచావదండమునోజ. లలితతంత్రిజేనియొళపుఁబోలె." రా. ఆర, కాం. ౨, ఆ.

ఒళ్లు. దే. వి. ఒడలుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. ఒళ్లారకమున్నవచ్చి యొకయంగన చూచెనరేంద్రచంద్రునిఁ." కవికా. 3. ఆ. (ఇది వెళ్లుసళ్లు లపంటిది.)

ఒళ్లుపెట్టు. దే. అ. క్రి. బలియు.

ఓ.

ఓ. ఒకయక్షరము. దే. అవ్య. 1. పిలిచినప్పుడు ఎచ్చరించుకొనుటను తెలుపును; "శా. ఓనావేళవబంధముల్ చెలువవేయోదేవకీనందనా." ఉ, హరి. ౨. ఆ.—2. సందేహమును తెలుపును; "ఈశ్వరుండనుకూలింపఁదలంచునోతలఁపఁడో." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ. — 3. ఊహను తెలుపును; "మేలుదొరకొనువిధమెట్లో." భార. శాం. 3. ఆ.—4. ప్రార్థనాదులను తెలుపును; "ఉ. రండోజనవాసులారవినరోమనులార యనాథవాక్యముల్." పిర. ౨, ఆ. "కుటుంబసహితంబైచేరుఁడోనాకముఁ." (ఇక్కడ విధిని తెలిపెడి.) కాశీ. ౫. ఆ.—5. ఆజ్ఞని తెలుపును; "గీ. ఒక్కదనుబాధముండుమొఱ్ఱోయనంగ, నన్నుఁజేఱ గొనిపోయెడునన్నలార." భార. ఆర. ౫, ఆ.—6. అస్ఫుటను తెలుపును; (చల్లోచల్ల.)—7. ప్రశ్నమును తెలుపును "క. వారుదెసలొత్తుకొని యుద్ధరారాజ్యంబిచ్చిపోయిరాపోరో." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

ఓంకారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రణవము.

ఓండ్ర. దే. వి. గాడిదయొక్కకూత.

ఓండ్రించు. దే. అ. క్రి. ఓండ్ర పెట్టు.

ఓఁక. దే. వి. పుల్లకలివె*.

ఓఁకలివె. దే. వి. (ఓఁక+కలివె.)——పై.——

ఓకర. వై. వి. 1. పిత్తవ్యాధి మొదలగువానివలన ధ్వని పూర్వకముగా కడుపులోనిది నోటికివచ్చుట*; 2. రోఁత*.

ఓకరించు. వై. అ. క్రి. 1. ఓకరవచ్చి ఊమియు*; 2. రోఁతపడు*.

ఓకరింత. వై. వి. 1. ఓకరించుట*; 2. రోఁత*.

ఓకస్సు. సం. వి. స్వ. న. 1. ఇల్లు; 2. స్థానము. (ఈ శబ్దము అకారాంతపుంలింగమునగును.)

ఓకిలి. వై. వి. (చూ.) ఓకర*.

ఓకిలించు. వై. అ. క్రి. 1. ఓకరించు*; 2. రోఁతపడు*. "చ. మనమునన్నోకిలించిమఱుమాటకుఁగిరిపాటుతోడుగా." (మీఁదమఱియొకచోట.) "ప. అనుటయునమ్మునీంద్రుండు నెమ్మనంబునందనికినయేవంబునుభావంబునంబొడమినశోకంబునుమేలఁబునంబెలుపుచు." ఉ, హరి. 3, ఆ.

ఓకిలింత. వై. వి. 1. ఓకరింత*; 2. రోఁత*.

ఓకు. గ్రా. దుర్భిణియద్దము.

ఓగాత్మము. వై. విణ. అమంగళము*. (ఇది వాడుకలోనిది.)

ఓగిలము. వై. విణ. యోగ్యము. "సీ. ఆటలుపసిపెడ్డయాటలైపెంపఱయొరులయాటలఁబడనోగిలముగ." లక్ష్మీ. ౨, ఆ. "ఉ. పోజగదేకవీరభవదీయకరాజ్యములెల్లఁదుంబోయెనే, రాజులునోర్వలేనిబలుఁగక్క, సునోర్చినయట్టినీవుని, స్తేజము నొందియల్పునిగతింగొఱమాలినకుక్కిమీఁదనీ, యోజనవాఘపాటువడనోగిలమైతెమదీయపల్లభా." భో. ౫, ఆ.

ఓగిరము. వై. వి. ఓరము, అన్నము.

ఓగు. దే. సి. ఓడు "ఓగుదానపచ్చు."—విణ. 1. కీడైనది; (అది ఓగోబాగో.)—2. మూర్ఖుఁడు. "ఓగునోగుమెచ్చు."

ఓగులొడుచు. దే. అ. క్రి. దేవురించు.

ఓఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. ప్రవాహము; 3. పరంపర; 4. నృత్యాదిద్రుతమానము; 5. ఉపదేశము.

ఓచెల. దే. అవ్య. ఓచెల్లయొక్క రూపాంతరము. "మ. కొంచెంగోశెలలాడు. పెల్వడియదఃఖర్గాహిపైఁచ్చుచోఁ, జలనంబించుక లేకయీతనిరపుత్త్రోపాలసంఘాతమో, చెలహస్తాంబురుహాంగుళీమయమహాసిద్ధౌషధిపల్లవాగ్ర, దలముల్ మేసిభజింపఁజాఁగలికతన్ సంగ్రామరంగంబులన్." సై. ౫, ఆ. (కొన్ని ప్రతులయందక్కడ ఒచ్చెలయనియు పాఠము కనఁబడుచున్నది.)

ఓచెల్ల. దే. అవ్య. (ఓ+చెల్లె.) సంతాపమును తెలిపెడి. "క. ఓచెల్లవిరహిణీవధ, మేచతురతనీకు." స్వా. 3, ఆ.

ఓజము. సం. వి. అ. పుం. (జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు) బేసి.

ఓజస్సు. సం. వి. స్వ. న. 1. తేజము; 2. బలము; 3. ఉత్సాహము; 4. వెలుఁగు; 5. ఎండ.

ఓజ. యు. దే. వి. 1. క్రమము; "గీ. మావటీఁడల్లనన్నమడగఁజనుఁబు, నిచ్చతోఁగూడనోజకుఁదెచ్చునట్లు." మార్క. 3. ఆ.—2. విధము; "శా. పేచాయంజూచినఁదోఁచుక్రొమ్మెఱుఁగునోజన్ నచ్చికన్నిచ్చరా, మేయన్." రామా. ౫, ఆ.—3. స్వభావము; "ఎక్కు ప్లనోజలుఁగైదువలను గొనువుగమి." అచ్చే. యు. కాం.—4. ఆజ్ఞ. "గీ. వానరేంద్రులఁబంపుమువలనుగాఁగ, సుదయవేశకుఁజను దేరనోజచేసి." రా. యు, కాం.—వై. 1. ఉత్సాహము; "మ. హాలికుఁడెంతయు నీజదున్ను నెడసీరాగ్రంబునంబొందిప్రా, ణులనేకంబులుచచ్చు." భాం. అర. ౫, ఆ.—2. ఉపాధ్యాయుఁడు; (ఒజ్జయొక్క రూపాంతరము.) "ఇతఁడుమాయాజాలములకునాడోజ." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—3. భయము*. "చ. బ్రవ్యదిభుజశాఖలుఁ బరిశరఁబులనోజయొనర్పఁజూడ్కికిఁ." రా. అర, కాం.

ఓజపడు. ద్వ. అ. క్రి. క్రమపడు.

ఓజబంతి. వై. వి. ఒజ్జబంతియొక్క రూపాంతరము. "ఉ. గీ. అనుపమశాస్త్రధర్మ, పరత నృపపత్నికి తఁడోజబంతియనఁగ." కా. ౧. ఆ.

ఓట. దే. సి. 1. భయము; "ఉ. ఎవ్వతెపేవుభీతహరిణేక్షణయొంటిఁజరించెదోటలే. కివ్వనభూమి." స్వా. ౨, ఆ.—2. సంకోచము. "ఓటయొకింతయేనియు సుయోధనుచిత్తమునందులేదు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

ఓటమి. దే. సి. 1. భయము; "క. ఓటమితోఁ జెల్లప్పుడు, పాటుమువంబములుచేసిబాలుఁగతోనే, యాటలకుఁబోకయొకజం, బాటంబునులేకభక్తిఁదలుపుదునఘా." భాగ. ౧. స్క. ౧.—2. భంగము. "క. కావునీయోటమినీ. కేఁపధమునఁబాయు." కళా. ౭, ఆ.

ఓటము. దే. సి. అపజయము. "ప. దురోదరపరాయణుండైన యన్నారాయణుండు గెలుపునొ

టంబును సరిగానద్దేవీద్వయంబుతో వినోదించు చు." ఉ, హరి. 3, ఆ. "నా యికలంగందర్పుడో టంబెఱుంగఁదఱిమి." ఆము. ౫, ఆ.

ఓటఱు. దే. అ. క్రి. నిస్సత్వమగు. "గీ. పల్లియలు వైచియోదముల్ పెల్లుద్రవ్వి, తార్చి వేసటి యురులొగ్గి తనిసిడయ్యఁ, దోలి యోటఱిపోనీక దొడ్డినాఁగి, పొడువన నడువను నలుదెసఁబొంచి యోడి." హరి. పూ. ౬, ఆ.

ఓటాఱు. దే. అ. క్రి. ఓటఱుయొక్క రూపాంతరము. "క. వేఱొకవిలుగొనియస్త్రుల, గీఱిమెఱుఁగునారసములుగిఱికొలిపిననో, టాఱిమెయిం గ్రొన్నెత్తురు, పాఱనతఁడు తేఱిమీఁదఁబడిమూర్ఛిల్లెన్." భార. ద్రో. ౫, ఆ. (ప్రే. ఓటాఱుచు.)

ఓటిల్లు. దే. అ. క్రి. ఓడు, సంకోచించు. "ద్వి. తన్నియంతటఁబోకతనవీటిలోన, నున్నఁజంపుదునని యోటిలకాడె." రా. యు, కాం.

ఓటిల్లుచిందఱ. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "ఎ, గీ. చిక్కనాబిల్లలోటిల్లుచిందఱాది, యైనశైశవక్రీడావిహారసరణి." కాళ. 3, ఆ.

ఓటు. దే. వి. 1. అపజయము; 2. భంగము. అవ్య. ప్రశ్నమును దెలుపునది. "గీ. నీటఁబుట్టినవాఁడు కాఁడోటుపహ్ని." స్వా. 3, ఆ.

ఓటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. అపజయపడు; "వ. ఏనోటుపడితి నేనినఖిలమహీరాజ్యంబునీయదియ. నీనోటుపడితేనిదమయంతినాయది." భార. ఆర. ౨, ఆ.—2. మోసపోవు. "వ. మఱియును బ్రియాలాపంబులు పలుకుగోమాయుమృదుమధుర భాషణంబులకునోటుపడిగార్ధభంబిట్లనియె." పంచ. నా. ౪, ఆ.—స. క్రి. కోలుపోవు. "గీ. మున్ననన్నోటుపడిమఱతన్ననోటుపడియెనో." భార. సభా. ౨, ఆ.

ఓటుపాటు. ద్వ. వి. ఓటుపడుట. "గీ. మొనసినిశితాస్త్రములువానిముఖమునిండ, దీటుకొలిపినవాఁడోటుపాటులేక." అధ్యా. యు, కాం.

ఓటుపోవు. దే. స. క్రి. (ఓటు+పోవు.) ఓటుపడు. "అనియనుజూదంబునందుఁబ్రాణ మోటువోయె." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. (లేఖనగ్రంథములయం దోటువోయెననిపాఠము.) (ప్రే. ఓటువుచ్చు.)

ఓటుసేయు. ద్వ. స. క్రి. (ఓటు+చేయు.) భంగపఱచు. "క. పొన్నపువ్వుతోడఁబోల్చులోకుల మాట, నోటుచేసి వెల్పుబోటినాభి, విస్తరిల్లినవుడు వెడఁదబావినిబోల్చు, నేర్పుకాంద్రమాట నేటుచేసి." రసి. ౬, ఆ.

ఓడ. వై. వి. కలము, నావ.

ఓడంగి. వై. వి. 1. ఓడవాఁడు; 2. పడవవాఁడు; ౩. దోనెకు లోతట్టువేసెడు దూలము.

ఓడిక. దే. వి. తనయిచ్చఁబాఱెడు నీరు, ప్రవాహము. "క. ఏడాకుపొన్నకొమ్మలు, క్రొడాడెడునడవిగౌరుఁగోదమలుమోద, క్రీడఁదనరుచాడ్డునఁబై, నోడికలయి పువ్వుఁదేవె లంరలఁగ నొప్పెన్." హరి. పూ. ౭, ఆ. "చ. అనవినిమేఘవర్ణుఁడనిలాత్మజుతోనను నీకుఁబుట్టిమ, జ్జనకుఁడు ముజ్జగంబులఁబ్రశస్తివహించెనహల్యరామచంద్రునిచరణాబ్జరేణువునఁదోఁగిశిలాకృతి వీడుకొన్నలా, గున సురసింధుతోయములఁగూడిన యోడికవాఁగుకైవడిన్." (ఇక్కడ ఓడికకు ప్రవహించునట్టిదియని అర్థము.) జై. ౧, ఆ.

ఓడిగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రవహించు; "గీ. ఉదకమున్నతభూమిపైనుండలేక, పల్లమునకోడిగిల్లిన పగిదినతఁడు, కదలెఁధీర్థాంతరములకుఁగాశినుండి." కాశీ. 3, ఆ.—2. పరుగెత్తు; "క. వెన్నెల పడమటిదిక్కునకున్, బలపలవైయోడిగిలఁగఁ బలపలవేగెన్." జై. ౧, ఆ.—3. కాఱు. "సీ. బ్రహ్మరంధ్రమువెంట బాఱి యయ్యింద్రియద్రవమోడిగిల్లె నేత్రములలోన." సం. "నేత్రాభ్యాంతస్యసుస్రావశతథాద్యోతయన్దిశః." కాశి. ౪, ఆ.

ఓడినక్క. ద్వ. వి. పాట్టినక్క. (అప్ర.)

ఓడు. దే. అ. క్రి. 1. అపజయపడు; "క. వినుకర్ణునికేనోడితి." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—2. పాఱు; "చ. వెఱచి నిమీలితాక్షులయి వెన్కకొదింగెడి పువ్వుఁబోఁడులన్, వెఱవకుఁడోడకుండనుచు." హరి. పూ. ౨, ఆ.—3. భయపడు; "వ. నీకన్యాత్వంబుదూషితంబుగాదోడకుమనిదానికి వగంబిచ్చి." భార. ఆది. 3, ఆ.—4. సంకోచించు. "అనిప్రార్థించినఁజంపనోడికృపతో నావేళకుంబోయె." మై. ౨, ఆ.—వి. కుఁడలోనగువానితూఁటు, ధార. (ఓటికుఁడ. మొ.)

ఓడుబిల్ల. దే. వి. ఇంటిపైగప్పెడి పెంకు. "కెంపుటోడుబిల్లలగరడీలు." ఏసు. ౪, ఆ.

ఓధ్యాణము. సం. వి. అ. న. 1. భూషావిశేషము; "విచిత్రోధ్యాణబంధేనకటిశోభాంవిధాయచ."

హాల్యాస్యమాహాత్మ్యము. ౨౬, వ. అధ్యాయము. 2. ఆసనవిశేషము.

ఓధ్రపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. దాసనము?.

ఓధ్రము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. దాసనము?; 2. ఒకానొక దేశము.

ఓధ్రుండు. సం. వి. ఆ. పుం. ఓధ్రదేశస్థుండు, ఒడ్డెవాఁడు.

ఓతువు. సం. వి. ఉ. పుం. మార్జాలము, పిల్లి.

ఓదనము. సం. వి. అ. పుం, న. అన్నము, వంటకము.

ఓదము. వై. వి. (చూ.) అపవాతము. "క. సలయుంబోయాదముగాలము, కిలిగికదామృగముఁబట్టిగబముర్గు సముద, క్షులుపట్టుగుగట్లయితన్, జ్ఞులువిజ్ఞానంబుకలిమిఁజాతురుపురుషుల్." భాగ. శా. ౪, ఆ. "గీ. వల్గియలువైచియోదములో చెల్లుద్రవ్వి." (ఇక్కడ వృషభములను పట్టునట్టి ఘట్టము.) హరి. పూ. ౬, ఆ. "వ. ఇవ్వలవ్వలనుండియెడత్రవ్వకుండఁద్రవ్వినయోదంబులంబడి శ్రీవ్వాఅుగకమవ్వంబునివ్వటిల్లంబట్టువడిన చివ్వంగులును." ఉ. హరి. ౪, ఆ. "ద్వి. అసురేశుండనులుఁలాయముఁబట్టితేర, నెఱపుగాఁద్రవ్వినయోదంబులనఁగ, నెఱసినపరిషులనెలకొన్నదాని." రా. యు. కాం.

ఓదారుచు. దే. స. క్రి. ఊరార్చు, ఆశ్వాసించు.

ఓదియు. దే. వి. ఓదె.

ఓదె. దే. వి. కోఁతకోసి చేనియందక్కడక్కడనుంచెడు పెన్నుపోఁచలప్రోసు. (ఓదియయొక్క రూపాంతరము.)

ఓదెకొంగ. ద్వ. వి. ఒకరినుసుకొంగ.

ఓదెకొఱుకు. దే. వి. ఓదెకొంగ. (అప్ర.)

ఓనికట్టు. దే. వి. కొండలనడిమి గొందిదారి.

ఓపిక. దే. వి. 1. శక్తి; "ఓపికవాణినీకుఁగలయోపికవాణికిలేదు." హరిశ్చ. ౫, ఆ.—2. క్షమ. "ఈ. ఓపికలేకచచ్చిన మహామూరగముంగొనివచ్చికోపినై, తాపసుమాఁపుపైనిడినదారుణచిత్తుఁడ." భాగ. ౧, స్కం.

ఓపు. దే. అ. క్రి. చాలు. (వాఁడీపనిచేయనోపును. మొ.)—వి. ఓపిక. "ఈ. నీవునొకతాలిమిఁ లిగినవాఁడవైనెపం, బొప్పినఁజెల్లె నీనిలుపునోపునుజాతముగాకయిచ్చటన్." భార. విరా. ౫, ఆ.

ఓమటి. దే. వి. అన్నము. "స. అన్నంబువెలయాచుండు. బువ్వయోమటికూడుబోనమువంటకంబోర మోగిరమన." ఆం. భా. ద్వి. వై.

ఓమనగాయలు. దే. వి. బ. (ఓమన+కాయలు.) ఓమనగుంటలాడుగింజలు.

ఓమనగుంటలు. ద్వ. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము. (చూ. అచ్చనగండ్లు.)

ఓమనపీఁట. ద్వ. వి. ఓమనగుంటలాడు పీఁట.

ఓమము. దే. వి. ఒకానొకయంగడిదినుసు, దీప్యము.

ఓము. దే. స. క్రి. కాచు, రక్షించు. "గీ. ధర్మసాధనంబుతనువుధర్మముపర, జ్ఞానదాయియట్లుకానఁదనువు, నోమనలయుమర్త్యుఁడేమిటనేమఱ, కాత్మహితముగోరియనఘుచరిత." భార. అశ్వ. ౧, ఆ.

ఓయన. దే. వి. ఒయ్యన. "క. ఈయగ్నిదేవుఁడసురకు, నోయనఁజెప్పఁబడియు పినిమహాగ్రాకృతితో, నాయసురనన్నుసూకర, మైయప్పుడయెత్తుకొనిరయంబునఁజనుచోన్." భార. ఆది. ౧, ఆ. (యకారము ద్విత్వాద్విత్వములై ప్రాసములయందు మూటికొకటిచెల్లుట ప్రయోగములయందుఁ గనఁబడుటచేతను దొరకియుండెడి యీయొక ప్రయోగమును అద్విత్వయకారమే యుండవలయునను నిర్బంధములేనిదిగానుండుటచేతను ఇది యిట్లేయుండవలయునని నిర్ధారణచేయ శక్యముగానుండలేదు.)

ఓయారము. దే. వి. ఒయ్యారముయొక్క రూపాంతరము.

ఓయారి. దే. వి. ఒయ్యారియొక్క రూపాంతరము.

ఓయి. వై. అవ్య. పురుషసంబోధనమునందు పచ్చునది. (ఇందలి యివర్ణమునకు పురుషసంబోధనమునందు పికల్పముగాను ఇతరసంబోధనములందు నిత్యముగాను లోపంబగు. మఱియు నర్థవిశేషములయందుఁదనివర్ణంబులు దానికాదేశంబులగు. "ఓయీత్యామంత్రణంచ పికృతౌస్యాత్ " అను సూత్రసారస్యమాయర్థకల్పనము హేతుయ్యెడి. బాలసరస్వతీమతమునుఁబడియు. "పికృతావత్రవాలోపస్సంబుద్ధ్యోయిపదేతుయే." ఇత్యాద్యర్థవర్ణకారకార్థమును ఈమార్గమునే బోధించెడిని.) (రూ. ఓయీ.)

ఓయిరము. వై. వి. ఓగిరముయొక్క రూపాంతరము. "గీ. అగ్నిమఱలోననొక్కరుండొనొకాఁడో, చేయఁడేమారుతముమనచెప్పినట్లు, వరుణుఁడెవ్వరివాఁడుమువ్వురునులేక, యాయితంబగునెబ్బంగినోయిరంబు." కాశి. ౫, ఆ.

ఓర. యు. దే. వి. 1. అంచు; 2. ప్రక్క. విణ. 1. ఒరగినది; (ఓరచూపు, ఓరగచ్చు. మొ.) 2. వంగినది. "ఉ. విశ్వధరాతలేశ్వరుం, డోరయొ వర్చెఁ బాపభయ మొంది నిజాననచంద్రబింబముఁ." సై. 3, ఆ.—పై. అహోరాత్రము. (ఉదా. ఓరంతప్రొద్దు.)

ఓరంతప్రొద్దు. వై. వి. (ఓర+అంతప్రొద్దు.) 1. దినమంతయు; "సీ. ఆశనమబ్బకయున్నపైననుపవ రాత్రియోరంతప్రొద్దునునుపవసించె." కాశీ. ౪, ఆ.—2. ఎల్లకాలము. "ఎ,గీ. వెఱపకోడకయొకరుండుప్రేలఁజూపు, సెంతవాఁడక్కుమారునో రంతప్రొద్దుఁ, గలసిపాసిపోఁజాలనికతనమనకు, నేలఁదలకాళ్లునిలువమినిజముగాక." ఉ, హరి. ౫, ఆ. (ఇది ప్రయోగములందంతట ఏకవచనాంతముగానుండినను ఒక్కచోటమాత్రము బహువచనాంతముగాఁ గానఁబడియెడి. "మ. బ్రహ్మమిత్రుండుశిష్యులకుఁ గంటనుసత్తిఁ బెట్టుకొని యాయుర్వేదమోరంతప్రొద్దులుఁ జెప్పఁ." స్వా. ౫, ఆ.)

ఓరగచ్చే. దే.వి.(ఓర+కచ్చ.)ప్రక్కకొదిఁగించినకాపీనము. "సీ. చనిచనియోరగచ్చగఁజేసినిలుచుండికాల్తడివిడుచుఁదక్కకచెలంగి." భల్లా. 3, ఆ.

ఓరగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ఒరగు; 2. ఒరుఁగు. "సీ. మందాకినీతనయుఁ డేచి, చేదిపాంచాలకేకయులాదిగాఁగఁ, గల్గుభూపాలకోటి మొగ్గరములెల్లఁ, గలఁగఁ దిరుగుదువడనోరగిలఁగఁబెల్లఁ, గిలఁగఁ దల్లడవడ రణక్రీడసల్పె." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

ఓరచ్చేలు. ద్వ. వి. బ. (ఓర+అచ్చులు.) గుదికాలుఁ చెడుపోట ఎత్తుగా అట్టలు వేసికుట్టిన ఓరట్ట చెప్పులు. "క. మొలనీలికాసెయునుబడ, ములనోరద్చులుధరించి ముదముదలిర్పఁ, సెలగోలయుములుబంతియుఁ, బలపముఁగత్తియునుబూనిపటుసాహసియై." హరిశ్చ. ౫, ఆ.

ఓరణము. దే. వి. ఒకదినముదేగ. "సీ. కాఁజుఁదౌఁజులఁబోవఁగానీకవానినోరణములఁ బఱపిశీఘ్రంబతునిమి." రసి. ౧, ఆ.

ఓరపాక. దే. వి. పంచను దూలములులేక వెలిప్రక్క వంచికట్టినశాల.

ఓరపాటు. ద్వ. వి. ఒరగుడు. "ఉ. అంచునకొచ్చి పక్షముఖుఁడల్గిగదాహతిమాణిభద్రుమా, ళిం దిలకించి కొట్టినఁజలించియతండలమాళి యోరపా, టొందెఁదదాదిగారఘుకులోత్తమయాయన పార్శ్వమాళివాఁ, డెందెనభిఖ్య." ఉ, రా. 3, ఆ.

ఓరవలి. దే. వి. వస్త్రకోక. (అప్ర.)

ఓరవోవు. దే. అ. క్రి. (ఓర+పోవు.) 1. ఒరగు; "గీ. అతనిఁగాంచితినతఁడప్రులడరనడలు, చూడ్కినా మోము చక్కఁగాఁజూడకోర, వోఁజూచుచుదీనతవొందియునికి, గనిమనంబునశోకంబుగదురనేను." భార. శల్య. ౨, ఆ.—2. వంగు. "పాలఁతికస్నెమలోరవోనిపిండ్లు." చంద్ర.

ఓరసింపు. వై. వి. ఓరసిల్లుట. "సీ. పిడిచియుపిడఁజాలకడతాఁకుసిగ్గుమోరోరసింపులయింపుతొరసింప." అని. 3, ఆ. (చూ. ఆరగింపు.)

ఓరసిల్లు. వై. అ. క్రి. ఓసరిల్లు, తొలఁగు. (రూ. ఓరసిలు. "చేయిసాఁచిననోరసిలుపయోజాన." కవి. 3, ఆ.

ఓరిమి. దే. వి. ఓర్పు, క్షమ.

ఓరు. యు. దే. వి. ఇంటితిన్నెగోడలయడుగునను మూలలనుతీర్చెడు ఎఱ్ఱమట్టిపట్టె.— వై. ఉప. పెద్ద. (ఓరుగాలి. మొ.)

ఓరుగాలి. ద్వ. వి. మిక్కిలి బలిమిగలవాయువు, ప్రకంపనము. (చూ. ఒఱలు.)

ఓరుచే. దే. అ. క్రి. 1. క్షమించు; 2. సహించు. ఓడుభాతుప్రేరణము, ఓడించు. (రూ. ఓర్చు.)

ఓరుతీయు. దే. అ. క్రి. ఇంటితిన్నెగోడలయడుగుననుమూలలను ఎఱ్ఱమట్టితో పట్టెలుతీర్చు.

ఓరుపరి. దే. వి. (ఓరుపు+అరి.) 1. క్షమించువాఁడు; 2. సహించువాఁడు. (రూ. ఓర్పరి.)

ఓరుపు. దే. వి. 1. క్షమ; 2. జయము; 3 సహనము. (రూ. ఓర్పు. క్షమాజయములకు.—"గీ. ఓర్పుగలవారలామోఁదదర్పితారు, యోర్పుగలవారు." పాంచా. ౪, ఆ.)

ఓరెము. వై. వి. ఓయిరముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. నీతల్లిలచ్చమవేసంతిసిలనోరెములఁవెట్టుఁబుడమి వేల్పులకుసెల్ల." అచ్చ. బాల, కాం.

ఓర్త. వై. స. ఏ. ఒకర్తయొక్కరూపాంతరము.

ఓర్తి. వై. స. ఏ. ఒకర్తియొక్కరూపాంతరము.

ఓర్తు. వై. స. ఏ. ఒకర్తుయొక్కరూపాంతరము.

ఓర్తుక. వై. స. ఏ. ఒకర్తుకయొక్కరూపాంతరము.

ఓల. దే. వి. జలక్రీడాసమయమునందు ప్రేరేపించుటకై యుపయోగించునట్టిశబ్దము. "లయగ్రాహి. ఓలయనుచుఁ వలదుగేలియనుచుఁ." కళా.

౨,ఆ. "గీ. ఓలలిడిపట్టనరిగిననొయ్యనీట, మునిఁ గిదవ్వులలేతురుముదితలు." య. 3, ఆ.

ఓలగందము. ద్వ. వి. పూతపనుపు. "సీ. అనుదినంబునుబ్రాతరారంభవేళలనోలగందంబుతోను దకమాడి." కాశీ. 3, ఆ.

ఓలగము. దే. వి. 1. కొలువు; "ఉత్సాహ. కానలో మృగంబులోలగంబుసేయుచుండున, మ్లానిమండలేశ్వరుండు మనలఁగూడుజూడలేదు." రామా. ౨, ఆ.—2. కొలువుకూటము. "క. భ్రాజితమణిభూషాంబర, రాజివలనసమవిభావిరాజితులగుటన్, భోజునియోలగమునఁగవి, రాజులరాజులనుదెలియరాదెవ్వరికిన్." భో. ౨, ఆ.

ఓలగించు. దే. స. క్రి. కొలుచు; సేవించు. "సీ. యోగీంద్రవంద్యుఁడయ్యెను నుగ్రసేనుని నోలగించిననాటియొచ్చెమొకటి." జై. ౧, ఆ.

ఓలచెంగనాలు. దే. వి. బ. అపజయము. "సీ. అపజయసంజ్ఞయైయలరుబన్నమువిఱుగోటమియోడుటయోలచెంగ, నాలువిఱుగుడునోటునా." ఆం, భా. ద్వి. క్ష.

ఓలమాసగొను. ద్వ. అ. క్రి. (ఓలము+ఆస+కొను.) మఱుఁగుపడు. "క. అతిథినినుఁగోరసేనియు, మతిఁగింకిరిపడకయోలమాసగొనకనీ, పతినికిఁబ్రియంబుసల్పుము, సతికింబతిపనుపునేయఁజనునె ల్లెడలన్." భార. అను. ౧, ఆ. "గీ. అనివిచారించుచుండెనయ్యవనినాథుఁ, డంతకయమున్నసలునిఁగానతనినెఱిఁగి, యెదురుగద్దియడిగ్గిపృథ్వీశతనయ, యవనికాంతరమున నోలమాసగొనియె." వై. ౪, ఆ.

ఓలము. దే. వి. 1. వృక్షములులోనగువానిచే మఱుఁగుచోటు; "క. పెనుమిఱ్ఱిదిపల్లంబిది, యనకుండఁగనోలమునుబయలునొక్కటిగాఁ, గనువిచ్చుటయును మోడ్చుట, యునుసరిగాఁదమముపర్వునుర్విందోడ్తోన్." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. దేహము. "ఓలముతోడినన్ బ్రియోద్వృత్తవిశాలవక్షమునవ్రేలెడునట్లుగవ్రాసిచూపి." కవిక. 3, ఆ. "ఉ. ఓలముపంచియొయ్యనరఘూద్వహుఁడమ్మఱిఁబోసిశబ్దవి, స్ఫూలముదాఁకవిల్ దివిచి." మొల్లరామాయణము. బాలకాండము.

ఓలలాడు. దే. అ. క్రి. (ఓలలు+ఆడు.) 1. మునుఁగు; 2. తేలు. (ప్రే. ఓలలార్చు.)

ఓలాకు. దే. వి. అలయిక, శ్రమము.

ఓలాకుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అలయు, శ్రమపడు. "వ. వేగిరంపుఁబయనంబులయ్యెనుబ్రజలసోలాకుపడనీక." భార. విరా. 3, ఆ.

ఓలాడు. దే. అ. క్రి. (ఓల + ఆడు.) 1. మునుఁగు; "వ. కణ్వవాహినినవగాహింతుము. కాంతేయంబుననోలాడుదుము." భీ. ౬,ఆ.—2. తేలు. "గీ. అమ్మహాత్ముఁడునిత్యదయార్ద్రహృదయుఁ, డతులితానందజలధినోలాడుఁగాత." లక్ష్మీ. ౧, ఆ

ఓలి. యు. దే. వి. ఉంకువ. వై. వరుస.

ఓలిమి. దే. వి. ఓలము, మఱుఁగుచోటు. ఆం, భా. ప్ర. ది.

ఓల్లము. సం. వి. అ. పుం. 1. అల్లము; 2. కంద.

ఓవరి. వై. వి. 1. లోపలిగది. అపవరకము; "ఉ. ఓవరిలోనఁగొందిదెసనున్నవియెన్నియొయెన్నఁబెద్దభాం డావలి." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. చంద్రశాల. "ఉ. ఆవురిమించుటోవరులనాడుమె లంతలగానమాధురిన్, బ్రాపితజీవలయ్యెనుదదగ్రమణిప్రతిమల్ నిమేషము, ద్రాపలితాదివైకృతముఁదాల్పవుప్రాంతపరిభ్రమత్త్రియా, మాపతిబింబనిర్గళదమందసుధారసధారఁదోఁగుటన్." హన. ౧, ఆ.

ఓవు. దే. అ. క్రి. ఒవ్వు, సరిపడు. "ఉ. ఓవరవైశ్యపంశకలశోదధిచారుహిమాంశురేఖనీ, వోవనివారిముందఱనయోమగనింగడకాలఁద్రోచి." శుక. ౧, ఆ.

ఓషధి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ఫలించినతోడనే నశించెడి యరటిలోనగునది; 2. మందుచెట్టు.

ఓషధీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు.

ఓష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. అధరము, పెదవి.

ఓసరింత. వై. వి. ఓసరిల్లుట. "ఓసరింతలేకలరెడు కాఁగిలింతలు." ఈ, రా. ౬, ఆ.

ఓసరిల్లు. వై. అ. క్రి. తొలఁగు, అపసరిల్లు. "క. ఓసరిలిపఱచిమృగముల, నేసియు." భార. ఆది. ౪, ఆ. (ప్రే. ఓసరించు.)

ఓసరు. వై. అ. క్రి. ఓసరిల్లు. "వ. కుక్షింభరిత్వంబు నత్యుత్కృష్టమునైతిరిగితిరిగి వేసరియోసరిదాసరిగుంపు." ఆము, ౪, ఆ.

ఓహటము. దే. వి. వెనుదీయుట.

ఓహాటిల్లు. దే. అ. క్రి. వెనుదీయు. "గీ. కంతుఁడు నునీవిధుండు నొక్కంతవారు, సఖ్యమీయిద్దఱ కునొప్పుసదృశులగుట, ముదితయొక్కండు మారుని నెన్నుదుటికంట, నొకఁడుకంసారికుడికంట నోహాటిలిరి." సై. ౧, ఆ. (రూ. ఓహాటించు.)

ఓహారిసాహారి. దే. క్రి. విణ. ద్వ. తండోపతండముగా. "ఓహారిసాహారిం బ్రథమ మొల్కెడుధారల." ఆ. ము. ౪, ఆ.

ఓహో. యు. అవ్య. సంబోధనమునందువచ్చును. "ఓహోతక్షకక్రమ్మఱుము." భార. ఆది. ౨, ఆ. (ఒహోయొక్కరూపాంతరము.)— 2. ఏమీ. "సీ. పిలువకుండఁగనైనఁబలుకునోహోయనిబ యలూఁతగొనఁజూచుబారసాఁచి." కవికా. ౪, ఆ.—వై. బలీ. "సుధీవర్గంబులోహోయనన్." కళా. ౧, ఆ. (ఆమ్రేడితమునందుఓహోహో.)

ఓహోరె. వై. అవ్య. (ఓహో+రె.) బలీ. "మత్తకోకిల. ధారతప్పకచెప్ప నేర్తువుదారవాక్పతు రత్వమో, హోరెనాఁగఁబ్రబంధమొక్కటియొక్కనాటనె." సమీ. ౧, ఆ. (రూ. ఓహోరె.)

ఓళిగ; హొళిగ. కపోళి.

ఔ.

ఔ. ఒకయక్షరము. దే. 1. అను. ద్ర. అంగీకారమునుదెలుపును. 2. ప్రశంసనుదెలుపును. (ఆమ్రేడితమునందు ఔనౌ.) (చూ. లివ.)

ఔఁగదే. దే. అవ్య. (ఔను+కదే.) ఔరా. సీ. ఔఁగదేలావణ్యమాఁగదేమాధుర్యమాఁగదేసతినవయౌవనంబు." సం. "అహోరూపమహోధామహ్యహో అస్యానవద్యతా." భాగ. ౧, స్కం. (ఆమ్రేడితమునందు ఔనౌఁగదే. "మ. అమరేంద్రాదులుమౌళికంపములతో నానౌఁగదేబాపురే, కమలాక్షాశరణంచుధూదళనాకాశంబునన్ మ్రోయఁగన్." భాగ. ౧, స్కం.) (అవుఁగదేయొక్కరూపాంతరము.)

ఔఁగాక. దే. అవ్య. (ఔను+కాక.) అట్లేకాని. "క. అని వేడికొనియతీంద్రులఁ, దనగృహమునవారగింపదామోదరుఁడిం, పునఁబ్రార్థించినదేమియు, సమమానములేకవారునౌఁగాకనినన్." ఉ. హరి. ౪, ఆ. (అవుఁగాకయొక్కరూపాంతరము.)

ఔఁగు. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. "మ. ఇడిరమ్మాని కుడాయనమ్ములుమనోభీష్టంబుగాఁలూరియల్, పడలుంజక్కెరకర్జకాయలునులడ్వాలుక్కెరల్ పూర్ణపుం, గుడుముల్ గారెలుబెల్లమండెఁగలు నాఁగుల్ కమ్మచాఁపట్లునూ, టిడులుల్ దోసెలు నప్పముల్ సుకియలున్ హేరాళమైకన్పడన్." రామా. ౨ ఆ. (అవుఁగుయొక్కరూపాంతరము.)

ఔకాఁపు. దే. వి. అద్దెకాఁపురము. (అవుకాఁపు యొక్కరూపాంతరము.)

ఔక్షకము. సం. వి. అ. న. ఉక్షులసమూహము. (ఉక్షముఁ బిద్దు.)

ఔగాములు. దే. వి. బ. (ఔట+కామి.) 1. కలిమి లేములు; "క. ఆనవయ్యంగనవాఁకే, మనవోరు న్నయదిమీఁగలనినంతయుఁడె, ల్లునమీఁకాగాములుఁడె, ల్పనుపాయంబొకటికానఁబడునందాఁకన్." కళా. ౩, ఆ.—2. యుక్తాయుక్తతలు; "గీ. దీనియాగాములన్నియుఁదెలిసిశిక్ష, సేయదేశమేలెడుమహీనాయకునకుఁ, గానియితరులకుచితంబుకాదు." పర. 3, ఆ.—3. మేలుగీర్లు. "క. చనుచేవగవఁగనొకయెడ, నవయమునగునలువకైనవౌగాములొగిన్." య. 3, ఆ. (ఇదియొకానొకచో నేకవచనాంతముగాను గానఁబడియెడి.) (అవుగాములుయొక్కరూపాంతరము.)

ఔచితి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉచితత్వము, యోగ్యత.

ఔచిత్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఔచితి; 2. సత్యము.

ఔజ్జ్వల్యము. సం. వి. అ. న. ఉజ్జ్వలత్వము.

ఔజో. దే. వి. 1. కాలువ; 2. పనివాఁడు. "పనివాని పేరుగాభాసిలునౌజన." అం, భా. ద్వ. శూ. (అవుజోయొక్కరూపాంతరము.)

ఔటుగుండు. ద్వ. వి. చట్టిపిరంగిగుండు.

ఔడవము. సం. వి. అ. పుం. ఐదుస్వరములతోఁగూడిన రాగము.

ఔడు. వై. వి. పెదవిక్రిందిచోటు. (అవుడుయొక్కరూపాంతరము.)

ఔత్కంఠ్యము. సం. వి. అ. న. ఉత్కంఠ, తహతహ.

ఔత్కృష్ట్యము. సం. వి. అ. న. ఉత్కర్షము, మేలు.

ఔత్తానపాద. సం. వి. ఇ. పుం. ధ్రువుఁడు.

ఔత్సుక్యము. సం. వి. అ. న. ప్రియస్మరణాదులచేఁ గాలవిళంబము నోర్వలేమి, ఉత్సుకత్వము.

ఔదనికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వంటవాఁడు.

ఔదరికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పొట్టపోసికొనువాఁడు.

ఔదల. దే. వి. (ఔ+తల.) 1. నడితల; "నీ. ఔద లఁజదలేటిలేఁదరఁగలుబాలుఁడగుచందమామను య్యాలలూఁప." హరి. ఉ. ౩, ఆ.—2. తల. "అడుగుపగతునియవుదలనిడితి." సం. "మూర్ధ్ని తేషాంకృతఃపాదః." భార. శల్య. ౨, ఆ. (అవుదలయొక్కరూపాంతరము.)

ఔదార్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఉదారత్వము; 2. ఒక శబ్దగుణము. (చూ. గుణము.)

ఔదు. దే. వి. ఔజాయొక్కరూపాంతరము. "వ. వలిమించుక్రొమ్మించుటౌదులీఁదియాఁడి." స్వా. 3, ఆ. (మొదటిరూపము అవుదు.)

ఔదుంబరము. సం. వి. అ. న. ఒక లోహము, రాగి.

ఔద్దాలకము. సం. వి. అ. న. పుట్టలో పెట్టినతేనె.

ఔద్ధత్యము. సం. వి. అ. న. ఉద్ధతత్వము, ఏపు.

ఔపగవకము. సం. వి. అ. న. ఔపగవములసమూహము. (ఔపగవములు=ఉపగువునపత్యములు.)

ఔపచారము. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) ఉపచారము వలనఁ గలిగినది. (ఇక్కడ ఉపచారమనఁగా ఒక దానియందుండు ధర్మమును మఱియొకదానియందారోపించుట.)

ఔపధర్మ్యము. సం. వి. అ. పుం. పాషండధర్మము.

ఔపనిషదుఁడు. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) ఉపనిషత్తు తెలిసినవాఁడు.

ఔపయికము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) న్యాయముతోఁ గూడినది, యుక్తము.

ఔపవస్తము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసము, పస్తు.

ఔపవాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. రాజెక్కడియేనుఁగు.

ఔపాసనము. సం. వి. అ. న. గృహస్థుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు ప్రాతఃకాలమునందు చేయు అగ్నియుపాసన. విణ. ఉపాసనావిషయమయినది.

ఔమీనము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉమలుపండెడు నది. (పాలము.)

ఔర. దే. అవ్య. (ఔను+ర.) ఆశ్చర్యమును దెలుపును. (ఆమ్రేడితమందు ఔరౌర.) (రూ. ఔరా.) (అవురయొక్కరూపాంతరము.)

ఔరభ్రకము. సం. వి. అ. న. ఉరభ్రములసమూహము. (ఉరభ్రము=గొఱ్ఱె.)

ఔరసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తనకుధర్మపత్నియందుఁ బుట్టినకొడుకు.

ఔరస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

ఔరు. దే. వి. వీరణము. (అవురుయొక్కరూపాంతరము.)

ఔర్ధ్వదైహికము. సం. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) అపరార్థానము.

ఔర్వము. సం. వి. అ. పుం. బడబాగ్ని, వార్వపుటగ్ని.

ఔర్వవ్రతి. సం. వి. న్. పుం. జలాహారనియమము గలవాఁడు.

ఔర్వశేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగస్త్యముని.

ఔల. దే. వి. అవలయొక్కరూపాంతరము. "ద్విసారథిరథమాలఁజనఁద్రోలనదియు." రా. యు, కాం. (మొదటిరూపము అవుల.)

ఔలు. దే. అ. క్రి. అగులుయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవులు.)

ఔలెమ్ము. దే. అవ్య. (ఔను + లెమ్ము.) ఔనాను. "మ. ఇదిభోజాత్మజకిచ్చినంగినుకతోనేమంచు నూహించునో, మదిసాత్రాజితి దానికేనిపుడు ప్రేమంబంపినఁ దీనినె, ల్లిదముంజేసినజాడతోఁ చునొకొయౌలెమ్మిందు నేనున్కిఁజె, ల్లదువోయే రికిఁబంపఁగాననుచులీలఁ రుక్మిణీకాంతకుఁ." పా. ౧, ఆ. (అవులెమ్మయొక్కరూపాంతరము.)

ఔలే. దే. అవ్య. ఔలెమ్మయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవులే.)

ఔశీరము. సం. వి. అ. న. 1. చామరదండము; 2. శయనము; 3. ఆసనము. విణ. వట్టివేరుపలనఁ బుట్టినది.

ఔషధము. సం. వి. అ. న. అగదము, మందు.

ఔష్ట్రకము. సం. వి. అ. న. ఉష్ట్రములసమూహము. ఉష్ట్రము=ఒంటె.)

ఔసు. దే. వి. హౌసుయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవును.)

క.

క. ఒకయక్షరము.

కంకటము. సం. వి. అ. పుం. కవచము, బొందలము.

కంకటి. వై. వి. మంచేము*. "సీ. కప్పుఁగుత్తుకవెట్టి కన్నుము మ్మొనవాలుకంకటికోడు చేజింకపిల్ల." అచ్చ. యు, కాం.

కంకణము. ఉభ. దే. వి. జలపక్షివిశేషము. "చ. తలరిఘరిత్రసాఁచుగరుదాల్చినకేలనఁగంకణంపు మ్రోఁ, తలఁబులుదేలవండుపయిఁదాల్చినదుల్ వడిఁజొచ్చెవారిధిఁ." ఆము. ౪, ఆ.—సం. వి. అ. న. 1. ముత్తెముల పగడములలోనగువానిఁ

జేర్చి గ్రువ్వఁబడినచేసరము; 2. చేతఁగట్టుకొనెడు తోరము; 3. నీటిబొట్టు.

కంకణాయి. దే. వి. జలపక్షివిశేషము, కంకణము.

కంకతము. సం. వి. అ. పుం, న. దువ్వెన.

కంకతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.——వై.——

కంకపత్రము. సం. వి. అ. పుం. బాణము, అమ్ము.

కంకము. సం. వి. అ. పుం. రాపులుఁగు.

కంకముఖము. సం. వి. అ. పుం. కాంచినలోహము నెత్తెడు సాధనము, పటుకాఱు.

కంకర. వై. వి. శిలావిశేషము. విణ. పరుషము. (కంకరగాడిద.)

కంకరగాడిద. వై. వి. కంచేరగాడిద, అశ్వతరము.

కంకాళము. సం. వి. అ. పుం. చర్మమాంసరహితమయిన యొడలియెముకలగూఁడు, డొక్క.

కంకి. దే. వి. (జొన్నలోనగువాని) వెన్ను.

కంకు. దే. స. క్రి. 1. గద్దించు; 2. తిట్టు.

కంకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 కపటబ్రాహ్మణుఁడు; 2. రాపులుఁగులను జంపితినెడుబోయ; "శ్లో. కిరాతహూణాంధ్రపులిందపుల్కసా ఆభీరకంకాయవనాఃకపాదయః. యేన్యేచపాపాయరుపాశ్రయాశ్రయాశుద్ధ్యంతితస్మైప్రభవిష్ణవేనమః." భాగ. ద్వి. స్కం.—3. యముఁడు; 4. యుధిష్ఠిరుఁడు.

కంగటి. వై. వి. కంకటియొక్కరూపాంతరము. "ఉ. భృంగితలంపఁగాఁబరమభృత్యుఁడునర్తనశూల్ పిశాచముల్, కంగటికాలునమ్మఁదగుకైదువు." జై. ౫, ఆ.

కంగాణము. దే. వి. కళ్లమునందలి కాలి.

కంగారు దే. వి. యుద్ధము. "సీ. పోరాటపోట్లాట పోరుకయ్యముచిద్విక్కంగారు కంగిసకలను దురము." ఆం, భా. ద్వి. క్ష.

కంగాళి. హిం. విణ. నీచమైన, అత్యల్పమైన.

కంగిస. దే. వి. యుద్ధము.

కంగు. దే. వి. నూలిపోఁగుతో ఒకగా నేర్పఱచిన కన్ను. "ద్వి. బంగారుసంగగన్నవాడు కుట్టులమరు, కంగులఅవికలుఁగనుపట్టఁదొడిగి." రా. బాల, కాం.

కంగునీపత్రము. సం. వి. అ. పుం. తుత్తరి.

కంగువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ప్రియంగువు, కొఱ్ఱలు.

కంగేలి. వై. వి. అశోకము. "సీ. పొగడనుగంగే లిఁదగవిరుల్ గలిగించె నెమ్మిఁగల్లుమిసితన్నియు నొకర్తు. య. ౪, ఆ.

కంగోరు. దే. వి. నిడుపుకాసె.

కంచి. వై. వి. కాంచీపురము. "గీ. కాఁపుఁగోడలు కంచంతకాపురంబుఁ, బాలవంటికులంబుఁగీడ్వ అచియుఁతికె." పాండు. 3, ఆ.—విణ. పెద్ద.

కంచిమేఁక. ద్వ. వి. పెద్దపాదుఁగుగల యొకదినుసు మేఁక.

కంచియ. దే. వి. 1. పసులుమేయుటకై దున్నకనిలిపినపొలము, వివీతము; 2. జెముడుబలుసులోనగువానిచే నేర్పఱపఁబడిన వెలుగు, వృతి.

కంచుకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవిక; 2. కుబుసము; 3. పాముయొక్కకుబుసము; 4. కవచము.

కంచుకి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము. న. పుం. 1. అంతఃపురపుకావలివాఁడు; 2. విటుఁడు; 3. పాము; 4. అగరుమ్రాను.

కంచులిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంచుకము, అవిక.

కంచె. దే. వి. కంచియయొక్కరూపాంతరము.

కంచెకోట. ద్వ. వి. వెదురుపేములోనగు వానిచేఁ గోటకుఁజుట్టు నేర్పఱపఁబడిన ఆవరణము, ప్రాచీనము.

కంచెగోడ. ద్వ. వి. కంపపాఁతినగోడ.

కంచెల. వై. వి. అవిక. "కంచెలతెగిపడ్డ." స్వా. ౫, ఆ.

కంచేము. వై. వి. 1. బంగారువెండిలోనగువానిచేఁ జేయఁబడినపాత్రము* "ఘనగతశంపఁగంచమిడికాటుకదీర్చి." ఆము. ౩, ఆ.—2. బంగారువెండిలోనగువానిచేఁజేయఁబడినభోజనపాత్రము*.

కంచేరు. వై. వి. కంచుపనిచేసి బ్రతికెడుజాతి*. (కంచరవాఁడు.)

కంచేరగాడిద. వై. వి. (కంచేరము+గాడిద.) కంచరమునకుఁ బూన్చెడు ఒకదినుసుగాడిద, అశ్వతరము.

కంచేరము. వై. వి. రథవిశేషము, గాడి*.

కంచేరు. వై. వి. కంచుపనిచేయువాఁడు, కాంస్యకారుఁడు.

కంచే. వై. వి. ఒకలోహము, కాంస్యము.

కంచేకంటు. దే. వి. బాణలి. "కందువుబాణలికంచుకంటనఁదగు." ఆం, భా. ద్వి. వై.

కంచేమించే. దే. విణ. అగోచరము. "గీ. కాఁకమించులవినుమానికంపుజోదు, మంచుగమిఁగం

చుమించుగావించుకరణి." "న. పటుభుజాస్ఫాలనంబుల ఖగంబులు మృగంబులుఁ గంచుమించుచుర్లైపఱవ." రామా. ౫, ఆ.

కంజజుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రహ్మ, తమ్మిచూలి.

కంజము. సం. వి. ఆ. న. 1. తామర; 2. అమృతము. పుం. వెండ్రుక.

కంజాతము. సం. వి. ఆ. న. పద్మము, నీటిపుట్టుగు.

కంజుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

కంజో. వై. వి. పక్షివిశేషము. (కాఁజుయొక్కరూపాంతరము.)

కంట. దే. వి. 1. కనుట; "క. ఇంటంబెవులునఁజచ్చుట, కంటెంబాపంబులొందుగలవెన్నపుల కుఁ, బంటైకలనంబొలియుట, కంటనిధానంబు కంటకాదేమనకుఁ." భార. భీష్మ. ౧. ఆ. 2. నాట్యబంధము. "సీ. కంటయంచునఁగనుగట్టగ మనఁగనునాట్యబంధంబొప్పు." ఆం. భా. ప్ర. నాట్య.

కంటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎఱ్ఱతుమ్మెద; 2. కడుఁదురిఁగ.

కంటకపుంఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములువెంపలి.

కంటకఫలము. సం. వి. ఆ. పుం. పనస.

కంటకము. ఉభ. దే. వి. విరోధోక్తి. "రగడ. అతిమినసుజిగురునకునగునెకంటకమాడ." స్వా. 3, ఆ.—విణ. విరుద్ధము. "తగల. కడఁగిబుద్ధిబలంబుఁదద్దయుఁగంటకంబుగఁజేసి." భార. ఆర. ౬, ఆ.—సం. వి. ఆ. పుం, న. 1. ముల్లు; 2. చేఁపలోనగు వానియముక; 3. కాకి; 4. రోమాంచము; 5. వెదురు; 6. మూడిమొన.

కంటకారికి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాయడు.

కంటకుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. క్షుద్రశత్రువు.

కంటగించు. దే. అ. క్రి. 1. విరోధించు. "గీ. కంటగించునుసాంఖ్యయోగంబటన్న." కాశి. ౫, ఆ. "గీ. ఒంటికురువేరుపోఁచేకుఁగంటగింపరైర." ఆము. ౫, ఆ.—2. నొచ్చు. (చూ. అలుగులపడు.)

కంటగిల్లు. దే. అ. క్రి. నొచ్చు. "సీ. నసలక్రిందొడీమయెత్తినఁగంటగిలుమస్తకంబెట్టుమోచెసొకఅకుజడలు" పాండు. ౮, ఆ.

కంటలము. దే. వి. 1. చిల్లరసరకులుంచియెద్దుమొదలగు వానిమీఁదవేసెడుసంచులజత; "ఎ, గీ. నలయుముల్లెఁదెమ్ముకంటలపుటెడ్ల, నాయితముచేయుము." హరి. పూ. ౬, ఆ.—2. దూదిమూట.

కంటసము. దే. వి. విరోధోక్తి, విప్రలాపము. "ఎ, గీ. కంటసమ్మునాఁగనువిప్రలాపమ్ముచెలఁగు." ఆం, భా. ప్ర. వాగ్వ.

కంటసరి. వై. వి. మెడనుధరించెడియొకానొకసొమ్ము.

కంటియ. వై. వి. కంటె.

కంటివాలు. ద్వ. వి. (కల్లు+వాలు.) చక్రాయుధము. "సీ. ఇనిగదారుక్కికైదువసంకురివతేమ్మికంటివాల్లెరలబొక్కసములయ్యె." భద్రా. ౧, ఆ.

కంటు. దే. వి. పగ, విరోధము.

కంటె. యు. దే. అప. ఒకానొకవిభక్తి—వై. వి. మెడనుధరించెడి చక్రాకారపు స్వర్ణాభరణవిశేషము. "గీ. నలందవనమాలకంటెయుమలినతనువు." ఆము. ౬, ఆ. (కంటియయొక్కరూపాంతరము.)

కంట్లము. దే. వి కంటలముయొక్కరూపాంతరము.

కంకనుణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వల్లకి, వీణె.

కంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుత్తుక; 2. కుత్తుకయొక్క ధ్వని; 3. సమీపము; 4. మంగ.

కంకిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కంటె; "ఉ. కంకణ కంఠికాకటక కాంచి ముఖాభరణవ్రజంబుతో." వై. ౭, ఆ.—2. మెఱుపు.

కంఠీరథము. సం. వి. అ. పుం. బాలకాదులక్రీడాశకటము, డయనము.

కంఠీరవము. సం. వి. అ. పుం. సింహము, సింగము.

కంఠేకాలుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుఁడు, కఱకంఠుఁడు.

కంఠేరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దరిద్రుఁడు, బీద.

కండ. వై. వి. 1. పులకండము; "సీ. చిందిపిల్కాము లేమిచేసెడివనఁగావునెఱపైనకండమంటేఁగలుగాని." జై. ౦, ఆ.—2. మాంసఖండము*; "గీ. ఖండాగ్రైకొని కండతుండెములుగా ఖండించి." రామా. ౧, ఆ.—3. మాంసము*. "క. ఇందుభవత్తనువులఁగల, కండలునెత్తురును వేఁగఁగమువంగానీ, యండజపతికానందమ, ఖండంబగుచుండుఝుత్తుకలఁకలడఁపన్." మార్క. ౧, ఆ.

కండచక్కెర. వై. వి. పులకండము.

కండచక్క. వై. వి. కడుపులో కుడిప్రక్కనల్లనైయుండెడుమాంసవిశేషము, కాలఖండము. "న. కండచుక్కయనంగఁగాలఖండమలరును." ఆం భా. ద్వి. మ.

కండనము. సం. వి. అ. న. కంబూకము, తవుడు.

కండని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉలూఖలము. ఓలు.
కండియ. వై. వి. నూలికండె*.
కండువా. దే. వి. 1. వెడల్పుగలయంగవస్త్రము; 2. అడ్డదూలము.
కండువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. ఖర్జువు, తీఁట.
కండూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.——పై.——
కండూయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.——పై.——
కండూర. సం. వి. అ. స్త్రీ. దూలగొండి‡. అ. పుం. ము. కంద‡.
కండె. వై. వి. 1. జొన్నకంకి*; 2. పేనినసూలిచుట్ట*; 3. సాముచే మిక్కిలిగట్టిపడిన భుజముఖము*. "సీ. గుండెలుఁగండెలుఁగోళ్లనుగీళ్లనుదొడలును మెడలుఁదుత్తుమురుగాఁగ." అచ్చ. యు, కాం.
కండెము. వై. వి. సాముచేమిక్కిలిగట్టిపడినభుజముఖము. "కండెపుఁబిసాళియురఁబున." విజ.౧,ఆ.
కండోలము. సం. వి. అ. పుం. పిటము, గంప.
కండోలవీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాలవిణె, కిన్నెర.
కంతి. వై. వి. 1. గడ్డపలెఁబుట్టెడురోగవిశేషము; 2. దద్దు*. "ద్వి. దుడ్డునవీఁపుకంతులుగట్ట మోఁది." హరిశ్చ. ౨, భా. (ఇక్కడదద్దులనియే చెప్పవచ్చును. అయినను పాఠమిట్లున్నది.)
కంతు. దే. వి. గడువు.
కంతుఁడు. సం. వి. ఊ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.
కంతువు. సం. వి. ఊ. పుం. గాదె.
కంత్రాట్టు. ఆం. వి. పనిచేయుటకు ఒడంబడిక.
కంథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చింపిగుడ్డలనుగూర్చికుట్టిన బొంతె; 2. చింపిగుడ్డ; 3. మట్టిగోడ.
కంథటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంథ, బొంత.
కంథావాటము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాకారము.
కంద. సం. వి. అ. పుం. కందగడ్డ. (దీనిని గొందలు సైకృతముగా వాడియున్నారు.)
కందకము. దే. వి. అగడిత, పరిఖ.
కందణము. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. "సీ. కన్నాతచాంగణకందణంబుతిణింగి." ఆం, భా. ద్వి. తృ.
కందనగాయ. దే. వి. గుండియ. "మ. మునుముఁదెల్పునుదూఅఁదూఅమతికెంపుఁ వెండియుందూఅఁగం, దనగాయంగలనల్పుఁదోఁపనఖకోణశ్రేణిచేవిక్రమం, బునవాఁడుగ్రతఁగొన్నయట్టివిలసన్మూర్తిత్రయీతేజముఁ, గొనులీలఁ విదళింపవేయనురవక్షోభిత్తిమిథ్యాహరీ." ఆను. ౪, ఆ.
కందము. ఉభ. వై. వి. పశుజాతిమూఁపు*. "ఉ. కందముతీరువృత్తముల గౌరవముం బదసౌష్ఠవం బుసాం, పుందగిలక్షణస్థితులఁ బొల్చియలంక్రియనందమొందిపెం, పొందఁగసత్కవీంద్రకృతియుంబలెసాదులుసంస్తుతింపమిం, చెందురగంబుశబ్దవివశీకృతకోవిదరాజలోకమై." రామా. ౨, ఆ.- సం. వి. అ. పుం. 1. గడ్డ; 2. మబ్బు; 3. పద్యవిశేషము; 4. కందగడ్డ; 5. తామరలోనగువాని దుంప.
కందరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుహ; (ఇది యీయర్థమునందు ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగును.) 2. అంకుశము.
కందరాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండగొనుగు‡; 2. కలజువ్వి‡.
కందర్పుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.
కందళము. ఉభ. దే. వి. ఎద్దువీఁపుపై వేసెడుగంత. సం. అ. త్రి. 1. క్రొత్తమొలక; 2. అవ్యక్తమధురధ్వని; 3. ఉపరాగము; 4. కపాలము.
కందళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పెక్కెము; 2. ఒకవిధమయినపాదు; 3. ఇరువదియంగుళముల నిడివిగల లేడి. న్. పుం. ఇరువదియంగుళముల నిడివిగల యిత్తి. (అనికొందఱు.)
కందళించు. సం. అ. క్రి. అంకురించు, మొలచు.
కందళికము. దే. వి. ఎద్దువీఁపుపై వేసెడుగంత. "సీ. గూటపుఁదిరుగుళ్లుఁగొలికి దామెనత్రాట్లుఁగందళికముఁగోలెకదురుకోల." హంస. ౫, ఆ.
కందాయము. సం. వి. అ. పుం. సంవత్సరమునందు మూడవభాగము.
కందారి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. తీక్ష్ణకంటక.
కంది. దే. వి. సస్యవిశేషము, తువర. బ. ధాన్యవిశేషము. (దీనిభేదములు— కొండకందులు, పొట్టికందులు.)
కందు. దే. అ. క్రి. 1. తపించు; "క. కందుగలపసిఁడిగాఁచినఁ, గందివివర్ణమయినట్లు." భార. సభా. ౨, ఆ.—2. నలుపగు. "ఎ, గీ. అతనికరతలద్వయావర్తితమ్ములై, కందియునుమహోనుగంధకుసుమ, తతులుదొంటియట్లతమకంపువిడువక, యుండు." భార. అర. ౨, ఆ.—వి. 1. తాపము; "వ. కలాపూర్ణుండు నివ్విధంబున నవ్వనితఁ డెందంబు

కందువాపి."కళా.2,ఆ.—2. నలుపు; "వ. ఇందు బింబంబునందుఁ గందునుంబోలె వాలధియందు వాలంబులొకకొన్ని నీలంబులై యున్నయవి." కాశీ. ౬ ఆ.—3. బిడ్డ. "సీ. చిన్నివెన్నెలకందు వెన్నుదన్ని సుధాబ్ధిఁబొడమినచెలువతోఁబుట్టు మాకు." స్వా. ౨, ఆ.

కందుఁడు. వై. వి. కుమారస్వామి.

కందుకము. సం. వి. అ. పుం. ఆ డెడుచెండు. (రూ. కందుకము.)

కందురు. వై. వి. కందురీఁగ.

కందువ. దే. వి. 1. జాడ; "వ. అచ్చోటిపెద్దలపల నంగందువయెఱింగిచని తత్పుణ్యాశ్రమంబుప్రవేశించిరి." కాశీ. ౨, ఆ.—2. సంకేతస్థలము; "క. కందువచోటికిఁగొనిపో, వందారరుగుటయు." భార. మా. ౧, ఆ.—3. ఋతువు; "సీ. వానకందులవల దివారాత్రములుజలధారల బయళులందడియుచుండి." నిర్వ. 3, ఆ.—4. ఏకాంతము; "గీ. సకియలత్తెఱంగుసకలంబునూహించి, కార్యగతిదలంచికడుఁజలించి, యిందువదనయున్న కందువకేతెంచి. పొంచినిలిచియాలకించినపుడు." విక్ర. ౧, ఆ. (మఱియుకందువచుట్టము, కందువమందిరము ఇత్యాదులెఱుంగునది.)—5. చమత్కారము; "చ. నెలయందయించునప్పుడలనీరజముల్ కుముదంబులౌనుఱేల్, కలువలదాయరాకకుఁబగల్ కుముదంబులు నీరజంబులౌఁ, దలఁపఁగనింతవింతగలదాయని కందువ మాటలాడుచుం, దనరెఁ గిరీటిసారెదనప్రాఢివిశారదుఁడెన్నుచుండఁగన్." విజ. ౧, ఆ.—6. ప్రదేశము; "క. నీకెదురుచూచుచుండితిఁ, గాకుత్థాన్వయవరేణ్యకడునద్భుతమీ, లోకమునన్నిట్టిచరితం, బేకందువనైనఁగలదెయెవ్వరికైనన్." నిర్వ. ౧౦, ఆ.—7. సామర్థ్యము. "వ. సారథ్యంబుసేయువాఁడు లేమికివిషాదంబు నొందినసీకందువసైరంధ్రి చెప్పి నంబ్రియంబంది నిన్నుఁదోడ్తేరనన్నుంబనిచిన." సం."అచచక్షుహయజ్ఞానేసైరంధ్రీకాశలంతవ." భార. విరా. ౪, ఆ.—8. తెగ; "లయగ్రాహి. దితినందనులతోడన్, బొందుపడసంధియొకచందమునఁజేసి రిరుకందువలవారు నరవిందభవునాజ్ఞన్." వి. పు. ౧, ఆ.

కందుపాఱు. దే. అ. క్రి. (కందు+పాఱు.) మలినమగు. "అరవిందవిరోధియుఁగందువాఱె." కా. ౨, ఆ.

కందువు. ఉభ. దే. వి. బిడ్డ. (ఇది ప్రాచీనకవిప్రయోగములందు వు వర్ణాంతముగాఁ గనఁబడలేదు. సం. ఉ. పుం, స్త్రీ. పెనము.

కందెన. దే. వి. బండియిరుసునకుఁ బూసెడుమసి.

కందెఱ. ద్వ. వి. (కన్ను+తెఱ.) ఆప్త. "మ. మఱువాడంధక వృష్ణిభోజయదుసామంతాగ్రణీసేవఁగం, దెఱగాసాత్యకిరామఁడుద్ధవుఁడువార్ధిక్యంబులోనైనకొం, దఱమాత్యుల్ దనుఁజుట్టిరానమరెనాస్థానంబునంగృష్ణుఁడా, కఱకంఠుండుపరీతపారిషదరేఖంబూఁచుచందంబునన్." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

కంధర. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. మెడ. (రూ. కంధరము.) అ. పుం. ము. మబ్బు.

కంధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

కంప. దే. వి. ముండ్లమండ.

కంపకోట. ద్వ. వి. వెదురుపేములో నగువానిచేఁ గోటకుఁ జుట్టునేర్పఱపఁబడిన యావరణము, ప్రాచీనము.

కంపగోడ. ద్వ. వి. కంపఘాఁతినగోడ.

కంపణము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుధవిశేషము. "వ. కణయ కంపణ ముసల ముద్గర పరిఘ పరశ్వధ కరవాల భిండివాల ప్రముఖ ప్రహరణంబులు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

కంపనము. సం. వి. అ. న. 1. కదలుట; 2. వణఁకుట. విణ. 1. కదలునది; 2. వణఁకునది.

కంపము. సం. వి. అ. పుం. వేపథువు. వణఁకు.

కంపరము. దే. వి. పాడె, ఖాటి.

కంపించు. సం. అ. క్రి. వణఁకు.

కంపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వణఁకెత్తినది.

కంపిల్లము. వై. వి. కాంపిల్యము.

కంపు. దే. వి. గంధము. "చవదిటులంటకంపెఱుఁగఁ జాలదువాసిక." భార. అశ్వ. ౨, ఆ. (వాడుకయందు దుర్గంధమని చెప్పుదురు.)

కంపుఁదుమ్మ. దే. వి. (కంపు+తుమ్మ.) విట్టిదిరము.

కంపుటిరుగుడు. దే. వి. (కంపు+ఇరుగుడు.) భస్మగర్భ.

కంపె. దే. వి. తాంబూలపాత్రము. "సీ. తాంబూలపాత్రంబు తబుకటంచనఁగను గంపెయఁచనఁగను గుంపెయనఁగ, జాలవల్లికయనఁగను." అం, భా. ద్వి. మ.

ఒఱవఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. ఒఱగఁబడు. "చ. ప్రాణ మర్మములో, వదలిశతాంగయష్టిసొఱవంబడ."భై. ౬, ఆ.

ఒఱవు. దే. అ. క్రి. ఒఱగుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఒఱవఁబడు.)

ఒఱుబీజము. మి. వి. (ఒట్టు+బీజము.) ఒకప్రక్క బీజముహఁచిన వ్యాధివిశేషము.

ఒట్టి. దే. విణ. కారమైనది, కటువు. "సీ. ఒకకొన్ని ద్రబ్బెడలొకకొన్ని తాలింపులొకకొన్ని విధములయొఱ్ఱచేరులు." పాండు. ౪, ఆ.

ఒట్టుకసింద. ద్వ. వి. కచ్చురా?.

ఒట్టున. దే. వి. ఒట్టుదనము, కారము.

ఒట్టియ. దే. వి. సాధువుకానియావు, సుకత. విణ. వక్రము.

ఒట్టు. దే. విణ. గొప్పది, పెద్దది.

ఒట్టె. దే. వి. ఒట్టియుయొక్కరూపాంతరము.

ఒలయు. దే. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు; "శుభానిలము లొలసె." భై. ౬, ఆ.—2. ప్రవేశించు; "సలిల కేలికి నెలసియునొలయక." నిర్వ. ౧, ఆ. — 3. కలఁగు. "గీ. పార్శ్వమానీబూర్వపక్షోష్టమినిజతు, ర్దశినినుభయపక్షవశతపచ్చు, నష్టిఁబంచమినినిస్థమైనుపవాస, మున్నవివిధశుభములొలయునంద్రు." భార. ఆను. ౪, ఆ. 4. కలయు, చేరు. "ఆ. ఒలసినీపుత్రులెల్లనొండొరులతోడ, నెట్లొడంబడియుండుదురట్లచేయ, వలయు." భార. సభా. ౨, ఆ.—స. క్రి. 1. చుట్టుకొను; "గీ. సురసిద్ధ, సాధ్యకన్యలట్టిసఖులునూర్వు, రొలసితన్నుఁగొలుచుచుండఁగ." భార. ఆర. ౨, ఆ.— 2. కదియు. "ఉ. తప్పిదారివె, న్నొలసినమాఱు వెన్నె ఱుఁగ కుండుటయొచ్చెము సాదికోటి కంచు." ఆము. ౨, ఆ.

ఒలి. దే. వి. ఒలుపు, దోఁపుడు, అపహరణము. "క. మొలకలురాజకుమారులు, తలిదండ్రులులేనివారు దయకర్హులుభూ, తలమునఁగల ప్రజలందఱు, నొలిచినవొలిఫాడెదరు సుయోధనుబాధన్." భై. ౧, ఆ.

ఒలికి. దే. వి. సాదపేర్చెడుచోటు. "ఎ, గీ. ఊర నుండనొల్లఁడొలుకులలోఁగాని." వీర. ౨, ఆ.

ఒలుకులమిట్ట. దే. వి. (ఒలుకులు+మిట్ట.) కాడు, శ్మశానము.

ఒలిదామర. ద్వ. వి. (ఒలి+తామర.) ఒకానొకచెట్టు.

ఒలియు. దే. అ. క్రి. తోలుదోఁగు. "క. వదలకపెనఁగిపడుండ్రన్, బదియేవురనొక్క పెట్టఁబట్టి ధరిత్రిన్, జెదరఁబడవైచిపవనజుఁ, డదయుండై వీఁపులొలియనందఱనీడ్చున్."భార. అది. ౫. అ.

ఒలిపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఒలి+పడు.) దోఁపుడుపోవు. "సీ. ఒలిపడ్డసెవముఁగలలేనిసిరిచెప్పిచుట్టలపైదాడిపెట్టువారు." ఆము. ౬, ఆ.

ఒలుకు. దే. అ. క్రి. 1. చిందు, "చ. కలశతనూజయు చ్చెరువుకాశికయందొకశంభులింగమున్, దిలలనుసక్షతంబులనుధీనిధియొక్కఁడు పూజచేసిపో, నొలికినవాని మేయుటకునోలిఁ బ్రదక్షిణమాచరించి, స్టెలుకశిరముందొఁగకెక్కె నుబోరజతాద్రికూటమున్." కాశీ. ౬, ఆ.—2. కాఅు. అం. ప్రే. కార్చు. (చూ. మొక్కలము మూడవయర్థము నుదాహరణము.) స. క్రి. 1. చల్లు; "గీ. తానుజనివిప్రులును వసితాజనంబు, నేసలోలుకసింహాసనాసీనుఁడయ్యె." భార. విరా. ౫, ఆ.—2. పోయు. "సీ. నెయ్యిరఁబన్నీట నింపలావఱొక్కనెలఁతతీవలకెల్లనీరమొలుకు." కవిక. ౬, ఆ.

ఒలుచు. దే. ప్రే. 1. ఒలియఁజేయు, తోలూడ్చు; 2. అపహరించు. (చూ. ఒలి.)

ఒలుపు. దే. వి. ఒలుచుట. (ఒలుపుఁబప్పు. మొ.)

ఒలె. దే. వి. (చూ.) ఒల్లియ. "సీ. పైఁడిబాసముచెట్లఁబడవైచిద్రుడ్డుపెట్లకుఁబాఱుచునెయొలెల్ వైచువారు." ఆము. ౬, ఆ. (ఒల్లెయొక్కరూపాంతరము.)

ఒల్ల. వై. క్రి. విణ. అల్లయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఒల్లన.)

ఒల్లఁబాటు. ద్వ. వి. (ఒల్లమి+పాటు.) అపేక్షలేమి, ఒల్లమి. విణ. అపేక్షింపఁబడనిది. "గీ. ప్రాణములనర్థములనొల్లఁబాటునేసి."భార. భీష్మ. ౧, అ.

ఒల్లఁబోక. దే. వి. (ఒల్లమి+పోక.) అనాదరము. "ద్వి. మెల్లనఁబాపచ్చి మెచ్చినాకీక, యొల్లఁబోకలుసేసెనెల్లఁబోనిన్ను." రా. ఆర, కాం.

ఒల్లఁబోవు. దే. అ. క్రి. (ఒల్లమి+పోవు.) 1. మూర్ఛిల్లు; "గీ. అడ్డపడిగురుండుదొడ్డనారసమువ, క్షుంబుదూఱ నేయసవ్యసాచి, యొల్లఁబోయి తెలిసి పెల్లేసెనక్కుంభ, జస్తుమీఁదనిశితసాయకములు." భార. ద్రో. 3, ఆ.—2. వాడు; "గీ. మెండుమీఱి నపగటబీఱెండదాఁకి, యొల్లఁబోయినలేబొండు

మల్లెపొదల, తుదలఁజప్పటఖైకదుదొడ్డలగుచుఁ. బొడమె మొగ్గలగములగ్గిబొబ్బలల్లుఁ." ఆము. ౨, ఆ.—౩. ఆదరింపఁబడనిదగు. (చూ. ఒల్లఁబోక.)

ఒల్లగిల్లు. దే. అ. క్రి. ఆదరింపఁబడనిదగు. "మ. పతిచూపుఁ సతిచూడ్కియుఁ సమగతిఁ బ్రస్ఫీతరాగంబులై, గృతివాయం బుయిలోటయొల్లగిలనుద్వేగంబుఁ ప్రేమరి, చ్యుతివాటిల్లఁ బరస్పరాంగములపైనొండొండప్రాఁకంగఁ, ద్వత్తురాపస్థకృతార్థదంపతులయోజఁ బొల్చెనిర్వ్యాజతఁ." హరి. ఉ. ౩, ఆ.

ఒల్లన. వై. వి. తిన్నఁడనము, అల్లన. "క. వల్లనకాంతలుతపకథ; లెల్లనుబాడంగ నీరజేక్షణుఁడంతఁ. వల్లవబలసంయుతుఁడై, యొల్లనగోష్ఠంబుచేరెనుర్వీనాథా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఒల్లమి. దే. వి. వలవమి. (వలచుధాతువుయొక్క వ్యతిరేక భావార్థకరూపము.)

ఒల్లియ. దే. వి. 1. వస్త్రము; "వెల్లతలయొల్లియమాళిదృఢంబుగానమర్చఁ." భార. కర్ణ. ౩, ఆ.—2. ఉత్తరీయము. "సీ. శంపాలతికతోడిజలదంబుకైవడి మెఱుఁగుటొల్లియతోడి మేనివాని." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ.

ఒల్లె. దే. వి. ఒల్లియయొక్కరూపాంతరము. "ఒక్కపరిశుద్ధపుసైకపుటొల్లెఁగట్టి." ప్రభా. ౪, ఆ.

ఒల్లెంక. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఒల్లెవాటు. దే. వి. అంగవస్త్రము కుచ్చెపెట్టి మెడచుట్టిరాభుజములమీఁద వైచుకొనుట.

ఒవ్వు. దే. అ. క్రి. గిట్టు, సరిపడు. "క. ఒవ్వనివారల యెదురను, నిర్విధమున భంగపడితి నేను." భార. ఆర. ౬, ఆ.

ఒసఁగు. దే. స. క్రి. ఇచ్చు. వి. 1. ఈవి, త్యాగము; "మేయొసఁగుఁదప్పింపఁ." ఆము. ౬, అ.—2. బహుమానము. "ఎ,గీ. చూచిసామాజికులుతమ సామ్యులెల్ల, నొసఁగులుగ వైవ." ప్రభా. ౪, అ.

ఒసపరి. దే. విణ. 1. సుందరుఁడు; "ఒసపరిఁగన్న." —2. ఉత్కృష్టము. "ఒసపరిబొగులాఁడి."

ఒసవు. దే. స. క్రి. ఒసఁగుయొక్కరూపాంతరము. (ఇచ్చుటకు.—"పిన్న బిడ్డలకుఁ బన్నుఁడు మెచ్చి యొన్నఁడొసవెఁ బరిమళుల్." వి, పు. ౨, ఆ.)

ఒహో. దే. అవ్య. సంబోధనమునందు వచ్చును. "ఒహోకుమారయనుచుఁ వ్యాసుండుచీరంగ." భాగ. ౧, స్కం.

ఒళవరి. దే. విణ. (ఒళవు+అరి.) మర్మజ్ఞుఁడు. (చూ. ఒళవు.)

ఒళవు. దే. వి. 1. మర్మము; "వ. ఇయ్యొళవుసకియలకుంజెప్పకుమని రాచిల్కకుఁ బ్రియంబు సెప్పుచు." పెద. ౨, అ.—2. రోఁకువ; 3. వీణాదండము, ప్రవాళము. "ఎ, గీ. చారువాక్విలేనిచాపదండమునోజ. లలితతంత్రిలేనియొళవుఁబోలె." రా. ఆర, కాం. ౨, ఆ.

ఒళ్లు. దే. వి. ఒడలుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. ఒళ్లొరకమున్న వచ్చి యొకయంగన చూచెవరేంద్రచంద్రునిఁ." కవిక. ౩. ఆ. (ఇది వెళ్లుసళ్లు లవంటిది.)

ఒళ్లుపెట్టు. దే. అ. క్రి. బలియు.

ఓ.

ఓ. ఒకయక్షరము. దే. అవ్య. 1. పిలిచినప్పుడు ఎచ్చరించుకొనుటను తెలుపును; "శా. ఓనావేభవబంధముల్ చెఱుపవేయో దేవకీనందనా." ఉ, హరి. ౨, ఆ.—2. సందేహమును తెలుపును; "ఈశ్వరుండనుకూలింపఁదలంచునోతలఁపఁడో." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ. — 3. ఊహను తెలుపును; "మేలుదొరకొనువిధమెట్లో." భార. శాం. ౩, ఆ.—4. ప్రార్థనాదులను దెలుపును; "ఉ. రండోదనవాసులారవినరోమునులార యవాధవాక్యముల్." పేర. ౨, ఆ. "కుటుంబసహితంబైచేరుఁడోనాకముఁ." (ఇక్కడ విధినితెలిపెడి.) కాశీ. ౫. ఆ.—5. ఆజ్ఞను తెలుపును; "గీ. ఒక్కదనుజాధముండు మొఱ్ఱోయనంగ, నన్నుఁజేటగొనిపోయెడునన్నలార." భార. ఆర. ౫, ఆ.—6. అస్ఫుటను తెలుపును; (చల్లోచల్ల.)—7. ప్రశ్నమును తెలుపును "క. వారుదెసలొత్తుకొని యుద్ధరారాజ్యంబిచ్చిపోయిరాపోరో." భాగ. ఉద్యో. ౨, ఆ.

ఓంకారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రణవము.

ఓండ్ర. దే. వి. గాడిదయొక్కకూఁత.

ఓండ్రఁచే. దే. అ. క్రి. ఓండ్రపెట్టు.

ఓఁక. దే. వి. పుల్లకలివె.

ఓఁకలివె. దే. వి. (ఒఁక+కలివె.)——పై.——

ఓకర. వై. వి. 1. పిత్తవ్యాధి మొదలగువానివలన ధ్వని పూర్వకముగా కడుపులోనిది నోటికివచ్చుట*; 2. రోఁత*.

ఓకరించు. వై. అ. క్రి. 1. ఓకరవచ్చి ఉమియు*; 2. రోఁతపడు*.

ఓకరింత. వై. వి. 1. ఓకరించుట*; 2. రోఁత*.

ఓకస్సు. సం. వి. స్. న. 1. ఇల్లు; 2. స్థానము. (ఈ శబ్దము అకారాంతపుంలింగమునగును.)

ఓకిలి. వై. వి. (చూ.) ఓకర*.

ఓకిలించు. వై. అ. క్రి. 1. ఓకరించు*; 2. రోఁతపడు*. "చ. మనమునసోకిలించిమఱుమాటకుఁగిరిపాటుతోడుగా." (మీఁదమఱీయొకచోట.) "వ. అనుటయునమ్మునీంద్రుండు నెమ్మనంబునందనికినయేవంబునుభావంబునంబొడమినరోషంబునుమేలఁబునందెలుపుచు." ఉ, హరి. 3. ఆ.

ఓకిలింత. వై. వి. 1. ఓకరింత*; 2. రోఁత*.

ఓకు. గ్రా. దుర్భిణియద్దము.

ఓగాత్మ్యము. వై. విణ. అమంగళము*. (ఇది వాడుకలోనిది.)

ఓగిలము. వై. విణ. యోగ్యము. "సీ. ఆటలుపసిబిడ్డయాటలైపెంకుటీయొంగులయాటలఁబడనోగిలముగ." లక్ష్మీ. ౨, ఆ. "ఉ. పాజగదేకవీరభవదీయకరాజ్యములెందుఁబోయెనే, రాజులునోర్వలేనిబలుగర్వ సునోర్చినయట్టినీవుని, స్తేజము నొందియల్వని గతింగొఅమాలినకుక్కి-మీఁదనీ, యోజననాథుపాటువడనోగిలమై తెమదీయసల్లభా." భో. ౫, ఆ.

ఓగిరము. వై. వి. ఓరిమి, అన్నము.

ఓగు. దే. వి. ఓడు "ఓగుదానవచ్చు."—విణ. 1. ఓడైనది; (అది ఓగోబాగో.)—2. మూర్ఖుఁడు. "ఓగునోగుమెచ్చు."

ఓగులాడుచు. దే. అ. క్రి. దేవురించు.

ఓఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. ప్రవాహము; 3. పరంపర; 4. నృత్యాదిద్రుతమానము; 5. ఉపదేశము.

ఓచెల. దే. అవ్య. ఓచెల్లదియొక్క రూపాంతరము. "మ. కలుచంగోశపెలంబు వల్వడియడఁకఖర్గాహిహైఁబచ్చుచోఁ, జలనంబింపక లేకయాతనిరిపుత్రిపాలసంఘాతమో, చెలహస్తాంబురుహాంగుళీమయమహాసిద్ధౌషధిపల్లవాం, చలముల్ మేసిభజించుజాగిలికతన్ సంగ్రామరంగంబులన్." వై. ౫, ఆ. (కొన్ని ప్రతులయందిక్కడ ఒచ్చెలయనియు పాఠము కనఁబడుచున్నది.)

ఓచెల్ల. దే. అవ్య. (ఓ+చెల్లె.) సంతాపమును తెలిపెడి. "క. ఓచెల్లబిరహిణీవధ, మేచతురతనీకు." స్వా. 3, ఆ.

ఓజము. సం. వి. అ. పుం. (జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు) బేసి.

ఓజస్సు. సం. వి. స్. న. 1. తేజము; 2. బలము; 3. ఉత్సాహము; 4. వెలుఁగు; 5. ఎండ.

ఓజ. యు. దే. వి. 1. క్రమము; "గీ. మావటిఁడల్లనల్లనమడగజంబు, నిచ్చతోఁగూడనోజకుఁదెచ్చునట్లు." మార్క. 3. ఆ.—2. విధము; "శా. ఏచాయంజూచినదోఁచుక్రొమ్మెఱుఁగునోజన్ నచ్చికన్నిచ్చరా, మేయన్." రామా. ౫, ఆ.—3. స్వభావము; "ఎక్కు, ళ్లనోజలుఁగైదువలును గొలువుగమి." అచ్చ. యు. కాం.—4. ఆజ్ఞ. "గీ. వాసవేంద్రులఁబంపుమువలనుగాఁగ, నుదయవేళకుఁజనుదేరనోజచేసి." రా. యు, కాం.—వై. 1. ఉత్సాహము; "మ. హాలికుఁడెంతయు నీజదున్ను నెడసీరాగ్రంబునంబొందిప్రా, ణులనే కంబులుచచ్చు." భార. ఆర. ౫, ఆ.—2. ఉపాధ్యాయుఁడు; (ఒజ్జయొక్క రూపాంతరము.) "ఇతఁడుమాయాజాలములకునాడోజ." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—3. భయము*. "చ. బర్వదిభుజశాఖలన్ బటుశిరంబులనోజయొనర్పఁజూడ్కి-కిన్." రా. ఆర, కాం.

ఓజేపుడు. ద్వ. అ. క్రి. క్రమపడు.

ఓజేబంతి. వై. వి. ఒజ్జబంతియొక్క రూపాంతరము. "చ, గీ. అనుపమతాత్రధర్త, పరత నృపపుష్పక్రి-కతఁడోజబంతియనఁగ." కా. ౧. ఆ.

ఓట. దే. వి. 1. భయము; "ఉ. ఎవ్వతెవీవుభీతసురకేళ్ళణయొంటిఁజరించెదోటలే. కివ్వనభూమిసి." స్వా. ౨, ఆ.—2. సంకోచము. "ఓటయొకింతయేనియు సుయోధనుచిత్తమునందులేదు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

ఓటమి. దే. వి. 1. భయము; "క. ఓటమితోనెల్లప్పడు. పాటుమునఁబనులుచేసిబాలుఁడతోనే. యాటలకుఁబోకయొకజం, జాటంబునులేకభక్తిసలుపుదుననఘా." భాగ. ౧. స్క. ౧.—2. భంగము. "క. కావునసీయోటమినీ, కేవిధమునఁబాయు." కళా. ౭, ఆ.

ఓటము. దే. వి. అపజయము. "వ. దురోదరపరాయణుండైన యన్నారాయణుండు గెలుపుమొ

టంబునుసంగావద్దేవిద్వయంబుతోవినోదించు చు." ఉ, హరి. 3, ఆ. "నా యికలంగందర్పుడో టంటెఱుంగఁదతేమి." ఆము. ౫, ఆ.

ఓటఱు. దే. అ. క్రి. నిస్సత్వమగు. "గీ. పల్లియలు వైచియోదముల్ పెల్లుద్రవ్వి, తార్చివేసఱి యురులాగ్గి తనిసిడయ్యఁ, దోలి యోటఱిపోనీక దొడ్డినాఁగ, పొడువ నడుఁచు నలుదెసఁబొంచి యోడి." హరి. పూ. ౬, ఆ.

ఓటాఱు. దే. అ. క్రి. ఓటఱుయొక్కరూపాంతరము. "క. వేఱొకవిలుగొనియమ్ములు, గీఱిమెఱుఁగునా రసములుగిఱ్ఱిఱొలిపినవో, టాఱిమెయింగ్రొన్నెత్తురు, పాఱనతఁడు తేఱిమీఁదఁబడిమార్చల్లెన్." భార. ద్రో. ౫, ఆ. (ప్రే. ఓటాఱుచు.)

ఓటిల్లు. దే. అ. క్రి. ఓడు, సంకోచించు. "ద్వి. తన్ని యంతటఁబోకతనపిటిలోన, నున్నఁజంపుదునని యోటిలకాఁడె." రా. యు, కాం.

ఓటిల్లుచిందఱ. దే. వి. శాలక్రీడావిశేషము. "ఎ, గీ. చిక్కనాబిల్లలోటిల్లుచిందఱాది, యైనకైశికక్రీడావిహారసరణి." కాళ. 3, ఆ.

ఓటు. దే. వి. 1. అపజయము; 2. భంగము. అవ్య. ప్రశ్నమును దెలుపునది. "గీ. నీటఁబుట్టినవాఁడు కాఁడోటుపన్నిన." స్వా. 3, ఆ.

ఓటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. అపజయపడు; "వ. ఏనోటుపడితి నేనినఖిలమహీరాజ్యంబునీయదియ. నీ నోటుపడితేనిదమయంతినాయదె." భార. అర. ౨, ఆ.—2. మోసపోవు. "వ. మఱియును బ్రియాలాపంబులు పలుకుగోమాయుమృదుమధుర భాషణంబులకునోటుపడిగార్దభంబిట్లనియె." పంచ. నా. ౫, ఆ.—స. క్రి. కోలుపోవు. "గీ. మున్ననోనోటుపడిమఱితన్ననోటుపడియెనో." భార. సభా. ౨, ఆ.

ఓటుపాటు. ద్వ. వి. ఓటుపడుట. "గీ. మొనసినిశితాస్త్రములువానిముఖమునిండ, దీటుకొలిపిన వాఁడోటుపాటులేక." అధ్యా. యు, కాం.

ఓటుపోవు. దే. స. క్రి. (ఓటు+పోవు.) ఓటుపడు. "అనియనుజాదంబునందుఁబ్రాణ మోటుపోయె." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. (లేఖనగ్రంథములయం దోటుపోయెనిపాఠము.) (ప్రే. ఓటుపుచ్చు.)

ఓటుసేయు. ద్వ. స. క్రి. (ఓటు+చేయు.) భంగపఱచు. "క. పొన్నపువ్వుతోడఁబోల్చులోకుల మాట, నోటుచేసి వెల్పుబోటినాభి, విస్తరిల్లెనపు డు వెడఁదబావినిబోల్చు, నేర్పుకాంద్రమాట నేటుచేసి." రసి. ౬, ఆ.

ఓడ. వై. వి. కలము, నావ.

ఓడంగి. వై. వి. 1. ఓడవాఁడు; 2. పడవవాఁడు; 3. దోనెకు లోతట్టు వేసెడు దూలము.

ఓడిక. దే. వి. తనయిచ్ఛఁబాఱెడు నీరు, ప్రవాహము. "క. ఏడాకుపొన్నకొమ్మలు, క్రోడాడెడునడవిగోరుఁగోదమలుమోద, క్రీడఁదనరుచాడ్పునఁబై, నోడికలయి పువ్వుఁదేసి లురలఁగ నొప్పెన్." హరి. పూ. ౭, ఆ. "చ. అనవిని మేఘవర్ణుఁడనిలాత్మజుతోనను నీకుఁబుట్టిమ, జ్జనకుఁడు ముజ్జగంబులఁబ్రశస్తివహించెనహల్యరామచం, ద్రునిచరణాబ్జరేణువునఁదోఁగిశిలాకృతి పీడుకొన్నలా, గున సురసింధుతోయములఁగూడిన యోడికవాఁగుకైవడిన్." (ఇక్కడ ఓడికకు ప్రవహించునట్టిదియని అర్థము.) జై. ౧, ఆ.

ఓడిగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రవహించు; "గీ. ఊదకమున్నతభూమిపైనుండలేక, పల్లమునకోడిగిల్లిన పగిదినతఁడు, కదలెఁధీర్థాంతరములకుఁగాశినుండి." కాశీ. 3, ఆ.—2. పరుగెత్తు; "క. వెన్నెలపడమటిదిక్కునకున్, బలపలనైయోడిగిలఁగఁ బలపలవేగెన్." జై. ౧, ఆ.—3. కాలు. "సీ. బ్రహ్మాండరంధ్రముమీఁద బాఱి యయ్యింద్రియద్రవమోడిగిల్లెనేత్రములలోన." సం. "నేత్రాద్యాంతస్యసుస్రావశతథాద్యోతయన్దిశః." కాశీ. ౪, ఆ.

ఓడినక్క. ద్వ. వి. పొట్టినక్క. (అప్ర.)

ఓడు. దే. అ. క్రి. 1. అపజయపడు; "క. పినుకర్ణునికేనోడితి." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—2. పాఱు; "చ. వెఱచి నిమీలితాక్షులయి వెన్కకొదింగెడి పువ్వుఁబోఁడులన్, వెఱపకుఁడోడకుండనుచు." హరి. పూ. ౮, ఆ.—3. భయపడు; "వ. నీకన్యాత్వంబుదూషితంబుగాదోడకుమనిదానికి పదంబిచ్చి." భార. ఆది. 3, ఆ.—4. సంకోచించు. "అని ప్రార్థించినఁజంపనోడికృపతో హావేళకుంబోయె." మై. ౨, ఆ.—వి. కుండలోనగువానితూఁటు, ధార. (ఓటికుండ. మొ.)

ఓడుబిల్ల. దే. వి. ఇఁటిపైఁగప్పెడి పెంకు. "కెంపుటోడుబిల్లలగరిడీలు." వసు. ౪, ఆ.

ఓధ్యాణము. సం. వి. అ. న. 1. భూషావిశేషము; "విచిత్రోధ్యాణబంధనకటిశోభాంవిధాయచ."

హాల్యాస్యమాహాత్మ్యము. ౨౬, వ. అధ్యాయము. 2. ఆసనవిశేషము.

ఓఢ్రపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. దాసనము?.

ఓఢ్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. దాసనము?; 2. ఒకానొక దేశము.

ఓఢ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓఢ్రదేశస్థుఁడు, ఒడ్డెవాఁడు.

ఓతువు. సం. వి. ఉ. పుం. మార్జాలము, పిల్లి.

ఓదనము. సం. వి. అ. పుం, న. అన్నము, వంటకము.

ఓదము. వై. వి. (చూ.) అవదాతము. "క. వలయుఁ యోదముగాలము, కలిగికదామృగముఁబక్షిగజమురుసుముద, క్షులుపట్టుదురట్లయితన్. జ్ఞులువిజ్ఞానంబుకలిమిఁజాతురుపురుషుఁన్." భాగ. శా. ౧, అ. "గీ. వల్లియలువైచియోదముల్ చెల్లుద్రవ్వి." (ఇక్కడ వృషభములను పట్టునట్టి ఘట్టము.) హరి. పూ. ౬, అ. "వ. ఇవ్వాలవ్వాలకుఁడియోదత్రెవ్వకుండఁద్రవ్వినయోదంబులంబడి క్రొవ్వఱుగకమవ్వంబుసివ్వటిల్లంబట్టువడిన చివ్వంగులును." ఉ. హరి. ౧, అ. "ద్వి. అసురేశుఁడనులుఁలాయముఁబట్టితేర, నెఱపుగాఁద్రవ్వినయోదంబులనఁగ, నెఱసినపరిఘలనెలకొన్నదాని." రా. యు. కాం.

ఓదారుచే. దే. స. క్రి. ఊరార్చు, ఆశ్వాసించు.

ఓదియ. దే. వి. ఓదె.

ఓదె. దే. వి. కోఁతకోసి చేనియందక్కడక్కడనుంచెడు వెన్నుపోఁపలప్రోసు. (ఓదియయొక్క రూపాంతరము.)

ఓదెకొంగ. ద్వ. వి. ఒకదినుసుకొంగ.

ఓదెకొఱుసు. దే. వి. ఓదెకొంగ. (అప్ర.)

ఓనికట్టు. దే. వి. కొండలనడిమి గొందిదారి.

ఓపిక. దే. వి. 1. శక్తి; "ఓపికవాణినీకుఁగలయోపిక వాణికిలేదు." హరిశ్చ. ౫, అ.—2. క్షమ. "ఉ. ఓపికలేకచచ్చిన మహాహారగముంగొనివచ్చికోపినై, తాపసుమాఁపుపైనిడినదారుణచిత్తుఁడ." భాగ. ౧, స్కం.

ఓపు. దే. అ. క్రి. చాలు. (వాఁడిపనిచేయనోపును. మొ.)—వి. ఓపిక. "ఉ. నీవునొకతాలిమిగల్గినవాఁడవైనెపం, బొప్పినఁజెల్లె నీనిలుపునోపునుఁజాతముగాకయిచ్చుటన్." భాగ. విరా. ౫, అ.

ఓమటి. దే. వి. అన్నము. "సి. అన్నంబు వెలయుచుండు, బువ్వయోమటికూడుబోనమువంటకంబోలు మోగిరమన." ఆం. భా. ద్వి. వై.

ఓమనగాయలు. దే. వి. బ. (ఓమన+కాయలు.) ఓమనగుంటలాడుగింజలు.

ఓమనగుంటలు. ద్వ. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము. (చూ. అచ్చనగండ్లు.)

ఓమనపీఁట. ద్వ. వి. ఓమనగుంటలాడు పీఁట.

ఓమను. దే. వి. ఒకానొకయంగడిదినుసు, దీప్యము.

ఓము. దే. స. క్రి. కాచు, రక్షించు. "గీ. ధర్మసాధనంబుతనువుధర్మముపరి, జ్ఞానదాయియట్లుకానఁదనువు. నోమవలయుమర్త్యుఁడేమిటనేమఱ, కాత్మహితముగోరియనఘచరిత." భాగ. అశ్వ. ౧, అ.

ఓయన. దే. వి. ఒయ్యన. "క. ఈయగ్ని దేవుఁడసురకు, నోయనఁజెప్పఁటయుఁపినిమహాగ్రాక్రృతితో, నాయసురసన్నసూకర, మైయప్పుడయెత్తుకొనిరసయంబునఁజనుచోన్." భాగ. ఆది. ౧, అ. (యకారము ద్వత్వాద్విత్వములై ప్రాసములయందు మాటికొకటిచెల్లుట ప్రయోగములయందుఁ గనఁబడుటచేతను దొరకియుండెడి యీయొక ప్రయోగమును అద్విత్వయకారమే యుండవలయునను నిర్బంధములేనిదిగానుండుటచేతను ఇది యిట్లేయుండవలయునని నిర్ధారణచేయ శక్యము గానుండలేదు.)

ఓయారము. దే. వి. ఒయ్యారముయొక్క రూపాంతరము.

ఓయారి. దే. వి. ఒయ్యారియొక్క రూపాంతరము.

ఓయి. వై. అవ్య. పురుషసంబోధనమునందు వచ్చునది. (ఇందలి యివర్ణమునకు పురుషసంబోధనమునందు వికల్పముగాను ఇతరసంబోధనములందు నిత్యముగాను లోపంబగు. మఱియు నర్థవిశేషములయందుఁదనివర్ణంబులు దానికాదేశంబులగు. "ఓయీత్యాయుఁత్రణంచ వికృతౌస్యాత్" అను సూత్రసారస్యమాయార్థకల్పనకు హేతువయ్యెడి. బాలసరస్వతీయతమునుఁదియ. "వికృతౌవత్రవాలోపస్సంబుద్ధ్యోయిపదేతుయేవ." ఇత్యాద్యథర్వణకారికార్థమును ఈమార్గమునే బోధించెడిని.) (రూ. ఓయీ.)

ఓయిరము. వై. వి. ఓగిరముయొక్క రూపాంతరము. "గీ. అగ్నిమంలోనసొక్కరుండొనొకాఁడొ, చేయఁడేమారుతముమనచెప్పినట్లు, పరుణుఁడెవ్వరివాఁడుమువ్వురునులేక, యాయితంబగునెబ్బంగినోయిరంబు." కాశీ. ౫, అ.

ఓర. యు. దే. వి. 1. అంచు; 2. ప్రక్క. బిణ. 1. ఒరగినది; (ఓరచూపు, ఓరగచ్చు. మొ.) 2. వంగినది. "ఉ. విశ్వధరాతలేశ్వరుం, డోరయొ నర్చెఁబాపభయ మొందినిజాననచంద్రబింబముఁ." వై. 3, ఆ.—వై. అహోరాత్రము. (ఉదా. ఓరంతప్రొద్దు.)

ఓరంతప్రొద్దు. వై. వి. (ఓర+అంతప్రొద్దు.) 1. దినమంతయు; "సీ. ఆశనమబ్బకయున్నవైననుశివరాత్రియోరంతప్రొద్దునునుపవసించె." కాశీ. ౪, ఆ.—2. ఎల్లకాలము. "ఎ,గీ. వెఱచకోడకయొకరుండువ్రేలఁజూపు, నెంతవాఁడక్కుమారునోరంతప్రొద్దుఁ, గలసిపాసిపోఁజాలనికతనమనము, నేలఁదలకాళ్లునిలువమినిజముగాక." ఉ, హరి. ౫, ఆ. (ఇది ప్రయోగములందంతట ఏకవచనాంతముగానుండినను ఒక్కచోటమాత్రము బహువచనాంతముగాఁ గానఁబడియెడి. "మ. బ్రహ్మమిత్రుండుశి,ష్యులకుఁ గంటనుత్తిఁబెట్టుకొని యాయుర్వేదమోరంతప్రొద్దులుఁ జెప్పఁ." స్వా. ౫, ఆ.)

ఓరగచ్చు. దే.వి.(ఓర+కచ్చు.)ప్రక్కకొదిఁగించినకాపీనము. "సీ. చనిచనియోరగచ్చుగఁజేసినిలుచుండికాల్దడవిడుచుఁదక్కకచెలంగి." భల్లా. 3, ఆ.

ఓరగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ఒరగు; 2. ఒదుఁగు. "సీ. ముందాకినీతనయుఁ జేచి, చేదిపాంచాలకేకయులాదిగాఁగఁ,గల్గుభూపాలకోటిమొగ్గరములెల్లఁ, గలఁగఁ దిరుగుదువడనోరగిలఁగఁబెల్లఁ, గిలఁగఁ దల్లడవడ రణక్రీడసల్పె." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

ఓరచ్చులు. ద్వ. వి. బ. (ఓర+అచ్చులు.) గుదికాలుఁచెడుచోట ఎత్తుగా అట్టలు వేసికుట్టిన ఒరట్ట చెప్పులు. "క. మొలనీలికాపెయునుబడ, ములనోరచ్చులుధరించి ముదముదలిర్పఁ, నెలగోలయుములుబంతియుఁ, బలపముఁగత్తియునుబూనిపటుసాహసియై." హరిశ్చ. ౫, ఆ.

ఓరణము. దే. వి. ఒకదినుసుదేగ. "సీ. కొఁజుఁదొఁజులఁబోవఁగానీకవానినోరణములఁ బఱపిశీఘ్రముఁ బతునిమి." రసి. ౧, ఆ.

ఓరపాక. దే. వి. పంచను దూలములులేక వెలిప్రక్క పంచికట్టినశాల.

ఓరపాటు. ద్వ. వి. ఒరగుడు. "ఉ. అందుకనొచ్చి పజ్జ్వలముఖుఁడల్గిగదాహతిమాణిభద్రుమా, లిం దిలకించి కొట్టినఁజలించియతండలమాళి యోరపా, టొందెఁదదాదిగారఘుకులోత్తమయాయన పార్శ్వమాళినాఁ, జెందెనళిఖ్య." ఉ, రా. 3, ఆ.

ఓరవలి. దే. వి. వన్నెకోక. (అప్ర.)

ఓరవోవు. దే. అ. క్రి. (ఓర+పోవు.) 1. ఒరగు; "గీ. అతనిఁగాంచితినతఁడశ్రులడరనడలు, చూడ్కి నామోము చక్కఁగాఁజూడకోర, వోవఁజూచుచుదీనతవొందియునికి, గనిమనంబునశోకంబుగదురనేను." భార.శల్య.౨,ఆ.—2.వంగు. "పాలఁతికన్నెమలోరవోనివింధ్లు." చంద్ర.

ఓరసింపు. వై. వి. ఓరసిల్లుట. "సీ. విడిచియువిడఁజాలకెడతాఁకుసిగ్గుమోరోరసింపులయింపుతొరసింప." అని. 3, ఆ. (చూ. అరగింపు.)

ఓరసిల్లు. వై. అ. క్రి. ఓసరిల్లు, తొలఁగు. (రూ. ఓరసిలు. "చేయిసాఁచిననోరసిలుపయోజాతన.") కవి. 3, ఆ.

ఓరిమి. దే. వి. ఓర్పు, క్షమ.

ఓరు. యు. దే. వి. ఇంటితిన్నెగోడలయడుగుననుమూలలనుతీర్చుడు ఎఱ్ఱమట్టిపట్టె.— వై. ఉప. పెద్ద. (ఓరుగాలి. మొ.)

ఓరుగాలి. ద్వ. వి. మిక్కిలి బలిమిగలవాయువు, ప్రకంపనము. (చూ. ఒఱలు.)

ఓరుచు. దే. అ. క్రి. 1. క్షమించు; 2. సహించు. ఓడుధాతుప్రేరణము, ఓడించు. (రూ. ఓర్చు.)

ఓరుతీయు. దే. అ. క్రి. ఇంటితిన్నెగోడలయడుగుననుమూలలను ఎఱ్ఱమట్టితో పట్టెలుతీర్చు.

ఓరుపరి. దే. వి. (ఓరుపు+అరి.) 1. క్షమించువాఁడు; 2. సహించువాఁడు. (రూ. ఓర్పరి.)

ఓరుపు. దే. వి. 1. క్షమ; 2. జయము; 3 సహనము. (రూ. ఓర్పు. క్షమాజయములకు.—"గీ. ఓర్పుగలవారలామీఁదదర్పితాం, యోర్పుగలవారు." పాంచా. ౪, ఆ.)

ఓరెము. వై. వి. ఓయిరముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. నీతల్లిలచ్చమనేసంతసిలనోరెములవెట్టుఁబుడమివేల్పులకునెల్ల." అచ్చ. బాల, కాం.

ఓర్త. వై. స. ఏ. ఒకర్తయొక్కరూపాంతరము.

ఓర్తి. వై. స. ఏ. ఒకర్తియొక్కరూపాంతరము.

ఓర్తు. వై. స. ఏ. ఒకర్తుయొక్కరూపాంతరము.

ఓర్తుక. వై. స. ఏ. ఒకర్తుకయొక్కరూపాంతరము.

ఓల. దే. వి. జలక్రీడాసమయమునందు ప్రేరేపించుటకై యుపయోగించునట్టిశబ్దము. "లయగ్రాహి.ఓలయనుచుఁ వలదుగేలియనుచుఁ."కళా.

ఇ,ఆ. "గీ. ఓలలిడిపట్టనరిగినసొయ్యనీట, మునిం గిదవ్వులలేతురుముదితలు." య. 3, ఆ.

ఓలగందము. ద్వ. వి. వూంతపనుపు. "సీ. అనుదినం బును బ్రాతరారంభవేళలనోలగందంబుతోను దకమాడి." శాశి. 3, ఆ.

ఓలగము. దే. వి. 1. కొలువు; "ఉత్సాహ. కానలో మృగంబులోలగంబు సేయుచుండున, మ్మానిమం డలేశ్వరుండు మనలఁగూడుజాడలేదు." రామా. ౨, ఆ.—2. కొలువుకూటము. "క. భ్రాజితమ ణిభూషాంబర, రాజివలనసమవిభావిరాజితులగుటన్, భోజునియోలగమునఁగవి, రాజులరా జులను దెలియరాదెవ్వరికిన్." భో. ౨, ఆ.

ఓలగించు. దే. స. క్రి. కొలుచు; సేవించు. "సీ. యో గీంద్రవంద్యుఁడయ్యును నుగ్రసేనుని నోలగిం చిననాటియొచ్చెమొకటి." జై. ౧, ఆ.

ఓలచెంగనాలు. దే. వి. బ. అపజయము. "సీ. అప జయసంజ్ఞయైయలరుబన్నమువిఱుగోటమియో డుటయోలచెంగ, నాలువిఱుగుడునోటునా." ఆం, భా. ద్వి. ఋ.

ఓలమాసగొను. ద్వ. అ. క్రి. (ఓలము+ఆస+కొను.) మఱుఁగుపడు. "క. అతిథినినుఁగోరసేనియు, మ తిఁగింకిరపడకయోలమాసగొనకనీ, వతనికిఁబ్రి యంబుసల్పుము, సతికింబతిపనుపుసేయఁజనునె ల్లెడలన్." భార. అను. ౧, ఆ. "గీ. అనివిచారిం చుచుం డెనయ్యవనినాథుఁ, డంతకయమున్నన లునిఁగానతనినెఱిఁగి, యెదురుగద్దియడిగ్గిపృథ్వీ శతనయ, యవనికాంతరమున నోలమాసగొని యె." వై. ర, ఆ.

ఓలము. దే. వి. 1. వృక్షములలోనగువానిచే మఱుఁ గగుచోటు; "క. పెనుమిట్టిదిపల్లంబిది, యనకుం డఁగనోలమునుబయలునొక్కటిగాఁ, గనువిచ్చు టయును మోడ్చుట, యునుసరిగాఁదమముపర్వె నుర్వింద్రోడ్డోన్." భార. విరా. ౨, ఆ.— 2. దేహము. "ఓలములోడినన్ బ్రియోద్వృత్త విశాలవక్షమున వ్రేలెడునట్లుగ వ్రాసిచూపి." కవిక. 3, ఆ. "ఉ. ఓలమువంచియొయ్యనరఘూ ద్వహుఁడమ్మరిఁబోసిశబ్దవి, న్యూలముదాఁకవిల్ ది విచి." మొల్లరామాయణము. బాలకాండము.

ఓలలాడు. దే. అ. క్రి. (ఓలలు+ఆడు.) 1. మునుఁగు; 2. తేలు. (ప్రే. ఓలలార్చు.)

ఓలాకు. దే. వి. అలయిక, శ్రమము.

ఓలాకుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అలయు, శ్రమపడు. "వ. వేగిరంపుఁబయనంబులయ్యును బ్రజలసొలాకు పడనీక." భార. విరా. 3, ఆ.

ఓలాడు. దే. అ. క్రి. (ఓల + ఆడు.) 1. మునుఁగు; "వ. కణ్వవాహినినవగాహింతుము. కాంతేయం బునసొలాడుదుము." భీ.౬,ఆ.—2. తేలు. "గీ. అమ్మహాత్ముఁడునిత్యదయార్ద్రహృదయుఁ, డతులి తానందజలధినోలాడుఁగాత." లక్ష్మీ. ౧, ఆ

ఓలి. యు. దే. వి. ఉంకువ. వై. పరుస.

ఓలిమి. దే. వి. ఓలము, మఱుఁగుచోటు. ఆం, భా. ప్ర. ది.

ఓల్లము. సం. వి. అ. పుం. 1. అల్లము?; 2. కంద?.

ఓవరి. వై. వి. 1. లోపలిగది. అపవరకము; "ఉ. ఓవరి లోనఁగొందిదెసనున్నవియెన్నియొయెన్నఁబెద్ద భాం డావలి." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. చంద్ర శాల. "ఉ. ఆపురిమించుటోవరులనాడుమి లంతలగానమాధురిన్, బ్రాపితజీవలయ్యునుదదగ్ర మణిప్రతిమల్ నిమేషము, ద్రాపలితాదివైకృత ముఁదాల్పవుప్రాంతపరిభ్రమత్త్రియా, మాపతి బింబనిర్గళదమందసుధారసధారఁదోఁగుటన్." హన. ౧, ఆ.

ఓవు. దే. అ. క్రి. ఒప్పు, సరిపడు. "ఉ. ఓవరవై శ్యపంశకలశోదధిచారుహిమాంశురేఖనీ, వోవ నివారిముందఱన యోమగనింగడకాలఁద్రోచి." శుక. ౧, ఆ.

ఓషధి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ఫలించినతోడనే నశించెడి యరటిలోనగునది; 2. మందుచెట్టు.

ఓషధీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు.

ఓషము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొలుంట; 2. కాల్చుట.

ఓష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. అగరము, పెదవి.

ఓసరింత. వై. వి. ఓసరిల్లుట. "ఓసరింతలేకలరెడు కొఁగిలింతలు." ఉ, రా. ౬, ఆ.

ఓసరిల్లు. వై. అ. క్రి. తొలఁగు, అపసరిల్లు. "క. ఓ సరిలిపఱచిమృగముల, నేసియు." భార. ఆది. ర, ఆ. (ప్రే. ఓసరించు.)

ఓసరు. వై. అ. క్రి. ఓసరిల్లు. "వ. కుక్షింభరిత్వంబు నశింత్ క్షాముమైతిరిగితిరిగి వేసరియోసరిదాసరి గుంపు." ఆము, ర, ఆ.

ఓహటము. దే. వి. వెనుదీయుట.

ఓహాటిల్లు. దే. అ. క్రి. వెనుదీయు. "గీ. కంతుండు సునీలిమండు సెక్కంతవారు, సఖ్యమీయిద్దఱ కుసెప్పుసదృశులగుట, ముదితయొక్కండు హరుని వెన్నుదుటికంట, సెకండుకంపాకుడికంట నోహాటిలిరి." వై. ౮, ఆ. (చూ. ఓహాటించు.)

ఓహారిసాహారి. దే. క్రి. విణ. ద్రతండో పతండయుగా. "ఓహారిసాహారిం బ్రథమ మొల్కెడుధారల." ఆ ము. ౪, ఆ.

ఓహో. యు. అవ్య. సంబోధనమునందువచ్చును. "ఓహోతక్షకక్రమ్మలుము." భార. ఆది. ౨, ఆ. (ఒహోయొక్కరూపాంతరము.)— 2. ఏమి. "సీ. పిలువకుండఁగనైనఁబలుకునో హోయనిబయలువాఁతగొనఁజాచుబారసాఁచి." కవికా. ౪, ఆ.—వై. బహు. "సుధీవర్గంబులో హోయనన్." కళా. ౧, ఆ. (ఆమ్రేడితమునందు ఓహోహో.)

ఓహోరె. వై. అవ్య. (ఓహో+రె.) బహు. "మత్తకోకిల. భారతప్పకచెప్ప నేర్తువుదారవాక్పతు రత్వమో, హోరెనాఁగఁబ్రబంధమొక్కటియొక్కనాటనె." సమా. ౧, ఆ. (చూ. ఓహోరె.)

ఓళిగ; హొళిగ. కపోళి.

ఔ.

ఔ. ఒకయక్షరము. దే. 1. అగు. ద్ర. అంగీకారమును దెలుపును. 2. ప్రశంసను దెలుపును. (ఆమ్రేడితమునందు ఔనౌ.) (చూ. లివ.)

ఔఁగదే. దే. అవ్య. (ఔను+కదే.) ఔరా. సీ. ఔఁగదేలావణ్యమాఁగదేమాధుర్యమాఁగదేసతినవయౌవనంబు." సం. "అహోరూపమహోధామహ్యహో అస్యానవద్యతా." భాగ. ౨, స్కం. (ఆమ్రేడితమునందు ఔనౌఁగదే. "మ. అమరేంద్రాదులుమౌళికంపములతో నానాఁగదేబాపురే, కమలాక్షాశరణంచుభూజలనాకాశంబునన్ మ్రోయఁగన్." భాగ. ౨, స్కం.) (అవుఁగదేయొక్కరూపాంతరము.)

ఔఁగాక. దే. అవ్య. (ఔను+కాక.) అట్లేకాని. "క. అనివేఁడికొనియతీంద్రులఁ, దనగృహమునవారగింపదామోదరుఁడిం, పునఁబ్రార్థించినవేమియు, వమమానములేకవారునౌఁగాకనినన్." ఉ, హరి. ౪, ఆ. (అవుఁగాకయొక్కరూపాంతరము.)

ఔఁగు. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. "ము. ఇడిరమ్మాని పుపాయనమ్ములుమనోభీష్టంబుగాఁబూరియల్, వడలుంజక్కెరకజ్జకాయలునులడ్వాలుక్కిరల్ పూర్ణపుం, గుడుముల్ గారెలుబెల్లమండెఁగలు నౌఁగుల్ కమ్మచాఁపట్లునూ, టిడులున్ దోసెలు నప్పముల్ సుకియలున్ హేరాశ మైకన్పడన్." రామా. ౨. ఆ. (అవుఁగుయొక్కరూపాంతరము.)

ఔకాఁపు. దే. వి. అద్దెకాఁపురము. (అవుకాఁపు యొక్కరూపాంతరము.)

ఔక్షకము. సం. పి. అ. న. ఊక్షములసమూహము. (ఊక్షము=ఎద్దు.)

ఔగాములు. దే. పి. బ. (ఔట+కామి.) 1. కలిమిలేములు; "క. అనన్యాంగసనాకే, మనసోరు న్నయదిమీరలనినంతయుఁడై, ఖ్లునమీకాగాములుఁడై, ల్పనుపాయంబొకటికానఁబడునందాఁకన్." కళా. ౩, ఆ.—2. యుక్తాయుక్తతలు; "గీ. దీనియగాములన్నియుఁ దెలిసిశిక్ష, సేయదేశమేలెడుమహీనాయకునకుఁ, గానియితరులకుచితంబు కాదు." పర. ౩, ఆ.—3. మేలుగీళ్లు. "క. చనునేపగవఁగ సెకయొడ, ననయమునగునలుపకైననాగాములొగిన్." య. ౩, ఆ. (ఇది యొకాసెకచో నేకవచనాంతముగాను గానఁబడియెడి.) (అవుగాములుయొక్కరూపాంతరము.)

ఔచితి. సం. పి. ఈ. స్త్రీ. ఉచితత్వము, యోగ్యత.

ఔచిత్యము. సం. పి. అ. న. 1. ఔచితి; 2. సత్యము.

ఔజ్జ్వల్యము. సం. పి. అ. న. ఉజ్జ్వలత్వము.

ఔజో. దే. వి. 1. కాలువ; 2. పనివాఁడు. "పనివానిపేరుగాభాసిలునౌజన." అం, భా. ద్వ. శూ. (అవుజోయొక్కరూపాంతరము.)

ఔటుగుండు. ద్వ. పి. చట్టెపిరంగిగుండు.

ఔడవము. సం. పి. అ. పుం. ఐదుస్వరములతోఁగూడిన రాగము.

ఔడు. వై. పి. పెదవి క్రిందిచోటు. (అవుడుయొక్కరూపాంతరము.)

ఔత్కంఠ్యము. సం. వి. అ. న. ఉత్కంఠ, తహతహ.

ఔత్కృష్ట్యము. సం. పి. అ. న. ఉత్కర్షము, మేలు.

ఔత్తానపాదు. సం. పి. ఇ. పుం. ధ్రువుఁడు.

ఔత్సుక్యము. సం. పి. అ. న. ప్రియస్మరణాదులచేఁ గాలక్షేపంబు సోర్వలేమి, ఉత్సుకత్వము.

ఔదనికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) వంటవాఁడు.

ఔదరికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పొట్టపోసికొనువాఁడు.

ఔదల. దే. వి. (ఔ+తల.) 1. నడితల; "సీ. ఔదలఁజదలేటిలేఁదరఁగలుబాలుఁడగుచందమామను యాలలలూఁప." హరి. ఉ. ౬, ఆ.—2. తల. "అడుగుపగతునియవుదలనిడితి." సం. "మూర్ధ్ని తేషాంకృతఃపాదః." భార. శల్య. ౨, ఆ. (ఆ ఉదలయొక్కరూపాంతరము.)

ఔదార్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఉదారత్వము; 2. ఒక శబ్దగుణము. (చూ. గుణము.)

ఔదు. దే. వి. ఔజాయొక్కరూపాంతరము. "వ. వలిమించుక్రొమ్మించుఔదులీఁదియాఁది" స్వా. 3, ఆ. (మొదటిరూపము అవుదు.)

ఔదుంబరము. సం. వి. అ. న. ఒక లోహము, రాగి.

ఔద్దాలకము. సం. వి. అ. న. పుట్టలో పెట్టినతేనె.

ఔద్ధత్యము. సం. వి. అ. న. ఉద్ధతత్వము, ఏపు.

ఔపగవకము. సం. వి. అ. న. ఔపగవములసమూహము.(ఔపగవములు=ఉపగువునపత్యములు.)

ఔపచారము. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) ఉపచారమువలనఁ గలిగినది. (ఇక్కడ ఉపచారమనఁగా ఒక దానియందుండు ధర్మమును మఱియొకదానియందారోపించుట.)

ఔపధర్మ్యము. సం. వి. అ. పుం. పాషండధర్మము.

ఔపనిషదుఁడు. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) ఉపనిషత్తు తెలిసినవాఁడు.

ఔపయికము. సం.విణ. (అ.ఆ.అ.) న్యాయముతోఁ గూడినది, యుక్తము.

ఔపవస్తము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసము; పస్తు.

ఔపవాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. రాజక్రీడియేనుఁగు.

ఔపాసనము. సం. వి. అ. న. గృహస్థుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు ప్రాతఃకాలమునందు చేయు అగ్నియుపాసన. విణ. ఉపాసనావిషయమయినది.

ఔమీనము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఉమలుపండెడు నది. (పొలము.)

ఔర. దే. అవ్య. (ఔను+ర.) ఆశ్చర్యమును దెలుపును. (ఆమ్రేడితమందు ఔరౌర.) (రూ. ఔరా.) (అవురయొక్కరూపాంతరము.)

ఔర్భ్రకము. సం. వి. అ. న. ఊర్భ్రములసమూహము. (ఊర్భ్రము=గొఱ్ఱె.)

ఔరసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తనకుధర్మపత్నియందుఁ బుట్టినకొడుకు.

ఔరస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

ఔరు. దే. వి. వీరణము. (అవురుయొక్కరూపాంతరము.)

ఔర్ధ్వదైహికము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) అగ్రార్థానము.

ఔర్వము. సం. వి. అ. పుం. బడబాగ్ని, వార్వపుటగ్ని.

ఔర్వవ్రతి. సం. వి. స్. పుం. జలాహారనియమము గలవాఁడు.

ఔర్వశేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగస్త్యముని.

ఔల. దే. వి. అవలయొక్కరూపాంతరము. "ద్వి. సారథిరథమాలఁజనఁద్రోలనదియు." రా. యు, కాం. (మొదటిరూపము అవుల.)

ఔలు. దే. అ. క్రి. అగులుయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవులు.)

ఔలెమ్ము. దే. అవ్య. (ఔను + లెమ్ము.) ఔనౌను. "మ. ఇదిభోజాత్మజకిచ్చినంగినుకతోనేమంచు నూహించునో, మదిసాత్రాజితి దానికేనిపుడు ప్రేమంబంపినఁ దీనినె, ల్లిదముంజేసినజాడతోఁ చునొకొయౌలెమ్మిందు నేనున్కిఁజె, ల్లదువోయే రికిఁబంపఁగానను చులీలఁ రుక్మిణీకాంతకుఁ." పా. ౧, ఆ. (అవులెమ్మయొక్కరూపాంతరము.)

ఔలే. దే. అవ్య. ఔలెమ్మయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవులే.)

ఔశీరము. సం. వి. అ. న. 1. చామరదండము; 2. శయనము; 3. ఆసనము. విణ. పట్టివేరువలనఁ బుట్టినది.

ఔషధము. సం. వి. అ. న. అగదము, మందు.

ఔష్మకము. సం. వి. అ. న. ఉష్మములసమూహము. ఉష్మము=ఒంటె.)

ఔసు. దే. వి. హాసుయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవుసు.)

క.

క. ఒకయక్షరము.

కంకటము. సం. వి. అ. పుం. కవచము, బొందలము.

కంకటి. వై. వి. మంచేము*. "సీ. కప్పుఁగుత్తుకవెట్టకన్నుము మ్మొసవాలుకంకటికోడుచేజింకపిల్ల." అచ్చ. యు, కాం.

కంకణము. ఊథ. దే. వి. జలపక్షివిశేషము. "చ. తలరిధరిత్రిసాఁచుగరుదాల్చినకేలనఁగంకణంపు మ్రోఁ, తలఁబులుదేలవండుపయిఁదాల్చినదుల్ వడిఁజొచ్చెవారిధిఁ." అము. ర, ఆ.—సం. వి. అ. న. 1. ముత్తెముల పగడములులోనగువానిఁ

జేర్చి గ్రువ్వఁబడినచేసరము; 2. చేతఁగట్టుకొనెడు తోరము; 3. నీటిబొట్టు.

కంకణాయి. దే. వి. జలపక్షీవిశేషము, కంకణము.

కంకతము. సం. వి. అ. పుం, న. దువ్వెన.

కంకతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.——వై.——

కంకపత్రము. సం. వి. అ. పుం. బాణము, అమ్ము.

కంకము. సం. వి. అ. పుం. రాపులుఁగు.

కంకముఖము. సం. వి. అ. పుం. కాఁచినలోహము నెత్తెడు సాధనము, పటుకాఱు.

కంకర. వై. వి. శిలావిశేషము. విణ. పరుషము. (కంకరగాడిద.)

కంకరగాడిద. వై. వి. కంచేరగాడిద, అశ్వతరము.

కంకాళము. సం. వి. అ. పుం. చర్మమాంసరహితమయిన యెముకలియెముకలగూడు, డొక్క.

కంకి. దే. వి. (జొన్నలోనగువాని) వెన్ను.

కంకు. దే. స. క్రి. 1. గద్దించు; 2. తిట్టు.

కంకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 కపటబ్రాహ్మణుఁడు; 2. రాపులుఁగులను జంపితినెడుబోయ; "శ్లో. కిరాతహూణాంధ్రపులిందపుల్కసా ఆభీరకంకాయవనాకపాదయః, యేన్యేచపాపాయదుపాశ్రయాశ్రయాశుద్ధ్యంతితస్మైప్రభవిష్ణవేనమః." భాగ. ద్వి. స్కం.—3. యముఁడు; 4. యుధిష్ఠిరుఁడు.

కంగటి. వై. వి. కంకటియొక్కరూపాంతరము. "ఉ. భృంగితలంపఁగాఁబరమభృత్యుఁడునర్తనఖుల్ పిశాచముల్, కంగటికాలనమ్మఁదగుకైదువు." జై. ౫, అ.

కంగాణము. దే. వి. కళ్లమునందలి కాలి.

కంగారు దే. వి. యుద్ధము. "సీ. పోరాటపోట్లాట పోరుకయ్యముచిచ్చుకంగారు కంగిసకలను దురము." ఆం, భా. ద్వ. క్ష.

కంగాళి. హిం. విణ. నీచమైన, అత్యల్పమైన.

కంగిసు. దే. వి. యుద్ధము.

కంగు. దే. వి. నూలిపోఁగుతో ఒకగా నేర్పఁబడిన కన్ను. "ద్వి. బంగారుపంగగన్నుడు కుట్టులమరు, కంగులఅవికలుంగనుపట్టుదొడిగి." రా. బాల. కాం.

గుణీపత్రము. సం. వి. అ. పుం. తుత్తిగ1.

గువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ప్రియంగువు, కొఱ్ఱలు.

గేలి. వై. వి. అశోకము1. "సీ. పొగడనుగంగే లిందగవిరుల్ గలిగించె నెమ్మిఁగల్లుమిసితన్నియు నొకర్తు. యు. ౪, అ.

కంగోరు. దే. వి. నిడుపుకాసె.

కంచి. వై. వి. కాంచీపురము. "గీ. కాఁపుఁగోడలు కంచంతకాపురంబుఁ, బాలవంటికులంబుఁగీడ్వ అచియుతీకె." పాండు. 3, అ.—విణ. పెద్ద*.

కంచిమేఁక. ద్వ. వి. పెద్దపాదుఁగుగల యొకదినుసు మేఁక.

కంచియ. దే. వి. 1. పసులుమేయుటకై దున్నకనిలిపినపొలము, విపీతము; 2. జెముడుబలుసులో నగువానిచే నేర్పఁబడిన వెలుగు, పృతి.

కంచుకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవిక; 2. కుబుసము; 3. పాముయొక్కకుబుసము; 4. కవచము.

కంచుకి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము. న్. పుం. 1. అంతఃపురపుకాపలివాఁడు; 2. విటుఁడు; 3. పాము; 4. అగరుమ్రాను.

కంచులిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కంచుకము, అవిక.

కంచె. దే. వి. కంచియయొక్కరూపాంతరము.

కంచెకోట. ద్వ. వి. వెదురుపేములోనగు వానిచేఁ గోటకుఁజుట్టు నేర్పఁబడిన ఆవరణము, ప్రాచీనము.

కంచెగోడ. ద్వ. వి. కంపపాఁతినగోడ.

కంచెల. వై. వి. అవిక. "కంచెలతెగిపడ్డ." స్వా. ౫, అ.

కంచేము. వై. వి. 1. బంగారువెండిలోనగువానిచేఁ జేయఁబడినపాత్రము* "ఘనగతశంపఁగంచమిడికాటుకదీర్చి." ఆము. ౨, అ.—2. బంగారువెండిలోనగువానిచేఁజేయఁబడినభోజనపాత్రము*.

కంచేరు. వై. వి. కంచుపనిచేసి బ్రతికెడుజాతి*. (కంచరవాఁడు.)

కంచేరగాడిద. వై. వి. (కంచేరము+గాడిద.) కంచరమునకుఁ బూర్వెడు ఒకదినుసుగాడిద, అశ్వతరము.

కంచేరము. వై. వి. రథవిశేషము, గాడీ*.

కంచేరు. వై. వి. కంచుపనిచేయువాఁడు, కాంస్యకారుఁడు.

కంచే. వై. వి. ఒకలోహము, కాంస్యము.

కంచేకంటు. దే. వి. బాణాలి. "కందువుబాణాలికంచుకంటునఁదగు." ఆం, భా. ద్వి. వై.

కంచేమించే. దే. విణ. అగోచరము. "గీ. కాఁకమించులవినుమానికంపుతోడు, మంచుగమిఁగఁ

చుమించుగావించుకరణి." "స. పటుభుజాస్ఫాలనంబుల ఖగంబులు మృగంబులుఁ గంచుమించులైపఱవ." రామా. ౫, ఆ.

కంజజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, తమ్మిచూలి.

కంజము. సం. వి. ఆ. న. 1. తామర; 2. అమృతము. పుం. వెండ్రుక.

కంజాతము. సం. వి. అ. న. పద్మము, నీటిపుట్టుగు.

కంజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, నలుఁడు.

కంజో. వై. వి. పక్షివిశేషము. (కాఁజుయొక్కరూపాంతరము.)

కంట. దే. వి. 1. కనుట; "క. ఇంటంబెవులునఁ జచ్చుట, కంటేంబాపంబులొండుగలవెన్నవుల కుకా, బంటైకలనంబొలియుట, కంటనిధానంబు కంటకాదేమనకుఁ." భార. భీష్మ. ౧. ఆ. 2. నాట్యబంధము. "సీ. కంటయంచనఁగనుగట్టగ మనఁగనునాట్యబంధంబొప్పు." అం. భా. ప్ర. నాట్య.

కంటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎఱ్ఱతుమ్మెద; 2. కడుఁ దురీఁగ.

కంటకపుంఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములువెంపలి?.

కంటకఫలము. సం. వి. అ. పుం. పనస?.

కంటకము. ఉభ. దే. వి. విరోధోక్తి. "రగడ. అతిమినసుజిగురునకునగునెకంటకమాడ." స్వా. 3, ఆ.—సిం. విరుద్ధము. "తగల. కడఁగిబుద్ధిబలంబుఁదద్దయుఁగంటకంబుగఁజేసి." భార. ఆర. ౬, ఆ.—సం. వి. అ. పుం, న. 1. ముల్లు; 2. చేఁపలోనగు వానియుముక; 3. కాకి; 4. రోమాంచము; 5. వెదురు; 6. సూదిమొన.

కంటకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాఁకుడు?.

కంటకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్షుద్రశత్రువు.

కంటగించు. దే. అ. క్రి. 1. విరోధించు. "గీ. కంటగించునుసాంఖ్యయోగంబటన్న." కాశీ. ౫, ఆ. "గీ. ఒంటికురు వేరపోఁచేకుఁగంటగింపరైరి." ఆము. ౫, ఆ.—2. నొచ్చు. (చూ. అలఁగులపడు.)

కంటగిల్లు. దే. అ. క్రి. నొచ్చు. "సీ. నసలక్రొందొడిమయెత్తినఁగంటగిలుమస్తకంబెట్టు పెనాచెనొకఅకుజడలు" పాండు. ౫, ఆ.

కంటలము. దే. వి. 1. చిల్లరసరకులుంచియెద్దుమొదలగు వానిమీఁదవేసెడుసంచులజత; "ఎ, గీ. నలయములెల్లఁదెమ్ముకంటలపుటెడ్ల, నాయితముచేయుము." హరి. పూ. ౬, ఆ.—2. దూనిమూట.

కంటసము. దే. వి. విరోధోక్తి, విప్రలాపము. "ఎ, గీ. కంటసమ్మునాఁగనువిప్రలాపమ్ముచెలఁగు." అం, భా. ప్ర. వాగ్వ.

కంటసరి. వై. వి. మెడనుధరించెడియొకానొకసొమ్ము.

కంటియ. వై. వి. కంటె.

కంటివాలు. ద్వ. వి. (కన్లు+వాలు.) చక్రాయుధము. "సీ. ఇనిగదాదుక్కికైదువసంకురవతమ్మికంటివాల్లెరలబొక్కసములయ్యె." భద్రా. ౧, ఆ.

కంటు. దే. వి. పగ, విరోధము.

కంటె. యు. దే. అప. ఒకానొకవిభక్తి—వై. ని. మెడనుధరించెడి చక్రాకారపు స్వర్ణాభరణవిశేషము. "గీ. నలుదవనమాలకంటెయుమలినతనువు." ఆము. ౬, ఆ. (కంటియయొక్కరూపాంతరము.)

కంట్లము. దే. వి కంటలముయొక్కరూపాంతరము.

కంఠగుణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వల్లకి, వీణె.

కంఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుత్తుక; 2. కుత్తుకయొక్క ధ్వని; 3. సమీపము; 4. మంగళి.

కంఠిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కంటె; "ఉ. కంకణ కంఠికాకటక కాంచి ముఖాభరణవ్రజంబుతో." వై. ౭, ఆ.—2. మెఱుపు.

కంఠీరథము. సం. వి. అ. పుం. బాలకాదులక్రీడాశకటము, డయనము.

కంఠీరవము. సం. వి. అ. పుం. సింహము, సింగము.

కంఠేకాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, కఱకంఠుఁడు.

కంఠేరుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దరిద్రుఁడు, బీద.

కండ. వై. వి. 1. పులకండము; "సీ. చిరిపిఎల్కము లేమిచేసెడివనఁగావు సెఱపైనకండమంటెఁగలుగాని." జై. ౦, ఆ.—2. మాంసఖండము*; "గీ. ఖండాలైకొని కండతుండెములుగా ఖండించి." రామా. ౧, ఆ.—3. మాంసము*. "క. ఇందుభపత్తనువులఁగల, కండలునెత్తురును వేఁగఁగము వంగానీ, యండజపతికానందమ, ఖండంబగు చుండుతుత్తుకలఁకలడంపకా." మార్క. ౧, ఆ.

కండచక్కెర. వై. వి. పులకండము.

కండచక్క. వై. వి. కడుపులో కుడిప్రక్కనల్లనైయుండెడుమాంసవిశేషము, కాలఖండము. "స. కండచుక్కయనంగఁగాలఖండమలరును." అం భా. ద్వి. మ.

కండనము. సం. వి. అ. న. కంబూకము, తవుడు.

కండని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉలూఖలము, ఓలు.
కండియ. వై. వి. నూలికండె*.
కండువా. దే. వి. 1. వెడల్పుగలయంగవస్త్రము; 2. అడ్డదూలము.
కండువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. ఖర్జువు, తీఁట.
కండూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.——పై.——
కండూయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.——పై.——
కండూర. సం. వి. అ. స్త్రీ. దూలగొండి†. అ. పుం. ము. కంద†.
కండె. వై. వి. 1. జొన్నకంకి*; 2. పేనిననూలిచుట్ట*; 3. నాముచే మిక్కిలిగట్టిపడిన భుజముఖము*. "సీ. గుండెలుఁగండెలుఁగోళ్లునుగీళ్లునుదొడలును మెడలుఁదుత్తుమురుగాఁగ." అచ్చ. యు, కాం.
కండెము. వై. వి. నాముచేమిక్కిలిగట్టిపడిన భుజముఖము. "కండెపుఁబిసాళియురంబున."విజ.౧,ఆ.
కండోలము. సం. వి. ఆ. పుం. పిటము, గంప.
కండోలవీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాలవీణె, కిన్నెర.
కంతి. వై. వి. 1. గడ్డవలెఁబుట్టెడురోగవిశేషము; 2. దద్దు*. "ద్వి. దుడ్డునవీఁపుకంతులుగట్టమోఁది." హరిశ్చ. ౨, భా. (ఇక్కడదద్దులనియే చెప్పవచ్చును. అయినను పాఠమిట్లున్నది.)
కంతు. దే. వి. గడువు.
కంతుఁడు. సం. వి. ఊ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.
కంతువు. సం. వి. ఊ. పుం. గాదె.
కంత్రాట్టు. ఆం. వి. పనిచేయుటకు ఒడంబడిక.
కంథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చింపిగుడ్డలనుగూర్చికుట్టిన బొంత; 2. చింపిగుడ్డ; 3. మట్టిగోడ.
కంథటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కంథ, బొంత.
కంథావాటము. సం. వి. ఆ. పుం. ప్రాకారము.
కంద. సం. వి. ఆ. పుం. కందగడ్డ. (దీనిని గొందఱు వైకృతముగా వాడియున్నారు.)
కందకము. దే. వి. ఆగడిత, పరిఖ.
కందణము. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. "సీ. కన్నాతచాంగణకందణంబుతిణింగి." ఆం, భా. ద్వి. ఉ.
కందనగాయ. దే. వి. గుండియ. "మ. మునుముఁ దెల్పునుదూఁఁదూఁఁఅమతికెంపుఁ వెండియుందూఁఁఁగం, దనగాయంగలనల్పుఁదోఁపనఖకోణశ్రేణిచేవిక్రమం, బునహాఁడుగ్రతఁగొన్నయట్టివిలసన్నూర్తిత్రయీతేజముఁ, గొనులీలఁ విదళింపవేయసురవక్షోభిత్తిమిథ్యాహారీ." ఆము ౪, ఆ.
కందము. ఉభ. వై. వి. పశుజాతిమూఁపు*. "ఉ. కందముతీరువృత్తముల గౌరవముం బదసౌష్ఠవంబుసాం, పుందగిలక్షణస్థితులఁ బొల్చియలంక్రియనందమొందిపెం, పొందఁగసత్కవీంద్రకృతియుంబలెసాదులుసంస్తుతింపమిం, చెందురగంబుశబ్దవివశీకృతకోవిదరాజలోకమై." రామా ౨, ఆ.– సం. వి. అ. పుం. 1. గడ్డ; 2. మబ్బు. 3. పద్యవిశేషము; 4. కందగడ్డ; 5. తామరలో నగువాని దుంప.
కందరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుహ; (ఇది యీ యర్థమునందు ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగును.) 2. అంకుశము.
కందరాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండగోనుగు†; 2. కలజువ్వి†.
కందర్పుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.
కందళము. ఉభ. దే. వి. ఎద్దువీఁపుపై వేసెడుగంతి. సం. అ. త్రి. 1. క్రొత్తమొలక; 2. అవ్యక్తమధురధ్వని; 3. ఉపరాగము; 4. కపాలము.
కందళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. టెక్కెము; 2. ఒకవిధమయినపాద; 3. ఇరువదియంగుళముల నిడివిగల లేడి. న్. పుం. ఇరువదియంగుళముల నిడివిగల యిత్తి. (అనికొందఱు.)
కందళించు. సం. అ. క్రి. అంకురించు, మొలచు.
కందళికము. దే. వి. ఎద్దువీఁపుపై వేసెడుగంతి. "సీ. గూటపుఁదిరుగుళ్లుఁగొలికిదామెనత్రాళ్లుఁగందళికముఁగోలెకదురుకోల." హంస. ౫, ఆ.
కందాయము. సం. వి. అ. పుం. సంవత్సరమునందు మాడవభాగము.
కందారి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు, తీక్ష్ణకంటక.
కంది. దే. వి. సస్యవిశేషము, తువరి. బ. ధాన్యవిశేషము. (దీనిభేదములు– కొండకందులు, పొట్టికందులు.)
కందు. దే. అ. క్రి. 1. తపించు; "క. కందుగలపసిఁడిగాఁచినఁ, గందివివర్ణమయినట్లు." భారత. సభా. ౨, ఆ.—2. నలుపగు. "ఎ, గీ. అతనికరతలద్వయావర్తితమ్ములై, కందియునుమహాసుగంధకుసుమ, తతులుదొంటియట్లతమకంపువిడువక, యుండు."భార. ఆర. ౨, ఆ.—వి. 1. తాపము; "వ. కలాపూర్ణుండు నివ్విగంబున నవ్వనిత డెందంబు

కందువాపి."కళా.2,ఆ.—2. నలుపు; "వ. ఇందు బింబంబునందుఁ గందునుంబోలె వాలధియందు వాలంబులోకకొన్ని నీలంబులై యున్నయవి." కాశీ. ౬ ఆ.—3. బిడ్డ. "సీ. చిన్ని వెన్నెలకందు వెన్నుదన్ని సుధాబ్ధిఁబొడమినచెలువతోఁబుట్టు మాకు." స్వా. ౨, ఆ.

ందుఁడు. వై. వి. కుమారస్వామి.

ందుకము. సం. వి. ఆ. పుం. ఆడెడుచెండు. (రూ. కందుకము.)

ందురు. వై. వి. కందురీఁగ.

ందువ. దే. వి. 1. జాడ; "వ. అచ్చోటి పెద్దలవల సంగందువలెఱింగిచని తత్పుణ్యాశ్రమంబుప్రవేశించిరి." కాశీ. ౨, ఆ.—2. సంకేతస్థలము; "క. కందువచోటికిఁగొనిపో, వందారరుగుటయు." భార. వా. ౧, ఆ.—3. ఋతువు; "సీ. వానకందులవల దివారాత్రములుజలధారల బయళులఁదడియుచుండి." నిర్వ. 3, ఆ. —4. ఏకాంతము; "గీ. సకియలత్తెఱంగుసకలంబునూహించి, కార్యగతిదలంచికడుఁజలించి, యిందుపదనయున్న కందువకేతెంచి, పొంచినిలిచియాలకించినపుడు." విక్ర. ౧, ఆ. (మఱియుకందువచుట్టము, కందువమందిరము ఇత్యాదులెఱుంగునది.)—5. చమత్కారము; "వ. నెలయుదయించునప్పుడలనీరజముల్ కుముదంబులౌనురేల్, కలువలదాయరాకకుఁబగల్ కుముదంబులు నీరజంబులౌఁ, దలఁపఁగనింతవింతగలదాయని కందువ మాటలాడుచుం, దనరెఁ గిరీటిసారెదనప్రౌఢివిశారదుఁడెన్నుచుండఁగన్." విజ. ౧, ఆ.—6. ప్రదేశము; "క. నీకెదురుచూచుచుండితిఁ, గాకుత్థాన్వయవరేణ్యకడునద్భుతమీ, లోకమునఁనిట్టిచరితం, బేకందువనైనఁగలదెయెవ్వరికైనన్." నిర్వ. ౧౦,ఆ.—7. సామర్థ్యము. "వ. సారథ్యంబుసేయువాఁడు లేమికివిషాదంబుసెందినసీకందువసైరంధ్రిచెప్పి నంబ్రియంబంది నిన్నుఁదోడ్తేరనన్నుంబనిచిన." సం."ఆచచక్షుహయజ్ఞానేసైరంధ్రీకాశలంతవ." భార. విరా. ౪, ఆ.—8. తెగ; "లయగ్రాహి. దితినందనులతోడన్, బొందుపడఁసంధియొకచందమునఁజేసి రిరుకందువలవారు నరవిందభవునాజ్ఞన్." వి, పు. ౧, ఆ.

కందువాఱు. దే. అ. క్రి. (కందు+పాఱు.) మలినమగు. "అరవిందవిరోధియుఁగందువాఱె." కా. ౨, ఆ.

కందువు. ఉభ. దే. వి. బిడ్డ. (ఇది ప్రాచీనకవిప్రయోగములందు వు వర్ణాంతముగాఁ గనఁబడలేదు. సం. ఉ. పుం, స్త్రీ. పెనము.

కందెన. దే. వి. బండియిరుసునకుఁ బూసెడుమసి.

కందెఱ. ద్వ. వి. (కన్ను+తెఱ.) ఱెప్ప. "మ. మఱువాడంధక వృష్ణిభోజయదుసామంతాగ్రణీసేవఁగం, దెఱగాసాత్యకిరామఁడుద్ధవుఁడుహార్దిక్యుండులోనైనకొం, దఱమాత్యుల్ దనుఁజుట్టిరానమరెనాస్థానంబునంగృష్ణుఁడా, కఱకంఠుండుపరీతపారిషదరేఖంబూఁచుచందంబునన్." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

కంధర. సం.వి.ఆ. స్త్రీ. మెడ. (రూ. కంధరము.) అ. పుం. ము. మబ్బు.

కంధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

కంప. దే. వి. ముండ్లమండ.

కంపకోట. ద్వ. ని. వెదురుపేములో నగువానిచేఁ గోటకుఁ జుట్టుసేర్పఱపఁబడిన యావరణము, ప్రాచీనము.

కంపగోడ. ద్వ. వి. కంపఫాఁతినగోడ.

కంపణము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుధవిశేషము. "వ. కణయ కంపణ ముసల ముద్గర పరిఘ పరశ్వధ కరవాల భిండివాల ప్రముఖ ప్రహరణంబులు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

కంపనము. సం. వి. అ. న. 1. కదలుట; 2. వణఁకుట. విణ. 1. కదలునది; 2. వణఁకునది.

కంపము. సం. వి. అ. పుం. వేపథువు. వణఁకు.

కంపరము. దే. వి. పాడె, ఖాటి.

కంపించు. సం. అ. క్రి. వణఁకు.

కంపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వణఁకెత్తినది.

కంపిల్లము. వై. వి. కాంపిల్యము?.

కంపు. దే. వి. గంధము. "చనదిటులంటకంపెఱుఁగఁ జాలదువానికి." భార. అశ్వ. ౨, ఆ. (వాడుకయందు దుర్గంధమని చెప్పుదురు.)

కంపుఁదుమ్మ. దే. వి. (కంపు+తుమ్మ.) విట్టదిరము?.

కంపుటిరుగుడు. దే. వి. (కంపు+ఇరుగుడు.) భస్మగర్భ?.

కంపె. దే. వి. తాంబూలపాత్రము. "సీ. తాంబూలపాత్రంబు తబుకటంచనఁగను గంపెయంచనఁగను గుంపెయనఁగ, జాలవల్లికయనఁగను." ఆం, భా. ద్వి. మ.

కంపెలుక. దే. వి. (కంపు+ఎలుక.) చుంచు, గంధ మూషిక.

కంప్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కదలునది; 2. వఁకునది.

కంబడి. వై. వి. కంబళి, కంబళము.

కంబమయ్య. వై. వి. (కంబము+అయ్య.) స్తంభోద్భవనృసింహస్వామి. "సీ. కంబమయ్యరోమేలుకలిగిన నీకొక్కగరుటాలమంతునిఁ గానుకిత్తు." య. ౨, ఆ.

కంబము. వై. వి. 1. స్తంభము; 2. మల్లపరికరవిశేషము*. "సీ.తత్సాధనంబులై తగుకంబముకొణత." ఆం, భా. ద్వి. ఆ.

కంబమురాయఁడు. వై. వి. కంబమయ్య. "రాజుగాఁడమ్మకంబమురాయఁడు." య. ౧, ఆ.

కంబరత్రాఁడు. గ్రా. వి. కొబ్బరిపీచుతోనల్లిన త్రాఁడు.

కంబవల్లి. వై. వి. ఉపనయనమునందుఁ గడపటిదినము చేయుస్తంభిపూజలోనగునది.

కంబళము. సం. వి. అ. న. నీరు. పుం. 1. కంబళి; 2.ఉత్తరీయము; 3.కంబళిపురుగు; 4. గంగడోలు; 5. ఏనుఁగుపక్కెర. దు. ఒక సర్పరాజు.

కంబళి. ఉభ. వై. వి. కంబళము. సం. న్. పుం. ఎద్దు.

కంబళిపండు. ద్వ. వి. పట్టుపురుగుచెట్టుపండు.

కంబళిపురుగు. వై. వి. శూకకీటము.

కంబాలాట. ద్వ. వి. (కంబాలు+ఆట.) బాలికాక్రీడావిశేషము. (చూ. అచ్చనగండ్లు.)

కంబి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వెదురుకమ్మ; 2. గరిటె.

కంబు. ఉభ. దే. వి. సజ్జపైరు. బ. సజ్జలు. సం.అ.న. 1. నీరు; 2. తల; 3. సుఖము. పుం. 1. గాలి; 2.నెమలి. (ఇట్టియేకాక్షరశబ్దములకు అమహాదర్థముందుమాత్రము ఆధునికప్రయోగములయందు రూపమిట్లు కానఁబడుచున్నది.)

కంబుగ్రీవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మూడు ముడుతలుగల మెడ.

ంబువు. సం. వి. ఉ. పుం, న. శంఖము. పుం. 1. ఏనుఁగు; 2. కడియము; 3. నత్తగుల్ల.

ంబూకము. సం. వి. అ. పుం. కండనము, తవుడు.

ము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కంచు; 2. కంచు న్నె; 3. మానవిశేషము. పుం. దు. ఒక రాక్షఁడు.

ంగాతి. సం. వి. ఇ. పుం. కృష్ణుఁడు, వెన్నుఁడు.

కకపాల. వై. వి. సన్యాసులు తఱచుగాఁజంకనుపట్టుకొనెడి యొకదిసనుసంచి. "సీ, కకపాలకదారకటకముద్రితపాణిఁగుఱుచలాతాముతోఁ గూర్చిపట్టి." స్వా. ౧, ఆ. (కక్కపాలయొక్క రూపాంతరము.)

కకవికలు. వై. వి. బ. యథాయథలు*. "క. కకవికలుగఁబోట్లాడుచు, వికసిల్లెడునాకడిందివీరులయందుఁ." కళా. ౧, ఆ.

కకావికలు. వై. వి. బ. కకవికలుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. ఈడితశక్తి వంగజగతీశ్వరుసైనికులట్టు చెండుటెం, డాడఁగ నాత్మసైనికచయంబు కకావికలై కలంగియ, ప్రీడతఁబాఱఁజొచ్చుటయు." కళా. ౧, ఆ.

కకుత్తు. సం. వి. ద్. సీ. 1. ఎద్దుమూఁపురము; 2. రాజచిహ్నము. విణ. శ్రేష్ఠము.

కకుదము. సం. వి. అ. పుం, న.——వై.——

కకుద్మంతము. సం. వి. త్. పుం. ఎద్దు. విణ. గొప్పమూఁపురముగలది.

కకుద్మతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్రోణి. పిఱుఁదు.

కకుప్పు. సం. వి. భ్. స్త్రీ. 1. దిక్కు; 2. శోభ; 3. సంపెఁగదండ; 4. అల్లినజడ.

కకుభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏఱుమద్దె; 2. వీణె కరివె; 3. రాగభేదము.

కక్కపాల. వై.వి.కకపాల. "ఎ, గీ. కక్కపాలయుఁ గతభాగమునఁబూని." విక్ర. ౨, ఆ.

కక్కరము. వై. విణ. కఱకు. "ద్వి. ఎక్కుడుముడిగిబ్బయెమ్ములుసొమ్ము, కక్కరంబగుతోలుకట్టెడువలువ." భాగ. ౪, స్కం.

కక్కసపడు. వై. అ. క్రి. (కక్కసము+పడు.) 1. బాధపడు; 2. సంకటపడు. (చూ. కక్కసించు. కక్కసము.)

కక్కసపెట్టు. (కక్కసము+పెట్టు.) ద్వ. స. క్రి. 1. బాధపఱచు. "వ. ఇక్కరణిరక్కసులంగక్కసపెట్టి." రామా. ౧,ఆ.—2. సంకటపఱచు. (చూ. కక్కసము.)

కక్కసము. వై. వి. 1. కళ. "కక్కసంబులఁ సదసదగాఁగ వ్రేసియును." జై. 4, ఆ.—2. బాధ*; (చూ. కక్కసించు.)—3. సంకటము*. "క. చేరినఁగాసారాఖ్యుఁడు, రారమ్మనిమిసులనాదరమ్మునఁజోటిం, పారసోసఁగెఁగక్కసమని, గోరపడ కయివినుసాత్వికులచరితంబుల్." పర. ౧, ఆ.

—విణ. 1. కఠినము; "ఉ. ఈ కక్కసపుందనంబు కొఅ గాదనిసారెకుబుద్ధిచెప్పినన్." ఉ. రా. 2, ఆ.—2. కష్టము*. "క. ఒక్కనివిరిబికి నెదోరల్, పెక్కండ్రేనెక్కనొకని వెంబడినసుఁగుల్, పెక్కండ్రునిలువఁబనులగుఁ, గక్కసముకుదింపఁ బెంపఁగాఁగాకుండున్." అము. ర. ఆ.

కక్కసించు. వై. స. క్రి. 1. బాధించు*; "ఉ. పోయినపిమ్మటంజనక పుత్రివదల్వలఁ గక్కసింపఁగాఁ, బోయెడురాక్షసీనిచయముంగని." రామా. ౬, ఆ.—2. సంకటపరచు*. (చూ. కక్కసము.)

కక్కిరిబిక్కిరి. దే. విణ. తొఱుమూఱు.

కక్కు. దే. స. క్రి. 1. కడుపులోనిది వెలిపుచ్చు; 2. వెడలించు. "సీ. సరసనీయమియునుసభలోనులూకునిఁ బంచియాడించినపరుసదనముఁ, గక్కించి." భార. భీష్మ. ౨. ఆ.—వి. అంపసుతాయిలోనునువానికిఁగలుగఁజేసెడుగఱుకు. (ఈ యర్థమందిది కఱకుయొక్కమాఱురూపము.)

కక్కుఁదెవులు. దే. వి. (కక్కు+తెవులు.) వ్యాధి విశేషము.

కక్కుడు. దే. వి. కక్కుట.

కక్కుఱితి. దే. వి. 1. అశ్రద్ధ; 2. లోభము. "చ. కిఱుకులఁబెట్టిపీరెవడకించితొలంగెద మన్నవట్టిక, క్కుఱితియకాని దైవమనుకూలముగాదు." జై. ౬, ఆ.

కక్కుఱితికాఁడు. దే. విణ. 1. అశ్రద్ధగలవాఁడు; 2. లోభి. "ద్వ. కడఁగిపీనుఁగుమీఁదఁగంచంబు పెట్టి, కుడుపఁగాఁజూచు కక్కుఱితికాఁడీతఁడు." హరిశ్చ. ౨, భా.

కక్కువాయి. ద్వ. వి. కాసరోగవిశేషము.

కక్కెర. వై. వి. పక్షివిశేషము. "గీ. గ్రద్దయునుగాకి కముఁజూనుగక్కెరయును." హరిశ్చ. ౨, ఆ. (కక్కెరయొక్కరూపాంతరము.)

కక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కచ్చె; 2. పోటి. ఆ. పుం. ము. 1. చంక; 2. కసెము; 3. గడ్డి; 4. పొద; 5. ఎండినయడవి.

కక్షపాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కకపాల. "ఎ. గీ. అక్షమాలకువస్తులకక్షపాల." సా. 3, ఆ.

కక్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తొట్టికట్టు; 2. మొలనూలు; 3. ఏనుఁగునడుమునఁగట్టెడుమోకు; 4. వాఁకుడు†.

కగ్గము. వై. వి. కత్తి, ఖడ్గము.

కచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడేనుఁగు. అ. పుం. ము. 1. వెండ్రుక; 2. కట్టు; 3. ఎండినపుండు. డు. బృహస్పతికొడుకు.

కచంకనము. సం. వి. అ. న. నిర్ణయింపఁబడినదినము నందుంచెడి యంగళ్లవరుసు. సంత.

కచంగల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జంతువులు మిక్కిలి తఱచుగాఁగలనేల.

కచిక్కు. దే. వి. పొడుచుటయందును ధ్వన్యనుకరణము. "ద్వ. చికటారిఁగొందికచిక్కుఁబడిచె." విష్ణు. ఉ. ర. ఆ.

కచేలము. సం. వి. అ. న. జాబుమడుపు.

కచేరి, కచ్చేరి. హిం. వి. కొలువుకూటము, ఉద్యోగశాల.

కచోలము. సం. వి. అ. పుం. మానవిశేషము.

కచ్చరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మయిలది.

కచ్చా. హిం. విణ. పచ్చి, తక్కువ, నీచమైన.

కచ్చి. దే. వి. (సాలెవాఁడు) లేక కొయ్యలను పడుగునందుఁ జొప్పించెడు సందు.

కచ్చించు. యు. దే. స. క్రి. సాలెలోనగువాని నడపు. వై. అ. క్రి. కచ్చుగట్టు. "క. కచ్చించిముల్లులిద్దఱు, మచ్చరమునులావు మెఱయమత్తకరులు రెం, డిచ్చఁజను దెంచుచాడ్పున, నచ్చటికేతెంచినిలిచిరిధిపతియెదురన్." హరి. పూ. ౯, ఆ.

కచ్చిక. దే. వి. కాలిన పిడకతునుక.

కచ్చితము. వై. విణ. ఎచ్చుతక్కువలులేక సరిగానుండునది*.

కచ్చియ. వై. వి. కలహము*.

కచ్చె. వై. వి. కచ్చియయొక్కరూపాంతరము.

కచ్చెపోతు. ద్వ. విణ. కలహశీలుఁడు.

కచ్చేరి. వై. వి. 1. న్యాయవిచారణస్థలము; 2. వినోదగోష్ఠి*.

కచోరము. వై. వి. కచ్చూరకము†. (దీనినే గంధకచోరమందురు.)

కచ్చె. వై. వి. 1. వెనుకఁజెక్కుకొనెడు దోవతికొంగు; 2. కాసె*; "గీ. కచ్చయమరఁబట్టికాళ్లును జేతులు, వ్రేలమత్తగజములీలమెఱయ, ముష్టిబలువునెఱయముక్కునవాతను, నెత్తురొలుక మల్లునెత్తివైచె." భార. విరా. ౨. ఆ.—3. గోఁచి*. "సీ. మొలకచ్చకట్టుపైమలఁగినపచ్చనినునుఁగొంగుదిండుగానులిచికట్టి." హరి. పూ. 2, ఆ.

కచ్చేడము. యు. దే వి. దూదిజీలకఱ్ఱలోనగువానిఁ దెచ్చెడుబండి. వై. కాపీనము. "ఎ, గీ. ఇనుప కచ్చడాల్ కట్టుకొనుమునిముచ్చు లెల్ల." స్వా. ౨, ఆ.

కచ్చే. యు. దే. స. క్రి. సాలులోనగువానినడపు. వి. 1. గర్వము; "సీ. వరుసతోనోషధీపల్లీమతల్లులుకాంతివైభవలక్ష్మీకచ్చువదల." కాశీ. ౧, ఆ.—2. ఆకు; "ఉ. పంచశిలీముఖుండు తుదబాణమునకొజగమెల్లగెల్చియ, భ్యంచితపుష్పవృష్టి మరుదావళినింపఁగనిప్పుడల్గుము, ద్రించినజాడఁ దెల్పెసుదతీమధుపంబుపరిచ్ఛదచ్ఛటా, కంచుకితోత్పలంబుతుదకచ్చునఁజిక్కియ చంచలాకృతిన్." వసు. ౪, ఆ.—3. సిగబంతి. "ఎ, గీ. భానుబింబంబుపొడిచెఁ బ్రభాతలక్ష్మి, కబరిభారంబు మీఁదిచెంగలువకచ్చు." కాశీ. 3, ఆ.—4. పెద్ద వాసాము. వై. ఆస. "సీ. క్షీరోదమధ్యస్థశీరత్ననగగుహాగర్భనివాసంబుకచ్చువదలి." పాండు. ౨, ఆ.

కచ్చేకొను. దే. స. క్రి. ఆశించు. "వారలీమేలంబుల్ పచరించికచ్చుకొనిరే." రసి. ౫, ఆ.

కచ్ఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చిమ్మట; 2. ఒకమాతృక. (చూ. మాతృక.) అ. పుం. ము. 1. వెనుకచెక్కుకొనెడుదోవతికొంగు; 2. గోఁచి; 3. కసెము; 4. ఓడయంగము; 5. దరి; 6. పూఁదోఁట; 7. ప్రక్క; 8. నందివృక్షము.

కచ్ఛటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాపీనము, గోఁచి.

కచ్ఛపము. సం. వి. అ. పుం. 1. తాఁబేలు; 2. ఒక నిధి; 3. మల్లబంధవిశేషము.

కచ్ఛపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుతాఁబేలు; 2. సరస్వతియొక్కవీణె; 3. మొటిమ.

కచ్ఛుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గంట్లకచోరము?; 2. రెగడిదూలా?; 3. వాఁకుడు?.

కచ్ఛురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జారుఁడు. విణ. గజ్జి గలవాఁడు.

కచ్ఛువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విచర్చిక, గజ్జి.

కచ్ఛారకము. సం. వి. అ. పుం. గందకచోరము?.

కచ్ఛారము. సం. వి. అ. పుం. గంట్లకచోరము?.

కజ్జలము. సం. వి. అ. న. 1. కాటుక; 2. చీఁకటి. పుం. మబ్బు.

కజ్యా, ఖజ్యా. హిం. వి. పోరు, జెగడము.

కజ్జాయము. వై. వి. కజ్జాయము, భక్ష్యము. "కజ్జాయంబులిందెన్నేనున్న విక్రొత్తయట్టికల." పాండు. ౪, ఆ. (కజ్జముయొక్కరూపాంతరము.)

కజ్జము. వై. వి.——వై.——"కజ్జంబులునుబండ్లు గంధమాల్యంబులు ధృతరాష్ట్రసుతులువుత్తేర." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

కజ్జాయము. వై. వి. (కజ్జముయొక్కరూపాంతరము.)

కజ్జూరము. వై. వి. ఖర్జూరము?. "మ. సురపొన్నల్కలిగొట్లు చందుగులు కజ్జూరంబులబ్బెందలుల్." య. ౫, ఆ.

కట. దే. అవ్య. సంతోషమును దెలుపును. "గీ. కట వియోగిలోకంబులుకటకటఁబడ." సా. ౨, ఆ. (రూ. కటా. ఆమ్రేడితమందుకటకట, కటకటా.)

కటంబకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కూరలువండెడువాఁడు.

కటంభర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆఁడేనుఁగు; 2. కటుకరోహిణి?; 3. గొంతెమగోరు?.

కటకట. దే. వి. కొఱుకుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (పండ్లు కటకటకొఱికెను.) (చూ. గోండ్రించు.)

కటకటఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కటకట+పడు.) 1. కోపించు; "గీ. అనినఁగటకటఁబడియిట్టులాడుటెల్ల, నతనివిజయముసందియమనుటగాదె." సం. "ఇత్యుక్తః కుపితోరాజా మత్స్యః పాండవ మబ్రవీత్." భార. విరా. ౫, ఆ.—2. బాధపడు. "క. వందిజనంబులుమాగధ, బృందంబులు సంస్తుతింపఁబెంపొందుచుమ్రో, లందిరిగెడు క్రవ్యాదుల, క్రందున నీవీను లిపుడు గటకటఁబడవే." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

కటకటాలు. దే. వి. బ. ఇనుపకమ్ములులోనగువానిచే నేర్పఱచెడియడ్డు, (రూ.) కటకటాకమ్ములు.

కటకము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. కడియము; 2. కొండనడుము; 3. ఏనుఁగుకొమ్మునకువేసెడు పొన్ను; 4. రాజధాని; 5. సముద్రమునందుఁగలిగెడి యుప్పు.

కటకరము. వై. వి. గంధర్వమృగము. "సీ. గంధర్వమానుగడంతికటకరమంచనఁగాను." అం. భా. ద్వి. సిం.

కటకాముఖము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (జోట్టన నడిమివ్రేళ్లసందునఁ బొటనవ్రేలుచొప్పించి యఱచేతిచాయవ్రాల్చి యుం

గరపు వ్రేలిని జిటికెన వ్రేలిని నించుకంతవంచి పొడవుగాఁబట్టినది.)

కటకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చాఁపలల్లువాఁడు; 2. మేదరవాఁడు.

కటపెట. దే. వి. ఒరయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. కఠినోరుదంష్ట్రులుకటపెట సెరయ." భాగ. 2, స్కం.

కటభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మానేరుతీఁగ; 2. ఒకానొక మ్రాను.

కటము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగుచెక్కిలి; 2. చాఁప; 3. అతిశయము; 4. పీనుఁగు; 5. ప్రతిజ్ఞ; 6. మొల; 7. శ్మశానము.

కటాక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడకన్ను, 2. కడకంటిచూపు.

కటాక్షించు. సం. స. క్రి. కడకంటఁజూచు.

కటాదము. సం. వి. అ. పుం. మహిషము, దున్నపోతు.

కటారి. వై. వి. 1. కత్తి. "చ. కలకలనవ్వుచుఁ నృపశిఖామణి పొన్నుగనీబులోనియి, ట్టలపుమెఱుంగుచాయల బెడంగుకటారి జరీనదూసిమం, త్రుఁబుగనశూద్రుమస్తముకఱుక్కునఁద్రుంచె." ఉ, రా. 2, ఆ.—2. బాఁకు. "కలికిమిటారియంగజుకటారి." శకాం. ౪, ఆ.

కటారికత్తియ. వై. విణ. కటారిగలది. (ఆఁడుది.) "ఒక్కొకతఱిఁబుఁబోండ్లుకటారికత్తియల్." కళా. ౧, ఆ. (రూ. కటారికత్తె.)

కటారికాఁడు. వై. విణ. కటారిగలవాఁడు. "బిరుదుకటారికాండ్రు." కళా. ౧, ఆ.

కటారు. వై. వి. కత్తి. "చ. భర్తయుఁ, శరమొకటేసి త్రెళ్లికవెసన్నిగుడఁ నఱుకెంగటారునఁ." "గీ. చొచ్చెఁగోలఁకు సెలకు, మారువై మారుఁ డసుచు కటారుఁబోలి." ఉ, రా. 2. ఆ. (ఈ గ్రంథకర్త ప్రయోగములయందుమాత్రమిది యుకారాంతముగాఁ గానఁబడుచున్నది.)—2. బాఁకు.

కటాహము. సం. వి. అ. పుం 1. నూనెలోనగువి కాఁచెడి కడవ; 2. కప్పెర; 3. తాఁబేటిపెన్నుచిప్ప; 4. ఒకానొక దీవి; 5. అప్పుడే కొమ్ములు తలచూపెడి యెనుపదూడ.

కటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మొల. ఈ. స్త్రీ. పిప్పలి?.

కటిక. వై. వి. మాంసమ్ముమానువాఁడు. "గీ. కటికవానిల్లునాటికిఁగన్న పెట్ట." భల్లా. ౧, ఆ.—2. వెండి బెత్తమువాఁడు*. "వ. బంగారుజలపోతబెత్తంబులనటనఘటియిల్లఁగటికవారుసారికు బరాబరినే యుచునేగుదేర." కళా. ౭, ఆ. (కట్టికయొక్క రూపాంతరము.) (చూ. కట్టిక.)

కటికమెకము. వై. వి. ఖడ్గమృగము.

కటికి. దే. విణ. 1. అధికము. "కటికినవ్వు."—2. కఠినము. "కటికినేల."—3. సాంద్రము. "కటికిపీఁకటి."

కటినము. సం. వి. అ. న. పత్రఫలాదులుంచెడుబుట్ట.

కటిల్లకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్ప; 2. కాఁకర?; 3. నల్లగన్నేరు?.

కటీరము. సం. వి. అ. పుం. మొల. "సీ. పట్టసూత్రమయంబు పసిఁడియొడ్డాణమేయిగురుఁబోఁడి కటీరమెక్కెనొక్కొ." కాశీ. ౪, ఆ.

కటుంభర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి?.

కటుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి?. ఆ. న. ము. సొంటి పిప్పలి మిరియములు.

కటుక్కు. దే. వి. కొఱుకుటయందగుధ్వన్యనుకరణము.

కటుతుంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేఁదుగల సొర?.

కటుమరలు. దే. వి. బ. చెక్కిళ్ల మీఁదిభాగములు, హనువు. "సీ. తళుకుఁబెక్కులు వెల్లఁదనము మెల్లనఁదాల్చెఁ గనరానికటుమరల్ పెనుపునొందె." చంద్రా. ౧, ఆ.

కటురోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి?.

కటువు. ఉభ. వై. వి. పాడె. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. కటుకరోహిణి?; 2. నల్లావ; 3. ప్రేంకణము?. న. కానిపని. పుం. 1. కారము; 2. వాసన. విణ. 1. ఇంపుకానిది; 2. కారముగలది; 3. మచ్చరముగలది; 4. వాఁడిమిగలది; 5. వాసనగలది.

కట్టోలవీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాలవీణె, కిన్నెర.

కట్ట. దే. వి. 1. మోపు; 2. చెఱువులోనగువానికట్ట. అవ్య. సంతోషమునుదెలుపునది. (రూ.) కట్టా.

కట్టకడ. దే. వి. (కడ+కడ.) అన్నిటికిఁగడ.

కట్టడ. దే. వి. 1. నియమము; "క. ఏయేకట్టడలెన్నవి, కాయాకట్టడలుతప్పకధిపతిప్రజలన్, నాయమునఁ బ్రోవవలయుఁగృ, పాయుతుఁడైతస్కరాదిబాధలఁడుపుచున్." కళా. ౭. ఆ.—2. తీరు. "క. వీరలమునివేషంబుల, కారణమునఁగాకయొడలికట్టడయుముఖ, శ్రీరామణీయకంబిమ, హీరమణునియట్లకాదెయిరువురకరయన్." నిర్వ. ౧౦, ఆ.

కట్టుపడు. ద్వ. అ. క్రి. బద్ధమగు.

కట్టుపాటు. ద్వ. వి. 1. కట్టుపడుట; 2. నిబంధనము.

కట్టుబండి. దే. వి. సకలపరికరసహితమైన శకటము. "ఉ. మొన్న మేరుగిరిపాటినిశాచరినంతచేసెనే, డేపునఁగట్టుబండి నిదియుందఱుఁజూడఁగనింత చేసె." వి, పు. 2, ఆ.

కట్టుబడి. దే. వి. బంటునకిచ్చెడుమాన్యము. "సీ. ఇ గురుకైదీతపుటెక్కటీలకు గుజ్జుపఱుపుమామిడి కట్టుబడిగఁజేసి." చంద్ర.

కట్టుమట్టు. దే. వి. 1. పసులనుగట్టుచోటు; (దీని నీ యర్థమందు కట్టుముట్టని వాడుచున్నారు.) 2. ఊనికితావు; "సీ. పాకారముఖ్య దుర్గాలక నిలయంబు గ్రహతారకంబులకట్టుమట్టు." భల్లా. 3, ఆ.—3. ఏర్పాటు. "ఇ. దుష్టనిగ్రహశిష్టపరి గ్రహంబుగానప్పట్టణంబునుగ్రీవాజ్ఞనడవంగట్టు మట్టుచేసి." రామా. ౫, ఆ.

కట్టుమామిడి. దే. వి. చిలుకలులోనగునవి కొఱకకుం డ పండ్లుమానికట్టఁబడిన మామిడి.

కట్టుమ్రాను. దే. వి. తెప్ప, ప్లవము.

కట్టువ. దే. వి. వెలుగు. వృతి. "సీ. ఆటతిప్పలుప్ర చ్చిపాటబండులుగూల్చికట్టువలన్నియుఁగాడు చేసి." అచ్చ. సుం, కాం.

కట్టె. వై. వి. కట్టియొక్కరూపాంతరము.

కట్టెడ. దే. వి. ఎడనెడ కట్లుగల సర్వవిశేషము.

కట్టెపాయ. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కట్టెవిఱుపుమాట. ద్వ. వి. పరుషవచనము, కఠినోక్తి.

కట్నము. దే. వి. కానుక. "క. నానాదేశంబులధర, ణీనాథులుగట్నమిచ్చి నెఱిఁబుత్తేరంగా." హరి. పూ. ౮, ఆ. (కట్టనముయొక్కరూపాంతరము.)

కట్ఫలము. సం. వి అ. పుం. పినగుమ్మడు.

కట్లు. వై. వి. ఒకానొకతీఁగ, ఖట్వా.

కట్లంక. దే. వి. నరుసడ్డలపైనుంచెడి యొంటిగుడ్డ.

కట్లగుదియ. ద్వ. వి. ఆయుధవిశేషము, మునుండి.

కట్లజెట్టి. దే. వి. కట్లుగల పెద్దజెట్టి.

కట్లదండ. దే. వి. ఎడనెడ బంగారుకట్లుగ్రుచ్చిన నల్లపూసల సరము.

కట్లపుమగు. ద్వ. వి. సర్వవిశేషము.

కట్లబల్ల. ద్వ. వి. (కట్లు+బల్ల.) కత్తెరకాళ్లమడుపు బల్ల.

కట్లమారి. దే. విణ. కట్లుగలది. "సీ. కిన్నెరకాయ లువన్నెనాసినియంచుఁ గట్లమారుల నుద్దిగట్టఁద గునె." చంద్ర.

కట్లసంచి. దే. వి. (కట్లు+సంచి.) చుట్టు అరలేర్ప తీచి కుట్టిన నిడుపాటి గుండుసంచి.

కట్లి. వై. వి. మంచేపుడోలి*.

కట్లియ. దే. వి. బంగారు తూనికగుండు.

కట్లె. దే. వి. కట్లియొక్కరూపాంతరము.

కట్వంగము. సం. వి. అ. పుం. దుండిగము.

కథము. సం.వి.ఆ.పుం.కథస్వరము.డు. 1.ఒకానొక ఋషి; 2. ఆ ఋషిచెప్పిన ఋక్కులను జదువు వాఁడు; 3. ఆ ఋక్కులను దెలిసినవాఁడు.

కఠారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; "క. ప్రతిఘ టియింపఁగవచ్చునె. ప్రతిభటులకు నసమసమర ఘట్టనతోడన్, శతకోటిద్విఘకఠార, క్షతశా త్రవుతోడ లింగసచివునితోడన్." భీ. ౧, ఆ. "క. ఘోరక్రోధంబునన, వ్వీరోత్తమునాజ్ఞనొ క్కవెసనన్నక్తం, చారిణినప్పుడపట్టిక, ఠారం బునముక్కుఁజెవులుడగ్గఱఁగోయన్." సం. "ఉ. ధృత్యాఖడ్గంచిచ్ఛేదకర్ణనాసంమహాబలుఁ." రా. అర. ౧, ఆ.—2. బాఁకు. "వ. కఠార కుఠారగ దాదండ భిండివాల కరవాల శూలము సలముద్గర తోమర చక్రాదినానాయుధపరివృతబాహుదం డుఁడును." వీర. ర, ఆ. "వ. కఠారంబులఁబొడిచి యుఁ గుఠారంబులనఱికియు." రా. యు, కాం.

కఠింజరము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగన్నేరు.

కఠిన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బెల్లపుచక్కెర. అ. న.ము. వంట కుండ. విణ. గట్టి.

కఠిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఖటిక, బలపము.

కఠిల్లకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్ప; 2. కాఁకరి. 3. నల్లగన్నేరు.

కఠిల్లు. దే. వి. హాతియందగుధ్వన్యనుకరణము. "వ. పరిహసితసితేతరపాషాణపాటవ. బులగు పిషాణ పరిఘంబులొండొంటిందాఁకి కఠిల్లు పెఠిల్లు మ నంబోరు కారుపోతుల కోలాహలంబులం బ్రతి శబ్దంబులీనుకోలునున్." స్వా. ర, ఆ.

కఠోరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కఠినము, గట్టి.

కడ. వై. వి. 1. దిక్కు; "గీ. దిక్కురాయఁడుతెమి మీఅరేవెలందిఁ, బెండ్లియగునని కడయును పేరం టాలు, మొనసిదైవేరనీటికైమించుపసిఁడి, కుం డయనఁబ్రొద్దుమున్నీటఁగ్రుంకెనంత." అచ్చ.

ఆర, కాం.—2. అంతము*; "సీ. నిడుపునఁయా రువుఁబడమరయై రెండు కడలునంబోనిధిఁగదిసి యుండు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—3. దూరము*; "వ. ప్రాణవల్లభుండున్నవనంబునకరిగి కడనయుండి పరికించి." కళా. ౪, ఆ.—4. పార్శ్వము*; "సీ. హయముక్రేళ్లుఱుకుగోయని రెండుకడలందు వాగెవట్టిరిమత్స్యవత్సపతులు." కళా. ౭, ఆ.—5. సమీపము*; "క. కడుననురక్తియు నేర్పును, గడఁకయుఁగలవారినుఅకగడవఁగనెగ్గుల్, నొడిపెడువివేకశూన్యుల, కడనుండెడునంతకంటెఁ గష్టముగలదే." ఆము. 3, ఆ.—6. స్థానము*. విణ. అంత్యము*. "వ. ఎయ్యదికడగానిష్కలుషుండ నగుదు." భార. శాం. ౧, ఆ.

కడంగరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొల్లు; 2. పొల్లుకసవు.

కడంగరీయము. సం. వి. అ. పుం. పొల్లుకసవుమేసెడి యెద్దు.

కడంబము. సం. వి. అ. పుం. కలంబము, కూరనార.

కడఁక. దే. వి. యత్నము. "ఉ. దానినం. టందతి మెఁ బరాహము కడంక నదర్శిత మయ్యె న య్యెడఁ." విక్ర. 3, ఆ.

కడకొఅవి. దే. వి. కాలిమిగిలిపొగసెడికట్టె. "క. జ్ఞాతులుతమలోఁబొందినఁ, జేతోమోదమునఁజెలఁగి చెలువొందుచుర, న్నీతింబాసినవిగతవి, భూతిం గడకొఅవులట్ల పొగయుదురధిపా." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కడఁగు. దే. అ. క్రి. యత్నించు. "క. మునినాథనీ పుసునుము, ట్టనెచెప్పినఁజాలుమతికడంగఁడు." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

కడంజు. దే. వి. గోకర్ణమృగము. "సీ. గోకర్ణనామం బగునుగడంజుకడంజునా." ఆం, భా. ద్వి. సిం. ౩. దే. వి. కంటికడప్రక్కచోటు, కణంత. "ఎ, . కడంతయనఁగశిరఃపార్శ్వమంతకారి." ఆం, ౨. ద్వి. మ.

. దే. వి. గంధర్వమృగము. "పులులంద్రుం డంతులందునిమి." శుక. ౧, ఆ.

మ. ద్వ. అ. క్రి. (కడమ + పడు.) తగ్గు. హరిసూకరరూపంబున, హరిణాదిమృగా ల మహర్షులజంబై, హరసుతుఁడు పూజ్యా ౦, డరె వారలగౌరవము కడంబడియెనో పంచ. వేం. ౧, ఆ.

కడకుఁబోవు. ద్వ. అ. క్రి. (కడకుఁ+పోవు.) బహిష్ఠయగు.

కడకొఅవి. దే. వి. కాలఁగామిగిలినకట్టె. "ద్వి. పొంతయొల్కులలోనఁబొడవడికాలి, కొంతచిక్కిన కడకొఅవులఁదెచ్చి." హరిశ్చ. ౨, భా.

కడగండ్లమారి. దే. విణ. కష్టశీలుఁడు.

కడగండ్లు. దే. వి. బ. (కడ+కండ్లు.) కష్టము.

కడగట్టు. ద్వ. స. క్రి. (కడ+కట్టు.) నిర్ణయించు. "క. మునుమున్న కాదెయార్యులు, వినుతనిజజ్ఞానదృష్టివిధిఁదిరముగఁగ, న్గొనికడగట్టినవారీ, తనియీదృశభావచేష్టితములఖిలములఁ." హరి. పూ. ౧, ఆ.

కడగన్ను. ద్వ. వి. (కడ+కన్ను.) కటాక్షము.

కడగొట్టు. ద్వ. అ. క్రి. (కడ + కొట్టు.) చచ్చు. "మ. కెడసెఁదుప్పులుడింకవేసెనెలుఁగుల్ గిట్టెఁబులుల్ సింగముల్, కడగొట్టెఁ." సా. ౧, ఆ.—విణ. కడపటి. (కడగొట్టుకొడుకు, కడగొట్టుచెల్లెలు. మొ.)

కడచేను. ద్వ. అ. క్రి. 1. చచ్చు; "సీ. జననాథశల్యుండుసమసె సౌబలుఁడు గీటడఁగె నులూకుండుమడిసెసకల, సంశప్తకులుఁగడచనిరి." భార. శల్య. ౧, ఆ.—2. నశించు; "గీ. ఇట్లుచేసినశక్తి యెల్లనుగడచన్న, సతఁడు నేలవ్రాలెనతిరయమున." భార. అను. ౧, ఆ.—3. ముగియు. "క. ఆ నఘాయీయజ్ఞమువిధి, సనాథఋత్విక్ప్రయోగసంపూర్ణంబ, య్యెనుగడచనఁ జేరదునడు, మనయుడుగునుభూసురోత్తమనిమిత్తమునఁ." భార. ఆది. ౨, ఆ.—స. క్రి. దాఁటు. "క. వననిధినవలీలఁగడ, చనువానిప్రసాదమొంది సతులు గృహంబుల్, ధనములువఖిలసుఖంబులు, మనమారంగాంతురోలిమర్కటులెల్లఁ." రా. కిష్కిం, కాం.

కడమే. దే. అ. క్రి. 1. గతించు; "క. చింతింపకు కడచినపనికి."—2. చచ్చు; "క. మహాహవమునసె, వ్వనిచేజటాయువీల్గెను, ఘనుఁడాదశరథసఖుండుకడచెనెయకటా." రా. కిష్కిం, కాం.—3. నశించు; "సీ. అలివేణివదనచంద్రామృతంబునఁగానికడచునేమోహాంధకారభరము." భాను. ౪, ఆ.—4. మేరమీఱు; "ఎ, గీ. ధరణిధరములుగూలంగధరణివడఁక, జలధు లుప్పొంగిక

డవఁగ." మార్క. ౨, ఆ.—5. హెచ్చు. "క. పడిగల్గిహంసగతికిం, గడవఁబఱచువారును." భో. ౫, ఆ.—స. క్రి. దాఁటు. "గీ. అలసుమంతునివీడ్కొనియర్కవంశ, ఘనులుగంగాతరంగిణిఁగడచి." రామా. ౫, ఆ.

కడచేక్క. వై. వి. రేవతీనక్షత్రము.

కడతెఱు. ద్వ. అ. క్రి. సమాప్తమగు. "క. ఉడుమండలంబుదాఁకను, వడిసేగితిఁగోటదాఁట వచ్చునొయంచున్, గడతెఱకయంతకంతకుఁ, బొడవయ్యెనునాకుదాఁటిపోరాదయ్యెన్." మై. ౨, ఆ.

కడతేఱు. ద్వ. అ. క్రి. 1. చచ్చు; "సీ. శార్దూలముఖుఁడీల్గెస్వనితహస్తుఁడు సెల్లెదీర్ఘజిహ్వుఁడు గడతేఱిపోయె." అచ్చ. సుం, కాం.—2. తీఱు; "అట్లకాదే విరహజ్వరంబుకడతేఱుసె." భో. 3, ఆ.—3. సమాప్తమగు. "సీ. ధ్రువమండలంబు నరుంధతిఁగనుశక్తికంటికిఁగలుగంగఁ గానకున్న, ముక్తువలపలఁజెక్కవాసినయట్లుదోఁచినఁబూర్ణచంద్రుండుమలినుఁ, డైకానవచ్చినవాయువు సంవత్సరంబునఁ గడతేఱురాజముఖ్య." భార. కాం. ౬, ఆ.

కడప. యు. దే. వి. ఇంటిగడప, దేహళి. (కొన్నిదేశములయందిట్లు పరుషాదిగా వాడుచున్నారు.) —వై. కదంబము౫.

కడపల. వై. వి. అంతము. "ఎ, గీ. ఏది మొదలేదికడపలయేది మధ్యము." భీ. ౬, ఆ.

కడపు. దే. ప్రే. 1. ఇయ్యకపొమ్మను; "ఏపట్టునన నర్థులంగడప." భో. 3, ఆ.—2. చంపు; "సీ. ప్రక్కనిద్రితుఁడైన రాకొమారునిఁజేరి బిగియారఁగుత్తుకపిసికికడపి." హరిశ్చ. ౫, ఆ.—3. త్రోలు; "అరదంబుదారకుండుగడప." ఉ. హరి. ౪, ఆ.—4. పదలు. "చ. నీయనుజులనల్వురంగడపు మర్జునునేఁతకుసమ్మతించితిన్." భార. ఉద్యో. ౪. ఆ.

కడపుఁజేయి. దే. వి. (కడపు+చేయి.) చుక్కాను, అరిత్రము. "సీ. వైరిసైన్యాబ్ధిలోపచ్చు గెల్పులనావఁగడఁజేర్చుప్రాఁకుడుఁగడపుఁజేయి." పా. ౧, ఆ.

కడమ. దే. వి. 1. కొఱంత; "క. కడమయొకింతయు వలదని." హరి. ఉ. 3, ఆ.—2. శేషము. "క. మొదలకానాకుంగలిగిన, యదిశంఖసుదర్శనాంకనాదిసహితమై, పొదలెడిప్రపత్తియిఁకనడ, పెదఁగడమయుఁబడుచునిమ్ముప్రేమదలిర్పన్." ప. ర. ౪, ఆ.

కడమపడు. ద్వ. అ. క్రి. కొఱంతపడు.

కడముంత. ద్వ. వి. కొయ్యముంతవంటి చిన్నమట్టిపాత్రము.

కడముట్టు. ద్వ. అ. క్రి. 1. సమాప్తమగు; "సీ. తన సేవగాఁబురందరుఁడు గట్టించుకొంపులహజారము కడముట్టెనొక్క." కళా 3, ఆ.—2. సిద్ధించు. "క. నీవలనన కడముట్టిన, దైవతమహిమయును." పాండు. ౧, ఆ.

కడయెత్తు. ద్వ. వి. (కడ+ఎత్తు.) గృహవిశేషము యొక్క చుట్టుగోడయందలి కంబములమీఁది దూలము.

కడలి. దే. వి. మున్నీరు, సముద్రము.

కడలికూఁతురు. దే. వి. సిరి, లక్ష్మి.

కడలిఱేఁడు. దే. వి. నీటిరాయఁడు, వరుణుఁడు.

కడలివెన్న. దే. వి. చంద్రుఁడు. "రగడ. కడలివెన్నయు వేఁడివేలుపుగాడ్పునగ్గియు సెల్లగాములు." అచ్చ. యు. కాం.

కడలు. దే. వి. అల. "సీ. తూలెడుంపయ్యెదదుఃఖాంబునిధిలోనఁగడలుచందంబునఁగడలుకొనఁగ." హరి. పూ. ౯, ఆ.

కడలుకొను. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "క. విడువకకాపేనియిం, పడరన్ స్నానంబుసేయునఘులకు సిరుల్, గడలుకొను." శేష. ౪, ఆ.—2. ఉప్పొంగు; "గీ. ఇవ్విధమునఁగృష్ణుఁడేగినపిదపటి, కథవినంగనాకుఁగౌతుకంబు, మనమునిండిగడలుకొనుచున్నయదివివ, రించిచెప్పు మునివరేణ్యయనుడు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—3. వ్యాపించు. (రూ. కడల్కొను. "వీఁకంగేసరంబుల్గడల్కొన." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.)

కడలొత్తు. ద్వ. అ. క్రి. (కడలు+ఒత్తు.) వ్యాపించు. "సీ. కరమూలములజిగికడలొత్తి." హరి. పూ. ౧, ఆ.

కడవ. వై. వి. పెద్దకుండ*.

కడవఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కడవన్+పడు.) గతించు. "గీ. కడవఁబడిమున్నువహ్నిం, గడుకొనిపడినవియకానికద్రుమతులం, బడనీనింకన్." భార. ఆది. ౨, ఆ. (స్వార్థమునపడు.)

కడవతీటు. ద్వ. వి. వాద్యవిశేషము, తుడుము.

కడవసము. దే. వి. తోలు. "క. కడవసములుగోల లుగ, ప్పడములువీరలధనంబు." భార.ఆది.౭,ఆ.

కడవాఁడు. ద్వ. విణ. 1. అన్యుఁడు; 2. కనిష్ఠుఁడు. "సీ. గాశాపుమీతల్లికడవాఁడఁగానియేగణుతింపఁగడవాఁడఁగాఁజుమయ్య." స్వా. ౫, ఆ.

కడవెళ్లు. ద్వ. అ. క్రి. సమాప్తమగు. స. క్రి. దాఁటు. "ఎ. గీ. విరహవారిధి నేఁగడవెళ్లుటెపుడు." ప్రభా. 3. ఆ.

కడవరము. దే. వి. శ్యేనవిశేషము. "సీ. కన్నెలేడుల మీఁదఁగాటంపుబీరంపుఁగడసరంబులఁజోఁపిగండడంచి." రసి. ౧. ఆ.

కడాని. దే. వి. అపరంజి, తప్తకాంచనము.

కడారము. సం. వి. అ. పుం. గోరోజేనమువంటి వర్ణము. విణ. గోరోజేనమువంటి వర్ణముగలది.

కడాసము. దే. వి. కడవసముయొక్కరూపాంతరము. "సీ. చర్మనామముకడాసముకడవసమన." అం, భా. ద్వ. బ్ర.

కడి. దే. వి. 1. కబళము. 2. వాసన. "సీ. కడివోదు నాకిమ్ము పడఁతి యీగేదంగి నవఁగడివోమిముం దటికిఁజూడు." ఆము. ౨, ఆ.

కడిఁది. దే. వి. ఆపద. "క. అడిద్రాగుడనకయిప్పటి, కడిఁదికి నేమాంసమైనగ్రక్కునఁగొనిరం, డెడసేయకనుమనినిపినఁ, గడువడినెలఁపురునుబోయిగహనములోనన్." పంచ. నా. ౧, ఆ.— విణ. 1. అధికము; "చ. ఆత్మశరీరకర్తనం, బనఘుఁడు చేసిచేసి తనయుంగమునుం గలమాంసమెల్లఁబె, ట్టినసుగపాతభాగము కడిఁదిగ డిందుచునుండెనత్తులన్." భార. ఆర. 3, ఆ.—2. అశక్యము; "ఎ. గీ. నవసిపావసి యనుదినముఁ బరిప్రేష్యులై, యీనికిదలఁపనర్థమునకు యావె, యట్టిదుఃఖలక్షమైనట్టియర్థంబు, విడుచు టెవ్విధమునఁగడిఁదిదాఁడె." భార. ఆర. ౬, ఆ.—3. కఠినము. "చ. అనుపమముల్ రిత్తిస్తురులయాటకు నర్హములంచుఁ బ్రియపె, ట్టినపువుబంతులీసతికడిందిచనుంగవ." శా. ౭, ఆ.

ఖలు. ద్వ. వి. బ. ఖండఖండములు. "ఖడ్గరోఁనిమేనుకడికండలుగఁజేసి." య. 3, ఆ.

కు. దే. అ. క్రి. (కడి+కొను.) కబళించు. మెచ్చినమచ్చికగలిగిన, నిచ్చినసీవచ్చుఁగాక పొరులకున్, జిచ్చుఁగడిగొనఁగవచ్చునె, చిచ్చుఅచూపచ్చుపడిన శివునకుఁదక్కన్." భాగ. ౮, స్కం.

కడితము. వై. వి. ఘట్టించిన నీలపటపులెక్కపుస్తకము*. "ఉ. డక్కఁగవ్రాసితిన్ మునుసటమునయందుసుశర్తపాపముల్, లెక్కయొఱుంగరాదులపలేశమువానికినట్టివ్రాఁతయం, దక్కజమిప్పుడొక్కటియునత్తురరూపములేదుదేవనే, డక్కడితంబుగట్టియిడినట్టులయున్నది కప్పదేఱుచున్." పాండు. ౫. ఆ.

కడితి. దే. వి. గోకర్ణమృగము. "వ. పిడికడితికదుపు నురవడికి విఱిగిపడిన విటపి విటపంబుల." స్వా. ౪, ఆ.

కడిమి. యు. దే. వి. 1. అతిశయము; "ఎ, గీ. కినిసి యాఁకటికడిమినయ్య నిలసుతుఁడు." ఉ, రా. ౫, ఆ. "క. కేళికమనీయకానన, పాళికవెలుసడికురంగపాళికశాఖిం, బాళికలుబాళికడిమిన్, బాలికఁదెచ్చిరవిసారభవనంబునకున్." వసు. 3, ఆ. — 2. ఆధిక్యము; "చ. వెరవునలావునంగడిమిబీరమునంబొలుపొందురాచదేవరి." య. ౨, ఆ. — 3. పరాక్రమము. "గీ. నీలుఁడంతకఱుకుఁదేలువెంద్రుకలరా, కాసిబంటుఁబొదివికడిమి నెక్క, కడిమిఁబెఱికివైచెఁగడిమిజేజేలుమి, న్నునఁజెలంగికన్గొనుచుఁబొగడఁగ." అచ్చ. యు, కాం. (ఈ యర్థము ప్రశస్తముగాఁ దోఁచలేదు.) —వై. కడపటి. (దీనిభేదములు—నీరుకడిమి, బట్టకడిమి.)

కడిమిడి. దే. విణ. పచ్చికగలది (నేల.) "వ. పచ్చనికడిమిడిపట్టునం జటాయువుందలంచిదర్భపూతంబుగాఁ బిండంబు పెట్టి." సం. "శకునాయ దదౌరా మోరమ్యేహారితశాద్వలే." రా. ఆర. ౨, ఆ.

కడియపుటట్టు. ద్వ. వి. (కడియము+అట్టు.) భక్ష్యవిశేషము. "సీ. బుడుకులుసుకియలుఁగడియంపుటట్లు వెన్నప్పాలువడియంబులప్పడాలు." కళా. ౭, ఆ.

కడియము. వై. వి. హస్తభూషావిశేషము, కటకము.

కడిలము. వై. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కడివోవు. దే. అ. క్రి. (కడి+పోవు.) చెడు. "తాల్మికడివోయిననించుకలజ్జలావునన్." ఉ, హరి. ౫, ఆ. "ద్వి. ఎలనవ్వుకడివోవదెసఁగడుదప్పి." హరిశ్చ. ౧, ఆ.

కడు. దే. ద్ర. అత్యంతము. (వృత్తియందచ్చుపరమగుచో డకారమునకు టకారద్వయమాదేశంబగు. ఉదా. కట్టనుఁగు, కట్టనువు, కట్టలుక, కట్టాణి, కట్టాయితము, కట్టావి, కట్టెండ, కట్టెదురు, కట్టెజ్ఞ. మొ. (చూ. ముడియ.)

కడుఁదురు. వై. వి. కందురీఁగ, గండోలి.

కడుకొను. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "క. వెలయాలివలపుకడుకో, వెలకుఁ బగలేకవాఁడువెసఁ జీఁకటులన్, గలవారియిండ్లచెలులకుఁ, గలవారపుసొమ్ము వెరఁజిగైకొనఁజొచ్చెన్." శేష. ర, ఆ.—2. ఉత్సహించు. "క కడఁగిపృకోదరుఁడ సురన్, బడఁగవడిన్ వైచి వామపాదంబునఁజే, ద్వడవానిఱొమ్ముఁదాఁచెన్, గడుకొనియనురయునుతేలిచకడునుద్ధతుఁడై." భార. అరణ్య. ఇ. ఆ.

కడుగు. దే. అ. క్రి. ప్రక్షాళించు. వి. బియ్యములో నగునవి కడిగిననీరు, తండురీణము.

కడుజు. దే. వి. శ్యేనవిశేషము. (చూ. అణుజు.)

కడుపు. వై. వి. 1. కుక్షి; 2. గర్భము.

కడుపుమంట. ద్వ. వి. ఓరువలేనితనము, ఈర్ష్య.

కడుపూఁద. ద్వ. వి. (కడుపు+ఊఁద.) 1. జలమలములుకట్టికడుపుబ్బరించెడిపకురోగము; "గీ. నరిడిపుష్పకప్పనావురుగడుపూఁద, యదరుఁద్రిక్కయనఁగనడరి." హరి. పూ. ౩, ఆ.—2. ఈర్ష్య.

కడుపేడు. దే. వి. (కడుఁ+పేడు.) మేదరవాఁడు కట్టుకట్టెడు సన్నని వెదురుపేడు.

కడువు. దే. అ. క్రి. కడుగుయొక్కరూపాంతరము.

కడెము. వై. వి. కడీయముయొక్కరూపాంతరము.

కడ్గు. దే. అ. క్రి. ప్రక్షాళించు. "అడుగులుకడ్గి." భార. అశ్వ. ర, ఆ.—వి. బియ్యములోనగునవి కడిగిననీరు. (కడుగుయొక్కరూపాంతరము.)

కడ్డాయము. దే. వి. బోము, బలాత్కారము.

కడ్డి. వై. వి. 1. బలపపుఁగోపు; 2. పాళము*. 3. పుడక, (రూ. కడ్డీ.)

కడ్పు. వై. వి. 1. కుక్షి; "భూతములున్నవిగాక కడ్పునన్." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. గర్భము. (కడుపుయొక్కరూపాంతరము.)

కడ్డి. యు. దే. వి. 1. అతిశయము; 2. ఆధిక్యము; 3. పరాక్రమము. "సురేశ్వరునిఁగడ్డింబట్టితున్నాడనోపినపుత్త్రుందగనిత్తు." రా. బాల, కాం. —వై. కడపటి. (కడిమియొక్కరూపాంతరము.)

కణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకయీఁగ; 2. జిలకఱ్ఱ; 3. పిప్పలి. అ. పుం. ము. 1. నీటిబొట్టు; 2. నూక; 3. లేశము.

కణఁక. దే. వి. కడఁకయొక్కరూపాంతరము. "సీ. కణఁకనిచ్చలుఁబ్రదక్షిణముగాఁదిరుగుదుఁజెలఁగియుండునుగల్పజీవియగుచు." భాగ. ౫, స్కం. —౨, ఆ.

కణఁకు. దే. వి. ఇంగలము. "ఎ, గీ. సారిదివిహరించు కపులూక్కచోటఁగూడి, కడిఁదిచలిచేతమేనులుఁకడుపడంక, రాత్రిమెఱుఁగారుఖద్యోతరాజిఁజూచి, కణఁకుకాఁబోలుననిసీతుగాయుచుండ." పంచ. వా. ౧, ఆ.

కణఁగు. దే. అ. క్రి. కడఁగుయొక్కరూపాంతరము.

కణఁజము. వై. వి. 1. ధాన్యముంచెడుపాఁతఱు; "చ. అలవిముధాలయాహిసిలయమ్ములనెప్పుడుతోడఁబుట్టవుల్, దలకొనియుండఁగాగరికిసెలంగణఁజమ్ములనెత్తిరామిచే, నిలిచినకుప్పకావలికి నిల్పుదురప్పురిఁగొంగుబత్తెపుం, గొలువునకియ్యకొల్పిహలికుల్ బికిరమ్ముపాసంగువేలుపుల్." చంద్రా. ౧, ఆ.—2. ధాన్యముంచెడుగరిసె*. "సీ. కడలిరాయఁడుమిన్న గలమిన్నగమిడాఁపఘటియించుబంగారుకణఁజమనఁగ." ఉ, రా. ౧, ఆ. (ఇక్కడ కోటను త్వేక్షించినాఁడు.)

కణఁజు. దే. వి. కడఁజుయొక్కరూపాంతరము.

కణఁత. దే. వి. కడఁతయొక్కరూపాంతరము.

కణఁతి. దే. వి. కడఁతియొక్కరూపాంతరము. "చ. పులులుకురంగముల్ కరటిపోతము లేదులు మన్నుఁదిన్గుదు, ప్పులుకణఁతుల్ కిటుల్ చెవులపోతులుకొర్నవగండ్లుధిల్లుకం, బులుచమరీమృగంబులెను బోతులుకస్తురిపిల్లులాదిగాఁ, గలమృగరాజిఁ బెక్కువిహగంబులఁగానుకలంపెఁదండ్రికిన్." కాళ. ౩, ఆ.

కణయము. సం. వి. అ. పుం. కుంతవిశేషము. "వ. కణయ కంపణ ముసల ముద్గర పరిఘ పరశ్వధ కరవాల భిండివాల ప్రముఖ ప్రహరణంబులు." ఉ, హరి. ర. అ.—శరవిశేషము. (అనికొందఱు.)

కణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నీటిబొట్టు; 2. గోధుమరవ; 3. అత్యంతసూక్ష్మవస్తువు; 4. నెల్లి.

కణిఁతి. వై. వి. రోగవిశేషము; కంతి. (కడితియొక్కరూపాంతరము.)

కణిశము. సం. వి. అ. న. సస్యమంజరి, ఎన్ను.

కణిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) కడుఁగొంచెము.
కణీయస్సు. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.)——పై.——
కణుఁదురు. వై. వి. కడుఁదురీఁగ.
కణుజు. దే. వి. కడుజుయొక్కరూపాంతరము.
కణ్వుము. సం. వి. అ. న. పాపము. పుం. డు. ఒకానొక ఋషి.
కత. వై. వి. 1. కథ; "క. కతలుగమాసంసార, స్థితు లెల్లనుజెప్పె." స్వా. 3, ఆ.—2. వృత్తాంతము*. "మ. అక్కతలెల్లఁ విని సుష్ఠుకంతుఁ డడ లల్లం బెంచె నుద్వేలుఁడై." రామా. ౮, ఆ.
కతకము. సం. వి. అ. పుం. చిల్లి.
కతన. వై. ద్ర. కారణముచేత.
కతము. వై. వి. 1. కారణము; "క. క్రమమునసీచే సినప్ర, శ్నములకుఁ బ్రత్యుత్తరంబు సన్నతినత్యు, త్తముఁ డెవ్వఁడిచ్చునతనిక, తమునను కాపాంతమ గుబుధస్తుతనీకుఁ." భార. ఆర. ౮, ఆ.—2. గుఱుతు. "క. రతిపతిహాళాహలిందన, యతిధైర్య ధనంబుఁగొల్లలాడెనటంచుఁ, గతమిచ్చుకరణి నిచ్చెం, బతియొకతెలవాకుమడుపుఁ బ్రాణేశ్వరికిఁ." (కతమిచ్చుకరణిఁ — తెలుపువిధమున నని యర్థము.) రామా. ౮, ఆ.
కతుక్కు. దే. వి. కోఱుకుటయందనుధ్వన్యనుకరణము. "గీ. ఒక్కనక్కవలఁగతుక్కునఁగొఁతికితా, నవలఁజనఁగ వెంటఁదవిలెబలము." శుక. ౧, ఆ.
కత్తరి. దే. విణ. 1. నానావర్ణములుగలది, శబలము; (కత్తరియావు, కత్తరియెద్దు. మొ.)—2. వర్ణసాంకర్యముగలది. "క. ఉత్తమసతిశూద్రునితోఁ, జిత్తజసుఖకేలివాంఛఁజేసినఁబ్రాయ, శ్చిత్తమున శుద్ధిఁబొందును, గత్తరిపురుషునకుఁ బాయుగర్భం బైనఁ." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.
కత్తరికలయు. దే. అ. క్రి. (కత్తరి+కలయు.) సంకరమగు. "క. పెరుగుసువడ్లునుగలిపిన, కరణిఁ వర్ణాశ్రమములుకత్తరిగలయుఁ." జై. ౮, ఆ.
కత్తరిల్లు. దే. అ. క్రి. చలించు. "ఎ, గీ. కటములద రంగమీసాలుగత్తరిల్ల." సై. ౭, ఆ.
కత్తలాని. వై. వి. తెల్లనిగొఱిజయుఁ దోఁకయువెంద్రుకలునుగల నల్లగుఱ్ఱము. "అందలికత్తలానిగములు." ఆచ్చ. బాల. కాం. (చూ. కర్తలాణము.)
ఁడు. వై. వి.——పై.——
ము. దే. వి. బొందలము, కవచము. "ఉ. పాంచాలురసెల్లదీవ్రశరజాలములంబొలియించికా నిభూ, పాలకపుచ్చఁగత్తళము." సం. "నాహత్వాసర్వపాంచాలాన్ విమోక్ష్యేకవచంవిభో." భార. శల్య. ౨, ఆ.
కత్తళీఁడు. దే. విణ. (కత్తళము+ఈఁడు.) కవచము దొడిగినవాఁడు, వర్మితుఁడు.
కత్తి. వై. వి. 1. ఖడ్గము; 2. మంగలికత్తి, క్షురిక*; 3. మల్లబంధవిశేషము*. "సీ. కల్లంబు రాటంబు కత్తితొక్కిస తొట్టి రూఢింపు బరిపోటు రొండి ప్రేటు." ఆం, భా. ద్వి. క్ష.
కత్తికాసు. వై. వి. వడ్లవాని ఆయుధవిశేషము.
కత్తిపిడిక. వై. వి. ఈండ్రవాని కత్తులబుట్టి.
కత్తిపీఁట. వై. వి. కూరఁగుతఱుగుటకుఁ బీఁటయందమర్చిన కత్తి. ఈలిక.
కత్తిమందు. ద్వ. వి. 1. కత్తియొఱకు పూయుమందు; 2. గడ్డలకు పూయుమందు.
కత్తియ. వై. అప. ఒకానొక స్త్రీ ప్రత్యయము. (అంటుకత్తియ, చెలికత్తియ. మొ.)
కత్తియము. దే. వి. అంకెలయడ్డబంతి.
కత్తిరించు. వై. ప్రే. వస్త్రములోనగువానిఛేదించు. "ఎ. గీ. హత్తిమిత్తిచందంబునహత్తి వెడఁద, కత్తిఁ గుత్తికనుబిఱానఁగత్తిరించి. సత్తిమత్తిల్లబలిసేసెసత్తిసెక్కఁ, డవనిపతియిచ్చ మేలుమేలనుచుమెచ్చ." చంద్రా. ౨, ఆ.
కత్తిరిల్లు. వై. అ. క్రి. భిన్నమగు. "గీ. అతనిరెండుతొడలనువెసఁగత్తిరిలఁగనఱుకె." శుక. ౧, ఆ.
కత్తివాతియమ్ము. వై. వి. (కత్తివాయి+అమ్ము.) అర్ధచంద్రబాణము. "గీ. వాఁడియైనకత్తివాతియమ్మునుగొని, పగతుశిరముచెక్కలెగయగొఱిగి." సం. "ఏవముక్త్వాసటాస్తస్యపంచచక్రేవృకోదరః, అర్ధచంద్రేణబాణేన." భార. ఆర. ౬, ఆ.
కత్తువ. దే. వి. 1. మన్నుకెల్లగించెడుగసిక; 2. గనిమ.
కత్తృణము. సం. వి. అ. న. 1. కామంచిగడ్డి; 2. నాఁచు.
కత్తె. వై. అప. కత్తియయొక్కరూపాంతరము.
కత్తెము. దే. వి. కత్తియముయొక్కరూపాంతరము.
కత్తెర. వై. వి. 1. కత్తిరించెడు ఆయుధము; 2. భరణి మూడునాలుగుపాదములయందును కృత్తిక యందునురోహిణి మొదటిపాదమందును మార్యఁడుండుకాలము; 3. కృత్తికానక్షత్రము. "సీ. పూచినకొఱవిపూఁబొదరింటిచందానలగత్తెరయొక్కచోఁగదలకుండె." కాశీ. ౧, ఆ. కత్తె

రవలె మృగములను ఖండించుటచే కుక్క కియ్యఁబడిన పేరు. (చూ. గబ్బి.)

కత్తెరకాలు. ద్వ. వి. అందలపుకాళ్లకు అడుగున పోటిగానమర్చెడు మార్పుకాలు.

కత్తెరగాయము. ద్వ. వి. గవాక్షవిశేషము. "మ. కత్తెరగాయంబులగండ్లముంగడలసందిం గొన్న కొమ్మకొమ్మకునిరం, తరముకాదనదీవెలెత్తి." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

కత్తెరచీల. ద్వ. వి. మీటమునసలచీలవదలిరాకుండ దాని చివర రంధ్రమున నడ్డముగా వేసెడు చీల.

కత్తెరబావిలీ. ద్వ. వి. స్త్రీకర్ణభూషావిశేషము.

కత్తెరవంగ. వై. వి. పెద్దవంగ.

కత్తెరవాసము. ద్వ. వి. ఎదురెదురుగాఁ గత్తెరవలె నుంచెడు వాసము.

కత్రి. దే. వి. జక్కిణియను ఆటయొక్క ఒకయంగము. "సీ. లాగుమైసిరి యుంఁబల్లటియుఁగత్రియు బెళ్ళువిలసిల్లుజక్కిణీవిధ మొకర్తు." ఉ, రా. ౬, ఆ.

కత్రించు. వై. స. క్రి. కత్తిరించుయొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. కత్రించికొనిపోయెఁగంఠమాత్రముల." రా. యు, కాం.

కథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇంచుక సత్యమైన కల్పిత ప్రబంధము. (కాదంబర్యాది.)

కథకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కథచెప్పెడు వాఁడు; 2. చెప్పెడువాఁడు.

కథనము. సం. వి. ఆ. న. చెప్పుట.

కథించు. సం. స. క్రి. చెప్పు. "క. అనుటయువైశంపాయనుఁ, డనఘా లెస్సకథయడిగి తచ్ఛ్రుతకుతూహలాం, ఛననామధామ మాత్మం, గోనియాడి కథింతు నీదుకోరికయలరన్." హరి. ఉ. ౫, ఆ.

కథితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చెప్పఁబడినది.

కద. యు. దే. అవ్య. ప్రసిద్ధినిదెలిపెడి. "ఎ, గీ. అతివచిఱునవ్వువీక్షించునప్పుడుకద, యీశరచ్చంద్రచంద్రిక యింపొనర్చు." ఉ, రా. ౪, ఆ. (రూ. కదా. చూ. కాదా.)—వై. వి. 1. కథ; 2. వృత్తాంతము*. "క. మొదలనొకవేగువానిం, గదలరయఁగఁబనిచి పిదపఁగార్యముసేయం, బదిలమనిపలికెశరభుఁడు." రా. యు, కాం.

కదంబకము. ఉభ. వై. విణ. మిశ్రము. "చ. వినీలకేశముల్, ముడివడకుండఁదీర్చివిరులుంగురువేరుఁగదంబకంబుగాఁ, బొడవుగఁ గొప్పవెట్టి." పంచ. నా. ౨, ఆ.—సం. వి. ఆ. న. గుంపు. పుం. తెల్లావలు.

కదంబము. ఉభ. వై. విణ. మిశ్రము. "సీ. పన్నీటితోఁగదంబముచేసిపూసినమృగనాభిపసరాచనగరుదెలుప." ఆము. ౨, ఆ. (వృత్తియందంత్యవర్ణలోపంబు వికల్పంబుగానగు. కదంబకావి.)—సం. వి. ఆ. న. గుంపు. పుం. 1. కడప; 2. తెల్లావలు.

కదంబించు. వై. అ. క్రి. మిళితమగు. "సీ. సాంబ్రాణిధూపవాసనఁగదంబించు పీఠుల మంగళద్రవ్యములుఘటించి." జై. ౭, ఆ.—అం, ప్రే. మిళితముచేయు. "సీ. గంబురామించఁగదంబించి కొందఱుకలికికన్నియలు బాగా లోసంగ." భాను. ౨, ఆ.

కదధ్వము. సం. వి. న్. పుం. కాపథము, చెడుత్రోవ.

కదనము. సం. వి. అ. న. 1. పాపము; 2. యుద్ధము; 3. హింస.

కదను. హిం. వి. అశ్వగతివిశేషము.

కదన్నము. సం. వి. అ. న. చెడ్డకూడు.

కదము. వై. వి. అశ్వగతివిశేషము, ఆస్కందితము.

కదరము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెలిచంద్ర; 2. రోగవిశేషము; 3. అంపము.

కదరె. దే. అవ్య. (కద+రె.) సంతాపమునుదెలిపెడి. "గీ. రాతిరెల్లఁ, గడిఁదివలవంతసెకలయగ్గలపుటార్తి, నెంతబడలెనొకదరెయయ్యెమ్మెకాఁడు." రసి. ర, ఆ. (రూ. కదరే. "ఈ వ్యాజస్వాంతుఁడు రుక్మియుబ్బుఁగదరే." రుక్మి. ౨, ఆ.)

కదర్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిసినిగొట్టు.

కదలాడు. దే. అ. క్రి. (కదలి+ఆడు.) చలించు. "మద్దికాయలుకడుంగదలాడఁగ ముద్దుగాఱు పొందిక జిగిపాలబుగ్గలును." పు. ౨, ఆ. (చూ. ఊఁగాడు.)

కదలిక. దే. వి. 1. చలనము; "ఎ, గీ. కదలికలజాఱు జిలుఁగుఁబయ్యెదలతోడ." పర. ర, ఆ.—2. యత్నము. "క. ఇది వేళగాదుచోరఁబడి, వెదకఁగననియున్నయతనివెరవుత్రిలోకా, భ్యుదయాంకురార్పణంబీ, కదలికయీడేర్తునన్నగతిరవిగ్రుంకెన్." రామా. ౬, ఆ.

కదలు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; 2. ప్రయాణమగు; 3. యత్నించు. "గీ. నరుఁడుగాండీవమునసొంపు నారిఁగూర్చి, యతివఁదెగటార్తునను మఁగట్టలుక

తోడఁ, దీవ్రతరబాణమొకటిసంధించియేయఁ, గదలఁగన్గొనిపల్కెనా కాశవాణి." జై. ౫, ఆ.—వి. 1. చలనము; "సీ. తలఁపులసందడిపందడించినతాల్మికదలుశిరఃకంపగతులమెఱయ." భార. ఆర. ౭, ఆ.—2. యత్నము. "చ. పొదివి నభోవిహారమునఁబుల్పునుబోలెనలంగకుండన, మ్మదనసమానుఁబట్టికొనిమానవవానఁదేవకోటికిన్, గదలెఱుఁగంగనీకఁచని కాంచె నుపాసతిఁ జిత్రరేఖయా, ముదితెకురాకపోకలొకమాఁడుముహూర్తములయ్యెనయ్యెడన్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

కదలుచే. దే. ప్రే. కదలించు, (గూ. కదల్చు.)

కదలుడు. దే. వి. ప్రయాణము. "మీరలిప్పుడేకదలుడుచాటిచెప్పఁదేఱుఁగన్." శకాం. ౪, ఆ.

కదళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కోలపాన్న?; 2. దొండ?; 3. బూరుగు?. అ. పుం. ము. 1. అరఁటి?; 2. కోలపాన్న?.

కదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అఁరటి?; (దీనిపుష్పము శిలీంధ్రము.) 2. ఏనుఁగునంబారిమీఁదిటెక్కెము; 3.ఇరువదియంగుళములనిడివిగలలేడి.న్.పుం.ఇరువదియంగుళములనిడివిగలయిఱ్ఱి.(అనికొందఱు.)

కదింపే. దే. ప్రే. కదియించుయొక్కరూపాంతరము. "చ. తెలుపుగదించినూత్రములుత్రోసునఁగూర్చుచున్నవాఁడిసీ." నాంస. ౨. ఆ.(కదించియనఁగా నిక్కడ మూసియని యర్థము.)

కదియఁబడు. వ్య. అ. క్రి. (కదియన్+పడు.) కదియు. "క. పఱతెంచికదియఁబడియే, ద్దఱుఁద్రోసినమోముబాకి తిరిగి గరుడీయ, త్తఱిఁగూరిచక్రంబునఁబేరు. మఱివైనుదనుజానుజుమస్తకముతెగన్." నిర్వ. ౨, ఆ. (స్వార్థమునపడు.)

కదియించు. దే. ప్రే. కదియఁజేయు.

కదియు. దే. అ. క్రి. 1. దగ్గఱనచ్చు; "క. అకలకలమునమేల్కనియాకెలఁకుల యిండ్లరాజులని యేమనుచున్, వేకదియకొగని." భార. సౌ. ౧, ఆ.—2. సమానమగు. "మధ్యాక్కర. పదుగురఁబోలెదుసుతులనూఱ్వురఁబడయంగవలతో, పదుగురునూర్వురికెనయగు సుతులఁబడయఁగవలతో, వదలకవేవురుసుతులఁబడయఁగవలతో వేవురకుఁ, గదియంగనుత్తమునెక్కుఁబడయఁ గమలాక్షి వలతో." భార. ఆర. ౨, ఆ.—స. క్రి. చేరు. "క. కృతనిశ్చయుఁడగుశేషుని, గృతరాష్ట్రుండనెడుఫణికదిసియిట్లను." జై. ౭, ఆ.

కదుకొను. దే. అ. క్రి. (కదుము + కొను.) అతిశయించు. "చ. కదుకొనివేఁడిబాష్పములుగ్రమ్మి పయింబయిఁబర్వి." రా. యు, కాం. (కొందఱు కదుకొని అని వ్రాసి అప్రశస్తప్రాసమని చెప్పియున్నారు. ఆదియుక్తముగాఁ దోఁచలేదు.)

కదుపు. వ్య. వి. 1. సజాతీయపశుపక్ష్యాదిసమూహము, కులము*; (ఎనుపకదుపు, జక్కికదుపు, పందికదుపు. లేటికదుపు; గూబకదుపు, చిల్కకదుపు. తేటికదుపు. మొ.)—2. గోసమూహము*. "క. కరులందోలెనుభీముఁడు, వెరపునగోపకుఁడు కదుపువెలిచినమాడ్కిన్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కదుము. దే. స. క్రి. అక్రమించు. "క. బహువిధోగ్రాస్త్రములన్, జిదురుపలుగనొనరించిరి. కదిమి సునాభాదిదనుజ గణ దేహంబుల్." ప్రభా. ౫. ఆ.—వి. దెబ్బతగిలినచోటనెత్తురుకట్టుకొని వాఁచువాఁపు.

కదురు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "మోము వెల్లఁదనమునఁగదురన్." భార. ద్రో. ౨. ఆ.—2. కలుగు; "సీ. ఇచ్చలదిక్కులేరెవ్వరునాకనుభయమునమేనఁగంపంబుపుట్టఁ, జేయఁగి నేమియుపాయంబులేమి నానవమునవెల్లఁధనంబుగదురన్." భార. నిరా. ౨, ఆ.—3. విజృంభించు. "చ. ప్రిగులని కొన్యసంపదలఁ బెట్టినదండలుద్రవ్వికేకనాం, గదుమిచుహుంకరించుచునుగైదువుఁబాపుచునట్లయట్లయుం, దదెయిదెయంచు దవ్వుగనుమంచుఁ దగుకొ బళియంచు నెందుఁగన్, జెదరుటలేకయైదురుపదినేయకపోరిరి వేరువాఱుచున్." కళా. ౫, ఆ.—వి. నూలునడిచేడుకదురు, తగ్గువు.

కదుష్ణము. సం. వి. అ. న. ఇంచుకవేఁడి. విణ. ఇంచుకవేఁడిగలది.

కదె. దే. అవ్య. ప్రసిద్ధినిదెలుపునది. (గూ. కదే. "చ. తెలియఁగఁజూచిచెప్పనుగదే యని డెందమునందలంచె." సై. ౫. ఆ.) "సీ. గాండీవంబుదివ్యాస్త్రసం, తతియుంబెట్టినయట్లయుండమముఁ జింతంబాపరాదోకదే." (ఇక్కడఁగదే యనునది యను ప్రయోగమునందువచ్చినదియని తెలియవలయును.) భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

కద్దుము. దే. విణ. దట్టము. "క. ఎద్దులుమఱుఁగులుగాఁజని, కద్దుములైచేరుపెన్నైకంబులనాలో,

నుద్దవిడినొంచిరలవున, నద్దిరయనియయ్యయాతి యబ్బురపడఁగన్." యు. ౨, ఆ.

కద్రువ. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. పన్నగులతల్లి.

కద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. గోరోజనమువంటివర్ణము. విణ. గోరోజనమువంటివర్ణముగలది.

కద్వదుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిందింపఁదగు మాటలాడువాఁడు.

కన. దే. ద్ర. ఇది వాక్యాలంకారముగఁ బ్రయోగింపఁబడును. "క. ఈహయరత్నముగనమన, సాహిణమునమన్న." జై. ౪, ఆ.

కనకచ్ఛద. సం. వి. అ. స్త్రీ. గేదఁగి.

కనకతప్పెట. ద్వ. వి. పటహము.

కనకన. దే. వి. నిష్పనందలి యధికప్రకాశము.

కనకనమను. దే. అ. క్రి. (కనకన+అను.) (నిప్పు) మిక్కిలి ప్రకాశించు. "గీ. కనలుచీఁకటిరక్కసి కన్నులందుఁ, దొరఁగు కనకనమనునిప్పుఁడునుకలనఁగ." యు. ౨. ఆ.

కనకనలాడు. దే. అ. క్రి. (కనకనలు+ఆడు.) ——పై.——

కనకము. సం. వి. అ. న. బంగారు. పుం. 1. ఉమ్మెత్త; 2. సంపెఁగ; (మఱియుఁగనకపర్యాయములన్నివీనికినామములగును.) 3. కాంచనము; 4. పల్లఱగలు; 5. నాగకేసరము; 6. మోదుగు.

కనకాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పయిడికంటిపక్షి.

కనరు. దే. వి. 1. కందగడ్డలోనగువానియందలినస; 2. ఒగరు. "శా. తారుణ్యాతిగచూతనూత్న ఫలయుక్తైలాభిధారస్వన, ద్ధారాధూపితశుష్కదంబుహృతమాత్స్యచ్ఛేదపాకోద్గతో, ద్గారంపుంగనరార్చుభోసలకు." ఆము. ౨, అ.—విణ. అహితము. "ఉ. ఓ రావణనాదుబుద్ధివినరా కనరా కనరా శుభిస్థితుల్." సమీ. 3, అ.

కనలు. దే. అ. క్రి. 1. కోపగించు; 2. మండు. "అనలజ్వాలలొక్కుమ్మడింగనలన్." హరి. పూ. ౬, అ.—వి. 1. కోపము; "కన్నులంగనలునఁగెంపుపెంపడరఁగా." హరి. ఉ. ౪, అ.—2. మంట. "కనలుటగ్గిద్రోయించి." లక్ష్మీ. ౪, అ.

కనవెటిలు. అం. వి. పోలీసు బంట్రౌతు.

కనారిలు. దే. అ. క్రి. కోపగించు. "చ. మర్త్యకోటిబ, న్నముగడతేఱ నింతటఁగనారిలి వేల్పుల మీఁదఁజూపువి, క్రమమదిమేలుగాదు." ఉ, రా. 3, అ.

కనికరము. దే. వి. 1. కరుణ; 2. శోకము. "క. తన కుందనయులు లేమికిఁ, గనికరమందుచును." భల్లా. 3, అ.

కనికరించు. దే. అ. క్రి. 1. కరుణించు; 2. శోకించు.

కనిపట్టు. దే. స. క్రి. వెదకిపట్టు. "చ. పరిమెయిఁబాఱివానిఁ గనిపట్టివెసన్ దెపకేలు గట్టితెచ్చిరి." భార. శాం. 3, అ.

కనిపించు. దే. ప్రే. కనఁబడియు. అ. క్రి. (కను+ఇంచు.) కనఁబడు, ప్రత్యక్షమగు. (స్వార్థమున ఇంచు. సంధిని వర్ణాధిక్యము.)

కనియు. దే. అ. క్రి. మాఁగు. "ఎట్టిదెప్పుడుంగనియఁగఁబండియుండు." భార. అర. ౭. అ.

కనిష్ఠ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చిటికెనవ్రేలు. అ. పుం. ము. కొలఁదికిరెండరిత్నులకొఱకు అడిసనయేనుఁగు. విణ. 1. తమ్ముఁడు; 2. మిక్కిలి యల్పుఁడు; 3. మిక్కిలి కొంచెమైన వయస్సుగలవాఁడు.

కనీనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కంటినల్లగుడ్డు; 2. చిటికెనవ్రేలు.

కనీయుఁడు. సం. విణ. (స్త్రీ. ఈ. న్.) 1. మిక్కిలియల్పుఁడు; 2. తమ్ముఁడు; 3. మిక్కిలి కొంచెమైన వయస్సుగలవాఁడు.

కనీసము. వై. విణ. అధమము*.

కను. దే. స. క్రి. 1. చూచు; 2. ప్రకటించు; 3. తెలియు; "క. ఇప్పలుకునం, గనియెనుదఁపలుకుతప్పుగానతఁడుమదిన్." భార. సౌ. ౨. అ.—4. భావించు; "అధ్యయనంబుఁ దేవభావము గనునవనీమహర్షుఁడు." భార. అర. ౭. అ.—5. భాగ్యముఁ బొందు. "ఆ. పురుషవృషభులయినపురుషులతోడన, యరిగిపరమపదక్రియఁబరిచరిఁపఁ, బోవఁగనుటనీవు పుణ్యుఁడయితివి." "క. సమరమున బహుబలదర్పముచూపుగంటి." భార. సభా. ౨, అ. వి. 1. నేత్రము; 2. కెఱకులోనగువానిగనుపుక్రిందిగుంట. "కనుగలవింటఁజొక్కపుఁజవులో వుట్టించి." ఐసు. 3. అ. (పల్లుపరమగుచో ఉకారమునకు వైకల్పికముగ లోపంబగు. ఉదా. కన్గలిగి. మొ.)

కనుఁగొను. దే. స. క్రి. (కను+కొను.) 1. చూచు, వీక్షించు; 2. తెలిసికొను.

కనుఁబాటు. దే. వి. (కను+పాటు.) 1. దృష్టి; "గీ. శివునికనుఁబాటుదాఁకనిచిత్తజుఁడు." విక్ర. ౧, అ.—2. దృష్టిదోషము. "సీ. దర్పంబుకనుఁ

తోడఁ, దీవ్రతరబాణమొకటిసంధించియేయఁ, గదలఁగన్గొనిపల్కెనాకాశవాణి." జై. ౫, ఆ. —వి. 1. చలనము; "సీ. తలఁపులసందడిదందడిం చినత్రాళ్ళికదలుశిరఃకంపగతులమెఱయ." భార. అర. ౭, ఆ.—2. యత్నము. "ఉ. పొదివి నభోవి హారమునఁబువ్వనుబోలెనలంగకుండన, మ్మదనస మానుఁబట్టికొనిమానవజానఁదేవకోటికిన్, గద లెఱుఁగంగనీకఁచిని కాంచె నుపాసతిఁ జిత్రరేఖ యా, ముదితెకురాకపోకలొకమూఁడుముహూ ర్తములయ్యెనయ్యెడన్." ఉ, సారి. ౫. ఆ.

కదలంచు. దే. ప్రే. కదలించు, (రూ. కదల్చు.)

కదలుడు. దే. వి. ప్రయాణము. "మీరలిప్పుడెకద లుడుచాటిచెప్పఁడెలుఁగన్." శకాం. ౪, ౨.

కదళి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కోలపాన్న ?; 2. దొం డ ?; 3. బూరుగు ?. అ. పుం. ము. 1. అరటి ?; 2. కోలపాన్న ?.

కదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అరటి ?; (దీనిపుష్పము శి ఖీంద్రము.) 2. ఏనుఁగునంబాదమీఁదిపెక్కెము; 3.ఇరువదియంగుళములనిడివిగలలేడి.న్.పుం.ఇరు వదియంగుళములనిడివిగలయిఱ్ఱి.(అనికొందఱు.)

కదించు. దే. ప్రే. కదియించుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. తెలుపుగదించిసూత్రములుత్రుసునఁ గూర్చుచునున్నవాఁడిసీ." హంస. ౨. ఆ.(కదిం చియనఁగా నిక్కడ మూసియని యర్థము.)

కదియఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కదియన్+పడు.) కదియు. "క. పజఱెంచికదియఁబడియే, ద్దజఱ్ఱేసి నమోముదాఁకి తిఁగెగరుడీయ, త్తఁడొరిచిక్రం బునఁబెడ, మఱ్ఱివ్రేనుదినుజనుజుమస్తకముతెగన్." నిర్వ. ౨, ౫. (స్వార్థమునపడు.)

కదియించు. దే. ప్రే. కదియఁజేయు.

కదియు. దే. అ. క్రి. 1. దగ్గఱనచ్చు; "క. ఉకలకల మునమేల్కని.యాకెలఁకుల యిండ్లరాజులది యే మునుచున్, వేకదియన్గని." భార. సౌ. ౧, ఆ.— 2. సమానమగు. "మధ్యాక్కర. పదుగురఁబోలె డుసుతులనూల్వురఁబడయంగవలతో, పదుగురు నూర్వురకెవయగు సుతులఁబడయఁగవలతో, వద లక వేవురుసుతులఁబడయఁగవలతో వేవురకుఁ, గదియంగనుత్తముమొక్కఁడుఁబడయఁ గిమలాక్షి వలతో." భార. ఆర. ౨, ఆ.—స. క్రి. చేరు. "క. కృతనిశ్చయుఁడగుశేషుని, గృతిరాష్ట్రుండనెడు ఫణికదిసియిట్లను." జై. ౭, ఆ.

కదుకొను. దే. అ. క్రి. (కదుము + కొను.) అతిశ యించు. "చ. కదుకొనివేఁడిబాష్పములుగ్రమ్మి పయింబయిఁబర్వి." రా. యు, కాం. (కొంద ఱు కదుకొని అని వ్రాసి అప్రశస్తప్రాసమని చెప్పియున్నారు. అదియుక్తముగాఁ దోఁచ లేదు.)

కదుపు. సం. వి. 1. సజాతీయపశుపక్ష్యాదిసమూహా ము, కులము*; (ఎనుపకదుపు, జక్కికదుపు, పం దికదుపు, లేటికదుపు; గూబకదుపు, చిల్కకదు పు. తేటికదుపు. మొ.)—2. గోసమూహము*. "క. కరులందోలెనభీముఁడు, వెరవునగోపకుఁడు కదుపువెలిచినమాడ్కిన్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కదుము. దే. స. క్రి. ఆక్రమించు. "క. బహువిధో గ్రాస్త్రములన్, జిదురుపలుగనొనరించిరి. కదిమి సునాభాదిదనుజ గణ దేహంబుల్." ప్రభా. ౫. ఆ.—వి. దెబ్బతగిలినచోటనెత్తురుకట్టుకొని వాఁచువాఁపు.

కదురు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "మోము వెల్లఁ దనమునఁగదురన్." భార. ద్రో. ౨, ఆ.— 2. కలుగు; "సీ. ఇచ్చలదిక్కులేరెవ్వరు నాకనుభ యమునమేనఁగంపంబువుట్టఁ, జేయఁగి నేమియు పాయంబులేమి నానమునవెల్లఁధనంబుగదురు." భార. నిరా. ౨, ఆ.—3. విజృంభించు. "చ. ప్రి గులనిర్వ్యాసంపదలఁ బెట్టినదండలుద్రవ్వకేక సాం, గదుసిచుహుంకరించుచునుగైరువుఁబాపు మాట్లయట్లయు, నొడెయిదయంచు దవ్వుగను మంయఁదగున్ బళియంచు నెందుఁగన్, జెదరు లలేకయైదుపదిసేయకపోకిడి వేరువాఱుచున్." కళా. ౧, ౧.—సీ. నూలునడికెడుకదురు, తర్కువు.

కదుష్ణము. సం. వి. అ. న. ఇంచుకవేఁడి. విణ. ఇంచు కవేఁడిగలది.

కదె. దే. అవ్య. ప్రసిద్ధిని దెలుపునది. (రూ. కదే. "చ. తెలియఁగఁజూచిచెప్పనుగదే యని డెంద మునందలంచె." జై. ౫. ఆ.) "చ. గాండీవంబుది వ్యాస్త్రసం, తతియుంబెట్టినయట్లయుండమముఁ జింతంచెపాదాంకదే." (ఇక్కడఁగదే యనునది యను ప్రయోగమునందువచ్చినదియని తెలియ వలయును.) భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

కద్దుము. దే. విణ. దట్టము. "క. ఎద్దులుమఱుఁగు లుగాఁజని, కద్దుములైచేరుపెస్లైకంబులనాలో,

నుద్దవిడినొంచిరలవున, నద్దిరయనియయ్యయాతి యబ్బురపడఁగన్." య. ౨, ఆ.

కద్రువ. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. పన్నగులతల్లి.

కద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. గోరోజనమువంటివర్ణము. విణ. గోరోజనమువంటివర్ణముగలది.

కద్వదుఁడు. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) నిందింపఁదగు మాటలాడువాఁడు.

కన. దే. ద్ర. ఇది వాక్యాలంకారముగఁ బ్రయోగింపఁబడును. "క. ఈహాయరత్నముగనమన, సాహిణమునసున్న." జై. ౪, ఆ.

కనకచ్ఛద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గేదఁగి.

కనకతప్పెట. ద్వ. వి. పటహము.

కనకన. దే. వి. నిప్పునందలి యధికప్రకాశము.

కనకనమను. దే. అ. క్రి. (కనకన+అను.) (నిప్పు) మిక్కిలి ప్రకాశించు. "గీ. కనలుచీఁకటిరక్కసి కన్నులందుఁ. దొరఁగు కనకనమనునిప్పుఁదునుకలనఁగ." య. ౨. ఆ.

కనకనలాడు. దే. అ. క్రి. (కనకనలు+ఆడు.) ——వై.——

కనకము. సం. వి. అ. న. బంగారు. పుం. 1. ఉమ్మెత్త; 2. సంపెంగ; (మఱియుఁగనకపర్యాయములన్నివీనికినామములగును.) 3. కాంచేనము; 4. నల్లఅగలు; 5. నాగకేసరము; 6. మోదుగు.

కనకాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పయిఁడికంటిపక్షి.

కనరు. దే. వి. 1. కందగడ్డలోనగువానియందలినస; 2. ఒగరు. "శా. తారుణ్యాతిగచూతనూత్న ఫలయుక్తైలాభిఘారస్వన, ద్ధారాధూపితతుష్యదంబుహృతమాత్స్యచ్ఛేదపాకోర్గతో, ద్గారంపుంగనరార్చుభోగులకు." ఆము. ౨, అ.—విణ. ఆహితము. "ఉ. ఓ రావణనాదుబుద్ధివినరా కనరా కనరా పుభస్థితుల్." సమీ. 3, ఆ.

కనలు. దే. అ. క్రి. 1. కోపగించు; 2. మండు. "అనలజ్వాలలొక్కుమ్మడింగనలన్." హరి. పూ. ౬, అ.—వి. 1. కోపము; "కన్నులంగనలునఁగెంపుపెంపడరఁగా." హరి. ఉ. ౪, అ.—2. మంట. "కనలుటగ్గిఁద్రోయించి." లక్ష్మీ. ౪, అ.

కనస్టేబిలు. ఆం. వి. పోలీసు బంట్రౌతు.

కనారిలు. దే. అ. క్రి. కోపగించు. "చ. మర్త్యకోటిబ, న్నముగడతేలెఁ నింతటఁగనారిలి వేల్పుల మీఁదఁజూపువి, క్రమమదిమేలుగాదు." ఉ, రా. 3, ఆ.

కనికరము. దే. వి. 1. కరుణ; 2. శోకము. "క. తన కుందనయులు లేమికిఁ, గనికరమందుచును." భల్లా. 3, ఆ.

కనికరించు. దే. అ. క్రి. 1. కరుణించు; 2. శోకించు.

కనిపట్టు. దే. స. క్రి. వెదకిపట్టు. "చ. పరమెయిఁబాటివానిఁ గనిపట్టివెసన్ బెడకేలు గట్టితెచ్చిరి." భార. శాం. 3, ఆ.

కనిపించు. దే. ప్రే. కనఁజేయు. అ. క్రి. (కను+ఇంచు.) కనఁబడు, ప్రత్యక్షమగు. (స్వార్థమున ఇంచు. సంధిని వర్ణాధిక్యము.)

కనియు. దే. అ. క్రి. మూఁగు. "ఎట్టిదెప్పుడుంగనియఁగఁబండియుండు." భార. ఆర. 2, ఆ.

కనిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిటికెనవ్రేలు. అ. పుం. ము. కొలఁదికిదెండరత్నులకొఱపడినయేనుఁగు. విణ. డు. 1. తమ్ముఁడు; 2. మిక్కిలి యల్పుఁడు; 3. మిక్కిలి కొంచెమైన వయస్సుగలవాఁడు.

కనీనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కంటినల్లగ్రుడ్డు; 2. చిటికెనవ్రేలు.

కనీయుఁడు. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.) 1. మిక్కిలియల్పుఁడు; 2. తమ్ముఁడు; 3. మిక్కిలి కొంచెమైన వయస్సుగలవాఁడు.

కనీసము. వై. విణ. అధమము*.

కను. దే. స. క్రి. 1. చూచు; 2. ప్రసవించు; 3. తెలియు; "క. అప్పలుకునం, గనియెనుదనపలుకుతప్పుగానతఁడుమదిన్."భార. సౌ. ౨, అ.—4. పొందు; "అధ్యయనంబుఁదేపభావముం గనునవనీనుపర్యుఁడు." భార. ఆర. 2, అ.—5. భాగ్యముఁ బొందు. "ఆ. పురుషవ్యవసాయులయినపురుషులతోడన, యరిగిపరమభక్తిఁబరిచరింపఁ, బోవఁగనుటనీవు పుణ్యంబుచేసితి." "క. సమరమున బహుబలదర్పముచూపనుగంటి." భార. సభా. ౨, అ. వి. 1. నేత్రము; 2. చెఱకులోనగువానిగనుపుక్రిందినుంటు. "కనుగలవింటఁజొక్కపుంజవుల్ పుట్టించి." వసు. 3, ఆ. (హల్లుపరమగుచో ఉకారమునకు వైకల్పికముగ లోపంబగు. ఉదా. కన్గలిగి. మొ.)

కనుఁగొను. దే. స. క్రి. (కను+కొను.) 1. చూచు, వీక్షించు; 2. తెలిసికొను.

కనుఁబాటు. దే. వి. (కను+పాటు.) 1. దృష్టి; "గీ. శివునికనుఁబాటుదాఁకనిచిత్తభవుఁడొ." విక్ర. ౧, అ.—2. దృష్టిదోషము. "సీ. దర్పంబుకనుఁ

బాటు దాఁకకుండఁగ గొడుగులపెల్లుఖచరద్వ కోటినాఁగు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కనుఁబ్రామ. దే. స. క్రి. (కను+ప్రామ.) వంచించు. "క. అనుజన్మవధూగమనం, బొనరించినచద్రోహివగుటనోర్వక నిన్నున్, గనుఁబ్రామి సంహరించిన, ననుఁజెందు నె దుష్కృతంబు నగచరతిలకా." రామా. ౫, ఆ.

కనుక. దే. ద్ర. 1. హేతువును దెలుపును; 2. వాక్యాలంకారముగఁ బ్రయోగింపఁబడును. "ఉ. భూసుతకోసమేఁగనుక బొంకితి నేనియుఁ బెద్దకాలముం, జేసినసాతపంబురహిఁజెందకనిష్ఫలమా." ఉ, రా. ౨, ఆ.

కనుకట్టు. దే. వి. జాలవిద్యావిశేషము.

కనుకని. దే. వి. సంభ్రమము. "క. దినదినమునకుఁగృశించెను, గనుకనియును ద్రపయు నిరవకాశతఁ బోలెన్." కళా. ౭, ఆ.

కనుకలి. దే. వి. చూపు. "చ. కనుకలి నిట్లుచిత్రఫలకంబునఁగాంచిన యింతినెమ్మనం, బునఁగడునింతకంతపరిపూర్తివహించెనొ." ప్రభా. 3, ఆ.

కనుకుట్టు. దే. విణ. బాధకుఁడు. "విరాలికల్కిప్రోగులకనుకుట్టు." రా, వి. 3, ఆ.

కనుకుట్టుఁదనము. ద్వ. వి. (కనుకుట్టు+తనము.) ఈర్ష్య. "వ. కనుకుట్టుఁదనంబున నతనిధర్మంబునకు విఘ్నంబుగావింపం దలంచి." భో. ౬, ఆ.

కనుకూలి. దే. వి ధాన్యరూపమయిన కూలి.

కనుగుఁజేఁప. దే వి. మత్స్యవిశేషము.

కనుచీఁకటి. దే. వి. సంధ్యాకాలమందలి లేఁజీఁకటి.

కనుపట్టు. దే. అ. క్రి. చూపట్టు, గోచరమగు.

కనుపాప. దే. వి. కంటిలోని ప్రతిమ.

కనుపాలవిత్తులు. దే. వి. బ. కుళుత్థాంజనము.

కనుపు. దే. వి. వెదురుచెఱకులోనగువానియందెడ నెడ నేర్పడియుండుముడి, పర్వము. (ఇట్లు పరుపాదిగాఁ గొన్ని దేశములందు వ్యవహారము.)

కనుపుగొట్టు. దే. స. క్రి. (కనుపు+కొట్టు.) 1. భంగించు; "వ. కాలుబలంబులం గనుపుగొట్టినం గాలు చెయి తల డొక్కయని యేఱుపాటులేక వండందతిగినయట్లున్నయెడలును." భార. భీష్మ. 3, ఆ.—2. భంగపఱచు. "వ. అందుమంచాకినీ నందనుండమందపరాక్రమక్రీడం గాంతేయబలంబులం గనుపుగొట్టె." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కనుపులగుండ్లు. దే. వి. బ. (కనుపులు+గుండ్లు.) మణిమయమైన హస్తభూషావిశేషము.

కనుపెట్టు. దే. అ. క్రి. ఎదురుచూచు, ప్రతీక్షించు. "పెట్టుకూపెట్టుచునిట్లుపోరఁ గనుపెట్టుకయొక్కరుఁడుండి." ఆము. ౬, ఆ. (ఇది వాడుకయందు కనిపెట్టు అని యున్నది.)

కనుపొట్టలు. దే. వి. బ. కంటిపైక్రిందిఱెప్పలు.

కనుబంటి. దే. వి. జీలుగుపక్షి. "వ. కాశికంబుడబ్బుగబ్బులుఁగు గాళి కనుబంటిపైఁడికంటి లోనగుతిర్యక్కులు." ఆము. ౬, ఆ.

కనుబడి. దే. వి. ఉత్పత్తి.

కనుమ. దే. వి. 1. సందు; "వ. ప్రవాహంబు నిజప్రవహణగుణంబువిడువక ప్రవహణద్వారంబు వెదకుచుంజిరకాలంబునిలిచియేనియుంగనుమ గలిగినఁబ్రవహించుచందంబున." కవిక. ౪, ఆ.—2. కొండలసందుత్రోవ. "వ. మునుములంగనుమలొనరించుకొనంబంచి." స్వా. ౪, ఆ.

కనుము. దే. వి. 1. మకరసంక్రమణమునకు ఆవలిదినము; 2. తృణవిశేషము, శరము.

కనుమూయు. దే. స. క్రి. వంచించు. "సీ. కపురంపుఁబలుకంచుఁగనుమూసియక్కటాబూదిగప్పి ననిప్పు పాదుకొల్పి." చంద్ర. (దీనికి కర్తపదము క్రిందిపాదముననున్నది.)

కనుమూసిగంతలు. దే. వి. బ. కన్నులుగప్పియాడెడియాట. "మ. ఓ మనగుంటలన్ కనుమూసిగంతలు నుగంబాలాటలోనైనఖేలనముల్."కళా.౬,ఆ.

కనుమొఱఁగు. దే. స. క్రి. వంచించు. "మ. సిరినొక్కప్పుడుకన్నొఱంగిహరితన్ జేరన్ బ్రహ్మించు నుర్వరకున్." ఆము. ౧, ఆ.

కనువినికి. దే. వి. పాము, చతుష్పదము. "వ. ఇది కనువినుకులసెలవుపట్టిచే విరివిగాఁజెప్పంబడిజగంబులెఱిఁగినదగుటంజేసి." య. 3, ఆ.

కనువెచ్చ. దే. విణ. నులివెచ్చ, కదుష్ణము.

కన్కని. దే. వి. కనుకనియొక్క రూపాంతరము. (చూ. సగ్గిసమొగ్గిస.)

కన్గంట. దే. ద్ర. (కంటన్+కంటన్.) ప్రత్యక్షముగా. "తాఁజూచికన్గంటనయ్యుమప్రాణేశ్వరు నెట్లుమ్రింగుమనె." భాగ. ౨, స్కం.

కన్గోను. దే. స. క్రి. కనుఁగొను యొక్కరూపాంతరము.

కన్న. దే. అప. ఒకానొక ప్రత్యయము. "ఆపీత వాక్యము మున్ను విన్నయన్నినదముకన్నఁదిన్న నయి." వసు. ౨, ఆ.

కన్నగాఁడు. వై. వి. (కన్నము+కాఁడు.) కన్నము పెట్టి దొంగిలించెడు దొంగ, ఖనకుఁడు.

కన్నడ. దే. వి. ఆలము, ఉపేక్ష. "సీ. ఒకనిమాటున వైరినుక్కడఁగించినవరు శౌర్యమెన్నఁగన్నడయొ వర్ణి." చంద్రా. ౧, ఆ.

కన్నడము. వై. వి. భాషావిశేషము*.

కన్నడి. వై. వి. ఒకానొక కర్ణాటదేశస్థుఁడు*.

కన్నడించు. దే. స. క్రి. ఉపేక్షించు.

కన్నడీఁడు. దే. విణ. (కన్నడ+ఈఁడు.) ఉపేక్షచే యువాఁడు.

కన్నపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. (కన్నము+పెట్టు.) కన్నము వేయు. "ఉ. నానాధనసంపదాఢ్యసదనంబులు నిత్యముఁగన్న పెట్టఁగన్." పర. ౪, ఆ.

కన్నపోవు. ద్వ. అ. క్రి. (కన్నము+పోవు.) కన్నము వేయఁబడు. "వ. నాగపట్టణప్రసిద్ధబుద్ధాయతనంబుగన్నపోయె." పర. ౫, ఆ.

కన్నము. వై. వి. దొంగ లోపలికిఁ బోవుటకై గోడయందుఁజేసెడి సొరంగము.

కన్నయ్య. వై. వి. (కన్నఁడు+అయ్య.) కృష్ణుఁడు. ద్వ. (కన్న+అయ్య.) కన్నతండ్రి.

కన్నఱ. దే. వి. దుఃఖము. "ఉ. తలిదండ్రులువారెట నున్నవారొయీ, కన్నఱఁజూడఁబాలయితిఁగా విధి నేమనిదూఱనేరుతున్." రామా. ౨, ఆ.

కన్నఱి. దే. విణ. (కన్నఱ+ఇ.) దుఃఖితుఁడు. "వ. నిర్జరులుజర్జరులుగా మేఘంబులుమోఘంబులుగాఁగిన్నరులుగన్నఱులుగా భూతంబులుభీతంబులుగా." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

కన్నశవు. దే. వి. కన్నడ, ఉపేక్ష. "ఎ, గీ. కన్నశవునేయఁగచ్ఛపాకారగరిమఁ, గరిమరాళికయానసీచరణమహిమ." వసు. ౪, ఆ.

కన్నవిటి. దే. విణ. (కన్ను+అవిటి.) చీకు, అంధుఁడు. "క. చెవిటికిశంఖధ్వని క, న్నవిటికిదీపంబు మండుఁడగుపురుషునకున్, యువతియు ఖలునకు నుపకృతి, శవమునకిడుభూషణములుజగతివృథ యగున్." భల్లా. ౪, ఆ.

కన్నాకు. దే. వి. (కన్ను+ఆకు.) తములపాకు కట్ట యందు మొదటనుండెడియాకు. విణ. 1. అగ్రేసరుఁడు; "గమికిఁగన్నాకయిగాలియరయు." స్వా. ౪, ఆ.—2. ముఖ్యుఁడు. "క. కన్నాకుమనకుభీష్ముఁడు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కన్నాత. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. బ. మల్లవిద్యావిశేషము.

కన్నియ. వై. వి. 1. పెండ్లికానిపడుచు; 2. కూఁతురు; (చూ. కన్నె.) 3. ఒకానొకరాశి; 4. ఆఁడుది. "రాత్రియన్ కన్నియఁగూర్మిఁజిక్కఁదన కాఁగిటఁజేర్చి." లక్ష్మీ. 3, ఆ.—విణ. 1. క్రొత్త*; (కన్నియగేదఁగిపూఁటకు, కన్నియ మెఱుంగు. మొ.)—2. చిన్న. (చూ. కన్నె.)

కన్నియలేడి. ద్వ. వి. కారండవము. "ద్వి. కొక్కెర దెగ్గురు కొంగ రాపులుఁగు, కక్కెర యాడెలు కన్నియలేడి." హరిశ్చ. ౧, భా.

కన్నీరు. ద్వ. వి. (కన్ను+నీరు.) హర్షశోకములవలన కన్నులఁగాఱెడు నీరు, అశ్రువు.

కన్ను. దే. వి. 1. నేత్రము; 2. చూపు; "గీ. వచ్చి రెండకన్ను వానకన్నునుసెఱుం, గనిపురంధ్రులు." భార. ఆశ్ర. ౧, ఆ. (మఱియు వాఁడు నాయుంగరముమీఁద కన్నువేసినాఁడు. చూ. నిరి మూడవయర్థము.)—3. జాడ; "వ. అనిపలుకుచున్నయంగదుపరుషభాషణంబులకురోషించిన యప్పటికన్నెతెంగి నలువురరక్కసులు గ్రక్కునవ్వాలినందనుం జూడివిపట్టిన." సం. "ఇంగిత జ్ఞాస్తతోభర్తు శ్చత్వారోరజనీచరాః, చతుర్ద్వంగేషుజగృహుః." భార. అర. ౭, ఆ.—4. పెదురులోనగువానిగనుపు క్రిందిగుంట; (కన్నులవిలు కాఁడు. మొ.)—5. బండిచక్రము; "గీ. కన్నుతలమానికము బండికన్ను జగిలె, కాఁడువైన." అచ్చ. ఆ, కాం.—6. వంతెనద్వారము; 7. సెమలిపురికన్ను; 8. మృదంగాది వాద్యభాండముఖమునందేర్పఁబడినవృత్తనీలమండలము; "వ. ఎందేనియుఁగన్ను వేయుటమృదంగాదివాద్యంబులయందు." ఆము. ౪, ఆ.—9. వలయందలిరంధ్రము; "వ. ప్రాంతవలయమునుంబోలెఁగన్నులుచెదరి." కవిక. ౪, ఆ.—10. వ్రణాదిరంధ్రము.

కన్నునీరు. ద్వ. వి. కన్నీరు. (దీనికి పెక్కులు మహాకవి ప్రయోగములు కనఁబడుచున్నవి.)

కన్నుమెఱుఁగు. దే. స. క్రి. కనుమెఱుఁగు, వంచించు.

కన్నులమ్రాను దే. వి. చెఱకు, ఇక్షువు.

కన్నులవిలుకాఁడు. దే. వి. మన్మథుఁడు. "ద్వి. కన్నులవిలుకాఁడుగ్రాఁచెధైర్యంబు." విష్ణు. పూ. 3, అ. (ఇట్లు కన్నులవిలుతుఁడు. మొ.)

కన్నె. వై. వి. కన్నియయొక్కరూపాంతరము. (కూఁతునకు.—"ద్వి. కన్నెలనూర్వురఁగడుగురూపవతులఁ. గనియె." రా. బాల, కాం.—క్రొత్తకు.—కన్నెనెయ్యము, కన్నెకలుపు, కన్నెకూరిమి, కన్నెచెంగల్వ, కన్నెతమ్మి, కన్నెతావి, కన్నెయెండ. మొ.—చిన్నకు.—కన్నెమాబి, కన్నెసురపొన్న.)

కన్నెగోరుకోఁత. ద్వ. వి. కన్యకల గోర్గుతీయువిధి.

కన్నెబావి. వై. వి. నీళ్లులేనిబావి, కోనేటివంటి పెద్దబావి. (అని కొందఱు.)

కన్నెము. దే. వి. కోడి గుండెకాయ.

కన్నెఱికము. ద్వ. వి. 1. కన్యాత్వము; 2. వారకన్యాప్రథమసంగమము. "నీకన్నెఱికమునకుఁగంటసరియిచ్చినదిమొన్న కాదటవే." క్షేత్రయ.

కన్నెలేడి. ద్వ. వి. కన్నియలేడియొక్కరూపాంతరము. "సీ. కొక్కెరపూరేడుగోర్వంకలాపుకపొన్నంగికోవెల కన్నెలేడి." య. ౨. అ.

కన్నోటు. దే. వి. (కన్ను+ఓటు.) బెదరు, భయము.

కన్పట్టు. దే. అ. క్రి. కనుపట్టుయొక్కరూపాంతరము.

కన్పొఱఁగు. దే. స. క్రి. కనుమొఱఁగుయొక్కరూపాంతరము.

కన్య. ఉభ. వై. విణ. క్రొత్త*. "నెయ్యపుఁగన్యకలననవాలుఁదూపులజయించి." (రామాయణార్థమందు నెయ్యపుఁగన్యకలనన వాలుఁదూపులననియు, భారతార్థమందు నెయ్యపుఁగన్యకలఁననవాలుఁదూపులననియుఛేదము.) రాఘ. ౧, ఆ. (ఇక్కడ రామాయణార్థమునందు సహితము కన్యయను శబ్దమును తత్సమముగానేచెప్పి యర్థమును సరిసఉపమచ్చునని కొందఱు చెప్పుదురు. కన్యాశబ్దము వికృతినిబొందినప్పుడే క్రొత్తయను నర్థముకలిగి తెనుఁగు ప్రయోగములందు సాధారణముగా వాడఁబడుచున్నది. సంస్కృతమునందాయర్థముకలిగి వాడఁబడునట్లుకానము. సంస్కృతమునందు లేనియర్థములు వికృతియందుఁ గలుగుట సహజము.)—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెండ్లికానిపడుచు; 2. కూఁతురు; 3. ఒకరాశి; 4. ఆఁడుది; 5. కలబంద‡; 6. పొట్ల‡.

కన్యక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పెండ్లికానిపడుచు; 2. చెల్లెలు; 3. పెద్ద యేలకి‡.

కన్యాకుబ్జము. సం. వి. అ. న. పురవిశేషము. పుం. కొమ్ముపొట్ల‡.

కపటము. సం. వి. అ. పుం, న. కైతవము, కపుడు.

కపటించు. సం. ఆ. క్రి. కపటమెంచు. "ద్వి. కపటించెదైవంబుకతలేలయింక." రా. అర, కాం.

కపర్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. గవ్వ; 2. శివునిజడముడి.

కపర్ది. సం. ఫి. న్. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

కపాటము. సం. వి. కవాటముయొక్క రూపాంతరము.

కపాలభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

కపాలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. తలపుఱ్ఱె; 2. కుండలోనగువానిపెంచిక; 3. గుంపు.

కపాలి. సం. వి. న్. పుం. శివుఁడు, పునుకతాలుపు.

కపి. సం. వి. అ. పుం. 1. కోఁతి; 2. చిల్లమడ్డి; 3. విష్ణువు.

కపింజలము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, కముఁజు.

కపికచ్ఛువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. ఎలుకజీడి‡; 2. దూలగొండి‡.

కపిచూతము. సం. వి. అ. పుం. అంబాళము‡.

కపిత్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెలఁగ‡; 2. అభినయహస్తవిశేషము. (నడిమివ్రేలు మొదలగు మూటిని ముడిఁచి బొటనవ్రేలిని చూపుడువ్రేలిని కొనలుకూర్చి పట్టినది.)

కపిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆగ్నేయదిశయందలి యాఁడేనుఁగు; 2. పుల్లావు; 3. ఇరుగుడు‡; 4. కంపుటిరుగుడు‡; 5. రేణుకయను గంధద్రవ్యము‡. అ. పుం. ము. గోరోజనమువంటివర్ణము. విణ. గోరోజనమువంటివర్ణముగలది.

కపిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకముని; 2. విష్ణువు; 3. అగ్ని.

కపిలె. దే. వి. ఎడ్లనుగట్టితోలి నీరెత్తెడి యంత్రవిశేషము, మోట.

కపిలోహము. సం. వి. అ. న. ఆరకూటము, ఇత్తడి.

కపివల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి‡.

కపిశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిన్నయెఱ్ఱచీమ. అ. పుం. ము. 1. చిల్లమడ్డి; 2. పసుపుమీఱిన యెఱుపు. విణ. పసుపుమీఱిన యెఱుపుగలది.

కపిశీర్షము. సం. వి. అ. న. 1. కోటకొమ్ము; 2. గోడపైచివర.

కపీతనము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంబాళము?; 2. కలు జావి?; 3. దిరిసెనము?; 4. రావి?.

కపురము. వై. వి. కర్పూరము. "కపురపుఁగమ్మతా వి." వసు. ౨, ఆ.

కపోణి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. కూర్పరము, మోఁచేయి.

కపోతపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొణిగయందేర్పఱ చిన పావురపుగూఁడు.

కపోతము. సం. వి. అ. పుం. 1. గువ్వ; 2. పావురము; 3. అభినయహస్తవిశేషము. (వ్రేళ్లుచాఁపఁబడిన రెండుచేతులను ప్రక్కలఁకూర్చి బోలుగాఁ బట్టినది.)

కపోతాంఘ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గువ్వగుత్తి?.

కపోలము. సం. వి. అ. పుం. గండము, చెక్కిలి.

కప్ప. దే. వి. జలజంతువిశేషము, మండూకము.

కప్పకుఱుపు. దే. వి. కారకముచే అఱుకాలియందు లేచెడుగుల్ల.

కప్పచిప్ప. దే. వి. నీటియందలిగుల్ల, శంబూక.

కప్పడము. వై. వి. 1. చినిఁగినవస్త్రము; "క. కడవసములు కోలలుక,ప్పడములు వీరలధనంబు." భార. ఆది. ౭, ఆ.—2. వస్త్రము. "సీ. కప్పుఁగప్పడమునుగస్తూరియును గాటుకయుని వేదింతుము కాలినీకు." పా. ౨, ఆ.

కప్పతాళము. మి. వి. ముద్దబీగము.

కప్పనాపురు. దే. వి. చిఱుకప్పకాటుచేత పనులకుఁగలిగెడు పాసనపుబోగము. "గీ. నరిడి పుప్పు కప్పనాపురు కడుపూఁద, యదరుఁ ద్రిక్కయనఁ గనడరి." హరి. పూ. ౬, ఆ.

కప్పము. దే. వి. ప్రజలురాజునకిచ్చెడిధనము, కరము.

కప్పరపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కప్పరము+పడు.) సంభ్రమపడు. "క. అప్పకుమారులఁగనెనని, చెప్పినవాల్మీకివచ్చినతానుతులం, గప్పరపడిచూచిమనం, బుప్పొంగి పురస్కృతాగ్ని హోత్రుం డగుచున్." జై. ౬, ఆ.

కప్పరపాటు. ద్వ. వి. కప్పరపడుట. "గీ. తెల్లతమ్మి విరులఁదెగడుకన్నులవాని, నవసుధాద్రవంబున వ్వువానిఁ, గనియె వేల్పుపిందుకప్పరపాటుతోఁ, గన్నులందునున్నకఱవుదీఱ." భాగ. ౬, స్కం.

కప్పరము. దే. వి. తొట్రుపాటు, సంభ్రమము.

కప్పలి. వై. వి. ఓడ, నావ*. "సీ. విరహాంబురాశి దాఁటి రథాంగములఁ బోరగిలనిడ్డ పనిఁడికప్పలి యనంగ." పర. 3, ఆ. "క. చెప్పెడిదేమిఁకనొ కచో, దెప్పరమగునుక్కుఁజీమదిగవైచినఁబె, న్నెప్పునఁగదలకయుండెడి, కప్పలివిధముననుదేరు కదలకనిలిచెన్." శుక. ౨, ఆ.

కప్పిరి. దే. వి. (కప్పు+ఇరులు.) కొంచెపాటిచీఁకటి.

కప్పు. దే. అ. క్రి. క్రమ్ము. "విషముద్భవిల్లినల్లడల నువిస్ఫులింగములుకప్పఁగబర్వినన." భార. ఆది. ౨, ఆ.—స. క్రి. ఆచ్ఛాదించు. వి. 1. ఆచ్ఛాదనము; 2. ఇంటిపైకప్పు; 3. నలుపు; 4. చీఁకటి; "చ. తనపయిరాజురా వెసఁబతంగుఁడుకాలపళార్తినేగుచో. మునుకొని కప్పుమూఁకయునుముట్ట." హన. ౪, ఆ.—5. దంతక్షతము. "చ. తామరకొమరాలు మాటెనలిమండలిపేరిటికప్పుల న్నియన్." హన. ౪, ఆ.

కప్పుఁగుత్తుకప్పుల్గు. దే. వి. (కప్పు+కుత్తుకప్పుల్గు.) నెమలి. "సీ. కప్పుఁగుత్తుకప్పుల్గుగముల పెల్లుదొలంగెఁదెలిమొగుల్ చదలనే డ్రెఱఁజెలంగె."అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

కప్పుఁదెరువరి. దే. వి. (కప్పు+తెరువు+అరి.) అగ్ని, కృష్ణవర్త్మ.

కప్పుడు. దే. వి. ఆచ్ఛాదనము.

కప్పుదెంచు. దే. అ. క్రి. (కప్పు+తెంచు.) క్రమ్ము. "చ. ఉఱుముచునెల్లెడంబిడుగులుగ్రగతింబడ ఘోరమూర్తియై, యఱిముఱిఁగప్పుదెంచు విలయార్భకుచాడ్పున." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

కప్పుబల్ల. దే. వి. ద్వారముమీఁద గొడుగుబల్లతన్నుబల్లలకు నడుమనుండెడి పలక.

కప్పుమల. దే. వి. కాటుకకొండ, అంజనపర్వతము.

కప్పుమేనిగాము. ద్వ. వి. (కప్పుమేను + గాము.) శనిగ్రహము.

కప్పురగంధి. వై. గ్రా. వి. కర్పూరగంధమువంటి గంధముగలస్త్రీ. "ఉ. వేలుపుం, గప్పురగంధులెక్కి రిధగద్ధగితోన్నతహర్మ్యరేఖలన్." పా. 3, ఆ. (దీనిని కప్పురగంధియని శుద్ధవైకృతముగానే చెప్పవచ్చును.)

కప్పురపుటనఁటి. ద్వ. వి. (కప్పురము+అనఁటి.) కర్పూరకదళి?.

కప్పురపుబెండ. ద్వ. వి. (కప్పురము + బెండ.) ఒకానొకబెండ, గంధమూలము?.

కప్పురపుపంగ. వై. వి. (కప్పురము+పంగ.) ఒకానొకపంగ, కూటవార్తాకి?.

కప్పురబోగి. వై. వి. సస్యవిశేషము. "ద్వి. పాలు పుగైకొనకకప్పురబోగివేఁగె." విష్ణు. పూ. 3, ఆ. — బ. ధాన్యవిశేషము. (వృత్తియందేకవచనాంతము.) "ఉ. కప్పురబోగివంటకముఁ గమ్మని తాలిఁపుసొజ్జపిండితో, నొప్పులుగాఁభుజించిరి." భీ. ౨, ఆ.

కప్పురము. వై. వి. కర్పూరము. (వృత్తియందు పల్లుపరమగుచో అంత్యవర్ణమునకు వికల్పముగ లోపంబగు. కప్పురవీడెము. మొ.)

కప్పుఱాయి. దే. వి. నీలమణి.

కప్పెర. వై. వి. 1. కపాలము; "చ. కఱచినపీనుఁగుఁ వెడఁద కప్పెరయుఁ మొలఁబల్చితోళ్లుమం, బు ఱియులపేరులుఁ మెదడుఁబూఁతకుజుమ్మనిమాఁగుపీఁగలుం, బెఱికినవాలు ఱొమ్ముపయిఁ బేరిన నెత్తురుఁద్రేవుడుఁ గడుఁ, బిఱుముల చూపులుఁ దఱచుబీఱనరంబులుఁగల్గురూపమై." ఉ, హరి. ౨, ఆ.—2. భిక్షాపాత్రము. "సీ. కడునబ్బురంబైనపాడుపుగుబ్బలిఁబోగి శిరముపై కెంపుఁగప్పెరయనంగ." పర. 3, ఆ. (దీనికిఁ గొందఱు కటాహమనియు నర్థము చెప్పుచున్నారు. ఆ యర్థమును కొప్పెరశబ్దమునకుఁ జెప్పుట సాధువని తోఁచుచున్నది.)

కప్రము. వై. వి. కప్పురముయొక్కరూపాంతరము. (వృత్తియందుఁ గప్పురశబ్దమువలె నెఱుంగునది. "గీ. అచ్చరలునందనంబునఁ దెచ్చుకొనుము, రాగసుమములుహర్మ్యవాతాయనముల, చెంతఁగాలూఁదితత్పుర్దీపలకొసఁగి, వేఁడికొనిపోవుదురుకప్రవీడియములు." చారుధేష్ణచరిత్రము.)

కప్రములక. ద్వ. వి. (కప్రము+ములక.) కప్పురపువంగ?.

కఫము. సం. వి. అ. పుం. శ్లేష్మము, లెమడ.

కఫి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) కఫరోగములవాఁడు.

కబంధము. సం. వి. అ. న. నీరు. పుం; న. తల తెగి త్రుళ్లెడు శరీరము. పుం. సముద్రము.

కబంధుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. ఒకానొక రాక్షసుఁడు; 2. కేతువు.

కబరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిశ్రము, కలసినది.

కబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కొప్పు; 2. వాయింటి?; 3. ఇంగువమ్రాను.

కబళనము. సం. వి. అ. న. మ్రింగుట.

కబళము. సం. వి. అ. పుం. గ్రాసము, కడి.

కబళించు. సం. స. క్రి. మ్రింగు.

కబాడము. దే. వి. ఎడ్లమీఁదవేసి తెచ్చెడు కసవులో నగువాని జంటమోపు.

కబాయి. దే. వి. అంగీ. "సీ. నవపుష్పవనము నానానామణుల్ గ్రుచ్చినపచ్చపట్టుకబాయి బాగు నెఱుప." కళా. ౫, ఆ. (రూ. కబాయీ. "రగడ. చాదరిలు పైఠిణులుచక్కనికబాయీలు." హంస. ౫, ఆ.)

కబురు. హిం. వి. సమాచారము.

కబ్బపుఁగూరుపరి. ద్వ. వి. (కబ్బము + కూరుపరి.) కావ్యమురచించువాఁడు, కవి. "క. అనియెల్లవేల్పులనుబే, ర్కొనికబ్బపుఁగూరుపరులగురునిఁ గడంకం, గొనియాడి." అచ్చ. బాల, కాం.

కబ్బము. వై. వి. 1. కావ్యము; 2. ప్రబంధము*. "క. వివిధార్థదీపకముమూ, డవకబ్బమధర్వమయము దంచితరసభా, వవిశేషభూషితంబై, భువినెసుబదియేడువృత్తములశోభిల్లుఁ." పర. ౨, ఆ.

కబ్బిలి. దే. వి. కల్లమ్ముమ్మవాఁడు, శౌండికుఁడు.

కబేలా. హిం. వి. ఇంటిపత్రము.

కమండలువు. సం. వి. ఉ. పుం, న. సన్యాసులుంచుకొనెడు గిండివంటి మట్టిపాత్రము. పుం. జోవ్వి?.

కమటము. దే. వి. అగసాలెవానికుంపటి. "చ. కమటము కట్లెసంచి యొరగల్లును గత్తెర సుత్తె చీర్ణముఁ, ధమనియు స్రావణంబు మొలత్రాసును బట్టెడ నీఱుకాఱుసా, నము పటుకాఱు మూసబలువానాలెపరీక్షలమచ్చులాదిగా, నమరఁగభద్రకారక సమాహ్వయుఁ డొక్కరుఁడుండు నప్పురిఁ." హంస. ౨, ఆ.

కమఠము. సం. వి. అ. న. భిక్షాపాత్రము. పుం. తాఁబేలు.

కమఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుతాఁబేలు, డులి.

కమతకాఁడు. దే. వి. (కమతము+కాఁడు.) కమతము చేయువాఁడు.

కమతము. దే. వి. కమ్మతముయొక్కరూపాంతరము.

కమతీఁడు. దే. వి. (కమతము+ఈఁడు.) కమతకాఁడు. "సీ. వెదురుచేల్ కలుపుదీసిదినంబుఁగాపాడుకమతీలుమాకేకలములునుమ్ము." సా. ౧, ఆ.

కమనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మనోహరము, ఇంపైనది.

కమనుఁడు. దే. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్ఛగలవాఁడు, కాముకుఁడు.

కమరు. దే. అ. క్రి. కాలు. "కమరినా ఱెక్కలుక మరవయ్యె నమజుపక్షుమ్లు." సం. "తతో దగ్ధా విమాపక్షౌ నదగ్ధౌతు జటాయుషః." భార. ఆర. ౭, ఆ.—వి. 1. కాలినకంపు; "క. అన్నంబుకమ రువలచుచు, నున్నది." పో. ౫, ఆ.—2. కమ్మరు యొక్కరూపాంతరము. "ఎ, గీ. కటిభరంబునవ ఱ్ఱాలకమరుదాల్చి." కాశీ. ౭, ఆ.

కమరుచే. దే. ప్రే. కమరఁజేయు, కాల్చు. "ద్వి. రమ ణీయగజవాజిరథశాలలోలిఁ,గమరిచి." రా. సుం, కాం. (రూ. కమర్చు.)

కమల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి; 2. ఉత్తమురాలు. అ. న. ము. 1. తామర; 2. ఎఱ్ఱతామర; 3. నీరు; 4. మందు; 5. కడుపులో నొక ప్రక్కనుండెడి యెఱ్ఱనిమాంసము; 6. రాగి. పుం. శివునిచేతి యిఱ్ఱి. దు. బ్రహ్మ.

కమలచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, రా పులుఁగు.

కమలవల్లభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిన్నవరగోఁగు 1.

కమలాప్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. విష్ణువు.

కమలాఫలము. సం. వి. ఫలవిశేషము, కిచ్చలిపండు.

కమలాసనుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

కమలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తామరకొలను; 2. తా మరతీఁగ.

కమలు. దే. అ. క్రి. 1. కందు; "చ. కమలెన శేషకోకన దకైరవపబ్బులుశైవలంబులుల్." భార. ఆది. ౧, ఆ.—2. కాలు. "మ. ఇనచండాంశులఁబక్షముల్ కమలి యేసెచ్చోటికిం బోవ లేకునికిన్." రా. కిష్కిం, కాం.

కమలోత్తరము. సం. వి. అ. న. కుసుమపువ్వు.

కమసాలవాఁడు. వై. వి. లోహకారుఁడు.

కమాను. అన్యదే. వి. ప్రయాణము, విల్లు.

కమి. దే. వి. కమికిలి. "సీ. కాంతాజనంబులు కమి యారనిడుదురే పురములోఁదత్తాల పుణ్యభిక్షు." భీ. 3, ఆ. (ఇది పిడిశబ్దమువంటిదని తోఁచెడి. ప్రయోగాంతరము గనఁబడలేదు.)

కమికిలి. దే. వి. పంపఁబడిన ప్రేళ్లుగల పుడిసిలి.

కమిచీ. హిం. వి. చేబుకు.

కమిత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) కమనుఁడు.

కమియు. దే. అ. క్రి. 1. కవియు; "సీ. కమియునుద్ధ తవారణముద్రిప్త సేసదాచారధాలేయుహుం కారరవము." భాను. ౧, ఆ.—2. నలఁగు; "క. కనలినిశాచరికేలం, క్కునఁ గమియఁగఁ బట్టిభీతి గొనఁదిగిచివడిన్." రా. సుం, కాం.—3. మాఁ గు. "చ. క్రమమునఁబిందెలుంబసరుఁగాయలుఁ గాయలుదోరపండులుం, గమిసినపండులుంగెల లుగట్టితదున్నతశాఖలన్నియుం, దమమయమైత లిర్పఁగ." హరి. పూ. ౬, ఆ.

కమిషన్. ఆం. వి. బేరముచేసినందు కిచ్చుపెచ్చు ద్రవ్యము.

కమీజు. ఆం. లోన ధరించుచొక్కా.

కముఁజో. వై. వి. కపింజలపక్షి. "ద్వి. కముఁజులఁజి లుకలఁగ్రొంచపక్షులను, బ్రమయించుపూరేళ్లఁ బావురంబులను." నళ. 3, భా.

కముచే. దే. స. క్రి. 1. గ్రహించు; "నడిమిచేక్కిఁగ మిచివిధికరంబునఁదూఁచె." వై. ౫, ఆ.—2. మ్రిం గు. "సీ. అమృతాపహరణార్థమరుగుపక్షిస్వామి గతిఁబులిందశ్రేణిఁగమిచికమిచి." స్వా. ౪, ఆ.

కమ్మ. దే. వి. 1. స్త్రీకర్ణభూషణము; 2. పత్రిక; "గీ. వలఁతిబంటులనిరువురఁబిలిచి మేలి, కమ్మయొసఁ గిన." అచ్చ. బాల, కాం.—బ. 3. శూద్రవిశేషము. "వ. వెలమలనఁగమ్మలన." భీ. ౧, ఆ.—విణ. 1. పులుసులేనిది; (కమ్మఁగూర. మొ.)—2. మధుర ము; (కమ్మనీరు. మొ.)—3. వాసనగలది. (కమ్మ నూనియ. మొ.)

కమ్మగాడ్పు. దే. వి. మలయమారుతము. "ఎ, గీ. అ ఖిలభువనైకమోహకుండైననాథ, పునకునీవనవా సిరంజన మయత్న, కార్యలేశమ్ముసుమ్ముంచుఁగమ్మ గాడ్పు,గడిమిమ్రోయించెఁగలకంఠకంఠఘంట." హన. ౨, ఆ.

కమ్మచ్చే. వై. వి. (కమ్మి+అచ్చు.) అగసాలెవాఁడు కమ్మితీసెడి కొఱముట్టు. "ఉ. హెచ్చినమైత్రిఁ బద్ధినులకెల్లఘనాత్యయకారకుండుసా, మ్మచ్చు పడంగఁజేయుటకుసైయలక్రొంచనగంబు పేరిక, మ్మచ్చున నీడ్చుశార్వగిరి యందలి వెండిసలాకపిం డునా, వచ్చిమరాళమాలికలువ్రాలెఁగొలంకుల వక్త్రచంకృతిన్." ఆము. ౪, ఆ.

కమ్మటము. దే. వి. అగసాలెవానికుంపటి. "మ. ప్ర తిసూర్యుండనుకమ్మటంబు మఖవజ్రాణాసమన్ కాఱు రో, హితమన్ పేరిటియూఁదుఁగ్రోవిచ పలోపేతాంతరాంభోదసం, తతియన్ మచ్చుల సంచి కావిరనునిద్దాటీకమున్ గన్నడన్, జలసా

న్నారితెఱంగునందనరెవర్షావేళమిన్నంగడిన్." చంద్రా. ౪, ఆ.

కమ్మటీఁడు. దే. వి. (కమ్మటము+ఈఁడు.) ఆగసాలివాఁడు, స్వర్ణకారుఁడు.

కమ్మతము. దే. వి. అనేకులుచేరిచేయుసేద్యము. కృషి.

కమ్మతీఁడు. దే. వి. (కమ్మతము+ఈఁడు.) కమతకాఁడు, కృషీవలుఁడు. "కల్పకంబులపంటకమ్మతీఁడు." స్వా. ౫, ఆ.

కమ్మన. దే. వి. 1. కమ్మఁదనము; (చూ. కమ్మ.) 2. మాధుర్యము; 3. సౌరభము. (ఇది విశేషణముగుచో ఇకారాంతమగును.) "కడుఁదియ్యనికమ్మని పండులింపు సొంపారఁగనానియాని." భార. అర ౬, ఆ.

కమ్మనిమ్మ. దే. వి. నిమ్మపండువంటివర్ణముగలకిత్తలి, తియ్యనిమ్మ, శర్కరాంకము.

కమ్మనీరు. ద్వ. వి. మకరందము. "మ. ఊరుశక్తిఁమధుమాసదోగ్ధపిరుకఁ జ్యోత్స్నిగవీ చంద్రమస్స్ఫురదూధఃప్రవిముక్తమైన నిబిడజ్యోత్స్నాపయఃపూరముఁ,బిరియంబాతినగొజ్జెఁగల్ గురియమున్నీరైనయక్కమ్మనీ, రురహింగూడిన నేర్పరించుగములై రోలంబకాదంబముల్." ఆము. ౫, ఆ.

కమ్మనూనియ. ద్వ. వి. సంపెఁగ మొదలగువానిఁజేర్చి చేసినతైలము. "సీ. అతఁడుతైలాభ్యంగమడిగినఁబతికమ్మనూనియఁదెప్పించిమేనుశిరము, నభ్యక్తములుసేయ." భార. అను. ౨, ఆ. (చూ. కమ్మనూనె.)

కమ్మపంజులు. దే. వి. బ. పంజులకమ్మలు. "ఐ. కమ్మపంజులవజ్రంపుఁజకచకల సకనకలువీడుకొని." స్వా. 3, ఆ.

కమ్మపిల్లి. ద్వ. వి. పుమఁగుపిల్లి, మార్జారిక.

కమ్మర. వై. వి. ఇనుముపనిచేసి బ్రతికెడుజాతి. (కమ్మరవాఁడు, కమ్మరది.)

కమ్మరి. వై. వి. (కమ్మర+ఇ.) 1. కమ్మరవాఁడు; 2. బాణకారుఁడు*. "గీ. నెలయు రేజవరాలుఁబెండిలికినెదురు, నెడలఁదటియనుకమ్మరికడయనంగఁ, గ్రాలుబిరునులునెఱపినఁబూలుఁబొగయు, నెగసెనమింటరిక్కలునిరులుఁబర్వె." అచ్చ. ఆ, కాం.

కమ్మరీఁడు. వై. వి. (కమ్మర+ఈఁడు.) 1. కమ్మరవాఁడు; 2. బాణకారుఁడు*. "వ. తెరువరులగెలువందరలుమరునకుం దటియనుకమ్మరీఁడు వెరవునంజేసియునిచిన కఱకుటమ్ములనుంపులసొంపునంబెంపారుకలువక్రొవ్విరులును." నీలా. 3, ఆ.

కమ్మరు. దే. వి. కమరు, మొలనూలు.

కమ్మరుబొందు. దే. వి. రెండుగాడికమ్ములనడిమిబిగిబద్ద.

కమ్మరేను. దే. వి. కశేరుకము.

కమ్మవిలుకాఁడు. దే. వి. మన్మథుఁడు, సురభిసాయకుఁడు. "ఎ, గీ. కమ్మవిలుకాఁడుమెఱయుశృంగారవనము, లోనిగురివెందపాదక్రిందవానినునిచి." విక్ర. ౧, ఆ. (ఇట్లు కమ్మవిలుతుఁడు. మొ.)

కమ్మి. వై. వి. 1. వెదురులోనగువానికమ్మి; 2. బంగారులోనగువానికమ్మి*; 3. వస్త్రపుఁగమ్మి*; "సీ. గజచర్మమెన్నఁడో కానినిచ్చలుఁగట్టుపసిఁడికమ్మలపట్టుపచ్చడంబు." భీ. ౧, ఆ.—4. బండికంటికడకమ్మి*. "వ. పండ్రెండంచులునాఱుకమ్ములునుమూడుతొలులుంగలిగి." సం. "యస్యైకంచక్రందాదశారంషణ్ణేమిత్రినాభి సంవత్సరాత్మకంసమామనంతి." భాగ. ౫, స్కం. ౨, ఆ. 5. పేముబొద్దు.

కమ్మిబండి. ద్వ. వి. కమ్మివేసిన మ్రానిచక్రపుబండి.

కమ్మిరించు. దే. స. క్రి. మాయు. "క. ఇలుసొచ్చి సకలభాండం, బులుశోధింపంగనెక్కమూలదెసనుదొం, తులసంధిఁగమ్మిరించిన, సలపల మసువేడిపాయసమ్ముఁగనుఁగొనెన్." భో. 3, ఆ.

కమ్ము. వై. స. క్రి. కమ్మిగాచోఁగఁగొట్టు*. "గీ. మేటిజమ్మేటియసటఁగ్రొమ్మించుమించుఁ, బొదివిమదనప్రతాపాగ్నిఁ బుటముపెట్టి, తమ్మిగద్దియదాఁగటఁగమ్మియట్టి, కొమ్ముఁగావింపఁబోలు నెత్తమ్మిచూలి." వసు. ౨, ఆ.

కమ్మెరాకు. దే. వి. (కమ్మెర+ఆకు.) కారపు నల్లతము లపాకు.

కమ్రము. సం. విణ. 1. ఇంపైనది; 2. ఇచ్చకలది.

కయాహము. సం. వి. అ. పుం. ఎనుపదూడ.

కయిపు. హిం. వి. మత్తు.

కయివారము. యు. దే. వి. గనిమయంచు. వై. వి. స్తోత్రము*. "లయగ్రాహి. రసాలములవేడ్కఁగయివారములు సేయుచునుధీరముకురాస్యల్." భాను. ౨, ఆ.

కయ్య. దే. వి. మడి. (చూ. క్రయ్య.)

కయ్యపుఁదిండి. దే. వి. (కయ్యము + తిండి.) కలహాశనుఁడు, వారదుఁడు. "గీ. కూర్మిఁగయ్యంపుఁ.

దిండి, తపసి కన్నాకు కతవినుతపసిఁజూచి, యి ట్టులనియె." అచ్చ. సుం, కాం.

కయ్యము. దే. వి. జగడము, యుద్ధము.

కయ్యర. దే. వి. హీనజాతి మాక్తికము.

కయ్యాలక్రచ్చే. దే. విణ. కలహశీలుఁడు. "సీ. కయ్యాలక్రచ్చయై కాలుద్రవ్వుచు సదా మండువాఁడలితాంతమహితుఁడయ్యె." పాండు. ౪, ఆ.

కర. యు. దే. వి. తీరము. "క. హరిభక్తితేపగాదు, స్తరసంసారాబ్ధిఁగడచుసాధుజనులకుం, గరయై." లక్ష్మీ. ౧, ఆ.—వై. విణ. తీక్ష్ణము. (కరసాన.)

కరంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. లోపల నేమియు లేని బొండ్లపుఁజిప్ప; 2. డొక్క; 3. తల.

కరంజము. సం వి. అ. న. పులిగోరు?. పుం. కానుగు?.

కరండము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; 2. తేనెపెర; 3. కరాటము. (ఇది యీ యర్థమున మూడులింగములందునగు.)

కరంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంపిల్లము?; 2. మేళనము.

కరంభము. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుతోఁగలిపిన పేలపిండి.

కరఁగు. దే. అ. క్రి. ద్రవించు. "రమణభుజా నిపీడనఁగరంగినకాంతల." లక్ష్మీ. ౩, ఆ.—అం, ప్రే. కరఁగించు. "ఎ, గీ. కుసుమబాణుని బాణములఁ గూడనైదుఁ, గరఁగి నేరిమివాటించికరువుగట్టి, ప్రోదిచేసి వైతన్య సంపుటము తగఘ, టించిరో కాకయిట్టిచేడియలుగలరె." భార. విరా. ౨, ఆ.—వి. కరఁగుట. (చూ. కరఁగువడు.)

కరఁగువడు. ద్వ. అ. క్రి. (కరఁగు+పడు.) కరఁగు. "వ. కాతుకాంకురంబు కరఁగువడవెఱఁగుపడి." స్వా. ౬, ఆ.

కరఁచే. దే. ప్రే. కరఁగఁజేయు.

కరక. ఉభ. దే. వి. హరీతకి?. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం. వడగల్లు. అ. న. ము. పుట్టగొడుగు. పుం, న. 1. గిండివంటిపాత్రము; 2. లోపల నేమియు లేని బొండ్లపుఁజిప్ప. పుం. 1. దాళిమ్మ?; 2. పక్షి విశేషము.

కరకంచే. దే. వి. (కరక+అంచు.) కరక్కాయనీటితో వ్రాసినయంచు.

కరకణీ. దే. వి. వేఁటాడుటకు ఉపయుక్తమగు సాధనవిశేషము. "గొరక లత్తళములు కరకణీలు." రుక్మాం. ౩, అ.

కరకర. దే. వి. వ్రాయుటయందగుధ్వన్యనుకరణము.

కరకరి. దే. వి. 1. క్రూరభావము; "కరకరిగూఁటఁగఱ్ఱయిడఁగా." స్వా. ౩, ఆ.—2. ద్వేషము. "కళింగజంబులగుగంధగజంబులకుంభరాజితోఁ గరకరిపుట్టఁగాఁగలదు." వై. ౫, ఆ.

కరకసా. వై. విణ. కఱకు. (కరకసానేల.)

కరక్కాయ. దే. వి. (కరక+కాయ.) కరకచెట్టు కాయ.

కరగసము. వై. వి. అంపము, క్రకచము.

కరగోడ. ద్వ. వి. (వెలుగునాటుటకై.) పాడిమట్టితో నేర్పఱచినగోడ.

కరజము. సం. వి. అ. న. పులిగోరు?. పుం. 1. గోరు; 2. కానుగు?.

కరట. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ప్రయాసముచేతఁ బిదుకఁదగిన యావు, ఆఱ్ఱు. 2. కాఁచి?. అ. పుం. ము. 1. కాకి; 2. కుసుమపువ్వు; 3. గోఁదురుఁగప్ప; 4. ఏనుఁగుచెక్కిలి; 5. నింద్యజీవనము; 6. వాద్యవిశేషము; 7. ఏకాదశాహాదిశ్రాద్ధము.

కరటి. సం. వి. న్. పుం. గజము, ఏనుఁగు.

కరడము. దే. వి. అల. "సీ. కాంతాదినుఖముసైకతవేదికాస్థలి కందర్పవికృతులు కరడములును." భీ. ౫, అ.

కరడు. దే. వి. 1. అల; "సీ. గగనంబుతోరాయుకరడులుగలజలం బివిరి పాడతీనయర్ణవము కరణి." భార. ద్రో. ౨, ఆ.—2. పక్షివిశేషము.

కరణకమ్మలు. దే. వి. బ్రాహ్మణజాతివిశేషము.

కరణము. సం. వి. అ. న. 1. లెక్కవ్రాయువాఁడు; 2. బవాది; (ఇవి. ౧౧.—బవ, బాలవ, కౌలవ, తైతిల, గరజి, వణిక్కు, భద్ర, శకుని, చతుష్పాత్తు, నాగవము, కింస్తుఘ్నము.) 3. కొఱముట్టు; 4. ఇంద్రియము; 5. కారణము; 6. క్రియాభేదము; 7. పని; 8. క్షేత్రము; 9. గీతభేదము; 10. నృత్యభేదము; 11. పూఁత; 12. రతిబంధము; 13. శరీరము. పుం. డు. శూద్రస్త్రీకిని వైశ్యునకును బుట్టినవాఁడు. (త్రికరణములు.—మనస్సు, వాక్కు, కర్మము.)

కరణి. దే. వి. విధము. "క. ఒక్కఁడ సర్వగతుండై, యొక్కఁడు క్రియవాసుదేవుఁడితఁడని పెద్దల్, మ్రొక్కఁగనుండుజనార్దనుఁ, డక్కరణియనన్య మెఱుఁగవైతిదురాత్మా." హరి. ఊ. ౬, ఆ.

కరణీకము. వై. వి. కరణమువానిపని.

కరణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేయఁదగినది.

కరతిత్తి. వై. వి. వజ్రపుసంచి. "ద్వి. కుదియకకర తిత్తిగొనిదాని వ్రేయ." హరిశ్చ. ౨, భా.

కరతోయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గౌరీవివాహకాలమందు ఈశ్వరుని హస్తమునలనఁ బుట్టిన యెఱు.

కరదము. సం. వి. అ. పుం. ఉపహారము, కానుక.

కరదివియ. వై. వి. దివ్వటీ.

కరదివ్వియ. వై. వి.——పై.——

కరదివ్వె. వై. వి. కరదివ్వియయొక్క రూపాంతరము. "ది. కరమునఁబూనినఖడ్గప్రకాశ, మరుదుగాఁ గరదవ్వెయైత్రోవఁజూప." హరిశ్చ. ౧, భా.

కరదీపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దివ్వటీ.

కరపక్క. దే. వి. వర్ణహీనమైన కెంపుఱాయి.

కరపత్రము. సం. వి. అ. న. క్రకచము, అంపము.

కరపుచ్చె. దే. వి. సోమకర్కటి?.

కరఫలము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱమును దోమెడు గొఱపము.

కరభుజము. దే. వి. ఇత్రాలము?.

కరబూజా. హిం. వి. ఒకపండు.

కరభము. సం. వి. అ. పుం. 1. మనికట్టుమొదలు చిటికెనవ్రేలి మొదలుదాఁకఁగల చేతివెలుపలి చోటు; 2. ఒంటెపిల్ల.

కరమర్దము. సం. వి. అ. పుం. కలివె?.

కరము. ఉభ. దే. అవ్య. అత్యంతము. (వృత్తియందు దీనికి వాఁడిశబ్దము పరమగుచో ఉవర్ణలోపము మహాకవిప్రయోగములయందుఁ గానఁబడుచున్నది. "కరవాఁడిచూపులు." కరవాఁడినఖములు.)—సం. వి. అ. పుం. 1. చేయి; 2. కిరణము; 3. తొండము; 4. తుప్పు; 5. వడగల్లు.

కరరుహము. సం. వి. ఆ. పుం. నఖము, గోరు.

కరవటము. వై. వి. బరణి*. "గీ. పొదలియొండొం డదివియునుభువియువిశాలుఁ, బొదివికొనియెడి చీఁకటిప్రోవువలన, మిక్కుటంబుగఁగాటుకగ్రుక్కనట్టి, కరవటంబన జగదండఖండ మమరె." లక్ష్మీ. 3, ఆ.

కరవాఁక. దే. వి. సముద్రపుఁగట్టు నోరనుండెడి బురదనేల.

కరవాయి. దే. వి. లోహకారుఁడు సుత్తెతోఁ బాత్రములను చాఁచఁగొట్టునప్పుడు ఒత్తుడుగా వాని లోపలఁ జొప్పించెడి మొనవంపు దిమ్మెమొగపు యినుపకమ్మి.

కరవాలము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

కరవాలు. వై. వి.——పై.——"క. తివిరికరవాలు సేకొని, అనఱువలెసఁగంగనత్తెఱువైఁజనుచో." అచ్చ. సుం, కాం.

కరవాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కత్తిపీఁట; 2. చేరకత్తి.

కరవీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; 2. గన్నేరు?. 3. డు. ఒకానొక రాక్షసుఁడు.

కరశాఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంగుళి, వ్రేలు.

కరసాన. వై. వి. రత్నములు మొదలగువాని సానఁబట్టెడుచక్రాకారమైనసాన. "సీ. కలువలెన్నటికి శోభిలకుండఁజేసినభానునిఁగరసానఁబట్టవలదె." భాను. 3, ఆ.

కరహాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. తామరదుంప; 2. మంగ?.

కరా. వై. విణ. తీక్ష్ణము. (కరాచురి. మొ.) కరయొక్క రూపాంతరము.

కరాచేరకత్తి. వై. వి. ఖడ్గము. "డాకెలంకుననిరాఁ జీకరాచురకత్తి." స్వా. ౪, ఆ. (చురకత్తి, చురి, చూరి ఈ శబ్దములు కరాశబ్దపూర్వకమైనప్పుడు ఖడ్గవాచకములుగాఁ బ్రయోగములం గానఁబడుచున్నవి.)

కరాచేరి. వై. వి. (చూ.)——పై.——"వ. కటికనకమేఖలా ఘటితంబగు చేఱు కరాచురి మరకతంపుఁబిడిమెఱుంగులు." స్వా. ౫, ఆ.

కరాచోరి. వై. వి. (చూ.)——పై.——"క. రాచూరితిమ్మవిభునిక, రాచూరిం దెగినిరంతరము నమరమృగీ, లోచనలమదన శాస్త్రా, లోచనలందవిలి వర్తిలు దురభిమానుల్." రామా. ౧, ఆ.

కరాటము. వై. వి. బరణి*. "సీ. పమ్ముకాటుకకరాటమ్ముఘోరారిదుష్కీర్తిసంభృతరోదసీతలమ్ము." చంద్రా. ౧, ఆ. (కరవటముయొక్క రూపాంతరము.)

కరాపువు. వై. వి. లవంగము.

కరారు. హిం. వి. ఏర్పాటు, నిర్ణయము.

కరారునామా. హిం. వి. ఒడంబడికపత్రము.

కరాళము. సం. వి. అ. న. 1. నల్లగన్నేరు?; 2. వెన్నెముక. పుం. సజ్జరసమునూనె. విణ. 1. ఒడ్డుమిట్టయినది; 2. పొడవైనది; 3. వెఱపుఁబుట్టించునది.

కరాళించు. దే. అ. క్రి. 1. బొబ్బరించు; "వ. గిరిగహ్వరకాననంబులఁదవులంబడిదరికొనియెరగలి గొనికాలుకాలానలంబుకయివడింగదిసికరాళించి." వీర. ౪, ఆ.—2. సకిలించు. "ద్వి. ఎక్కిన

దైతేయులిటునటుపడఁగ, లెక్కసేయకకరాళిం చుగుఱ్ఱములు." రా. యు, కాం.—స. క్రి. నిందించు. "ద్వి. వక్కసేయనిలేకివాఁడనినన్ను, లెక్కసేయకకరాళించెనీరాజు." హరిశ్చ. ౨, భా.

కరి. ఉభ. దే. వి. 1. నిదర్శనము; "చ. తదీయతత్త్వలతకుప్రాస్వమాటెకరి." ఆము. ౪, ఆ.—2. మేర. "క. భాండీరవటముకరిగా." హరి. పూ. ౭, ఆ.—విణ. సాక్షి. "దినకరపవనాగ్నిశుహినదీప్తులుకరిగాన్." భార. ఆది. ౨, ఆ.—సం. వి. న్. పుం. 1. ఏనుఁగు; 2. కోఁతి.

కరిఖలము. సం. వి. అ. పుం. వేడుకగానాడెడు జూదము.

కరిణలు. దే. వి. బ. సాలెవారిలో నొకతెగవారు.

కరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధేనుక, ఆఁడేనుఁగు.

కరిది. దే. వి. చర్మవాద్యవిశేషము. "ఎ, గీ. కవడ యనసురుమ యనఁగను గరిది యనఁగఁ, దప్పెట యనంగవాద్యభేదములుచెలఁగు." ఆం, భా. ప్ర. నా.

కరిపిప్పలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి.

కరిమాచలము. సం. వి. అ. పుం. సింహము.

కరివె. దే. వి. ఇత్తడిలోనగువానితోఁజేసి పీఠాదండమును బొడివికొనియుండునట్లు సారకాయపయినమర్చెడు తదంగము, కకుళము.

కరివెద. దే. వి. నేల దున్ని విత్తుటకు వాన నెదురుచూచుట.

కరిసనము. వై. వి. కృషి. "క. అరులుమిగులఁగొనిరాజులు, నరులకునెంతయును భయమొనర్తురు ధరణీ, సురులుగడఁగివాణిజ్యముఁ, గరిసనమును జేయఁగలరుకలికాలమునన్." భార. ఆర. ౪, ఆ. (చూ. కర్సనము.)

కరిసించు. వై. స. క్రి. ఘర్షించు. "సీ. కంఠీరవమునైనఁగరిసించుటయకాని యొరసి వెన్నీ నిభటోచ్చయంబు." బహులాశ్వచరిత్రము.

కరిసె. వై. వి. కాలుపలము*. "కరిసెయనంగనుగాలుపలంబొప్పు." ఆం, భా. ద్వి. వై.

కరీరము. సం. వి. అ. పుం, న. వెదురుమొలక. పుం. 1. కుండ; 2. వెణుతురు.

కరీరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఏనుఁగుకొమ్ముమొదలు; 2. చిమ్మట.

కరీషము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఎరువు; 2. ఏఱుపిడక; 3. పిడక.

కరుగు. దే. వి. 1. పోఁతపోసెడియచ్చు; "చ. కరుగునఁబోయుమాడ్కినొడికంబుగఁజాతకులంచుకైవడిన్." చంద్రా. ౨, ఆ.—2. పరిపాట్టకఱ్ఱ.

కరుడు. దే. వి. 1. గట్టిపడిన ముద్ద; "గీ. కలసికుక్షిశోణితములు కరుడుగట్టి, వినుమమేధ్యమధ్యమునఁబ్రవృద్ధిఁబొంది, కాలవశతనప్పిండమంగంబులెల్లఁ, గలిగి శిశువయిమారుత గతియెలర్చ." భార. స్త్రీ. ౧, ఆ.—2. దినదినము వ్రాసెడుసంకీర్ణపులెక్క.

కరుడుగట్టు. దే. అ. క్రి. (కరుడు+కట్టు.) గట్టి, ముద్దయగు. (చూ. చేలచేలన.)

కరుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కనికరము. అ. పుం. ము. 1.ఒకానొకచెట్టు; 2.ఒకరసము. (చూ. రసము.)

కరుణించు. సం. అ. క్రి. కనికరించు.

కరుమల. వై. వి. (చూ.) కమ్మరి*. (కరుమలవాఁడు, కరుమలది.)

కరువ. వై. వి. కొండ. "క. గట్టనగుబ్బలియనంగఁ గరువయనంగా." ఆం, భా. ద్వి. వై.

కరువలి. దే. వి. గాలి, వాయువు.

కరువలిపట్టి. దే. వి. 1. భీముఁడు; 2. హనుమంతుఁడు. (ఇట్లు గాడుపుఁబట్టి. గాలిమాలి. మొ.)

కరువలిరిక్క. ద్వ. వి. స్వాతీనక్షత్రము.

కరువలివిందు. దే. వి. అగ్ని, వాయుసఖుఁడు. "సీ. వచ్చెఁబోమనరాజువారితోఁ గరువలివిందుసన్నిధినెంతపొందువట్టె." రామా. ౬, ఆ.

కరువు. యు. దే. వి. కరుగుయొక్కరూపాంతరము. "చ. సరియగునిట్టి వెట్టనివిసర్వమునంచటమీఁదిసృష్టికై, శరధిపదిద్దురుజ్జ్వలితచండతరాతపవహ్నినాఅఁగాఁ, గరువులజొంద్రువీనిపయిఁగట్టెనవం గనుపట్టెవెచ్చలన్, గరికిరికాసరాంగములఁ గప్పినరొంపులువందయాఁగన్." ఆము. ౨, ఆ.—వై. గర్భము. "క. చరువులునమ్ముని చెప్పిన, తరువులువీడ్వడియె సుతకుఁ దల్లికి నట్లు, య్యిరువురునుపయోగింపఁగఁ, గరువులుఁదత్తత్ప్రకారకలితములయ్యెన్." భార. ఆను. ౧, ఆ.

కరుసు. వై. వి. పరుషోక్తి*. "సీ. కఱకుకరుసుకాఱుకాఱొడ్డెముపరుసుపరుసనయనఁగనిష్ఠురము వెలయు." ఆం, భా. ప్ర. వాగ్వ.

కరూశము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

కరేకరము. సం. వి. అ. న. పిడికిటిపోటు.

కరేటువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. పెద్దకక్కెర.
కరేణువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ఆఁడేనుఁగు. పుం. 1. ఏనుఁగు; 2. కొండగోఁగు?.
కరోటకము. సం. వి. అ. న. వస్త్రములుపెట్టెడు పెట్టె, బొక్కెన.
కరోటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తలయెముక, పుఱ్ఱె.
కర్కంధువు. సం. వి. ఊ. పుం, స్త్రీ. 1. రేఁగు?; 2. గంగరేఁగు?.
కర్కటకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గొడ్డుకాఁకర?.
కర్కటము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎండ్రి; 2. కక్కెర; 3. చెఱకు?; 4. నూఁగుదోస?; 5. బూరుగుకాయ; 6. ఒకరాశి; (చూ. రాశి.) 7. అభినయ హస్తవిశేషము. (రెండుచేతులవ్రేళ్లను నొకటొకటిసందున నదికినట్టుగాఁ గూర్చిపట్టినది.)
కర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దోస?.
కర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. అందము; 2. అద్దము; 3. ఎండ్రి; 4. కుండ; 5. తెల్లగుఱ్ఱము; 6. నిప్పు. విణ. 1. తెల్లనిది; 2. మంచిది.
కర్కరము. సం. వి. అ. న. కంకరఱాయి. పుం. అద్దము. విణ. కఱకైనది.
కర్కరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దోస?; "ఘృతపిండ నిభకర్కరీఖండములతోడ." ఆము. ౨, ఆ.— 2. గిండివంటి మట్టిపాత్రము.
కర్కరేటువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. పెద్దకక్కెర.
కర్కశము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంపిల్లము?; 2. కసిందు?; 3. చెఱకు?. విణ. 1. కనికరములేనిది; 2. కఱకైనది; 3. గట్టిది; 4. తెగువగలది; 5. నెప్పించునది.
కర్కారువు. సం. వి. ఉ. పుం. గుమ్మడి?.
కర్కోటకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకపాము; 2. మాఁరేడు?.
కర్కోటము. సం. వి. అ. పుం. ముట్టుకాఁకర?.
కర్కోలకము. సం. వి. అ. న. తక్కోలపు చెట్టు. (రూ. కర్కోలికము.)
కర్చూరము. సం. వి. అ. న. బంగారు. పుం. గంట్లకచోరము?.
కర్జేకాయ. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము.
కర్జేము. వై. వి. పని, కార్యము.
కర్ణజలూక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెవిఁజొరుపాము.
కర్ణజలౌకము. సం. వి. స్. పుం. ——వై.——
కర్ణధారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడనడపువాఁడు, ఆరకాటి.
కర్ణపత్రము. సం. వి. అ. న. కర్ణిక, చెవికమ్మ.
కర్ణపూరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంగేలి?; 2. కడప?; 3. పుష్పాదులచేఁ జేయఁబడిన చెవికమ్మ; 4. దిరిసెము?; 5. నల్లగలువ.
కర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెవి; 2. కన్నము; 3. చుక్కాను. 4. డు. కుంతి మొదటికొడుకు.
కర్ణలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెవితమ్మె.
కర్ణవేష్టనము. సం. వి. అ. న. కుండలము, పోఁగులు.
కర్ణాకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వినికివరుస.
కర్ణాటము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.
కర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెవికమ్మ; 2. తొండము చివర; 3. తామరదుద్దు; 4. చేతివడిమి వ్రేలు; 5. బాణవిశేషము.
కర్ణికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండగోఁగు?; దీనికి దోహదక్రియ సల్లాపము. 2. తేలి?.
కర్ణీరథము. సం. వి. అ. పుం. బాలకాదిక్రీడాశకటము.
కర్ణేజపుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) సూచకుఁడు, కొండెకాఁడు.
కర్త. సం. వి. ఋ. పుం. బ్రహ్మ. విణ. చేయువాఁడు.
కర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. కత్తరించుట; 2. స్త్రీలు రొట్టెలువడుకుట; 3. కయివడిముస్తె?.
కర్తరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కత్తెర; 2. భరణి మూడు నాలుగు పాదములయందును కృత్తికయందును రోహిణి మొదటిపాదమునందును సూర్యుఁడుండుకాలము.
కర్తరీముఖము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (బొటనవ్రేలినివంచిచూపుడువ్రేలిమొదటఁగూర్చియుంగరపువ్రేలినివంచి చూపుడునడిమివ్రేళ్లను గత్తెరవలెఁబట్టినది.
కర్తలాణము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లనిగొరిజతోఁక వెండ్రుకలుగలనల్లగుఱ్ఱము, కత్తలాని. "శ్లో. పూర్వవత్సర్వశుక్లాంగస్త్వచాకృష్ణోభవేద్యది, వర్ణో వామ్నా సవిజ్ఞేయఃకర్తలాణస్తురంగమః." అని శివతత్వరత్నాకరము. "క. అల్లునికినిచ్చెధాత్రీ, వల్లభుఁడనురక్తి నమరవల్లభుహరితో, నల్లసమాడంజాలెడు, తెల్లనియొక కర్తలాణ తేజోహయముకా." సై. ౬, ఆ. (ఉచ్చైశ్శ్రవముతో దీని

సరిఁబోల్చి తెల్లని యని విశేషణమిచ్చియుండుట చేత నిక్కడ నిదియశ్వమాత్రపరమని యెఱుంగునది.)

కర్తవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేయఁదగినది.

కర్తారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కత్తెరవంగ.

కర్దమము. సం. వి. అ. పుం. పంకము, అడుసు.

కర్పటము. సం. వి. అ. పుం. 1. వస్త్రము; 2. చినిఁగినవస్త్రము. మాసినవస్త్రము. (అని కొందఱు.)

కర్పరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తలపుఱ్ఱె; 2. కొప్పెర; 3. శస్త్రభేదము.

కర్పరాలము. సం. వి. అ. పుం. కొండగొనుగు.

కర్పరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గ్రానిపసుపునవండిన అంజనవిశేషము.

కర్పూరగంధి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కప్పురగంది.

కర్పూరభోగి. సం. వి. న్. న. (దూ. కప్పురబోగి.)

కర్పూరము. సం. వి. అ. పుం, న. ఘనసారము, కప్పురము.

కర్బురము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కలిగొట్టు. అ. న. ము. 1. నీరు; 2. బంగారు. పుం. 1. పాపము; 2. చిత్రవర్ణము. విణ. చిత్రవర్ణముగలది.

కర్బురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు.

కర్మంది. సం. వి. న్. పుం. పారాశరి, సన్న్యాసి.

కర్మకరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పనివాఁడు.

కర్మకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కమ్మరవాఁడు. విణ. వెట్టికిపనిచేయువాఁడు.

కర్మఠుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నెఱవేరుదాఁక నొక పనిచేయువాఁడు.

కర్మణ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కూలి; 2. జీతము.

కర్మము. సం. వి. న్. న. 1. కారకవిశేషము; 2. పని. (దూ. కర్మువు.) (తర్కశాస్త్రమునందలి పంచవిధ కర్మములు:—ఉత్క్షేపణము, అపక్షేపణము, ఆకుంచనము, ప్రసారణము, గమనము.) (షట్కర్మములు.—యజనము, యాజనము, అధ్యయనము, అధ్యాపనము, దానము, ప్రతిగ్రహము. షోడశకర్మములు.—గర్భాధానము, పుంసవనము, సీమంతము, జాతకర్మము, నామకరణము, అన్నప్రాశనము, చౌలము, ఉపనయనము, ప్రాజాపత్యము, సౌమ్యము, ఆగ్నేయము, వైశ్వదేవము, గోదానము, సమావర్తనము, వివాహము, అంత్యకర్మము.)

కర్మయుగము. సం. వి. అ. న. కలియుగము.

కర్మసాక్షి. సం. వి. న్. పుం. సూర్యుఁడు, చెయువులసాకిరి.

కర్మారము. సం. వి. అ. న. వెదురు.

కర్మారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కమ్మరవాఁడు.

కర్మేంద్రియము. సం. వి. ఆ. న. పాయూపస్థపాణిపాదవాక్కులలో నేదేనొకటి.

కర్వలి. దే. వి. కరువలియొక్కరూపాంతరము.

కర్షకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఈడ్చువాఁడు, 2. దున్నుకొని బ్రదుకువాఁడు.

కర్షణము సం. వి. అ. న. 1. ఈడ్చుట; 2. దున్నుట; 3. ఒరయుట.

కర్షఫలము. సం. వి. అ. పుం. తొండ్ర.

కర్షము. సం. వి. అ. పుం, న. పదునాఱుమాషముల యెత్తు. పుం. ఒరయిక.

కర్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఈడుపఁబడినది; 2. దున్నఁబడినది; 3. ఒరయఁబడినది.

కర్షువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. కాలువ; 2. యజ్ఞార్థమైన దుక్కి. పుం. (అనికొందఱు.) పుం. పిడకనిప్పు.

కర్సనము. వై. వి. కరిసనముయొక్కరూపాంతరము. "గీ. కాఁపులాపువెరవుకలిగికర్సనము సేయంగ." భార. సౌ. ౧, ఆ. "ద్వి. కడఁగి కేదారాదికంబుల నెపుడు, సడలనిశక్తిఁగర్సనమొనరించు." భాగ. ౫, స్కం.

కఱ. వై. వి. 1. నలుపు; "చ. వెడి కఱవడ్డమోముఁబటు వేదనఁ గందినయంతరంగముఁ, బడుగయి యున్న మేనునయి." హరి. పూ. ౧, ఆ. — 2. మఱక*. "మ. కఱయుఁ మాఁగనులేకపుట్టిన శుభాంగంబద్భుతాపాదియై, నెఱయఁ." హరి. పూ. ౫. ఆ.

కఱకంఠుఁడు. వై. గ్రా. వి. శివుఁడు, గరళకంఠుఁడు.

కఱకరి. వై. విణ. (కఱకు+అరి.) కఠినుఁడు. "వివిధాయుధంబులంగఱకరియై." (కఱకరి అనఁగా ఇక్కడ సమర్థుఁడని యర్థము.) స్వా. ౪, ఆ.

కఱకఱ. దే. వి. కందుట, ప్రొద్దుపాడుచుట, ఒరయుట, తఱుఁగుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (కఱకఱఁగంటె, కఱకఱఁబాడించె, కఱకఱమనెరయు, కఱకఱఁదఱుఁగు.)

కఱకఱి. దే. వి. బాధ. "చ. ఎఱుఁగరుగాయొకర్బుతమునీ చెలిదీర్ఘకుదీర్ఘమాడనా, యఱుతఁ దగిల్చి పోవుఁదనహారముపోయిననేనుఁబోవుదుఁ, మఱపక వెంటఁబోవ జలమగ్నతనౌనదిసున్నమైన

నన్, గఱకతీఁబెట్టిసొమ్మడుగుఁ గానినిజార్తియొ ఱుంగఁదేమియున్." ఆము. ౫, ఆ.

కఱకు. వై. వి. 1. కర్కశత్వము, కాఠిన్యము. "సీ. కోకంబులకుఁబైఁడికుండలకఱకు మోసంతయు సరసతనబ్బెనేని." హరి. ఉ.౭,ఆ.—2. బ. పరుషవచనము. "ద్వి. కఱకులాడెడుమాడ్కిఁగాదుమీఁదటను." రా. యు, కాం.—విణ. 1. కఠినము; 2. పరుషము. (కఱకు నేల, కఱకుమాట. మొ.)

కఱకుగిలు. వై. అ. క్రి. బిరుసగు. "వ. పుంజుకొని వెడలినిడుదలయియుందుకఱకుగిలునాసాకేశంబులును." కవిక. ౫, ఆ.

కఱకుట్లు. దే. వి. బ. కజ్జుకుట్లుయొక్కరూపాంతరము. (దీనిని కఱకుట్లు అనియు, కఱుకుట్లు అనియు ఉభయవిధముగా వాడుచున్నారు.)

కఱకుదుమ్ము. ద్వ. వి. ఇనుక. "సీ. మలయానిలము చేదుమారంబుచేఁగు సౌగంధికంబురజంబుకఱకుదుమ్ము." స్వా. ౫, ఆ.

కఱచు. దే. స. క్రి. 1. అభ్యసించు; 2. కాటుచేయు. "వ. మునికోలనడిచియుంబొడిచియు,రజ్జువుచేనెత్తియుమొత్తియు, కరంబులంజఱచియుఁగఱచియు, పదాహతులమెట్టియుఁగిట్టియుఁ." శేష. ౪, ఆ.

కఱటి. దే.విణ.వంచకుఁడు. "క. మఱచినఁదలఁపింపఁగనగు, వెఱుఁగనినాఁడెల్లపాట్లనెఱిఁగింపనగున్, మఱియెఱిఁగియెఱుఁగనొల్లని, కఱటిం దెలుపంగఁగమలగర్భునిశమే." భార.ఆది.౪,ఆ. "సీ. మానంబువీటిఁబోమనఁగ్రేతలఁజిక్కువఱచినయదియెయీకఱటిచూపు." హరి. పూ. ౯, ఆ.

కఱ. వై. వి. 1. చెట్ట; 2. దుశ్చేష్ట*. "చ. కఱతలు పెద్దవీనికిటుకాఱియఁబెట్టెడుమానకేమిటన్, నెఱఁకులమీటుచుండుఁదననీచపుమాటలువీనిఁబట్టిక, చ్చఱఁబరిమార్పఁజేసిన యుపాయములన్నియుఁగొడ్డువోయెనీ, పుఱకవధింపఁగావలయునుగ్రపుమాయలనిర్దుశాత్తునిన్." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

కఱతలాఁడు. వై.విణ. (కఱతలు+ఆఁడు.) దుశ్చేష్టుఁడు. "క. కదలినమొత్తురు నెక్కఁడఁ, గదలెదవటు కఱతలాఁడ కదలుమయేఁజూ, చెదననుచుఁబోయియిమ్ముల, ముదితనిజకుటుంబకార్యములఁ దత్పరయై." హరి. పూ. ౫, ఆ.

వ. వై. వి. బుద్ధి*. "గీ. గోలయిట్టికాఱుఁగోనలోనిన్నొంటి, డించినఁగనగునెయించుకైన, నిదుమకలుంగనేరదిపుడుమాయన్నకు, వింతకఱదలెల్లవిడువుమింక." అచ్చ. ఆర, కాం. "క. వీఱుతివియకనాముందఱఁ, దెఱవాయిప్పగిదినాడఁ దెఱవామేల్లేల్, కొఱమాలినయివ్వీటిఁడి, కఱదలునీ కెవ్వరిపుడుకఱపిరిచెవుమా." అచ్చ. అ, కాం.

కఱదూపము. వై. వి. గృహధూమము, ధూంధుమారము. "గీ. విరహపరితాపవేదనవేఁగుచున్న, చక్రవాకాంగనలకటాక్షములయగ్గి, నావహిల్లినకఱదూపమనఁగనొప్పు, నుడుగణాధీశబింబంబునడిమిమచ్చ." భీ. ౨, ఆ.

కఱనూనె. ద్వ. వి. (కఱ్ఱ+నూనె.) మ్రానితైలము.

కఱపు. దే. ప్రే. బోధించు. వి. దుర్బోధన. "గీ. శకునికఱపువినియసన్నార్గవృత్తికిఁ, జొచ్చియిట్టియెడరుతెచ్చుకొనియె." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కఱవ. దే. వి. ఒకానొక మూలిక.

కఱవాడు. దే. వి. ఎండినచేప.

కఱవు. దే. వి. 1. క్షామము; "కఱవుపయిఁగఱవుపొరయుచు, వెఱపుపయిన్ వెఱపుదోఁపవిడువనియిడుమం, దొఱఁగమిపైఁబురుషుఁడిడుమఁ, దొఱఁగమిఁజేడ్పడుచునడఁచుదుమ్మ్కర్మములన్." భార.శాం.౫,ఆ. "క.తగవామగవారికినిటు, మగువలయఁదెగువఁజూపమాదృశవీరుల్, జగతిఁగఱవాడొరవా, మగఁటిమిగలరాచచందమా యిదియిహిహీ." రామా. ౫, ఆ.—2. పూరియిండ్లు కప్పునపుడు ఏర్పఱచుకొనుమితి. "సీ. కఱవుగీస్తులయిండ్లఁగప్పు నేతలయంద నుడివడికలఁగుటల్ మడుఁగులంద." అచ్చ. బా, కాం.

కఱి. వై. వి. పశుయోని*. విణ. నల్లనిది.

కఱిపక్కము. వై. వి. కృష్ణపక్షము.

కఱియ. వై. విణ. కృష్ణవర్ణము. "సీ. కఱియనెమ్మేనఁజీఁకటిమ్రాఁకుఁబ్రాఁకుబంగరుదీఁగక్రియఁదూలఁగద్రుశాటి." పాండు. ౫, ఆ.

కఱివేము. ద్వ. వి. కఱివేఁపాకుచెట్టు, కాలశాకము.

కఱివేలుపు. ద్వ. వి. వెన్నుఁడు, కృష్ణుఁడు.

కఱివేల్పురిక్క. ద్వ. వి. శ్రవణనక్షత్రము.

కఱుకు. దే. స. క్రి. రాచు. "ఎ, గీ. కఱుకుటంఘ్రులనిఱికించిగజ్జెగదలఁ, గఱికినెఱినెఱిఁగోలెమ్మకయునువిఱుగ, విఱిచెవడిఁగైజానొకపెద్దవేసడంబు." స్వా. ౪, ఆ.—వి. మందాకుమాడ్చి రాచిన పొడి.

కఱుకుట్లు. దే. వి. బ. కట్టుకుట్లుయొక్కరూపాంతరము. "సీ. కఱుకుట్లగతిరౌతులుతికికాల్బలముల గ్రుచ్చిరి నేజాలగుదులుగాఁగ." చంద్ర.

కఱుక్కు. దే. వి. నఱకుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "శూద్రుమస్తముకఱుక్కునఁద్రుంచె." ఉ, రా. ౭, ఆ.

కఱుగోల. దే. వి. (కట్టు+కోల.) వాఁతవేసెడు ఇనుపకమ్మి, చూడుఁగొడుపు.

కఱుదు. వై. వి. నేర్పు*. "వ. బిరుదులంబాపుచుఁగ ఱుదులంజూపుచు." ఉ, రా. ౨, ఆ. "వ. దీని కఱుదు లెంతయరుదులు చూచితే." ప్రభా. 3, ఆ. "క. కఱుదులమాటలమమ్ముం, గుఱుచవడుగయేల యింతగోసెక్కింపఁన్." హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.

కఱుదులాఁడు. వై. విణ. (కఱుదులు+ఆఁడు.) నేర్పరి. "కఱుదులాఁడగుచక్రి కపటంపుటనువు నందనుమోసపుచ్చిన." హరి. ఉ. ౭, ఆ.

కట్టి. యు. దే. వి. కొయ్య. వై. 1. నలుపు; "గీ. కిట్టుఁ జెప్పులుదొడినున్నగట్టితడుపు, లెలమితోఁగట్టి." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. మఱక*.

కట్టుకుట్లు. దే. వి. బ. ఇనుపసలాకయందు గ్రుచ్చికాల్చెడు మాంసఖండము, శూల్యము.

కట్టుమడ. దే. వి. పెల్లగింప నుపయుక్తమైన ఆయుధ విశేషము. "గీ. గడ్డపాఱలఁ బొఱలఁ గట్టుమడల, వెడఁదగుద్దండ్ల నాపుట్ట బిరియఁద్రవ్వ, నందు నిద్రించుచున్న కాలాహిగెరలి, తూలిపాఱంగఁ గొందఱుఁదోలితోలి." పంచ. నా. ౧, ఆ.

కట్టి. వై. వి. అర్జునుఁడు*. విణ. నల్లనివాఁడు. "ఎ, గీ. తెల్లదామర తీకులల్లుల్లసిల్లు, కన్నుదోయినొప్పారెడుకట్టియాతఁడు." హరి. పూ. ౯, ఆ.

కట్టు. దే. వి. నాఁగటిదుంపయందమర్చెడి యినుప పాళము, కృషకము.

కట్టుకుట్లు. దే. వి. బ. (చూ.) కట్టుకుట్లు. "సీ. నీరు వెళ్లఁగనొత్తినిష్పులనందందకమ్ముగాఁగాల్చినకట్టుకుట్లు." రుక్మా. 3, ఆ.

కట్టుగుద్దలి. ద్వ. వి. తొల్లిక. "సీ. త్రవ్వటంబులతఱిఁ ద్రవ్వటంబులు వెట్టఁ దగినట్టికట్టుగుద్దలిగడించి." కళా. ౪, ఆ.

కల. ఉభ. దే. వి. స్వప్నము. సం. ఆ. స్త్రీ. 1. ముప్పదికాష్ఠలకాలము; 2. చంద్రునిలోఁబదునాఱవ భాగము; 3. భాగము; 4. స్త్రీరజస్సు; 5. మొదలి సామ్మువడ్డీ; 6. శిల్పము అ. న. మ. రేతస్సు. విణ. 1. అవ్యక్తమధురము; (ధ్వని) 2. అజీర్ణము. (కలలు అఱువదినాలుగు.—ఇతిహాసము, ఆగమము, కావ్యము, అలంకారము, నాటకము, గాయకత్వము, కవిత్వము, కామశాస్త్రము, దురోదరము, దేశభాషాలిపిజ్ఞానము, లిపికర్మము, వాచకము, అవధానము, స్వరశాస్త్రము, శాకునము, సాముద్రికము, రత్నశాస్త్రము, రథాశ్వగజకౌశలము, మల్లశాస్త్రము, సూదకర్మము, దోహదము, గంధవాదము, ధాతువాదము, ఖనివాదము, రసవాదము, జలవాదము, అగ్నిస్తంభము, ఖడ్గస్తంభము, జలస్తంభము, వాక్స్తంభము, వయస్స్తంభము, వశ్యము, ఆకర్షణము, మోహనము, విద్వేషణము, ఉచ్చాటనము, మారణము, కాలవంచనము, పరకాయప్రవేశము, పాదుకాసిద్ధి, వాక్సిద్ధి, ఘుటికాసిద్ధి, ఐంద్రజాలికము, అంజనము, దృష్టివంచనము, స్వరవంచనము, మణిమంత్రౌషధాదిసిద్ధి, చోరకర్మము, చిత్రక్రియ, లోహక్రియ, అశ్మక్రియ, మృత్క్రియ, దారుక్రియ, వేణుక్రియ, చర్మక్రియ, అంబరక్రియ, అదృశ్యకరణము, దూతీకరణము, మృగయ, వాణిజ్యము, పాశుపాల్యము, కృషి, ఆసవకర్మము, ప్రాణిద్యూతకౌశలము.)

కలంకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. గుఱుతు; 2. ఇనుప చిట్టెము; 3. దూఱు.

కలంకారి. దే. వి. వ్రాఁతపనివస్త్రము.

కలంజము. సం. వి. అ. పుం. గంజాయి.

కలందాను. హిం. వి. కలములుంచు పెట్టె.

కలంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. కూరనార; 2. బాణము.

కలంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తీఁగబచ్చలి†.

కలఁక. దే. వి. 1. కలఁగుట; 2. కంటితెవులు.

కలఁకఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (కలకఁ+పాఱు.) కలఁతపడు. "కలఁకంబాఱి మఱందిఁజెల్లెలినుదగ్రక్రోధుఁడైపట్టి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

కలఁకపాటు. ద్వ. వి. కలఁతపడుట. "వ. ఇక్కలంకపాటుతక్కినభయంబునకుంగాదుసుండు." కళా. ౪, ఆ.

కలఁకు. వై. వి. 1. కళ్లము; 2. స్థానము; 3. యుద్ధము*. (కలనుయొక్కరూపాంతరము. చూ. కలను.)

కలఁకువ. దే. వి. కలఁత. "పెక్కుకలంకువలోమదిం గూరినవైన." వాసి. ౫, ఆ.

కలెక్టరు. ఆం. వి. జిల్లాకు అధికారి.

కలఁగఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కలఁగఁ+పడు.) కలఁగు, సంక్షోభించు. "క. సాత్యకికోల్లలకోర్వక నీబలముగలంగఁబడియెఁ." భార. ద్రో. ౪, ఆ. (స్వార్థమునపడు.)

కలఁగఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (కలఁగఁ+పాఱు.)——ప్రే.——"కలఁగంబాఱితోలంగెవారుణబలౌఘంబుల్." హరి. ఉ. ౧, ఆ.

కలఁగు. దే. అ. క్రి. కలఁకఁబాఱు. కలఁతపడు.

కలఁచియాడు. దే. స. క్రి. (కలఁచి+ఆఁడు.) కలఁచు. "గీ. ఇట్లుకారవానికంబునెల్లఁగలఁచి, యాడిభీష్మునిదెసఁబోవ." భార. విరా. ౫, ఆ.

కలఁచే. దే. ప్రే. కలఁగఁజేయు.

కలఁత. దే. వి. క్షోభము.

కలఁతపడు. ద్వ. అ. క్రి. కలఁగు, సంక్షోభించు.

కలకంఠము. సం. వి. అ. పు. 1. అవ్యక్తమధురధ్వని; 2. కోకిలము; 3. పావురము; 4. హంస.

కలకల. దే. వి. నవ్వుటయందిగు ధ్వన్యనుకరణము.

కలకలము. సం. వి. అ. పు. 1. గుంపునఁబుట్టిన పెద్ద మ్రోఁత, అలబలము; 2. సజ్జీరసము.

కలకాలము. మి. వి. ఎల్లప్పుడు.

కలగలపు. దే. వి. (కలపు+కలపు.) 1. కలుపుగోలుతనము; 2. కలుసుఁగూర. (రూ. కలగల్పు. కలుసుఁగూరకు. — "సీ. ఒకకొన్ని కలగల్పులొకకొన్ని బజ్జులొక్కొకకొన్ని రీతుల యూర్పువగలు." పాండు. ౪, ఆ.)

కలగుండు. దే. వి. కలఁత, క్షోభము.

కలగుండుగోను. దే. అ. క్రి. (కలగుండు+కోను.) కలఁగు. "ఎ, గీ. చేదిమగధకేకి యాదిసేన, లెల్లఁజెదరఁదరలఁదల్లడపడఁగల, గుండుగోనఁగఁజేసెఁగుంభజుండు." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

కుండువడు. ద్వ. అ. క్రి. (కలగుండు+పడు.) కలఁగు.

కుండువెట్టు. దే. స. క్రి. (కలగుండు+పెట్టు.) కలఁచు. "సీ. సాత్యకియేచి ధృష్టద్యుమ్నుఁడు పదానుగురుసైన్యములఁగలగుండువెట్ట." భార. ౫, 3, ఆ.

కలపు. దే. వి. (కలపు+కూడు.) పెక్కుదినుసులు సేన కూరాకు.

కలపు. దే. అ. క్రి. (కలపు+కోను.) 1. కలఁగు; పక్షిమృగజాతులెల్లను బ్రమసియిట్టు, నట్టుఁ నిచెదరె." భార. విరా. ౪, ఆ.—2. వ్యాపించు. "ఎక్కువివర్ణతతోనలోపలంగలగొనె నారటంబు." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

కలజువ్వి. దే. వి. కంటరాలము.

కలతెఱఁగు. దే. వి. యాథార్థ్యము.

కలధౌతము. సం. వి. అ. న. 1. వెండి; 2. బంగారు; 3. అవ్యక్తమధురధ్వని.

కలధ్వని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అవ్యక్తమధురధ్వని; 2. కోకిలము; 3. నెమలి; 4. పావురము.

కలన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎఱుఁగుట; 2. పొందుట.

కలను. వై. వి. 1. కళ్లము; "క. పొలమిల్లుతోఁటగ్రామము, కలనుపసులుమేయుకొఱకు కాల్చినవృషకాం, తలతోసంగముచేసినఁ, గలయంబిరిసుట్టి వానిఁగాల్పఁగవలయుఁ." సం. "క్షేత్రవేష్టన గ్రామవివీతఖలదాహకాః, రాజపత్న్యభిగామీనదగ్ధవ్యాస్తుకటాగ్నివాః." విజ్ఞా. వ్యా. కాం.—2. స్థానము; "ఎ, గీ. ఏబలంబుదనకు నెక్కుడు గలిగెన, బ్బలము నేలపోరుకలనుగాఁగ, నినుఁడు సీతుగాలి వెనుకగాఁమొనవడ, పించినడవ సంభవించుజయము." భార. శాం. ౨, ఆ.—3. యుద్ధము*. "క. అప్పుడ, ప్పలభుక్కులకన్యవన్యఫలభుక్కులకుం, గలనయ్యె." రామా. ౧, ఆ.

కలప. దే. వి. 1. నాఁగటిదుంప; 2. ఇల్లుకట్టుటకు ఉపయోగించెడు వ్రాను.

కలపకట్టియ. వై. వి. (కలము+కట్టియ.) వ్రాసెడు కలము.

కలపడము. దే. స. ఒకటితోనొకటికలయుట. "రగడ. కలపడంబులుంగలయవీచొక్కంపుఁగస్తురిరసపీణెలు." శుక. ౧, ఆ.

కలపతాల్పు. దే. వి. 1. బలరాముఁడు; 2. శూద్రుఁడు.

కలపనగంప. దే. విణ. కలహశీలుఁడు. "చ. కలపనగంపయీతపసికాలును నోరును బాదుకానకె, వ్వలనఁబడిభ్రమించుచు నుపాయపుఁబ్రేలరిమాటలాడిధీ, రులమదికైననూరకవిరోధమొనర్చుచు నుండు." హరి. పూ. ౫, ఆ.

కలపనఁబిండి. దే. వి. (కలపడము+పిండి.) క్షోభము. "క. కలసెదఁబతినతఁడిచ్చుట, మెలఁగుట మాతఁడ్రివిన్న మేలగు నేప్రే, వులలోనసురియఁ ద్రిప్పిన, కలపనఁబిండైనఁజెలిమికత్తెలువగరే." ఉ. హరి. ౩, ఆ.

కలపము. దే. వి. 1. కలపుట; "క. తలయంటెనొకతెతోనికిఁ, గలపంబునఁజేసితావిగల్గినమూనెఁ."

య. ర, ఆ.—2. పరిమళద్రవ్యములనుజేర్చికలపినచందనము. "సీ. కలపంబులఖినవగంధంబులుగఁగూర్చితనువుననలఁదుదుననువుగాఁగ." భార. విరా. ౧, ఆ.

కలపు. దే. ప్రే. కలయఁజేయు. "మగలయిలువరుసఁగలపెను." రాఘ. ౨, ఆ. వి. కలయుట. "ఇరువురమనములకలపు." మార్క. ౫, ఆ.

కలబంద. దే. వి. ఒకానొక మందుచెట్టు, కన్య. (దీని భేదము ఏనుఁగుఁగలబంద.) (ఒక నిఘంటువునందు ఇది కలుంబంద అని వ్రాయఁబడియున్నది.)

కలభము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగుగున్న. ముప్పదియేండ్లయేనుఁగు. (అని కొందఱు.) (తద్విశేషములు.—బాలము, పోతము, విక్కము.)

కలమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వ్రాసెడు కలము; 2. వరిపైరు; 3. లత్తుక.

కలమరి. దే. విణ. (కలము+అరి.) ఓడయెక్కిపోవువాఁడు. "గీ. రథికునకుఁగలమరికిసారథియుఁగర్ణధారుఁడునుబోలెనాత్తకుఁదానుసుపథ, వర్తనైకవిధాయిగావలయుయోగ, ధారణానిశ్చయుండగు ధీరుఁడధిప." భార. శాం. ౫, ఆ.

కలము. ఉభ. దే. వి. 1. ఓడ; "గీ. బ్రదుకుమీఁదియాసపాయంగఁబెట్టితిఁ, జిచ్చువంటి వేఁకివచ్చినపుడ, జలధినట్టనడుమసాంయాత్రికుఁడుకలం, బవిసినపుడుధనమునాసవోలె." కాశీ. 3, ఆ.—2. పండ్రెండుతూములకొలఁదిగలపరిమాణవిశేషము. "గీ. అంతనారాజగోవిందుఁడధికభక్తి, నల్లునకునాఁడుబిడ్డకునరణమిచ్చె. ముదముతోడముస్నూటఱువదిగలముల, హేమతండులములు జనుతెల్లఁబొగడ." పర. 3, ఆ.—వై. లేఖిని. సం. అ. న. రేతస్సు.

కలముఁడు. సం. వి. అ. పుం. చోరుఁడు, దొంగ.

కలయ. దే. ద్ర. అంతట. "వ. కొలువుకలయంగనుంగొని." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. (రూ. కలయంగ.)

కలయంపి. దే. వి. దుమ్మడంగుటకై కస్తూరిచందనములోనుగాఁగల సుగంధవస్తువులఁగలపిచల్లెడునీరు. (కలాపియొక్కరూపాంతరము.)

కలయఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కలయుట+పడు.) కలయు. "ఎ, గీ. కలయఁబడిమూఁపుమూఁపునందలఁగఁద్రోయ, రానిసందడినడమపౌరప్రజంబు, నరయుచును." వై. 3, ఆ. (స్వార్థమునపడు.)

కలయిక. దే. వి. సంగమము.

కలయు. దే. స. క్రి. కూడు. "కంటినిగలయంగనామనము." (నలకథయందు కంటిని కలయంగనా అనియు హరిశ్చంద్రకథయందు కంటిని కల అంగనా అనియు ఛేదము.) హన. ౨, ఆ.

కలరవము. సం. వి. అ. పుం. పారావతము, పావురము.

కలరూపు. ద్వ. వి. యాథార్థ్యము.

కలలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. గర్భపిండము; 2. మావి.

కలవ. దే. వి. 1. కలయుట; 2. కలసిన యిసుకయు సున్నమును. విణ. కలసినది.

కలవంటకము. దే. వి. (కలపు+వంటకము.) నూవు పొడిలోనగువానితోఁగలపినవంటకము, చిత్రాన్నము.

కలవడు. ద్వ. అ. క్రి. (కలపు + పడు.) కలయు. "క. కలవడిమాటలఁబ్రియముల." రుక్మాం. ౧, ఆ.

కలవరపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కలవరము+పడు.) కలఁతపడు.

కలవరపోవు. దే. అ. క్రి. (కలవరము+పోవు.) కలవరపడు.

కలవరము. దే. వి. 1. కలఁత; 2. చింత.

కలవరించు. దే. అ. క్రి. మైమఱచిమాటాడు. "సీ. చెలరేఁగిరాయంచ చేరువ మెలఁగుచోఁగలికినెన్నడలంచుఁగలవరించు." అచ్చ. ౨ర, కాం.

కలవరింత. దే. వి. మైమఱచినమాట. "వ. ఇదియేమయ్యా పెండియుమదాశయుండును మధురలాలసయునుగలాపూర్ణుండునందుఁ బలుకుచున్నవారు. దేవరకునెప్పుడు నవియు కలవరింతలైయున్నయవి." కళా. ౫, ఆ.

కలవాఁడు. దే. విణ. 1. ఆఢ్యుఁడు; "ఉ. శాంతనవుండుసర్వకురుసంతతికిఁగలవాఁడుకాఁడె." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. ధనవంతుఁడు; "సీ. ఆరకూటకలాపమర్షమేకలవాని కేనర్హనేనిర్జరేశ్వరునకు." వై. ౪, ఆ.—3. శక్తుఁడు. "వినుమాపనికెల్లఁబాండుపుత్రులెకలవారు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

కలవింకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊరఁబిచ్చిక; 2. కూఁకటిమూఁగ అనుపక్షి.

కలశము. సం. వి. అ. పుం, న. ఈ. స్త్రీ. ఘటము, కుండ.

కలశాబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. పాలసముద్రము.

కలశి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. కోలపొన్న; 2. పెరుగుఁజిలికెడుకుండ.

కలహంస. సం. వి. అ. పుం. 1. ధూమ్రవర్ణములైన ముక్కు-కాళ్లు అక్కలుగలహంస; 2. రాజహంస; 3. రాజశ్రేష్ఠుఁడు. (రూ. కలహంసము.)

కలహము. సం. వి. అ. పుం, న. జగడము. పుం. 1. యుద్ధము; 2. కత్తియొఱ.

కలహాంతరిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ముందు కోపముచేఁ బ్రియుని విడనాడి వెనుక పరితాపము నొందెడు నాయిక. (చూ. నాయిక.)

కలహాశనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నారదుఁడు, ఆరి పేరపుఁదపసి.

కలహించు. సం. అ. క్రి. జగడమాడు.

కలాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తమ్మపడిగము.

కలాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగసాలెవాఁడు; 2. చంద్రుఁడు.

కలాపకము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగుమెడసంకెల.

కలాపన. దే. వి. కలఁత.

కలాపము. ఉభ. దే. వి. కలఁత. సం. అ. పుం. 1. ఇరువదిరైదు పేటలుగల స్త్రీల యొడ్డాణము; 2. నెమలిపుఱి; 3. అమ్ములపొది; 4. భూషణము; 5. సమూహము.

కలాపి. దే. వి. (కలఁత+ఆఁపు.) కలయంపి. (సంధిని వర్ణలోప వర్ణవికారములు. "సీ. కలాపికల యంపిచానపి, యనగోముఖాఖ్యులై యలరుచుండు." ఆంభా. ద్వి. పు. సం. వి. న్. పుం. 1. నెమలి; 2. జువ్వి.

కలాయము. సం. వి. అ. పుం. గుండ్రనిసెనగలు.

కలాయి. హిం. పాత్రలకు తగరము పూయుట.

కలాలి. హిం. వి. కల్లుసారాయలమ్మువాఁడు.

కలాలుఖానా. హిం. వి. కల్లుసారాయలమ్ము దుకాణము.

కలావరు. ఆం. వి. చీట్లాటలో నొక కాకితము పేరు.

కలాసి. హిం. వి. ఓడమీఁది పనివాఁడు.

కలి. ఉభ. దే. వి. పులియఁబెట్టినకడుగునీరు. సం. ఇ. స్త్రీ. కల్లెము. పుం. 1. జగడము; 2. ఒక యుగము; 3. యుద్ధము; 4. శూరుఁడు.

కలింగలు. అర. వి. అలుఁగు.

కలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మొగ్గ; 2. కల్లెము.

కలికము. దే. వి. శైత్యనివారణార్థము కంటికివేసెడు మందు.

కలికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కూఁకటిమూఁగ యనుపక్షి; 2. పచ్చపిట్ట; 3. నెమలియడుగుచెట్టు.

కలికి. దే. వి. 1. మనోజ్ఞురాలగు ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. విణ. మనోజ్ఞము. "సీ. దనుజశుద్ధాంతకాంతాకటాక్షములతోఁ గలికికాటుకలకుఁగానివావి." ఉ, హరి. 3, ఆ.

కలిగొట్టు. దే. వి. పాటలి.

కలితనము. దే. వి. సామర్థ్యము. "గీ. అరులగుణములైననగ్గింతు రెప్పుడుఁ, గలయ బెరసినపుడుఁ కలితనంబు, మెఱయుదురుమహాత్ములు." భార. విరా. ర, ఆ.

కలితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఎఱుఁగఁబడినది; 2. పొందఁబడినది.

కలితి, కల్తి. హిం. వి. మిశ్రితము; స్వచ్ఛముకానిది.

కలిద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. తాండ్ర.

కలిమము. దే. వి. మాంసము. "వ. అప్పుడచంపితిత్రొలిచిగాలిగొనవైచిన కుక్క కలిమంబు గనుంగొని." భార. శాం. 3, ఆ.

కలిమారకము. సం. వి. అ. పుం. నెమలియడుగు.

కలిమి. దే. వి. 1. కలుగుట; "ఇట్టిమహిమకలిమికిఁ గతమెయ్యది." భార. ఆర. ర, ఆ.—2. సంపద. "క. కలిమియచుట్టలఁజేర్చును." భార. శాం. ౧, ఆ. (రూ. కల్మి.)

కలిమిచెలి. దే. వి. లక్ష్మి.

కలిమిదండుగ. ద్వ. వి. నేరములేకున్నను ధనవంతునియొద్ద రాజు పుచ్చుకొనెడు ధనము.

కలియు. దే. స. క్రి. పొందు. (కలుపు, కలుపుఁగోలు ఇత్యాది సాధారణ ప్రయోగంబులంబట్టి ఇట్లు ఇకారమధ్యముగాను వ్రాయఁబడియె.)

కలిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎఱుఁగరానిది; 2. చొరరానిది.

కలివె. దే. వి. కరమర్దము.

కలీయము. సం. వి. అ. పుం, న. కల్లెము.

కలు. యు. దే. వి. 1. బండిచక్రము; "సీ. ఆదిమనోమయంబగు నెక్కచక్రంబుఁగల్పించె బ్రహ్మజగద్ధితముగఁ, గల్పించియాబండికలుడొల్చెసత్యలోకంబుననుండి యాకమలగర్భుఁడు." కాశీ. ౧, ఆ. — 2. జాయి. "సీ. ఏనుఁగ్రేఁగంటనొక్కించుకచూచినఁ గలుడెందమైనను గరఁగుననిన." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.—వై. 1. మద్యము; "కలుద్రావంబనిపూనియాదవులు." ఉ, హరి. ర, ఆ.— 2. మద్యవిశేషము. (చూ. కల్లు.)

కలుఁగానుగు దే వి (కలు+కానుగు.) త్రాయంతి.

కలుఁగు. దే. వి. 1. బొక్క; 2. గుహ. "క. కడువడి నక్కలుఁగుమొగఁ, బడుకొక్కటిత్రోచివెను కపనులాతనికే, వ్రడఁజేసివీడు సేరినఁ, గడఁకంబజ లెల్లనన్నుఁగనుఁగొనియెలమిన్." అచ్చ. కిష్కిం. కాం.

కలుఁజు. దే. వి. చెలువులోనగువాని నీల్గుపోవుటకు జాతితోఁగట్టిన మార్గము.

కలుక్కు. దే. వి. మనసు నొచ్చుటయందగు అనుకరణము. "ఇత్తెఱఁగుపినంగలుక్కుమనదే పగవారి మనంబును." సా. 3, ఆ.

కలుక్రాంత. దే. వి. కలుఁగానుగు.

కలుగచ్చె. దే. వి. ఒక దినునుగచ్చు.

కలుగానుగ. దే. వి. కాతిగానుగ. "క. చెఱకొకటి కలుగఁగామరు, చెఱకుఁలోనైతిమనుచుఁజెఱకులగమినే, తఱిఁగలుగానుగలాడుదు, రెఱిఁగి ప్రజల్ సుగుణులన్న రేంద్రునిపీటన్." రామా. ౧, ఆ.

కలుఁగు. దే. అ. క్రి. 1. అగు; "గ. మునుమనచేతభం గపడిముచ్చిరియుండుటఁజేసిపాండునం, దనులు సత్తెత్తుత్తురుచిలంబుగసఁగిమెట్లుఁగల్గు." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—2. ఉండు; "గీ. ఇట్టి విక్రమంబునిట్టిసామర్థ్యంబుం, గలఁడయొకులకీర్తిజగంబునందు." భార. ఆది. ౨, ఆ.—3. ఏపు; "గీ. సింహనవచంబుదొఁకినఁజెనఁటికుక్క, గంధగజగంధమునకుమగలదెనిలువ." హరి. ఉ. ౬, ఆ.—4. పుట్టు; "వ. గర్గునకుశినిజన్మించె. శినికిగార్గ్యుం డుగలిగె." భాగ. ౯, స్కం.—5. కూడు. "మ. కలికీ మాటలువేయుసేటి కిరకయీకాయంబుతోవానితోఁ, గలుగన్ భాగ్యము కల్గకున్న విభునిఁగాఁ జేయుమీవీనిరాఁ, గలజన్మంబున." అని. ౨, ఆ.—స. క్రి. పొందు. "కరుణగలుగుమమ్మకమలనేత్ర." భార. ఆది. ౧, ఆ. "అంతయొఱుకలేసె." భార. అర. ౧, ఆ. (రూ. కల్గు.)

కలుచే. వై. వి. 1. దోషము; "క. కలుగుందోఁపమియమవసఁ, గలుగునెయింతటనెయమ్మృతికరునకునాశం, బలఘుపరనస్తువునకుం, గల దెయభావంబుమనసుగానకలుచన్." భార. శాం. ౪, ఆ.—2. కలఁతి*; (చూ. కలుచపడు.) 3. క్రోధము*. "మ. కలుచన్ గోశిలంబు వెల్వడియదఃఖడ్గాహిపైవచ్చుచోఁ, జలనంబించుకలేకయీ తనిరిపుత్త్వాపాలసంఘాతమో. చెలహస్తాంబురుహాంగుళీమయమహానిద్రౌషధీపల్లవాం, చలముల్ మేసిశభించు జాంగలికతన్ సంగ్రామరంగంబులన్." వై. ౫, ఆ.

కలుచపడు. వై. అ. క్రి. కలఁతపడు. "వ. తద్వధోపాయంబునకుపాయంబూహించియెద్దియుంగానక కలుచపడి పెలుచనంతిపురంబు వెలువడి కొలువుకూటంబునకువచ్చిసింహాసనాసీనుండై." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.

కలుపు. దే. క్రి. కలియఁజేయు. వి. 1. పైరులోని కసవులోనగునది; 2. పెరుగు. "ఒల్వఁబప్పులు పాఁకిహూరసుఁపు కలుపున్ వడియంబులు." శకా. 3. ఆ.

కలుపుఁగోలు. దే. వి. (కలుపు+కోలు.) ఆభేదము, (రూ. కల్పుఁగోలు. "మ. ననుపుంజుట్టములెంద ఱేనిగలరిఁటన్ వారుమాకైచలం, బునఁబోరాడు దురట్టివారలకుఁగల్పుఁగోలుపుట్టింపనిం, పునమన్నింపవెనిత్యవైరముమృగంబుల్ మానిమేల్పొందమ, న్ననగానించిన మంత్రమైనమణిదైనన్ మూలికైనన్ మునీ." చంద్రా. 3, ఆ.)

కలుపుఁగోలుతనము. ద్వ. వి. అభిన్నత్వము. "వ. నటద్వల్లీసుతల్లియుంబోలినుల్లసిల్లియల్లిబిల్లిచెచ్చి కోలువలపుచెలుపుకలుపుఁగోలుతనంబులు సలుపుచునిట్లనియె." రామా. ౫, ఆ.

కలువము. దే. వి. కలువగంధము. "ఎ, గీ. కలువమునాఁగఁగలువసంధమధవ." అం. భా. ప్ర. ధీ.

కలువ. వై. వి. ఒకానొక జలపుష్పము, ఉత్పలము*. "చెలువలోనరిందు బలుచలువలకుఁదైనలముకలువలకు." య. ౫, ఆ.

కలువకంటి. ద్వ. వి. (కలువ+కన్ను.) 1. కలువపూ కులవంటి కన్నులుగల యాఁడుది; 2. ఆఁడుది.

కలువడము. వై. వి. (కలువ+పడము.) ఉత్సవాదికాలములలో ధ్వజస్తంభములోనగువానియందు వ్రేలఁగట్టెడు బంగారు కలువపూదండ. "వ. బహిర్విత్తద్దకానికాయవిరచిత కురంగనాభిగోముఖోపరితరంగితరంగవల్లీ మతల్లికామనోజ్ఞమాత్తికమండలీపాండిత్యంబు లత్యంతకాంతంబులగుచు సుత్తుంగహర్మ్య శిఖరకేతుసంఘసంఘర్షణ శకలితపతితాంతరంతఖండలక్ష్యమాణ నక్షత్ర సముత్పేక్షాసంధుక్షణవిచక్షణంబులై వీక్షణపర్వంబునిర్వహింపఁ దెంపుమీఱుచుం దదవలంబనలంబమాన

వివిధాంబుద కదంబకంబుడంబుమాపు కలువడంబులును." కళా. ౨, ఆ. "వ. కమనీయ హేమదండంబుల రామనీయకంబులం దొంగలికొను కాంచన కల్హారంబులు నెలకొల్పి కలయ నెత్తిన నభోభాగంబునం బెడంగడరుకలువడంబులును." రా. అ, కాం.

కలువము. దే. వి. మందునూటెడు తాయి.

కలువరాయఁడు. వై. వి. చంద్రుఁడు. (ఇట్లుకలువ తేఁడులోనగునవి.)

కలువతేకు. ద్వ. వి. 1. కలువపూతేకు; బ. 2. పిఱుఁగులమీఁది నఖక్షతములు.

కలువలదాయ. వై. వి. సూర్యుఁడు. "కలువలదాయ వంగడపుఁదొడవ." అచ్చ. యు, కాం.

కలువవిందు. ద్వ. వి. చంద్రుఁడు, కుముదబాంధవుఁడు. "గీ. కరము తోఁబుట్టువగుటనో కలువవిందు, కందుదనయందుఁదాఁచెలక్ష్మణకుమార." రామా. ౬, ఆ. (ఇట్లు కలువచెలి. మొ.)

కలువు. దే. అ. క్రి. కలుగుయొక్కరూపాంతరము. (పుట్టుటకు.— "ఉ. ఓయన్నువపట్టినిఁగనిన యన్నువసుంధరసింధుజాతిలో,వన్నియక్కైనీవు గలువఁనియతోన్నతిఁగాంచెదంద్రియుఁ." వసు. ౫,ఆ.—పొందుటకు.—"క. రారాపులేలచే సెదు, రారానమఁగలువఁగలువనరారామేడఁ.")

కలుషము. సం. వి. అ. న. పాపము. పుం. దున్నపోతు. విణ. కలఁకఁబాఱినది.

కలుషించే. సం. అ. క్రి. కలఁకఁబాఱు.

కలుసుఁగూర. ద్వ. గ్రా. వి. (కలుసు+కూర.) అనుకుగాపండినకూర. "సీ. కలుసుఁగూరలును బజ్జలుఁదియ్యచేరులుఁబంచదారలు నానవాలుజున్ను." జై. 3, ఆ. (వ్యవహారమునందు కనఁబడుటకాక గ్రంథములయందును నీ పదమిట్లు కనఁబడుచున్నది.)

కల్కము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కపటము; 2. పాపము; 3. నెయ్యినూనెలోనగువానియందు అడుగునవలిచినమడ్డి; 4. మలము; 5. మలసామాన్యము; 6. తాండ్ర. విణ. డు. పాపాత్ముఁడు.

కల్కి. ఉభ. దే. వి. విణ. కలికియొక్కరూపాంతరము. (చూ. కలికి.) సం. వి. ఇ. పుం. విష్ణ్వవతార విశేషము.

కల్పన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆయిత్తము సేయుటకైయేనుఁగునకుఁగట్టినవిడుత్రాడు. అ. న. ము. 1. క్లృప్తి; 2. రచన.

కల్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మదినము; 2. న్యాయము; 3. ప్రళయము; 4. వేదాంగమైనవిధి; 5. శాస్త్రము.

కల్పవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోరినవస్తువు లిచ్చెడు దేవవృక్షసామాన్యము, వేల్పుమ్రాను; 2. తద్విశేషము. (ఇవి ౫.—మందారము, పారిజాతము, సంతానము, కల్పవృక్షము, హరిచందనము.)

కల్పాంతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రళయము, త్రుంగుడు.

కల్పించే. సం. స. క్రి. 1. కలిగించు; 2. రచించు.

కల్మషము. సం. వి. అ. న. పాపము. పుం. 1. నరకవిశేషము; 2. నలుపు. విణ. నల్లనిది.

కల్మాషము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్రవర్ణము; 2. నలుపు. డు. రాక్షసుఁడు. విణ. 1. చిత్రవర్ణము కలది; 2. నల్లనిది.

కల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మద్యము. అ. న. ము. వేకువ. విణ. 1. చెవిటిమాఁగ; 2. నేర్పరి; 3. ఉపాయముకలది; (మాట.) 4. శుభమైనది; (మాట.) 5. రోగములేనిది; 6. సంపాదింపఁబడినది.

కల్యవర్తము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాతర్భోజనము.

కల్యాణము. సం. వి. ఆ. న. 1. శుభము; 2. చొక్కపుబంగారు.

కల్ల. దే. వి. 1. అసత్యవచనము; "శా. ఓయజ్ఞాక్షీ యేమంచువి,భ్రాంతింబల్కెదుకల్లయుఁ నిజము వీడ్వాటొందఁగా." కళా. 3, ఆ. — 2. తప్పు; "క. తనకల్లఁదెలుపదేకద, మన కల్లలతాంగిబుద్ధి మంతునొకనినే, ర్పునమెల్ల నెరాకొమరుని, మన మెల్లను దెలిసిరాఁగమనమంపఁదగుఁ." సా. ౨, ఆ.—3. మోసము; "గీ. పునుకతొల్పువిల్లుదుని మెఁదాటకఁజంపె, ఖరునిఁదేర్చెవాలిఁగడపఁబనిచెఁ, గల్లజింకఁద్రుంచెగండగొడ్డలితొల్పు, గరువమడఁచెనతనికడిమి యసదె." అచ్చ. యు, కాం.—4. పరుషవచనము; "సీ. తనతల్లివిసివిన్న నుగొన్నికల్లలాడుటయునే వెల్లిపోవుటయుఁగలదు." పర. 3, ఆ.—5. తోఁటలోనగువానివెలుగు. "వెలికల్లవైతురావేల్పులకుడుపుచో." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—విణ. 1. అసత్యము; 2. పరుషము.

కల్లతనము. దే. వి. 1. చెడ్డనడత; "గీ. అన్నమీతండ్రికోపగాఁడొనొకాఁడో, యీవుపొనరించు దుర్వృత్తమెఱిఁగినేనిఁ, గల్లతనములు పలుమాఱుఁగప్పిపుచ్చు, నట్టినామీఁదఁ జంపంగనలుగ

కున్నె." సం. "ఆచ్ఛాదయామి తేనిత్యంపత్యు
ర్గ్రేకుచేష్టితమ్." కాశీ. ౪, ఆ. — 2. వంచన.
"ఉ. కల్లతనంబు గాకపొడకట్టినపూర్వపురీతి నేఁ
డునా, యుల్లమువందునుండుము సమున్నతతేజ
ముతోడభక్తిరం, జిల్లినచూపుగూడవిధిఁజెందిన
ప్రోడబుధాళి నీడమా, తల్లిదయామతిల్లి ప్రణత
ద్రుమకల్పకవల్లిభారతీ." భాగ. ౬, స్కం.

కల్లము. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. (చూ. కత్తి.)

కల్లరి. దే. విణ. (కల్ల + అరి.) 1. అసత్యముపలుకు
వాఁడు; 2. తప్పుచేసినవాఁడు; "గీ. తల్లినామీఁ
దనటులేనితప్పు మోపె. నటమదినసుంగుతండ్రి
తానదియెనిశ్చ, యంబుచేసెనఁట యిఁకఁగాద
న్నఁబోనె.యేరినన నేలకల్లఁజేసెనుగుదు." సా.
౨, ఆ.—3. దుష్టుఁడు (లేక) శత్రువులు; "క.
అల్లదెతాటకయనియెడు. కల్లరిరాకాసిపొగరుగ
దురఁగనచ్చెన్." అచ్చ. బా, కాం.—4. వంచ
కుఁడు. "క. కల్లరితోలు వేలుపు ఱేఁ, డల్లనఁజెఱు
పట్టుకొనుచునరుగుచునున్నాఁడు." అచ్చ. ఆర,
కాం.

కల్లరీఁడు. దే. విణ. (కల్లరి+ఈఁడు.) కల్లరి. (స్వార్థ
మున ఈఁడు.)

కల్లరుఱొ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "మిసికల్లరుఱొ
తేలుమీను." హంస. ౪, ఆ. (చూ. అరుఱొ.)

కల్లు. యు. దే. వి. 1. కన్ను; "సీ. ఏవేల్పుతలఁపంగ
నినచంద్రులనుబండికండ్లుగాఁగండ్లుగాఘనతఁ
జేసె." భల్లా. ౧, ఆ. (ఈయర్థమునసీ.ప్రయో
గమొక్కండకానఁబడియెడి.)—2. బండికన్ను;
"వ. దాపటికల్లుక్రుంగినందేరుఘూర్ణిల్లె." భార.
కర్ణ. 3, ఆ.—3. ఱాయి. "గీ. గగనహరినీలశైల
శృంగముననుండి, డొల్లిపడెఁబ్రొద్దు జేగుఱుఁగ
ల్లువోలె." సై. ౧, ఆ.—వై. 1. మద్యము; "ఉ.
ఉత్పలగంధినన్ను డిగియొడ్లను బంపుము కల్లుతే
ర." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. మద్యవిశేషము*.
"ద్వి.సారాయియొకయేఱుసరవిని బాఱెఁ, బా
రెఁగల్లునునొక్కపాఱనతటిని." రా. అ, కాం.

కల్లుపెంట. ద్వ. వి. కల్లమ్మెడుచోటు, శుండ.

కల్లువడు. ద్వ. అ. క్రి. (కల్లు+పడు.) స్తంభించు.
"వ. గుండెజల్లుమని కల్లువడి మునితల్లజా పదపల్ల
వంబులందెల్లియిట్లంటి." స్వా. ౫, ఆ. "క.
భల్లంబొక్కటివింటను, మెల్లనసంధించినిలిచిమే
వెంచికిటిం, బెల్లులికిపడఁగ నేసినఁ, గల్లువడక్
లేచియంతఁగడువడితోడన్." (ఇందు కల్లు
వడన్—దీనికి కర్తతన్నేసినబోయ.) భల్లా.
౨, ఆ.

కల్లెలుక. దే. వి. (కల్ల+ఎలుక.) పొలములలోఁగలుఁ
గులయందుండెడి యెలుక. "గీ. ఉడుముగరిమిడి
కొక్కుదొండడియువెల్ల, యెలుకకల్లెల్కతఱచు
ను నేమిచెప్ప." స్వా. ౪, ఆ.

కల్లేడు. దే. వి. పక్షివిశేషము. "సీ. ఱెక్కతాఁకున
స్రుక్కనిక్కిప్రక్కలునొక్కెనుఱకకల్లేటి నొ
క్కోరణంబు." స్వా. ౪, ఆ.

కల్లేఱు. దే. వి. (కల్లు+ఏఱు.) వీరభద్రపర్వతపా
దమూలమునఁబాఱెడియొకనది. "సీ. పాఱెనే
శైలఁబుపాదమూలంబునఁ గల్లేటితోవృద్ధగంగ
వాసి." కాశీ. 3, ఆ.

కల్లోలము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెద్దయల; 2. సం
తోషము. డు. శత్రువు.

కల్లోలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నది, ఏఱు.

కల్వ. వై. వి. కలువయొక్కరూపాంతరము.

కల్వము. దే. వి. కలువముయొక్కరూపాంతరము.

కల్హారము. సం. వి. అ. న. ఇంచుక యెఱుపునుచెలు
పునుగలిగి మిక్కిలిపరిమళముగలకలువ, సౌగం
ధికము.

కవ. దే. వి. 1. జేత; (జక్కవకవ. మొ.)—2. యుగళ
ము; (కన్నుఁగవ. మొ.) — బ. 3. కుశలవులు;
"ఎ. గీ. కవలుకవపిణెలూనిద్రాక్షాఫలోప, మా
నమానితవాణీకి మానిరచిత, చారు రామాయణ
శ్లోకసమితిగాన, లీలఁబఠియింప." ఉ, రా. 2,
ఆ.—4. నకులసహదేవులు. "మ. కవలే తెంచిరివే
ద్ధవొండొరులకుఁగయ్యంపుసైఁ జెప్పుచున్." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కవకవ. దే. వి. 1. నవ్వుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము;
"చ. కవకవనవ్వియజ్ఞతురగంబు మెడన్ దనయు
త్తరీయముఁ, లవుఁడుతవిల్చి." జై. ౬, ఆ.—
2. పలుకుటయందగుధ్వన్యనుకరణము; "కవక
వఁబలికెడుకరణి." ఉ, రా. 2. ఆ. (ఈయర్థమున
కీప్రయోగమొక్కటియకానంబడియెడి.) —
3. వ్రాలుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. కవ
టంపుఁబఱుపులకవకవమనుచు, విపులశేషముంద
అవెఱవకవాలె." నళ. 3, భా. (ఈ కృతికర్త
కేవలము ఆధునికుఁడుగాఁ గానఁబడియెడి. కాన
నీప్రయోగము విచారింపఁదగినది.)

కవచము. సం. వి. అ. పుం 1. బొందలము; 2. తప్పెట; 3. కలజువ్వి 4.

కవట. దే. వి. పెద్దకొమ్మ, స్కంధశాఖ, "సీ. కవట లొండొంటితోఁ గదియుచు నెడములు మ్రింగి ప్రబ్బగసొంపుమిగులుదాని." భార. విరా. ౧, ఆ. విణ. లేత. (కవటాకు.)

కవడె. దే. వి. వాద్యవిశేషము. "ఎ. గీ. కవడెయన నురుమయనఁగను గరిదియనఁగఁ, దప్పెటయనం గవాద్యభేదములు చెలఁగు."ఆం,భా.ప్ర.నాట్య.

కవణకాఁడు. దే.విణ.మల్లగమనమును దెలిసినవాఁడు. "కవణకాఁడనమీఱుగమన వేది."ఆం,భా.ద్వి.శు.

కవణము. వై. వి. గుజ్జుము మొదలగువానియొక్క ఉల వలులోనుగాఁగలభక్ష్యము. "చ. ఇంటనకట్టిగ డ్డియుఁ, గవణమునీరుచూపఁబతికట్టడచేయఁ గఁబోలుఁశోవనీ."వై.౨,ఆ."చేరుడుచియ్యాలక వణంపుచేసుఁగుగములుకడల."ఉ,హరిశ్చ.3,ఆ.

కవను. దే. వి. కసవు. "సీ.గడ్డిగాదముగవతముకస పుకవను, పుల్లుపూరియనంగఁ జెల్లునుదృణసం జ్ఞ." ఆం, భా. ద్వి. వ.

కవరు. ఆం. వి. కాగితపుసంచి, పైకప్పు.

కవఱలు. దే. వి. బ. పాచికలు. "ఎ, గీ. కవఱలుం కించివైవఁగొప్పవియనవలి, కరముననమర్చ." ఆ ము. ౧, ఆ.

కవలు. దే. వి. వేదాదిపఠనమునందుఁగొంతసామ్యము చేనొకటివిడఁబడి మఱియొకటివచ్చి కలయుట. "సీ. ఎడనెడనుగవళ్లఁదడఁబడకుండంగగుఱుతు లుమదిఁబొదుకొలిపినిలిపి." కళా. ౪, ఆ.

కవలుకొను. దే.అ.క్రి. వేదాదిపఠనమునందుఁ గొంత సామ్యముచే నొకటి విడఁబడి మఱియొకటివచ్చి కలయు. "ఏ,గీ.కమలజుని వేదపఠనంబుకవలుకొ నియె." విక్ర. ౪, ఆ.

కవలువోవు. దే. అ. క్రి.(కవలు+పోవు.) కవలుకొ ను. "గీ. పాఠమొనరించుతఱిఁదోడుపడుగురున కుఁ, గవలువోకుండఁబుత్రుఁడోకలువకంటి." పాండు. ౨, ఆ.

కవాటము. సం. వి. అ. పుం, న. ఈ. స్త్రీ. తలుపు.

కవాడము. అర. వి. ఎద్దులుమోయు బరువు.

కవాతు. హిం. వి. దండువారుచేయు సాధకము.

కవి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కళ్లెము. పుం. 1. కవిత్వము చెప్పువాఁడు; 2. పఱడితుఁడు; 3. శుక్రుఁడు; 4. వాల్మీకి.

కవించు. దే. ప్రే.కవియించుయొక్కరూపాంతరము. "చ. కృత్యనాయుధో, త్కటవనమాలహస్తయు నుగానొనరించికవించెరాజుపైన్." భాగ. ౯, స్కం.

కవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఖలీనము, కళ్లెము.

కవిచేయు. దే. అ. క్రి. కవియు. "గీ. తోడఁగవి చేయుదురువానితోరమించు, కాంతలందఱు." (ఇక్కడ కవిచేయుదురు అనఁగా సహగమనము చేయుదురని యర్థము. రెండుమూడు ప్రతుల యందును ఈ పాఠమేయున్నది. ఉండినను ప్రయోగాంతరము దొరకమిచే ఈ పదమిట్లే యుండనచ్చునను నిశ్చయము పుట్టినదికాదు.) వై. ౫, ఆ.

కవియు. దే.అ. క్రి. పర్వు. "క. యవనశకసైన్యము లుపైఁ, గవిసిన." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

కవియుదెంచు. దే. అ. క్రి. (కవియు+తెంచు.) కవి యు. "గీ. హస్తిపురిపేరుగలమదహస్తినెక్కి, క్రా లుకావలిమూఁకలుకవియుదేర, నశ్వగజనుపైఁ బర్జన్యుడనఁగనంప, వానపరఁగవికర్ణుండువచ్చి తాఁకె."భార.విరా.౫,ఆ.(స్వార్థమునతెంచు.)

కవిరి. వై. వి. తాంబూలముతోఁగూడ నుపయోగిం చుకొనుటకుఁ గాఁచులోనగు వస్తువులు చేర్చి చేసినయుండ.

కవిల. వై.వి. కపిలవర్ణము."అక్కర.ఆవసరజ్ఞుండయి వ్యానుఁడేతెంచెనంతనత్తపసి, కవిలగడ్డంబునుగవి లజడలునుగవిలకన్నులంను, దవినయన్నువనల్లవై నదిర్భపుఁదనువునుజూచి, యువిదకన్నుంగవమొ గిచి తెఱవకయుండెభయమున."భార.ఆది.౪,ఆ. (ఇక్కడనకారప్రాసముగనుక కవిలగడ్డమనియే చెప్పవలయును. అప్పుడు కవిల అనునది వైకృత మగుచున్నది.)

కవిలియ. దే. వి. కవిలె. "క. అనిపలుకునమ్మహామతిఁ, గనిజముఁడిట్లనియెనీదుకవిలియనీవ్రా, సినలిపి యున్నదోలేదో, కనుఁగొను మీసారిలెస్సగా గణకవరా." పాండు. ౫, ఆ.

కవిలె. దే. వి. ఘట్టించిన నీలపటపువర్గులెక్కపుస్త కము. "సీ.కవిలెలోనున్నప్రకారంబుప్రజపాప పుణ్యముల్ చిత్రగుప్తుండు తెలుప." ఉ, రా.3, ఆ. (కవిలియయొక్కరూపాంతరము.) (ఇప్పుడు దీనిని తాటాకుల లెక్కపుస్తకముగా వాడుచు న్నారు.)

కవోష్ణము. సం. వి. అ. న. ఇంచుక వేఁడి. విణ. ఇంచుక వేఁడిగలది.

కవ్యము. సం. వి. అ. న. పితృదేవతల కియ్యఁదగిన యన్నము.

కవ్వడి. దే. వి. (కవ + వడి.) రెండుచేతుల వడిగలవాఁడు, అర్జునుఁడు. "క. కడఁగిద్రుపదానుజుఁ డుంటె, వ్వడిఁగవ్వడి నేసెనూఱువాఁడిశరంబుల్, కడునలిగివానిసన్నియు, నడుమనతునియంగ నేసెనరుఁడస్త్రములన్." భార. ఆది. ౬, ఆ.

కవ్వపుఁగొండ. ద్వ. వి. (కవ్వము + కొండ.) మంథాద్రి. "చ. కమఠతనూవిలాసమునఁ గవ్వపుఁ గొండధరించి దేవనీ, వమృతముఁ దెచ్చియాశ్రిత జనావలికిచ్చితి." లక్ష్మీ. 3, ఆ. (ఇట్లు కవ్వపు మలలోనగునవి.)

కవ్వము. దే. వి. పెరుగుచిలికెడు సాధనము, మంథానము.

కవ్వు. దే. స. క్రి. 1. కబళించు; 2. అపహరించు.

కశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గుఱ్ఱములోనగువానిఁ గొట్టు నట్టి చబుకు. అ. పుం. ము. పూతిమార్జాలము.

కశిపువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అన్నము; 2. వస్త్రము; 3. అన్నవస్త్రములు; 4. పఱపు. "శ్లో. సత్యాంతీ తౌకింకశిపోః ప్రయాసైర్బాహాస్వసిద్ధేహ్యుపబర్హణైః కిమ్." భాగ. ౨, స్కం.

కశేరుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వెన్నెముక. అ. న. ము. 1. కమ్మరేగు; 2. కొట్టెగడ్డ.

కశ్మలము. సం. వి. అ. న. మూర్ఛ. విణ. మలినము.

కశ్యము. సం. వి. అ. న. 1. గుఱ్ఱమునడుము; 2. మద్యము. విణ. కశకుఁదగినది.

కష. సం. వి. అ. స్త్రీ. దక్షునికూఁతులలో నొకతె. అ. పుం. ము. 1. ఒరగల్లు; 2. సాన. డు. సాన పెట్టుట మొదలగుపనులచేజీవించెడు నొకనికృష్టజాతివాఁడు. "శ్లో. కిరాతహూణాంధ్రపులిందపుల్కసాభీరకంకా యవనాఖసాదయః, యేన్యేచ పాపాయదుపాశ్రయాశ్రయాశుద్ధ్యంతితస్మైప్రభవిష్ణవేనమః." భాగ. ౨, స్కం.

కషణము. సం. వి. అ. న. ఒరయిక.

కషాయము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఒగరు; 2. ఔషధరసము; 3. పూసికొనెడుచందనాది; 4. చందనాదులపూఁత. విణ. 1. ఎఱ్ఱనిది; 2. వాసనగలది.

కషాయిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నీరుదోమ.

కష్టపడు. మి. అ. క్రి. (కష్టము+పడు.) దుఃఖపడు.

కష్టపాటు. మి. వి. కష్టపడుట.

కష్టము. సం. వి. అ. న. 1. దుఃఖము; 2. పాపము. విణ. 1. దుఃఖముగలది; 2. పాపముగలది; 3. చౌరరానిది; (అష్టకష్టములు — దేశాంతరగమనము, భార్యావియోగము, ఆపత్కాలమందు బంధుదర్శనము, ఉచ్ఛిష్టభక్షణము, శత్రుస్నేహము, పరాన్నప్రతీక్షణము, భంగము, దారిద్ర్యము.)

కసటు. వై. వి. 1. పాపము; "సీ. దురితంబులెన్నఁడు దొఱయక వెలుఁగొందుకమలాప్తకులమునఁగసటుకలిపి." భార. ఆర. ౬, ఆ.—2. మాలిన్యము*. "సీ. కసటువోఁబీఅండఁగరఁగికఱ్ఱలనంటిగమగమవలచుచొక్కపుజనాజి." స్వా. ౨, ఆ.

కసమస. దే. వి. తొట్రుపాటు. "క. అంతటనిద్దఱమనసులు, కంతునిపసఁగలసెవింతకసమసలూలయన్, మంతనములఁదెదవులనిసి, తింతలువాఁడం [illegible] ఆ.

కసరతు. హిం. వి. సాధకము.

కసరు. దే. అ. క్రి. చలించు. "ద్వి. పసిఁడిసలాకసుపాణిముత్తియము, కసరకనిలుచుక్రొక్కారుమెఱుంగు." భాగ. ౭, స్కం.—స. క్రి. కోపించు. "క. అంపఁదగువారిఁగసరుచునంపి." స్వా. ౫, ఆ.—వి. 1. కోపము; "ఎ. గీ. అలఁతఁబాసుపుపైఁబొరలాటలెలుపఁ, దెగువలోలోనసేవవ్వునగవులెలుపఁ, గలఁకమామీఁదిపనిలేనికసరులెలుపఁ, బొలఁతిలేలునీయునికియపులుగునాఁడె." ఆము. ౫, ఆ.—2. వానగాలి. ఝంఝ. "వ. పెల్లడరు నిట్టూర్పుగాడ్పుల విసరులం గసరెత్తి." స్వా. 3, ఆ. 3. పెచ్చు, లాభము.

కసవు. వై. వి. 1. గడ్డి; 2. ఇంటిపెంట*. "సీ. గల్లుగల్లునరిత్న కంకణంబులుమ్రోయగంధవాహనియాలుకసవునూడ్చు." ధీ. 3, ౨.

కసవుఁగుప్ప. ద్వ. వి. (కసవు+కుప్ప.) 1. పాలకతో నూడ్చిచేర్చిన పెంట. అవకరము; 2. గడ్డివాము.

కసాయి. దే. వి. కటికవాఁడు, సానికుఁడు.

కసి. దే. వి. 1. కోపము; (వానికసితీఱఁగొట్టితిని.) 2. దురద; "క. చేతులకసిపోఁగయ్యము, సేతులెడునట్టి విధముచింతింపుచుఁ, ప్రీతునిఁగాఁగరుణించుట. యీతఱి నెనకొల్పరావియీగిమహేశా." హరి. ఉ. 2. ఆ.—3. కోరిక. "ద్వి. గోచిగట్టినవాటఁగోలెఁబీనుఁగుల, మోచిగడించినమూ

లధనంబు, కసిబెండపువ్వులగతిరాసిపోసి,పొసఁగు సూవాతనపొక్కులెన్నితివి." హరిశ్చ. ౨, భా. —విణ. వృత్తియందుఁ గసిడిశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (కసికాటు. మొ.)

కసింద. వై. వి. కాసమర్దము. (దీనిభేదము తీఁట కసింద.)

కసిడి. దే. విణ. అల్పము. "ఎ. గీ. అగునరయేనియునటుపంటిమగనితోడఁ, గాపురముసేయుసతిదొడ్డ గరితయగుచుఁ, గసిడికోఁతకు సూర్చిలోవిసివికొనక, ధాతదూఱక తండ్రిచేఁతకువగవక." పాండు. ౪, ఆ.

కసిమసఁగు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "సీ. కసిమసంగినమారికడఁగి జీవుల మీఁదను గ్రతఁగవియు నట్లురవడించి." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—స. క్రి. 1. ఖండించు; "క. నావుడుఁగల్పాంతఫణి, గ్రైవేయకజాగ్రదుగ్రగతిఁగదసిదశ, గ్రీవుఁడసిఁ గసిమసంగిన, లావరియగుపులుఁగు ఱేఁడులావ తిపడియెన్." రామా. ౫, ఆ.—2. చంపు. "క. అసురులమాయోపాయులఁ, గసిమసఁగఁగనఁట మఖంబుగావఁగనఁటతా, పసుఁడొకఁడఁటసపువులఁగ్రొన్ని నువులనడిగెనఁటమునులు నిర్హేహులుకా." రామా. ౪, ఆ.

కసిమసి. దే. వి. తొట్రుపాటు. "క. పశువులఁబొరిగొనిమఖములు, విశదములుగఁజేయునరునిపీక్షించితముల్, విశసనముచేయు నోయని, కసిమసిబెగడొందుభూతగణమునఁ దేంద్రా." భాగ. ౭, స్కం.

కసిమిరి. దే. వి. తీఁట. "దానవుండైనవాకీవేచేతులుచేసితీకసిమిరింకెట్లోర్తుల్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

కసీదా, కసీదు. హిం. వి. వస్త్రముమీఁద పూలుబుట్టాలుకుట్టుట.

కసీసము. వై. విణ. నల్లనిది*. "ఉ. ఇంగిలికంబునం దడిపియెత్తుకసీసపు రెంటెమాయనన్, నింగిగ రుత్వరంపరలనిగ్గునలేఁదొగరెక్కె." ఆము. ౪, ఆ.

కసు. దే. విణ. వృత్తియందుఁ గసురుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (కసుగాయ. మొ.)

సుఁగందు. దే. వి. (కసురు+కందు.) 1. లేఁతబిడ్డ; "దండకము. శావుకావంచు నేడ్పుల్లలిర్పంగసుం గందవై." పా. 3, ఆ.—2. నలుపు. "ఉ. కసుఁ గందొకయించుకలేకతిన్నసై, పున్నమచంద్రు నొప్పిదమఁబోలెడు మోమునవ్వుదేఱఁగన్." (ఇందుఁ గసురుశబ్దమునిరర్థకము.) పై. ౧, ఆ.

కసుగందు. దే. అ. క్రి. (కందు+కందు.) మిక్కిలి వాడు. "క. కుసుమాయుధుబాణంబులఁ, గసుగందిభవద్వియోగకలుషతనర్చా, వసరంబులనర్చకులిడు, కుసుమములకు వెఱచువహ్నికువలయనేత్రా." సై. ౪, ఆ. "మ. అనురాధీశసమర్పితంబులగుళీలారామకల్పద్రుమ, ప్రసవంబుల్ కసుగందవయ్యె." (ఇక్కడవాడుటమాత్రమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది.) భీ. ౪, ఆ.—వి. బ. మిక్కిలి వాడుటలు. "క. వసివాళ్లువాడియప్పుడు, వసంతసమయంపుటెండవలనన్ సెఱివో, గసుగందులుకందినవవ, కుసుమలతికవోలెమిగులఁగోమలియొప్పెన్." కళా. ౪, ఆ.

కసుగు. దే. అ. క్రి. నలఁగు. "ద్వి. విసిగినఁగసిగిన వెడనిద్రనొంది, నుసలినమసలిన." హరిశ్చ. ౨, భా.—అం. ప్రే. 1. నలఁచు; 2. పులుము; 3. బాధించు. "ద్వి. వేఁడుకొనుమాటమఱిబెట్టు చెవులు, గనలుశూలమునాటికసిగినట్లైన, నుల్లంబుగలఁగిబిట్టులికి." నన. ౨, భా.

కసుబా. హిం. విణ. అధికాసులుండుగొప్పగ్రామము.

కసుమాలము. సై. విణ. మలినము. "మ. ముసువుల్ ముచ్చటయుల్ రహస్యమున నున్నద్రించినానాదివౌ, కసులాస్థానముకూడియాడుదురు శ్రీకాశీప్రదేశంబునన్, గసవైపుట్టెడుభాగ్యమైనమనకుంగల్పింపదాదైవమా, కసునూలంబగునాకమేలయనియుత్కంఠాతిరేకంబునన్." కాశీ. ౭, ఆ. (ఇక్కడ మలినమనఁగా పాపిష్ఠమనియర్థము.)

కసురు. దే. వి. లేఁతకాయ. "పెంపెనసినపండుకాయకసురేమియునైనను నేరితించు." రా. యు, కాం. (దీనికివృత్తియందంత్యవర్ణలోపమునులేఁతయనునర్థమునుగలుగును. కసుఁగందు, కసుగాయ, కసుగాఁపుపూపవయసుమిట్టారి. మొ.)

కసెము. వై. వి. కస్సెముయొక్కరూపాంతరము.

కస్తి. దే. వి. దుఃఖము. "ఉ. మానసికవ్యథల్ రుజలు మాన్పఁగనోపినపుణ్యరాశిగం, గానదిఁజేరియుండియునుగస్తిపడందగునయ్య." ఉ, రా. ౬, ఆ.

కస్తురి. వై. వి. కస్తూరి. "చ. కస్తురికలయంపులేలతమఁబొక్కపుఁజూపులయింపుకల్గ." కళా. ౧, ఆ.

కస్తురిపట్టియలు. వై. వి. బ. 1. పుష్పవిశేషము; 2. ధాన్యవిశేషము. "గీ. పచ్చగన్నెరుకస్తురిపట్టియలును, గుత్తిమల్లెలుఁ బ్రౌఢిగాఁగూర్చిమఱియు, సకలజాతులఁబోషింపశక్తికలిగి, మాలికులు వైత్రుఁడెగడుచుఱప్పరమున." భాను. ౧, ఆ. (రూ. కస్తురిపట్టెలు.)

కస్తురిపసుపు. ద్వ. వి. గంధహరిద్ర.

కస్తురిపిల్లి. వై. వి. గంధమృగము.

కస్తురిబీణియ. వై. వి. కస్తూరియుండెడి జింకబొడ్డు, మృగనాభి. "వ. కస్తురిబీణియలును బిల్లిగడ్డలును." భల్లా. 3, ఆ.

కస్తూరి. ఉభ. దే. వి. కుక్కపేరు. "సీ. కడుఁదురీఁ గయుఁబోలెఁబడిదోలికఱచి యీకస్తూరిదుప్పులగావుపట్టు." సా. ౧, ఆ.—సం. ఈ. స్త్రీ. మృగమదము, కస్తురి.

కస్సెము. వై. వి. నీళ్లు చిదచిదయ నెడు నేల.

కహకహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాక్షసహాసనమునందగు గ్రవ్వన్యనుకరణము. "మహాప్రస్థర. గశేరక్తక్రోడ నిర్యత్కహకహానిన దోర్దాఢహాసంబు భూభృత్కులముల్ మ్రోయింప." స్వా. ౪, ఆ.

కహారము. సం. వి. ఆ. పుం. గృహావిశేషముయొక్క నడిమికంబము, నిట్రాడు.

కహ్వాము. సం. వి. అ. పుం. బకము, వక్కుకొంగ.

కళ. ఉభ. దే. వి. 1. మూర్ఛ; "గీ. ధరనీమీఁద నిడివాఁడ్పఁదరుచునపుడు, హరుని మెడకంఠహారి యురిబంబఁడగెంపు, నముసంధిముకళనొంటె నహాహాతెలిసె, ఘనజగత్కుక్షివగుటకాకమకవ్య." చంద్రా. ౧, ఆ.—2. దెమ్మ. "సీ. దక్షిణహస్తపుష్పంబులఁదాల్చినలలితంపుఁ బువ్వారుకళలతోడ." పర. 3, ఆ. (దీనికీయర్థ మీగ్రంథమునందే కనఁబడుచున్నది.)—సం. ఆ. స్త్రీ. 1. ముప్పదికాష్ఠలకాలము; 2. చంద్రునిలోపరునానవభాగము; 3. భాగము; 4. స్త్రీరజస్సు; 5. ముదలిసొమ్మునడ్డి; 6. శిల్పము.

కళత్రము. సం. వి. అ. న. 1. పెండ్లాము; 2. పిఱుఁదు; 3. కోట.

కళపెళ. దే. వి. ఉడుకుట యందగుగ్రవ్వన్యనుకరణము. "సీ. వలకాఁకలకుఁదోడు కళపెళనుడుకు నూనియలుచల్లకురమ్మనెలఁతలార." రసి. ౪, ఆ.

కళవరము. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. "గీ. కళవరానకుఁజొచ్చిడొక్కరముహత్తి." ఉ. హరి. 3, ఆ.

కళవసము. దే. వి. తోలు. "చర్మనామముకళాసము కళవసమున." ఆం, భా. ద్వ. శ్రీ.

కళవళపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కళవళము + పడు.) 1. కలఁతపడు; "క. నావుడుదేవానీపడ, నేవకులకు నెందుఁగీడుచేఁదునెనిక్కం, బీవిన్నపమన రామ, క్ష్మావల్లభుఁడాత్తలోనఁగళవళపడుచున్." జై. ౬, ఆ.—2. తొట్రుపడు. "క. వరబలుఁడగుమనుమనుమని, శరసంధిన్నాంగులగుచు సమరవిముఖులై, హరిరాజముఁగనిపఱచెడు, కరిబృందముఁ బోలెఁజనిరికళవళపడుచున్." భాగ. ౪, స్కం.

కళవళపాటు. ద్వ. వి. (కళవళపడుట.) 1. కలఁతపాటు; "చ. వలపులవెచ్చ హెచ్చుఁజెలువంబగు నెమ్మెయిక్రాఁగసోలుచున్, గళవళపాటుతోఁ జెలిమికత్తెలదూఱుచునుండ వెండియున్." నీలా. 3, ఆ.—2. తొట్రుపాటు. "వేఁడుచుఁబోయిరెంతయుంగళవళపాటుతో." ఉ. రా. ౫, ఆ.

కళవళము. దే. వి. 1. కలఁత; "చ. నిలిచినభీతియుఁ బడఁగునివ్వెఱపాటునుభూరిలజ్జయున్, గళవళముఁ జనింప." హరిశ్చ. ౫, ఆ.—2. తొట్రుపాటు. "క. పిలిచి ప్రతివచనమొదనుమిఁ, గళవళమునవిల్లుసాచ్చికాపక." సం. "త్వరావాక్సంభ్రమతింపఁ జేయ." కాశీ. ౫. ఆ.

కళవళించు. దే. అ. క్రి. 1. కలఁతపడు; "వ. కళవళించుడెందమ్ములతో నందఱుఁదరతమ్ములైకూడి గోవిందుపిఱుఁదుఁబడిగిలితములోన." హరి. పూ. ౧, ఆ.—2. తొట్రుపడు. "ఎ, గీ. మద్దుమోముల్లార్చుపోమాఁపులందుఁ, గర్ణభూషణజాలంబుకళవళింప." (ఇక్కడ కళవళించుట అనఁగా చలించుట అని యర్థము.) ఉ. హరి. ౫. ఆ.

కళానిధి. సం. వి. ఇ. పుం. చంద్రుఁడు. చందమామ.

కళాయి. దే. వి. 1. నీలిమందుకాఁచెడుగంగాళము; 2. ఇత్తడిపాత్రలులోనగువానికిఁబూసెడు సీసపుపూఁత.

కళావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కళలనుదెలిసినయాఁడుది; 2. తుంబురునిపిన.

కళాసము. దే. వి. కళవసముయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. లాలసఁగ్రొత్తబెబ్బులికళాసముఁబెట్టిరియాసనంబుగా." సై. ౬, ఆ.

కళాసించు. దే. అ. క్రి. అలయు. "ఎ, గీ. రతిగళాసించివచ్చినరమణమెఱయఁ. గొలనువెలుపడి వచ్చిరాజలజముఖులు." విక్ర. ౫, ఆ.

కళింగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆఁడుది. అ. న. ము. కొడి నెకాయ. పుం. 1. ఒకానొకదేశము; 2. కూఁకటినూఁగయనెడుపక్షి; 3. నెమలియడుగు?.

కళుకు. దే. వి. 1. కాంతి; "ఎ,గీ. గడితపడునట్టి వెన్నెల కళుకులమర." య. ౫, ఆ.—2. పాడి; "తక్కుం గలమణులకుంబసిఁడికళుకులకునీడగుచు వెలయఁ గఁబరాగములు." కళా. ౧, ఆ.—3. పక్షివిశేషము.

కళేబరము. సం. వి. అ. న. శరీరము. మేను.

కళ్యము. వై. వి. కళ్లెము. "సీ. కళ్యాలఁబదిలంబు గానిగుఱ్ఱంబులఁ గ్రొత్తముట్టునకియ్య కొలుపు వెరవు." భార. విరా. ౧, ఆ.

కళ్ల. దే. వి. శైత్యముచేఁగట్టిపడినయుమ్మి. "కొమరొందు తెలిసుద్వు లుమియుకళ్లలు గాఁగ." ఆ చ్చ. కిష్కిం. కాం. (ఇట్లు పరుపాదిగాకొన్ని దేశములయందు వ్యవహారము.)

కళ్లము. వై. వి. ధాన్యమునుతీచెడుచోటు, ఖలము.

కళ్లాము. వై. వి. కళ్లముయొక్కరూపాంతరము.

కళ్లియము. వై. వి. కళ్లెము. "కత్తులకళ్లియంబొరయఁ గా." కవికా. ౨, ఆ.

కళ్లెము. వై. వి. గుఱ్ఱమునోటఁ దగిలించునది. ఖలీనము. (కళ్లియముయొక్కరూపాంతరము.)

కా.

కా. ఉభ. దే. అన్వ. కదా. "న. ఉడుపతినంశకర్త మహిమోన్నతికెయ్యదిమేర నాఁడుపాల్, కడలి జనించినప్పుడు దళంబుగనంటిన మేనిజిడ్డువోఁ, గడుగుకొనంగనబ్బెవనికాళివునాదలయేటఁబాదముల్, తడఁబడనూలలాడుచుహళాహళిగావడివీఁదులాడెడిన్." (నాఁడుపాల్కడలిజనించినప్పుడునువానికికర్త ఉడుపతి. అది అధ్యాహార్యము.) జై. ౧, ఆ. దే. ద్ర. ఇది అవధారణార్థకాన్వయిముమీఁద వచ్చినపుడు ఇత్థంభూతకమగును. "వ. ఆదియునుదనకమ్మనుజేశ్వరుండపాయంబు సేయునకాఁదలంచి." భార. అర. ౨, ఆ.—సం. వి. అ. స్త్రీ. కాకియఱచుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "క. ఆకులతఁబొందిపలుకుచుఁ, గాకాయనిచ్చంచుతెఱచికడునఱచుచునీ, రాకరమున మునిఁగెడున, క్రాకింగనివాంసపరమకారుణ్యమునన్." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.—విణ. కుత్సితశబ్దమునకు వృత్తియందు వచ్చెడి ఆదేశము. (కాపురుషుఁడు. మొ.)

కాంక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ. కోరిక.

కాంక్షించు. సం. స. క్రి. ఇచ్ఛించు. కోరు.

కాంక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

కాంచనము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు; 2. అకరువు. పుం. 1. ఉమ్మెత్త?; 2. సంపెఁగ?; (చూ. కనకము.) 3. కాంచేనము?; 4. నాగకేసరము?; 5. పొన్న?; 6. మఱ్ఱి?.

కాంచనారము. సం. వి. అ. పుం. కాంచేనము?.

కాంచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. హరిద్ర. పసుపు.

కాంచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒంటిపేటగల ఆఁడుదానిమొలనూలు; 2. ఒకానొకపట్టణము.

కాంచేనము. వై. వి. కోవిదారము?.

కాంచే. దే. స. క్రి. 1. చూచు; 2. పొందు; 3. బిడ్డనుకను; 4. భాగ్యముఁబొందు. "క. నలినాయతాక్షీకతిపయ, దినములఁ జూడంగఁగాంతుతివిరినలుని." భార. అర. ౨, ఆ.

కాంజికము. సం. వి. అ. న. అరనాళిము, కలి. (చూ. కాంచికము.)

కాండపటము. సం. వి. అ. పుం. తిరస్కరిణి, తెర.

కాండపృష్ఠుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆయుధములచేత బ్రదుకువాఁడు, శస్త్రజీవుఁడు.

కాండము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కావ్యపరిచ్ఛేదము; సమూహము. (అనికొందఱు.) 2. బాణము; 3. జలము; 4. ఆకులులోనగువానియీనె; 5. తామరలోనగువానికాఁడ; 6. పరిలోనగువానిపోఁచ; 7. ముండ్లులోనగువానిదుబ్బు; 8. మోదుగులోనగువానికఱ్ఱ; 9. చెట్టుబోదె; 10. గుఱ్ఱము; కుత్సితము. (అనికొందఱు.) 11. ఏకాంతము; 12. సమయము.

కాండీరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బాణమును ధరించినవాఁడు. దండమును ధరించినవాఁడు. (అని కొందఱు.)

కాండేక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. ములుగొలిమిడి?.

కాండ్ర. దే. వి. తృణవిశేషము. "సీ. అచ్చోటఁగ సవుగాండ్రంతియుఁబుచ్చియత్నంబునదివసత్రయంబు నెదకి." వాసి. ౫, ఆ.

కాండ్రు. దే. వి. పులికూయుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "వ. పొఱమ్ము లొమ్ముకెలంకులం గాఁడఁ గాండ్రుకాండ్రుమనిరొప్పి." స్వా. ౪, ఆ.

కాంత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కోరఁదగిన ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది; 3. ప్రేంకణము?. అ. పుం. ము.

1. ఇనుము; 2. (చంద్రసూర్యాయశ్శబ్దముల కునుతత్పర్యాయశబ్దములకును వెనుకవచ్చునపుడు)ఱాయి. (చంద్రకాంతము, సూర్యకాంతము, అయస్కాంతము. మొ. వీని యర్థములు అయాయి శబ్దము కడఁజూచునది.)

కాంతలకము. సం. వి. అ. పుం. నందివృక్షము.

కాంతారము. సం. వి. ఆ. పుం. న. 1. పేరడవి; 2. పోరానిత్రోవ. పుం. తెలుపుకలసినపచ్చ చెఱకు.

కాంతాశపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కాంతాశము+పడు.) ఈర్ష్యపడు. "రగడ. తాలమెక్కి దెతాలకిటు కాంతాశపడుపంతాలదానవు." చంద్ర.

కాంతాశము. దే. వి. 1. ఈర్ష్య. "రగడ. ఇంతి దివి తోనొరయు నిదిగోహంతాశంబు, లింతకొరవాది విరికేల కాంతాశంబు." ఉ. రా. ౬. ఉ. "ద్వి. అంతటనిలువకహారిపెక్కుఁజూచి, కాంతాశము నఁబల్కెఁగ్రమ్మఱఁగానలి." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ. —2. తాలిమి లేమి. "క. అనియువ్విళ్లూరుచుమ ఁ, ననయముఁదలపోయు నున్సురనుఁగాంతాశం, బునఁబొరలు నిట్లువిరహం, బున కోర్వక యువ్వ ధూటి బోటింబలికెన్." ప్రభా. ౩. ఆ.

కాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. జిగి; 2. కోరిక.

కాంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మగఁడు. వి. ఒప్పి దముగలవాఁడు.

కాందవికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిఁడివంట లుచేయువాఁడు.

కాందిశీకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఇ. అ.) వెఱపుచేఁ బాఱెడువాఁడు.

కాంపిల్యము. సం. వి. అ. పుం. కంపిల్లము.

కాంబవికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సంకుపూసలులో నగునవి చేసియమ్మెడువాఁడు.

కాంబళము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కంబళిచేతఁ గప్పఁబడినది. (రథము.)

కాంబోది. దే. వి. సస్యవిశేషము. "ద్వి. వీఁగెఁగాం బోదివాఁపిపంకెడోంకె." విష్ణు. పూ. ౩, ఆ.

కాంభోజము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకదేశ ము; 2. కాంభోజదేశపుగుఱ్ఱము; 3. వెలిచంద్ర; 4. పొన్న.

కాంభోజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకరాగము; 2. వెలిచంద్ర; 3. కారుమినుము; 4. బండి గురివెంద.

కాంస్యకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కంచరవాఁడు.

కాంస్యము. సం. వి. అ. న. 1. కంచు; 2. బంగారు వెండిలోనగువాని చేఁజేయఁబడినపాత్రము.

కాఁక. దే. వి. 1. జ్వరము; 2. తాపము; 3. తపము; "ఉ. ఇంతిమృదూక్తిమాధురికి నిక్షురసంబెనవో లంజాలకా, ద్యంతమునోడిమధ్యమ గుణాశ్రయమైనెఱకాఁక నెన్నిజ. న్మాంతరములఁ బహించి యు." ఏను. ౨, ఆ.—4. కోపము; "ఉ. కాఁకనె దిర్చి సంగరముఖంబున హెచ్చినరాజవంశముల్, గూఁకటివేళ్లతోఁ దెరికి." జై. ౧, ఆ.—విణ. ఉష్ణము. (కాఁకనెలుఁగు. మొ.)

కాఁకరు. వై. వి. కారవేల్లము. (దీనిభేదములు.—అడవికాఁకర, కొమ్ముకాఁకర, గొడ్డుఁగాఁకర, పొట్టికాఁకర.)

కాఁకరవత్తి. వై. వి. బాణసంచువిశేషము.

కాఁకవెలుఁగు. దే. వి. సూర్యుఁడు. ఉష్ణకిరణ. "క. చుక్కలరాజొక్కఁడే కాఁడక్కాఁకవెలుఁగుహృదయమందుజనించెన్, నిక్కమని తెల్పుక్రియ నెద. దక్కించెగొస్తుభముఁదాల్చిశౌరితలిర్చున్." రామా. ౩. ఆ.

కాఁగు. దే. అ. క్రి. 1. తపించు. 2. కోపపడు. "ద్వి. కాఁగివస్త్రములేనికవిపుత్రిఁబట్టి, లోఁగకయొకనూతిలోఁబడద్రోచి." భాగ. ౯. స్కం.—వి. పెద్దబాన.

కాఁగుడు. దే. వి. తపించుట. తపనము.

కాఁచర. వై. వి. కాసరి. "ఎ. గీ. కాసరియనఁ గాంచరయనఁ గాశాదనిసమాహ్వయము లగుభవ." ఆం. భా. ద్వి. ౨.

కాఁచి. వై. వి. కాకమాచి.

కాంచు. దే. క్రి. కాఁగఁజేయు. వి. ఒకానొక యంగడిదినుసు.

కాంచెఁడియము. ద్వ. వి. కవిరియుండ. (చూ. కైరవిడి.)

కాఁడ. వై. వి. 1. మూఁకలోనగువాని కామ; 2. తొడిమ.

కాఁడి. దే. వి. 1. పులియఁబెట్టిన కడుగునీరు; 2. ఎద్దుమొదలగువాని మెడమీఁదనుఁచెడు బండి లోనగువానియుగము. "క. పలుపులుఁగాఁడులు పగ్గం, బులుఁదన యస్త్రంబులచేఁ బాడిచేసినవి. చ్చలవిడిఁబాఱెడిరథ్యం, బులనేయఁడువిజరాజపుత్రుఁడుకృపతోన్." భార. విరా. ౫. ఆ.

కాఁడిగట్టు. ద్వ. వి. ఒక్కరొకరి నేలలకు హద్దుగా వేర్పఱచిన కట్ట.

కాఁడు. దే. అప. ఒకానొకపుంప్రత్యయము. (సాగసుకాఁడు. మొ.)—అ. క్రి. నాటు. "సీ. కాఁడినవిపకంటకములు మెల్పునఁబుచ్చితని వెచ్చఁ బాదపద్మములుగాఁచి." జై. ౬, ఆ. "ఉ. భానుఁడుశీతభానుఁడుకాఁగాఁడినమేఘకాళిమవికారముదూరముసేయ." పాండు. ౪, ఆ.

కాఁదారి. దే. వి. అర్ధరాత్రము. "మ. అంతఃపురాంగనలం గన్నుమొఱంగి యప్పురమునం గన్నెఱు కాఁదారిప్రొద్దునభీమేశుఁడుసానివాడకరుగుకాఁ ధూర్తప్రకారంబునన్." భీ. ౧, ఆ.

కాఁదారిమాఁదారి. దే. వి.——పై.——"గీ. వడివడిం జనిపట్టిరోహాలుగంటి, నీకుఁబేరేమియెవ్వఁడు నీదుమగఁడు, పూనికాఁదారిమాఁదారిప్రొద్దు కాడ, నెందుఁబోయెదుతలిదండ్రులెవ్వరనుడు." య. ౨, ఆ.

కాఁపడము. దే. వి. నొప్పిగలిగినచోట వేఁడిపస్తువుతో నొత్తుట.

కాఁపు. దే. వి. 1. కాఁపురము; "మ. అలపన్నిద్దఱు నూరులందునసముద్యల్లీలఁగాఁపున్నన్ ఖగ్గలపుం దాపమువాపనా." ఆము. ౧, ఆ.—2. గృహస్థుఁడు; "దొడ్డిఁబెట్టినవేల్పుగిడ్డికాఁపు." స్వా. ౧, ఆ.—3. పంటపెట్టువాఁడు. "గీ. కాఁపులాపువెరవుఁగల్గికర్షనముచే, యంగవృష్టితగినయట్లుకలుగ, ఫలముకల్గు." భార. సౌ. ౧, ఆ.—4. శూద్రుఁడు. "క. ఓ కాఁపయిందురధ్వని, సాకతమునఁజేరఁబిలిచి శకునపరిజ్ఞుం, డాకసవుకట్టడించియ, నాకుల మతివిచ్చిచూడనప్పుడునడుమన్." భో. ౪, ఆ.

కాఁపుడు. దే. వి. కాఁచుట.

కాఁపురము. దే. వి. 1. నివాసము; 2. సంసారము. "సీ. ఏమేటియడుగుఁగెందామరబల్గాఁపురపుటేర్ల ఈనికబ్రంపుఁదెప్ప." అచ్చ. బాల, కాం.

కాఁపురించు. దే. అ. క్రి. కాఁపురముచేయు, వసించు.

కాఁబట్టి. దే. అవ్య. (కాఁ+పట్టి.) హేతువును దెలుపును, కనుక.

కాఁబట్టు. దే. అ. క్రి. (కాఁ+పట్టు.) కావలసియుండు. (అది నాకు కాఁబట్టదు.)

కాఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కాఁ+పడు.) అగు. "చెలిమి కాఁబడుఁగాకిటుమాటలాడినన్." జై. ౨, ఆ. (స్వార్థమునపడు.)

కాఁబోలు. దే. ద్ర. (కాఁ+పోలు.) బోనేమో.

కాక. ఉభ. దే. అవ్య. 1. ఆశీర్వాద్యర్థమును దెలుపును. (అట్టులకాక, ఉండెడుఁగాక. మొ.)—2. తక్కననునర్థమును దెలుపును. "గీ. నీవు నలునకుఁబ్రేమతోదేవివైనఁగాక." భార. ఆర. ౨, ఆ.—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాఁచి; 2. కాకిదొండ; 3. కారుకొల్లి; 4. కుక్కమేడి; 5. వెలమసంది. అ. న. ము. కాకులసమూహము. పుం. 1. కాకి; 2. ఒకానొకచెట్టు.

కాకచించ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గురిజె.

కాకచించి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——పై.——

కాకజంఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాకిదొండ; 2. వెలమసంది.

కాకజంబుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకినేరెడు.

కాకతాళీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాకివ్రాలఁగా తాటిపండుపడిన విధమువంటిది.

కాకతిందుకము. సం. వి. అ. పుం. కాకితుమ్మిక.

కాకతుండఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిదొండ.

కాకతుండము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అగరువు; 2. కాహళమనువాద్యవిశేషము; 3. బాణవిశేషము.

కాకనాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిదొండ.

కాకపక్షము. సం. వి. అ. పుం. పిల్లజుట్టు, కూఁకటి.

కాకపీలుకము. సం. వి. అ. పుం. కాకితుమ్మిక.

కాకపుష్టము. సం. వి. అ. పుం. కోయిల.

కాకమల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిమల్లె.

కాకమాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాఁచి.

కాకము. సం. విణ. (అ.) అల్పము.

కాకముద్గ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిపెసర.

కాకరుహము. సం. వి. అ. పుం. నువ్వులు.

కాకలము. సం. వి. అ. పుం. కాగితము.

కాకలీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సూక్ష్మమైన యవ్యక్త మధురధ్వని.

కాకాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాకిదొండ.

కాకాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దకాఁచి.

కాకాక్షీన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. కాకిచూపువలె నేదే నొకప్రక్క కొఱగుట.

కాకి. ఉభ. వై. వి. కాకము. విణ. అల్పము. (కాకికలువ. మొ.)—సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుకాకి; 2. కాఁచి.

కాకికలువ. వై. వి. అల్లిపువ్వు, కాళోత్పలము.

కాకిచిప్ప. ద్వ. వి. నీటియందలిగుల్ల, శంబూక. "క. అక్కడలిఁగాకిచిప్పలు." య. 3, ఆ.

కాకిచెఱకు. ద్వ. వి. చెఱకుపంటి తృణవిశేషము, తేజనకము.

కాకిచోవు. ద్వ. వి. ఆకస్మికపు మృతి.

కాకిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కర్షమునందు నాలవ పాలు; 2. కొలిచెడుకోల; 3. ఒకగవ్వ; 4. తూనికభాగము; 5. ఎఱ్ఱగురిజ.

కాకితము, కాగితము. హిం. వి. వ్రాయుపత్రవిశేషము.

కాకితీపు. ద్వ. వి. మూర్ఛావిశేషము.

కాకితుమ్మికి. ద్వ. వి. నల్లతుమికి, కాకతిందుకము.

కాకిదొండ. వై. వి. అడవిదొండ, కాకతుండఫల.

కాకినేరెడు. ద్వ. వి. నేలనేరెడు, కాకజంబువు.

కాకిపెసర. ద్వ. వి. పిల్లపెసర, కాకముద్గ.

కాకిబంగారు. ద్వ. వి. పీతాభ్రకము.

కాకిబాతు. ద్వ. వి. ఒకవిధమైన అడవిబాతు.

కాకిమేడి. ద్వ. వి. బమ్మమేడి, కాకోదుంబరిక.

కాకిఱెక్కలు. ద్వ. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

కాకిఱెల్లు. ద్వ. వి. తృణవిశేషము. (దీని పుల్లలను చివ్వి వ్రాయుదురు.)

కాకివెదురు. ద్వ. వి. గుంద్రము.

కాకిసామ్య. వై. వి. కాకితీపు.

కాకు. దే. వి. 1. గాసి; "క. పాకారిదురాలోక, ప్రాకారాకారపురపరాభవపరిపా, కాకులులై కాకులవలెఁ, గాకైచనఁజొచ్చిరెల్ల కడలకున్నమురల్." రామా. ౬, ఆ.—2. తిరస్కారము. "క. పరతత్త్వమెఱుఁగకూరక, పరమర్మలతోడ నేనపరముఁడననుచున్, సురలెల్లఁగాకునేయఁగ, దురహంకృతిఁబలుకఁదగునె తోయజగర్భా." కాశీ. ౫, ఆ.—విణ. 1. వ్యర్థము; "నినువేఁడుకార్యముఁ గాకుచేయకచేయుమీ." మై. ౧, ఆ.—2. శూన్యము. "ద్వి. వైకుంఠనగరంబువనజారికరము, సోఁకనికుముదంబుజోకఁగాకయ్యె." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.

కాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పిచ్చుకకుంటు.

కాకుదము. సం. వి. అ. న. తాలువు, దవుడ.

కాకున్నె. దే. అవ్య. (కాక+ఉన్నె.) నిశ్చయమునుదెలుపును. "గీ. అడవిఁ దన్నుఁబాసి యరిగిన నలిగికా, కున్నె యిట్లు చేయనువిదగడఁగె." (అలిగికాకున్నె—అలిగినది నిశ్చయమనుట.) భార. అర. ౨, ఆ.

కాకువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. శోకభయాదులచేఁ గలిగెడు ధ్వనివికారము.

కాకృత్యము. సం. వి. అ. న. 1. అకార్యము; 2. పశ్చాత్తాపము.

కాకేందువు. సం. వి. ఉ. పుం. కాకితుమ్మిక.

కాకేమి. దే. అవ్య. (కాక+ఏమి.) మఱియొకదాని లేమినిదెలుపును. "వ. అశుచిభావంబునంగాకేమియప్పరమపతివ్రత మదీయదృష్టిగోచరగాకున్నదయ్యె." (అశుచిభావంబునంగాకేమి—అశుచిభావమున నేయనుట.) భార. ఆది. ౧, ఆ.

కాకోత్పలము. సం. వి. అ. న. కాకికలువ.

కాకోదరము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

కాకోదుంబరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిమేడి.

కాకోలము. సం. వి. అ. న. నరకవిశేషము. పుం, న. విషభేదము. పుం. మాలకాకి. డు. కుమ్మరి.

కాకోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుకొల్లి.

కాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడవితొగరితీఁగ; 2. తొగరి; 3. తొగరిమన్ను.

కాగడా. దే. వి. (కాఁగు+గడ.) కొయ్య లేక గుడ్డతోనే యేర్పఱచిన చేతిదివ్వటి. "జగతీజ్యోతులుకాగడాలు." హంస. 3, ఆ.

కాగిస. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

కాచకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గాజుపనివాఁడు.

కాచము. సం. వి. అ. న. గాజుప్పు. పుం. 1. గాజుపూస; 2. గాజుమన్ను; 3. కావడియుట్టి; 4. నేత్రరోగవిశేషము; 5. కాసు. "శ్లో. కాచాయ నీచంకమనీయవాచా, మోచాఫలస్వాదుముచానయాచే, దయాకుచేలేధనదత్కుచేలే, స్థితేకుచేలే శ్రితమాకుచేలే."

కాచస్థాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కలిగొట్టు.

కాచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కావడియుట్టియందుంచఁబడినది. (కుండలోనగునది.)

కాచు. దే. అ. క్రి. 1. (కాయ) కాచు; 2. (ఎండ) కాయు. ("గీ. నిడుదత్రాళ్లూనిబయలనెప్పుడుఁ దిరుగుచుఁ, బొసఁగముప్రొద్దుమువ్వేసములఁజెలఁగుచు, వెలుఁగులెల్లెడఁగాచుచునలరునిర్లు, వేఁటకాఁడప్పు డెంతయుఁదేటమీఱె." ఈ యర్థమందు కాచుచున్నది సాధువుకాదు. ఆచ్చ. ఆ, కాం.)—స. క్రి. 1. బాధలుతొలఁగించిరక్షించు;

"మముంగావుము ప్రోవుము." హరి. పూ. ౭, ఆ. 2. ఎదురుచూచు; 3. సహించు. "మనంబునం బొంగువిషాదరోషముల్ గావంగలేక." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

కాజి. దే. వి. 1. ఒకానొకచెట్టు. "వెలితమ్మికాజిపువ్వులుముడుంగ." పా. ౨, ఆ. 2. మహమ్మదీయుల ఆచారి.

కాటకము. దే. వి. కఱవు. క్షామము.

కాటా. హిం. వి. పెద్దత్రాసు.

కాటిగాడు. దే. వి. పక్షివిశేషము.

కాటిపాపఁడు. దే. వి. (కాడు+పాపఁడు.) గొల్లవాఁడు. "ద్వి. కాటిపాపఁడు పసిఁగాచునుండ." భాగ. ౪. స్కం.

కాటిపాపలవాండ్రు. దే. వి. బ. బాలచిత్యచేసెడి ఆటవికజనవిశేషము.

కాటిఁబోఁడు. దే. వి. (కాడు+ఁబోఁడు.) ముక్కుటి, శివుఁడు. "గీ. మునులుపడిన మెకముఁగొనివచ్చిమిడిగ్రుడ్లు. పొడిచినీటశిరముఁదడిపితోఁకఁ, గోసిధూపమిచ్చిమీసంబు పెకలించి, కానుకిచ్చికాటిఁబోఁనిఁగొలిచి." కాశీ. 3, ఆ.

కాటు. దే. వి. 1. కఱచుట; 2. కఱచినగాయము; "మాకఱచిన కాట్లకుఁ శిశువు కాయముతోలునం నుగ్గదయ్యె." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—3. మాఁడి యడుగంటుట.

కాటుక. దే. వి. అంజనము.

కాటుకకొండ. ద్వ. వి. అంజనపర్వతము. (ఇట్లు కాటుకగుబ్బలిలోనగునవి.)

కాటుకపట్టు. దే. అ. క్రి. నలుపుపాఱు. "క. బహుశిలప్లవమాన, ద్రుహిణాండము చెమ్మగుండి కిరుశార్కవిభా, రహితతఁగాటుకపట్టెను, రహి చెడియనవంగతిమ సరాసులు బెరిసెన్." స్వా. 3, ఆ.

కాటుకపిట్ట. ద్వ. వి. ఖంజరీటము.

కాటుకతాయి. దే. వి. సౌవీరాంజనము.

కాటుకతీఁకులపాము. దే. వి. పులిపెంజెర.

కాటులాడు. దే. అ. క్రి. (కాటులు+ఆడు.) కలహించు. "సీ. అసుఖదంబైనరాజ్యామిషమునకుఁ గుక్కలభంగిఁదమలోనఁ గాటులాడి." భార. శాం. ౧, ఆ.

కాటువోవు. దే. అ. క్రి. (కాటు+పోవు.) మాఁడి యడుగంటు.

కాట్రగడ. దే. వి. కంపకోట.

కాట్రేఁడు. దే. వి. కాటిఁబోఁడుయొక్కరూపాంతరము. "సీ. కాట్రేఁడ మెకములకరుపు కాఁడే యుమిమీఁజింకనొక్కటినినీచేతికిత్తు." య. ౨, ఆ.

కాడు. వై. వి. 1. శ్మశానము; "సీ. దివ్యమందిరములఁదిరిగెడునరుఁడైన నొగిఁగాడు కానకయుండలేఁడు." భల్లా. ౧. ఆ.—2. అడవి*. 3. నాశము*.

కాడుచేయు. వై. స. క్రి. నాశముచేయు. "గీ. ఒక్కనడిపొంతగార్హస్థ్యయుక్తమైన, పుణ్యతపమాచరి మదమణ్యజనులు, తారుబంధులఁదామరుత పరగుచుఁ, గూడియుండంగనెంతయుఁ గాడుచేసె." భీ. ౪, ఆ.

కాడుపడు. వై. అ. క్రి. 1. కలఁతపడు; "క. కూడమ్మికొంద్రుజనములు, బాడబులాగములమ్మిబ్రదుకుదురెందుఁ, జేడియలమ్ముదురచ్చోటు, కాడుపడినకలియుగము గౌరవముఖ్యా." సారి. ఉ. ౯, ఆ. "సీ. కాలుకొన్నంతయుంగడుపేగమునఁబాఱికనుకని దిసలంగుఁగాడుపడియు." నిర్వ. ౪, ఆ.—2. కనఁబడకపోవు, నష్టమగు. "చ. తనయుఁడొకండువాఁడు గుణధాముఁడుక్రీడనవాంఛసాంద్రకా, ననమునకేగి కాడుపడినందడవాఁజనుదంచియొందుఁగానను." సం. "భూరిద్యుమ్నసుతంబన్ను మన్వేష్టుంబవనమాగతక." భార. కాం. 3, ఆ. "గీ. కుడిచిపిమ్చుండిమీరలకొఱఁతయైన, కుమ్ములాడెదరోయన్నిదమ్ములారా, గొఱ్ఱెక్రొవ్వియు సలగనుగోఁకినట్లు, కటకటామీవి వేకంబు కాడుపడఁగ." భీ. ౪, ఆ. (ప్రే. కాడుపఱచు.)

కాడ్పడు. వై. అ. క్రి. కాడుపడుయొక్కరూపాంతరము. (కలఁతపడుటను.—"ఉ. వృత్రునిఁజంపి నప్పుడెమరేంద్రుని మేఁకొనె బ్రహ్మహత్యత, ద్గాత్రముకంపమొందెమది కాడ్పడియెన్." ఉ, రా. ౭, ఆ.—నష్టమగుటకు.—"కరులుహారుల్ రథంబులునుగాడ్పడె." (ఇక్కడ కాడ్పడెననఁగా నశించెనని యర్థము.) ఉ, రా. ౨, ఆ.)

కాణము. ఉభ. వై. వి. గుఱ్ఱముమొదలగువానియొక్కయులసలులోనుగాఁగలభక్ష్యము. "ఎ. గీ. బియ్యములును నేయి నెరుగునుగూరిగా, యలునువంటకట్టియలునుగడ్డి, కాణములును బెల్లుగానె

డఁగూర్చిని, గూఢవృత్తిఁదానుఁ గూడనడచె.'' భార. ఉద్యో. ౦, ఆ.—సం. అ. పుం. కాకి.

కాణయాచి. దే. వి. చిరకాలవాసస్థానము. ''క. తెరువునజనునపయోధర, భరమునసడుగలసియిడఁ గఁబతియూఁతగనై, కరమిచ్చునాకునవ్వలి, కరమదినీ కాణయాచిగాయుంగరమా.'' రామా. ౬, ఆ.—విణ. చిరకాలానుభవముగలది. (చూ. కాణాచి.)

కాణాచి. దే. వి. కాణయాచియొక్క రూపాంతరము. (చిరకాలవాసస్థానమునకు.— ''శా. దేవబ్రాహ్మణభక్తిప్రోవుప్రియవక్తృత్వంబు కాణాచివి, ద్యావైశేద్యముదిక్కుధర్మమునకుందార్కాణమర్యాదకుఁ, తావౌచిత్యముజీవగజ్ఞహితశిష్టవ్రాతసంతోషణ, శ్రీవజ్రాంగియజాతశత్రుఁడుమహీభృన్నాత్రుఁడే చూడఁగఁ.'' విజ. ౧, ఆ.—చిరకాలానుభవముకలది అనుటకు.—''క. మిగఁడాపట్టెంబునఁదలఁ, బెగఁగొట్టినఁగొట్టుఁ గాకతెకతేరఁగనీ. కెగవిడిచిపోయెద నెప్రాపగనాకాణాచియైనవలపులపంటఁ.'' కళా. 3, ఆ.)

కాణాదము. సం. వి. అ. పుం. కణాదఋషిప్రోక్త న్యాయశాస్త్రము.

కాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒంటికంటివాఁడు.

కాత. దే. ద్ర. ఆశీరర్థమునందు తద్ధర్మార్థకక్రియలకను ప్రయుక్తమగుశబ్దము. ''అఖిలభూతములకు నానందమగుఁగాత.'' మొ. మార్క. ౮, ఆ.

కాతరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధీరుఁడు. భయశీలుఁడు. (అని కొందఱు.)

కాతా, ఖాతా. హిం. వి. వ్యాపారములో సంబంధము. లెక్క.

కాతాళము. దే. వి. కోపము. ''క. మాతంగరథభటాశ్వప. రీతుఁడగుచుఁద్రోవపుండరీకుఁడుచూపఁ, గాతాళంబుననిలువక, పాతాళంబునకు నేగిపాఁజలుచేయఁ.'' జై. ౭, ఆ.

కాత్యాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. సగము వయసుచెల్లి కావిచీరఁగట్టినవిధవ.

కాదంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధూమ్రవర్ణములైన ముక్కుకాళ్లు ఱెక్కలుగలహంస; 2. బాణము.

కాదంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకకావ్యము; 2. ఆఁడుకోయిల; 3. గోరువంక; 4. మద్యము; 5. సరస్వతి.

కాదంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మేఘపఙ్క్తి.

కాదా. దే. అవ్యా. (కాదు+ఆ.) కదా. (దీనియొక్క మాఱురూపములు.—కద, కదా.)

కాదాచిత్కము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకానొకప్పుడు కలుగునది.

కాదె. దే. అవ్యా. (కాదు+ఎ.) కదా. ''వర్ణతతినాశ్రమకోటినివాఁడుకాదెనేసె.'' భార. శాం. ౧, ఆ. (రూ. కాదే. క. ఏనేమితప్పుచేసితి, నోనలినదళాక్షనీనియోగంబునఁగా, దేనాఁడుజలధినుండుట, మాని యిటకు నచ్చినాఁడ మగువలుఁదానుఁ.'' వి, పు. ౭, ఆ.) (దీనియొక్క మాఱురూపములు. కద, కదే.)

కాద్రవేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కద్రువకొడుకు, పాము.

కాన. యు. దే. అవ్యా. తెనుఁగుసంబోధనంబున అనుప్రయుక్తమగు శబ్దము. (తల్లికాన, సామికాన. మొ.)—ద్ర. కనుక. జై. వి. అడవి.

కానఁబట్టు. దే. అ. క్రి. (కానఁ+పట్టు.) కనఁబడు. ''ఏకొఱంతయును గానంబట్టదెప్పట్టునఁ.'' రా. యు, కాం.

కాననము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి; 2. ఇల్లు; 3. బ్రహ్మముఖము.

కాననివాఁడు. దే. విణ. అంధుఁడు. ''ఉ. కాననివానినూఁతగొనికాననివాఁడువిశిష్టవస్తువుల్, కాననిభంగి.'' భాగ. ౭, స్కం.

కానరానిచెక్క. ద్వ. వి. అభిజిన్నక్షత్రము.

కాని. యు. దే. అవ్యా. 1. వికల్పమును దెలుపును; (నేడుకాని రేపుకాని వచ్చును. చూ. కానీ.) — 2. తక్కనునర్థమును దెలుపును. ''ఉ. కోపానలమేచియున్న నిబిడాటవిపైఁబ్రసరించుతీవ్రదా, వానలుఁబోలిశాత్రవచయంబుపయింగ వియించినిల్చినంగాని.'' భార. ఉద్యో. ౨, అ.—జై. వి. వీసమునసాలుభాగము. ''క. కానివ్యయంబెన్నఁడు సెలక, కానియుఁజేయంగఁదగదు కార్యముగలచో, మానకధనంబుఁదృణముగ, మానవపతిచేయునదిసమగ్రవిభూతిఁ.'' రుక్మాం. 3, ఆ. (''క. ఏనుగలిగియుండఁగనె, వ్వానికినినుముద్దు సేయవాలాయమగుఁ, గానియిటమీఁదనెవ్వఁడుఁ, గానికఁగైకొనక చుల్కఁగాఁ జూచుఁజుమీ.'' ఇత్యాది స్థలములయందు కానికఁ గైకొనక ఆనఁగా లక్ష్యపెట్టక అని యర్థము.)

కానిక. దే. వి. కానుక, ఉపహారము. "వృషముం గానికయిచ్చికరుణజనింపఁబలికి." భార. అను. ౫, ఆ.

కానిపించు. దే. అ. క్రి. ప్రత్యక్షమగు. "గీ. కాని పించియేమి కావలయునవరం, బదుగుమనిన." కళా. ౨, ఆ. (కనిపించు అనుదానికి సైతము ఈయర్థము కలదు.) ప్రే. కనఁజేయు.

కానీ. దే. అవ్య. 1. అంగీకారమును దెలుపును; "శా. పూని క్రోధవిధూతపుత్రములనూ మాతోసపత్రల్ కదా. కానీరండనిన్" ఆను. ౨. ఆ.—2. కానియొక్కరూపాంతరము. "మ. నిరవద్యస్థిరభక్తితోడననుఁ గానీశంభుఁ గానీరమే, శ్వరుఁ గానీగుఱి యించి." కాశీ. ౨, ఆ.

కానీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కన్యకకొడుకు; 2. వ్యాసుఁడు; 3. కర్ణుఁడు.

కాను. దే. వి. నీళ్లుకలియనిమజ్జిగ, మథితము.

కానుక. దే. వి. కానిక. "క. సకలావనీశులిచ్చిన, యకలంకసువర్ణరత్నహాయధనవస్త్ర, ప్రకరంబులు మొదలగుకా, నుకలందుకొనన్ సుయోధనునినియమించెన్." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

కానుగు. దే. వి. కరంజము. (దీని భేదములు—గంట్లకానుగు, తీఁగెకానుగు, నిప్పువన్నెగుత్తులకానుగు.)

కానుపు. దే. వి. 1. ప్రసవము; 2. వీక్షణము. "అదికలలోని కానుపయి." హరి. ఉ. ౭, ఆ.

కాన్క. దే. వి. కానుకయొక్కరూపాంతరము. "సీ. గుములుగాఁబొసంచుపూగములఁజెన్నొందుపూగములఁగొన్నింటిఁగైకాన్క చేసి." చంద్ర.

కాన్పించు. దే. కానిపించుయొక్కరూపాంతరము.

కాపంతము. దే. వి. కుక్కనుగట్టెడికొయ్య. "ఎ. గీ. శ్వగళకాష్ఠంబు వెలయుఁ గాపంతమునఁగ." ఆం, భా. ద్వి. సూ.

కాపథము. సం. వి. అ. న. నీటిగట్టివేరు. (నామలింగానుశాసనమునందిది ఇష్టకాపథమని యిట్టిశబ్దపూర్వకముగాఁ బఠింపఁబడియున్నను నిఘంటువంతరములయందిట్లు తత్పదరహితముగాఁ జెప్పబడియున్నది.) పుం. కుత్సితపుత్రుఁడు.

కాపరి. దే. వి. (కాపు+అరి.) రక్షకుఁడు. "ఉ. కాపరిలేనిగొఱ్ఱెయలకైవడిఁగంటకచోరకోటిచే, నెఱియయున్నదీభువనమీశుఁడు కృష్ణుఁడులేమి." భాగ. ౧౦, స్కం.

కాపాడు. దే. అ. క్రి. (కాపు+ఆడు.) బాధలు తొలఁగించి రక్షించు.

కాపి. ఆం. వి. వ్రాఁతనేర్చుటకు పైనపెట్టు నఱవడి; నకలు.

కాపిలము. సం. వి. అ. న. సాంఖ్యశాస్త్రము.

కాపిశాయనము. సం. వి. అ. న. మద్యము, కల్లు.

కాపిశేయము. సం. వి. అ. పుం. పిశాచము.

కాపు. దే. వి. 1. కాయలుకాచుట; 2. బాధలు తొలఁగించిరక్షించుట.

కాపుగడ. దే. వి. రక్షణము. "ద్వి. అన్యాయములుచేసియర్థములొగొనక, మాన్యతఁబ్రోతు వేమఱి కాపుగడల." రా. అ, కాం.

కాపురుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుత్సితపురుషుఁడు.

కాపేయము. ఉభ. దే. వి. కృపణత. (అప్ర.) సం. అ. న. కపిస్వభావము.

కాపోతము. సం. వి. అ. న. 1. కపోతముల సమూహము; 2. అంజనవిశేషము.

కాప్యకారము. సం. వి. అ. పుం. మనసున పాపముంచి మాటాడుట.

కాఫి. ఆం. వి. ఒక విత్తనము.

కాము. దే. వి. 1. తామరలోనగువానికాఁడ; "గీ. కఱకు లెండతాఁకనతోగ కామభంగిఁ, బాఁపఁ ఆ నిమేనెంతియుబలముతఱిఁగి(స్రుక్కి.)." హరి. పూ. ౭, అ.—2 గొడుగులోనగువానిదండము; "చ. గొడుగుగఁజేసెగోవులకు గోపకుమారులకుఁ నగంబునిని, ట్లొడఁబడవచ్చుఁబొమ్మనఁగనొప్పెడువ్రేళులుం జమాడ్కియై, యడరినమీఁదిమేఘతతి యాయతియైశిఖరంబుగుబ్బయైకడుబెడఁగొందెహస్తమను కామతిరంబుగఁదాల్చిపొల్చుటన్." హరి. పూ. ౭, ఆ. (కనకపుకామతోమరము, పడగకామ, బంగరుకామకుంచె ఇత్యాదు లెఱుంగునది.)—3. మగగుఱి; 4. చూచుకము. (చూ. మిమ్మటము.)

కామంచి. వై. వి. కత్తృణము.

కామంజిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కామంచిగడ్డి.

కామకూటము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేశ్యాప్రణయము; 2. వేశ్యావిభ్రమము.

కామకేళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. సురతము.

కామధేనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. కోరినవస్తువులిచ్చెడివేల్పుటావు.

కామన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్చే. అ. పుం. ము. అశోకము. విణ. 1. ఇచ్చేగలది; 2. చక్కనిది.

కామనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇచ్చగలవాఁడు; 2. చక్కనివాఁడు.

కామపాలుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. హలి, బలరాముఁడు.

కామము. సం. వి. అ. న. 1. కామ్యము; 2. రేతస్సు. పుం. ఇచ్చే. క్రి. విణ. అ. న. ఇచ్చవచ్చినట్టు.

కామయితృ. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) కాముకుఁడు.

కామల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. పుం. ము. కామాల. అ. పుం. ము. 1. మరుభూమి; 2. వసంతఋతువు. విణ. డు. కాముకుఁడు.

కామాంకుశము. సం. వి. ఆ. పుం. నఖము, గోరు.

కామాటము. వై. వి. మోటపని*. "మ. అనినన్ మంత్రులు నాప్తులుం దొరలు దేవామ్రాఁకులన్ ఆలుఁ దే, రనయొంతేనల వడ్డయాని మితకాంక్షన్ భానుపుత్రాదులన్, వినుమీచంపకపట్టి తెచ్చినదినన్ నీయింటి కామాటపుం, బనికిం జొచ్చెదమన్నదాఁకనిదె చెంపల్ వ్రేతుమత్యుద్ధతిన్." రామా. ౮, ఆ.

కామాటి. వై. విణ. (కామాటము+ఇ.) మోటపని చేయువాఁడు.

కామాల. వై. వి. రోగవిశేషము.

కామి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇచ్చే. పుం. 1. కాముకుఁడు; న్, 2. జక్కవ; 3. పావురము. విణ. కాముకుఁడు.

కామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ప్రియసంగమమునందు మిక్కిలి యాసగలయాఁడుది; 2. ఆఁడుది; 3. ఆఁడుజక్కవ; 4. ఆఁడుపావురము; 5. బదనిక.

కాముఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

కాముకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇరుగుడు; 2. తినాసము. విణ. ఇచ్చగలది.

కాముకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సంభోగమునందిచ్చగల ఆఁడుది.

కాముకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్చగలవాఁడు.

కామ్యము. సం. వి. అ. న. అగ్నిహోత్రాది. "శ్లో. ఇష్టాపూర్తస్య కామ్యానాం త్రివర్గస్యచయోవిధిః." భాగ. ౨, స్కం.—విణ. కోరఁదగినది.

కాయ. దే. వి. 1. చెట్టునఁగాచెడుకాయ; 2. కఠిన వస్తుసంస్పర్శముచేహస్తాదులయందు కాచెడుకాయ, కీణము; "ఉ. మున్నటులున్న పాణితలముల్ బలుకాయలుకాచెఁజూచితే." సం. "ఇత్యస్య దర్శయామాసకిణవంతౌకరావుభౌ." భార. విరా. ౨, ఆ.—3. నేత్రరోగవిశేషము; 4. పెసలులోనగువానిపైతోలు, శింబ, (ఇట్లు పూర్వపు కొన్ని నిఘంటువులయందు వ్రాయఁబడియున్నది.) "సీ. సెనగలుగోదుమల్ మినుములుతిలలు ముద్గములు మున్నుగఁగలకాయధాన్యములు." ఉ, రా. ౮, ఆ.—5. జూదమునందలిసారెలోనగునది; 6. పీలెసొరకాయ. "సీ. పీలెలగవుసెనల్ వెడలించిచె అఁగుల మెఱుఁగు రాఁగాయల మీఁదఁదుడిచి." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

కాయకంటి. దే. వి. (కాయ+కన్ను.) కుబేరుఁడు.

కాయకన్ను. దే. వి. కాయకాచిన కన్ను.

కాయకము. దే. వి. జీవనము.

కాయజలము. సం. వి. అ. న. మూత్రము.

కాయజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

కాయపెండలము. దే. వి. పెండలముదినుసు.

కాయమానము. సం. వి. అ. న. పందిరి.

కాయము. ఉభ. దే. వి. బాలెంతకిచ్చెడుమందు, సర్వ్య. సం. అ. పుం. 1. శరీరము; 2. సమూహము; 3. స్వభావము; 4. గుఱి. విణ. ఋషిదేవతాకము.

కాయస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక; 2. కరక.

కాయస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కరణమువాఁడు; 2. పరనూత్నుఁడు.

కాయిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నానాఁటిపడ్డి. "శ్లో. కాయావిరోధినీశశ్వత్పణపాదాదికాయికా." విజ్ఞా. వ్య, కాం.—విణ. శరీరసంబంధమయినది.

కాయిదా, ఖాయిదా. హిం. వి. విధి, నిర్ణయము.

కాయిలా, ఖాయిలా. హిం. విణ. ఆరోగ్యములేని.

కాయు. వై. అ. క్రి. ఎండవెన్నెలలోనగునది ప్రకాశించు. "గీ. వెల్లమడుఁగుఁగోక విచ్చినరీతిఁబా, లాఅఁబోసినట్టియందమునను, చిండిచల్లినట్లుపండువెన్నెలలుకా, యంగఁదోడఁగెఁ జలువలమరనంత." కళా. ౮, ఆ.

కాయువు. దే. వి. అనురాగము. (చూ. కాయ్వు.)

కాయ్వు. దే. వి. కాయువుయొక్కరూపాంతరము. "చ. కరమనురాగముల్లమునఁగ్రమ్మఁగనమ్మృగిపుచ్ఛమూలముం, గరమున నంటుచుఁ నృపతికామవికారముఁబొందివీఁకఁద, త్వరమతియైతెనుంది వియఁబార్థివుచిత్తమెఱింగియేలనీ, కరమునఁబుచ్ఛమూలమిటు కాయ్వునఁబట్టెదు మేదినీశ్వరా." మార్క. ౫, ఆ.

కార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెఱ; 2. చెఱపాల; 3. మూతిక; 4. వీణెకరిచె; 5. సువర్ణకారిక. ఆ. పుం. ము. 1. కప్పము; 2. నిశ్చయము; 3. మంచుకొండ; 4. యత్నము; 5. వధము.

కారండవము. సం. వి. ఆ. పుం. కన్నెలేడి.

కారంధమి. సం. వి. న్. పుం. 1. కంచుపనివాఁడు; 2. రసవాది.

కారంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రేంకణము*.

కారకము. సం. వి. ఆ. న. కర్తాదిషట్కము. విణ. చేయునది.

కారగ్ని. ద్వ. వి. (కారు+అగ్ని.) దావానలము. "ఎ, గీ. ఎగ్గతంబువఁదానుగారగ్నిఁగాలెనటె." భార. ఆశ్ర. ౨, ఆ.

కారడుగు. ద్వ. వి. (కారు+అడుగు.) 1. రెండవ కారు; 2. అల్పధాన్యము.

కారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యాతన. ఆ. న. ము. 1. హేతువు; 2. కొఅముట్టు; 3. వధము.

కారణికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పరీక్షకుఁడు.

కారపుఁజెక్క. వై. వి. (కారము+చెక్క.) ద్రాక్షత్వక్కు.

కారపుఁబడుగు. ద్వ. వి. (కారము+పడుగు.) గట్టి నూలిపడుగు. "కారంపుఁబడుగులుకఁడెలకప్పెర." హంస. ౨, ఆ.

కారము. వై. వి. 1. షడ్రసములలోనొకటి, కటువు; (చూ. రసము.) 2. చవుడు*; "చ. అంబరము నఁబుట్టినట్టిమలపంకముకారములోననద్దఁగా, విరిసినయట్లు." భార. శాం. 3, ఆ.—3. నూలుతడిపెడి యొకానొకద్రవద్రవ్యవిశేషము*; 4. బిడ్డలకుఁబోసెడిమందు*. "సీ. పసిఁదహాతహాపెట్టి మసలెడికార్చిచ్చు కారంపుమందుగా నారగించి." చమ. ౧, ఆ.

కారయిత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) చేయించువాఁడు.

కారవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంగువమ్రాను; 2. ఓమము; 3. నల్ల జీలకఱ్ఱ; 4. సదాపా*.

కారవేల్లము. సం. వి. అ. పుం. కాఁకర*.

కారాకు. దే. వి. (కారు+ఆకు.) పండుటాకు. "క. భారముననులిచిత్రెంపక, కారాకులుడుల్లినట్లుకర్మములెల్లన్, దారపెడవాయవలయుట, సారకృపం దెలియఁజెప్పెశౌరియతనికిన్." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కారాకూరము. దే. విణ. కలఁగినది. "కారాకూరంబులై రాక్షసులహృదయముల్ కాడ్పడన్." ఉ, రా. ౧, ఆ.

కారాట. దే. వి. వ్యాపనము.

కారించు. సం. స. క్రి. బాధించు. "క. వైరముగొనిదైత్యుఁడుదు, ర్వారభుజారంభరోషరభసాకులుఁడై, కారింపఁదొడఁగెనమరులఁ, బోరులుతనకున్ వినోదములుగాఁగడిమిన్." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

కారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సూత్రాదివివరణశ్లోకము; 2. యాతన; 3. చేయుట; 4. మంగలిలోనగువానిపని; 5. నట్టువునిపెండ్లాము.

కారికము. దే. విణ. చలుపచేయనిక్రొత్తది. (వస్త్రము,) అనాహతము.

కారిజేము. వై. వి. కడుపులో నీరుతిత్తిక్రిందనుండెడు మాంసఖండవిశేషము, కాలఖండము. "గీ. పెల్చుముడుసువంటపిండితాలింపులు, సన్నగూరకారిజంబుక్రొవ్వు, పాదలుమారిషములుపాసఁగుకజ్జంబులు, నంబుజాతగంధులనువుపఱచి." రుక్మాం. ౫, ఆ.

కారిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అప్పుతీసికొన్నవాఁడు తనయక్కఱకొలఁదిని తానుగా నేర్పఱచుకొన్నవడ్డి, ఒడఁబాటువడ్డి. "శ్లో. వృద్ధిస్సాకారితా యూధమర్ణకేనస్వయంకృతా." విజ్ఞా. వ్య, కాం.

కారీషము. సం. వి. అ. న. కరీషములసమూహము. (కరీషము=ఏఱుపిడక.)

కారు. యు. దే. వి. 1. అడవి; "కారుచిచ్చు."—2. ఎండకాలముచల్లెడు వరిధాన్యము; (కారువడ్లు.) — 3. ముదిమి; "కారాకు."—4. నస; "కారుపిండె."—5. చౌడు; "పానకారుపాలంబునఁగల్గినేనియుఁగొల్చుగావింపనేర్చునే." భార. సౌ. ౧, ఆ.—వై. 1. కాలము; "ననకారు."—2. వర్షకాలము*; "క్రొక్కారుమెఱుంగు." (చూ. కైపు.)—3. జ్యేష్ఠమాసము మొదలు నాలుగేనినెలలకాలము*; "ముక్కారు."—4. నలుపు. "కారుమొగులు."

కారుకొను. ద్వ. అ. క్రి. నల్లఁబాఱు. "క. కారుకొని మేఘజాలా, కారంబునఁజాలనెప్పెఁగోరవసైన్యం, బారూఢివీరరసవి, స్ఫారంబైయంతఁదోఁచెఁబాండవబలముల్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కారుకొమ్ముమెకము. ద్వ. వి. దుప్పి.

కారుకొఱ్ఱి. వై. వి. కాకోలి*.

కారుఖానా. హిం. వి. పనిచేయు స్థలము.
కారుకొల్లి. వై. వి. కాకోలి?.
కారుకోడి. ద్వ. వి. అడవికోడి.
కారుగచ్చే. ద్వ. వి. వాగుజి?.
కారుచిచ్చే. ద్వ. వి. ఎరగలి, దావానలము.
కారుచే. దే. ప్రే. కాఁడించు. (రూ. కార్చు. "చ. కపటుడించియేగునుకఁగా సుఱఁ గొంకులఁ గార్చి." ఆము. ౬, అ.)
కారుజెనము. ద్వ. వి. శణపుష్పికా?.
కారుణికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కనికరము గలవాఁడు, కృపాళువు.
కారుణ్యము. సం. వి. అ. న. దయ, కనికరము.
కారునూవు. దే. వి. జర్తిలము?.
కారుపెసర. దే. వి. ముద్గపర్ణి?.
కారుపోఁక. ద్వ. వి. శైలపూగము.
కారుపోతు. దే. వి. అడవిగున్న, కాసరము.
కారుబుడమ. దే. వి. తీవ్రగంధము?.
కారుమినుము. దే. వి. మాషపర్ణి?.
కారుమునగ. ద్వ. వి. వనశిగ్రువు?.
కారువు. సం. వి. ఉ. పుం. విశ్వకర్మ. విణ. 1. శిల్పి; 2. చేయువాఁడు.
కారూరు. దే. వి. (కారు+ఊరు.) అడవిపల్లె. "వ. పల్లియలువైచికోడెలంబట్టి పెనఁచికారూర్లజట్టి కాఱులకు వసంబుచేయుబరవసంబెసంగఁగ్రుమ్మరువారును." హరి. పూ. ౫, ఆ.
కారె. వై. వి. క్షారతృణము. "క్షారతృణంబగుకారెనా." అం, భా. ద్వి. వ.
కారెము. దే. వి. మల్లెకు నీల్లెత్తెడు తాటిదోనె.
కారేలకి. ద్వ. వి. (కారు+ఏలకి.) ఏలాపర్ణి?.
కారోత్తమము. సం. వి. అ. పుం. కల్లుతేట.
కార్కరకము. సం. వి. అ. పుం. పాలనురుఁగు.
కార్కశ్యము. సం. వి. అ. న. కఱుకుఁదనము.
కార్కొను. దే. అ. క్రి. 1. నల్లఁబాఱు; (కారుకొనుయొక్కరూపాంతరము.) 2. సందడించు. "కార్కొన్నకోర్కుల్." య. ౫, ఆ. (కాఱుకొనుయొక్కరూపాంతరము.)
కార్చిచ్చే. దే. వి. కారుచిచ్చుయొక్కరూపాంతరము.
కార్చు. దే. ప్రే. 1. కారుచుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. కారుచు.) 2. కాఱుచుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. గలఁతియ.)
కార్జము. వై. వి. కారిజముయొక్కరూపాంతరము.
కార్తస్వరము. సం. వి. అ. న. స్వర్ణము, బంగారు. (చూ. కనకము.)
కార్తాంతికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జ్యోస్యుఁడు.
కార్తికము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక నెల.
కార్తికికము. సం. వి. అ. పుం. కార్తికము.
కార్తికేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి, కందుఁడు.
కార్తె. వై. వి. 1. కృత్తికానక్షత్రము; "కార్తెఁబాయసమబ్జగర్భునితారమామములు." భార. అను. ౨, ఆ.—2. సూర్యుఁడుండునక్షత్రము*. (చిత్తెకార్తె, స్వాతికార్తె. మొ.)
కార్పటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కోమటి; "ద్విత్రీణ్యహానిసంభ్రామ్యసకార్పటికసత్తమః." కా. శి. ౩౦. అధ్యా.—2. తీర్థముమోసికొనిపోయెడు బాటసారి.
కార్పణ్యము. సం. వి. అ. న. కృపణత్వము.
కార్పాసము. సం. వి. అ. పుం. న. ప్రత్తి. విణ. (అ. ఈ. అ.) నూలిచేత నేయఁబడినది. (చీర.)
కార్పాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రత్తిచెట్టు.
కార్షణము. సం. వి. అ. న. మూలికచేతఁజేసెడి యుచ్చాటనాదిక్రియ, చిల్లింగి. విణ. నెఱవేఱుదాఁకఁ బనిచేయునది.
కార్షుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కర్మశీలుఁడు.
కార్ముకము. సం. వి. అ. న. విల్లు. పుం. వెదురు?. విణ. పనియందు నేర్పరి.
కార్యదర్శి. సం. విణ. (ఏ. ఈ. ఏ.) పని నిర్వహించువాఁడు.
కార్యము. సం. వి. అ. న. 1. పని; 2. హేతువు.
కార్షాపణము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. పదియాఱు పణములయెత్తు; 2. కర్షమెత్తు వెండిటంకము.
కార్షికము. సం. వి. అ. పుం. కర్షమెత్తు వెండిటంకము.
కార్షుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) దున్నుకొని బ్రదుకువాఁడు, కాఁపువాఁడు.
కార్ష్ణ్యము. సం. వి. అ. పుం. మద్ది?.
కాఱీయ. వై. వి. యాతన. "క. వేఱొకవిలుగొనివిమతుఁడు, తూఱఁగహరిమేనవాఁ దెఁదొమ్మిదియమ్ముల్, మాఱెనుబదింటఁబొదివెన్, గాఱీయగా మఱియుఁబఱపెగమిగొనఁదూపుల్." హరి. ఉ. ౧. అ.
కాఱీయపడు. వై. అ. క్రి. యాతనపడు. "క. మనుజుపరింపకమనుజాం, గనమనుజాళిమపరించికాఱీయపడునే." రా. సుం, కాం.

కాఱియపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. యాతనపఱచు. "క. పాఱినవాతని వెనుకన, పాఱితిసంప్రార్థనాప్ర భాషణములతోఁ, దేఱిమరలియమ్మునిమిముఁ, గాఱియపెట్టితిఁగదేయకటయనుచుదయన్." భార. ఆను. ౫, ఆ.

కాఱు. దే. అ. క్రి. 1. స్రవించు; 2. రాలు. "ఉ. కో అలుదీటుచుఁ నయనకోణములన్ దహనస్ఫు లింగములన్, కాఱఁగ." హరి. పూ. ౪, ఆ.—వి. 1. అజ్ఞానము; "క. వేఱుగఁగనినంబ్రకృతికిఁ, జూఱవిడిచినట్లతనదుసుజ్ఞానమున, క్కాఱువిడి చితనకంటెను, మీఱనొకటి లేమి గాన్పు మెయి కొనవలయున్." భార. ఆను. ౪, ఆ.—2. కట్టు; 3. నీఱుకాఱు; (చూ. ఊఁదుఁగ్రోవి.) 4. బ. అ నృతవచనము; "గీ. ఇవము నూడు కొలపు టేలి కల్ ముస్నెందుఁ, గాఱులాడిరనినకతయొఱుం గము." అచ్చే. ఆ, కాం.—5. పరుషవచనము; "క. తడవులఁబట్టియు నాతో, విడువకవర్తించుఁ గానువీసములీలేఁ, డెడయకయితఁడిట్లుండఁగఁ, గడునుడికిమదంబకొన్ని కాఱులుపలికెన్." పర. 3, ఆ.—6. వ్యర్థవచనము. "ఉ. ఆఱడిపోక యన్ ఫలములందుటయుంగనిపల్క సేరమిన్, మాఱటమోరిదానయి మాటలుచిత్తమునందునిల్పకేఁ, గాఱులుప్రేలెడన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—విణ. సాంద్రము. "క. కాఱడవిఁబఱచుమృ గముల, నూఱడకయతిగిచి." భార. ఆది. ౪, ఆ.

కాఱుకొను. దే. అ. క్రి. సందడించు. (చూ. కార్కొను.)

కాఱుచు. దే. ప్రే. కాఱఁజేయు.

కాఱొడ్డెము. దే. వి. పరుషోక్తి. "సీ. కఱకుకరుసు కాఱుకాఱొడ్డెము పరుసుపరుసనయనఁగనిష్ఠు రముపలయు." అం, భా. ప్ర. వాగ్వ.

కాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కలిగొట్టు?; 2. నల్ల జిల కట్టు; 3. నల్ల తెగడ?; 4. నీలి?; 5. మంజిడి?. అ. పుం. ము. 1. సమయము; 2. నలుపు; 3. చావు. విణ. నల్లనిది. (కాలత్రయము — భూతభవిష్య ద్వర్తమానములు. కాలపంచకము — ప్రాతస్సం గమమధ్యాహ్నాపరాహ్ణసాయంకాలములు.)

కాలకంఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊరఁబిచ్చుక; 2. కాటుకపిట్ట; 3. కూకురుగుండెంగ; 4. నెమ లి; 5 వేఁగిస?.

కాలకంఠిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తీలక్షి, పెద్దమ్మ.

కాలకంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శివుఁడు; 2. య ముఁడు.

కాలకము. సం. వి. అ. పుం. పుట్టుమచ్చే.

కాలకూటము. సం. వి. అ. పుం. విషభేదము.

కాలఖండము. సం. వి. అ. న. (చూ.) కారిజేము.

కాలజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోడి; 2. కోయిల.

కాలజ్ఞుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. జ్యోస్యుఁడు.

కాలటుక. దే. వి. (కాలు+ఆటుక.) కుండలుంచు టకై రెండుమొనలు ఇరుప్రక్కల గోడలయం దుఁబొదిగి యూఁతగాఁ గాళ్లనుంచి యడ్డముగా నమర్చిన మ్రాను.

కాలధర్మము. సం. వి. అ. పుం. మరణము, చావు.

కాలపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గచ్చే?.

కాలపృష్ఠము. సం. వి. అ. న. 1. కర్ణనివిల్లు; 2. విల్లు. పుం. 1. ఒకదినము ఇట్టి; 2. రాపులుఁగుపక్షి.

కాలమేషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుగచ్చే?.

కాలమేషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నల్ల తెగడ?; 2. మం జిడి?.

కాలరి. దే. వి. (కాలు+అరి.) 1. పదాతి; "కాలరి పాఁజుల సేలఁజమిరి." అచ్చే. సుం, కాం.— 2. నడచువాఁడిచ్చెడు పన్ను; 3. సమాచారమును దెలిసికొనిపోయి చెప్పువాఁడు, దూత. "వ. మన ము వెసగలకాలరుల వేగంబుచ్చి శల్యకేకయజరా సంధతనయదృష్టకేతు ప్రభృతులయిన భూపతు లకును వారివారిబంధుమిత్రజనంబులకు నెఱింగిం చుటకార్యంబు." సం. "దూతాగచ్ఛంతుశీఘ్ర గాః." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

కాలరు. అం. వి. చొక్కామెడపట్టి.

కాలశాకము. సం. వి. అ. పుం. కటివేము?.

కాలశేయము. సం. వి. అ. న. గోరసము, చల్ల.

కాలసూత్రము. సం. వి. అ. న. ఇనుపతంతులుంగల నరకవిశేషము.

కాలస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. చీఁకటిమ్రాను; 2. తుమ్మికా?. 3. వేఁగిస?.

కాలస్థాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కలిగొట్టు?.

కాలానుసార్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఇరుగుడు?. 2. నల్ల ఆగలు?. 3. జాతిపువ్వు?.

కాలాయసము. సం. వి. అ. న. ఆయస్సు, ఇనుము.

కాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. పార్వతీభే దము; 3. ద్రౌపది; 4. బొగ్గు; 5. నలుపు; 6. చీఁ కటి; 7. ఆఁడుకాకి; 8. నూఁగారు; 9. పొగ

గుమి; 10. బంగారునందలి దోషము; 11. మద్యము; 12. క్రొత్తమబ్బు; 13. మబ్బుగుంపు; 14. వైవర్ణ్యము; 15. సెలవడ్డి; 16. జటామాంసి?; 17. తేలుకొండి?; 18. పాట్ల?.

కాలిత్రోవ. దే. వి. (కాలు+త్రోవ.) ఒకఁడు నడచిపోఁదగినమార్గము, ఏకపది.

కాలినడ. దే. వి. (కాలు+నడ.) పాదచారము.

కాలిపుట్టువు. దే.వి. (కాలు+పుట్టువు.) శూద్రుఁడు.

కాలిబంటు. ద్వ. వి. (కాలు+బంటు.) పదాతి.

కాలిబోను. దే. వి. (కాలు+బోను.) మృగములకాళ్లుతగులుకొనసెడ్డియుండెడియురితోఁ సంతనప అచినమ్రాను. "వ. బిసయొడ్డిసంఘటించినకాలిబోనులంబడి." హరి. ౪, ఆ.

కాలియ. వై. వి. పిశాచము*. "ఉ. కాలియపట్టిన పట్లుకడుఁగందికృశుండయివీడివెంద్రుకల్, తూలఁగలాంఛనధ్వజముతోలగుడంబుదగన్ ధరించి ప్రే, తాలయమెల్లఁగ్రుమ్మరుచు నాయతులన్నియుఁగొంచురాజుపెన్, మాలతనంబునొందెఁ గొఱమాలినదైవము చెడ్డినక్కటా." మార్క. ౧, ఆ.

కాలీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. న్యాయవిచారణ స్థలము.

కాలీయము. సం.వి. అ. న. నల్ల అగలు?. విణ. కాలసంబంధి.

కాలు. దే. అ. క్రి. దగ్ధమగు. వి. 1. పాదము; 2. పాతిక; 3. మంచపుఁగోడులోనగునది. "కంగటికాలునష్టదగుకైదువు." జై. ౫, ఆ.

కాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యముఁడు; 2. శనైశ్చరుఁడు; 3. శివుఁడు.

కాలుకొను. దే. స. క్రి. కాలూఁదు. (ప్రే. కాలుకొలుపు. చూ. కాల్కొను.)

కాలుమే. దే. ప్రే. కాలఁజేయు, దహించు. (రూ. కాల్చు.)

కాలుదివియ. ద్వ. వి. కాగడా.

కాలుద్రవ్వు. దే. అ. క్రి. (కాలు+త్రవ్వు.) కారణములేకయ యుద్ధమునకు యత్నించు. (చూ. కాల్దవ్వు.)

కాలుద్రొక్కు. దే. అ. క్రి. (కాలు+త్రొక్కు.) కదియు.

కాలుబలము. మి. వి. పదాతిసేన.

కాలుమడి. దే. వి. మూత్రము. (చూ. కాల్మడి.)

కాలుమడుచు. దే. అ. క్రి. మూత్రవిసర్జనముచేయు.

కాలుమానిసి. ద్వ. వి. పదాతి. "మ్రొగ్గునేనుంగుఁబడుకాలుమానిసియును." భార. ద్రో. 3, ఆ.

కాలువ. దే. వి. 1. నీళ్లుపాఱుటకుఁద్రవ్వినమార్గము, కుల్య. "గీ. లోనితాతొట్టి నిండికాలువఁగఁజాగి." అమ. ౬, ఆ.—2. పరంపర. "అలిగియర్జునుఁడు వాలంప కాలువలోలి నడరించుటయు." భార. భీష్మ. 3, ఆ.

కాలుష్యము. సం. వి. అ. న. కలఁక.

కాలేయకము. సం. వి. అ. న. గంధకాష్ఠవిశేషము పుం. మ్రానిపసుపు.

కాలేయము. సం. వి. అ. న. (చూ.) కారిజేము.

కాలేయులు. సం. వి. అ. పుం. బ. కాలకేయులనెడు రాక్షసులు.

కాల్కొను. దే. స. క్రి. కాలుకొనుయొక్కరూపాంతరము. "క. జనపతిపంచినదూతను, జననాథునిపంపుగాకసత్కారముగై, కొనఁగఁ భుజింపఁగనిటఁగా, ల్కొనినిలఁగనుచితమూనెనుమతీ నాకున్." రా. కిష్కిం, కాం.

కాల్దవ్వు. దే. అ. క్రి. కాలుద్రవ్వుయొక్క రూపాంతరము. "క. మట్టినపగఅసొంపునడచుటయొప్పున్, వినుకయ్యమునకుఁగాల్ద్రవ్వినఁబాటిలుదురితమెట్టివిభునకునైనన్." భార. శాం. 3, ఆ.

కాల్నడ. దే. వి. కాలినడయొక్కరూపాంతరము. "సీ. ఏమెల్లనుండనీవిట్లొంటిఁగాల్నడ సేగుచున్కిఁగత మెద్దియొక్కొ." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కాల్మడి. దే. వి. కాలుమడియొక్కరూపాంతరము. "సీ. చనిచనియోరగచ్చగఁజేసినిలుచుండికాల్మడివిడుచుఁదక్కకచెలంగి." భల్లా. 3, ఆ. "మదువులుపసులకాల్మడిఁబ్రుచ్చె." హరి. పూ. ౫, ఆ.

కాల్మడుచు. దే. అ. క్రి. కాలుమడుచుయొక్కరూపాంతరము.

కాల్యకము. సం. వి. అ. పుం. కచోరము?.

కాల్యము. సం. వి. అ. న. వేకువ. పుం. కచోరము?. విణ. కాలమునందు యోగ్యమయినది.

కాల్వ. దే. వి. కాలువయొక్కరూపాంతరము.

కాల్వురు. దే. వి. బ. పదాతి.

కావచికము. సం. వి. అ. న. కవచము దొడిగినవారి సమూహము.

కావటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కావడి.

కావడి. వై. వి. నీళ్లుమొదలైనవి మోసికొనివచ్చుటకై రెండుకొనలయందును ఉట్లమర్చినవెదురుబద్ద.

కావడించు. వై. స. క్రి. కావడియందెత్తు. "వ. నంజుడులుచేపడింబ్రావడించక కావడించిప్రాద్దస్తమించునంతకునిజనిశాంతంబునకుంబఅతెంచునప్పుడు." పాండు. 3, ఆ.

కావరము. దే. వి. క్రొవ్వు, మదము.

కావరించు. దే. అ. క్రి. క్రొవ్వు, మదించు.

కావరుఁడు. దే. విణ. దుర్మదుఁడు. "ఈకావరుఁగన్న చిత్తునధికంబుగనమ్ముదునీవు." భార. అర. ౬,ఆ.

కావలము. దే. వి. పాషము. "ఎ, గీ. దేవపూజలఁ బూలివోనికావలంబు, బ్రాహ్మణోపాస్తిఁబూలివోనిపాపచయము, నచ్యుతానంతగోవిందహరిమురారి, యనితలంచినయప్పుడయడఁగిపోవు." వి, పు. 3, ఆ.

కావలయు. దే. అ. క్రి. (కాక + వలయు.) 1. అగుట యావశ్యమగు; (ఆ పని యిప్పుడ కావలయును.) 2. అపేక్ష్యమగు; (1. నాకాసొమ్ము కావలయును. 2. ఆ యిల్లు కట్టుటకింక నూఱురూపాయలు కావలయును.) 3. అగు. (వాఁడు నీకేమికావలయును.) (ఇక్కడ ఏమి యనఁగా ఏవిధమైన బంధువు అని యర్థము.) (రూ. కావలెను.)

కావలి. దే. వి. రక్షణము. "క. వెలినుండుఁడిచ్చటికిఁగా, వలిసేనుండంగఁ జొచ్చువారుంగలరే." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

కావలికాఁడు. దే. విణ. రక్షకుఁడు.

కావలిబొట్టు. ద్వ. వి. విడ్డలకు రక్షగానుంచెడు నల్లని తిలకము. (చూ. కావిరిబొట్టు.)

కావా. దే. వి. అశ్వమండలగతి. "క. ఆవసములఁగీరావలి, యావలితగతిఁ భ్రమించు నందంబలరెఁ, గావాతిరిగెడుమారుని, మావులు నానపుడునికటమండలగతులఁ." భద్రా. ౪, ఆ.

కావారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మొగలాకులోనగువానితో నేర్పఱుపఁబడిన గొడుగు.

కావి. దే. వి. ఎఱుపు. బ. కాషాయవస్త్రము.

కావించు. దే. ప్రే. కాఁజేయు.

కావిగొను. దే. అ. క్రి. (కావి+కొను.) ఎఱ్ఱనగు. "కన్నుఁగవధవళరుచులఁ కావిగొన." స్వా. ౨,ఆ

కావితాలుపు. దే. వి. సన్న్యాసి, కాషాయధారి.

కావిరి. దే. వి. నలుపు. "ఉ. నావుడురోషవహ్నివలనంబొగఁజేఁగినభంగిమోమునం, గావిరిపర్వ." ఉ, హరి. ౫, ఆ. "ద్వి. కావిరిచీఁకటుల్ గవిసె లోకములు." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

కావిరిబొట్టు. ద్వ. వి. కావలిబొట్టు. "సీ. ఫాలభాగంబుపైఁబరఁగుకావిరిబొట్టుకాముని గెల్చినకన్నుగాఁగ." (పాఠాంతరము కావలిబొట్టు.) భాగ ౧౦, స్కం. పూ.

కావితాయి. దే. వి. ఎఱ్ఱని సుద్దతాయి.

కావు. దే. వి. 1. అఱచుటయేడ్చుటలోనగువానియందగుధ్వన్యనుకరణము. "సీ. కావుకావనుటరక్కసులమూఁకనెకాని ననిచెనీయెడ సింహనాదవిహృతి." పాండు. ౧, ఆ.—2. పాఁతఅలోనగువానిపైకప్పు; (కావుపాఁతఅ.) "వ. ఎసరుగాఁదేటలగులేడినల్లలు గ్రుమ్మరించి లవణకణసంచయంబునించి లావుగాఁగావుఁగప్పి." స్వా. ౪, ఆ.—3. కావలిబొట్టు. "సీ. కనుదోయిఁదిన్నఁగాఁగాటుకతీరిచి నుదుటిపైనునుఁగావు కుదురుకొల్పి." చంద్రా. ౨, ఆ.

కావుట. దే. వి. అగుట. "ఇది సిద్ధముకావుటెఱింగి." భార. ఆది. ౧, ఆ.

కావుత. దే. ద్ర. (చూ.) కాత.

కావున. దే. ద్ర. హేతువును దెలుపునది.

కావేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక యేఱు; 2. పనుపు; 3. వెలయాలు.

కావేషము. గ్రా. వి. ద్వేషము, పగ.

కావ్యము. సం. వి. అ. పుం. కబ్బము. (పంచకావ్యములు.—రఘువంశము, కుమారసంభవము, మేఘసందేశము, మాఘము, భారవి.)

కావ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుక్రుఁడు.

కాశము. సం. వి. అ. పుం, న. ఎల్లు. పుం. ఒకానొకదేశము.

కాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకపట్టణము; 2. శ్రమము. "అపశ్యత్కపిసైన్యంతత్ జితకాశ్యగ్రతస్థితమ్." ఇత్యాది. భార. అర.

కాశ్మరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుమ్మడు?.

కాశ్మర్యము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

కాశ్మీరజన్మము. సం. వి. న్. న. కుంకుమపువ్వు.

కాశ్మీరము. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుమపువ్వు; 2. మెట్టతామరదుంప. పుం. ఒకానొకదేశము.

కాశ్యపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి. ఇ. పుం. అనూరుఁడు.

కాషాయము. సం. వి. అ. పుం. కావిచీర.

కాష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పదునెనిమిది అప్పపాట్ల కాలము; 2. దిక్కు; 3. మేర; 4. మ్రానిపసుపు. 5. అతిశయము. ఆ. న. ము. కట్టె.

కాష్ఠతక్షుఁడు. సం. వి. ష్. పుం. వడ్లవాఁడు.

కాష్ఠపాటలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తెల్లకలిగొట్టు.

కాష్ఠిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కదలి, అరటి.

కాస. వై. వి. కాసె. "చల్లాడంబులమీఁదటఁ బిగువుకాసల్ కట్టి." అని. ర, ఆ. (ఇది తఱుచుగా ఎదంతముగానే వాడఁబడుచున్నది.)

కాసమర్దము. సం. వి. అ. పుం. కసింద.

కాసము. సం. వి. అ. పుం. వధువు, దగ్గు.

కాసర. వై. వి. ఒకానొక చెట్టు.

కాసరము. సం. వి. అ. పుం. మహిషము, ఎనుపోతు.

కాసరవడ్లు. దే. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము.

కాసా. దే. వి. దాసీపుత్త్రుఁడు.

కాసారము. సం. వి. అ. పుం. సరస్సు, కొలను.

కాసించు. వై. స. క్రి. కాసెగాఁగట్టు. "ద్వి. కడుమైలపేలికగానించి." హరిశ్చ. ౨, భా.

కాసియ. వై. వి. కాసె. "కట్టెబిగియందనకాసియ." రామా. ౬, ఆ.

కాసీఁడు. దే. వి. (కాసె+ఈఁడు.) తాతిపనివాఁడు, శిలాకుట్టకుఁడు. "ఎ, గీ. ఒక్కనాఁడుకాసీల కిట్లనునయముమీఱ." పర. ౫, ఆ.

కాసీసము. సం. వి. అ. న. మయిలుతుత్తము.

కాసు. వై. వి. 1. దుగ్గానిలో నాలవభాగము*; దుగ్గానిలో పదియవభాగము. (అనికొందఱు.) 2. ధనము*. "గీ. తీర్థయాత్రలు సేయంగఁదివిరి వచ్చి, సానివారిండ్లకరుగంగ సమయమగుచు, యంతయునుగాక కాంచనాష్టాదపరలు, కాంతలకునియ్యఁగూచేతఁగానులేదు." భల్లా. ౫, ఆ.

కాసె. యు. దే. వి. తాయితోలుచుపని. వై. దట్టి. (కాసియొక్క రూపాంతరము.) "మ. జగిమైసాంపునుదమ్మిమైమఱుఁగుడాచేఁగల్వచేకత్తియుఁ, సిగపూమొగ్గల తాయెతుల్ బిగువుకాసింజెక్కినంజాలఁబో, ల్పగునుగ్గేదఁగిఁ తేకువంకియునుజాయల్ మీఱఁగాఁబూవుఁదీఁ, గెగుదెందావలరాచయొంటరికడుంగేరించుచుంజిమ్మినన్." య. ౫, ఆ.

కాసెనిల్కడి. ద్వ. వి. మల్లబంధవిశేషము. "సీ. కాసెనిల్కడగళికత్తెరజోడింపు నరసింగముసరిబిత్తరముకిర్లి." ఆం, భా. ద్వి. క్ష.

కాసెయులి. దే. వి. (కాసె+ఉలి.) తాయితోలి చెడి ఉలి, టంకము.

కాసెవోయు. దే. అ. క్రి. (కాసె+పోయు.) (వస్త్రమును) గోఁచివలె వెనుకచెక్కు.

కాహళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వాద్యవిశేషము; 2. ఒకానొక అప్సరస్త్రీ. అ. పుం. ము. 1. కోడి; 2. సద్దు. విణ. 1. అసభ్యము; (మాట,) 2. ఎండినది; 3. చెడ్డది; 4. పెల్లయినది. (తెనుఁగుకావ్యములందు వాద్యమను నర్థమందును తఱుచుగ ఇది పుంలింగముగాఁ గానఁబడుచున్నది. "సీ. పణవమర్దళశంఖపటహకాహళవేణుభేరీధ్వనులమిన్నుపిక్కటిలఁగ." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. మొ.)

కాహళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వాద్యవిశేషము; 2. యౌవనస్త్రీ.

కాహళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము.

కాహళికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాహళియూఁదువాఁడు. "క. త్రికపులకుఁజతుష్కపులకుఁ, బ్రకటంబుగ నెందునీవరాజవనుచుఁగా, తుకమునఁ గాహళికునిపో, లికఁదాఁదద్బిరుదకాహళికపూరించెన్." పర. ౫, ఆ.

కాళంజి. వై. వి. తమ్మపడిగము, పతద్గ్రహము. "సీ. తమ్మిక్రొవ్విరిగిండికొమ్మయొక్కతె తాల్పఁగలువ కాళంజియొకర్తుతేర." చంద్ర.

కాళయుక్తి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

కాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. పార్వతీభేదము; 3. బొగ్గు.

కాళింగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగు; 2. నేలగుమ్మడి. డు. ఒకానొకపాము.

కాళింగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుచ్చె.

కాళింది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొక యేఱు, యమున.

కాళిందీభేదనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు.

కాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) కాళిక.

కాళియ. వై. వి. వాద్యవిశేషము, కాహళిక. "మత్త. హెచ్, గాళియల్ బహువస్త్రభూషణ గంధముల్ హరికర్షణం, బోలిఁజేసినవారు." రుక్మాం. ౨, అ.

కాళియుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సర్పవిశేషము.
కాళి. వై. వి. కాళియొక్కరూపాంతరము.

కి.

కి. దే. అప. షష్ఠీవిభక్తియందువచ్చెడు ప్రత్యయము. (హరికి, గిరికి, శ్రీకి, హ్రీకి. మొ.)
కింక. దే. వి. 1. కోపము. "ఉ. పంకజనాభమాపడిన పాటులు రాజ్యముకోలుంపోకయుఁ, గింకకు మూలమై." భార. ద్రో. 3, ఆ. (కినుకయొక్క రూపాంతరము.) —2. పసులను మేఁకలను చంపెడు వ్యాధివిశేషము.
కింకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరిచారకుఁడు.
కింకిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గజ్జె; 2. చిఱుగంట.
కింకిరాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోయిల; 2. చిలుక; 3. పన్నెచెట్టు. (రూ. కింకిరాటము.)
కింకిరాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు. (రూ. కింకిరాటుఁడు.)
కింకిరి. దే. వి. 1. కోపము; "మిముదుర్వ్యాపారులం జూచి కొంకక మాకింకిరికిం జెలంగిన." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—2. రోఁత. (చూ. కింకిరిపడు.)
కింకిరిపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. కోపగిల్లు; "క. ఆతఁడెంతరేఁగితిట్టిన, మతిఁగింకిరిపడకయపుడుమాటాడకయా, నతయగుచునప్పతివ్రత, యతనినతి శ్రేష్ఠుఁగాఁగనాత్తఁదలఁచుచున్." మార్క. ౨, ఆ.—2. రోఁతపడు. "ద్వి. అడరుదుర్గంధంబుకణుమాత్రమైనఁ, గింకిరిపడక." హరిశ్చ. ౨, భా.
కింకిరిపాటు. ద్వ. వి. 1. కోపపడుట; "చ. మనము ననోకలించిమఱు మాటకుఁగింకిరిపాటుతోడుగా, మునిపతియల్లనవ్వి." ఉ, హరి. 3, ఆ.—2. రోఁతపడుట. (చూ. కింకిరిపడు.)
కింగిరి. దే. విణ. అల్పము.
కించిత్తు. సం. అవ్య. ఇంచుక.
కించులికము. సం. వి. అ. పుం. నుహీలత, ఎఱ్ఱ.
కించులుకము. సం. వి. అ. పుం. మీఁదిగాలి.
కించే. వై. విణ. అల్పుఁడు. "వ. మీరలాజ్ఞాభంగంబుగావించునక్కించునొక్కించుకంతయువిచారింపకపట్టుకొనిపోయి మత్పురోహితులముంద ఱంబెట్టిరిందు." జై. ౪, ఆ.
కింజల్కము. సం. వి. అ. పుం. కేసరము, ఆకరువు.
కింజాఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిరర్థకజన్మకలవాఁడు.
కింపచానుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోభి, పిసినిగొట్టు.
కింపాకము. సం. వి. అ. పుం. కాంజీరము. విణ. మూఢుఁడు.
కింపురుషము. సం. వి. అ. పుం. భారతాదివర్షములలో నొకటి. (చూ. వర్షము.)
కింపురుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వముఖమును నరశరీరమునుగల దేవయోనివిశేషము.
కింవదంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జనులాడుకొనుమాట, నానుడి.
కింశారువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. బాణము; 2. పరిముల్లు; 3. రాపులుఁగు.
కింశుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాఁసరు. ఆ. పుం. ము. మోదుగు. (దీనిమొగ్గ అంగారితము.)
కింస్తుఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. బవాదికరణములలో నొకటి. (చూ. కరణము.)
కికకిక. దే. వి. నవ్వుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "చ. లుకలుకమస్తకంబు చెవులుంగ్రిమితొల్వఁగఁబుట్టెఁడాఁకటన్, నకనక మేనుసోలిభవనంబులవెంటనుసెవ్వరెవ్వరేఁ, గికకికనవ్విరిస్సనుచుఁ గేళ్లనుఱువ్వఁగ మోరతీపుతోఁ, జకచక పాఱుదెంచునృపసత్తమయేమనివిన్నవించెదన్." భల్లా. ౨, ఆ.
కికాకిక. దే. వి. కికకికయొక్కరూపాంతరము. "మిగులకొదగాఁగికాకికనగుచు." కళా. ౧, ఆ.
కికి. సం. వి. న్. పుం. చాషము, పాలపిట్ట.
కికీదివి. సం. వి. ఇ. పుం.——పై.——
కికురించే. దే. స. క్రి. వంచించు. "సీ. కికురించి రిచ్చిపుచ్చికొనుచోటులవారలాఁకకులోనుగాకప్పుడ్రోచి." స్వా. 3, ఆ.
కికురింత. దే. వి. మోసము, వంచన.
కికురు. దే. వి.——పై.——
కికురుపెట్టు. దే. స. క్రి. (కికురు+పెట్టు.) వంచించు. "గీ. దశరథకుమారనీవిడుతప్పుటడుగు, లుల్లముననమ్మఁగాఁజాలమొండు రెండు, తప్పుటడుగులమునుజగత్త్రయముఁగొంటి, బలిఁగికురుపెట్టి యనిబుధుల్ పలికిరపుడు." రామా. 3, ఆ.
కికురువొడుచే. దే. స. క్రి. (కికురు+పొడుచు.) వంచించు. "క. పోరుదురుకికురువొడుచుచుఁ, దూఱుదురుభయంబులేక తోరపుటిరవుల్, జాఱు

దురుఘనశిలాతటి, మీఱుదు రెన్నంగరాని మెలఁ కువలనృపా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

కిక్కసు. దే. వి. క్రోవివంటితృణవిశేషము, నలము.

కిక్కురింపు. దే. స. క్రి. కికురించుయొక్కరూపాంతరము. "గీ. చేతికొండయొకనిచేనిచ్చితలనున్న, కొండదొంతికుదురుకొననమర్చి, మగుడనడుగ వాఁడునగచరుల్ నగవానిఁ, గిక్కురించిపోయివెక్కిరించు." రా. యు, కాం.

కిక్కురింత. దే. వి. కికురింతయొక్కరూపాంతరము.

కిక్కురు. దే. వి. కికురుయొక్కరూపాంతరము.

కిక్కురువెట్టు. దే. స. క్రి. కికురువెట్టుయొక్కరూపాంతరము. "నన్నిటుల్ కిక్కురువెట్టఁ జూచెదు." రసి. 3, ఆ.

కిక్కెసు. దే. వి. మిక్కిలి కదియిక. "దండకము. భయభ్రాంతుఁడై పాఱనుంకించు నక్కించుఁ గంసుంద్రిలోకీనృశంసుకొనియుద్ధక్రియాపద్ధతిం గిక్కెసకొంతుక్రోల్నొక్కి." పా. 3, ఆ.

కిఖి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చిన్ననక్క, కొంకనక్క.

కిగ్గాడి. వై. విణ. అంబేద. "సీ. తనవిడిదికిరంభన నుపవైతనితిట్టుకిగ్గాడియ సురకుఁగేలుమొగిచి." ప్రభా. ౧, ఆ. "గీ. పూనికర్ణాత్తజుఁడుపృషసేనుఁడాత్త, హయముదాఁటించినట్టివాఁగల్లయదిగొ, నాటికదియబ్బురముగానిపీటిలోని, నేటికిగ్గాడిగుఱ్ఱాలుదాఁటుచుండు." కళా. ౧, ఆ.

కిచేకిచే. దే. వి. పక్షులులోనగువాని కూఁతయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (చూ. కిచేకొట్టు.)

కిచేకొట్టు. దే. అ. క్రి. కూయు. "ద్వి. కిచకిచధ్వనులతోఁగిచకొట్టుకొనుచు." రా. కిష్కిం, కాం.

కిచ్చేడి. కిచిడి. దే. వి. నానావస్తువులుచేర్చివండిన చిత్రాన్నవిశేషము. "సీ. సద్యోఘృతంబులుచక్కెరలుక్కరల్ పచ్చళ్లుకిచ్చళ్లుపాయసములు." ఉ, రా. ౬, ఆ.

కిటకిట. దే. వి. పీఁకెమొదలగువాని విరడత్రిప్పుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. శ్రుతులువిజ్ఞోడైనచోఁదంత్రిబిగివిరాఁ బీడించి కిటకిట బిరడత్రిప్పు." వై. ౧, ఆ.

కిటి. సం. వి. ఇ. పుం. వరాహము, పంది.

కిటికీ. దే. వి. గవాక్షము.

కిటుకు. దే. వి. 1. కపటము. "చ. కటకటమిమ్మువంటిగుణగణ్యులపుణ్యులఁజెప్పరానిసం, కటములఁబెట్టియిట్టికొఱగాములుచేసితిఁ బెక్కునాకు నీ, కిటుకునసేమి మేలుకలిగెకొ." వి, పు. ౭, ఆ.— 2. మర్మము. "కామినియందిపుడేమిగాంచియీ కిటుకుగడించిపల్కెదు." కళా. ౫, ఆ.

కిట్టము. సం. వి. అ. న. మలసామాన్యము.

కిట్టికోల. దే. వి. ఇఱికించుటకుఁగా నొకతట్టు కొనలఁజేర్చికట్టి చిన్నకోలలతో నేర్పఱపఁబడిన సాధనము.

కిట్టిమము. సం. వి. అ. న. ఉప్పునీళ్లు.

కిట్టు. దే. అ. క్రి. స. క్రి. సమీపించు. "భీమాగ్రజుం డాజిఁగిట్టినఁబట్టఁ." భార. ద్రో. ౧, ఆ. "గీ. వీరుఁగిమ్మీరుఁడనును, రారినిశ్చలభీకరాకారుఁ గిట్టి." భార. ఆర. ౧, ఆ.

కిణము. సం. వి. అ. పుం. కఠినవస్తు సంస్పర్శముచే హస్తాదులయందుఁ గాచెడికాయ.

కిణహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేణు?; తెల్లగినియ?.

కిణ్వము. సం.వి.అ.న. 1. పాపము; 2. సురాబీజము.

కిత. దే. వి. దేనతార్పణమునకై కళ్లమున నొకదెసఁ బోసెడు మూఁడుదోసిళ్లరాశి.

కితవము. సం. వి. అ. పుం. ఉమ్మెత్త?.

కితవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జూదరి. విణ. మోసకాఁడు.

కితాబు. హిం. వి. చిరుదు.

కిత్తనార. దే. వి. చాఁగనార, మోటుగుడ్డ.

కిత్తలి. దే. వి. నారంగజాతీయము, నాదేయి?.

కిత్తి. వై. వి. అగ్ని *. "గీ. అగ్గియనఁగిత్తనంగఁజిచ్చనఁగవెలయుఁ, చేతనాచేతనాగ్ని." ఆం,భా.ప్ర.స్వ.

కిదుకు. దే. అ. క్రి. 1. బిడ్డలునిద్రలేచునపుడాలస్యముచే నొకవిధముగామూలుగు. "సీ. మేల్కొన్న తెఱఁగునమెల్లనఁగనువిచ్చిక్రేఁగంటఁజూచుచుఁగిదికినీల్గి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. బిడ్డలు తల్లిదండ్రులులోనగువారినే దేనికావలసిపీడించునపుడొకవిధముగామూలుగు. "ద్వి. ఏత్తునే నునునన్నువదలకతిగిచి, యెత్తుకొమ్మనుచుఁబెల్లెసఁగుదైన్యమునఁ, గిదుకుచు." హరిశ్చ. ౧, భా.

కినియు. దే. అ. క్రి. 1. కోపించు; 2. సమీపించు. "గీ. కినిసిపాణినాళీకంబుసానుపుటయును, నంతలోఁబడకదియుమోహప్రకటన, మానితన్నునిచినయతిమానతుంగ, తరుసెనసితోసెగ్రహణగోచరతఁదొఱఁగె." హన. ౨, ఆ.

కినుక. దే. వి. అలుక, కోపము.

కినుకకాఁడు. దే. విణ. కోపముగలవాఁడు.

కినుపు. దే. వి. కోపము. "ఎ, గీ. అనుచుఁ బ్రేఁగం టనీరసంబంకురింపఁ, గినుపుకిలికించితమునాత్మఁ గీలుకొనఁగ." కాశీ. ౪, ఆ.

కినువడు. ద్వ. అ. క్రి. (కినుపు+పడు.) కోపపడు. (చూ. కిన్వడు.)

కిన్క. దే. వి. కినుకయొక్కరూపాంతరము.

కిన్నర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వీణావిశేషము, కిన్నెర.

కిన్నరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వముఖంబును నరశరీరమునుగల దేవయోనివిశేషము. "గ. కిమునేన గృహీతేనవాకిన్నరయుగశేన ప్రయోజనమిద ముపశ్రుతమశ్వముఖద్వయమ్." కాదంబరి.— నరముఖమునశ్వశరీరమునుగల దేవయోనివిశేష మనికొందఱు. "శ్లో. బింబోష్ఠంబహుమను తేతు రంగవక్త్రశ్చుంబంతంముఖమిహకిన్నరంప్రియా యాః, శ్లిష్యంతంముహురితరోపితం నిజస్త్రీము త్తుంగస్తనభరభంగభీరుమధ్యామ్." మాఘము.

కిన్నరేశుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. కుబేరుఁడు, పైఁడి తేఁడు.

కిన్నెర. వై. వి. వీణావిశేషము. "సీ. శృంగారకుసుమంబు చిన్నిచుక్కలరాజుపసీఁడికి న్నెరవీణెప లుకుఁదోఁడు." సై. ౧, ఆ.

కిన్వడు. ద్వ. అ. క్రి. కినువడుయొక్కరూపాంతరము. "చ. జనకునిఁగన్నఁగిన్నడుదుసభ్యులబంధు లఁగాంచినంగడుఁ, గనలుదు." హరి. పూ. ౯, ఆ.

కిఫాయతు. హిం. వి. లాభము.

కిముడు. దే. విణ. అల్పము. "సీ. పైకంబుకొంచెము సన్నంబుతోడెముచిలుకిముడసదులేచిఅుతలేఁత, కొద్దియన్నువనంగనుగొఅలునల్పము." ఆం, భా. తృ. వి.

కిమ్మతు. హిం. వి. వెల.

కిమ్మీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్రవర్ణము; 2. వారదబ్బ?. విణ. చిత్రవర్ణముగలది.

కిమ్మీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకరాక్షసుఁడు.

కియ్య. దే. వి. (క్రిందు+య.) ఒక యక్షరము క్రిందియకారము.

కియ్యవడి. దే. వి. ఒకయక్షరము క్రిందియత్వము.

కిరణము. సం. వి. అ. పుం. మయూఖము, వెలుఁగు.

కిరము. సం. వి. అ. పుం. పంది.

కిరాటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్యుఁడు, కోమటి.

కిరాతక్షమము. సం. వి. అ. పుం. నేలవేము?.

కిరాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. అల్పతనువు; 2. నేలవేము?.

కిరాతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కిరాతస్త్రీ; 2. పార్వతి; 3. గంగ; 4. కుంటెనకత్తె.

కిరాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నెమలిపింఛము ధరించి ఆడవియందు తిరిగెడు బోయ.

కిరానా. హిం. వి. చిల్లరదినుసులు.

కిరాయి. హిం. వి. బాడుగ, కూలి.

కిరి. సం. వి. ఇ. పుం. వరాహము, పంది.

కిరీటము. సం. వి. అ. పుం, న. ఒకవిధమైన రాజుల తలపాగ, బొమిడికము.

కిరీటి. సం. వి. ౫. పుం. 1. అర్జునుఁడు; 2. కోడి.

కిరీటిపచ్చ. వై. వి. మరకతము. "చ. మొలకమెఱుంగుకెంపుమొనముక్కులనిక్కుకిరీటిపచ్చఱా, చిలుకలకోళ్లతోఁజికిలిచెంద్రికవన్నియపట్టుపట్టెతోఁ, దొలఁకుపసిండివ్రాంతతెరతోనెఱతావులమేలుకట్టుతోఁ, జలువలుచిందుముత్తియపుఁజప్పరమంచమువైమహోన్నతిన్." వసు. ౪, ఆ. "క. చెలులు ప్రసంగవశమ్మున, నలరెంగడు విజయభవనమనినన్ నవలా, తెలియవినుఁ గలయఁగనుఁ, బలుమఱుబాగాకిరీటిపచ్చల టన్నన్." విజ. 3, ఆ.

కిరుదెస. వై. వి. రొండిలోనివాతరోగము. "సీ. గృధ్రసిపేరగుకిరుదెసయనఁగ." ఆం, భా. ద్వి. మ.

కిరుసు. దే. వి. ఇరుప్రక్కల వాదరగలిగి వాటమైన కత్తి. "చ. అపగతధైర్యుఁజేసె నను నత్తఱి నాశుకవాణివేణిచొ, క్కపుఁబసకాముబల్కిరుసు కత్తియుఁబోలెనరాశిపార్శ్వమై, యుపరికృత ప్రసూనరచనోజ్జ్వలతావిభవంబుచేతదం, తపుంబిడికైవడిన్ మొదలు తద్దయు నింపుజనింపఁ జేయఁగన్." కళా. ౭, ఆ.

కిర్ల. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. (చూ. కాసెనిల్కడ.)

కిఱకిఱ. దే. వి. రథనేమిధ్వని.

కిఱుఁజెప్పు. దే. వి. కిఱ్ఱుఁజెప్పుయొక్కరూపాంతరము. "చ. గుఱుగుఱ్ఱుంచెడసందిబిట్టొఱలనగ్గో రారినీయంఘ్రికిం, గిఱుఁజెప్పెనవిధంబునామనములోఁగీలించినట్లయ్యెడున్." సై. ౮, ఆ.

కిఱుకు. దే. వి. త్రిప్పు. "చ. కిఱుకులఁబెట్టివీరినడకించితోలంగుదమన్నపట్టిక, క్కుఱితియకానిదై పమనుకూలముకాదు." జై. ౬, ఆ.

కిఱుకుపొడుచే. దే. అ. క్రి. తిరుగు. "వ. ఊఱుముల కులికిపడక కిఱుకు పొడుచుచుఁ బింఛంబులు కొంచెంబులు సేయకవిప్పి దెప్పరంబుగరొప్పుచు

నర్తనంబులు సేయు మయూరంబులును." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

కిఱుదు. దే. విణ. హీనము. (కిఱుదు నేల. మొ.)

కిఱ్ఱు. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణవిశేషము.

కిఱ్ఱుఁజెప్పు. దే. వి. (కిఱ్ఱు+చెప్పు.) కిఱ్ఱుమనుచెప్పు. (ఇట్లు కిఱ్ఱుమెట్టు.)

కిలకిల. దే. వి. 1. నవ్వుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "చ. సకినలకూఁకలం గిలకిలన్నగుమోహనశయ్య నున్నెడన్." వసు. ౬, ఆ.—2. ధ్వన్యనుకరణ విశేషము. "సీ. పలుకుపల్కునకు నింగిలపు వేఁడిమి రాలఁ గిలకిలల్ గుల్కుచిల్కలకుఁదోడు." య. ౫, ఆ.

కిలకిలలాడు. దే. అ. క్రి. (కిలకిలలు+ఆడు.) కిలకిల ధ్వని చేయు. "సారెసారెకుం గిలకిలలాడుచున్ మిగులఁగేకలుకొట్టుదురు." నీలా. ౨, ఆ.

కిలకొట్టు. దే. అ. క్రి. మ్రోఁగు. చెలఁగు. "సీ. గిలకొట్టియట్టెచక్కిలిగిలియని పెట్టి కిలకొట్టినవ్విన వ్వొలయఁజేసి." చంద్రా. ౨, ఆ.

కిలాతము. దే. వి. గుఱ్ఱము. "ఉ. విన్నునసేగుతామరలబిందుకిలాతపునీడలెప్పుడున్, వెన్నెలరాచరాలఁగని వెల్లకనీల్లమునింగియున్నవి, మున్నులటంచుఁజెంచితలుమాటికి నమ్ములసేసినాటమిన్, మిన్నక సిగ్గునంగదలి మెల్లనఁబోవుదురిండ్లపట్లకున్." య. ౨, ఆ.

కిలారము. దే. వి. పసులమంద, ఘోషము.

కిలారి. దే. వి. (కిలారము+ఇ.) గొల్లవాఁడు.

కిలారించు. దే. అ. క్రి. కిలకిలమని మ్రోఁగు.

కిలారుచు. దే. అ. క్రి. 1. కిలకిలమని మ్రోఁగు; 2. బొబ్బరించు. (రూ. కిలార్చు. బొబ్బరించుటకు.— "ఉ. సింగముగాలివెంబడినచేరికురంగముఁబట్టు నట్లుచం, ద్రాంగదుజీవముల్ గొనికిలార్చెదబెట్టుగనిన్నుఁదీర్చెదన్." చంద్రా. ౬, ఆ.

కిలాసము. సం. వి. అ. న. సిబ్బెము. విణ. సిబ్బెము గలది.

కిలాసి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) సిబ్బెముగలవాఁడు, సిగ్గులుఁడు.

కిలింజకము. సం. వి. అ. పుం. కటము, చేఁప.

కిలికించితము. సం. వి. అ. న. రోషాశ్రుహర్షభీత్యాదులసంకరరూపమగుస్త్రీయొక్క శృంగారచేష్టా విశేషము.

కిల్బిషము. సం. వి. అ. న. 1. పాపము; 2. తప్పు; 3. రోగము; 4. చెడ్డవిషము.

కిల్లాకు. ద్వ. వి. (కిల్ల+ఆకు.) చీటి. "గీ. ఇదియు నూరకయంటిఁగాకేలనీకు, మాకతల్ వినబంటు కిల్లాకుపోనఁ, దొత్తుకొడుకులువోలెఁదోడ్తోది గంత, భూమిపతులంపుచున్నారుకామితములు." కళా. ౭, ఆ.

కివకివ. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణవిశేషము. "సీ. చెవిగూటనెలకొన్న కపపిట్టకివకివల్ మొనసి నాదబ్రహ్మమినుమడింప." చంద్రా. ౩, ఆ.

కివ్వు. దే. అ. క్రి. మడియు.

కిశోరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱపుపిల్ల; 2. శైలపర్ణి.

కిశోరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. సూర్యుఁడు. విణ. యౌవనావస్థకలవాఁడు.

కిష్కువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. 1. జేన; 2. ముంజేయి; 3. మూర.

కిసమస. దే. వి. వ్యధ. "క. గుసగుసలువోయివలపుల, కిసమసలని తెలిసిరసికకిసలయపాణుల్, బిసకిసల కుసుమరసములు, వెస మసలక తెచ్చిశిశిర విధిలాలసలై." విజ. ౩, ఆ.

కిసరు. దే. వి. 1. అంటుసోఁకుటవలన పనిబిడ్డలకుఁ గలిగెడుదోషము; 2. కోపవికారము. "క. ఒసఁగి రగస్త్యార్ఘ్యములం, గొసరిజనుల్ వార్ధినీ రుద్రోలితిపీనిన్, సనికైమాకిమ్మనిక, న్కిసరుడుగంగా వనప్పగించెడుకరణిన్." ఆము. ౪, ఆ.

కిసలము. సం. వి. అ. న. కిసలయముయొక్కరూపాంతరము.

కిసలయము. సం. వి. అ. న. పల్లవము, చిగురు.

కిసుమీసు. దే. వి. లఘుద్రాక్ష.

కిస్తీ. హిం. వి. వంతుచొప్పున చెల్లించు ద్రవ్యము, వాయిదా.

కిస్తీబంది. హిం. వి. వాయిదాల యేర్పాటు.

కిస్తసుపండుగ. ఆం. వి. క్రీస్తుజన్మదినోత్సవము.

కీ.

కీఁచు. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణవిశేషము. "చ. నిజాస్త్రవేదనన్ వనచరకాంతలెట్టులికి నాథునికాఁగిలివాసికీఁచుకీఁ, చనికడుబమ్మరించుచు." భో. ౫, ఆ.

కీఁచుబిళ్ల. దే. వి. అదిమినపుడు కీఁచుకీఁచనునట్లు లోపల విల్లుపెట్టికుట్టిన బటువుతలగడ.

కీఁచుబుఱ్ఱ. దే. వి. కీఁచుబిళ్ల.

కీకటము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱము; 2. ఒకానొక దేశము. విణ. 1. పిసినివాఁడు; 2. పేదవాఁడు.

కీకసము. సం. వి. అ. న. ఎముక. పుం. నులిపురుగు.

కీచకము. సం. వి. అ. పుం. గాలితాఁకున మ్రోఁగెడివెదురు. డు. ఒకానొక రాక్షసుఁడు.

కీఁచట్లాడు. దే. అ. క్రి. (కీచు + ఆటలు + ఆడు.) కలహించు.

కీటకము. సం. వి. అ. పుం. సామాన్యమగుపురుగు. విణ. కఠినము.

కీటమణి. సం. వి. ఇ. పుం. మిడుఁగుఱుఁబురుగు.

కీటు. దే. వి. గోడపెట్టునపుడు ఒకతడవయుంచెడు మట్టిపాడవు.

కీడు. వై. వి. 1. అశుభము*; "తరువోజ. మీఁదుపరి కింపకున్నగీడ్పాటిల్లకున్నె." భార. స్త్రీ. ౨, అ.— 2. తప్పు*; "గీ. కృష్ణకృష్ణయనంతయేకీడు లేదు, వీరిదెసవెఱ్ఱులైపిరుతారతమకుఁ, దీర్పరాని యీ పెనుఁజిచ్చుఁదెచ్చుకొనిరి, కరుణనీవిప్రపర్యులఁగావవలయు." లక్ష్మీ. ౪, అ.—3. దోషము*; "గీ. తామ్రమాదిగఁగలయట్టిధాతుచయము, కొలిమినిడియూఁదఁగీడెల్లఁబొలియునట్లు, ప్రాణపవననిగ్రహమునఁగ్రాఁగిపోవు, ననఘయింద్రియజనితదోషాలియెల్ల." మార్క. 3, అ.— 4. పాపము*. "క. అదిపాపముదానికినా, మదినెప్పుడువగతువిమలమానసయక్కీ, దుదొలంగునట్లుగాన, త్వదార్థదానములుచేయుతాత్పర్యమునన్." భార. ఆశ్ర. ౧, అ.—5. అపకారము. విణ. 1. అధమము; "నీ వేమిటనిమ్మహాధ్వరంబుకీడంటి." భార. అశ్వ. ౪, అ.—2. అశుభకరము*; "క. కీడేకురువంశమునకతనిరాక." భార. ఉద్యో. 3, అ. — 3. దుష్టము*. "వ. వారలతలంపులుకీడు." భార. ఉద్యో. 3, అ. (హల్లుపరమగుచో దీనియుత్వమునకు వికల్పముగా లోపమువచ్చును. చూ. అశుభము అను నర్థము నుదాహరణము.)

కీడుపడు. వై. అ. క్రి. తక్కువపడు. (చూ. కీడ్పడు.)

కీడుపాటు. వై. వి. తక్కువపాటు. "చ. ఇదికడుముద్దరాలుపసులెవ్వియుఁజేయఁగ నేరదెంతయున్, మృదువొకకీడుపాటునకు మేకొనఁజాలదు." భార. నిరా. ౧, అ.

కీడ్పడు. వై. అ. క్రి. కీడుపడుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. అస్త్రసంతాడనశక్తికీడ్పడియెఁ దథ్యము బ్రాహ్మణశక్తియెక్కుడు." భార. ఆర. ౪, అ.

కీడ్పాటు. వై. వి. కీడుపాటుయొక్కరూపాంతరము.

కీత. దే. విణ. తక్కువ, నికృష్టము. (కీతనేల. మొ.)

కీదృశము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఎటువంటిది.

కీనాశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యముఁడు; 2. రాక్షసుఁడు. విణ. 1. ఒంటినున్నచోఁ జంపెడువాఁడు; 2. దున్నెడువాఁడు; 3. పిసినివాఁడు; 4. పేదవాఁడు.

కీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిలుక; 2. ఒకానొక దేశము.

కీరితి. వై. వి. యశము. "సీ. ఎవనికీరితికుభృద్ధవకుభృద్ధవబుధహాయసద్ధవస మిద్ధహారిణరుచిరము." హంస. ౧, అ.

కీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కప్పఁబడినది; 2. చెదరినది; 3. నొప్పింపఁబడినది.

కీర్తనము. సం. వి. అ. న. స్తుతి, పొగడిక.

కీర్తనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁదగినది.

కీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యశము; 2. విరివి; 3. తేట; 4. అడుసు.

కీర్తింపు. సం. స. క్రి. స్తుతించు, పొగడు.

కీర్తితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁబడినది.

కీలక. సం. వి. అ. పుం, 1. ఒకసంవత్సరము. ము. 2. పసులఁగట్టెడుగూటము.

కీలకము. దే. వి. మర్మము.

కీలము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేకు; 2. చిల్లకోల; 3. మంట; 4. మోఁచెయి; 5. లేశము. (ఇది కడపటి యర్థము తక్కుతక్కిన యర్థములయందు ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగును.)

కీలరి. వై. విణ. (కీలు+అరి.) కీలెఱిఁగినవాఁడు.

కీలారము. దే. వి. కిలారముయొక్కరూపాంతరము. "క. ఆరాజొకనాఁడాకీ, లారముపసిఁజూడవచ్చిలావణ్యాతను, శ్రీరుఘులనొప్పిసింహాకి, శోరము క్రియసున్నక్రేవుఁ జూచిముదమునన్." భో. ౬, అ.

కీలారి. దే. వి. కిలారియొక్కరూపాంతరము. "క. కీలారితనమునకు సేఁజాలదును." సం. "గోసం

ఖ్యాతాభవిష్యామివిరాటస్యమహీపతేః."భార. విరా. ౧, ఆ.

కీలాలము. సం. వి. అ. న. 1. నెత్తురు; 2. నీళ్లు.

కీలి. సం. వి. న్. పుం. అగ్ని, నిప్పు.

కీలించే. సం. స. క్రి. తగులుచు.

కీలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కట్టఁబడినది, బద్ధము.

కీలు. వై. వి. 1. సులభముగా ఇటునటువంగుటతిరుగుటలోనగువాని కనుకూలముగా నేర్పఱచినమఱ (లేక) సూత్రము*; "మ. ఒకమాణిక్యపుబొమ్మయెట్టివగకీలోజాళువాజాలవ, ల్లికబాగాల్ కపురంపుటాకుమడుపుల్ వేతెచ్చిరాజున్నచా, యకునందియ్యనతండు లేనగవుతోనవ్వేళనవ్యాళక, వ్యకకెంగేలనెసంగఁగైకొనియెసయ్యాటంబువాటిల్లఁగన్." విజ. ౧, ఆ.—2. మ్రానులోనగువానిపైపూసెడి యొకానొకద్రవద్రవ్యము*; (తాటిపట్టెలకుకీలుపూసిరా?)-3. మర్మము*;"క. లోకంబుననాకీటం, బాకైటభవైరియెల్లయాత్మలనభీ, ష్టాకాంక్షయొక్కచందమ, యీకీలెఱుఁగంగవలదెహృదయములోనన్." వై. 3, ఆ.—4.ఉపాయము*."క.వినినృపకన్యారత్నము,తన మదిఁదలపోసిమాచిదానికినొకకీల్, గనియెను బుద్ధిచతుర్గుణ, మనుటసతులయందునిశ్చితార్థమనంగన్." భో. ౬, ఆ. (హల్లుపరమగుచో దీని యుత్వమునకు వికల్పముగా లోపమువచ్చును. కీల్బొమ్మ. మొ.)

కీలుకాఁడు. వై. వి. సూత్రధారి. "సీ. కీలుకాఁడె డలింపఁగెడసిన బొమ్మలకైవడిఁ బటుతురంగప్రజంబు." భార. ద్రో. 3, ఆ.

కీలుకొను. ద్వ. అ. క్రి. 1. తగులు; "ప్రేమంబాత్మలోఁగీలుకో." వై. 3, ఆ.—2. నాటు. "గీ. శోకవారిధిపారంబునాకుఁబొంద, నేలవచ్చుఁజిత్తం బునఁగీలుకొనియ, సహ్యమైకర్ణమరణోపజనితమైన, పరిభవంబనుశల్యమాతురతఁజేయ." భార. కర్ణ. ౧, ఆ. (ప్రే. కీలుకొలుపు.)

కీలుగంటు. ద్వ. వి. జాఱుగాముడిచిన వెంద్రుకల దూముడి, ధమ్మిల్లము.

కీలుపడు. వై. అ. క్రి. తగులు. (ప్రే. కీలుపఱచు. "ఎ. గీ. యౌవనలీలావికాసహాస, హేలనాదులఁజిత్తంబుగీలుపఱచి." భాగ. ౫, స్కం. ౧, ఆ.)

కీళపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేణు?.

కీళము. సం. వి. అ. పుం. కోఁతి. విణ. దిసమొలది.

కీళవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేణు?.

కీస. దే. అవ్య. కొంచెము. "గీ. సంధ్యవార్వనిబ్రాహ్మణుండు, కీసతక్కువశూద్రుండు కేవలంబు." కాశీ. ౫, ఆ.

కీసర. దే. వి. తిత్తిలోనగువానిలోపలిపార. "చ. ముదుక రుమాలుగుడ్డ భుజమూలమునం గడితంబు మీఁదఁ బ్రాఁ, తడియగు, దుష్పటంబుమొలత్రాసును గీసరయుండుతిత్తిస, న్నదినెలవంకనామము వినాయకునుంగర మంగుళంబునన్, బొదువఁగ రత్నగుప్తుఁడు సమున్నతి నింటికిరాఁ బ్రియంబునన్." హంస. ర, ఆ.—విణ. అల్పము. (కీసరపాలు. మొ.)

కు.

కు. ఉభ. దే. అప. షష్ఠీవిభక్తియందువచ్చెడు ప్రత్యయము. (రామునకు, సోమునకు. మొ.) — సం. వి. ఉ. స్త్రీ. భూమి. (ఇది తెనుఁగున వ్యస్తముగాఁ బ్రయోగింపఁబడదు. కుతలము, కుధరము ఇత్యాదిసమస్తపదములు ప్రయోగింపఁబడును.) విణ. వృత్తియందుఁ గుత్సిత శబ్దమునకువచ్చు నాదేశము. (కుజనుఁడు, కుతర్కము. మొ.)

కుంక. దే. వి. బాలవిధవ, రండ.

కుంకటి. వై. వి. (కూఁకటియొక్కరూపాంతరము.) 1. జోట్టు*; 2. పిల్లజుట్టు*. విణ. ప్రధానము*. (కుంకటివేరు.)

కుంకుడు. దే. వి. ఫేనిలము?.

కుంకుడుఁబురుగు. దే. వి. ఒకానొక యెఱ్ఱపురుగు.

కుంకుమపువ్వు. మి. గ్రా. వి. (కుంకుమము+పువ్వు.) ఒకానొక అంగడిదినుసు, అగ్నిశిఖము.

కుంకుమము. సం. వి. అ. న. కుంకుమపువ్వు.

కుంకుము. వై. వి. నుదుటఁబెట్టికొను రాగద్రవ్యవిశేషము, చెందిరము*. "మ. పురసౌధోన్నతకేతుఘట్టనలనంభోజారిపద్మాప్తులం, దరవైకప్పుతలిర్పఁబద్మవదనల్ హేలాగతిన్ మిత్రుఁడం, చురవింగుంకుషునింపఁగా నరుణుఁడైచూపట్టెఁగా దేనిభా, స్కరబింబంబునఁ గందుచెందునెకదా జాబిల్లియందుంబలెన్." చంద్రా. ౧, ఆ.

కుంచము. సం. వి. అ. పుం. మానవిశేషము,కుంచేము.

కుంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బీగముతీసెడువంకర ఇనుపకమ్మి, కుంచెకోల. "సీ. దంష్ట్రికార్గళితాహితతఫ

జోగ్రకవాటకుంచికాయితశాతచంచుకంబు." చంద్రా. ౧, ఆ.

కుంచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) వక్రము, వంకరైనది.

కుంచియ. వై. వి. 1. కుచ్చు; 2. చిత్రమువ్రాసెడు తూలిక; 3. చామరము*; "చ. అతులితభక్తిఁబూర్వదిశయందు నన్నుగ్రహయన్వధూటితాఁ, గుతుకముమీఅఁగాఁబ సిఁడికుంచియవైచుచుఁగొల్వు సేయ." కళా. ౮, ఆ.—4. కుచ్చెయిడినవస్త్రము*; 5. సాలెవాఁడు పడుగుసరిచేసెడుసాధనము*. (చూ. కుంచె.)

కుంచె. వై. వి. 1. కుచ్చు; "సీ. శత్రురాజులకునచ్చరలనాకర్షించుసమరేంద్రజాలపింఛంపుఁగుంచె." పా. ౧, ఆ.—2. చిత్రమువ్రాసెడుతూలిక; 3. చామరము*; "సీ. జాలపాదమునంస్త్రీఁగీలితంబగునితాజ్జముభాతిఁగుంచెహస్తమున వ్రేల." పాండు. ౨, ఆ.—4. కుచ్చెయిడినవస్త్రము*; "ద్వి. స్థిరచిదానందపీచికఁబోలుకుంచె, మఱియొకభుజమునమార్జలయంగ." విష్ణు.ఉ. ౫, ఆ.—5. సాలెవాఁడుపడుగుసరిచేసెడుసాధనము*. "సీ. కుంచెమగ్గపుగుంత గూటంబుపగ్గంబు పరఁటెత్రొక్కుడుపట్టెపలకదోసె." హంస. ౨, ఆ.—6. గోడకు నున్నముకొట్టెడుమట్ట*. (కుంచియ యొక్కరూపాంతరము.)

కుంచెకోల. ద్వ. వి. కుంచిక.

కుంచేము. వై. వి. నాలుగుముంతలు.

కుంచే. దే. ప్రే. క్రుంగఁజేయు. "కొంచెముగాని జాంగకముఁగుంచి." కవిక. ౨, ఆ.

కుంజము. సం. వి. ఆ. పుం, న. 1. పొదరిల్లు; 2. ఏనుఁగుకటుమరలు; 3. ఏనుఁగుకొమ్ము.

కుంజర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఏఱుజాజి†; 2. కలిగొట్టు†. ఆ. పుం. ము. 1. ఏనుఁగు; 2. వెంద్రుక; 3. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠము.

కుంజరాశనము. సం. వి. ఆ. పుం. పిప్పలము, రావి†.

కుంజలము. సం. వి. ఆ. న. పులియఁబెట్టినకడుగునీరు.

కుంట. వై. వి. 1. కొలను; 2. పల్లము; 3. చెఱువు*; 4. భూపరిమాణవిశేషము*.

కుంటదూలము. దే. వి. కడదూలమునకునుగోడకును నడ్డముగానుంచుచిన్నదూలము. (దీనిని గుంటదూలమనియు వాడెదరు.)

కుంటముక్కు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

కుంటి. దే. విణ. 1. కాలువిఱిగినవాఁడు, ఖంజుఁడు; "చ. అలుఁగులమ్రందియందులమృగావలియుఁ విహంగంబులుఁ భయా, కులగతిఁబొందిమూఁగలునుగుంటులుఁజీకులునైనయట్టులై." భార. ఆర. ౧, ఆ.—2. స్వభావమునఁగాలులేనివాఁడు, పంగువు. "ఎ, గీ. నీప్రతాపంబుతననలెనిఖిలతమము, నడఁపఁగాలేదొతానేలయరుగుదెంచుఁ, గుంటిసారథితోనల్లకుముదవైరి." కా. ౫, ఆ.

కుంటిగాము. ద్వ. వి. శనిగ్రహము.

కుంటు. దే. అ. క్రి. కాలునేలఁజక్కఁగామోపకనడచు. విణ. కాలులేనివాఁడు. "క. వింటికదానీతనయుని, కొంటెతనముపిరిమానికుటిలాలకన, క్కుంటునకునిత్తురఁటయిటు, వంటివిపోపెక్కునోళ్లవారలమాటల్." భో. ౫, ఆ.

కుంటుగించు. దే. అ. క్రి. కుంటు.

కుంటుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. కుంటియగు; "క. అరయఁగవాలఁగువిధములఁ, జరఁగుఁజతుష్పాదవృత్తిఁబరఁగినగోవుఁ, దొరయుచునందొకఁడెడలిన, నరవరసద్ధర్మవర్తనముకుంటుపడుఁ." భార. ఆమ. ౪, ఆ.—2. చెడు; "మ. అపుడుద్దాలకుఁడాగ్రహించినిజభార్యంజూచినిర్భాగ్యురా, లపవిత్రంబగుపార్వణంబు నవలీలం బెంటపైవైచికుం, టుపడంజేసితిశ్రాద్ధకర్మమనికర్ణోనల్చిగుర్పంగవే, శపియించెఁ ఘనవింధ్యశైలవనిఁబాషాణత్వముంజెందఁగఁ." జై. ౪, ఆ.—3. తగ్గు; "క. తొంటినడకుంటుపడినం, బంటుఁదనముకుంటుపడకపరుషధ్వనితో." రామా. ౧, ఆ. — 4. తెగు. "గీ. అనుచుఁదానన్నమాటచేకొనితడయక, ఘనభుజుండుసుమిత్రనందనుఁడుజిష్ణుఁ, డఱిఁగరముగుంటుపడనేయనమజుగెలుపు, గాంచి మోదించెనరలనటించుచక్రి." రాఘు. ౪, ఆ.

కుంటుపిచ్చేక. దే. విణ. కాలులేనివాఁడు, పిచ్చుకకుంటు. "సీ. తాపనెద్దియాధారమాదివిఁబ్రాఁకుపితృవర్యులకుఁ గుంటుపిచ్చుకలకు." పాండు. ౫, ఆ.

కుంటువాఱు. దే. అ. క్రి. (కుంటు+పాఱు.) బలహీనమగు. "సీ. గుదియఁజేకొనెఁదద్దకుంటువాఱిజముండుకుదిరెరక్కసుఁడుసోఁకుడుఁదనమున." అచ్చ. బాల, కాం.

కుంటెన. వై. వి. తొర్చెడువాఁడు*. "సీ. కుంటెనని న్నంపెఁగోర్కిసొకఁడు." రాజ. ౨, ఆ.

కుంటెనకత్తె. వై. వి. తార్చునట్టి స్త్రీ.

కుంటెనకాఁడు. వై. వి. తార్చువాఁడు. "క. మనసీజుఁ డిద్దఱకును గుం, టెనకానితనంబుచేసెడిం గనుఁ గొనఁగన్." విక్ర. ౮, ఆ. (స్వార్థమునకాఁడు.)

కుంటెనకుచ్చేలు. వై. వి. బ. ఈడ్పులనెడు కర్ణభూషావిశేషము.

కుంటెనముడి. ద్వ. వి. తాటాకులపుస్తకము దారము నడుమనుండెడు ముడి.

కుంటెనీఁడు. వై. వి. (కుంటెన+ఈఁడు.) కుంటెనకాఁడు. "సీ. కుంటెనీలకునిచ్చికోడిగీలకునిచ్చి మిన్నకవారకామినులకిచ్చి." విక్ర. ౭, ఆ. (స్వార్థమున ఈఁడు.)

కుంఠనము. సం. వి. అ. న. మొక్కపోవుట.

కుంఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మొక్కపోయినది.

కుంఠుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మూఢుఁడు; 2. సోమరి.

కుండ. వై. వి. 1. మట్టిపాత్రము*; 2. మేడమీఁదికలళము*; "మ. మేడలతుదన్ దార్కొన్న బంగారుకుం, డలుమిన్నేటనుగానుపించుచునువిన్నాణంపుఁదెల్వింగడుక్, విలసిల్లన్." య. ౧, అ. —3. ఇరుసుతగిలించెడుబండికంటినడిమిగుబ్బ*; "వ. మున్నుకొండొకప్రుంగినచక్రంబు కుండమునుంగందిగఁబడిన." భార. కర్ణ. ౩, అ.—4. బ. ఏనుఁగుకుంభస్థలము*. "సీ. కుండలుదాల్చికన్గొనల నీరొలుకచేతులుసాఁపుకడయేనుఁగులనురోసి." అచ్చ. బాల. కాం. (వృత్తియందుపాత్రమాత్రపరము. కంచుకుండ. మొ.) (సంస్కృతమునందుఁజెప్పఁబడనియర్థములనేకములు తెనుఁగు గ్రంథములయందుఁ జెప్పఁబడియుండుటంజేసి దీనిని వైకృతముగానే గ్రహింపనలయును.)

కుండకీటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చెడిపోయినబ్రాహ్మణస్త్రీకొడుకు; 2. దాసినికామించినవాఁడు; 3. చార్వాకవచనదత్తుఁడగువాఁడు.

కుండగోఁకరి. ద్వ. విణ. (కుండగోఁకు+అరి.) వంటవాఁడు, బొదనికుఁడు. "ద్వి. కుండగోఁకరిఁదేసికునలయేశులకు, నండిపెట్టఁగఁజేసి." నళ. ౨, ఛా.

కుండపోఁగులు. ద్వ. వి. బ. కుండలవిశేషము. "సీ. కుండపోఁగులుచిప్ప గొడ్డండ్లు సెలగోలలూప్పారుపలువంకయుంగరములు." నీలా. ౩, ఆ.

కుండమార్చు. ద్వ. స. క్రి. ఒకటినిచ్చి మఱియొకటిని బుచ్చుకొను.

కుండమార్పు. ద్వ. వి. ఒకటినిచ్చిమఱియొకటినిబుచ్చుకొనుట, వినిమయము. "చం. డాంశుసుతు పోల్కిఁగుండమార్పులుగాక." కా. ౫, అ.

కుండము. సం. వి. అ. న. 1. వంటకుండ; (ఈ యర్థమునందిది ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగు.) 2. గుడిలోనిగుంట; 3. నిప్పులగుండము; 4. తూనికగుండు. పుం. కొండ.

కుండలము. సం. వి. అ. న. 1. పోఁగులు; 2. గుండ్రన; 3. త్రాడు.

కుండలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉప్పి?; 2. తిప్పతీఁగ; 3. కుండలాకారనృత్యము, గొండ్లి. "ఏ, గీ. దండలాసకవిధమునుగుండలియును." భార. విరా. ౧, ఆ.—న్. పుం. 1. పాము; 2. సెమలి; 3. వరుణుఁడు. విణ. పోఁగులుగలవాఁడు.

కుండలించు. సం. స. క్రి. సున్నచుట్టు. "క. పురకాంతలకానులకున్, సరిపడదని బ్రహ్మయాకసమువారసివే, సరిదానిఁగుండలించిన, సరణిన్ దివిముట్టియచటిసాలంబలరున్." చంద్రా. ౧, అ.

కుండలీకరణము. సం. వి. అ. న. సున్నచుట్టుట.

కుండానుగు. ద్వ. వి. (కుండ+అనుగు.) గోరక్షి?.

కుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కమండలువు, గిండి.

కుండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మగఁడుండఱంకుమగనికిఁబుట్టినకొడుకు.

కుండ్రుణాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లబల్లి.

కుంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈఁటె; బల్లెము. (అని కొందఱు.) 2. అడవిగోధుమలం.

కుంతలము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెంద్రుక; 2. నాఁగలి; 3. యవలు; 4. ఒకానొక దేశము.

కుంతాలము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీతాళము?.

కుంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పాండురాజుపెండ్లాము; 2. రేణుకయను గ్రంథద్రవ్యము; 3. గుగ్గిలపుఁజెట్టు.

కుంథనము. సం. వి. అ. న. మూలుగు.

కుంద. వై. వి. స్తంభము*.

కుందకము. దే. వి. 1. అభ్యంతరము; 2. లోపము.

కుందనము. దే. వి. అపరంజి.

కుందము. సం. వి. అ. పుం. న. మొల్ల?. పుం. 1. ఒక నిధి; 2. బండికంటి తిరుగుడు.

కుందారము. సం. వి. అ. పుం. వరాహము, పంది.

కుంది. దే. వి. తొయిలోనగువానిచేఁ జేయఁబడిన కుదురు.

కుందికాళ్లు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. అందలము.)

కుందియన. దే. వి. కుంది. "నీ. పసిండికుందియనలో పలఁబట్టు పొత్తుల యొత్తున నెఱగికూర్చుండ నేర్చె." వి, పు. ౭, ఆ.

కుందు. దే. అ. క్రి. 1. క్రుంగు; "దిగ్గజముల్ మద మేదికుంఁజె." భార. ఆర. ౮, ఆ.—2. తగ్గు; "వ. వెసకుందక వేగిరంపుఁబయనంబులయ్యునుబ్రజ లసోలాకుపడనీక." భార. విరా. 3, ఆ. — 3. దుఃఖించు; 4. కాలుచక్కఁగా నేలనానించక నడచు; 5. శోకించు. "గీ. బ్రహ్మచర్యమునఁదపంబులనుత్తమ, దానములనుబడయఁదలఁచునట్టి, గతులకంటె సౌఖ్యకారిణి యగుగతిఁ, బొందెనీసుతుందుకుందనేల." భార. ద్రో. ౨, ఆ. — వి. 1. తక్కువ; "పెచ్చుకుందాడియు." వై. 2, ఆ.— 2. దుఃఖము; 3. శోకము.

కుందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వెన్నుఁడు.

కుందురుకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అందుగు. (రూ. కుందరుకి.)

కుందురువు. సం. వి. ఉ. పుం. కుందురుష్కమనెడు గంధద్రవ్యము. (రూ. కుందరువు.)

కుందుటెల్లు. దే. వి. ఇక్ష్వారిక.

కుందువు. సం. వి. ఉ. పుం. కుందురుష్కమను గంధద్రవ్యము.

కుందెన. దే. వి. 1. కుంది; 2. ఓలగుంట. "చ. నురుచిరకామినీమణులుశోభితలీలలరత్నమండలీ, ఖచితముకాంచనోజ్జ్వల వికస్వరరూపమునైనకుందెనన్, బ్రచురవిశేషధాన్యమిడిపాడుచుదంచిరికంకణధ్వనుల్, రుచిరములై జనానలికిలోలతమిక్కిలిచేయుచుండఁగన్." భాగ్లా. ౪, ఆ. 3. ఒకాసొక చెట్టు. (కుందియనయొక్కరూపాంతరము.)

కుందెనగిటి. దే. వి. కుందెనగుడి అను బాలక్రీడావిశేషము.

కుందెనగుడి. ద్వ. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "నీ. చిట్లపొట్లాకాయ సిరిసింగణాపత్తి గుడుగుడు గుంచాలుకుందెనగుడి." కాళ. 3, ఆ.

కుందెలు. దే. వి. కుందేలుయొక్క రూపాంతరము. "వంటయిల్ కుందెలుచొచ్చె." భార. ఆది. ౬, ఆ.

కుందేటికొమ్ము. దే. వి. (కుందేలు+కొమ్ము.) గడ్డడెనుము, శశశృంగము. విణ. శూన్యము.

కుందేలు. దే. వి. చెవులపోతు, శశము.

కుంపటి. దే. వి. చలికాఁచుకొనుటలోనగువానికై నిప్పుకలంచెడు పాత్రవిశేషము, హసంతి.

కుంపె. దే. వి. తాంబూలపాత్రము. (చూ. కంపె.)

కుంపెరుగు. దే. వి. (కుండ+పెరుగు.) అడుగుపెరుగు, ద్రప్సము. "ఎ, గీ. కుంపెరుగునాఁగద్రప్సమగును." అం, భా. ద్వి. వై.

కుంపిణి. ఆం. వి. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారు.

కుంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యూపముచుట్టుమిక్కిలి దుర్గమముగానిడినవెలుగు. యజ్ఞశాలకుఁజుట్టు నిడినవెలుగు. (అని కొందఱు.)

కుంభకము. సం. వి. అ. పుం. ఊపిరి బిగఁబట్టుట.

కుంభకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కులాలుఁడు, కుమ్మరి.

కుంభము. సం. వి. అ. న. నగ్గిలపుఁజెట్టు. పుం. 1. కుండ; 2. ఏనుఁగుకుంభస్థలము; 3. ఒకరాశి.

కుంభసంభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగస్త్యుఁడు; 2. ద్రోణుఁడు.

కుంభాండము. సం. వి. అ. పుం. గుమ్మడి. దు. ఒకానొకరాక్షసుఁడు.

కుంభాభిషేకము. సం. వి. అ. పుం. క్రొత్తగా గుడికట్టించి అందు ప్రతిష్ఠచేసిన విగ్రహమునకు కుంభమునం దుదకమునించి మంత్రపూతమైన ఆ యుదకముచేత చేయించెడు స్నానము.

కుంభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కలిగొట్టు; 2. పినగుమ్ముడు; 3. తీఁగపాఁచి; 4. పంటకుండ. న్. పుం. 1. ఏనుఁగు; 2. కుమ్మరవాఁడు; 3. మొసలి.

కుంభించు. సం. స. క్రి. (ఊపిరి.) బిగఁబట్టు.

కుంభిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తీఁగపాఁచి.

కుంభిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

కుంభీనసము. సం. వి. అ. పుం. 1. విషజ్వాలలు క్రక్కెడు పాము; 2. పాము.

కుంభీరము. సం. వి. అ. పుం. నక్రము, మొసలి.

కుంభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వైశికుఁడు; 2. కుంభకర్ణునికొడుకు.

కుకరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఈచఁబోయిన చేయిగలవాఁడు.

కుకుందరము. సం. వి. అ. న. పితేఁడిమీఁదిగుంత.

కుకూలము. సం. వి. అ. న. వసినాటినగుంట. పుం. కుమ్ము. (చూ. అగ్ని.)

కుక్క. వై. వి. వేపి, శునకము. విణ. కుత్సితము*.

కుక్కగొడుగు. ద్వ. వి. పుట్టగొడుగు, ఛత్రాకము.

కుక్కతోకసి. వై. వి. ఫణిర్జకము.

కుక్కపాల. ద్వ. వి. పటపత్రిక¶.

కుక్కబూరుగు. ద్వ. వి. బూరుగుదినుసు¶.

కుక్కముల్లు. ద్వ. వి. వ్యాధివిశేషము.

కుక్కమూతిపిందె. ద్వ. వి. కాపుడిగినప్పుడు గలిగెడు కుక్కమూతివంటి మూతిగలపిందె.

కుక్కమేడి. ద్వ. వి. కాకోదుంబరిక¶.

కుక్కహాయింట. ద్వ. వి. శ్వానబర్బర¶.

కుక్కి. దే. వి. 1. పల్లము; 2. త్రాళ్లువదలి పల్లము పడినమంచము. "ఉ. కొఱమాలినకుక్కిమీఁదనీ, యోజ నవాథుపాటుపడనోగితమై తెమదీయవల్లభా." భో. ౫. ఆ.—విణ. లోఁతు. "ద్వి. ఆకుక్కినూతిలోనారీతినున్న, యాకవి సుతఁగాంచి యద్భుతంబంది." భాగ. ౯, స్క.

కుక్కివడు. ద్వ. అ. క్రి. (కుక్కి+పడు.) పల్లముపడు. "గీ. కుక్కివడినమిగులఁగొంగోడువోయినఁ, గుఱుచయైనమిగులఁగొంచెమైన, మలినమైనసేత పలుచనైననునల్లు, లున్ననుల్కమంచమొప్పదండ్రు." వి, పు. ౪, ఆ.

కుక్కుటము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోడి; 2. కపటము; 3. కుక్క; 4. మిణుఁగుఱులు.

కుక్కుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుకోడి; 2. అసత్యపునడక.

కుక్కుభము. సం. వి. అ. పుం. ఆలజము, గంపపులుఁగు.

కుక్కురము. సం. వి. అ. న. 1. గండివనము¶; 2. మాచిపత్రి¶. పుం. కుక్క.

కుక్షి. సం. వి. ఇ. పుం. జఠరము, కడుపు.

కుక్షింభరి. సం. విణ. ఇ. పొట్టపోసికొనువాఁడు.

కుచందనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱ్ఱగందము; 2. కుష్ఠము; 3. బుజేపత్రి.

కుచము. సం. వి. అ. పుం. స్తనము.

కుచరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరులదోషమును చెప్పెడువాఁడు. నికృష్టపుమాటలాడువాఁడు. (అని కొందఱు.)

కుచానసము. సం. వి. అ. న. చూచుకము.

కుచ్చితము. వై. విణ. నాలి, కుత్సితము.

కుచ్చితుఁడు. వై. విణ. చెనఁటి, కుత్సితుఁడు.

కుచ్చె. వై. వి. వస్త్రభంగము, నెఱి*.

కుచ్చెతీయు. ద్వ. స. క్రి. (రత్నములను) సానఁబట్టు.

కుచ్చెల. దే. వి. 1. ఎనిమిదిగొఱ్ఱులకొలఁది; "ఉ. పాంథకోటులన్, గుచ్చెలపట్టునం దెరువుకొట్టుదురప్పురివారభామినుల్." చంద్రా. ౧, ఆ.—2. కంకులతోడి జొన్నచొప్పలోనగువానిప్రోగు.

కుచ్చెళ్లు. వై. వి. బ. (కుచ్చె+లు.) 1. ఆఁడుదానికోక కుచ్చె, పలిభము*; 2. బాలికాక్రీడావిశేషము*. (చూ. అచ్చనగండ్లు.)

కుచ్చేలిగంత. వై. వి. సన్న్యాసులులోనగువాఁడుధరించెడు బొంత. "ఉ. గ్రుచ్చినరత్నరాజిరుచిగుచ్ఛములుంబలువన్నెపట్టునూ, ల్కుచ్చులుఁగల్గి యొప్పుతనకుచ్చలిగంతయు." పర. ౧, ఆ.

కుచ్చేలిబొంత. వై. వి.——పై.——"సీ. చెలువగు కలువమొగ్గలుజడల్ గానాఁచుపాలుపైనకుచ్చలిబొంతగాఁగ." య. 3, ఆ.

కుచ్చే. వై. వి. 1. పట్టులోనగువానికుచ్చు; 2. బ. కొనచెవినుంచుకొనెడి భూషణవిశేషము*; 3. స్త్రీలు జడయందుఁజేర్చియల్లుకొనెడిభూషణవిశేషము*.

కుచ్చేమీను. వై. వి. మిక్కిలి పుచ్చముగలచేఁప, గండోలము.

కుచ్చేలమెకము. వై. వి. (కుచ్చులు+మెకము.) చమరీమృగము.

కుజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సీత; 2. పార్వతి. అ. పుం. ము. చెట్టు.

కుజంభిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంపి దోఁచుకొనుదొంగ.

కుజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుత్సితపురుషుఁడు.

కుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగారకుఁడు; 2. నరకాసురుఁడు.

కుటజము. సం. వి. అ. పుం. కొండమల్లె¶. (ఇది వర్షర్తువునఁ బూచును.)

కుటజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగస్త్యుఁడు; 2. ద్రోణుఁడు.

కుటన్నటము. సం. వి. అ. న. కయివడీముస్తె¶. పుం. దుండిగము¶.

కుటపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంటితోఁట; 2. ధాన్యమానవిశేషము. డు. ఒకానొకముని.

కుటము. సం. వి. అ. పుం, న. కుండ. పుం. 1. గుడిసె 2. చెట్టు.

కుటరము. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుచిలికెడు కంబము, తిరిగంబము.

కుటాక. దే. వి. పక్షివిశేషము.

కుటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బుడిసి. ఈ. స్త్రీ. 1. గుడిసె; 2. నీళ్లుమోసెడు పనికత్తె; 3. మురయనెడు గంధద్రవ్యము.

కుటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుడిసె.

కుటిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకయేఱు. విణ. వంకరైనది.

కుటిలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంగలవాఁడు వెండ్రుక లూడఁదీసెడుసాధనము, తండసము.

కుటీరము. సం. వి. అ. పుం. గుడిసె.

కుటుంబము. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లాముబిడ్డలులో నగువారు.

కుటుంబి. సం. వి. న్. పుం. కుటుంబపోషకుఁడైనవాఁడు.

కుటుంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుటుంబపోషకురాలగు స్త్రీ.

కుటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జాతిపనివాఁడు.

కుట్టకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదించువాఁడు.

కుట్టడము. దే. వి. కుట్టుపని. "సీ. అవికకుట్టడపుఁదోరపునిగ్గుజంటీలు తనులతాద్యుతికిఁగైదండయొసఁగ." శుక. ౧, ఆ.

కుట్టనము. సం. వి. అ. న. ఛేదనము.

కుట్టని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంటెనకత్తె.

కుట్టమితము. సం. వి. అ. న. దంతపీడవాదులచేఁ గోపభావమభినయించినను లోపలమిక్కిలియానందముపొందునట్టి స్త్రీలయొక్క శృంగారచేష్టావిశేషము.

కుట్టాకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కుట్టకుఁడు.

కుట్టారము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతము, కొండ.

కుట్టారుగలు. దే. వి. బ. (కుఱుచ+ఆరుగలు.) కోద్రవవిశేషము.

కుట్టావలు. దే. వి. బ. (కుఱుచ+ఆవలు.) సర్షపవిశేషము.

కుట్టిమము. సం. వి. అ. పుం, న. జాతికట్టనపునేల, నెలకట్టు. పుం. దానిమ్మ.

కుట్టియ. దే. వి. గుదస్థానము.

కుట్టు. దే. స. క్రి. 1. ఆకుకుట్టు; 2. గుడ్డలుకుట్టు; 3. తేలులోనగునవికుట్టు. "గీ. మధువుఁగొనుమత్సహించినమనుజుఁబట్టి, కుట్టినిర్జించుమధుకరకులమునట్లు." భార. ఆర. ౧, ఆ. (ఇట్లుచీమకుట్టెను. మొ.) వి. 1. కుట్టుదు; 2. పాయిలోక్రిక్కిఱిసియుండు బూడిదలోనగునది; 3. కొంచెపు కడుపుసొప్పి.

కుట్టుకాఁడ. ద్వ. వి. చెవికుట్టుకమ్మి, కుట్టుపోఁగు.

కుట్టుడాకు. దే. వి. (కుట్టుదు+ఆకు.) పుల్లియ, విస్తర.

కుట్టుడు. దే. వి. కుట్టుట.

కుట్టుపోఁగులు. దే. వి. బ. ఉంగరమువంటి వట్టిపోఁగులు.

కుట్టుపోయు. దే. స. క్రి. కుట్టు.

కుట్టుసుఱు. దే. వి. (కుఱుచ+ఉసుఱు.) కొంచెము మిగిలియున్న ప్రాణము.

కుట్టె. దే. వి. కుట్టియయొక్కరూపాంతరము.

కుట్మలము. సం. వి. అ. న. నరకవిశేషము. పుం. అరవిరి మొగ్గ.

కుత్స. దే. విణ. కుత్సితము. "లేఁగుత్సనునుంగవుకొగలుగుకోమలి." విజ. ౨, ఆ.

కుత్సపువాఁడు. దే. వి. కుట్టుపని చేయువాఁడు, సాచికుఁడు.

కుతరము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) కుటరము.

కుతారము. సం. వి. అ. పుం. స్వధితి, గొడ్డలి.

కుతేరకము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగద్దెర.

కుడతా. హిం. వి. చొక్కాయి.

కుడపము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యమానవిశేషము, మానిక.

కుడి. దే. వి. కుడుపు. "క. కడుపునకందియునందని, కుడి." పంచ. నా. ర, ఆ.—విణ. అపసవ్యము. (కుడికన్ను, కుడికాలు, కుడిచేయి, కుడిప్రక్క. మొ.)

కుడితి. దే. వి. బియ్యములోనగువాని కడుగునీరు, తండురీణము.

కుడినీరు. ద్వ. వి. త్రాగఁదగినజలము. "కుడినీరుమేడలు." వసు. ర, ఆ.

కుడిపి. వై. విణ. కురూపి. "క. గ్రక్కునవెలువడితనచేఁ, జుక్కలగుదివోలెనున్న సురుచిరహారం, బక్కుడిపియఱుతవైచుచు." భో. ౫, ఆ.

కుడిమివాఁడు. దే. వి. పాములవాఁడు, విషవైద్యుఁడు.

కుడియడుగుపరుపడి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

కుడిశము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యవిశేషము.

కుడుంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాదరిల్లు; 2. బోడతరము.

కుడుక. దే. వి. తక్కెడతట్ట. "గీ. అక్కపోతమున్న తక్కెడకుడుకవ్రేఁగైన." శేష. ౨, ఆ.

కుడుచు. దే. స. క్రి. 1. అనుభవించు; "క. అప్పుడ తఁడటులుసెప్పఁగఁ, దప్పఁదలంచినఫలంబుతగఁ గుడువకపోఁ, జొప్పడుసె." భార. శల్య. ౧, ఆ. (దిగులుకుడిచి ఇత్యాదులయందుదిగులునుబొందియనియర్థము.)—2. త్రాగు; (చన్నుగుడిచెను.) 3. భుజించు. "వాసవనందనుఁడు కుడువఁ గుడువఁ." భార. ఆది. ౫, ఆ.

కుడుపరి. దే. విణ. (కుడుపు+అరి.) 1. అనుభవించువాఁడు; 2. భుజించువాఁడు. "సీ. తెలిగడలినిగరువలికుడుపరిదొర పఱపుపయినిదురబెరయునుతీయ." అచ్చ. ఆర, కాం.

కుడుపు. దే. ప్రే. కుడువఁజేయు. వి. 1. అనుభవము; "క. ఎడపడకుండంగుడిచిన, కుడుపుప్రమాణంబుగాదుకొన్నతెఱంగున్, బడసినతెఱఁగునుదెలుపని, యడికుడుపునఁబాడిగెలువ దభినవదండీ." విజ్ఞా. వ్య, కాం.—2. భోజనము. "గీ. కుల్యయందుఁద్రిరాత్రమ్ముకుడుపు దక్కి." భార. ఆను. ౨, ఆ.

కుడుము. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము, మోదకము.

కుడ్చు. దే. స. క్రి. కుడుచుయొక్కరూపాంతరము.

కుడ్యకారుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. గోడపెట్టువాఁడు.

కుడ్యమత్స్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బల్లి.

కుడ్యము. సం. వి. ఆ. న. 1. గోడ; 2. పూఁత.

కుణకము. సం. వి. ఆ. పుం. పిల్ల. "వ. మఱియానాభరతుండునిత్యనైమిత్తికక్రియాకలాపంబునిర్వర్తించునెడనంతనంతలేచి హరిణకుణకంబుంజూచుచుఁగించిత్స్వస్థహృదయుండై దానివాశీపరంపరలనభినందించుచుఁజుంబనాదులంబ్రీతిచేయుచు నతిమోహంబునం బెంచుచుండునెడ." సం. "తస్యహవాఏణకుణక ఉచ్చైస్తరాంతస్థికృతనిజాభిమానస్యా హరహస్తత్పోషణ పాలన ప్రీణనలాలనానుధ్యానేనాత్మనియమా స్సహయమాఃపురుషపరిచర్యాదయఏకైకశఃకతిపయేనాహర్గణేననియుజ్యమానాః కిలసర్వఏవోదవసన్." భాగ. ౫. స్కం. ౧, ఆ.

కుణపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. పీనుఁగు; 2. దుర్గంధము.

కుణి. సం. వి. ఇ. పుం. నందివృక్షము. విణ. ఈచఁబోయిన చేయిగలవాఁడు.

కుణుంజము. సం. వి. ఆ. పుం. వనవాస్తుకము, చెంచలికూర.

కుతకుత. దే. వి. ఉడుకుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (తుకతుకకు మాఱురూపము.)

కుతపము. సం. వి. ఆ. పుం, న. 1. దినముయొక్క యెనిమిదవ భాగము; (చూ. దినము.) 2. వాద్యము; 3. మేకత్రుప్పుటి కంబళి; 4. దర్భ.

కుతపుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. తోడఁబుట్టినదాని కొడుకు; 2. సూర్యుఁడు.

కుతస్త్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) అసభ్యము. (మాట.)

కుతిక. దే. వి. కుత్తికయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. ఈయవివేకపుంబనులకిట్లు తొడంగితివొప్పదింతయ, న్యాయముగాలిఁబోయెడుదురాగతముల్ విని పాపబుద్ధిన, యోయియిటువంటిముద్దుల సహోదరిముందల పట్టియీడ్చికో, కోయనికూయఁగాఁగుతికఁగోసినలోకమువారుతిట్టరే." విపు. ౭, ఆ. (చూ. కుత్తిక.)

కుతికంటు. దే. వి. (కుతిక+అంటు.) బంగారుతేకుతోఁబట్టెగామెడకంటియుండునట్లు చేసియుంచుకొనెడుస్త్రీభూషణవిశేషము. "సీ. బొగడలంవానుఁగ్రోవులు తీఁగె మెడనూలు కుతికంటు సరిపెణ గుండ్లపేరు." హంస. ౨, ఆ.

కుతినీ. దే. వి. ఒకదినుసుపట్టు. "సీ. కుతినీతలూడతళ్కుపసిండిచందువానిలువుటద్దములుపన్నీటిగిండ్లు." రసి. ౫, ఆ.

కుతిల. దే. వి. బాధ. "సీ. వినునృపాలకయూళ్లవెంబడిదేవరగుళ్లపంచలఁజేరి కుతిలఁగుడిచి." హరిశ్చ. ౪, ఆ. (చూ. కుతిలపెట్టు.)

కుతిలపడు. ద్వ. అ. క్రి. బాధపడు. "క. మితికడచినబుణదాతలు, వెతపెట్టఁగనూరుచొరకవెలివెలిఁదిరుగన్, దతిఁగూడులేకయాఁకటఁ, గుతిలపడునతండుగువ్వకుత్తుకతోడన్." పాండు. 3, ఆ. (ప్రే. కుతిలపఱచు.)

కుతిలపాటు. ద్వ. వి. కుతిలపడుట. "సీ. ఎఱుఁగఁడుమత్తిల్లిపరఁటిపుట్టుపుగ్రుక్కఁగొనినయప్పుడుగలకుతిలపాటు." య. ౧, ఆ.

కుతిలపెట్టు. దే. స. క్రి. బాధించు. "ఎ, గీ. అరాజకత్వ, దోషజాతమైనదురితబాహుళ్యంబు, కుతిలపెట్టభూమియతలమునకుఁ, బోవ." సం. "తతఃకాలేనపృథివీపీడ్యమానాదురాత్మభిః." భార. శాం. ౨, ఆ.

కుతుక. దే. వి. కంతము. "సీ. చేతముమ్మొనవాలుచిలువనూడిగములునొసలమిక్కిలికన్నువిసపుఁ

గుతుక." రాజ. 3, ఆ. (ఇట్లు ఉకారమధ్యము గాను బ్రతులయందుఁ గానఁబడుచున్నదిగాని యట్టిదయని నిర్ధారణచేయుటకుఁ దగిన ప్రయోగము దొరకినదికాదు.)

కుతుకము. సం. వి. అ. న. అనుభవింపని కోరికయం దలియాస, తని.

కుతుపము. సం. వి. అ. పుం. చేతిసిద్ధె.

కుతువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. సిద్ధె.

కుతూహలము. సం. వి. అ. న. 1. కుతుకము; 2. నాయికకు మనోజ్ఞమైన వస్తువును చూచుటయందుఁగల లోలత్వము. విణ. ప్రశస్తము.

కుత్కులము. సం. వి. అ. పుం. కొండ. "ఉ. వీలకకాలజిత్పముఖవీరులనున్నకుశాశుగాహతిన్, గూలికిరక్తధారలుబుగుల్కొనలక్ష్మణుమ్రోలధాతుకు, త్కులమునాల్గుపంకలనతిత్వరమాణసమీరవర్తనో, న్మూలితసంప్రఫుల్లసుమనోభరకింశుకవాటికైపడిన్." జై. ౬, ఆ. (కొన్ని నిఘంటువులయందుఁ గుకీలమనియునున్నది.)

కుత్తిక. దే. వి. గొంతు, కంఠము. "ఎ, గీ. హత్తిమిత్తి చందంబునహత్తివెడఁద, కత్తిఁగుత్తికనుబిత్తానఁగత్తిరించి, సత్తిమత్తిల్లబలిచేసెసత్తినొక్కఁ, డవనిపతియిచ్చుమేలుమేలనుచుమెచ్చ." చంద్రా. ౨, ఆ.

కుత్తుక. దే. వి. కుత్తిక. (చూ. కుతుక.)

కుత్స. సం. వి. అ. స్త్రీ. నింద, దూఱు.

కుత్సనము. సం. వి. అ. న.——పై.——

కుత్సించు. సం. అ. క్రి. రోఁతపడు. "సీ. కుత్సింపకుంటెట్టు లుత్సర్గవిణ్మూత్రలాలాద్రవశ్లేష్మజాలమునకు." కాశీ. ౪, ఆ.—స. క్రి. దూఱు.

కుత్సితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నికృష్టము, కీడ్వడినది.

కుథము. సం. వి. అ. పుం. 1. దర్భ; 2. ఏనుఁగుమీఁదఁబఱచెడి యొఱ్ఱకంబళి. చిత్రకంబళము. (అని కొందఱు.) (ఈ యర్థమునందాకారాంత స్త్రీలింగమును గలదు.)

కుదప. దే. వి. రొంపిదుక్కి.

కుదరము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము. "శ్లో. కుదరస్సాప్యశ్వకారస్తుక్షారః పాకలోజుహూరాణః." అ, పా. ద్వి. క్ష.

కుదించు. దే. ప్రే. కుదియించు, కుదియఁజేయు. "జమదగ్ని సూనుగర్వముఁగుదించి." జై. ౬, ఆ.

కుదికిలఁబడు. దే. అ. క్రి. ముఖముపైకెత్తుకొని ముడ్డిసేలమోవగొంతుగూర్చుండు. "ద్వి. కుదికిలఁబడితన్నుకొనగుండెలవియఁ, గదిసియున్నీలుమోఁకాళ్లఁదాటించె." రంగ. యు. (స్వార్థమునపడు.)

కుదికిలు. దే. అ. క్రి.——పై.——"న. అచ్చోరవకువాసుదేవుండుసీసకంబునంబూఁచిన శైసేయుండుకుదికిలిగదనుడాకేలదాపించిన." ఉ, హరి. 3, ఆ.

కుదియు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు; "సీ. మదినిగిర్చిన మాటమగువనీ పెంపునఁ గుదిసినా నాలుకతుదికి రాదు." భార. విరా. ౨, అ.—2. క్రుంగు; "ఎ, గీ. కడునువ్రేఁగు, గలుగునట్టిపంటకట్టియమోపట్టు గుదియమోచితెచ్చె." భార. అశ్వ. 3, ఆ.—3. తగ్గు; "మొదలఁబెనిచిపిదపఁగుదియింప." ఆ ము. ౪, ఆ.—4. మఱలు, నివర్తిల్లు. "లలిఁబ్రసరించు నింద్రియములంగుదియించి." మార్క. 3, ఆ.

కుదిర. వై. వి. గుఱ్ఱము. "సీ. వెలిపట్టునిద్దంపుఁదళుకులపుట్టంబుమెలపారుపులుఁగుభంజళులకుదిర." కవిస. ౧, ఆ.

కుదిరిక. దే. వి. 1. అమరిక; 2. నిలుకడ; 3. నెమ్మది.

కుదిలిక. దే. వి. కుదులుట.

కుదుకనగోలు. దే. వి. వంచన. "ద్వి. కుదుకనగోలు కైకొనకనాధనము, వదలఁముమున్ను విశ్వామిత్రుఋణము, మితితోడఁజెల్లించిమీఁదనెట్లయిన, ధృతిఁదీర్తునీబత్తెదినములలెక్క." "ద్వి. ఆలిని బుత్రునినంగడిఁబెట్టి, కాలకౌశికుఁడనుకష్టునకమ్మి, కూర్చినధనమెల్లఁగుదుకనగోలు, నేర్పునఁగైకొంటినీకుసిద్ధించె." హరిశ్చ. ౨, భా.

కుదుమ. దే. ప్రే. కుదించు. "ఎ, గీ. కదిసినుగ్గోళ్లకొనలనుగుదిచిపట్టి." య. ౨, ఆ.

కుదుప. దే. వి. 1. దుర్మాంసపిండము; 2. వంచన. "చ. అసురేశ్వరుఁడప్పుడుకాలుఁజేయిలా, వఱిరభసంబునంగుదుపనక్కఁడనిక్కడనూడఁజూచిమై, గిలుపఁగ." నిర్వ. 2, ఆ.

కుదుపు. దే. విణ. స్వభావమునఁగాలులేనివాఁడు, పంగువు. "ఉ. దేనతలెల్లఁదక్కుఁగలదీవులకుఁదివికేసునట్టిచోఁ, బోవఁగలేకకుంటికుదుపుంజిఱువేల్పులుదైత్యదానవుల్, సేవకులైమహీవిభునిచేనధికారనియోగవృత్తికై, జీవితమందనిల్చిరిత్యజింపఁగఁజాలకజన్మదేశముల్." కాశీ. ౫, ఆ. "గీ. కుంటికుదుపులశక్తులుకుష్ఠరోగు, లంధులును వృద్ధులునుబాలురాదిగాఁగఁ, గాళికరుగంగలేని

పిసాచులెల్ల, మోక్షమును బొందుదురుగాకదక్ష వాటి." భీ. ౫, ఆ.

కుదురు. దే. అ. క్రి. 1. అనుకూలమగు; 2. స్థిరమగు; 3. స్వస్థమగు. వి. 1. అమరిక; 2. అగసాలె వానికుంపటి; "గీ. బొమ్మయను పేరియగ సాలె పూఁటచెలిని, గోరియలరించుటకుఁజదల్కుదుటఁగాఁచి, నీటముంచిన మేటివన్నియపసిండి, పూచెయనఁగ్రుంకుఁగడలిలోఁబ్రొద్దువ్రాలె." నీలా. 3, ఆ.—3. నిలుకడ; 4. నెమ్మది; 5. కుండలోనగునవికుదిరికగానిలుచుటకేర్పఱచినపీఠము; "వ. ఉపేంద్రాయేప్రకారంబునను వార్ణవంబుడగ్గతితరువవచ్చు. దీనికిఁదేరునుగుదురునుగవ్వంబును నేనిగావలయు." విర. 3, ఆ.—6. పాదు; "చ. కలికియొకర్తురామని జగత్త్రయమోహనరూప దివ్యమం, గళపటువిగ్రహంబుపసఁ గాంచుత మింగటిఁబూనిమేఖలా, నలయముఁగీలుకొల్పమ అవందిగజాతినయప్పుడవ్వధూ, కులమణికోమలాంగలతకుంగుదురుంబలె నొప్పెఁ జుట్టునన్." రామా. ౪, ఆ.—7. ప్రాపు. "క. కరితురగరథసమితిఁబొం, పిరివోయెడు నాదులక్ష్మి పెంపునకెల్లన్, సరసిరుహానన నీవకు, దురుగానొనరించెదన్ గుతూహలమెసఁగన్."భార. విరా. ౨, ఆ.

కుదురుకొను. దే. అ. క్రి. కదలకనిలుచు, నెలకొను. "కుదురుకొనన్ గిరీంద్రములు." విక్ర. ౨, ఆ. (ప్రే. కుదురుకొలుపు.)

కుదురుచే. దే. ప్రే. కుదురఁజేయు, కుదిరించు. (రూ. కుదుర్చు.)

కుదురుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. నెలకొను; 2. స్థిరపడు. (రూ. కుదుర్పడు. "క. అనవినికిరీటికర్ణను, తు నిమస్తమురథముపైఁగుదుర్పఱచి." జై. ౭, ఆ.) (ప్రే. కుదురుపఱచు.)

కుదురుపాటు. ద్వ. వి. కుదురుపడుట.

కుదులు. దే. అ. క్రి. అదురు, చలించు.

కుదువ. దే. వి. తాకట్టు, ఆధి.

కుదువపెట్టు. దే. స. క్రి. తాకట్టుంచు.

కుద్దాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్రవ్వునట్టి యొకానొకసాధనము, గుద్దలి; 2. కాంచనము.

కుధరము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతము, కొండ.

కునటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మణిసిల. నేపాళదేశపు మణిసిల. (అని కొందఱు.)

కునాశకము. సం. వి. అ. పుం. తీఁటకసింద.

కునికిపడు. ద్వ. అ. క్రి. తూఁగిపడు.

కునికిపాటు. ద్వ. వి. తూఁగిపడుట, ప్రమాల.

కునుకు. దే. అ. క్రి. తూఁగు.

కున్న. వై. వి. కూనయొక్కరూపాంతరము. (బిడ్డకు.—"క. నిన్నింతవానిఁజేసిన, యన్నాలుగుమోములతఁడుహరిపొక్కిటియం, దున్న వెలితమ్మియీనివ, కున్నయగుట తెలిసివిడువుకోపముతండ్రీ." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.)

కున్నఁడు. వై. వి. బాలుఁడు.

కున్నవము. సం. వి. అ. న. 1. గాజుచిప్ప; 2. పెద్దకుండ.

కుపసము. వై. వి. (కుప్పసముయొక్కరూపాంతరము.) 1. అరచట్ట; "సీ. గురుపత్ని నాకొక్కకుపసంబుఁగుట్టుముచలిగాలియొడలిపైఁబోలయకుండ." కాశీ. ౭, ఆ.— 2. నిడుచట్ట; 3. ఊనిక; 4. పాముయొక్కపైతోలు*. "ద్వి. కుపసంబులూడ్చిన క్రూరసర్పములనుపమింపనవుపులై." రా. యు, కాం. (చూ. కుప్పసము.)

కుపితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోపించినవాఁడు, క్రోధనుఁడు.

కుపూయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుత్సితము.

కుప్ప. దే. వి. ధాన్యములోనగువాని రాశి.

కుప్పఁగూర. దే. వి. కుప్పవడుట. "హేమమొసఁగెఁగుప్పఁగూరలుసమగ్రకుతూహలుఁడై." భార. అశ్వ. ౧, ఆ. "మ. సముద్యద్వేగుఁడైతోలితో, ప్పఱఁబెట్టెఁ శరజాలముఁ బిఱుఁదఁ గుప్పంగూరనాటించుచున్." నిర్వ. ౫, ఆ.

కుప్పతిలు. దే. అ. క్రి. కుప్పవడు. "కూలినభద్రనాగములుఁగుప్పతిలంబడుతేరులున్." జై. ౫, ఆ.

కుప్పనఁగూర. దే. వి. కుప్పవడుట. "క. అప్పుడుగురుపుత్రాద్రిం, గప్పఁగపజ్రోసమానకాండములు వెసన్, గుప్పనఁగూరవఅపసరుఁ, డప్పురుసఁదనమునకోర్చియతఁడుంబెఁగెన్." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. అప్పుడు సతియునుబతియును, నొప్పుగసమదృష్టిగుండిరుచితాసనులై, కుప్పనఁగూరలుగామరుఁ, డప్పువ్వుల కోలలేయునదనయ్యెనన్." భో. ౭, ఆ.

కుప్పము. దే. వి. 1. గ్రామము; 2. చెంబడివారిపల్లె.

కుప్పవడు. ద్వ. అ. క్రి. (కుప్ప+పడు.)కుప్పఁగాఁజేరు.

కుప్పసము. వై. వి. 1. అరచట్ట; "చమురైనతోల్కుప్పసంబు." ఆము. ౬, ఆ.—2. నిడుచట్ట; "ద్వి.

పన్నుగాముదుకకుప్పసములుతొడిగి, చెన్నార బ్రద్దలుచేతులఁబట్టి." రా. యు, కాం.—3. అవిక; "కుప్పసముల్వదల్చిరి." ఆము. ౫, ఆ.—4. పాముయొక్క పైతోలు*. "క. మంగళచరిత్ర యగుసీ, తాంగననపవాదభీతుఁడగునాకుఁద్యజిం, పంగఁదను నేడుదుష్టుఁ, జంగముతోలిప్రాత కుప్పసంబూడ్చుగతిన్." వై. ౬, ఆ.

కుప్పి. దే. వి. అవాకుప్పిపి.

కుప్పించు. వై. అ. క్రి. ఊపిరిపట్టు*. "పయికింగుప్పించిలంఘించుచోన్." రామా. ౬, ఆ.

కుప్పిగంతుకొను. ద్వ. అ. క్రి. దుముకు. "గీ. వ్యోమకేళుజడలనుండియవ్వాహిని, కుప్పిగంతుగొని నఁగ్రంగెధరణి." భో. ౭, ఆ.

కుప్పిగంతులు. ద్వ. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. కుప్పిగంతులు పిడిగుద్దులాటలు పిల్ల దీపులు గొబ్బిళ్లు గూవనాలు." వి, పు. ౭, ఆ.

కుప్పీలు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము.

కుప్పె. వై. వి. 1. మెడనిడుపుగాఁగలకాచపాత్రవిశేషము; "వ. కప్పురంపుఁగుప్పెలంగుప్పరించిన సరసమధురసంబులు." పా. ౨, ఆ.—2. గొడుగుమీఁదిగుబ్బ*; "ద్వి. పెడపెద్దపసిఁడికుప్పెలు మీఁదనెప్పఁ, బ్రవిమలంబగు నెనుబదివేలసంఖ్య, ధవళాతపత్రముల్ దనుజులుపట్ట." రా. యు, కాం.—3. ఇత్తడిలోనగువానితోఁజేసియెద్దుకొమ్ముకొనఁదగిల్చెడుఁగుబ్బ*; 4. స్త్రీశిరోభూషావిశేషము*; "ఎ, గీ. అడరు బెడఁగైన నిడువాలుజడసడల్చి, కుప్పెకన్నడసవరంపుఁగొప్పుఁబెట్టి, మురియుముంగిటనిలుచుండి మొలకనగవు, లెసఁగవిటభాగ్యరేఖయాహేమరేఖ." హంస. ౧, ఆ.—5. గిండిలోనగువానిమీఁదిమూఁత*. "క. చాలఁగనమృతముబాలుఁడు, క్రోలుటకైనినిచికనకకుంభంబులపై, నీలపుఁగుప్పెలునిలిపిన, పోలిక్కఁజను మొనలఁగప్పుపొలతికినొప్పెన్." లక్ష్మ. 3, ఆ.

కుప్పెంట. దే. వి. హరితమంజరిపి.

కుప్పెకోల. ద్వ. వి. బాణవిశేషము, క్షుద్రకము. "వ. సాత్యకితఱిమిమనమొననుఱుముచేయందొడంగి నద్రోణుండు మార్కొనియిరువదేనుకుప్పెకోలలనతనిచేతనేటులువడి." సం. "సాత్యకిఃపంచవింశత్యాక్షుద్రకాణాంసమార్పయత్." భార. ద్రో. 3, ఆ.

కుప్యము. సం. వి. అ. న. వెండి బంగారుఁదక్క తక్కిన లోహము.

కుబుసము. దే. వి. తలుపునకుఁ గ్రిందుమీఁదులనుంచెడు కూచము.

కుబేరకము. సం. వి. అ. పుం. నందివృక్షము.

కుబేరాక్షము. సం. వి. అ. పుం. బాలక్రీడావిశేషము. "సి. క్రీడించుసెకవేళ తోడిబాలురఁగూడియక్షీణగతిఁగుబేరాక్షకేళి." పాండు. ౪, ఆ.

కుబేరాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కలిగొట్టుపి.

కుబేరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ధనదుఁడు, వైఁడిఁడు.

కుబ్జ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పొట్లపి. అ. పుం. ము. 1. గజవిశేషము; 2. ఒకానొకచెట్టు. విణ. మఱుగుజ్జు.

కుబ్జిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొజ్జఁగపి. "కుబ్జికాభద్రతరణిర్బృహత్పత్రాతికేసరా, మహాసహా." ధన్వంతరినిఘంటువు.

కుమారము. సం. వి. అ. న. చొక్కపుబంగారు. పుం. 1. గుఱ్ఱపుపిల్ల; 2. చిలుక; 3. ఉలిమిరిపి.

కుమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కూఁతురు; 2. పెండ్లికానిపడుచు; 3. పార్వతి; 4. ఒకానొకయేఱు; 5. జంబూద్వీపము; 6. నల్లపిచ్చుక; 7. కలబందపి; 8. చేమంతిపి; 9. పిన్నగోరంట. (అని కొందఱు.) 10. విరజోజిపి.

కుమారిలు. దే. అ. క్రి. కుములు. "క. మానవతియిట్లుమానని, మానక్రోధములచేఁగుమారిలిచింతా, ధీనగతినుండమదిలో, నూనినప్రేమముననంబు జోదరుఁడనియెన్." పా. ౧, ఆ.

కుమారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడుకు; 2. బాలుఁడు; 3. స్కందుఁడు; 4. (నాట్యోక్తియందు) యువరాజు.

కుమి. దే. వి. కుసూలవిశేషము. "ఎ, గీ. తద్విశేషనామంబులుతనరుచుండుఁగొట్టెకూటుపాడకకుమి బొట్టయనఁగ." ఆం, భా. ద్వి. వై.

కుముఖము. సం. వి. అ. పుం. పంది.

కుముటు. దే. అ. క్రి. ఓకరకై కంఠబిలమున వికారమెత్తు. వి. ఓకరకై కంఠబిలమునెత్తువికారము.

కుముద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గుమ్ముడుపి; 2. చేఁకుపి. అ. న. ము. 1. ఎఱ్ఱదామర; 2. తెల్లగలువ. పుం. 1. నిర్ఋతిదిక్కునందలి యేనుఁగు; 2. ఒకానొక పాము.

కుముదబాంధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు, కలువవిందు.

కుముదిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పినగుమ్మడు?.
కుముదిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లకలువతీఁగ.
కుముదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక కోఁతి; 2. ఒకానొక రాక్షసుఁడు.
కుముద్వంతము. సం. విణ. (త్. ఈ. త్.) తెల్లకలువలు తఱుచుగాఁగలది. (దేశము.)
కుముద్వతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెల్లకలువతీఁగ; 2. కుశునిపెండ్లాము.
కుములు. దే. అ. క్రి. లోలోపలఁదవించు. "క. అని బుజ్జగించియొయ్యన, నెనరంటినమనముతోడ నెచ్చెలిపలుకన్, దనలోఁగుములుచుసీమం, తిని పైనిగనిగని వెలుఁగు నెలఁ గనిపలికెన్." చంద్ర.
కుమ్మకు. హిం. వి. సహాయము, తోడు.
కుమ్మర. వై. వి. కుండలుచేసి బ్రతుకుజాతి. (కుమ్మరవాఁడు. కుమ్మరది.) విణ. నలుపు*. (కుమ్మరగువ్వ, కుమ్మరపానిక. మొ.)
కుమ్మరగువ్వ. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము, ఖంజరీటము.
కుమ్మరిచెట్టు. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.
కుమ్మరిత. ద్వ. వి. కుమ్మరది.
కుమ్మరపురుగు. వై. వి. ఒకానొకపురుగు, యమకీటము.
కుమ్మరిపానిక. ద్వ. వి. కృష్ణముంజము?.
కుమ్మరిపోలికచెట్టు. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.
కుమ్మరిసారెచుక్క. ద్వ. వి. విశాఖానక్షత్రము.
కుమ్మరి. వై. వి. (కుమ్మర+ఇ.) కుమ్మరవాఁడు.
కుమ్మరించు. దే. ప్రే. కుమ్మరిలఁజేయు.
కుమ్మరింపు. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. "సీ. కన్నాత చాంగణ కందనంబు తిణింగి గొంతుమాఱును జేబ కుమ్మరింపు." ఆం, భా. ద్వి. క్ష.
కుమరిలు. దే. అ. క్రి. 1. నీళ్లలోనగునవి కుండలో నగువానియందుండఁపడు; 2. రాలు. "మిడిగ్రుడ్డులనిప్పులు కుమ్మరిలఁగ." హరి. పూ. ౫, ఆ.
కుమ్మి. దే. వి. కుమికి మొదటిరూపము. "సీ. మూసి ముల్లడిచి కుమ్ములకొల్చు పైమెత్తు లూడ్వఁడు పస్తైననుండుఁగాని." పాండు. ర, ఆ.
కుమ్ము. దే. స. క్రి. 1. నలియఁగొట్టు; 2. పొడుచు. వి. పొట్టునిప్పు, కుకూలము.
కుమ్ముసుద్ది. ద్వ. వి. సంకేతవృత్తాంతము.
కుమ్మె. దే. వి. పోటు. "క. కుమ్మెలుదాఁకినబంగరు, బొమ్మగములయెమ్మెఁగడకుఁబొమ్మను." సా. ౨, ఆ.
కుమ్మెలువోవు. దే. అ. క్రి. గాయుము. "ఉ. కుమ్మెలువోవనొక్కి చెలికోలినతేనియ కావిమోవితో." శకాం. ర, ఆ.
కుయి. దే. వి. 1. మొఱ; "మ. దవధూమంపుఁదమంబులోఁదమరసద్రవ్యంబుపంకేజబాం, ధవభానుప్రతతుల్ హరింపఁగుయి పెట్టన్వెళ్లుసూర్యారుకూ, పవితానంబనఁజూడఁజూడఁబుడమింబాటిల్లిపైవిప్పులై, యవసంబంచుల నాడఁగానెగసె వాత్యాళిన్ రజశ్శక్రముల్." ఆము. ౨, ఆ.— 2. రక్షణము. "సీ. పసులకైకుయివోయిపరులశస్త్రములచేననిలోనసమసినయట్టివారు." రుక్మాం. ౨, ఆ. (కుయ్యియొక్కరూపాంతరము.)
కుయ్యి. దే. వి. 1. మొఱ; "కుయ్యిడశక్తిలేదుదరగోళములోపలనున్నవాఁడ." భాగ. ౧, స్కం.— 2. రక్షణము.
కురంగము. సం. వి. అ. పుం. హరిణము, జింక.
కురంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. జింక; 2. కోఁతి.
కురంటక. సం. వి. అ. స్త్రీ. తుమ్మి?. అ. పుం. ము. 1. పచ్చగోరంట?; 2. పచ్చచెమంతి?. పచ్చపువ్వులములుగోరంట; పచ్చపువ్వుల పెద్దగోరంట. (అని కొందఱు.)
కురండము. సం. వి. అ. పుం. అండవృద్ధి, బుడ్డ.
కురపము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱముఁదోమెడు గొఱపము.
కురము. దే. వి. పశువులకుఁ గలిగెడు శీతరోగము.
కురరము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్క్రోశము, లకుముకిపిట్ట. గోరువంక. (అని కొందఱు.) పెన్నడపులుఁగు. (అని కొందఱు.)
కురరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గొఱ్ఱె; 2. ఆఁడులకుముకి.
కురవకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎఱ్ఱగోరంట?; దీనికి దోహదక్రియ ఆలింగనము. 2. ఎఱ్ఱచేమంతి?. ఎఱ్ఱపువ్వుల పెద్దగోరంట; ఎఱ్ఱపువ్వులములుగోరంట. (అని కొందఱు.)
కురాళము. దే. వి. చప్పరము. "మ. గుజ్జరి నిద్దాతగటీ కురాళములలో సంపెంగ పూఁబొన్నులన్." చంద్ర.
కురాసాని. దే. వి. ఒకానొక దేశము.
కురిచీ. దే. వి. కూర్చుండునట్టి యున్నతపీఠము. "పట్టి వేళ్లసురఁటిలుమేల్వైఁడికురిచీలు." రసి. ౧, ఆ.
కురిడి. దే. వి. లోపలి నీరింకినకొబ్బెర.

కురిమిడి. దే. వి. మడిచుట్టు వేసినకట్ట, గనిమ.

కురియు. దే. స. క్రి. వర్షించు. అం, ప్రే. కురియించు. "ఎ, గీ. అనురకామినీ నేత్రతోయములుకురిసి, యంబుదద్యుతిఁ ద్రిదశసస్యంబుఁ బ్రోచు, నెవ్వఁడవ్విష్ణుఁడు." హరి. పూ. ౪, ఆ.

కురుంబము. సం. వి. ఆ. పుం. సమూహము, గుంపు.

కురుఁజా. దే. వి. 1. దూలముమీఁదిగుజ్జు; 2. మంచె. "ఉ. ఆప్పుడవారుదీర్పరుల నందులకుఁ సమకూర్పజాశువా, యొప్పులకుప్పలై మెఱయుచుండె డుమేరువులుం గురుంజులుం, జప్పరముల్ వితానములు సర్వమునాయితపెట్టి." విజ. ౨, ఆ.

కురుజీ. దే. వి. చిన్నకంట్లము.

కురుజు. దే. వి. 1. జున్ను; "ఎ, గీ. కురుజుతేనియకాదిదికుసుమరసము," శకాం. 3, ఆ.—2. శ్యేనవిశేషము; 3. బాణపుసంచువగ. "వ. కురుజులుకుండబిఱుసులుసంపెంగపూలబిఱుసులు." హంస. 3, ఆ.—4. ఈఁకలుంరాల్చినపక్షి.

కురుప. దే. వి. గొఱ్ఱెత్రుప్పుటకంబళినేయు గొల్ల.

కురుపగొఱ్ఱె. ద్వ. వి. దేహమునందు నిడుంపుబొచ్చుగలగొఱ్ఱె.

కురుమ. దే. వి. గొఱ్ఱెత్రుప్పుటకంబళి నేయు గొల్లజాతి. (కురుమవాఁడు.)

కురుబిస్తము. సం. వి. అ. పుం. బంగారముయొక్క పలము. (రూ. కురువిస్తము.)

కురులు. వై. వి. 1. ముంగురులు. "సీ. ప్రస్వేదమునఁ దోఁగిఫాలంబుతోనంటి యుగ్మలినీకురు లొప్పుగంద." భార. విరా. ౨, ఆ. "కూఁకటివేణితోఁ గురులుకూడకమున్న." కళా. ౧, ఆ.—2. వెంద్రుక*. "సీ. కొప్పుమెల్లనవిచ్చికురులుచిక్కెడలించితలయంపె నేర్పుతోఁబొలఁతియొకతె." య. ౪, ఆ.

కురువ. దే. వి. కొండమీఁది కాలిత్రోవ.

కురువిందము. సం. వి. అ. పుం. 1. మాణిక్యవిశేషము. (ఇది కాలపురమునందు పుట్టినది, పసుపుదాఁకలది, మధ్యమజాతిరత్నము.) (చూ. మాణిక్యము.) 2. అద్దము; 3. ఇంగిలికము; 4. నిడుముత్తె; 5. వ్రీహివిశేషము.

కురువు. సం. వి. ఉ. న. ఒక వర్షము. (చూ. వర్షము.) పుం. 1. ఒకానొకరాజు; 2. ఒకానొకదేశము; 3. అన్నము.

కురువేరు. ద్వ. వి. (కురులు+వేరు.) ఒకానొకవేరు, హ్రీబేరము.

కురుశము. సం. వి. అ. పుం. ముంగురులు. "తేలలాటేభ్రమరకాః కురుశాభ్రమరాలకాః." వైజయంతీనిఘంటువు.

కుర్కురము. సం. వి. అ. న. గండీపదము 1. పుం. కుక్క.

కుర్దనము. సం. వి. అ. న. క్రీడ. (రూ. కూర్దనము.)

కుర్పరము. సం. వి. అ. పుం. కూర్పరము, మోఁచెయి.

కుర్వాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పనివాఁడు. విణ. చేయువాఁడు.

కుఱఁగలి. దే. వి. సమీపము. "చ. తఱుచుగభానునందు నిధానమునందు నభీష్టవస్తువుల్, గుఱుతులు మీఱఁగొంచరుగు కోవిదకోటుల సమ్మదాత్రువుల్, వఱదలువాఱుఁబ్రస్తు తరనంబులుమిన్నులు రాయుచుండును, క్కుఱఁగటశోకజాత్రువులుఁ గోయను నేడ్పులు నుప్పతిల్లెడున్." జై. ౧, ఆ.

కుఱకుఱ. దే. విణ. అల్పము. "క. ఎఱసంజనెఱసివిరిసెం, జిఱుచీఁకటులెగసి గగనసీమన్ బలసెన్, గుఱకుఱతెగలైకనఁబడి, తఱచైవెను వెనుకపెక్కుతారలుదోఁచెన్." రామా. ౭, ఆ.

కుఱిసువ్వులు. దే. వి. బ. తిలవిశేషము.

కుఱు. దే. విణ. వృత్తియందుఁ గుఱుచశబ్దమునకుమీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. (ఉదా. కుఱుగద్దియ, కుఱుగనుపు, కుఱుగఱ్ఱ, కుఱుగేలు, కుఱుమాపు. మొ. అచ్చుపరమగుచో అకారమునకు టకారద్వయ మాదేశంబగు. కుట్టారుగ, కుట్టుముక, కుట్టుసుఱు. కుట్టూపిరి, కుట్టూరుపు, మొ.)

కుఱుకు. దే. వి. ప్రోవు, రాశి. "మ. కుఱుకుల్ గట్టెభటాంగకంబులురణక్షోణింబ్రవాహంబులై, పఱచెన్ నెత్తురు." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

కుఱుగడ. ద్వ. వి. (కుఱుచ+గడ.) దండము. "విఱిగిపడినకుఱుగడలును." జై. ౫, ఆ.

కుఱుచ. దే. వి. 1. హ్రస్వస్వరము. 2. బ. నాట్యవిశేషము. "హారముల్ కుఱుచలుద్రొక్క." వసు. ౫, ఆ.—విణ. హ్రస్వము. (కొన్ని యెడలవృత్తియందంత్యవర్ణలోపము. చూ. కుఱు.)

కుఱుచేపడు. ద్వ. అ. క్రి. తగ్గు.

కుఱుపు. దే. వి. వ్రణము.

కుఱుమట్టము. దే. విణ. వినతము, వినమ్రము. "క. వెఱచుచు వంగుచు వ్రాలుచు, నఱిముఱిగుబురులకుఁజనుచు హరిహరియనుచుఁ. మఱుఁగుచు నులుకుచు దిరదిరఁ, గుఱుమట్టపుఁబొట్టివడుగుకొంతనటించెన్." భాగ. ౮. స్కం.

కుఱుమాడు. దే. వి. ఇంటిమూలకస్థ.

కుఱువు. దే. వి. తొడ, ఉత్సంగము. "ఎ. గీ. కుఱువుపైనున్న కిన్నరయుఁ అకత్రోచి." పాండు. ౫, ఆ.

కుఱ్ఱ. దే. వి. 1. కోడెయెనుపోతు; 2. కొడుకు; "గీ. ఎన్నఁగోమరులుకల్గకయున్నవారి, కిందునందునుసెమ్మదిపొందదనుచుఁ, బుడమివేలుపుఁబెద్దలు నుడువుచుందు, రట్లగుటఁగుఱ్ఱలిఁకనాకునబ్బవలయు." అచ్చ. బాల. కాం.—3. బాలుఁడు; "గీ. కోరుమెద్దియైనఁగుఱ్ఱనీవు." భాగ. ౭, స్కం.—4. బిడ్డఁడు.

కుఱ్ఱుఁడు. దే. వి. 1. కొడుకు; 2. బాలుఁడు; 3. బిడ్డఁడు. "సీ. కొడుకుఁగుఱ్ఱుఁడుచన్నుఁగుడునకట్లుండవిచారించిమేదరసానియపుడు." పర. ౧, ఆ.

కుఱ్ఱి. దే. వి. పాఁడియావు, ధేనువు. "అంతధనంబునునట్టిరాజ్యముఁ, గొనవనుచయ్యయిచ్చిడిపికుఱ్ఱికి." భార. ఆది. ౭, ఆ.

కుఱ్ఱు. దే. అ. క్రి. కూయు.

కులకము. సం. వి. అ. న. 1. ఒకక్రియతో ముగిసెడు పద్యముల సమూహము; 2. చేఁదుపొట్ల. పుం. 1. కాకితుమ్మికి; 2. పుట్ట.

కులకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కులశ్రేష్ఠుఁడు.

కులట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అసతి, జంకుటాలు.

కులపర్వతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రధానపర్వతము. (ఇవి. ౭. "మహేంద్రోమలయస్సహ్యాఋక్షవాన్గంధమాదనః, వింధ్యశ్చపారియాత్రశ్చసప్తైతేకులపర్వతాః." త్రికాండశేషము.)

కులపాలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తల్లిదండ్రులచేనిచ్చి పెండ్లిచేయఁబడిన స్త్రీ.

కులము. సం. వి. అ. న. 1. వంశము; 2. తెగ; 3. ఇల్లు; 4. ఊరు; 5. శరీరము; 6. చేఁదుపొట్ల.

కులసంభవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మంచివంశమునందుఁ బుట్టినవాఁడు.

కులస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులపాలిక.

కులాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షిగూఁడు; 2. చోటు.

కులాలము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, గంపపులుఁగు.

కుళాయి. హిం. వి. తలమీఁదనుంచుటోపి.

కులాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కనుపాలవిత్తులు.

కులాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమ్మరవాఁడు.

కులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాఁకుడు. ఇ. పుం. చేయి. "కులిర్హస్తోభుజాదళః." త్రికాండశేషము.

కులికము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక చెట్టు; 2. ఒకానొక పాము.

కులికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కులశ్రేష్ఠుఁడు.

కులిశము. సం. వి. అ. పుం. న. వజ్రాయుధము. పుం. మత్స్యవిశేషము.

కులీనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మంచికులమునఁ బుట్టినవాఁడు.

కులుకము. సం. వి. అ. న. నాలుక ముఱికి.

కులుకు. దే. అ. క్రి. శృంగారముగ కదులు. స. క్రి. 1. పూయు; "చ. అలఘుతదీయఖేలనలనాడెడునన్నులగుబ్బచన్నులఁ, గులికినయేణనాభిననకుంకుమసంకుమదాంకపంకసం, కలితవిలేపముల్ కరఁగిగమ్మనికమ్మనితావులీనఁద, జ్జలములఁదేలిభోగులనఁజాలిరిచెల్వపుఁజిల్వపెందొరల్." హన. ౧, ఆ.—2. పోయు; "సీ. గొజ్జంగపూనీరుకులికి మేదించినకమ్మకస్తురిమేనఁగలయనలఁదు." కాశీ. ౩, ఆ.—3. వెదచల్లు; "నాగరదధిగంధములఁ కులుకుకట్టుప్రసాదపుమూటతోడుతన్." పర. ౪. ఆ.—4. వేయు. "క. గంబూరకులికియనురా, గంబూరమనంబుచిల్లఁగాఁబన్నీటన్, బింబోష్ఠియతనిపాదా, బ్జంబుంగడిగిఁచేఁగూర్తిసకియలచేతన్." సా. ౨, ఆ.—అం. ప్రే. కుదిలించు. "ఎ. గీ. పల్లఱునుదేఁటిచిన్నిపాపలకుఁగులికి, పువ్వుఁదేనియయుగ్గులుపోసిపోసి." య. ౪, ఆ. — వి. 1. శృంగారపుకుదలిక; (కులుకులాఁడి. మొ.) 2. నాఁకుట. "సీ. ఏసివాళ్లుపాడెడుపదనాట్యములతోడ నలపుఁదెల్పెడుకుల్లుటెలుఁగుతోడ." పర. ౪, ఆ.

కులుకులాఁడి. దే. వి. (కులుకులు+ఆఁడి.) కులుకుగల స్త్రీ.

కులుప. దే. వి. శోఫ.

కుల్లాషము. సం. వి. అ. న. పులియఁబెట్టిన కడుగునీరు. (కుల్లాషాభిషుతమని యేకపదముగాఁగొం

దఱు.) పుం. 1. గుగ్గిళ్లు; 2. గోధూమవిశేషము. యవవిశేషము. (అని కొందఱు.)

కుల్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కాలువ; 2. నీళ్లుపోయెడు త్రోవ; 3. తిప్పతీగ. అ. న. ము. 1. ఎముక; 2. తొలిచినకొండదొన; 3. మాంసము; 4. మానవి శేషము. విణ. 1. మంచికులమునఁబుట్టినది; 2. కులమునకు హితమైనది.

కుల్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గౌరవింపఁదగిన మనుష్యుఁడు.

కువ. దే. వి. కువ్వయొక్కరూపాంతరము. "క. వివిధాస్త్రకోవిదుఁడువా; సవివానిరథంబురథ్యసారథులమహిన్, గువలువడ నేసెనుగ్రా, హావమునకునువాఁడువిముఖుఁడై పడిఁబఱువన్." భార. ఆది. ౭, అ.

కువలము. సం. వి. అ. న. 1. కలువ; 2. ముత్యము; 3. రేఁగుఁబండు. త్రి. రేఁగు.

కువలయము. సం. వి. అ. న. ఉత్పలము, కలువ.

కువలాయికము. సం. వి. అ. పుం. హంసజాతివిశేషము.

కువాడము. వై. వి. కువ్వాడముయొక్కరూపాంతరము.

కువాదుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పరులదోషమును పలుకువాఁడు. నికృష్టపుమాటలాడువాఁడు. (అని కొందఱు.)

కువాళము. యు. దే. వి. వాహనములోనగువానిగవుసెన. "సీ. వాహనాద్యాచ్ఛాద్యనస్త్రసంజ్ఞ, తనరుఁగువాళమంచనఁగ." ఆం, భా. ద్వి, ము.—వై. కపటము*. (ఈ యర్థమునందిది కువాడముయొక్కరూపాంతరము.)

కువిందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తంతువాయుఁడు, సాలెవాఁడు.

కువేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేఁపలఁబట్టివేయుబుట్ట.

కువేలము. సం. వి. అ. న. కువలము, కలువ.

కువ్వ. దే. వి. కుప్ప. రాశి.

కువ్వాడము. వై. వి. కపటము*.

శ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రాడు. అ. న. ము. నీళ్లు. పుం. న. దర్భ. పుం. 1. ఒక ద్వీపము; 2. సలుపు.

శలము. సం. వి. అ. న. 1. క్షేమము; 2. తృప్తి; 3. పుణ్యము. విణ. నేర్పరి.

కుశాలు. హిం. వి. సంతోషము.

కుశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కఱ్ఱు. ఇనుముతోఁజేసిన వస్తువు. (అని కొందఱు.)

కుశికము. సం. వి. అ. పుం. అయోవికారము.

కుశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విశ్వామిత్రునితండ్రి.

కుశీలవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నానాదేశసంచారకుఁడైన నట్టువుఁడు; 2. నానాదేశసంచారకుఁడైన బట్టువాఁడు; 3. వాల్మీకి.

కుశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రామునిపెద్దకొడుకు. విణ. 1. పాపముచేసినవాఁడు; 2. మదించినవాఁడు.

కుశేశయము. సం. వి. అ. న. పద్మము, తామర.

కుషీ, ఖుషీ. హిం. వి. సంతోషము.

కుష్ఠము. సం. వి. అ. న. 1. వ్యాధివిశేషము, పులుము; 2. చెంగల్వకోష్టు. పుం. విషభేదము.

కుసి. దే. వి. గండియందుఁ జొప్పించుటకుఁగాను సన్నఁగాఁజెక్కిన మంచపుపట్టెలోనగువానిచివర. "గీ. కూలినప్పుడరయఁగుసులెల్లవిఱుగును." కుసిగుంపులు. దే. వి. బ. శ్రమము, బాధ. "సీ. కుసిగుంపులిడకేను కొన్నయంగడిలోన మాఱుచేరములేలెమంజువాణి." చంద్ర.

కుసిలించు. దే. అ. క్రి. అతృప్తిచే దుఃఖించు.

కుసిలింత. దే. వి. అతృప్తిచే దుఃఖించుట.

కుసిని. అన్య. దే. వి. వంటయిల్లు.

కుసీదము. సం. వి. అ. న. వడ్డీకిచ్చి జీవనముచేయుట. విణ. దు. వడ్డీకిచ్చి జీవనముచేయువాఁడు.

కుసీదికుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వడ్డీకిచ్చి జీవనము చేయువాఁడు.

కుసుంభము. సం. వి. అ. న. 1. కుసుమపువ్వు; 2. బంగారు. పుం. కమండలువు.

కుసుంభరాగము. సం. వి. అ. పుం. బయటికిమాత్రము విశేషముగాఁగనఁబడి లోపల బొత్తిగాలేని అనురాగము. (చూ. పూర్వరాగము.)

కుసుమ. యు. దే. వి. 1. ఒకానొకచెట్టు; 2. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము. "మ. సారిదించేర్చినతీఁగమల్లియలు ఖర్జూరంబులుం బుష్పమం, జరులుంగామిడిగుత్తులుం గుసుమలుం సంపెంగలుం బచ్చగ, న్నెరుపూఁబాళలుఁగల్గిరాజనముకాంతిందారుముల్ నూపిచే, లరుదారన్ గుఁబూవుదోఁటల బలాకానీకదంభంబునన్." ఆము. ౧. అ.—వై. వి. 1. కుసుంభపుష్పము; "సీ. పసిఁడికమ్ములతోడి కుసుమపూవన్నియ నిద్దంపుఁబుట్టంబునెఱయఁగట్టి." కాశీ. ౭, అ.—2. కుసుంభవర్ణము*. "ఎ, గీ. కుముదకేదారమున నుండిక్రొత్తవిరియు, కమలషండంబులకువేడ్కఁ

గాపువచ్చు, కొదమతుమ్మెదకడ నెక్కఁగుసుమ వెట్టె, నభినవంబైనప్రథమ సంధ్యాగమంబు." నై. ౧, ఆ.

కుసుమము. ఉభ. వై. వి. కుసుంభవర్ణము*. "క. కుసుమంబద్దినవిధమునఁ, బసుపునహత్తించినట్లుబంగారమునన్, బసనిచ్చినగతిసంధ్యా, వసరంబుననింగియరుణవర్ణంబయ్యెన్." నై. ౧, ఆ.—దే. బ. ధాన్యవిశేషము. "సీ. బలుతీఁగమల్లెలుపాఱ్జించి తిమి చాలఁ గుసుమముల్ చేలుకగాఁ గూర్పలేమె." కవి. ౧, ఆ.—సం. వి. అ. న. 1. పువ్వు; 2. కంటితెవులు; 3. స్త్రీరజస్సు; 4. పండు.

కుసుమాంజనము. సం. వి. అ. న. పుష్పాంజనము.

కుసుమ. దే. వి. పుండునందలి మొలక.

కుసుమేషువు. సం. వి. ఉ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

కుసులు. దే. అ. క్రి. కుసిలించు.

కుసూలము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యముంచెడుగరిసె.

కుసృతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నికృతి, కుత్సితభావము.

కుస్తరించు. దే. స. క్రి. 1. ఊఁఱడించు; "సీ. స్వాగతముచేయు నేనాకుఁజంద్రమాళి, కాంక్షితంబిచ్చునేనాకుఁ గాళగళుఁడు, కాశిలోఁబడ్డమానభంగంబువాయఁ, గుస్తరించునెనసుశూలి కుంభజన్మ." భీ. 3. ఆ.—2. సమాధానపఱచు; "పంచశరవ్యధఁ దలఁకుభావము నేగతిఁ గుస్తరింతు." విక్ర. ౬, ఆ.—3. సమరించు; "సీ. సీమంతపథమునఁజేర్చుక్కసవరించి కురులపైఁజిన్నిపూఁగుస్తరించి." కాశీ. ౭, ఆ.—4. దఱచు. "చ. కనదగుతెల్లమానికపుఁ గప్పులనొప్పెడు చప్పరాలలోఁ, దనపాడవైనినీడఁగని తాళికయేనుఁగటుంచుఁగొమ్ములన్, జెనకఁగవచ్చికోటపయిఁ జేసిన ముత్తెపు సింగపుంగముల్, గనుఁగొని తాఱువేల్పుదొరగా రతఁ డొదలఁగుస్తరింపఁగన్." య. ౧, ఆ.

కుస్తుంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధాన్యకము, కొత్తిమిరి.

కుస్తుంబురువు. సం. వి. ఉ. న.——పై.——

కుస్తుభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు. సముద్రుఁడు. (అని కొందఱు.)

కుహకము. సం. వి. అ. పుం. వంచన, మోసము.

కుహణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఊరుఁడు, అంకుమగఁడు.

కుహన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అభ్యాపేక్షచేతనగు కపటచర్య. అ. పుం. ము. 1. ఎలుక; 2. పాము. విణ. ఈర్ష్యగలది.

కుహరము. సం. వి. అ. న. 1. గుహ; 2. బెజ్జము. పుం. ఒకానొకపాము.

కుహళి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాళె. "దిక్పథవాటీకుహళిం బ్రతిధ్వనులుసంపాదింప." జై. ౫, ఆ.

కుహాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పోఁకపొత్తి. (చూ. పొత్తి మూడవయర్థము.)

కుహాళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుహళియొక్కరూపాంతరము. "కాహళీతుకుహాళాస్యాత్." అ, పా. ప్ర. నాట్య.

కుహువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. చంద్రకళ కానరానియమావాస్య; 2. కోకిలధ్వని.

కుహేలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధూమిక. మూడమంచు.

కుళాయ. వై. వి. కుల్లాయయొక్కరూపాంతరము. "క. ఉరములమణిహారంబులు, కరములఁగటకాంగుళీయకప్రముఖములన్, శిరములమిసిమికుళాయలు, ధరియించిచెలఁగిరఖిలతరుచరముఖ్యుల్." ఉ, రా. ౫. ఆ.

కుళింగము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపిచ్చుక.

కుళీరము. సం. వి. అ. పుం. కర్కటకము, ఎండ్రకాయ.

కుళుత్థము. సం. వి. అ. పుం. ఉలవలు.

కుళుత్థిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కనుపాలవిత్తులు.

కుళుపు. దే. వి. ఉంగరమునకుఁబొదిగెడు విశాలమగుమణివిశేషము. "చ. సరిసిజసంభవుండుపురసారసగేహినికిన్ రచించున, చ్చెరువగునీలపుంగుళుపుచెక్కినమేలిపసిండిముద్దుటుం, గరమనమింటితోనొరయికన్ గనుపట్టెడుగోపురస్థుర, ద్గురుతరశాతకుంభరుచి గుంభిత సాలము పీట మీటగన్." చంద్రా. ౧, ఆ.

కుళ్లా. వై. వి. కుల్లాయయొక్కరూపాంతరము. "జిగిపాంగుబురుసాపనిబెడంగుగలకుళ్లా నింగికిఁదత్తళలాసంగ." రా, వి. ౨, ఆ.

కుళ్లాయ. వై. వి. పటరచితమకుటము. "క. తలగలిగిన కుళ్లాయలు. కలవు." సా. ౨, ఆ.

కుళ్లు. దే. అ. క్రి. క్రుళ్లుయొక్కరూపాంతరము.

కుళ్లుపోతు. దే. విణ. క్రుళ్లుపోతుయొక్కరూపాంతరము.

కూ.

కూ. దే. అవ్యా. పిలువఁగాఁ బామరజనులెచ్చరించుకొనుటయందు వచ్చును.

కూఁక. దే. వి. అఱపు. "క. ఆఁకట మలమల మాఁడు చుఁ, గూఁకలు వెట్టుచును బయటఁ గువలయసు రుల, జ్జాఁకల నుండఁగ నీకీ, వీఁకన్ భుజియిం పఁ దగునె విప్రవరేణ్యా." శేష. ౧, ఆ.

కూఁకటి. వై. వి. 1. జుట్టు*; "గీ. వాఁడియైనకత్తి వాతియమ్మునుగొని, పగతుశిరముచెక్క లెగయ గొఱిగి, నరులకెల్లఁజూడనవ్వునట్లుగాఁ, గలయ నైరుకూఁకటులనొనర్చె." భార. అర. ౬, ఆ. —2. పిల్లజుట్టు*; "సీ. ఉదకబిందుకలాపముట్టి యుట్టిపడంగఁగరమొప్పుముద్దుకూఁకట్లతోడ." సం. "తోయార్ద్రకాకపక్షాగ్రమ్." కాశీ. ౪, ఆ.—విణ. ప్రధానము. "కూఁకటివేణితోఁగురు లుకూడకమున్న." కళా. ౧, ఆ. (ఇట్లు కూఁకటివేరు. మొ.)

కూఁకటికువ్వె. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము.

కూఁకటిమాఁగ. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము, కళింగము.

కూఁకరించు. దే. అ. క్రి. కూఁకలువేయు. "చేఁచి వారినిగూఁకరించిపోవు." సత్య. ౪, ఆ.

కూఁత. దే. వి. కూయుట.

కూఁతకైదువు. దే. వి. శంఖము.

కూఁతనేల. దే. వి. కోసునేల, క్రోశము.

కూఁతపట్టు. దే. వి.——పై.——

కూఁతవేటు. దే. వి.——పై.——"సీ. వినుమిచ్చటికిఁ గూఁతవేటుదూరంబునఁ గలదొక్క హ్రదమునిర్మలజలంబు." హరిశ్చ. 3, ఆ.

కూఁతురు. దే. వి. కొమార్త, పుత్రిక.

కూఁతురుబుడమ. దే. వి. ఏలావాలుకము*.

కూకి. దే. వి. పారావతవిశేషము. (కొందఱు హ్రస్వాంతముగాను వ్రాసియున్నారు.)

కూకు. దే. వి. పాలవిఱుగుడు, ఆమిక్త. "సీ. ఆమిక్తసంజ్ఞయైయలరుఁగూకు." ఆం. భా. ద్వి. బ్ర.

కూకుడుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరుని సత్కరించి యలంకృతురాలగు కూఁతునిచ్చువాఁడు.

కూకురుగుండఁగి. దే. వి. పక్షివిశేషము, దాత్యూహము.

గాచి. దే. విణ. 1. (యుద్ధయాత్రకు సైనికులు హెచ్చరికపడుటకై) యుద్ధవాద్యములను వాయించుట; "వ. అప్పుడుభయపార్శ్వవర్తులైబలసికలసికొలిచియున్న చంద్రాదులవిలోకించిపయనంబయిరండు పొండనిపంచి కూచిసేయ నియమించి." చంద్రా. 3, ఆ.—2. వాఁడి. "ఉ. చూచుతఱిన్ మనోధవుఁడుచొచ్చి పరస్పరవీక్షణంబుల. న్కూఁచిమెఱుంగుబల్ చిలుకుఁగోలలపాలయి నెచ్చియెందునా, హోచనలేనియానరపరాత్తజులం జిగురాకుఁగత్తిచేఁ, గాచుటలేకయప్పునఱుకన్ దొడఁగెన్ వడినజ్జునజ్జగన్." చంద్రా. ౨, ఆ.

కూచిమారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పురుషజాతులు నాల్గింటిలో నొకజాతివాఁడు.

కూచేము. దే. వి. 1. గూటము; 2. స్తంభము.

కూజా. హిం. వి. పాత్రవిశేషము.

కూటకము. సం. వి. అ. న. ఏఁడికోలలేనివాఁగలి, గొడగ. పుం. వెండ్రుకలకొప్పు.

కూటమి. దే. వి. 1. కూడిక; 2. సురతము.

కూటము. ఉభ. దే. వి. 1. కొలువుకూటము; "క. అలఁకుఁడుమృగమదమునమ్ము, గ్గులవెట్టుఁడుకప్పురమునఁగుంకుమమునగో, డలుపూయుఁడుమణిదామక, ములుగట్టుఁడు పెద్దకూటమునసాంపారన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. చోవడి. సం. వి. అ. పుం. న. 1. అమ్ము; 2. ఆకాశములో నగునది; 3. కపటము; 4. కట్టు; 5. కొండకొమ్ము; 6. గవను; 7. గారడము; 8. దుఃఖము; 9. ప్రోగు; 10. బొంకు; 11. బోను; 12. సంపెట. పుం. 1. ఇల్లు; 2. విఱిగిన కొమ్ముగల యెద్దు.

కూటశాల్మలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొండబూరుగు*.

కూటస్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎల్లకాలము నొక్కరూపయియుండెడునది. (ఆకాశాదికము.)

కూటాగారము. సం. వి. అ. న. మేడమీఁది యిల్లు.

కూటాము. దే. వి. కూటముయొక్కరూపాంతరము.

కూటినీళ్లు. దే. వి. బ. పుల్లనీళ్లు, ఆరవాశము.

కూటిముత్యము. ద్వ. వి. మనుష్యులచేఁ జేయఁబడునట్టి ఒకదినుసు ముత్యము.

కూటు. దే. వి. ధాన్యముంచుటకు వెంటితో నేర్పఱచెడు గరిసె.

కూటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తాయితో లుచువాఁడు, కాసీఁడు.

కూటువ. దే. వి. 1. గుంపు; "క. తొవలారకొదమజక్కవ, కవలారకడిందిసోయగపుఁదుమ్మెదకూ, టువలారచిరిపుడుమా, నవలారతనంబుఁజూచి నాఁ రేచెపుడా." అచ్చ. ఆర, కాం.—2. ప్రోగు. "క. వీటీపాటీరాగరు, హాటకతాటంకమణిమ

యాభరణంబుల్, కూటువలుగ నిడియెదనిఁక, జో టీమాటాడిముద్దుచూపంగదవే." రసి. 3, ఆ.

కూటువమూఁక. దే. వి. ప్రోత్సాహపఱచి యక్కడక్కడవెదకతెచ్చిన పిఱికిబలము. "చ. అడవులఁగొండలంబడి మహాపదరూపఱి చన్నవారిని, ప్పుడుకొనివచ్చికృష్ణుఁడొక ప్రోవుగఁగూటువ మూఁకఁగూర్చినన్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కూటువు. దే. వి. 1. గుంపు; "సీ. చవులతోఁజెందొవపువులతోనసలఁబుట్టువులతోఁ జిలుకకూటువులతోడ." అచ్చే. ఆర, కాం.—2. ప్రోగు. (చూ. కూటువ.)

కూడ. దే. వ్ర. సహితమనునర్థమును దెలుపునది. "వ. కృష్ణుండుపూతనచన్నుఁబాలతోడంగూడఁబ్రాణంబులుక్రోలుటయును." వి, పు. 2, ఆ.

కూడఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కూడన్+పడు.) చేరు. "క. ఇత్తెఱఁగునసభలోపలఁ, దత్తఱమునఁగూడఁబడినదర్పితసామం, తోత్తములలోనవిపదుఁడు, మత్తద్విపలీలమనసుమండనితులనున్." ఉ, హరి. ౫. ఆ. (ప్వార్థమున పడు.)

కూడఁబెట్టు. దే. స. క్రి. (కూడన్+పెట్టు.) 1. చేర్చు; "క. కట్టకకుడువకయొరులకుఁ, బెట్టకతమతండ్రి కూడఁబెట్టినసిరిఁదాఁ, గట్టియుఁగుడిచియు నెరులకుఁ, బెట్టియుఁదనయిచ్చ వెచ్చపెట్టఁదలంచెన్." విక్ర. ౨, ఆ. — 2. తార్చు.

కూడముట్టు. దే. స. క్రి. తఱుముకొనిపోవు.

కూడలి. దే. వి. రెంటిమూటికూడిక. (కూడలిత్రోవ.)

కూడలితాయి. దే, వి. ఎల్లతాయి.

కూడలివాయి. ద్వ. వి. రెండు పంచలుచేరెడు మూలనేర్పఱచిన నీటిదారి.

కూడిక. దే. వి. చేరిక, సంయోగము.

కూడు. దే. అ. క్రి. తగు. "కూడునెసమయంబుదప్పఁగ." భార. కాం. ౧, ఆ.—స. క్రి. పొందు. అం, ప్రే. కూర్చు. (లెక్కఁగూడు, సుతిఁగూడు.)—వి. అన్నము.

కూడుదల. దే. వి. లాభము.

కూణి. సం. విణ. ఇ. కుణియొక్కరూపాంతరము.

కూన. వై. వి. 1. పిల్ల; 2. బిడ్డ. "క. కూనలఁగానలకుఁ బనుపుకొనునేరుతునే." అచ్చే. బాల, కాం.

కూనగుంత. వై. వి. మీటమొదలు ఆనెడు పల్లము. "గీ. మ్రానుమీటుగనెగయ గోమాయువప్పు, డేక తాళప్రమాణమ ట్లెగసికూన, గుంతలోఁబడిగుడ్లు వెల్కఁఱుకనాల్కఁ, నడుముకఱచుకనఱచుచుఁబెడిసిమడిసె." హంస. ౧, ఆ.

కూని, ఖూని. హిం. వి. వరహత్య.

కూపకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఓడకంబము; 2. పిఱిఁదిమీఁదిగుంత; 3. చెలమ; 4. చేతిసిద్ధె.

కూపము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. నుయ్యి; 2. చెలమ; 3. ఓడకంబము; 4. పిఱిఁదిమీఁదిగుంత.

కూపారము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము. "అపారపారఃకూపారోరత్నమీనాభిధాకరః" ధనంజయనిఘంటువు.

కూపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కుప్పె; 2. గాజుకుప్పె.

కూపెట్టు. దే. అ. క్రి. (కూయి+పెట్టు.) 1. అఱచు; "క. తాఁపించెధనదువదనముఁ, గూపెట్టఁగఁగాలకంటుకొడుకు." కాశీ. 2, ఆ.—2. మొఱయిడు. "క. విపన్నుల్ కూపెట్టినవినితీర్పుము." ఆము. ౪, ఆ.

కూబరము. సం. వి. అ. పుం. బండినొగ. విణ. మనోజ్ఞము.

కూయి. దే. వి. 1. మొఱ; "గీ. అకటయాఁడుకూయి నాలకూయినిలాఁతి, వారికైననరయవలయునని న." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. రక్షణము. "చ. ఆసమునమీఁదెఱుంగకమహాగ్రహవృత్తిఁగడంగిచెచ్చెరన్, బనులకుఁగూయిగాఁజనియెఁబాపఁడు." భార. విరా. ౫, ఆ.

కూయు. దే. అ. క్రి. 1. అఱచు; 2. మొఱపెట్టు.

కూర. వై. వి. 1. వ్యంజనము*; 2. తోఁటకూరవంకాయలోనగునది*.

కూరట. దే. వి. పారలుట.

కూరపసుపు. దే. వి. కూరలలోచేర్చెడు పసుపు.

కూరము. సం. వి. అ. న. అన్నము, వంటకము.

కూరాడు. దే. వి. కాఁచిన కలి.

కూరిచి. దే. అవ్య. ఉద్దేశార్థమునందు ద్వితీయావిభక్తితో చేరివచ్చునది. (రామునిఁగూరిచి, సోమునిఁగూరిచి.) (రూ. కూర్చి.)

కూరిమి. దే. వి. చెలిమి, స్నేహము, (రూ.) కూర్మి.

కూరు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "క. శోకము, గూరన్గద్దదికనెలుఁగుకుత్తుకఁదగులన్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—2. దుస్సిపోవు. "వాఁడికైదువుల్ కూరఁగనాటినన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. — స. క్రి. పొందు. "కుజనులుంవృద్ధిఁగూరుదురు." హరి. ఉ. ౯, ఆ.

కూరుకు. దే. అ. క్రి. నిద్రించు. ("ఉ. ఘృతంబతి మాత్రవోసినన్, గూరికికూర్కియాత్మణమ గొబ్బునమండినదీపమోయనన్." ఇక్కడ కూరుకుటయనఁగా మందముగామండుట అని యర్థము. నై. 3, ఆ.)—వి. నిద్ర. "కూరుకురాదు రేయినాకెన్నఁడు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (రూ. కూర్కు.)

కూరుకొను. దే. అ.క్రి. చొచ్చు. అం. ప్రే. చొప్పించు. క్రుక్కు. (రూ. కూర్కొను. చొచ్చుటకు.— "కూర్కుల్ కూర్కొనెఁగంట." రామా. 3, ఆ.- క్రుక్కుటకు.—"సీ. ఏనుశంతనుసుతుండు, గురుఁడునువిదురుండుఁగూర్కొనికూర్కొని చెవులఁబోయమెసవిశేషకార్య, వచనములు." భార. స్త్రీ. ౧, ఆ.)

కూరుచు. దే. అ. క్రి. ప్రియపడు. ప్రే. కూడఁబెట్టు. (రూ. కూర్చు. ప్రియపడుటకు. — "ఇతనికిఁగూర్తురేనిధనమిత్తురు." భార. సభా. ౨, ఆ.)

కూరుచుండు. దే. అ. క్రి. (కూరిచి+ఉండు.) ఆసీనుఁడగు. "నడచుచుఁగూరుచుండుచును." కాశీ. ౫, ఆ. (రూ. కూర్చుండు.)

కూరుపరి. దే. విణ. (కూరుపు+అరి.) కూర్చునట్టివాఁడు, ఘటకుఁడు, (రూ.) కూర్పరి.

కూరుపు. దే. వి. ఘటన, (రూ.) కూర్పు.

కూర్చము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. దర్భపిడికిలి; 2. కనుబొమలనడుము; 3. పెరిగినమీసగడ్డములు; 4. మెచ్చు; 5. మోసము.

కూర్చశీర్షము. సం. వి. అ. పుం. జీవకమనెడిగంధద్రవ్యము?.

కూర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కుంచెకోల; 2. జొన్న; (ఇది ద్వివిధము — దధికూర్చిక, తక్రకూర్చిక.) 3. చిత్రము వ్రాసెడుతూలిక; 4. మొగ్గ; 5. నూది.

కూర్చుండఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కూర్చుండన్+పడు.) కూర్చుండు. "గీ. ఇంతపాపంబు చేయంగ నెత్తికొందు, రయ్యరాజ్యలోభంబునన నఖిలబంధు, జనులవధియింపఁదొడఁగితిననిరధంబు, మీఁదఁగూర్చుండఁబడియెఁజేయూఁదికొనుచు." భార, భీష్మ. ౧, ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

కూర్పరము. సం. వి. అ. పుం. 1. మోఁచెయి; 2. మోఁకాలు.

కూర్పాసకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. అరచట్ట; 2. అవిక.

కూర్మము. సం. వి. అ. పుం. 1. తాఁబేలు; 2. ఒక యుపవాయువు. (చూ. వాయువు.)

కూలంకష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏఱు. అ. పుం. ము. సముద్రము.

కూలఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (కూలన్+పడు.) కూలు, పడు. "కూలఁబడెన్ దిశల్." రామా. ౨, ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

కూలము. సం. వి. అ. న. 1. దరి; 2. గుంట; 3. మట్టిలోనగువాని దిబ్బ; 4. మూఁకవెనుక.

కూలి. దే. వి. 1. పనిచేసినదానికిఁగానిచ్చెడు ధనము; "గీ. వేదవిదునిచేతవిన్నాణిచేతను, దపసిచేతఁబిన్నదానిచేత, రాయబారిచేతరాజపురుషుచేతఁ, గూలిపుచ్చుకొనుటచాలఁదప్పు." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. — 2. పన్ను. "గీ. నీవుమాధర్మములలోనన్నపనరేణ్య, కూలియాఅవభాగంబుగొనుచుమమ్ముఁ, గావఁబూనినకతమునఁగాదెయొండు, చింతయొఱుఁగకరేలునిద్రింతుమేము." మార్క. ౫, ఆ.

కూలు. దే. అ. క్రి. 1. పడు; (చూ. కూలుచు.) 2. చచ్చు; "ఉ. కూలెడువారెపాండవులుఘోరపుఁబోరనొకండొకండయీ, చాలెడువారలెల్లమునుజావఁగ్రమంబున సేనలన్నియున్, గూలఁగఁగౌరవుల్ పిదపఁ గూలుదురు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కూలుచే. దే. ప్రే. 1. పడఁజేయు; 2. చంపు. (రూ. కూల్చు. పడఁజేయుటకు.—"గీ. దుష్టచిత్తుఁడైన కష్టదుర్యోధను, శిరముఁదన్ను వాఁడధరణిఁగూల్చి." భార. సభా. ౨, ఆ.)

కూష్మాండము. సం.వి. అ. పుం. 1. గుమ్మడి?; 2. పిశాచభేదము; 3 భ్రూణవిశేషము. (రూ. కూశ్మాండము.)

కూసము. వై. వి. కుప్పసముయొక్కరూపాంతరము.

కూళ. వై. విణ. 1. క్రూరుఁడు; "పూవిలుతుఁడుకూళవాఁడిడెడివేదనకోరువఁజాల." రసి. 3, ఆ. — 2. కుత్సితుఁడు*. (చూ. కూళుఁడు.)

కూళుఁడు. వై. విణ. 1. కుత్సితుఁడు*; "క. పండుగపబ్బంబైనను, గొండనియొకకాసునీనికూళునినీ, ఏ, లండును వెడలఁగఁదోలుము, బండాటముపీనిసలపుపనికాదిచటన్." భల్లా. ౫, ఆ.—2. మూఢుఁడు*. "ఉ. లాలితరూపయౌవన విలాసమనోహరయైతనర్చునీ, లాలకనిద్రవోవఁగనియా

దటఁగోఁగిట మేలుకొల్పఁగా, జాలకయాత్మఁద క్షిన విచారములొందఁగనూరకుండునా, కూళుఁ డుకామరాజ్యమునకుఁ వెలిగాఁడె తలంచిచూ డఁగఁ.'' పో. ౨, అ.

కృ.

కృకణము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, కక్కెర.

కృకము. సం. వి. అ. పుం. కంఠనాళము, బొందుగు.

కృకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక యుపవాయువు; (చూ. వాయువు.) 2. కక్కెర.

కృకలాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊసరవెల్లి; 2. తొండ.

కృకవాకువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కోడి; 2. మయిలచాయతొండ; 3. నెమలి.

కృకాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెడతల, పెడతలయందలి ముచ్చిలిగుంట. (అని కొందఱు.)

కృచ్ఛము. సం. వి. అ. న. 1. పాపము; 2. బాధ; 3. సాంతపనాదివ్రతము.

కృతకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ. మనుష్యులచేఁ జేయఁబడినది, కృత్రిమము.

కృతకర్తుఁడు. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) నేర్పరి.

కృతకాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. క్రీడించుటకొఱకు నేర్పఱపఁబడిన పర్వతము, చేఁతగట్టు.

కృతకృత్యుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) కృతార్థుఁడు.

కృతఘ్నుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేసినమేలు మఱచినవాఁడు.

కృతజ్ఞము. సం. వి. ఆ. పుం. శ్వానము, కుక్క.

కృతజ్ఞుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేసినమేలు తలఁచువాఁడు.

కృతపడు. మి. అ. క్రి. (కృతము+పడు.) 1.కడచు; ''వ. దేవాపగచినం గృతపడినకార్యంబు క్రమ్మ అంబొడముసే.'' భార. కర్ణ. ౧, అ.—2. విడఁబడు. ''సీ. సురకరులీయద్రిఁజరియించు సేనికకొ దమలఁగృతపడ్డకొదమలొక్కొ.''మార్క. ౧,అ.

కృతపుంఖుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుఱితప్పక యేయువాఁడు, కృతహస్తుఁడు.

కృతమాలకము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగూబ.

కృతమాలము. సం. వి. అ. పుం. తేలి.

కృతము. సం. వి. అ. న. ఒక యుగము. క్రి. విణ. పెల్లు. విణ. చేయఁబడినది; 2. నొప్పింపఁబడినది.

కృతముఖుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నేర్పరి.

కృతలక్షణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుణములచేతఁ బ్రసిద్ధిఁజెందినవాఁడు.

కృతసాపత్నిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అధ్యూఢ, మొదటిపెండ్లాము.

కృతహస్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గుఱితప్పక యేయువాఁడు; 2. నేర్పరి.

కృతాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. అశుభకర్మము; 2. భాగ్యము; 3. సిద్ధాంతము.

కృతాంతుఁడు. సం.వి. అ. పుం.యముఁడు,జేముఁడు.

కృతార్థుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నెఱవేఱినపని గలవాఁడు, ధన్యుఁడు.

కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేయుట; 2. ప్రబంధము; 3. ఒక ఛందస్సు;(చూ. ఛందస్సు.) 4. నొప్పించుట. న్. పుం. చదువరి. విణ. 1. నెఱవేఱినపని గలవాఁడు; 2. నేర్పరి.

కృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కడుపుకూటివాఁడు.

కృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదింపఁబడినది.

కృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తోలు; 2. ఒకానొక దేవత; 3. చెట్టుపైపట్టు; 4. బుజపత్రి 1.

కృత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక నక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

కృత్తివాసుఁడు. సం. వి. న్. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

కృత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చేయుట; 2. ఒకానొక దేవత. అ. న. ము. పని. విణ. ధనాదులచే భేదింపఁదగినది. (శత్రుగృహాది.)

కృత్రిమధూపకము. సం. వి. అ. పుం. అనేక పరిమళ వస్తువులు కూర్చిచేసిన ధూపము.

కృత్రిమము. సం. వి. అ. న. ఉప్పుదినుసు. పుం. చిల్లమడ్డి. విణ. మనుష్యులచేఁ జేయఁబడినది.

కృత్స్నము. సం. వి. అ. న. 1. కడుపు; 2. నీళ్లు. విణ. అంతయు.

కృప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దయ, కనికరము.

కృపణము. సం. వి. అ. పుం. పురుగు.

కృపణుఁడు. సం.విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. లోభి; 2. కుత్సితుఁడు.

కృపాణము. సం. వి. అ. పుం. కరవాలము, కత్తి.

కృపాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కత్తి; 2. కత్తెర.

కృపాళువు. సం. విణ. ఉ. కనికరముగలవాఁడు.

కృపీటము. సం. వి. అ. న. 1. కడుపు; 2. నీళ్లు.

కృపీటయోని. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని, నిప్పు.

కృపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ద్రోణుని మఱఁది.

కృమి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పురుగు; 2. చెట్టుమీఁది నల్లపురుగు; 3. లక్క.
కృశము. సం. విణ.(అ.ఆ.అ.) 1. బక్క; 2. సన్నము.
కృశానువు. సం. వి. ఉ. పుం అగ్ని, నిప్పు.
కృశానురేతసుఁడు. సం. వి. స్. పుం. శివుఁడు.
కృశాశ్వి. సం. వి. స్. పుం. నటుఁడు, నట్టువుఁడు.
కృశింపు. సం. అ. క్రి. 1. బక్కటిల్లు; 2. సన్నగిల్లు.
కృషకము. సం.వి.అ. పుం. కఱ్ఱు, (రూ.) కృషికము.
కృషాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సేద్యకాఁడు.
కృషి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సేద్యము, కరిసనము.
కృషికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సేద్యకాఁడు. (రూ.) కృషకుఁడు.
కృషీవలుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——
కృష్టము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. ఒకసారి దున్నఁబడినది; (నేల.) 2. ఈడువఁబడినది.
కృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దుక్కి. పుం. చగువరి.
కృష్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకయేఱు; 2. ద్రౌపది; 3. ద్రాక్ష?; 4. నీలి?; 5. పిప్పలి?. అ. న. ము. 1. ఇనుము; 2. మిరియము. పుం. 1. నలుపు; 2. కాకి; 3. కోకిలము; 4. దున్న; 5. కృష్ణపక్షము; 6. నల్లనికడుపుగలమందపిచ్చుక. విణ. నల్లనిది.
కృష్ణకర్తుఁడు. సం.విణ.(స్.ఈ.స్.) దురాచారుఁడు.
కృష్ణపాకఫలము. సం. వి.అ. పుం. కలివె?.
కృష్ణపాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లగురిగింజ.
కృష్ణఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కారుగచ్చె?.
కృష్ణభేది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి?.
కృష్ణల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గురిజె?.
కృష్ణలోహితము. సం. వి. అ. పుం. నలుపుమించఁగలసినయెఱుపు. విణ. నలుపుమించఁగలసినయెఱుపుగలది.
కృష్ణవర్త్మ. సం. వి. స్. పుం. 1. అగ్ని; 2. దురాచారుఁడు; 3. రాహువు.
కృష్ణవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కమ్మెరాకుతీఁగ, నల్లతీఁగ.
కృష్ణవృంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కలిగొట్టు?; 2. కారుమిసము?.
కృష్ణపారకము. సం. వి. అ. పుం. నల్లవెదురు?.
కృష్ణపారము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లయిఱ్ఱి; 2. ఇరుగుడు?; 3. జెనుడు?. (రూ. కృష్ణశారము.)
కృష్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తవిదలు; 2. నల్లావలు; 3. నల్లపిచ్చుక.
కృష్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. అర్జునుఁడు; 3. వ్యాసుఁడు.
కృసరము. సం. వి. అ. న. 1. పులగము; 2. శ్రాద్ధమున నిమంత్రితులకు అభ్యంజనకాలమందు కలిపియిచ్చెడు నువ్వులు బెల్లము.
కృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏర్పాటుచేయఁబడినది.
కృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఏర్పాటు.

కె.

కే. దే. విణ. వృత్తియందు కెంపుశబ్దమునకు మీఁది వర్ణములు లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (దీనికి పరుషసరళములు పరమగునపుడు నుమాగమమును తదితరములు పరమగునపుడు మీఁదిదానికి ద్విత్వమునువచ్చును. కెంగేలు, కెంజేడ, కెంజోయ, కెంజిగి, కెంజిగురు, కెందలిరు, కెందళుకు, కెందామర, కెందొవ, కెంబట్టు, కెంబువ్వు, కెంబెదవి, కెన్నురువు, కెమ్మెక్క, కెమ్మోవి. మొ.)
కెందమ్మి. ద్వ. వి. (కెంపు+తమ్మి.) ఎఱ్ఱదామర.
కెంపు. దే. వి. 1. పద్మరాగమణి; 2. ఎఱుపు. "క. ఇనుఁడుతనకడకునేతెం, చినరాగముఁబొందుటదియుచితమనఁగాఁగెం, పునమెఱసిపశ్చిమాశాం, గనజనసంభావనములగౌరవమందెన్." భార. విరా. ౨, అ.—విణ. ఎఱ్ఱనిది. "చ. కనుఁగొని కుంకుమంపుఁ దిలకంబుగదిద్దిరికెంపుఁబుప్పొడుల్." చమ. ౧, ఆ. (ఈ యర్థమున వృత్తియందుఁ గొన్నియెడల నంత్యవర్ణలోపము. చూ. కెం.)
కెంపుకంటి. దే. వి. (కెంపు+కన్ను.) కోయిల.
కెంపుగాము. ద్వ. వి. గ్రహవిశేషము, అంగారకుఁడు.
కెంపుసవతు. ద్వ. వి. నక్షత్రవిశేషము, స్వాతి.
కెడ. దే. వి. పార్శ్వము. "గీ. కృపుడువృషసేనుఁడునువారికెడనకూడి, పార్థుతనువునఁదూపులుపఱపిరి." భార. ద్రో. ౪, ఆ.
కెడపు. దే. ప్రే. 1. పడఁజేయు; "చ. మిడుకమదగ్రజన్ముఁగుశమీఁదికిఁగట్టుకపోయి బావిలోఁ, గెడపితివి." జై. ౩, అ.—2. త్రోయు; "క. ఒకతూపుపరఘువీరుఁడు, మకరాకరమధ్యసీమమారీచసురాం, తకుఁబడఁగెడపి." రామా. ౪, అ.—3. చంపు. "నిర్మూలంబుగ శత్రులం గెడపి." ద్వా. ౧, ఆ.
కెడయిక. దే. వి. 1. పడుట; 2. చావు.

కెడయు. దే. అ. క్రి. 1. పడు; "సీ. పరమ లునడయం గశిరములు కెడయంగఁబట్టి కంఠుఁడు వీరపాలఁ గనియె." ఉ, హరి. ౨, ఆ.—2. చచ్చు.

కెడవు. దే. వి. పాటు, పతనము.

కెరకొట్టు. దే. అ. క్రి. (కెరలు+కొట్టు) కలకలకూయు.

కెరలియాడు. దే. అ. క్రి. (కెరలి+ఆడు.) చెలరేఁగు. "గీ. బాణాసురుండు, దనుజసుందరీసహితుఁడై మనసులోనఁ, గెరలియాడుచుమధుపానకేళిఁదేలి, యాహవముఁగోరుచుండె." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

కెరలు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "కెరలుకోర్కుల." స్వా. ౬, ఆ.—2. ఆగ్రహించు; "క. వసుధేశముక్కుడుస్సిన, పసరముక్రియఁగెరలి తిట్టెఁబక్కునఁబుషి." స్వా. ౬, ఆ.—3. కూయు; "ఎ, గీ. ప్రమదమునఁదేటులెలుగెత్తిపాడుచోట, శారికలనంగశాస్త్రముల్ చదువుచోటఁ, గీరకలకంఠములుక్రొవ్వికెరలుచోటఁ, బావురములారజంబులుపలుకుచోట." స్వా. 3, ఆ.—4. విజృంభించు; "మహాస్రగ్ధర. హరోదగ్రలీలంగెరలెనతఁడసంక్లిష్టదోర్దండకండూ, యనఘోరస్ఫారవీరాహవమునకునభ్యగ్రమైతోఁచెనంచున్." హరి. ఉ. 2, ఆ.—5. సంభ్రమించు. "ద్వి. వరకపీంద్రులుమహాసంశవర్ధనులు, కెరలిపాఱుదురెప్రాకృతులచందమున." రా. యు, కాం.

కెరలుచే. దే. ప్రే. కెరలఁజేయు.

కెరలువొడుచే. దే. అ. క్రి. (కెరలు+పొడుచు.) 1. వర్ధిల్లు; "గీ. గరిమనీరీతిమెల్లనఁగెరలువొడిచి, చెలఁగియాడంగ." భాగ. ౫. స్కం. ౧, ఆ.—2. విజృంభించు. "గీ. అతనిచేతనున్నయమృతకుంభముఁజూచి, కెరలువొడిచిసురలఁగికురుపెట్టి, పుచ్చుకొనిరియసురపుంగవులెల్లను, మాఱులేక బలిమిమానవేంద్ర." భాగ. ౮, స్కం.

కెలఁకు. దే. స. క్రి. 1. కలపెట్టు; "వ. ఇందులకుం బొందుపడుప్రత్యుత్తరంబుల వీనింగెలంకినబుద్ధి క్షోభంబు గానింతకంటె నే మేమియబద్ధంబులువినంబడునో." ఆము. ౬, ఆ. — 2. పెల్లగించే. "భగునికన్నులుకెలఁకె." కాశీ. 2, ఆ.—వి. 1. దిక్కు; "వ. కురిసెఁబ్రచండవృష్టి ఘనఘోషములెల్లకెలంకులఁ భయం, కరములుగా." భార. అర. 3, ఆ.—2. పార్శ్వము.

కెలకు. దే. వి. 1. దిక్కు; 2. పార్శ్వము. (రూ.) కెలఁకు.

కెలయు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "ద్వి. కెలయుచునినుసీవెక్కిర్తించుకొనెదు, కులజుండుతనుఁదానకొనియాడుకొనుసె." రా. అర, కాం.

కెలవు. దే. వి. అనురాగము. "క. పలువురకొకభామినిపైఁ, దలఁపునునొకవారసతికిఁదగఁబలువురపై, పలపునుమృగవిహారుల, కెలవురసాభాసమయ్యెఁజీతినెట్లన్నన్." కా. 3, ఆ.

కెలసము. దే. వి. అక్కఱ, పని. "వ. ఇంతటికెలసంబుఁదీర్పనైననువలదే." భార. అర. ౬, ఆ. "ఉ. ఏనునీ, చుట్టమనైభుజాబలముసాంపుననీకెలసంబుఁదీర్చెదన్." భార. అర. ౫, ఆ.

కెల్లగించే. దే. స క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. రేఁచే.

కెళకులి. వై. వి. కేళాకూళియొక్కరూపాంతరము. "సీ. ఈకెళకులిలోనసెలనాగప్రోదిరాయంచలకవలనిందించియాడె." పో. 2, ఆ.

కెళవు. దే. వి. దూరము. "క. అనఘుఁడుసత్యమెరూపై, జనియించినవాఁడుఁవీఁ డసాధ్యుండీవే, ళనుబ్రద్యుమ్నాదులనిట, నునిచి మనము కెళవుతొలఁగి యుండుదమనుచున్." జై. ౫, ఆ. ("క. అంగననిలిచినబాహువు, లుంగోనును వేర్పరించు లోకములకుర, త్నాంగదకాంచీభేదము, లుంగెళవులనడిమియునుకులుఁ నూగారున్." ఆము. ౫, ఆ. ఇందుకెళవులఅనుపాతముతప్పు. కెలఁకుల అని యుండునని తోఁచెడి.)

కెళాకులి. వై. వి. కేళాకూళియొక్కరూపాంతరము. "సీ. ఈకెళాకులిచెంతరాకేందుబింబాస్య తివిరియంచకునడల్ దిద్దుచుండె." రసి. 3, ఆ.

కెళాకూళి. వై. వి.——పై.——

కే.

కే. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణము. "క. నాయింటంబదికడవల, నేయిపెరుగుపాలఁద్రావినీప్రియతనయుం, డోయమ్మకడవలన్నియుఁ, గేయనిబోరగిలఁద్రోచికేరుచువచ్చెన్." హరి. పూ. ౫, ఆ.

కేక. ఉభ. దే. వి. పెద్దకూఁత. సం. ఆ. స్త్రీ. నెమలికూఁత.

కేకయము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

కేకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడకన్ను; 2. పెల్లకన్ను.

కేకరించే. ఉభ. దే. అ. క్రి. 1. కేకలువేయు; "ద్వి. క్రీడించిమలయుచుఁగేకరించుచును." నవ. 3, భా.—2. సకిలించునట్లు శబ్దించు.—సం. స. క్రి. కటాక్షించు. "గీ. ఇంద్రునిదిక్కుఁ, గేకరించి

యుఁజూడకకృష్ణుఁడచలి, తాసనుండయియుం డెనవాదరమున." హరి. పూ. ౭, ఆ.

కేకరింత. దే. వి. 1. కేకలువేయుట; 2. గొంతడుపు తీఱుటకు సకిలించునట్లు శబ్దించుట. "సీ. ఒడవెడుగాద్గద్యముదరిపాటునఁబల్కరింపఁబుట్టెడుకేకరింతదెలుప." ఆము. ౫, ఆ.

కేకరుఁడు. సం. విణ. (అ.ఈ.అ.) మెల్లకంటివాఁడు.

కేకి. సం. వి. న్. పుం. మయూరము, నెమలి.

కేకిసలు. దే. వి. బ. 1. చప్పట్లు; "ఎ, గీ. అనుచున వ్వుచుసరసోక్తులాడుకొనుచుఁ, గేకిసలుకొట్టు చునుపడిఁగేకలిడుచు, ననిమిషాంగనలత్తపోవనముఁజొచ్చి, వచ్చియచ్చట భూదేవవరునిఁగాంచి." శేష. ౧, ఆ. -2. అంజలులు. "రగడ. శ్వేతాద్రిస్థలిసింహాలోచనున, కెలమినిఁగేకిసలిచ్చుచుభక్తిని." హంస. ౪, ఆ. "గీ. కిసలములకేలయింతకేకిసలమసల." బహు. ౨, ఆ.

కేటత్రాడు. దే. వి. యమపాశము. "క. పితరదొరకేటత్రాటన్ జతనంబునఁదివియ." నీలా. ౧. ఆ.

కేటాయించు. ఖేటాయించు. గ్రా. క్రి. వేఱుపఱుచు.

కేడ. దే. విణ. ధూర్తుఁడు.

కేడించు. దే. అ. క్రి. స. క్రి. క్రేడించుయొక్క రూపాంతరము.

కేడెము. వై. వి. డాలువాఱు, ఖేటకము.

కేతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పచ్చేపూ మొగలి, గేదఁగి.

కేతనము. సం. వి. అ న. 1. టెక్కెము; 2. గుఱుతు; 3. ఇల్లు; 4. నిమంత్రణము.

కేతుమాలము. సం.వి.అ.న.ఒకవర్షము. (చూ.వర్షము.)

కేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఒకగ్రహము; (చూ. గ్రహము.) 2. టెక్కెము; 3. గుఱుతు; 4. అగ్ని; 5. కాంతి; 6. ధూమకేతువు.

కేదరము. సం. వి. అ. పుం. కేదారముయొక్కరూపాంతరము.

కేదారము. సం. వి. అ. పుం, న. వరిమడి. పుం. 1. కొండ; 2. పాదు; 3. ఒకానొక పుణ్యక్షేత్రము.

కేదారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

కేనిపాతకము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) అత్రిత్రము.

కేమము. సం. వి. అ. న. పులిపిరికాయ.

కేయూరము. సం. వి. అ. న. అంగదము, బాహుపురి.

కేరజేము. వై. వి. ఒకానొకపక్షి. "సీ. మూలసందులనుండి మూల్గుడాబలక్రందు గుంపు కేరజేపుకయ్యంపురొదలు." చంద్రా. ౨, ఆ. (దీని నొకానొక యాధునికకవి కేర్జమని ప్రయోగించివాఁడు.)

కేరడము. దే. వి. 1. ఉపేక్ష; "సీ. అయ్యింతితనపాపలందు మిక్కిలికూర్మిబెరయసంజ్ఞాదేవిబిడ్డలైన, ముప్పురను గేరడము సేయ." హరి. పూ. ౧, ఆ. —2. తిరస్కారము; "సీ. అద్దేవుమనుమనినద్దిరాయెటుచూతుననక కేరడమెవ్వఁడలవరించు." ఉ, హరి. ౫, ఆ. —3. తిరస్కారపుమాట; "ఉ. బాడబకూరునిం జెనకుపార్థివులెవ్వరటంచుఁ గేరడం, బాడబలాయిదేటిమదమంచు భృగూద్వహగర్వవార్ధికిన్, బాడబమాప్రతాపముఁగనంబడఁజేసి." ఉ, రా. ౧, ఆ.—4. వంకరమాట. "గీ. తప్పుగల భర్తమ్రోలసోత్రాసఫణితిఁ, గేరడములాడుసతి మధ్యధీర." కా. ౨, ఆ.

కేరడించు. దే. స. క్రి. వక్రముచేయు. "సీ. భ్రమరకంబులచిక్కువాపవేయుననింక భ్రమరకంబులచిక్కువాయుననుచుఁ, బృథులకుచంబులంబ్బించకేయునఁబృథులకుచప్రకాశకాలంబటంచుఁ, గరఁగెఁబోవరతిలకంబనసున్నేహకలనఁగరఁగుపరతిలకమనుచుఁ, గడుమొరయింపకేకటకంబులనమ్రోయుఁగటకముల్ శుభయత్నగరిమననుచుఁ, జెలిపలుకుఁగేరడించుచు." వసు. ౫, ఆ.

కేరళము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక దేశము.

కేరింపు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "మ. పూవుఁదీఁగెగుదెంబావలరాచయొంటరికడుంగేరించుచుం జిమ్మినన్." య. ౫, ఆ.

కేరు. దే. అ. క్రి. 1. ఉత్సహించు; "క. భృత్యులఁదీర్పరులైనయ, మాత్యులకన్గొని ప్రమోదమతిసకలజన, స్తుత్యముగ మంగళోచిత, కృత్యములొనరింపుఁడనినఁగేరుచువారున్." రుక్మి. ౨, ఆ.—2. కుతూహలపడు; "హరిఁగనవచ్చెఁగేరుచున్." రుక్మి. ౫, ఆ.—3. విజృంభించు. "కువలయాధిపుపాటలువాడినంగరంబలరుచుఁగేరికేరినగు." కా. ౬, ఆ.—స. క్రి. 1. తిరస్కరించు; "క. రంగుగనెన్నడుమునని, న్నుంగేరెనటంచుఁగినుకనూల్కొనగరితన్, మ్రింగితివోనిక్కంబుగ, సింగమకలచందమెల్లఁజెపుమాసరగన్." అచ్చే. అర,

కాం.—2. పరిహసించు. "వ. సంగడీలంజీరువారునుసంగరభీరులంగేరువారును." పా. ర, ఆ.

కేరువు. దే. వి. విజృంభణము. "క. గారాబునఁబెరిగినశృం, గారాంబుధిగానిగడుసుగా దొకనాఁడుతా, గేరువులగాసిఁబెట్టెదు, సూరాసుతచూడసూనసుకుమారసుమీ." పాంచా. ౫, ఆ.

కేలు. వై. వి. ఏ. 1. చేయి; 2. తొండము. "కరినాథుకేల్నిడుదకొమ్ములతో బెరయంగఁద్రుంప." భార. అర. ౬, ఆ.

కేలుమొగ్గ. వై. వి. చేమోడ్పు, అంజలిబంధము.

కేవడము. వై. వి. కేడెముయొక్కరూపాంతరము. "సీ. మిహిపసిండిపరుంజూమొహవాకెలంకునతావుగుజ్జరివన్నెకేవడంబు." స్వా. ర, ఆ.

కేవరి. దే. వి. (కేవు+అరి) కేవుపుచ్చుకొనువాఁడు.

కేవలము. సం. వి. అ. న. నిర్ణయింపఁబడినది. విణ. 1. అంత; 2. ఒకటి.

కేవలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరమాత్మ.

కేవు. దే. వి. ఓడకిచ్చెడుకూలి.

కేశకారము. సం. వి. అ. పుం. కరఫలము, గొఱపము.

కేశఘ్నము. సం. వి. అ. న. బట్టతల.

కేశపాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూడ, సిగ.

కేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెంట్రుక; 2. కురువేరు ?.

కేశముష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. తేనెమ్రాను.

కేశవము. సం. వి. అ. పుం. పొన్న ?.

కేశవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు. విణ. మంచివెంట్రుకలుకలవాఁడు.

కేశవేశము. సం. వి. అ. పుం. కబరి, కొప్పు.

కేశాంబునామము. సం. వి. అ. న. కురువేరు ?.

కేశి. సం. వి. స్. పుం. ఒకానొకరాక్షసుఁడు. విణ. మంచివెంట్రుకలుకలవాఁడు.

కేశికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మంచివెంట్రుకలుకలవాఁడు.

కేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కట్లతీఁగ; 2. పద్మపుతీఁగ. విణ. మంచివెంట్రుకలుఁగలది. (ఆఁడుది.)

కేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వరుణుఁడు.

కేసరము. సం. వి. అ. న. ఇంగువ. పుం, న. ఆకరువు. పుం. 1. సింహములోనగువాని మెడమీఁది వెంట్రుక, జూలు; 2. నాగకేసరము ?; 3. పొగడ ?; 4. పొన్న ?.

కేసరి. ఉభ. వై. వి. 1. ఒకానొకమృగము; "కేసరియవభేచరమగు." అం, భా. ద్వి. సం.—2. ఒక దినుసువరిపైరు. బ. ఆ ధాన్యము. సం. వి. స్. పుం. 1. సింహము; 2. గుఱ్ఱము; 3. నాగకేసరము ?; 4. పొన్న ?.

కేళకుళి. వై. వి. కేళాకూళియొక్కరూపాంతరము. "ఎ, గీ. అంబుధులు కేళకుళులు కులాచలములు, మేడ లలచక్రగిరి చుట్టుగోడగాఁగ, నవనిఁబాలించెశుద్ధాంతభవనమట్ల, కీర్తిలక్ష్మీకళత్రుఁడీక్షితి వరుండు." కవిక. ౨, ఆ.

కేళకూళి. వై. వి.——పై.——"ఎ, గీ. సంతసంబునఁ బూఁదేనెజాలువాఱఁ, గస్తురిగందపుముద్దలగట్టు వెట్టి, కాలువలుదీర్చినపసిండికేళకూళి. నిండితొలఁకాడుచున్న దేనీలవేణి." విక్ర. ౫, ఆ.

కేళాకూళి. వై. వి. క్రీడాసరస్సు. "క. లోకాలోకసుహీధర, మేకోటకులాచలములుకృతకార్ముల్కే, శాకూళులుజలరాసులు, శ్రీకరధృతిసాంద్రుఁడౌహరిశ్చంద్రునకున్." కవి. ౧, ఆ.

కేళి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. పురుషులు స్నేహమున స్త్రీలులోనగువారిని గద్దించుట కొట్టుట పరిహసించుట మొదలుగాఁగలది; 2. ఆట; 3. ప్రియునితోడి విహారమునందలి నాయికయొక్కక్రీడ.

కేళిక. వై. వి. నృత్యము*. "జక్కిణికొరపంజీవేషములఁగేళికసల్పిరి." రామా. ౨, ఆ.

కేళికీలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నవ్వించువాఁడు.

కై.

కై. దే. అప. చతుర్థీవిభక్తియందువచ్చెడు ఒక ప్రత్యయము. వి. 1. చేయి; "చిలుకంగైనుంచకేచిల్కపల్కులోనీపల్కులోకాంచలేము." ఉ, రా. ౬, ఆ.—2. తొండము. (కయియొక్కరూపాంతరము.)

కైంకర్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఊడిగము; 2. భగవంతునికిని భగవద్భక్తులకును జేసెడి యూడిగము.

కైక. వై. వి. కైకేయి "క. కైకానీపూనినపని, కైకాకైకందినట్టియనుఁగుంగొడుకి, ట్లైకానలకెగెడు." అచ్చ. అ, కాం. (కయికయొక్కరూపాంతరము.)

కైకట్టు. ద్వ. వి. సందర్భము. (కయికట్టుయొక్కరూపాంతరము.)

కైకానుక. దే. వి. రాజులులోనగువారిని జూడఁబోవునపుడు కొనిపోయెడి యుపహారము. "మ. పులిగోరుల్ పెరతేనెకస్తురిమెకంబుల్ పున్నుజవ్వా

దిపి, బ్లులుగోరోజనమిట్టులుంబికిలిపూలుంజల్లు లుంకొమోవిపం, డులుఁగుంబేర్లునుజాఱపప్పుసెల విండ్లుంబొఱవాతంపక, కైటులుఁగైకానుకలిచ్చిబో యదొరబిడ్డెల్ గాంచిరాభూవిభుఁ." రామా. ౨, ఆ. (కయికానుకయొక్కరూపాంతరము.)

కైకేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కేకయరాజుకూఁతురు.

కైకొను. దే. అ. క్రి. పూను. "క. మాకుంబుణ్యము సాలమి, గాకేమిజగత్త్రయంబుఁగావంబ్రోవం, గైకొన్న నీవుసకలవి. వేకివిమాదుఃఖమెఱుఁగవే మధుమథనా." ఉ, హరి. ర, ఆ.—స. క్రి. 1. గ్రహించు; 2. లక్ష్యపెట్టు. "క. తనకొలఁదినుపాయంబులు, పొనరిచిధనవంతుఁడగుటభూపగుణము, ర్థనునినిజప్రజయునుగై, కొనదువికోధులునుసరకుగొనరుకుమారా." భార. శాం. 3, ఆ. (కయికొనుయొక్కరూపాంతరము.)

కైకొలుపు. దే. ప్రే. కైకొనఁజేయు. "క. నావుడు మానవనాథుఁడు, కేవలపురుషుండెవాఁడుకీడొం దుపనుల్, గావించు నెమదిబెదరం, గావలదని చెప్పిదొరలుకైకొలుపుటయున్." భో. ర, ఆ. (కయికొలుపుయొక్కరూపాంతరము.)

కైకోల. దే. వి. గుడ్డలునేసిబ్రదికెడు ఒకానొకజాతి. (కైకోలవాఁడు, కైకోలది.) (కయికోలయొక్కరూపాంతరము.)

కైకోలు. దే. వి. 1. అంగీకారము; "సీ. నీవకాకెవ్వరు నేర్తురీపనికియ్యకొమ్మనియతనికైకోలువడసి." భాగ. ౮, స్కం.—2. గ్రహణము. "శా. ఖంగం బాల్చితివుత్తమాంగమునన్ గైకోలుగావించిత, ర్ధాంగీకారము." కా. ౧, ఆ. (కయికోలుయొక్కరూపాంతరము.)

కైచేఁపులు. ద్వ. వి. బ. నమస్కృతి. "మం, రగడ. నిబిడస్థలిలోనిబిడాకార, స్వామికిమతిఁగైచాఁపులాసంగుచు" హంస. ౪ ఆ. (కయిచాఁపులుయొక్కరూపాంతరము.)

కైజీతము. ద్వ. వి. బత్తెము. (కయిజీతముయొక్కరూపాంతరము.)

కైజో. దే. వి. వాగెను వెనుకకీడ్చికట్టుట. "క. ఆకోలాహలమరుదని, యాకర్ణించుచువిభుండుహాయము డిగిహుసా, రైకైజాచేసిమహా, నోకహతల మునలిచికనుంగొనుచుండన్."చంద్రా.౨,ఆ. (కయిజాయొక్కరూపాంతరము.)

కైజోఱు. దే. అ. క్రి. ఒఱగు. (కయిజాఱుయొక్కరూపాంతరము. "సడలినసీవియోరకయిజాఱిన ముత్తెపుఁజేఱుదుక్క." భాను. 3, ఆ.)

కైజో. దే. వి. పక్షివిశేషము. "ఎ, గీ. కటికినెటికినెఱిఁగోలెమ్ముకయునువిఱుగ, విటిచెపడిఁగైజునొకపెద్దవేసడంబు." స్వా. ర, ఆ. (కయిజాయొక్కరూపాంతరము.)

కైటభారి. సం. వి. ఇ. పుం. హరి, వెన్నుఁడు.

కైదర్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. కఱివేము?; 2. పినగుమ్మడు?.

కైత. వై. వి. కవిత్వము. "ఉ. పూంతమెఱుంగులుంబలెనుబూపబెడంగులుచూపునట్టివా, కైతలు." పెద్దనచెప్పినమాలికావృత్తము. (కయితయొక్కరూపాంతరము.)

కైతవము. సం. వి. అ. న. 1. కపటము; 2. జూదము.

కైదండ. దే. వి. హస్తావలంబము. (కయిదండయొక్కరూపాంతరము.)

కైదారకము. సం వి. అ. న. కేదారములసమూహము. (కేదారము=పరిమడి.)

కైదారికము. సం. వి. అ. న.——పై.——

కైదార్యము. సం. వి. అ. న.——పై.——

కైదు. దే. వి. కైజోయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. దూరముగాఁగనేగుకయిదుంగనిడేగటమీఁదనుండియున్, దారునఁదారి." చంద్రా. ౨, ఆ. (మొదటిరూపము కయిదు.)

కైదువు. దే. వి. ఆయుధము. "క. పారిమిడుఁగుఱులెగసికైదువులపాడిరాలెన్." భార. ద్రో. ౫, ఆ. (ఆధునికకవులుదీనిని ఆకారాంతముగాఁబ్రయోగించెదరు. "చ. కరమునశైలభేదియగుకైదువయున్నశచీకళత్రుఁడో." హరిశ్చ. ర, ఆ. ఇత్యాదులు.)(కయిదువుయొక్కరూపాంతరము.)

కైపదము. వై. వి. కవిపరిజ్ఞానపరీక్షార్థముపూరింపనిచ్చెడి పద్యాంశము, సమస్య. "ఉ. కైపదమిచ్చువారలును గ్రక్కునఁబద్యముఁజెప్పువారలున్." భో. ౨, ఆ. (కయిపదముయొక్కరూపాంతరము.)

కైపు. దే. వి. 1. లాహిరి; (ఈ రూపము వాడుకయందుగనఁబడుచున్నది. చూ. కైపు.) 2. అందము; "ఉ. ఎల్లరునంతమేలుకొనియిందుముఖుల్ ముఖమజ్జనాదికం, బల్లనదీర్చికైపుగఁదులాంబరముల్ మణిభూషణావళుల్, మల్లెసరంబులుంబరిమళం

బులఁదాలిచి." రామా. ౨, ఆ.—3. విజృంభణ ము; "క. దీపమడఁగఁజీఁకటియును, గోపమడఁ గశాంతిగుణముఁ గోల్కొనుక్రియనా, టోపో ద్భటమగు వేసవి, కైపుసడిలఁ దోఁచెఁగారు కాల ముదళమై." పాండు. ౪, ఆ.—4. విధము. "గీ. రావణునిఁజెట్టపట్టినరాజ్యలక్ష్మి, కైపుతోఁపించు లంకపాంకంబుగాంచి." రామా. ౬, ఆ. (కయి పుయొక్కరూపాంతరము.)

కైఫీయతు. హిం. వి. ఒకసంగతి వివరము.

కైముడి. ద్వ. వి. వాద్యవిశేషము. (కయిముడియొ క్కరూపాంతరము.)

కైమోడుపు. ద్వ. వి. నమస్కృతి. "మం. రగడ. మా హురమం బనమానత విడిసిన, కాలమేఘునకుఁగై మోడుపులన." హరి. ౪, ఆ. (కయిమోడుపు యొక్కరూపాంతరము.)

కైరఁడు. దే. వి. ఈ పేరుగల గుఱ్ఱము. (కయిరఁడు యొక్కరూపాంతరము.)

కైరవడి. వై. వి. తాంబూలముతోఁగూడ నుపయో గించుకొనుటకుఁ గాఁచులోనగు వస్తువులుచేర్చి చేసినయుండ, ఖాదిరము. (కయిరవడియొక్క రూపాంతరము.)

కైరవము. సం. వి. అ. న. తెల్లగలువ.

కైరవిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెల్లగలువల సమూహా ము; 2. తెల్లగలువలుండుకొలను.

కైరవుఁడు. సం.వి.అ.పుం. 1. జూదరి; 2. పగవాఁడు.

కైలాగు. దే. వి. కైదండ. (కయిలాగుయొక్కరూ పాంతరము.)

కైలాటకాఁడు. దే. విణ. (కైలాటము+కాఁడు.) మా యోపాయముగలవాఁడు. (కయిలాటకాఁడు యొక్కరూపాంతరము.)

కైలాటము. దే. వి. మాయోపాయము. "తానునుగ జాస్యుఁడులక్ష్మియుఁజేసినట్టికైలాటమునఁ ఘటి ల్లెసకలార్థము." కాశీ. ౬, ఆ. (కయిలాటము యొక్కరూపాంతరము.)

కైలాసము. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుని యునికిపట్టు, వెండికొండ.

కైలు. హిం. వి. పండిన ధాన్యపు కొలఁత.

కైవడి. దే.వి.1. ప్రకారము. "సీ. కరులఁద్రుంచెడువే శగిరులఁదున్నాడు సంక్రందనుకైవడిగానవచ్చు." భార. శల్య. ౧, ఆ.—2. పోలిక. "గీ. అతనిమేను కుంతియట్టులకైవడియరయ." భార. శాం. ౧, ఆ. (కయివడియొక్కరూపాంతరము.)

కైవడిముస్తె. వై. వి. తుంగముస్తె. (కయివడిముస్తె యొక్కరూపాంతరము.)

కైవర్తము. సం. వి. అ. న. కైవడిముస్తె.

కైవర్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——వై.——

కైవర్తుఁడు. సం. ని. అ. పుం. చేఁపలఁబట్టువాఁడు, జాలరి.

కైవల్యము. సం. వి. అ. న. అపవర్గము, మోక్షము.

కైవారము. ఉభ. దే. వి. గనిమయంచు. వై. స్తోత్ర ము*. (చూ. కయివారము.)—సం. అ. న. వంది స్తోత్రము. "ఈకైవారదుర్భాషణంబులకుంగాని యతండు మెచ్చఁడు." నై. ౭, ఆ.

కైవారి. సం.వి.న్.పుం.వంది. "మ. కమలాక్షస్మరఘు స్మరాబ్జభవులుఁ గైవారులు." హరి. పూ. ౧, ఆ.

కైపు. దే. వి. (కైపుయొక్కరూపాంతరము.) ఉ న్మాదము. "క. కైవెక్కినవానిమేనుగరమునను మి రెఁ." ఉ, హరి. ౨, ఆ. (మొదటిరూపము కయిపు.)

కైవ్రాలు. దే. అ. క్రి. 1. ఒఱగు; "బలుసుఁబండు లచాయఁదనర్చి పండికైవ్రాలిన రాజనఁబులకు." విక్ర. ౪, ఆ.—2. పక్షులులోనగునవి క్రిందికి దిగు; "సీ. నఖపాళిబెడఁగుమాన్పకుమంచునుడులు కైవ్రాలెవాస్పటికాక్షమాలికకడగ." ఉ, రా. 3, ఆ.—3. పడు. "వ. వియత్తలంబునంబాఱికైవ్రా లుంధారలవాద్యంబులుదడిసిన." ఆము. ౪, ఆ. (కయివ్రాలుయొక్కరూపాంతరము.)

కైవ్రాలుచు. దే. ప్రే. కైవ్రాలఁజేయు. (కయివ్రా లుచుయొక్కరూపాంతరము.)

కైశికము. సం. వి. అ. న. వెంద్రుకలసమూహము.

కైశికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక కావ్యవృత్తి. (చూ. వృత్తి.)

కైశోరము. సం. ని. అ. న. వయోవిశేషము. "వ. బా ల్యకౌమారకైశోరవయో విశేషంబులవింశతివో యనంబులుకడచు." భాగ. ౭, స్కం.

కైశ్యము. సం. వి. అ. న. కైశికము.

కైసాటిచేక్క. ద్వ. వి. హస్తనక్షత్రము. (కయిసా టిచుక్కయొక్కరూపాంతరము.)

కైసేంత. ద్వ. వి. అలంకారము. (కయిసేంతయొక్క రూపాంతరము.)

కైసేయు. ద్వ. స. క్రి. 1. అలంకరించు; "క. ఆసమయమునఁగుమారిం, గైసేసి." విక్ర. ౪, ఆ.—2. పూజించు. "మ. తనకుందానప్రతిష్ఠితుండయిన యాదక్షాధ్వరధ్వంసి నే, మునుపూజించితిఁబిమ్మటన్ హరియునంభోజాతగర్భుండునుం, గనికై సేసిరియంతమీఁద సురలున్ గంధర్వులున్ దేరియ, ర్చనముల్ చేసిరి మీరుఁజేయుఁడుతగన్ సమ్యక్సమారాధనల్." భీ. ౪, ఆ. (కయిసేయు యొక్క రూపాంతరము.)

కొ.

కొంకనక్క. ద్వ. వి. చిన్నజాతినక్క, కిఖి. "ఉ. చీమలుఁగాకులుంగ్రియులుజింకలునక్కలుఁగొంకనక్కలున్." భార. ఆశ్వ. ౨, ఆ.

కొంకర. దే. వి. వంపు. (అక్షరములువంకరకొంకరగా ఉన్నవి.)

కొంకరలువోవు. దే. అ. క్రి. (కొంకరలు+పోవు.) శైత్యాదులచేతఁగాళ్లుఁజేతులులోనగునవినిగిడికొను. "చ. నినుఁదనచంకవైచికొనినీరనిధానచతుష్టయంబునన్, జనిచనిసాంధ్యకృత్యములు సల్పెడునంతకుఁద్రిప్పితెచ్చితెం, పుననటువైచి కొంకరలువోయిననీ మెయిచక్కనొత్తిపో, నని చిరవాలినందనుఁడనంగదుఁడన్ దశకంఠ వింటివే." రామా. ౭, ఆ.

కొంకి. దే. వి. 1. వంపుచీల; 2. దోఁటి; 3. బ. ముచ్చిలిగుంతకుఁబార్శ్వములనుండెడి యెముకలు; 4. మోఁకాలిచిప్పకులోతట్టురెండుప్రక్కలనుండెడియెముకలు. (కొంకివ్రేళ్లనుచోఁ గొంకివలెనుండు వ్రేళ్లని తెలియవలెను.)

కొంకు. దే. అ. క్రి. 1. భయపడు; "క. శంకింపవలదు పోలఁగ, బొంకితిమనుకానవాంతమునమ్రుచ్చులకుం, గొంకి." విక్ర. ౭, ఆ.—2. వెనుదీయు; 3. సంకోచించు. వి. 1. భయము; 2. వెనుదీయుట; "గీ. తొడలపైనిద్రవోయెడు దుష్టమృగముఁ, గొంకుకొసరింతయునులేకకూలఁద్రోవు." విక్ర. ౩, ఆ.—3. సంకోచము.

కొంకుపాటు. ద్వ. వి. 1. భయపడుట; "సీ. పరులు తిట్టినచోటఁ బ్రత్యుత్తరములేక ప్రాణహానికిఁ గొంకుపాటులేక." కవిక. ౪, ఆ.—2. సంకోచపడుట. "శకుంగనికోమలికొంకుపాటుతో." హంస. ౩, ఆ.

కొంకువోవు. దే. అ. క్రి. (కొంకు + పోవు.) కొంకరలువోవు. "చ. ఆపదం, బొరయకయుండఁజేయుముప్రభూతపుసీతునఁగొంకువోయెడున్." (ఈతఁడుఅను కర్తృపదమధ్యాహార్యము.) భార. శాం. ౩, ఆ.

కొంగ. వై. వి. బకము*.

కొంగకాళ్లవాఁడు. ద్వ. విణ. నిడుపుమోఁకాళ్లవాఁడు, ఊర్ధ్వజ్ఞుపు.

కొంగవాలు. వై. వి. మాదిగకత్తి. "ఉ. కుక్కలనెంపఁజూచి మఱికొందఱు కొన్నిటిఁ గొంగవాలులన్, బక్కలుసించినన్." య. ౨, ఆ.

కొంగు. దే. వి. వస్త్రపుచెఱఁగు.

కొంగుమాయు. దే. అ. క్రి. బహిష్ఠయగు.

కొంగోడువడు. ద్వ. అ. క్రి. (కొంగోడు+పడు.) ఒడ్డిగిల్లు, ఒఱగు. "సీ. కలఁగివారిధులపంకము నివ్వటిల్లెనుగులపర్వతములుకొంగోడువడియె." మై. ౨, ఆ.

కొంగోడువోవు. దే. అ. క్రి. (కొంగోడు+పోవు.) ——పై.——(చూ. కుక్కివడు.)

కొంచించు. దే. అ. క్రి. సంకోచించు. "క. కొంచింపకవడిఁలెన్నిధిఁ, గాంచినపేదయునుబోలెఘనతరహర్షో, దంచితమానసుఁడైయా, పంచాననమధ్యఁజేరిపల్కెన్ బ్రేమన్." రసి. ౫, ఆ.

కొంచియము. వై. వి. న్యూనత. (చూ. కొంచెము.) విణ. అల్పము*. "గీ. చంద్రశేఖరునిఁబ్రసంగవశంబునఁ, గొలిచినారుభక్తికొంచియంబు." కాశీ. ౩, ఆ.

కొంచెకత్తె. వై. విణ. (కొంచెము+కత్తె.) 1. అల్పురాలు; 2. సామాన్యురాలు.

కొంచెకాఁడు. ద్వ. విణ. (కొంచెము + కాఁడు.) 1. అల్పుఁడు; 2. సామాన్యుఁడు.

కొంచెతనము. వై. వి. (కొంచెము+తనము.) సన్నఁదనము, అల్పభావము. "గొనబుఁగొనుకొంచెతనము." ఆచ్చ. ఆర, కాం.

కొంచెపడు. వై. అ. క్రి. (కొంచెము+పడు.) 1. తక్కువపడు; "వ. తండ్రీనీప్రసాదంబుననన్నియు సమకూరెడుంగాకకొంచెపడియెడునే." భో. ౬, ఆ.—2. సన్నగిల్లు. "సీ. కడుదొడ్డకటితటి కడుఁగొంచెపడియుండె." చంద్రా. ౨, ఆ.

కొంచెము. వై. వి. న్యూనత. "ఉ. నీకునీ, కొంచెమువచ్చుటెల్ల హరిఁగోరినతింపమి నార్యపూజి

తా." భాగ. ౧, స్కం.—విణ. అల్పము*. (కొంచియముయొక్కరూపాంతరము.)

కొంచే. వై. వి. 1. ఒకానొకకొండ; 2. ఒకానొక పక్షి. "ఉ. ఎక్కలుచించికంఠమున ఏకులువా పిశిరంబుప్రచ్చిపే, రుక్కునఁగొంచచంద మగు నొడ్డుగలంగఁగఁజేసి." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కొంచేదీవి. వై. వి. క్రౌంచద్వీపము.

కొంచేమల. వై. వి. క్రౌంచపర్వతము.

కొంచే మొగ్గరము. ద్వ. వి. క్రౌంచవ్యూహము.

కొంచేసారము. వై. వి. మధ్యమస్వరము.

కొంచే. యు. దే. వి. ముతికి చెమట. "పరఁగుఁగొంచనఁగనుముతికి చెమట." ఆం, భా. ప్ర. నా.— వై. అ. క్రి. ౯-లోచించు. "సీ. కొంచకనీరిలో ముంచుచు నెత్తుచు నొరించితీరంబు సేరఁబెట్టు." భార. ఆది. ౫, ఆ.

కొంజో. వై. అ. క్రి. సంకోచించు. "క. అంజకబాలకుఁ డనియును, గొంజకదయమాలిరాజకుంజరయం తకా, గుంజరమునుడీకొలిపెను, గుంజరపాలకుఁ డుగోపకుంజరుమీఁదకా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (కొంచియొక్కరూపాంతరము.)

కొంట. దే. వి. కొనుట (ఆనుప్రయుక్తమైన కొను ధాతువునకును రూపనిష్ఠలైఉంగునది. కనుఁ గొంట, కయికొంట, పయికొంట. మొ.)

కొంటె. దే. విణ. అకార్యశీలుఁడు. "క. వింటికదా నీతనయుని, కొంటెతనము వీరిమానికుటిలాలకన, క్కుంటునకునిత్తురఁటయిటు, వంటివిపోపెక్కు నోళ్లవారలమాటల్." భో. ౫, ఆ.

కొండ. వై. వి. మల, పర్వతము.

కొండకంది. ద్వ. వి. సస్యవిశేషము. బ. ఆధాన్యము.

కొండకాకి. వై. వి. ఒకదినుసు కాకి, అద్రికాకము.

కొండకాలువ. వై. వి. సెలయేఱు, ఝరము.

కొండగుఱుతు. ద్వ. వి. సామాన్యలక్షణము.

కొండగొనుగు. ద్వ. వి. అశ్లోలము?.

కొండగొఱ్ఱె. వై. వి. గాడిదెవంటి మృగవిశేషము, రాహిషము.

కొండగోఁగు. ద్వ. వి. కర్ణికారము?.

కొండచిలువ. ద్వ. వి. కొండపాము. అజగరము.

కొండచీమ. ద్వ. వి. ఒకదినుసుచీమ. ఉద్దీపకము.

కొండచోలి. ద్వ. వి. పార్వతి. "గీ. నందినెక్కిమా లినిందురోచులుపర్వ, తూలివచ్చెఁగొండచూలి తోడ." భాగ. ౯, స్కం. (ఇట్లుకొండరాచూలి.)

కొండతోన్న. వై. వి. సస్యవిశేషము. బ. ఆధాన్యము.

కొండతంగేడు. ద్వ. వి. ఒకదినుసు తంగేడు?.

కొండత్రిమ్మరి. ద్వ. వి. కోఁతి. (ఇట్లు తిప్పత్రిమ్మరి, మలత్రిమ్మరి. మొ.)

కొండనాలుక. ద్వ. వి. చిఱునాలుక, గళశుండిక.

కొండపగతుఁడు. ద్వ. వి. ఇంద్రుఁడు, గోత్రారి. "సీ. కొండపగతుపట్టికోడలినిందు వేఁకటిఁగాచి నట్టిచేకత్తివాఁడు." రా, వి. ౨, ఆ.

కొండపలుకు. ద్వ. వి. పర్వతబిలమునందలిప్రతిధ్వని. "ఎ, గీ. కొమరుఁబిల్వనియలపల్కు కొండపల్కు." చంద్రా. ౧, ఆ.

కొండపిండి. వై. వి. వృక్షవిశేషము. "సీ. కొండపిండియనంగఁబిండికొండయనంగనగభేదసంజ్ఞగా నలరుచుండు." ఆం, భా. ద్వి. వ.

కొండప్రత్తి. వై. వి. ఒకదినుసుప్రత్తి?.

కొండబూరుగు. ద్వ. వి. కూటశాల్మలి?.

కొండబెండ. ద్వ. వి. కచ్ఛూరకము?.

కొండమల్లె. వై. వి. గిరిమల్లిక?.

కొండమామిడి. ద్వ. వి. కోశామ్రము?.

కొండమూరేడు. ద్వ. వి. గంధగర్భము?.

కొండము. వై. వి. గుండము. "ఎ, గీ. కుండాఖ్యవెలయు, చుండుగుండమనంగనుగొండమనఁగ." ఆం, భా. ద్వి. వై.

కొండముచ్చె. ద్వ. వి. నల్లనిమూతిగలకోఁతి.

కొండమునువ. ద్వ. వి.——వై.——

కొండయల్లుఁడు. ద్వ. వి. (కొండ+అల్లుఁడు.) ముక్కంటి, శివుఁడు.

కొండఱేఁడు. ద్వ. వి. హిమవంతుఁడు. "ఆ. కొండఱేనికూఁతుకునుమోపకేళిచేఁ, బోవుఁబ్రతిదినంబు పువ్వులెల్ల." భోజ. ౫, ఆ.

కొండల్లము. వై. వి. (కొండ+అల్లము.) ఒకదినుసుఅల్లము, తృణపుష్పిక?.

కొండవారు. ద్వ. వి. బ. కొండయందుండుబోయలు.

కొండాటము. దే. వి. సంతోషము. "గీ. వారునితో డిదకొండాటమైలతాంగి, యుగ్రతాపంబుసైరింపకున్నఁజూచి." వీర. ౧, ఆ.

కొండాడు. దే. స. క్రి. పొగడు, స్తుతించు.

కొండి. దే. వి. 1. తేలుతోఁక; 2. ఎక్కతలుపునంచులయందుఁగొట్టెడు తేలుతోఁకవంటి యినుప గొళ్లెము.

కొండిక. వై. విణ. 1. చిన్న*; "క. అనిపలికిహరి కిరీటిం, గనుఁగొని కొండికవునీవు గావునసీకుఁ, మునుగోరఁబాడియనవుడు." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. "క. ఒండుఁగొదలేదుతూరుపుఁ, గొండప యింబ్రొద్దువోడిచెఁగొమ్మాయికనే, డెండఁబడ కుండఁగూఁతురు, కొండికయనకంపవలయుఁగూ రిమిననుడుఁ." య. ర, ఆ. "క. దండితబలివై జగములు, నిండఁబెరుగుచున్న వేళనీయడుగున భూ, మండలమతిసూత్రోత్కృతిఁ, గొండికమచ్చ యునుబోలెఁగొమరొందుహరీ." పాండు. ౨, ఆ.—2. బాలుఁడు*. (ఇది యికారమధ్యమనుట కుఁదగినప్రయోగము దొరకినది కాదు. చూ. కొండొక.)

కొండియ. దే. వి. కొండె.

కొండియము. దే. వి. కొండెము. "కొండియముసం ధిభేదనమన్యకర్తోపజీవనము." భార.ఆను.౨, ఆ.

కొండియుఁడు. దే. విణ. కొండెముచెప్పువాఁడు, పి శునుఁడు. "ఉ. క్రూరుఁడులోభియుఁ శఠుఁడుఁ గొండియుఁడుఁ జడుఁడుఁ గృతఘ్నుఁడుఁ, నే రనివాఁడుబొంకరియునిందకునోర్చునతండుపం దయుఁ, ధీరతలేనిదుర్నయుఁడతివ్యసనత్వము గల్గుభృత్యుఁడుఁ, జేరువమన్కిభూపతికిఁజెట్ట యొనర్చునశేశ్వరోత్తమా." భార. శాం. 3, ఆ.

కొండీఁడు. దే. విణ. (కొండియము+ఈఁడు.)——పై.——"సీ. కొండీనినాలుక రెండుగాఁజీలెడు నలఖగంబులఁజూడుమవనినాథ."మార్క.౨,ఆ.

కొండె. దే. వి. రాజులలోనగువారు మొగముతట్టువే సికొ నిడువెండ్రుకలముడి. (కొండియయొక్క రూపాంతరము.)

కొండెంగ. వై. వి. కొండయందుండెడునల్లకోఁతి. "ద్వి. బడుగు, కొండెంగవీని వెక్కురుతలఁదఱుఁ గ." హరిశ్చ. ౨, భా.

కొండెకత్తె. ద్వ. విణ. (కొండెము+కత్తె.) కొండె ముచెప్పునది. (ఆఁడుది.)

కొండెకాఁడు. దే. విణ. (కొండెము+కాఁడు.) కొం డెముచెప్పెడువాఁడు.

కొండెము. దే. వి. చోడి. "సీ. కొట్లుచేహారులగొన బుటంగడులంద తఱచుగాఁగొండెముల్ తలుపు లంద." అచ్చే. బాల, కాం. (కొండియము యొక్కరూపాంతరము.)

కొండెవల. దే. వి. చేపలఁబట్టుటకు ఒకఁడువేసెడు వల.

కొండొక. వై. విణ. 1. కొంచెము*; (కొండొకసే పు.) 2. చిన్న*; "కొండొకసవతియు." రాఘు. ౧, ఆ.—3. బాలుఁడు*. "క.అకటకటయుత్తరుఁ డుకొం, డొకకాంభోజుండునుంగడుఁ బాలుఁ డు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.

కొండ్ర. దే. వి. మల్లించిదున్నినచాలు. "క. ధరఁ గొండ్రవేలుపండుఁ." కాశీ. ౪, ఆ.

కొండ్రకైదువు. దే. వి. నాఁగలి. "ఎ, గీ. కొండ్రకై దువుబల్లిదుకూర్తితోడు." రా, వి. ౧, ఆ.

కొంత. వై. స. (కొంచెము+అంత.) ఇంచుకకొలఁ ది. "కొంతదవ్వు." (చూ. ఇంత.)

కొంతము. వై. వి. ఆయుధవిశేషము, కుంతము. "క. గొంతానవొకఁడుబెబ్బులిఁ, గొంతానంజిదిమి మె చ్చికొనఁజేసినచో." శుక. ౧, ఆ.

కొందఱు. వై. స. (కొంత+వారు.) కొంతశబ్దము నకు మహాన్హత్యర్థకబహువచనరూపము.

కొందలపడు. ద్వ. అ. క్రి. (కొందలము+పడు.) కలఁతపడు, సంక్షోభించు.

కొందలపాటు. ద్వ. వి. కొందలపడుట.

కొందలము. దే. వి. కలఁత, క్షోభము. "మ. కలఁగెం దోయధిసప్తకంబుగిరివర్గంబెల్లనూటాడెసం, చల తంబొందెవసుంధరావలయమాశాచక్రముల్లాడెఁగొం, దలమందెఁద్రిదశేంద్రుపట్టణముపా తాళంబుమూర్ణిల్లెనా, కులమయ్యెఁగ్రహతార కాకులము సంక్షోభించెనవ్వేధయుఁ." భార. విరా. ౪, ఆ.

కొందలించు. దే. అ. క్రి. కలఁతపడు. "వ. అప్పుడు పందికడుపులవెనువెంటందవిలి కొందలింపంజిం దఱవందఱగాఁజేసి." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

కొందు. దే. స. క్రి. నజ్జోగనఱకు.

కొంప. దే. వి. ఇల్లు. (నింద మొదలగు సమయముల యందే యిది ప్రయోగింపఁబడును.)

కొంపోవు. దే.స.క్రి. (కొని+పోవు.)తీసికొనిపోవు. "క. చంపినఁజంపుమునన్నటు, కొంపోకుండినను జాలు." ప్రభా. 3, ఆ.

కొకిబికి. దే. విణ. చక్కనతప్పినది. "సీ. కొకిబికివే సంపుగూనివీఁపులమీఁద మూడుపంగలయిఁటె మోపినాఁడు." స్వా. ౪, ఆ.

కొక్కరాయి. వై. వి. బకము*.

కొక్కరించు. దే. అ. క్రి. 1. (కోఁతి) వెక్కిరించు; "ద్వి. కొనచెవుల్ తిక్కించికొక్కరించుచును." రా. సుం, కాం.—2. పక్షులుకాళ్లతోకెల్లగించు. "గీ. కుప్పలైయున్నయెరువెల్లఁగొక్కరించి." పంచ. నా. 3, ఆ.

కొక్కరింత. దే. వి. కొక్కరించుట.

కొక్కిస. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

కొక్కు. దే. వి. పందికొక్కు.

కొక్కురవుతు. ద్వ. వి. వినాయకుఁడు.

కొక్కెర. వై. వి. బకము*. "వ. ఒక్కమహాబకంబు వచ్చె. అదిపద్మభవునకుంబ్రసాదపాత్రంబగుచు నాళీజంఘుండురాజధర్ముండునను పేళ్లంబరఁగు. ఆకొక్కెరకునవ్మట్టినివాసంబైయుండు." భార. శాం. 3, ఆ.

కొక్కెస. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కొక్కొరోకో. దే. వి. కొక్కొరోకోయొక్కరూపాంతరము. "కొక్కొరొకోయనికుక్కుటంబులుకూసె." కాశీ. 3, ఆ.

కొక్కొరోకో. దే. వి. కోడికూయుటయందనుధ్వన్యనుకరణము. "కొక్కొరోకోయనికూయఁడేయతఁడు." సై. ౧, ఆ.

కొజ్జా. దే. వి. రాణివాసపు కావలివాఁడు. "వీధులఁ నిరుగంగ వెసఁదలారులుపట్టి కొజ్జానుజేసిరో." భో. ర, ఆ.

కొటారము. దే. వి. ధాన్యాదిరాసులుండెడుచోటు. "ఎ, గీ. తోఁటచేనుకొటారంబుదొడ్డియనెడు, నాసలన్నియునిసుమంతలయ్యె." ఏసు. ౨. ఆ.

కొటారి. దే. వి. ఉగ్రాణపువాఁడు.

కొటారు. దే. వి. 1. ధాన్యాదిరాసులుండెడిచోటు; "ఎ. గీ. తేరులాకొమ్ముచేనుఁగుబారులాప, సారులాచొక్కటపురాచదారులాకొ, టారులాతీరులాగొనబారునార, ప్రోలియొయ్యారమేరికిఁబొగడనరిది." అచ్చే. బాల, కాం. 2. ఊప్పుకొఠారు.

కొటిక. వై. వి. కొట్టిక, గ్రామము. "నిటలాక్షుఁగుడిలేనికొటికనున్నయతెండు." జై. ౧, ఆ.

కొటికాఁడు. దే. వి. కొట్టికాఁడుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. ఆవ్డకొటికాండ్రుకృపకావలకాలిపిల్లవ్రేల్, ముట్టఁగఁగోసి మంత్రివరుముందటఁ బెట్టికృతప్రణాములై." జై. ౧, ఆ.

కొట్టకొన. దే. వి. (కొన+కొన.) అన్నిటికిఁగొన.

కొట్టడి. వై. వి. సామగ్రులుంచెడుగది, కోష్ఠము.

కొట్టము. యు. దే. వి. నృత్యవిశేషము. "సీ. ఆటయంచనఁగనాట్యంబొప్పెసఁగుఁగొట్టమునఁగహల్లీసకంబలరుచుండు." అం, భా. ప్ర. నా.—వై. పసులులోనగువానిఁగట్టెడుచోటు*.

కొట్టరువు. దే. వి. కొటారుయొక్కరూపాంతరము.

కొట్టాడు. దే. అ. క్రి. (కొట్టు+ఆడు.) 1. జగడమాడు; 2. బాధపడు. "క. కట్టాత్రికరణమెఱుఁగక, పుట్టినదురితములనపుడపాలియింపనియా, కట్టిఁడిదేహంబుడిగినఁ, గొట్టాడునుబిట్టునరకకూపంబులలోఁ." భాగ. ౬, స్కం.

కొట్టాము. యు. దే. వి. ఒకానొకదేశము. "కోనబిట్టేర్చెఁగొట్టాఁదగిలె." స్వా. ౧. ఆ. — వై. పసులులోనగువానిఁగట్టెడుచోటు*. (ఈ యర్థమునందిది కొట్టముయొక్కరూపాంతరము.)

కొట్టి. దే. వి. వేగు. (కోటియొక్కరూపాంతము. చూ. కొట్టికాఁడు.)

కొట్టిక. వై. వి. కొటికయొక్కరూపాంతరము.

కొట్టికాఁడు. దే. వి. వేగరి. "క. హరిణాజినోత్తరీయుఁడు, నిరాయుధుఁడునగుచునతనినెలవగునడవిన్, జొరఁగొట్టికాండ్రుటెక్కెము, పరికించియెఱింగికలయఁబడికూఁతలిడన్." ఆము. 3, ఆ. (పాఠాంతరము కోటికాఁడు.)

కొట్టు. యు దే. స. క్రి. ప్రహరించు. వి. ప్రహరము. వై. సామగ్రులుంచెడుగది. "కొట్లుబేహారులగొనబుటంగడులంద." అచ్చే. బాల, కాం.

కొట్టుపడు. ద్వ. అ. క్రి. వ్యయమగు.

కొట్టులాడు. దే. అ. క్రి. (కొట్టులు+ఆడు.) పోట్లాడు.

కొట్టులాట. దే. వి. కొట్టులాడుట.

కొట్టె. దే. వి. పట్టియొలయంతటిదళముగలకాఁగు. "ఎ, గీ. తద్విశేషసమాఖ్యలుతనరుచుండు, కొట్టెకూటుపొడకకుమిబొట్టయనఁగ." అం, భా. ద్వి. వై.

కొట్ను. దే. వి. 1. ఎడ్లదంపకము; 2. వివాహతంత్రవిశేషము; 3. ఊడిగము. "శా. ఇట్టట్టెందును బోవరాకవగతోనెల్లప్పుడుఁ వేలుపుల్, వెట్టిం గొట్నుముఁజేయ." య. ౨, ఆ.

కొట్ర. దే. వి. పిండిలోనగువానినుడుకఁబెట్టుటకుఁ బెట్టెడియెసరు. "వ. కీచకతండులంబులంబిండి గొట్టికొట్రఁబోసియుప్పి గొప్పలుగాఁజేసియా వించినకుడుములబానలు." కాళి. 3, ఆ.

కొట్లమారి. దే. విణ. (కొట్లు+మారి.) కొట్లుపడుస్వభావముగలవాఁడు. "సీ. తాళములు చూడఁగీర్తన పాత్రములటంచుఁగొట్లమారులజోడుకూర్పఁడగునె." చంద్ర.

కొట్లాట. దే. వి. కొట్టులాటయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. తానగోసిడికొట్లాటతగులుఁపఱచు." భల్లా. 3, ఆ.

కొడము. దే. వి. ముఖభాగమునఁగట్టులేకనడుమవలవలెనల్లికగలయూఁతపంటియొకమత్స్యగ్రహణసాధనవిశేషము. (చూ. అడ్డకొడమ.)

కొడవలి. దే. వి. కోసెడుసాధనము, లవిత్రము.

కొడి. వై. వి. దీపశిఖ*. "సీ. కొడిఁబుట్టుకాళిమాంకురపుమేఘములకు మెఱుఁగులై చూపుఁగ్రొమ్మించుములలర." పాండు. ౨, ఆ.

కొడిది. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. "కొడిదిపూసలనంటుకొలిపినమొల త్రాడు." పంచ. వేం. ౧, ఆ.

కొడిదిలి. దే. వి. 1. వంచినచేర; 2. పుడిసిలి.

కొడిమె. దే. వి. 1. అపదూఱు; "ఎ, గీ. మదికివలసినయట్లచేయుదురుగాని, వట్టికొడిమెలునాకునుగట్టఁజనదు." కళా. ౫, ఆ.—2. పాపము; "చ. జడముడి జాహ్నవీతట నిశాకర పోతముఁజూచి యెవ్వరీ, కొడిమెలుగట్టిపెండ్లికొడుకుంగడియారముమోవఁజేసిరి." జై. ౧, ఆ.—3. చేఁపలబుట్ట. "సీ. కుపేణిచెలంగుఁగొడిమెయుంచఁగను." అం, భా. ప్ర. వారి.

కొడిమెలాఁడు. దే. విణ. (కొడిమెలు+ఆఁడు.) పాపాత్ముఁడు.

కొడిసె. వై. వి. కొండమల్లె, కుటజము. (దీనికాయ ఇంద్రయవము.)

కొడిసెపాల. దే. వి. కొడిసెవిత్తు.

కొడుఁగురు. దే. వి. దీపముయొక్క చిట్టెము.

కొడుకఁడు. వై. వి. కొడుకు, పుత్రుఁడు*.

కొడుకు. వై. వి.——పై.——

కొడుపు. దే. వి. 1. గంటలోనగువానివాయించెడుసన్నకొయ్య, కోణము. "ఉ. క్రంగనగంటపైఁగొడుపువ్రాలుటయెన్నఁడునాఁటనుండియుఁ." వై. 3, ఆ. "గీ. క్రొమ్మెఱుఁగుదీఁగెతళుకులకమ్మపసిఁడి, కొడుపుతాఁకులఘూర్ణిల్లెఘోరభంగి, దర్పకోద్దండదండయాత్రకునుబోలె, భూరితర మేఘమాలిక పేరిభేరి." రామా. ౬, ఆ.—2. బలపములోనగువానికోపు; 3. తంతిమీటుటకుబంగారులోనగువానితోఁజేసి వ్రేలికి పేసికొనెడుగోరు; 4. వెదురుకనుపులనడిమిభాగము.

కొడుము. దే. వి. బిందెవంటికుండ.

కొడ్కు. వై. వి. కొడుకుయొక్క రూపాంతరము.

కొడ్డి. దే. వి. కొడిదియొక్క రూపాంతరము. "సీ. నివురుగప్పనిచంద్రనిప్పుకైవడినున్నదీ కొడ్డిపూసనీకెవ్వఁడిచ్చె." జై. 3, ఆ.

కొణజో. దే. వి. వాకిటి కావలియిల్లు.

కొణత. దే. వి. 1. కుక్కనుగట్టెడుకొయ్య; 2. మల్లపరికరవిశేషము. "సీ. తత్సాధనంబులైతగుఁగంబముకొణత." ఆం, భా. ద్వి. ఋ. (రూ. కొణతము. కుక్కనుగట్టెడుకొయ్యకు. — "సీ. బిరుదుగల్గినయింటఁబెరగినఁగొణతంబువిప్పినంతనకుక్క వెదకుఁజెప్పు." వేణుగోపాలశతకము.—మల్లపరికరవిశేషమునకు.—"అమరంగ్రొవ్విరితేనెచాలుకొణతా లందందలాగించి." శశాం. ౨, ఆ.)

కొణిఁగె. దే. వి. కుప్ప. దిబ్బ. "వ. మగఠాలగోడల నీడలందుఱుగలించు క్రీడాపులినంపుఁగొణింగెలంజెలంగు." కృష్ణ. ౧, ఆ.

కొణిగ. దే. వి. ముంజూరు. "సీ. సెలవులైచెలువారునిలువులవిలసిల్లి కొణిగఁబారావతకులమువదర." స్వా. ౬, ఆ.

కొణిద. దే. వి. జాతిభేదము.

కొణిదిలి. దే. వి. కొడిదిలియొక్క రూపాంతరము.

కొణుఁగురు. దే. వి. కొడుఁగురుయొక్క రూపాంతరము.

కొణుజు. దే. వి. పిడుఁజు.

కొతిమిరి. వై. వి. కొత్తిమిరియొక్క రూపాంతరము.

కొతుకు. దే. అ. క్రి. 1. వర్ణలోపముగామాటాడు; 2. సంకోచించు. "చ. అతితరమారఘోరవిశిఖాగ్నిశిఖాపరితాపభీతిఁ, యయ్యతివలమిన్నవిన్నిచటికంపెడిచోమతియేమిపల్కెనీ, మతిఁగొతుకంగనేలచెపుమా." రసి. ౫, ఆ.—వి. 1. వర్ణలోపముగలమాట; "గ్రచ్చుకొతుకునాఁగగ్రస్తాఖ్యవిలసిల్లు." అం. భా. ప్ర. వాగ్వ.—2. సంకోచము.

కొతుకుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. (మాట) లుప్తవర్ణమగు; 2. సంకుచితమగు. "క. కొతుకుపడురతికిఁజతురత." హంస. ౨, ఆ.

కొత్తిమిరి. వై. వి. దనియాలపైరు. బ. దనియాలు.

కొత్తెము. దే. వి. తాటిపండ్లయందువిత్తులేనికండ.

కొత్వాలు. హిం. వి. పోలీసు అధికారి.

కొద. దే. వి. కొదవయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. నాతమ్మునిముద్దుమాటలుకొదల్పడఁబల్కెడుచిల్కబోదని, త్యమ్మనుబొత్తునంగుడుచునర్థిలిచేడ్పడు." నిర్వ. ౫, ఆ.

కొదమ. దే. వి. 1. పశుపక్ష్యాదులపిల్ల; (సింగపుఁగొదమ, అంచకొదమ, తేఁటికొదమ. మొ.)—2. ఆఁడుమేఁకపిల్ల. విణ. 1. యౌవనముతలచూపినది; (పశుపక్ష్యాదికము.) (కొదమపెంటి, కొదమతుమ్మెద. మొ.)—2. దృఢము. (కొదమపిడుగు. మొ.)

కొదరు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "సీ. కోర్కులతమకంబు కొదరియాఁదాలిమి పొందుననందందక్రిందుపడఁగ." హరి. ఉ. ౭, ఆ.—2. చెదరు; 3. రేఁగు.

కొదవ. దే. వి. కొఱఁత. "గీ. నీప్రాపుగలిగి, యుండఁగానిట్టికొదవమాకొదవనేల." రామా. 3, ఆ.

కొదుక. దే. విణ. తక్కువ. "ఎ, గీ. తక్కువకొఱంతయొచ్చెమతస్థుకుండు, కొదవలొచ్చుకొదుకయనఁబొదలుస్యానము." ఆం, భా. శృ. వి.

కొదుకు. దే. అ. క్రి. కొఱుకుయొక్క రూపాంతరము. (సంకోచించుటకు.— "క. ఒదుఁగుచులక్షణమె అుంగక, కొదుకుచుఁబ్రాసంబుపడియుఁగూడకమీఁదుల్, వెదకుచుఁబదసంధులుచెడ, నదుకుచు వెడకవితచెప్పనతఁడుంగవియే." కవిగజాంకుశము.)

కొదుపు. దే. స. క్రి. ఏదేనినోటవేసికొనిమ్రింగక ఊరకనమలు.

కొద్ది. దే. వి. కొలఁదియొక్క మాఱురూపము. "ద్వి. కొద్దిగాముత్తెంపుకొనలప్రాఁగెంపు, మద్దికాయలడాలుమలయఁజెక్కిళ్లు." రా. బాల, కాం. (ఈ రూపము ప్రాచీనకవులప్రయోగములందుకనఁబడలేదు.)

కొన. వై. వి. 1. చివర; 2. చెట్టుకొమ్మచివర*. "చ. తాఁదలపోసిహరించెనాకులుం, గొనలనుజొంపముల్ నిడుద కొమ్మలురేయగుడుం గ్రమంబునన్." భార. శాం. 3, ఆ.

కొనకొను. ద్వ. అ. క్రి. యత్నించు. "వ. అమ్మెయింబలితుండు కొనకొనికొఱుకకుండుట యెఱింగిరోమశుండిట్లనియె. క. తగు నేయిట్లుకృతార్థుఁడ, వగునీ కురి కొఱుకకిట్టులాలస్యముచేఁ, తగటా కృతఘ్నతకునెల, పగు టులుసే కొఱుకుకడఁక నద్రోహుఁడవై." భార. శాం. 3, ఆ. (ఇది గ్రంథములయందుఁ గొన్నిచోట్లసరళాదిగాఁగనఁబడుచున్నది.)

కొనటి. వై. విణ. అంగహీనుఁడు. "గీ. రూపవిహీనులుదారురూపు, గలిగితొలుమేనఁగొనటులఁబలికినారు." భార. అను. ౫, ఆ.

కొనరిక్క. వై. వి. రేవతీనక్షత్రము. "క. కొనరిక్కపేరుపొలఁతుక, సెనిమిటివైనాఁగలీయుసుఖము తాటిసిడం, బునుబూనికవళికాండ్రక్, దునిమి పుడమిపడఁతిప్రేగుద్రోయుదువుగదా." అచ్చే. బాల, కాం.

కొనలిడు. ద్వ. అ. క్రి. (కొనలు + ఇడు.) వర్ధిల్లు. "క. క్రుయ్యదొకయించుకైనన్, డయ్యదకొనలిడియెఁదృష్ణ." భాగ. ౯, స్కం.

కొనలొత్తు. ద్వ. అ. క్రి. (కొనలు+ఒత్తు.)—— వై. ——"ద్వి. కొనిపోయి వేడ్కలుకొనలొత్తనపుడు, వినుతార్ఘ్యపాద్యాదివిధులఁబూజించి." రా. బాల, కాం.

కొనసాగు. ద్వ. అ. క్రి. 1. వర్ధిల్లు; "క. అనవుడు సాత్యకిమోమునఁ, గొనసాగనితెలివిదోఁపఁగుశలమునీచె, స్పినవారికెల్లనసుటయు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—2. సిద్ధించు.

కొని. ద్వ. స. ఏ. కొన్నియొక్క రూపాంతరము. "క. మనుజపతి యివ్విధంబునఁ, దనచెఱ యింటికిని మ్రుచ్చుఁదప్పనమెప్పిం, చినయట్టులమదినిసరకు, గొనకమఱచియున్నయెడను గొనిదినములకున్." నిర్వ. ౭, ఆ. (హల్లుపరమగుచో ఇకార లోపము. "కొన్నిగొడంగికొన్గునిసి." పాండు. ౪, ఆ.) (చూ. కొన్ని.)

కొనిపోవు. దే. స. క్రి. తీసికొనిపోవు.

కొనియాట. దే. వి. (కొనియాడుట.) 1. నుతించుట; "మీరు విజయాశ ననుం గొనియాటఁజేసి యాఁగాదనకియ్యకొంటి." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—2. ఆదరించుట; 3. కాపాడుట; "సీ. తలఁపంగ నాద్యమైతనరుధర్మము నెన్నుఁ గొనియాటనాస్తికగోష్ఠిఁజనమి." భార. అర. ౫, ఆ.—4. కొలుచుట. "క. కడుఁగ్రొత్తలునీవిటునను, బడుగుంబాటించిమిన్నుప్రాఁకించెదునీ, యడుగులుగొనియాటకుఁబని, వడుపనియాతనికిమున్ను పాడియెపొగడన్." హరి. ఉ. ౧, ఆ.

కొనియాడు. దే. స. క్రి. (కొని+ఆడు.) 1. నుతించు; 2. ఆదరించు; "క. అనినఁబిత్రృదేవతలుమా, కు నునీకునునరకగతియగుంజుమ్మానీ, మనమునమావచనంబులు, కొనియాడకవిడిచితేనికులజలధిశశీ." మార్క. ౭, ఆ.—3. కాపాడు. "ఎ,గీ. అతనిపుత్రకులుదాని, సెంగిళులుపెట్టికొనియాడసెలమిఁబెరిగి." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

కొనివచ్చే. దే. స. క్రి. తెచ్చు.

కొను. దే. అ. క్రి. 1. నాటు; "అనలాస్త్రంబట్లువత్కంబవియఁగొనిన." మార్క. ౭, ఆ.—2. సరిపడు. "కుటిలబుద్ధులిచటఁగొనవు." భార. విరా. ౪, ఆ.—స. క్రి. 1. అపహరించు; "వ. పాత్తిచీరఁగొనిపసిరికపురుగగు." మార్క. ౨, ఆ.—2. వెలకుఁదీయు; 3. గ్రహించు; "గుదియలుతోఁకండ్లుకొనివీఁకమోఁదియు." రా. యు, కాం.—4. తీసికొను; "ఎ,గీ. అతివపిండుఁ, గరులఁదురగములను నరదంబులనుగొని. యరుగుదెంచె." భార. మా. ౧, ఆ.—5. పట్టుకొను; "ఇందుఁగ్రోల్లూసశుల్ గొనుకవడిఁజొచ్చినన్." భార. ఆది. ౮, ఆ.—6. పరిగ్రహించు; "క. వినుమిచ్చెదననియీామియుఁ, గొనియెదననిపలికి పిదపఁగొనకునికియున, త్యనృతంబులు." భార. శాం. ౪, ఆ.—7. లక్ష్యపెట్టు; "క. మిముసెల్లమిగులుఖుజగ,ర్వము మదముంగలఁడుకొనఁడరాతులనధిపా." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—8. వ్రేయు. "భీమపార్థులును గోకొమ్ముంచునొక్కుమ్మడికగవియన్." భార. భీష్మ. 3, ఆ. "క. మునునడినమెకముఁగొనిచని, కనుగ్రుడ్డుపెకల్చికత్తిఁగడిగికటారిం, గొనితోఁకవడిచియొకఁడో, ననఁగనురాలించెనయ్యయాతికిఁగడఁకన్." య. ౨, ఆ.

కొనుగోలు. దే. వి. 1. క్రయము; 2. నట్టువుఁడుకొలిపించుట.

కొనుజు. దే. వి. పిడుఁజు. "నీ. ఎరువుతిప్పలుగొనియెల్లమందలుఁగొను బెక్కిమేపులచోటుత్రొక్కఁబడియెం." హరి. పూ. ౫, ఆ.

కొనుబడి. దే. వి. కొనుగోలు, క్రయము.

కొనుమొదలు. దే. వి. కొనుటకిచ్చినధనము.

కొన్నాళ్లు. ద్వ. వి. బ. (కొన్ని+నాళ్లు.) కొన్నిదినములు.

కొన్ని. ద్వ. స. ఏ. (కొంతశబ్దమునకు అమహదర్థకబహువచనాదేశము.) కొంతసంఖ్యగలవి. (చూ. ఇన్ని.)

కొపురు. వై. వి. 1. శిఖరము*; "క. దాఁటుటయుఁగొండకొపురులు, బీఁటలువాసెను." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.—2. ఉన్నతి*. "గీ. గొనబుఁగొను,కొంచెతనముఁ బిఱుఁదుఁగొపురునుబొక్కిలి, లోఁతుసెన్నసెనగలుగుటయరిది." అచ్చ. ఆర, కాం. (కొప్పరముయొక్కరూపాంతరము.)

కొప్పరము. వై. వి. 1. శిఖరము*; 2. మూఁపు*; "ఎ,గీ. కొప్పరముమూఁపటంచన సొప్పునంసము." అం, భా. ద్వి.మ.—3. విజృంభణము*. "వ. కొప్పరంబులదెప్పరంబులం దెలిపియు నిలిపియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ. విణ. విజృంభితము. "రోగముల్ కొప్పరమైనచో." దాశరథిశతకము.

కొప్పరించే. వై. అ. క్రి. 1. అతిశయించు*; "వ. రేవెలుఁగుజాచిప్పలంగప్పరంపుఁగుప్పెలంగొప్పరించినసరసమధురసంబులు నించి." పా. ౨, ఆ.—2. విజృంభించు*. "వ. ఝుణఝుణఝుంకారంబులుం దదీయపరస్పర ఘర్షణక్రేంకారంబులుం దమహుంకారంబులును ముప్పిరిగొనంగొప్పరించియు." ఉ, హరి. ౪, ఆ. "సీ. కొప్పరింపఁగమింటఁగ్రొవ్వాఁడిరోమముల్ చొచ్చి వెల్లినతోలుల్ చుక్కగుంపు." చంద్రా. ౧, ఆ.

కొప్పరింత. వై. వి. 1. అతిశయించుట*; 2. విజృంభణము*.

కొప్పు. దే. వి. 1. తలయందుదోఁపినవెంట్రుకలముడి; 2. వింటికొన; "క. లలిఁగొప్పెక్కించితిమధు, పులశుకులనువడుగుపఱచి పుష్పాస్త్రామా, లలకును మంచంబులుబాఁ, పలకునుబీఁటలనుమాటబళిని జమయ్యెన్." చంద్ర.—3. ఇంటి నడికొప్పు, మొగుడు.

కొప్పెర. వై. వి. వెడల్పుముఖముగలపెద్దపాత్రము, కటాహము. "గీ. రానివారలనువైవుఁ, డరసికాఁగినచమురుకొప్పెరలలోన." జై. ౪, ఆ.

కొప్రము. వై. వి. శిఖరము*. "ఉ. పున్నమచందురుందెగడుపాంకపుమోములరాచకన్నియల్, క్రొన్నెలజాలమేలిపనికొప్రపుమేడలనాటలాడ." నీలా. ౧, ఆ. (కొప్పరముయొక్క రూపాంతరము.)

కొబ్బెర. దే. వి. చిప్పతీసినటెంకాయ.

కొబ్బెరకాయ. దే. వి. టెంకాయ.

కొబ్బెరపండు. దే. వి. కొబ్బెరకాయ. "చక్కెరకొబ్బెరపండు లుండ్రముల్ మెక్కెడుపాఁపజం దెముల మేటికి." నీలా. ౧. ఆ.

కొబ్బెరయుండ. దే. వి. (కొబ్బెర+ఉండ.) భక్ష్య విశేషము, మాండము.

కొమ. దే. వి. 1. శాఖ; 2. ఆఁడుది. (కొమ్మయొక్క రూపాంతరము.)

కొమరసామి. వై. వి. కుమారస్వామి. "సీ. కొక్కొరోకోయనికొమరసామిరథంబు కంఠంబుసాఁచి క్రొక్కారమిచ్చె." భీ. ౨, ఆ.

కొమరాలు. ద్వ. వి. (కొమరు+ఆలు.) 1. యౌవనవతి; 2. సౌందర్యవతి. "గీ. చాలముద్దరాలుజవరాలుకొమరాలు." భాగ. ౯, స్కం. (చూ. కొమరు.)

కొమరిత. వై. వి. కూఁతురు. "ఎ. గీ. అతను నారాచమైన, రాచకొమరితఁబాంచాలిఁజూచునపుడు." పాంచా. ౨, ఆ.

కొమరు. వై. వి. 1. వృత్తియందుకొమిరెశబ్దమునకగు ఆదేశము; (కొపురాలు. మొ.) 2. మనోజ్ఞత*. "సీ. వదనంబు కొమరుభావన చేసి వేఱుగనుదుటి సాంపలకల నెదుఁగఁబడఁగ." భార. విరా. ౧, ఆ.—విణ. మనోజ్ఞము.

కొమరుఁడు. వై. వి. కొడుకు, పుత్రుఁడు.

కొమరుఁదనము. వై. వి. (కొమరు+తనము.) యౌవనము. "తోఁచుఁ లేనికొమరుఁదనములేనిచెలువంబు." కళా. ౪, ఆ. (చూ. కొమరు.)

కొమరుఁబాయము. వై. వి. (కొమరు+పాయము.) యౌవనము. "క. నీకొమరుంబాయముమిక్కిలి, కొమరొంచెడు." కళా. ౪, ఆ. (చూ. కొమరు.)

కొమరులు. దే. వి. బ. మేలుదూలముమీఁదిగుజ్జులు.

కొమరేఱు. ద్వ. వి. (కొమర+ఏఱు.) స్వామిపుష్కరిణి. "గీ. దివ్యవాహినిఁగొమరేటఁదీర్థమాడి." భీ. ౨, ఆ.

కొమారి. వై. వి. కూఁతురు. "గీ. ఈకొమరుఁబాయపుమిటారికొమారి." చంద్ర.

కొమారిత. వై. వి.——పై.——"పల్లకియెక్కియాదొర కొమారిత." పాంచా. ౨, ఆ.

కొమారుఁడు. వై. వి. కొడుకు, పుత్రుఁడు. (బ. కొమారులు, కొమార్లు.)

కొమార్త. వై. వి. కొమారితయొక్క రూపాంతరము. "సీ. మున్నునన్నె ఱుఁగుదువిన్నాతివ్యపపర్వుఁడనుతొలునేల్పురాయనికొమార్త." యా. ౪, ఆ.

కొమిరె. వై. వి. యౌవనముగలస్త్రీ*. "కొమిరెలు లేరెనీకుఁబదికోటులు." ఉ. రా. ౪, ఆ.

కొమ్మ. దే. వి. 1. శాఖ; 2. ఆఁడుది; 3. కోలకొమ్మ, కపిశీర్షము; "న. కడఁగిరసాతలంబుభుజగంబులు వెల్వడినచ్చికొమ్మలన్, బడగలువిచ్చియాడునెడఁబంకజమిత్రుఁడురాహుశంకఁబె, ల్లడరెడు భీతితోనడమట్లునునిట్టునుదోలునిమ్మహిన్, బాడవునునేమిచెప్పుననఁబొల్చునగడ్డయుఁగోటయున్ బురిన్." భో. ౨, ఆ.

కొమ్మత్రిమ్మఱ. దే. వి. కోఁతి. "కొమ్మత్రిమ్మఱినాడు." అచ్చ. యు, కాం.

కొమ్మనఁటి. దే. వి. (కొమ్ము+అనఁటి.) కనుశీవిశేషము?. "ఎ. గీ. పనసపండ్లీడపండ్లుకొమ్మనఁటిపండ్లు." రసి. ౧, ఆ.

కొమ్మనగొఱ్ఱెపిండిచెట్టు. ద్వ. వి. పూతిక.

కొమ్మనగొలిమిడి. దే. వి. మూలఫల?.

కొమ్మనగోర. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

కొమ్మిమెకము. ద్వ. వి. కోఁతి, శాఖామృగము. "కొమ్మమెకంపు వెల్లువలు." య. ౩, ఆ.

కొమ్మి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కొమ్ము. దే. వి. 1. ఊకర్ణగుయొక్కరూపాంతరనామము; 2. ఎద్దులోనగువానికొమ్ము; 3. మాదిగవాఁడు క్రొవ్వుఁచుకొనెడుపాత్రము; 4. పసుపులోనగువానియెండనినిడుపాటిగడ్డ; 5. చిమ్మనఁగ్రోవి; "చ. తొడవులుతీసి క్రొమ్మెఱుఁగుదువ్వెలువల్ కడవేసిజిల్గుపాన్, నడలొగిఁగట్టిమేలినిడువాలికకొమ్ములువట్టియుద్దులే, ర్పడఁగవగూడియల్లవలరాయనిక్రొవ్విరిఁబోఁడికేనిప్రా, ఏడనియొయారిదారికనుపట్టఁగొలంకునఁజేరిరెంతయున్." చంద్ర. 6. పల్లకిబొంగు; "సీ.—మొగలిఱేకల్లికతొగకాఁడచట్టనుకుఱుగన్పుచెఱకుక్రొమ్మెఱుఁగుగొమ్ము." (ఇక్కడ ఆఁదలముయొక్క వర్ణనము.) చంద్రా. 3, ఆ.—7. ఏనుఁగుయొక్కదంతము; "ఉ. కొన్నిటిహస్తముల్ చదియఁగొన్నిటిఁగొమ్ములుదుమ్ము ధూళిగా." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—8. పందికోఱ; "సీ. నీటిలోనునిఁగిన నేలచేడియఁగొమ్ముకొనను బ్బనెత్తినవఘోణివీవ." పా. ౧, ఆ.—9. ఊఁదెడియొకానొకవాద్యము; "వ. గుమ్మెటలచటులగ

వమ్మునుగొమ్ములనినదమ్మునుజిలంగె." కాశీ.3,ఆ.—10. శాఖ; "సీ. కలఁచుపున్నాగఁబులలరుఁగొమ్ములమహోన్నతిగలయవభీకమగులవైన." హన. ౨,ఆ.—11. శిఖరము; "క. గుబ్బలికొమ్మొక్కటిఁగడు, నిబ్బరముగఁబెఱికియాతనిఁ వైచినవాఁడు బ్బుసెడకమలత్రిమ్మరి. బెబ్బులిపై మొనలవాలు పేర్మిఁ వైచెఁ." అచ్చ. యు. కాం.—12. కొన; "సీ. ధనువుక్రిందటి కొమ్ముధరణిపై మోపిమీఁదటికొమ్మువామహస్తమునఁబట్టి." భో. ౫, ఆ.—13. ఉత్సాహము; "గీ. అంతగోపసింహుఁడనురకొమ్ములవట్టి, ధరణిద్రొబ్బిత్రొక్కి దైత్యభటులకొమ్ముపీడనురలకొమ్ముపర్థిలవాని, కొమ్ముపెఱికి మొత్తికూల్చెనధిప." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—14.బలము. "క. కొమ్మవానవనాథుని, కొమ్మహవమునకుఁదొలఁగెగుణవిజయముగై. కొమ్మమెచ్చితినిచ్చెదఁ, గొమ్మాభరణములనీవుకోరినవెల్లఁ." భాగ.౧౦, స్కం. ఉ. 15.గవుండ్లవాఁడు బందముతగిలించెడు కత్తిపిడికలోని సంకరకొయ్య.

కొమ్ముకాఁకర. ద్వ. వి. కారవేల్లవిశేషము.

కొమ్ముకాఁడు. దే. వి. 1. వశావాము; 2. అగసాలెవాఁడు. "సీ. నరకహేతుహిరణ్యహరణవృత్తిఁ జరించుకొమ్ముకాని భక్తి చూడఁదగవెల్ల." ఏసు. ౧,ఆ.—3.కొమ్ముఁదెమునూదువాఁడు. "సీ. మాతంగసదృశుఁడొకుమజ్ఞుఁ తనుబోలుఁడనఁగ నుగొమ్ముకాఁడుఁగ." ఆం. భా. ద్వ. పూ.

కొమ్ముచేప. దే.వి.ఒకానొక ఆఁడుమత్స్యము,శృంగి.

కొమ్ముచేనుఁగు. దే. వి. (కొమ్ము+ఏనుఁగు.) మగయేనుఁగు. "కొమ్ముచేనుఁగువిభీషణతంజను దెంచుకై వడిఁ దనుజవరుండువచ్చె." విక్ర. ౫, ఆ.

కొమ్ముపెసర. దే. వి. సస్యవిశేషము. బ. ఆ ధాన్యము.

కొమ్ముమూచకమ్ము. దే. వి. ఱొమ్ములుగల మూచకమ్ము.

కొమ్ముమాఁడు. దే. వి. కొమ్ముఁదెమ్ము మాదిగవాఁడు.

కొయుగూర.ద్వ.వి. (కోయు+కూర.) కోయఁదగిన నల్లతోఁటకూర.

కొయ్య. దే. వి. 1. కఱ్ఱ; 2. మ్రాను.

కొయ్యగాలు. దే. వి. (కోయు+కాలు.) కోఁతకోసినమోము.

కొయ్యుగూర.ద్వ.వి.కొయుగూరయొక్కరూపాంతరము.

కొరడా. హిం. వి. చేబుకు, జాటి.

కొరడు. యు. దే.వి. వంకరగాక సరిగానుండెడి యింద్రధనుస్సు. వై. గుడ్లగూబ.

కొరద. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "సీ. కొరద దాసకొయ్య కొఱ్ఱమీనులుచే ముచ్చంగి బేడిస జెల్ల చాఱమీను." హంస. ౪, ఆ.

కొరవంజి. దే. వి. 1. ఎఱుకువాఁడు. "క. ఒడయని పేరిటియీచిఱు, బుడుతనికెనగానఁగానఁబురుడింపఁగని, క్కడిబోయలలోమఱియె, క్కుడుచాయలమలల మెలఁగుకొరవంజులలోఁ." చంద్రా. ౨, ఆ.—2. ఎఱుకుది. "ఏయేభూములు చూచినా వెకొరవంజీ." శుక. ౧, ఆ.

కొరవి. వై. వి. ఎఱ్ఱగోరంటి. "చ. కనదిలకంబుఁగేసరముగల్లుమియఁ రహిఁబాడఁబ్రేంకణం, బునిమురమావినవ్వసుర పొన్నముఖాంబుజ మెత్తఁజంపకం, బునెఱకవుంగిటంగొరవిమూర్ధ్నోనవావిలిత్నవంజుళం, బునుడుపగోఁగుసైతరుణిపూచుసురద్రుమమన్నిపువ్వులఁ." పా. ౪, ఆ.

కొరనాసిగండు. ద్వ. వి. క్రూరమృగవిశేషము.

కొరి. దే. వి. అప్పనడిమి వెండ్రుక, అర్థము. "సీ. కలివోసినాన్చినగ్రచ్చకాయల భంగి కొరిదూలి వట్టిదృగ్గోళకములు." కాశీ. 3, ఆ.

కొర్నవగండు.ద్వ.వి.కొరసానిగండు.(చూ.కణంతి.)

కొఱ. దే. వి. 1. కొఱంత; "క. ముఱిముఱిచీఁకటిలోనం,దఱురోజులుపమరముడిగితగ నెల్లిటికిఁ, గొఱగలకలనగునదుపుఁదు, నెఱపగుగోవర్ధనాద్రి నేలకుననుచుఁ." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—2. ప్రయోజనము; "ద్వి. తఱిచనుదేరనాతనికుఱీవలనఁ, గొఱగలయొకముచికొదుకుజనించె." భాగ. ౧, స్కం.—3.మత్స్యవిశేషము; (కొఱ్ఱయొక్కరూపాంతరము.)—4. శిల్పము. "సీ. కొఱమించుపగడంపుగుండ్రకంబంబులు వలుదతామరకెంపుఁదలుపుగములు." అచ్చ. అ, కాం.—విణ. ప్రయోజకము. "క. మఱచితిరెయదువిభుఁడిం, దఱకును బురియొప్పగించి తగనేగుటయి, త్తఱిసదిచూఱలువోవఁగఁ, గొఱయగునేమగతనంబుఁగులమునుమనకుఁ." హరి. ఉ. ౬. ఆ.

కొఱఁకు. దే. వి. 1. పసులుమేయుకంచె, వివితము; 2. పక్షులెరయేటితనుచోటు. "ద్వి. కొఱఁకులు మానిపక్షులుగూండ్లుసేరె." హరిశ్చ. ౧, భా. (కొఱనుయొక్కరూపాంతరము.)

కొఱఁత. దే. వి. తక్కువ. "క. అంతటఁగడలఁ దెల్లఁ గొ, అంతయొకింతయును లేక అంపిల్లెనిరుల్." అచ్చ. సుం, కాం.

కొఱఁతనుఱుకు. దే. స. క్రి. (కొఱఁత+ఉఱుకు.) అకార్యముచేయు. "గీ. కొఱఁతనుఱుకుఁగాని కొడుకెన్నఁడును గార్య తంత్రమునకుఁజొరఁడు." భార. స్త్రీ. ౧, ఆ. "వ. కృష్ణుఁడెప్పుడుం గొఱఁతనుఱుకుఁబిన్న నాడునుంబిన్న కొలందులం బోయెడువాఁడు కాఁడనువారును." హరి. పూ. ౭, ఆ. —విణ. అకార్యముచేయువాఁడు. "వ. వారుగదామీఁదెఱుంగక కొఱఁతనుఱుకులైచెడుతెరువునంబోయెడువారు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కొఱకచ్చు. దే. వి. కొఱవి. అలాతము. "చ. అలమరు నాజ్ఞశితకరువప్పలరమ్మని చెప్పిగుంపులై, యలిబలముల్ వియోగి హృదయంబులు చూఁడఁగవచ్చి నట్టివె, న్నెలకొఱకచ్చులోయనఁగనిండినచీఁకటిమీఁదనింగిఁజు, క్కలుగనుపట్టెవచ్చి పొడకట్టెళశాంకుఁడునంతఁదూర్పునన్." రామా. ౨, ఆ.

కొఱకు. దే. అప. చతుర్థీవిభక్తియందువచ్చెడు ఒక ప్రత్యయము. "సీ. పవనేరితములైన పాదపాంసువులనిం దఱఁగృతార్థులఁజేయు కొఱకొయనియు." కళా. ౨, ఆ.

కొఱకొఱ. దే. వి. కోపకారము. "క. తెఱవలకడుపులలోనే, డైఱఁబెఱిగెడుప్రోడరేయిత్రిమ్మరిదొరవై, గొఱకొఱనూర్పులునిగుడుచు, తెఱఁగునగాటంపుటూర్పుఁదెమ్మెరలడరెన్." అచ్చ. బాల, కాం.

కొఱకొఱలాడు. దే. అ. క్రి. (కొఱకొఱలు+ఆడు.) కోపగించు.

కొఱగామి. దే. వి. (కొఱ+కామి.) 1. అకార్యము; "క. వెఱవకకలలోఁజేసిన, కొఱగామికివగచుచోటగుణరత్నముచే, కుఱనీకునలిగితన్నినఁ, బఱపుపయింబడినయట్లుపద్మదళాక్షీ." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—2. దుర్లక్షణము; "క. ఆకొఱఁగామములఁగనుఁగొని." స్వా. ౫, ఆ.—3. దోషము. "క. ఇక్కొఱఁగాములలోపల, నొక్కటినీచిత్తవృత్తినొదవెనె." సం. "కచ్చిదేతైర్మహాదోషైరనస్పృష్టోసి నరాధిప." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కొఱడు. దే. వి. 1. ఆయుధవిశేషము; "ఉ. భూరిధృతింబసిండిజలపోఁతకటార్లుఁగొఱ్ఱుఁబూని." కళా. ౧, ఆ.—2. మ్రానిమోడు, స్థాణువు. "గీ. కొఱడుగనిమర్త్యుఁడనుశంకఁగూరినట్లు." వా. ౨, ఆ.

కొఱడుకోల. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. "చ. కొనలుమొనల్పడన్ గొఱడుకోలవిధంబునదూయఁజెక్కుచ, క్కనికుఱుమట్టపుంజిఱుతకట్టియనోరి కొసంగి." చంద్రా. ౨, ఆ.

కొఱడుపాఱు. దే. అ. క్రి. తిమురుపట్టు.

కొఱను. దే. వి. 1. పసులు మేయుకంచె; "క. కొఱనుగనాఁగినపాలమును, నెఱయంగరిసనముగల్గు నేలయుసరి." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. (చూ. కలను.)—2. పక్షులెరయేఱతినుచోటు. (చూ. కొఱకు.)

కొఱపము. వై. వి. గుఱ్ఱమునుదోమెడు గొఱపము. (ఇట్లు పరుపాదిగాఁగొన్ని దేశములయందు వ్యవహారము.)

కొఱప్రాణము. మి. వి. కుట్టుసుఱు. "క. జుఱుజుఱుకని నెత్తురు వెలి, కుఱుకుచు రొదసేయనతీతియొడపినెయూర్పుల్, పఱపమిడి గ్రుడ్లపడఁకుచుఁ, గొఱప్రాణముతోడఁదన్ని కొనునమ్మెదవున్." ఆము. ౩, ఆ.

కొఱముట్టు. దే. వి. పనిముట్టు, ఉపకరణము.

కొఱలు. దే. అ. క్రి. 1. ఉండు; "క. పిఱుఁదంగురుధరణీపతి, యఱచేతం బ్రాణములుగనభియాతిబలం, బుఱనితెగువముందటఁబెఱ, గొఱలుటచిత్తమునఁబెట్టికొనివిహరించెన్." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—2. ప్రకాశించు. "చ. కొఱలెడితేజుచేఁబసిఁడిగుబ్బలియన్ మఱి వెండికొండయున్, గరఁగునటంచుసంద్రములుకాఁకలనింకునటంచు." యు. ౩, ఆ.—స. క్రి. పొందు. "ఎ, గీ. శాంతిఁగొఱలివిప్ర, కులముదైవస్వరూపం బగుటమనంబు, నందుదృఢముగనిల్పి." భార. అను. ౫, ఆ. (ఆదికవుల ప్రయోగములు మొదటి యర్థమునందును ఈ యర్థమునందునే కానఁబడుచున్నవి.)

కొఱవ. దే. వి. ఒకానొక తక్కువజాతి. (కొఱవాఁడు, కొఱవది.)

కొఱవత. దే. వి. కొఱవది.

కొఱవి. దే. వి. కొఱకచ్చు. "ఎ, గీ. కొఱవిఁద్రిప్పిన యొప్పున మెఱసెఁబార్థు, గాండివము." భార. ఆర. ౬, ఆ.

కొఱవిచీమ. దే. వి. పెద్ద యెఱ్ఱచీమ.

కొఅవిదయ్యము. ద్వ. వి. పిశాచభేదము. "ఎ. గీ. గగ నమనురుద్రభూమి నేకతమతిరుగు, నదరులుమి సెడుకొఅవిదయ్యంబువీఁడె." సై. ౨, ఆ.

కొఅపోవు. దే. అ. క్రి. (కొఅ+పోవు.) మూర్ఛిల్లు. "క. వినుమమ్మెయినిద్దేశం. బునసన్వాగ్దేవిమూర్ఛ పోయినయట్లే, మినిబలుకకుండిపడసడి. వినయంబునసజునికరణువేఁడెలతాంగీ. బ. అనిన బ్రాహ్మణిపతితో బ్రహ్మమాటకుంగొ అపోయిన వాణియేమిటందేఱె." భార. అశ్వ. ౨. ఆ.

కొఅసంది. ద్వ. వి. ఆయము, జీవస్థానము. "క. పఅతెంచికరిమదమునే, డ్డెఱఁదొండంబెత్తివ్రేయ దెప్పతికమునకన్, గొఅసందితాఁకి నేలకు, నొఅగినసింగంపుఁగొదమయొప్పమరంగన్." నిర్వ. ౧౦. ఆ.

కొఅు. దే. వి. కొఱ్ఱుయొక్కరూపాంతరము. "క. నెఱిమాలిబంధెనట్టిం. నఱీముతేఁజంపినసుగజము నశ్వము మ్రుయ్యై, పఱిగొనిఁనట్టినాఁకలఁ, గొఅులఁ దిగచిచంపుటొప్పుఁ గువలయపతికిన్." విజ్ఞా. ప్రా. కాం.

కొఅుకు. దే. స. క్రి. కఅచు. వి. మేహరోగవిశేషము.

కొఱ్ఱ. దే. వి. 1. మత్స్యవిశేషము. పాశీనము; 2. సస్యవిశేషము. బ. ఆధాన్యము, ప్రియంగువు.

కొఱ్ఱు. దే. వి. మేసు. శూలము.

కొల. దే. వి. 1. పాపము; 2. హింస.

కొలఁకు. వై. వి. కొలనుయొక్కరూపాంతరము.

కొలఁకువు. వై. వి.——పై.——"కొలంకువుకలంకంబొందఁగాఁజొచ్చి." భాగ. ౧, స్కం.

కొలఁది. దే. వి. పరిమితి. విణ. శక్యము. "వ. ఇప్పుడు రాజకులంబులు కొలందికిమిగిలి నాకు భరియింపఁగొలందిగాకయున్నయవి." హరి. పూ. ౫. ఆ.

కొలకొల. వై. వి. కలకలము. "చ. కొలకొలమంచు నుండుసితికోకనదప్రభనప్రసూతనా, కొలువిది తొంటినాఁడతిథికోటులసందడి." సై. 3. ఆ.

కొలగాఁడు. దే. వి. (కొలత+కాఁడు.) ధాన్యము కొలుచువాఁడు.

కొలగారము. దే. వి. ధాన్యము కొలతకిచ్చెడు కూలి.

కొలత. దే. వి. 1. పరిమాణము; 2. ధాన్యములోనగువానిని కొలుచుట.

కొలను. వై. వి. గుంట. సరస్సు, (రూ. కొలఁకు.)

కొలము. వై. వి. 1. వంశము; 2. సజాతీయప్రాణిసమూహము. "సీ. కలకలపల్కుచిల్కల కొలంబులఁజాల నలరుపొన్నలుమూఁగియలరులాఁగి." యా. ౪, ఆ.

కొలారకము. దే. వి. ధాన్యమును కొలుచుట. "ఎ. గీ. కొలునడికొలారకంబనఁగొలుచుటకగు." వేం.

కొలారము. దే. వి. కొల్లారముయొక్కరూపాంతరము.

కొలారు. దే. వి.——పై.——

కొలారుబండి. దే. వి. కొల్లారుబండియొక్కరూపాంతరము. "సీ. తండోపతండమైగండోపలములుండు పథములందుఁగొలారుబండ్లనాఁగి." శుక. ౧, ఆ.

కొలి. దే. వి. బిల్లగోడాడునపుడుబిల్లఁబెట్టికొట్టుట కుద్రవ్విసచిన్నపల్లము. "గీ. కూడిగిరులుఁదరులుఁగొల్లంబుఁబల్లంబు, నరసిమిట్టపుట్టలడవిఁదడవి, దోపితోలులుఁగోలులు నోలంబుసాలంబు, సూచిక్రంతగుంతచొచ్చివచ్చి." ఉ, హరి. ౫. ఆ.

కొలికి. దే. వి. 1. ముక్కునంటినకంటిమూల; 2. హారములోనగువానితగిలెచ్చెడువంకరకమ్మి; 3. పరిపాకము. "వ. కార్యంబునుగొలికికివచ్చియున్నయది." వీర. 3, ఆ. "ద్వి. నిను నేఁడుముఖమునసెస్తురుప్రామి, కొనినుల్లపఅపకకొలికికిరావు." సారిశ్చ. ౨, భా.

కొలికిపూస. దే. వి. కొలికికిఁదగిలించెడుపూస. "మ. పాలుపారన్ శరదంగనాతిలకమంభోజాకరంపుంజోకా, కొలికిందామరకొల్కిపూసలెసఁగీ ల్కోఁజేసి క్రొంచాద్రిఁదా, రలలీలందగురందుదార్లఁజెలువారన్ వచ్చురాయంచబో,దలపేరన్ ధరియించెనచ్చతురముక్తాదామమోలేరహిన్." చంద్ర.

కొలికిముడి. దే. వి. వదలుముడి.

కొలిపించు. దే. అ. క్రి. నట్టువుఁడు కొనుగోలుచేయు. ప్రే. ధాన్యాదికము కొలువఁజేయు.

కొలిమి. దే. వి. కమ్మరినిప్పుంచెడుపల్లము. "గీ. తామ్రమాదిగఁగలయట్టిధాతునయముఁ, గొలిమినిడియూఁదఁగీడెల్లఁబొలియునట్లు, ప్రాణపవనవిగ్రహమునఁగ్రాఁగిపోవు, నసఘుమీంద్రియజవితదోషాలియెల్ల." మార్క. 3, ఆ.

కొలిమితిత్తి. ద్వ. వి. కొలిమియూఁదెడుతిత్తి. భస్త్ర.

కొలుచు. దే. స. క్రి. 1. ఉపాసించు; "క. ధరణీశ్వరుఁడమ్మునివరుఁ. బురాతనమునిప్రకాశుఁబుణ్యాత్మునిరం, తరకృతభక్తినపర్యా, పరివస్యుండగుచు

భక్తివదలకకొలిచెన్." భార. సభా. ౧, ఆ.— 2. సేవించు; 3. ధాన్యాదికము కొలతచేయు. వి. 1. ధాన్యము; "నీ. ధాన, కారుపొలంబునఁ గల్గెనేనియుఁగొల్చుగావింపనేర్చునేకలవిధమున, వలసేర్పడఁగదున్నఁబొలములోనైనవర్షంబులేకున్నధాన్యంబులగునె." భార. సౌ. ౧, ఆ.— 2. వరిధాన్యము. "క. కొలుచుయవలుసెనగలుమినుములుతిలలావలుకుచుత్థములుమ్రుచ్చిలినన్." మార్క. ౨౨, ఆ.

కొలుపు. దే. అ. క్రి. 1. నట్టువుఁడుకొలిపించు; 2. సమ్మతించు; "క. మనసుకొలుపదనికినిపుడు." భార. భీష్మ.3, ఆ.—3. సరిపడు; "క. ఈపేదమాటలెల్లను, గోపవిపశుఁడైననాకుఁ గొలుపవుము ధా." భార. ఆను. ౧, ఆ. "గీ. హీనమతికిబుద్ధులేలకొలుపు." పంచ. నా. ౧,ఆ. "సామము వెండి భేదముఁ దానముఁగొల్పకుండినఁ గదామతిదండనము." భో. ర, ఆ.—4. చెల్లు. "ద్వి. మలఁగక నాపన్నుమాయలన్నియును, గొలుపవువీనిపై." హరిశ్చ. ౧,భా.—అం.ప్రే. 1.పురికొలుపు; "క. అలిగిదకార్ణాధీశుఁడు, కొలిపెనుభగదత్తుమీఁదఁ గ్రూరగజము." భార.భీష్మ.3, ఆ.—2.పుట్టించు; "నీ. తపనమండలముశస్త్రపరం పరలఁగప్పికదన మంతయునుజీఁకట్లుకొలుప." జై. 3, ఆ. — 3.(కను)గీటు, సైఁగచేయు. "క. అనియిత్తెఱఁగు నఁబాఱుఁడు, వినిపించినగొల్లఱేఁడువేడ్కలుమదిలో,నన లెత్తఁగఁదనమ్రోలన్, గనుపట్టుననుం గుఁబట్టిగనుకొల్పుటయున్." నీలా. ౧, ఆ. — 4. అనుప్రయుక్తమైనకొనుధాతువునకుప్రేరణమునందువచ్చెడిరూపము. (ఆడలుకొలుపు, పురికొలుపు. మొ.)—వి. గ్రామశక్తికిచేసెడి యుత్సవము.

కొలువడి. దే. వి. (కొలుచు+వడి.) కొలత. (చూ. కొలారకము.)

కొలువనాసములు. దే. వి. మత్స్యాదిశేషము, రాజీవము.

కొలువు. దే. వి. 1. ఆస్థానము; "గీ. వచ్చికొలువుచొచ్చినెచ్చెలిపిండువం. తంతనిలువఁబనిచియల్లనల్ల, గడిసిప్రౌఢవనితకైవడిముద్దియ, ముద్దుపుట్టఁదనకుమ్రొక్కుటయును." భార. విరా. ౧,ఆ.— 2. సేవ; 3. ఉత్సవవిశేషము. "ఎ, గీ. తద్విశేషంబులొప్పుఁదేవ, తంతు సాకన వంపు జాతర కొలువన." అం, భా. ప్ర. నా.

కొలువుకాఁడు. దే. వి. సేవకుఁడు.

కొలువుకూటము. దే. వి. ఆస్థానమండపము.

కొలువుగొను. దే. స. క్రి. (కొలువు+కొను.) సేవకునిగాపరిగ్రహించు. "క. కొలువుగొనుమొల్లకుండుట, కలిగినఁబొమ్మనుటయుంతకంటెనుమేలు." భార. విరా. ౧, ఆ.

కొలువుడుకాఁడు. దే. వి.కొలువుకాఁడు,సేవకుఁడు.

కొలె. దే. ద్ర. మొదలుకొని యనునర్థమును దెలుపునది. "భూపాలుఁ డారామక్షోణికిఁ జన్నుగాటఁగొలె." వసు. ౪, ఆ. (కోలెయొక్కరూపాంతరము.)

కొల్ది. దే. వి. విణ. కొలఁదియొక్కరూపాంతరము. "నెవ్వడిఁజేకొల్దిగఁదీసి." నీలా. 3, ఆ.

కొల్ను. దే. వి. కొలనుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. అంతటఁబ్రొద్దుగ్రుంకుటయునాశశకంబుగజేంద్రరోహిణీ, కాంతునిఁగొల్నుచూచుటకుఁగాఁ దొడిలెచ్చితి." పంచ. నా. 3, ఆ.

కొల్ల. దే. వి. దోఁపుడు, అభ్యవస్కందనము.

కొల్లకత్తె. ద్వ. విణ. కొల్లపెట్టునది. (ఆఁడుది.)

కొల్లకాఁడు. దే. విణ. కొల్లపెట్టువాఁడు.

కొల్లకొట్టు. దే. స. క్రి. 1. కొల్లపెట్టు; 2. (అధికలాభముగ) సంపాదించు.

కొల్లగొను. దే. స. క్రి. (కొల్ల+కొను.) కొల్లపెట్టు.

కొల్లపెట్టు. దే. స. క్రి. అపహరించు.

కొల్లలాడు. దే. స. క్రి. (కొల్లలు+ఆడు.) దోఁచుకొను, అపహరించు.

కొల్లవోవు. దే. అ. క్రి. (కొల్ల+పోవు.) చూఱపోవు.

కొల్లాడు. దే. స. క్రి. (కొల్ల+ఆడు.) కొల్లపెట్టు. "క. కొల్లాడిరికైవల్యలక్ష్మినమరులుమునులున్." కాశీ. ౨, ఆ.

కొల్లాబండి. దే. వి. గాడీ.

కొల్లాయపంచె. దే. వి. చిన్న అంగవస్త్రము.

కొల్లారము. దే. వి. నడుమ బయలును నాలుగుప్రక్కలఁ గట్టడమునుగల యిల్లు.

కొల్లారు. దే. వి.——పై.——

కొల్లారుబండి. దే. వి. కొల్లాబండి. (చూ. కొలారుబండి.)

కొల్లి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కొస. దే. వి. 1. కొన; "సీ. ముసముసమనఁజుట్టికొస వెంద్రుకలునట్టిహుమ్మనియందియులులియఁదాఁచి." కవికం. ర. ఆ.— 2. ఉపయుక్తముకాని తృణాదులయగ్రాంశము.

కొసరు. దే. అ. క్రి. 1. విజృంభించు; "చ. కొసరి నసంతకాలమునఁగోయిలక్రోల్చినభంగినేడ్చెన, బ్బిసరుహనేత్ర." కాశీ. ౫, ఆ.—2. సంకోచించు. "క. ఏమీయిపుడొకవిన్న ప. మేమైనంజెప్పుకొనన పేక్షించినయ, ట్లేమోముతోఁచుచున్నది, యోమునివర కొసరనేల యొగిఁజెప్పుమనన్." పర. ౫, ఆ.—స. క్రి. ప్రార్థించు. "సీ. జోగిడిఁ గొసరిబైసుకవెట్టిపలకపైసారెలువోయించిసరముచూచి." ఉ, హరి. 3, ఆ.—వి. 1. కోరిక; "చ. కిసలయపత్రికన్ మకరకేతనునూతన వార్తలన్నియున్, బొసఁగలిఖించియందుఁదల పూవులుఁ దమ్మయునాసనేయునా, కొసరుతెఱం గెఱింగి కుచకుంభములం బతిఁదాల్చునన్నుసం, తసమున వ్రాసియిచ్చినఁ గదా చెలికత్తెలకేను మ్రొక్కుదున్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—2. ఏదేనొకవస్తువు నదీసికొన్నదానికిచ్చెడు పెచ్చు; 3. ప్రార్థనము; "ఉ. మ్రొక్కులుపల్కుమోడివిసరుల్ కసరుల్ కొసరుల్ చెలంగ." శకాం. 3, ఆ.—4. సంకోచము. "ఎ, గీ. సింహబలుఁడత్యుదగ్రతఁజిగురుఁబోఁడి, పజ్జఁగదువఁడిఁదగిలికోపంబుగదుర, నొడిసితలపట్టితిగిచిమ హాగ్రవృత్తిఁ, గొంకుకొసరిఁచుకయులేకకూలఁదాఁచె." భార. విరా. ౨, ఆ.

కో.

కో. దే. వి. అఱపునందగుధ్వన్యనుకరణము.

కోంకణము. సం. వి. అ. న. ఆయుధవిశేషము. పుం. ఒకానొకదేశము. (చూ. దేశము.)

కోగిరి, ఖోగిరి. హిం. వి. గుఱ్ఱపుజీను.

కోఁగు. దే. స. క్రి. గొఱుగు. "సీ. ముండనసంజ్ఞయలరుచునుండును, గోఁగుటబోడింపుగొఱుగుటయన." ఆం, భా. ద్వి. బ్ర.

కోఁచే. దే. వి. పిఱికి, భీరువు.

కోఁచేవాఱు. దే. అ. క్రి. (కోఁచ+పాఱు.) భయపడు. "చ. భిదురధరుండుఁజక్రియునుబెట్టుగ దీర్ఘవిచారమెంతసే, యుదురఁటదైత్యుఁడేంతబలియుండొకదాయనికోఁచవాఱకి, ట్లుదుటున వానిఁద్రుంతుననునొక్కనినంపిననంటిచాలదే." ప్రభా. ౨, ఆ.

కోఁడు. దే. స. క్రి. బియ్యములోనగువానిని చేటలోఁబోసికొని, ప్రక్కవాటుగానిటునటుత్రిప్పు.

కోఁత. దే. వి. కోయుట. లవనము.

కోఁతపట్టు. దే. అ. క్రి. కోఁతికోయనారంభించు.

కోఁతపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఖండితమగు. "క. ఏయంగముఁగొనిశూద్రుఁడు, పాయక విప్రునకుఁదానుబాధకుఁడగువాఁ, డాయంగముకోఁతపడక, పోయెదననరాదుతనను భూపతిచేతన్." విజ్ఞా. ప్రా. కాం.

కోఁతి. దే. వి. మల్లు, వానరము.

కోఁతిపుల్లలు. దే. వి. బ. మగ్గపుపలకదారములను మీఁదికిఁదగిల్చెడు పుల్లలు.

కోఁతిమామిడి. దే. వి. ఆంబాళము?.

కోఁదాడు. వై. వి. తాళవృక్షవిశేషము. "ముక్కుదాడిమబీఅ మొగలింగకోఁదాడు." హంస. ర, ఆ.

కోక. దే. వి. వలువ. వస్త్రము. "ఉ. కోకయువాసనంబుగొడుగున్ శయనాదులుఁదానయైజయో, త్సేకముతోడనాగకులశేఖరుఁడున్ ధ్వజవాహనాదికా, స్తోకవపుర్విశేషములతో గరుడుండుఁ బురంబుసర్వముఁ, దాకొనికాచుచున్నకుముదప్రముఖుల్ సతతంబుఁగొల్వఁగన్." పర. ౧, ఆ.

కోకనదము. సం. వి. అ. న. 1. చెంగలువ; 2. చెందమ్మి.

కోకము. సం. వి. అ. పుం. 1. జక్కవ; 2. తోఁడేలు; 3. బల్లి; 4. కప్ప; 5. ఈఁదు?.

కోకిలము. సం. వి. అ. పుం. పికము, కోయిల.

కోకిలాక్షము. సం. వి. అ. పుం. ములుగోలిమిడి?.

కోగెల. వై. వి. కోవెల, కోకిలము.

కోట. వై. వి. 1. దుర్గపురము; "సీ. కోటయేమఱకెప్పుఁబాటించిగడ్డియు ఖాణంబుఁగొల్చునుగట్టియలును, నేయినూనెయును నానాయుధములు నౌషధములునాభీలయంత్రములుఁగూప, ములులోనుగానందు వలయువానిసమగ్రములుఁగసంపాదించి." భార. శాం. ౨, ఆ.—2. పట్టణము చుట్టుగల ప్రహరీ*.

కోటఁడు. వై. వి. గుడ్లగూబ.

కోటము. సం. వి. అ. పుం. కోటఁడు, గుడ్లగూబ. "ఘూకఃకోటోదివాభీతః." త్రికాండశేషము.

కోటరము. ఉభ. దే. వి. కోడంట్రము. "చ. అరయ మిఁజేసికోడలసకప్పుడుదానిగఁజేసెనమ్మహా, పురుషుని పాలికింబతులు పోవఁగవీరలతోనయేనుఁజె, చ్చెరఁజనికోటరంబుఁదగఁజేయుదు నోయటుగాకపాడిమై, వరపుడమోపిచేయుదు నెవారికిమాధవనిశ్చయింపుమా." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—సం. అ. పుం, న. చెట్టుతొఱ్ఱ.

కోటఱికము. దే. వి. కోడఱికముయొక్కరూపాంతరము. "చ. పలుకుపడంతియేయువిదపజ్జలఁగోటఱికంబునేయు." రామా. ౧. ఆ.

కోటవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దినమొలది, ఉచ్చేమల్లి.

కోటానఁగోటులు. మి.వి.బ. (కోటులు+కోటులు.) అసంఖ్యములు. "క. హాటకములుదక్షిణగాఁ, గోటానఁగోటులొసఁగికుంభినియెల్లన్, బాటించి ధారవోసెను, హాటకగర్భప్రభావుఁడగువరరుచికిన్." విక్ర. ౫, ఆ.

కోటి. ఉభ. దే. వి. వేగు. "క. చెడవిఱిగియడవిఁబడియెడ, నెడగట్టులతుదలఁగోటియిడిలోఁగడకున్, దడుకువొడిపించియాకుల, గుడిసెలవసియించెమంత్రిగురుభటయూతుండై." ఆము. 3, ఆ.—సం. ఇ. స్త్రీ. 1. అంచు; 2. అతిశయము; 3. వింటికొప్పు; 4. చివర; 5. సంఖ్యావిశేషము.

కోటికాఁడు. దే. వి. వేగువాఁడు. "క. హాటకాజినోత్తరీయుఁడు, నిరాయుధుఁడునగుచునతనినెలవగుననడపన్, జొరఁగోటికాండ్రు లెక్కెము, పరికించియెఱింగికలయఁబడికూఁతలిడన్." ఆము. 3, ఆ. (పాఠాంతరము కొట్టికాఁడు.)

కోటివర్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిక్కచెట్టు.

కోటిశము. సం. వి. అ. పుం. మట్టిగడ్డలుకొట్టెడు కొయ్య, (రూ. కోటీశము.)

కోటీరము. సం. వి. ఆ. పుం. కిరీటము, బొమిడికము.

కోటు. ఆం. వి. చొక్కాయి.

కోటేరు. దే. వి. దుక్కికిఁబోవునపుడుగాని దుక్కియైమరలివచ్చునపుడుగాని దుంపమీఁదుగాకాఁడికి తగిలించిన నాఁగలి. "గీ. అడుసుదుక్కియై యామడికరుగుచెంచె, హలికుఁడొక్కఁడుతన్నగరాశ్రయుండు, చేతియుగ్గంపుఁగుండతోఁజేర్లకోల, తోడనాఁగంటికోటేరుదోలుకొనుచు." పర. ౫, ఆ.

కోట్టము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గపురము.

కోట్టారము. సం. వి. అ. పుం. నీటిపల్లము.

కోట్రము. దే. వి. కోటరముయొక్కరూపాంతరము. "సీ. వైవాహికక్రియావ్యసనంబుకొన్నాళ్లు కొన్నాళ్లు కోడంద్రకోట్రములును." వి,పు. ౫, ఆ.

కోఠము. సం. వి. అ. పుం. మండలాకారమైనకుష్ఠము.

కోర్టు. ఆం. వి. న్యాయసభ.

కోడంట్రము. దే. వి. కోటఱికము. "క. ఓరమణీ మణినీకోడం, ట్రముసెఱుఁగరువారుయోగరసనిశ్చలతన్." కళా. ౭, ఆ.

కోడంట్రికము. దే.వి.——పై.——"క. పకపకనగిదశకంతుఁడు, సకినాతనుజానకునీవుసతివైకోడం, ట్రికమెపుడుచేసితివినీ, మొకమేనేసెఱుఁగఁదెల్పుమునిజంబనినన్." ఉ. రా. ౪, ఆ.

కోడఱికము. దే. వి. (కోడలు + ఱికము.) కోడంట్రము.

కోడలు. దే. వి. (కొడుకు+ఆలు.) కొడుకుయొక్క పెండ్లాము, స్నుష. (హల్లుపరమగుచో వికల్పముగానుత్వలోపంబగు. "క. కలదాశూద్రవసతిశశి, కలదానవఁజాలునొకవికారపుఁగోడల్, వలదాలోలకటాక్షాం, చలదామనిబద్ధతరుణజనఖంజనయై." పాండు. 3, ఆ.) (సంధిని వర్ణలోప వర్ణవికారములు.)

కోడాడు. దే. అ. క్రి. బాధపడు. "కోడాడఁగఁబట్టిచంపెవడి." భాగ. ౯, స్కం.

కోడి. పై. వి. అజ్జవాలు, కుక్కుటము.

కోడిగ. దే. వి. రత్నముల యిరువదింటి సంజ్ఞ.

కోడిగము. దే. వి. విలాసచేష్ట. "సీ. కడఁకఁజేసిన కోడిగముల కెల్లను బ్రతిచెనకుటలోకకొన్నిదినములందు." అని. ౧, ఆ. "ఉ. ఈ కోఁతివిటుండుచేయుఁవెడకోడిగముల్ గనిమాటిపత్తురే." భల్లా. ౫, ఆ.

కోడిగీఁడు. దే. విణ. (కోడిగము + ఈఁడు.) కోడిగముచేయువాఁడు. "సీ. కుంటెనీలకునిచ్చికోడిగీలకునిచ్చిమిన్నకవారకామినులకిచ్చి." విక్ర. ౭, ఆ.

కోడిపీఁట. పై. వి. నొగ చివరక్రింద నెత్తుగానుంచెడు మోపుడుకొయ్య, అనుకర్షము.

కోడిబడి. దే. వి. పసిబాలురకుఁజేసియిచ్చెడుభక్ష్యవిశేషము. "లడ్వాలుకోడిబట్లు." హంస. ౧, ఆ.

కోడియ. దే. వి. కోడెదూడ, వత్సతరము.

కోడీ. దే. వి. కోడిగ.

కోడు. దే. వి. 1. ముచములోనగువానికంబము; 2. ఊరిదరి నీటిపల్లము.

కోడుతాఱు. దే. అ. క్రి. పండినపైరుమిక్కిలియెండు.

కోడె. దే. వి. 1. కాఁడిమురపదగినదూడ; 2. విటుఁడు. "ఎ.గీ. అడిగినంతయురోయిచ్చినట్టిక్రొత్త, కోడెఁజేకొనితమవెళ్లఁగొట్టుటయును, బ్రాంతితనమునలంజియఁబాయలేక, వ్రీడయించుకలేక చేబోడిబోజుఁగు." కవిక. ర, ఆ.—విణ. తరుణము. "కోడెనాగముం బులుఁగుల ఱేఁడుతన్ని కొనిపోవుతెఱంగు." రామా. ౬, ఆ. (కోడియయొక్కరూపాంతరము.)

కోడెకాఁడు. దే. వి. విటుఁడు. "ధనులగుకోడెకాండ్రకునుదంగెటిజున్నులు." రామా. ౧, ఆ.

కోడెరవుతు. ద్వ. వి. శివుఁడు, వృషభవాహనుఁడు.

కోణంగి. వై. వి. అంగములనువికారముగాఁజూపిబిచ్చమెత్తెడుదాసరి. "సీ. ఆశించునెపుడునత్యాసక్తినమ్మహానటుఁడు నేనగరిఁగోణంగియుగుట." వైజ. ౧, ఆ.

కోణపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నైరృతుఁడు, మూలఱేఁడు.

కోణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇల్లులోనగువానిమూల; 2. అంచు; 3. గంటలోనగువాని వాయించెడుకొడుపు; 4. దుడ్డుఁగోల; 5. వాద్యవిశేషము.

కోణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శనైశ్చరుఁడు.

కోదండము. ఉభ. దే. వి. బాలురనుదండించుటకై పట్టుకొని వ్రేలాడునట్లుమోఁదఁగట్టెడుత్రాడు. సం. అ. న. 1. విల్లు; 2. నాలుగుమూరలవిల్లు; 3. వెదురువిల్లు. పుం. 1. కనుబొమ; 2. ఒకానొకదేశము.

కోద్రంగము. సం. వి. అ. పుం. మంచె. "కోద్రంగస్తుతమంగస్స్యాత్." అ. పా. ద్వి. పు.

కోద్రవము. దే. వి. అ. పుం. కోరదూషము, ఆళ్లు.

కోన. యు. దే. వి. గోసమూహము. వై. 1. అడవి; "గీ. గోలయిట్టికారుఁగోనలోనిన్నొంటి, డించి చనఁగఁజనుచె." అచ్చ. ఆర, కాం.—2. కొన; "కన్గోనలం దంద్రయెక్కుడుదోఁచెఁ." హరి. ఉ. 3, ఆ.—3. మూల; "సీ. క్రొంజీఁకటులుగ్రమ్ముకోనలఁగోనల ఘనమైనయోగిపుంగవులగవుల." సా. 3, ఆ.—4. కొండలయందలిమఱుఁగుచోటు*; "మానికపుఁగోనలలోనెలమావికోనలో." వసు. 3, ఆ.—5. దేశవిశేషము*. "కోనబిట్టేర్చెఁగొట్టానఁదగిలె." ఆము. ౧, ఆ.

కోనత్రిమ్మరి. ద్వ. వి. కోఁతి, వనచరము. "కోనత్రిమ్మరివిరుదులు." అచ్చ. యు, కాం.

కోనమనికి. ద్వ. వి. కోఁతి, వనౌకము. "కోనమనికి బంటుకలికి." అచ్చ. కిష్కిం, కాం. (ఇట్లు కోనటెంకి. మొ.)

కోనఱేఁడు. ద్వ. వి. నైరృతుఁడు, కోణపుఁడు.

కోనెఱు. ద్వ. వి. కోనేఱుయొక్కరూపాంతరము.

కోనేఱు. ద్వ. వి. (కోన+ఏఱు.) చుట్టుమెట్లుగలనలుచదరపుగుంట, పుష్కరిణి.

కోపకత్తె. మి. గ్రా. విణ. (కోపము+కత్తె.) కోపముగలది. (ఆఁడుది.)

కోపకాఁడు. మి. గ్రా. విణ. (కోపము+కాఁడు.) కోపముగలవాఁడు.

కోపగించు. వై. స. క్రి. కోపించు.

కోపగిల్లు. వై. అ. క్రి. కోపపడు.

కోపన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోపముగల ఆఁడుది. విణ. కోపముగలది.

కోపము. సం. వి. అ. పుం. క్రోధము, కినుక.

కోపి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) కోపముగలవాఁడు.

కోపించు. సం. స. క్రి. కోపగించు.

కోపు. దే. వి. 1. బలపములోనగువానికడ్డి; 2. కడ్డి; 3. అందము; "గీ. కత్తలానులయేపుమేల్కట్ల కోపు, మదురుగోడలమెఱపువాల్మగలయొఱపు." రసి. ౧, ఆ.—4. వింటికొప్పు; "చ. మృతసర్పము నొక్కటివింటికోపునఁ, బనివడితెచ్చివైచెనటు బ్రహ్మము నీంద్రునియంసవేదికఁ." భాగ. ౧, స్కం.—5. బ. నమస్కారము; "వ. కైలాసనిలయామీకుఁగోపులు. పశ్యల్లలాటామీకు నేటికోళ్లు. గౌరీమనోహరా మీకునమస్కారము." భీ. 3, ఆ.—6. నాట్యముతీర్పు; "మ. నాలిగ్రాడ్వులపేరంగలనట్టు పుల్గఱపఁగోపులొప్పుపులేఁదీవపా, త్రలకు." య. ర, ఆ.—7. నిమిత్తము; "చ. వేఁటకో, పునసవరించినఁ దెరలుబోనులుగైకొనకొక్కయిట్టి వ, చ్చినఁజనుదెంచినాఁడ." య. 3, ఆ.—8. పార్శ్వము; "సీ. కరకంకణంబులుగల్లనఁజెలులిరుకోపులఁజేరిపిచోపులిడఁగ." శకాం. ర, ఆ.—9. విధము; "వ. కోపంబురూపంబుగైకొన్నకోపుననహంకరించి." ఉ, రా. ౧, ఆ.—10. సమయము; 11. చేఁపలగుడిగ్రుచ్చునట్టినూది; 12. మద్యము; "మద్యమ్ముపేళ్లు, తినరుసారాయికోపన." వేం.

కోపుదారుఁడు. దే. వి. సరకులను బైటనుండి తెచ్చి యమ్మెడువాఁడు.

కోపువాఱు. దే. అ. క్రి. (కోపు + పాఱు.) అందగించు.

కోమ. దే. వి. 1. గోపురముపలె పెరిఁగిన పుట్టచివర; "ద్వి. మెఱుఁగుఁగోఱలనువల్మీకముల్ వెడలి, యుఱుపుట్టకోమలనుఱికి." హరిశ్చ. ౧, భా.— 2. ఆఁడుది. "గద్దరికారుజింకకోమా." అచ్చ. ఆర, కాం.

కోమటి. వై. వి. వైశ్యుఁడు. "భృత్య మాత్రవర్తించు పేదకోమటులము." మార్క. ౭, ఆ.

కోమలము. సం. వి. అ. న. నీల్లు. విణ. మృదువు.

కోమలి. వై. వి. 1. చక్కఁదనముగల ఆఁడుది*; 2. ఆఁడుది*.

కోమలికము. వై. వి. చక్కఁదనము. "క. ఈముక్కీ చెవులీ మొగ, మీ మేలిమిఛాలు పుగల దెయేచెలువకునీ, కోమలికమెఱుఁగుటకునై, రాముఁడుమెలఁగించిచూచెరమణీనిన్నున్." రా. ఆర, కాం. ౧, ఆ.

కోయ. దే. వి, ఒకజాతిబోయ. "రగడ. కోయలరులి వెకోయకిఁకఁజెలికోయనవిలుకోయగనలును." చంద్ర.

కోయష్టికము. సం. వి. అ. పుం. చీకుఁగొక్కెర.

కోయిల. యు. దే. వి. 1. గుడి; 2. ఒకానొకదివ్యస్థలము. "క. కోయిలఁదిరుమలఁబెరుమా, కోయిలఁదిరుపతులఁగుంభకోణాదికపు. ణ్యాయతనంబులమాయం, బైయెక్కడఁబోయెనొకొ మురాంతకుప్రతిమల్." కాశీ. ౫, ఆ.—వై. కోకిలము. "చ. కోయిలలయెలుఁగులోలిఁగొనియింపుగఁజిల్కలతోడనెమ్మిమై, నలపడమాటలాడి." హరి. పూ. ౧, ఆ.

కోయు. దే. స. క్రి. 1. తీఁగలులోనగువాని ఛేదించు, లవించు; 2. పువ్వులులోనగువాని గిల్లు.

కోర. దే. వి. 1. గిన్నె; "ఎ, గీ. నాకుమిమ్మువంటిలోకోత్తరులకియ్యఁ, గలిగెనింతకంటెఘనతగలదె, యనుచుఁగోరలోనిఘనసారగంధంబు, వలసినట్లయొసఁగెవారలకును." వి, పు. ౭, ఆ.—2. కల్లుత్రాగెడుగిన్నె, చషకము; "ఉ. అందఅఁగైకొనంబనిచియాదటఁగాంతియుఁదానుశొక్కఁకో, రందనుపారదివ్యమదిరామధురామృతపానకేలియం, దందయొనర్పఁగాఁదొడఁగె." లక్ష్మీ. 3, ఆ. — 3. తట్ట. "ఉ. కూరిమిమంత్రితోడనలకూబరుఁడేకతమాడిపెద్దబం, గారపుఁగోరఁగల్ప వనికాజనికాంతములైనచీరలుఁ, హారవిభూషణావళియు నమ్మిధునంబునకుంబ్రియంబుతో, నారదమానిచేత నదనంజదివించెఁగుబేరుపేరుగాఁ." స్వా. ౫, ఆ.—విణ. పెద్ద. (కోరమీసము, మ్రుచ్చుగోర.)

కోరంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిట్టేలకి?.

కోరకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. మొగ్గ; 2. అరవిరిమొగ్గ; 3. లౌమరతరూఁడు; 4. తక్కోలము?.

కోరకొండె. దే. వి. బిడ్డలులోనగువారికి ముఖపార్శ్వమునవేసెడు కొండె.

కోరగించు. వై. అ. క్రి. 1. ముకుళించు*; "ఆ. కొమ్మకన్నుగవఁకు కోరగింపఁగఁబూచి, తఱచు జొత్తుగక్షుదాసనంబు." (గవఁక—కర్త.) స్వా. 3. ఆ.—2. మొలకెత్తు. "సీ. జలదానిలంబునఁబులకించెనోయనఁగుటజభూజంబులుకోరగించె." విక్ర. ౪, ఆ.

కోరటు, కోర్టు. ఆం. వి. న్యాయసభ.

కోరడి. దే. వి. ఆవరణముగావేసినపొడి మట్టిగోడ, కరగోడ.

కోరదూపము. సం. వి. అ. పుం. కోద్రవము, అల్లు.

కోరవాయి. ద్వ. వి. కోష్ఠశీర్షస్థమగువాయువు. "ఎ, గీ. కోరవాయియనఁగోష్ఠశీర్షస్థవాయువొప్పు." ఆం. భా. ద్వి. మ.

కోరవోవు. దే. అ. క్రి. (కోర+పోవు.) కొంకరలువోవు. "శరీరముకోరవోవఁగా." విక్ర. ౧, ఆ.

కోరసిగ. ద్వ. వి. కోరకొండె. "గీ. కోరసిగవేయుచోటనెకొమ్ముపుట్టి, చెఱిచెననికానియెంతైనఁజేయవచ్చు." రామా. ౨, ఆ.

కోరా. దే. విణ. కారికము, అనాహతము. (వస్త్రము.)

కోరాడు. దే. స. క్రి. (కోరి+ఆడు.) 1. ఏనుఁగులోనగువానికొమ్ములతోనేలఁబాడిచిదుమ్మెత్తిపైకిఁజల్లు; "ఎ. గీ. ఘనరజోన్మృష్టికైమీఁదికన్ను మొగుడఁ, గటిదెసలునిక్కబరితోలుకదలఁగీలు, మదముతిక్కతనదులకీఁదదనుకృద్వృ, షాళితోఁదేంట్లుపఱవఁగోరాడెఁగరులు." ఆము. ౪, ఆ. "సీ. ఈకొండెసలయేఱులీశ్వరువృషభంబుకోరాడుకూలముల్ గూడియొప్పు." హరి. ఉ. ౬, ఆ.— 2. పందిముట్టెతోనేలకెల్లగించు; (చూ. క్రోడాడు.) 3. దుమ్ములోనగువానిని నెత్తిపైకిఁజల్లు. "తెలిదమ్మిధూళిఁగోరాడిరికంతుదంతులన." రామా.

౧, ఆ. (ఇది క్రోడాను అను క్రియకు మాఱు రూపముగాఁ దోఁచుచున్నది.)

కోరాబంగారు. దే. వి. మట్టపుబంగారు.

కోరింద. దే. వి. లక్కగలిగెడి యొకానొకతీఁగ, జతూక.

కోరిక. దే. వి. 1. ఇచ్ఛ; "క. ఈకథయెవ్వరుచదివినఁ, గైకొన్నవిన్నఁగోరికమన్నాసినవా, రేకాలముశంభునికృప, సాకల్పముగందు రైహికాముష్మికముల్." భల్లా. ౫, ఆ.—2. కోరుట; "కోరికయునొల్లమియులేక." భార. శాం. ౬, ఆ.—3. వరము. "నలునకుకోరిక లొసఁగెడినాఁడు." అచ్ఛ. యు, కాం.—నిణ. అభీష్టము. "తగుకోరికలిచ్చెఁ బుళిందకోటికిన్." ఉ, రా. ౭, ఆ.

కోరికి. దే. వి. ఇచ్ఛ. "చ. ఇత్తెఱంగుకో, ర్కికిఁగతమేమిపాండవులగెల్చిధరన్ సగమీఁదలంచితే." భార. ద్రో. ౧, ఆ. (రూ. కోర్కి.)

కోరు. యు. దే. స. క్రి. 1. ఇచ్ఛించు; 2. కోరాడు. (దీనికి గ్రంథములయందు కోరాడు అని యే ప్రయోగము.) వై. వి. ధనేతరవస్తురూపమైనకప్పము*. "ఆరులకుఁగోరుపెట్టితిఁగదానినుఁదమ్ముఁడ." రామా. ౧, ఆ.

కోర్టు. ఆం. వి. న్యాయసభ.

కోఱ. వై. వి. దంష్ట్ర*. "ఉ. కోఱలుదీటుచుఁ నయనకోణములన్ దహనస్ఫులింగముల్, కాఱఁగ." హరి. పూ. ౪, ఆ.

కోఱడము. దే. వి. 1. అపహాస్యము; "చ. వడిగొని కాలకేయభటవర్గము ద్రోచినఁదాను సేనలున్, గడఁగినిశాచరేశ్వరుఁడు క్రందుగఁదాఁకిరణంబు సందడిన్, దొడిఁబడవ్రేసెఁదీవ్రతరదోరశనిన్ దనుపీడఁబోకకో, అడమునబిట్టుగిట్టినమఱందినిఱుంగకదుర్మదాంధుఁడై." నిర్వ. ౫, ఆ.—2. బ. అపహాస్యవచనము. "చ. ధనదునియొద్దకేగియుచితంబుగఁబల్కిపురంబుఁబాసిపా, మ్మనిమునుచెప్పుకోఱడములాడినమద్భుజశక్తియుంబుజా, సనవరశక్తి మూలబలశక్తియొఱుంగఁగఁ జాటిచెప్పిర, మ్మనిచతురాతి భాషణుఁబ్రహస్తునిఁబుచ్చెనురారిలంకకున్." నిర్వ. 3, ఆ.

కోల. ఉభ. దే. వి. 1. దండము; "ఎ, గీ. గొయ్యి, కోలఁద్రవ్విసమాత్రఁబాతాళయాన, మేలసిద్ధింపనేర్చు." భార. అశ్వ. 3, ఆ.—2. బాణము; "సీ. కోలఁదివెట్టఁగరానికోలలు హరిమీఁదనే సెదిగ్భాగంబులెల్లఁగప్ప." హరి. ఉ. ౪, ఆ.—3. వంటకట్టె; "సీ. బెడదంపుఁగోలలు బెడఁగొందబహువర్ణచిత్రితాజినముపైచీరకాఁగ." భార. విరా. ౧, ఆ.—4. మగగుఱ్ఱ. "గీ. గుదమునందేనుమాఱులుఁ గోలనొక్క, మాఱుదాపలిచేఁ బదిమార్లు రెండు, చేతులను నేడుమాఱులుఁ బ్రీతిమన్ను, చమరిశౌచంబుచేయుటచదురుఁదనము." విజ్ఞా. ఆచా. కాం.—వీణ. దీర్ఘము. (కోలనిమ్మ. మొ.)—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చవ్యమనుగంధద్రవ్యము*; 2. పిప్పలి*.

కోలంబకము. సం. వి. అ. పుం. పిఱెయొక్కసర్వాంగము.

కోలకము. సం. వి. అ. న. 1. తక్కోలపుచెట్టు; 2. మిరియము.

కోలక్రోఁతులు. దే. వి. బ. కోఁతికొమ్మంచియనుబాలక్రీడావిశేషము. (చూ. అందలము.)

కోలగగ్గెర. దే. వి. కాళ్లకుదారమును పెనఁచియొద్దులను మూటకట్టుగాకట్టెడుకట్టు. ("గీ. అసియుఁబాత్రయుఁదేఁబంపియాంత్రవల్లిఁ, గోలగగ్గెరద్రోయఁదత్కుజముతోడ, నొఱగిరక్కసుతోదైన్యవిరహితముగ, ధర్మమెఱిఁగించుసూక్తినాతందువలికె." (ఇక్కడ కోలగగ్గెరయనఁగాకాళ్లకుదారమును పెనఁచి యొద్దులను మూటకట్టుగాకట్టెడుకట్టువంటికట్టని తెలియునది.) ఆము. ౬, ఆ.)

కోలజున్ను. దే. వి. ఒకదినుసుజున్ను, ఔద్దాలకము.

కోలదబ్బ. దే. వి. ఒకదినుసు దబ్బ*.

కోలదళము. సం. వి. అ. పుం. నలియనెడు గంధద్రవ్యము*.

కోలదివియ. ద్వ. వి. వెలుతురుకట్టెలదివటీ. "గీ. వారుసంభ్రమించివడిఁగోలదివియలు, గొనుచు నువిమిగులఁ గూడఁబాఱి, నృత్తశాలఁజొచ్చి." "సం. సహాసైవసమాజస్మరాజాయోల్కాస్సహస్రశః." భార. విరా. ౨, ఆ. (రూ. కోలదివ్వె.)

కోలనిమ్మ. దే. వి. నిడుపుదినుసునిమ్మ*.

కోలపాల. దే. వి. అర్కపుష్పిక*.

కోలపొన్న. ద్వ. వి. అంగ్రిపర్ణిక*.

కోలము. ఉభ. దే. వి. వేషము. "గీ. గగనరంగస్థలంబునమిగులఁబ్రౌఢి, మమునఁగాలికనీలికోలము నటింపఁ, బొరిమొగంబునరాలునిప్పుకలసంగ, గుంపులైరాలెమహీనింద్రగోపతతులు." ఆము. ౪, ఆ.—సం. అ. న. రేఁగుఁబండు. పుం. 1. పంది; 2. తెప్ప; 3. ఒడి; 4. కాఁగిలి.

కోలమెఱుఁగు. దే. వి. నిలువుమెఱుఁగు, విరావతి. "శివుదిక్కునందు వేకువఁగోలమెఱుఁగులు మెఱసె." హరి. పూ. ౭, ఆ.

కోలలవారు. దే. వి. బ. వేత్రధరులు. "వ. సైనికులం జేరుకొనివానియెక్కించిపుడికొలువుకోలలవారి యెలుంగులును." ఉ. హరి. 3, ఆ.

కోలవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి.

కోలవస. ద్వ. వి. జటిల.

కోలాటకమ్ము. దే. వి. ఒకదినుసుకమ్ము. "సీ. కడియాలుఁదెక్కు జోకలయుంగరములు ముంగరయును గోలాటకమ్ముజోడు." (పాఠాంతరము. ముంగరయుఁగోలాటంపుఁగమ్ముజోడు.) కళా. ౭, ఆ.

కోలాటము. దే. గ (కోల+ఆట.) చేతులఁగోలలుంచుకొని యాడెడి ఆట. (చూ. అఱకడ.)

కోలాహలము. సం.వి.అ.పుం.కలకలము. అలబలము.

కోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రేగు; 2. గంగరేగు.

కోలు. దే. వి. 1. అనుప్రయుక్తమైనకొను ధాతువునకు భావార్థకరూపము; (ఇచ్చుకోలు, పుచ్చుకోలు. మొ.)—2. కొల్ల. "క. మున్నుగ నేఁగారణముగ, నన్నియిడుములనుభవించిరనుజులువీరిన్, గన్నారఁజూతుఁగానిజ, గన్నుతభీష్మునకుఁగోలు గానీఁ జాలన్." భార. భీష్మ. 3. ఆ.—విణ. పెద్ద. (కోలుపులి, కోలుమొసలి, కోలుమూఁపులు. మొ.)—క్రి. విణ. మిక్కిలి. (కోలుమసఁగు.)

కోలుకాఁడు. దే. వి. 1. నియమించెడియధికారి; "క. పులికోలుకాఁడుగావున, నలయకవరుసెఱిఁగివాని ననుపఁగనొకనాఁడొలసియొకచెవులపోతుకుఁ, గలయఁగనీవరుసయనుచు గ్రక్కునఁజెప్పెన్." పంచ. నా. ౧, ఆ.—2. కావలివాఁడు; 3. సుంకరి క్రిందిబంటు.

కోలుకొను. దే. అ. క్రి. 1. ఉత్సహించు; 2. తేఱుకొను; 3. వర్ధిల్లు. (రూ. కోల్కొను. ఉత్సహించుటకు.—"బంధువర్గముఁ, ఘోరముగావధించుటకుఁగోల్కొనకున్నదిబుద్ధి." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—తేఱుకొనుటకు.—"క. నరనూనునపుమకర్ణజుఁ, డిరువమూఁడుశిలీముఖంబు లెదనించిననొ, చ్చిరయంబునఁగోల్కొనిహ, నరదముఁదునిమెఱ్ఱసకేతుహయనూతముగన్." జై. ౭, ఆ.—వర్ధిల్లుటకు.—"క. దీపమడఁగఁజీఁకటియును, గోపమడఁగశాంతిగుణముఁగోల్కొనుక్రియ." పాండు. ౪, ఆ.)

కోలుతల. దే. వి. 1. ఎదుటనిలిచి యుద్ధముచేయుట; 2. (యుద్ధ)సన్నాహము. (రూ. కోల్తల. ఎదుటనిలిచియుద్ధముచేయుటకు. — "వ. శకునికడంగి యోధవరులతోమీరు కోల్తలసేయుండేను బెడముట్టునఁదాఁకి ధర్మనందనాదులసమయించెదనం చుసముద్ధతింగదిసె." సం. "యుద్ధ్యధ్వమగ్రతోయోధాః పృష్ఠతోహన్మి పాండవాన్." భార. శల్య. ౧, ఆ.— యుద్ధసన్నాహమునకు.— "వ. సుశర్మతమ్ముండు సంగతంబుగాఁగోల్తలసేసి రథసమూహంబుతో విరాటవ్యూహంబు నెదురుకొని." భార. విరా. 3, ఆ. "అనికింగోల్తలసేయ." అచ్చ. యు, కాం.)

కోలుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. చెడు, నశించు; 2. అగపడు. స. క్రి. పోఁగొట్టుకొను. (రూ. కోల్పడు. చెడుటకు. — "క. ద్రోణాచార్యునియుగ్రపు, బాణంబులకోర్చియతఁడుపడునంతకున, క్షీణధృతినసమసమర, క్షోణినిలిచికర్ణుచేతఁగోల్పడియెం గదే." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—అగపడుటకు.—"మ. అడవింగోల్పడుప్రాణియెయ్యదియు లేకాటో పమేపారన, చ్చెడుగండుగ్రతఁదద్ద్రవజంబుదెసకుఁ శీఘ్రంబయేతెంచె." హరి. పూ. ౧, ఆ.—పోఁగొట్టుకొనుటకు.—"క. తన, లలనంగోల్పడియెనతఁడులంకేశ్వరుచేన్." భార. అర. 3, ఆ. "ఉ. భవదాత్మజుఁగోల్పడెఘోరయాత్రలోన్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.) (ప్రే. కోలుపఱుచు.)

కోలుపాటు. ద్వ. వి. 1. చేటు; 2. పోఁగొట్టుకొనుట. (రూ. కోల్పాటు. చేటునకు. — "శా. కుంతీనూనునిచేతఁగర్ణునికనింగోల్పాటుపాటిల్లెనే." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—పోఁగొట్టుకొనుటకు.—"గీ. ధరణిరాజ్యముకోల్పాలుఁదండ్రిచావు, నిష్టబంధువియోగంబు దుష్టయాతు, నిష్ఠురారణ్యవాసంబు నేఁడునాదు, దేహదాహంబుసేసెవైదేహికతన." రా. అర, కాం. ౨, ఆ.)

కోలుపోక. దే.వి.పోఁగొట్టుకొనుట. "ఉ. పంకజనాభ మాపడినపాటులురాజ్యము కోలుపోకయున్." భార. ద్రో. 3, ఆ. (చూ. కోలుపోవు.)

కోలుపోవు. దే. అ. క్రి. చెడు. "గీ. ఇట్టులగుటయె ఱేఁగియెల్లభంగులరహ, స్యంబుకోలుపోనియట్లు గాఁగ, నడరుసీదుకోర్కెకనురూపుమెట్టిది, యట్టి భోగభంగిననుభవింపు." (ఇక్కడ చెడుటయనఁగా బయలుపడుట.) భార. విరా. ౨, ఆ.—స.

క్రి. పోఁగొట్టుకొను. "సీ. తాతలచేఁబాలితంబై సమత్సురంబిటుకోలుపోదు నేహీనవృత్తి." మార్క. ౬, ఆ. (ప్రే. కోలుపుచ్చు.)

కోలె. దే. వి. వెన్నుకోసినకాండ. ద్ర. కోలె. "దాని వత్సంబునిన్నటఁగోలెనుడుగక యఱచుచునున్న యదియు." భార. ఆది. ౧, ఆ. "ఎ,గీ. ఇతఁడు పుట్టినకోలెను వెసక మెసఁగ, దర్పమునవర్తిల్లె." భార. విరా. ౧, ఆ.

కోలెమ్ము. దే. వి. (కోల+ఎమ్ము.) పీఁపునడుమఁ బూసపూసగాఁగొలుసువలెఁ బెనఁచుకొనియుండెడి యెముక, కశేరుక. (ఇట్లు కోలెముక, కోలెమ్ముక.)

కోవ. దే. వి. 1. బిడ్డలకు గొంతునందుఁగలిగెడు వ్యాధి విశేషము. (చూ. అరిమి.) 2. పుట్టుకోమ.

కోవిదారము. సం. వి. అ. పుం. కాంచెనము.

కోవిదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విద్వాంసుఁడు, చదువరి.

కోవు. దే. వి. ఆర్పునందగు ధ్వన్యనుకరణము. "కోవునవార్చినకొదెసలకుంజరముల్ బెదరెన్." కాశ. ౨, ఆ.

కోవురము. దే. వి. శత్రువునుబట్టుటకైపొంచెడుపొంచు. "గీ. ఉదయగిరిమీఁదఁగోవురంబుండినిసుడు, నహితరవిరశ్మిచేబద్ధుఁడగుచుఁదోడి, బలఁగమైనట్టిచుక్కలవలసత్రోవఁ, జూపనేతెంచెనన వేగుఁజుక్కవొడిచె." స్వా. 3, ఆ.

కోవెల. యు. దే. వి. గుడి. "కోవెలపారుపత్తెమున కుంబనిపూనియు." ఉ, రా. ౭, ఆ.—వై. కోకిలము. "సీ. తులకించుమూడపతోలిపల్కురవళి కోవెలకూఁతలకునొక్కవింత నెఱప." యా. ౨, ఆ.

కోశకారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకదినుసుచెఱకు.

కోశఫలము. సం. వి. అ. న. తక్కోలపుచెట్టు.

కోశము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కత్తియొఱ; 2. గ్రుడ్డు; 3. జాజికాయచెరడు; 4. ఒకదివ్యము; (చూ. దివ్యము.) 5. పుస్తకము; 6. బొక్కసము; 7. కరఁగిపోసిన వెండిబంగారములముద్ద; 8. ముష్కము; 9. మొగ్గ. (తత్త్వవిషయమున పంచకోశములు. — అన్నమయము, ప్రాణమయము, మనోమయము, విజ్ఞానమయము, ఆనందమయము.) (రూ. కోషము.)

కోశాతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆనడ; 2. ఉత్తరేణు; 3. పొట్లకి.

కోశామ్రము. సం. వి. అ. పుం. కొండమామిడి.

కోష్టు. వై. గ్రా. వి. మందుదినుసు, చెంగల్వకోష్టు.

కోష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. లోకడుపు; 2. సామగ్రులుంచెడు కొట్టు; 3. గాదె.

కోష్ణము. సం. వి. అ. న. ఇంచుకవేఁడి. విణ. ఇంచుకవేఁడిగలది.

కోసము. దే. అవ్య. నిమిత్తమును దెలుపునది. "ఉ. భూసుతకోస మేఁగనుక బొంకితినేనియుఁబెద్ద కాలముం, జేసినపాతపంబురహిఁ జెందకనిష్ఫలమా." ఉ, రా. ౧, ఆ.

కోసలము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

కోసు. వై. వి. రెండువేలవిండ్లపట్టుకొలఁది, క్రోశము.

కోస్తా. ఆం. వి. సముద్రతీరము.

కోహకము. సం. వి. అ. పుం. దేహమణంచుకొన్నపిల్లి.

కోహళము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాహళమనువాద్యము; 2. బజాఅుమాట.

కోహళుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నాట్యశాస్త్రప్రవర్తకుఁడైన యొక ముని.

కోహెూ. దే. వి. పరిహాసమునందగు ధ్వన్యనుకరణము. "వ. కేలుచఱచికోహెూయనిగేలిసేయుఁగణి కాకదంబంబులచప్పటలు." ఆము. ౪, ఆ.

కోళె. దే. విణ. ఆశ్చర్యమునొందినవాఁడు, విలక్షుఁడు. "సీ. కోళెనాఁగనువెఱఁగుపడువాఁడనఁగ నువిస్మయాన్వితసంజ్ఞవెలయుచుండు." ఆం. భా. తృ. వి.

కౌ.

కౌ. దే. వి. వృత్తియందు కౌనుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (కౌదీఁగ. మొ.) (కవుయొక్కరూపాంతరము.)

కౌంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రేణుకయనుగంధద్రవ్యము.

కౌంతికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఈఁటెకాఁడు.

కౌఁగిలి. వై. వి. భుజాంతరము, క్రోడము. (కవుఁగిలియొక్కరూపాంతరము.)

కౌఁగిలించు. వై. స. క్రి. ఆలింగనముచేయు. (కవుఁగిలించుయొక్కరూపాంతరము.)

కౌఁగిలింత. వై. వి. ఆలింగనము. (కవుఁగిలింతయొక్కరూపాంతరము.)

కౌఁగిలింపు. వై. వి. కౌఁగిలింత. (కవుఁగిలింపుయొక్కరూపాంతరము.) "సీ. తరితీపెఱుంగనితలిరులేపడిచూపుకరఁగింపనెఱుఁగనికౌఁగిలింపు." చంద్ర. (చూ. ఆరగింపు.)

కోఁజు. వై. వి. కపింజలము. "సీ. కోఁజుపోఁజులఁ బోవఁగానీకవానిసో రణములఁబఱపిశీఘ్రంబ తునిమి." రసి. ౧, ఆ. (కవుఁజుయొక్క రూపాంతరము.)

కౌకృత్యము. సం. వి. అ. న. 1. అకార్యము చేయుట; 2. పశ్చాత్తాపపడుట.

కౌక్కుటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటముకల వాఁడు; 2. చేరువచూచుచుఁబోయెడివాఁడు.

కౌక్షింభర్యము. సం. వి. అ. న. పొట్టపోసికొనువాని తనము.

కౌక్షేయకము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

కౌమే. దే. వి. చేపమీఁది పొలసు. (కవుచుయొక్క రూపాంతరము.)

కౌటతక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్వతంత్రముగా పనిచేయు వడ్లంగి.

కౌటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మృగపక్ష్యాదులను జంపి విక్రయించి జీవించువాఁడు.

కౌటిల్యము. సం. వి. అ. న. వంకరతనము.

కౌడు. వై. వి. కపటము. "క. అనుటయునతిమత్స రతన్, బెనఁగెడువారలనుగౌడుఁబెట్టిపఱచికై, కొనియెదనీవస్తువులని, మనమునసూహించిచతు రమతియేపారన్." పో. ౨. ఆ. (కవుడుయొక్క రూపాంతరము.)

కౌణపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నైర్ఋతుఁడు, మూల ఱేఁడు.

కౌతుకము. సం. వి. అ. న. 1. అనుభవింపని కోరిక యందలి యాశ; 2. కోరిక; 3. పెండ్లియందుచే తఁగట్టుకొనెడు తోరము; 4. పండుగ; 5. స్త్రీ పురుషపరిహాసము; 6. పైపైవచ్చినమేలు; 7. సం తోషము; 8. పాటలోనగు సుఖము.

కౌతూహలము. సం. వి. అ. న. అనుభవింపని కోరిక యందలి యాశ, తమి.

కౌద్రవీణము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఆళ్లుపండునది. (పొలము.)

కౌను. దే. వి. 1. నడుము; 2. వింటినడుము. "చ. పిడి కెఁడుకౌనుఁ గొప్పుఁగని ప్రేమఁద్రివక్రసమాం గిఁజేసితేఁ, బిడికెఁడుకౌనుఁగొప్పుఁబయిఁజేర్చుగు ణంబునుగంటినంచు." అము. ౧, ఆ. (వృత్తియం దిదిపూర్వపదంబగునపుడునువర్ణంబునకువికల్పం బుగలోపంబగు. "అసదుకాఁదీఁగయల్లాడుచుం డ." భార. విరా. ౪, ఆ. నూదిజగాకవుఁ, లేఁ గుట్రనునుంగవుఁ అని ఉత్తరపదముగానుండు నపుడు అంత్యోకారంబునకు లోపముగలుగ కొందఱు చెప్పియున్నారు.) (కవుమయొక్క రూపాంతరము.)

కౌపము. సం. వి. అ. న. నూతిజలము.

కౌపీనము. సం. వి. అ. న. 1. గోఁచి; 2. అకార్యము; 3. గుహ్యప్రదేశము.

కౌబేరము. సం. వి. అ. న. 1. చెంగల్వకోష్టు; 2. ఒక దినుసు పిండిపంట.

కౌమారము. సం. వి. అ. న. బాల్యమునకు అవలి వయోవస్థ.

కౌమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక మాతృక.

కౌముదము. సం. వి. అ. పుం. కార్తికమాసము.

కౌముది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చంద్రిక. వెన్నెల.

కౌమోదకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విష్ణువుయొక్క గద.

కౌరు. దే. వి. నగ్నాధిక్యము. (కవుగరయొక్క రూపాం తరము. "క. చివురావాతెఱ నల్లని, కవురానును సోగ వెండ్రుకలు." హంస. ౩. ఆ.)

కౌలటినేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భిక్షుకియైన పతి వ్రతకొడుకు.

కౌలటేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. భిక్షుకియైన పతివ్రతకొడుకు; 2. అంకుటాలికొడుకు.

కౌలటేరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంకుటాలికొడుకు.

కౌలవ. సం. వి. అ. పుం. ఒకకరణము. (చూ. కర ణము.)

కౌలీనము. సం. వి. అ. న. 1. గొప్పవంశమునందలి పుట్టుక; 2. గుహ్యము; 3. పశుపక్ష్యాదుల జగ డము; 4. జగడము; 5. నిందింపదగినపని.

కౌలు. దే. వి. రాజులోనగువారు ప్రజలులోనగువా రికిచ్చునట్టి యొడంబడిక. "క. ఈశయునిలింద యునుబం, గాళియుమొదలైన పేరుగలదీవులలో, మేలైనసరకులాతని, కౌలున దిను మాటనిజముగల వాఁడగుటన్." శుక. ౧, ఆ. (కవులుయొక్క రూపాంతరము.) కౌలుఖత్తులు.

కౌలేయకము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క. విణ. మం చికులమునఁ బుట్టినది.

కౌశలము. సం. వి. అ. న. నేర్పరితనము.

కౌశలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుశలప్రశ్నము.

కౌశల్యము. సం. వి. అ. న. కౌశలము.

కౌశికము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుగ్గిలపుచెట్టు; 2. గుడ్లగూబ; 3. ముంగిస.

కౌశికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక యేఱు; 2. పార్వతి.

కౌశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విశ్వామిత్రుఁడు; 2. ఇంద్రుఁడు; 3. నిఘంటువు తెలిసినవాఁడు; 4. పాములవాఁడు.

కౌశేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పట్టుది. (చీర.)

కౌసీద్యము. సం. వి. అ. న. 1. కుసీదభావము; 2. ఆలస్యము; 3. కునికిపాటు.

కౌస్తుభము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువక్షస్థలమునందలి మణి.

కౌళుత్థియము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉలవలు పండునది. (పాలము.)

క్ర.

క్రంగు. దే. వి. మ్రోఁగుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (చూ. కొడుపు.)

క్రంత. యు. దే. వి. 1. పెండ్లికొడుకువారు పెండ్లి సూఁతునకుఁ దీసికొనిపోయెడి ప్రధాన ద్రవ్యము; "న. ప్రకృతికాంతక్రంత సురకాంతలఁ గూడుకొని సంతరింప." ఆము. ౬, అ.—2. రచ్చ. "ద్వి. తనజాడఁ దెలిసి క్రంతకుఁ దీసి లేని." హరిశ్చ. ౨, భా.—వై. 1. సందుత్రోవ*; "సీ. రచ్చలు క్రంతలు రాజమార్గంబులు విపణి దేశంబులు విశదములుగఁ, జేసిరి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. రంధ్రము*. "నృపాలుదేహముం గ్రంతలుచేసి చొచ్చి విశిఖంబులు." జై. ౨, అ.

క్రందనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆర్పు; 2. ఏడ్పు; 3. పిలుపు.

క్రందితము. సం. వి. అ. న. 1. ఏడ్పు; 2. పిలుపు.

క్రందిల్లు. వై. అ. క్రి. మ్రోఁగు. "క. అందముగ వీరకాహళ, దుందుభినిస్వహాణశంఖతూర్యంబులొగిన్, గ్రందిల్లె." వీర. ౪, అ.

క్రందు. వై. అ. క్రి. 1. మ్రోఁగు; 2. విలపించు*. "ఎ, గీ. కృతఘ్నునుగ్రకంటకసముదయముమీఁదఁ, గ్రందనదిమియు." భార. అను. ౪, ఆ.—వి. 1. మ్రోఁత; "సీ. సిరిఁబాసియునొక్కచింతయు లేకపేచులక్రందడంగినజలధివోలె." భార. శాం. ౪, ఆ.—2. సందడి*; 3. ఉపద్రవము*; "గీ. ఏల వ్రేపల్లెపెద్దవారిల్లు వెట్టి, గొనిరికృష్ణుఁబోనిచ్చి నఁగ్రూరులైన, రక్కసులలోనుగాఁజేయు క్రందులెల్ల, నుడుపఁదమకు దిక్కైనవాఁడొరుఁడుగలఁడె." హరి. పూ. ౮, ఆ.—4. తఱచు*. "క. ప్రస్పందితపాతకరవముల, క్రందునధర్మజుఁడు మేలుకనియె." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

క్రందుకయ్యము. ద్వ. వి. డొమ్మియుద్ధము. "గీ. క్రందుకయ్యంబులోన నరాతిభయద, బాహువిక్రమనీవిట్లుపాదచారి, వగుటవలదని." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

క్రందుకొను. ద్వ. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "కనివినయంబు క్రందుకొనఁగాఁ బ్రణమిల్లి." జై. ౭, ఆ.—2. తఱచగు. "క. గగనమున సురవిమానము, లగణితముగఁ గ్రందుకొనియె." భార. ఆర. ౪, ఆ. (ప్రే. క్రందుకొలుపు.)

క్రంప. దే. వి. కంపకు మొదటిరూపము.

క్రకచపత్రము. సం. వి. అ. పుం. తేఁకు?.

క్రకచము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంపము; 2. వెణుతురు?.

క్రకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కక్కెర; 2. అంపము; 3. వెణుతురు?. విణ. వీదవాఁడు.

క్రక్కసము. వై. విణ. కఠినము. "ఉ. ఆక్రక్కసజ్వాలనింగరముగారవమొప్పఁగఁ జూచియిట్లనుఁన్." వై. ౫. ఆ.

క్రక్కు. దే. స. క్రి. కడుపునవికారమెత్తితిన్నదివెడలనుమియు. వి. 1. కడుపునవికారమెత్తితిన్నదివెడలనుమియుట; 2. వ్యాధివిశేషము.

క్రక్కెర. వై. వి. కక్కెరకు మొదటిరూపము, క్రకరము.

క్రచ్చఱ. దే. ద్ర. క్రి. విణ. (క్రచ్చు+ఆఱన్.) 1. నిష్కర్షముగా; "చ. జగత్త్రయంబుఁగ్ర, చ్చఱ భవదీయరక్షణమునందివెలుంగుచునుండు." భార. ఆర. ౭, ఆ.— 2. శీఘ్రముగా. "చ. క్రచ్చఱ మునివర్గవాహనుఁడవైచను దెమ్మనుము." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. "క్రచ్చఱదన క్రేవనున్నఘన చాపముఁడాల్చి." రా. యు, కాం.

క్రచ్చే. దే. స. క్రి. చుట్టుకొను. "వ. మచ్చరంబిచ్చంబెచ్చుపెరుగంజెచ్చెరంజొచ్చిక్రచ్చి." రామా. ౫, ఆ.—వి. వేనినత్రాడులోనగువానియందు ఉపయుక్తముకాని తృణాదులయంశము.

క్రచ్చేకొను. దే. స క్రి. చుట్టుకొను. "క. ఐచ్చివ సురాజశేఖరుఁ, డిచ్చినముద్రికలతాంగిఱెదుట నిడిచెలుల్, క్రచ్చుకొనియడుగనిట్లను, నచ్చెడి యతనియుదంతమాద్యంతంబున్." పసు. ౪, ఆ.

క్రతుధ్వంసి. సం. వి. స్. పుం. శివుఁడు, జన్నపుగొంగ.

క్రతుభుజుఁడు. సం. వి. జ్. పుం. దేవత, జన్నపుఁ దిండి.

క్రతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. యజ్ఞము; 2. ఒకానొక ఋషి.

క్రథనము. సం. వి. అ. న. వధ, కొల.

క్రన్న. దే. ద్ర. క్రి. విణ. 1. శీఘ్రముగా. "తరల. తరుణిద్రౌపదియిట్లు పాండవధార్తరాష్ట్రులదైన భీ, కరపరస్పరకోపవేగము క్రన్నఁబాచి." భార. సభా. ౨, ఆ.—2. పిమ్మట; "గీ. మున్ననన్నోటు వడిమతితన్ననోటు, పడియెనోతన్నుమున్నోటు పడివిభుండు, క్రన్ననన్నోటు వడియెనో యన్న నాకు, నెఱుఁగఁజెప్పుమదీనినీ వెఱుఁగుదేని." భార. సభా. ౨, ఆ.—3. మరల. "గీ. ఇన్న రేంద్రుచేతమున్నగృహీతమై, యున్ననాకరంబు క్రన్ననింక, నెరులకర్షమగునె." భార. ఆది. 3, ఆ.

క్రమణము. సం. వి. అ. న. అడుగిడుట.

క్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. సారిది; 2. అడుగిడుట; 3. అఱుముట; 4. బలిమి; 5. వడఁకు.

క్రమించు. సం. స. క్రి. 1. అతిక్రమించు; "మంబాక్షాంచలముల్ క్రమించి కులధర్మప్రోద్ధతుల్ బాటి." అని. 3, ఆ.—2. ఆక్రమించు. "ఆచక్రధరుని జరయనురాక్షసి వెరవుఁబట్టి క్రమించుఁబొండని." భార. మా. ౦, ఆ.

క్రముకము. సం. వి. అ. న. 1. పోఁక; 2. తమ్ములము. పుం. 1. పోఁకచెట్టు, 2. ఎఱ్ఱలొద్దుగుఁ; 3. గంగరావి; 4. నాగముస్తె; 5. ప్రత్తిచెట్టు.

క్రమేలకము. సం. వి. అ. పుం. ఉష్ట్రము, ఒంటె.

క్రమ్మఱఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (క్రమ్మఱ + పడు.) క్రమ్మఱు. "పోవుచువచ్చుచుఁగ్రందుక్రమ్మఱంబడుటయు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

క్రమ్మఱిల్లు. దే. అ. క్రి.——పై.——"పఱచినదేవకీసుతుఁడుపక్కుననవ్వినఁగ్రమ్మఱిల్లి." పాండు. ౪, ఆ. (రూ. క్రమ్మఱిలు.)

క్రమ్మఱు. దే. అ. క్రి. మరలు. "క్రమ్మఱిచూచుం జెవిదార్చినిల్చుమలయుఁ." భార. ఆర. ౬, ఆ.

క్రమ్మఱుచు. దే. ప్రే. క్రమ్మఱఁజేయు. "ఉ. ద్రోణభీష్మాదులసన్నిధానమునన మ్మెయిఁబల్కినపల్కుతప్పఁగాఁ, గాదనిధర్మనందనుఁడుగ్రమ్మఱిచెఁ యదువీరకోపముల్." భార. ఆర. 3, ఆ.

క్రమ్ము. దే. అ. క్రి. 1. కవియు; "తదంగదేశమునందు మేఘమ్ము లెల్లకెలంకులంగదుఁగ్రమ్మి." భార. ఆర. 3, ఆ.—2. పైకుబుకు; "ఎ, గీ. రమణిపారిఁ బొరిఁగన్నీరు క్రమ్మఁజుట్టు, మెలఁగి కాకులగ్రద్దలఁదొలఁగనడుచు, చున్నయది." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.—3. వ్యాపించు. "రక్తజలంబుపైపయింగ్రమ్మఁగ." రా. ఆర. ౨, ఆ.

క్రమ్ముదల. దే. వి. క్రమ్ముట.

క్రమ్ముదెంచు. దే. అ. క్రి. (క్రమ్ము + తెంచు.) పైకుబుకు. "సీ. బంధులకగపడ్డఁబాయునన్వయమనుకలఁకమైఁజెమటలుక్రమ్ముదేర." భార. విరా. ౨. ఆ. (స్వార్థమున తెంచు.)

క్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెల; 2. (వెలయిచ్చి) కొనుట.

క్రయవిక్రయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (సరకును) కొని యమ్మెడువాఁడు, బేహారి.

క్రయించు. సం. స. క్రి. (సరకును వెలయిచ్చి) కొను, విలుచు.

క్రయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (సరకును వెలయిచ్చి) కొనువాఁడు, విలువకాఁడు.

క్రయ్య. దే. వి. కాలువ. "క్రయ్యలుంగట్టియున్నపథిరస్థలులుఁ." రా. యు. కాం.

క్రయ్యఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (క్రయ్యఁ + పడు.) కలయు. "క. వెయ్యేండ్లయినను నీతోఁ, గ్రయ్యంబడియున్నవాఁడఁ గామసుఖములఁ." భాగ. ౯, స్కం. (స్వార్థమున పడు.)

క్రయ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) కొనుటకు అంగడియందు పఱపఁబడినది. (సరకు.)

క్రయ్యు. దే. అ. క్రి. కలయు. (చూ. క్రయ్యఁబడు.)

క్రల్లపడు. ద్వ. అ. క్రి. ఎండు. "క. తరులెల్లఁగ్రల్లపడఁగా, విరళములైనీడలున్నవిధ మొప్పెనహా, స్కరరుచులతోడఁదలపడి, యరవరలైతుమురుతుమురులైపడినక్రియఁ." హరి. పూ. ౬, ఆ.

క్రవ్యము. సం. వి. అ. న. మాంసము, పాల.

క్రవ్యాత్తు. సం. వి. ద్. పుం. రాక్షసుఁడు. విణ. మాంసము తినువాఁడు.

క్రవ్యాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

క్రవ్యాశి. సం. వి. స్. పుం.——పై.——

క్రా.

క్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (చూ.) క్రమణము.

క్రాఁక. దే. వి. కాఁకయొక్కరూపాంతరము. (చూ. క్రాఁగు.)

క్రాఁగు. దే. అ. క్రి. కాఁగుయొక్కరూపాంతరము. (తపించుటకు. — "దుర్వారభవత్పరోపమునఁ గ్రాఁగె." భార. శాం. ౧, ఆ.)

క్రాఁగుడు. దే. వి. కాఁగుడుయొక్కరూపాంతరము.

క్రాఁచే. దే. ప్రే. కాఁచుయొక్కరూపాంతరము.

క్రాయకుఁడు. దే. వి. అ. పుం. (చూ.) క్రయికుఁడు.

క్రాయు. దే. స. క్రి. 1. ధ్వనిపూర్వకముగా కళ్ల లోనగువానినికంఠమునుండినోటికిఁ దెచ్చికొను; "న. ధవళాంగూలపల్లవచాలనంబులుకొముదీచ్ఛాయలఁ గ్రాసియుమియ." కాశీ. ౪, ఆ.— 2. కక్కు; "మ్రింగియుఁ గ్రాయు." సై. ౮, ఆ.— 3. ఉమియు. "కడలినీరభ్రకలభముల్ క్రాసె." ఆము. ౪, ఆ.

క్రార. దే. వి. (క్రయ్యు+ర.) (జడ్డయై యొకయక్షరముతో) కలయురేఫము.

క్రారవడి. దే. వి.——పై.——(స్వార్థమున వడి.)

క్రాలు. దే. అ. క్రి. 1. (పెక్కెము) అల్లలాడు; "వ. ఈరాజు నీరాజనకరణంబులకు రెండనుచు నమరకాంతలఁబిలుచు సూజం గ్రాలు నూతనకేతనంబులును." రా. ఆ, ౫ం.—2. గిరగిరఁదిరుగు; "క. నేలకునల్లెఁడుపాడవునఁ గ్రాలుచుమును మె అయుగురునిరథచక్రములు." భార. ద్రో. ౫, ఆ.— 3. చెదరు; "ఉ. కాలమునాఁటిమృత్యువు ముఖంబునఁబోలుచువిస్ఫులింగముల్, క్రాలఁగ దేవసంఘములుకంపము నొందఁగ." భాగ. ౬, స్కం.—4. సంచరించు; "ఎ, గీ. గాలిపడగయాకసమునఁ గ్రాలుత్రోవ." ఉ, హరి. ౫, ఆ. — 5. సంచలించు; "ద్వి. ఏలెవధూమణియెన్నిచందములఁ, గ్రాలుచునున్నాఁడఁగటకటాయనవు." రా. ఆర, కాం.—6. సంభ్రమించు; "క. ఆలోనన భోజపతిని, వాలమ్ములఁబొదివిరెల్లవారలుదానన్, దూలకతఁడు బలువిలుగొని, క్రాలుచు నాభీమముఖ్యరథికులముంచెన్." భార. ద్రో. ౪, ఆ.—7. పైర్లిల్లు; "క. కైలాసనగమునందును, గ్రాలెడు ప్రావృట్పయోధరము చందమునన్, లాలితకటిభాగంబున, నీలాంబరమమరురాము నింబొడగాంచెన్." వి, పు. 2, ఆ.—8. ప్రవర్తిల్లు. "చ. గుణమిదిదోషమిట్టిదనికొంతయెఱింగినఁగాకయిట్లుని, ర్గుణతయపట్టిక్రాలుతమకుందగువారలుచెప్పుసౌమ్యభా,షణమునిరర్థకంబు." నిర్వ. ౬, ఆ.

క్రాలుగంటి. దే. వి. (క్రాలు+కన్ను.) 1. చలించునట్టికన్నులుగలఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. (తరళేక్షణ.)

క్రి.

క్రి. దే. విణ. వృత్తియందుఁ గ్రిందుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము. (దీనికి పరుషసరళములు పరములగునపుడు నుమాగమమును తదితరములు పరములగునపుడు పరవర్ణమునకు ద్విత్వమును వచ్చును. ఊదా. క్రిందల, క్రియ్యూట. మొ.)(ఇదిదీర్ఘాంతమునగు. చూ. క్రీ.)

క్రించు. వై. విణ. అల్పుఁడు*. "ఉ. నీప్రేమకువచ్చుదాసునకుఁ గ్రించుఁదనంబున నెగ్గుచేసితిన్." భాగ. ౯, స్కం. (కించుయొక్కరూపాంతరము.)

క్రించుఁడు. వై. విణ.——పై.——"మ. జననిందంబడలేకనిన్నుఁగతిన స్వాంతంబుతోఁగాననం, బునఁ ద్రోయించినతప్పుచాలకజగంబుల్ చూచి శోకింపఁ గ్రిం, చునిచందంబునరచ్చపెట్టితినఁ బంచుం డాఁగిపోనేలసాం, పునసేఁడింకొకసారినీనగు మొగఁబుంజాపవేజానకీ." ఉ, రా. ౧, ఆ.

క్రిందల. దే. వి. (క్రిందు+తల.) క్రిందగుతల. "నీ. మోముఁదమ్మికిఁదేఁటి మొత్తమైపొగపర్వ వ్రేలుఁ గ్రిందలగాఁగవృక్షశాఖ." పాండు. ౨, ఆ.

క్రిందు. దే. వి. 1. అధోభాగము; "గీ. వృష్టితఱిని డ్డజనఁ ద్రావఁ గ్రిందనుండి." ఆము. 2, ఆ. — 2. గతకాలము. (క్రింద జరగినవన్ని పోనీ ఇఁక జరగవలసినది యోచింపుము.) (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. చూ. క్రి. క్రీ.)

క్రిందుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అడుగుపడు. "క. తనవామపదాంగుష్ఠం, బున నదిమె దశాస్యుహస్తములు క్రిందుపడన్." ఉ, రా. 3, ఆ. (ప్రే. క్రిందుపఱుచు.)

క్రిక్క. దే. వి. బట్టువాఁడు, వంది. "ఎ, గీ. బట్లు క్రిక్కలనఁబాఠకులకురాగిల్లు." వేం.

క్రిక్కిఱించు. దే. అ. క్రి. క్రిక్కిఱియు. "క. పలుకునెడఁబార్థుసేనా, కలకలములునిజపురోపకంఠసరణిది, క్కులఁగ్రిక్కిఱింప." జై. ౧, ఆ.

క్రిక్కిఱియు. దే. అ. క్రి. (క్రిక్కు+ఇఱియు.) ఎడ ములేకవ్యాపించు. "చ. వాఁడుఱుకనిశాతసాయకములొక్కమొగింబడిమేనియందుఁగ్రి, క్కిఱియఁగఁజేసి." భార. విరా. 3, ఆ. (కొన్నిచోట్ల వృత్తియందంత్య వర్ణలోపము. క్రిక్కిఱిచన్నుదోయి. మొ.)

క్రిక్కు. దే. వి. కిఱుకుయొక్కరూపాంతరము.

క్రిమి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పురుగు; 2. చెట్టుమీఁది నల్లపురుగు; 3. లక్క.

క్రిమిఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. వాయువిళంగము.

క్రిమిజము. సం. వి. అ. న. అగురువు, అగలు.

క్రిమినల్. ఆం. విణ. నేరములసంబంధమైన.

క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ధాత్వర్థము; 2. చేయుట; 3. చేష్ట; 4. పని; 5. ఆరంభము; 6. పూజ; 7. ఉపాయము; 8. చికిత్స; 9. ప్రాయశ్చిత్తము; 10. వ్యవహారమునందు నిశ్చయమును బుట్టించునట్టి లిఖితము సాక్ష్యములోనగునది; 11. శిక్ష; 12. విధము. "సీ. అంకిలిమేల్కనునతనిధృష్టద్యుమ్నుఁబట్టినక్రియఁదలపట్టెయీడ్చి." భార. సౌ. ౧, ఆ. (కడపటి యర్థమునకు తెనుఁగునమాత్రము ప్రయోగము.)

క్రియాకారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిజ్ఞ.

క్రియాకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్రొత్తశిష్యుఁడు.

క్రియావంతుఁడు. సం. విణ. (త్.ఈ.త్.) పనియందు పూన్కిగలవాఁడు.

క్రియ్యు. వై. అ. క్రి. కృశించు. "ఉన్నమీనము లెల్లఖిన్నంబులైవగఁగ్రిస్సియున్న." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

క్రీ.

క్రీ. దే. విణ. వృత్తియందుఁ గ్రిందుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఉదా. క్రీఁగడుపు, క్రీఁదొడ, క్రీనీడ, క్రీయూట. మొ. ఇక్కడ దీర్ఘాంతముగాన నిందుసున్నయును పరవర్ణమునకు ద్విత్వమును రాదయ్యె. చూ. క్రి.)

క్రీఁగడుపు. ద్వ. వి. (క్రిందు+కడుపు.) పొత్తికడుపు.

క్రీఁదొడ. దే. వి. (క్రిందు+తొడ.) తొడమలోపలి భాగము.

క్రీవాడ. ద్వ. వి. (క్రిందు+వాడ.) పాటిపొలము.

క్రీడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆట్లాట; 2. పరిహాసము; 3. దూఱు.

క్రీడి. వై. వి. కవ్వడి, అర్జునుఁడు.

క్రీడించు. సం. అ. క్రి. ఆట్లాడు.

క్రు.

క్రుంకు. దే. అ. క్రి. 1. మునుఁగు; 2. అస్తమించు; 3. చచ్చు. "శా. శంకాకీర్ణమనస్కదానవరిపుల్ చక్రాయుధుండింతలోఁ, గ్రుంకెంబోయనిభీతులైరి." ఉ. హరి. ౬, ఆ.—వి. మునుక.

క్రుంకుడు. దే. వి. అస్తమయము. (చూ. క్రుంకుడుగట్టు.)

క్రుంకుడుగట్టు. ద్వ. వి. అస్తపర్వతము. "సీ. నలిచేయుఁబగలునునడకకానఁగరాదు పుట్టఁగ్రుంకుడుగట్లు పెట్టిరందు." య. 3, ఆ.

క్రుంకుమల. ద్వ. వి.——వై.——(ఇట్లు క్రుంకుమెట్టు. మొ.)

క్రుంగఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (క్రుంగఁ + పడు.) క్రుంగు. "సీ. బలభరంబునఁగ్రుంగఁబడునుర్విమ్రోఁతకు ఫణులాదికూర్మంబుఁబడఁకుదూఱ." రా. యు, కాం. (స్వార్థమున పడు.)

క్రుంగిలు. దే. అ. క్రి.——వై.——"రెమ్మిపోఁకముడియూడ్చినఁగ్రుంగిలిరెండుకొంగులుంబిగ్గనడంచుచుఁ విడిచిపెట్టదు." విజ. ౨, ఆ.

క్రుంగు. దే. అ. క్రి. 1. క్రిందికి అడఁగు; 2. దిగఁబడు.

క్రుంచము. సం. వి. చ్. పుం. క్రౌంచపక్షి, కొంచ.

క్రుక్కు. దే. స. క్రి. 1. పేలులోనగువానిఁజేతిబొటనవ్రేలిగోటితోఁచేదుపు; 2. అడఁచు; "సీ. పాడమురసాపేళమునవచ్చు నర్తోక్తులాదవినాలుకకురాకుండఁగ్రుక్కి." స్వా. 3, ఆ.—3. తుఱుగు. "ఉ. అక్కమలాయతాక్షుఁడుభయంకరబాహువుదైత్యకుక్షిలోఁ, గ్రుక్కినఁదద్దయుంబలిసిరోగము పేక్షులచేతమేనికిఁ, వెక్కసమైనచందమున విహ్వలభావముచేసి." వి, పు. ౭, ఆ.

క్రుక్కుడు. దే. వి. క్రుక్కుట.

క్రుధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోపము, కినుక. (ఇది ధకారాంతమునగు.)

క్రుద్ధుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోపము నొందినవాఁడు.

క్రుమ్మరిల్లు. దే. అ. క్రి. క్రుమ్మరు, (రూ. క్రుమ్మరిలు.)

క్రుమ్మరు. దే. అ. క్రి. సంచరించు, తిరుగు.

క్రుమ్ము. దే. స. క్రి. పొడుచు. "ఈటియలఁగ్రుమ్మి" య. ౨, ఆ.—వి. (కొమ్ముల) పొడువు.

క్రుమ్ముడు. దే. వి. (కొమ్ముల) పొడుపు.

క్రుమ్ముడుపడు. ద్వ. అ. క్రి. (క్రుమ్ముడు + పడు.) పోటుపడు.

క్రుమ్ములాడు. దే. అ. క్రి. (క్రుమ్ములు+ఆడు.) క్రుమ్ముకొనిపోట్లాడు. "గీ. కొసరకాఁబోతు నాఁబోతుఁ గ్రుమ్ములాడ, నడిమిలేఁబెయ్యదెసవచ్చెనాకునిపుడు." కాశీ. ౨, అ.

క్రుయ్యఁబాఱు. ద్వ. అ. క్రి. (క్రుయ్యక్ + పాఱు.) క్రుయ్యు. "సీ. పలుకకెంతయుఁ గ్రుయ్యఁబాఱతి ననునుఁజెక్కులందంద తడిపెడునశ్రువారి." హరి. ఉ. 3, అ. (స్వార్థమున పాఱు.)

క్రుయ్యు. వై. అ. క్రి. 1. కృశించు; "చ. ఎడఁకుచు రోమకోటినిలువంబడి మేమలుమూలఁగన్నులం, దుడుగకబొప్పముల్ నడియుచుండఁదలల్ దిగవైచి మోరఁద్రి, గుడుదొరఁగంగ నెంతయును గ్రుస్సి ఖురంబులువ్రస్సి పుర్వులు, గ్గడువుగఁగా ఱఁ దద్దయును గాతియఁబొందె వ్రజంబునంబసుల్." హరి. పూ. ౬, అ.—2. వెసుదీయు. "ఉ. ఎయ్యెడఁగయ్యముల్ గలవొయొవ్వరుచివ్వలకుత్సహింతురో, క్రుయ్యకయంచుఁగోరి వెసఁగ్రుమ్మరుచుండుదు నెందు నేను." హరి. పూ. ౧, అ.

క్రుష్టము. సం. వి. అ. న. 1. ఏడుపు; 2. సద్దు.

క్రుళ్లగించు. దే. అ. క్రి. (మనసులో) దుఃఖించు.

క్రుళ్లగింత. దే. వి. (మనసులో) దుఃఖించుట.

క్రుళ్లు. దే. అ. క్రి. 1. క్రుళ్లగించు; "సీ. కోపశోకంబులఁ గ్రుళ్లుచుఁదనలోనమందుచు దితిచాలమఱుఁగఁదొడఁగె." భాగ. ౬, స్కం.— 2. అవియు; "గీ. పిన్నయయ్యనుగుణములఁ బెద్దగాన, వానిజీవనమేమియుహీనపడక, యుండెనయ్యిన్కిఁగనుఁగొనిగుండెలెల్లఁ, గ్రుళ్లుచుండంగవదినెలుకుందికుంది." భో. ౬, అ. — 3. (కాలమతిక్రమించుటచే ఫలాదులు) నలుపుపాఱిచెడు.

క్రుళ్లుపోతు. దే. విణ. క్రుళ్లగించుస్వభావముగలవాఁడు.

క్రూ.

క్రూరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నెప్పించునది; 2. భయంకరమైనది; 3. గట్టిది.

క్రూరు. దే. విణ. వాఁడి. "గీ. క్రూరుమొనవెట్టినవట్టులుకొందఱుజ్జ్వ, లాయుధములుఁగంకటము లునమరనున్నఁ, జూచిచావనివారనిచూడఁజేర, నరుగకున్నవికంకగృధ్రాదులలికి." భార. స్త్రీ. ౨, అ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము దొరకినదికాదు.)

క్రే.

క్రే. దే. విణ. వృత్తియందు క్రేవశబ్దమునకు మీఁది వర్ణములోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఉదా. క్రేగన్ను, క్రేగయి. మొ.)

క్రేఁటు. దే. అ. క్రి. 1. గొంతెడుపుతీఱుటకు సకిలించుసట్లు శబ్దించు; "వ. ఉమ్మలికయింతయేటికనుటయునబ్బోటిగ్రేఁటుచునిట్లనియె." స్వా. ౬, అ. — 2. తొట్రుపడు. "ఉ. ఆమాసచీఁకటిం, గ్రేఁటుచు నేగుదెంచెనడు రేయిసిజోరుఁడుకన్నపెట్టఁగన్." భల్లా. ౧, అ.

క్రేఁటుకొను. దే. అ. క్రి. గొంతెడుపుతీఱుటకు సకిలించునట్లు శబ్దించు. "క. పాటితకరిదంతద్యుతి, పాటచ్చరగండఫలకభాగంబులపైఁ, గాటుకకన్నీరొలుకఁగ, మాటవెడలఁగ్రేఁటుకొనుచుమానినిపలికెన్." స్వా. 3, అ. (స్వార్థమున కొను.)

క్రేగన్ను. దే. వి. (క్రేవ+కన్ను.) కడకన్ను, కటాక్షము.

క్రేగయి. ద్వ. వి. (క్రేవ + కయి.) హస్తాగ్రము. "చ. మంచపుఁగోడుతాలుపరిమన్కిబిడారపుమెట్టుఁగ్రేగయిం, గొంచకయెత్తినట్టినను."అచ్చ. యు, కాం.

క్రేడి. దే. వి. సంబావుతోఁ గలసిన కారులోనగు ఎఱ్ఱవడ్లు.

క్రేడించు. దే. అ. క్రి. తొలఁగు. "క. ఓడితిమెమేమురణమునఁ, గ్రేడికిఁగ్రేడించిరాక గెలవేయతఁడె, చ్చోడాఁగిపోరెనొకొమా, తోడిబవరమిట్లుతొనుదొలఁగినఁదెగునే." భార. ద్రో. ౧, అ.—స. క్రి. అలక్ష్యముచేయు. "ఎ, గీ. ఉఱకయాతఁడుకురుసేనఁదఱియఁజొచ్చె. వ. ఇట్లుగ్రేడించి గాంగేయుండించిగాండీవితనయరదంబురయంబున. క. పఱపిరథికులనుసూతుల, నఱికిన." భార. భీష్మ. ౨, అ. (దీనికి గ్రామ్యరూపము కేడించు.)

క్రేడిసేయు. దే. స. క్రి. (క్రేడి+చేయు.) పరిహాసముచేయు. "వ. విలయమార్తాండమండలంబువేఁడిమింగ్రేడిసేయుమూడవ బాణంబు తూణంబునందిగుచునప్పుడు." జై. ౫, అ.

క్రేణి. దే. వి. 1. ఉన్నతపదము. "క. మించిధనమాసం బ్రజనెరి, యించుదురాత్ములకుఁ గ్రేణియిచ్చుటప తియూ, హించిననిండినచెఱువవి, యించిశకుల కులముసంగ్రహించుటకాదే." కవిక. ౨, ఆ. —2. పరిహాసము. "ఉ. నారియొకర్తుచొక్క పునవల్ గలచక్కనిచిన్నపొన్నకుం, జేరిప్రసూ నగుచ్ఛముల శేషముగోసియుఁ గ్రేణినోర్తునీ.భూ రుహమెక్కమన్నగిపూయఁగఁజేయుదు నాకి దెంతయుఁ, మేరువుగాదు నానదినమేడువనం దగిపూచెఁగ్రమ్మఱఁ." చమ. ౧, ఆ.

క్రేణించు. దే. స. క్రి. అలక్ష్యముచేయు. "సీ. కమలమొక్కటి నేను గాన్కగానిచ్చినఁగనుసన్నఁ గ్రేణింపఁజనునెసకియ." రామా. ౧, ఆ. (క్రేడించుయొక్కరూపాంతరము.)

క్రేణిసేయు. దే. స. (క్రి. క్రేణి+చేయు.) పరిహాసముచేయు. "ఉ. ఆయతబాహులుఁ వెడఁదయైన సమున్నతవక్షముఁ సరో, జాయితలోచనంబులుఁ బ్రసన్నముఖంబు నుదాత్తరేఖయుం, గాయఱుఁ గ్రేణిసేయు ననఁ గోశికుమీఱు ననంగ విభ్రమ, శ్రియును బెంపునుం గలుగఁజేసి విధాతృఁడు పేడిఁజేసెనే." భార. విరా. ౧. ఆ. (క్రేడిసేయుయొక్కరూపాంతరము.)

క్రేతొట్టు. దే. అ. క్రి. (క్రేవ+తొట్టు.) గట్టొరయు. "ఐ. క్రేతొట్టుకడళ్లకైవడిఁగలయబెరయ." ఉ, హరి. 3, ఆ.

క్రేపు. దే. వి. 1. దూడ; "క. క్రేపులరూపములనేఁ జరించెదననుచుఁ." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.— 2. (పర్వత) శిఖరము. "గిరిక్రేపులు మూఁపులు." స్వా. 3, ఆ.

క్రేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. ఆ.) (వెలయిచ్చి) కొనఁదగినది. (సరకు.)

క్రేయో. దే. వి. వెడలఁగొట్టుటయందసుధ్వన్యనుకరణము. "శా. ఈయోషిద్బాడబులకుఁ ధనంబుఁగొని క్రేయోయంచు మర్త్యాళిదు, ర్భాషల్ పల్కఁబురంబులో వెడలఁబంపంబాడి." భల్లా. 3, ఆ.

క్రేవ. దే. వి. పార్శ్వము. "శ్రీవిబుధద్రుమద్యుతులు క్రేవలఁదోఁపఁగ." కవిస. ౧, ఆ. (వృత్తియందంత్యవర్ణలోపము. చూ. క్రే.)

క్రేవు. దే. వి. సింహనాదమునందసుధ్వన్యనుకరణము. "ఎ.గీ. శంకరుఁడునందిపైనెక్కి హుంకరించి, యతిశయార్భటిక్రేవునసాచి పేర్చి." అని. ౪, ఆ.

క్రేళ్లు. దే. వి. బ. ఉన్నతి. "సీ. రోహిణాద్రియపెక్కురూపులైయున్నట్లుక్రీడాచలంబులక్రేళ్లు గలిగి." రా. యు, కాం.

క్రేళ్లుదాఁటు. దే. అ. క్రి. 1. ఎగిరిపడు; "ద్వి. మీలు, క్రేళ్లుదాఁటుచుమాటికినిసముల్లోల, కల్లోలములఁదేలుక్రమముఁగన్గొంటె." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.—2. గంతులిడు. "సీ. అడ్డంపునిడుపుటాఁబడ్డలగతిమన్నుఁబిట్లుడొంకలనుండి క్రేళ్లుదాఁట." స్వా. ౨, ఆ.

క్రేళ్లుబ్బు. దే. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+ఉబ్బు.) అతిశయించు. "సీ. అలజలంబులుధాత్రినవఘళింపకమున్న క్రేళ్లుబ్బువారియకీర్తిపంకము." కా. ౫, ఆ.

క్రేళ్లువాఱు. దే. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+పాఱు.) గంతులిడు. "తే. మలఁగిగజకంధరముఁద్రుంచి తోలఁ గనుఱికి, కెంపుదళుకొత్తువాలుతోఁ గ్రేళ్లువాఱు. నాపృకోదరుపైఁ గవియంగఁజేయు, పీచెసేనకుఁ గాలింగవిభుఁడుగడఁగి." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

క్రేళ్లుఱుకు. దే. అ. క్రి. (క్రేళ్లు+ఉఱుకు.) 1. ఎగిరిపడు; "సీ. కేలిమైనెక్కటలీలఁగ్రేళ్లుఱికెడు నాలుగసోగలమేలుఁడించి." భార. విరా. ౨, ఆ. —2. గంతులిడు; "సీ. హాయముక్రేళ్లుఱుకునోయని రెండుకడలందు వాగెపట్టిరిమత్స్యవత్సపతులు." కళా. ౨, ఆ.—3. దూఁకు. "క. క్రేళ్లుఱికెందొలఁగంబగతుని, యఱకడనుండిభువి మీఁదికబ్బలియుండుఁ." హరి. పూ. 2, ఆ.

క్రై.

క్రైలు. దే. వి. ధాన్యమునుఱిచికొలుచుట, ఒబ్బిడి. ("ఐ. క్రైలుగనఱికిపగఱంజిట్టుంనుట్టాడుసహాజ సాహసులును." ఉ, హరి. ౪, ఆ. ఇక్కడక్రైలు గననఁగాసర్వనాశముగననియర్థము. గ్రంథములయందిట్లు రేఫసహితముగానిది కానఁబడుచున్నది.)

క్రైలుదారి. దే. వి. క్రైలుచేయించెడి యధికారి.

క్రొ.

క్రొ. దే. విణ. వృత్తియందుఁగ్రొత్తశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (దీనికంటెఁబరములైనపరుషసరళస్థిరవర్ణములకుద్విత్వము కలుగును. క్రొక్కన్ను, క్రొక్కారు, క్రొగ్గండి, క్రొచ్చెలిక, క్రొత్తరఁగ, క్రొత్తిలిరు, క్రొత్తావి,

క్రొన్నన,క్రొన్నలుపు,క్రొన్నురువు,క్రొన్నెత్తురు,క్రొన్నెల,క్రొన్నేయి,క్రొమ్మఁచు,క్రొమ్మడుఁగు, క్రొమ్మాని, క్రొమ్మించు, క్రొమ్మిడుఁగుఱు, క్రొమ్ముడి, క్రొమ్మెదడు, క్రొమ్మెఱుఁగు, క్రొమ్మెగడ,క్రొమ్మెన,క్రొమ్మెలక, క్రొన్వాఁడి,క్రొవ్విడి,క్రొవ్వెదఁ,క్రొవ్వేఁడి. మొ. కొన్ని చోట్లఁదత్సమపదము పరమగునపుడును ద్విత్వముకానఁబడుచున్నది. "సీ. పుష్కలావర్తకంబులులోనుగాఁగలక్రొమ్మేఘములు వృష్టికురియుకుండ." భీ.3,ఆ.కొన్నియెడలపరుషములుపరములగునపుడుదీనికినుమాగమమువచ్చును. క్రొంజాయ, క్రొంజెమట, క్రొందమ్మి, క్రొందలిరు, క్రొంబంట, క్రొంబదను, క్రొంబసిఁడి, క్రొంబసిమి, క్రొంబుట్టము, క్రొంబువ్వు,క్రొంబొగ, క్రొంబొగడ. మొ.) (కొన్ని చోట్లఁ దత్సమపరములు పరమగునపుడును నుమాగమము కానంబడియెడి. ఉదా. క్రొంబులకలు. మొ.)

క్రొంకి. దే. వి. కొంకియొక్కరూపాంతరము.

క్రొంచే. వై. వి. కొంచయొక్కరూపాంతరము.

క్రొక్కారము. దే. వి. కోడికూఁత. "కారోక్కడిగములక్రొక్కారంపుసందడి." చంద్రా. ౨, ఆ.

క్రొత్త. దే. విణ. 1. నూతనము; "సీ. క్రొత్తముత్యములతో రుద్రాక్షమాలిక లష్టోత్తరశతంబులఱుతఁదాల్చి." కాశీ. ౧,ఆ.—2. అపూర్వము. "క. తద్దా, రుణశేలలీవృష్టిమిగులఁగ్రొత్తయగుచువీ, క్షణములకత్యద్భుతకా, రణమైతనరార." కళా. ౬, ఆ. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. చూ. క్రొ.)

క్రొత్తడము. దే. వి. కోటబురుజు. "సీ.క్రొత్తడంబులకెంపుఁగ్రొత్తడంబులరంగు నింగికిఁదోఁపు వన్నియలునింప." య. ౧, ఆ.

క్రొత్తడి. దే. వి. మగనాలు. "చ. అదిపుణ్యాచరిత్రకులాగ్రగణ్యక్రొత్తడిసకలంబుఁజూడసభద్రైన్యముఁబొందుటఁజూచిపాక్కితిన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—పతివ్రత. (అని కొందఱు.)

క్రొత్తముట్టు. దే. వి. వడుకనారఁ. శింపినప్పుడు ఏకుననుండి పురిలేకచాఁగఁదీసి కరురునకంటించెడు నూలు. "సీ. కళ్యాలఁబదిలంబుగానిగుఱ్ఱంబులఁ గ్రొత్తముట్టునకియ్యకొలంపు వెరవు."భార.విరా. ౫, ఆ.

క్రొత్తళము. దే. వి. క్రొత్తడముయొక్కరూపాంతరము.

క్రొన్నెలలు. దే. వి. బ. కపోలోరుకటోపరిప్రదేశములయందలి నఖక్షతములు.

క్రొమ్మి. వై. వి. ఎఱ్ఱగోరంట. "సీ. కొరవినాఁగ్రోఁవినాఁగ్రొమ్మినాఁగఁ, గురవకనామమా." ఆం, భా. ద్వి. వ.

క్రొవ్విదము. దే.వి.(క్రొవ్వు+ఇదము.) 1. దుష్కార్యము; "గీ. ఆలఁబిడ్డలేనియట్టిత్రిమ్మరియగు, కొయ్యగాకకూడుకుదుటఁబెట్టి, కుడుచువారలిట్టి క్రొవ్విదంబులుచేయఁ, జొచ్చుటిచ్చగించిచూతురయ్య." భార. ఉద్యో, ౨,ఆ.—2. పరుషము. "సీ. విరియనూఁకించుక్రొవ్విదపుమల్లియ మొగ్గ లెలతావిఁజొక్కించునిక్కలందు." లక్ష్మీ. 3, ఆ.

క్రొవ్వు. దే. అ. క్రి. మదించు. వి. 1. మదము; 2. మెదడు.

క్రొవ్వుగొను. దే. అ. క్రి. (క్రొవ్వు + కొను.) మదించు. "సీ. పరువంపుఁజిన్నకులపసఁగ్రొవ్వుగొని తేలగిలఁబడువానకోయిలలయొప్పు." హరి. పూ. ౯, ఆ.

క్రో.

క్రోఁతి. దే. వి. కోఁతియొక్కరూపాంతరము. "ద్వి. ఆక్రూరతకుఁగాకయగచరుల్ పఱవ, నోక్రోఁతులారమీకులుక నేమిటికి." రా. యు, కాం.

క్రోడము. సం. వి. అ. న. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒడి; 2. ఆలోమ్ము. అ. పుం. పంది.

క్రోడాడు. దే. స. క్రి. 1. (ఏనుఁగులోనగునవి) కొమ్ములతోఁబొడుచు; "క. ఏడాకుపొన్నకొమ్మలఁ, గ్రోడాడెడునడవిగౌరుకొదమలుమోద, క్రీడఁ దనరుచాడ్పునఁబై, నోడికలయిపువ్వుఁదేనెలు రలఁగనొప్పెన్." హరి. పూ. 2, ఆ. "సీ. గోడలఁక్రోడాడికోకిలల్ సుగ్గాడి పందిళ్లుపడఁద్రోచిబండ్లువిఱిచి." (ఇందు కర్త యెద్దులు.) నీలా. 3,ఆ.—2. (పంది)ముట్టెతోనేలకెల్లగించు; "వ. మహాదేహంబులగు వరాహంబులుచొచ్చి ఘోషంబునసెల్లచోట్లుంగ్రోడాడందొడంగె."హరి. పూ. ౬, ఆ.—3. (ఏనుఁగులోనగునవి) కొమ్ములతోఁబొడిచిదుమ్మెత్తిపైకిఁజల్లు; 4. (దుమ్ములోనగువాని) ఎత్తిపైకిఁజల్లు. (చూ. కోరాడు.)

క్రోడీకరణము. సం. వి. అ. న. 1. ఆలింగనము; "ఆలిఁగనంతథా క్రోడీకరణంచాంక పాల్యపి." అ, పా. తృ. సం.—2. క్రోడీకరించుట.

క్రోడీకరించు. సం. స. క్రి. ఒకటిగాచేర్చు.

క్రోడుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శనిగ్రహము.

క్రోధన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బెండ. 1. అ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విణ. కోపముగలది.

క్రోధము. సం. వి. అ. పుం. కోపము, కినుక.

క్రోధి. సం. వి. న్. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విణ. కోపముగలవాఁడు.

క్రోధించు. సం. అ. క్రి. కోపగిల్లు.

క్రోయు. దే. స. క్రి. విషమముగాచాంచు. "క. నాలుకలుఁగ్రోయుపహ్నులు, నాలుగుదిక్కులనమర్చినడుమనిలిచినూ, ర్యాలోకనపరుఁడై మును, గాలాక్కటిమోపినిలిచెఘర్షపువేళన్." లక్ష్మీ. ౨, అ. "నాలుకలుక్రోయుమహోరగరాజయుగ్మముంజేరి." భార. ఆర. ౬, అ.

క్రోలు. దే. స. క్రి. 1. అనుభవించు; "ఎ. గీ. ప్రియుండుఁ, బ్రియయుఁగ్రోలిరి నూతనప్రేమరసము." హరి. ఉ. 2, అ.—2. తిను; "క. నాలుకలు రెండునిన్నుం, గ్రోలనెకల్పించెనలువఘోరాహికిన, న్నాలిగ్రహమపుడ తెగఁదినఁ, జాలదుమృదుపవనవిరహిజనదురితమునన్." స్వా. 3, అ.—3. త్రాగు; "క. చాలఁగనిచ్చలువెన్నయుఁ, బాలుంగుడకగొనితల్లిపట్టికిసెలవిన్, వ్రేలిడియింతింతియకాఁ, గ్రోలించునువెరవుతోడ రుచిగొలుపుక్రియన్." హరి. పూ. ౫, అ.—4. గ్రహించు; "చ. పాలఁతుక కాంతియింతపాలివోవఁగనీకెసలారుతారని, శ్చలతఁగడంగిక్రోలికొనఁజాలుటఁగీచకముఖ్యులోచనం, బులునయనంప్రధానమనుపూర్వవచస్థితిప్పకుండఁగా, నెలమినహించెదక్కుఁగలయింద్రియవర్గముధిక్కరించుచున్." భార. విరా. ౨, అ. (కొఱులయొక్కరూపాంతరము.)—వి. క్రోవి. "బెబ్బులిగొంతుక్రోల్గఱచి పెట్లున మార్తెడద్రెళ్లదాఁటుచున్." ఆము. 3, అ.

క్రోలుకసవు. ద్వ. వి. తృణవిశేషము, నడము.

క్రోలుచు. దే. అ. క్రి. కూయు, శబ్దించు. ప్రే. క్రోలఁజేయు. (రూ. క్రోల్చు. శబ్దించుటకు.—"చ. కొసరివసంతకాలమునఁగోయిలక్రోల్చినభంగినే డ్చెన, బ్బిసరుహనేత్ర." కాశీ. ౫, అ.—క్రోలఁజేయుటకు. — "వీనులతేనెవైకురియవింతగఁగావ్యవరసంబుఁగ్రోల్చి." లక్ష్మీ. ౧, అ.)

క్రోవ. దే. వి. సరము. "సురాంతకు భాగ్యరత్నపుంగ్రోవ." రామా. 2, అ.

క్రోవి. యు. దే. వి. 1. గొట్టము; 2. ఆసుపోసెడు గొట్టము; "సీ. పరిపరియచ్చులు చరికుండ యూడతచీడుందబ్బలుందంబెనాడెక్రోవి." హంస. ౨, అ.—3. తుపాకి; "సీ. చేతిక్రోవులవైచిబీతుచెయ్వులఁబాఱ బగ్గముపాడై తుపాకిమూఁక." రా, పి. ౫, అ.—4. బుడ్డి; "సీ. కపురంపుబరణిచిల్కలది వ్వెకంబంబునిల్వుటద్దంబుపన్నీటిక్రోవి." నీలా. 3, అ.—5. భూమిలోపలనీళ్లువచ్చుటకోర్పఱచినమార్గము; "చ. కొలఁకులవాఁగులన్ నదులఁ గ్రోవులబావులనిర్ఝరంబులన్, గలయఁగరోసిరోసి." భార. ఆర. ౪, అ.—6. మూస. "ఉ. కాలకళాదుఁడెండయను కాంచనరేణువు ప్రత్యగాశనాఁ, గ్రాలెడు క్రోవిఁగూర్చికరఁగంగ." కళా. ౮, అ.—వై. కురవకము. 1. "ఏ చితనర్చితలిర్చినక్రోవుల." భార. ఆది. ౪, అ.

క్రోశము. సం. వి. అ. పుం. రెండువేల విండ్లపట్టు కొలఁది, కోసు.

క్రోష్టము. సం. వి. అ. పుం. న. గెనుసు. 1.

క్రోష్టుపుచ్ఛిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోలపొన్న, పొర్లుగాడి. 1.

క్రోష్టువిన్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్కతోఁక పొన్న. 1.

క్రోష్టువు. సం. వి. ఉ. పుం. జంబుకము, నక్క.

క్రోష్ట్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడునక్క; 2. తెల్ల సేలగుమ్మడి. 1; 3. లాంగలి. 1. (లాంగలి శబ్దమునకు తరిగొఱ్ఱయు నీరుపిప్పలియు నర్థములు.)

క్రౌ.

క్రౌంచదారణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుహుఁడు, కుమారస్వామి.

క్రౌంచము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక కొండ; 2. ఒకానొక ద్వీపము; (చూ. ద్వీపము.) 3. ఒకానొక పక్షి.

క్రౌర్యము. సం. వి. అ. న. క్రూరభావము.

క్ల.

క్లమథము. సం. వి. అ. పుం. శ్రమము, బడలిక.

క్లమము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

క్లా.

క్లాంతము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) బడలినది.
క్లాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. క్లమము, బడలిక.

క్లి.

క్లిన్నము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) ఆర్ద్రము, తడిసినది.
క్లిశితము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) దారిద్ర్యాదులచేత క్లేశమునొందినది.
క్లిష్టము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక శబ్దదోషము. విణ. 1. దారిద్ర్యాదులచేత క్లేశమునొందినది; 2. పూర్వోత్తర విరుద్ధమయినది. (వాక్కు.)

క్లీ.

క్లీతకము. సం. వి. అ. న. అతిమధురము.
క్లీతకిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీలిచెట్టు.
క్లీబము. సం. వి. అ. న. నపుంసకము. విణ. విక్రమములేనిది.

క్లే.

క్లేదము. సం. వి. అ. న. ఆర్ద్రత, తడి.
క్లేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. దుఃఖము; 2. కోపము; 3. వ్యవసాయము.

క్లో.

క్లోమము. సం. వి. న్. న. కడుపులో నొకప్రక్కనుండెడియెఱ్ఱనిమాంసము, నీరుతిత్తి. (అని కొందఱు.)

క్వ.

క్వణనము. సం. వి. అ. పుం. వీణలోనగువానిమ్రోఁత.
క్వణము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——
క్వథితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగాకాఁగినది.
క్వయినా. అం. వి. శీతజ్వరముల కౌషధము.

క్వా.

క్వాణము. సం. వి. అ. పుం. క్వణముయొక్కరూపాంతరము.
క్వాథము. సం. వి. అ. పుం. బాధ.
క్వాథోద్భవము. సం. వి. అ. న. మ్రానిపసుపునవండిన అంజనవిశేషము.

క్వి.

క్విట్రింటు. అం. వి. మాన్యములమీఁద నీయఁబడు అల్పమైన పన్ను.

క్షు.

క్షుంత. సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) క్షమిత, ఓర్పరి.
క్షుణద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాత్రి. అ. న. ము. నీళ్లు
క్షుణగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జోస్యుఁడు.
క్షుణనము. సం. వి. అ. న. వధము, కొల.
క్షుణప్రభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తటిత్తు, మెఱపు.
క్షుణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఘటికయందాఱవపాలు; 2. తిరునాళ్ల; 3. పండుగ; 4. వ్యాపారములేమి; 5. సమయము.
క్షుణియించు. సం. స. క్రి. భోజనార్థమువరించు. "న. అయ్యా నీవతిథివిమాయింటంగృతభోజనుండవైపామ్మనిక్షుణియించిన." భార. ఆది. ౧, ఆ. (రూ. క్షుణ్ణించు.)
క్షుతజము. సం. వి. అ. న. రక్తము. నెత్తురు.
క్షుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గాయమునొందినది; 2. నాశమునొందినది.
క్షుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గాయము; 2. నాశము.
క్షుత్త. సం. వి. బు. పుం. 1. శూద్రస్త్రీయందుక్షత్రియునికిఁబుట్టినవాఁడు; (క్షత్రియస్త్రీయందు శూద్రునికిఁ బుట్టినవాఁడని పాఠాంతరము.) 2. దాసీపుత్రుఁడు; 3. ద్వారపాలకుఁడు; 4. బ్రహ్మ; 5. సారథి.
క్షత్రబంధువు. సం. విణ. ఉ. స్వధర్మములేక క్షత్రియునకు బంధుమాత్రుఁడైనవాఁడు. (ఇది నింద యందువచ్చును.)
క్షత్రము. సం. వి. అ. న. శరీరము, మేను.
క్షత్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. రాచేది.
క్షత్రియాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——పై.——
క్షత్రియి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాచవాని పెండ్లాము.
క్షత్రియుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాచవాఁడు.
క్షత్త్రుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం.——పై.——
క్షప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాత్రి, రేయి.
క్షపణకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బౌద్ధమతస్థుఁడు.
క్షపణము. సం. వి. అ. న. అశుచిభావము. విణ. సిగ్గులేనిది.
క్షపాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు.
క్షమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఓర్పు; 2. నేల. అ. న. ము. యుక్తము. విణ. చాలునది.
క్షమి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) సహిష్ణువు. ఓర్పరి.
క్షమించు. సం. స. క్రి. ఓర్చు. (క్షమియించు అనియు.)

క్షమిత. సం. విణ. (ఋ.ఈ.ఋ.) సహిష్ణువు, ఓర్పరి.
క్షముఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. శక్తుఁడు; 2. హితుఁడు.
క్షయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అఱుఁదెవులు; 2. తగ్గుదల; (ఇది త్రివర్గమునందొక్కటి. చూ. నర్గము.) 3. ప్రళయము; 4. ఇల్లు.
క్షయించు. సం. అ. క్రి. క్షీణించు. తగ్గు.
క్షయ్యము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) క్షయింపఁదగినది.
క్షరము. సం. వి.అ. న. నీళ్లు. పుం. మబ్బు.
క్షవిధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. తుమ్ము; 2. దగ్గు.
క్షవిము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుమ్ము; 2. నల్లావలు.

క్షా.

క్షాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఓర్వఁబడినది.
క్షాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. క్షమ, ఓర్పు.
క్షాత్రము. సం. వి. అ. న. క్షత్రధర్మము.
క్షామము. సం. వి. అ. పుం. కఱవు. విణ. కృశము.
క్షారకము. సం. వి.అ. పుం. 1. కసుగాయ; 2. (పశులుమత్స్యములులోనగువానిఁ బట్టివేసెడు) బుట్ట; 3. పసరు మొగ్గ. మొగ్గలగుమి. (అని కొందఱు.)
క్షారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉప్పు; 2. కారము; "త్రిరాత్రముభయోరధశ్చయ్యా. బ్రహ్మచర్యమ్ క్షారలవణవర్జనంచ." అని ఆపస్తంబసూత్రవాక్యము.—3. గాజే; 4. బూడిద; 5. ఉమ్మెత్త?.
క్షారాబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. ఉప్పుసముద్రము.
క్షారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాఱినది.
క్షారితుఁడు. సం. విణ. (అ.ఆ.ఆ.) పరస్త్రీగమనాది దోషములచే దూఱఁబడినవాఁడు.
క్షాళనము. సం. వి. అ. న. కడుగుట.
క్షాళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగఁబడినది.

క్షి.

క్షితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. ఊనికి; 3. చిటికి వేయునంతకాలము; 4. నాశము.
క్షితిధరము. సం.వి.అ.పుం. పర్వతము. నేలతాలుపు.
క్షితిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. రాజు. నేల ఱేఁడు.
క్షిప. సం. వి. అ. స్త్రీ. క్షేపణము, ప్రేరేపించుట.
క్షిప్తము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. త్రోయఁబడినది; 2. వైచఁబడినది.
క్షిప్నువు. సం. విణ. ఉ. తిరస్కరించువాఁడు.
క్షిప్రము. సం. క్రి. విణ. అ. న. శీఘ్రము. విణ. వడిగలది.
క్షిప్రశ్యేనము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, ఏట్రింత.
క్షియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. క్షయము, తగ్గుదల.

క్షీ.

క్షీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షయించినది.
క్షీణించు. సం. అ. క్రి. క్షీణమగు.
క్షీబుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రొవ్విన వాఁడు.
క్షీరకాకోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిన్నపాల?.
క్షీరము. సం. వి. అ. న. 1. పాలు; 2. నీళ్లు. (ఋనక క్షీరము శూనారము.)
క్షీరమోరట. సం. వి. అ. స్త్రీ. చేకొణదా?.
క్షీరవిదారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లనేలగుమ్మడు?
క్షీరశుక్ల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లనేలగుమ్మడు?.
క్షీరాబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. పాలసముద్రము.
క్షీరావి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిఱుపాల?.
క్షీరాశము. సం. వి. అ. పుం. హంస.
క్షీరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలచెట్టు.
క్షీరోదకన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. నీళ్లునుపాలునుగలసినట్లొక్కటిగాఁ గలసియుండు ధర్మము.
క్షీరోదము. సం. వి. అ. పుం. పాలసముద్రము.

క్షు.

క్షుణ్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొడిచేయఁబడినది.
క్షుణ్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యుత్పన్నుఁడు.
క్షుతము. సం. వి. అ. న. త్. స్త్రీ. తుమ్ము.
క్షుత్తాభిజననము. సం. వి. అ. పుం. నల్లావలు. (క్షుధాభిజననమని కొందఱు.)
క్షుత్తు. సం. వి. ధ్. స్త్రీ. ఆఁకలి, బుభుక్ష.
క్షుద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఈఁగ; 2. తేనెటీఁగ; 3. వేశ్య; 4. అంగహీనయగు ఆఁడుది; 5. నాట్యమాడెడు ఆఁడుది; 6. హింసించెడు ఆఁడుది; 7. పులిచింత?; 8. వాఁకుడు?.
క్షుద్రకము. సం. వి. అ. పుం. ఔషధవిశేషము, కుప్పెకోల. "శ్లో. అథైనం పంచవింశత్యా క్షుద్రకాణాం సమాచినోత్." భార. భీష్మ. "శ్లో. సాత్యకిః పంచవింశత్యాక్షుద్రకాణాం సమార్పయత్." భార. ద్రో.
క్షుద్రము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) (చూ. క్షుద్రుఁడు.)
క్షుద్రమూలకము. సం. వి. అ. న. పిన్నముల్లంగి?.
క్షుద్రశంఖము. సం. వి. అ. పుం. నత్తగుల్ల.

క్షుద్రుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అధముఁడు; 2. అల్పుఁడు; 3. లోభి; 4. హింసకుఁడు.

క్షుధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్షుత్తు, ఆఁకలి.

క్షుధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆఁకలిగొన్నది.

క్షుపము. సం. వి. అ. పుం. కుఱుచకొమ్మలును ఊడలునుగల చెట్టు.

క్షుబ్ధము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) కలఁతపెట్టఁబడినది.

క్షుభితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

క్షుమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నీలిచెట్టు; 2. నూనె యగిసె?.

క్షురకము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొలిమిడి?; 2. పల్లేరు?; 3. బొట్టుగు?.

క్షురప్రము. సం. వి. అ. పుం. అర్ధచంద్రబాణము. "అర్ధచంద్రక్షురప్రస్స్యాత్."అని హలాయుధ నిఘంటువు.

క్షురము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంగలికత్తి; 2. గొలిమిడి?; 3. పల్లేరు?.

క్షురి. సం. వి. న్. పుం. మంగలి.

క్షురిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంగలికత్తి.

క్షుల్లకము. సం. వి. అ. పుం. సత్తగుల్ల. విణ. 1. అల్పము; 2. నీచము; 3. పేద.

క్షే.

క్షేత్రజ్ఞుఁడు. సం. వి.అ.పుం. జీవుఁడు.విణ. నేర్పరి.

క్షేత్రము. సం. వి. అ. న. 1. పరిమడి; 2. గణితశాస్త్రవిశేషము; 3. పెండ్లాము; 4. శరీరము; 5. సిద్ధస్థానము. (ఏనుఁగుయొక్కహస్త, వదన, దంత, శిరో, నయన, కర్ణ, గ్రీవా, గాత్రో, రః, కాయ, మేఢ్ర, పదములు పండ్రెండు క్షేత్రములనఁబడును.)

క్షేత్రాజీవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దున్నుకొని బ్రదుకువాఁడు.

క్షేత్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మడియందుఁ బుట్టినది. (తృణము.)

క్షేత్రియుఁడు. సం. విణ. అ. పరదారరతుఁడు.

క్షేపణము. సం. వి. అ. న. ప్రేరేపించుట.

క్షేపణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఓడనడవుగడ; 2. ఒకానొక వల.

క్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిమ్ముట; 2. త్రుళ్లు; 3. దూఱు; 4. పూఁత; 5. ప్రేరణము.

క్షేపిష్ఠము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) మిక్కిలి క్షిప్రము. (క్షిప్రము=శీఘ్రము.)

క్షేపీయము. సం. విణ. (స్.ఈ.స్.)——పై.——

క్షేమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి.

క్షేమంకరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మేలుచేయువాఁడు.

క్షేమతండులము. సం. వి. అ. పుం. ప్రయాణకాలమందు పట్టిచేతఁబోక యింటనుండి కొలఁదిగాఁ గట్టికొనిపోయెడు బియ్యము.

క్షేమము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కలిగినది చెడకుండుట; 2. శుభము. పుం. బలురక్కసి?.

క్షైత్రము. సం. వి. అ. న. క్షేత్రముల సమూహము. (క్షేత్రము=పరిమడి.)

క్ష్మో.

క్ష్మోణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. ముంజతృణముచే నల్లిన బ్రహ్మచారి మొలత్రాడు.

క్ష్మోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నూఱుట; 2. పొడి.

క్ష్మోదిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి క్షుద్రము. (క్షుద్రము=అల్పము.)

క్ష్మోదీయము. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.)——పై.——

క్ష్మోభము. సం.వి. అ. పుం. 1. కలఁత; 2. దోఁపుడు.

క్ష్మోభించు. సం. అ. క్రి. కలఁతపడు.

క్ష్మోభితము. సం. విణ.(అ.ఆ.అ.) కలఁతపెట్టఁబడినది.

క్ష్మా.

క్ష్మాద్రము. సం. వి. అ. న. 1. తేనె; 2. నీళ్లు.

క్ష్మాము. సం. వి.అ.న.1. నారచీర; 2. నూనెయగిసె నారచీర; 3. కుందేటిత్రుప్పుటిచీర. పుం,న.1. తెల్లచీర; 2. యుద్ధార్థముగాకటిమండపముమీఁదఁగాని కొత్తళముమీఁదఁగాని యేర్పఱచినగది.

క్ష్మారము. సం. వి. అ. న. మంగలిపని.

క్ష్మారికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంగలి.

క్ష్ణు.

క్ష్ణుతము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) వాఁడిచేయఁబడినది.

క్ష్మా.

క్ష్మా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. నిద్ర. అ. న. ము. 1. స్థానము; 2. రాత్రుఁడు.

క్ష్మాజము. సం. వి. అ. పుం. చెట్టు.

క్ష్మాభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. 1. కొండ; 2. రాజు.

ఖ్వి.

ఖ్వింక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱని మొగముగల ఆఁడు కోఁతి. అ. పుం. ము. ఎఱ్ఱని మొగముగల మగ కోఁతి.

ఖ్వే.

ఖ్వేడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సింహనాదము; 2. వెదురుసలాక. అ. న. ము. 1. ఆవడపువ్వు; 2. ఎఱ్ఱ జిల్లెడుకాయ. పుం. 1. చెవుడు; 2. మ్రోఁత; 3. విషము. విణ. 1. పొందరానిది; 2. వంకరైనది.

ఖ్వేడితము. సం. వి. ఆ. న. సింహనాదము.

ఖ్వేళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ సింహనాదము. అ. పుం. ము. విషము.

ఖ్వేళితము. సం. వి. ఆ. న. సింహనాదము.

ఖ.

ఖ. ఒక యక్షరము.

ఖంగుఖింగు. దే. వి. ఆయుధము లొకటితో నొకటి తాఁకునప్పుడు కలిగెడు ధ్వన్యనుకరణము. "ఉత్సాహ. నిబ్బరంపుటార్భటిని జనించె నంత నెల్లచో, డబ్బుడుబ్బు ఖంగుఖింగుకంగుతింగు మఱ ధ్వనుల్." కళా. ౧, ఆ.

ఖంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఛందోవిశేషము. విణ. కుంటిది.

ఖంజనము. సం. వి. అ. పుం. మందపిచ్చుక. కాటుకపిట్ట. (అని కొందఱు.)

ఖంజపాదము. సం. వి. అ. పుం. బాలక్రీడావిశేషము, గంజనగాలు.

ఖంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము. "సీ. కాహళదుందుభిఖంజరీమర్దళభేరీరవంబులుబోరు కలఁగ." భాను. ౪, ఆ.

ఖంజరీటము. సం. వి. అ. పుం. మందపిచ్చుక. కాటుకపిట్ట. (అని కొందఱు.)

ఖండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గర్భాధానాది విధిప్రతిపాదకగ్రంథము. "శ్రౌతులఁదప్పుపట్టుదురా ఖండలముష్టిపీడ్వఁగనివ్వుదు." ఆము. ౭, అ.

ఖండకము. సం. వి. అ. పుం, న. గోఁచి.

ఖండనము. సం. వి. అ. న. నఱకుడు.

ఖండపరశువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. శివుఁడు; 2. పరశురాముఁడు; 3. రాహువు; 4. నున్నముపూయువాఁడు; 5. ఖండామలకమనెడు మందు.

ఖండము. సం. వి. అ. పుం, న. తునుక. పుం. 1. పులకండము; 2. రత్నదోషము.

ఖండశర్కర. సం. వి ఆ. స్త్రీ. పులకండము.

ఖండా. వై. గ్రా. వి. పెద్దకత్తి. "సీ. ఒండొంటిఁగొట్టుచో ఖండాలుక్రంగుక్రంగునఁదాఁకి పెనుమిడుంగుఱులుగ్రక్క." కళా. ౧, ఆ.

ఖండించు. సం. స. క్రి. ఖండముచేయు, నఱకు.

ఖండిక, ఖండ్రిక. గ్రా. చిన్నపల్లె.

ఖండికము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యవిశేషము.

ఖండిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాయకుఁడు రాత్రి మఱియొకదాని యింటికిపోయి యా చిహ్నములతో రాఁగా చూచి కోపమునొందిన నాయిక. (చూ. నాయిక.)

ఖండితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) నఱకఁబడినది.

ఖండీ. హిం. వి. పుట్టి.

ఖండీరము. సం. వి. ఆ. పుం. పచ్చపెసలు.

ఖండువా. గ్రా. వి. పైవస్త్రము.

ఖంబు. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. స్వర్గము; 3. ఆభావము; 4. ఇంద్రియము; 5. తెలివి; 6. పట్టణము; 7. పరిమడి; 8. సుఖము; 9. నున్న. (చూ. కంబు.)

ఖగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షి; 2. బాణము; 3. గ్రహము.

ఖగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. వేలుపు.

ఖగేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు.

ఖచరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షి; 2. మేఘము; 3. గాలి.

ఖచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దేవుఁడు; 2. సూర్యుఁడు.

ఖచించు. సం. స. క్రి. చెక్కు, పొదుఁగు. (ఖచియించు అనియు. "క. ఖచియించినవజ్రంబుల, రుచులనుబోలుపారుసీవురులుబెరయుంగన్." భార. ఉద్యో. ౪, అ.)

ఖచితము. సం. విణ. (ఆ. ఆ. అ.) చెక్కఁబడినది.

ఖజపము. సం. వి. అ. పుం. మిల్లి.

ఖజాక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గరిఁటె.

ఖజానా. హిం. వి. ధనాగారము.

ఖటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బలపము.

ఖటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——పై.——

ఖట్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పాడె.

ఖట్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గద్దియ; 2. పాడె.

ఖట్టికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేఁటకాఁడు.
ఖట్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పర్యంకము, మంచము.
ఖడ్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; 2. ఖడ్గమనెడు మృగము; 3. ఖడ్గమృగముకొమ్ము.
ఖడ్గి. సం. వి. న్. పుం. ఖడ్గమృగము. విణ. కత్తిగలవాఁడు.
ఖతమాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొగ; 2. మబ్బు.
ఖతిలకము. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.
ఖత్తు. హిం. వి. రీతి, ఉత్తరము.
ఖదిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముడుఁగుఁదామర. అ. పుం. ము. చెండ్ర?.
ఖదిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.
ఖద్ది. దే. వి. బలము. "సగ్గర. ఖద్దిం జెండాడుచ్చుఁ కుల్ కవుఁగిటికొలఁదుల్ కత్తినొక్కొక్కగా తఱ." స్వా. ర, ఆ.
ఖద్యోతము. సం. వి. అ. పుం. మిడుఁగుఱుఁబురుపు.
ఖద్యోతుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. సూర్యుఁడు.
ఖనకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుక; 2. పందికొక్కు. (రూ. ఖానకము.)
ఖనకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉప్పరవాఁడు; 2. కన్నపుదొంగ. విణ. త్రవ్వెడువాఁడు.
ఖని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రత్నములు పుట్టెడుచోటు, గని, (రూ. ఖాని.)
ఖనిత్రము. సం. వి. అ. న. 1. గడ్డపాఱ; 2. గుద్దలి.
ఖనిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాఱ.
ఖపుటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అన్నమాకులోఁ బెట్టుకొనక చేతఁ బెట్టుకొని భుజించు వ్రతముగలవాఁడు.
ఖపురము. సం. వి. అ. పుం. 1. పోఁకజబర; 2. పోఁకమ్రాను; 3. మ్రానిబంక; 4. నాగముస్తె?.
ఖర. సం. వి. అ. స్త్రీ. డావరడంగిచెట్టు. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) న. ము. 1. ఎండుపోఁక; 2. వాఁడిమి; 3. వేఁడిమి. విణ. 1. వాఁడిమిగలది; 2. వేఁడిమిగలది.
ఖరకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.
ఖరకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంగలియిల్లు.
ఖరణసుఁడు. సం. విణ. (స. అ. ఆ. అ.) వాఁడియైన ముక్కుగలవాఁడు, గద్దముక్కువాఁడు.
ఖరపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాయింట?.
ఖరమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేణు?.
ఖరము. సం. వి. అ. పుం. గాడిద.
ఖరాగా. హిం. క్రి. విణ. సరిగా, స్థిరముగా.
ఖరాశ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఓమము.
ఖరీదు. హిం. వి. వెల.
ఖరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకరాక్షసుఁడు. విణ. 1. వాఁడిమిగలవాఁడు; 2. వేఁడిమిగలవాఁడు.
ఖరువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. గర్వము; 2. గుఱ్ఱము; 3. పల్లు; 4. శివుఁడు. విణ. తెల్లనిది.
ఖర్చు. హిం. వి. వ్యయము.
ఖర్జువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. తీఁట; 2. ఒకానొక పురుగు; 3. చిట్టీఁదు?.
ఖర్జూరము. సం. వి. అ. న. వెండి. పుం. 1. తేలు; 2. పేరీఁదు?; 3. బ. ధాన్యవిశేషము.
ఖర్జూరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిట్టీఁదు?.
ఖర్పరము. సం. వి. అ. పుం. 1. బిచ్చపెత్తెడుకప్పెర; 2. తలపుఱ్ఱె.
ఖర్పరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాలతుత్తము.
ఖర్పరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ.
ఖర్వటము. సం. వి. అ. పుం. కొండదొనసాశ్రయించియుండెడుపల్లె. కమ్మరి వడ్లంగిలోనగువారుండెడుపల్లె. (అని కొందఱు.) నన్నూఱు గ్రామములంగల పరగణాకు ముఖ్యగ్రామము. (అని కొందఱు.) (ఖర్వటమని కొన్ని పుస్తకములయందుం గానఁబడుచున్నది.)
ఖర్వము. సం. వి. అ. న. సంఖ్యావిశేషము. విణ. 1. అధమము; 2. పొట్టి.
ఖలతి. సం. విణ. ఇ. బట్టతలవాఁడు.
ఖలపువు. సం. విణ. (ఊ. ఊ. ఉ.) కళ్లమునూడ్చువాఁడు.
ఖలము. సం. వి. అ. న. 1. చోటు; 2. నేల; 3. పాపము. పుం. కళ్లము. విణ. 1. అధమము; 2. క్రూరము; 3. నీచము.
ఖలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కళ్లముల సమూహము; 2. ఖలుల సమూహము; 3. మురయనెడు గంధద్రవ్యము?.
ఖలీనము. సం. వి. అ. పుం, న. గుఱ్ఱపుకళ్లెము, (రూ. ఖలినము.)
ఖల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కళ్లములసమూహము; 2. ఖలులసమూహము.
ఖల్లము. సం. వి. అ. పుం. 1. తోలు; 2. పల్లము; 3. వస్త్రవిశేషము; 4. వానకోయిల.
ఖల్వాటుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) బట్టతలవాఁడు.
ఖనూచి. సం. విణ. ఇ. ప్రతిభలేనివాఁడు.

ఖస్థసము. సం. వి. అ. పుం. గసగసా?.
ఖళూరిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. సాముకూటము, గరిడీ.

ఖా.

ఖాండవము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రునియొక్క ఒకానొక వనము.
ఖాటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పాడె, (రూ. ఖాటిక.)
ఖాణము. వై. గ్రా. వి. గుఱ్ఱము మొదలగువానియొక్క యులవలులోనుగాఁగలభత్యము. "క. ఏణాక్షినపుడు వెడసిం, గాణింగొనియలరుఁదూపుగ మిఁజక్కిరయే, ఖాణముగాఁగలిగినఖేం, ఖాణముదొరపింజపింజగాఁడఁగ నేసెన్." విజ. ౧, ఆ.
ఖాతకము. సం. వి. అ. న. అగడ్త, (రూ. ఖాతిక.)
ఖాతము. సం. వి. అ. న. పుష్కరిణి, బోనేలు.
ఖాతకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. త్రవ్వెడువాఁడు; 2. అప్పుతీసెడువాఁడు.
ఖాదకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. తినువాఁడు; 2. అప్పుతీసెడువాఁడు.
ఖాదనము. సం. వి. అ. న. 1. తినుట; 2. తిండి; 3. పల్లు.
ఖాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తినఁబడినది.
ఖాదిరము. సం. వి. అ. పుం. కవిరియుండ.
ఖాద్యము. సం. వి. అ. న. తినఁదగినబండము. విణ. తినఁదగినది.
ఖామందు. హిం. వి. యజమాని, స్వంతగాఁడు.
ఖాముఖా. హిం. క్రి. విణ. అగత్యముగా, గట్టిగా.
ఖాయము. హిం. విణ. స్థిరము, శాశ్వతము, రూఢి.
ఖారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుట్టి. ఇద్దుము. (అని కొందఱు.)
ఖారీకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పుట్టెడు విత్తులు విత్తఁదగినది. (పొలము.)
ఖాలీ, ఖాళీ. హిం. విణ. అక్రమింపఁబడని, ఉత్త.
ఖాసా. హిం. విణ. స్వంత.

ఖి.

ఖిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఖేదముఁజెందినది.
ఖిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దున్నని (నేల); 2. చెడినది. (దున్నని నేలఁయను నర్థమునందు నపుంసకమని కొందఱు.
ఖిలీభవించు. సం. అ. క్రి. చెడు. "వ. ఉభయలోకమార్గంబును ఖిలీభవించుంగావున." కాశీ. ౫, అ.

ఖు.

ఖుద్దున. హిం. క్రి. విణ. స్వంతముగా.
ఖురణసుఁడు. సం. విణ. (న. అ. ఆ. అ.) బుఱ్ఱముక్కువాఁడు.
ఖురము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొరిజ; 2. నఖమనెడు గంధద్రవ్యము?.
ఖురముఖము. సం. వి. అ. న. బూరగొమ్ము.
ఖురళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సాము, (రూ. ఖురళిక.)
ఖురాకము. సం. వి. అ. పుం. మృగవిశేషము.
ఖురాలకము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుపబాణము.
ఖుర్దనము. సం. వి. ఆ. న. క్రీడ, ఆట.
ఖులాసా. హిం. వి. సౌఖ్యము, నెమ్మది.
ఖుల్లకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షుల్లకము, అల్పము.
ఖుల్లసు. హిం. వి. వివరము.

ఖే.

ఖేంఖాణము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము.
ఖేచరము. సం. వి. అ. పుం. మృగవిశేషము.
ఖేచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేలుపు. విణ. ఆకాశమున సంచరించువాఁడు.
ఖేటకము. సం. వి. అ. న. 1. డాలువాఱు; 2. గ్రామవిశేషము.
ఖేటము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పంటకాఁపులుండెడుపల్లె; వర్తకులుండెడుపేట. (అని కొందఱు.) 2. డాలువాఱు; 3. కపము. విణ. అధమము.
ఖేదము. సం. వి. అ. పుం. శోకము.
ఖేయము. సం. వి. అ. న. అగడ్త. పుం. నీళ్లుపాఱుటకుఁగట్టిన అనకట్ట. "శ్లో. నేతుశ్చద్విధిధోక్తే యః ఖేయోబద్ధ్వస్తథైవచ, తోయప్రవర్తనాత్ఖేయోబద్ధ్వస్యాత్తన్నివర్తనాత్." అని నారదుఁడు. సం. విజ్ఞా. వ్య, కాం. వ్యాఖ్యానము.
ఖేల. సం. వి. అ. స్త్రీ. క్రీడ, ఆట.

ఖై.

ఖైదీ, ఖైది. హిం. వి. చెఱలో నుంచఁబడినవాఁడు.
ఖైదు, ఖైదు. హిం. వి. చెఱ, కారాగృహము.

ఖో.

ఖోడుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కుంటివాఁడు.
ఖోలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుల్లాయ; 2. పోఁకచిప్ప; 3. పుట్ట.

ఖ్యా.

ఖ్యాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వాసికెక్కినది.
ఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి, వాసి.

గ.

గ. ఒక యక్షరము.
గంగ. ఉభ. దే. విణ. 1. పూజ్యము; (గంగగోవు. మొ.) 2. పెద్ద. (గంగరావి. మొ.)—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకయేఱు. (పంచగంగలు.—కావేరి, తుంగభద్ర, కృష్ణవేణి, గౌతమి, భాగీరథి. ఆకాశగంగమందాకిని, పాతాళగంగభోగవతి.)
గంగడోలు. దే. వి. ఆవులకును ఎడ్లకును మెడక్రింద వ్రేలాడెడుతోలు, సాన్న.
గంగమయిలావు. ద్వ. వి. (గంగమయిల+ఆవు.) నలుపును పసుపునుగలసిన వర్ణముగల ఆవు.
గంగమ్మ. ద్వ. వి. (గంగ+అమ్మ.) ఒకానొక గ్రామదేవత, (రూ. గంగనమ్మ.)
గంగరావి. దే. వి. బ్రహ్మదారువు?.
గంగరేను. దే. వి. పెద్దరేగు, లికుచము?.
గంగాజలములు. సం. వి. ఆ. న. బ. ధాన్యవిశేషము. "సీ. అర్థిఁబ్రయాగంబులార్జింపనార్జింపఁగానోపమెట్లుగంగాజలంబులు." కవి. ౧, ఆ.
గంగాధరుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. శివుఁడు, మిన్నువాఁకతొలుపు.
గంగాళము. దే. వి. ఇత్తడి రాగిలోనగువానితోఁజేసిన నీళ్లకొప్పెర.
గంగి. దే. విణ. 1. పూజ్యము; (గంగెద్దు.) 2. యజ్ఞియము. "శా. అన్నాచెల్లెలనయ్యెదన్ విడువు నీకన్నంబు వెట్టింతునా, హృన్నాథున్ ద్విజుగంగికుఱ్ఱనకటాహింసింపనేలయ్య." భాగ. ౯, స్కం. "గంగిగోవువంటి సాదుబాఁపనిన్ నినుఁ జమనె పలువయసఁగ." కళా. ౭, ఆ.
గంగెద్దు. దే. వి. (గంగి+ఎద్దు.) బిచ్చపుదాసరులు శృంగారించి తీసికొనివచ్చెడి యెద్దు, (రూ. గంగిరెద్దు.)
గంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కల్లమెడియిల్లు; 2. గని. (ఒకానొకకవి గంజాశాలలుపాంశువళుజించి యని ప్రయోగించియున్నాఁడు. అక్కడ గంజాశబ్దమునకు గంజాయి యర్థమగుచున్నది. అది విచారణీయము.) అ. పుం, న. ము. బండారము. పుం. తిరస్కారము.
గంజి. వై. వి. అన్నరసము*.
గంజిగుల్ల. వై. వి. నీటిబుగ్గవలె లేచెడి బొబ్బ.
గంజితొరక. ద్వ. వి. గంజిమీఁది మీఁగడ.
గంజే. దే. వి. కృషికి యోగ్యమైన భూమి.
గంజేనగాలు. ద్వ. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "గంజనగాలనఖంజపాదక్రీడగాఁజెలంగు." ఆం, భా. ద్వి. శూ.
గంజోయి. వై. వి. కైపుపుట్టించునట్టి యొక వస్తువు, కళింజము. "ద్వి. గంజాయితినెవేమికలుద్రావెనేమి, యందకధనమిచ్చునతఁడెనా మెచ్చు." హరిశ్చ. ౨, భా.
గంజో. దే. వి. బజాలు. (అప్ర.)
గంట. యు. దే. వి. గడ్డిదుబ్బు, తృణస్తంబము. వై. 1. వాద్యవిశేషము; 2. కాలవిశేషము.
గంటకట్టు. దే. అ. క్రి. గంటయేర్పడినదియగు.
గంటము. దే. వి. తాటాకు వ్రాయుటకు నుపయుక్తమైన యుక్కుసాధనము.
గంటలమ్మ. వై. వి. (గంటల+అమ్మ.) ఒకానొక గ్రామదేవత.
గంటవేఁట. ద్వ. వి. వేఁటలో భేదము. (చూ. ఏదువేఁట.)
గంటి. దే. వి. 1. గాయము, క్షతి; "సీ. వినుమొక్కవాఁడత్తపస్వివ్రేల్నాటిదర్భ. గంటిఁగూరయసరుగాఁటినవర్తించె, నతఁడుతపమునిద్ధికాత్తఁబొంగి." సం. "క్షతేఃకిలకరేరాజన్ స్తస్యశాకరసోద్రవత్." భార. శల్య. ౨, ఆ. — 2. దుఃఖము. "తరల. చిలుపచేంకి మెకంబు చెట్టనిచెప్పుకొందురుకల్లయీ, పాలఁతినెమ్మెగముం గడంకకుఁబోలఁజూలక నెమ్మదిన్, కలఁగిచుక్కలరాయఁడెంకయుగంటివెల్వెలఁబాఱఁగా, కలరువిల్తుని మేనమామగునయ్యకాఁదగల్గునే." య. ర. ఆ.
గంటు. దే. స. క్రి. గాయముచేయు. "ఉ. వేఁదుఱుగొన్న మానవుని వేమఱుగంటియు బిట్టుకాల్చియున్, మోదియునీటఁద్రొక్కియునుమున్కొనితీర్పఁగడంగువెజ్జనట్లు." లక్ష్మీ. ౫, ఆ. — వి. 1. గనుపు; "సీ. కన్నుకనుపు గంటు గను పంచనఁగఁ బర్వమమరు." ఆం, భా. ద్వి. వ. — 2. ముడి; 3. రూకలముడి; 4. వెంద్రుకలముడి.
గంటుబారంగి. ద్వ. వి. ఒకానొక మందుచెట్టు.
గంటువెట్టు. దే. స. క్రి. (గంటు+పెట్టు.) (కోపముచే మొగము) ముడుచు. "వ. అనియాడిమొ

గంబుగంటువెట్టుకొనియున్న సురనదీనందనుది క్కుమొగంబై." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

గంటె. దే. వి. 1. గరిటె; 2. సజ్జపైరు. బ. సజ్జలు.

గంటెకాము. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

గంట్లకచోరము. ద్వ. వి. పద్దంధకము.

గంట్లకానుగు. దే. వి. పద్దంధకము.

గంట్లము. దే. వి. గర్భిణులకోరిక, దోహదము. "నీ. పూలతేనెలయందుఁజూలాలిగోర్వంకపిందుగం ట్లంబులుపెట్టిపెట్టి." య. ౪, ఆ.

గండ. దే. వి. మొక్కుబడి. (గండదల, గండదీపము. మొ.)

గండఁడు. వై. వి. శూరుఁడు. "గండఁడుశంభుఁడు." వీర. ౪, ఆ.

గండకత్తెర. వై. వి. మెడ కత్తిరించుకొనెడి యొక దినుసు కత్తెర. "ద్వి. దండిపెద్దలమనోధైర్యం పులతకు, గండకత్తెర దీనికలికివాల్చాపు." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

గండకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఖడ్గమృగము; 2. జోస్యము; 3. భేదము; 4. విఘ్నము; 5. సం ఖ్యావిశేషము.

గండగొడ్డలి. వై. వి. పరశువు. "నీ. పులులమొత్తం బుల బోనులఁజొరఁ దోలిగండగొడ్డండ్లచేఁజెండి చెండి." రని. ౧, ఆ.

గండగొడ్డలితాలుపు. ద్వ. వి. పరశురాముఁడు.

గండడఁగు. ద్వ. అ. క్రి. (గండు+అడఁగు.) 1. పరా క్రమహీనుఁడగు; "చ. పగతుండుగండడఁగికా తరభావమునెమ్మనంబునన్. దనికినసర్వయత్న ములుదక్కినృపాలసముత్కరంబుతోన్. ఇ. సే నాసముదయంబులనెల్ల దివియించుకొనినిస్తేజుం డైతనవచ్చినత్రోవనమగిడె." హరి. ఉ. ౨.ఆ.— 2. చచ్చు. "చ.సమధికకాలనేమిగుణశాలివినీవు దరస్థలోకసం, ఘములకుఁగీడొనర్తువనికైటభదా నవభేదియంతరం, గము వెడలించెఁగానినినుగండ డఁగించకపోయెనిందిరా, రమణిఁదలంచిరాత్రి చరిరాగనిమగ్నులకేడధర్మముల్." వసు. ౪, ఆ.

గండదల. దే. వి. "మునుబోవమఱఁదులిమ్ములనంబికకు గండదలలియ్య." భో. ౫, ఆ. (చూ. గండ.)

గండపెండరము. ద్వ. వి. గండపెండారముయొక్క రూపాంతరము. "నీ.పాసఁగనాదలలహోన్నొబ్బమి డికమ్ములుపూని డాకాలగండపెండరమమర్చి." అచ్చ. యు. కాం.

గండపెండారము. ద్వ. వి. (గండఁడు+పెండారము.) శూరులు బిరుదుగా కాలనుధరించెడి యుఁదియ. "నీ. కడుమించుడాకాలిగండపెండారంబుమెల్ల నవదలించెమెలఁతయొకతె." య. ౪, ఆ.

గండభేరుండము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము. (పక్షివిశేషమని చెప్పుచున్నారుగాని ప్రయోగ ములయందు మృగపర్యాయములతోడఁ జేర్చి చెప్పఁబడియున్నది.)

గండమాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. మెడచుట్టు గడ్డలుతే చెడు వ్యాధివిశేషము.

గండము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగు చెక్కిలి; 2. చెక్కిలి; 3. ఒకగ్రహయోగము; (చూ. యోగ ము.) 4. ఖడ్గమృగము; 5. గుడ్రాయి; 6. గు ఱుతు; 7. గుఱ్ఱపుసామ్ము; 8. పుండు; 9. పొక్కు; 10. నీటిమీఁది బుగ్గ.

గండరగండఁడు. వై. వి. శూరులకెల్ల శూరుఁడు.

గండరించు. దే. అ. క్రి. పుట్టు. "ఎ. గీ. ప్రళయకా లానలమున, గండరించిన రూపంబు కరణిఁజీఁయిఁ, డతిభయంకరాకారతనతిశయిల్లె." భార. విరా. ౨, ఆ.—అం. ప్రే. పుట్టించు. "నీ. నవకల్పల తికలనవకంబునాతిగా శ్రీనందనుఁడు గండరించి నట్లు." మార్క. 3, ఆ.

గండరులు. వై. వి. బ. తునుకలు.

గండరువు. దే. వి. పడియచ్చు. "చ. కరువునఁబోసి రో విధునికాంతి సుధాబ్ధితరంగఁదెచ్చిగం, డరు వొనరించిరో." భార. ఆను. ౧, ఆ.

గండవడము. వై. వి. తెర. "క. ఉండీకాంతయుఁ బతియును, గండవడముమాటునందుఁగడునింపు లతో, నిండీనవేద్కులుతనరఁగ. నొండొరులం జూడఁగన్నులువిప్పిరులూరన్." పా. ౧, ౨.

గండశైలము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండనుండి జాఱి పడిన పెద్దఱాయి; 2. కోయిల; 3. నొసలు.

గండాడు. ద్వ. అ. క్రి. (గండు+అడు.) రమించు. "క. చండాలితోద్విజుండొగి, గండాడినవాక్షము నభగము వ్రాసితగన్, దండువుగొని దేశంబున, నుండకయుండంగనడుచు టుచితము పతికిన్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.

గండారు. దే. వి. చెఱసాల. "పచ్చగండార్లలో." య. ౪, ఆ.

గండాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తీఁగఁగతిక.

గండి. వై. వి. 1. బిలము*; "ఉ. సన్న పుగండియొక్క టిరసాతలమార్గముఁబోలెనిమ్ము మై, యున్నతం దుకుంభి వెలినుండఁగఁదానసహాయశూరుఁడై, మి న్నకయందుఁజొచ్చిచని మేడలఁజారునికేతనంబు లన్, జెన్నగునొక్కప్రోలుగనిచేరఁగఁబోవఁగ నందులోపలన్." భో. ౫, ఆ.—2. రంధ్రము*; "చ. భుజంగులహృదయస్థలుల్ వొడిచికొంటక తోడనపోటుగండ్లదూ, అలలనయారయొక్కొ కతతీంబువుఁబోండ్లుకటారికత్తియల్." కళా. ౧, ఆ.—3. సందు*; "గండిగాంచినరుతేరిపథం బునఁబోయిరేపునన్." భార. ద్రో. 3, ఆ.—4. నీళ్లధికముగావచ్చుటచేతఁ దెగిన చెఱువుకట్ట సందు*.

గండిక. వై. వి. గండియొక్కరూపాంతరము.

గండిదొంగ. ద్వ. వి. కన్నపుదొంగ, ఖనకుఁడు.

గండివనము. వై. వి. గ్రంథిపర్ణము?.

గండీరము. సం. వి. అ. న. చిత్తిమూర. పుం. 1. ఏఱు వంగ?; 2. తురుజకూర.

గండీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చిత్తిమూర; 2. ములు జెముడు?.

గండు. వై. వి. 1. పౌరుషము*; 2. బలము*; 3. పశు జాతియందు మగది*. "క. ఒడలుబ్బనిక్కిముండ టి, యడుగులుధరమూదిచిందునలబలమునకున్, జడియకొకగల్బిగండె, క్కుడుకడిమిం దివిచేఁ గ్రుంగికొమ్ములయుడుముఁన్." స్వా. ౪, ఆ.

గండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శూరుఁడు.

గండూపదము. సం. వి. అ. పుం. కించులికము, ఎఱ్ఱ.

గండూపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శిలి, ఆఁడుఎఱ్ఱ.

గండూషము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుక్కిలింత; 2. పుడిసిలి; 3. తొండముచివర.

గండూషించు. సం. స. క్రి. పుక్కిలించు.

గండె. వై. వి. చేప. "గీ. తానుసురమానినృపతనుల్ దాల్చియకట, కామినీతతినుడికించుకంటెనట్టి, గండెయును నల్లదాసరిగాఁడుఁగిరియు, హరియు నైపోవుటయెమంచిదనుయుఁగంబు." ఆము. ౫, ఆ.

గండోలము. సం. వి. అ. పుం. కుచ్చులమీను.

గండోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఎఱ్ఱతుమ్మెద; 2. కణుదురీఁగ. (రూ. గంధోలి.)

గంద్ర. యు. దే. విణ. 1. ధృష్టుఁడు; 2. పెద్దది. (గం ద్రచీమ. మొ.) బ. పశుషము. "శా. తండ్రివా కునను గ్రహింపఁగఁదె వైద్యంబంచుఁ బ్రార్థించి నన్, గంద్రల్ గానటులాడిధిక్కృతులఁబోకా ల్పంటివి." స్వా. ౫, ఆ.—వై. వి. ఖండములు. "ఉ. ఆత్తజినమ్ముకుందుఁడు తదక్తసహస్రశరాసనంబు లన్, గత్తిమొగంపుటమ్ములను గంద్రలుసేయు చు." అని. ౪, ఆ.

గంద్రచీమ. దే. వి. పెద్ద నల్లచీమ, ఊలంగవము.

గంద్రించు. వై. స. క్రి. ఖండించు. "వ. గండగొ డ్డండ్లగంద్రించినఁగీలెడసినజంత్రంబులక్రియ." కవిక. ౨, ఆ.

గంద్రికలు. వై. వి. బ. ఖండములు. "గంద్రికల్ చేసి నేలన్ నిండించెన్ దుష్పులన్." యా. ౨, ఆ.

గంత. ఉభ. వై. వి. 1. మెత్తగాఁ బఱచుకొనుటకై ప్రాఁతగుడ్డలనుజేర్చి దట్టముగాఁగుట్టిన బొంత*; "ఉ. గ్రుచ్చినరత్నరాజిరుచిగుచ్చములుంబలుప న్నిపట్టుమాల్, కుచ్చులుగల్గియొప్పుతనకుచ్చులి గంతయు." పర. ౧, ఆ.—2. ఎద్దులోనగువాని మీఁదవేసెడుగంత*.—సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) పోవువాఁడు.

గంతవ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పోఁదగినవాఁడు.

గంతు. దే. వి. దుముకు. "ఓరినీగంతులడంగిపోవ." రా. యు, కాం.

గంతుకొను. దే. అ. క్రి. 1. దుముకు; "వ. ఇక్కడవ చ్చియేమేమి దురుక్తులాడెడినో చూచెదంగాక యనుచునొక్కశాఖకుగంతుగొని." రా. సుం, కాం.—2. చచ్చు. "మ. కెడసెన్ దుష్పులుండింక వేసినెలుంగుల్ గిట్టెంబులుల్ సింగముల్, కడగొ ట్టెన్ మనుబిల్లుగంతుకొను." సా. ౧, ఆ.

గంత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గాడీబండి.

గందపట్టె. వై. వి. తలుపుమీఁదనమర్చెడి యడ్డుకొ య్య. "మ. శమగాంభీర్యధృతిక్షమార్జవదయా శౌర్యప్రమోదాదికో, త్తమనానాగుణరత్నకోశ నిలయోద్యత్కాంచనద్వారబం, ధమహాస్తంభద నూనబాహుఁడగునాధాత్రీశుపట్టుకవా, టము పైనిష్ఠాకొగందపట్టెగతినుండన్ నాదుకేల్ సే ర్చుటల్." కళా. ౭, ఆ.

గందపుఁగొండ. వై. వి. (గందము+కొండ.) మలయ పర్వతము. (ఇట్లు గందపుమల. మొ.)

గందపుత్రాను. ద్వ. వి. (గందము+త్రాను.) చం దనవృక్షము.

గందపొడి. ద్వ. వి. (గందము + పొడి.) కొన్ని గంధద్రవ్యములఁజేర్చి చేసిన పొడి, చూర్ణము.
గందము. వై. వి. చందనము*.
గంధకము. సం. వి. అ. పుం. అంగడి మందుదినుసు.
గంధకారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముడుఁగుఁదామర?.
గంధకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మురయనెడు గంధద్రవ్యము?.
గంధగజము. సం. వి. అ. పుం. మదపుటేనుఁగు.
గంధగర్భము. సం. వి. అ. పుం. కొండమారెడు?.
గంధనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱిఁగించుట; 2. నలుగిడుట; 3. నొప్పించుట; 4. వెలిఁగించుట.
గంధనాకులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సర్పాక్షి?.
గంధపిండీతకము. సం. వి. అ. పుం. వెలికి?.
గంధఫలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ప్రేంకణము?; 2. సంపెఁగమొగ్గ. (రూ. గండఫలి.)
గంధమాదనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక కొండ; 2. ఒకానొక కోఁతి; 3. మగతుమ్మెద; 4. మదపుటేనుఁగు.
గంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. వాసన; 2. గంధకము; 3. గర్వము; 4. లేశము; 5. సంబంధము.
గంధమూలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడవికచోరము?; 2. కొండబెండ?.
గంధమూలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంట్లకచోరము?.
గంధమూషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చుంచు, చుచుందరి.
గంధమృగము. సం. వి. అ. పుం. పునుఁగుపిల్లి.
గంధరసము. సం. వి. అ. పుం. బోళము, గోపము.
గంధరాజము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక గంధద్రవ్యము?.
గంధర్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. మృగవిశేషము; 2. గుఱ్ఱము; 3. అంతరపిశాచము; 4. మగకోయిల.
గంధర్వహస్తకము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.
గంధర్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దేవయోనివిశేషము; 2. పాటపాడువాఁడు.
గంధవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కల్లు; 2. వ్యాసుని తల్లి; 3. నేల; 4. ఒకానొక పట్టణము.
గంధవహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాసిక, ముక్కు.
గంధవహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, గాలి, (రూ. గంధవాహుఁడు.)
గంధసారము. సం. వి. అ. పుం. చందనము, గందము.
గంధాఖువు. సం. వి. ఉ. పుం. గంధమూషి, చుంచు.
గంధాశ్మము. సం. వి. న్. పుం. గంధకము.
గంధిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.——పై.——
గంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మురయనెడిగంధద్రవ్యము?.
గంధిలము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దజాతినక్క, నఱుడు. విణ. వాసనగలది.
గంధోత్తమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మద్యము, కల్లు.
గంప. దే. వి. వెదురుబద్దలులోనగువానితో నల్లినది, కండోలము.
గంపపులుఁగు. దే. వి. కుక్కుభము.
గంబుర. వై. వి. కర్పూరము. "ఉ. కారుమెఱుంగు రాచిలుకకస్తురివీణపదాఱువన్నెబం, గారమురస్తుకుప్పె తెలిగంబుర వెన్నెల మేటితేటయొ. యా రపుటెంకియందములకన్నిటికిం దగుపట్టుగొమ్మ నిం, గారపుదొంతియైనకుల కాంతనయోయెడఁ బాయనేర్తునే." శుక. ౧, ఆ. (రూ. గంబురము.)
గంబురా. వై. వి.——పై.—— "సి. గంబురామించఁ గదంబించికొందఱుకలికికన్నియలుఁబాగాలా సంగ." భాను. ౨, ఆ.
గంబూర. వై. వి.——పై.—— "క. గంబూరకులికియనురా, గంబూరమనంబుచల్లఁగాఁబన్నీటన్, బింబోష్ఠియతనిపాదా, జ్జంబుంగడిగించెఁగూర్చి సకియలచేతన్." సా. ౨, ఆ. (రూ. గంబూరము. "సీ. తావిగంబూరంపుదీవిసీమొగమొక్కపలుకింతనాపయిఁజిలుకరాదె." వసు. ౬, ఆ.)
గంభారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుమ్మడు?.
గంభీరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) లోఁతుగలది.
గంభీరవేది. సం. వి. న్. పుం. తోలుదోఁగునట్లును నెత్తురుకాఱునట్లును కండయూడునట్లును బరిగోలలతోడను అంకుశములతోడను పొడిచి యెంతబాధపెట్టినను ఒల్లెఱుఁగకుండునట్టి మదపుటేనుఁగు.
గంభీరిమ. సం. వి. న్. పుం. గంభీరభావము.
గగనము. ఉభ. వై. విణ. దుర్లభము*. "సీ. గగన ఘంటాపథక్రమణశీలునకెంత గగన మయ్యె ల తొంగికొనుచదలు." వసు. 3, ఆ. — సం. వి. అ. న. ఆకాశము.
గగురు. దే. వి. భయహర్షాదులచేత మేని వెండ్రుకలు నిక్కపొడుచుట, రోమాంచము.
గగురుపాటు. ద్వ. వి. రోమాంచముకలుగుట.
గగురుపు. దే. వి. రోమాంచము. (రూ. గగుర్పు. "గగుర్పుకూర్పు." చంద్ర.)
గగురుపొడుచు. దే. అ. క్రి. రోమాంచితమగు.

గగురుపాడుపు. దే. వి. గగురుపాటు. (రూ. గగుర్పొడుపు. "సీ. మొగలిపూఁబొదలుమోమునఁ కేర్చుచీరగాఁబూరి మోసులుగగుర్పొడుపుగాఁ గ." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.)

గగ్గు. యు. దే. అ. క్రి. సంకోచించు. వై. వి. సంతోషాదులచేతఁగలిగెడుగొంతడుపు, గద్గదిక. "సీ. గగ్గు నా వెలయుగద్గదిక." ఆం, భా. ప్ర. శ.

గగ్గురు. దే. వి. గగురుయొక్కరూపాంతరము.

గగ్గులకాడు. దే. వి. ధాన్యమురాల్చిన కంకులసమూహము. "క. సిగ్గుపడివిరియఁబాఱిరి, బగ్గనఁబొరి పుచ్చువీరభద్రునిభాటిన్. నుగ్గులయియువురుసవుడియి, గగ్గులకాడైవికావికలయియమర్త్యుల్." కాశి. ౭, ఆ. (ఇత్యాది ప్రయోగములయందు గగ్గులకాడై అనఁగా గగ్గులకాటివంటిదైయనుట. నిస్సారమై అని యర్థము.)

గగ్గులు. దే. వి. బ. గింజలురాల్చిన కంకులు. (గగ్గులు జల్లలోపోసి తీసికొనిరా.)

గగ్గెర. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. (ఇది తెల్లగగ్గెర, నల్లగగ్గెర అని ద్వివిధము.)

గగ్గోలు. దే. వి. కలఁత, క్షోభము. "గీ. అపుడుకొండఱుమృగయులయ్యడవిఁదూఱి, ఘోరముగ నెల్లకడలుగగ్గోలుగాఁగఁ, గూఁతలిడి నెంపుటయు మృగకులముకలఁగి, బయలువెడలినఁగాంచియప్పార్థివుండు." రసి. ౧. ఆ.

గగ్గోలుపడు. ద్వి. అ. క్రి. (గగ్గోలు+పడు.) కలఁగు, క్షోభించు. "ద్వి. ఏనెక్కరుండనన్నీటఁదోడొకరిఁ, గానకబెగడినల్లడలుచూచుచును, బడలుచుగగ్గోలువడిమోరటిలుచు." విష్ణు.పూ.3,ఆ.

గచ్చ. దే. వి. గ్రచ్చకు మొదటిరూపము.

గచ్చే. యు. దే. వి. 1. కాంతి; "క్రాలెడు పచ్చపట్టు నునుగచ్చులక్రొమ్మెఱుఁగైచలింప." హరి. పూ. ౬, ఆ.—2. పూఁత; "చ. ఇలఁగలవస్తుసంతతులకెల్లను గచ్చిడుమత్స్వభావపా, టలరుచియింకవేఱయొకడాలిఁకపచ్చనెలక్కనీటమమ్ములమిన." ఆము. ౫, ఆ.—3. గారపూఁత. "పసిఁడిగచ్చరఁగు." ఆము. ౪, ఆ.—వై. విణ. వర్ణలోపముగాని పదలోపముగాని కలిగినది. (మాట.) "సీ. గచ్చుకొదుకువాఁగగ్రస్తాఖ్యవిలసిల్లు." ఆం, భా. ప్ర. వాగ్వ.

గచ్చుకొను. దే. స. క్రి. పట్టుకొను. "క. ఉవ్వైశ్రవమగు తనపై, విచ్చలవిడినెక్కురాకు వృద్ధశ్రవుఁడై, హెచ్చెనని వేల్పుతేజిం, గచ్చుకొనిహసించుమలీలఁగల్గుహయంబుల్." చమ. ౧, ఆ.

గచ్చేలాఁడి. దే. వి. (గచ్చులు + ఆఁడి.) బయటికి యోగ్యురాలివలె నటించునట్టి ఆఁడుది.

గచ్చేవిచ్చేగు. దే. అ. క్రి. (గచ్చువిచ్చు+అగు.) (కార్య) వైకల్యమగు. "గీ. అఱుమూడయ్యెగచ్చువిచ్చయ్యెననఁగ, బెడసె బుసివోయెననఁగ నుడెడియెననఁగ, వాఖ్యలగుకార్యవైకల్యమయ్యెననుటకు." ఆం, శే.

గజకర్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు చెవివంటి యొకదినుసు విసనకఱ్ఱ.

గజత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గజసమూహము.

గజదంతము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము.

గజనిమీలనము. సం. వి. అ. న. కపటము.

గజభక్ష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అందుగు.

గజము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగు; (గజజాతులుమూడు. భద్రము, మందము, మృగము అని. త్రివిధగజములకును మానభేదముచే అరాశము. అత్యరాశము, మధ్యము, కనిష్ఠము, వామనము అని నామములుగలవు. మఱియు పిష్టకము, వ్యాళము, పూతనము, మాతృకము, మాయూకము, పంచమంగళము అని గజభేదములనేకములు కలవు. గజముయొక్క శిరఃసిండములు కుంభములు. కుంభములక్రిందిచోటు అరత్నము. వానినడిమిచోటు విదువు. చెక్కిలి కటము. నొసలు అవగ్రహము. కనుగ్రుడ్డు ఈషిక. కడగంటిచోటు నిర్యాణము. కర్ణమూలము చూళిక. దంతమూలము కరీరిక. దంతమధ్యము శంఖము. అడ్డముగా విసరఁబడినకొమ్ము దెబ్బ పరిణామము. నొసటిబుడిపి వాతకుంభము. వాతకుంభముక్రిందిచోటు వాహిత్థము. వాహిత్థముక్రిందికొమ్ములలోపలిచోటు ప్రతిమానము. తొండము శుండ. తొండముచివరకర్ణిక. తొండమున పచ్చు తుంపురులు వమధువు. ముఖమునందలి బొట్లగుంపు పద్మకము. మూఁపు ఆసనము. మోఁకాలు ప్రోహము. మోఁకాలిక్రిందిచోటు సందానము. పిక్కకుముందటిచోటు అయస్థారము. ప్రక్కచోటు పక్షభాగము. ముందటిచోటు దంతభాగము. ముందటికాళ్ల పిక్కలు మొదలుగాఁగలచోటు గాత్రము. వెనుకటికాళ్లపిక్కలు మొదలుగాఁగలచోటు అపరము. మెడనుగట్టెడు గొలుసు కలాపకము,